ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1922

μετὰ 96 εἰκόνων.

σύνοψις·

Ἀθήνησι

τύποις Π Λ Σακελλαρίου

Α΄) πρόγραμμα τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εφημερίδος·

1. Τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας συμβούλων. τὰς ἐπιστολὰς ἐπιγραφειν Βασιλείῳ Λεονάρδῳ, διευθυντῇ τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου.

2. Δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα δὲ περὶ εὑρημάτων καὶ πορισμάτων τῶν τῆς ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, διὰ βραχέων καὶ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ τε καὶ εὐπρεπεῖ συντεταγμέναι.

3. 'Εκδίδοται κατ' ἔτος τόμος εἰς τετάρτου σχῆμα, σελίδας ἔχων οὐκ ἔλαττον ἢ ἐνενήκοντα ἓξ μετ' εἰκόνων καὶ πινάκων, ὁπόταν δέῃ· πωλεῖται δὲ ὁ τόμος ἕκαστος πεντήκοντα δραχμῶν.

4. Οἱ συντάκται λαμβάνουσι δραχμὰς ἑκατὸν εἴκοσι πέντε τοῦ τυπογραφικοῦ φύλλου ἑκάστου, ἐλλογουμένων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ πινάκων, καὶ ἀντίτυπα τῶν ἑαυτῶν πραγματειῶν εἴκοσι πέντε.

5. Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

6. 'Η ΑΕ διαμείβεται πρὸς ἀρχαιολογικὰ περιοδικά.

Β΄) συντάκται τῆς ΑΕ 1922·

Γ') πραγματεῖαι:

α') κείμενον·

β') εἰκόνες·

76 19 - 1) στήλη μετὰ διακόσμου. 2) Τουρκικὸν κόσμημα ἐπὶ λίθου.
77 20 - ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μετὰ γλυφῶν.
» 21 - κιόκρανον Χριστιανικῶν χρόνων.
» 22 - κιόκρανα » »
» 23 - πῖδαξ μαρμαρίνη.
78 24 Πρεβέζης· θυρεὸς λίθινος Ἑνετικός.
» 25 - Τουρκικὸν ἀνάγλυφον.
» 26 - » »
79 27 Νικοπόλεως· σαρκοφάγου ἀπότμημα: Ἡρακλέους ἆθλοι.
82 — Ἀθηνῶν· διάγραμμα τμήματος τῆς πόλεως: Κολωνὸς Ἵππιος.
84 1 Ἐρετρίας· Ἁγ. Ἰωάννου ἐκκλησία: φωτογράφημα.
» 2 - τῆς αὐτῆς ἰχνογραφία.
» 3 - στήλη ἐπιτύμβιος.
» 4 » »
85 5 - κυμάτιον Δωρικόν.
» 6 - Ἁγ. Γεωργίου ἐκκλησία: φωτογράφημα.
» 7 - τῆς αὐτῆς ἰχνογραφία
» 8 - κιόκρανον.
86 9 - στήλη ἐπιτύμβιος.
» 10 - (Ἁγιᾶς)· Ζωοδόχου Πηγῆς ἐκκλησία: χειρόγραφον εἴκασμα.
87 11 - (Ἁγιᾶς)· τῆς αὐτῆς ἰχνογραφία.
» 12 » τοῦ αὐτόθι ἐδάφους διατομή.
» 13 » κιόκρανον Δωρικόν.
88 14 » » Κορινθιακόν.
89 1 Ἀθηνῶν· Ἀκαδήμεια: ἔπαυλις νέα (φωτογράφημα).
» 2 - Κολωνὸς Ἵππιος (φωτογράφημα).
90 3 - Ἁγ. Νικολάου ἐκκλησία: προσθία ὄψις.
» 3α - » » » ὀπισθία »
91 4 - φρέατος στόμιον.
» 5 - (Κολοκυνθοῦ)· ἐκκλησία: κοίμησις τῆς Θεοτόκου.
94 6 - λόφος Εὐχλόου Δήμητρος (κτῆμα Σκουζέ).
95 7 - Κολωνὸς Ἵππιος.
97 8 - Ἁγ. Ἐλεοῦσα.
98 9 - Ἐσταυρωμένου ἐκκλησία.
« 10 - » » νέα.
99 11 - ἀνάγλυφον: γεωργὸς ἀροτριῶν.
101 1 Ἀμφιαρείου· τμῆμα τῆς ἐν ΑΕ 1919_{100} εἰκόνος 2.
102 {2 - τὰ περὶ τὴν πομπικὴν ὁδόν: ἰχνογραφία.
102 {2α - τούτων τομαὶ δύο.
106 3 *(αβγδ)* - δεξιὸς πούς χαλκοῦ ἀνδριάντος (ἰχνογραφία).

Δ') σίλλυβοι:

ὕλη:

ἔλεγχος: *1) ἀνασκαφαί· τοπογραφία. 2) τέχνη. 3) ἐπιγραφική. 4) νομισματική. 5) σύμμεικτα.*

1) ἀνασκαφαί· τοπογραφία.

Ἀθηνῶν· Ἀκαδήμεια (*Καστριώτης*)· 89.
» Κολωνὸς (*Γεωργιάδης*)· 80
» Περίκλειον ᾠδεῖον (***Καστριώτης***)· 25.
Ἀμφιάρειον (*Λεονάρδος*)· 101.
Ἐρετρίας (*Γεωργιάδης*)· 83.
Κρήτης: Νίρου (***Ξανθουδίδης***)· 1.

2) τέχνη.

Ἀθηνῶν· πελίκη ΑΑΜ 14498 (***Παπασπυρίδου***)· 53.
» Περίκλειον ᾠδεῖον (***Καστριώτης***)· 25.
Ἐρετρίας (***Γεωργιάδης***)· 83.
Κρήτης: Νίρου (*Ξανθουδίδης*)· 1.
Πρεβέζης (***Φιλαδελφεύς***)· 66.

3) ἐπιγραφική.

Ἀττικῆς: IG II 11 (***Φωτιαδης***)· 62 79.
Ἐρετρίας (***Γεωργιάδης***)· 83 84 86 87 89.
Κεφαλληνίας (***Γιαννόπουλος***)· 100.
Λίνδου: IG XII, 893 (***Χαβιαρᾶς***)· 52.
Περαίας τῆς Ροδίων (***Χαβιαρᾶς***) 52.
Πρεβέζης (***Φιλαδελφεύς***)· 70 71 72 73 78.
Σποράδων (***Χαβιαρᾶς***)· 39.
εἰς Σποράδων ἐπιγραφάς (***Χαβιαρᾶς***)· 49.
Ὠρωποῦ: Ἀμφιαρείου: (***Λεονάρδος***)· 108.

4) νομισματική.

Ὠρωποῦ: Ἀμφιαρείου (*Λεονάρδος*)· 101 107.

5) σύμμεικτα.

Βαλέριος Στάης (***Οἰκονόμος***)· 113.

Ε΄) δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας
(λεωφόρ. πανεπιστημίου 20)·

δραχ.

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* (πρβ πινάκιον τῆς ΑΕ ἐν ΑΕΛ [=Λεύκωμα τῆς ΑΕ τυπωθὲν τῇ 30 8 12] 1-3). Σχῆμα 4ον·
(περίοδος 1η) 1837-1843: τεύχη α΄-ιβ΄, ιγ΄ (καὶ ιδ΄), ιε΄ (τεῦχος ιϜ΄ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ΄-κθ΄· 1852-1860: τεύχη λ΄-νε΄· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α΄,ϐ΄,γ΄,δ΄,ιθ΄, κϐ΄-κθ΄, ν΄, να΄, νγ΄-νε΄· τὸ τεῦχος ἕκαστον... 10.—
περίοδος 2α· 1862: τεύχη α΄-ιϐ΄ (τὰ τελευταῖα τέσσαρα ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· 1869: τεῦχος ιγ΄· 1870: τεῦχος ιδ΄· 1872: τεύχη ιε΄ καὶ ιϜ΄ (τὸ ιϜ΄ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ΄· τὸ τεῦχος ἕκαστον .... 10.—
περίοδος 3η· 1883 κἑ: εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· τὸ τεῦχος ἕκαστον 12.50
2. *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς 3ης περιόδου·* ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου·*** τόμος 1ος: ΑΕΕ 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ καὶ στῆλαι 550. 1902 .... 30.—
3. *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας (ΠΑΕ):*
α΄) *Σύνοψις τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν*: 1837,1837/8-1846/7· ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, μετὰ πίνακος (Ἀνδρονίκου ὡρολόγιον, εἰς σ. 247, πρβ σ. 318). 1846· δὲν πωλεῖται.
β΄) *Πρακτικὰ τῆς 6ης γενικῆς συνεδρίας τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1841/2. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842· ἐκδεδομένον καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ .... 5.—
γ΄) *Πρακτικὰ τῆς 12ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1847/8. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848· δὲν πωλεῖται.
δ΄) *Πρακτικὰ τῆς 13ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1848/9. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 .... 5.—
ε΄) *Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1858/9. Σχῆμα 8ον, σελίδες α΄ + 43. 1859......... 5.—
Ϝ΄) *Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας·* τεύχη ἕνδεκα: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 4ον· τὸ τεῦχος ἕκαστον .... 5.—
ζ΄) *ΠΑΕ* 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κἑ-1902, 1903-1905 (δὲν πωλοῦνται). Σχῆμα 8ον· ὁ τόμος ἕκαστος......... 10.—
» 1906 (δὲν πωλεῖται), 1907 κἑ. — 1915· ὁ τόμος ἕκαστος......... 15.—
» 1916/9 (εἰς ἕνα τόμον)......... 20.—
» 1920......... 15.—
4. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας*, ἢ Ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου καὶ ἐκδοθεῖσα δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 4ον, σελ. 21, πίν. 8. 1853... 5.—
5. ***Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι***, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια τρία· 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια΄ καὶ 22 καὶ 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον .... 5.—
6. ***Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί***, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι, ἐκδιδόμεναι δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· φυλλάδιον α΄ (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6΄ + 34, πίνακες 9. 1860......... 5.—
7. ***Εὐθύμιος Καστόρχης·*** *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς (1837) μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος.* Σχῆμα 8ον, σελίδες Ϝ΄ + 130. 1879 .... 10.—
8. ***H. G. Lolling·*** *Κατάλογος τοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου·* τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ τῆς ἀκροπόλεως, τεῦχος α΄: Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η΄ καὶ στῆλαι 152 + η΄, μετὰ πίνακος. 1899 .... 25.—
9. ***Π. Καββαδίας·*** *Τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10 ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900 .... 30.—
10. ***Π. Καββαδίας·*** *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς (ἐν ἔτει 1837) ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900......... 10.—
10Α. *Τὰ τῆς ἐν Ἀντικυθήροις ναυαγίας λείψανα·* ἐκ τῆς ΑΕ 1902: στήλη 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 19 ὧν 8 παρένθετοι... 10.—
11. *Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905......... 20.—
12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος·* τόμος 1ος: Γλυπτὰ τοῦ τῆς ἀκροπόλεως μουσείου (συντάκται: ***Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters***). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6΄ καὶ στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906 .... 50.—
13. ***P. Cavvadias + G. Cawerau·*** *Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890·* — ***Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου·*** *Ἀνασκαφὴ τῆς ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890.* Ἑλληνιστὶ καὶ Γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150 καὶ σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7......... 100.—
14. ***Χρῆστος Τσούντας·*** *Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι ιϜ΄ + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908......... 100.—
15. ***Γεώργιος Ἀ. Παπαβασιλείου·*** *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων, μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι 6΄ + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910......... 20.—
16. ***Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης·*** *Κατάλογος τοῦ ἐν Λυκοσούρᾳ μουσείου.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 ... 8.—
17. ***Γεώργιος Π. Οἰκονόμος·*** *Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας·* τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915......... 8.—
18. ***Γεώργιος Κ. Γαρδίκας·*** *Ἀρχαιολογικὰ μελετήματα.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915 .... 3.—
19. ***Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλος·*** *Δελφῶν τοπογραφία·* τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912 1917 .... 12.—
20. ***Β. Στάης·*** *Σούνιον.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 .... 8.—
21. ***Georgius P. Oeconomus·*** *De profusionum receptaculis sepulcralibus.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921......... 10.—
22. ***Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλος·*** *Ἀποτυμπανισμός*, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες, 144, εἰκόνες 21 ὧν 7 παρένθετοι. 1923......... 25.—

ἐκδοθήσεται ὅδε ὁ τόμος (σελίδες F + *118) τῇ 7 2 24*

Μινωικὸν μέγαρον Νίρου

ὑπὸ
Στεφάνου Ξανθουδίδου.

Κατὰ τὸ δέκατον τρίτον χιλιόμετρον ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου καὶ ΒΑ τῆς Κνωσοῦ παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν Ἡρακλείου - Χερσονήσου εἰς θέσιν **Ἀρμυλίδες** καὶ εἰδικώτερον ***Νίρου Χάνι*** παρὰ τὴν θάλασσαν εἴχομεν παρατηρήσει ἐγὼ καὶ ὁ συνάδελφος κ. Χατζηδάκις πολλάκις ὄστρακα Μινωικῶν πηλίνων ἀγγείων καὶ λείψανα τοίχων καὶ τείχους θαλασσίου. Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ὁ τότε ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ, ἐν ᾧ ἐγένετο νῦν ἡ ἀνασκαφή, εἶχεν ἀνορύξει λάκκον, ἐξ οὗ οἱ ἐργάται του ἐξήγαγον μέγα πλῆθος πηλίνων ἀγγείων, μάλιστα δὲ ἑκατοντάδας τῶν κοινῶν ἀνώτων ἁπλῶν κυάθων τῶν εὑρισκομένων εἰς ὅλους τοὺς Μινωικοὺς συνοικισμούς. Οἱ χωρικοὶ ἐπίστευσαν καὶ διισχυρίζοντο καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἀνασκαφῆς ὅτι ὑπῆρχεν ἐδῶ ἀρχαία κάμινος κεραμευτική, ἀφ' οὗ μάλιστα περετήρουν καὶ ἄνθρακας καὶ ἄλλα σημεῖα ἰσχυροῦ πυρός. Τρία ἐκ τῶν τότε εὑρεθέντων ἀγγείων τὰ κάλλιστα παρέλαβεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἰδιοκτήτου ὁ ἐν Ἡρακλείῳ γνωστὸς φιλάρχαιος κ. Χριστοφ. Ἀνερράψης καὶ διαφυλάξας αὐτὰ εὐλαβῶς ἐδωρήσατο τελευταῖον δι' ἐμοῦ εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου, ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ὑπ' ἐμοῦ ἀνασκαφὴ εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην. Εἶναι δύο μόνωτοι γραπταὶ οἰνοχόαι (εὑρετ. μουσ. 7552, 7553) καὶ μία δίωτος πρόχους (7570) περιγραφησόμεναι κατωτέρω μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγγείων.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1918 διατρίβων κατὰ τὸ μέρος τοῦτο διὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ πρωτομιν. τάφου Πύργου (ΑΔ 1921 136 κέ.) κειμένου ἑκατοντάδας τινὰς μέτρων ἀνατολικώτερον, εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἐξετάσω ἐπιμελέστερον τὸν χῶρον. Παρετήρησα πολλὰ ἴχνη παραλίου μινωικοῦ συνοικισμοῦ, μάλιστα ὄστρακα μεσομινωικὰ καὶ ὑστερομινωικά, λείψανα κτισμάτων καὶ τείχους ἐκ μεγάλων βραχωδῶν ὀγκολίθων παρὰ τὴν ἀκτήν, ὅπου καὶ σήμερον σχηματίζεται μικρὸς φυσικὸς ὅρμος ***(εἰκ. 1)***, καὶ εἰς τὸν ἀγρὸν δέ, ὅπου οἱ χωρικοὶ εἶχον ἀνεύρει τὰ ἀγγεῖα, ἐπὶ τοῦ ἐλαφρῶς ἐξηρμένου ἐδάφους ἐφαίνοντο ἴχνη τοίχων καὶ μεγάλοι λίθοι καὶ δὴ πολλὰ τμήματα γυψίνων πλακῶν, τὰ ὁποῖα τὸ ἄροτρον καὶ ἡ σκαπάνη τοῦ γεωργοῦ ἐξέθαπτον ἑκάστοτε· πρὸς τούτοις τεμάχια ὠμῶν πλίνθων καὶ ἀπειρία ὀστράκων ἦσαν ἐσκορπισμένα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Αἱ ἀσφαλεῖς αὗται ἐνδείξεις μὲ παρεκίνησαν νὰ ἐνεργήσω κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1918 διὰ 4-5 ἐργατῶν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μικρὰν δοκιμαστικὴν σκαφὴν τῇ προθύμῳ ἀδείᾳ τοῦ σημερινοῦ ἰδιοκτήτου κ. Ἐ. Λαγουδάκι τοῦ ὑποδείξαντος εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπηρεσίαν καὶ τὸν τάφον, Πύργου, καθ' ὃν χρόνον κατεστρέφετο ὑπὸ τῶν λατόμων. Ἀνέσκαψα τότε καὶ ἐκαθάρισα δύο μόνον δωμάτια τὰ ἐν τῷ διαγράμματι τοῦ μεγάρου φέροντα τοὺς ἀριθ. 12 καὶ 14 καὶ εὗρον τέσσαρας λιθίνους λαμπτῆρας καί τινα πήλινα ἀγγεῖα (περιγράφονται καὶ εἰκονίζονται κατωτέρω).

Ἐκ τῆς δοκιμαστικῆς ταύτης σκαφῆς ἐπείσθην ὅτι πρόκειται περὶ σημαντικοῦ μινωικοῦ οἰκοδομήματος καὶ πιθανῶς περὶ τοῦ μεγάρου τοῦ ἡγεμόνος τοῦ συνοικισμοῦ. Οὕτω παρεκινήθην νὰ προτείνω εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ μεγάρου, ἥτις προθύμως δεχθεῖσα τὴν πρότασιν καὶ χορηγήσασα τὴν πίστωσιν διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ ἀγροῦ καὶ διὰ τὴν ἀνασκαφὴν μοὶ ἀνέθηκε τῇ ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου τὴν ἐργασίαν, ἣν καὶ ἐξετέλεσα κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας τοῦ 1919.

1: λείψανον τείχους ἢ μώλου παρὰ τὴν θάλασσαν.

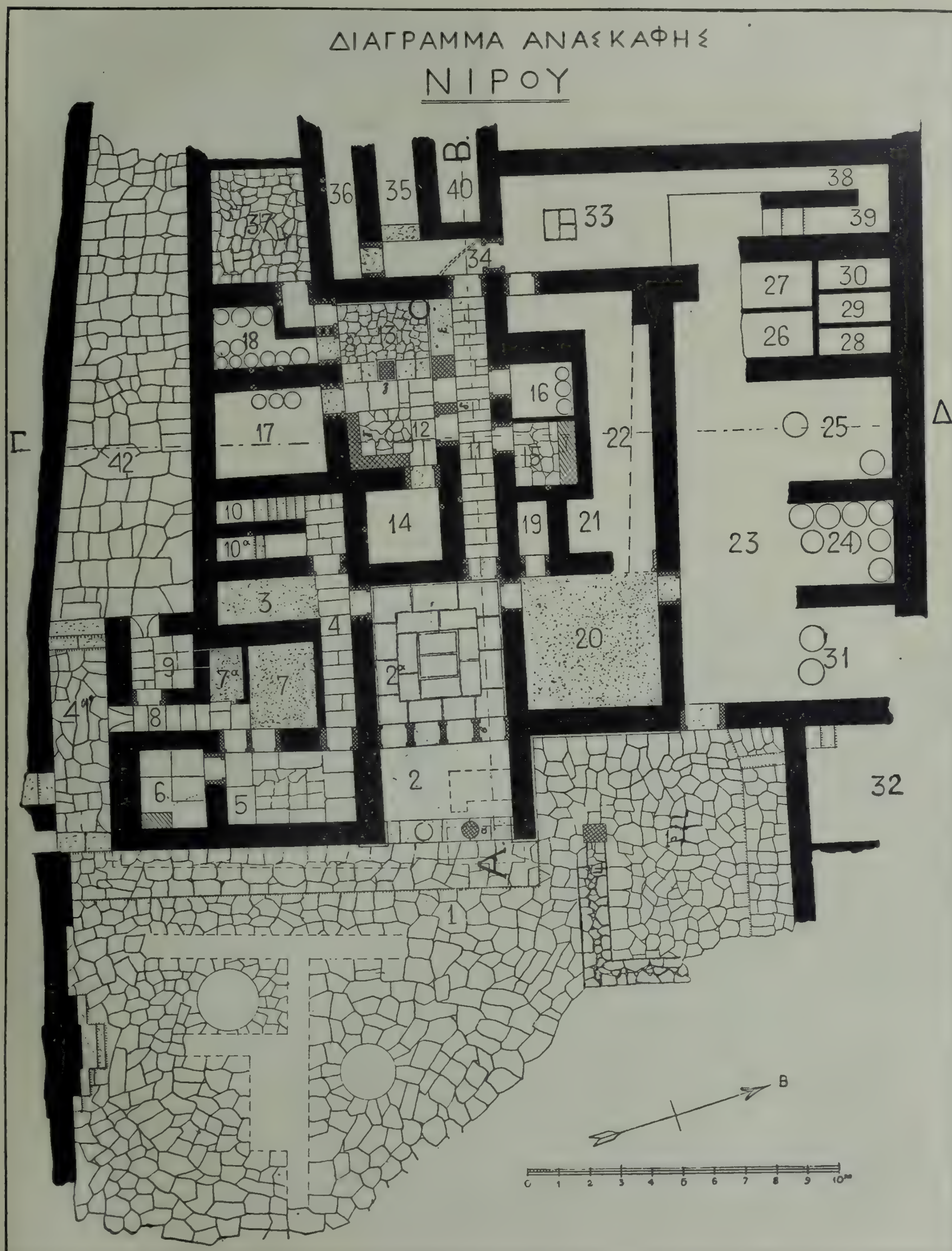
I. Τὸ οἰκοδόμημα καὶ ἡ διάταξις αὐτοῦ.

Τὸ ἀνασκαφὲν καὶ καθαρισθὲν οἰκοδόμημα κατέχει χῶρον χιλίων περίπου τετραγωνικῶν μέτρων. Τὸ διάγ ραμμα αὐτοῦ ὑπὸ κλίμακα 1:100 σχεδιασθὲν τῇ ἐποπτείᾳ μου ὑπὸ τοῦ τεχνίτου τοῦ μουσείου Ἐ μμ. Σαλλεύστρου διωρθώθη καὶ συνεπληρώθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ φίλου συναδέλφου καὶ ἀρχι τέκτονος κ. Ἀναστ. Ὀρλάνδου τοῦ σχεδιάσαντος καὶ τὰς δύο τομάς.

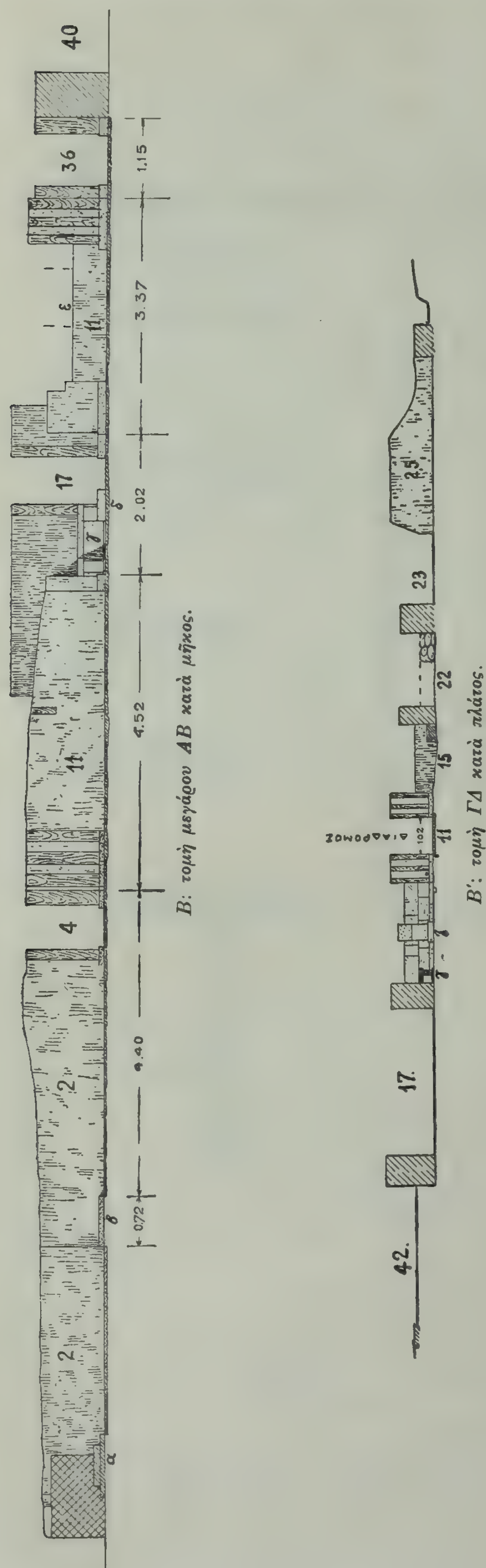
Ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ διαγράμματος ***(εἰκ. Α)***, ἔχομεν ἑνιαῖον οἰκοδόμημα (ἀτυχῶς οὐχὶ πλῆρες) τετραγ ώνου σχεδίου 34×30 μ. ***(εἰκ. Β, Β΄)*** συνιστάμεν ον ἐκ τεσσαράκοντά που ἰσογείων δωμάτων καὶ δι αδρόμων καὶ δύο αὐλῶν.

Κα τὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εὕρηται αὐλὴ (1) ἐστρω μένη δι' ἀκανονίστων πλακῶν κυανωποῦ σχιστολίθου εὐθρύπτου μακρόθεν κομισθέντος. Πρὸ τοῦ τοίχου τῆς προσόψεως σχηματίζεται ὡσεὶ μικρὸν πεζοδρόμιον πλάτους 1,50 μέτρου ἐλάχιστα ὑπερέχον τῆς ἄλλης πλακοστρώτου αὐλῆς. Εἰς τὸ βόρειον μέρος ἀποχωρίζεται διὰ δύο ὑποτυπωδῶν τοίχων ἰσοϋψῶν τῇ πλακοστρώσει τμῆμα τετράγωνον (1α), κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὀχετὸς ἀνοικτὸς διαπερῶν τὸν βόρειον τοῖχον, ἵνα ἐκβάλλῃ τὰ ὑέτια ὕδατα πρὸς τὸ διαμέρισμα 32.

Εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς αὐλῆς 1 ἀπεκαλύφθη κτίσμα ἐπίμηκες ἐκ τριῶν βαθμίδων, δι' οὗ θ' ἀνέβαινον ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης εἰς τὰ ὑψηλότερον κείμενα μέρη τοῦ συνοικισμοῦ ἢ τοὺς παρακειμένους ἀγρούς. Ἐπειδὴ ὅμως παρὰ τὸ βαθμιδωτὸν τοῦτο κτίσμα εὑρέθη τὸ ἥμισυ μεγάλου λιθίνου ζεύγους ἱερῶν κεράτων ***(εἰκ. 2)***, θεωρῶ πιθανὸν ὅτι ἔχομεν ἐν τῇ βαθμιδωτῇ ταύτῃ κατασκευῇ εἶδος ἐξέδρας δι' ἱεράς τινας τελετὰς ἢ ἀγῶνας τελουμένας ἐν τῇ κάτωθεν πλακοστρώτῳ αὐλῇ, κατασκεύασμα δηλ. ἀντίστοιχον, ὡς μικρὸν με-

Α: διάγραμμα μεγάρου Νίρου.

Β: τομὴ μεγάρου ΑΒ κατὰ μῆκος.

Β': τομὴ ΓΔ κατὰ πλάτος.

2: κλιμακωτὸν κτίσμα ἢ ἐξέδρα μετὰ τοῦ ἱεροῦ κέρατος.

γάλῳ εἰκάσαι, πρὸς τοὺς μεγάλους κλιμακοειδεῖς θεατρικοὺς χώρους τῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Ἡ πλακόστρωσις τῆς αὐλῆς 1 διακόπτεται μόνον ὑπὸ δύο νεωτέρων κυκλικῶν ὀρυγμάτων καὶ νεωτέρων τοίχων, οὓς ἀφῃρέσαμεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς.

Δευτέρα αὐλὴ στενὴ καὶ ἐπιμήκης ὑπάρχει κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ μεγάρου (ἀριθ. 41 καὶ 42) ἐστρωμένη ἐπίσης διὰ σχιστολιθικῶν πλακῶν καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς ἀνατολ. αὐλῆς 1 διὰ μιᾶς βαθμίδος καὶ δυτικώτερον διὰ δύο ἄλλων· διότι ἡ νότιος αὐλὴ ἕνεκα τῆς ἐλαφρᾶς κλίσεως τοῦ ἐδάφους ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν (πρὸς τὴν θάλασσαν) κεῖται ἥμισυ περίπου μέτρον ὑψηλότερον τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος καὶ τῆς αὐλῆς 1, ὡς φαίνεται εἰς τὴν κατὰ πλάτος τομὴν ΓΔ. Ὁ πρὸς νότον τοῖχος τῆς αὐλῆς ἐκτισμένος ἄλλοτε διὰ ξεστῶν πωρολίθων ἰσοδομικῶς εἶχεν ἀναμοχλευθῆ ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ καταστραφῆ κατὰ τὸ πλεῖστον διατηρήσας μόνον τὴν προέχουσαν εὐθυντηρίαν κατὰ τὴν βάσιν καὶ δύο ἀνοίγματα, ὧν τὸ ἕτερον τὸ δυτικώτερον σῴζει δύο ἀναβαθμούς. Τὸν τοῖχον τοῦτον συνεπληρώσαμεν δι' ἀρχαίου ὑλικοῦ ξηρολιθικῶς.

Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ μέγαρον ἐγίνετο πιθανώτατα ἐκ τῆς ἀνατολικῆς αὐλῆς 1. Ὁ πρὸς τὴν αὐλὴν ταύτην τοῖχος εἶναι ἐκ ξεστῆς λιθοδομίας μεγάλων πωρολίθων ἰσοδομικῶς ἔχων καὶ στενὴν εὐθυντηρίαν κάτω· εἰς ἄνοιγμα δὲ αὐτοῦ ἐπὶ στυλοβάτου φαίνονται αἱ δύο βάσεις τῶν ξυλίνων κιόνων, δι' ὧν

ἀπετελεῖτο στοὰ δικίων ἢ πρόπυλον **(εἰκ. 3)**. Τῶν δύο λιθίνων βάσεων σῴζεται μόνον ἡ μία ἡ δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ κροκαλοπαγοῦς λίθου, ἡ ἄλλη ἠφανίσθη σωθέντος μόνον τοῦ κυκλικοῦ κοιλώματος ἐπὶ τοῦ στυλοβάτου. Τὸ τμῆμα τοῦ πρὸς τὴν αὐλὴν ἐξωτερικοῦ τοίχου ἀπὸ τοῦ προπύλου πρὸς νότον εἶχε, φαίνεται, καταπέσει ἢ βλαβῆ παλαιόθεν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν εἶχον ἀνακτήσει βαναύσως προσθέσαντες καὶ προσερειστικὸν ἐξώτοιχον ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου τοῦ αὐλῆς, ὃν ἀφηρέσαμεν μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνασκαφῆς, καὶ οὕτως εὕρομεν τὴν ἀρχικὴν τοῦ τοίχου γραμμήν. Ἡ δικίων στοὰ ἢ πρόπυλον 2 ἔχον διαστάσεις 4×2,50 μέτρων ἀπετέλει τὸν πρόδομον τοῦ κυρίου μεγάρου 2α· τὸ δάπεδον τοῦ προπύλου εἶναι ἐκ γῆς κτυπητῆς.

Ἐκ τοῦ προδόμου τούτου τέσσαρες θύραι ἄγουσιν εἰς τὸ κύριον δῶμα τοῦ μεγάρου (2α) ἔχον διαστάσεις 4,50×4 μέτρων **(εἰκ. 4)**· εἶναι ἐστρωμένον διὰ κανονικῶν γυψίνων πλακῶν, ἀποτελουσῶν τρία τετράγωνα ὁμόκεντρα, ὡς φαίνεται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ. Αἱ ἐσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων τοῦ δώματος 2α ἦσαν ἐπενδεδυμέναι διὰ γυψίνων πλακῶν, ὧν τμήματα μέν τινα σῴζονται εἰσέτι χαλαρῶς ἐπὶ τῶν τοίχων, ἄλλα δ' ἔχουσι καταπέσει ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου ἐδάφους· διότι ἕνεκα τῆς μικρᾶς ἐπιχώσεως τὰ ὕδατα εἰσδύοντα ἔφθειραν καὶ ἐνταῦθα καὶ εἰς τὰ ἄλλα διαμερίσματα τὰς λεπτὰς γυψίνας πλάκας τῆς ὀρθογυψώσεως τῶν τοίχων, ὥστε ἐνιαχοῦ μὲν αἱ πλάκες ἐφθάρησαν τελείως, ἀλλοῦ δὲ ἔγιναν λεπτόταται καὶ ψαθυραὶ καὶ κατέπεσον καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς των θέσεως εἰς τεμάχια. Τῶν τεσσάρων θυρῶν σῴζονται κατὰ χώραν αἱ γύψιναι βάσεις τῶν παραστάδων μὲ διπλῆν ὀδόντωσιν ἑκατέρωθεν, ἵνα ὑποδέχωνται τὰ ξύλινα θυρώματα.

Ἐκ τῆς αἰθούσης 2α κάμπτοντες ἀριστερὰ ἐρχόμεθα διὰ θύρας εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄκρον τοῦ νοτίου τοίχου εἰς στενόν τι δῶμα σκοτεινὸν ἢ μυχὸν (3) τὸν τοῦ λαμπτῆρος, διότι ἐνταῦθα εὑρέθη ὁ ὑπ' ἀριθ. 2080 (εἰκ. 11) λίθινος δίμυξος λαμπτήρ.

3: τὸ πρόπυλον τοῦ μεγάρου Νιρου.

4: τὸ κύριον δῶμα καὶ οἱ δύο διάδρομοι μεγάρου Νίρου.

Τὸ δῶμα τοῦτο ἦτο ἀνοικτὸν πρὸς τὸν διάδρομον ἄνευ θύρας.

Ἀκολουθοῦντες τὸν γυψοπλακόστρωτον διάδρομον 4 καὶ διευθυνόμενοι πρὸς ἀνατολὰς ἐρχόμεθα εἰς τὸ γυψοπλακόστρωτον δῶμα 5, καὶ ἐκ τούτου εἰς τὸ μικρὸν δῶμα τὸ ἐπίσης πλακόστρωτον 6 ἔχον κατὰ τὴν ΝΑ αὐτοῦ γωνίαν κτίσμα κυβικὸν ὡσεὶ ἕδρανον ὀρθογυψωμένον καὶ αὐτό.

Ἐκ τοῦ δώματος 5 διὰ δύο θυρῶν, ὧν σῴζονται αἱ γύψιναι βάσεις τῶν παραστάδων, εἰσερχόμεθα εἰς τὸ δῶμα 7, *τὸ δῶμα τῶν τεσσάρων πελέκεων ἢ τὸ ἱερὸν τοῦ μεγάρου* ***(εἰκ. 5)***. Τὸ δῶμα τοῦτο ἀπὸ μὲν τοῦ διαδρόμου χωρίζεται διὰ τοίχου ἐξ ὀρθίων ὠμῶν πλίνθων, διαιρεῖται δὲ δι' ἄλλου ὁμοίου τοιχίσκου εἰς δύο ἄνισα μέρη, ὧν τὸ μὲν μεγαλύτερον τὸ πρὸς βορρᾶν εἶχε τοὺς τέσσαρας

5: τὸ ἱερὸν ἢ ἐργαστήριον τοῦ μεγάρου Νιρου.

κολοσσιαίους διστόμους χαλκοῦς πελέκεις (ἰδ. εἰκ. 10), τὸ δὲ μικρότερον καὶ στενώτερον, εἰς ὃ εἰσήρχοντο διὰ τῆς νοτίας θύρας ἀπετέλει τὴν ***ἐσχάραν***, διότι ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν ἄνθρακες καὶ ἀγγεῖα πήλινα μαυρισμένα ἐκ τοῦ καπνοῦ. Τὸ δάπεδον καὶ τῶν δύο μερῶν τοῦ δώματος 7 εἶναι ἐκ συμπιλητῆς ἀμμοκονίας.

Ἐκ τοῦ δώματος 7 διὰ τοῦ μικροῦ γυψοπλακοστρώτου διαδρόμου 8 φωτιζομένου διὰ παραθύρου ἐκ τῆς νοτίας αὐλῆς 41 κάμπτοντες δεξιὰ ἐρχό-

μεθα εἰς μικρὸν τετράγωνον δωμάτιον γυψοπλακόστρωτον φωτιζόμενον διὰ παραθύρου ἐκ τῆς νοτίας αὐλῆς 42.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὸν διάδρομον 4 καὶ διευθυνόμενοι πρὸς δυσμὰς εὑρίσκομεν δίπτερον κλίμακα 10 καὶ 10α. Ταύτης σῴζονται κατὰ χώραν πέντε γύψινοι χαμηλοὶ ἀναβαθμοὶ εἰς τὴν πρώτην πτέρυγα, εἷς δὲ μόνον εἰς τὴν δευτέραν καταπεπτωκώς. Προφανῶς διὰ τῆς κλίμακος ταύτης ἀνήρχοντο εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον, οὗ ἡ ὕπαρξις ἐξηκριβώθη καὶ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν αἴθουσαν 2α εἰσερχόμεθα διὰ θύρας κειμένης κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν εἰς τὸν κύριον κεντρικὸν διάδρομον 11 τοῦ μεγάρου γυψοπλακόστρωτον καὶ τοιχογραφημένον ἀρχικῶς **(εἰκ. 6)**. Ὀλίγα τεμάχια τῶν τοιχογραφιῶν ἐσῴζοντο εἰσέτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εἰς τοὺς τοίχους ψαθυρὰ ἐκ τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς διεισδύσεως τῶν ριζῶν τῶν φυτῶν, καταπίπτοντα μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπαφὴν ἢ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος.

Ἐκ τοῦ διαδρόμου 11 δύο θύραι, ὧν σῴζονται αἱ πώριναι βάσεις τῶν παραστάδων, φέρουσιν εἰς τὸ **δῶμα τῶν ἑδωλίων** τὸ 12, τὸ σημαντικώτατον ἴσως τῶν δωμάτων τοῦ μεγάρου. Τὸ δάπεδον αὐτοῦ εἶναι πλακόστρωτον, πέριξ μὲν διὰ μιᾶς σειρᾶς γυψίνων πλακῶν, εἰς τὸ κεντρικὸν δὲ μέρος δι' ἀκανονίστων σχιστολιθικῶν πλακῶν· ἦτο δὲ καὶ τοιχογραφημένον καὶ διατηρεῖ εἰσέτι κατὰ χώραν παρὰ τὸν ἀνατολικὸν καὶ νότιον τοῖχον δύο κατ' ὀρθὴν γωνίαν τεμνόμενα γύψινα ἑδώλια, ὅμοια πρὸς τὰ ἄλλα γνωστὰ τῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ, ἤτοι μετὰ παραστάδων κατὰ τὰ ἄκρα καὶ εὐθυντηρίας κατὰ τὴν βάσιν **(εἰκ. 7)**.

6: τὸ κύριον δῶμα 2α καὶ ὁ κεντρικὸς διάδρομος 11.

Τὸ δῶμα τοῦτο εὑρισκόμενον κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ ὅλου μεγάρου φωτίζεται ἐκ φωταγωγοῦ αὐλῆς 13, ἐστρωμένης διὰ πλακῶν σχιστολιθικῶν. Ἡ φωταγωγὸς αὕτη αὐλὴ ὁμοία ἐν μικρῷ πρὸς τὰς γνωστὰς τῶν μεγάλων Κρητικῶν ἀνακτόρων ἔχει κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν βόθρον δεχόμενον τὰ ὄμβρια ὕδατα τῆς αὐλῆς καὶ τῶν δυτικώτερον κειμένων διαμερισμάτων 33,34 κλπ. δι' ἀγωγοῦ πλακοσκεποῦς διερχομένου διὰ τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὸν βόθρον. Εἰς τὸν βόρειον τοῖχον τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς ὑπῆρχε μέγα παράθυρον ε, δι' οὗ ἐφωτίζετο ὁ διάδρομος 11· ἐπὶ τῆς πωρίνης φλιᾶς τοῦ παραθύρου φαίνονται οἱ δύο τετράγωνοι τόρμοι, ἐν οἷς ἐγομφοῦντο αἱ δοκοὶ τοῦ ξυλίνου πλαισιώματος τοῦ παραθύρου.

Ἐκ τοῦ δώματος 12 θύρα εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου ἄγει εἰς τὸ τετράγωνον σκοτεινὸν δῶμα 14, *τὸ δῶμα τῶν λαμπτήρων*, ἔχον τὸ δάπεδον ἐκ συμπιλητῆς ἀμμοκονίας καὶ τοὺς τοίχους κονιατοὺς καὶ χρωματιστοὺς κατὰ ζώνας. Τὸ συμπιλητὸν δάπεδον καὶ τοῦ δωματίου τούτου καὶ τῶν λοιπῶν ἐγένετο ἐκ μείγματος ἀσβέστου καὶ ἄμμου, ἐπὶ τοῦ στρώματος δὲ τούτου πρὶν συμπαγῇ ἐπέχυνον μικροὺς χάλικας πολυ-

7: τὸ δῶμα τῶν ἐδωλίων (12) καὶ τὰ περὶ αὐτό.

χρώμους τῆς παραλίας, οἱ ὁποῖοι στερεῶς ἐπικολλώμενοι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἀπετέλουν λαμπρὰν καὶ πολύχρωμον ἐπιφάνειαν ὡσεὶ ψηφιδωτήν. Τὸ δωμάτιον 14 μὴ φωτιζόμενον εἰ μὴ ἀμυδρῶς καὶ ἐμμέσως διὰ τῆς θύρας ἐκ τοῦ 12 ἐφωτίζετο διὰ λυχνιῶν, δι' ὃ καὶ εὑρέθησαν ἐδῶ, ὡς εἶπον καὶ προηγουμένως, οἱ τέσσαρες λίθινοι λαμπτῆρες (ἰδ. εἰκ. 11) εἰς ἁρμόζοντα χῶρον καὶ ἡ ἐλαιοδόχος πιθανῶς στάμνος.

Ἐκ τοῦ δώματος 12 καὶ τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς 13 δύο θύραι φέρουσιν εἰς τὰ δώματα 17 καὶ 18 τὰς ***ἀποθήκας τῶν βωμῶν***. Οἱ βωμοὶ αὐτοί, οὓς θὰ περιγράψωμεν κατωτέρω, ἦσαν τοποθετημένοι εἰς ἐπαλλήλους σειρὰς παρὰ τοὺς τοίχους, καθ' ὃν τρόπον δεικνύει ἡ πρὸ τῆς ἀποκινήσεως αὐτῶν ληφθεῖσα φωτογραφία ***(εἰκ. 8)***. Ἀπὸ τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς 13 μικρὸς καὶ κατ' ὀρθὴν γωνίαν καμπτόμενος διάδρομος ἔχων τὸν γωνιώδη τοῖχον ἐκτισμένον δι' ὁριζοντίων ὠμῶν πλίνθων ἄγει εἰς τὸ δῶμα 37 πλακόστρωτον διὰ σχιστολίθων. Ὅμοιαι πλάκες εὑρέθησαν εἰς τὴν ἐπίχωσιν ὑψηλότερα, ὃ δηλοῖ ὅτι ὑπῆρχεν ἀνώγειον δῶμα ὁμοίως πλακοστρωμένον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ πλακωστρώτου δαπέδου εἶχεν ἐπέλθει καθίζησις· ἀποκινήσας ἐκεῖθεν τὰς πλάκας εὗρον βόθρον πλήρη μαύρων χωμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον δεκάδες τινὲς τῶν γνωστῶν ἀνώτων κυαθίσκων.

Ἐκ τοῦ κεντρικοῦ διαδρόμου 11 εἰσέρχεταί τις πρὸς βορρᾶν διὰ θύρας εἰς τὸ πλακόστρωτον ***δωμάτιον τοῦ κτιστοῦ ἑδράνου*** 15, καὶ δι' ἄλλης παραπλεύρου τῇ πρώτῃ θύρας εἰς τὸ παρακείμενον ***δωμάτιον τῶν τριῶν βωμῶν*** 16.

Ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν αἴθουσαν 2α εἰσερχόμεθα διὰ θύρας κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν εἰς τὸ εὐρύχωρον δῶμα 20 ἔχον τὸ δάπεδον συμπιλητόν, καὶ ἐξ αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους 21 καὶ 22, τοῦ ὁποίου ὁ βόρειος τοῖχος εἶχεν ὑποστηριχθῇ ἔσωθεν διὰ προσθέτου ἀντιτειχίσματος ἀφαιρεθέντος μετὰ τὴν ἀνασκαφήν. Θύρα ἐκ τῆς ΒΔ γωνίας τοῦ δώματος 20 ἄγει εἰς τὸν εὐρὺν χῶρον 23. Παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ κανόνα αἱ θύραι τῶν δωμάτων δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν τοίχων ἀλλ' εἰς τὸ ἄκρον· τοῦτο παρετηρήθη καὶ εἰς τὰ ἄλλα Μινωϊκὰ οἰκοδομήματα.

8: οἱ πήλινοι βωμοὶ ὡς ἦσαν εἰς τὸ δῶμα 18.

13 6 23

Εἰς τὸν χῶρον 23 ἀνοίγονται αἱ ἀποθῆκαι αἱ δηλούμεναι διὰ τῶν ἀριθμῶν 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32 Ἡ ἐπίχωσις κατὰ τὸ μέρος τοῦτο ἦτο ἀβαθὴς καὶ οἱ τοῖχοι κατεστραμμένοι κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι σαφὴς ὁ τρόπος καθ' ὃν συνεκοινώνουν αἱ ἀποθῆκαι πρὸς τὸν χῶρον 23, ἂν δηλ. ἐσχηματίζετο διάδρομος ἢ ἀπ' εὐθείας εἰσήρχοντο εἰς αὐτὰς ὡς εἰς μυχούς. Οἱ ἀριθμοὶ 26-30 εἶναι μικροὶ κιβωτοειδεῖς χῶροι χωριζόμενοι διὰ τοιχίσκων ἐξ ὠμῶν ὀρθίων πλίνθων, ὅπως παρετηρήθησαν τοιαῦται καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα Φαιστοῦ [1]. Πιθανῶς ἐχρησίμευον τὰ κιβωτοειδῆ ταῦτα κτίσματα ἵνα φυλάσσωνται ἐν αὐτοῖς δημητριακοὶ καρποί, ἦσαν δηλ. σιτοβολῶνες ἢ ρογοὶ καὶ εὑρέθησαν πράγματι ἐν αὐτοῖς κατὰ τὴν σκαφὴν κύαμοι καὶ ὄροβοι(;) ἀπηνθρακωμένοι.

Τέλος διὰ τῶν ἀριθμῶν 33, 34, 35, 36, 40 σημειοῦνται διαμερίσματα οὐχὶ σημαντικά, ὡς φαίνονται ἐκ τῆς κατασκευῆς των, καὶ ὧν ὁ προορισμὸς καὶ ἡ διάταξις δὲν εἶναι σαφής· τινὰ τούτων εἶχον συνέχειαν καὶ εἰς τὸν πρὸς δυσμὰς μὴ ἀνασκαφέντα ἀγρόν. Τὰ διὰ τῶν ἀριθ. 38 καὶ 39 φαίνονται ὡς δύο πτέρυγες κλίμακος, δι' ἧς θ' ἀνήρχοντο, ἵνα πληρῶσιν ἀφ' ὑψηλοῦ τοὺς παρακειμένους ρογούς.

Εἰς τὴν μεγάλην ἀνατολικὴν αὐλὴν 1 εὗρον καὶ ἐκαθάρισα δύο φρεατοειδῆ ὀρύγματα κυκλικοῦ σχήματος φαινόμενα καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ. Τὸ βάθος ἑκάστου ἀπὸ τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου εἶναι 2,30 τοῦ ἑνὸς καὶ 2,60 τοῦ ἄλλου ἡ δὲ διάμετρος δύο περίπου μέτρων· ἦσάν ποτε ἐκτισμένα διὰ ξηρολιθίας, ἡ ὁποία εἶχε καταρρεύσει ἐντὸς τοῦ ὀρύγματος· φρέατα δὲν ἦσαν διότι τὸ ὑδροφόρον στρῶμα εὕρηται ἓξ μέτρα βαθύτερον, ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ ἀγροίκων ὀστράκων καὶ ὑαλίνου ἀγγείου εὑρεθέντων ἐντὸς αὐτῶν εἰκάζω ὅτι εἶναι καὶ τὰ ὀρύγματα μεταγενεστέρων χρόνων πιθανῶς ρωμαϊκῶν. Θὰ ἦσαν πρόχειρα ὀρύγματα πρὸς συλλογὴν ὀμβρίων ὑδάτων ἵνα ποτίζωσι ζῷα, δι' ὃ καὶ εὑρέθη παρ' αὐτὰ λιθίνη ἀγροίκως εἰργασμένη γοῦρνα· παρὰ τοὺς λάκκους αὐτοὺς ὑπῆρχον καὶ τοῖχοί τινες νεώτεροι, οὓς διέλυσα καὶ εὗρον ὑπ' αὐτοὺς τὴν συνέχειαν τῆς ἐκ σχιστολίθων πλακοστρώσεως τῆς αὐλῆς.

1 Πρβλ. **Ausonia III 1909** σελ. **295** ἑξ. Εἰς ἕνα τούτων εὑρέθη ὁ περίφημος ἐνεπίγραφος δίσκος Φαιστοῦ.

Τεχνικὴ καὶ ὑλικὰ τοῦ μεγάρου.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ μεγάρου Νίρου ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν τῶν ἄλλων Κρητικῶν ἀνακτόρων. Τινὲς μὲν τῶν τοίχων μάλιστα οἱ ὑπαίθριοι εἶναι καὶ ἐν τούτῳ ἐκτισμένοι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας διὰ ξεστῆς πωρίνης λιθοδομίας κατ' ἰσοδομικὸν ρυθμὸν λ. χ. ὁ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως πρὸς τὴν 1, οἱ τῆς φωταγωγοῦ αὐλῆς 13 καὶ ὁ ἐξωτερικὸς πρὸς νότον αὐλότοιχος. Οἱ πλεῖστοι ἄλλοι τοῖχοι εἶναι ἐκτισμένοι ἐκ λογάδων ἀκατεργάστων λίθων μικρῶν καὶ μεγάλων συνδεομένων δι' ἀφθόνου πηλοῦ. Εὑρίσκονται καί τινες διαχωριστικοὶ τοῖχοι ἐκτισμένοι δι' ὀρθογωνίων ὠμῶν πλίνθων διαστάσεως 50×35 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ πάχους 10-12 ἑκατοστῶν. Τοιοῦτοι τοῖχοι λ. χ. εἶναι οἱ δύο τοῦ δώματος 7, οἱ τῶν κιβωτοειδῶν χωρισμάτων 26-30 οἱ τοῦ γαμμοειδοῦς διαδρόμου τοῦ φέροντος εἰς τὸ δῶμα 37, πιθανώτατα δὲ πλίνθινοι κατὰ τὸ πλεῖστον θὰ ἦσαν οἱ τοῖχοι μάλιστα τῶν ἀνωγείων διαμερισμάτων. Τὰς πλίνθους κατεσκεύαζον ἀναμειγνύοντες εἰς τὸν πηλὸν ἄφθονα θαλάσσια φύκη, ὧν οἱ τύποι φαίνονται σαφέστατα ἐντὸς τῶν πλίνθων. Εἰς δύο τρία τμήματα τοιούτων πλίνθων παρετήρησα τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν αἰγὸς διελθούσης ἐπὶ τῶν πλίνθων πρὸ τῆς ἀποξηράνσεως αὐτῶν εἰς τὸν ἥλιον.

Τῆς ξυλείας ἐγένετο ἄφθονος χρῆσις εἰς τὸ μέγαρον· πλὴν θυρῶν, παραθύρων, καὶ τῶν πλαισιωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ξυλίνων δοκῶν εἰς τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν καὶ τῆς ξυλείας τῆς στέγης, παρατηροῦνται εἰς πολλοὺς τοίχους καὶ ξυλοδεσίαι ὁριζοντίως ἢ καθέτως, ἃς ἐσημειώσαμεν καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ π. χ. εἰς τὸ δῶμα 14, τὸν διάδρομον 11, τὴν κλίμακα 10, τὸ δῶμα 15, 17 18 καὶ 36. Ἰδίως εἰς τὰ ἀνώγεια δώματα θὰ ἦτο μεγίστη ἡ χρῆσις τῆς ξυλείας, ὅπως καὶ τῶν ὠμῶν πλίνθων· ἕνεκα τῆς ἀφθόνου ξυλείας τὸ πῦρ εἶχε τόσην ἔντασιν, ὥστε τὰς μὲν ὠμὰς πλίνθους μετέβαλεν ἐνιαχοῦ εἰς ὀπτοπλίνθους, τοὺς λίθους ἠσβεστοποίησε, καὶ εἴς τινα μέρη ἰδίως κατὰ τὰ διαμερίσματα 20-22 ἀπετελέσθη ἐκ τῶν ἀνωτέρω πυρα-

κτωθέντων ὑλικῶν μία μάζα τόσον σκληρὰ καὶ συμπαγής, ὥστε μετὰ πολλοῦ κόπου ἠδύναντο οἱ ἐργάται νὰ τὴν διαλύωσιν, ἵνα περισυλλέγωμεν τὰ ἐν αὐτῇ ἐγκλεισθέντα καὶ τεμαχισθέντα πήλινα ἀγγεῖα. Ἄνθρακες ἐκ τῶν καέντων ξύλων εὑρίσκοντο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ μεγάρου καὶ ἴχνη καύσεως ἰσχυρᾶς ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν δαπέδων πάμπολλα.

Οἱ τοῖχοι μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν ἐκαλύπτοντο πρῶτον διὰ στρώματος πηλοῦ καθαροῦ πάχους ἑνὸς ἑκατοστοῦ περίπου, ἔπειτα δι' ἄλλου στρώμανος πηλοῦ ἀφθόνως ἠχυρωμένου πάχους 2 ἑκατοστῶν καὶ ἐπὶ τούτου ξηρανθέντος ἐπετίθετο τὸ ἀσβεστοκονίαμα 7-8 χιλιοστὰ τὸ πάχος. Εἰς τὸν διάδρομον 11 παρετήρησα δύο ἀλλεπάλληλα στρώματα ἀσβεστοκονιάματος, ἀλλ' ἐδῶ ἐγένετο εἰς νεωτέραν ἐποχὴν ἡ δευτέρα κονίασις ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ κονιάματος χαραχθέντος πρῶτον. Ἡ λεία ἐπιφάνεια τοῦ κονιάματος ἐδέχετο ἔπειτα τὴν χρωματιστὴν διακόσμησιν εἴτε μονόχρωμον εἴτε εἰς ποικιλοχρώμους ζώνας εἴτε εἰς τοιχογραφίας. Ὅπου ἐγίνετο ἐπένδυσις τῶν τοίχων διὰ γυψίνων πλακῶν (ὀρθογύψωσις) ἐτίθετο μόνον στρῶμα πηλοῦ παχὺ καὶ ἐπὶ τούτου μαλακοῦ ὄντος ἐπεκολλῶντο αἱ γύψιναι πλάκες.

Ἄξιος παρατηρήσεως εἶναι ἰδίως ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν παραστάδων εἰς τὰς θύρας, ὡς μετὰ προσοχῆς ἀνασκάπτων ἐξηκρίβωσα σχεδὸν πάντοτε. Ἐπὶ τῆς λιθίνης (ἐκ γύψου ἢ πώρου) βάσεως ἐχούσης ἑκατέρωθεν ἢ ἑτέρωθεν μόνον τὸν προέχοντα ὀδόντα ἐπετίθετο ξυλίνη βάσις καὶ ἐπὶ ταύτης ἐστερεοῦντο πότε δύο πότε τρεῖς τετράγωνοι ὄρθιαι δοκοὶ κατὰ διαστήματα, τὰ μεταξὺ δὲ τῶν ὀρθίων δοκῶν διαλείμματα ἐπληροῦντο διὰ κτίσματος ἐκ μικρῶν λίθων καὶ πηλοῦ, τὸ κτίσμα ἐκονιᾶτο καὶ οὕτως ἀπετελοῦντο αἱ παραστάδες ἑκάστης θύρας. Αἱ ξύλιναι δοκοὶ ἐκάησαν, ἐσώθησαν ὅμως τὰ ἀπηνθρακωμένα των λείψανα καὶ πανταχοῦ ἀφῆκαν αἱ δοκοὶ τοὺς τύπους των, ὡς φαίνεται εἰς τὰς εἰκόνας 4-7. Τὴν μορφὴν ταύτην τῶν παραστάδων, ἡ ὁποία ὑπῆρχε καὶ εἰς ἄλλα μέγαρα τῆς Κρήτης [1] ἠθέλησα νὰ δείξω, δι' ὃ πολλαχοῦ ἐστερέωσα διὰ τσιμέντου τὰς παραστάδας ἀφήσας μόνον κενοὺς τοὺς χώρους, ὅπου ὑπῆρχον αἱ ξύλιναι δοκοί, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἐστερεώθη καὶ ὁ συνεχόμενος τοῖχος ἀρκετά ἐν ᾧ ἄλλως ἐμποτιζόμενος εὐκολώτερον διὰ τῶν βροχῶν θὰ κατέρρεεν κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ μέρους τούτου.

Ἡ στέγασις τοῦ μεγάρου ἦτο πιθανώτατα οἵα εἰκάζεται καὶ διὰ τὰ ἄλλα Κρητικὰ ἀνάκτορα, ἐπίπεδος ἐξ ἀργίλλου κτυπητῆς ὑποβασταζομένη ὑπὸ μεγάλων δοκῶν ξυλίνων καὶ δοκίδων ἢ καλάμων, ὧν οἱ τύποι παρετηρήθησαν εἰς πολλὰ τεμάχια πηλοῦ τῆς πηλίνης δορώσεως ὀπτηθέντα ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, ἥτις κατέστρεψεν, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, καὶ τὸ μέγαρον τοῦτο.

Τὸ πάχος τῶν τοίχων ποικίλλει μεταξὺ 60 καὶ 70 ἑκατοστῶν· οἱ δι' ὠμῶν πλίνθων διαχωριστικοὶ τοῖχοι ἔχουσι πάχος 10-12 ἑκατοστ.

Τὰ σωθέντα ὕψη τῶν τοίχων εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὸ βάθος τῆς ἐπιχώσεως καὶ τὴν φθορὰν τὴν γενομένην εἰς τὸ οἰκοδόμημα κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὸ τῶν περιοίκων καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγρῶν. Εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν ἀποθηκῶν ἡ ἐπίχωσις ἦτο ἀβαθής, καὶ διὰ τοῦτο οἱ τοῖχοι αὐτῶν ὀλίγα μόνον ἑκατοστὰ τοῦ ὕψους των ἔσωσαν, εἰς ἄλλα δωμάτια ἔχομεν 0,60 καὶ ἐνιαχοῦ φθάνει τὸ ὕψος εἰς 1,40-1,50.

Ἀνωγείου ὀρόφου ἡ ὕπαρξις ἐν τῷ μεγάρῳ εἶναι βεβαιοτάτη· ἐν τῇ ἐπιχώσει εἰς ὕψος ἀρκετὸν ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ ἰσογείου εὑρίσκοντο κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἀγγεῖα πήλινα ἄνωθεν προφανῶς καταπεσόντα καὶ γύψιναι πλάκες προερχόμεναι ἐκ τῶν δαπέδων τῶν ἀνωγείων ὀρόφων, καὶ γύψιναι βάσεις παραστάδων θυρῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὰς κάτω. Εἰς τὸ μέσον βάθος τῆς ἐπιχώσεως τοῦ δώματος 12 τοῦ ἔχοντος τὰ ἐκ γύψου ἑδώλια εὗρον τμήματα μεγάλα ὁμοίων ἑδωλίων (ἰδ. εἰκ. 7), τοῦτο δὲ ἀσφαλῶς μαρτυρεῖ ὅτι καὶ εἰς τὸ ὑπερκείμενον ἀνώγειον δῶμα ὑπῆρχον τὰ αὐτὰ ἕδρανα τὰ ὁποῖα καὶ κάτω. Ἡ ὁμοιότης αὕτη καὶ ἀναλογία τῶν ἄνω διαμερισμάτων πρὸς τὰ κάτω παρετηρήθη μάλιστα εἰς τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγα τοῦ ἀνακτόρου Κνωσοῦ (αἴθουσα τῶν διπλῶν πελέκεων καὶ μέγαρον τῆς Βασιλίσσης) καὶ φαίνονται σήμερον μετὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ κ. Sir A. Evans ἀναστυλώσεις. Τέλος ἡ κλῖμαξ 10, 10α βεβαιοῖ ἀναμφισβητήτως τὸ πρᾶγμα.

1 Ἀκριβῶς περιγράφει τὴν διάταξιν ταύτην τῶν παραστάδων εἰς τὸ ἀνάκτορον Φαιστοῦ ὁ κ. Pernier εἰς **Monum. ant XIV 90**

Τοιχογραφίαι. Μολονότι πολλὰ τῶν δωμάτων καὶ ὁ κεντρικὸς διάδρομος ἦσαν τοιχογραφημένα, μόνον μικρὰ τεμάχια κατώρθωσα νὰ συλλέξω εἴτε ἐντὸς τῶν χωμάτων καταπεπτωκότα εἴτε καὶ χαλαρῶς ἀκόμη ἐπὶ τῶν τοίχων εὑρισκόμενα· ἡ μικρὰ σχετικῶς ἐπίχωσις καὶ ἡ ἐπὶ αἰῶνας διήθησις τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ ἡ διείσδυσις τῶν ριζῶν τῶν θάμνων ὑπὸ τὰ κονιάματα εἰς τὴν πηλίνην στρῶσιν τῶν τοίχων ἐσάθρωσαν καὶ ψαθυρὰ κατέστησαν τὰ κονιάματα μετὰ τῶν τοιχογραφιῶν, ὥστε καὶ ὅπου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρίσκοντο ὀλίγα τινὰ τεμάχια ἐπὶ τῶν τοίχων ἐθρυμματίζοντο μὲ τὴν ἐλαχίστην ἐπαφὴν ἢ τὸ φύσημα τοῦ ἀνέμου. Οὐδὲν ἄρα σημαντικὸν θέμα δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ τῶν ἀρκετῶν τεμαχίων τῶν συλλεγέντων μάλιστα εἰς τὸ δῶμα 17 καὶ τὸν διάδρομον 11. Ἴσως εἰς τὸ ἐν **εἰκ. 9** τεμάχιον εἰκονίζετο ζῷον (αἴγαγρος;)

9: τεμάχιον τοιχογραφίας ἐκ τοῦ κεντρικοῦ διαδρόμου.

οὗ φαίνεται μέρος τῆς ράχεως καὶ τὸ ἄκρον τοῦ κέρατος (;) ἢ πτηνόν. Εὑρέθη εἰς τὴν ἐπίχωσιν τοῦ διαδρόμου 11 ὑψηλά, δι' ὃ εἰκάζω ὅτι θὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀνωγείου διαδρόμου. Χρώματα διέθετεν ὁ τοιχογράφος μέλαν, λευκόν, ἐρυθρόν, κυανοῦν, κίτρινον, κεραμεοῦν. Εἰς τὸ ὑποτιθέμενον Ἱερὸν ἢ ἐργαστήριον τεχνίτου (τὸ 7) εὑρέθησαν ἐντὸς πηλίνης ὑδρίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς δύο σωροὺς πολλὰ τεμάχια κυανωποῦ σχιστολίθου (φυλλάδες), τὰ ὁποῖα πιθανῶς ἐχρησίμευον διὰ τὴν παρασκευὴν κυανοῦ ἢ φαιοῦ χρώματος.

Ὄχι μόνον κατὰ τὴν τεχνικὴν καὶ τὰ ὑλικὰ ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σύνθεσιν τῶν διαφόρων μερῶν ὁμοιάζει τὸ μικρὸν μέγαρον Νίρου πρὸς τὰ μεγάλα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ. Ἔχομεν εἰς τοῦτο τὰς πλακοστρώτους αὐλάς, τὴν κλιμακωτὴν κατασκευὴν ἀντὶ τοῦ θεατρικοῦ χώρου τῶν μεγάλων ἀνακτόρων, τοὺς διαδρόμους καὶ ἀδιεξόδους μυχούς, τὴν φωταγωγὸν αὐλὴν μετὰ τῶν παραθύρων, τὰς συνεχεῖς τῶν πηλίνων πίθων ἀποθήκας εἰς ἴδιον διαμέρισμα, τὰ γύψινα ἑδώλια παρὰ τοὺς τοίχους, τὴν δικίονον στοὰν πρὸ τῆς κυρίας αἰθούσης, τὴν αὐτὴν διάταξιν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραστάδων αὐτῶν, τὰ ἀνώγεια ἀντίστοιχα τοῖς ἰσογείοις καὶ τὴν δίπτερον κλίμακα. Λουτροῦ μόνον οὐδὲν ἴχνος παρετήρησα εἰς τὸ μέγαρον Νίρου. Δὲν μοὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ μέγαρον θὰ ἐστερεῖτο τοιούτου ἀπαραιτήτου ἐξαρτύματος. Ἴσως ἓν ἐκ τῶν μικροτέρων δωματίων θὰ ἐχρησίμευεν ὡς τοιοῦτο, ἢ θὰ ὑπῆρχε κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ οἰκοδομήματος τὸ μὴ διασωθέν.

Καὶ χρονολογικῶς τὸ μικρὸν μέγαρον Νίρου συμπίπτει, ὡς φαίνεται, πρὸς τὰ νεώτερα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ καὶ Τυλίσου. Τὰ εὑρεθέντα ἐν αὐτῷ χαρακτηριστικὰ πήλινα ἀγγεῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς· μόνον ἐν ᾗ δύο τεμάχια Μεσομινωϊκὰ εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν χωμάτων, ἐν ᾧ κατωτέρω τοῦ μεγάρου μέχρι τῆς θαλάσσης ἄφθονα παρετηρήσαμεν τὰ Μεσομινωϊκὰ ὄστρακα συνευρισκόμενα μετὰ τῶν Ὑστερομινωϊκῶν· ὁ συνοικισμὸς ἄρα ὑπῆρχεν ἀσφαλῶς ἀπὸ τῆς Μεσομιν. ἐποχῆς· πρέπει ἄρα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μέγαρον ἐκτίσθη εἰς νεωτέραν τοῦ συνοικισμοῦ ἐποχήν, ἢ ἴσως πιθανώτερον ὅτι καὶ τὸ μέγαρον ἀνήκει, ὅπως καὶ τὰ νεώτερα ἀνάκτορα Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ καὶ Τυλίσου εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς Μεσομιν. ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν εὑρέθησαν κινητὰ πράγματα τῆς πρώτης αὐτοῦ περιόδου, διότι, ὡς παρετηρήθη ἤδη καὶ ὑπ' ἄλλων [1], τὰ εἰς ἓν ἀρχαῖον οἰκοδόμημα εὑρισκόμενα κινητὰ ἀντιπροσωπεύουσι τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ὑπάρξεως τοῦ οἰκοδομήματος καὶ οὐχὶ τοὺς παλαιοτέρους, ὧν τὰ κινητὰ πράγματα εἶχον ἐκλίπει καὶ ἀφανισθῆ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου.

1 B.S.A. 1903–1904 σελ. 18 καὶ J.H.St XXIII (1903) σελ. 184 καὶ 191.

ΙΙ. Τὰ κινητὰ εὑρήματα.

Τὰ ἐν τῷ μεγάρῳ Νίρου εὑρεθέντα κινητὰ ἀρχαῖα εἶναι τὰ ἑξῆς τεταγμένα καθ' ὕλην.

Α') μεταλλικά.

Τέσσαρες μέγιστοι δίστομοι χαλκοῖ πελέκεις εὑρεθέντες εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δώματος 7 πρὸς τὸν βόρειον πλίνθινον τοῖχον.

Εἶχον πάθει ἀρκετὴν βλάβην ἐξ ἰσχυρᾶς ὀξειδώσεως καὶ μάλιστα ὁ τέταρτος (ὁ κάτω ἐν τῇ εἰκόνι 10) στρεβλωθεὶς καὶ θραυσθεὶς εἰς τεμάχια ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς εὑρέθησαν διερρωγότες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Διὰ τοῦτο ὁ δεξιὸς τεχνίτης τοῦ μουσείου Ἐμμ. Σαλλοῦστρος, ἀφ' οὗ ἐπιμελῶς ἐκαθάρισεν αὐτοὺς συνηρμολόγησεν ἐκ νέου καὶ ἐστερέωσεν ὄπισθεν διὰ σύρματος καὶ γύψου καὶ οὕτω κατωρθώθη νὰ ἀναστυλωθῶσιν ἐν τῷ μουσείῳ καὶ ἐκτεθῶσιν.

10: οἱ τέσσαρες χαλκοῖ πελέκεις (κάτω οἱ βωμοὶ καὶ οἱ λαμπτῆρες).

Ἐκ τῶν τεσσάρων πελέκεων ὁ μεγαλύτερος (ὁ ὑψηλότερον ἐν τῇ εἰκόνι 10 εὑρισκόμενος) ἔχει μῆκος 1,175, πλάτος κατὰ τὰ στόματα 0,63 καὶ κατὰ τὸ μέσον 0,24. Οἱ ἄλλοι δύο οἱ ἑκατέρωθεν τοῦ πρώτου ἔχουσι μῆκος 0,93, πλάτος κατὰ τὰ ἄκρα 0,53 καὶ κατὰ τὸ μέσον 0,19. Ὁ τέταρτος ὁ μᾶλλον βεβλαμμένος θὰ εἶχε μῆκος περὶ τὸ 1 μέτρον καὶ πλάτη 0,60 καὶ 0,20. Εἶναι ἄρα οἱ μέγιστοι τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων Μινωϊκῶν πελέκεων, ἀφ' οὗ ὁ τῆς Ἁγ. Τριάδος ὁ μετ' αὐτοὺς ἐρχόμενος θὰ εἶχε μῆκος 0,62 (σῴζεται μόνον τὸ ἥμισυ τούτου), οἱ δὲ ἄλλοι εἶναι πολλῷ μικρότεροι.

Ἕκαστος πέλεκυς ἔχει ἀποτελεσθῇ ἐκ τεσσάρων ἐλασμάτων χαλκῶν πάχους 3—4 χιλιοστῶν· δύο μεγάλα ἐλάσματα πλατυνόμενα καὶ κυρτούμενα κατὰ τὰ στόματα μετὰ γλωσσοειδῶν προεκτάσεων εἰς τὰ ἄκρα ἀποτελοῦσι τὰ δύο πτερὰ τοῦ πελέκεως, δύο δὲ ἄλλα τετράγωνα ἐλάσματα κοιλαινόμενα διὰ σφυρηλασίας καὶ συνηλούμενα πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ πτερὰ ἀποτελοῦσι τὸ κεντρικὸν μέρος καὶ τὸν ἐλλειψοειδοῦς τομῆς αὐλόν, δι' οὗ διήρχετο ὁ ξύλινος στειλεός. Οἱ διαμπερεῖς ἧλοι εἶναι τέσσαρες ἑκατέρωθεν εἰς τοὺς δύο μεγαλυτέρους (τὸν πρῶτον καὶ τὸν τέταρτον) καὶ τρεῖς εἰς τοὺς δύο ἄλλους τοὺς μικροτέρους.

Οἱ πελέκεις εἶχόν ποτε καὶ χαρακτὴν γραμμικὴν διακόσμησιν ὅπως ὁ γνωστὸς τῆς Ἁγ. Τριάδος [1] καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ Δικταίου ἄντρου [2] καὶ ἐκ Κνωσοῦ καὶ Ἀρκαλοχωρίου [3], ἀλλ' αἱ λεπταὶ αὗται γραμμαὶ εἶχον ἀφανισθῇ ἐκ τῆς ὀξειδώσεως, ἐλάχιστα δὲ μόνον καὶ ἀμυδρότατα ἴχνη παρετηρήθησαν ἐνιαχοῦ κατὰ τὸν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ μουσείου καθαρισμόν.

Πῶς ἦσαν τοποθετημένοι ἀρχικῶς οἱ πελέκεις ἐν τῷ δώματι 7 δὲν γνωρίζομεν· παρετήρησα μόνον εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου καὶ παρ' αὐτοὺς ἄνθρακας καὶ ἴχνη ἰσχυρᾶς καύσεως. Ὅτε κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὗρον τοὺς πελέκεις, ἐπίστευσα ὅτι τὸ περιέχον αὐτοὺς δῶμα ἦτο τὸ Ἱερὸν τοῦ μεγάρου,

1 F. Halbherr, Rapporto alla Presidenza del R. Jstituto Lombardo in Memorie R. Jstit. Lomb. vol. XXI XII della serie III. tav. II.

2 D. Hogarth. εἰς B.S.A. VI. σελ. 109 καὶ VII σελ. 53 εἰκ. 15.

3 J. Hazzidakis. A Minoan sacred Cave at Arcalochori εἰς B.S A XXI σελ. 46.

καὶ ὅτι τὰ ἱερὰ ταῦτα σύμβολα τῆς Μινῴας θεότητος θὰ ἦσαν ἐκεῖ ἐκτεθειμένα πρὸς λατρείαν, ὅπως εἰς τὴν γνωστὴν λιθίνην σαρκοφάγον Ἁγ. Τριάδος εἰκονίζονται. Ἀλλὰ πάντοτε μοῦ ἐφαίνετο παράδοξον τέσσαρες τοιοῦτοι κολοσσιαῖοι πελέκεις νὰ ὑπάρχωσιν εἰς χρῆσιν ἐντὸς τόσον μικροῦ Ἱεροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον μόλις θὰ ἐπήρκει ὁ χῶρος πρὸς ἔκθεσιν αὐτῶν, καὶ ν' ἀνήκωσιν εἰς μέγαρον μικρὸν ὡς τὸ παρόν. Ἔπειτα δὲν εὑρέθησαν εἰς τὸ δῶμα 7 καὶ 7α ἄλλα ἀντικείμενα ἢ σκεύη, τὰ ὁποῖα νὰ ὑποδηλῶσι τὴν ὕπαρξιν Ἱεροῦ, πλὴν ἴσως ὁλμοειδοῦς ἐκ στεατίτου ἀγγείου (ἀριθ. 2081 κατωτέρω περιγραφομένου καὶ εἰκονιζομένου ἐν **εἰκ. 11**. Ἀφ' οὗ ὅμως κατόπιν εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ μεγάρῳ αἱ δεκάδες τῶν ἀμεταχειρίστων βωμῶν πληροῦσαι ἰδίως τὰς ἀποθήκας 17 καὶ 18 μοὶ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα μήπως καὶ οἱ τέσσαρες πελέκεις δὲν ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἐκεῖ πρὸς λατρείαν, ἀλλ' ἁπλῶς εἶχον κατασκευασθῆ ἐνταῦθα ἢ ἐφιλάσσοντο ἐδῶ ἵνα διαδοθῶσι καὶ χρησιμοποιηθῶσιν ἀλλαχοῦ· μοὶ φαίνεται ἄρα πιθανώτερον τώρα τὸ δῶμα 7 νὰ εἶναι μᾶλλον τὸ ἐργαστήριον τοῦ χαλκέως τοῦ κατασκευάσαντος τοὺς πελέκεις. Εἰς τοῦτο ἤχθην καὶ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐν τῷ δώματι ἀνθράκων καὶ τῶν λειψάνων τοῦ πυρὸς καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ χωρίσματος 7α, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ τῶν πολλῶν ἀνθράκων τῶν εὑρεθέντων ἐν αὐτῷ καὶ τῶν μαυρισμένων ἐκ τοῦ καπνοῦ πηλίνων ἀγγείων καὶ πολλῶν ὀστράκων μοὶ φαίνεται ὅτι θὰ ἦτο ἡ ἐσχάρα τοῦ ἐργαστηρίου. Ὑπὸ τοὺς δύο τῶν πελέκεων εὗρον πηλίνην ὑδρίαν τεθραυσμένην περιέχουσαν ἀρκετὴν ποσότητα κυανωποῦ σχιστολίθου εἰς τεμάχια, δύο δὲ ἄλλοι σωροὶ τοιούτου ὑλικοῦ ὑπῆρχον εἰς τὸ αὐτὸ δῶμα, θεωρῶ δὲ πιθανὸν ὅτι τὸ ὑλικὸν τοῦτο θὰ ἐφύλαττεν ὁ τεχνίτης εἴτε πρὸς παρασκευὴν χρώματός τινος ἢ δι' ἄλλην τεχνικὴν ἐργασίαν.

Περὶ τῆς ἱερότητος τοῦ πελέκεως ἐν τῇ Μινωϊκῇ θρησκείᾳ θεωρῶ περιττὸν νὰ ὁμιλήσω ἐγὼ πλέον μετὰ τὰ μέχρι τοῦδε περὶ αὐτοῦ εἰρημένα καὶ ἐγνωσμένα. Προσθέτω μόνον ὅτι ἡ λατρεία του φθάνει καὶ μέχρι τῆς πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἀφ' οὗ εἰς τὸ σπήλαιον Ἀρκαλοχωρίου [1]), ὅπου μόνον πρωτομιν. ἀρχαιότητες ὑπῆρχον, εὑρέθησαν μικροὶ τοιοῦτοι ἀναθηματικοὶ ἀρκετοὶ (εἷς μάλιστα ἀργυροῦς) καὶ εἰς τοὺς θολωτοὺς πρωτομιν. τάφους Πλατάνου εὗρον δύο, ἕνα δὲ ὁ κ. Seager εἰς Πρωτομιν. τάφον Μόχλου [2].

Μαχαίριον μονόστομον χαλκοῦν (ἀριθ. 2667) μήκους 0,22 τεθραυσμένον εἰς τρία τεμάχια προσαρμοζόμενα εὑρέθη μεταξὺ τῶν χωμάτων. Ἡ λεπὶς λεπτύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ προδίδει μακροχρόνιον χρῆσιν. Ἡ οὐρὰ πλατυτέρα σῴζουσα καὶ τοὺς τρεῖς ἥλους δι' ὧν προσηλοῦτο ἡ ἐξ ἄλλης εὐφθάρτου ὕλης ἐπένδυσις τῆς λαβῆς. Εὑρέθη καὶ χαλκῆ περόνη μήκους 9 ἑκατ. λίαν βεβλαμμένη καὶ μικρά τινα ἄλλα τεμάχια χαλκᾶ.

Β'. λίθινα.

1) Ἀγγεῖον ἐκ τεφροῦ στεατίτου (εἰκ. 11 εἰς τὸ μέσον ἄνω) ἔχον τὸ γνωστὸν καλυκόσχημον (blossom vase) ἢ ὁλμοειδὲς σχῆμα. Ἔχει ἔξωθεν πλαστικῶς δεδηλωμένα ἓξ μεγάλα φύλλα, ὧν ἕκαστον ἔχει κατὰ τὸ μέσον δίδυμον νεύρωσιν. Εὑρέθη εἰς τὸ 7α, ἤτοι εἰς τὴν ὑποτιθεμένην ἐσχάραν τοῦ Ἱεροῦ ἢ τοῦ χαλκείου. Τὸ σχῆμα αὐτὸ τοῦ λιθίνου (μάλιστα ἐκ στεατίτου) σκεύους ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς πρωτομιν. ἐποχῆς, ἀφ' οὗ ὅμοια εὑρέθησαν εἰς πρωτομιν. τάφους Μεσαρᾶς καὶ Μόχλου, ἐν μάλιστα ἐκ Κουμάσας (ἀριθ. εὑρετ. 687) εἶναι ὅμοιον κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ ὑλικόν, καὶ τὰ ἓξ ἀνάγλυφα φύλλα μὲ τὴν διπλῆν νεύρωσιν, ἀλλ' ἰδίως εὑρίσκεται συχνὸν εἰς τὰ Ὑστερομινωϊκὰ καὶ Μυκηναϊκὰ στρώματα. Τὸ ὕψος τοῦ σκεύους εἶναι 0,11, τὸ ὁλικὸν πάχος 0,17 καὶ ἡ διάμετρος τοῦ ἀνοίγματος ἄνω 0,09.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀγγείων δὲν φαίνεται κατάλληλον δι' οἰκιακὴν χρῆσιν· ἀφ' οὗ δὲ συνήθως εὑρίσκετο εἰς τάφους καὶ ἱερά, φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἦτο διὰ θρησκευτικὴν ἢ νεκρικὴν χρῆσιν.

2) Τέσσαρες ἐκ στεατίτου τεφροῦ μετὰ λευκῶν στιγμάτων καὶ γραμμῶν λαμπτῆρες δίμυξοι (εἰκ. 11)· οἱ δύο ἔχουσιν ὑψηλὸν κυλινδρικὸν πόδα μετὰ βάσεως, οἱ δύο ἄλλοι (οἱ ἄνω ἐν τῇ εἰκόνι) ἔχουσι

1 Ἔνθα ἀνωτέρω.

2 R. Seager, Explorations in the island of Mochlos 1912 σελ. 35 εἰκ. 12.

11: οἱ τέσσαρες λίθινοι λαμπτῆρες καὶ δύο λίθινα σκεύη.

μόνον τὴν ἐλαιοδόχην τιθέμενοι, ὡς φαίνεται, ἐπὶ ἰδιαιτέρως ἐξειργασμένου λυχνοστάτου.

Οἱ δύο ὑψίποδες λύχνοι (2077 καὶ 2078) ἔχουσιν ὕψος ὁ πρῶτος 0,41 καὶ ὁ δεύτερος 0,37. Οὗτος οὐδεμίαν φέρει πλαστικὴν διακόσμησιν πλὴν τῶν δύο ὤτων χρησιμευόντων ὡς λαβῶν διὰ τὴν μετακίνησιν τοῦ σκεύους· ὁ πρῶτος ἔχει εἰς τὸ μέσον τοῦ ποδὸς τρεῖς πλαστικοὺς δακτυλίους, ἄνω δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν περιχείλωμα τῆς ἐλαιοδόχης πλαστικῶς δεδηλωμένα ἓξ φύλλα τετράγωνα ὅμοια πρὸς δωρικὸν κυμάτιον. Οἱ δύο λύχνοι ἔχουσι βλαβῆ ὑποστάντες ρωγμὰς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς.

Καλλιτεχνικώτεροι εἶναι οἱ δύο ἄλλοι λαμπτῆρες οἱ ἄποδες (2079,2080). Ὁ πρῶτος ἔχει ὕψος 0,12 καὶ διάμετρον 0,26, ὁ ἄλλος 0,125 καὶ 0,28. Ἀμφότεροι εἶναι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ κομψότητος εἰργασμένοι καὶ διετηρήθησαν ἀκέραιοι καὶ σχεδὸν ἀβλαβεῖς. Ὁ 2080 (ὁ δεξιὸς) φέρει ἀλλεπαλλήλους διαγλυφὰς εἰς τὸ περιχείλωμα καὶ πᾶσα του ἡ ἐπιφάνεια ἔχει λαμπρὰν στίλβωσιν. Ὁ ἄλλος ἔχει ὡραίαν πλαστικὴν διακόσμησιν ἐκ κυκλικοῦ ἀστραγάλου περὶ τὸ χεῖλος καὶ 22 πλαστικῶν διπλῶν φύλλων, 11 ἑκατέρωθεν τῶν δύο μυκτήρων. Οἱ δύο λαμπτῆρες εἶναι ἴσως οἱ λαμπρότεροι τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων ἐν Κρήτῃ.

Ἐκ τῶν τεσσάρων προηγουμένων λύχνων οἱ μὲν τρεῖς (μετ' ἄλλου ὑψίποδος κατεστραμμένου) εὑρέθησαν, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸ σκοτεινὸν δῶμα 14, ὁ δὲ τέταρτος (2080) εὑρέθη εἰς τὸν μυχὸν ἢ ἐπίμηκες σκοτεινὸν δῶμα 3. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι καὶ οἱ πέντε λαμπτῆρες οἱ μόνοι εὑρεθέντες ἐν τῷ μεγάρῳ ἔκειντο εἰς τὰ δύο σκοτεινότερα διαμερίσματα, ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ ἀρχικῶς ἐκεῖ εὑρίσκοντο καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν δὲν μετεκινήθησαν ἐκ τῆς ἀρχικῆς των θέσεως. [1]

3) *Ὅλμος* ἐκ φαιοῦ τραχίτου λίθου (ἀριθ. 2082) εὑρεθεὶς εἰς τὸ δῶμα 12. Ἔχει ὕψος 0,18 καὶ διάμετρον ἄνω 0,28. Στηρίζεται ἐπὶ τριῶν ποδῶν καὶ σχηματίζει ἄνω κοιλότητα τὸ ἓν τρίτον περίπου σφαίρας. Θὰ ἦτο σκεῦος πρακτικῆς χρήσεως ἵνα λειοτριβῶσιν ἐν αὐτῷ σῖτον ἢ ἄλλους καρποὺς (εἰκ. 11 εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω σειρᾶς).

4) ***Τὸ ἱερὸν κέρας.*** Παρὰ τὴν βάσιν τῆς κλίμακος ἢ ἐξέδρας τῆς παρὰ τὴν ΝΑ γωνίαν τῆς ἀνατολικῆς αὐλῆς εὑρέθη, ὡς εἶπον, τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 2 φαινόμενον ἱερὸν σύμβολον, ἤτοι τὸ ἥμισυ τοῦ ἱεροῦ ζεύγους τῶν κεράτων. Εἶναι ἐκ λίθου λευκοκιτρίνου κογχυλιάτου καὶ εἶχε ποιηθῇ ἀρχικῶς εἰς δύο προσαρμοζόμενα ὅμοια τεμάχια, ὧν εὑρέθη μόνον τὸ ἕτερον καὶ τοῦτο πάλιν ἀποκε-

1 Ὁμοιόν τι παρετηρήθη καὶ εἰς τὸ ἀνάκτορον Κνωσοῦ, ὅπου εὑρέθη κατὰ χώραν λίθινος λαμπτὴρ εἰς τὸ σκοτεινὸν δῶμα (τὸν θησαυρὸν) δυτικῶς τοῦ μεγάρου τῆς Βασιλίσσης **B S.A. 1902** σελ. **69**.

κρουμένον κατὰ τὴν κορυφήν. Ἔχει μῆκος 0,38· σωζομ. ὕψος 0,51 καὶ πάχος 0,20, ὥστε τὸ ὅλον ζεῦγος θὰ εἶχε μῆκος 0,76 καὶ ὕψος περίπου 0,55· ὁμοιάζει πρὸς τὸ εὑρεθὲν εἰς τὰ Γουρνιά [1], τὸ ὁποῖον εἶναι μικρότερον καὶ μονοκόμματον.

5) ***Περίαπτον*** μικρὸν ἐκ στεατίτου κυανωποῦ· ἔχει σχῆμα δεξιοῦ ποδὸς ἀνθρώπου, τὸ μῆκός του εἶναι 2 ἑκατοστῶν, καὶ ἦτο τετρημένον ἄνω ἵνα ἀναρτᾶται. Εὑρέθη εἰς τὰ χώματα τῆς ἀνατολικῆς αὐλῆς. Τὸ ἀντικείμενον εἶναι καὶ ἄλλοθεν γνωστόν, διότι ὅμοια ἐντελῶς εὑρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ εἰς πρωτομιν. τάφους Κρήτης (Κουμάσαν, Πλάτανον. Μαραθοκέφαλον [2] καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Halbherr εἰς τὴν θόλον Ἁγ Τριάδος [3]. Ἴσως καὶ τὸ παρὸν ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν αὐτὴν παλαιὰν ἐποχὴν καὶ οὐχὶ τὴν τοῦ μεγάρου, τυχαίως σωθὲν μεταξὺ τῶν χωμάτων. Ὀψιδιανοῦ εὑρέθησαν ὀλίγα ἀσήμαντα τεμάχια.

Γ') πήλινα.

Οἱ βωμοὶ ἢ τράπεζαι προσφορῶν (εἰκ. 12).

Εἰς τὰ δύο δωμάτια 17 καὶ 18 ὑπῆρχον ἀποθηκευμένοι 40—50 βωμοὶ ἐξ ὠμοῦ πηλοῦ καὶ τρεῖς ἄλλοι εἰς τὸ δωμάτιον 16. Οἱ πολλοὶ ἦσαν τοποθετημένοι παρὰ τοὺς τοίχους εἰς ἀλλεπαλλήλους σειράς. Ὁ τεχνίτης τοῦ μουσείου ἐλθὼν κατώρθωσεν ἐκ τῶν πολλῶν βωμῶν νὰ ἀποσπάσῃ περιβαλὼν διὰ γύψου περὶ τοὺς δέκα (ἰδ. εἰκ. 10), διότι ἦσαν τόσον βεβλαμμένοι, ὥστε διελύοντο καὶ ἐθρυμματίζοντο μὲ μικρὰν ἐπαφήν, ἀφίνοντες μόνον τὰ κονιάματα καὶ τοὺς συμπαγεστέρους πόδας. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην παρετήρησεν ὁ τεχνίτης ὅτι ἦσαν τοποθετημένοι ἐναλλὰξ δίσκος πρὸς δίσκον τὸ ἓν ζεῦγος σειρῶν καὶ πόδες πρὸς πόδας τὸ ἄλλο ζεῦγος καὶ οὕτω καθεξῆς (εἰκ. 8).

Ἕκαστος βωμὸς σύγκειται ἐκ παχέος κυκλικοῦ δίσκου σχηματίζοντος ἄνω ἐπίπεδον περιχείλωμα καὶ ἐκ τριῶν ποδῶν, ἐφ' ὧν πατεῖ. Εἶναι δηλ. κατὰ τὸ σχῆμα ἐντελῶς ὅμοιοι πρὸς τὸν γνωστὸν πήλινον βωμὸν τὸν κατὰ χώραν εὑρεθέντα ἐν τῷ μικρῷ Ἱερῷ τοῦ ἀνακτόρου Κνωσοῦ [4] καὶ καὶ τὸν τοῦ Ἱεροῦ Γουρνιῶν. [5] Ὁλόκληρος ὁ βωμὸς ἐπλάσθη ἐκ πηλοῦ ἀχυρομιγοῦς ξηρανθέντος εἰς τὸν ἥλιον καὶ κατόπιν κονιαθέντος δι' ἀσβέστου καὶ χρωματισθέντος. Πάντες οἱ βωμοὶ τοῦ μεγάρου Νίρου εἶναι ὁμοιομόρφως πεποιημένοι καὶ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τοὺς χρωματισμοὺς ἐπὶ τῶν κονιαμάτων· τὰ χρώματα εἶναι ἐρυθρὸν ἀνοικτὸν (ῥοδόχρουν) ἢ καὶ σκοτεινότερον εἰς τὴν ἄνω ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν, τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας· τὸ

12: πήλινοι βωμοὶ ἢ τράπεζαι προσφορῶν.

1 H. Boyd Hawes, Gournia, Philadelphia 1908 σελ. 47. πιν. XI. ἀριθ. 25.

2 Α. Δ. τόμ. 4. σελ. 22. εἰκ. 8 (ἄνω).

3 Halbherr ἔνθα ἀνωτέρω σελ. 251. Πιν. XI εἰκ.27.

4 B. S. A. VIII σελ. 97 εἰκ. 55.

5 H. Boyd Hawes, Gournia σελ. 48. Πιν. XI. 7. (altar-table).

ἄνω περιχείλωμα ἔχει δύο ζώνας μέλαιναν καὶ λευκὴν (ὠχρόλευκον), τὸ δὲ ἐξωτερικὸν πάχος τοῦ δίσκου ἐχρωματίσθη εἰς τρεῖς ζώνας ἐρυθράν, λευκὴν καὶ μέλαιναν ὁμοιομόρφως εἰς πάντας.

Αἱ διαστάσεις τῶν βωμῶν δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ εἰς ὅλους. Ἐκ τῶν δέκα βωμῶν τῶν ἀποκατασταθέντων καὶ ἐκτεθέντων ἐν τῷ Μουσείῳ τρεῖς οἱ μεγαλύτεροι ἔχουσιν ἄνω διάμετρον περὶ τὰ 0,65, εἷς ἄλλος ἔχει 0,40 καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μικρότεροι περὶ τὰ 0,30. Καὶ τὰ ὕψη των ποικίλλουσι μεταξὺ 15-20 ἑκατ., τὸ δὲ πάχος τοῦ δίσκου 7-10 ἑκατ.

Ποῖος ἦτο ὁ προορισμός, ἡ θέσις καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἱερῶν αὐτῶν σκευῶν καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐπὶ τόπου εὑρεθέντων εἰς τὰ μικρὰ Ἱερὰ Κνωσοῦ καὶ Γουρνιῶν. Ἦσαν ἱεραὶ τράπεζαι τριποδικαὶ τιθέμεναι ἐν τῷ Ἱερῷ κατὰ τὸ μέσον καὶ πρὸ τοῦ εἰδώλου τῆς θεότητος, ἵνα δέχωνται τὰς προσφορὰς τῶν λατρευτῶν, τὰς ἀναιμάκτους δηλ. θυσίας, πιθανῶς καρπούς, πλακοῦντας κ.τ. δ. Ἦσαν βωμοὶ ἄπυροι. Οὐδὲν ἴχνος πυρὸς παρετηρήθη εἰς τοὺς ἡμετέρους βωμούς, οἱ ὁποῖοι ἄλλως δὲν θὰ εἶχον χρησιμοποιηθῆ ἀκόμη. Μόνον εἰς τάφον Κνωσοῦ ἀνασκαφέντα ὑπὸ τοῦ κ. Evans εὑρέθη ὅμοιος βωμὸς φέρων ἀρκετοὺς ἄνθρακας, ἐπὶ τῶν ὁποίων πιθανώτατα θὰ εἶχον καῆ ἀρωματικαὶ οὐσίαι πρὸς τιμὴν τοῦ νεκροῦ ἢ ἀπολύμανσιν τοῦ τάφου,[1] ἐπὶ δὲ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἱεροῦ Γουρνιῶν εὑρέθη τὸ κάτω μέρος μεγάλου πηλίνου κυλινδροσχήμου εἰδώλου.

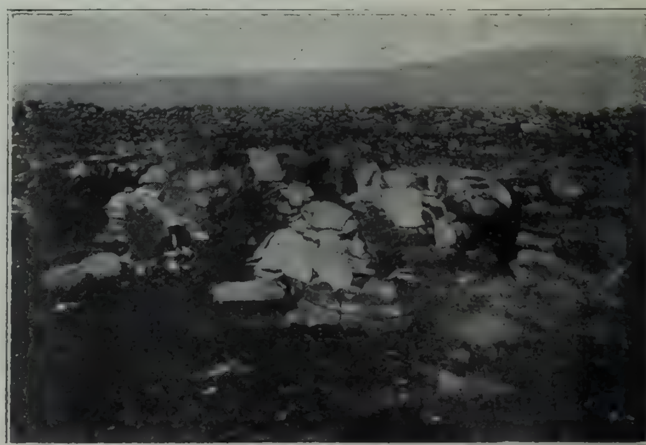
Ἡ πληθὺς τῶν βωμῶν καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς εὑρέσεώς των εἰς τὰ δύο μάλιστα δωμάτια 17 καὶ 18 καὶ τὸ ὁμοιόμορφον αὐτῶν κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν διακόσμησιν μαρτυροῦσιν ὅτι οἱ βωμοὶ κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τόπου καὶ δὴ ὑπὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, καὶ προωρίζοντο ἵνα ἐντεῦθεν μεταδοθῶσιν ὡς ἱερὰ σκεύη τῆς λατρείας εἰς τοὺς πιστούς. Δὲν ἦσαν οἱ βωμοὶ αὐτοὶ διὰ τὸ μέγαρον, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήρκει εἷς ἢ δύο μόνον. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νῦν νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τοὺς τέσσαρας μεγάλους διπλοῦς πελέκεις τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας· καὶ αὐτοὶ ὅπως καὶ οἱ βωμοὶ θὰ ἦσαν πρὸς μετάδοσιν. Πρέπει ἄρα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἡγεμὼν ὁ κατοικῶν εἰς τὸ μέγαρον τοῦτο θὰ εἶχε καὶ ἀνώτερον θρησκευτικὸν ἀξίωμα θὰ ἦτο Ἡγεμὼν Ἀρχιερεύς, ὅπως διὰ τὸν Βασιλέα Κνωσοῦ ὑποθέτει ὁ κ. Evans (Priest King), καὶ ὡς τοιοῦτος εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον νὰ μεταδίδῃ (δωρεὰν ἢ ἐπ' ἀνταλλάγματι ἀδιάφορον) τὰ ἱερὰ ταῦτα σκεύη τῆς Μινωϊκῆς θρησκείας εἰς τοὺς ὁμοδόξους, καὶ ὅτι πρὸς παρασκευὴν αὐτῶν εἶχε τοὺς καταλλήλους τεχνίτας ἐργαζομένους ἐν τῷ μεγάρῳ. Ἀρχιερέως ἄρα τῆς Μινωϊκῆς θρησκείας ἢ Ἡγεμόνος Ἀρχιερέως τὴν κατοικίαν ἔχομεν εἰς τὸ μέγαρον Νίρου.

1 A. Evans, The prehistoric Tombs of Knossos, London. 1906 σελ. 36 Πιν. LXXXIX α.

II. Οἱ πίθοι.

Δεκάδες πίθων ὑπῆρχον εἰς τὰς συνεχεῖς ἀποθήκας 23, 24, 25, 31, 32, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ μικροῦ βάθους τῆς ἐπιχώσεως οὐδεὶς εὑρέθη ἀκέραιος ἀλλὰ μόνον τεμάχια πολλά.

Ἴσως εἶναι δυνατὸν δι' ἐργασίας πολυημέρου νὰ ἀνασυγκροτηθῶσι τμήματά τινα τῶν πίθων. Δέκα πίθων περίπου σῴζονται κατὰ χώραν οἱ πάτοι καὶ τὸ κάτω μέρος τῆς γάστρας μάλιστα εἰς τὴν ἀποθήκην 24, ὡς φαίνονται καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ καὶ ἐν **εἰκ. 13**. Οἱ πίθοι ἔχουσι τὰς συνήθεις

13: τεμάχια πηλίνων πίθων μεγάρου Νίρου.

χονδρὰς λαβάς, εἰς πολλὰ δὲ τεμάχια σῴζεται διακόσμησις πλαστικὴ εἰς σχοινομόρφους ζώνας ἢ εἰς σπείρας, τὰ γνωστὰ δηλ. καὶ συνήθη διακοσμητικὰ θέματα τῶν Μινωϊκῶν πίθων. Εἴς τινα τεμάχια φαίνεται καὶ ἐρυθρὰ ἀλοιφὴ ἢ καστανόχρους εἴτε συνεχὴς καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν εἴτε

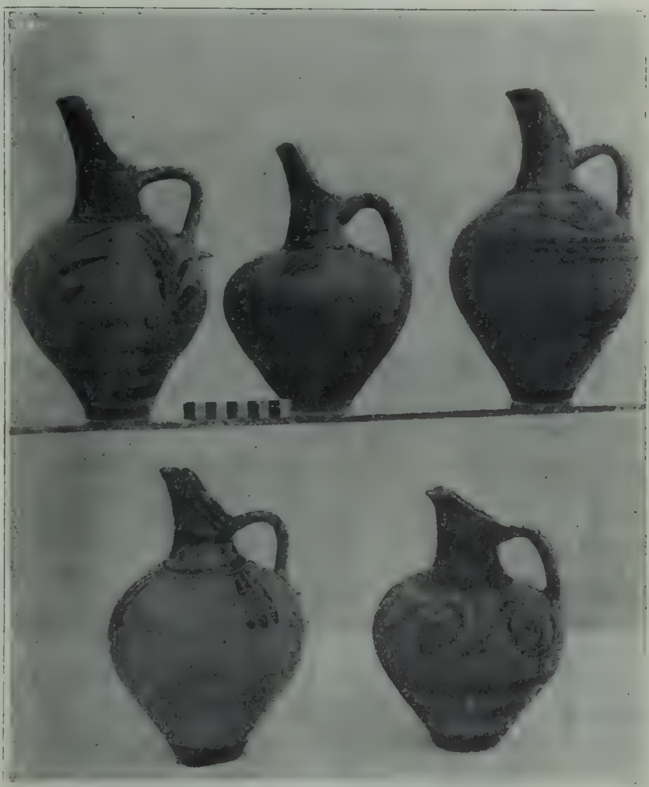
κατὰ τμήματα ἢ καταλοιβάδας (κατασουράδες). Τὰ μεγέθη τῶν πίθων, ὡς εἰκάζω ἐκ τῶν σωθέντων πυθμένων καὶ ἄλλων τμημάτων, ἦσαν μέτρια, οἷα δηλ. εἰς τοὺς πλείστους τῶν Μιν. πίθων.

Ἡ χρῆσις τῶν πίθων ἐν τῷ μεγάρῳ θὰ ἦτο ἡ αὐτὴ καὶ εἰς τὰ ἄλλα Κρητικὰ ἀνάκτορα Κνωσοῦ, Φαιστοῦ, Ἁγ. Τριάδος, Τυλίσου, θὰ ἐχρησίμευον δηλ. εἰς φύλαξιν ξηρῶν καρπῶν καὶ ὑγρῶν προϊόντων, πιθανῶς δὲ καὶ ἄλλων πραγμάτων, ὅπως λ.χ. καὶ σήμερον ἰδίως εἰς ὀρεινὰ καὶ ἀπόκεντρα διαμερίσματα τῆς νήσου π. χ. τὸ Λασίθι οἱ χωρικοὶ φυλάττουσιν εἰς τοὺς πίθους ὄχι μόνον τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ τὰ ὑγρὰ γεωργικὰ προϊόντα ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν ἐφεδρείᾳ ἢ διὰ προῖκα προωρισμένον ρουχισμὸν τῆς οἰκογενείας. Εἰς ἕνα ἐκ τῶν πίθων Νίρου παρετήρησα εἰς τὸν πυθμένα ἀπηνθακωμένα ὄσπρια ὀροβοειδῆ (παπποῦλες).

III. τὰ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἀξιόλογα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη συνελέγησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ μεγάρου· τὰ πλεῖστα εὑρέθησαν τεθραυσμένα καὶ ἐν μέρει ἐλλιπῆ. Τὰ συγκολληθέντα καὶ συμπληρωθέντα ἀσφαλῶς καὶ ἐκτεθέντα ἐν τῷ Μουσείῳ εἶναι περὶ τὰ πεντήκοντα μικρὰ καὶ μεγάλα γραπτὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς τῶν μικρῶν ἁπλῶν κυάθων, οἱ ὁποῖοι κατὰ ἑκατοντάδας εὑρέθησαν.

Καταγράφω κατωτέρω τὰ ἀγγεῖα ταῦτα κατὰ σχήματα *α') Οἰνοχόαι.* Πέντε τοιαῦται σχεδὸν ἀκέραιοι εἰκονίζονται ἐν ***εἰκ. 14*** ὁμοιόσχημοι (ἀριθ. 7552-7556). Συνίστανται ἐκ γάστρας ἀπιοσχήμου λεπτυνομένης πρὸς τὴν βάσιν, ἐκ λαιμοῦ κυλινδρικοῦ εὐρέος ἀπολήγοντος ἄνω εἰς ὑπερέχουσαν αὐλακωτὴν προχοὴν ραμφόσχημον, καὶ ἐκ τοξοειδοῦς στρογγύλης λαβῆς ἀπὸ τοῦ ὤμου εἰς τὸν λαιμόν. Τὰ ὕψη αὐτῶν εἶναι ἀπὸ 26—31 ἑκατ. Ὁ πηλός των εἶναι ὑπόλευκος ὀλίγον τι κιτρινωπὸς ἢ κοκκινωπός, ἡ δ' ἐπιφάνεια μᾶλλον ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ λεία γενομένη δι' ἐμβαπτίσεως εἰς γαλάκτωμα καθαρᾶς καὶ λεπτοτάτης λευκωπῆς ἀργίλου. Αἱ οἰνοχόαι ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κατωτέρω περιγραφόμενα ἀγγεῖα εἶναι τροχήλατα. Ἡ γραπτὴ διακόσμησις τῶν οἰνοχοῶν ἐγένετο διὰ μέλανος ἢ καστανοῦ στιλπνοῦ χρώματος ἐπὶ τῆς λευκωπῆς ἐπιφανείας καὶ διακρίνεται διὰ τὴν λιτότητα καὶ ἁπλότητα τῶν θεμάτων. Εἰς τὰς δύο πρώτας οἰνοχόας (ἄνω σειρὰ ἐξ ἀριστερῶν) ἡ διακόσμησις συνίσταται κάτω μὲν ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους ζώνας πέντε εἰς τὴν πρώτην καὶ τρεῖς εἰς τὴν δευτέραν, ἄνω δὲ κατὰ τὸ εὐρύτερον μέρος τῆς κοιλίας ἐπαναλαμβάνεται φυτόν τι ἢ κλαδίον ἔχον 5—7 λογχοειδῆ φύλλα. Τὸ διακοσμητικὸν

14: οἰνοχόαι μεγάρου Νίρου.

τοῦτο θέμα εὑρίσκεται καὶ εἰς ἄλλα ἀγγεῖα πρόχους καὶ ἀμφορεῖς κατωτέρω περιγραφόμενα τοῦ μεγάρου Νίρου, καὶ εἰς ἀρκετὰ ἀγγεῖα Τυλίσου τῆς αὐτῆς περίπου ἐποχῆς [1]. Ἡ τρίτη οἰνοχόη ἡ λαγαρωτέρα ἔχει καὶ αὐτὴ τὰς διακοσμητικὰς ζώνας κατὰ τὴν γάστραν, κατὰ δὲ τὸν ὦμον συστήματα ὁμοκέντρων κυματοειδῶν ταινιῶν, καὶ κατόπιν πάλιν ζώνας εἰς τὸν λαιμὸν καὶ πλαστικὸν κορδόνιον κατὰ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ. Ἡ τετάρτη οἰνοχόη (κάτω δεξιὰ) ἔχει ἄνω τῶν τριῶν πλατειῶν ζωνῶν συνεχὲς σπειροειδὲς θέμα. Ἡ τελευταία (7552) ἔχει μίαν μόνον ταινίαν περὶ τὴν βάσιν, τὴν ἄλλην δὲ διακόσμησιν φέρει εἰς τὸ ἄνω μέρος

1 Ιωσὴφ Χατζιδάκι, Τύλισος Μινωϊκὴ ἐν ΑΕ. 1912 σελ. 204 εἰκ. 8.

καὶ εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τὴν προχοήν, ἥτις διακόσμησις συνίσταται ἀπὸ δύο ἀλλεπαλλήλους καστανόχρους ζώνας μεταξὺ τῶν ὁποίων ζώνη δισκαρίων· ἀπὸ τῆς κατωτέρας ζώνης κρέμανται ὡσεὶ ἀπὸ περιδεραίου τέσσαρα συστήματα τριπλῶν ῥαβδωτῶν ἐξαρτημάτων, φέρει δὲ καὶ ζώνην μικροτέρων δισκαρίων ὑπὸ τὴν ζώνην τοῦ λαιμοῦ.

β') ***Ἀμφορεῖς.*** Εἶναι πρῶτον δύο μεγάλοι ἐλλιπεῖς καὶ ἐκ τεμαχίων συγκολληθέντες καὶ συμπληρωθέντες (7549,7550), Ἔχουσι τὸ αὐτὸ ᾠοειδὲς σχῆμα καὶ τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος (**εἰκ. 15**

15: ἀμφορεῖς μεγάρου Νίρου.

ἄνω) καὶ ὁμοίαν διακόσμησιν, ἤτοι ζώνας πλατείας, μίαν κάτω περὶ τὴν βάσιν καὶ τρεῖς περὶ τὸ μέσον τῆς γάστρας, εἰς τὸ ἄνω δὲ ἥμισυ τῆς γάστρας τὸ διακοσμητικὸν φυτὸν ἢ κλαδίον τὸ ὁποῖον εἴδομεν καὶ εἰς τὰς δύο οἰνοχόας, κατ' ἀραιὰ διαστήματα ἐπαναλαμβανόμενον. Ὁ λαιμὸς κυλινδρικὸς βραχύς, καὶ τὰ δύο τοξοειδῆ ὦτα σχετικῶς μικρά· Τὸ ὕψος εἶναι περὶ τὰ 0,33, ὁ δὲ πηλὸς ὅμοιος πρὸς τὸν τῶν οἰνοχοῶν, ἀλλὰ τὰ τοιχώματα, ὡς φυσικὸν διὰ τὸ μεῖζον μέγεθος τοῦ ἀγγείου, παχύτερα.

Δύο μικρότεροι ἀμφορεῖς (**εἰκ. 15** κάτω) ἔχοντες πλὴν τῶν δύο μεγάλων ὀρθίων ὤτων καὶ δύο μικρὰ εἰς τὸ μέσον τῶν κενῶν διαστημάτων. Ἡ γάστρα των εἶναι μᾶλλον σφαιροειδὴς προεκτεινομένη καὶ στενουμένη κάτω εἰς τὴν βάσιν· ὁ πηλὸς ἐρυθρόλευκος ἔχων ἔξωθεν ἀλοιφὴν ἀνοικτοτέραν. Ἡ διακόσμησις τοῦ πρώτου (ἀριστερὰ) ἐκ τριῶν ζωνῶν πλατειῶν, μιᾶς περὶ τὴν βάσιν καὶ δύο περὶ τὸ μέσον τῆς κοιλίας, εἰς δὲ τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας ὑπάρχουσι τὰ τέσσαρα γνωστὰ φυτικὰ θέματα δεξιῶς εἰργασμένα· ὁ κυλινδρικὸς λαιμὸς ἔχει μέλαιναν ἀλοιφήν. Τοῦ δευτέρου ἡ διακόσμησις σύγκειται πάλιν ἐκ τεσσάρων ζωνῶν, καὶ εἰς τοὺς ὤμους κάτωθι τῶν μεγάλων ὤτων ἐκ δέσμης ῥαβδωτῶν ἐξαρτημάτων· ὁ λαιμὸς καὶ τούτου φέρει μέλαν χρῖσμα, οὗ κάτωθεν ἑκατέρωθεν τῶν δύο μεγάλων ὤτων κρέμανται δύο ὅρμοι ἐκ δισκαρίων. (Ἀριθ. εὑρετ. 75673 7568). Τὸ ὕψος τῶν ἀμφορέων εἶναι 0,22 καὶ 0,235.

γ') ***Πρόχοι.*** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καταγράφω κατωτέρω ἀγγεῖα μόνωτα ἢ δίωτα ἔχοντα προχοὴν ἀλλὰ διακρινόμενα πάλιν εἰς τάξεις ἀναλόγως τοῦ σχήματος

1) ***Πρόχοι τρεῖς*** ἔχουσαι γάστραν σχεδὸν σφαιροειδῆ, μίαν μεγάλην λαβὴν καὶ ὁριζοντίαν προχοὴν στενὴν αὐλακωτὴν συγκοινωνοῦσαν πρὸς τὴν γάστραν τοῦ ἀγγείου δι' ὀπῆς (**εἰκ. 16** ἄνω). Ἡ πρώτη τούτων (7558) ἡ ἐν τῷ μέσῳ ἔχει μέγεθος ἐξαιρετικὸν 0,30 καὶ ἄλλην τόσην διάμετρον κατὰ τὸ μέσον· ἡ λαβὴ τοξοειδὴς πλατεῖα καὶ παχεῖα. Ἀτυχῶς εὑρέθη τεθραυσμένη καὶ ἐλλιπής, ἡ συμπλήρωσίς της ὅμως εἶναι ἀσφαλής. Ὁ πηλὸς ἐρυθρωπὸς μὲ ἀλοιφὴν λευκωπήν. Ἡ διακόσμησίς συνίσταται ἀπὸ πλατείας ἐρυθρωπὰς ζώνας ἀλλεπαλλήλους μέχρι τοῦ μέσου τῆς γάστρας· μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρων ζωνῶν ὑπάρχει καθ' ὅλην τὴν περιφέριαν θέμα ὡσεὶ φυτοῦ λαθύρου ἢ ἀρακᾶ ἐσχηματοποιημένου. Τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας καταλαμβάνεται ἀπὸ μικρὰ τριγωνικὰ στίγματα καὶ περὶ τὸν λαιμὸν ἔχει ζώνην δισκαρίων.

Ἡ δευτέρα πρόχους (7559) ὕψους 0,21 καὶ διαμέτρου κοιλίας 0,19 ἔχει τὸ αὐτὸ σχῆμα μὲ τὴν προηγούμενην καὶ διατηρεῖται σχεδὸν ἀκεραία. ὁ πηλὸς καὶ ἡ ἀλοιφὴ κιτρινωπά. Ἡ διακόσμησις πάλιν ἐκ ζωνῶν περὶ τὴν βάσιν καὶ τὸ μέσον· τὸ

16 : πρόχοι μεγάρου Νίρου.

ἄνω ἥμισυ ἔχει σειρὰν ἐσχηματοποιημένων κρινοειδῶν ἀνθέων καὶ ἐπ' αὐτῶν τὸν ὕπερον καὶ τοὺς στήμονας τοῦ ἄνθους ἐσχηματοποιημένα.

Ἡ τρίτη πρόχους (7560) ὁμοιόσχημος ταῖς προηγουμέναις ἔχει ὕψος 0,18. Εὑρέθη εἰς τεμάχια, ἀλλ' ἀπετελέσθη σχεδὸν ὁλόκληρος· ὁ πηλὸς λευκωπὸς ὅπως καὶ ἡ ἀλοιφή. Ἡ γραπτὴ διακόσμησις ἀμυδρῶς φαινομένη συνίσταται ἀπὸ ζώνας περὶ τὴν βάσιν, τὸ μέσον καὶ περὶ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ· τὸ μένον ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας καταλαμβάνεται ὁλόκληρον ἀπὸ συνεχὲς δικτυωτὸν ἢ φολιδωτὸν θέμα· περὶ τὸν λαιμὸν συνεχὴς κυματοειδὴς ζώνη.

2) ***Πέντε πρόχοι*** ὅμοιαι ἀλλήλαις (εἰκ. 16 κάτω) κατὰ τὸ σχῆμα, ὃ συνίσταται ἀπὸ γάστραν ἀπιοειδῆ λεπτυνομένην πρὸς τὰ κάτω, μίαν λαβὴν τοξοειδῆ ραβδωτὴν καὶ ἀπὸ προχοὴν μικρὰν σχετικῶς αὐλακωτὴν ἀνοικτὴν σχηματιζομένην εἰς τὸ χεῖλος ἀντικρὺ τῆς λαβῆς.

Ὁ πηλὸς αὐτῶν ἐλαφρὸς ἐρυθρωπὸς μὲ ἀλοιφὴν λευκωπήν. Ἡ πρώτη (7561) ὑψ. 0,19 φέρει ὡς διακόσμησιν τὰς συνήθεις πλατείας ζώνας καὶ κατὰ τὸ πλατύτερον μέρος τῆς γάστρας ἓξ τῶν γνωστῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων φυτῶν ἢ κλαδίων πλαγίως ἐζωγραφημένων.

Ἄλλαι δύο (7562,7563) ἐντελῶς σχεδὸν ὅμοιαι ἀλλήλαις καὶ κατὰ τὸ μέγεθος 0,19 καὶ κατὰ τὴν διακόσμησιν συνισταμένην ἀπὸ τὰς γνωστὰς ζώνας καὶ ἀπὸ συνεχὲς σπειροειδὲς εἰς τὴν μίαν, ἑλικοειδὲς ἐσχηματοποιημένου λαθύρου εἰς τὴν ἄλλην κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς γάστρας.

Αἱ κατόπιν ἄλλαι δύο πρόχοι (7564, 7565) ἐντελῶς ὅμοιαι ἀλλήλαις κατὰ τὸ μέγεθος 0,23, τὸν πηλόν, τὸ σχῆμα καὶ τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως. Τὸ κάτω μέρος τῆς γάστρας ἔχει ἀφεθῇ ἀχρωμάτιστον, ἡ δὲ λοιπὴ ἐπιφάνεια καὶ ὁ λαιμὸς ἐκτὸς καὶ ἐντὸς φέρει μέλαιναν στιλπνὴν γάνωσιν.

3) *Τρεῖς πρόχοι δίωτοι* ἀπιόσχημοι ἄλαιμοι καὶ ἄχειλοι ἔχουσαι τὸ σχῆμα τῶν συχνῶν Μεσομινωϊκῶν πολυχρωμικῶν διώτων πρόχων π. χ. τοῦ σπηλαίου Καμαρῶν **1**, τοῦ ἀρχαιοτέρου Ἀνακτόρου Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ καὶ Ἁγ. Τριάδος, **2** τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν πρώτην Ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ ὑστερομιν. εἶναι λαγαρώτεραι, ἐν ᾧ αἱ Μεσομιν. εἶναι μᾶλλον σφαιροειδεῖς. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7569 (εἰκ. 18 ἄνω εἰς τὸ μέσον) ἔχει ὕψος 0,25 καὶ ἡ διακόσμησίς της συνίσταται ἀπὸ ζώνας καὶ συνεχῆ σπεῖραν κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς γάστρας· ἔχει καὶ πλαστικῶς δεδηλωμένην ὡσεὶ κεφαλὴν ἥλου εἰς τὸ ἀντικρὺ τῆς προχοῆς μέρος. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7570 (ἐκ τῆς δωρεᾶς Χ. Ἀνερράψη) διατηρεῖται ἀκεραία καὶ διακρίνεται διὰ τὴν κομψό-

1 B.S.A. The Excavations of the Kamares Cave XIX σελ. 16 πίν. IV V, VI, XI, XII.

2 Monum. Ant XIV. Πίν. III. 1.

τητά καὶ ἔχει ὕψος 0.17 (εἰκ. 18 κάτω ἀριστερά). Ἡ καστανόχρους διακόσμησις τῆς ἐπὶ τοῦ λευκωποῦ χρίσματος εἶναι κάτω μὲν τρεῖς ζῶναι καὶ ἄνω ἐννέα φυτοειδῆ θέματα μετὰ πολλῆς δεξιότητος πεποιημένα. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 7571 ὕψους 0,18 φέρει μέλαν χρῖσμα καθ' ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν πλὴν τοῦ κατωτάτου τμήματος περὶ τὴν βάσιν, (εἰκ. 18 κάτω δεξιά).

δ') ***Κυλινδρικὸν ἀγγεῖον*** 7572 ***(εἰκ. 17)*** συλ-

17: κυλινδρικὸν ἀγγεῖον μεγάρου Νίρου.

λεγὲν εἰς τεμάχια κατὰ τὸν διάδρομον 8. Ἔχει ὕψος 0,18 καὶ διάμετρον ἄνω 0,16. Σύγκειται ἐκ γάστρας κυλινδρικῆς μὲ δύο ὁριζόντια ὦτα πλατέα καὶ προχοὴν βραχεῖαν συγκοινωνοῦσαν μὲ τὸ ἀγγεῖον δι' ὀπῆς ὑπὸ τὸ χεῖλος· μεταξὺ τῶν ὤτων καὶ τῆς προχοῆς ἔχει τρία πλαστικὰ κομβία ὡσεὶ κεφαλὰς ἥλων. Ὁ πηλὸς ἐρυθρωπὸς ὡς καὶ ἡ ἀλοιφὴ τῆς ἐπιφανείας. Ἔχει ἐκτάκτως λαμπρὰν στίλβωσιν καὶ ἐπ' αὐτῆς διὰ μέλανος χρώματος ἄφθονον διακόσμησιν ἐκ θαλασσίων ὀργανισμῶν, ἤτοι τέσσαρας θαλασσίους τρίτωνας ὀρθίους καὶ συστήματα κοραλλιοειδῆ φυόμενα ἐκ βράχων. Εἶναι τὸ λαμπρότερον τῶν πηλίνων ἀγγείων τοῦ μεγάρου.

ε') *Διάφορα πήλινα ἀγγεῖα.*

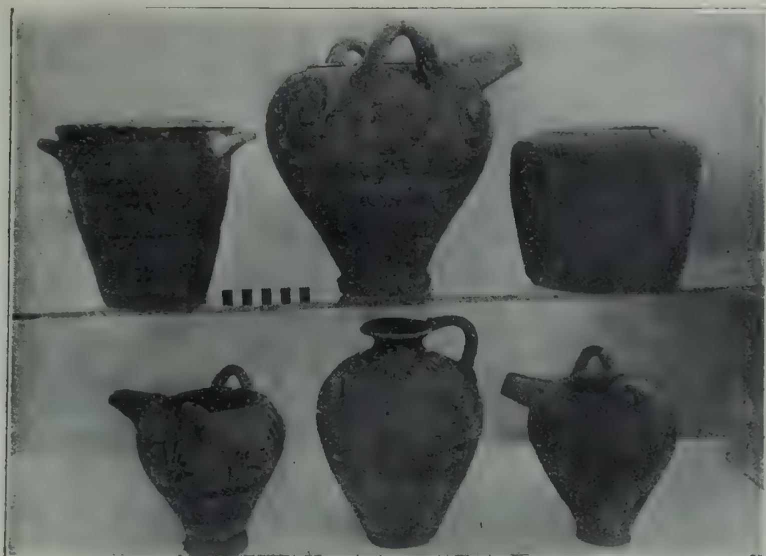
1) Μόνωτον ἀγγεῖον (7557) ἐκ κοιλίας ᾠοειδοῦς σχήματος λαιμοῦ βραχέος καὶ στενοῦ ἀναπτυσσομένου εἰς πλατὺ χεῖλος καὶ μιᾶς λαβῆς τοξοειδοῦς (εἰκ. 18, εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω σειρᾶς). φέρει περὶ τὴν βάσιν καὶ ὑπὸ τὸ μέσον τῆς γάστρας τρεῖς ζώνας, ἄνω δὲ κάτω τοῦ μέλανος λαιμοῦ κομψὸν μαργαριτοειδὲς θέμα. Τὸ ὕψος τοῦ ἀγγείου εἶναι 0,24.

2) Δοχεῖον ἄνωτον (7576) κυλινδρικὸν εὐρυνόμενον μικρὸν ἄνω· ἡ διακόσμησίς του ἄφθονος ἐκ ζωνῶν, αἱ ὁποῖαι περὶ τὸ μέσον τῆς γάστρας ἀφίνουσι χῶρον, ὅπου ἐγράφησαν ὄρθια φυτὰ ἢ κλαδία μεταξὺ συστημάτων τριπλῶν καθέτων γραμμῶν· εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος μεταξὺ ζωνῶν εὑρίσκονται δύο κυματοειδεῖς συνεχεῖς γραμμαὶ καὶ ἀνωτέρω σειρὰ λοξῶν γραμμῶν (εἰκ. 18 ἄνω δεξιά). Ὕψος τοῦ ἀγγείου 0,16, διάμετρος στομίου 0,12.

3) Εὐρύστομον δίωτον κυλινδρικὸν σκεῦος (7573) εὐρυνόμενον ἄνω (εἰκ. 18 ἄνω ἀριστερά)· ἡ διακόσμησίς του ἁπλῆ ἐξ ἀλλεπαλλήλων ζωνῶν· ὑψ. 0,19. διάμετρος στομίου 0,17.

4) *Δύο σκύφοι* ἢ βαθεῖαι φίαλαι (7574, 7575 δίωτοι (εἰκ. 19 κάτω δεξιὰ καὶ ἀριστερά) Συνίστανται ἐκ γάστρας πλατυνομένης ἄνω καὶ δύο τοξοειδῶν ὤτων. Ὁ πρῶτος ἐκ κοκκινωποῦ πηλοῦ φέρει κιτρινωπὴν ἀλοιφὴν καὶ ἐπ' αὐτῆς διακόσμησιν ἐξ ἐρυθρῶν ζωνῶν καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς γάστρας φέρει θέμα συνιστάμενον ἐκ κεφαλῆς διβελοῦς καὶ οὐρᾶς ἑλικοειδῶς στρεφομένης· τὸ θέμα ἐπαναλαμβάνεται ὀκτάκις ἤτοι τέσσαρας φορὰς εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὤτων διαστήματα. Τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει ἀλοιφὴν ἐρυθρὰν ὑψ. 0,14 διάμετρος στομίου 0,18. Ὁ δεύτερος εἶναι ὅμοιος ἀλλὰ σχηματίζει διὰ προεκτάσεως τοῦ χείλους μόλις δηλουμένην προχοήν. Ἔσωθεν φέρει ἀλοιφὴν καστανομέλαιναν ἐξωτερικῶς δὲ λευκωπὴν καὶ ἐπὶ ταύτης διακόσμησιν καστανέρυθρον ἐκ ζωνῶν καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος κρεμάμενα κυματοειδῆ θέματα· ὑψ 0,13, διάμετρος στομίου 0,20.

5) ***Σκεῦος ὡσεὶ ὀπωροδόχη*** (7584 εἰκ. 19. κάτω εἰς τὸ μέσον). Ἀποτελεῖται ἐκ κυλινδρικοῦ ποδὸς ἢ κοίλου στελέχους τετρημένου εἰς τὸν πάτον, ὅστις ποὺς ἀναπτυσσόμενος ἄνω σχηματίζει εὐρεῖαν καὶ ἀρκετὰ βαθεῖαν λοπάδα. Τὸ κοῖλον στέλεχος προεκβάλλει κωνοειδῶς εἰς τὸ

18: διάφορα πήλινα ἀγγεῖα μεγάρου Νίρου.

κέντρον τῆς λοπάδος φέρον τέσσαρα ἐπιμήκη καὶ στενὰ ἀνοίγματα. Ἡ χρῆσις τοῦ σκεύους ἄδηλος· ἦτο μαγειρικὸν σκεῦος ἢ ὀπωροδόχη ἴσως. Ὡς διακόσμησιν φέρει ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ζώνας πλατείας. Τὸ ὕψος τοῦ σκεύους εἶναι 0, 16 καὶ ἡ διάμετρος ἄνω 0, 27. Ὅμοια σκεύη εὑρίσκονται ἐν τῷ μουσείῳ Ἡρακλείου τρία ἐκ Τυλίσου (6537,6570,6571) [1] καὶ ἓν ἐξ οἰκίας Κνωσοῦ (2483).

6) ***Δύο θυμιατήρια ἢ ἀνθρακοδόχαι*** 5582, 5583 (εἰκ. 20 κάτω εἰς τὰ δύο ἄκρα) συνιστάμενα ἐκ φακοειδοῦς κεντρικοῦ κοίλου πυρῆνος πέριξ τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσεται ὀστρεόσχημον δοχεῖον ἢ λοπὰς καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκφυομένη ῥαβδωτὴ λαβή. Τὸ ὅλον σκεῦος πατεῖ ἐπὶ τριῶν ποδῶν. Ἀτυχῶς καὶ τὰ δύο εὑρέθησαν πολὺ ἐλλιπῆ συνεπληρώθησαν δὲ κατὰ ἄλλα ὅμοια ὑπάρχοντα ἐν τῷ μουσείῳ Ἡρακλείου ἐξ ἄλλων ἀνασκαφῶν) [2]. Τὰ ὕψη τῶν δύο σκευῶν εἶναι 0, 10 καὶ 0,06 ἡ δὲ διάμετρος 19 καὶ 18 ἑκατ. Τὸ φακοειδὲς κεντρικὸν μέρος ἄνω μὲν εἶναι στεγανόν, κάτω ὅμως ἔχει μίαν μεγάλην κεντρικὴν ὀπὴν καὶ ἄλλας μικροτέρας πέριξ αὐτῆς Προφανῶς πρόκειται περὶ σκεύους τιθεμένου ἐπὶ πυρός.

F´) ***Κύαθοι καὶ ποτήρια*** (εἰκ. 19-20). Κυάθους καὶ ποτήρια συνέλεξα εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τοῦ μεγάρου πάμπολλα. Ἰδίως πολυάριθμοι εὑρίσκοντο πανταχοῦ καὶ ὑψηλὰ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως καὶ εἰς τὰ δάπεδα οἱ γνωστοὶ ἁπλοῖ ἄνωτοι κυαθίσκοι (εἰκ. 19 ἄνω δεύτερον δεξιά) οἱ τόσον συχνοὶ εἰς τὰ Μινωϊκὰ στρώματα ὅλων τῶν περιόδων· πολλαὶ ἑκατοντάδες συνελέγησαν καὶ ὑπὸ τῶν χωρικῶν πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ὑφ' ἡμῶν κατ' αὐτήν, τμήματα δὲ ἢ τεμάχια ἄλλων ἄπειρα. Ὀλίγοι τῶν κυάθων τούτων φέρουσι διακοσμητικὴν ἀλοιφὴν καὶ ἀτροφικὸν ὠτίον (εἰκ. 20 ἄκρον ἀριστερὸν τῆς ἄνω καὶ μεσαίας σειρᾶς) Μεγαλύτεροι κύαθοι ἢ ποτήρια εὑρέθησαν ἐπίσης τινά. Εἰς τὴν εἰκόνα 20 φαίνονται τέσσαρα ἐκ τῶν ὀκτὼ ἐντελῶς ὁμοίων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος. Ἡ γάστρα των εἶναι σχεδὸν ἡμισφαιρικὴ προεκτεινομένη μικρὸν κάτω, ὅπου σχηματίζει τὴν βάσιν τοῦ ἀγγείου, ἔχουσι τοξοειδῆ λαβὴν εἰς τὸ ἄνω μέρος, καὶ τὸ χεῖλός των πτυχοῦται εἰς ἓν σημεῖον, ἵνα σχηματίσῃ μόλις φαινομένην προχοήν. Τὸ ὕψος των εἶναι 0, 09 καὶ ἡ ἄνω διάμετρος 0, 13. Ὡς διακόσμησιν φέρουσιν ἐσωτερικῶς μὲν μέλαιναν ἢ καστανόχρουν ἀλοιφήν, ἔξωθεν δὲ τὸ μὲν ὑπ' ἀριθ. 7587 (ἄκρον δεξιὸν εἰς τὴν μέσην σειράν) φέρει ἐσχηματοποιημένα κρινοειδῆ φυτά, τὰ δὲ ἄλλα τρία κάτω μὲν ζώνας καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος συνεχῆ κυματοειδῆ θέματα. Τὰ ἄλλα τέσσαρα τὰ μὴ εἰκονιζόμενα φέρουσι μόνον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ἀλοιφὴν μέλαιναν τὰ τρία, ἓν δὲ ἐρυθράν. Τρεῖς ἄλλοι κύαθοι

1 Ὁ συνάδελφος κ. Ι. Χατζιδάκις τὰ θεωρεῖ θυμιατήρια ἴδ. ΑΕ 1912 σελ. 212 εἰκ. 18

2 Ὅμοια ἐντελῶς εἶναι τὸ Μεσομιν. ἐξ Ἁγ. Τριάδος 3014, τὸ ἐξ οἰκίας Κνωσοῦ 2442 (μεσομιν.) καὶ τὸ ἐκ Τυλίσου 6572 ἴδ. παραπομπὴν ἀνωτέρω (εἰκ. 8 ε η).

19: διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη μεγάρου Νίρου.

γραπτοὶ (7595, 7596, 7597) φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 20. Τούτων ὁ πρῶτος (ἄνω γραμμὴ δεξιὰ ὁ πρῶτος) ὁμοιάζει πρὸς τοὺς προηγουμένους περιγραφέντας κατὰ τὸ σχῆμα, ἀλλ᾽ εἶναι μικρότερος (ὑψ. 0,05, διαμ. 0,08). Ἔχει μέλαιναν ἀλοιφὴν ἐντός, καὶ ἔξω ζώνας καὶ ὑπὸ τὸ χεῖλος δύο ζώνας δισκαρίων. Ὁ δεύτερος (μεσαία γραμμὴ τρίτος ἐξ ἀριστερῶν) ἔχει δύο ἀτροφικὰ ὠτία κατὰ τὸ χεῖλος, μέλαιναν ἀλοιφὴν ἐντός, καὶ ἔξωθεν ζώνας, ὧν μία ἀποτελεῖται ἐκ δισκαρίων. Ὁ τρίτος εἶναι ἄνωτος (ἄνω γραμμὴ δεύτερος ἐξ ἀριστερῶν) ἔχει μέλαιναν ἀλοιφὴν ἐντός, ἔξωθεν δὲ ἓξ κομψὲ κλαδία πεντάφυλλα.

ζ΄) *Μαγειρικὰ σκεύη* ὑπῆρχον, φαίνεται, ἄφθονα εἰς τὸ μέγαρον. Ἐν πρώτοις παρετηρήθησαν χύτραι ὑψηλαὶ τριποδικαὶ ὡς ἡ εἰκονιζομένη μεγάλη κυλινδρικοῦ σχήματος (ἀρθ. 7690) εἰς τὸ μέσον τῆς ἄνω γραμμῆς τῆς εἰκόνος 19. Εἶναι ἐκ χονδροῦ πηλοῦ ἀναμείκτου μετὰ χονδρῆς ἄμμου. Ἄνω περὶ τὸ χεῖλος ἔχει ἀντὶ ὤτων ἢ λαβῶν δύο ἐπιμήκεις προσφύσεις· σῴζει ἴχνη καπνοῦ εἰς τὴν μίαν πλευράν. Τοιαῦται χύτραι ὑπῆρχον πολλαὶ εἰς τὸ μέγαρον, ὡς μαρτυροῦσι τὰ εὑρεθέντα τεμάχια πολλῶν καὶ μάλιστα οἱ χαρακτηριστικοί των ραβδωτοὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντες πόδες κατὰ δεκάδας εὑρεθέντες. Σύνηθες εἰς τὸ μέγαρον ἦτο καὶ τὸ

20: διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ σκεύη μεγάρου Νίρου.

μικρὸν τριποδικὸν χυτρίδον ὡς ἐν τῇ εἰκ. 19 (ἄνω δεξιά)· οἱ τρεῖς ποδίσκοι του ἀνεπτύσσοντο πρὸς τὰ ἔξω ἵνα πατῇ εὐσταθέστερον καὶ μὴ ἀνατρέπηται εὐκόλως.

Μαγειρικῆς ἐπίσης χρήσεως θὰ ἦσαν καὶ τρία ἄποδα κυλινδρικὰ σκεύη οἷα τὰ ὑπ' ἀριθ. 7577, 7578 (εἰκ. 20 εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω καὶ τῆς μεσαίας σειρᾶς). Εἶναι καὶ ταῦτα ἐκ χονδροῦ βαρέος πηλοῦ ἔχουσι δύο ὁριζόντια ὦτα καὶ σχηματίζουσιν ἄνω περιχείλωμα πλατὺ ἐπίπεδον, ἵνα δέχηται πῶμα. Φέρουσιν εἰς τὰ μεταξὺ τῶν ὤτων δύο διαστήματα δύο πλαστικὰ δισκάρια ὡσεὶ κεφαλὰς ἥλων. Πιθανῶς τὸ σκεῦος ἐχρησίμευε πρὸς μεταφορὰν ἔτνους ἢ ἄλλου μαγειρεύματος ἐκ τῆς οἰκίας εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπως σήμερον παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῆς Κρήτης τὰ ἐν χρήσει ξύλινα *πινάκια* ἢ τὰ πήλινα *κουννενάρια* ἢ *κουνέτα*. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7577 ἔχει ὕψος 0,11 καὶ διάμετρον ἀνοίγματος 0,12. Δύο ἄλλα εἶναι μικρότερα. Ὁμοίας πρακτικῆς χρήσεως θὰ ἦτο καὶ τὸ σκεῦος 7581 (εἰκ. 19 εἰς τὸ ἄνω ἄκρον ἀριστερὰ) ἐκ χονδροῦ πηλοῦ ἄνευ οὐδεμιᾶς διακοσμήσεως ἢ ἀλοιφῆς. Ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν πλατυνόμενον ἄνω ὡς σημερινὴ γάστρα ἀνθέων καὶ δύο μηνοειδεῖς προσφύσεις εἰς τὸ μέσον τῆς γάστρας ἀντὶ ὤτων· ὑψ. 0,15 διάμετρος ἄνω 0,23.

η') ***Λύχνος πήλινος*** εἷς μόνον μικρὸς εὑρέθη εἰς τὸ δωμάτιον 37 (εἰκ. 20 τρίτος εἰς τὴν κάτω σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν). Εἶναι ἀνοικτὸς ὅπως καὶ ἄλλοι Μινωϊκοὶ πήλινοι λύχνοι [1], καὶ ἔχει ὡς λαβὴν ῥαβδίον ὁριζόντιον πεπλατυσμένον, σχηματίζει δὲ τὸν μυκτῆρα διὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ χείλους εἰς προχοὴν ἀποκρουσθεῖσαν· σώζει ἴχνη καύσεως· τὸ ὕψος εἶναι 3 ἑκατ. καὶ ἡ διάμετρος 6 ἑκατ.

Γενικῶς περὶ τῶν γραπτῶν ἀγγείων Νίρου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ μὲν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια εἶναι ὁμαλὴ καὶ λεία ἕνεκα τοῦ ἐκ καθαρισμένης καὶ διηθημένης ἀργίλλου γαλακτώματος, δι' οὗ ἠλείφοντο, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐστιλβωμένη, ὡς νομίζω, διὰ τριβῆς, πλὴν τοῦ κυλινδρικοῦ ἀγγείου τῆς εἰκόνος 17 καὶ ἑνὸς μονώτου κυάθου (7587, εἰκ. 20 πρῶτος δεξιὰ εἰς τὴν μεσαίαν γραμμήν), καὶ τὸ χρῶμα τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων εἶναι στιλπνὸν ἢ ἡμίστιλπνον.

Τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα ἀγγεῖα εἶναι πάντα Ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ Μεσομινωϊκὴ ἢ Καμαραϊκὴ δὲν φαίνεται ἀντιπροσωπευομένη εἰς τὰ πήλινα τοῦ μεγάρου Νίρου· μόνον ἓν ἢ δύο τεμάχια πολυχρωμικοῦ ῥυθμοῦ εὑρέθησαν εἰς τὰ χώματα. Ἓν τμῆμα μεσομιν. ποτηρίου φαινόμενον εἰς τὴν εἰκόνα 20 (τὸ δεύτερον ἐξ ἀριστερῶν εἰς τὴν μεσαίαν σειρὰν) εὑρέθη εἰς τὸν βόθρον τοῦ δωματίου 37 ὁμοῦ μὲ πολλοὺς κοινοὺς κυάθους, ἴσως δὲ ὁ βόθρος αὐτὸς νὰ εἶναι παλαιοτέρας ἐποχῆς, ἀφ' οὗ ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν πλακόστρωσιν τοῦ δαπέδου καὶ φαίνεται ἀνάρμοστος εἰς τὸ δωμάτιον αὐτὸ τοῦ μεγάρου. Κατωτέρω ὅμως τοῦ μεγάρου εἰς τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν σημερινὴν κατωφέρειαν εὑρίσκονται, ὡς εἶπον, ἄφθονα τὰ Μεσομιν. μετὰ τῶν Ὑστερομιν. ὀστράκων, ἰδίως δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὸν δισκοειδῆ ποδίσκον μεσομιν. ποτήρια. Ἐν ᾧ ἄρα αἱ ἐκβολάδες αὗται μαρτυροῦσι καὶ μεσομιν. ἐποχὴν τὰ τοῦ μεγάρου πήλινα εἶναι πάντα Ὑστερομινωϊκά. Μίαν μόνον ἐπιφύλαξιν κάμνω ὅσον ἀφορᾷ τοὺς πίθους· εἶναι δηλ. δυνατὸν τινὲς ἐξ αὐτῶν οἱ φέροντες μάλιστα τὴν σκοτεινὴν ἀλοιφὴν ἢ τὰς καταλοιβάδας νὰ φθάνωσιν εἰς τὴν μεσομιν. ἐποχήν· τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι παράδοξον οὐδὲ πρωτοφανὲς διὰ τοὺς μεγάλους πίθους, ὧν ἡ χρῆσις ἕνεκα τῆς ἀντοχῆς δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ αἰῶνας, ὡς γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου πείρας, καὶ ὡς παρετηρήθη καὶ εἰς τὰς ἀποθήκας Κνωσοῦ, ὅπου μεταξὺ τῶν πολλῶν Ὑστερομινωϊκῶν εὑρέθησαν καί τινες προφανῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν προηγουμένην περίοδον.

Ἐξ ἄλλου οὐδὲν ἀγγεῖον οὐδὲ τεμάχιον ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸ τέλος τῆς Ὑστερομινωϊκῆς τὴν Ὑστερομιν. Γ'. Οὐδὲν δεῖγμα στεγανοστόμου ἀμφορέως (**Bügelkanne**) οὐδὲ ὑψίποδος μυκηναϊκῆς κύλικος (**Champagne Vase**) εὑρέθη εἰς τὴν ἀνασκαφήν, τὰ δύο δηλ. τῶν συχνοτέρων καὶ χαρακτηριστικωτέρων σχημάτων τῆς ἐσχάτης ταύτης περιόδου.

Τὰ πήλινα ἀγγεῖα Νίρου φαίνονται καὶ ἐκ τῶν σχημάτων αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς ἐπιμεμελημένης των κατασκευῆς καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον λιτῆς

1 Ἴδε τοιούτους ἐκ Παλαικάστρου εἰς **B.S.A. IX** σελ. 327 εἰκ. 27, ἐκ Ζάκρου **B.S.A. VII** σελ. 128 εἰκ. 41 καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ἐλλειψοειδοῦς οἰκίας Χαμαιζίου εἰς **ΑΕ 1906** σελ. 149 πίν. 10.

μὲν ἀλλὰ κατὰ φύσιν διακοσμήσεως ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην Ὑστερομινωϊκὴν ἐποχήν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουσι καί τινα ἐν οἷς παρατηρεῖται καὶ προχωρημένη καὶ παρὰ φύσιν σχηματοποίησις εἰς τὴν διακόσμησιν, ὡς ἐσημείωσα εἰς τὴν κατὰ μέρος περιγραφήν, δὲν θεωρῶ ἀπίθανον τινὰ τοὐλάχιστον τῶν ἀγγείων νὰ ἀνήκωσιν καὶ εἰς τὴν Ὑστερομινωϊκὴν Β΄. ἧς ἄλλως ἡ διάκρισις κατ' ἐμὲ δὲν εἶναι τόσον σαφὴς καὶ ἀσφαλής, καὶ μάλιστα καὶ ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τινων.

Ἔχω ἀκόμη μίαν παρατήρησιν ἐπὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν· ἐν ᾧ δηλ. ὡς εἶπον, τὰ θεωρῶ ὡς ἀνήκοντα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ὑστερομιν. Α΄. ἐποχήν, στεροῦνται αὐτὰ ἑνὸς γνωρίσματος, τὸ ὁποῖον συνήθως οἱ περὶ τῆς Μινωϊκῆς ἀγγειοπλαστικῆς πραγματευθέντες θεωροῦσιν ὡς λίαν ἐνδεικτικὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ὡς ἔνδειξιν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς Μεσομ. Γ΄ εἰς τὴν Ὑστερομιν. Α΄, λέγω τὸ λευκὸν χρῶμα δι' οὗ δηλοῦνται λεπτομέρειαι διακοσμητικαὶ ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν κοσμημάτων τοῦ ἀγγείου. Εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιγραφέντων ἀγγείων ὑπάρχει τὸ λευκὸν αὐτὸ ἐπίχρισμα. Μόνον εἰς δύο τμήματα ἀγγείων τὰ ἐν τῇ εἰκόνι 20 (τὸ κάτω ἥμισυ οἰνοχόης ἢ πρόχου εἰς τὸ μέσον τῆς πρώτης γραμμῆς, καὶ τὸ πρῶτον τῆς κάτω ἐξ ἀριστερῶν) παρετήρησα τὸ γνώρισμα τοῦτο. Τὸ πρῶτον εὑρέθη εἰς τὰ χώματα τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἔχει λευκὴν ζώνην ἐπὶ ἄλλης πλατυτέρας καστανόχρου, τὸ δεύτερον εἶναι μακρὸς λαιμὸς ἀγγείου ἀγνώστου σχήματος (ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ τὸ ἐνόμιζέ τις ρυτόν, ἀλλὰ δὲν εἶναι) εὑρεθεὶς ἔξω τοῦ μεγάρου κατὰ τὴν χάραξιν τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς· εἰς τοῦτο σῴζονται ζῶναι ἐκ λευκῶν δισκαρίων ἐπὶ τῶν καστανόχρων πλατειῶν ταινιῶν.

Ἀλλ' ὡς παρετήρησα καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα ἄλλων ἀνασκαφῶν καὶ τώρᾳ εἰς τὰ τοῦ Νίρου, εἶναι μὲν τὸ γνώρισμα αὐτὸ τοῦ λευκοῦ χρώματος ἐνδεικτικὸν τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὰ πλεῖστα ἢ μὴ τεθὲν διόλου ἢ ἐξαλειφθὲν ἄνευ ἴχνους, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ εἰς τὰ ἀγγεῖα δὲν σημαίνει καὶ ὅτι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνωτέρω ἐποχὴν τὰ ἀγγεῖα, ὅταν ἄλλοι λόγοι συνηγορῶσι περὶ τούτου.

Σημειῶ ἀκόμη γενικῶς ὅτι τὰ πήλινα ἀγγεῖα Νίρου ἔχουσι μεγίστην ὁμοιότητα καὶ κατὰ τὸν τὸν πηλὸν καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ διακοσμητικὰ θέματα πρὸς τὰ ἀγγεῖα Τυλίσου [1], ὥστε ἄγεταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι προέρχονται πολλὰ καὶ τῶν δύο μερῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἴσως καὶ τῶν αὐτῶν τεχνιτῶν, ἐν ᾧ τοιαύτη ὁμοιότης δὲν παρατηρεῖται πρὸς τὰ τῆς Κνωσοῦ. Τὸ πρᾶγμα φαίνεται παράξενον, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι μεταξὺ Νίρου καὶ Τυλίσου παρεμβάλλεται εἰς τὸ μέσον ἡ Κνωσὸς ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ πρωτεύουσα τοῦ Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις θὰ ἦτο φυσικὸν νὰ ἑλκύῃ πρὸς μίμησιν τοὺς μικροτέρους ἐκείνους συνοικισμούς. Ἀλλ' ἂς ἐνθυμώμεθα ὅτι καὶ τὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα εἶναι ἐλάχιστον μόριον τῶν ποτὲ ὑπαρχόντων, ὥστε καὶ ἡ φαινομένη αὕτη εἰς ἡμᾶς ἀνωμαλία δυνατὸν νὰ εἶναι μᾶλλον ἀποτέλεσμα τύχης καὶ συμπτώσεως.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ ὅτι οὔτε ἐνεπίγραφος πινακὶς ἢ σφράγισμα οὔτε ἄλλο σημεῖον γραφῆς εὑρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ μεγάρου οὐδὲ πλησίον αὐτοῦ. Τελευταῖον μόνον κατόπιν τῶν ἐφετινῶν ραγδαίων βροχῶν παρετηρήσαμεν εἰς τμῆμα πωρίνου ξεστοῦ λίθου μετακτισμένον εἰς τὸν ὑποτυπώδη τοῖχον τῆς αὐλῆς 1α (ἰδ. σχέδιον) βαθέως λαξευμένον τὸ γνωστὸν γράμμα τῆς γραμμικῆς Κρητικῆς γραφῆς τὸ ὁμοιάζον πρὸς τρίαιναν ἢ τὸ κεφαλαῖον Ψ. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον σημεῖον γραφῆς εἰς τὸ μέγαρον καὶ δὴ ἀνῆκον, ὡς γνωρίζομεν διὰ τὰ μεγάλα αὐτὰ καὶ βαθέως λαξευμένα σύμβολα εἰς ἐποχὴν Μεσομινωϊκήν. Ἔχομεν ἄρα διὰ τῆς εὑρέσεως τούτου δύο σημαντικὰς ἐνδείξεις, ἤτοι πρῶτον ὅτι δὲν ἦτο ἄγνωστος ἡ γραφὴ καὶ ἐδῶ, καὶ δεύτερον ὅτι καὶ ἀρχαιότερον τοῦ ἀνακαλυφθέντος μεγάρου οἰκοδόμημα θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἐξ οὗ ληφθὲν μετεκτίσθη τὸ τεμάχιον αὐτὸ τοῦ λίθου μὲ τὸ γράμμα.

III Ὁ συνοικισμός.

Τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν μέγαρον θὰ ἦτο βεβαίως ἡ κατοικία τοῦ ἄρχοντος συνοικισμοῦ, οὗ φαίνονται πλησίον ἀρκετὰ ἴχνη. Κατωτέρω τοῦ μεγάρου μέχρι τῆς θαλάσσης φαίνονται ἀραιῶς

1 Ἰωσ. Χατζιδάκι, Τύλισος Μινωϊκὴ ἐν ΑΕ 1912 σελ. 202 ἑξ καὶ εἰκόνες 7—14.

27 6 23

τοιχίσκοι καὶ λίθοι ἐκ διαλυθέντων ἀρχαίων τοίχων, παρ᾽ αὐτοὺς δὲ ἄφθονα Μεσομινωϊκὰ καὶ Ὑστερομινωϊκὰ ὄστρακα. Εἰς τὴν ἀκτὴν ὑπάρχουσι μεγάλοι τιτανικοὶ ὀγκόλιθοι ἄλλοθεν κομισθέντες ποτὲ σχηματίζοντες πιθανῶς τότε μῶλον ἢ κυματοθραύστην συμπληροῦντα τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ μικροῦ φυσικοῦ ὅρμου εἰς τὰ πλοιάρια τοῦ συνοικισμοῦ. Ἓν τεμάχιον τοιούτου κρηπιδώματος ἢ ἀναλήμματος σῴζεται ἀκόμη (εἰκ. 1).

Ἀμέσως περαιτέρω πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὅρμου καὶ τοῦ μεγάρου, ὅπου σήμερον οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων Βάθειας καὶ Ἀνωπόλεως καλλιεργοῦσιν ἀγροὺς καὶ λαχανοκήπους, παρουσιάζονται συχνὰ ἢ φαίνονται καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν λείψανα τοῦ συνοικισμοῦ, τοῖχοι καὶ ὄστρακα Μινωϊκά, ὅπου μάλιστα ἔτυχε νὰ σκάψωσι βαθύτερον διὰ τὴν ἀνόρυξιν φρεάτων ἢ θεμελίων πρὸς οἰκοδομίαν. Θεωρῶ ἄρα βέβαιον ὅτι ὁ Μινωϊκὸς συνοικισμός, εἰς ὃν ἀνῆκε καὶ τὸ μέγαρον Νίρου, ἐξετείνετο εἰς τὸ πεδινὸν τοῦτο ἀλίπεδον, τὸ ὁποῖον σήμερον καλεῖται Βαθειανὸς κάμπος, καὶ δὴ ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἁμαξιτοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἐν Ἡρακλείῳ κατὰ μῆνα φεβρουάριον 1922

Στέφανος Ἀ. Ξανθουδίδης.

Περίκλειον ᾠδεῖον
(1922)

ὑπὸ

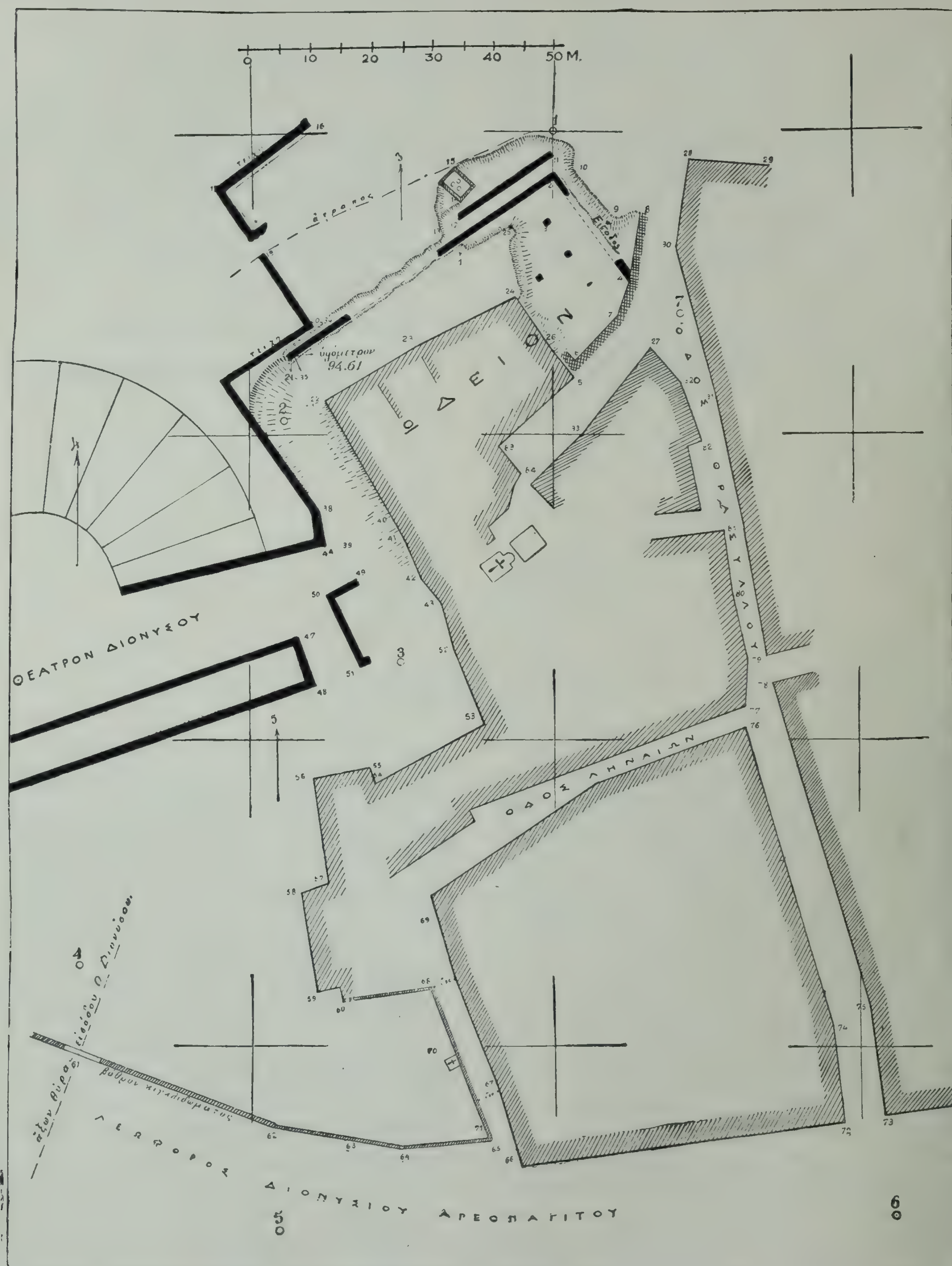
Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐφέτος δὲν ἐσκόπουν νὰ ἐξακολουθήσω τὰς ἐν τῷ ᾠδείῳ τοῦ Περικλέους ἀνασκαφὰς ἡμῶν, ἃς ἀπὸ ὀκταετίας ἐκεῖ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐνεργοῦμεν πρὸς πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ οἰκοδομήματος, καθότι ὁλόκληρον τὸν χῶρον, ὃν κατελάμβανον αἱ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἐξαγορασθεῖσαι τρεῖς μικραὶ οἰκίαι, ἀνεσκάψαμεν ἤδη μέχρι τοῦ βραχώδους ἐδάφους, ὥστε δὲν ὑπῆρχε δι᾽ ἐφέτος ἢ ἐλάχιστος χῶρος πρὸς περαιτέρω ἐργασίαν.

Οὕτω ἐν ἀρχῇ ἐξεκαθαρίσαμεν ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ ἤδη ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος τοῦ ᾠδείου ἀπὸ τῶν θάμνων καὶ τῆς ἐπιχώσεως, ὅστις συνεπείᾳ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ τῶν ἀπὸ τῶν κλιτύων τῆς Ἀκροπόλεως κατελθόντων χωμάτων καὶ λίθων εἶχεν ἐκ νέου καλυφθῇ. Τὰ δὲ εἰς φῶς ἐλθόντα βάθρα τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων, ἐφ᾽ ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη τοῦ οἰκοδομήματος, οὐδόλως διεκρίνοντο.

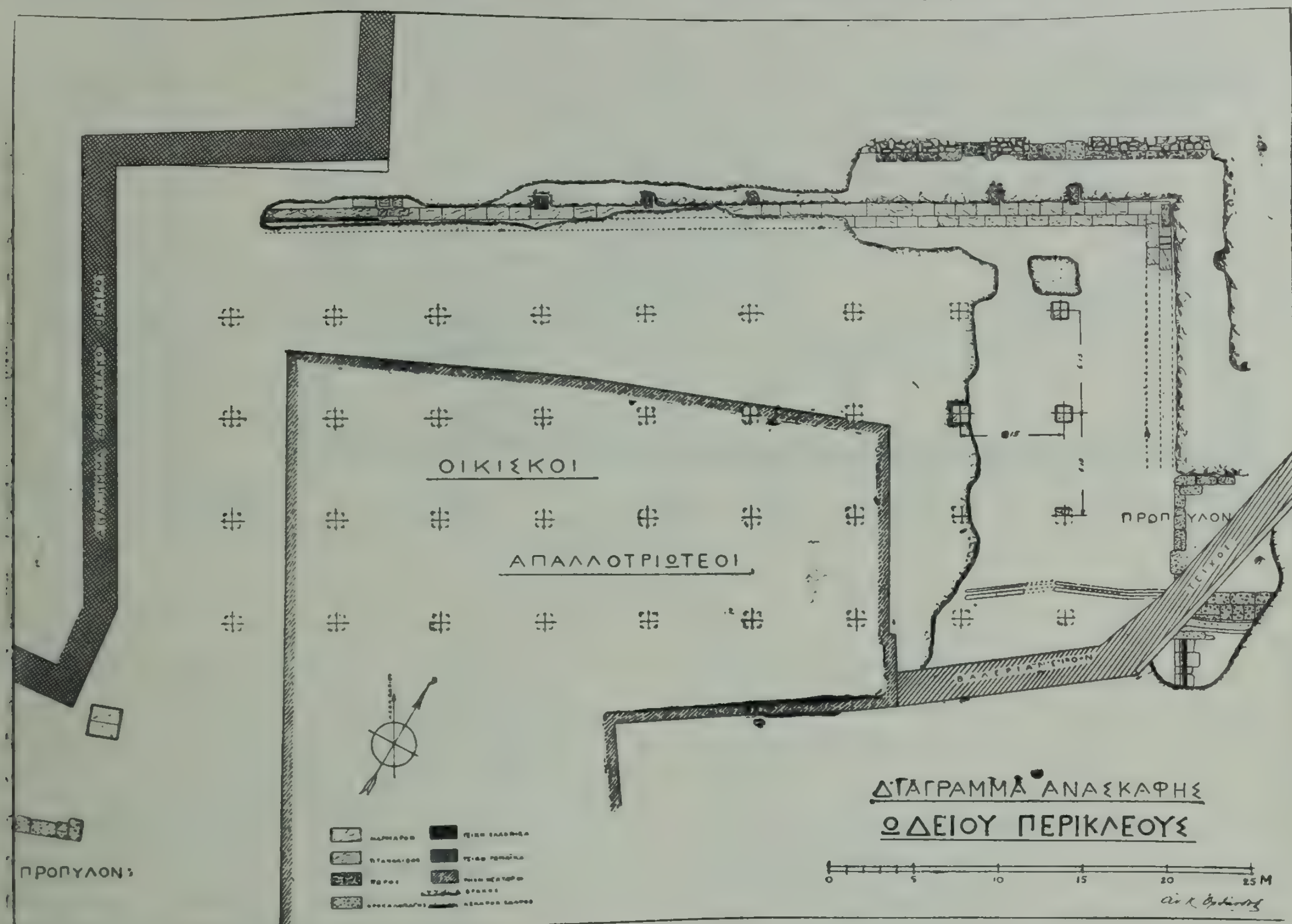
Ἐν τῷ ἀνασκαφέντι χώρῳ τῷ ὑπὸ τὴν ΒΑ κλιτὺν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως κειμένῳ ***(εἰκ. 1)*** ἀπεκαλύψαμεν μέχρι σήμερον τὸ ἥμισυ ὀρθογωνίου κτιρίου, ὅπερ ἦν πελωρία αἴθουσα, καὶ οὐχὶ Στοά, ὡς ἐνομίζετο, μετὰ τμήματος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς συνεχόμενον πρὸς τὴν ΒΑ γωνίαν· πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν βόρειον πλευρὰν εἰς μῆκος ἄνω τῶν 73 μέτρων ***(εἰκ. 2)*** ὑπολείπεται δὲ μικρὸν ἔτι τμῆμα μέχρι τοῦ τέρματος ὅπερ δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἀποκαλύψωμεν ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκεῖ ἐπιχώσεως τοῦ ἐδάφους ὑπερβαινούσης τὰ 7 μέτρα καὶ ἧς ἡ ἐκσκαφὴ ἀνεβλήθη εἰς εὐθετώτερον χρόνον ὡς ἔργου μακροῦ καὶ δαπάνης μεγάλης· πάντως ὅμως τὸ ὅλον μῆκος τῆς βορείου ταύτης πλευρᾶς τοῦ κτιρίου δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 82 μ., ὅσον δηλαδὴ ἀπέχει ἡ ΒΑ γωνία τοῦ ᾠδείου ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀναλήμματος τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου (εἰκ. 2).

Ἐπίσης ἀπεκαλύψαμεν καὶ τὴν ***ἀνατολικὴν πλευρὰν*** τοῦ κτιρίου, ἧς σῴζονται τὰ θεμέλια.

1: ᾠδεῖον μετὰ τῶν πέριξ (ἰχνογραφια).

Εἰς ἀπόστασιν δὲ 30 περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ ὀρθοστάτου τοῦ ἕως τῆς ΒΑ γωνίας κειμένου εὕρομεν τὴν *εἴσοδον* τούτου **(εἰκ. 2)** δι' ἧς εἰσήρχετό τις εἰς τὸ ᾠδεῖον. Ταύτης σῴζονται τὰ θεμέλια μόνον ἐκ κροκαλοπαγῶν δόμων ὀρθογωνίου σχήματος, τῆς περαιτέρω ἐργασίας ἀνακοπείσης ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ οἰκίσκων καὶ τοῦ διερχομένου τὴν σήμερον δρόμου.

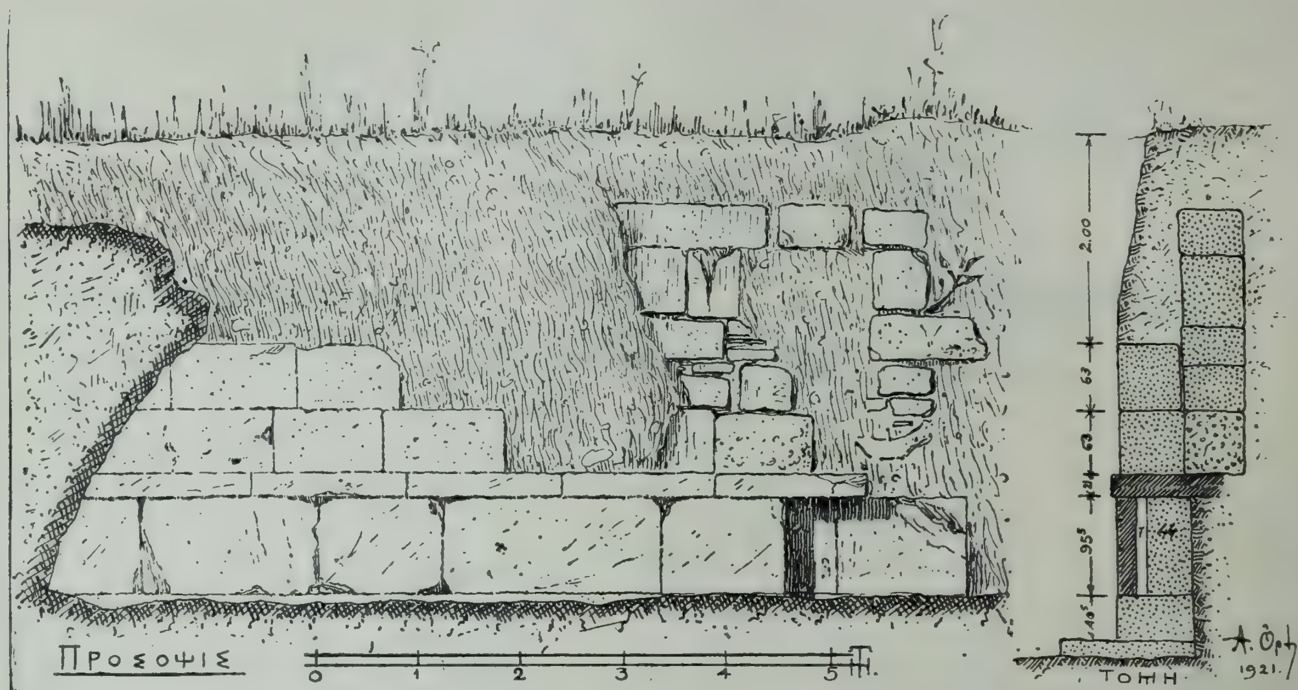
2 : ᾠδεῖον (ἰχνογραφία).

Οὕτω ἐλλείψει ἐλευθέρου χώρου περιωρίσθημεν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος εἰς μικρὰν περαιτέρω ἀποκάλυψιν τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ κτιρίου **(εἰκ 3)**. Ὁ τοῖχος τῆς πλευρᾶς ταύτης σῴζεται ἐνιαχοῦ εἰς ὕψος 3 μέτρων, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ σκληροῦ πωρολίθου παραμεμειγμένου μετὰ κρυσταλλικοῦ ἀσβεστολίθου, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου διήρχετο τὸ διάζωμα, ἢ ὁ λεγόμενος *περίπατος*, καὶ ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν ἑδωλίων, ὡς ἐν τῷ ἐν Πριήνῃ τῆς Μ. Ἀσίας ἐκκλησιαστηρίῳ (πρβ. *Wiegand* † *Schrader* Priene· τὴν πληροφορίαν ταύτην ὀφείλω εἰς τὸν ὑποδιευθυντὴν τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολ. Ἰνστιτούτου καθηγητὴν Knackfuss).

Ὁ τοῖχος οὗτος εἶναι κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον ἐκτισμένος καὶ κεκοσμημένος δι' ἐπενδύσεως ἔσωθεν διὰ πλακῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, αἵτινες σῴζονται ἐν ἀρίστῃ διατηρήσει πλὴν τινων αἵτινες ἐθραύσθησαν βαναύσως ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ἐκ μολύβδου συνδέσμων.

Ὁ βόρειος οὗτος τοῖχος φέρει ὄπισθεν ἕτερον τοῖχον ἀναλημματικὸν ἐκ μεγάλων κροκαλοπαγῶν λίθων, κατ' ἀποστάσεις δὲ μικρὰς φέρει ἐνισχυτικὰς ἀντηρίδας εἰσχωρούσας εἰς τὸ σῶμα τοῦ βράχου κατὰ 1 μέτρον, ἐχούσας δὲ πάχος ποικίλον ἀπὸ 50—70 ἑκατοστά.

Κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου τούτου σῴζονται εἰς ἴσας ἀποστάσεις ὀρθοστάται· τούτων εἷς μόνον ἐσώθη κατὰ χώραν, ὁ τῆς ΒΑ γωνίας ἔχον μῆκος 1,33 ὕψος 0,97 καὶ πάχος 0,44, ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο, κατὰ Πλούταρχον, οἱ διαθέοντες τὸ οἰκοδόμημα κίονες, οἵτινες ἦσαν λίθινοι καθὼς καὶ τὰ

3: ᾠδείου βόρειος τοῖχος (ὀρθογραφία καὶ τομή).

ἑδώλια, ὧν εὕρομεν τοιαῦτα περὶ τὰ δεκαπέντε (τὰ πλεῖστα ἐλλιπῆ) φέροντα ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους ἀναγλύπτους γλαῦκας. Καὶ κατὰ τὸ ΜΔ μέρος τοῦ κάτω κήπου τοῦ Ζαππείου ἐκεῖ ἔνθα πρό τινων ἐτῶν ἀπεκαλύφθησαν βαλανεῖα ῥωμαϊκῶν χρόνων μετὰ ψηφιδωτοῦ ἐδάφους, εὕρομεν πέντε μαρμαρίνους θρόνους καλῶς διατετηρημένους φέροντας ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους ἀναγλύπτους γλαῦκας. Καὶ οἱ θρόνοι οὗτοι ἀσφαλῶς προέρχονται ἐκ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους μεταφερθέντες ἐκεῖ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ὠδείου καὶ χρησιμοποιηθέντες ἐν τῷ ἐκεῖ Βαλανείῳ. Ὡσαύτως ἕτερος ὅμοιος θρόνος κεῖται νῦν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ περιβόλου τῆς Ρωσσικῆς ἐκκλησίας ἐν τῇ ὁδῷ Φιλελλήνων — πρβ *Risom* ἐν Mélanges Holleaux p. 257 pl. XIII.

Οἱ ὑπὸ τοῦ K. Bötticher ἀναφερόμενοι μαρμάρινοι θρόνοι ἐν Philologus III Suppl. Bd σ. 388, οὓς εἶδεν ἐν τῇ νοτίῳ στοᾷ τοῦ Θησείου κειμένους, δὲν δύνανται νὰ ταυτισθῶσι μὲ τοὺς ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ζαππείου νῦν εὑρισκομένους τοιούτους, καθότι οἱ τοῦ Θησείου θρόνοι, ὡς λέγει ὁ Bötticher δὲν ἔφερον τὰς ἐπὶ τῆς προσόψεως ἀναγλύπτους γλαῦκας.

Τίς οἶδε δὲ πότε καὶ ποῦ μετηνέχθησαν ἔκτοτε οὗτοι ἐκ τοῦ Θησείου. Πολλαχοῦ ὅμως ὑπάρχουσι διεσπαρμένοι εἰς διαφόρους οἰκίας τῶν Ἀθηνῶν τοιοῦτοι θρόνοι.

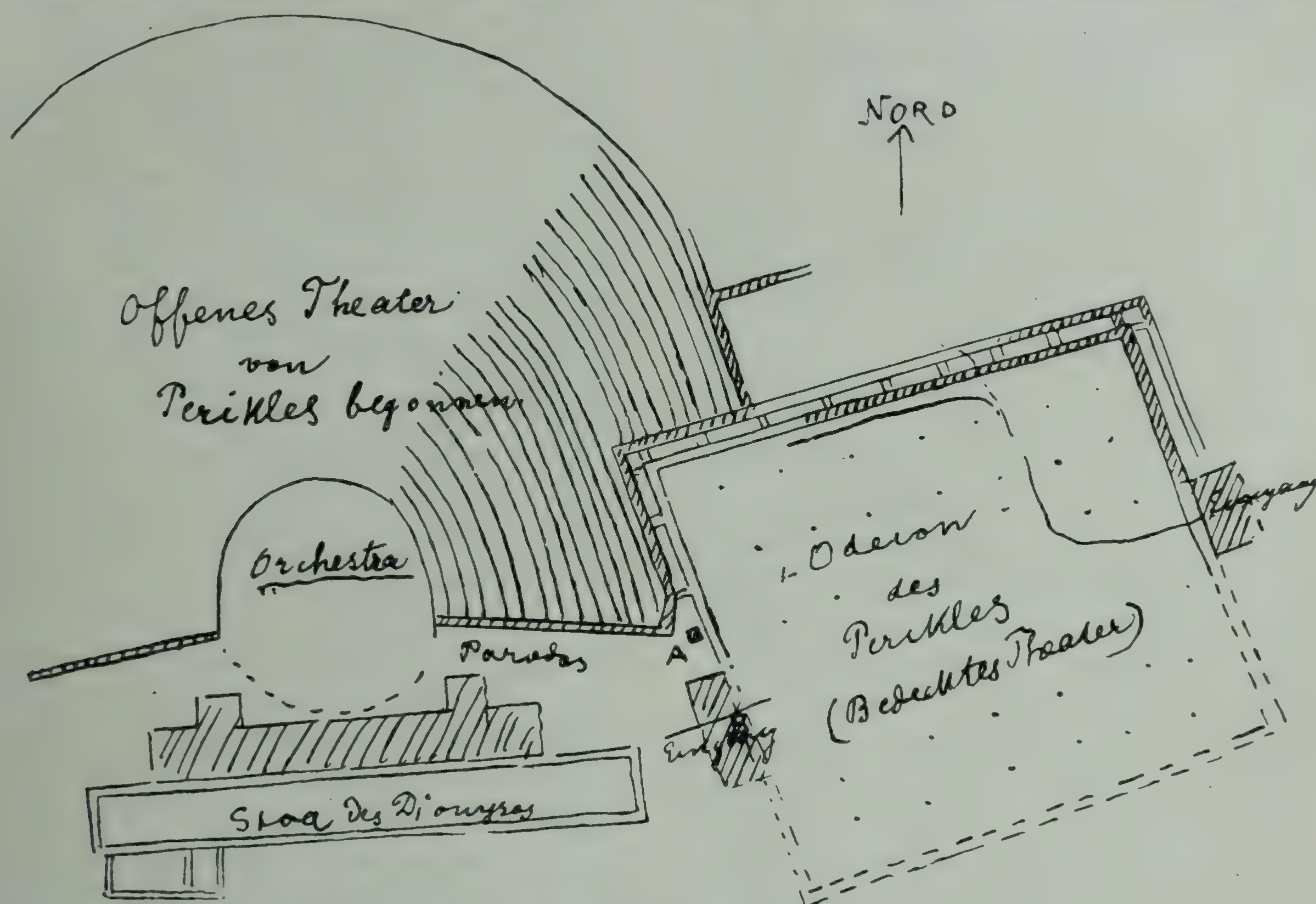
Ὁ Bötticher τοὺς τοῦ Θησείου θρόνους, οὓς αὐτὸς εἶδε ἐν ἔτει 1863 θεωρεῖ, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἡμικυκλικοῦ σχήματος αὐτῶν δηλοῦται σαφέστατα, ὅτι ἀνῆκον εἰς θεατροειδὲς οἰκοδόμημα καὶ πιθανὸν κατὰ τῆς γνώμην αὐτοῦ νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς προεδρίας τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ὡς ἕδραι τῶν θεσμοθετῶν (πρβ *W. Vischer* σ. 21). Ἦσαν δὲ οὗτοι μονόλιθοι ἐξ ἑνὸς κολοσσιαίου τεμαχίου κατεσκευασμένοι.

Κατ' ἀκολουθίαν οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, μὲ τοὺς ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ζαππείου νῦν εὑρισκομένους.

Ὁ τοῖχος τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ κτιρίου ὡς εἴπομεν, ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ ἀναλήμματος τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου (εἰκ. 2) εἰς ὃ καὶ εἰσχωρεῖ μάλιστα ἐν αὐτῷ ἐκεῖ ἔνθα τερματίζεται ἡ πλευρὰ αὕτη. Οὕτω χάριν αὐτοῦ ἐθυσιάσθη κατὰ τὸ ΝΑ ἄκρον τούτου σπουδαῖον μέρος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου (τὸ ἄνω ἥμισυ τριῶν ἐκ τῶν κερκίδων αὐτοῦ) ὑπὸ τοῦ πρώτου, ὡς σχεδιάσαντος ἀμφότερα τὰ οἰκοδομήματα Περικλέους (*Dörpfeld—Reisch* Das griech. Theater pl. I, Lykurgischer Bau) ὧν τὸ δεύτερον, φαίνεται

νῦν, ὅτι ἀπεπεράτωσε μόνον ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος, οὐχὶ ὅτι ἀρχικῶς ἐσχεδίασεν, ὡς ἐνομίζετο.

Αὕτη καὶ μόνη ἡ μέχρι τοῦδε ἐντελῶς ἀκατανόητος καὶ διαφοροτρόπως ἑρμηνευομένη ἐντομὴ αὕτη τοῦ Ὠδείου ἐπὶ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου **(εἰκ. 4)** δεικνύει ὁποίαν ὑπερτέραν σπουδαιότητα

4: ᾠδεῖον μετὰ τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου (ἰχνογραφία).

ἀπέδιδεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸ Ὠδεῖον αὐτοῦ διὰ τὴν πνευματικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν Ἀθηναίων, διότι τοῦ Περικλέους δὲν ἦτο μόνον ἰδεῶδες τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ φροντὶς πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως διὰ μεγάλων οἰκοδομημάτων καὶ πολυτέχνων ἔργων, ἐξ ὧν δόξα ἀΐδιος εἰς αὐτὴν περιήπτετο, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότατον χαρακτῆρα τῆς μεγαλοπράγμονος πολιτικῆς τοῦ ἀνδρός.

Βορειοδυτικῶς τοῦ οἰκοδομήματος ἐξηρευνήσαμεν διὰ δοκιμαστικῶν τάφρων τὸ ἐγγὺς ἐκεῖ πρὸ ἐτῶν ἀποκαλυφθὲν μέγα κρηπίδωμα, οὗ τὸ ἔδαφος πάντως θὰ εἶχεν ἐπὶ ὑψηλοτέρου ἐδάφους, συνεχίζοντος τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως· διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν ἐνταῦθα ἐλπίζομεν νὰ συναντήσωμεν ἐκεῖ ποῦ τὸ σκέλος τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ Ὠδείου ἀλλ' οὐδὲν δυστυχῶς τούτου μέχρι τοῦδε εὕρομεν.

Τὸ κρηπίδωμα τοῦτο καίτοι εἶχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποκαλυφθῆ, ὅτε ἀνεσκάπτετο τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, οὐδεὶς ὅμως μέχρι τοῦδε ἀνεγνώρισε τοῦτο ὅτι ἦν τὸ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφερόμενον, τὸ καὶ ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου κείμενον ***πρόπυλον*** (εἰκ. 1) ὅπερ συνεκοινώνει μετὰ τοῦ ᾠδείου (πρβ. Ἀνδοκίδην περὶ μυστηρίων κ. 38). Καὶ ὁ **Dörpfeld** θεωρεῖ τὸ πρόπυλον τοῦτο ὡς εἴσοδον (**Eingang**) εἰς τὸ ᾠδεῖον.

Τὸ χωρίον ἔχει ὧδε:

«Ἐπεὶ δὲ παρὰ τὸ προπύλαιον τὸ Διονύσου ἦν, ὁρᾶν ἀνθρώπους πολλοὺς ἀπὸ τοῦ ᾠδείου καταβαίνοντας εἰς τὴν ὀρχήστραν».

Τὸ πρόπυλον τοῦτο ἀποκαλύψαντες τελείως καὶ οὗ σώζεται νῦν μόνον τὸ κρηπίδωμα ἔχει μῆκος 11 μετρ. πλάτ. 4,50 καὶ ὕψος 2,20 ἀποτελεῖται

ἐκ τεσσάρων δόμων κροκαλοπαγῶν. Ἐκαλύπτετο δὲ ὡς ἐβεβαιώθημεν, διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, ὧν οὐδεμία τούτων σώζεται νῦν κατὰ χώραν, διότι πᾶσαι ἀφηρέθησαν. Αἱ ἐπενεχθεῖσαι καταστροφαὶ ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἐγένοντο. Τούτων εὕρομεν τινὰς ἐκεῖ πλησίον, τῶν λοιπῶν μεταποιηθεισῶν εἰς ἄσβεστον, ἢ καὶ χρησιμοποιηθεισῶν εἰς ἄλλα οἰκοδομήματα.

Τὴν αὐτὴν μεγάλην πανωλεθρίαν καὶ ἐρήμωσιν ὑπέστη καὶ τὸ πρόπυλον τοῦτο, διότι καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ κρηπιδώματος ἀφηρέθησαν πολλοὶ λίθοι ἰδίως ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ἄνω δόμων.

Εἰς τὰ ἄνω στρώματα τοῦ προπύλου τούτου εὕρομεν κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ἡμῶν θεμέλια πενιχρῶν οἰκίσκων ἐκ μεγάλων εἰργασμένων λίθων κροκαλοπαγῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ᾠδείου καὶ τοῦ ἐγγὺς ἀναλημματικοῦ τοίχου τοῦ Διονύσου εἰλημμένων. Ἐν δὲ τοῖς ὑπογείοις τῶν οἰκιῶν τούτων εὕρομεν τρεῖς εὐμεγέθεις πίθους ἐν τῇ γῇ κεχωσμένους χρησιμεύοντας διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας, ἤτοι εἰς ἐναπόθεσιν δημητριακῶν καρπῶν, τινὲς ἐπικεχρισμένοι ἔσωθεν δι' ἀμμοκονίας ἐχρησίμευον εἰς ἐναπόθεσιν ὑγρῶν, ὕδατος, οἴνου ἢ ἐλαίου. Ὡσαύτως εὕρομεν ὀχετοὺς καὶ ἑστιῶν ἴχνη. Τοῦτο ἐγένετο κατάδηλον οὐχὶ τὸ πρῶτον νῦν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος χρόνους ἀπεκαλύφθησαν ὑπὸ τὰ χώματα ἐνταῦθα τειχίσματα καὶ ὀχετοὶ καὶ πίθοι καὶ ἑστιῶν ἴχνη (ὅρ. Πιττάκη σημείωσιν ἐν ΑΕ 1852 φυλ. 31).

Παρὰ τὸ ***πρόπυλον*** τοῦτο ἀνέσκαψε τελευταίως καὶ ὁ ἡμέτερος συνάδελφος κ. Α. Φιλαδελφεὺς ἐξερευνῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς περιωνύμου ὁδοῦ Τριπόδων, ἣν περιέγραψέ ποτε ὁ Ἡλιόδωρος (περὶ τῶν Ἀθήνησι Τριπόδων) καὶ εἶτα δι' ὀλίγων ὁ Παυσανίας. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἔχουσα ἀφετηρίαν μὲν τὸ πρυτανεῖον, τέρμα δὲ τὸ Διονυσιακὸν θέατρον ἠκολούθει τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Λυσικρατείου μνημείου, εἶτα δὲ ἐποιεῖτο μέγαν τοξοειδῆ ἑλιγμὸν καὶ εἶτα ἀνήρχετο πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἔνθα καὶ κατέληγεν. Ὁ Παυσανίας ἐρχόμενος ἐκ τῆς ὁδοῦ Τριπόδων ἐπεσκέπτετο πρῶτον τὸν ἱερὸν τοῦ Διονύσου περίβολον, εἶτα δὲ τὸ ᾠδεῖον τοῦ Περικλέους καὶ τέλος εἰσέρχεται εἰς τὸ θέατρον (πρβ καὶ Φιλαδελφέα ἐν ΑΕ 1921 σελ. 8 καὶ ἐφεξῆς).

Ὅμοια εὐτελοῦς κατασκευῆς οἰκήματα εὕρομεν καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ ᾠδείου, (πρβ ΑΕ 1918 σ. 109) τὰ δὲ θεμέλια τῶν οἰκιῶν τούτων δὲν φθάνουσι μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐξικνοῦνται μόλις βάθους 3 μέτρων, ἐν ᾧ τὸ στερεὸν ἔδαφος ἔνθα τὰ θεμέλια τοῦ Ὠδείου φθάνει ἑνιαχοῦ εἰς βάθος 7 μέτρων. Αἱ οἰκίαι αὗται ὡς εἰκάζομεν, θὰ ἀνηγέρθησαν πᾶσαι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν (1455), ὡς ἐξηκριβώθη δὲ ὁλόκληρος ὁ πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἀνατολὰς τῆς Ἀκροπόλεως χῶρος ἐκ φόβου τῆς λυμαινομένης τότε πειρατείας εἶχε συνωκισθῆ κατὰ τοὺς ἐπὶ τουρκοκρατίας χρόνους, ἕνεκεν τοῦ ὀχυροῦ τῆς θέσεως χρησιμευούσης καὶ ὡς σκοπιᾶς· διότι ἐντεῦθεν ἡ θάλασσα τοῦ Φαλήρου ἦν σύνοπτος, ἠδύνατο δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης νὰ κατοπτεύωσι τὰς ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν Πειρατῶν, «***Φουστῶν***» οἵτινες, ὡς γνωστόν, πολλάκις ἐλεηλάτησαν τὴν Ἀττικὴν χώραν. Ἡ δὲ ὕπερθεν αὐτῶν κειμένη Ἀκρόπολις ἐχρησίμευεν ἐν καιρῷ κινδύνου ὡς ἀσφαλὲς καταφύγιον.

Πρὸς περαιτέρω ἐξακολούθησιν τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἀποκάλυψιν τοῦ χώρου τοῦ κατέχοντος τὸ ὑπόλοιπον τοῦ οἰκοδομήματος δέον νὰ ἀπαλλοτριωθῶσι καὶ δύο ἕτεραι μεσημβριοανατολικῶς κείμεναι μικραὶ οἰκίαι, ὅπου πεπείσμεθα ὅτι ἐπαρκῶς πλέον θὰ συμπληρώσωσι τὸ ἐπίλοιπον οἰκοδόμημα μετ' ἐλπίδων νέων ἀποκαλύψεων, αἵτινες ἄπλετον θὰ ἐπιχύσωσι φῶς ἐπὶ τῶν εἰσέτι σκοτεινῶν σημείων, ἰδίως τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Ὠδείου, διότι ἡ κατὰ τὴν Β πλευρὰν κειμένη καὶ μετὰ τοῦ θεάτρου συγκοινωνοῦσα εἴσοδος ἦν στενὴ πυλίς. Ἡ κυρία εἴσοδος λοιπὸν ἐξάπαντος θὰ ἦτο ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, ὡς εἶναι ἡ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου, προφυλαττομένη ἀπὸ τοῦ βορρᾶ καὶ ἔχουσα θέαν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ὀκταετοῦς ἀνασκαφικῆς ἡμῶν ἐργασίας ἐν τῷ Ὠδείῳ τοῦ Περικλέους ὑπῆρξαν λίαν ἱκανοποιητικά, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν εἰς φῶς ἐλθόντων ἱκανῶν ἐρειπίων καὶ ἄλλων σχετικῶν ἰδίως ἀρχιτεκτονικῶν εὑρημάτων, ἅτινα κατὰ καιροὺς ἐδημοσιεύσαμεν ἔν τε τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐφεξῆς ὡς καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὥστε νὰ καθορισθῇ πλέον ὡς

ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀναζητούμενον Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Οἱ ἐπισκεφθέντες τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἔγκριτοι ἀρχαιολόγοι καὶ συνάδελφοι ἡμέτεροι καὶ ξένοι κ. κ. Καββαδίας Karo, Knackfuss, Ὀρλάνδος Σβορῶνος (πρβ. Ἑστίαν 17 σεπτεμβρίου 1922) Wace (ἐν Journal of Hellenic Studies 1922 σ. 269), Walter, Φιλαδελφεύς, Δραγάτσης, Ρωμαῖος, Picard (BCH 1921 σ. 378) Welter καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐξετάσαντες τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια τοῦ Ὠδείου συνεφώνησαν μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἣν ἡμεῖς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀποκαλύψεως τούτων ἀνεγνωρίσαμεν, ὡς εἰς τὸ Ὠδεῖον ἀνήκοντα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὴν ἐσωτερικὴν τούτου διάταξιν, ὡς παραδίδοται ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες, ὡς ὁ καθηγητὴς Studniczka καί τινες τῶν ἡμετέρων συναδέλφων, καὶ ἄλλοι ἀρχαιολογοῦντες, ἰδίως φιλόλογοι ὡς παρὰ πᾶσιν ἐπικρατούσης τῆς ἀντιλήψεως ὅτι τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦν περιφερές. Προσεκτικωτέρα ὅμως ἀνάγνωσις τοῦ πληρεστέρου ἀρχαίου κειμένου περὶ αὐτοῦ, ἣν ἔχομεν παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ ἔδει νὰ διδάξει αὐτοὺς ὅτι μόνον ἡ στέγη αὐτοῦ ἦν περιφερής, ἀλλὰ προκατειλημμένοι ἐκ κακῆς ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου (βίος Περικλέους 13) περὶ τοῦ σχήματος τοῦ Ὠδείου ἐνόμιζον αὐτὸ περιφερὲς καὶ οὐχὶ τετράγωνον τὸ οἰκοδόμημα.

Ὡς ἀπεδείχθη λοιπὸν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦν πελωρία τετραγωνικὴ πολύεδρος καὶ πολύστυλος αἴθουσα καὶ οὐχὶ Στοά.

Ἡμεῖς μόνοι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν ἄλλων σχετικῶν εὑρημάτων εἴχομεν ἀκράδαντον πεποίθησιν ὅτι εὑρισκόμεθα πρὸ τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους. Οὐχὶ μόνον ὅτι τοπογραφικῶς ἡ θέσις ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφερομένην, ἰδίως τοῦ Βιτρουβίου καὶ Ἀνδοκίδου, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν εὑρημάτων εἴχομεν τελείως πεισθεῖ· ἐν ᾧ οἱ πλεῖστοι τῶν ἡμετέρων συναδέλφων εἶχον ἐνδοιασμούς. Καὶ εἶναι παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἐρριζώθη ἡ ἰδέα περὶ τοῦ περιφεροῦς σχήματος τοῦ οἰκοδομήματος· ἀλλ' ὡς εἴπομεν, τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς κακῆς ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου, ἥτις καὶ παρεπλάνησε πολλοὺς εἰς τὴν ἐσφαλμένην εἰκασίαν αὐτῶν. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἑξῆς: *Τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δ' ἐρέψει περικλινὲς καὶ κάταντες, ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγεσθαι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλικῆς σκηνῆς*». Μόνον ἄρα κατὰ τὴν ὀροφὴν λέγει ὅτι συνέκλινεν ἀπολῆγον οὕτω εἰς κῶνον κατὰ μίμημα τῆς τοῦ Ξέρξου σκηνῆς (θολωτὴ στέγη), ἀκριβῶς ὡς τὸ σκιλλοκρόμμυον (σκίλλα ἢ σχῖνος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καλουμένη) ἐξ οὗ καὶ οἱ ἐμπαίζοντες τὸν ἀσυμμέτρως ὀξὺ ἔχοντα τὸ κρανίον Περικλέα κωμικῶς ἀπεκάλουν αὐτὸν (σχινοκέφαλον Δία) καὶ δὴ ἔχοντα τὸ ᾠδεῖον ἐπὶ τὸ κρανίον. Ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα τῶν Περσικῶν σκηνῶν ὡμοίαζε πολὺ πρὸς τὰς θόλους τῶν λαμπρῶν ἀρχαίων Ὀθωμανικῶν τεμενῶν τῆς Περσίας, οἷα π.χ. τὸ βασιλικὸν τέμενος τοῦ Ἰσπαχάν, ἐπιτύμβιος ναὸς τοῦ Σεΐδ, Μὴρ Ἀχμὲτ ἐν Σχιρῷ κτλ. (πρβ. Λεζίνας ΑΕ 1921).

Τοιούτου εἴδους ἐπίσης εἶναι καὶ αἱ θόλοι πολλῶν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκκλησιῶν τῆς Ρωσσίας ὡς καὶ οἱ τροῦλλοι τῶν σημερινῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ τοῦτο ἵνα ἡ ἀκουστικὴ ᾖ τελεία. (πρβ. Ἡσυχ. λ. ᾠδεῖον. Σχόλια Ἀριστοφ. καὶ Αἰσχίνου, Διόδωρ. Α'. 48). Ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν οἰκοδόμημα εἶχε σχῆμα τετράγωνον καὶ τοιοῦτον ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαὶ ἡμῶν.

Οὕτω διῃρημέναι ἦσαν μέχρι τοῦδε αἱ γνῶμαι τῶν ἀρχαιολόγων περὶ τοῦ σχήματος τοῦ ᾠδείου, ὅτε τὸ παρελθὸν ἔαρ ὁ ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου διαπρεπὴς ἀρχιτέκτων ἀρχαιολόγος καὶ καθηγητὴς κ. Dörpfeld διατρίψας ἐπ' ὀλίγον ἐνταῦθα ἐπεσκέφθη τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν καὶ ἐξετάσας ἐπισταμένως τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα ἀπεφήνατο ἀνεπιφυλάκτως ὅτι τὸ ὑφ' ἡμῶν ἀποκαλυφθὲν καὶ εἰς φῶς ἐλθὸν τετράγωνον οἰκοδόμημα εἶναι αὐτὸ τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους. Μοὶ ὑπέβαλε δὲ καὶ μικρὰν ἔκθεσιν μετὰ σχεδιαγράμματος. Ἡ γνώμη τοῦ κ. Dörpfeld ἐξαιρετικῶς βαρύνει πολὺ καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ αὐθεντία ὡς πρὸς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ τῆς ἁρμοδιότητός του ζητήματα· διὰ τοῦτο παραθέτω ἐνταῦθα περικοπὴν τῆς πρὸς με ὑποβληθείσης ἐκθέσεώς αὐτοῦ ὡς καὶ διάγραμμα ***(εἰκ. 4)*** μετὰ σοφῶν παρατηρήσεων, ἃς φιλικῶς μοι ὑπέδειξεν.

Ἡ ἔκθεσις, ἥν μοι ἀπηύθυνεν ὁ κ. Dörpfeld, ἔχει οὕτω:

Athen den 6 5 21

Lieber Herr Kastriotis.

Es freut mich sehr, Ihnen mitteilen zu können, dass Ihr Bau, den Sie ausgegraben und gefunden hatten, wirklich das Odeion des Perikles ist! Der Bau hängt mit dem Theater zusammen und ist wahrscheinlich ein sehr grosser viereckiger Bau, dessen N. W. Ecke auch schon bekannt war und in den Züschauerraum des offenen Dionysos-Theaters einschneidet. Das Odeion war ein bedecktes Theater, das unmittelbar neben dem offenen lag, das vermutlich nach dem Vorbilde des Odeion gebaut war.

Sie haben die Nordost-Ecke des Baues, die Nordmauer fast in ihrer ganzen Länge und wahrscheinlich das Fundament des östlichen Einganges aufgedeckt. Das Fundament des westlichen Einganges ist schon früher beim Theater (bei B) gefunden worden. Nördlich davon steht bei A steht noch eine Basis in situ. Die Unfassungs mauer des Odeions war nach dem Felsen hin doppelt gebaut und beide Mauern waren durch Strebepfeiler verbunden. Sie haben beide Mauern gefunden, die äussere liegt nur auf höherem Niveau.

Im Innern des Baues werden ebenso wie im Thersilion viele Säulengestanden haben, die vielleicht aus Holz bestanden. Die Fundamente werden Sie finden, wenn Sie etwas tiefer grabed werden.

Zur Auffindung des Endes der Tripodenstrasse hat Herr Ephoros Philadelpheus mit Herrn Welter am Theater Grabungen unternommen. Dort wird das westliche Ende Ihres Odeions bald zu Tage kommen.

Ich gratuliere Ihnen dazu, dass Sie in der Tat das Odeion richtig gefunden hatten. Merkwürdiger Weise haben Sie und Ihr Architekt aber nicht gesehen dass die Fortsetzung Ihres Odeion nach Westen am Theater schon seit vielen Jahren zu Tage liegt.

Ich glaube, dass Perikles nicht nur das Odeion gebaut, sondern zugleich das offene Theater geplant und angefangen hat, das später von Lykurg vollendet wurde. Er wird auch schon den jüngeren Tempel des Dionysos geplant haben, in dem das Bild dieses Gottes von Alkamenes stand (πρβ. καὶ ΑΔ 1919 σελ. 14).

Mit besten Grüssen
Wilhelm Dörpfeld.

Οὕτω λοιπὸν τῇ ὑποδείξει τοῦ κ. Dörpfeld ἐξηρευνήσαμεν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ σκάψαντες βαθύτερον εὕρομεν ὄντως τὰς βάσεις ἐφ' ὧν ἵσταντο οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τοῦ κτιρίου κίονες, οἵτινες ἦσαν οὐχὶ ξύλινοι, ὡς ἔγραψεν ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐκθέσει του ὁ κ. Dörpfeld, ἀλλὰ μαρμάρινοι. Ἐν νεωτέρᾳ ὅμως πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῇ του, ἐκ Βερολίνου, ἐπεξηγεῖ ὅτι τοὺς ἐπὶ Περικλέους κίονας ὑπενόει ξυλίνους. Οἱ νῦν εὑρεθέντες μαρμάρινοι εἶναι τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνου ΙΙ τοῦ Φιλοπάτορος, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐν ἔτει 55 π. Χ. ἰδίαις δαπάναις διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων Γαΐου καὶ Μάρκου Σταλλίων καὶ Μεναλίππου αὐτὸ ἀνῳκοδόμησεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἀνακαίνισιν ταύτην διετηρήθη, ὡς φαίνεται, πιστῶς τὸ ἀρχικὸν τούτου σχέδιον.

Παραδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς ὅτι οἱ ἐπὶ Περικλέους κίονες τοῦ ᾠδείου ἦσαν ξύλινοι· διότι ἂν ἦσαν λίθινοι πάντως κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἡμῶν ἠθέλομεν εὕρει ἔστω καὶ τεμάχια τούτων.

Τὸ βραχῶδες τῆς αἰθούσης ἔδαφος εὕρομεν ταπεινότερον καὶ τῆς εὐθυντηρίας τοῦ κτιρίου κατὰ 0,10 καὶ τοῦτο πιθανώτατον λόγῳ ἀφαιρέσεως τῶν πλακῶν δι' ὧν τὸ πάλαι ἡ αἴθουσα ἦν ἐπεστρωμένη, ὡς καὶ ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπεστηρίξαμεν τοῦτο. Αἱ ἀφαιρεθεῖσαι πλάκες τίς οἶδε ἂν μετεβλήθησαν εἰς ἄσβεστον, διότι ἡ εὕρεσις ἐνταῦθα τριῶν μεγαλων ἀσβεστοκαμίνων ἐξηγεῖ τὴν ἐπελθοῦσαν μεγάλην καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν ἣν ὑπέστη τὸ πολυπαθὲς οἰκοδόμημα.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀναφέρω ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κλένζε σημειοῦνται περὶ τὰς 10—15 ἀσβεστοκάμινοι, ὡς εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἕτεραι πολλαὶ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ Σταδίῳ χρησιμοποιηθεῖσαι πᾶσαι διὰ τὴν

14 9 23

ἀσβεστοποίησιν τῶν σπονδύλων καὶ κιονοκράνων ὡς καὶ τῶν ἑδωλίων τοῦ Σταδίου, ὡς λίαν ἐπιτηδείων τῶν μαρμάρων ὄντων.

Ἀρκετὰ τεμάχια τῶν πλακῶν τούτων ὡς καὶ κιόνων εὕρομεν ἐσχάτως ἡμικεκαυμένα ἐν μέσῳ πυκνοῦ στρώματος ἐλαιοπυρίνων. οἵτινες ὡς καύσιμος ὕλη ἐτίθετο ἐκεῖ ἢ καὶ νὰ ἐχρησιμοποιήθησαν τινὰ εἰς ἄλλα οἰκοδομήματα.

Πειθόμεθα δὲ ὡς καὶ ὁ ἀοίδιμος Στ. Κουμανούδης εἶπεν ὅτι ἐπὶ χιλιετηρίδα καὶ πλέον κατὰ τοὺς δυστυχεῖς χρόνους τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ὕστερον φραγκικῆς καὶ τουρκικῆς δουλείας οὐδεμία ἐγίνετο λατόμησις ἀπὸ τῶν θεοκτίστων ὀρέων ἢ λόφων πρὸς οἰκοδομὰς ἰδιωτικὰς ἢ δημοσίας· ἀλλὰ πᾶν ὑλικὸν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐνδόξων ἐρειπείων ἐλαμβάνετο.

Ὁ ἀοίδιμος συνάδελφος Σβορῶνος ὁ τόσον προώρως ἐξ ἡμῶν μεταστάς, πρὸς μεγίστην βλάβην τῆς ἐπιστήμης, εἶχε τὴν γνώμην, ὡς προφορικῶς ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν, ὅτι οἱ ἐν τῷ ὑποσκηνίῳ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου τοῦ ἐπὶ Φαίδρου τῶν ἀρχῶν τοῦ III μΧ αἰῶνος ἐπισκευασθέντος, σωζόμενοι Ἄτλαντες Σειληνοὶ ὀκλάζοντες, προέρχονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου, οἵτινες ἦσαν τοποθετημένοι μεταξὺ τῶν παραθύρων καὶ ὑποβαστάζοντες τὴν θολωτὴν τούτου στέγην. Τὴν γνώμην ταύτην ἁπλῶς ἀναφέρομεν ἐνταῦθα ἀναμένοντες τὴν ἀπόδειξιν τούτου. Τὴν γνώμην ταύτην ἐξήνεγκεν ἐν τῇ προσεχῶς ἐκδιδομένῃ περὶ θόλων πραγματείᾳ αὐτοῦ ἣν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ παρέδωκε τῷ τυπογράφῳ.

Ἐκ τῶν τετραγώνων βάσεων, ἐφ' ὧν ἵσταντο οἱ κίονες, οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τῆς πελωρίας ταύτης αἰθούσης τοῦ οἰκοδομήματος εὕρομεν μέχρι τοῦδε τέσσαρας μόνον, κατὰ χώραν κειμένας καὶ συμμετρικῶς ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας· ἄλλων δὲ ὁμοίων τοιούτων, ἐσημειώσαμεν τὰς θέσεις αἵτινες περιεῖχον τοιαύτας ἀφαιρεθείσας, εὕρομεν ὅμως τὴν λατύπην τούτων, ἥν εἶχον ἐπιστρώσει κάτωθεν τούτων ἐπὶ τόπου, ὡς φαίνεται λαξευθεισῶν Τὰ λεκανοειδῆ ταῦτα κοιλώματα ὅτε ἐν ἀρχῇ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν ἀπεκαλύψαμεν (πρβ. ΑΕ 1916 σελ. 153) ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς δι' ἄλλην χρῆσιν προωρισμένα.

Ἀπέχουσαι δὲ μεταξύ των αἱ τετράγωνοι αὗται βάσεις πέντε μέτρα εἰς ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν εἰς ἓξ στοίχους, ἐξ ὧν ὑπολογίζομεν ὅτι θὰ ἦσαν τριάκοντα ἐν ὅλῳ οἱ ἐσωτερικοὶ κίονες, οἵτινες ἀνεῖχον στέγην τοῦ 2ου ὀρόφου τοῦ κτιρίου. Εὑρέθησαν δὲ ἔνθετοι ἐν τῷ βραχώδει ἐδάφει τῆς αἰθούσης καὶ εἶναι ὑμηττίου φαιοῦ μαρμάρου μηκ. 0,90 πλάτ. 0,90 πάχ. 0,30.

Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας διακρίνονται ἀμυδρῶς ἴχνη τοῦ κύκλου τῆς περιμέτρου τῶν ποτε ἱσταμένων κιόνων, καὶ ὅστις κύκλος εἶναι δι' ὀξέος ὀργάνου ἐγκεχαραγμένος.

Τῶν ἀρραβδώτων τοιούτων κιόνων εὕρομεν ἀρκετὰ τεμάχια ἅτινα ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων διαγραφομένου κύκλου ἔχοντες οὕτω ἀσφαλῶς τὴν διάμετρον τοῦ κιόνος ἥτις ἦτο 0,60. Ἐπάτουν δὲ πιθανώτατα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ὑποβατήρων ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως βάσεώς τινος.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς αἰθούσης τοῦ Ὠδείου δὲν ἦτο ἀμφιθεατρικόν, ἀλλὰ τετραγωνικόν. Ὅθεν, ἐπειδή, ὡς γνωστόν, μόνον μουσικαὶ παραστάσεις ἐν αὐτῷ ἐτελοῦντο, φαίνεται ὅτι αἱ ἕδραι τῶν ἀκροατῶν δὲν ἦσαν ὡς ἐν τοῖς θεάτροις ἡμικυκλικῶς ἀπέναντι τῆς σκηνῆς διατεθειμέναι, ἀλλὰ κατελάμβανον τὴν γύρωθεν Στοάν, ἐν δὲ τῇ αἰθούσῃ θὰ ὑπῆρχον μόνον αἱ ἕδραι τῶν μουσικῶν ὡς βλέπομεν ἐν τῷ μικρῷ θεάτρῳ τῆς Πομπηΐας (πρβ *Baumeister* Denkmaeler εἰκ. 1837 δι' ὃ καὶ ὁ Πλούταρχος καλεῖ αὐτὸ *πολύεδρον*.

Κατόπιν τούτων δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν ἐν τῇ φαντασίᾳ ἡμῶν τὸ σχῆμα τοῦ Ὠδείου ἤτοι! ἐκ τοῦ διαζώματος ὅπερ διαθέει γύρωθεν τὴν αἴθουσαν, καὶ ὅπερ ἐσχηματίσθη δι' ἀποκοπῆς τοῦ μαλακοῦ βράχου ὁριζοντίως ὑπῆρχον ἐκεῖ κίονες, οἵτινες ἀνεῖχον τὴν στέγην, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἦσαν αἱ σειραὶ τῶν ἑδωλίων διὰ τοὺς ἀκροατάς, ἀκριβῶς ὡς ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τῆς Πριήνης (πρβ. Wiegand + Schrader Priene).

Ἦσαν λοιπὸν οἱ κίονες τοῦ ᾠδείου λίθινοι, ὡς ἐγνωρίζομεν τοῦτο ἔκ τε τοῦ Βιτρουβίου καὶ τοῦ Πλουτάρχου Ἀπὸ δὲ τοῦ Θεοφράστου (Χαρακτῆρες 3.32) ἀπετελεῖτο ἐκ πολλῶν κιόνων (πολύστυλον), ὥστε ὁ τὸν χαρακτῆρα ἀδολέσχης ματαιολόγος νὰ ἐρωτᾷ «*πόσοι εἰσὶν οἱ κίονες τοῦ ᾠδείου*».

Τὸ ἀποκαλυφθὲν οἰκοδόμημα τοῦ Ὠδείου παραβάλλει ὁ Dörpfeld πρὸς τὸ ἐν Μεγαλοπόλει σωζόμενον Βουλευτήριον τῶν ἀρκάδων, τὸ *Θερσίλιον*, (Παυσαν. 8.32.1) τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐν ἔτει 1890-1892 ἀνασκαφὲν (Excavations at Megalopolis 1890 2) Supp. Papers of the Journal of Hell Studies - Dörpfeld, das Griech. Theater σ. 133 εἰκ. 55.), ὅπερ ἦτο καὶ τοῦτο πολύστυλον μέγιστον, οἰκοδόμημα, 66 μετρ. μήκους καὶ 52 βάθους.

Ἀπεδείχθη δὲ ὅτι καὶ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο ἦν τεραστία *αἴθουσα* καὶ οὐχὶ *Στοὰ* καὶ ὅτι ᾠκοδομήθη κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ὠδείου τοῦ Περικλέους· διότι ὡς τὸ ἡμέτερον Ὠδεῖον συνείχετο μὲ τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου, οὕτω καὶ τὸ Θερσίλιον συνείχετο ὡσαύτως μὲ τὸ θέατρον τῆς Μεγαλοπόλεως, ὅπερ ἦν τετράγωνον μὲ εἰσόδους. Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς δὲ αὐτοῦ πλευρᾶς εἶχε προέκτασιν, ὡσεὶ Πρόπυλον, μετὰ κιονοστοιχίας 14 ἐν ὅλω κιόνων μὲ πολλὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ σειρὰς μαρμαρίνων κιόνων, οἵτινες ὑπεβάσταζον τὴν στέγην, ἥτις ἦτο ἐπίσης ξυλίνη, ἐκαλύπτετο δὲ ὑπὸ πηλίνων κεραμίδων ὁμοίως ὡς καὶ τὸ ἡμέτερον Ὠδεῖον.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν τῷ Θερσιλίῳ δὲν καθώρισαν ἐντελῶς τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν τοῦ οἰκοδομήματος καίτοι ἐγένοντο συστηματικαὶ ἀνασκαφαί. Καὶ ἐκεῖ ὑπῆρξε μεγάλη ἡ καταστροφὴ καὶ ἐρήμωσις· ἀποκομισθέντος τοῦ ὑλικοῦ πρὸς χρῆσιν ἄλλων οἰκοδομημάτων, ἰδίως κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς σημερινῆς Μεγαλοπόλεως, ὡς ἡμεῖς παρετηρήσαμεν τοῦτο εἰς πολλὰς οἰκίας ἐντετοιχισμένον τὸ ἀρχαῖον ὑλικόν. Οὕτω δὲν ἔχομεν δυστυχῶς σαφῆ ἰδέαν περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως τοῦ κτιρίου· ἐκεῖ οἱ κίονες ἵσταντο ἀκτινηδόν, ὁ εἷς ὄπισθεν τοῦ ἑτέρου, εἰς ἴσην ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ οὐχὶ ὡς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ὠδείῳ τεταγμένοι κατὰ σειρὰς παραλλήλους πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου, ὡς βλέπομεν ἐπίσης ἔν τε τῷ Ἐλευσινιακῷ τελεστηρίῳ καὶ τῇ ὑποστύλῳ αἰθούσῃ τῆς Δήλου.

Ὅμοια περίπου οἰκοδομήματα πρὸς τὸ ἡμέτερον Ὠδεῖον δύνανται νὰ παραβληθῶσιν ἐκτὸς τοῦ ἐν Μεγαλοπόλει Θερσιλίου καὶ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι Τελεστηρίου καθὼς καὶ τοῦ ἐν Πριήνῃ Ἐκκλησιαστηρίου, μνημονεύομεν καὶ τὸ ἐν ἔτει 1919 ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Φιλαδελφέως ἀποκαλυφθὲν ἐν Σικυῶνι Βουλευτήριον, ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ τῆς Σικυῶνος κείμενον. Ἦν καὶ τοῦτο μέγιστον οἰκοδόμημα τελείως τετραγωνικόν, οὗ ἑκάστη πλευρὰ ἔχει μῆκος πλέον τῶν 25 μέτρων. Καὶ τούτου καταστραφέντος τελείως διεσώθησαν κατὰ χώραν μόνον αἱ βάσεις τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων, ἰωνικοῦ πιθανῶς ῥυθμοῦ ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ στέγη.

Αἱ βάσεις τούτου ἦσαν δεκαὲξ, ὥστε πρόκειται περὶ ὑποστύλου οἰκοδομήματος. Ἐν αὐτῷ συνήρχοντο οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀχαϊκῆς συμπολιτείας μετὰ τὸ 251 π.Χ. ἔτος ἔνθα συνεδρίαζον ἢ συνεβουλεύοντο

Τὸ ἔδαφος τῆς αἰθούσης τοῦ Θερσιλίου, παραδέχονται οἱ ἀνασκάψαντες Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι ὅτι ἦν ξύλινον ἐνῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ὠδείῳ ἦτο διὰ μαρμαρίνων πλακῶν ἐπεστρωμένον, ὡς ἐβεβαιώθημεν ἐν τῶν διασωθέντων ὀλίγων τεμαχίων.

Διὰ τῆς εὑρέσεως τῶν ὀλίγων τεμαχίων ἐκ τῶν κιόνων βεβαιοῦται ὅτι ὁ κίων, ὅστις εὑρέθη ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου, πλησίον τοῦ νεωτέρου ναοῦ, ὁ φέρων τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν βασιλέα Ἀριοβαρζάνην, προέρχεται ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ Ὠδείου, ὡς ἡμεῖς ὀρθῶς εἰκάσαμεν, ὅτι ἦν σπόνδυλος τούτου ληφθεὶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὠδείου. Εἶναι δὲ ὁ κίων οὗτος τοῦ αὐτοῦ πεντελησίου μαρμάρου καὶ τῆς αὐτῆς διαμέτρου μὲ τὰ κατὰ χώραν εὑρεθέντα τεμάχια τῶν κιόνων.

Ἤδη διὰ τῶν κατὰ χώραν εὑρεθέντων τεμαχίων τῶν κιόνων ἐπαναλαμβάνομεν, ὡς ἐβεβαιώθη, ὅτι ὁ ἐφ' οὗ ἡ ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ σπόνδυλος προέρχεται ἐκ τῶν κιόνων τοῦ Ὠδείου, ὅστις ἐχρησιμοποιήθη ὡς βάσις τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἀριοβαρζάνου (πρβ ΑΕ 1914 σελ. 159 εἰκ. 17). οὗτινος ἡμεῖς εὕρομεν μόνον τὴν δαφνοστεφῆ αὐτοῦ κεφαλὴν (πρβ ΑΕ 1914 σ. 162 εἰκ. 20).

Περὶ τῆς βεβαιότητος τῆς κεφαλῆς ταύτης ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν βασιλέα Ἀριοβαρζάνην δεικνύει ἡ τελεία ὁμοιότης αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπὶ νομισμάτων εἰκόνα τοῦ βασιλέως τούτου· μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην συνεφώνησαν καὶ οἱ καθηγηταὶ Studniczka καὶ Σβορῶνος.

Ὡς λέγει ἡ ἐπιγραφή, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέγραψαν εἰς μνήμην ἀΐδιον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριοβαρζάνου, ὡς ἀγαθόν τι βεβαίως ποιήσαντος καὶ γενναῖον ὑπὲρ

τῆς πόλεως, καθ' ἡμᾶς δέ, ὑπὲρ τοῦ εὐεργέτου καὶ ἀνιδρυτοῦ τοῦ καέντος Ὠδείου, ἄλλως τε ὅτι εἶναι σπόνδυλος κίονος βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἀναθυρώσεων καὶ τόρμων, οὓς φέρει ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, ἐξ ὧν συνάγομεν ὅτι οὗτος συνείχετο ἑκατέρωθεν πρὸς ἄλλους σπονδύλους ὁμοίου ἀρραβδώτου κίονος.

Ὅθεν ἡ ἐπὶ τοῦ κίονος τοῦ Ὠδείου χάραξις τῆς ἐπιγραφῆς τοιούτης ἐπιβεβαιοῖ ἀκόμη μίαν φορὰν ὅτι εὐεργέτης καὶ χορηγὸς τῆς δαπάνης τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ὠδείου ἦν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Καππαδοκίας Ἀριοβαρζάνης.

Τῶν ἐν τῷ βραχώδει ἐδάφει τοῦ ἡμετέρου Ὠδείου εὑρεθεισῶν κατὰ χώραν Ὑμηττίου μαρμάρου βάσεων, ἐφ' ὧν ἵσταντο οἱ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κίονες οἱ ὑποβαστάζοντες τὴν στέγην τοῦ οἰκοδομήματος, ἐδιστάζομεν ἐν ἀρχῇ νὰ ὁρίσωμεν ἀσφαλῶς ἂν εἶναι τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Ἀριοβαρζάνου.

Ὁ Dörpfeld ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ: Das griechische Theater 1896 σ. 12 λέγει τὰ ἑξῆς: «*Was den Hymettos-Marmor betrifft, so ist schon früher bemerkt worden, dass er erst vom IV. Jahrh. ab und namentlich erst seit der Zeit des Lykurg benutzt worden ist*».

Ὁ δὲ *Durm* ἐν *Baukunst der Griechen* 1910 σ. 88 τὰ ἑξῆς: «*Der untere weisse und der obere blaugraue hymettische Marmor wurde mehr zur Zeit der römischen Herrschaft verwendet.*

Αἱ γνῶμαι τῶν δύο διακεκριμένων ἀρχιτεκτόνων ἀρχαιολόγων εἰς οὐδὲν θετικὸν συνάγουσιν ἵνα διαφωτίσωσιν ἡμᾶς περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου βάσεων τοῦ Ὠδείου. Ὁ μὲν Dörpfeld λέγει ὅτι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παρατηρηθέντων μόλις ἀπὸ τῆς IV ἑκατονταετηρίδος καὶ κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Λυκούργου ἤρχισε νὰ γίνεται χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου ἐν τοῖς οἰκοδομήμασιν, ἀλλὰ τίς δύναται νὰ βεβαιώσῃ ὅτι καὶ εἰς ὀλίγον ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν δὲν ἐγίνετο χρῆσις τούτου, ὡς ἐπὶ Περικλέους π. χ. ὡς εὑρίσκομεν αὐτὸ ἐν τῷ φερωνύμῳ Ὠδείῳ.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Dörpfeld ὅτι ἐπὶ Λυκούργου μόλις τὸ πρῶτον ἤρξατο ἡ χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου εἰς τὴν οἰκοδομικὴν συνάγεται ὡς ἐκ τῆς ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου εὑρέσεως τοιούτου, καὶ οὕτω ἀπέδιδον τοῦτο εἰς τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ἤτοι ἐπὶ Λυκούργου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, ὅτι ἐπὶ Λυκούργου ἤρξατο νὰ οἰκοδομῆται τὸ θέατρον. Αὐτὸς ὁ Dörpfeld ἐν τῇ πρὸς ἐμὲ ἐκθέσει αὐτοῦ παραδέχεται ὅτι ἡ σχεδίασις καὶ ἡ ἔναρξις τῆς οἰκοδομῆς τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καθὼς καὶ τοῦ Ὠδείου ἤρξατο συγχρόνως ἐπὶ Περικλέους. Καὶ ἐξ ἄλλου εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ θέατρον ἀπεπεράτωσεν ὁ Λυκοῦργος διότι ἔχομεν μαρτυρίας τοῦ Ψ Πλουτάρχου (βίοι 10 ῥητόρων, Λυκοῦργος=) Ἠθ. 841ᵈ, ἔνθα λέγεται ὅτι ὁ Λυκοῦργος «***τὸ ἐν Διονύσου θέατρον ἐπιστατῶν ἀπετέλεσε***», καὶ 852ᶜ «***πρός τετούτοις ἡμίεργα παραλαβὼν τούς τε νεωσοίκους, καὶ τὴν σκευοθήκην καὶ τὸ θέατρον τὸ Διονυσιακὸν ἐξειργάσατο***», καὶ τοῦ Παυσανίου Α' 29,16 ***Λυκούργῳ δὲ ἐπορίσθη μὲν τάλαντα—οἰκοδομήματα δὲ ἐπετέλεσε μὲν θέατρον ἑτέρων ὑπαρξαμένων*** Ἑπομένως, καθ' ἡμᾶς ἡ χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου εἰς τὴν οἰκοδομικὴν δύναται νὰ ἀναχθῇ καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους καὶ ὡς ἔσχατον ὅριον διὰ τὴν χρονολογίαν (terminum ante quem) νὰ θεωρῆται οὐχὶ ὁ Δ' αἰών, ἀλλὰ τὸ ἔτος 455 π. Χ. ἔνθα, ὡς γνωστὸν ἤρξατο ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ᾠδείου.

Ὁ δὲ Durm λέγει ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου τιθεμένου ὕπερθεν τοῦ λευκοῦ ἐγένετο μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου Ὠδείου παρατηρεῖται τὸ ἀντίθετον, ἤτοι ἔχομεν τὸ λευκὸν ὕπερθεν τοῦ ὑμηττίου.

Αἱ γνῶμαι τῶν δύο διασήμων ἀρχιτεκτόνων ἀρχαιολόγων δὲν μᾶς βοηθοῦσι περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς ἀρχῆς τῆς χρήσεως τοῦ ὑμηττίου μαρμάρου ἐν τῇ οἰκοδομικῇ. Ἀλλ' ἀσχέτως τούτων ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀμελοῦς καὶ μόνον ἐργασίας τῶν βάσεων τῶν κιόνων κρίνοντες, ἀποδίδομεν αὐτὸ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριοβαρζάνου. Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεδήλωσεν ἡμῖν καὶ ὁ κ. Ὀρλάνδος.

Διὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν εἰς φῶς ἐλθόντων διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν ἀξίων λόγου ἐρειπίων τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκοδομήματος καὶ πρὸς κατανόησιν τῶν ποικίλων ἀρχιτεκτονικῶν ζητημάτων παρεκάλεσα τὸν κ. Ὀρλάνδον νὰ ἀναλάβῃ τὴν μελέ-

την τοῦ ἀποκαλυφθέντος κτιρίου ὡς καὶ τὴν ἐκπόνησιν τῶν σχεδίων τούτου. Ὁ κ. Ὀρλάνδος μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ἀκριβείας ἐπελήφθη τῆς ἐκπονήσεως τῶν σχεδίων τούτου ἀποστείλας ἡμῖν τὰ παρατιθέμενα σχέδια ὡς καὶ σύντομον ἔκθεσιν δι' ἧς ἑρμηνεύει τὰς ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας τοῦ κτιρίου, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατον καθίστατο νὰ γίνωσι καταληπτὰ τὰ λεγόμενα ἡμῶν.

Τὴν ἔκθεσιν ταύτην δημοσιεύομεν ἐνθάδε ἐκφράζοντες αὐτῷ ἅμα καὶ τὰς εὐχαριστίας ἡμῶν.

ἔκθεσις Ἀ. Ὀρλάνδου·

«Αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐνεργούμεναι ἀπὸ τὸ 1914 ὑπὸ τοῦ ἐφόρου κ. Π. Καστριώτου καὶ δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν ἀπὸ τινων ἐτῶν τὰ λείψανα μεγάλου ὀρθογωνίου κτιρίου, οὗτινος ὁ ἕτερος τῶν ἀξόνων ἀποκλίνει δυτικῶς τοῦ μαγνητικοῦ βορρᾶ κατὰ 31°. Τὸ κτίριον τοῦτο, οὗτινος ἥτε θέσις καὶ τὸ μέγεθος ἀνταποκρίνονται πρὸς ὅσα ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων γνωρίζομεν περὶ τοῦ Ἀθήνησιν Ὠδείου εἶναι κατεσκευασμένον εὐθὺς ὑπὸ τὴν Β.Α. κλιτὺν τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ δὴ οὕτως, ὥστε τὸ βόρειον αὐτοῦ ἥμισυ νὰ εἶναι ἐσκαμμένον ἐντὸς τοῦ ἀργυλλοσχηστολιθικοῦ εὐθρύπτου πετρώματος, ἐξ οὗ ἀποτελεῖται κατὰ τὴν γωνίαν ταύτην ἡ κλιτύς. Τοῦ οἰκοδομήματος δὲν ἀπεκαλύφθη εἰσέτι εἰμὴ μικρὸν μόνον τμῆμα, τοῦ ὑπολοίπου καταλαμβανομένου ὑπὸ μεγάλης ἐπιχώσεως, ἐφ' ἧς εἶναι ἐκτισμένη συνοικία ὅλη εὐτελῶν οἰκίσκων, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ὁποίων θέλει καταστῇ δυνατὴ ἡ διευκρίνησις τοῦ ὅλου σχεδίου τοῦ Ὠδείου. Πρὸς τὸ παρὸν ἔχει ἀποκαλυφθῇ μόνον τμῆμά τι τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὀρθογωνίου, συνεχόμενον πρὸς τὴν ΒΑ γωνίαν, πρὸς δὲ τούτῳ καὶ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ βόρειος πλευρὰ εἰς μῆκος ἄνω τῶν 73 μέτρων Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἀκριβὲς μῆκος τῆς πλευρᾶς ταύτης δὲν κατωρθώθη εἰσέτι νὰ ὁρισθῇ λόγῳ τῆς παχείας ἐπιχώσεως, ἥτις ὑπάρχει κατὰ τὴν ΒΔ γωνίαν, ἧς ἡ ἐκσκαφὴ ἀνεβλήθη εἰς εὐθετώτερον χρόνον. Πάντως ὅμως τὸ μῆκος τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ κτιρίου δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 82 μ., ὅσον δηλ. ἀπέχει ἡ ΒΑ. γωνία τοῦ Ὠδείου ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀναλήμματος τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου, ὅπερ, προεκτεινομένη συναντᾷ ἡ βόρειος πλευρὰ τοῦ Ὠδείου (ὅρα σχέδιον Α).

Ἄγνωστον ἐπίσης παραμένει καὶ τὸ μῆκος τῶν λοιπῶν πλευρῶν τοῦ ὀρθογωνίου, καθόσον ὁ καθορισμὸς τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς προέβη μόνον μέχρι 30 μ., ἀνακοπεὶς περαιτέρω ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν οἰκίσκων καὶ τοῦ δρόμου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν εὑρεθέντων τοίχων ταύτην γνωρίζομεν πλέον ἀσφαλῶς κατόπιν τοῦ παρὰ τὴν ΒΔ γωνίαν ἀποκαλυφθέντος καὶ ἄριστα διατηρουμένου τμήματος αὐτοῦ. Καὶ δὴ ὁ τοῖχος οὗτος (ὅρα σχέδιον Γ) ἀποτελεῖται πρῶτον μὲν ἐκ μιᾶς ὑπευθυντηρίας βαινούσης ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους καὶ μιᾶς εὐθυντηρίας ὕψους $0,40^5$ κατεσκευασμένης ἐξ ὁμοίου πρὸς τὴν ὑπευθυντηρίαν λίθου, ἤτοι ἐξ ὠχρερύθρου μαλακοῦ ἀσβεστολίθου, κειμένης δὲ κατὰ 0,58 ἐσώτερον τῆς ὑπευθυντηρίας. Ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας εἶναι τεθειμένοι ὀρθοστάται ὕψ. $0,90^5$, εἰς δύο σειρὰς κατὰ τὸ πάχος τοῦ τοίχου τεταγμένοι, ἐκ τῶν ὀρθοστατῶν δὲ τούτων οἱ μὲν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κτιρίου βλέποντες εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ὑποκυάνου ὑμηττίου μαρμάρου καὶ ἔχουσι πάχος 0,19, οἱ δὲ πρὸς τὸν βράχον χωριζόμενοι ἀπὸ τῶν ἐμπροσθίων διὰ κενοῦ 0,07, εἶναι ἐξ ἀσβεστολίθου καὶ ἔχουσι πάχος 0,44. Ὑπεράνω δὲ τῶν ὀρθοστατῶν εἶναι τεθειμένη μαρμαρίνη πλὰξ πάχους 0,21, διήκουσα καθ' ὅλον τὸ πάχος τοῦ τοίχου, ἐξέχουσα δὲ ἐμπρὸς ὑπὲρ τοὺς μαρμαρίνους ὀρθοστάτας κατὰ 0,02. Τέλος ὑπεράνω τῆς πλακὸς ὑψοῦντο οἱ κανονικοὶ δόμοι ὕψους 0,63 κατ' ἰσόδομον σύστημα διατεταγμένοι, κατεσκευασμένοι δ' ἐξ ἀσβεστολίθου ὁμοιάζοντος τὸν πῶρον. Τοιοῦτοι δόμοι σήμερον σώζονται μόνον δύο, ἄλλοτε ὅμως οὗτοι θὰ ἦσαν πλείονες. Ὄπισθεν τῶν λίθων τούτων εὑρηται παρὰ τὴν ΒΔ γωνίαν καὶ δευτέρα σειρὰ ὁμοίων περίπου λίθων τεθεῖσα ἐνταῦθα εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποσαθρωθέντος ἐνταῦθα βράχου, πρὸς συγκράτησιν τῶν ὄπισθεν χωμάτων. Τέλος προσθετέον ὅτι ὁ βόρειος τοῖχος φέρει κατ' ἀποστάσεις καὶ μικρὰς ἐνισχυτικὰς ἀντηρίδας εἰσχωρούσας εἰς τὸ σῶμα τοῦ βράχου κατὰ 1 μέτρον, ἐχούσας δὲ πάχος ποικίλλον ἀπὸ 50-70 ἑκ. (ὅρ. σχέδ. Α).

«Τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν βόρειον σύνθεσιν εἶχε καὶ

ὁ ἀνατολικός, τοὐλάχιστον καθ' ὅ τμῆμα ἐφάπτεται τοῦ βράχου τῆς κλιτύος.

Τοῦ τοίχου ὅμως τούτου διετηρήθησαν πολὺ ὀλιγώτερα λείψανα ἤτοι λίθοι τινὲς μόνον τῆς εὐθυντηρίας καὶ ὁ παρὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ὀπίσθιος ὀρθοστάτης.

Ἡ μεγάλη ἐξοχὴ τῆς ὑπευθυντηρίας πρὸ τοῦ τοίχου (0,58) ἐχρησίμευεν πιθανώτατα πρὸς τόποθέτησιν ἐνταῦθα ἑδωλίων ἅτινα ἦσαν βεβαίως ξύλινα· διότι, ἐὰν ἦσαν λίθινα θὰ ἐσῴζοντο ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας τὰ ἴχνη προσηλώσεως αὐτῶν.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ εὑρεθέντα μαρμάρινα μετὰ γλαυκὸς ἑδώλια (Α.Δ. 1919 σελ. 4), ταῦτα προέρχονται πιθανώτερον ἐκ τοῦ σταδίου, ἐν ᾧ εἶναι βεβαιωμένον ὅτι ὑπῆρχον τοιαῦτα [1]. Εὑρέθησαν δὲ τὰ ἑδώλια ταῦτα ἐνταῦθα, διότι ἐνετειχίσθησαν καὶ αὐτὰ μετὰ παντοίου ἄλλου ὑλικοῦ ἐντὸς τοῦ Βαλεριανείου λεγομένου τείχους, κατασκευασθέντος τοὺς πρώτους μ.Χ αἰῶνας καὶ διασχίζοντος τὸ ᾠδεῖον, ὡς παρατηρεῖ τις ἐπὶ τοῦ σχεδίου Α.

Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κτιρίου ἀπεκαλύφθησαν 4 μέχρι τοῦδε τετράγωνοι βάσεις, ὧν ἡ ἄνω ἐπιφάνεια κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μετὰ τῆς ὑπευθυντηρίας. *Αἱ βάσεις αὗται εἶναι ἀσφαλῶς οἱ ὑποβατῆρες τῶν κιόνων, οἵτινες ὑπεβάσταζον ἀναμφιβόλως τὸν 2ον ὄροφον τοῦ οἰκοδομήματος.*

Εἶναι δ' οἱ ὑποβατῆρες οὗτοι κανονικῶς διατεγμένοι κατὰ σειρὰς παραλλήλους πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ κτιρίου, ὡς καὶ ἐν τῷ Ἐλευσινιακῷ Τελεστηρίῳ ἐν τῇ ὑποστύλῳ αἰθούσῃ τῆς Δήλου καὶ οὐχὶ ἀκτινηδόν, ὡς ἐν τῷ θερσιλίῳ τῆς Μεγαλοπόλεως, ἀπέχει δ' ἑκάστη πρώτη σειρὰ τῆς ἀντιστοίχου πλευρᾶς 5.00 μ., τῆς ἀποστάσεως μετρουμένης ἀπὸ τοῦ ἄξονος τῶν βάσεων μέχρι τῆς ἔξω ἀκμῆς τῆς ὑπευθυντηρίας.

Ἡ δ' ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν ἀξόνων τῶν βάσεων εἶναι 6,15. Τούτου δὲ διδομένου, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἀσφαλῶς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κιόνων τῶν παραλλήλων σειρῶν κατὰ τὴν ἀπὸ Α πρὸς Δ. διεύθυνσιν εἰς 9. Τὸν δὲ ἀριθμὸν τῶν κιόνων ἑκάστης σειρᾶς κατὰ τὴν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. διεύθυνσιν θὰ καθορίσῃ ἀργότερον ἡ σκαπάνη.

«Αἱ εὑρεθεῖσαι τετράγωνοι πλίνθοι τῶν ὑποβατήρων ἔχουσι διαστάσεις κατὰ μέσον ὅρον 0,90×0, 90×0,30, εἶναι δὲ κατεσκευασμέναι ἐξ ὑμηττείου μαρμάρου καὶ ἔχουσι τὸ κάτω αὐτῶν ἥμισυ χονδρῶς κατειργασμένον, ἅτε μὴ ὁρατόν. Τῶν δ' ἐπ' αὐτῶν βαινόντων κιόνων ἀνευρέθησαν ἐλάχιστα μόνον τεμάχια, ἐξ ὧν ὑπολογίζεται ὅτι ἡ διάμετρος τῶν κιόνων ἦτο κατὰ προσέγγισιν 0,60.

«Οἱ κίονες δ' οὗτοι ἦσαν ἀρράβδωτοι ἐπάτουν δὲ πιθανώτατα ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ὑποβατήρων ἄνευ δηλ. τῆς μεσολαβήσεως βάσεώς τινος. Ἐπειδὴ ὅμως ἴχνη προσηλώσεως τῶν κιόνων δὲν φαίνονται ἐπὶ τῶν ὑποβατήρων, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἦσαν ξύλινοι οἱ κίονες, καίτοι ὁ Βετρούβιος ῥητῶς ἀναφέρει ὅτι οἱ κίονες ἦσαν λίθινοι (De architectura) V, 21). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ὕψος αὐτῶν, τοῦτο μετὰ

1 Ἡμεῖς διαφωνοῦμεν πρὸς τὸν κ. Ὀρλάνδον ὅτι τὰ ἐν τῷ ᾠδείῳ ἡμῶν εὑρεθέντα μετὰ γλαυκὸς μαρμάρινα ἑδώλια προέρχονται ἐκ τοῦ σταδίου. Ἐκτὸς τῶν κιόνων οἵτινες ἀναφέρεται ὅτι ἦσαν λίθινοι καὶ τὰ ἑδώλια ἐπίσης ἦσαν λίθινα, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος ὅτι τὸ Ὠδεῖον ἦτο «**πολύεδραν καὶ πολύστυλον**» τὸ ὅτι δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἡ λεπτομέρεια ὅτι τὰ τοῦ Ὠδείου ἔφερον ἀναγλύπτους γλαῦκας τοῦτο δὲν εἶναι ἀποχρῶν λόγος ἵνα ἀμφιβάλλῃ τις ἂν ἀνήκωσιν εἰς τὸ Ὠδεῖον, οὐδὲ ὅτι εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀλλαχοῦ νὰ εὑρεθῶσι παρόμοια μετὰ γλαυκῶν ἑδώλια.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῶν ἀνασκαφῶν ἡμῶν εὕρομεν πολλὰ λίθινα τοιαῦτα ἑδώλια θεάτρου, ἅτινα ἐξελάβομεν κατ' ἀρχάς, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνήκωσι τῷ παρακειμένῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. Πάμπολλα τοιαῦτα εὑρίσκονται ἐντοιχισμένα ἐν ταῖς παρακειμέναις οἰκίαις (Πρβ. ΑΕ 1914 σ 160), ἃ λ' αἱ εἰκονιζόμεναι ἐπὶ τῆς προσόψεως τούτων ἀνάγλυπται γλαῦκες ῥίπτουσιν εὐδοιασμόν τινα ὡς πρὸς τὸ οἰκοδόμημα εἰς ὃ ἀνήκουσι ταῦτα Ὡς γνωστὸν ἡ γλαῦξ ἦτο σύμβολον τῶν Ἀθηνῶν καὶ φέρεται ἐπὶ τῶν τετραδράχμων νομισμάτων αὐτῶν, ἅτινα διὰ τοῦτο καὶ *Γλαῦκες* ἐκαλοῦντο. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἐπισκοπήσεως ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου παρετήρησα ὅτι οὐδεὶς θρόνος φέρει τὸ σύμβολον τοῦτο. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀσφαλῶς εἰς ποῖον οἰκοδόμημα ἀνῆκον οἱ θρόνοι οὗτοι, ἀλλ' ἐπειδή, ὡς γνωστόν, τὸ ἐπὶ Λυκούργου κτισθὲν θέατρον ἀφιερώθη τῷ Διονύσῳ Ἐλευθερεῖ, οὗ ὁ ἐνεπίγραφος θρόνος φέρει ἐν ἀναγλύφῳ τὰ σχετικὰ σύμβολα, ἤτοι δύο Σατύρους καὶ ἑκατέρωθεν σταφυλάς, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι καὶ οἱ ἡμέτεροι θρόνοι μὲ τὸ σχετικὸν σύμβολον τῆς γλαυκὸς ἀνῆκον εἰς ἱέρειαν τῆς Ἀθηνᾶς, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἦτο ἀφιερωμένον τὸ Ὠδεῖον τοῦ Περικλέους.

Ἡ ὕπαρξις τῆς γλαυκὸς ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου καθ' ἡμᾶς δυνατὸν νὰ ἔχῃ καὶ ἑτέραν συμβολικὴν ὑποτύπωσιν τοῦ ἐπὶ Περικλέους ἱδρυθέντος Ὠδείου, ὅστις Ἀθηναῖος ὢν καὶ ἱδρυτὴς συγχρόνως ἠθέλησε νὰ διαιωνίσῃ τὸ σύμβολον τῆς πατρίδος του, ἐπὶ τοῦ μαρμάρου κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον καὶ τὰ ἀθηναϊκὰ νομίσματα, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἔφερον τὸν τύπον τοῦτον.

Ἄλλως τε οὐδὲν παράδειγμα ἔχομεν ἀποκομίσεως ἀρχαίου ὑλικοῦ ἐκ τῶν κάτω μερῶν πρὸς τὰ ἄνω εἰς χρῆσιν μεταγενεστέρων οἰκοδομημάτων, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἦτο σύνηθες ὡς εὐκολώτερον. Ἄπορον ἡμῖν εἶναι πῶς οὐδὲν τῶν ἑδωλίων τοῦ Σταδίου διεσώθη οὐδ' ἐν τοῖς πέριξ οἰκοδομήμασιν, ἐν ᾧ τοὐναντίον ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ὠδείου εὑρεθέντων καὶ ἐν ταῖς παρακειμέναις οἰκίαις εὑρέθησαν πλεῖστα τοιαῦτα ἐντετοιχισμένα.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους δὲν δεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ κ. Ὀρλάνδου ὅτι τὰ ὑφ' ἡμῶν εὑρεθέντα ἑδώλια προέρχονται ἐκ τοῦ σταδίου.

τοῦ σχετικοῦ ἐπιστυλίου, θὰ ἦτο ὡς ἔγγιστα 5,50. Ἐπειδὴ δὲ εἰς 3.00 μ. ὕψος ἀπὸ τοῦ δαπέδου, ἐφ' οὗ αἱ βάσεις εὑρίσκονται κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν ἐπίπεδός τις διαμόρφωσις τοῦ βράχου, ἀποτελοῦσα ἐνταῦθα εἶδος τι ἐξέδρας καὶ διαδρόμου πλάτους 2,50 μ., ὄπισθεν δὲ τούτων εὕρηται τοῖχος ἐκτισμένος διὰ κανονικῶν· πωρολίθων (ὅρα σχεδ. Α. καὶ τομήν ἐν ΑΕ 1918 σ. 109) εἰκάζω ὅτι 2,50 μ. κάτωθεν τοῦ πατώματος τοῦ α΄ ὀρόφου θὰ ὑπῆρχε εἴτε διάδρομός τις (περίπατος) χρησιμεύων πρὸς τοποθέτησιν ξυλίνων ἴσως ἑδωλίων, ἢ ὡς πρόστασις διὰ κλίμακα φέρουσαν εἰς τὸν 2ον ὄροφον τοῦ κτιρίου, οὗτος ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως δι' οἰκοδόμημα τοσούτων διαστάσεων, Ὁ δεύτερος δ' οὗτος ὄροφος θὰ ἀνεῖχε καὶ τὴν στέγην, ἥτις, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἦτο πυραμιδοειδής, διότι μόνον τοιοῦτο σχῆμα ἀνταποκρίνεται πρὸς τό ἐπίθετον περικλινής, δι' οὗ χαρακτηρίζει αὐτὴν τὸ γνωστὸν χωρίον τοῦ Πλουτάρχου (Περ. 13). Τὸ δὲ φῶς εἰς τὸ ᾠδεῖον θὰ ἀνήρχετο δι' ἀνοιγμάτων εὑρισκομένων κατὰ τὴν περίμετρον τοῦ ὑπὲρ τὸν βράχον ἐξέχοντος δευτέρου ὀρόφου.

»Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς εἰσόδους, δι' ὧν εἰσήρχετό τις εἰς τὸ ᾠδεῖον, δύο θεμέλια ἐκ κροκαλοπαγῶν λίθων ὀρθογωνίου σχήματος εὑρισκόμενα τὸ μὲν κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ εἰς ἀπόστασιν 15.00 μ. ἀπὸ τῆς ΒΑ γωνίας, τὸ δὲ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν εἰς ἀπόστασιν 37 μ. ἀπὸ τῆς Β.Β. γωνίας, εἶναι πιθανὸν ν' ἀνταποκρίνωνται πρὸς πρόπυλα τεθειμένα ἐνταῦθα πρὸ τῶν τοίχων καίτοι τοῦ δυτικοῦ δυσκολεύομαι, λόγῳ τοῦ λοξοῦ προσανατολισμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κτιρίου, νὰ παραδεχθῶ τὸν χαρακτηρισμὸν ὡς προπύλου, θεωρῶν αὐτὸ μᾶλλον ὡς βάθρον μεγάλου τινὸς χορηγικοῦ μνημείου.

«Ἄλλο δὲ ἢ καὶ δύο ἄλλα ἀκόμη πρόπυλα θὰ ὑπῆρχον κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ κτιρίου, ἂν μὴ ὁλόκληρος κιονοστοιχία ἦτο προτεταγμένη τοῦ νοτείου τοίχου ὡς ἐν τῷ Ἐλευσινιακῷ τελεστηρίῳ.

«Ὅσον δὲ δ' ἀφορᾷ τέλος εἰς τὴν χρονολογίαν κατασκευῆς τῶν εὑρεθέντων λειψάνων, αὕτη δὲν δύναται πάντως νὰ ἀνέλθῃ πέρα τοῦ 4ου αἰῶνος, ὡς γίνεται δῆλον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς χρήσεως ὑμηττείου μαρμάρου ἐν συνδυασμῷ πρὸς πῶρον καὶ κροκαλοπαγῆ λίθον, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας, ὅστις δὲν δεικνύει τὴν τελειότητα ἐκτελέσεως, ἣν βλέπομεν εἰς τὰ κτίσματα τοῦ 6ου καὶ 5ου αἰ. Νομίζω μάλιστα ὅτι ἡ ἐργασία, ἣν δεικνύουσιν αἱ βάσεις τῶν κιόνων καὶ ἄλλα τινὰ τμήματα τοῦ τοίχου μᾶς ὑποδηλοῖ ὅτι πρέπει νὰ κατέλθομεν ἀρκετοὺς αἰῶνας μετὰ τὸν 4ον π.χ., ὁπότε, ὡς ἐπανειλημμένως ἔγραψε καὶ ὁ κ. Καστριώτης καὶ ὡς γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου ἐγένετο ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ᾠδείου ὑπὸ τοῦ Ἀριοβαρζάνου, ἀνοικοδόμησις ἀκολουθήσασα πάντως τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ Ε. αἰῶνος, ὅπερ ἐφήρμοσεν ὁ Περικλῆς, ἀρχιτεκτονοῦντος πιθανῶς αὐτοῦ τοῦ Ἰκτίνου.

Ἀ. Ὀρλάνδος.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μέχρι τοῦδε ὀκταετοῦς ἀνασκαφικῆς ἡμῶν ἐργασίας ἐν τῷ ᾠδείῳ τοῦ Περικλέους. Ἂν ἀποβλέψωμεν εἰς τὰ εὑρήματα τὰ ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης, δυνάμεθα ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ δαπάναι τῆς ἑταιρείας ἡμῶν δὲν ἀντημείφθησαν ἐπαξίως, ἀλλ' ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης δὲν ἦσαν τὰ εὑρήματα, πρᾶγμα ὅλως ἐξαρτώμενον κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἐκ τῆς τύχης, ἀλλ' ὡς ἐξακολούθησις πρὸς τελείαν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους οἰκοδομημάτων, ὅπερ ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία ἀφειδῶς ἐδαπάνησε, τιμῶσα ὄντως αὐτὴν διὰ τὰ μέχρι τοῦδε λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡμεῖς θεωροῦμεν ἡμᾶς εὐτυχῆ ὅτι κατωρθώσαμεν νὰ καθορίσωμεν ἀναμφισβητήτως οὐχὶ μόνον τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ πολυθρυλήτου οἰκοδομήματος, ἥτις μέχρι τοῦδε ἠγνοεῖτο, ἀλλ' ἀπεκαλύψαμεν αὐτὸ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα, ἔστω καὶ ἐν ἐρειπιώδει καταστάσει.

Ἀναμένομεν νῦν μετ' ἐλπίδων ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία θέλει προβῇ εἰς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν καὶ τῶν ἐπιπροσθουσῶν δύο ἔτι μικρῶν οἰκιῶν, αἵτινες καταλαμβάνουσι τὸν ὑπόλοιπον χῶρον τοῦ οἰκοδομήματος, ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ τελεία ἀποκάλυψις τοῦ Περικλείου ᾠδείου. Οὕτω ὁ χῶρος οὗτος θέλει καταστῇ μετ' ὀλίγον παγκόσμιον προσκύνημα, διότι ἐν τῷ ᾠδείῳ τούτῳ ἀντήχησαν τὰ μέλη καὶ ἡ φωνὴ τῶν ἀρίστων τῆς ἀρχαιότητος μουσουργῶν!

Ἀθήνησι κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1922.

Παναγιώτης Καστριώτης.

Σποράδων ἐπιγραφαὶ

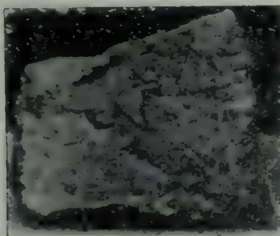
(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1915 131 - 133)

ὑπὸ

Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ.

Α.΄) *Σύμης.*

Ἀριθ. 13 Στήλης Συμαϊκοῦ ἀσβεστολίθου ἀποτμήματα δύο, ὧν τὸ μὲν 13α, ὅπερ κυρίως εἶνε ἀπολέπισμα, ἀνηυρέθη ὑπὸ μαθητοῦ ἐν τῇ θέσει «*Λελλενικῷ*» ἔξωθεν τοῦ κάτωθεν τῆς Ἀκροπόλεως κήπου τοῦ Ἀλεξάνδρου Μιλιοράτου, τὸ δὲ 13β ηὗρον αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ κήπῳ μεταξὺ λίθων καταπεσόντος τειχίου. Ἡ ποιότης τοῦ λίθου, τὸ μέγεθος καὶ ὁ τρόπος τῶν γραμμάτων πείθουσιν ὅτι ἀμφότερα τὰ θραύσματα ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν στήλην, ἥτις πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ κήπου ἀνευρεθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐργατῶν ἐθραύσθη εἰς τεμάχια. Τὸ 13α ἔχει ὕψος 0,65 καὶ πλάτος 0,088, τὸ δὲ 13β ἔχει ὕψος μέγιστον 0,22, πλάτος μέγιστον 0,165 καὶ πάχος 0,057· μόνον πρὸς τὰ δεξιὰ διατηρεῖ μέρος τῆς πλευρᾶς τῆς στήλης. Τὰ γράμματα εἶνε ἀτέχνως κεχαραγμένα, δὲν τηρεῖται δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἴση ἀπόστασις, οὐδὲ τὰ μεταστίχια εἶνε ἴσα. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0,014-0,009· ὁ τρόπος αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Γ, Σ, Ψ, Ρ ἀνάγουσι τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τρίτον π.Χ. αἰῶνα. Ἡ γραφὴ V καὶ Υ, Ε καὶ Ε κυμαίνεται. Ὁ κανονικὸς χωρισμὸς τῶν λέξεων εἰς συλλαβὰς δὲν τηρεῖται. Ἀμφότερα τὰ θραύσματα ἀπόκεινται ἐν τῷ τοῦ πατρὸς μουσείῳ.

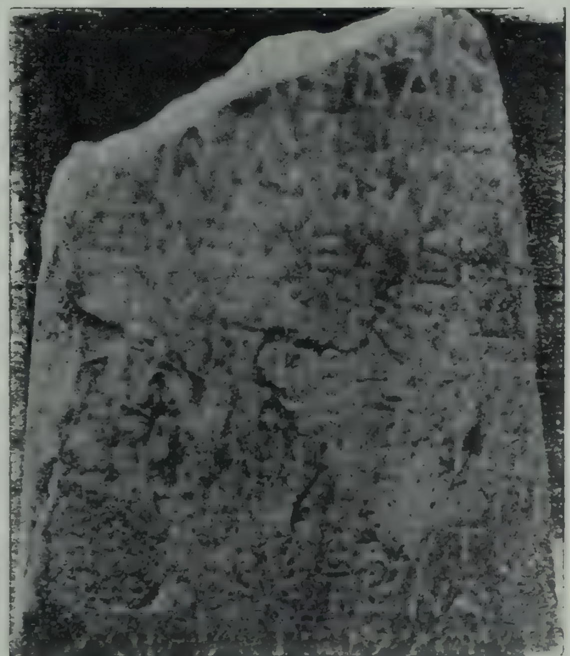

1 (λίθου φωτογράφημα ἐπιγρ. ἀρ. 13α): ψηφίσματος ἀπότμημα.

\- - - - - - - - - - - - - - -
\- - - - - - -] ολε [- - - -
\- - - - - χ]οντε[ς - - - - -
\- - - - - Ἑ]λλήν[ων - -
\- - - - - - - - - - - - - - -

Στίχ. 2α. Τὰ παρατηρούμενα ἴχνη τοῦ πρώτου γράμματος δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸ Κ, διότι ἐνταῦθα τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου οὔσης ἀλωβήτου, ἔδει νὰ εἴχομεν καὶ τὴν ἄνω πλαγίαν αὐτοῦ, ὥστε ἀνήκουσιν εἰς ὀλίγον πλαγίως χαραχθὲν Χ.

Στιχ. 3α. Ἡ συμπλήρωσις *Ἑ]λλήν[ων* εἶνε ἀσφαλής, διακρινομένου καθαρῶς τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τοῦ Ω.

2 (λίθου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 13β): ψηφίσματος ἀπότμημα

\- -
\- - - - - σ]ει[- - - - - - - - - - - -
\- - - -]ηδαν[- - - - - - - - - - -
\- - -]ατωι Ζ[- - - ἑλέσθαι δὲ τὸν δῆμ-
ον κήρυκα[ς δύο αὐτίκα μάλα, ὧν
ἕνα μὲν ἐπὶ [- - - - - - - - - - - - κα-
ὶ Θράικης, τὸ[ν δὲ ἐπὶ - - - - - - - ἀ-
ποστελάντ[ων - - - - - - - - - - ἀναγ-
ρ]ά[ψ]αι δὲ τὸ ψή[φισμα τόδε ἐν στή-
ληι λιθίνηι (καὶ στῆσαι) ἐν τ[ῆι ἀγορᾶι; παρὰ
τὸ ἀργυροκόπι[ον - - - - - - - - - - ρ-
ηθῆναι δὲ αὐτῶι [- - - - - - - - ὀμόσα-
ι δὲ πρὸς τὸν ὅρκ[ον τὸν ἐν τῆι Ἑλλ-
ά]δι: ἐάν τι[ς] κόπτ[ηι - - - - - - - - -
\- -

Τὸ ψήφισμα ἀναγόμενον εἰς τὸν π Χ. τρίτον αἰῶνα εἶνε ἀρχαιότερον τῶν δύο γνωστῶν ψηφισμάτων **τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Σύμαι κατοικούντων** (IG XII3₂ 1269 1270), ἅτινα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ἀρχαιότερα τοῦ π. Χ. δευτέρου αἰῶνος, εἶνε δὲ γεγραμμένα εἰς Δωρικὴν διάλεκτον. Ἐνῷ δὲ ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ δικαίως πιριεμένομεν αὐστηροτέραν Δωρικήν, τοὐναντίον καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν εὑρίσκομεν Ἀττικήν. Τὸ τοιοῦτον εἶνε, νομίζομεν, λόγος ἀρκετὰ ἰσχυρός, ὥστε νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι τὸ ἡμέτερον ψήφισμα δὲν εἶνε τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Σύμῃ κατοικούντων, οἵτινες ἦσαν Δωριεῖς μεταξὺ Δωριέων. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ στήλη δὲν ἐκομίσθη ἔξωθεν, ἀλλ' ὅτι τυχαίως εὑρεθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐργατῶν τοῦ κήπου ἐθραύσθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τεμάχια, ἃ καὶ ἐνετειχίσθησαν πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν, καὶ ὅτι ὁ λίθος εἶνε Συμαϊκός, θεωροῦμεν ὅτι τὸ ψήφισμα εἶνε ***ἀντίγραφον*** ψηφίσματος μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς τινος πόλεως ἴσως συμμάχου, ἴσως κυριάρχου τῆς Σύμης, ἴσως δὲ καὶ νομισματικὰς μόνον, δι' ὅσα θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, σχέσεις ἐχούσης μετ' αὐτῆς, *χαραχθὲν ἐν Σύμῃ*.

Στίχ. 2β-7β. Κατὰ τὰς συμπληρώσεις τῶν στίχων τούτων ὁ δῆμος ἔδει νὰ ἐκλέξῃ δύο κήρυκας, τοὺς ὁποίους ὡρισμένοι ἄρχοντες ὤφειλον νὰ ἀποστείλωσιν εἰς τὰς ὁρισθείσας χώρας. Ἡ ἀποστολὴ δὲ αὕτη, ἥτις βεβαίως προὔκειτο νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ψηφίσματος, πάντως προήρχετο παρὰ πόλεως οὐχὶ ἀσθενοῦς καὶ μικρᾶς, οἵα ἡ Σύμη, ἀλλ' ἰσχυρᾶς καὶ μεγάλης ἀναλόγως τῶν χωρῶν, εἰς ἃς αὕτη ἀπεστέλλετο, οἵα ἡ *Θρᾴκη*.

Στίχ. 9β. Ἐνταῦθα μετὰ τὴν διάταξιν ***τῆς ἀναγραφῆς*** τοῦ ψηφίσματος ***ἐν στήλῃ καὶ λιθίνῃ*** ἀνεμένομεν τὴν διάταξιν ***τῆς στάσεως*** αὐτοῦ «ἐν τ]ῆι ἀγοραῖ παρὰ] τὸ ἀργυροκόπι[ον» προτασσομένου τοῦ «καὶ στῆσαι», ὅπερ παραλείπεται. Ἡ παράλειψις δ' αὕτη προέρχεται βεβαίως ἐκ παραδρομῆς χαράξαντος τὴν ἐπιγραφήν, ἂν μὴ τοῦ ἀντιγράψαντος τὸ εἰς Σύμην ἀποσταλὲν ἐπὶ παπύρου ἀντίγραφον, διότι ἄλλως οὐδαμῶς δικαιολογεῖται. Ἂν δὲ ἡ συμπλήρωσις τοῦ στίχου τούτου εἶνε ἀσφαλὴς (πρβ «ἐν ***τῇ ἀγορᾷ παρὰ*** τὰς εἰκόνας τὰς τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου» ***Fränkel*** Inschriften von Pergamon 160,54 55, «ἐ]ν ἀκροπόλει ***παρὰ*** τὸν νεὼ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πο[λιάδος» IG ²II 687, 43-44, «εἰς τὸ ἱερὸν ***π[αρὰ*** τὸν βωμὸν τοῦ] Δι[ὸς τοῦ Πολιέως» ***Michel*** Recueil 389=IG XI 4 664-665,31 κτλ.), προβάλλεται ἡ ἐρώτησις, διατί ἐν τῇ διατάξει τῆς ἀναγραφῆς καὶ στάσεως τοῦ ψηφίσματος δὲν δηλοῦται ἡ ἔξωθεν αὐτοῦ προέλευσις, ὡς συμβαίνει σχεδὸν κατὰ κανόνα ἐν ἀντιγράφοις ψηφισμάτων ἀλλαχόθεν ἀποστελλομένοις; Ἐπὶ παραδείγματος ἐν ἀντιγράφῳ ψηφίσματος τῶν Ἐρυθρῶν εὑρεθέντι ἐν Ρόδῳ φέρεται: «ἀναγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα καὶ εἰς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι ***ἐρ Ρόδῳ»*** IG XII1 6, ἐν ἀντιγράφῳ ψηφίσματος Ἀθηναϊκοῦ εὑρεθέντι ἐν Καρπάθῳ: «γράψαι δὲ ταῦτα ἐν στήλῃ λιθίνῃ ἐμ πόλει ***καὶ ἐν Καρπάθῳ*** ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀπόλλωνος » IG XII1 977 A. Διὰ συντομίαν παραλείπομεν πλεῖστα τοιαῦτα παραδείγματα καὶ ἄλλα, ἐν οἷς φέρεται καὶ ἡ λέξις ***ἀντίγραφον***. Καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, τὸ τοιοῦτο προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ ψηφίσματι δὲν πρόκειται περὶ ὑποθέσεως ἀφορώσης ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Σύμην, ἀλλὰ περὶ ὑποθέσεως γενικωτέρας φύσεως ἀφορώσης εἰς τὴν Σύμην καὶ ἄλλα μέρη οὐχὶ κατ' ὄνομα ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ ψηφίσματι, ἀλλὰ συμπεριλαμβανόμενα εἰς τὰς ***χώρας*** ἐκείνας, εἰς ἃς ἔδει νὰ ἀποσταλῶσιν οἱ κήρυκες, καὶ πάντως ἐκείνης, δι' ἣν ἀπεστέλλοντο οὗτοι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐπειδὴ ἔχομεν τὴν πε-

ποίθησιν ὅτι τὸ ἀντίγραφον ἐχαράχθη ἐν Σύμῃ, θεωροῦμεν πιθανὸν ὅτι ἐν τῷ ψηφίσματι ἔκειτο διάταξις, καθ' ἣν ἐν ἑκάστῃ τῶν πόλεων, εἰς ἃς ἀφεώρα τὸ ψήφισμα, ἔδει νὰ ἀντιγραφῇ τοῦτο, καὶ δὴ διάταξις ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν ψηφίσματι τοῦ Ἰλίου ἀπαντῶσαν: «αἷς τιμαῖς [τετίμηται Μαλού]σιος ὑπὸ τοῦ συνε[δρ]ίου, ἀναγράψαι ἑκά[στη]ν τῶν πόλεων τῶν κοινωνουσῶν τοῦ ἱεροῦ κ[αὶ τῆ]ς πανηγύρεως καὶ θεῖν[αι τὴν στήλην ὅπου ἑκάσ]τῃ νόμος ἐσ[τίν]» *Michel* Recueil 522, 56-60, καὶ πρὸς τὴν ἐν ψηφίσματι τοῦ κοινοῦ τῶν Ἰώνων ἐν Κλαζομεναῖς εὑρεθέντι: «ἀναγράψαι δὲ καὶ εἰ στ[ήλ]ην τὸ ψήφισμα τόδε καὶ τὰ ὀνόματα πατρόθεν τῶν ἡκ[όν]των συνέδρων ἐκ τῶν πόλεων **καὶ στῆσαι ἐν τῷ τεμέν[ει] παρὰ** τὸμ βωμὸν τῶν βασιλέων. **ἀναγράψαι δὲ καὶ τοὺς δήμους ἐν ταῖς ἰδίαις πόλεσιν»** *Michel* Recueil 486, 40-43. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Σύμη εἶνε νῆσος, μετὰ πιθανότητος ἐν στίχῳ 6 δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν: τὸ[ν δὲ ἐπὶ **τῶν νήσων**] ἢ πιθανώτερον: τὸ[ν δὲ ἐπὶ **Καρίας**] λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Σύμη διεκρίνετο ὡς **νῆσος Καρική** (**Στεφάνου Βυζαντίου** Ἐθνικὰ ἐν λέξει **Σύμη**).

Στίχ. 10β· **ἀργυροκόπιον**· πρβ SIG³ 87³ (Πολυβ. ΚΓ' 10₃, κλπ), *Mayser* GGP 419, *Γαρδίκας* Ἐπετηρ. πανεπιστ. 1920₂₄₉ Ἀθηνᾶ 1921₂₉, ΑΕ 1918₈₁α 1919₈₆α. Ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ψηφίσματος **παρὰ τὸ ἀργυροκόπιον** πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν τῷ ψηφίσματι προύκειτο περὶ **νομισματικῆς ὑποθέσεως**, ἔχοντες ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ ψηφίσματα **ἀνεγράφοντο** ἢ **ἵσταντο** ἢ **ἀνετίθεντο** ἐν τόποις σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Εἶνε δὲ παράτολμον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐν Σύμῃ, ἥτις μέχρι τοῦδε δὲν ἐγνώσθη ἀσφαλῶς ἂν ἔκοψε νόμισμα [1], ἐκέκτητο ἀργυροκόπιον καὶ εἶχε νομισματικὰς ὑποθέσεις μεθ' ὁλοκλήρου Θρᾴκης καὶ τίς οἶδε μετὰ τίνων ἄλλων σπουδαίων χωρῶν. Ἔστω καὶ τοῦτο ἀπόδειξις ὅτι τὸ ψήφισμα δὲν εἶνε τοῦ κοινοῦ τῶν ἐν Σύμῃ κατοικούντων.

1 Ὁ *Waddington* (Rev. Num. 1853, σ. 249) ἀπέδωκεν εἰς τὴν Σύμην Ἀττικὴν δραχμὴν χρονολογουμένην ἀπὸ τοῦ 400-350 π.Χ. μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΣΥ καὶ χαλκοῦν νόμισμα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΥΣ. Ὁ *Imhoof* (Mon. gr. 1853 σ. 322) προτείνει τὰ **Συάγγελα** παρὰ τὴν Ἁλικαρνασσὸν ὡς πιθανὸν νομισματοκοπεῖον τῶν νομισμάτων τούτων. Βλ. ***Head*+Σβορῶνος** Ἱστορία τῶν νομισμάτων τόμ. Β', σ. 185.

Στίχ. 13β. Πρὸ τοῦ ΔΙ διακρίνομεν τὰ ἄκρα τῆς δεξιᾶς πλαγίας γράμματος, δυνάμενα τὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸ Α, διὸ καὶ συνεπληρώσαμεν: Ἑλλ₁₃ά]δι.

«**Ἐάν τις κόπτ**[ῃι. Σχετίζοντες τὴν μνείαν τοῦ ἀργυροπείου πρὸς τὴν φράσιν ταύτην νομίζομεν ὅτι ἐν αὐτῇ δὲν πρόκειται περὶ ὅρκου ἀναφερομένου **εἰς κοπὴν δένδρων ἱερᾶς τινος γῆς** ὡς ἐν *Dittenberger* Sylloge² 532, 13-14 «**δένδρα ἥμερα μὴ κόπτειν**», IG XIV 645, 135 «**οὐ κοψεῖ δὲ τῶν δενδρέων**», αὐτόθι 645,128 «αἰ δέ τις κα ἐπιβῇ ἢ νέμῃ ἢ φέρῃ τι τῶν ἐν τᾷ ἱερᾷ γᾷ ἢ **τῶν δενδρέων** τι κόπτῃ», *Dittenberger* Sylloge² 568, 5 «**μὴ κόπτειν τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος**», πρβ *Dittenberger* Sylloge² 568, 7· 654, 78, ἀλλ' ὅτι πρόκειται περὶ ὅρκου ἀναφερομένου εἰς **κοπὴν νομισμάκων** καθ' ὅτι τὸ **κόπτω** κυριολεκτεῖται καὶ ἐπὶ νομισμάτων ὡς ἐν *Dittenberger* Sylloge² 513,7 «τούσδε ἁ πόλις κατέκρινε θανάτου, ὅτι ἱεροφόρεον καὶ **νόμισμα ἔκοπτον χάλκεον**», **Ἡροδότου** Γ' 56 «λέγεται Πολυκράτεα **ἐπιχώριον νόμισμα κόψαντα**», πρβ Ἡροδότου Α' 94, Δ' 166. Ὁ ὅρκος δ' οὗτος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐσκόπει οὐχὶ νὰ προλάβῃ παράνομον κοπὴν καὶ κυκλοφορίαν κιβδήλων νομισμάτων τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἀνῆκε τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ θέσῃ τέρμα εἰς γενομένην κοπὴν καὶ κυκλοφορίαν τοιούτων νομισμάτων ἐπὶ βλάβῃ τῆς πόλεως, περὶ οὗ ἴσως καὶ προύκετο ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ ψηφίσματι.

Ἀριθ. 14. Θραῦσμα βάσεως ἐκ μαρμάρου ὑπομέλανος εὑρεθὲν κατὰ τὴν θέσιν ***Νημοράκι, ὕψος*** 0, 29, πλ. 0, 41 πάχ. 0, 13· ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς διασῴζει μέρος λαξεύματος βάθ. 0, 13, μήκ. 0,30. Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια, ἥτις ἦν ἐκτεθειμένη εἰς τὰ πατήματα τῶν διαβατῶν, φέρει πλαίσια ἄνω καὶ κάτω κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένα. Γρ. ὕψ.-0, 007-0, 015. Ἀπόκειται ἐν τῷ τοῦ πατρὸς μουσείῳ.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐξ ἓξ στίχων ἀποτελουμένη εἶνε δυστυχῶς τὰ μάλιστα δυσανάγνωστος, δεινῶς φθαρεῖσα ὑπὸ τῶν συχνῶν πατημάτων καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιδράσεως. Πρὸς τῇ εἰκόνι τῆς ἐπιγραφῆς παρατίθεται καὶ ἡ ἡμετέρα ἀπὸ τοῦ λίθου ἀνάγνωσις.

3 (λίθου φωτογράφημα· ἐπιγρ. ἀρ. 14): ἐλεγεῖον.

ΛΙΔΟΙΗΝΤΡ ΑΙΛΡ
ΔΩΡΟΝΥΠΟΖΩ ΡΓ Ε Η Μ
ΙΛΙΩΣΙ Μ ΓΤ ΡΝ F ΝΓ ΝΟΥΣ
Θ
5 ΛΙΙ
ΣΠΕΛΙ/

α]ἰδοίην τρ[ιμάκαιρ]α[ν - -
δῶρον ὑπὸ ζω[η - - - - -
- - - - - - - - - - - - - -

Β') Τῆλον.

Μεταβὰς κατ' ὀκτώβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους 1920 εἰς τὴν νῆσον Τῆλον δι' ἐπιγραφικὰς ἐρεύνας ηὐτύχησα ν' ἀνεύρω τὰς ἐνταῦθα καταχωριζομένας εἴκοσι καὶ τρεῖς ἀνεκδότους ἐπιγραφάς. Θεωρῶ δὲ καθῆκον καὶ ἐνταῦθα νὰ ἐκφράσω θερμὰς εὐχαριστίας τῷ τε ἡγουμένῳ τῆς ἐν Τήλῳ ἱερᾶς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἀρχιμανδρίτῃ Μακαρίῳ καὶ τῷ διδασκάλῳ κ. Κουτρούλῃ διὰ τὴν ἔξοχον πατριωτικὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς μ' ἐβοήθησαν εἰς τὸ ἔργον μου.

Ἀριθ. 15. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, ἥτις ἐχρησίμευεν ὡς ὑποστήριγμα τοῦ στύλου τῆς ἁγίας τραπέζης παρημελημένου τινὸς παρὰ τὸ Μεγάλον Χωρίον ναϋδρίου, ἥτις ὅμως ἐξαχθεῖσα ὑφ' ἡμῶν παρὰ τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας τῆς κυριάρχου τοῦ ναϋδρίου κατετέθη ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος. Εἶνε ἀποκεκρουμένη πανταχόθεν, δεινῶς δ' ἐφθαρμένη κατὰ τὸ μέσον καὶ κυρίως κατὰ τὰς πρώτας καὶ τὰς τελευταίας γραμμάς. ὕψ. 0, 37, πλάτ. 0, 42, πάχ. 0, 07. Τὰ γράμματα ἔχουσιν ὕψος 0, 08. Ἡ ἀνάγνωσις ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ λίθου.

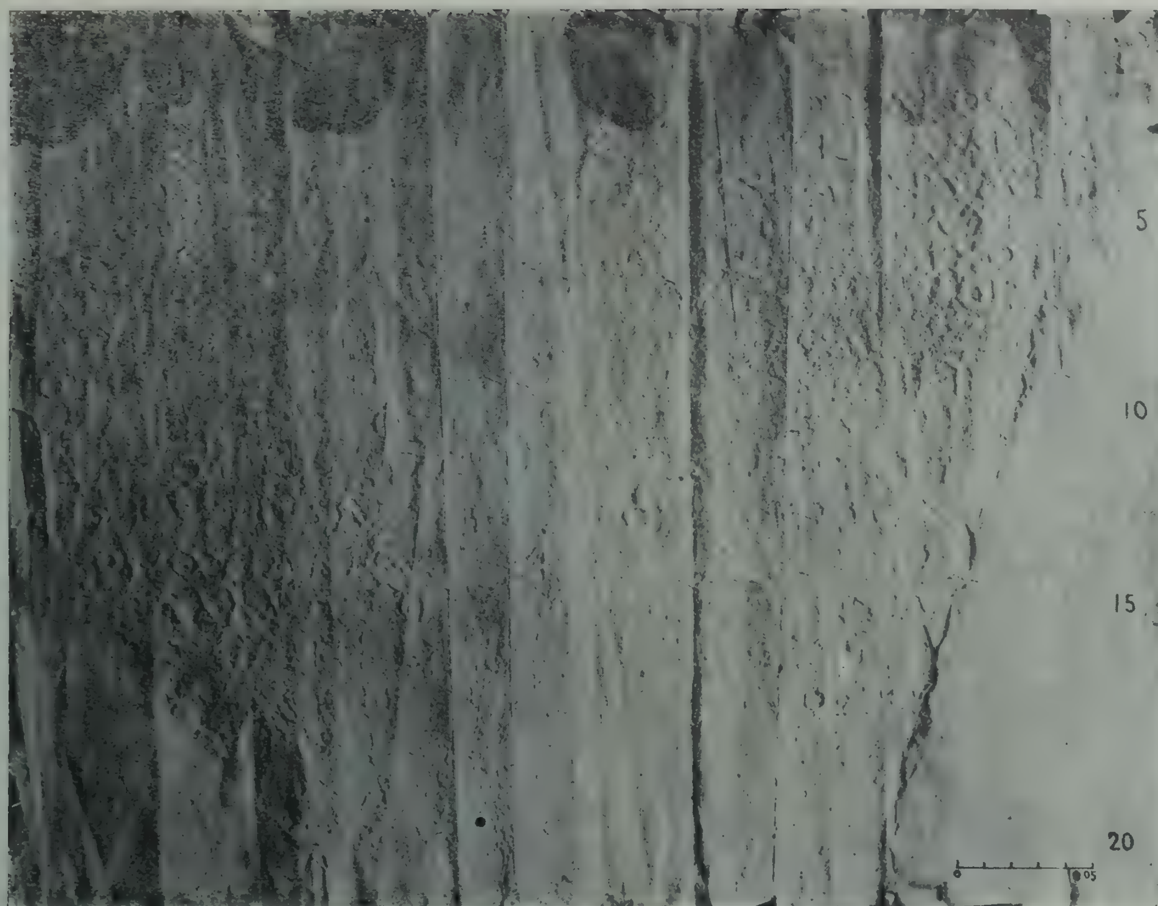
Ἡ ἐπιγραφὴ δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα. Ἐν αὐτῇ δὲν τηρεῖται τὸ προσγεγραμμένον **ι**, τὸ δὲ **ν** πρὸ τῶν οὐρανισκοφώνων δὲν μεταβάλλεται.

Στίχ. 2. Ἂν ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὀνόματος ***Ἄρου*** εἶνε ἀσφαλής, προστίθεται νέος ἱερεὺς εἰς τὸν κατάλογον τῶν γνωστῶν ἱερέων τοῦ Ἁλίου, δι' ὧν ἐχρονολόγουν οἱ Ῥόδιοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς νησιῶται.

Στ. 4-5. Ἐξ ὅσων ἀναγιγνώσκομεν ἐν τοῖς στίχοις τούτοις τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα ἡ Κλεωνύμα ἐπηγγείλατο νὰ ***ἐπιδείξῃ κατὰ τετράδα συγκαθιδρυμένα,*** ἦσαν παρημελημένα καὶ ἀπερριμμένα που. Πιθανῶς δὲ ἦσαν ἀφιερώματα ἱεροῦ τινος καὶ ἴσως ἀγαλμάτια

Στ. 6. Ἡ σύντμησις ΒΡΑΣ εἶνε γνωστὴ ἐκ πολλῶν ἐπιγραφῶν (IG XII1 ἐν τοῖς πίναξι σελ 12)· οἱ δὲ ***Βράσιοι*** ἀπετέλουν δῆμον τῆς Λίνδου.

Στ. 7. Ἡ λατρεία τῆς ***Ἀθηνᾶς Πολιάδος*** ἐν Τήλῳ εἶνε γνωστὴ καὶ ἐκ τῆς ὑπ' ἀρθ. 20 ἡμετέρας ἐπιγραφῆς. Ἔκειτο δὲ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς

4 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. ἀρ. 15): ψήφισμα τιμητικόν.

- - - - - - - - - -]σαν[- - - - - - - - - - - - -]με[-
- - - - - - - - ἐπ]ανγελίαν - - - - ἐπ' ἱερ]έως Ἄρου Ν[- - - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - Τ]ίτος Φλά((υΐος)) Στέ[φανος. Ἐπ]ανγειλαμένα [- - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - κ]ατὰ τετράδ[α ἐν]μέτ[ως συ]νκαθιδρυμένα - - - - - - - - - - ἐ - - - - - - - - - -
συνετέλεσε]ν καθ' ὃ ἐπανγ[ε]ίλ[α]το. [Ἔδ]ο[ξε] τῶ δάμω τῶ [Γηλίων·ἐπειδὴ Κλεωννύμα
(δεῖνος)]ου θυγάτηρ Βρασ((ία)), [ἀπ]ὸ [πρ]ο[γό]νων ὑπάρχο[υσα εὐεργέτις, εὔνους διατελεῖ
ποτὶ τὰν πόλιν] τὰν Τηλίων κοινῆ [καὶ ποτ]ὶ τὸν δᾶμον [ἰδία - - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - καὶ] ἐπεσκεύα[σ]ε[ν τὸ ἄγαλ]μ[α] τᾶς Ἀθάνας τ[ᾶς Πολιάδος, ἐπαινέσαι αὐτὰν καὶ στεφανῶσαι
χρυσέω στεφάνω· π]οτί τ' ἐ[π]ι[γ]ε[ν τ]ει[μὰς] εἰσγραφῆναι· εἶμ[εν δὲ αὐτὰν καὶ πολίτιδα. Κυ-
ρωθέντος τοῦδε τοῦ] ψαφίσματος, ὁ ἱ[εραπό]λος [Κ]λεων[ύμα ἀναγορευσάτω τὸν στέφανον ἐν
τᾶ παναγύρει τ]ᾶ ἀγομένα παν[δαμεὶ ἐ]ν τῶ Ἀγρι[ανίω μηνὶ - - - - - - - - - - - - - - - - ἁ δὲ
ἀναγόρευσ]ις ἔστω ἅδε□□ ὁ δᾶμος ὁ Τηλίων [ἐπαινεῖ καὶ στεφανοῖ χρυσέω στεφάνω Κλε-
ωνύμαν δεῖνος]ου θυ[γατέρα Βρασ((ίαν)) ἀρετᾶ[ς ἕνεκα καὶ εὐνοίας, ἃν ἔχουσα
διατελεῖ] τῶ δάμω [τῶ Τηλίων.] Κ[λ]εωνύμαν(;) -
- .] σω[-
- - - - - - -]ν[- - - - -]τ[- - - - - -] ὁσί[ως -
ποτὶ τὸ ἱα]ρὸν [τᾶς Ἀθάνας τᾶς Πολιάδος(;) -
τ]οῦ δά[μου τοῦ Τηλίων - - - - - - - - - - - - - - - - - - ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ
ψάφισμα εἰς] σι[άλαν λιθίναν καὶ θέμεν εἰς τὸ ἱαρόν.
θεοῖς.

ΣΑΝΛ Ι ΜΕ
ΑΝΓΕΛΙΑΝΛ ΕΩΣΑΡΟΥΝ
ΙΤΟΣΦΛΑΣΤΕ ΑΝΓΕΙΛΑΜΕΝΑ
ΑΤΕΤΡΑΔ ΝΜΕΤ ΝΚΑΘΙΔΡΥΜΕΙ
ΝΚΑΘΟΟΕΠΑΝΓΓΙΛ ΤΟ Ο ΣΤΩΔΑΜΩΤΩ
ΟΥΘΥΓΑΤΗΡΒΡΑΣΛ Ο Ο ΝΩΝΥΠΑΡΧΟΝ
ΤΑΝΤΗΛΙΩΝΚΟΙΝΙΙ ΙΤΟΝΔΑΜΟΝ
ΕΠΕΣΚΕΥΑ ΕΙ Ι Λ ΜΛΤΑΣΑΘΑΝΑΣΤΑ
ΤΟΤΙΤΕΤΑ ΕΙ ΓΕΙΛ ΕΙΣΓΡΑΦΗΝΑΙΕΙΜ
ΨΑΦΙΣΜΑΤΟΣΟΙ ΛΟΣΥΛΕΩΝΝ
ΑΑΓΟΜΕΝΑΙΤΑΝ ΝΤΩΑΓΡΙΛ
ΙΣΕΣΤΩΑΔΕ□□ΟΔΑΜΟΣΟΤΗΛΙΩΝ
ΤΟΥΘΥΙΔ ΑΡΕΤΑ
ΤΩΔΑΜΩΤΟ Κ ΕΟΝΥΛ
ΟΙΔΣΝ ΣΩΙ
ΝΙ Τ ΟΣΙ
ΡΟΝ Γ Ι
ΟΥΔΛ ΤΛ
ΣΤ Ε
ΘΕΟΙΣ

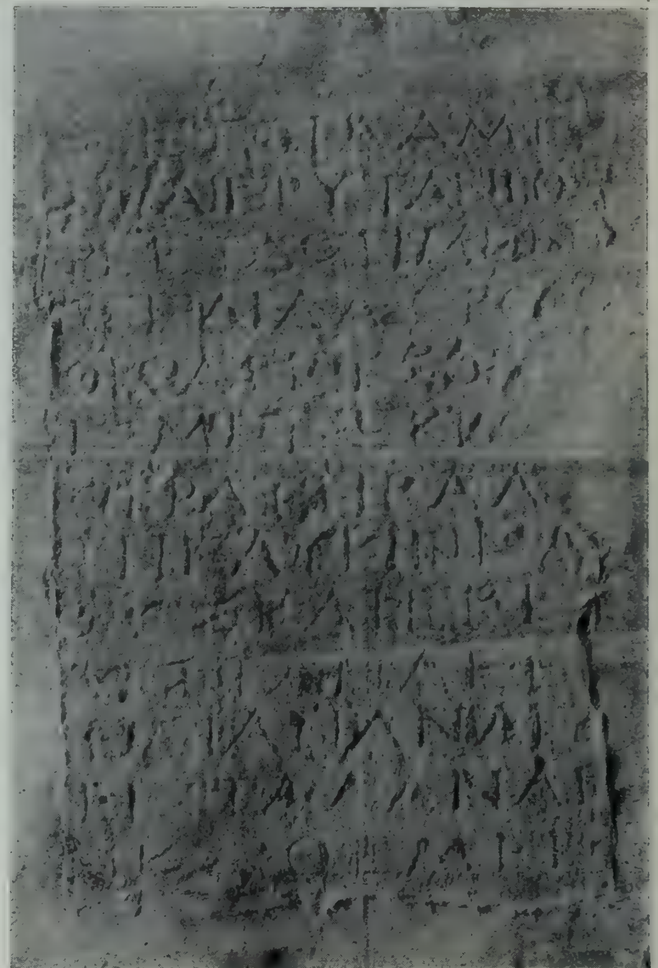
Πολιάδος ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου νῦν εὑρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ.

Στ. 10. Τὴν συμπλήρωσιν *ἱ[εραπό]λος* θεωροῦμεν πιθανήν, καθ' ὅτι καθαρῶς διακρίνομεν τὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τὰ γράμματα ΛΟΣ τοῦ τέλους.

Ἀριθμ. 16. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, ἥτις ἦν ἐντετειχισμένη παρὰ τὸ παράθυρον κελλίου τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀλλ' ἥτις ἐξαχθεῖσα τῇ φιλαρχαίῳ προαιρέσει τοῦ ἡγουμένου Μακαρίου ἀπόκειται ὅπου καὶ τὸ προηγούμενον ψήφισμα. ὕψ. 0, 33, πλ. 0, 20, πάχ. 0, 12· γρ. ὕψ. 0,016-0,013.

Τὸ ψήφισμα δύναται τὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν δεύτερον π. Χ. αἰῶνα· εἶνε δὲ τοῦ αὐτοῦ τύπου πρὸς τὸ γνωστὸν ἐκ Τήλου ψήφισμα, δι' οὗ ὁ δῆμος ἀπένειμε προξενίαν καὶ εὐεργεσίαν εἰς τὸν ***Ἀρίονα Ἀριστονίκου Πτολεμαιῆ*** (***Michel*** Recueil 430).

Στ. 5. Πρὸ τοῦ ο τοῦ ὀνόματος διακρίνεται τὸ κάτω μέρος πλαγίας δυναμένης νὰ ἀνήκῃ εἰς Λ ἢ Μ. Ὅθεν ἀντὶ ***Φιλ]οκράτευς*** δυνατὸν νὰ εἶνε Τιμ]οκράτευς ἢ ἄλλο τι ἀνάλογον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου υἱοῦ, ἤτοι ἀντὶ ***Τιμ]οκράτη*** δύναται νὰ εἶνε ***Φιλ]οκράτη*** κττ. Ἐν τέλει τοῦ στίχου τούτου ἀνεγράφετο τὸ ἐθνικὸν τῶν παίδων τῶν Φιλοκράτους.

5 ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις ἐπιγρ. (ἀρ. 16): εὐεργεσία

Ἔδοξ]ε τῶι δάμ[ωι·
γνώμ]αι πρυτανίω[ν·
εὐε]ργέτας ἦμεν
τοὺς] παῖδας το[ὺς
Φιλ]οκράτευς ο[- - - -
. . ε]ῖς, Μενεκρά[τη,
Τιμ]οκράτη, Καλ[λι-
κρά]τη, Γλύκιννα[ν,
αὐτ]οὺς καὶ ἐκγό-
νου]ς, τὰν δὲ ε[ὐ-
εργ]εσίαν ἀναγρά-
ψαι εἰ στάλαν λι[θί-
ναν] κ[α]ὶ θέμεν [εἰς
[τὸ ἱαρόν]

Ἀριθ. 17. Θραῦσμα λίθου ὑπομέλανος χρησιμεῦον ὡς βαθμὶς μικρᾶς κλίμακος τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας Παναγίας Κοιμήσεως ὕψους 0,32, πλάτους 0,37, πάχους 0.17· ὕψος γραμμάτων 0, 0 16-0,005. Μικρότερα εἶνε τὸ Ο καὶ Θ. Η

ἐπιγραφὴ ἐκ τῶν συχνῶν πατημάτων ὑπέστη μεγίστην φθοράν.

ΠΕΝΤΗΚ
ΣΕΥΑΝΔΡΙΔΑΠΕΝ ΙΚΟΝΤΑ
ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΙΟΥΠ ΗΚΟΝ
ΡΙΣΤΑΝΔΡ ΠΕΝΤ Κ ΤΑ
ΑΚΑΛΛΙΚΛΕΥΣΤΡ
ΛΑΧΟ ΕΚΑ ΟΝ
ΑΡΙΣΤΟΦΙΛΟΥΕΚΑΤΟΝ
ΜΟΣΑΡΙΣΤΙΩΝΟΣΕΚΑΤΟΝ
ΔΑΣΑΛΕΞΙΜΛ
ΝΙΚΑΝΑΚΤΟΣΠΕΝΤΗΚ
ΟΣΤΕΛΕΣΑΝΔΡΟΥΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑ
ΗΣΔΑΜΟΣΘΕΝ Υ ΠΕΝ Τ
Ο ΘΕΝ
ΣΑ
ΗΣΔΕΡ
ΟΣΑΝ
Ο ΕΡΜΑΝΔΡΙ ΑΠΕ
ΟΣΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥΕ ΤΟΝ
ΟΣΑΝΔΡΟΓΕΝΕΥΣΕΚΑΤΟΝ
ΟΣΑΡΙΣΤΙΠΠΟΥΠΕΝ
ΡΙΣΤΟΓΕΙΤΟΝ

- - - - - -] πεντήκ[οντα
- - -]ς Εὐανδρίδα πεν[τή]κοντα
- - -] Ἀριστοφάν[τ]ου π[εντ]ήκοντα
- - Ἀ]ριστανδρ[ίδα] πεν[τή]κ[ον]τα
- -]α Καλλικλεῦς τρ[ιάκοντα
- - μ]άχο[υ] ἑκα[τ]ὸν
- . -] Ἀριστοφίλου ἑκατὸν
- - μ]ος Ἀριστίωνος ἑκατὸν
- - μ]ας Ἀλεξιμ[άχου - - - - -
- -] Νικάνακτος πεντήκ[οντα
- - -]ος Τελεσάνδρου πεντήκοντα
- - -]ης Δαμοσθέν[ε]υ[ς] πεν[τήκον]τ[α
- - -] Δαμ]ο[σ]θέν[ευς - - - - - - -
- - -]ς Ἀ[- - - - - - - - - - - -
- - -]ης Δερ[κυλίδα - - - - - - - -
- - -]ος Ἀν] - - - - - - - - - - -
- - -]ος Ἑρμανδρί[δ]α πε[νήκοντα
- - -]ος Ἀνδρονίκου ἑ[κα]τὸν
- - -]ος Ἀνδρογένευς ἑκατὸν
- - -]ος Ἀριστίππου πεν[τήκοντα
- - -] Ἀριστογείτον[ος - - - - - - -

Ἀριθ. 18. Θραῦσμα βάσεως ἐξ ἀσβεστολίθου ἐντετειχισμένον ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ οἰκήματος κειμένου ἐν τῇ ἀκροπόλει παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ταξιάρχου. ὕψ. 0,26, πλ. 0,54· τὸ πάχος δὲν φαίνεται· γρ. ὕψ. 0,021-0,017.

- - - - - - - - -	[1] [δεῖνα δεῖνος]
ΓΗΣΑΣΤΑΠΟ	στρατα]γήσας τἀπὸ [τῶν
ΕΛΥΤΡΟΝΑΘΑΝΑΝ	- - - - -]'Ελυτρὸν Ἀθάναν
ΤΩΙΔΑΜΩΙ	τῶι δάμωι.

Τὴν ἐπιγραφὴν ἀνάγομεν εἰς τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα ἀνέγνωμεν δ' αὐτὴν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ λίθου, διότι τὰ γράμματα, ἂν καὶ εἶνε ἀβαθῶς καχαραγμένα, διακρίνονται σαφῶς· ἔκτυμμα διὰ τὴν κακοκαιρίαν δὲν κατώρθωσα νὰ λάβω.

Στ. 1. Ἐν ταῖς τοιαύταις ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς κεῖται ἡ πρόθεσις *ἀπὸ* μετὰ γενικῆς *πολεμίων, ἐχθρῶν, μάχης, ναυμαχίας, λαφύρων, λείας*, τῆς γενικῆς τοῦ ὀνόματος τῶν πολεμίων ἢ τῆς πολεμίας πόλεως κττ. Ὅθεν συμφώνως πρὸς τὰ γνωστὰ παραδείγματα ἐδυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν καὶ συμπληρώσωμεν *στρατα]γήσας τ' ἀπὸ [τῶν* —. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀνάγνωσις καθίστησι τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνατιθέντος ὡς στρατηγοῦ δευτερεύουσαν ἢ καὶ τριτεύουσαν, ἐνῷ οὗτος διὰ τοῦ ἀναθήματος αὐτοῦ φιλοτιμεῖται νὰ ἐξάρῃ ἑαυτὸν ὡς στρατηγὸν εὐτυχήσαντα νὰ ἄρῃ νίκην κατὰ πολεμίων. Διὰ τοῦτο, νομίζομεν, πᾶσα ἄλλη ἰδιότης τοῦ ἀνατιθέντος ἐκτὸς τῆς τοῦ στρατηγοῦ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲν ἔχει τόπον, ἑπομένως δὲ καὶ ὁ σύνδεσμος *τέ*.

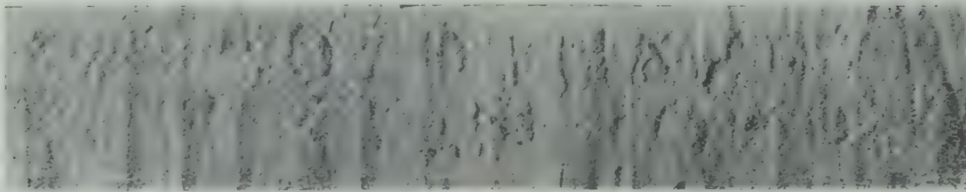
Καίτοι δὲ δὲν ἔχομεν ἐπιγραφικὸν παράδειγμα ἐν ᾧ νὰ κεῖται ἡ *ἀπὸ* μετὰ τοῦ ἄρθρου *τὰ* ἐν κράσει, ὅμως διὰ τὰ ἀνωτέρω προτιμῶμεν τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν, ἣν ἐπιβεβαιοῦσι τὰ ἑξῆς παρὰ Παυσανίᾳ ἀναγιγνωσκόμενα (Ι' 14 6): «Θαῦμα οὖν ἐποιούμεθα εἰ ἀπηξίωσεν (ὁ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλων) ἐκείνου μόνου (τοῦ Θεμιστοκλέους) μὴ προσέσθαι *τὰ ἀπὸ τῶν Μήδων*».

Δὲν ἀπαξιοῦμεν πρὸς τούτοις νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ κ. *Νικήτας Πατρὸς* ἀνέγνω: *τὰ πολεμίων*, ἥτις ἀνάγνωσις δὲν φαίνεται πιθανή.

Στ. 2. οὐσιαστικὸν *ἔλυτρον* εἶνε γνωστόν, IG II $678_{\gamma\,55/6}$ κλπ., πρβ *Ἔλυτρος* ὄνομα δούλου SIG³ 1204_3[1]. ἐπίθετον *ἔλυτρος* δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς Λεξικοῖς· ἐὰν οὕτω ληφθῇ ἐνθάδε, *Ἐλυτρὸς Ἀθηνᾶ* = ἡ καλύπτουσα, ἡ φυλάττουσα, ἡ φρουροῦσα τὸ στράτευμα καὶ παρέχουσα τὴν νίκην.

Ἀριθ. 19. Βάσις τετράγωνος τροχιλοφόρος

ἐκ μαρμάρου μέλανος χρησιμεύουσα ὡς ἁγία τράπεζα ναΐσκου κατηρειπωμένου, κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως κειμένου. Ὑψ. 0, 24, πλ. 0, 60. γρ. ὕψ. 0,021-0,018.

6 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. ἀρ. 19): ἀνάθεσις.

ὁ δᾶμος ὁ Τηλίων
εὐεργέταν ☐ θεοῖς.

Ἀριθ. 20. Ἐπὶ βάσεως ὀγκώδους ἐκ λίθου μέλανος ἐντετειχισμένου εἰς τὸ παρὰ τὸν Ταξιάρχην ἐν τῇ ἀκροπόλει οἴκημα.

ΙΙΑΔΙ   Ἀθάναι Πολ]ιάδι
ΛΙΕΙ   Διὶ Πο]λιεῖ.

Ἀριθ. 21. Βάσις ἐκ λίθου σκληροῦ ἄριστα ἐξειργασμένη, κειμένη δὲ ἐν τῷ κατὰ τὴν θέσιν *Σταυρὶ* ἀγρῷ τοῦ Νικολάου Καμμᾶ. ὕψ. 0,48, πλ. 1 μ., πάχ. 0, 84. Γράμματα ἐπιμελῶς κεχαραγμένα τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος ἔχοντα ὕψος 0, 023.

ΔΑΜΑΡΧΙΔΑΣ : ΔΑΜΟΚΛΕΥΣ
ΔΑΜΟΚΛΗ : ΔΑΜΑΡΧΙΔΑ
Δαμαρχίδας : Δαμοκλεῦς
Δαμοκλῆ : Δαμαρχίδα.

Ἀριθ. 22. Πλὰξ ἐντετειχισμένη εἰς τὴν θύραν τοῦ ναϋδρίου τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἀνακοινωθεῖσά μοι ἐν Τήλῳ ὑπὸ τοῦ καγαθοῦ καλοῦ διδασκάλου κ. Κουτρούλη.

ΑΡΙΣΤΑΝΔΡΙΔΑΣ   Ἀριστανδρίδας
ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΕΥΣ   Ἀριστομένευς.

Οἱ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν γνωστοὶ Τήλιοι, *Ἀριστόβουλος Ἀριστομένευς* (IG XII3 34, 3) καὶ *Λαμπώνασσα Ἀριστομένευς* (IG XII3 43, 4) εἶνε ἀναμφιβόλως ἀδελφοὶ τοῦ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ ἀναγραφομένου *Ἀριστανδρίδα Ἀριστομένευς*. Ὁ *Hiller* ἀνηῦρεν ἐν τῇ ἀκροπόλει ἐπιγραφὴν (IG XII3 45), ἣν καὶ ἡμεῖς εἴδομεν· ὁ ἐν αὐτῇ ἐν στ. 3 ἀναφερόμενος Ἀριστόβουλος Ἀριστομένευς εἶνε ὁ γνωστὸς ἔκ τε τῆς ἡμετέρας καὶ ἐκ τῆς ἐν IG XII3 34, 3. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ὁ ἐν στ. 2-4 τρὶς ἐπαναλαμβανόμενος σύνδεσμος ***καὶ*** συνδέει τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν ἀδελφῶν, οἵτινες ἀνατιθέασι θεοῖς ὑπὲρ τῆς μητρός. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν IG XII3 45 ἐπιγραφὴ συμπληροῦται οὕτως:

[1] [τὰν δεῖνα Ἱέρωνος]
1 Ἀριστομ]έ[νης δεῖνος ὑπὲρ
τᾶ]ς γ[υ]ναικὸς κα[ὶ Ἀριστανδρίδας
καὶ] Ἀριστόβουλος κα[ὶ Λαμπώνασσα
Ἀριστομένευς ὑπὲρ τ[ᾶς
5 ματρ]ὸς κ[α]ὶ Ἱέρων Ἱέρωνο[ς ὑπὲρ
τ]ᾶς [ἀδ]ελφᾶς θεοῖς.

Ἀριθ. 23. Πλὰξ ἐντετειχισμένη εἰς τὰ θεμέλια τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὕψους 0, 41, πλάτους 0, 56. Ὕψος τῶν γραμμάτων 0,029-0,014.

ΑΓΑΘΟΚΡΑΤΗΑΡΙΣΤΟΔΑΜΑ
ΓΥΝΑΔΕ
ΧΑΙΡΟΦΩΝΤΟΣ
Ἀγαθοκράτη Ἀριστοδάμα
γυνὰ δὲ
Χαιροφῶντος.

Ὁ ἐξ ἄλλης ἐπιτυμβίας ἐπιγραφῆς ἐν τῷ αὐτῷ μέρει εὑρεθείσης (IG XII3 55) γνωστὸς *Ἀριστοδάμας Χαιροφῶντος* εἶνε υἱὸς τῆς Ἀγαθοκράτης καὶ τοῦ Χαιροφῶντος φέρων τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς μητρὸς πάππου, ἐπίσης δὲ υἱὸς αὐτῶν εἶνε ὁ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ (IG XII3 34, 19) ἀναφερόμενος ***Ἀντικλείδας Χαιροφῶντος***

Ἀριθ. 24. Ἐπὶ λίθου μέλανος χρησιμεύονττος ὡς βαθμίδος τῆς οἰκίας τοῦ παπᾶ Ἀντωνίου Χατζῆ Φράγκου, ὕψους 0, 24, πλάτους 0, 29, πάχους 0, 15. Ὕψος γραμμάτων 0,017-0,012.

ΣΤΑΝΔΡΙΔΑΣ   Ἀρι]στανδρίδας
ΝΔΡΙΣΚΟΥ   Ἀ]νδρίσκου.

Ἀριθ. 25. Πλὰξ ἐκ λίθου ὑπομέλανος ἐντετειχισμένη εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ τοῦ μετοχίου τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

ΚΑΛΛι ΙΑ	Καλλ[ικράτε]ια
⊕ΙΛΟΞ Υ	Φιλοξ[ένο]υ
ΓΥΝΑΔΕΙΕΡΩΝΥΜΟΥ	γυνὰ δὲ Ἱερωνύμου.

Ἀριθ. 25α. Θραῦσμα βάσεως ἐκ μαρμάρου μέλανος ἐντετειχισμένον ἐν τοίχῳ ἀγροῦ Γεωργίου Μιχαλάντου· ὕψ. 0,39, πλ. 0,45.

ЬΟΥΛ/ Κ ΤΕΙΑ	[Β]ουλ[α]κ[ρά]τεια
Ε Α	[Εὐδαμίδ;]α
Γᵛ Ε	γ[υνὰ δὲ
ΜΕΝΙ ΣΤΡΑΤΟΥ	Μεν[ε]στράτου.

Ἀριθ. 26. Βάσις μαρμάρου μέλανος ἐντετειχισμένη παρὰ τὴν θύραν ναϋδρίου κειμένου κατὰ τὴν θέσιν *Χαρκειό*, ὕψους 0, 21, πλάτους 0, 51, πάχους 0, 52. Ὕψος γραμμάτων 0, 014 -0, 011.

ΑΙ ΗΤΑΑΡΙΣΤΟΔΟΚΟΥ	Α[ρ;]ήτα Ἀριστοδόκου
ΑΝΔΕ	κατὰ θυγατροποΐ]αν δὲ
ιιΟΥ	- - - -]ου
ΝΑΔΕ	γυ]νὰ δὲ
ΙΠΠΟΥ	- -]ίππου.

Ἀριθ. 27. Ἐπὶ λίθου ἐντετειχισμένου εἰς οἰκίαν Ἀριστείδου Διακοαντωνίου εἰς θέσιν ἅγιος Γεώργιος, ὕψ. 0, 55, πλ. 0, 35 πάχ. 0, 53.

ΣΙΜΟ Σῖμο[ς].

Ἀριθ. 28. Πλὰξ ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κειμένη ἐν κατηρειπιωμένῳ ναϋδρίῳ ἐν τῇ θέσει *Καμπί*, ὕψους 0, 53, πλάτους 0, 55, πάχους 0, 08.

ΨΑΘΟΥ Ψάθου.

Τὸ ὄνομα *Ψάθος* δέν μοι εἶνε ἄλλοθεν γνωστόν.

Ἀριθ. 29. Ἐπὶ στρογγύλου φακοειδοῦς λευκοῦ μαρμάρου ἀποκειμένου ἐν τῇ ἐν Μεγάλῳ Χωρίῳ οἰκίᾳ τοῦ Ἀντωνίου Ἀρβανίτου. Διάμετρος 0, 36, γρ. ὕψ. 0,019 - 0,017.

ΝΑΥΣΙΚΡΙΤΟΥ	Ναυσικρίτου
ΝΑΥΣΙΚΡΙΤΟΥ	Ναυσικρίτου
ΤΟΥΝΑΥΣΙΚΡΙΤΟΥ	τοῦ Ναυσικρίτου.

Τοιοῦτον ἐπιγεγραμμένον μνημεῖον τὸ πρῶτον ἤδη ἀνηυρέθη ἐν Τήλῳ. Πάντως δὲ εἶνε παρόμοιον τοῖς ἐν τῇ νήσῳ Κάσῳ ἀνευρεθεῖσι δέκα καὶ ἓξ τὸν ἀριθμὸν (IG XII1 1044-1059), ἅτινα ὁ *Hiller* χαρακτηρίζει ὡς sepulcrorum copercula cylindrata, ἑπόμενος τῷ *Ross* (Arch. Aufs. 164 κέ— Reisen auf den griech. Inseln III 36), ὅστις ἤκουσεν ὅτι τοιαῦτα ἀνηυρέθησαν ἐπὶ τάφων καὶ ἐντὸς τάφων. Τὰ ἐν Κάσῳ ἀνευρεθέντα ἀνάγονται εἰς τὸν Γ´ ἢ Δ´ αἰῶνα, τὸ δὲ ἡμέτερον δὲν δύναται ν' ἀναχθῇ πέραν τοῦ Γ´ αἰῶνος.

Ἀριθ. 30. Ἀπότμημα μαρμάρου ὑπομέλανος ἀνευρεθὲν παρὰ τὸ ναΰδριον τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ὕψ. 0, 10, πλάτ. 0, 16, πάχ. 0, 10. Ἀπόκειται ἐν τῷ μετοχίῳ τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος.

ΔΑΜΑΣΙΑ	ὁ δεῖνα] Δαμασία
ϽΥΑΓΑΘΟΚ	καθ'] ὑ((οθεσίαν δὲ))] Ἀγαθοκ[λεῦς.

Ἀντὶ τῆς ἄνω συμπληρώσεως τοῦ στ. 2 δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν συμπλήρωσιν: το]ῦ *Ἀγαθοκλεῦς*, ἀλλ' ὅμως προτιμῶμεν τὴν πρώτην χάριν τῆς συμμετρίας τῶν γραμμῶν.

Ἀριθ. 31. Ἐπὶ βαθμίδος οἰκίας τινὸς ἀνέγνωμεν τὸ ὄνομα:

ΝΙΚΑΝΑΞ Νικάναξ.

Ἀριθ. 32. Ἐπὶ λίθου ὑπομέλανος ἐντεχετειχισμένου εἰς **ἀποθέτραν** Ἀριστείδου Διακοαντωνίου.

ΑΡΙΣΤΟΔΙΚΟΣ Ἀριστόδικο[ς].

Ἀριθ. 33. Ἐπὶ λίθου ἐντετειχισμένου παρὰ τὴν θύραν τοῦ ναϋδρίου ἁγ. Παντελεήμονος· γρ. ὕψ. 0, 13.

ι ΑΡΜΕι Π]αρμε[νίων

Ἀριθ. 34. Ἐπὶ πλακὸς ἐντετειχισμένης εἰς οἰκίαν Γεωργίου Μιχαλάντου, ὕψ. 0,38, πάχ. 0,30.

ΧΑΙΡΕ χαῖρε.

Ἀριθ. 35. Ἀπόκομμα λίθου ἐντετειχισμένον εἰς οἰκίαν Ἀντωνίου Νικολῆ:

ΔΙΚΑ Ἀριστο;]δίκα.

Ἀριθ. 36. Ἀπόκομμα λίθου ἐντετειχισμένον εἰς οἰκίαν Ἀντ. Μακρῆ

ΑΙΚι

Ἀριθ. 37. Ἀπόκομμα λίθου ἐντετεχισμένον ἐν τῷ βορείῳ τοίχῳ τοῦ Ταξιάρχου ἐν τῇ ἀκροπόλει.

7 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις· ἐπιγρ. ἀρ. 37): ἐπιτύμβιον.

ΔΟΥΛΟ

Γ') Λέρου.

Ἀριθ. 38. Ἐπίστημα ἐκ μαρμάρου λευκοῦ, κατὰ μὲν τὰ ἄνω τετράγωνον κατὰ δὲ τὴν βάσιν κυλινδρικόν. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται οὐχὶ ἐπί τινος πλαγίας πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας, ἀναγινώσκει δέ τις αὐτὴν μόνον ἄνωθεν τοῦ ἐπιστήματος ἱστάμενος. Εὑρίσκεται ἐν τῷ κατηρειπιωμένῳ ναϋδρίῳ τῆς ἁγίας Βαρβάρας. Ὕψος 0, 285, μῆκος ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου 0, 445· γρ. ὕψ. 0, 033-0, 028.

ΑΣΠΑΣΙΗ	Ἀσπασί[η]
ΠΟΛΥΔΑΜΑΝΤΟΣ	Πολυδάμαντος.

Ἀριθ. 39. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κεκοσμημένη δι' ἀετώματος μετ' ἀκρωτηρίων καὶ ῥόδακος ἐν τῷ τυμπάνῳ. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται ἐν λαξεύματι, κάτωθεν δ' αὐτῆς διακρίνονται δύο φύλλα κισσοῦ συνδεόμενα διὰ μίσχων, κάτωθεν δὲ τούτων καὶ ἐκτὸς τοῦ λαξεύματος τῆς ἐπιγραφῆς γέγλυπται σκαπάνη, ἥτις ἀκριβῶς εἶνε ὁμοία τῇ νῦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Λερίοις γεωργοῖς καὶ προφανῶς συμβολίζει ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναγραφόμενος ἦν γεωργός. Ἡ στήλη ηὑρέθη κατὰ τὴν θέσιν Προῦζι· τεθραυσμένη εἰς τρία τεμάχια ἀνελλιπῶς προσαρμοζόμενα. Ἔχει ὕψ. 0, 54, πλ. 0, 26, πάχ. 0,08.

ΖΩϹΙ	Ζώσι-
ΜЄΗ	με ἥ-
ΡΩϹ	ρως
ΧΡΗ	χρη-
ϹΤЄ	στέ,
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.
❧ ❧	

Ἀριθ. 40. Στήλη ἐκ μαρμάρου λευκοῦ μετ' ἀπειροκάλου ἀετώματος, ἀνευρεθεῖσα ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πρώην ἐφόρου τῶν σχολῶν Λέρου κ. Ἰωάννου, ἀποκειμένη δὲ νῦν ἐν τῷ ἀρρεναγωγείῳ μετὰ τῆς προηγουμένης ἐπιγραφῆς. Ἡ ἐπιγραφὴ κεχάρακται ἐν λαξεύματι. Ὕψ. 0,45, πλ. 0,31, πάχ. 0,08. γρ. ὕψ. 0,06-0,04.

ΤΡΥΦΑΙ	Τρύφαι-
ΝΑΛΕΥ	να Λευ-
ΚΙΟΥΧΡΗ	κίου χρη-
ϹΤΗΦΙ	στή, φί-
ΛΑΝΔΡЄ	λανδρε,
ΧΑΙΡΕ	χαῖρε.
Ͱ	[Η - - - -]

Ἐπὶ τῆς ὄπισθεν ὄψεως τῆς στήλης εἶνε ἀπειροκαλώτερον κεχαραγμένη ἡ αὐτὴ ἐπιγραφή.

Ἐν Λέρῳ, τῇ 25ῃ φεβρουαρίου 1921.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

17 9 23

Εἰς Σποράδων ἐπιγραφὰς

(Annuar. 1915 133 κἑ)

ὑπὸ

Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ.

Ἀρ. 1. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐκ 57 στίχων ἀποτελουμένη, ἐν οἷς περιλαμβάνονται 43 ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, δὲν ἀποτελεῖ, ὡς φαίνεται, ἢ τὸ τέλος ἐκτενοῦς καταλόγου δημοσίας συνεισφορᾶς, ἥτις ἄγνωστον πρὸς τίνα σκοπὸν ἐγένετο. Ἄν, ὡς ὑποτίθησιν ὁ κ. Μ., ὁ λίθος ἦν ἐντετειχισμένος ἐν μεγάλῳ δημοσίῳ οἰκοδομήματι πλησίον ἄλλων ἀπαρτιζόντων τὴν ὅλην ἐπιγραφήν, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ συνεισφορὰ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου. Περὶ τῆς διατάξεως τῶν ὀνομάτων ἐν τῷ καταλόγῳ παρατηροῦμεν ὅτι ταῦτα εἶνε διατεταγμένα ἐναλλάξ, ἤτοι ἀνδρὸς-γυναικός. Τὸ τοιοῦτον, ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἀποκεκρουμένη κατὰ τὴν ἀρχήν, δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ἀπὸ τοῦ στίχου 11, ἀφ' οὗ καὶ ἀσφαλῶς διακρίνονται, μέχρι τέλους. Ἡ τοιαύτη δὲ διάταξις ἀνεξαιρέτως κρατοῦσα ὡς κανὼν μεταξὺ 44 στ. καὶ ἐν συνεχείᾳ 35 ὀνομάτων, διότι τοσαῦτα ἐν τοῖς στ. τούτοις ἀναφέρονται, δὲν εἶνε, νομίζομεν, τυχαία. Πρὸς τήρησιν μάλιστα τοῦ κανόνος τούτου παρατηρεῖται ὅτι ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας ***Μνασαγόρα Ὑψικλεῦς Λινδοπολίτου*** (στ. 8-13), ἐπειδὴ ταῦτα εἶνε τρία, γυνή, ἀνήρ, θυγάτηρ, ἐδέησε νὰ ἀναγραφῇ ἐκ δευτέρου τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς μετὰ τὸ τῆς θυγατρός, ἵνα μὴ τοῦτο συμπέσῃ μετὰ τοῦ τῆς ἑπομένης Τυρίας. Τοῦτ' αὐτὸ συνέβη ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας τοῦ ***Λαοδικέως μετοίκου*** (στ. 2—7) καὶ τῆς τοῦ ***ἐγγενοῦς μετοίκου Φαρνάκου*** (στ. 47-56). Ἐν δὲ τῇ ἀναγραφῇ τῶν προσώπων τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐκ ***Καμύνδου Ἀριστομάχου Ἀλεξάνδρου*** (στ. 28-36), ἅτινα εἶναι 4, γυνή, ἀνὴρ καὶ θυγατέρες 2, ἐδέησε νὰ ἐπαναληφθῇ τρὶς τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρός, ἵνα μὴ συμπέσωσι τὰ ὀνόματα τῶν θυγατέρων καθὼς καὶ τῆς τελευταίας τούτων μετὰ τοῦ τῆς ἑπομένης ***Κλευπάτρας Μιλησίας***. Ἐπειδὴ δὲ ὁ κατάλογος λήγει εἰς ὄνομα ἀνδρός, συμπεραίνεται ὅτι ἤρχιζεν ἀπὸ ὀνόματος γυναικός. Ἐπίσης παρατηρεῖται ὅτι αἱ μὲν γυναῖκες ἀνεξαιρέτως συνεισφέρουσιν εἰς ***ἀσ(σάρια)***, οἱ δὲ ἄνδρες εἰς ***δραχμάς***. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλεται νὰ συμπληρώσωμεν τὰ ὀνόματα τῶν ἀποκεκρουμένων στίχων τῆς ἀρχῆς, ἅτινα ἐκ τῶν σῳζομένων μερῶν δὲν διακρίνονται ἂν εἶναι ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν.

Ἐν στ. 2 καὶ 5 κατὰ τὰς εἰρημένας παρατηρήσεις ἐπιβάλλεται νὰ συμπληρώσωμεν διὰ θηλυκοῦ (***ἁ δεῖνα***), καὶ ἑπομένως τὸ ἐν στ. 3 καὶ 6 ***Λαοδικεὺς*** ἀνήκει εἰς ἕτερον ὄνομα, ἀρσενικόν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀσ. τὸ ἐθνικὸν πλέον δὲν ἔχει τόπον. Ὥστε συμπληρωτέον ὧδε:

2 (ἁ δεῖνα) ἀπὸ Φ]οινίκας ἀσ. Ƙ.
(ὁ δεῖνα) Λαο]δικεὺς
ἀπὸ Φοινίκας μ]έτοικος Δ.
5 (ἁ δεῖνα) ἀ]πὸ Φοινίκας ἀσ. ' '.
(ὁ δεῖνα) Λαοδικεὺς
ἀπὸ Φοινίκ]ας μέτοικος Δ.

Ἕτερον Λαοδικέα ἀπὸ Φοινίκης γνωρίζει ἡμῖν ὁ κ. Μ. διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 44 ἐπιγραφῆς.

Στ. 8. τὸ ὄνομα ἦτο θηλυκόν, καθ' ἃ ἀπαιτεῖ ὁ ὑποδειχθεὶς κανὼν τῆς ἐναλλὰξ διατάξεως τῶν ὀνομάτων, ἀναγνωστέον δὲ ὡς ἑξῆς:

(ἁ δεῖνα) Δ]ράκοντος Δαματριὰς
ἀσ. Ƙ Μν]ασαγόρας Ὑψικλεῦς,

πρβ στ. 9, 12, 32, 35. Εἶνε δὲ το ***Δαματριὰς*** (ἀρσ. ***Δαματριεὺς***) δημοτικόν, τὸ πρῶτον ἐκ τῆς ὑπ' ὄψει ἐπιγραφῆς γνωριζόμενον, προερχόμενον ἐκ δήμου ***Δαματριάδος***, τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο διέσωσεν ἡ καὶ μέχρι ἡμῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ῥόδου

ὀνομαζομένη *Δαματριά*, χωρίον οὐ μακρὰν τῆς Ἰαλυσοῦ (Τριάντα) κείμενον [1]. Τὸ ὄνομα τοῦ Ροδίου τούτου δήμου ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὰς τιμάς, ἃς οἱ Ρόδιοι ἀπένειμαν εἰς *Δημήτριον* τὸν Πολιορκητήν [2], μία δὲ τούτων πιθανῶς ἦτο ἡ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐπωνυμία τοῦ δήμου τούτου [3].

Στ. 17 ἴσως ἀναγνωστέον *ὁ δεῖνα Ὀλβ]ιαπολίτας* (= Ὀλβιοπ., πρβ στ. 24 καὶ σ. 156 (55_4) καὶ σ. 158 (68_3) *Νεοπολίτας*, DI 4031 $_2$*Νεαπολίτα*—$_6$*Νεαπολίτιδο[ς]*).

Στ. 43. Ἀντὶ *κατὰ ὑ(οθεσίαν δὲ)* ἀναγνωστέον: ***κατὰ θυ(γατροποιίαν δέ)***, καθότι πρόκειται περὶ γυναικός, ***ΠανταKλείας Πολίτου***, πρβ στ.26, ***καθ' ὑ(οθεσίαν δὲ)***.

Ἀρ. 2. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἐξέδωκεν ἤδη ὁ ἀδελφὸς Μιχαὴλ Χαβιαρᾶς ἐν ΑΕ 1915 128.

b 4. Ἐκτὸς τῆς συμπληρώσεως ***Ἑρμοκρ[άτευς]*** τοῦ Χ. πιθανὴ εἶναι καὶ ἡ συμπλήρωσις ***Ἑρμοκ[ρέοντος]***. Ἡ δὲ τοῦ κ. Μ. συμπλήρωσις ***Ἑρμοκ[ρίτου]*** εἶναι ἀπίθανος, διότι τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν ἀνεγνώσθη μέχρι τοῦδε ἐν Ροδιακῇ ἐπιγραφῇ, ἐνῷ τὰ δύο προηγούμενα εἶναι εὔχρηστα.

bc 7. Ὁ Χ. συμπληροῖ ***Φύλαξ*** καὶ παρουσιάζει νέαν ἀρχὴν ἐν τῷ ναυτικῷ τῶν Ροδίων ἀντιστοιχοῦσαν τῇ τῶν δύο ἐν Ἀθήναις στρατηγῶν, τοῦ ἐπὶ τὴν Μουνιχίαν καὶ τοῦ ἐπὶ τὴν Ἀκτήν. Ὁ δὲ κ. Μ. συμπληροῖ, ὡς καὶ ἐν στ. 5, ***[ἀρχιναυ]φύλαξ***. Ἀλλὰ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ Φ τῆς ἐν στ. 7 λέξεως ἐν τῷ λίθῳ ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὸ πρῶτον Α τοῦ ἐν στ. 5 ***ἀρχιναυφύ[λαξ***, ὁ δὲ μετ' ἀρκετῆς ἐπιμελείας χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν πολὺ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀνωμάλως ἐν στ.7 ἐχάραξεν ἐξέχοντα ἐν ἀριστερᾷ 7 ὅλα γράμματα (***ἀρχιναυ***)· ἔπειτα, ἐὰν προύκειτο περὶ δύο ἀρχιναυφυλάκων, ὁ καὶ κατ' ἀρχὴν εἶνε ἀπίθανον, θὰ εἴχομεν τὸν πληθυντικὸν ***ἀρχιναυφύλακες*** καὶ οὐχὶ δὶς τὸν ἑνικόν, ὡς, προκειμένου περὶ πολλῶν, ἔχομεν κατωτέρω ***τὸ καθήμενοι*** ἢ ***παρακαθήμενοι*** (στ.10).

bc 10. Ὁ Χ. ἀναγινώσκει *κ]αθήμενοι*=δικασταί, διότι, ὡς φαίνεται, ἡ ἀρχὴ τῆς λ. ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῶν λ. ***φύλαξ*** καὶ ***ἀρχιναυφύλαξ***· ὁ δὲ κ. Μ. κατὰ τὴν ἐν ΑΜ 1895 $_{233}$ ἐπιγραφὴν συμπληροῖ ***τοὶ παρακ]αθήμενοι***=ἐπιβάται. Παρὰ τὴν ἐπιγραφικὴν ὅμως ταύτην μαρτυρίαν νομίζομεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ σπεύσωμεν νὰ ἀπορρίψωμεν τὴν τοῦ Χ. ἀνάγνωσιν καὶ τὰς ἐπ' αὐτῆς ἐπιτυχεῖς παρατηρήσεις διὰ τὸν ῥηθέντα τεχνικὸν λόγον καὶ διότι ἐν τῷ ναυτικῷ τῶν Ροδίων οὐδόλως ἀπίθανον νὰ ὑπῆρχον ***καθήμενοι***, ἀφοῦ ἔχομεν ***παρακαθημένους***.

Ἀρ. 6. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δύναται νὰ συμπληρωθῇ οὕτω:

Διὶ Σωτῆ]ρ[ι καὶ
Ἀθά]ναι Λινδία[ι
ἀ]παρχάν.

Ἀρ. 11. Αὕτη ὡς σημειοῖ (σημ. 3) καὶ ὁ κ. Μ., ἐξεδόθη ἤδη ὑπὸ Hiller von Gärtringen ἐν Jh 1901 159 κέ.

Στ. 11-13. Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Μ. Χαβιαρᾶ (ΑΕ 1913 σ. 9 ἀρ. 9, καὶ κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην διόρθωσιν τῆς ἐν IG XII$_1$ 107 ἐπιγραφῆς ὑπῆρχεν ἐν Ρόδῳ κοινὸν ***Παναθηναϊστᾶν στρατευομένων***, οὐχὶ ***συνστρατευομένων*** οὐδὲ ***συνστρατευσαμένων***, φαίνεται δὲ πιθανὸν ὅτι οἱ Παναθηναϊσταὶ στρατευόμενοι ἐν τῇ τριημιολίᾳ ***Εὐανδρίᾳ*** (ΑΕ 1913 $_9$ κέ, Jh 1901 $_{159}$) καὶ οἱ Παναθηναϊσταὶ στρατευόμενοι ἐν τῇ τριημιολίᾳ ***Πολιάδι*** (ΑΕ 1913 $_9$ κέ) ἀνῆκον μὲν εἰς τὸ κοινὸν Παναθηναϊστᾶν στρατευομένων, ἀλλὰ δὲν ἀπετέλουν αὐτοτελῆ κοινά, ὡς νομίζει ὁ ἐμὸς ἀδελφός. Δὲν εἶνε γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφικῆς μαρτυρίας ἂν οἱ ἐν τῇ τριημιολίᾳ ***Εὐανδρίᾳ Σεβαστᾷ*** (Bull. de l'Akad. de Danemark 1905, 52· IG XII$_1$ 58· ***Maiuri*** ἀρ. 18) στρατευόμενοι ἦσαν Παναθηναϊσταί, πρβ. ***Maiuri*** ἀρ. 14 ***συνστρα$_6$τευσαμένων***. Κατὰ ταῦτα οἱ στίχοι 11-13 συμπληρωτέοι ὡς ἑξῆς:

1 Βλ. τὸν ἐν IG XII$_1$ ἐπὶ τέλει ἐπισυνημμένον χάρτην τῆς νήσου Ρόδου· ***Ἐδουάρδου Μπιλιότου*** καὶ ***Ἀββᾶ Κοτρὲ*** Ἡ νῆσος Ρόδος (μετάφρ. *Μ. Μιλιαράκη* καὶ *Σ. Καραβοκυροῦ*) 1881 σ.394.

2 Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τ. Β' (1902) σ. 265.

3 Ἐπώνυμον τοῦ Δημητρίου πόλιν γνωρίζομεν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ, ἧς τὸ ἐθνικὸν *Δημητριεὺς* (θ. *Δημητριάς*) Στεφάνου Βυζαντίου, Ἐθνικὰ ἐν τῇ λέξει, «συνοικισθεῖσαν ἐκ μικρῶν τῶν περὶ τὴν Ἰωλκὸν πολιχνίων» ὑπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἰς ἣν ὁ υἱὸς Ἀντίγονος κομίσας ἔθηκε τὰ λείψανα αὐτοῦ. Πλουτάρχου, Δημήτριος ΝΓ' 15 κέ. Πρβ. Στραβ. 436. Δημητριὰς πόλις ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἀσσυρίᾳ, Στράβ. 738.

κ]αὶ στεφανωθέντα ὑπὸ Παναθ[ηναϊστᾶν στρατευομένων
ἐ]ν τριημιολίαι, ἇι ὄνομα Εὐανδ[ρία, καὶ ὑπὸ Πανα-[θηναϊστᾶν
στρατευομένων ἐν τριημιο[λίαι, ἇι ὄνομα Πολιάς,χρυσέ-

Ἀρ. 14 στ. 9. Ὁ τελευταῖος οὗτος στίχος δύναται νὰ συμπληρωθῇ ὡς ἑξῆς:

[καθ' ἅπαντα] τὸν βίον

Ἀρ. 17. Οἱ στ. 3 καὶ 4 ἔχουσιν οὕτω:

ΖΗΝΟΔΟΤΟΝΦ
ΒΟΥΝΑΣΤΟΝ

Προφανῶς τὰ τρία γράμματα μετὰ τῆς ἄνωθεν εὐθείας ΝΑΣ ἀποτελοῦσι βραχυγραφίαν, ἥτις τὸ πρῶτον ἀπαντῶσα ἐν Ροδιακῇ ἐπιγραφῇ δύναται νὰ εἶνε τοῦ ἐθνικοῦ *Νάσσιος*, ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφῇ Ρόδου IG XII_1 290 (*Holleaux+Diehl* BCH 1885, 120_{24}). Ὁ Hiller τὸ τοπικὸν ἀποδίδει εἰς τὴν Καρίαν (IG-XII_1 290). Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ πατρὸς δύναται νὰ συμπληρωθῇ *Φ[ιλεφή]βου*. IG XII_1 107,1.

Στ. 12 καὶ 13. ἀναγνωστέον: *φιλοφροσύνας [καὶ φιλο]$_{13}$τειμησάμενον*.

Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὁ δᾶμος ὁ Ροδίω[ν
καὶ ἁ βουλὰ Μᾶρ[κον
Ζηνόδοτον Φ[ιλεφή-
βου Νάσ((ιον)) τὸν [ἀξιολο-
γώτατον, ἄρ[ξαντα
ἐνδόξως τᾶς
πρυτανείας
καὶ στεφανω[θέν-
τα χρυσέωι στε[φά-
νωι εὐνοίας ἕν[ε-
κα καὶ τᾶς εἰς αὐ[τὸν
φιλοφροσύνας [καὶ φιλο-
τειμησάμενον
τᾶ τοῦ ἀνδριάντος [ἀνα-
στάσει τᾶ τε βουλ[ᾶ καὶ
τῶι δάμωι. θεο[ῖς.

Ἀρ. 18. Ἐν στ. 3 φέρονται τὰ ἑξῆς:

ΒΠΑΛΝ

ἅπερ ὁ κ. Μ. ἀναγινώσκει *β' πάλαν*. Νομίζομεν ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις εἶνε *β(=Νικασικράτευς) παλαι((οπολίταν))*. Κατὰ ταῦτα ὁ Ἐπιφάνης Διονυσίου καθ' ὑο(θεσίαν δὲ) Νικασικράτευς ἀνατίθησι θεοῖς τὸν ἐξ ὑοθεσίας ἀδελφὸν Νικασικράτην β(=Νικασικράτευς) Παλαι((οπολίταν)). Ἡ βραχυγραφία τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ἀπαντᾷ. Τὸ δὲ δημοτικὸν *παλαιοπολίτης* ἀπαντᾷ πολλάκις καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν *Κάμιρον* IG XII_1 σ. 228 ἐν τῷ πίνακι).

Ἀρ. 19. Οἱ στ. 9—10 ἀποκαθίστανται οὕτω:

κατορθώσαντα καὶ ἀδιαλείπτως [χρή-
σιμ[ον αὐτὸν παρέχοντα τᾶ [πόλει.

Ἀρ. 20. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι 14/15 δύνανται ἀσφαλῶς νὰ συμπληρωθῶσιν ὡς ἑξῆς:

τοὶ κατοικεῦ[ντες ἐν τᾶ πόλει Ρωμαῖοι
καὶ Νασιῶται:

Ἀρ. 103. Ὁ κ. Μ. ἐρωτᾷ *Διοκλείλα* ἢ *Διοκλεί(δ)α*. Ἡ γραφὴ προέρχεται, ὡς φαίνεται, ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ χαράκτου παραλιπόντος τὴν εὐθεῖαν τοῦ Δ. Ὡς παράδειγμα μνημονεύομεν Συμαϊκὸν ψήφισμα ἐν IG XII_{3_2} 1270, ἔνθα ἀντὶ Δ ἀπαντᾷ Λ ἐν ταῖς λ. ΛΙΧΟΜΙΑ στ. 2, ΣΠΟΥΛΑΝ στ. 5, ΛΥΟ στ. 9, ΙΛΙΑΙ στ. 13, ΛΕΟΜΕΝΑ στ. 15, ΔΕΛΟΧΘΑΙ στ. 20. Ἐν τῷ αὐτῷ ψηφίσματι παρατηρεῖται καὶ τοὐναντίον, ἤτοι Δ ἀντὶ Λ ἐν ταῖς λ. ΞΥΔΩΣΕΙΝ στ. 15, ΚΑΔΩΣ στ. 18, ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ χαράκτου. Ἐν στ. 2 ἀνάγνωθι *Θυσσανουντ[ίου*. Ἐν στ. 3 [*καὶ τᾶς*]. Ὥστε ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτω:

Διοκλεί(δ)α Διο[κλεῦς;]
Θυσσανουντ[ίου
καὶ τᾶς] γυναικὸς αὐτοῦ.....
Φιλάγρου ⟨ι⟩ Κυμισ[αλέως.

Ἀρ. 120. Εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Μ. περὶ τοῦ ὀνόματος *Καλλιαρίστα* προσθέτομεν ὅτι τοῦτο εἶναι σύνθετον ἐκ τῶν ὑπερθετικῶν τοῦ *καλὸς* καὶ *ἀγαθός*: *καλλίστα+ἀρίστα*, φαίνεται δ' ὅτι ὁ σχηματίσας τὸ ὄνομα ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ *σεμνοῦ ὀνόματος*: *καλὸς κἀγαθός* (πρβ Ξενοφ. Οἰκον. F' 14). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγνώσθη καὶ ἐξ ἄλλης ἐπιγραφῆς: A Majuri, Un' iscrizione onoraria di un ufficiale e magistrato rodioto .... Rodi 1917 σελ. 2, στίχ. 1.

Ἀρ 152. Ἐνταῦθα ὁ κ. Μ. ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ *Βυβα(σ)σίας* τῆς ὑπ' ἀριθμ. 151 ἐπιγραφῆς παρατηρεῖ «l'etnico *Βυβα(σ)σία* alla città di Βυβασσός nel promontorio Cnidio» Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α' 174) ἡ χώρα ἡ Κνιδίων, «*τὸ δὴ Τριόπιον καλέεται*», ἣν «*τετραμμένη ἐς πόντον*» καὶ ἤρχιζεν «*ἐκ τῆς Χερσονήσου τῆς Βυβασσίης*». Ὥστε ἐπὶ τῆς ὅλης Χερσονήσου συνείχοντο ἥ τε Κνιδία καὶ ἡ Βυβασσία χερσόνησος. Ἀρχόμενοι δὲ ἐκ τοῦ πρὸς τὴν *θάλασσαν* ἄκρου τῆς Χερσονήσου ἔχομεν πρῶτον τὴν Κνιδίαν καὶ κατόπιν τὴν Βυβασσίαν, ἥτις βεβαίως διῆκε μέχρι τῆς ἠπείρου. Ποῦ ἀκριβῶς ἦν τὸ ὅριον τῶν δύο χερσονήσων, ἄγνωστον. Ὁ R. Kiepert ἐν Karte von Kleinasien 1904 τίθησιν ὡς ὅριον τῶν δύο χερσονήσων τὸ χωρίον *Χατζούσουλα* ἔνθα τίθησι καὶ τὴν πόλιν *Βυβασσόν*. Καὶ ἡμεῖς δὲ ὡς τὴν Βυβασσὸν ἐθεωρήσαμεν τὴν πόλιν, ἥτις ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐνταῦθα καὶ δημοσιευθείσῃ ὑφ' ἡμῶν ἐν BCH 1910 125. Καὶ ὁ Hiller δὲ ἐν χάρτῃ II τοῦ IG XII1 ἐνταῦθα τίθησι τὴν Βυβασσόν. Εἶνε δὲ τὰ *Χατζούσουλα* τὸ μέσον σχεδὸν τῶν χερσονήσων.

Σύμη· ἀπρίλιος 1920.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

Περαίας τῆς Ροδίων ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1913 1-6).

Ἀριθ. 111. Ἐκ Θυσσανοῦντος ἐκομίσθη εἰς Σύμην καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωστηρίου ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ἐπὶ στήλης ἐκ μαρμάρου λευκοῦ κεχαραγμένη.

ΠΟΛΥΣΤΡΑΤΟΣ Πολύστρατος
ΞΕΝΟΚΛΕΥΣ Ξενοκλεῦς.

Ἐν Λέρῳ, 25ῃ φεβρουαρίου 1921.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς.

Εἰς Λίνδου ἐπιγραφὴν (IG XII₁ 893).

Τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 ϖ, εἶνε ἀναμφιβόλως ἀνεστραμμένον ω (πρβ *Tod* JHS 1922180· περὶ ἄλλων τοῦ ω σχημάτων πρβ ΑΕ 191742α), τὰ δὲ γράμματα *θοι* δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συγκοπὴ τῆς σπανιωτάτης λέξεως *θοινάτωρ*. Διὰ ταῦτα νομίζομεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ οὕτω:

Εὔοδος
ὧ καὶ οἱ θ((ε))οὶ
ἐχρημάτισαν.

Πρὸς τὴν ἀνάγνωσιν ταύτην πρβ. *Dittenberger* SIG² 807 (=³1173) *Γαΐῳ τινὶ τυφλῷ ἐχρημάτισεν* (δηλ. *ὁ θεός*)$_1$ — *ἐχρησμάτι*$_8$*σεν ὁ θεός* — *ἐχρησμά*$_{12}$*τισεν ὁ θεός* — *ἐχρημάτισεν ὁ θεός*$_{15}$ — 738 (=³1110)$_8$ *ὁ θεὸς ἐχρημάτισε* καὶ SIG² III σ. 435 λ. *χρηματίζω*.

Σύμη· ἀπρίλιος 1920.

Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς

Πελίκη τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου

ὑπὸ

Σέμνης Παπασπυρίδου.

Ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ ὀλιγίστων εἰς τὸ εἶδος του ἀγγείων τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου εἶναι τὸ ἀγγεῖον τοῦτο (ἀρ. 14498). Οὐχὶ μόνον διὰ τὸ ὡραῖον πορτοκαλλόχρουν χρῶμα τοῦ πηλοῦ, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται πολὺ εὐχαρίστως ὁ ὀφθαλμός, οὐδὲ τόσον διὰ τὴν παράστασιν, ὅσον διότι ἔχομεν εἰς τοῦτο ἓν ἀκόμη ἀγγεῖον ἐκ τῶν λεγομένων «τῆς Περικλείου ἐποχῆς».

Τὸν διευθυντὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου κ. Κ. Κουρουνιώτην, ὅστις, μετὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν καλωσύνην, προθυμότατα ἐπέτρεψε τὴν δημοσίευσιν, εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως.

Τὸ σχῆμα τῆς «πελίκης» ἀρχίζει ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων μελανομόρφων καὶ εἶναι συχνότατον εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχήν, παύει δὲ ἡ χρῆσις του πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ἀντικαθισταμένου ὑπὸ τοῦ κρατῆρος, ἰδιαιτέρως εὐνοουμένου ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν τεχνιτῶν τοῦ Δ΄ αἰῶνος. Ὁ πρῶτος τῶν ἀγγειογράφων τῶν ἐρυθρομόρφων, ὅστις μετεχειρίσθη τὸ σχῆμα τοῦτο, εἶναι ὁ Εὐθυμίδης (*Beazley*, Vases in America σ. 56).

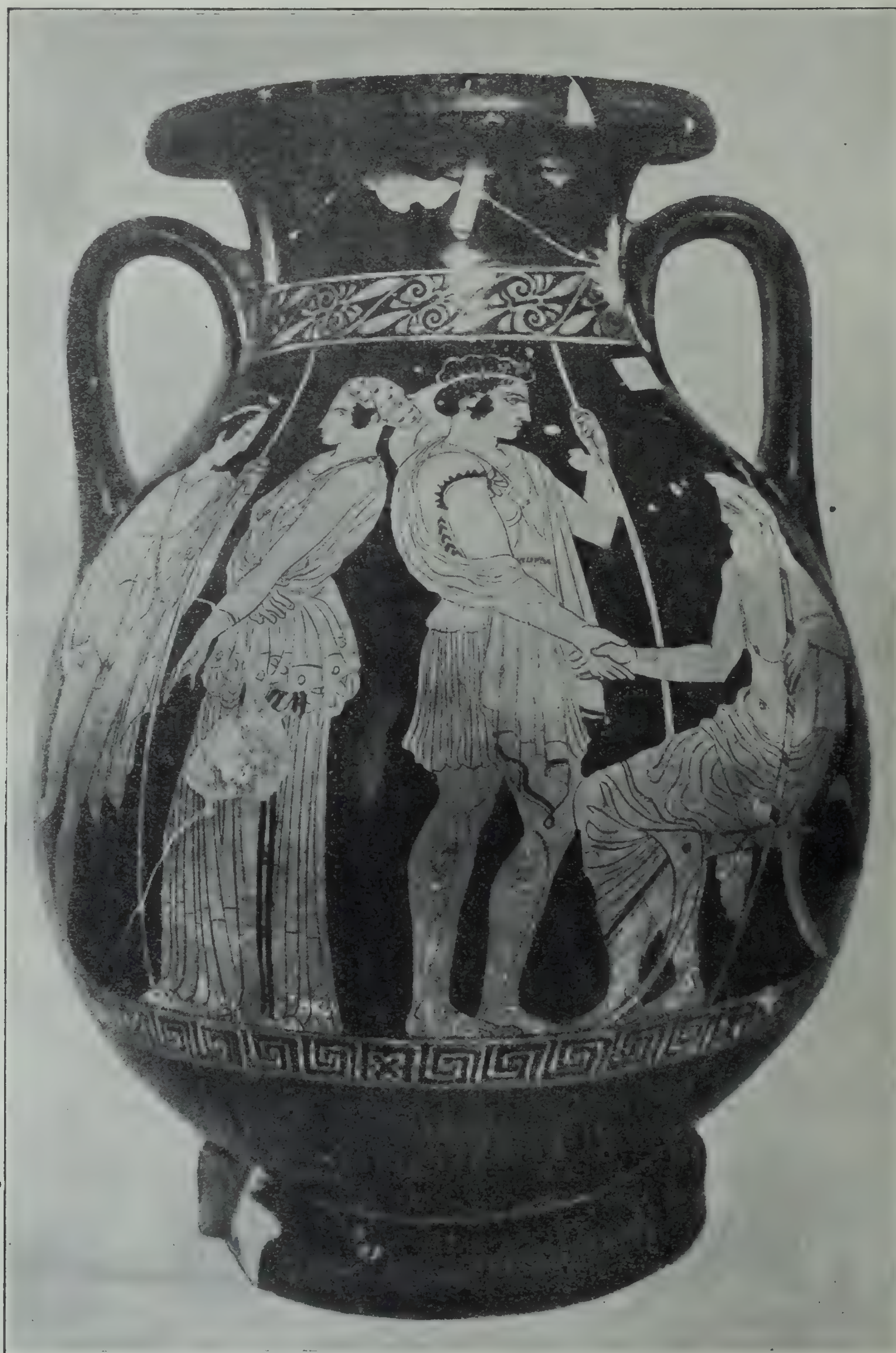
Ὁ λαιμὸς κοσμεῖται ὑπὸ τοῦ συνηθεστάτου κοσμήματος τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῶν διπλῶν πλαγίων ἀνθεμίων, ἅτινα ἐμφανίζονται πρῶτον, χωρὶς νὰ εἶναι πολὺ συνήθη, εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ, κυριαρχοῦσι περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος καὶ περὶ τὸ 440 ἀρχίζουσι ν' ἀντικαθίστανται ὑπὸ ἄλλου κοσμήματος, τῶν φύλλων δάφνης, ἀπαραιτήτου εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς παρακμῆς.

Ὅτι συνυπῆρξάν ποτε τὰ δύο κοσμήματα εἶναι εὐνόητον καὶ γνωστόν, γίνεται ὅμως φανερώτερον ἐκ μιᾶς «πελίκης» τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου (ἀρ. 1185), συγχρόνου τῷ ἀγγείῳ ἡμῶν, ἥτις εἰς τὴν μίαν ὄψιν φέρει τὸ ἓν κόσμημα καὶ εἰς τὴν ἑτέραν τὸ ἄλλο.

Ὁ κάτωθεν τῆς παραστάσεως ἀπαραίτητος μαίανδρος καὶ ἀνὰ δύο μεγάλα ἀνθέμια κάτωθεν τῶν λαβῶν συμπληρώνουσι τὴν διακόσμησιν τοῦ κενοῦ μέρους τοῦ ἀγγείου. Τὸ χεῖλος εἶχε θραυσθῆ καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν καὶ ἀποσπασθῆ ἐκ τοῦ λοιποῦ σώματος· τοῦτο δεικνύουσι καλῶς οἱ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ ἀγγείου δώδεκα μολύβδινοι σύνδεσμοι, δι' ὧν, ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἀκόμη ἐποχῆς, εἶχεν ἑνωθῇ τὸ χεῖλος μετὰ τοῦ λοιποῦ σώματος· δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ἐχρησιμοποιήθη ἐκτὸς τῶν συνδέσμων ἄλλη τις οὐσία πρὸς συγκόλλησιν· τὰ ἐπὶ τῶν θραυσμάτων ἴχνη κόλλης εἶναι ἀσφαλῶς νεώτερα.

Ἡ παράστασις εἶναι συνηθέστατον θέμα, τὸ ὁποῖον δὲν λείπει ἀπὸ οὐδεμιᾶς ἐποχῆς τῆς ἀρχαίας κεραμεικῆς, ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ ἀναχωροῦντος πολεμιστοῦ (**εἰκ. 1**). Δεξιά, ἐπὶ ἕδρας μετ' ἐρεισινώτου, κάθηται γέρων μὲ λευκὴν κόμην καὶ πώγωνα, ἔχων περιβεβλημένον τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς ὀσφύος μέχρι τῶν μηρῶν δι' ἱματίου μὲ λεπτὴν μελανὴν παρυφήν. Στηρίζεται διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἀγκῶνος εἰς τὸ ἐρεισίνωτον, ἐνῷ διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς κρατεῖ ὡραῖον σκῆπτρον, δεξιοῦται δὲ τὸν πρὸ αὐτοῦ ὄρθιον νεανίαν. Οὗτος φορεῖ βραχὺν χιτῶνα μὲ λεπτὰς πτυχὰς καὶ ἐπ' αὐτοῦ θώρακα, φθάνοντα ὀλίγον κατωτέρω τῆς ὀσφύος, περὶ δὲ τὴν ὠμοπλάτην φέρει ἱμάτιον, συνεπτυγμένον, συγκρατούμενον ὑπὸ τῶν δύο βραχιόνων. Διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ δόρυ ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης ἀποχαιρετᾷ τὸν πατέρα. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ περιβάλλεται ὑπὸ στεφάνου ἐκ φύλλων καὶ ὑπὸ ταινίας, ὄπισθεν δέ, πίπτων ἐπὶ τοῦ τραχήλου, εἶναι ὁ ἀπαραίτητος ὁδοιπορικὸς πέτασος.

Ἀριστερὰ σχηματίζουσι δεύτερον σύμπλεγμα μία γυνὴ καὶ νεανίας. Ἡ γυνή, ἥτις ἔχει στρέψει τὰ νῶτα πρὸς τὸν πολεμιστήν, φορεῖ τὸν Δωρικὸν πέπλον μὲ μακρὸν κόλπον καὶ ἀπόπτυγμα, ἡ δὲ

1: πελίκη τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου· ἀποχαιρετισμὸς ἀναχωροῦντος πολεμιστοῦ.

κόμη καλύπτεται ὑπὸ κεκρυφάλου κοσμουμένου διὰ μικρῶν κύκλων, μὲ μαύρας στιγμὰς ἐντὸς αὐτῶν· τὴν δεξιὰν στηρίζει ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀσφύος, ἐνῷ ἡ ἄλλη πίπτει κάτω ἐλευθέρα, μὲ τὴν παλάμην ἀνοικτήν, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὀφιοειδοῦς ψελίου. Ὁ πρὸ αὐτῶν νεανίας **(εἰκ. 2)** εἰκο-

2: τῆς πελίκης 14498: ὁ σύντροφος τοῦ πολεμιστοῦ.

νίζεται ἐντελῶς γυμνός, μὲ μόνον τὸ ἱμάτιον ἐρριμμένον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὠμοπλάτης, φορεῖ δὲ καὶ οὗτος ταινίαν καὶ στέφανον πέριξ τῆς κεφαλῆς καὶ στηρίζεται διὰ τῆς ἀριστερᾶς εἰς δόρυ ἐνῷ τὴν ἄλλην ἔχει ἐπὶ τῶν ἰσχίων.

Εἶναι ἡ γνωστὴ «Πολυγνώτειος» στάσις, ἥτις περὶ τὸ τέλος τοῦ Ε΄ αἰῶνος γίνεται ἡ χαρακτηριστικὴ τῶν ἀγγείων τοῦ κύκλου τοῦ Μειδίου. Ἀριστερὰ τῆς ὀσφύος ἐξέχει ἡ καρδιόσχημος λαβὴ τοῦ ξίφους, διὰ τὴν ἀνάρτησιν τοῦ ὁποίου ἐχρησίμευεν ὁ περιθέων τὸ στῆθος τελαμών.

Τὸ ἔσωθεν τοῦ μελανοῦ γανώματος πρῶτον περίγραμμα διακρίνεται σαφῶς πέριξ τῶν μορφῶν, ἀλλ᾿ εἶναι περίεργον ὅμως, ἂν καὶ ὄχι ἀσύνηθες, ὅτι αἱ χάριν ἐξάρσεως τῶν μορφῶν ἀπὸ τοῦ μελανοῦ γανώματος ἀγόμεναι συνήθως γραμμαὶ «relieflinien») δὲν ἔχουσιν ἀχθῆ ἐδῶ πέριξ ὅλου τοῦ σώματος ἑκάστης μορφῆς, ἀλλὰ μόνον πέριξ τοῦ προσώπου καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ ὤμου, εἰς τινας δὲ τῶν μορφῶν ἐγένετο χρῆσις τοιούτων καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῶν βραχιόνων καὶ χειρῶν. Ἐξαιρετικῶς εἰς τὸν πρὸ τοῦ γέροντος νεανίαν ἡ γραμμὴ αὕτη, ἐκτὸς τοῦ προσώπου, χρησιμεύει ὡς περίγραμμα καὶ τοῦ πετάσου.

Εἰς τὴν παράστασιν τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν ἀναγνωρίζομεν τὸν συνήθη τρόπον τῆς Περικλείου ἐποχῆς, ὅστις ἔχει ἀπαλλαγῆ τῆς κατατηξιτέχνου ἀποδόσεως τῶν τεχνιτῶν τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ὀλιγώτερον τοιαύτης τῶν Πολυγνωτείων ἀγγείων. Ἐκτὸς τῶν μυῶν τῶν ποδῶν, οἵτινες ἔχουσιν ἀχθῆ δι᾿ ἠραιωμένου στιλπνοῦ, ἡ λοιπὴ ἀνατομικὴ διάπλασις ἔχει ἀποδοθῆ διὰ σταθερῶν λεπτῶν γραμμῶν.

Ὁ δεύτερος νεανίας παρεστάθη γυμνὸς πιθανῶς πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, ἴσως ὅμως καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἱκανότητος τοῦ τεχνίτου περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀνατομικῶν λεπτομερειῶν τοῦ σώματος.

Ἡ ῥίς, ὀξεῖα καὶ γωνιώδης, ἔχει τὸν Φειδιακὸν τύπον, ἀκολουθοῦσα τὴν γραμμὴν τοῦ μετώπου. Ἐλαττωματικὸς εἶναι ὁ δεξιὸς ὦμος τοῦ ἐνδεδυμένου νεανίου, ὅστις κλίνει περισσότερον τοῦ φυσικοῦ πρὸς τὰ ἔσω οὕτως ὥστε παρέχει τὴν ἐντύπωσιν στενοθώρακος. Τοῦτο εἶναι ἄλλως τε τὸ μόνον σφάλμα τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ καταλογίσῃ εἰς τὰς μορφάς, αἵτινες γενικῶς εἶναι ἐλεύθεραι καὶ ἀβίαστοι, ἀναπνέουσαι τὸν ἀέρα Ὀλυμπιακῆς ἀτμοσφαίρας.

Αἱ πτυχαὶ τοῦ πέπλου τῆς γυναικὸς ἔχουσι τὸ ἐπικρατοῦν εἰς τὰ περὶ τὸν Παρθενῶνα ἔργα σχῆμα τῶν καθέτων ῥαβδώσεων, ὁ δὲ κεκρύφαλος αὐτῆς, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, εἶναι ἐκ τοῦ ἰδίου ὑφάσματος, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἐνδύματα ξένων προσώπων, τοῦ Πάριδος, Μηδείας κ. ἄ. Οἱ ἐπὶ τοῦ κόλπου διακρινόμενοι ἡμίσεις κύκλοι εἶναι πιθανώτατον ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐνοηθῶσιν ὡς κόσμημα τοῦ ὑφάσματος, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς τρόπος μιμήσεως τῶν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου κοιλωμάτων τῶν δηλούντων τὰ μεταξὺ τῶν πτυχῶν τοῦ κόλπου διαστήματα.

Ἀντιθέτως τὸ κόσμημα τοῦ ἀποπτύγματος πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς κέντημα αὐτοῦ τοῦ ὑφάσματος.

Τὸ μεστὸν καὶ εὔρωστον σῶμα τῆς γυναικὸς μᾶς ἐνθυμίζει τὰς Κόρας τοῦ Ἐρεχθείου καὶ τὰς «Ἐργαστίνας» τῆς Ζωφόρου, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῆς μὲ τὴν ἁδράν, ὀξεῖαν ῥῖνα καὶ τὸ ἐξογκωμένον κάτω χεῖλος, ἐκφράζει ὅλην τὴν ἔντασιν τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα γεννῶνται εἰς τὴν ψυχήν της, κατόπιν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ προσφιλοῦς. Δὲν ἔχει ὅμως ἐνδώσει εἰς τὴν θλίψιν της ἀλλ' ἐκφράζει ἐνέργειαν καὶ ἀποφασιστικότητα, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν ζωηρῶν κινήσεων τῶν χειρῶν καὶ ἐκ τῆς ὅλης φυσιογνωμίας της. Ἔχει ἐνδιαφέρουσαν συζήτησιν μὲ τὸν πρὸ αὐτῆς νεανίαν, ὅστις προφανῶς εἶναι ὁ φίλος ἢ ὁ ἀκόλουθος τοῦ πολεμιστοῦ καὶ δίδει εἰς αὐτὸν τὰς τελευταίας ὁδηγίας περὶ τῶν φροντίδων του διὰ τὸν ἀναχωροῦντα.

Ὡς πρὸς τὸν γέροντα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ νωχελής πως στάσις του εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὴν σοβαρότητα τῆς περιστάσεως, εἰς τὸ πρόσωπόν του ὅμως ***(εἰκ. 3)*** ἔδωκεν ὁ τεχνίτης ἰδιαιτέραν προ-

3: ἡ κεφαλὴ τοῦ γέροντος πατρός.

σοχήν. Εἶναι ἡ σοβαρὰ στιγμὴ καθ' ἣν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἡμιάνοικτα χείλη του, ὁμιλεῖ πρὸς τὸν υἱόν του, καὶ εἰς τὴν λάμψιν, ἥτις φωτίζει τὸ βλέμμα του, νομίζει τις ὅτι διακρίνει ἐκφραζομένην πρὸς αὐτὸν τὴν σύστασίν του, ὅπως μὴ φανῇ κατώτερος τῶν προγόνων του.

Ἐντελῶς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀγγείου τούτου εἶναι τὸ ὅτι ἡ παράστασις εἶναι ἐντελῶς ἀποκεντρωτική. Ἂν καὶ πρόκειται, δηλαδή, περὶ μιᾶς ὑποθέσεως, τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πρὸ τοῦ γέροντος νεανίου, ὁ τεχνίτης ἐδιχοτόμησεν εἰς δύο τὴν παράστασιν, ἐνῷ φυσικώτερον θὰ ἦτο, ἐὰν ἡ γυνὴ μετὰ τοῦ γυμνοῦ νεανίου, ἀπέβλεπον εἰς τὸ ἄλλο σύμπλεγμα· τοῦτο θὰ κατωρθοῦτο εὐκολώτατα ἐὰν ὁ γέρων καὶ ὁ πρὸ αὐτοῦ νέος ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸ μέσον, ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῶν τὰ δύο ἄλλα πρόσωπα, ἅτινα θὰ ἀπέβλεπον εἰς τὸ κέντρον. Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι συνηθεστάτη, γενικὴ σχεδόν, εἰς τὰ ἀγγεῖα τὰ ἔχοντα χωριστὴν παράστασιν ἐπὶ ἑκάστης ὄψεως καὶ ὄχι ἐκτυλισσομένην πέριξ τοῦ ἀγγείου, πρὸ πάντων εἰς τὰς σκηνὰς γυναικωνίτου, τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ ἐφήβου, τὰς μουσικὰς συγκεντρώσεις. Καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ ἡ καθημένη νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ ἄκρον, τότε ἡ μία τοὐλάχιστον ἐκ τῶν ἄλλων εἰκονίζεται κατενώπιον, ἢ κατὰ $^3/_4$, οὕτως ὥστε νὰ συνδέῃ τὴν καθημένην πρὸς τὰς ἄλλας. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἀποφεύγεται ἐπιτυχῶς ἡ παράταξις πολλῶν ὀρθίων μορφῶν πρὸ τῆς καθημένης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον φέρει μονοτονίαν καὶ ζημιώνει τὴν παράστασιν.

Ὁ τεχνίτης ἡμῶν, ἄγνωστον διατί, δὲν ἠκολούθησε τὸν κανόνα τοῦτον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι, ὡς ἀληθὴς καλλιτέχνης, δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν τυπικὴν καὶ ψυχρὰν πλέον καταστᾶσαν συμμετρίαν, ἴσως ὅμως καὶ νὰ ἔδωσεν ἐξ ἀρχῆς ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν συνομιλίαν τῆς γυναικὸς μετὰ τοῦ νεανίου καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ τοὺς ἀποχωρίσῃ.

Ποῖα εἶναι τὰ ἐνώπιον ἡμῶν πρόσωπα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ μαντεύσῃ τις, οὔτε φρόνιμον ν' ἀναζητήσῃ. Διότι εἶναι πασίγνωστον ὅτι, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παράστασιν ταύτην, οἱ ἀγγειογράφοι, ἀφοῦ πρῶτον εἰκονίσωσι τὴν σκηνήν, ἐπιθέτουσιν ἔπειτα ἐπιγραφὰς πρὸς δήλωσιν τῶν προσώπων, πολλάκις τὰς τυχούσας ἢ ἐκείνας, αἵτινες ἔρχονται πρῶται εἰς τὸν νοῦν των καὶ ἂν ἀκόμη αὗται δὲν συνυπῆρξαν ποτὲ μυθολογικῶς. Οὕτω τὰ πρόσωπα τοῦ ἀγγείου ἡμῶν δύνανται νὰ εἶναι Πηλεύς, Ἀχιλλεύς, Θέτις καὶ Πάτροκλος (Ἐθν. Μουσείου 507, C.C 671), ἢ Λυκομήδης, Νεοπτόλεμος, Δηϊδάμεια (Reinach. Repertoire Vas. I σ. 304) ἢ Πρίαμος,

Ἕκτωρ, Ἑκάβη, ὅπως εἰς τὸ γνωστότατον ἀγγεῖον τοῦ Εὐθυμίδου, ἢ ἀκόμη καὶ Ἀχιλεύς, Κυμοθόη, Οὐκαλέγων (Annali 1850 πίν. G καὶ H πρβ καὶ Robert «Hermeneutik. σ. 143 κξ. σ. 90 κξ.) Ὅταν δὲν ὑπάρχωσιν ἐπιγραφαί, τότε εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἀπεκονίζεται σκηνὴ τοῦ καθημερινοῦ βίου, τοιαύτη δὲ πιθανώτατα εἶναι καὶ ἡ τοῦ ἀγγείου μας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι χάριν ἐπισημότητος ἐδόθη εἰς τὸν γέροντα τὸ σκῆπτρον, ἵνα ὑπαινιχθῇ δι' αὐτοῦ ὁ τεχνίτης ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν μυθολογικὸν πρόσωπον, ἀδιάφορον ἂν ὁ τεχνίτης οὐδὲν τοιοῦτον ἐφαντάσθη. Ἐὰν ὅμως πράγματι ἐχώρισε τὰ δύο συμπλέγματα χάριν ἐξάρσεως τῆς μεταξὺ γυναικὸς καὶ νέου συνομιλίας, ὅπως ἀνωτέρω ὑπετέθη, τότε ἀσφαλῶς ἡ σκηνὴ εἶναι μυθολογική· ἀλλ' ἀφοῦ δὲν ἀποδεικνύεται τὸ πρῶτον πῶς δύναταί τις νὰ βεβαιώσῃ καὶ περὶ τοῦ δευτέρου;

Εἶναι ἀδύνατον, ὅταν ἴδῃ τις τὸ ἀγγεῖον τοῦτο τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, νὰ μὴν ἐνθυμηθῇ τήν, τόσον συγγενῆ πρὸς αὐτό, γνωστοτάτην στάμνον τοῦ Μονάχου (Furtwängler-Reichold πίν. 35. Buschor Griech. Vasenm. σ. 201). Δὲν εἶναι μόνον ἡ ὁμοιότης τῆς παραστάσεως, ἢ ἡ χρονολογία, αἵτινες φέρουσι τὰ δύο ἀγγεῖα πλησίον ἀλλήλων, ἀλλ' ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις, ἥτις εἶναι ὁμοιοτάτη. Περὶ τούτου πείθεταί τις ἐὰν παραβάλῃ κεφαλάς τινας καὶ τῶν δύο ἀγγείων· ἡ εὐγένεια, ἡ λεπτότης τῶν μορφῶν καὶ ἐν γένει τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι τόσον ὅμοια, ὥστε σχεδὸν δὲν δύναταί τις νὰ ἀναγνωρίσῃ ποία κεφαλὴ εἶναι ἐκ τοῦ ἑνὸς ἀγγείου καὶ ποία ἐκ τοῦ ἄλλου· μόνον οἱ δύο γέροντες διαφέρουσι, διότι ὁ τοῦ ἀγγείου τοῦ Μονάχου εἶναι πολὺ κατώτερος τοῦ ἡμετέρου.

Εἰς τὴν στάμνον τοῦ Μονάχου προσέθεσεν ὁ Furtwängler (Furtwängler-Reichold I. σ. 189), ὡς προερχομένην ἐκ τῆς αὐτῆς χειρὸς ἄλλην στάμνον τοῦ Μουσείου τῆς Πετρουπόλεως (Compte-Rendu 1873, πίν. 5), ἥτις ἀποτελεῖ παράρτημα τῆς πρώτης, τὰ δύο δὲ ταῦτα ἀγγεῖα ὑπήγαγεν ὁ Bezaley (Vases in America σ. 181-3) ὑπὸ τὸν «τεχνίτην τοῦ Κλεοφῶντος» εἰς ὃν ἀποδίδει ἐν ὅλῳ 12 ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων τὰ τέσσαρα ἔχουσιν ὡς παράστασιν τὸν ἀποχαιρετισμὸν πολεμιστοῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι τυχαῖον, ἀντιθέτως δὲ εἶναι ἓν τεκμήριον εἰσέτι ὅτι ὑπὸ τὸν τεχνίτην τοῦτον πρέπει νὰ ὑπαγάγωμεν καὶ τὸ ἀγγεῖον τοῦ Ἐθν. Μουσείου.

Ὁ Pottier (Catalogue III, σ. 1108), ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀγγείων Μονάχου καὶ Πετρουπόλεως, ἅτινα τόσον ἐθαύμασεν ὁ Furtwängler, τὰ κατακρίνει ὡς πολὺ ἀκαδημαϊκὰ καὶ ἀνίκανα νὰ συγκινήσωσι. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ὑπερβολικόν, εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, προστιθεμένου τώρα καὶ τοῦ ἡμετέρου, ἔχουσιν ὅλην τὴν «ἀπελπιστικὴν τελειότητα» μιᾶς ὡρίμου τέχνης, ἥτις δὲν ἀφίνει οὐδὲν νὰ ἐπιθυμήσωμεν, δὲν ἔχει οὐδὲν κενὸν διὰ τοῦ ὁποίου νὰ δυνάμεθα νὰ ἀναπνεύσωμεν.

Σύντομος ἐξέτασις τῆς ἐξελίξεως τοῦ θέματος τούτου [1] εἰς τὴν ἀρχαίαν κεραμεικήν, μᾶς φέρει εἰς τὰ ἑξῆς συμπεράσματα: Εἰς τὴν Μυκηναϊκὴν ἐποχὴν πρέπει νὰ ἦτο συνηθέστατον, ἀφοῦ εὑρίσκεται εἰς δύο διασωθέντα μνημεῖα, τὸ γνωστότατον ἀγγεῖον καὶ τὴν ἐπιτυμβίαν στήλην (Τσούντας ΑΕ 1896 πίν. 1 καὶ 2), δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ λείπῃ ἡ παράστασις αὕτη ἀπὸ τὴν τέχνην λαοῦ, οὗτινος ὁ πόλεμος ἦτο ἡ συνηθεστέρα ἀσχολία. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐμφανίζεται ἀρκετὰ συχνὰ καὶ εἰς τὰ γεωμετρικά, ἰδίως εἰς τὰ νεώτερα τοῦ Διπύλου (Poulsen, Dipylonvasen σ. 124). Εἰς τὰ Κορινθιακά, ἰδίως τὰ νεώτερα, ἀγγεῖα ὁ ἀποχαιρετισμὸς πολεμιστοῦ εἶναι θέμα ἐξ ἴσου σύνηθες ὅσον καὶ αἱ παραστάσεις μονομαχιῶν, μαχῶν καὶ συμποσίων. Παρουσιάζεται κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἀρυβάλλους καὶ βομβυλιούς, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον, ὑφ' ὃν καὶ τὸ ἀγγεῖον τῶν Μυκηνῶν—παράταξιν πολεμιστῶν ἀναχωρούντων—κατόπιν ὅμως ἐμφανίζονται καὶ παραλλαγαὶ αὐτοῦ: τὸ ἅρμα τοῦ πολεμιστοῦ, περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ὀλοφυρομένως γυναικῶν, ἢ πολεμισταὶ ἔφιπποι προπεμπόμενοι ὑπὸ τῶν οἰκείων των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τοὺς ἐφίππους τῶν πρωτοκορινθιακῶν ἀγγείων.

Ὅτε ἀθρόαι εἰσῆλθον αἱ μυθολογικαὶ παραστάσεις, οἱ τεχνῖται ἀντὶ ν' ἀναζητήσωσι νέας ἠρκέσθησαν νὰ μετατρέψωσιν εἰς τοιαύτας τὰς παλαιὰς ἀγαπητάς των σκηνὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου, διὰ τῆς ἀναγραφῆς μυθολογικῶν ὀνομάτων παρὰ τὰς

1 Καθὼς μανθάνω, ὑπάρχει σχετικὴ διατριβὴ τοῦ Δρος Wrede, τοῦ Γερμαν. Ἰνστιτούτου, ἐξετάζουσα λεπτομερῶς τὸ ζήτημα, ἥτις ὅμως δυστυχῶς δεν ἐτυπώθη εἰσέτι.

μορφάς· Τοιουτοτρόπως τὰς παραστάσεις συμποσίων διαδέχεται ἡ γνωστὴ τοῦ Ἡρακλέους παρὰ τῷ Εὐρύτῳ (Pottier, Album πίν. 48, E 635), ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ παράστασις συμποσίου, εἰς ἣν αἱ δηλοῦσαι τὰ πρόσωπα ἐπιγραφαὶ δίδουσι μυθολογικὴν σημασίαν. Ἡ ἀνέκαθεν «εἰδυλλιακὴ» παράστασις τῆς ἀναχωρήσεως πολεμιστοῦ μετατρέπεται διὰ τῆς προσθήκης ὀνομάτων εἰς ἀναχώρησιν τοῦ Ἀμφιαράου. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς ταύτην τὴν παράστασιν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ μυθικοποίησις αὐτῆς ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἐξελιχθῇ περισσότερον, ἀφοῦ ἡ ἱστορία ἑκάστου ἥρωος εἶχε καὶ ἰδιαιτέρας παραλλαγάς.

Τὰ ἀνωτέρω εἶναι ἀρκετὰ ἵνα δηλώσωσιν ὅτι δὲν εἶναι μυθολογικὸν τὸ πρότυπον τοῦ θέματος τούτου, οὐδὲ ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς γέννησιν τούτου αἱ σκηναὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ὅπως ὑπετέθη (Fairbanks, white Athenian Lekythoi VI σ. 50 καὶ ἄλλοι. Τὸ τελευταῖον μάλιστα ἀπεδείχθη ἀδύνατον μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ Μυκην. ἀγγείου), ἀλλ᾽ ὅτι κατ᾽ ἀρχὰς ἦτο ἁπλῶς μία σκηνὴ τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἥτις μετετράπη εἰς μυθολογικὴν ἕνεκα τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων.

Εἰς τὰ μελανόμορφα ἀγγεῖα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι συχνοτάτη ἡ σκηνὴ αὕτη· ὁ συνηθέστατος τύπος της εἶναι ὁ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ πολεμιστοῦ, ὅστις παρίσταται φορῶν τὴν κνημῖδα καὶ ἀναλόγως τῆς διαθέσεως τοῦ τεχνίτου γίνεται Ἀχιλλεὺς ἢ Ἕκτωρ. Ἐκτὸς τούτου ὅμως ἐπαναλαμβάνονται κατὰ κόρον καὶ κατὰ τρόπον ἀποκλειστικῶς ὁμοιόμορφον τρεῖς ἄλλοι τύποι: 1) εἷς ἢ περισσότεροι πολεμισταὶ ὡπλισμένοι, 2) γυναῖκες, ὁ γέρων πατήρ, πολεμισταί, κύων. 3) Πολεμισταὶ ἀναχωροῦντες ἔφιπποι ἐφ᾽ ἁρμάτων, τῶν ὁποίων ὄχι σπανίως οἱ ἵπποι εἰκονίζονται κατενώπιον, κατὰ τὸν Χαλκιδικὸν τρόπον.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνέμενέ τις, εἶναι ἡ ἤδη εἰς τὰ μελανόμορφα ὕπαρξις καὶ τοῦ τύπου τοῦ καθημένου πατρός, ὃν ἀποχαιρετᾷ **διὰ χειραψίας** ὁ ἀναχωρῶν υἱός, τύπου ὅστις μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἐπικρατεῖ εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα καὶ τὰς Ἀττικὰς ἐπιτυμβίας στήλας. Ἀφ᾽ ὅτου ὅμως διὰ τῆς ὡραίας ἀρχαϊκῆς στήλης τῆς Αἰγίνης (Furtwängler Ath Mitth. 1883 πίν. 17) ἀπεδείχθη ὅτι καὶ εἰς τὰς στήλας ὁ τύπος τῆς χειραψίας ὑπῆρχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος, ἔπρεπε νὰ εὑρεθῇ καὶ μελανόμορφον ἀγγεῖον μὲ τὸν τύπον τοῦτον· πράγματι δὲ εἰς τὸν ἐκ Τανάγρας μελανόμορφον σκύφον τῆς ***(εἰκ. 4)***, τὸν δημοσιευόμενον διὰ πρώτην, ὅσον γνωρίζω, φοράν, παρίσταται ὁ γέρων πατὴρ *καθήμενος* (ὄχι ὄρθιος, ὅπως συνήθως), καὶ δίδων τὴν χεῖρα εἰς τὸν πρὸ αὐτοῦ πολεμιστήν.

4: Ταναγραϊκὸς σκύφος (Ἐθνικοῦ μουσείου ἀρ. 369): ἀποχαιρετισμὸς πολεμιστῶν.

Οὕτω βεβαιοῦται διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν τὸ δόγμα τοῦ Furtwängler (Ath. Mitt. 1883 σ. 377) ὅτι «οὐδεμία ἀττικὴ ἐφεύρεσις εἶναι τοῦ 4ου ἢ 5ου αἰῶνος, ἀλλ᾽ ἔχει τὰς ῥίζας εἴς τινα

ἤδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος διαδεδομένην παράδοσιν».

Ἡ δημιουργία τοῦ τύπου τούτου ὀφείλεται πιθανώτατα εἴς τινα τῶν ζωγράφων τῶν μεγάλων πινάκων τοῦ 6ου αἰῶνος καὶ οἱ μὲν σύγχρονοι αὐτοῦ ὀλίγον ἐπωφελήθησαν ἀλλ' οἱ τοῦ 5ου αἰῶνος τεχνῖται, γνωρίζοντες καλύτερον πῶς νὰ μιμῶνται, τὸν ἀνέπτυξαν περισσότερον. Εἰδικῶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου πιστεύω μετὰ πεποιθήσεως ὅτι ἡ κατὰ τὸ β'. τέταρτον τοῦ Ε' αἰῶνος ἀναγέννησις τοῦ τύπου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείληται εἰς τοὺς τεχνίτας τῶν στηλῶν ἢ εἰς τοὺς ἀγγειογράφους, ἀλλ' εἴς τινα *τῶν μεγάλων ζωγράφων τῶν περὶ τὸ 460 χρόνων*. Εἶναι ἄλλως τε πασίγνωστον ὅτι οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν τύπων, οἵτινες ἐθεωρήθησαν δημιουργήματα τοῦ Πολυγνώτου, προϋπῆρχνν εἰς μικρὰν κλίμακα ἤδη ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνες, ἀλλ' οὗτος χρησιμοποιήσας αὐτοὺς εἰς τοὺς πίνακας του, ἐνεφύσησε νέαν πνοὴν καὶ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ γενικευθῶσιν εἰς τὴν κλασσικὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, ἰδίως ἀφ' ὅτου δὲν ἀπέστερξε νὰ χρησιμοποιήσῃ Πολυγνώτεια θέματα οὐδὲ αὐτὸς ὁ Φειδίας.

Τοιοῦτόν τι συνέβη καὶ ἐνταῦθα: μέγας τις ζωγράφος, γνωρίζων πῶς νὰ δανείζηται—καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἄλλος ἐκτὸς τοῦ Πολυγνώτου—παρέλαβε τὸν τύπον, ἔδωκε νέαν πνοὴν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐκληροδότησε κατόπιν εἰς ὅλην τὴν τέχνην τοῦ Ε' αἰῶνος. Φανερὸν ὅμως εἶναι ὅτι καὶ αἱ ἐπιτύμβιαι στῆλαι συνετέλεσαν εἰς τὴν τόσον συχνὴν χρῆσιν τῆς παραστάσεως καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα· ὡς πρὸς τὸ ἀγγεῖον μάλιστα τοῦ Ἐθν. Μουσείου εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ τεχνίτης, ζωγραφῶν αὐτό, παρέλαβεν αὐτούσια πρόσωπα ἐκ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν. Ἓν βλέμμα εἰς τὰς στήλας τοῦ Ἐθν. Μουσείου πείθει ὅτι εἰς τὸν γέροντα ἔχομεν τὸν πατέρα τοῦ Προκλέους ἢ ἕνα Τυννίαν Τρικορύσιον, εἰς τὸν νέον ἕνα ὡραιότερον Ἀριστοναύτην καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τὴν «σώφρονα κἀγαθήν» σύζυγον ἢ μητέρα τοῦ ὡραίου κόσμου τῶν στηλῶν. Τὸ ὅλον σύμπλεγμα ὅμως εἶναι πως ἀπίθανον νὰ παρελήφθη ἐξ ἐπιτυμβίας στήλης, καθόσον τοιαύτη διάσπασις τοῦ θέματος εἶναι ἄγνωστος εἰς τὰς στήλας, οὔτε εἶναι δυνατὸν ἕνεκα τοῦ περιωρισμένου χώρου νὰ ἀπαντᾷ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι παρελήφθη μᾶλλον ἐκ μαρμαρίνης λουτροφόρου, διότι μόνον εἰς ταύτας καὶ ὁ χῶρος καὶ ἡ μικρότης τῶν προσώπων ἐπιτρέπουσιν ὥστε νὰ λάβῃ ἡ παράστασις τοιαύτην μορφήν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι καὶ εἰς τὰς λουτροφόρους ἀποφεύγεται σχεδὸν κατὰ κανόνα ἡ ἀποκέντρωσις τῆς παραστάσεως, ὅτι ὅμως θὰ ὑπῆρχον ὀλίγαι τοιαῦται, αἵτινες, ὡς πρὸς τὴν διάταξιν τῶν μορφῶν, θὰ ἦσαν τὸ πρότυπον τοῦ ἀγγείου τούτου, δεικνύει ἡ ἐν ***εἰκ. 5.***

5: μαρμαρίνη λουτροφόρος τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου: σκηνὴ δεξιώσεως.

δημοσιευομένη λουτροφόρος, ἐν ᾗ ἡ παράστασις διαιρεῖται εἰς δύο συμπλέγματα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ καθημένη μορφή, ἥτις ἐνταῦθα εἶναι γυνή, ἔχει τοποθετηθῇ εἰς τὸ μέσον. Ὅτι δὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως μεταξὺ στηλῶν καὶ ἀγγείων θὰ ἤξιζε περισσοτέρας ἀπὸ τὴν δοθεῖσαν

μέχρι τοῦδε προσοχήν, φαίνεται ἐκ τοῦ μικροῦ ληκυθίου τῶν περὶ τὸ 500 χρόνων (**εἰκ. 6**), ὅπου

6: λήκυθος μελανόμορφος ὁμοίου θέματος τῷ τῆς στήλης τοῦ Ἀλξήνορος.

ἀμέσως ἀναγνωρίζει τις ἀπομίμησιν τοῦ τόσον συνήθους θέματος τῆς στήλης τοῦ Ἀλξήνορος.

Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας τοῦ ζητήματος. Οἱ ἀγγειογράφοι τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ δὲν ἀνέπτυξαν σχεδὸν ποσῶς τὴν παράστασιν. Εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν κυριαρχεῖ ὁ ἐκ τῶν μελανομόρφων αὐτούσιος παραληφθεὶς τύπος τοῦ ἐξοπλιζομένου πολεμιστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκόσμησαν ὡραῖα ἔργα των ὁ (Ὀνή)σιμος, Εὐφρόνιος, Δοῦρις, Εὐθυμίδης καὶ ἄλλοι. Ὑπάρχει ὅμως, ἐκ τῶν μελανομόρφων πάλιν παραληφθείς, καὶ ὁ τύπος τῶν παρόντων τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς ἀναχωρούντων πολεμιστῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι προστίθεται τώρα καὶ ἡ φιάλη (Reinach, Répert. Vas. I. σ. 333).

Εἰς τὴν κλασικὴν ἀγγειογραφίαν ἡ παράστασις κατισχύει πλέον καὶ εἶναι ἓν τῶν συνηθεστέρων θεμάτων εἰς τὰ ὁποῖα καταφεύγουν οἱ στερούμενοι πρωτοβουλίας τεχνῖται, οἱ τύποι δὲ εἶναι ἀρκετοί, οἱ ἑξῆς: 1) Βωμός, κίων οἰκοδομήματος, Νίκη μὲ φιάλην, πολεμιστὴς καὶ ἓν ἢ δύο πρόσωπα ἀκόμη 2) Νέα μὲ οἰνοχόην καὶ φιάλην, νέος ὡπλισμένος κ.λ.π. 3) Νίκη ἢ γυνὴ δίδουσα περικεφαλαίαν εἰς πολεμιστήν. 4) Νέα μὲ φιάλην πρὸ βωμοῦ, νεανίας ἔφιππος ἢ ὄρθιος πρὸ τοῦ ἵππου του. 5) Γυνὴ καθημένη, πρὸ αὐτῆς ἔφηβος, ἄλλα πρόσωπα πέριξ. 6) Γέρων πατὴρ καθήμενος, υἱὸς ἀποχαιρετῶν αὐτὸν διὰ χειραψίας, ἄλλα πρόσωπα.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν λείπουσι παραλλαγαὶ τῶν διαφόρων τύπων, ὀλιγώτερον σπουδαῖαι. Εἰς τὸ ἀγγεῖον ἡμῶν ἔχομεν μίαν τῶν ἁπλουστέρων παραλλαγῶν· δὲν ὑπάρχει κίων, οὐδὲ φιάλη, τῆς ὁποίας ἡ ἔλλειψις εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον αἰσθητή, ἀφ' οὗ σχεδὸν ἀνελλιπῶς ἀπαντᾷ. Ἀφορμὴ τούτου εἶναι ἡ διάταξις τῶν μορφῶν· εἰς τὰ ἄλλα ὑπάρχει κέντρον καὶ ἡ γυνὴ ἀποβλέπουσα πρὸς τὸν νεανίαν, κρατεῖ φιάλην. Ἐνταῦθα ὅμως ἡ διαίρεσις τῆς παραστάσεως εἰς δύο ἐκρίθη τόσον ἀναγκαία, ὥστε καὶ ἡ ἑνότης τῆς παραστάσεως καὶ ἡ ἀπαραίτητος φιάλη νὰ παραληφθῶσι.

Εἷς τῶν τεχνιτῶν, οἵτινες ἐκόσμησαν πλεῖστα ἀγγεῖα μὲ τὴν παράστασιν ταύτην, εἶναι ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος «τεχνίτης τοῦ Ἀχιλλέως» (Beazley. Jour. Hell. Stud. 1914 σ. 179-225), ὅστις ἐκόσμησεν οὕτω καὶ μίαν ὡραιοτάτην λήκυθον τοῦ Ἐθν. μουσείου (Riezler Weissgrundige Lekythen πίν. 36).

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος παύει ἡ ἀκμὴ τοῦ τύπου· τὰ ἀγγεῖα τῆς παρακμῆς, πλήρη Διονυσιακῶν παραστάσεων, δὲν ἔχουν τόπον διὰ τὴν παράστασιν ταύτην, ἥτις βαθμηδὸν παύει νὰ ὑφίσταται.

Εἰκὼν 7. Ἡ ὀπισθία ὄψις κοσμεῖται διὰ τριῶν ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην παρημελημένων ἱματιοφόρων μορφῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦται σαφῶς ὅλη ἡ προχειρότης, ἡ ἀπροθυμία, ἡ ἔλλειψις πίστεως, ἂς εἴπωμεν οὕτω, αἵτινες ἀρχίζουσι ἀπὸ τοῦδε νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἀποτελέσματα γίνονται φανερώτερα πρὸς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος.

Ὅπως συμβαίνει συχνάκις, ἡ παράστασις εἶναι σχεδὸν ὁμοία πρὸς τὴν προηγουμένην, δύναταί τις μάλιστα νὰ εἴπῃ ὅτι εἶναι τρόπον τινὰ ἡ συνέχεια ἢ ἡ συμπλήρωσις αὐτῆς. Διότι πιθανώτατα ἢ παρίσταται ὁ αὐτὸς νεανίας ἐπανελθὼν (διὰ τοῦτο καὶ ἡ στεφάνη, ἣν κρατεῖ ἡ μία γυνή), ἢ ἔχομεν ἐνταῦθα τὴν παραληφθεῖσαν ἐκ τῆς κυρίας ὄψεως, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, σκηνὴν τῆς σπονδῆς.

Ἴσως ὅμως οὐδὲν ἐκ τούτων ἐσκέφθη ὁ τεχνί-

7: πελίκης 14498 ὄψις ὀπισθία: σπονδή.

της, ἀλλ᾽ ἐπλήρωσε ταύτην τὴν ὄψιν διὰ παρομοίου θέματος, ἵνα μὴ κοπιάση νὰ εὕρῃ ἕτερον.

Αἱ μορφαὶ δὲν εἶνε πολλοῦ λόγου ἄξιαι. Εἶναι ἁπλῶς παραπληρωματικαὶ μορφαὶ ἐξ ὧν λείπει πᾶσα κίνησις καὶ ζωή. Ἡ ἐκτέλεσις ἀφ᾽ ἑτέρου εἶναι τόσον πρόχειρος, αἱ κινήσεις τῶν χειρῶν τόσον ξηραὶ καὶ ἄκαμπτοι, ὥστε πρέπει νὰ σκεφθῇ τις ἂν πρέπει νὰ ἀποδώσῃ αὐτὴν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ σχεδιάσαντος τὴν κυρίαν παράστασιν ἢ εἰς τὴν τοῦ βοηθοῦ τεχνίτου, ὅστις ἐσχεδίασε τὰ κοσμήματα καὶ ἐπλήρωσε τὸ ἀγγεῖον διὰ τοῦ μέλανος γανώματος.

Γραμμαὶ τονωτικαὶ τοῦ περιγράμματος δὲν ὑπάρχουσι, τὸ δὲ γάνωμα ἔχει ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐξαφανίζηται, ἰδίως πέριξ τῶν μορφῶν.

Γενικῶς ἡ ὄψις αὕτη δίδει τὴν ἐντύπωσιν εὐτελοῦς ἀγγείου τοῦ Δ´ αἰῶνος καὶ οὐχὶ τῆς μεγάλης ταύτης ἐποχῆς.

Ἀθῆναι, μάρτιος 1923.

Σέμνη Παπασπυρίδου.

IG II 11

(ἑρμηνεία καὶ συμπλήρωσις τοῦ περὶ Φασηλιτῶν δικαστικοῦ ψηφίσματος)

ὑπὸ

Πέτρου Σ. Φωτιάδου.

Τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ψήφισμα, πρὸ ἐτῶν πολλῶν εὑρεθέν, ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν. Ἐξεδόθη δὲ πολλάκις μέχρι τοῦδε μετὰ διαφόρων συμπληρώσεων ὑπὸ ἐπιφανεστάτων ἐπιγραφικῶν ὧν τινες καὶ ἐπραγματεύθησαν τὰ κατ᾿ αὐτό: βλ. *Dittenberger* SIG² 72, *Hicks* Greek Histor. Inscript.² 36, *Roberts-Gardner* Introd. to Greek Epigr. 30, *Michel* 6, *Bleckmann* Gr. Inschr. z. Griech. Staatenkunde 48, *Wilhelm* Götting. Gel. Anz. 1898 σ. 204, 1903 σ. 781, *Bannier* Berl. phil. Wochenschrift 1917, 91 1342, *Köhler* κἄ.

Ἀντίγραφον δ᾿ αὐτοῦ μετ᾿ ἐκτύπου ἔδωκεν ἡμῖν ὁ φίλος διευθυντὴς τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου κ. Βασίλ. Λεονάρδος, ὃς καὶ ἐδίδαξεν ἡμᾶς πολλὰ τὰ ὠφέλιμα περὶ τῶν προτέρων ἐργασιῶν.

Καὶ κατὰ μὲν τὸν Wilhelm ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἐχαράχθη περὶ τὸ μέσον τῆς Ε´ π. Χ. ἑκατοντ., κατὰ δὲ τὸν Köhler, ᾧ συμφωνεῖ καὶ ὁ Gilbert (μτφρ. Ν. Γ. Πολίτου σ. 554), μετὰ τὴν μάχην τῆς Κνίδου 394 π. Χ., πάντως δὲ πρὸ τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης 387 π. Χ., κατὰ τὸν Judeich τῷ 388 π. Χ., κατὰ δὲ τὸν Hicks τῷ 363/2 π. Χ. Ὁ Michel τέλος ἀνάγει αὐτὴν γενικώτερον εἰς τὴν Δ´ π. Χ. ἑκατοντ.

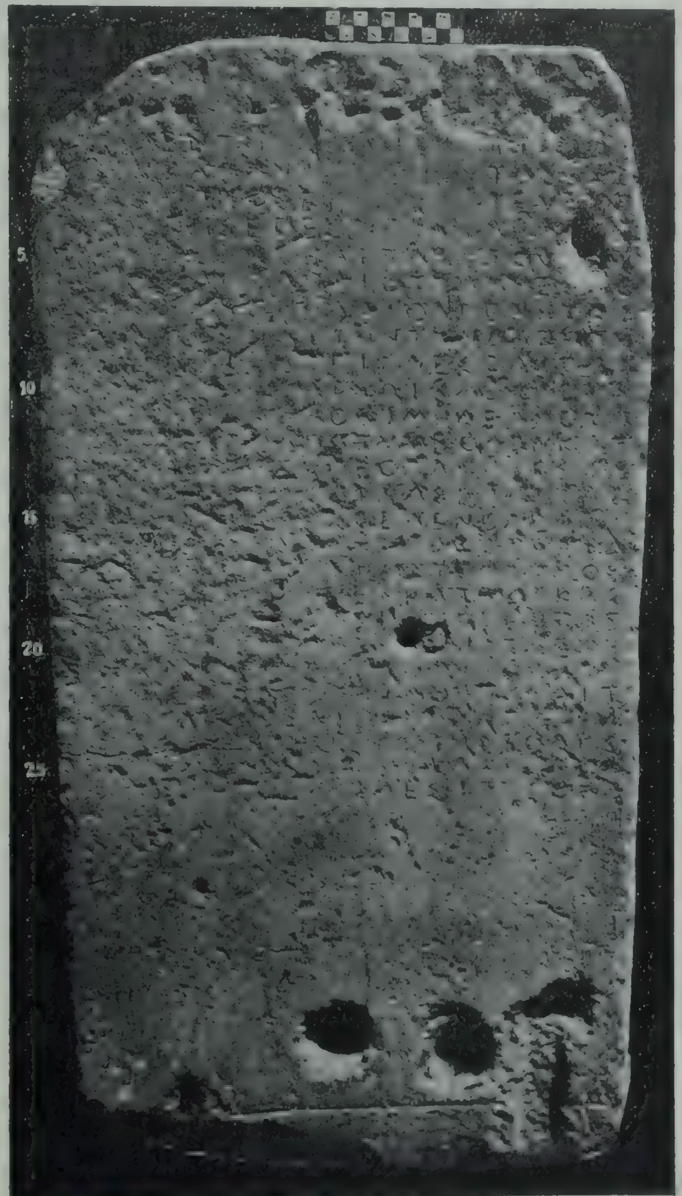
Ὁ δ᾿ ἀοίδιμος Lipsius, ἐν τῷ σοφωτάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι Das attische Recht κλ. ἐπίσης ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ψηφίσματος τούτου (σ. 65, 966, 968) καὶ δέχεται μὲν τὴν γνώμην τοῦ Wilhelm περὶ τοῦ χρόνου καθ᾿ ὃν τοῦτο ἐγράφη, μέρος δὲ μόνον αὐτοῦ καταχωρίζων ἀπὸ τοῦ στ. 6-15, ἀποδοκιμάζει μὲν τὰς εἰς τὸν στ. 13 συμπληρώσεις τοῦ Köhler (*κατὰ τὰς πρὶν ξ.*) καὶ τὰς τοῦ Stahl (*κατ᾿ αὐτὰς τὰς ξ.*), ἀποδοκιμάζει δὲ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Dittenberger συμπλήρωσιν τοῦ στίχ. 15 διὰ τῆς λ. *ἐκκλήτους* ὡς ἀπαράδεκτον, da die Worte weder was er selbst, noch was Meyer *Forschungen* II 6¹ in ihnen sucht bedeuten können.

Ἡμεῖς εἰς τὴν μελέτην τοῦ περὶ Φασηλιτῶν ψηφίσματος τούτου νῦν τὸ πρῶτον προήχθημεν ἐξ ἀφορμῆς τῆς τῷ Δημοσθένει ἐπιγεγραμμένης *πρ. Ζηνόθεμιν παραγραφῆς*, ἔνθα περὶ ἐμπορικῆς δίκης καὶ δὴ εἰδικώτερον περὶ ναυτικοῦ δανείου προκειμένου, μεταξὺ Ἀθηναίου καὶ Μασσαλιώτου, ὡς ἁρμόδιος ἄρχων πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως μνημονεύεται ὁ πολέμαρχος [1]. Ἀλλ᾿ ἡ περιεργία ἡμῶν ἔτι μᾶλλον ἐξήφθη, ὅτε ἀνεμνήσθημεν τῶν δεινῶν κατὰ τῶν Φασηλιτῶν κατηγοριῶν ἐν τῷ *πρ. τὴν Λακρίτου παραγραφήν*, κατηγορουμένων ὡς πονηροτάτων καὶ ἀδικωτάτων ἀνθρώπων, τοσοῦτο δὲ

1 Πρ. Ζηνόθ. παραγρ. § 29: *εἰ μὴ γὰρ δι᾿ ὑμῶν ἔρημος ἐγίγνετο ἡ δίκη, ἅμα ἂν αὐτὸν προσεκαλοῦ καὶ κατηγγύας πρὸς τὸν πολέμαρχον, καὶ εἰ μὲν κατέστησέ σοι τοὺς ἐγγυητάς, μένειν ἠναγκάζετ᾿ ἄν . . . εἰ δὲ μὴ κατέστησεν, εἰς τὸ οἴκημα ἂν ᾔει.*

φιλοδίκων. ὥστε (§ 2): *πολλῶν . . . ἀφικνουμένων εἰς τὸ ὑμέτερον ἐμπόριον*, ὡς λέγει ὁ ἀθηναῖος ῥήτωρ, ***καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, πλείους δίκαι εἰσὶν ἑκάστοτε αὐτῶν τῶν Φασηλιτῶν ἢ τῶν ἄλλων ἁπάντων***. Εἶνε δ' ἐπίσης ἡ δίκη αὕτη ἐμπορική, Ἀθηναίου κατὰ Φασηλίτου, τούτου πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἀγωγῆς ἰσχυριζομένου μηδὲν ἑαυτῷ πρὸς τὸν ἐνάγοντα συμβόλαιον εἶναι, μηδὲ συγγραφὴν μηδεμίαν, διὰ δὲ ταῦτα παραγραφομένου μὴ εἰσαγώγιμον εἶναι τὴν δίκην. Εἶνε δ' ὅμως περιεργίας ἄξιον ὅτι ὁ τὸν Φασηλίτην ἐνάγων, καίπερ ἐπικαλούμενος συμβόλαιον ναυτικοῦ δανείου ἐν Ἀθήναις γενόμενον, τὴν δίκην ἔλαχεν οὐχὶ πρὸς τὸν πολέμαρχον, καθὰ διαρρήδην κελεύει τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος περὶ τῶν Φασηλιτῶν ψήφισμα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς θεσμοθέτας, τοὺς τὰς ἐμπορικὰς δίκας εἰσάγοντας [1], μόνους ἁρμοδίους κατ' αὐτὸν ὄντας, ἀποκλειομένου δὲ διαρρήδην τοῦ πολεμάρχου [2]. Πῶς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἑρμηνευτέον; Μὴ ἆρά γε, καταργηθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ψηφίσματος, ἐπαύσατο ἁρμόδιος ὢν ὁ πολέμαρχος; Ἐπειδὴ τοιαύτη τις λύσις οὐδαμόθεν προκύπτει, καθ' ὅσον ἡμεῖς τοὐλάχιστον γινώσκομεν, προτιμῶμεν νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ὁ λέγων ἀποφαίνεται ἀναρμόδιον τὸν πολέμαρχον ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐπεκαλεῖτο μὲν οὗτος συμβόλαιον ἐν Ἀθήναις γενόμενον, καθὰ προυνοεῖτο τὸ ψήφισμα, ἀλλ' ἐνῆγεν οὐχὶ τὸν πρὸς ὃν συνεβάλετο ὀφειλέτην αὐτοῦ Ἀρτέμωνα, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν τούτου Λάκριτον, ὡς κληρονόμον ἐκείνου. Κατ' ἀκολουθίαν καίτοι ἡ ἀπαίτησις ἐξ ἐμπορικοῦ συμβολαίου ἐν Ἀθήναις γενομένου ἐπήγαζεν, κατ' ἀλήθειαν ὅμως ἡ δίκη ἦν οὐχὶ ἐμπορική, ἀλλ' ἀστική, τῆς συγγραφῆς ναυτικοῦ δανείου χρησιμευούσης μόνον πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀξιώσεως τοῦ ἐνάγοντος. Ἐντεῦθεν εἰκάζομεν ὅτι τούτῳ τῷ λόγῳ ὁ Λάκριτος παρεγράψατο μὴ εἰσαγώγιμον εἶναι τὴν δίκην πρὸς τοὺς θεσμοθέτας.

Καὶ νῦν ἐπὶ τὸ ψήφισμα αὐτό.

IG II 11

(δικαστικὸν περὶ Φασηλιτῶν ψήφισμα).

Καθὰ ἤδη παρετηρήθη, ἀπ' αὐτοῦ ἐλλείπει τέλεον τὸ τοῦ ἄρχοντος ὄνομα· ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἴχνη γραμμάτων ἐπὶ τοῦ λίθου παρατηροῦνται, οὔτε φαίνεται ὅτι ἐχαράχθησάν ποτε ἐν ᾧ τόπῳ ἔδει

1 Πρ. Λάκρ. §§ 43.46. Πρ. Ἀπατούρ. § 1. Πρ. Φορμ. § 45. Ἀριστοτ. Ἀθην Πολ. κεφ. 58.

2 Πρ. Λάκριτ. §47: ***ἀλλὰ ποῦ χρὴ λαβεῖν δίκην . . . περὶ τῶν ἐμπορικῶν συμβολαίων; παρὰ ποίᾳ ἀρχῇ ἢ ἐν τίνι χρόνῳ; παρὰ τοῖς ἕνδεκα; ἀλλὰ τοιχωρύχους καὶ κλέπτας . . . εἰσάγουσιν· ἀλλὰ παρὰ τῷ [ἄρχοντι: οὐκοῦν ἐπικλήρων και ὀρφανῶν]. . . τῷ ἄρχοντι προστέτακται ἐπιμελεῖσθαι· ἀλλὰ νὴ Δία παρὰ τῷ βασιλεῖ; ἀλλ' οὐκ ἐσμὲν γυμνασίαρχοι, οὐδὲ ἀσεβείας οὐδένα γραφόμεθα. ἀλλ' ὁ πολέμαρχος εἰσάξει; ⟨ἀλλ'⟩ ἀποστασίου τε καὶ ἀπροστασίου εἰσάγει. οὐκοῦν ὑπόλοιπόν ἐστιν οἱ στρατηγοί· ἀλλὰ τοὺς τριηράρχους καθιστᾶσιν οὗτοι εἰσάγοντες εἰς τὸ δικαστήριον, εμπορικὴν δὲ δίκην οὐδεμίαν εἰσάγουσιν***. Ὡς ὁρᾷ ἕκαστος, οἱ θεσμοθέται οὐδαμῶς μνημονεύονται, τοῦτο δ' ἀκριβῶς διότι πρὸς ***αὐτοὺς*** ἦν ἡ δίκη. Τα δὲ μεταξὺ τῶν λλ: ***εἰσάξει*** καὶ ***οὐκοῦν*** παρεντιθέμενα, ἡμεῖς προσέθεμεν, διορθοῦντες ἅμα τὴν παραδεδομένην γραφήν: ***ἀποστασίου*** ΓΕ ***καὶ ἀπροστασίου***.

τὸ ὄνομα τοῦτο νὰ κεῖται, ἐντεῦθεν εἰκάζομεν, ὅτι ἡ πρὸ ἡμῶν ἐπιγραφὴ εἶνε μᾶλλον ἀντίγραφον τοῦ ἐν τῇ ἀκροπόλει κατατεθέντος πρωτοτύπου. Εἶχε δὲ τοῦτο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὡς ἑξῆς:

Ἔ δ ο ξ] ε ν τ ῆ ι [β] ο λ ῆ ι κ α ὶ τ ῶ ι δ [ή
μ ω ι. Ἀ] κ α μ α ν τ ὶ ς [ἐ] π ρ υ τ ά ν ε υ ε,
Ὀ] ν ά σ ι] π π ο ς ἐ γ ρ α μ μ ά τ ε υ ε ν, Ἐ
π ι μ ή] δ η ς ἐ π ε σ τ ά τ ε ι, Λ έ ω [ν ε ἶ
π ε· τ ο ῖ] ς Φ α σ η λ ί τ α ι ς τ ὸ ψ [ή φ] ι
σ μ α ἀ ν α γ ρ ά ψ α ι ὅ, τ ι ἄ μ μ ὲ [ν] Ἀ θ
ή ν η σ ι ξ] υ [μ β ό] λ α ι ο ν γ έ ν η τ α ι
π ρ ὸ ς Φ α σ [η] λ ι τ [ῶ] ν τ ι ν α, Ἀ θ ή [ν η
σ ι τ ὰ ς δ] ί κ α ς γ ί γ ν ε σ θ α ι π α [ρ
ὰ τ ῶ ι π ο] λ ε μ ά ρ χ ω ι κ α θ ά π ε ρ Χ
ί ο ι ς κ α ὶ] ἄ λ λ ο θ ι μ η δ ὲ ἅ μ ὅ· τ ῶ
ν δ' ἄ λ λ ο θ ι] ἀ π ὸ ξ υ μ β ό λ ω ν κ α τ
ὰ τ ὰ ς ὅ σ α ς ξ] υ μ β ο λ ὰ ς π ρ ὸ ς Φ α
σ η λ ι τ α ς] τ ὰ ς δ ί κ α ς ε̃ ν [α] ι, τ ὰ ς
δ ὲ ἐ κ κ λ ή τ] ο [ς] ἀ φ ε λ ε̃ ν. ἐ ὰ ν δ έ τ
ι ς ἄ λ λ η τ ῶ] ν] ἀ [ρ] χ [ῶ] ν δ [έ] ξ [η] τ α [ι] δ
ί κ η ν κ α τ ὰ] Φ α σ η λ ι τ ῶ ν τ [ι] ν ο ς
π α ρ ὰ τ ό δ ε, ε] ἶ μ ὲ ν κ α τ α δ ι κ ά σ
ε ι, ἡ κ α τ α δ ί κ] η ἄ] κ υ ρ ο] ς ἔ σ τ ω, ἐ
ὰ ν δ ὲ ἔ τ ι π α] ρ α[β α ί ν] η ι τ ὰ ἐ ψ η
φ ι σ μ έ ν α, ὀ φ] ε λ [έ τ] ω [μ] υ ρ [ί α] ς δ [ρ
α χ μ ὰ ς ἱ ε ρ] ὰ ς τ ῆ ι Ἀ θ η ν α ί α ι. τ
ὸ δ ὲ ψ ή φ ι σ μ] α τ ό δ ε ἀ ν α γ ρ α ψ ά
τ ω ὁ γ ρ α μ μ] α τ ε ὺ ς ὁ τ ῆ ς β ο λ ῆ ς
ἐ σ τ ή λ η ι λ ι θ ί] ν η ι κ α ὶ κ α τ α θ
έ τ ω ἐ ν π ό λ ε ι τ] έ λ ε σ ι τ ο ῖ ς τ ῶ
ν Φ α σ η λ ι τ ῶ ν].

Διασαφήσεις.

Στίχ. 3-4: *Ἐ[πιμή]δης*· οὕτω συμπληροῦμεν κατ' εἰκασίαν τοῦ κ. Β. Λεονάρδου. Ἀπαντᾷ δὲ τὸ ὄνομα ἐν **IG II 867** τοῦ 378/7 π. Χ. ἔνθ' ἀναγινώσκεται: ***Ἐ[πιμ]ήδης Ἀν...*** μετ' ἄλλων ὀνομάτων ὑπὸ τὸ ***Ἀγνούσιοι***.

Στίχ. 11-12: *τῶ[ν δ' ἄλλοθι]* ἀναγινώσκομεν, ἀντὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι: *τῶ[ν δὲ ἄλλων]*, συμβολαίων δῆλον ὅτι· προτιμῶμεν δὲ τὸ: *ἄλλοθι* ὡς δηλωτικὸν τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὰ ἐν στίχ. 5-6: *ὅ,τι ἄμ μὲν Ἀθήνησι ξυμβόλαιον γένηται κέ.*

Στίχ. 12-13: *κατ[ὰ τὰς ὅσας* (=οὔσας) *ξ]υμβολάς*· οὕτω κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Bannier, ἀντὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Sauppe εἰκασθέντος: ***κατ[ὰ τὰς Χίων ξ]***, ὃ νομίζομεν ἀπίθανον, ἀδυνατοῦντες νὰ παραδεξώμεθα ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, πρὸς ῥύθμισιν τῶν πρὸς τοὺς Φασηλίτας νομικῶν σχέσεων αὐτῶν, ἐδύναντό ποτε ν' ἀναφέρωνται εἰς ἀλλοτρίας συνθήκας, τὰς τῶν Χιὼν συμβολὰς πρὸς τοὺς Φασηλίτας.

Στίχ. 15: *ἐκκλήτ]ο[ς*· οὕτως ἀκολούθως τῷ Dittenberger. Τολμῶμεν δὲ ν' ἀντιλέξωμεν τῷ Λιψίῳ ἀποδοκιμάζοντι τὴν συμπλήρωσιν ταύτην, διότι νομίζομεν, ἐκ τοῦ ἐξαιρετικοῦ ὅλως ψηφίσματος τούτου συνάγοντες, ὅτι δι' αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἀφεῖλον πάντως τὰς *ἐκκλήτους δίκας*, ὑποβάλλοντες οὕτω τοὺς Φασηλίτας, ὁσάκις ὡς εἰκὸς τὸ συμβόλαιον ἐν Ἀθήναις ἐγίνετο, εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἁρμοδιότητα καὶ δικαιοδοσίαν τῶν Ἀθήνησι δικαστηρίων, τοῦτο δὲ περιφανῶς καὶ διαρρήδην λέγεται: ***Ἀθή[νησι τὰς δ]ίκας γίγνεσθαι .. καὶ ἄλλοθι μηδὲ ἅμ***ὅ.

19 9 23

Στίχ. 15-16: *Ἐὰν δέ τ[ις ἄλλη τῶ]ν ἀ[ρ]χ[ῶ]ν*· οὕτω τὰ ἐξαληλιμμένα συμπληροῦμεν, ἀντὶ τῶν ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν: *ἐὰν δὲ τ[ῶν ἀλλαχο]ῦ ἄ[ρ χ[ω]ν*. Νομίζομεν δὲ τὸ *ἀλλαχοῦ* ἀπίθανον, τὸ μὲν διότι οἱ τοῦ ψηφίσματος συντάκται θὰ ἐποιοῦντο μᾶλλον χρῆσιν τοῦ ἀττ. *ἄλλοθι*, τὸ δὲ διότι θὰ ἔγραφον οὐχὶ *ἀλλαχοῦ*, ἀλλ' *ἀλλαχῦ*. Ἤικασε δὲ καὶ ὁ σοφώτατος Wilamowitz, λόγῳ τοῦ ὑποτιθεμένου Y: *ἐὰν δέ τ[ις κατ' ἄστ]υ ἄρχων*, ὃ πάντως κατ' ἔννοιαν ὀρθόν· διότι, καθὰ σαφῶς τά τε συμφραζόμενα καὶ ἡ ἐπισειομένη μεγίστη ζημία δηλοῦσι, ταῦτα δὲν δύνανται ν' ἀφορῶσιν ἢ εἰς ἀρχὴν ἐν Ἀθήναις καὶ οὐχὶ ἄλλοθι ἑδρεύουσαν.

Παρατηροῦμεν δὲ μετ' ἐπιμελῆ τοῦ λίθου ἐξέτασιν, ὅτι τὸ ὑποτιθέμενον ἐνταῦθα Y τοσοῦτον εἶνε ἐφθαρμένον, ὥστε δὲν δύναται νὰ ὑποληφθῇ ἀσφαλὴς ἡ τῶν Robert + Gardner παρατήρησις (σ. 77) ὅτι the upper part of the Y is clear on the stown. Ἡμεῖς μόνον μίαν πλαγίαν ἐν τῷ μέσῳ γραμμὴν ἐδυνήθημεν νὰ διακρίνωμεν, αὕτη δὲ δύναται νὰ ᾖ ἡ μέση τοῦ ὑφ' ἡμῶν εἰκασθέντος γράμματος N.

Στίχ. 18-19: *παρὰ τόδε, ε]ἰ μὲν καταδικάσ[ει, ἡ καταδίκ]η ἄ[κυρο]ς ἔστω*. Οὕτω συμπληροῦμεν τὰς μὲν δύο πρώτας λέξεις οἴκοθεν (πρβ. CIA. II. 17 — Syll[3] 147 στίχ. 30 ἑξ.: *παρὰ τόδε τὸ ψήφισμα*), τὰ δὲ ἑξῆς κατ' εἰκασίαν τοῦ κ. Λεονάρδου. Ἄλλως οἱ ἐκδόται Hicks: *[τοῦτον μὴ τίν]ειν καταδίκας [ἀλλ' ἡ μὲν δίκη] ἄ[κυρο]ς ἔστω*, Dittenberger 72: *τοῦτο δ' ὀφε[ίλεν καταδικασθῆι*, τὰ δὲ λοιπὰ ὁμοίως. Ἐπίσης ὁ Michel καὶ οἱ Roberts — Gardner σ. 76.

Στίχ 19-20 : *ἐ[ὰν δὲ ἔτι πα]ρα[βαίν]ηι κἑ*. Οὕτω νομίζομεν συμπληρωτέον τὰ ἐξαληλιμμένα, ἀντὶ τῶν ἐν IG II 11: *ἐ[ὰν δὲ τις πα]ρα[βαίν]ηι*.

Πᾶς ἄλλος ἄρχων τῷ ὄντι, πλὴν τοῦ πολεμάρχου, μόνου ἁρμοδίου ὄντος, ἅπαξ δεξάμενος δίκην κατὰ Φασηλιτῶν τινος καὶ δὴ καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὴν εἰς τὸ δικαστήριον, ἤδη καὶ ἐγένετο ἔνοχος παραβάσεως τοῦ ψηφίσματος· κατ' ἀκολουθίαν ἀπίθανον εἶνε ὅτι ὁ νομοθέτης ἐδύνατο αὖθις νὰ λέγῃ: *ἐὰν δὲ τις παραβαίνῃ*, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀπίθανον: *ἐὰν δὲ ἐκβῆν]αι, δ[οκ]ῆι τὰ ἐψηφισμένα*, ὡς συνεπλήρωσαν ὁ Hicks, ὁ Dittenberger, ὁ Michel καὶ Roberts + Gardner. Διὰ ταῦτα ἀντὶ τοῦ τις ἀνέγνωμεν *ἔτι*. Δύναται δέ τις ἂν ἀπαρέσκηται τῷ *ἔτι* ν' ἀναγνῷ καί: *ἐὰν δ' ἑξῆς* κτλ.

Συμπέρασμα.

Αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ ψήφισμα, ἔνθεν μὲν ὑπονοεῖ τὴν ὕπαρξιν προτέρων τινῶν συμβολῶν πρὸς τοὺς Φασηλίτας (στιχ. 13), ἔνθεν δὲ τὴν συνομολόγησιν νεωτέρας συνθήκης, μεταβαλλούσης πως τὰς ἤδη ἰσχυούσας συμβολάς. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος ψήφισμα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ τὸ πόρισμα τῆς δευτέρας ταύτης συνθήκης.

Κατὰ τοῦτο αἱ διαφοραὶ πᾶσαι, αἱ ἀμέσως προκύπτουσαι ἐκ συμβολαίων γενομένων ἐν Ἀθήναις πρὸς Φασηλίτην, ἐφεξῆς θὰ δικάζωνται ἐν Ἀθήναις καὶ οὐδαμοῦ ἄλλοθι, θὰ λαγχάνωνται δὲ πρὸς τὸν πολέμαρχον, μόνον ἁρμόδιον ὄντα. Ὡς πρὸς τὰς αὐτὰς δὲ διαφοράς, λόγῳ τῆς ἀποκλειστικῆς ταύτης ἁρμοδιότητος καὶ δικαιοδοσίας τῶν Ἀθήνησι δικαστηρίων, καταργοῦνται ἐφεξῆς αἱ *ἔκκλητοι* δίκαι. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἄλλας ἀπὸ συμβόλων δίκας, τὰς πηγαζούσας ἐκ συμβολαίων ἄλλοθι γενομένων, αὗται θὰ ἐξακολουθήσωσι δικαζόμεναι κατὰ τὰς ἤδη πρὸς τοὺς Φασηλίτας ἰσχυούσας συμβολάς. Ἤδη, ἐὰν οἵα δή ποτε ἄλλη ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις, παρὰ τόδε τὸ ψήφισμα, δι' οὗ μόνος ἁρμόδιος ἄρχων κηρύσσεται ὁ πολέμαρχος, δέξηται νὰ δικάσῃ ἢ εἰσαγάγῃ δίκην κατὰ Φασηλιτῶν τινος, εἰ μὲν καταδικάσει αὐτόν, ἡ καταδίκη ἔσται ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα, ἐὰν δ' αὕτη ἤθελε τολμήσει νὰ παραβῇ ἔτι μᾶλλον τὰ ἐψηφισμένα, προβαίνουσα λ. χ. εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀκύρου ἀποφάσεως, (ἤ, ἐὰν καὶ πάλιν-ἑξῆς-παραβαίνῃ τὰ ἐψηφισμένα), θὰ καταδικάζηται εἰς ζημίαν μυρίων δραχμῶν ἱερῶν τῇ Ἀθηνᾷ. Τήν τε προσήκουσαν δὲ χρῆσιν ἐνταῦθα τοῦ ρ. *παραβαίνειν* καὶ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας λαμπρῶς ἐπιμαρτυρεῖ ὁ [Ἀνδοκίδ.] κ., Αλκιβ. §18: ***καὶ πρὸς μὲν τὰς ἄλλας πόλεις ἐν τοῖς συμβόλοις συντιθέμεθα μὴ ἐξεῖναι μήθ' εἶρξαι μήτε δῆσαι τὸν ἐλεύθερον, ἐὰν δέ τις παραβῇ, μεγάλην ζημίαν ἐπὶ τούτοις ἔθεμεν.***

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 21ῃ ἰουλίου 1923.

Π. Σ. Φωτιάδης.

Πρεβέζης Μουσεῖον

ὑπὸ

Ἀλεξάνδρου Φιλαδελφέως.

Εἰς τὸ Μουσεῖον Πρεβέζης, ὅπερ κατήρτισα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν Νικοπόλεως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1913, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ πέρυσι στεγάζεται ἐν τοῖς ἰσογείοις τοῦ δημαρχείου Πρεβέζης, μετεκόμισα ἐκ Νικοπόλεως καὶ ἀλλαχόθεν πολλὰ εὑρήματα τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀρχαῖον περισυνέλεξα ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἀγρῶν

Ἐν πρώτοις μετεκόμισα πέρυσι τὰ πλεῖστα τεμάχια τῶν ὡραίων σαρκοφάγων, ἅτινα ἀνεῦρον ἐν τοῖς ἔξωθεν τῆς μεγάλης πύλης τοῦ μεσημβρινοῦ τείχους τῆς Νικοπόλεως τύμβοις. Πάντες οὗτοι εἶχον συληθῇ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, οὐχ ἧττον παρὰ τὴν σύλησιν ὑπελείφθησαν ἱκανὰ τεμάχια τούτων, ἐφ' ὧν εἰσιν ἐγγεγλυμμένα θαυμασίας τέχνης ἀνάγλυπτα κοσμήματα ἤτοι καρποὶ καὶ ἄνθη, Ἐρωτιδεῖς, Ἄτλαντες, ἀκανθωτοὶ στέφανοι κλ.

Τὸ θαυμασιώτατον τούτων εἶνε τὸ ἐνταῦθα **(εἰκ. 1)** ἀπεικονιζόμενον, ἐφ' οὗ παρίστανται

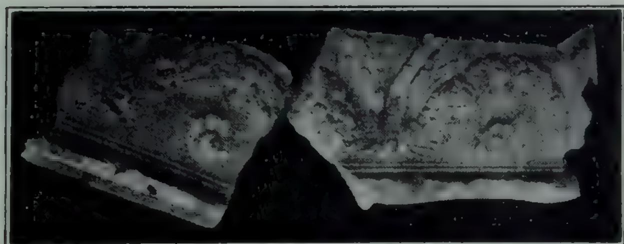
1: *μαρμαρίνη σαρκοφάγος ἐκ Νικοπόλεως μετ' ἀναγλύπτου ἀκάνθης.*

φύλλα ἀκάνθης εἰς μέγα σχῆμα, ἐξαισίας δὲ τέχνης. Ἡ ἄκανθα αὕτη μήκ. 2,11 ὕψ. 0,62 καὶ πάχ. 0,165 (ἐξοχὴ ἀναγλύφου 0,07 περίπου) ἐξελίσσεαι ἐκ τοῦ κέντρου, σχηματίζουσα τέσσαρας συγκεντρικοὺς κύκλους ἑκατέρωθεν, ὧν τὸ κέντρον πληροῦσι τὰ εὐρέα φύλλα τῆς ἀκάνθης, ἅτινα καλύπτουσιν ἄνωθεν καὶ τοὺς μίσχους. Ἡ ἐργασία τῶν φύλλων τούτων εἶτε ἐξόχως καλλιτεχνική, ὁ δὲ μαρμαρογλύφος ἐξειργάσθη τὸ μάρμαρον ὡς ξυλογλύφος μετὰ τοιαύτης ἀπαραμίλλου δεξιότητος ὑποσκάψας τὸ κάτωθεν κοῖλον καὶ ἐπιτυχὼν τὸ ἐξαιρετικὸν ἀνάγλυπτον τοῦ φύλλου. Ὁμοία σχεδὸν ἄκανθα εὕρηται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λατερανοῦ ἐν Ῥώμῃ, προερχομένη ἐκ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Τραϊανοῦ, διότι περίπου εἰς τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τούτου πρέπει νὰ ἀναγάγωμεν καὶ τὴν ἡμετέραν σαρκοφάγον, ἤτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 1ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰ. μ. Χ.

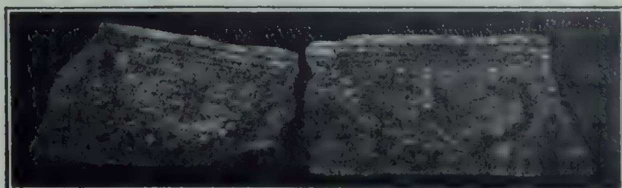
Δυστυχῶς ἕνεκα τοῦ μεγάλου ὄγκου τῆς σαρκοφάγου ταύτης δὲν ἐγένετο δυνατὸν νὰ μεταφέρωμεν αὐτὴν ὁλόκληρον εἰς Πρέβεζαν· ἔμεινε λοιπὸν κατὰ χώραν ὁλόκληρος ἡ βάσις, ἐφ' ἧς ὑπάρχουσι τὰ κάτωθεν τμήματα τῆς ὡραίας ἀκάνθης, προωρισμένα, φεῦ, εἰς καταστροφήν, διότι εἶνε δυσχερεστάτη ἡ ἐπιτήρησις καὶ διαφύλαξις αὐτῆς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ.

Ἔναντι ταύτης ἐν τῷ αὐτῷ τύμβῳ, ὅστις ἄνωθεν ἔχει σχῆμα τετραπλεύρου ὀρθογωνίου, εὕρηται ἑτέρα

σαρκοφάγος, ἧς διεσώθησαν μόνον ἀποτμήματα ἐφ' ὧν παρίστανται Ἔρωτες μετ' ἐγκαρπίων καὶ βουκράνων, ὡς εἴθιστο τοσοῦτον κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους **(εἰκ. 2 καὶ 3)** τῆς σαρκοφάγου ταύτης θαυμαστὸν ἦτο καὶ τὸ κάλυμμα ὅπερ ἐσχημάτιζε *ψαλιδωτὴν στέγην* κατὰ τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν ῥωμαϊκῶν σαρκοφάγων. Ἡ στέγη αὕτη φέρει ἀναγλύπτους τὰς κεράμους, αἵτινες ἀποτελοῦσι φολιδωτὸν κόσμημα. Ἐντὸς δὲ τῶν τριγωνικῶν

2: ἀποτμήματα σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

3: ἀποτμήματα σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

ἑκατέρωθεν ἀετωματίων, ἔνθεν μὲν παρίσταται ***Σατυρικὸς ἀγών***, ἐκ τῆς ἑορτῆς τῶν Διονυσίων πιθανὸν εἰλημμένος **(εἰκ. 4)**, ἐκεῖθεν δὲ στρογγύλη ἀσπίς.

Ἡ παράστασις τῶν δύο ἀντιμετώπων ἀντιφερομένων σατύρων δὲν εἶνε σπανία ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων. Ὁμοία ὑπάρχει καὶ ἐν τῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν

4: προσθία ὄψις καλύμματος μαρμαρίνης σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως

προελθοῦσα ἐξ ἀνασκαφῆς τοῦ Βαλεριανείου καλουμένου τείχους. Οἱ δύο σάτυροι παρίστανται γυμνοὶ ἔχοντες ὁ μὲν τὸν δεξιόν, ὁ δὲ τὸν ἀριστερὸν πόδα προτεταμένον πρὸ μεγάλου **κρατῆρος** ἐν τῷ κέντρῳ κειμένου, ὅστις φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ τὸ ἔπαθλον. Ὑπὲρ αὐτὸν ἀκριβῶς καὶ ὑπὲρ τὰς κεφαλάς των ἀμφότεροι, ὁ μὲν διὰ τῆς δεξιᾶς ὁ δὲ διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἀνέχουσι βότρυν, ἐνῷ διὰ τῶν ἑτέρων χειρῶν κρατοῦσι χερμάδας, ἕτοιμοι ὅπως ἐκσφενδονήσωσι ταύτας κατ' ἀλλήλων. Ἡ στάσις αὐτῶν εἶνε σχεδὸν οἷα τράγων κυριττόντων, ἡ δὲ κίνησις τοῦ σώματος εἰς τὸ ἔπακρον τῆς ἐντάσεως καὶ προβολῆς ἐνθυμίζει τὸν περίφημον «***Βοργήσιον μαχητήν***» τοῦ Ἐφεσίου Ἀγησίου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Πάντως ὁ ἀποθανὼν καὶ ἐν τῇ σαρκοφάγῳ ταύτῃ ἐνταφιασθεὶς θὰ ἦτο θιασώτης τοῦ Διονύσου καὶ λάτρις τοῦ μεθυστικοῦ ποτοῦ.

Τὸ κάλυμμα τοῦτο τῆς σαρκοφάγου ἔχει μῆκ. 2,22 πλ. 0,99. τοῦ δὲ τριγώνου ἑκατ. μὲν πλευρὰ 0,72, ὕψος δὲ ἡ κατακόρυφος 0,60.

Ἐντὸς ἑτέρου τύμβου κειμένου σχεδὸν ἀπέναντι καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ Πρεβέζης—Ἰωαννίνων καὶ ἐπίσης πάλαι ποτὲ συληθέντος ἀνεύρομεν πληθὺν τεμαχίων ἐκ μαρμαρίνων σαρκοφάγων καλῆς τέχνης καὶ λίαν ἐπιμεμελημένης ἐργασίας. Αἱ σαρκοφάγοι αὗται, ἐκτὸς τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ διακόσμου, ἐκοσμοῦντο κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ διὰ καλλίστων ἀναγλύφων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ περισωθέντα πολυπληθῆ ἀποτμήματα, ὧν παρατίθενται ἐνθάδε τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου

1) *ἀπότμημα ποδὸς ἵππου (;)* ***(εἰκ. 5,*** *1*).

2) *ἀπότμημα* τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος ἐφήβου περιβεβλημένου χιτῶνα καὶ φέροντος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἐντὸς δίσκου ἱερά τινα ἴσως ἀντικείμενα (πρὸς θυσίαν; ***εἰκ. 5***, 2 ἐφωτογραφήθη ἀνεστραμμένον)

3 καὶ 4). *Δύο πόδες*, δεξιὸς καὶ ἀριστερός, ἐξ ἀνδρικοῦ σώματος ἐπὶ βάσεως. Σώζονται τὰ ἡμίσεα τοῦ κάτω μέρους τῶν ποδῶν. ***(εἰκ. 5,*** *3,4*).

5-7) *τρεῖς βραχίονες* κατὰ τὸν ἀγκῶνα κεκαμμένοι ***(εἰκ. 5,*** *5-7*),

8) *χεὶρ* ἀπὸ τοῦ καρποῦ μὲ τεταμένους τοὺς δακτύλους ***(εἰκ. 5,*** *8*)

5: ἀποτμήματα ἀναγλύφου παραστάσεως ἐπὶ σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

9) γόνυ γυμνόν, πιθανὸν γυναικός ***(εἰκ. 5,*** *9*)

10) *Σάτυρος ἢ Σιληνὸς* ***(εἰκ. 6,*** *1*) κύπτων εἰς σχῆμα *Ἄτλαντος* πρὸς ὑποβάστασιν τοῦ θριγκοῦ τῆς σαρκοφάγου μὲ τὰς χεῖρας ἐρειδομένας ἐπὶ τῶν λαγόνων. Ἐλλείπουσιν οἱ βραχίονες ἀπὸ τῶν ὤμων μέχρι τῶν καρπῶν τῶν χειρῶν καὶ οἱ πόδες ἀπὸ τοῦ κάτω μέρους τῶν μηρῶν. Ἡ κόμη ἀνέρχεται εἰς κυματοειδεῖς βοστρύχους πρὸς τὰ ἄνω, εἰς ὁμοίους δὲ βοστρύχους κατέρχεται ὁ πώγων ἐπὶ τοῦ στήθους. Τὰ ὦτα εἶνε ὀξέα καὶ εὐθυτενῆ ὡς τοῦ ἵππου, τὸ δὲ σῶμα λιπόσαρκον καὶ νευρῶδες. Ἡ τέχνη εἶνε θαυμασία. Εἶνε ἄριστον ἔργον τῶν πρώτων αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῆς Ῥώμης· τοιούτους Σιληνοὺς ἢ Σατύρους Ἄτλαντας ἔχομεν πολλοὺς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ, ἰδίᾳ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, γνωστότατοι δ' εἰσὶν οἱ περίφημοι ***ὀκλάζοντες Σιληνοὶ*** τοῦ Διονυσιακοῦ Θεάτρου.

Δύο λίαν ὅμοιοι πρὸς τὸν τῆς Νικοπόλεως ὑπάρχουσιν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

11) ***κορμὸς γυναικός***, πιθανὸν Ἀμαζόνος

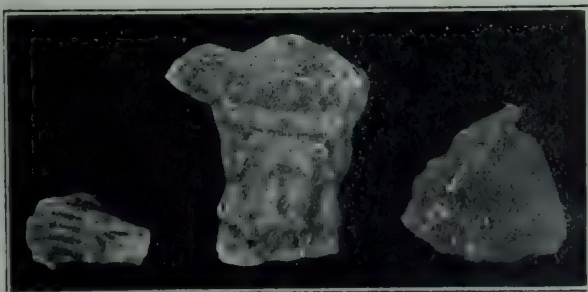
(εἰκ. 6,2). Αὕτη φέρει χιτῶνα δωρικὸν μετ' ἀποπτύγματος. Τέχνη ἐξαισία, μὴ ὑπολειπομένη τῆς τῶν καλῶν ἑλληνικῶν χρόνων.

6,1 : Σιληνὸς 6,2 κορμὸς γυναικὸς ἐκ μαρμαρίνης σαρκοφάγου.

12) **κορμὸς ἀνδρικός.** Ἔχει ἀποκεκρουμένον ὁλόκληρον τὸ στῆθος καὶ τοὺς βραχίονας, κάτωθεν δὲ φθάνει μέχρι τοῦ ὑπογαστρίου **(εἰκ. 7,2)**. Τέχνη ἐξαισία.

13) **χεὶρ μέχρι τοῦ καρποῦ** ἔχουσα τοὺς δακτύλους ἐλαφρῶς τεταμένους **(εἰκ. 7,1)**.

7 : ἀποτμήματα μαρμαρίνης σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως.

14) **ἀπότμημα ἀνδρικῆς μορφῆς**, παριστῶν τὸ ἀριστερὸν ἥμισυ τοῦ κορμοῦ μετὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατούσης ἐπὶ τοῦ ὤμου μεγάλην δᾷδα. **(εἰκ. 7,3)**.

15) **Κεφαλὴ παιδὸς** θαυμαστῆς διαπλάσεως μετὰ μικρῶν ὡραίων βοστρύχων **(εἰκ. 8)**.

8 : κεφαλὴ μικροῦ παιδὸς ἐκ σαρκοφάγου Νικοπόλεως.

Κατὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ πρὸς Δ. τῆς Νικοπόλεως νεκροταφείου ἐν ἔτει 1913, ὅτε ἀνώρυξα πλέον τῶν ἑκατὸν τάφων, πάντων ἀναγομένων εἰς τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἀνευρέθησαν πλεῖστα κτερίσματα, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ παλαιοὶ **λύχνοι**, οἵτινες ἕνεκα τῆς ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς καὶ τῶν ὡραίων ἄνωθεν παραστάσεων ἀποτελοῦσι μοναδικὴν ὄντως συλλογὴν ἐν τῷ μικρῷ τῆς Πρεβέζης μουσείῳ.

Τῶν λύχνων τούτων παρατίθεται σύντομος ἐνταῦθα ἀναγραφὴ μετ' εἰκόνων [1].

1) **λύχνος**, οὗ ἀποκεκρουμένη ἡ λαβή· ὕψ. 0,045. μῆκ. 0,115. Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται Ἔρως ἔφιππος. **(εἰκ. 9,1)**.

2) **λύχνος**, φέρων πέριξ τῆς ἄνω ἐπιφανείας σταφυλήν. Σῴζεται ἀκέραιος μετὰ τῆς λαβῆς· ὕψ. 0,04 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,062), μῆκος 0,125. **(εἰκ. 9,2)**.

3) **λύχνος**, κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀποκεκρουμένος. Ἐπ' αὐτοῦ ἄνωθεν παρίσταται παῖς γυμνὸς φέρων διαγωνίως χλαμύδα καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατῶν πιθανῶς κριόν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐρειδόμενος ἐπὶ δόρατος· ὕψ. 0,032 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,05), μῆκος 0105 **(εἰκ. 9,3)**.

1 Βραχυτάτη περιγραφὴ τούτων ἐγένετο ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. ἑταιρείας τοῦ ἔτους 1913.

9 : λύχνοι μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

4) **Λύχνος** κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἀποκεκρουμένος φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας παράστασιν παιδὸς ὅστις διὰ τῆς δεξιᾶς σύρει ἀπὸ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν κριὸν πρὸς θυσίαν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ φιάλην ὕπερθεν βωμοῦ. Ὄπισθεν πίτυς. Κάτωθεν ΠΙΘ. ὕψ. 0,03 (005), μῆκος 0,105. **(εἰκ. 9,₄)**.

5) **Λύχνος** φέρων τὴν αὐτὴν παράστασιν ὡς ὁ προηγούμενος, ἀλλὰ καλλιτέρας διατηρήσεως καὶ θαυμαστῆς τέχνης. Καὶ τούτου δ' ὅμως ἐλλείπει τὸ πλεῖστον τῆς μύξης. ὕψ. 0032 (0,05) μῆκ. 0,112. Κάτωθεν: ΚΡΗϹΚΕΝΤΟϹ **(εἰκ. 10,₁)**.

6) **Λύχνος**, ἐφ' οὗ παρίσταται Ἔρως αὐλῶν ἐπὶ δελφῖνος, πρὸς τἀριστερὰ δ' αὐτοῦ δένδρον (πίτυς). Διατήρησις καὶ τέχνη καλή· ὕψ. 0,03 (005), μῆκ. 0,103 Κάτωθεν: ΛΟΥΚΙΟΥ **(εἰκ. 10,₂)**.

7) **Λύχνος** παριστῶν Ἄρτεμιν τοξεύουσαν διατήρησις καὶ τέχνη λίαν καλή. ὕψ. 0,035 μῆκ. 0,14 **(εἰκ. 10,₃)**. (μετὰ τῆς λαβῆς 0,05).

Κάτωθεν: ΛΟΥΚΙΟΥ.

8) **Λύχνος**, ἐφ' οὗ *Διόνυσος* ἐν σχήματι γυμνοῦ παιδός, ὅστις κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς βότρυν καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς θύρσον. Ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου κρέμαται ἐπὶ τῶν νώτων ἡ παρδαλῆ ἢ χλαμύς,

Διατήρησις καὶ ἐργασία λίαν καλή ὕψ. 0035, μῆκος 0,11 Κάτωθεν: ΓΑΙΟΥ. **(εἰκ. 10,4)**.

9) ***Λύχνος***, ἀποκεκρουμένος κάτωθεν. Δὲν σῴζεται ἢ τὸ ἄνω μέρος. Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται ὁ ***Γανυμήδης*** καθήμενος καὶ φέρων τὸν φρύγιον πῖλον, κρατῶν δὲ κύαθον ἢ φιάλην, ἐξ οὗ πίνει ὁ πρὸ αὐτοῦ καταπτὰς ἀετός. μῆκ. 0,10 **(εἰκ. 11,1)**.

10: τέσσαρες λύχνοι μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

10) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίσταται ἡ Λήδα μετὰ τοῦ ἀετοῦ ὅστις ἀσπάζεται αὐτὴν διὰ τοῦ ῥάμφους ἐπὶ τῶν χειλέων. Τέχνη καλή, ἡ διατήρησις ἀρίστη· ὕψ. 0,033 (0,045), μῆκ. 0,105 **(εἰκ. 11,2)**.

11) ***ὅμοιος*** καθ' ὅλα, πρὸς τὸν προηγούμενον, ἀλλ' ἐφθαρμένος.

12) ***Λύχνος*** (τεθραυσμένος) μετὰ παραστάσεως ἰθυφαλλικῆς· ὕψ. 0,035 (0,05), μῆκ. 0,107. Κάτωθεν ΜΗ **(εἰκ. 11,3)**

13) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παράστασις δυσδιάκριτος: ἀνὴρ κρατῶν δόρυ διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ σπεύδων δρομαίως· ὕψ 0,03 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,048), μῆκ. 0,12. **(εἰκ. 11,4)**. Τύπος γελοιογραφικός.

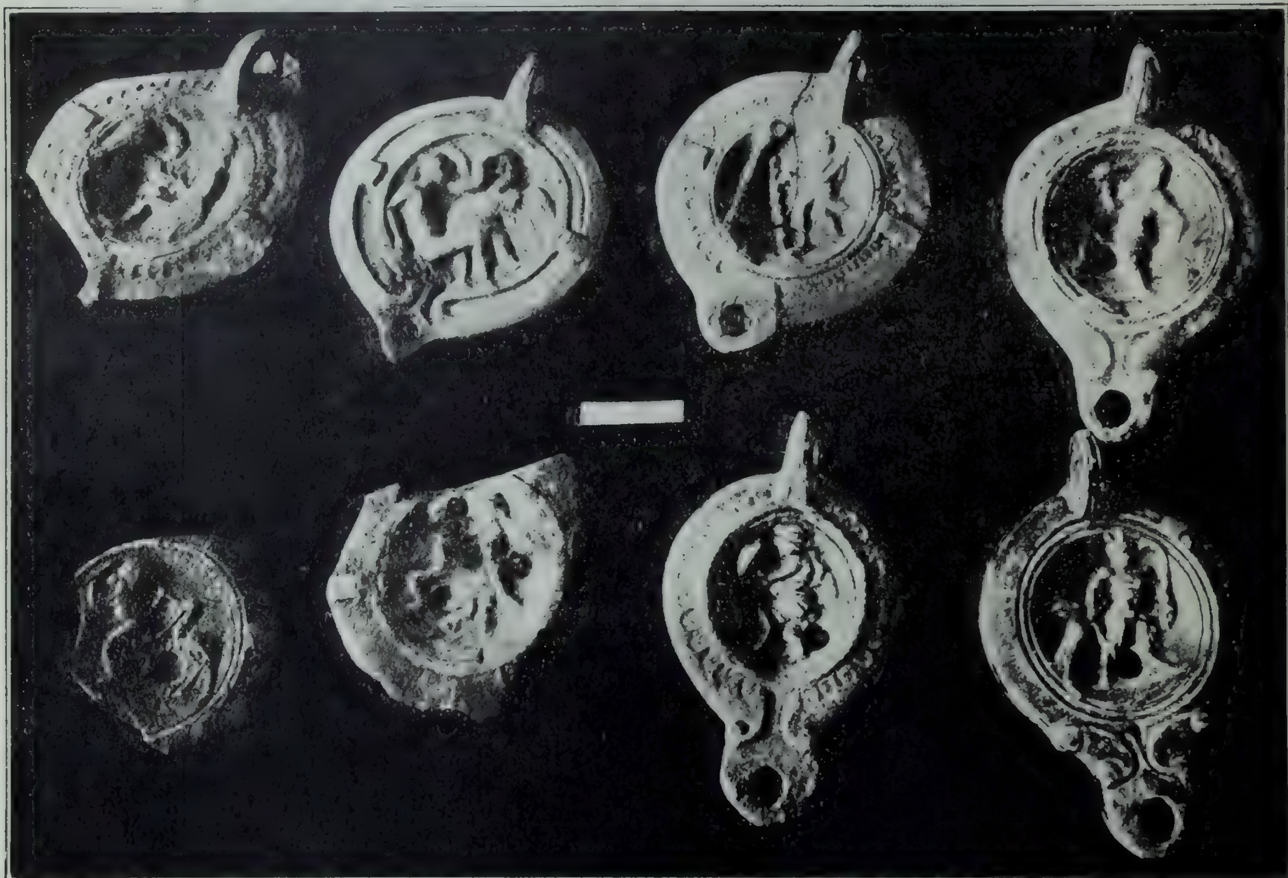
14) ***Ἀπότμημα λύχνου***, ἐφ' οὗ παράστασις ἰθυφαλλική. Γυμνὸν καὶ κακόσχημον ἀνθρωπάριον σπεύδει δρομαίως μὲ τὸν φαλλὸν ἐντεταμένον, πε-

λαργὸς δ' ἀκολουθῶν παρὰ πόδας δάκνει αὐτὸν ἐπὶ τοῦ φαλλοῦ. Τέχνη μετρία· ***(εἰκ. 11,5)***.

15) *Ἀπότμημα λύχνου*, ἐφ' οὗ παράστασις δυσδιάκριτος, πιθανὸν καὶ αὐτὴ ἰθυφαλλική· 008×006 ***(εἰκ. 11,6)***.

16) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ ἀνὴρ πάνοπλος μετὰ τῆς ἀσπίδος προτεταμένης. Παράστασις κωμική. Διατήρησις μετρία· ὕψ. 0,03 (μετὰ τῆς λαβῆς 0,04), μῆκος 0,011 ***(εἰκ. 11,7)***.

17) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίσταται ὁ θεὸς Πὰν κρατῶν λαγωβόλον εἰς τὴν δεξιάν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς σύρων ἀπὸ τοῦ ποδὸς κριόν. Διατήρησις μετρία· ὕψ. 0,027 (0,04), μῆκ. 0,113 ***(εἰκ. 11,8)***.

11: ὀκτὼ λύχνοι μετ' ἀναγλύπτων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

18) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίστανται *μονομάχοι* οἷοι παρίστανται ἐπὶ πλείστων ῥωμαϊκῶν μνημείων, Ἐκ τῶν δύο ἀνταγωνιζομένων μονομάχων ὁ ἕτερος ἵσταται ὀρθὸς κρατῶν τὸ βραχὺ ξίφος **(falx supina)** ὑψωμένον, ἕτοιμος νὰ κατενέγκῃ αὐτὸ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου κειμένου ἤδη κατὰ γῆς· ὕψ. 003, μῆκ. 0,103. Ἐλλείπει ἡ λαβή· ***(εἰκ. 12,1)***.

19) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίστανται ὁμοίως *μονομάχοι*. Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι μάχονται ὄρθιοι, προσπαθοῦντες νὰ πλήξωσιν ἀμοιβαίως ἀλλήλους διὰ τοῦ μικροῦ ξίφους. Κατὰ τὴν πανοπλίαν οὗτοι πιθανὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κλάσιν τῶν καλουμένων «ὁπλομάχων»· ὕψ. 0,028 (μετὰ λ. 0,047), μῆκ. 0,11. Κάτωθεν: ΕΠΙΚΤΗΤΟ ***(εἰκ. 12,2)***.

20) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ παρίστανται ἐπίσης ὡς ἐπὶ τῶν προηγουμένων *μονομάχοι*, ἐξ ὧν ὁ ἐκ δεξιῶν κατέβαλε τὸν ἀντίπαλον κείμενον ἤδη χαμαὶ καὶ ἀμυνόμενον ἔτι τὸ ὕστατον κατ' αὐτοῦ· ὕψ. 003 (μετὰ λ. 0,05) Διατήρησις καλή· ***(εἰκ. 12,3)***.

21) ***Λύχνος***, ἐφ' οὗ ὁμοίως παράστασις *μονομάχων*, ἐξ ὧν ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ ἡττηθεὶς ἐπικαλεῖται ἐκτείνων τὴν δεξιάν, μὲ τὸν ἀντίχειρα καὶ τὸν δείκτην πρὸς τἄνω, τὸν ἔλεον τοῦ ἀντιπάλου, ἱσταμένου ὀρθίου. Διατήρησις μετρία ***(εἰκ. 12,4)***.

Πρβ. ὁμοίαν παράστασιν ἐν τῷ Manuel d' Archéologie romaine vol. I. σελ. 688, εἰκ. 361.

22) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ ὁμοίως πρὸς τοὺς προηγουμένους τέσσαρας παρίστανται *μονομάχοι*, ἐξ ὧν ὁ ἀριστερόθεν εἶνε ἕτοιμος νὰ πλήξῃ διὰ τοῦ ξίφους τὸν ἀντίπαλον πεσόντα ἤδη χαμαὶ καὶ ζητοῦντα ἔλεον. Ὁ νικητὴς κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἀσπίδα, ὄπισθεν δ' αὐτῆς φαίνεται ὀρθία τρίαινα ἢ μᾶλλον *τρίκρανον* (tridens ἢ fuscina) τὸ γνωστὸν συμπληρωτικὸν ὅπλον τῶν *δικτυοφόρων* (retiarii) μονομάχων, οἵτινες ἔρριπτον πρῶτον τὸ δίκτυον καὶ εἶτα ἐλόγχιζον καὶ ἔπληττον ὡς ἰχθῦς διὰ τοῦ τρεῖς ἄνω ἀκμὰς ἢ ἀκωκὰς ἔχοντος τρικράνου τοὺς ἀντιπάλους. Ἡ τρίαινα ἴσως ἀνῆκεν εἰς τὸν καταβληθέντα ἀντίπαλον, ὅστις μὴ δυνηθεὶς νὰ συλλάβῃ ἐντὸς τοῦ δικτύου τὸν ἀνναγωνιστὴν ἀπέρριψε τὸ ὅπλον καὶ ἤδη ἀμύνεται διὰ τοῦ ξίφους. Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ἐνισχύει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ μονομάχοι οἱ χειρίζόμενοι τὸ δίκτυον καὶ τὴν τρίαιναν ἦσαν γυμνοί, δὲν ἔφερον δηλ. οὐδένα ἄλλον ὁπλισμόν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἦσαν πάνοπλοι· ὕψ. 0,033 (μετὰ λ. 0,045), μῆκ. 0,11. Κάτωθεν: CΠΩCΙΑΝΟΥ **(εἰκ. 12,5)**.

23) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ παράστασις *μονομάχων*,

12: ἑπτὰ λύχνοι μετ' ἀναγλύπτων παραστάσεων ἐκ τάφων τῆς Νικοπόλεως.

ὁμοία τελείως πρὸς τὴν προηγουμένην, ἀλλὰ καλλιτέρας διατηρήσεως. Τέχνη καλλίστη· ὕψ. 003 (0,05), μῆκ. 0,118 **(εἰκ. 12,6)**.

24) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ σώζεται μόνον ἡ ἄνω ἐπιφάνεια, ἐφ' ἧς *ἀγὼν μονομάχων*, ὅμοιος περίπου πρὸς τὸν ὑπ' ἀρ. 22 καὶ 23· μῆκ. 0075, πλ. 0,06 **(εἰκ. 12,7)**.

25) *Λύχνος*, ἐφ' οὗ παρίστανται δύο *μονομάχοι* ὄρθιοι ἐξ ἀντιθέτου μαχόμενοι· ἀπότμημα πλ. 0,065.

Πλεῖσται παραστάσεις μονομάχων διεσώθησαν ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων. Σημαντικώταται τούτων εἶνε οἱ ἐπὶ ἀναγλύφου ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ Scaurus ἐν Πομπηΐᾳ, ἐν αἷς παρίστανται πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν μονομαχιῶν. Οἱ μονομάχοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔφερον κράνη μετὰ σιδηρᾶς προσωπίδος,

ἥτις ἐκάλυπτεν, ὡς φαίνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων λύχνων, τὸ πρόσωπον ὡς αἱ τῶν σιδηροφράκτων ἱπποτῶν τοῦ μεσαίωνος. Περὶ τὴν ὀσφῦν ἔφερον περίζωμα τὸ καλούμενον Subligaculum.

Αἱ ἀσπίδες αὐτῶν ἦσαν ὁτὲ μὲν στρογγύλαι, ὁτὲ δὲ ἐπιμήκεις. Ὁ δεξιὸς βραχίων αὐτῶν προεφυλάσσετο ὑπὸ χαλκῆς χειρῖδος, αἱ δὲ κνῆμαι ἀμφότεραι ὑπὸ κνημίδων [1].

Πλουσία εἶνε ἐπίσης ἡ συλλογὴ τῶν ὑαλίνων δοχείων ἐν τῷ μουσείῳ Πρεβέζης, ἅτινα ἀνευρέθησαν ἐντὸς τάφων τῆς Νικοπόλεως. Παρατίθεται ἐνταῦθα γενικὴ εἰκὼν περιλαμβάνουσα τὰ κυριώτατα αὐτῶν ***(εἰκ. 13)***.

Ἐκ τῶν αὐτῶν τάφων προέρχονται καὶ τὰ ***δύο πήλινα εἰδώλια*** ***(εἰκ. 14,1*** καὶ 2 ***)***, μικρὰ δηλ. *προσωπὶς* (ὕψ 0,063) καὶ πλαγγὼν *κινητὴ ὡς νευρόσπαστον* ὕψ. 0,15, μετὰ τῶν ποδῶν περὶ 0,22. Ἡ πλαγγὼν αὕτη φέρει δουλικὸν χειριδωτὸν χιτῶνα καὶ φρύγιον κωνοειδῆ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πῖλον, ὅν προσαρμόζει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Φέρει δὲ καὶ ὅρμον περὶ τὸν τράχηλον· τοιαῦται μετὰ κινητῶν ἄκρων πλαγγόνες ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι ἐν τοῖς διαφόροις μουσείοις, κέκτηται δέ τινας καὶ τὸ ἡμέτερον Ἐθν. ἀρχ. μουσεῖον. Ἴδε καὶ ἐμὴν δημοσίευσιν ἐν ΑΕ 1907 σελ 71. Εὑρήματα Χαλκίδος).

13 : ὑάλινα δοχεῖα ἐκ τάφων Νικοπόλεως.

Ἀλλὰ καὶ τῆς Χριστιανικῆς καὶ Βυζαντινῆς τέχνης περιέχει τὸ εἰρημένον μουσεῖον σπουδαιότατα μνημεῖα, ἐξ ὧν παρατίθενται ἐνταῦθα τὰ ἀξιολογώτατα.

1-2) ***(εἰκ. 15)***. Ἀμφότερα τἀνάγλυφα ταῦτα

1 Παραστάσεις μονομάχων ἐπὶ λύχνων δύναταί τις νὰ εὕρῃ πλείστας ὅσας λίαν ἐνδιαφερούσας καὶ ἐν τῷ ὁδηγῷ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου (A guide to the exhibition illustrating Greek and Roman Life, London, 1908). Ἐκεῖ εὕρηνται ὅλοι οἱ τύποι τῶν μονομάχων οἷον οἱ: *samnis, secutor, hoplomachus, retiarius, thrax* καὶ *murmillo*. Ἐν γένει περὶ λύχνων συμβουλευτέον τὸ σχετικὸν ἄρθρον ἐν τῷ Dict. des Ant. τῶν Saglio καὶ Daremberg (λ. Lucerna), τὸν *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*. H. Walters, ἐπίσης *Bachofen*, Röm. Grablampen καὶ Catal. du Musée Alaoui, Paris. 1897 σημ. κλπ.

14: πλαγγὼν καὶ προσωπὶς ἐκ πηλοῦ εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τάφων της Νικοπόλεως.

ἀνεῦρον ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῆς ἐν Νικοπόλει παλαιᾶς χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀναλήψεως, ἧς πλήρη περιγραφὴν ἐδημοσίευσα ἐν τῇ ΑΕ 1915. Τὸ ἀριστερὰ πρῶτον δὲν εἶνε ἀνάγλυφον, ἀλλ' ἐγγάρακτον, πιθανὸν δὲ ὅτι αἱ αὔλακες ἐπληροῦντο δι' ὑαλώδους τινὸς μάζης ἢ ἄλλης χρωστικῆς οὐσίας. Ταῦτα δ' ἀπετέλουν *διάστυλα* ἢ *στηθαῖα* πρὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦ ναοῦ τούτου.

15: ἀποτμήματα μαρμαρίνων διαστύλων ἐξ ἀρχαίου χριστιανικοῦ ναοῦ ἐκ Νικοπόλεως.

Αἱ διαστάσεις τοῦ μὲν α' εἶνε μῆκ. 0,42, πλ. 0,48 καὶ πάχ. 0,09, τοῦ δὲ β' μῆκος 0,39, πλ. 0,27 καὶ πάχ. 004.

3-6) ***(εἰκ 16-18)***. Τὰ τέσσαρα ταῦτα γλυπτὰ εἰσιν ἀποτμήματα πλουσίου μαρμαρίνου φατνώματος ἀρχαιοτάτου χριστιανικοῦ μνημείου ἐν Νικοπόλει, πιθανώτατα δὲ τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου, ὅπερ πέρυσι ἀνεκάλυψα. Ἐν τούτῳ ἀπεκαλύφθησαν θαυμαστὰ ψηφιδωτὰ τοῦ 5ου πρὸς τὸν 6ον μ. Χ αἰῶνα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μεγάλης ταύτης οἰκοδομῆς, τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιερέως *Ἀλκίσωνος*.

Εἶνε δὲ πιθανώτατον τοῦτο, διότι τὰ γλυπτὰ ταῦτα φατνώματα ἐκεῖ πλησίον ἀνεῦρον πρὸ ἐτῶν ὅλως τυχαίως ἐντὸς τῶν θάμνων κεκρυμμένα. Χωρικός τις ἴσως εἶχεν ἐκθάψει αὐτὰ καὶ κρύψει ἐκεῖ ὅπως βραδύτερον παραλάβῃ καὶ πωλήσῃ. Τὰ ἀνάγλυπτα ταῦτα κοσμήματα ἀποτελοῦνται ἐξ ***ἑξαγώνων βαθέων καλυμματίων*** διὰ πλαισίων πρὸς ἄλληλα συμπεπλεγμένων, περικλείονται δ' ἐντὸς αὐτῶν ἕτερα δύο ἐπίσης ἑξάγωνα μικροτέρων ἀλληλοδιαδόχως διαστάσεων, ἐν τῷ κέντρῳ δὲ τοῦ μικροτάτου ὑπάρχει ἀνάγλυπτος ***ῥόδαξ*** ἢ ***κάλχη*** ὡς ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις ἑλληνικοῖς φατνώμασι τῶν ναῶν καὶ ἄλλων δημοσίων κτιρίων. Μεταξὺ δὲ τῶν πλαισίων, ἐντὸς δηλ. τῶν μεταξὺ αὐτῶν κενῶν, ὑπάρχουσιν ἀνάγλυπτα παντοῖα ζῷα, οἷον λέοντες, ἄρκτοι, δελφῖνες κλπ. καὶ φυτὰ οἷον κισσὸς κλπ. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διακοσμήσεως καὶ ἡ τεχνοτροπία αὐτῶν μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ φατνώματα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ μάλιστα εἰς τὸν 5ον ἢ 6ον μΧ. αἰῶνα.

Αἱ διαστάσεις αὐτῶν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

τοῦ 1ου ***(εἰκ 16,1)*** μῆκος 1,16, πλ. 028 καὶ πάχ. 0,20.

τοῦ 2ου ***(εἰκ. 16,2)***. μῆκος 0,97, πλ. 042, πήχ. 020.

τοῦ 3ου ***(εἰκ. 17)***. μῆκ. 1,08. πλ. 0,49 καὶ πάχ. 0,20.

τοῦ 4ου ***(εἰκ. 18)***. » 1,22 » 0,63 » 0,20.

7) ***Περίγλυπτος τετραγωνικὴ στήλη*** ἐκ μαλακοῦ λίθου ***(εἰκ. 19,1)***. Κεῖται ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι εἰς τὸν πρόδομον κάτωθεν τοῦ δημαρχείου

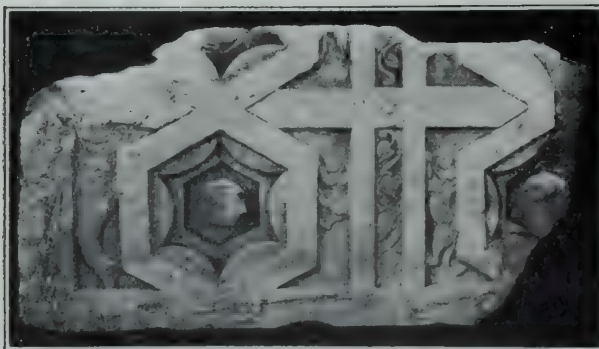
16: ἀποτμήματα μαρμαρίνου φατνώματος τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἐν Νικοπόλει.

Πρεβέζης, ἀνευρέθη δὲ πέρυσιν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ μεγάλου χριστιανικοῦ κτιρίου παρὰ τὴν Δεξαμενήν. Ἔχει ὕψος 1,83 καὶ πλάτος ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς 0,18. ἄνω δὲ καὶ κάτω 0,25.

17: ἀπότμημα μαρμαρίνου φατνώματος τῶν χριστιανικῶν αἰώνων ἐν Νικοπόλει.

φέρει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν ἀνάγλυπτα κοσμήματα. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν δύο ἀντιθέτων πλευρῶν κοσμεῖται ὑπὸ ***κυκλικοῦ μαιάνδρου***, ἐπὶ δὲ τῆς κυρίας ὄψεως παρίσταται ***ἄμπελος***, ἥτις ἐκφύεται ἐκ κομψοτάτου κάτωθεν ἀμφορέως, καὶ τέλος

18: ἀπότμημα μαρμαρίνου φατνώματος τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἐν Νικοπόλει.

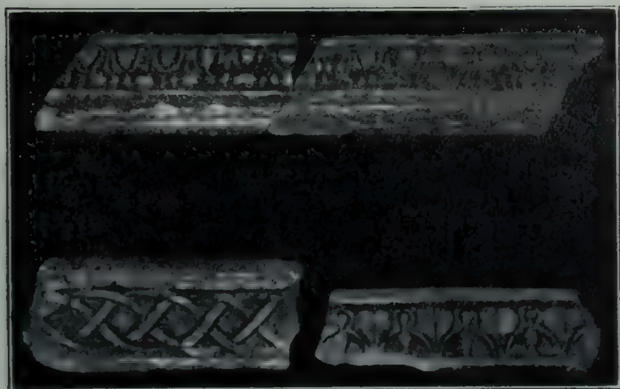
ὄπισθεν ἐπὶ τῆς τετάρτης πλευρᾶς σειρὰ ***καθέτων ῥαβδώσεων***. Τὸ ὅλον λίαν περίτεχνον καὶ κομψόν, πάντως δ' ἀνάγεται καὶ τοῦτο εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας.

19: 1) στήλη μετὰ γλυπτικοῦ διακόσμου ἐκ χριστιανικοῦ κτιρίου ἐν Νικοπόλει.
2) Τουρκικὸν κόσμημα ἐγχάρακτον ἐπὶ λίθου.

8-10) ***Τρία μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη*** μετὰ γλυφῶν ἐπὶ τῆς ἄνωθεν ἐπιφανείας· καὶ ταῦτα εὑρέθησαν ἐν τῷ αὐτῷ χριστιανικῷ κτιρίῳ, ὅπου καὶ ἡ προηγουμένη στήλη· τὸ πρῶτον τούτων **(εἰκ. 20,1)** εἶνε τεθραυσμένον εἰς δύο τεμάχια. Ἔχει μῆκ. 0,58. ὕψ. 0,09 καὶ πλ. 0,09, κοσμεῖται δ' ὑπὸ ***ἰωνικοῦ κύματος*** ἤτοι ἐξ ᾠῶν καὶ ἀστραγάλου. Τὸ δεύτερον ἔχει μῆκ. 0,29, ὕψ. 0,12 καὶ πλ. 0,08 κοσμεῖται δ' ὑπὸ ***πλέγματος***, σχηματίζοντος ***ῥόμβους***, **(εἰκ. 20,2)**· τὸ δὲ τρίτον ἔχει μῆκ. 0,30, ὕψ. 0,06 καὶ πλ. 0,068 κοσμεῖται δ' ὑπὸ τοῦ καλουμένου ***αἰολικοῦ κύματος***, ἤτοι

τριγωνικῶν φύλλων μετὰ λογχῶν ἑκατέρωθεν. **(εἰκ. 20,3)**. Καὶ τὰ κοσμήματα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, ὁπότε ἡ ἀπήχησις τῆς ἀρχαίας τέχνης ἦτο ἔτι ζωηροτάτη, ἐγίνετο δὲ καὶ χρῆσις τοῦ γλυπτικοῦ διακόσμου, ὅστις ὡς γνωστὸν βραδύτερον σχεδὸν τελείως ἐξηφανίσθη, ἐπικρατήσαντος μόνον τοῦ γραφικοῦ.

20: γλυφαὶ ἐκ μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν ἐκ Νικοπόλεως.

11-13) *τρία κιονόκρανα κορινθιακὰ* **(εἰκ. 21,22)**, ἅτινα περισυνέλεξα ἐκ Νικοπόλεως, εἰσὶ δὲ τὸ μὲν πρῶτον χριστιανικῶν χρόνων, τὰ δὲ δύο ἕτερα ῥωμαϊκά.

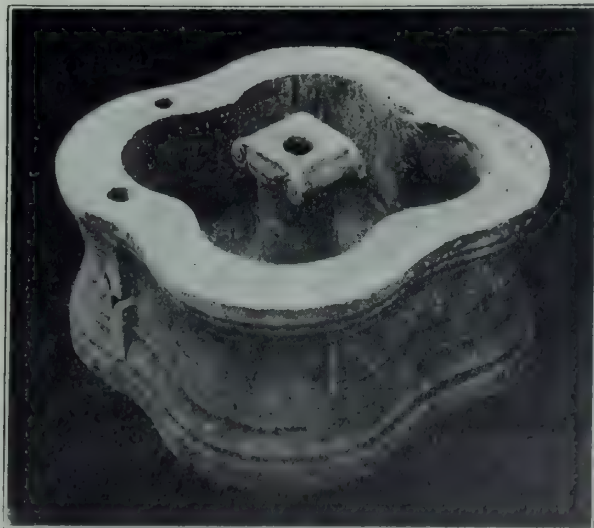
21: κιονόκρανον χριστιανικῶν χρόνων ἐκ Νικοπόλεως.

14) *Μικρὰ μαρμαρίνη πῖδαξ,* **(εἰκ. 23)** εὑρεθεῖσα κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐν Νικοπόλει ἀνασκαφῆς (τῷ 1914) ἐντὸς τοῦ ἔναντι τῆς βασιλικῆς Δουμετίου μεγάλου ῥωμαϊκοῦ κτιρίου, ὅπερ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους μετετράπη εἰς μητροπολιτικὸν πιθανῶς μέγαρον· ὕψ. 0,265,

22: κιονόκρανα χριστιανικῶν χρόνων ἐκ Νικοπόλεως.

διάμ. ἄνωθεν στομίου 0,52, πάχ. παρειῶν 0,073· ὕψ. τοῦ ἐν τῷ κέντρῳ κιονίσκου 0,21.

23: μικρὰ μαρμαρίνη πῖδαξ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν Νικοπόλεως

15) *θυρεὸς φραγκικὸς* ἐκ λίθου φαιοῦ προερχόμενος ἐκ τοῦ ἐν τῇ πόλει Πρεβέζης φρουρίου «ἅγιος Ἀνδρέας», ἐκ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν κατεδαφισθέντος ἀνατολικοῦ τείχους **(εἰκ. 24)** Ὁ θυρεὸς οὗτος πιθανώτατα εἶνε ἐνετικός, διότι οἱ Ἐνετοὶ εἶχον ἀρχικῶς ἀνεγείρει τὰ φρούρια τῆς Πρεβέζης, ἅτινα βραδύτερον καταλαβὼν ἐπεσκεύασεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς [1].

24 : λίθινος θυρεὸς ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ φρουρίου Πρεβέζης.

16-18) *Τρία τουρκικὰ ἀνάγλυφα* ἐπὶ φαιῶν ὀρθογωνίων πωρολίθων, προερχόμενα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τείχους τοῦ φρουρίου Πρεβέζης **(εἰκ. 25,26** καὶ **σ9,2)**. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον **(εἰκ. 25)** παριστᾷ

25 : Τουρκικὸν ἀνάγλυφον ἐπὶ λίθου ἐκ τοῦ φρουρίου Πρεβέζης.

κύνα δεδεμένον δι᾽ ἁλύσεως ἀπὸ κυπαρίσσου, δένδρου λίαν προσφιλοῦς εἰς τοὺς Τούρκους. Φέρει δ᾽ ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ ζῴου ***ἐπιγραφὴν διὰ βυζαντινῶν*** στοιχείων γεγραμμένην, ἧς μόνον ὀλίγας λέξεις ἀνέγνων διότι πολλαὶ εἰσιν ὅλως ἐξίτηλοι, ἔχουσαν δὲ ὧδε:

ΕΠΙϹΤΑΤΗϹ
ΤΟΥ ΚΑϹΤΡΟΥ ΜΠΕΚΗΡ·

. . . .

Τὰς κάτωθεν λέξεις δὲν ἠδυνήθην ν᾽ ἀναγνώσω· ὕψ. 047, μῆκ. 072 καὶ πάχ. 0,21 τὸ δεύτερον **(εἰκ. 26)** παριστᾷ ἐπίσης κύνα, τοῦ αὐτοῦ ἀκριβῶς τύπου, δεδεμένον δι᾽ ἁλύσεως ἔκ τινος κυπαρίσσου· ὕψ. 0,60, πλ. 0,48 καὶ πάχ. 022.

26 : Τουρκικὸν ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ φρουρίου Πρεβέζης

Ἡ τέχνη ἀμφοτέρων τῶν ἀναγλύφων εἶνε ὅλως βαρβαρικὴ καὶ πρωτογενής, ἀλλ᾽ ἡ ἐκτέλεσις παρ᾽ ὅλον τὸ ἄξεστον τῆς τεχνοτροπίας εἶνε ἐπιμεμελημένη καὶ εὐσυνείδητος. Τὸ τρίτον **(εἰκ. 19,2)** παριστᾷ ***κύκλον*** ἢ μᾶλλον ***τροχόν***, ἐντὸς τοῦ ὁποίου

1 Τὸ τεῖχος τοῦτο τοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης ὡς καὶ μεγάλα τμήματα ἐκ τῶν λοιπῶν πλευρῶν αὐτοῦ κατηδαφίσθησαν ἐσχάτως διαταγῇ τοῦ Ε΄ Σώματος Στρατοῦ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς ἐπιβλέψεως· καὶ οὕτω τὰ τείχη ἀφείθησαν εἰς τὴν διάθεσιν ἐλεεινῶν ἐκμεταλλευτῶν πρὸς ἄγραν λίθων ὡς εἰ ἐπρόκειτο περὶ λατομείου! Καὶ ὅμως ἡμεῖς πρὸ τῆς κατεδαφίσεως δι᾽ ἐπανειλημμένων ἐγγράφων ἐπεστήσαμεν τὴν προσοχὴν τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ φρουρίου.

εἰσὶν ἐγγεγραμμένα σταυροειδῶς *δύο τρίγωνα,* ἐν τῷ κέντρῳ τῶν ὁποίων ὑπάρχει πάλιν μικρὸς κύκλος. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ κύκλου παρίστανται καθήμενα ἐπὶ τῆς κορυφῆς κυπαρίσσων *δύο πτηνά.* Οἱ πόδες τῶν κυπαρίσσων στηρίζονται ἐπὶ μικρῶν πάλιν τροχῶν ὕψ 0,80, πλ. 0,75 καὶ πάχ. 0,28.

Ἐπὶ τέλει παρατίθεται ἀπεικόνισις ἐκ φωτογραφήματος **(εἰκ. 27)**, ἀναγλύφου, ὅπερ προέρχεται ἐκ σαρκοφάγου τῆς Νικοπόλεως, τίς οἶδε πῶς καὶ πότε λαθραίως ἐξαχθείσης ἐκεῖθεν καὶ μετακομισθείσης εἰς Γαλλίαν.

Σήμερον ἀποτελεῖ αὕτη μέρος περιφανὲς τῆς ἀρχαιολογικῆς συλλογῆς τοῦ φιλαρχαίου ἰατροῦ κ. Couchoud ἐν Βερσαλίαις, ὅστις λίαν εὐγενῶς ἀπέστειλεν ἡμῖν φωτογράφημα τοῦ σπουδαίου τούτου ἀναγλύφου, ἐφ' οὗ παρίστανται δύο τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους, ὁ τῆς ***Λερναίας Ὕδρας*** καὶ ***ὁ τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου.*** Φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου πέριξ παρίσταντο καὶ οἱ δώδεκα τοῦ ἡμιθέου ἆθλοι. Μία ἄλλη ἐκ Νικοπόλεως σαρκοφάγος εἶνε ἡ γνωστὴ ἐν τῷ μουσείῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐφ' ἧς παρίσταται ἡ θήρα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν ΑΕ ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος ἡμῶν Φρ. Βερσάκης.

27: ἀπότμημα σαρκοφάγου ἐκ Νικοπόλεως, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Couchoud, ἐν Βερσαλλίαις τῶν Παρισίων: Ἡρακλέους ἆθλοι.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 30ῇ αὐγούστου 1922.

Ἀλέξανδρος Θ. Φιλαδελφεύς.

προσθήκη εἰς σ. 65.

Εἰς τὸ τέλος τῆς περὶ τοῦ τῶν Φασηλιτῶν ψηφίσματος πραγματείας σελ. 65 πρόσθες:

Ἤδη, μετὰ δευτέρας φροντίδας, ἐπῆλθεν ἡμῖν ὅτι ἐν στίχ. 20ῷ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς, ἀντὶ τοῦ: ***ἔτι πα]ρα[βαίν]ηι*** δυνάμεθα πιθανώτερον ἴσως ν' ἀναγνῶμεν: ***δὶς πα]ρα[βαίν]ηι,*** ὅτε ὁ νοῦς ἔσται μικρὸν διάφορος. Ἐὰν δῆλον ὅτι ἡ ἀρχή, ἡ ἅπαξ τὸ ψήφισμα παραβᾶσα, καὶ ἐκ δευτέρου: ***δὶς παραβαίνηι τὰ ἐψηφισμένα, ὀφελέτω μυρίας δραχμὰς ἱερὰς τῆι Ἀθηναίαι*** κτέ.

Κατὰ ταῦτα ἡ μεγίστη αὕτη ζημία μόνον ἐν ὑποτροπῇ (en cas de récidive) ἐπιβάλλεται.

Τῇ α' ὀκτωβρίου 1923

Π. Σ. Φωτιάδης

Κολωνὸς Ἵππιος
καὶ
Κολωνὸς Δήμητρος Εὐχλόου

ὑπὸ

Ἀθανασίου Γεωργιάδου.

Ἱεροὶ χῶροι. Ἐθνικὸν κτῆμα. Μεταρρύθμισις τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως.

Ἐν ἀποσπ. 134 Kock τῆς Πετάλης τοῦ κωμικοῦ Φερεκράτους (παρ' Ἁρποκρ. λ. *Κολωναίτας* κ. ἄ.) μνημονεύεται ὁ Ἵππιος Κολωνὸς ὧδε:

οὗτος πόθεν ἦλθες; B. εἰς Κολωνὸν ἵέμην,
οὐ τὸν ἀγοραῖον, ἀλλὰ τὸν τῶν ἱππέων.

Ἐν τῷ Ἱππίῳ Κολωνῷ ἐγεννήθη ὁ μέγας τραγικὸς Σοφοκλῆς, ἐκεῖ κατῴκει καὶ ἐν τῷ Κολωνῷ τελευτήσας ἐτάφη· γεγηρακὼς δὲ ἐποίησεν ἓν τῶν ἀριστουργημάτων, τὸν «*Οἰδίπουν ἐπὶ Κολωνῷ*», χαριζόμενος οὐ μόνον τῇ πατρίδι, ἀλλὰ καὶ τῷ ἑαυτοῦ δήμῳ· ἦν γὰρ Κολωνῆθεν, ὡς ἱστορεῖται. Οἰδίπους τυφλώσας ἑαυτὸν καὶ ἐκ Θηβῶν εἰς Ἀθήνας ἐρχόμενος τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀντιγόνης, εἰς τὸν Κολωνὸν ἀφικόμενος πρὸς τῷ τεμένει τῶν Σεμνῶν (Ἐρινύων) ἐκαρτέρει (ὅ ἐστιν ἐν τῷ καλουμένῳ Ἱππίῳ Κολωνῷ) ἐνταῦθα κάμψειν τὸν ταλαίπωρον βίον (Σοφ. Ο. Κ. 91).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος, πρὸς βορρᾶν ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ Ἱππίου, Κολωνὸς ὑψοῦται, ὃν ὁ Οἰδίπους παρὰ Σοφοκλεῖ ἐπιδεικνύει, τάδε τὰ ἀξιομνημόνευτα λέγων·

τὼ δ' Εὐχλόου Δήμητρος εἰς προσόψιον
πάγον μολοῦσαι . . . .
κτύπησε μὲν Ζεὺς χθόνιος, αἳ δὲ παρθένοι
ῥίγησαν, ὡς ἤκουσαν· ἐς δὲ γούνατα
πατρὸς πεσοῦσαι κλαῖον, οὐδ' ἀνίεσαν
στέρνων ἀραγμοὺς οὐδὲ παμμήκεις γόους.
(Ο. Κ. 1600-1609).

Ὁ Κολωνὸς οὗτος τῆς Εὐχλόου Δήμητρος μετὰ τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς θεοῦ διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἀποψιλώσεως καὶ ῥυμοτομίας, ὡς συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὸν Ἵππιον «*οἶκτον οἰκτρὸν ἄΐων*» (Αἰσχύλ. Ἱκέτ. 59).

Παρὰ Σοφοκλεῖ τὸ κοσμητικὸν ἐπίθετον τῆς Δήμητρος εἶναι *Εὐχλόου*. Ἐν CIA III 191 ἀναγράφεται ἀνάθεσις « . . . . *Δήμητρι Εὐχλόῃ*». Ἀλλὰ καὶ *Δήμητρος Χλόης* ἱερὸν ἀπαντᾷ, πρβλ. CIA II 631 καὶ III 340 καὶ Παυσαν. Α 22, 3. Πρὸς δὲ καὶ [*Δήμη*]*τρος* [*τῆς Χ*]*λοί*[*ης*] ἐν CIA II 722). Ὁ λόφος οὗτος καὶ νῦν ἔτι χλοερὸς τυγχάνει, διατηρηθεὶς εὐτυχῶς μέχρις ἡμῶν ὑπὸ τῶν Σκουζέ, εἰς οὓς ἀνῆκε, νῦν δὲ εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ Χρ. Τρακάδα, ὃς καὶ γραμματεὺς τοῦ Φιλανθρωπικοῦ συλλόγου «Κολωνὸς» ἐξελέγη.

Καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ νέῳ ἐγκριθέντι σχεδίῳ ἡμῶν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν (2ᵃ ἔκδ. 1923), ἐν ᾧ ἡ πόλις διαιρεῖται κατὰ κώμας καὶ συνοικίας, ὡς ἦσαν τὸ πάλαι καὶ νῦν, συμπεριελάβομεν ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ *Κολωνοῦ* καὶ τὸν Κολωνὸν τοῦτον τῆς *Εὐχλόου Δήμητρος*

Ἀμφότεροι οἱ Κολωνοὶ μετὰ τοῦ πέριξ χώρου τοῦ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος ἀπήρτιζον πάλαι ποτὲ τὸ *ἱερὸν ἄλσος*, κάλλιστον, δένδρων ἡμέρων τε εὐκάρπων τε καὶ ἀκάρπων, τῆς ἐλαίας ἀφθονούσης,

«θάλλει δ' οὐράνιος ὑπ' ἄ-
χνας ὅ καλλίβοτρυς κατ' ἦμαρ ἀεὶ
νάρκισσος (Ο. Κ. 681-83).

Ὁ Κολωνὸς οὗτος μετὰ τοῦ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος καὶ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος ἦσαν ἐν τῷ ἱερωτέρῳ τῶν πέριξ τοῦ *ἄστεως ἄλσει*

Ὁ δὲ «*Ξένος*» ἐν τῇ τραγῳδίᾳ Οἰδ. Κολ. τάδε τὰ χαρακτηριστικὰ λέγει πρὸς τὸν Οἰδίποδα:

...χῶρος μὲν ἱερὸς πᾶς ὅδ' ἔστ'· ἔχει δέ νιν
σεμνὸς Ποσειδῶν· ἐν δ' ὁ πυρφόρος θεὸς
Τιτὰν Προμηθεύς· ὃν δ' ἐπιστείβεις τόπον,
χθονὸς καλεῖται τῆσδε χαλκόπους ὀδός,
ἔρεισμ' Ἀθηνῶν· οἱ δὲ πλησίοι γύαι
τὸν ἱππότην Κολωνὸν εὔχονται σφίσιν
ἀρχηγὸν εἶναι . . . . .
Ο. Κ. (54—60).

ὑπὸ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀθηναίων γερόντων ἐν τῇ αὐτῇ τραγῳδίᾳ ὑμνεῖται ὁ Κολωνός·

... τᾶσδε χώ-
ρας ἵκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα,
τὸν ἀργῆτα Κολωνόν, ἔνθ'
ἁ λίγεια μινύρεται
θαμίζουσα μάλιστ' ἀη-
δὼν χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις,
τὸν οἰνῶπα νέμουσα κισ-
σὸν καὶ τὰν ἄβατον θεοῦ
φυλλάδα μυριόκαρπον ἀνήλιον
ἀνήνεμόν τε πάντων
χειμώνων.. (Ο. Κ. 668—78).

Ὁ δὲ Κηφισὸς ἐν καμπύλῳ βραχίονι παραρρέων καθιστᾷ τὸν χῶρον εὔυδρον

.... οὐδ' ἄϋ-
πνοι κρῆναι μινύθουσιν
Κηφισοῦ νομάδες ῥεέθρων... (685-87).

Καὶ ἄλλα ἱερὰ τεμένη ὑπῆρχον ἐν τῷ Κολωνῷ· ὁ Παυσανίας (Α' 30,4) παρέχει μικρὰν περιγραφήν· «δείκνυται δὲ καὶ **χῶρος** καλούμενος Κολωνὸς Ἵππιος, ἔνθα τῆς Ἀττικῆς πρῶτον ἐλθεῖν λέγουσιν ***Οἰδίποδα***· διάφορα μὲν καὶ ταῦτα τῇ Ὁμήρου ποιήσει, λέγουσι δ' οὖν· καὶ βωμὸς ***Ποσειδῶνος Ἱππίου*** καὶ Ἀθηνᾶς Ἱππίας, ἡρῷον δὲ Πειρίθου καὶ Θησέως Οἰδίποδός τε καὶ Ἀδράστου· τὸ δὲ ἄλσος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸν ναὸν ἐνέπρησεν Ἀντίγονος ἐσβαλών, καὶ ἄλλοτε στρατιᾷ κακώσας Ἀθηναίοις τὴν γῆν».

Μεταξὺ τοῦ Κολωνοῦ καὶ τῆς Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῶν Μουσῶν καὶ ταῖς Χάρισιν ἀγάλματα, ἐν δὲ τῷ τῆς ***Εὐχλόου*** Δήμητρος ὑπῆρχε ἱερὸν καὶ ἄγαλμα τῆς θεοῦ· ἐν τούτοις τοῖς Κολωνοῖς ὑπῆρχε πάντως ὁ τάφος τοῦ Σοφοκλέους, ὃς λίαν πιθανῶς ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ Κηφισοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων κατενεχθεισῶν ὑλῶν. Πιθανώτερον δὲ ἐκεῖ κεῖται καὶ ὁ τοῦ θείου Πλάτωνος τάφος, ὃς ἀποκαλυπτόμενος εὐνόητον ἡλίκην ἐθνικὴν ***ἔννοιαν*** ἕξει, ἀποβήσεται δὲ ***προσκυνητήριον*** τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σύμπαντος.

Ὁ ἐπιμήκης λόφος τῆς ***Εὐχλόου Δήμητρος*** μεγαλοπρεπέστερος πρὸς Β., ὡς τὸ πάλαι καὶ νῦν, ὑψούμενος τυγχάνει ἐν πολλοῖς ὡραιότερος τοῦ Ἱππίου ***πάγου*** ἔχοντος πετρώδη τὴν κορυφὴν καὶ χθαμαλωτέραν.

Ἕνεκα δὲ τῶν πολλῶν αὐτοῦ φυσικῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς ἀεὶ καλλιεργίας καὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν ἑνὸς καὶ μόνου ὢν δὲν ἐβεβηλώθη· οὐδὲν ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τῆς πολιτείας ἐρρυμοτομήθη εὐτυχῶς, ὡς ὁ τοῦ Ἱππίου, οὗ μόνον ἡ μικρὰ αὐτοῦ φαλακρὰ κορυφὴ ἀφείθη ***ἀρρυμοτόμητος*** ὑπὸ τοῦ δήμου· σῆμα τοῦτο ὑπερτάτης εἰρωνείας πρὸς τὸν Κολωνόν· δοκεῖ δέ μοι ὅτι ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ***Εὐχλόου Δήμητρος*** ἐγκλείονται πολλὰ ἐθνικὰ ἡμῶν κειμήλια, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἶπον καὶ ἅτινα ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη εἰς φῶς ἄξει.

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω σημειοῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἣν ὁ Θουκυδίδης (Η' 67,2) οὕτως ἱστορεῖ: «***ἔπειτα ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐφῆκε, ξυνέκλησαν τὴν ἐκκλησίαν ἐς τὸν Κολωνὸν (ἔστι δὲ ἱερὸν Ποσειδῶνος ἔξω πόλεως ἀπέχον σταδίους μάλιστα δέκα)***»· καὶ ἀκριβῶς δέκα στάδια ἀπέχει ὁ Κολωνὸς ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ ἄστεως, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς πλησιεστέρας πύλης τῆς ἐπὶ τοῦ Β. τείχους κειμένης (νῦν μεταξὺ τῶν ὁδῶν Μενάνδρου καὶ Σαπφοῦς γωνία· ὅρ. σχέδ. πόλεως Ἀθηνῶν Α. Γεωργιάδου, ἔκδ. 2α, 1923) ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις οἰκοδομηθέντος θεάτρου ἤδη κατεδαφισθέντος (νῦν σιδηρουργεῖα καὶ ξυλουργεῖα μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ εἶνε δέκα ἀκριβῶς στάδια ἀττικὰ ($10 \times 184,70 = 1847$ μ.), ἀπὸ δὲ τῆς ἀνωτέρω πύλης εἰς τὸν Κολωνὸν καὶ ἁμαξιτὸς ἦγε τὸ πάλαι. Ἑτέρα ὁδὸς ἡ τῶν Ἀχαρνῶν καλουμένη διήρχετο πρὸς Α. τῶν Κολωνῶν (νῦν Κάδμου—Ἀλεξανδρείας)· εἶνε δὲ ἡ λίαν γνωστή, ἥτις ἦγεν ἀπ' Ἀθηνῶν δι' Ἀχαρνῶν καὶ Φυλῆς εἰς Θήβας ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πύλης τῶν Ἀχαρνῶν τῆς κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους καὶ Αἰόλου (Α. γωνία ταχυδρομείων)· εἶνε δὲ νῦν

ἡ λεωφόρος Ἀχαρνῶν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἡ δὲ ἐκτὸς ταύτης ἁμαξιτὸς ὁδὸς Ἀχαρνῶν κατεσκευάσθη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας.

Ὑπέρκειται δὲ τῆς θαλάσσης ὁ μὲν Ἵππιος Κολωνὸς 56.70 μέτρ., ὁ δὲ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος 64.70. μέτρ., ἡ δὲ μεταξὺ τῶν δύο Κολωνῶν ἀπόστασις εἶνε 515 μέτρ. (κορυφαί). Καὶ ὁ μὲν ἐπάρατος Ἀντίγονος ἐνέπρησε τὸ ἱερὸν ἄλσος καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ δὲ αἱμοβόρος Σύλλας δενδροτομήσας ἀπεψίλωσε τοῦτον, ἵνα κατασκευάσῃ διὰ τῶν δένδρων τὰ κεκλιμένα ἐπίπεδα πρὸ τοῦ μακροῦ τείχους (Δίπυλον καὶ Ἑπτάχαλκον), δι' ὧν ἀνελθὼν ἐκυρίευσε τὸ ἄστυ.

Ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἡ δενδροτομία ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸ δάσος τῆς Εὐχλόου Δήμητρος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, διότι ἤρκει τὸ τῆς Ἀκαδημείας καὶ τοῦ Κολωνοῦ· εἰ ἐδενδροτομεῖτο καὶ ὁ τῆς Δήμητρος, ἤθελεν εἶναι νῦν ἔτι ψιλὸς ὡς ὁ Ἵππιος, ἐνῷ τοὐναντίον διατηρεῖται χλοερὸς καὶ γέμει ἰδίως ἐλαιῶν, κυπαρίσσων, πιτύων καὶ ἄλλων καρποφόρων καὶ ἀκάρπων.

Ὁ Ἵππιος ἀποψιλωθεὶς παρουσιάζει ἔκτοτε τὸ βραχῶδες αὐτοῦ ἔδαφος (ἀσβεστόλιθος).

Ἐν τούτοις τοῖς Κολωνοῖς διεδραματίσθησαν τὰ μάλα περικλεῆ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου γεγονότα, ὅσον γεωλογικῶς εἰσὶ καὶ καθ' ὅλας τὰς φυσικὰς ἐναρμόττοντες ὁμοιότητας, τόσον καὶ ἱστορικῶς εἰσὶν ἀναποσπάστως συνδεδεμένοι· οἱ χῶροι οὗτοι ἱεροὶ τὸ πάλαι ἦσαν, καὶ νῦν ἄρα καὶ ἐσαεὶ ἱεροὶ ἔστωσαν· καὶ τοῦ μὲν Ἱππίου δυστυχῶς ἐλαχίστη μόνον περιοχὴ τῆς κορυφῆς ἔμεινεν ἀρρυμοτόμητος, ὁ δὲ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος δὲν συμπεριελήφθη μὲν εἰσέτι ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς πόλεως, ἀλλὰ διατρέχει ὅμως τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ῥυμοτομίας.

Προτοῦ ὅμως ῥυμοτομηθῇ καὶ ὁ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος Κολωνὸς καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς πόλεως συμπεριληφθῇ, ἐπάναγκες εἶνε πρῶτον, ὅπως ὁ χῶρος οὗτος τοῦ Κολωνοῦ ὁ ὑπὸ τῶν ἐγκεκριμένων ὁδῶν πρὸς βορρᾶν μὲν «Ἁλικαρνασσοῦ» πρὸς ἀνατολὰς δὲ «Κάδμου» καὶ πρὸς δυσμὰς «Δωδώνης» περιβαλλόμενος ἀπαλλοτριωθῇ ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δήμου καὶ δεύτερον καταργηθῶσι τὰ ἐπὶ τῶν Β. καὶ Δ. κλιτύων τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ ἑπτὰ ἀνοικοδόμητα οἰκόπεδα ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν Β. καὶ Δ. κλιτύων τῆς Εὐχλόου Δήμητρος ἑπτά, πρὸς δὲ καὶ τὰ μεταξὺ τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ καὶ τῆς Εὐχλόου Δήμητρος ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ὁδοῦ «Εὐχλόου Δήμητρος» μέχρι τῶν ὁδῶν Κρέοντος καὶ Κάδμου ἕτερα ἓξ ἀνοικοδόμητα οἰκόπεδα (ὅρ. εἰκ.).

Ἰχνογραφία τῆς συνοικίας «Κολωνοῦ» ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐγκεκριμένου σχεδίου Ἀθ. Γεωργιάδου

Ἐθνικὴ ὑποχρέωσις ἐπιβάλλει, ὅπως καὶ ὁ Κολωνὸς τῆς Εὐχλόου Δήμητρος, ὡς καὶ ὁ μεταξὺ τῶν δύο χῶρος (νῦν κεραμοποιεῖα καὶ ἀγροὶ) θεσπισθῶσιν *ἱεροὶ τόποι*, οἱ δὲ δύο Κολωνοὶ καὶ αὖθις συνδεθῶσι καὶ ἓν ἱερὸν ἀποτελέσωσιν ὡς πάλαι ποτέ.

Ἀθανάσιος Γεωργιάδης,
μηχανικός.

Ἐρετρικά

ὑπὸ

Ἀθανασίου Γεωργιάδου.

Σύνοψις· Α΄) ***Ὄλυμπος***: α΄.) *Γυμνοῦ*: 1) Ἅγ. Ἰωάννης· 2) Ἅγ. Γεώργιος· 3) Ἅγ. Νικόλαος· 4) Παναγία Χιλιάρμενη. 5) Ἅγ. Θεόδωρος. β΄) *Ἁγιά*: Ζωοδόχος πηγή (Ἀσκληπιεῖον). Β΄) ***Κοτύλαιον***: *Μονὴ* Ἅγ. Νικολάου, Ζωοδόχος πηγή (Αἰγλέφειρα).

Α΄.) Ὄλυμπος.

Ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τοῦ Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου ὑπῆρξε πάλαι ποτὲ κώμη ἀκμάσασα καὶ διὰ πολλῶν ἱερῶν κεκοσμημένη· τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν καὶ νῦν ἔτι σῳζομένων ἐρειπίων τῶν ἱερῶν ἐφ᾽ ὧν ᾠκοδομήθησαν οἱ ναοὶ τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας.

α΄) ***Γυμνοῦ.*** Ἡ κώμη αὕτη, ἀγνώστου ἔτι ἡμῖν ὄντος τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος, ὁμορεῖ τῇ τῶν Ἐρετριέων πόλει διέχουσα ταύτης περὶ τὰ δέκα πέντε χιλιόμετρα.

Ἔνυδρον λίαν καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν εὔφορον τὸ χωρίον, καὶ τὰ πέριξ εὐκάρποις γεωλοφίαις διαμεμορφωμένον καὶ κρήνη (ὑπὲρ θάλασσαν 210 μέτρ.) ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ χωρίου ἀεὶ παρέχουσα διαυγὲς καὶ ἄφθονον ὕδωρ ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὕπερθεν Ὀλύμπου πηγάζον, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς μέρεσιν αὐτοῦ ἀναβλύζοντα ὕδατα ἐκ τοῦ ὄρους προερχόμενα μαρτυροῦσι τὸ ἔνυδρον τοῦ ἐδάφους, δι᾽ ὃ καὶ θρεμμάτων ἀρίστη τροφὸς τανῦν, ὡς καὶ τὸ πάλαι, ἡ χώρα καὶ ἰδίᾳ ποιμνίων καὶ βοῶν ἐκ τῆς βοσκῆς τῆς ἐν τοῖς δρυμοῖς τοῦ Ὀλύμπου φυομένης.

Εὔοινος καὶ εὐέλαιος ἡ χώρα καὶ μέταλλον σιδήρου (αἱματίτης) ὑπῆρχεν ἐν κοιτάσμασιν ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐπὶ τῶν ΑΜ κλιτύων τοῦ Ὀλύμπου (θέσις Καπνόρραχη), πλούσιον μὲν ἐν περιεκτικότητι, 60% ὅπερ ἀνῆκεν ἡμῖν), καὶ ὃ ἐγκατελίπομεν μὴ ἐπαρκοῦς οὔσης τῆς ποσότητος διὰ μεταλλείαν, καὶ ἴχνη καμινείας τοῦ μετάλλου τούτου εὕρηνται δεξιὰ πρὸ τῆς εἰς τὸ χωρίον ἀγούσης καὶ ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ τῆς ἀπὸ Ἐρετρίας εἰς Κύμην ἀγούσης (ΑΕ 1916 25).

Ἡ κώμη «Γυμνοῦ» ἀπετέλει τὸ πάλαι πολυπληθῆ δῆμον τῇ Ἐρετρίᾳ ὑπαγόμενον, ἀλλ᾽ ὑπέστη, ὡς εἰκός, τὴν αὐτὴν τύχην περιπεσοῦσα τῇ ἀφανείᾳ ἀπὸ τῶν Μακεδονικῶν μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων ὡς καὶ ἡ προϊσταμένη αὐτῆς Ἐρέτρια.

Τὸ χωρίον ἤρξατο ἀποικιζόμενον ἀπὸ τοῦ 1870 ὀλίγῳ ὕστερον τῆς νῦν Ἐρετρίας (1840)· οἱ νῦν ἐνοικοῦντες εἰσὶ περὶ τοὺς 500· ὠνομάσθη δὲ τὸ χωρίον «***Γυμνοῦ***» κατά τινα ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων παράδοσιν, ὅτι οἱ πρῶτοι ἐνοικήσαντες (Κοντογιανναῖοι), ***γυμνόν***, ἤτοι ψιλὸν δένδρων καὶ θάμνων πυρκαϊᾶς ἕνεκεν, εὗρον τὸ χωρίον.

Εὐανδρεῖ τὸ χωρίον, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες διακρίνονται ἐπὶ μεγέθει σώματος, ἄλκιμοι, καὶ διὰ τὸ φύσει ζωηρόν, ἔριδι αἱματοέσσῃ πρὸς ἀλλήλους χρώμενοι.

Αἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ τοῖς πέριξ ὑπάρχουσαι νῦν ἀρχαιότητες αἵδε εἰσίν.

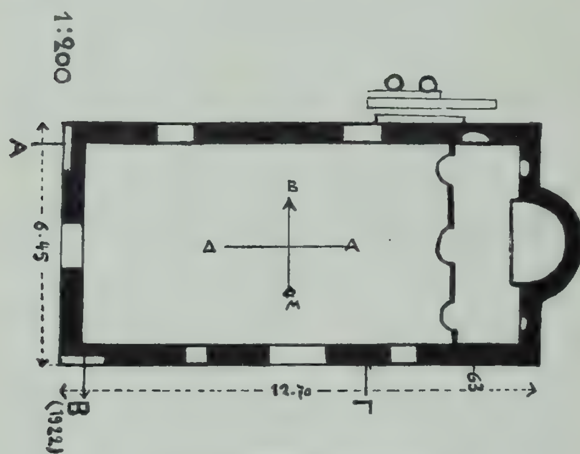
1) ***Ἁγ. Ἰωάννης.*** Ἀνατολόθεν τοῦ χωρίου, περὶ τὰ 300. μ. τῆς κρήνης ἀπέχοντος, ἧς ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ᾠκοδομήθη ἐν ἔτει 1900 ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαίου ναοῦ ***(εἰκ. 1*** καὶ ***2)***· κατὰ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ ναοῦ ἤχθησαν εἰς φῶς πολλὰ μέλη τοῦ ἀρχαίου ἐκ μαρμάρου ναοῦ, ἅπερ οἱ κάτοικοι οὐ μόνον διετήρησαν μὴ χρησιμοποιήσαντες εἰς τὴν κτίσιν ***τῆς ἐκκλησίας*** λατρείας πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἕνεκα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπιτυμβίους στήλας ἐνετείχισαν ἵνα εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον διατηρῶνται.

α΄.) Ἐπιτυμβία στήλη σκληροῦ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου χρησιμοποιηθεῖσα ὡς ἐγγώνιος ἐν τῇ ΒΔ γωνίᾳ τοῦ ναοῦ (σημ. Α κατόψεως)· διαστάσεων 0.52×0.41×0.15: ὕψος γραμμάτων 0.045 ἐπ᾽ αὐτῆς ἥδε ἡ ἐπιγραφή

ΑΓΩΝΙΟΣ

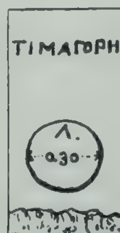

1. Άγ. Ἰωάννης ἐν χωρίῳ «Γυμνοῦ».

Τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἐρετρικῇ.

2: Άγ. Ἰωάννης (ἰχνογραφία).

β'. Ἐπιτυμβία **(εἰκ. 3)** πλὰξ καὶ αὐτὴ ἐκ σκληροῦ ἐγχωρίου ἀσβεστολίθου, χρησιμοποιηθεῖσα ὡς ἐγγώνιος ἐν ΔΜ γωνίᾳ τοῦ ναοῦ (*εἰκ. 2 Β*), διαστάσεων 0.76.×0.41×0.15, ὕψος γραμμ. 0.045,

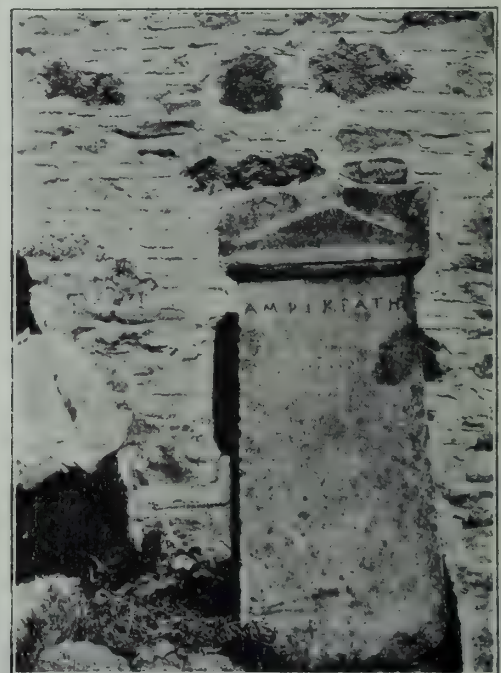
3: ἐπιτύμβιος στήλη (πρβ. εἰκ. 2Β).

σύγχρονος καὶ ὁμοία τῇ ἀνωτέρω· ἐπὶ ταύτης γέγραπται

ΤΙΜΑΓΟΡΗ

Ἡ πλὰξ αὕτη φέρει κατὰ τὸ κάτω μέρος καλῶς λελαξευμένην λεκάνην Λ, διαμ. 0,30 καὶ βάθους 0,10, καὶ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ ἐτοποθετεῖτο ὁριζοντίως ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει, καὶ τοῦτο ἵνα τοποθετηθῇ τὸ ἄγαλμα τῆς θανούσης ἢ ἄλλο τι.

γ'.) Ἑτέρα ἐπιτυμβία στήλη μαρμαρίνη **(εἰκ. 4)** χρησιμοποιηθεῖσα νῦν ὡς ἕδρα πρὸ τῆς νοτίας θύρας τοῦ ναοῦ (*εἰκ. 2Γ*), διαστάσεων 1.14(0.49+0.42)

4: ἐπιτύμβιος στήλη (πρβ. εἰκ. 2Γ).

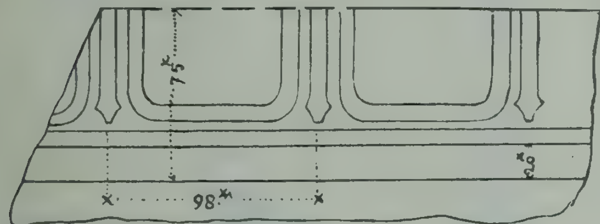
0.11, ὕψος γραμμ. 0.03· ἐπὶ ταύτης γέγραπται

ΑΜΦΙΚΡΑΤΗΣ

Σὺν τοῖς ἀνωτέρω ὑπάρχουσι πέριξ χαμαὶ κείμενα πολλὰ μέλη μαρμάρινα τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, τάδε

1. ἓν τεμάχιον στύλου ὕψ. 3.000, δ.0.40
2) δύο τεμάχια » ὕψ 1.30, δ. 0.15
3) » τεμάχια » ὕψ 0.75, δ. 0.35
4. » » » » 0.80, δ. 0.20

5) τεμάχιον μαρμάρινον μετὰ δωρικοῦ κυματίου **(εἰκ. 5)**, σὺν τούτοις πολλὰ γεῖσα ἐπίκρανα

5: Δωρικὸν κυμάτιον (χειρόγραφον εἴκασμα).

κλπ. ἐξ ὧν συνάγεται ὅτι ἐκτὸς τοῦ κυρίου ἱεροῦ (διάμ. κιόνων 0.40), ἀφιερωμένου τῇ Ἀρτέμιδι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἕνεκα τῶν πολλῶν δρυμώνων τοῦ Ὀλύμπου, ὑπῆρχον καὶ ἕτερα οἰκοδομήματα ὡς ἐκ τῶν διαμέτρων τῶν στύλων ἐμφαίνεται.

Ἡ ἁγία τράπεζα στέρεται ὑπὸ μιᾶς πλακὸς ἐκ τῶν τοῦ ναοῦ μελῶν ληφθείσης καὶ μεταποιηθείσης εἰς Βυζαντιακὸν κόσμημα.

Ὁ περίβολος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, οὗ οἱ θεμέλιοι λίθοι καλῶς διατηροῦνται καὶ νῦν ἔτι, ἔχει διαστάσεις 100×100(;) μέτρ.

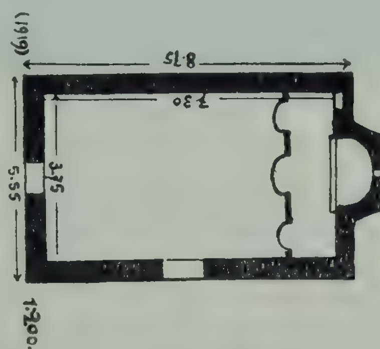
Ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ (οὗτος δεῖται ἀνασκαφῆς πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ ναοῦ κλπ.).

2) ***Ἅγιος Γεώργιος* (εἰκ. 6, 7)**. Δεξιὰ τῷ πρὸς τὴν **Ἁγιὰν** ἀνερχομένῳ ἐν ᾗ τὸ Ἀσκληπιεῖον (περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις) καὶ ἐπὶ 1500 μέτρ. μακρὰν τοῦ χωρίου ***Γυμνοῦ***, ἐν τῷ κτήματι Ἀγκῶνα, ἐν τῷ μέσῳ δάσους ἐξ ὑψικόμων ἐλαιῶν διατηρεῖται ἑτέρα ἐκκλησία ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἅγιος Γεώργιος» τιμωμένη (ὑπὲρ τὴν θάλασσαν 240 μέτ.), ᾠκοδομήθη δὲ καὶ αὕτη ἐπὶ τῶν θεμελίων ἀρχαίου τινὸς ναοῦ, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν θεμελίων λίθων, τῶν ἐγγωνίων κ.λ.π. μελῶν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ, δι' ὧν ἐκτίσθη· πέριξ ὑπάρχουσι διεσκορπισμένα τεμάχια κεράμων στηλῶν καὶ κιοκράνων **(εἰκ. 8)**. Ἐνδείκνυται δὲ μικρά τις σκαφικὴ

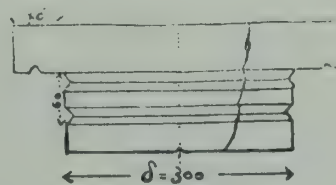
6: Ἅγ. Γεώργιος.

ἔρευνα ἐνταῦθα ἥτις πάντως θέλει ἀποφέρει καλὰ ἀποτελέσματα.

7: Ἅγ. Γεώργιος (ἰχνογραφία).

Αἱ διαστάσεις τῆς ἐκκλησίας ἐξωτερικῶς μὲν μετρηθεῖσαι εἶνε 8.75×5.35 ἐσωτερ. 7.30×3.75· ἡ Ἐκκλησία ἦτο ἐσωτερικῶς

8: κιόκρανον.

ἁγιογραφημένη ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος τμήματος ἁγιογραφίας διατηρουμένης ὕπερθεν τῆς Ἁγίας Τραπέζης (αἱ λοιπαὶ ἐξηρανίσθησαν ὑδροχρωματισθεῖσαι).

Τὸ σπουδαιότερον ὅπερ ὑπάρχει εἶνε μία μεγάλη ἐπιτυμβία μαρμαρίνη στήλη ἐντετειχισμένη ὡς ἐγγώνιος ***(εἰκ. 9)*** εἰς τὴν Μ. γωνίαν τοῦ ναοῦ

9: ἐπιτύμβιος στήλη.

ἔχουσα διαστάσεις 1.82×0.57×0.12, ἐφ' ἧς διὰ μεγάλων γραμμάτων (ὕψους 60 χιλ., τάδε τὰ ὀνόματα γέγραπται

Κάλλιππος.
Μενάλκη.

Ἐντὸς δὲ τοῦ χωρίου «***Γυμνοῦ***» σῴζονται τὰ ἐρείπια τῶν ἑξῆς ἐκκλησιῶν οἰκοδομηθεισῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ναῶν:

3) ***Ἁγ. Νικολάου.*** Πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ χωρίου διαστ. 6.00×4.00 ἐρείπια, πλήρη κεράμων, τεμαχίων στηλῶν κλπ.· ἡ Ἁγία Τράπεζα ἀπαρτίζεται ἐκ τεμαχίου στήλης, ἐφ' ἧς ἐπιτυμβία πλάξ, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ ἐξηρανίσθη.

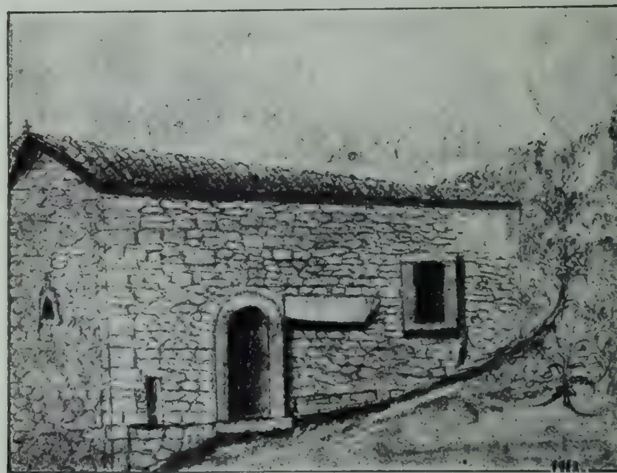
4) ***Παναγίας Χιλιάρμενης.*** Κεῖται πρὸς Δ. τοῦ χωρίου, σῴζονται δὲ ἐν αὐτῇ δύο τεμάχια στύλων Μ.Μ, 1.40. δ=0.28, ἐξ ἐγχωρίου λίθου, εἷς ὀρθοστάτης θύρας διατ. 1.00×0.30×0.25, εἷς μικρὸς σφόνδυλος κλπ.

5) ***Ἁγίου Θεοδώρου.*** Πρὸς Λ. τοῦ χωρίου, ἀπέχουσα τούτου περὶ τὰ 300 μ. σῴζεται ἐπιτυμβία πλὰξ ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ ὑπ' αὐτὴν στήλη, σφόνδυλοί τινες δ=0.28· τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ καλύπτονται ὑπὸ δάσους σχοίνων· πᾶσα ἄλλη ἔρευνα ἀποβαίνει ἀδύνατος.

β') Ἁγιά
Ἀσκληπιεῖον
Ζωοδόχος Πηγή.

Ἐν τῷ μέσῳ θαμνώδους χαράδρας ***(εἰκ. 10,11)*** ἐπὶ τῶν Α. κλιτύων τοῦ κρημνώδους Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου κειμένης, ἐπὶ μικρᾶς πηγῆς ἀεὶ παρεχούσης διαυγὲς καὶ ἄριστον ὕδωρ, ὑπῆρξε τὸ πάλαι ***Ἀσκληπιεῖον*** πρὸς θεραπείαν τῶν νοσούντων. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ὁμορεῖ τῷ πρὸς **Ν.** κειμένῳ χωρίῳ «***Γυμνοῦ***» διέχον περὶ τὰ 6 χιλιόμετρα, ἡ δὲ πηγὴ ὑπέρκειται τῆς θαλάσσης κατὰ 345 μέτρ.

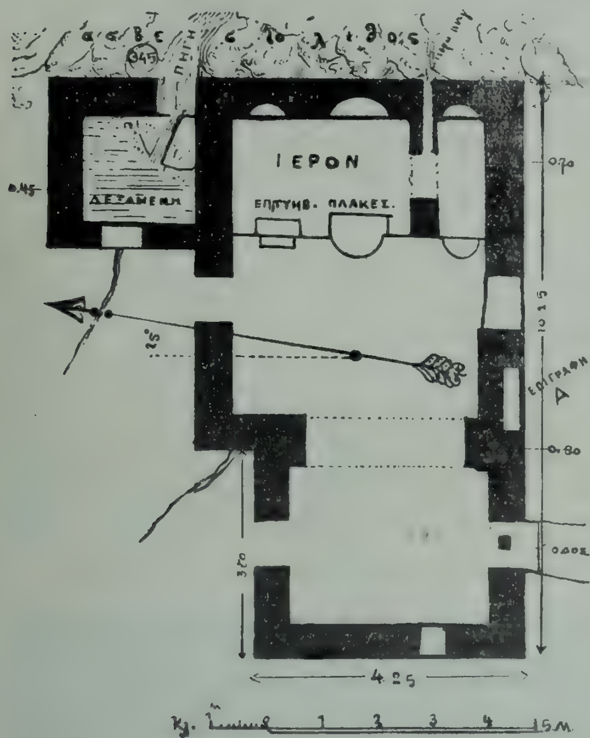
Τὸ Ἱερὸν ὅμως, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα ἐν τῷ Ἑλληνικῷ, ὑπέκυψε τῇ μεταβολῇ τοῦ δόγματος μεταποιηθὲν εἰς ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι «***Ζωοδόχος Πηγή***», ἕνεκα δὲ τοῦ ὑπὸ τὸ ἱερὸν ἀναβλύζοντος ὕδατος εἴποι τις ἂν ὅτι οὐκ ἀπεικότως

10: Ζωοδόχος Πηγὴ ἐν Ἁγιᾷ.

ἐδόθη τὸ ὄνομα. ***Τὰ Ἀσκληπιεῖα***, ἱδρύοντο τὸ πάλαι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προγόνων ***ἐν λειμῶσι καὶ ἱεροῖς ἄλσεσιν*** αὐτοφυέσιν ἐρήμοις, ἔστιν ὅτε καὶ ὑψηλοῖς,

καὶ ἐπὶ πηγῶν **ἄριστον ὕδωρ** παρεχουσῶν, ἐκεῖ δὲ οἱ νοσοῦντες ἐποιοῦντο τὴν δίαιταν, κατά τε τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος.

11: Ζωοδοχος Πηγή (ἰχνογραφία).

Ἁγιά. Οὕτω καλεῖται ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἡ θέσις (ἄγνωστος ἡ παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος).

Ἡ ἐκκλησία μετὰ μεγάλης περιοχῆς ἀποτελεῖ μετόχιον τῆς ἐπὶ τοῦ ἔναντι Κοτυλαίου ὄρους καὶ καθύπερθεν τῆς Βάθειας κειμένης πλουσιωτάτης μονῆς τοῦ «Ἁγ. Νικολάου», περὶ οὗ ἐν τοῖς ἑπομένοις.

Τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἵδρυται, ἀποτελεῖται ἐξ ἀσβεστολίθου ὑποκειμένου ἐφ' οὗ ἐπεκάθισαν ὅ τε σχίστης, ὡς εἰκός, καὶ λοιπαὶ ὗλαι **(εἰκ. 12₉)**.

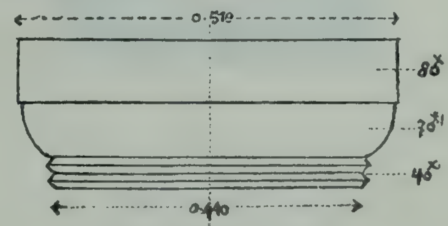

12: διατομὴ ἐδάφους παρὰ τὴν Ζωοδόχον Πηγήν.

Κατὰ τὴν ἐπαφὴν τῶν στρωμάτων τούτων παρεμπίπτει λεπτὸν στρῶμα ἀργίλου, ἀδιαβρόχου οὔσης, εἰσδύοντα δὲ κατασταλάζουσι τὰ ὑέτια ὕδατα, ὑπογείως τῇ κλίσει τοῦ στρώματος τῆς ἀργίλου ἀκολουθοῦντα· αἱ πηγαὶ δηλοῦνται τῷ σημείῳ ***Π***.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἔχει μῆκος ἐξωτερικῶς μὲν 10. 25×4.75· ἡ πρὸς τὴν Β. πλευρὰν μικρὰ δεξαμενὴ ἐν ᾗ ῥέει τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἔχει διαστάσεις 2.80×2.45 Μ, ὑπέρκειται δὲ τῆς θαλάσσης 345 μέτρ.

Ἡ ἐκκλησία ἐκτίσθη, ὡς εἰκός, ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμελίων τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, πολλὰ μέλη τούτου καὶ νῦν ἔτι σῴζονται τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένα. Ἡ Ἁγία Τράπεζα στέφεται ὑπὸ ἐπιτυμβίας πλακὸς ὑποστηριζομένης ὑπὸ κιοκράνου πωρίνου Δωρικοῦ ῥυθμοῦ ***(εἰκ. 13)*** κακοτέχνου (διάμ. ἐχίνου 0.45).

13: κιόκρανον Δωρικόν.

Τὸ δάπεδον τῆς ἐκκλησίας εἶνε ἐστρωμένον διὰ κεράμων καὶ ἐπιτυμβίων στηλῶν, μία δὲ τούτων ἐχρησιμοποιήθη ὡς βαθμὶς τῆς ὡραίας πύλης, καὶ ἄλλαι δύο πρὸ τῆς δεξιᾶς πύλης· ἅπασαι εἰσὶν ἀποκεκρουμέναι.

Ἐπὶ τῆς Ν προσόψεως τοῦ Ναοῦ εἶνε ἀντετειχισμένη μαρμαρίνη πλὰξ διαστάσεων 1.48×0.41 ×0.12 (τὸ δεξιὸν ἀποκεκρουμένον) ἐφ' ἧς ἦτο ἀρχαία ἐπιγραφὴ καὶ ἐπὶ ταύτης νεωτέρα (τὸ Ο εἶνε ἰσοϋψὲς τοῖς λοιποῖς γράμμασι).

ΧΑΡΙΔΗΜΟΣ ΦΙΛ[Ο]ΤΕΙ[Μ]ΟΥ ΦΙΛΟΔΟΞΟΣ
ΝΙΚΑΝΔΡΟΣ
Σ(Ο)ΦΟΣ
ΧΑΡΙΔΑΜΟΣ
ΔΗΜΑΡΧΟΥ
Χ(Ρ)ΗΣΤΟΣ

Ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ εὕρηνται, τρία τεμάχια κιόνων ἐκ μελανοῦ μαρμάρου ἄνευ ῥαβδώσεων, διαστάσ. 2,18 τοῦ ἑνός, τοῦ ἑτέρου 1.50 καὶ τοῦ τρίτου 1.20, δ=0,21 κατὰ τἄκρα καὶ 0.26 ἐν τῷ μέσῳ.

Κιόκρανον μαρμάρινον Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ τῶν

χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ **(εἰκ. 14)** καλῆς τέχνης, ὅπερ μετηνέγκαμεν εἰς τὸ μουσεῖον Ἐρετρίας πρὸς διατήρησιν, οὐδὲν δὲ ἑτέρου κίονος Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ λείψανον εὕρηται ἐν τῇ Ἐρετρικῇ· ἐκ τοῦ κιοκράνου τούτου συνάγεται ὅτι τὸ ἱερὸν ἤκμαζε καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ. Σὺν τούτοις σῴζονται δύο ἕτερα γωνιαῖα μαρμάρινα κιόκρανα, ἀλλ' ἐλαξεύθησαν κατὰ τὴν

14: κιόκρανον Κορινθιακόν.

κτίσιν τοῦ ναοῦ, νῦν δὲ στηρίζονται οἱ σταυροὶ τῆς στέγης. Τρία δὲ ἦσαν τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς ῥυθμοὺς ᾠκοδομημένα

Β΄.) Κοτύλαιον.

Μονὴ *Ἁγίου Νικολάου.* — ***Αἰγλέφειρα.*** Ἐκκλησία ***Ζωοδόχου Πηγῆς.***

Κατέναντι τῶν ἑῴων τοῦ Ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου ὑψοῦται ὄρος ἐπίμηκες τὸ Κοτύλαιον, ὠνομασμένον οὕτω ἀπὸ Κοτύλου τοῦ ἥρωος τοῦ κατασχόντος αὐτὸ (Αἰσχίν. Κτησ. 86)· ἐπὶ τῶν ΒΑ. κλιτύων τοῦ ὄρους τούτου εἰς ὕψος ὑπὲρ θάλασσαν 385 μέτ. ἀναβλύζει πηγὴ ἀεὶ ἄφθονον καὶ ἄριστον ὕδωρ παρέχουσα, καὶ πρὸ τῆς πηγῆς γιγαντιαία πλάτανος πεφυκυῖα, ἀεὶ ποτιζομένη· τὴν περιφέρειαν τοῦ κορμοῦ εἰς τὴν βάσιν μετρήσαντες εὕρομεν μέτρ. 6,00, κατά τινα δὲ παράδοσιν τῶν ἱερέων τῆς ἐκκλησίας ἡ ἡλικία τῆς πλατάνου εἶνε σχεδὸν 9 ἢ 10 αἰώνων.

Ἄνωθεν τῆς πηγῆς ὑπῆρχε τὸ πάλαι ἱερὸν (νῦν ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Νικολάου) ὅμοιον τῷ ἐν Ἁγιᾷ Ἀσκληπιείῳ, καὶ δῆμος· τοῦτο εἰκάζεται ἐκ τῶν θεμελίων λίθων, ἐπιτυμβίων πλακῶν, τάφων, κεράμων στέγης, τεμαχίων στηλῶν, σπονδύλων, ἐπικράνων κτλ. διεσκορπισμένων πέριξ καὶ πολλῶν ἄλλων μελῶν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ ἐντετειχισμένων. λίαν πιθανὸν ὅτι ἐκεῖ ἦτο ὁ δῆμος Κοτυλαιέων, Κοτυλαιεῖς δὲ δημόται γνωστοί εἰσιν μέχρι σήμερον δέκα τρεῖς (ΑΕ 1895 σ. 137α 128-14 καὶ σ. 149 ΑΕ 1916 σ. ἀρ. 21 καὶ σ. 50, IG XII9 σ. 209). Οὐ πόρρω τοῦ ἀνωτέρω περὶ τὰ 1500 μέτρ. καὶ ἀκριβῶς πρὸς νότον νεύοντος ἐπὶ τῶν αὐτῶν κλιτύων τοῦ Κοτυλαίου ἐν τῷ μέσῳ δρυμῶνος ἐλαιῶν ἐπὶ μικρᾶς πηγῆς ἕτερον ἱερὸν ἵδρυται, καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτου ᾠκοδομήθη ἄλλος χριστιανικὸς ναὸς «***Ζωδόχος Πηγὴ***» ὡς ἐν Ἁγιᾷ· καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἕτερος δῆμος γνωστός, οἱ Αἰγλεφειρεῖς (ΑΕ 1916 σ. 49 καὶ 52)· γνωστοὶ εἰσὶ δέκα δημόται ἐξ ὧν τρεῖς δημόται ἀναφερόμενοι καὶ ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Χαιρεφάνους (ἐν στ. 3 4.6. ΑΕ 1895.11 στ. 88 σ. 136). (Wilh. Arch. σ. 117). Καὶ νῦν ἔτι ἡ θέσις αὕτη ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων «***Ἀγλέφειρα***». Τὰ Ἀγλέφειρα εἶνε μετόχιον τῆς μονῆς «Ἁγ. Νικολάου». Ἔρημος ἀνθρώπων· μία μόνον οἰκογένεια κατοικεῖ καὶ αὕτη κατὰ τὸ θέρος. Ὁ ναὸς ἡ «Ζωοδόχος πηγή», δι' ἧς ὑπὸ τὸ ἱερὸν ῥέει τὸ ὕδωρ, εἶνε κατά τε τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις ὅμοιος τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ «Ἁγ. Νικολάου»· αἱ ἐσωτερικαὶ τοιχογραφίαι ἐξηρανίσθησαν ἐπισκευασθέντος τοῦ ναοῦ.

Ἐπάνειμι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ «***Ἁγίου Νικολάου***»· οὗτος ᾠκοδομήθη κατὰ τὰ 1000 (;) μ. Χ. καὶ εἶνε σύγχρονος τῷ ἐν τῇ Ἐρετρικῇ ναῷ «Ἁγ. Γεωργίου» ΑΡΜΑ, οἱ θόλοι τριγωνικοί, ὅμοιοι κατὰ ῥυθμὸν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ τῆς Βενετίας· σκοτεινὸς ὁ ναός, δύο μόνον μικροὶ φεγγῖται, εἷς εἰς τὴν Β. πλευρὰν καὶ ἕτερος εἰς τὴν Μ. φωτίζουσιν ἀμυδρῶς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ· ἡ φωτογράφησις καὶ μελέτη εἶνε ἀδύνατος ἄνευ τῆς βοηθείας τεχνητοῦ φωτός. Αἱ ἁγιογραφίαι τῶν τοίχων εἶνε ὅμοιαι καὶ σύγχρονοι τῶν τοῦ ΑΡΜΑ (ΑΕ 1914 σ. 192-195) καὶ αἱ αὐταὶ ἀλληγορικαὶ παραστάσεις καλῶς διατηροῦνται, ἠριθμήσαμεν περὶ τὰς ἑκατόν. Δεξιὰ τῷ εἰσιόντι ὁ «Ἅγ. Ἀντώνιος» διαφυλάττων τὸ σῶμα τοῦ Ἁγ. Παύλου ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λέοντος, ἀριστερὰ τεσσαράκοντα μάρτυρες, οἱ κατηχούμενοι γυμνοὶ εἰσέρχονται διὰ μιᾶς θύρας εἰς τὸ βάπτισμα. Ἡ δευτέρα παρουσία, χάλαζα, χιών, κρύσταλλος, οἱ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν

παράδεισον κλπ. ἅπασαι κακῆς τέχνης, ἀριστερὰ σῴζεται εν μέρει ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή:

«Ἀνιστορήθη οὗτος ὁ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἐπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας δι' ἐξόδων τοῦ ἱερομονάχου καὶ πατρὸς ἡμῶν Νεοφύτου καὶ Παρθενίου ἱερομονάχων . . . . . . ἐν ἔτει σωτηρίῳ . . . . δυσανάγνωστα .» . .

Ἀθανάσιος Σ. Γεωργιάδης,
μηχανικός.

Ἀκαδήμεια

ὑπὸ

Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐν ἔτει 1908 ἀνατεθείσης μοι ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς διευθύνσεως καὶ ἐποπτείας τῆς ἐν τῷ κτήματι τοῦ Εὐσταθίου Μπεκιάρη ἐπαύλεως πρώην Βλάχου **(εἰκ. 1)** κειμένῳ ΒΔ καὶ εἰς ἀπόστασιν 200

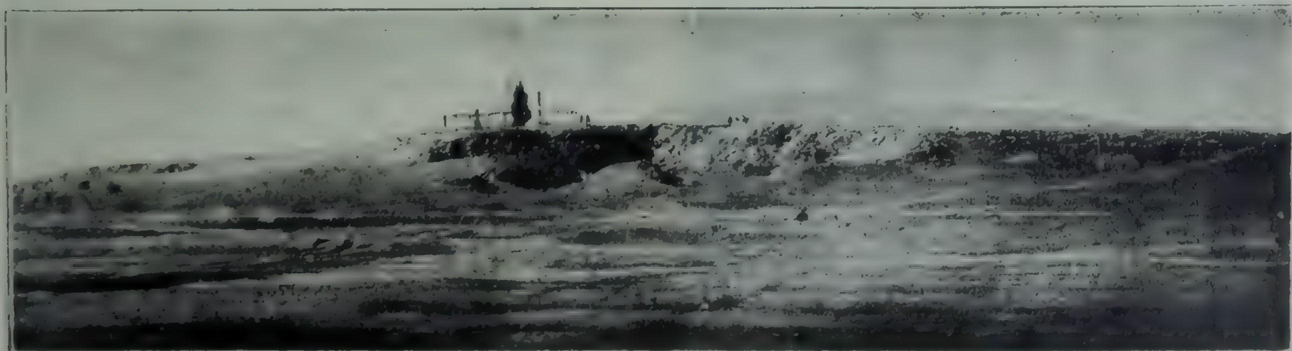

1: ἔπαυλις Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου)

περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ λόφου Κολωνοῦ **(εἰκ. 2)** ἐνεργηθείσης ἐπὶ εἰκοσαήμερον ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης, ὤφειλον νὰ ἀνακοινώσω τὰ ἑξῆς πορίσματα, ὧνπερ μέχρι σήμερον, καίτοι παρῆλθον τόσα ἔτη, ἀνέβαλον τὴν δημοσίευσιν, ἀναμείνας ὅπως ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἐπαναληφθῇ ἡ τόσον σπουδαία διὰ τὴν τοπογραφίαν τοῦ μέρους ἐκείνου ἀνασκαφικὴ ἔρευνα. Ἀλλὰ μάτην ἀνέμενον· διότι καίπερ ἀποταθεὶς πρὸς τὴν τότε Γενικὴν Ἐφορείαν τῶν ἀρχαιοτήτων παρέστησα τὸ σπουδαῖον τοῦ πράγματος, οὐδεμίαν ἔκτοτε ἔλαβον ἀπάντησιν, καίτοι ἡ δαπάνη τότε ἦτο μηδαμινή, τῆς ὅλης προηγουμένης σκαφικῆς ἐργασίας γενομένης ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου.

Οὕτως ἐκαλύφθησαν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου αἱ ἀνοιχθεῖσαι τάφροι τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου καὶ ἰδοὺ ταφεῖσα σὺν αὐταῖς καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς περαιτέρω προκοπῆς τοῦ ἔργου.

Ταῦτα ὤφειλον νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα χάριν τῆς ἱστορίας. Ἡμεῖς δὲ οἱ περὶ τὴν τοπογραφίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀσχοληθέντες, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι παρὰ τὴν θέσιν ταύτην θὰ ἔκειτο ἀσφαλῶς ἡ Ἀκαδήμεια τοῦ Πλάτωνος, ὡς καὶ ἡ παρεφθαρμένη

2: ἀνατολικὴ ἄποψις Κολωνοῦ Ἱππίου.

ὀνομασία τοῦ μέρους ἐνταῦθα διασωθεῖσα μέχρι σήμερον **Καθήμια** ὑποσημαίνει· τὸ δὲ ἐν τῷ νῦν κτήματι τοῦ Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) κείμενον ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ***(εἰκ. 3** καὶ **3α)***

3: τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

τοῦ διαδεχθέντος τὸν ἀντίστοιχον τῶν Ἐθνικῶν Ποσειδῶνα, ὡς καὶ ἡ γενομένη, ὡς θέλομεν ἀναφέρει κατωτέρω, ἡμετέρα ἀνασκαφή, περὶ τὰ θεμέλια

3α: ὀπισθία ὄψις ναΐσκου Ἁγίου Νικολάου.

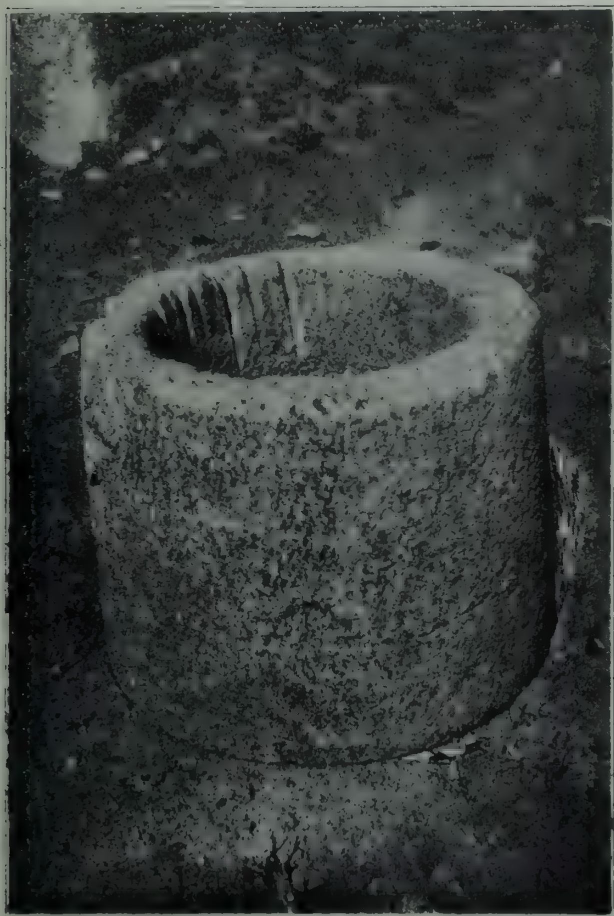
τοῦ ναΐσκου τούτου ἔδειξεν, ὅτι εἶναι ᾠκοδομημένος ἐπὶ ἀρχαιοτέρου βυζαντιακοῦ κτίσματος, ὅπερ πάλιν εὕρηται ἐπὶ ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Εἶναι δὲ καὶ ἱστορικῶς γνωστὸν ὅτι ὁ κύριος θεὸς τῶν περὶ τὸν Κολωνὸν ἦν ὁ Ποσειδῶν.

Αἱ ἐν τῷ κτήματι τούτῳ τοῦ Μπεκιάρη δοκιμαστικαὶ ἡμῶν ἀνασκαφαὶ ἀρξάμεναι ἐν ἔτει 1908 διήρκεσαν ἐπὶ εἰκοσαήμερον. Ἡ ἐργασία περιωρίσθη εἰς τὸ νὰ ἀνορυχθῶσιν εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ κτήματος τάφροι βάθους 3-4 μέτρων. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἀπολύτως ἀρχαιολογικὸν εὕρημα ἐν αὐταῖς ἐγένετο ἀπελπίσας ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κτήματος ἀπεφάσισε νὰ διακόψῃ τὴν ἐργασίαν ἐντελῶς, ἐν ᾧ ἐν οὐδεμιᾷ τάφρῳ ἡ σκαφὴ ἔφθασεν μέχρι τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἁπλῶς μέχρι σημείου τινὸς μεταγενεστέρων ἐπιχώσεων. Ἐπέμενα ὅμως ἐγὼ παρὰ τῷ ἰδιοκτήτῃ καὶ ἔπεισα αὐτὸν νὰ σκαφῇ τοὐλάχιστον μία τάφρος, ἧς τὸ βάθος νὰ ἐξιχθῇ μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους καὶ ἀνεσκάφη τοιαύτη παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ᾠκοδομημένη, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὡς εἴπομεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐξιχθεῖσα εἰς βάθος 6 μέτρων.

Εἶναι γνωστόν, ὡς ὄντως πιθανώτατον, ὅτι αἱ ἐκκλησίαι ἱδρύοντο συνήθως ἐπὶ παλαιοτέρων θεμελίων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Καὶ δὲν ἠλπίζομεν μὲν νὰ ἀνεύρωμεν σημαντικὰ λείψανα κατόπιν τῆς μεγάλης καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τοῦ μέρους, ἣν παρετηρήσαμεν.

Ἐντὸς τῆς τάφρου ταύτης εὕρομεν εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τοιχία ἐκτισμένα διὰ μικρῶν λίθων καὶ τεμαχίων μεγάλων κεραμίδων στέγης βυζαντινῶν χρόνων καὶ ἄλλων σχετικῶν μετ' ἀσβέστου, σῳζόμενα εἰς ὕψος 1 μέτρου. Ταῦτα, κατ' ἐμὴν γνώμην, ἀνήκουσιν εἰς ἐρείπια παλαιᾶς μεγάλης ἐκκλησίας (Μονῆς), ἥτις, καὶ ἐκ παραδόσεως ἦτο γνωστόν, ἀνηγέρθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους· καὶ τὰ κτίσματα ταῦτα εὕρηνται ἐπὶ ἀρχαιοτέρων ἐρειπίων ἑλληνικῆς ἐποχῆς, καθότι βαθύτερον εἰς βάθος 3 μέτρων εὑρέθη τοῖχος ἐκ μεγάλων εἰργασμένων ὀγκολίθων, φαιοῦ μαρμάρου καὶ πλεῖστοι πώρινοι ὀγκόλιθοι ἐπιμελῶς ἐπίσης εἰργασμένοι, μηκ. 1,50 πλ. 1,10 παχ. 0,40. Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τεμάχια πωρίνου κίονος μετὰ ῥαβδώσεων προφανῶς ἑλληνικῶν χρόνων, καὶ

καὶ δὴ πάντων, καθ' ἡμᾶς, ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος προερχομένων. Κάτωθεν δὲ τῶν τοίχων εἰς βάθος 6½ μέτρων — διότι ἡ ἐπίχωσις ἐνταῦθα φθάνει τὰ 8 μέτρα — εὑρέθη ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου πεπατημένου ἐδάφους φρέαρ σῶζον καὶ τὸ μαρμάρινον τούτου ἐπιστόμιον **(εἰκ 4)** φέρον ἐπὶ τῶν χειλέων, ἕνεκα τῆς μακροχρονίου χρήσεως, τὰς ὑπὸ τοῦ σχοινίου σχηματισθείσας βαθείας αὐλακώσεις ὡς καὶ βάθρον αὐτοῦ ἐν τετραγώνῳ μεγάλῃ πλίνθῳ.

4: μαρμάρινον ἐπιστόμιον φρέατος.

Τὸ φρέαρ τοῦτο καθαρισθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ κτήματος φαίνεται ὅτι ἦν ἐν χρήσει ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων· ἐχρησιμοποιήθη δὲ καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους ὅτε ὑπῆρχεν ἐνταῦθα Μονή.

Κάτωθεν δὲ τοῦ μαρμαρίνου ἐπιστομίου τούτου σῴζεται παλαιότερον περιστόμιον, ὅπερ ἦν περιφερικὸν κατασκεύασμα κτιστὸν ἐξ ἀργῶν λίθων, ἀποτελοῦν τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπένδυσις ἀπετελεῖτο ἐκ παλαιοτάτων ὀγκολίθων τεθειμένων οὐχί, ὡς εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐξ ἐπαλλήλου διαδοχῆς ὁριζοντίων καὶ καθέτων δόμων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν τρόπον. Τὸ φρέαρ τοῦτο θεωροῦμεν πανάρχαιον, ὡς ἐκ τούτου δὲ πιστεύομεν ὅτι δυνατὸν νὰ εἶναι τοῦ 5ου αἰῶνος ἂν μὴ καὶ ἀρχαιότερον, τῆς ἐποχῆς δηλαδὴ ὅτε ἤνθει ἡ Ἀκαδήμεια καὶ ἡ Σχολὴ τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ ἐπίχωσις ἐνταῦθα θὰ ἦτο καταπληκτική, τὸ δὲ ἀρχαῖον ἔδαφος ἦτο χαμηλότερον κατὰ 8 μέτρα, ἀλλ' αἱ προσκλύσεις τοῦ Ἀττικοῦ Κηφισοῦ διὰ τῶν αἰώνων ἐπήνεγκον τεραστίαν ἐδαφικὴν μεταβολήν, ἀνυψώσασαι ἐνιαχοῦ τὴν πεδιάδα κατὰ 8 περίπου μέτρα.

Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι σπουδαία διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιχώσεως τοῦ τόπου τούτου· διότι παρέχει τὸ μέτρον πρὸς χρονικὸν καθορισμὸν τῶν μεταγενεστέρων ἀνυψώσεων τοῦ ἐδάφους.

Πόσον κατεχώσθησαν τὰ μέρη ταῦτα ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς πόλεως καὶ τῆς τοῦ ποταμοῦ κατερχομένης ἰλύος, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, πρὸ δεκαετίας περίπου, ἀνεσκάφη καὶ ἀπεκαλύφθη ἑτέρα ἐκκλησία, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ***Χωστοῦ***, κειμένη ἐντὸς τοῦ ἐλαιῶνος καὶ εἰς ἀπόστασιν 400 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐν Κολοκυνθοῦ ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ ἐκκλησία αὕτη τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶχε καταχωσθῆ σχεδὸν ὁλόκληρος, ἐφαίνετο δὲ μικρὸν μόνον μέρος τοῦ τρούλλου αὐτῆς ἐξέχον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἀλλ' ὡς πληροφορούμεθα καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Κολοκυνθοῦς, ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου **(εἰκ. 5)** ἦτο χωμένη πε-

5: ὁ ἐν Κολοκυνθοῦ ναὸς ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.

ρισσότερον καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ **Χωστοῦ**, καὶ ἵνα εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν θύραν κατήρχετο διὰ κλίμακος ἐκ δέκα βαθμίδων.

Ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἀρχαίας κοίτης τοῦ Κηφισοῦ ἐπήνεγκε τὴν ἐπίχωσιν ταύτην· ὅλος δὲ ὁ πέριξ τόπος ἐνταῦθα εἶναι ποταμόχωστος. Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ Κηφισὸς ἐν τῇ ἀρχαιότητι διήρχετο ἀνατολικώτερον τῆς σημερινῆς κοίτης αὐτοῦ καὶ ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος (ἐκκλησίας νῦν τοῦ Ἁγίου Νικολάου) οὐ μακρὰν τοῦ λόφου Κολωνοῦ, ἐν ᾧ σήμερον διέρχεται 400 περίπου μέτρα ἀποτέρω πρὸς νότον διὰ τοῦ ἐλαιῶνος τῶν περὶ τὴν Κολοκυνθοῦν μερῶν.

Ἡ Ἀκαδήμεια συμφυὴς τῷ ἔξω Κεραμεικῷ ἀναφέρεται ὡς **Προάστιον** (Πλουταρχ. Σύλλας 12) κείμενον πρὸς Β τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ. Ἀνάδοχος τῆς θέσεως ταύτης δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλος εἰμὴ ἥρως, οὗ ἡ μὲν ὕπαρξις βεβαία, τὸ δὲ ὄνομα ἀμφίβολον. Ἀκάδημος ἢ Ἑκάδημος, ἥρως Ἀθηναῖος, ἰδιοκτήτης τῆς Ἀκαδημίας, ὁ καταγγείλας τοῖς Διοσκούροις ὅτι ὁ Θησεὺς ἔκρυπτεν ἐν Ἀφίδναις τὴν ἀδελφὴν των Ἑλένην, ἣν ἥρπασε· διὸ καὶ οἱ Σπαρτιᾶται εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐφείσθησαν τῆς Ἀκαδημίας (Πλουτάρχ. Θησεὺς ΛΒ).

«Φράζει δὲ αὐτοῖς (τοῖς Διοσκούροις) Ἀκάδημος ᾐσθημένος ᾧ δή τινι τρόπῳ τὴν ἐν Ἀφίδναις κρύψιν αὐτῆς (τῆς ἀδελφῆς ὅθεν ἐκείνῳ τε τιμαὶ ζῶντι παρὰ τῶν Τυνδαριδῶν ἐγένοντο καὶ πολλάκις ὕστερον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐμβαλόντες Λακεδαιμόνιοι καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν χώραν τέμνοντες τῆς Ἀκαδημίας ἀπείχοντο διὰ τὸν Ἀκάδημον».

Ἡ θέσις ἀναφέρεται ὡς ἀλσώδης καὶ δενδρόφυτος. Δι᾽ αὐτόπτου μαρτυρίας τοῦ Κικέρωνος (Cicero de fin. V, I, 1) ὅστις ὁρίζει τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Διπύλου ὅτε ἦν 6 στάδια, δυτικῶς καὶ παρὰ τὸν Κηφισόν. Ἄρα ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς πρὸς τὴν θέσιν, ἣν σήμερον ὁ λαὸς καλεῖ εἰσέτι «***Καθήμια***» ὡς παρήχησιν τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς ὀνόματος, ἀλλὰ πρέπει νὰ περιλάβωμεν ἐν αὐτῇ χῶρον εὐρύτερον, παρ᾽ ὅσον κοινῶς ὑπολαμβάνεται. ***Καθήμια*** σήμερον λέγεται ὁ ΝΔ. τοῦ Κολωνοῦ χῶρος μέχρι τοῦ σημερινοῦ προαστίου Κολοκυνθοῦς. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ πρέπει νὰ διακρίνωμεν συνοικισμὸν ἀπαρτιζόμενον ὑπὸ μικρῶν ἰδιοκτητῶν κήπων, ὧν εἷς ἦτο καὶ ὁ τοῦ Πλάτωνος, καὶ δεύτερον Γυμνάσιον Τὸ Γυμνάσιον τοῦτο διεκόσμησαν πρῶτοι οἱ Πεισιστρατῖδαι. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ὁ Ἵππαρχος περιέβαλεν αὐτὸ διὰ τείχους, ἢ μᾶλλον διὰ περιβόλου, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς Γυμνάσιον (Σουΐδας ἐν λέξ. «***Ἱππάρχου τειχίον***» ὁ δὲ Χάρμος ἑταῖρος τοῦ Ἱππίου ἱδρύσατο πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκαδημίας ἄγαλμα καὶ βωμὸν Ἔρωτος (Ἀθήναιος XIII, 609) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς:

> Πολυμήχαν᾽ ἔρως σοι τόν δε ἱδρύσατο βωμὸν
> Χάρμος ἐπὶ σκιεροῖς τέρμασι γυμνασίοις

(πρβ. καὶ Παυσανία Α 30, 2). Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ὡς σημείου ἀναχωρήσεως, ἐτελοῦντο αἱ λαμπαδηδρομίαι. «Καὶ θέουσιν ἀπ᾽ αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν ἔχοντες καιομένας λαμπάδας, ***τὸ δὲ ἀγώνισμα ὁμοῦ τῷ δρόμῳ φυλάξαι τὴν δᾷδα ἔτι καιομένην»***

Καὶ τοῦτο ὠνομάζετο ἀγὼν λαμπαδοῦχος· ἐκεῖνος δὲ ἦτο νικητὴς ὅστις ἔφερε τὴν λαμπάδα ἀνημμένην εἰς τὸ τέλος τοῦ σταδίου (σχολ. Ἀριστοφ. Βατραχ. V. 131).

Καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Σόλωνος 1 ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ Πεισίστρατος τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἔρωτος ἐν Ἀκαδημίᾳ καθιέρωσεν, ὅπου τὸ πῦρ ἀνάπτουσιν οἱ τὴν ἱερὰν λαμπάδα διαθέοντες.

Βραδύτερον ὁ Κίμων, ὅστις, ὡς Λακκιάδης, ἦν γείτων τῆς Ἀκαδημίας, καὶ βεβαίως ἐν αὐτῇ ἐγυμνάσθη ὡς ἔφηβος, κατεσκεύασε κρήνας, ἄλση καὶ περιπάτους περὶ τὸ Γυμνάσιον (Διογένης Λαέρτιος Γ.7—Πλουτάρχου Κίμων 13) ***ἐξ ἀνύδρου καὶ αὐχμηρᾶς κατάρρυτον ἀποδείξας ἄλσος ἠσκημένον ὑπ᾽ αὐτοῦ δρόμοις καθαροῖς καὶ συσκίοις περιπάτοις*** (Horat Epist. II, 2.45.)

atque inter silvas Academi.

Καὶ τοῦτο βεβαίως ἐπέτυχε, διοχετεύσας εἰς αὐτὴν τὰ ὕδατα τοῦ καταρρέοντος Κηφισοῦ.

Ἐπίσης ἦν ὀνομαστὴ διὰ τὸ κάλλος τῶν πλατάνων καὶ τῶν ἐλαιῶν (Plin 12,1-Παυσαν. Α. 29.2) Ἡ Ἀκαδήμεια ἦν καθιερωμένη τῇ Ἀθηνᾷ (Ἀθήναιος XIII 56) ἀλλ᾽ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ περιβόλου καὶ βωμοὶ Μουσῶν μετ᾽ ἀγαλμάτων Χαρίτων, ἅτινα ὁ ἐξ ἀδελφῆς ἀνεψιὸς τοῦ Πλάτωνος Σπεύσιππος, μαθητὴς καὶ διάδοχος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, ἀνέθηκεν (Διογένης Λαέρτιος IV,1)· καὶ ἀλ-

λαχοῦ (III,25) ἀναφέρεται ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἀπομνημονευμάτων Φαβωρίνου ὅτι ὁ Μιθριδάτης ὁ Πέρσης ἀνδριάντα Πλάτωνος ἀνέθετο εἰς Ἀκαδήμειαν καὶ ἐπέγραψε: Μιθριδάτης ὁ Ροδοβάτου = (Ὀροντοβάνου) Πέρσης Μούσαις εἰκόνα ἀνέθηκε Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε.

Τὸν βωμὸν τοῦ Προμηθέως, ἐξ οὗ ἐξεκίνουν οἱ λαμπαδηδρόμοι τοποθετοῦσιν οἱ Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι (πρβ. Karten von Attika Text σ.7) ἐν τῇ νῦν ἐκκλησίᾳ τοῦ Β΄. Νεκροταφείου «Ἅγιος Γεώργιος» ἤτοι ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς εἰς Ἀκαδήμειαν εἰσόδου, δίδοντες οὕτω μείζονα ἔκτασιν τῆς περιοχῆς τῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ Σβορῶνος (Διεθν ἐφημ. Νομ. Ἀρχαιολ. 1909 σελ. 127) εἰκάζει ὅτι, ἐπειδὴ ἡ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς εἰς Ἀκαδήμειαν θέσις αὕτη, ἀντιτίθεται εἰς τὸν ἐν τῷ ἐπιγράμματι τοῦ Χάρμου προσδιορισμὸν τοῦ ἀγάλματος καὶ βωμοῦ τοῦ Ἔρωτος κειμένου, ***«ἐπὶ σκιεροῖς τέρμασι γυμνασίου»***, θεωρεῖ, πιθανὸν ὅτι ὁ πρῶτος βωμὸς τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ Χάρμου καθιερωθεὶς ἔκειτο—ὡς καὶ ἡ τοῦ Πυρφόρου Προμηθέως — ***«ἐπὶ τὰ σκιερὰ τέρματα»*** τῆς Ἀκαδημίας ἀφοῦ καὶ ὁ ἀγὼν τῆς πρὸς τὸ Ἄστυ λαμπαδηδρομίας, ἱδρύθησαν δεύτεροι βωμοὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀκαδημίας.

Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ χώρου τῆς Ἀκαδημίας συμφωνοῦμεν πρὸς τὴν γνώμην τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, ἀλλὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀναφερομένην ὁδὸν Ἀκαδημίας ἡμεῖς τοποθετοῦμεν εἰς τὴν σημερινὴν ὁδὸν Κολοκυνθοῦς, καὶ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ἥτις δὲν ἀφίσταται τόσον πολὺ τοῦ Κολωνοῦ, ἔνθα διέρχεται σήμερον ὁ τροχιόδρομος.

Ἐγγὺς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρχον καὶ αἱ ἀναφερόμεναι δώδεκα ἐλαῖαι μορίαι καλούμεναι, αἱ δευτερογέννητοι, διότι πρωτότοκος ἦν ἡ ἐν Ἀκροπόλει παρὰ τῷ Ἐρεχθείῳ ὑπ' αὐτῆς τῆς Ἀθηνᾶς φυτευθεῖσα (Παυσανίας αὐτόθι —Σχολιαστὴς Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ 730).

Τὰς ἐλαίας ταύτας ἐθεώρουν ἱερὰς καὶ οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ θίξῃ ταύτας.

Τὸ ἐκ τῶν ἱερῶν τούτων ἐλαιῶν συναγόμενον ἔλαιον ἦν ἱερὸν καὶ ἐδίδετο ὡς βραβεῖον τοῖς ἐν τοῖς Παναθηναϊκοῖς ἀγῶσι νικηταῖς, ἐντὸς Παναθηναϊκῶν ἀμφορέων, ὧν πολλοὶ εὑρέθησαν εἰς γενομένας ἀνασκαφάς. Πλεῖστοι ἀπόκεινται νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ μετ' ἐπιγραφῆς ***«Τῶν Ἀθήνηθεν ἄθλων»*** (πτέρυξ Μ ὑπ' ἀριθ. 447 451 452).

Τέλος ἐγγύτατα τῆς Ἀκαδημίας ἦν ὁ κῆπος καὶ ὁ οἶκος τοῦ Πλάτωνος (Διογένης Λαέρτιος III, 5 ***«Πλάτων ἐφιλοσόφει δὲ τὴν ἀρχὴν ἐν Ἀκαδημίᾳ, εἶτα ἐν τῷ κήπῳ τῷ παρὰ τὸν Κολωνὸν»*** (Αἰλιανὸς Ποικίλη Ἱστορία Θ 10).

Ὁ Πλούταρχος τὸ ὀνομάζει χωρίδιον, οἰκητήριον Πλάτωνος (περὶ ἐξορ. 10). ὁ Κικέρων (De finibus 5, 1) «Platonis hortuli Academiae propinqui» Ἄγνωστον ἐν τούτοις πῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος περιῆλθεν ὁ κῆπος οὗτος εἰς τὴν Ἀκαδημαϊκὴν Σχολήν, ἀφοῦ, δυνάμει τῆς διαθήκης τοῦ Πλάτωνος, ὑποτίθεται ὅτι ἐγένετο κύριος ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Ἀδείμαντος (πρβ. Zumpt uber d. Bestand der Philosophen Schülen in Athen. σελ. 8-10 καὶ Ι. Φραγκιᾶ. Αἱ διαθῆκαι Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ὡς σώζονται αὐτολεξεὶ εἰς Βιβλ. III, κεφ. Α § XXX τοῦ συγγράμματος τοῦ ἐκ Λαέρτης Διογένους.

Τὸ κτῆμα τοῦτο ἀγοράσας ἀντὶ 3000 δρ. ὁ Πλάτων διεκόσμησεν ἐπίτηδες ***Ἐξέδραν*** ἢ ***Στοὰν*** οἰκοδομήσας, ἐν ᾧ συνήθως μετὰ τῶν μαθητῶν του τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο φιλοσοφῶν. πρβ. καὶ Πλουτάρχου περὶ ἐξορίας 10: ***«Ἀκαδημία τρισχιλίων δραχμῶν χωρίδιον ἐωνημένον οἰκητήριον ἦν Πλάτωνος καὶ Ξενοκράτους καὶ Πολέμων αὐτόθι σχολαζόντων»***

Ὁ Πλάτων ἐπὶ εἰκοσαετίαν διατρίψας διδάσκων ἀπέθανεν αὐτόθι τῷ 347. π. Χ. ἐν ἡλικίᾳ 81 κατ' ἄλλους 83 ἐτῶν (Διογ. Λαέρτ. αὐτόθι 2) ἐτάφη δὲ ἐκεῖ ἔνθα τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διετέλεσε φιλοσοφῶν (Διογ. Λαέρτ. αὐτόθι III, 41). Ἐν τοῖς πέριξ δ' αὐτοῦ ἦν καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ, ὅστις κακῇ μοίρᾳ δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Σπέσιππος, ὡς διάδοχός του, ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου του. Ἐνταῦθα που παρὰ τοὺς κήπους τοῦ Πλάτωνος ἔκειτο καὶ τὸ Τιμώνειον, ἤτοι ὁ παλαιὸς Πύργος, εἰς ὃν ἀπεσύρθη Τίμων ὁ Μισάνθρωπος (Παυσ. Α. 3). Ἴσως νὰ ἔκειτο ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν ἐγγὺς κειμένου ἑτέρου λόφου τῆς Εὐχλόου Δήμητρος (λόφου Σκουζὲ)

(εἰκ. 6) ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἐσώζετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Αἰμυλιανοῦ.

Ὁ Παυσανίας μόνον μνῆμα Πλάτωνος ἀναφέρει οὐ πόρρω τῆς Σχολῆς κείμενον· ὁ χῶρος οὗτος μεταβληθεὶς βραδύτερον εἰς τὴν περιώνυμον Ἀκαδημαϊκὴν Σχολήν, εἰς ἣν ὀφείλεται καθ' ὅλα ἡ φήμη τοῦ Γυμνασίου, ἀπὸ μιᾶς τῶν ἐξεδρῶν τοῦ ὁποίου καθ' ἑκάστην ἐλάλει εἰς γυμναζομένους νέους ὁ σοφός, ὁ ἐπικληθεὶς θεῖος. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἀκαδημαϊκοὶ ἐλέγοντο.

6: λόφος Εὐχλόου Δήμητρος (κτῆμα Σκουζέ).

Ἡ Ἀκαδήμεια διετέλει ὑφισταμένη ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὡς ἱερὸν τέμενος, ἀείποτε ἦν σεβαστὴ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς τῶν Ἀθηναίων, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ δὲν ἔθιγον αὐτήν· μόνον ὁ Σύλλας πολιορκῶν τὴν πόλιν τῷ 86 π.Χ. διέταξε τὴν δενδροτόμησιν τοῦ ἄλσους, ὡς ἐπίσης τοῦ Κυνοσάργους καὶ τοῦ Λυκείου. **«ἐκλειπούσης δὲ τῆς ὕλης . . . ἐπεχείρησε τοῖς ἱεροῖς ἄλσεσι· καὶ τήν τ' Ἀκαδημίαν ἔκειρε δενδροφορωτάτην τῶν προαστείων οὖσαν καὶ τὸ Λύκειον»** ἵνα πορισθῇ ξύλα πρὸς κατασκευὴν πολιορκητικῶν μηχανῶν (Πλουτάρχ. Σύλλας 12. — Ἀππιανὸς de Bello Mithridatico XXX. **«ὕλην δὲ τῆς Ἀκαδημίας ἔκοπτε καὶ μηχανὰς εἰργάζετο μεγίστας»**

Ἡ Ἀκαδήμεια ἐν τούτοις ἐφυτεύθη καὶ πάλιν λαβοῦσα τὴν πρώτην αὐτῆς δόξαν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου ἢ Ἀποστάτου (361—363 μ.Χ.) ὅτε ὁ ἀνὴρ θελήσας νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, ἣν ἐξετόπισεν ὁ ὑπὸ τοῦ θείου του Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εἰσαχθεὶς διὰ διατάγματος Χριστιανισμός, ἐκαλλώπισε τοὺς ἀρχαίους ναοὺς ἁπανταχοῦ τοῦ Κράτους καὶ τὰ καταστραφέντα μνημεῖα ἀνεκαίνισεν. Ἀλλὰ τούτου, κατόπιν τῶν ἀκάρπων ἐκείνων περὶ ἀνορθώσεως τῆς ἀρχαίας θρησκείας ἀγώνων θανόντος, τὰ τῆς Ἀκαδημίας διηρπάγησαν, ἕως οὗ βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ὅστις καὶ τὰς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιότητας ἐξηφάνισεν, ὥρισεν ὅπως τὸ κτῆμα (ἡ Ἀκαδήμεια μετὰ τῶν πέριξ) μεταβιβάζεται ἀδιαλείπτως διὰ διαθήκης εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἑκάστοτε προεστηκότος τῆς Σχολῆς καὶ ἀπολαμβάνει τῆς ἐπικαρπίας αὐτοῦ, δικαιώματι κληρονομικῷ. Οὕτως οἱ διάδοχοι τῆς Ἀκαδημίας κατώρθωσαν μετὰ ποικίλους τρόπους νὰ ἐπεκτείνωσι τὸ κληροδότημα τοῦτο, ὥστε νὰ ἔχῃ ἐνιαύσιον ἐξ αὐτοῦ εἰσόδημα χιλίων λιρῶν εἰκοσιπέντε χιλιάδων δραχμῶν περίπου. Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β΄ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν ταύτην τῆς Σχολῆς καί, ἄνευ περιστροφῶν διέλυσε τὴν Σχολήν.

Ἡ Ἀκαδήμεια ἔκειτο ἐν χθαλαμῷ πεδίῳ ἐν ᾧ

αὔλακες ἐκ τοῦ Κηφισοῦ κατήρδευον τοὺς κήπους καὶ τοὺς ἐλαιῶνας. Καὶ σήμερον ἔτι δι' ὅλων τῶν αἰώνων τοῦ σκότους καὶ τῆς δουλείας ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος ὅπερ διετήρησε, τὰ πέριξ αὐτῆς εἶναι χλοερώτατα. Ὁ Κικέρων ἀπὸ ταύτης ὠνόμασε τὴν ἐν Πολιούτοις ἔπαυλιν αὐτοῦ (Cicer. Tusc. disp II, 2, 7· Utenim nostram descendimus.

Ἐνταῦθα βλέπομεν ἐλθόντα τὸν Παυσανίαν, τὸν Ἄρατον, τὸν Νικάνορα, οἵτινες μετεχειρίζοντο αὐτὴν διὰ τὸ ὀχυρὸν τῆς θέσεως καὶ τῆς γειτνιάσεως πρὸς ποταμὸν (τὸν Κηφισὸν) ὡς στρατόπεδον.

Τὸ ὄνομα τῆς Ἀκαδημίας διεσώθη μέχρις ἡμῶν μετὰ μικρᾶς παραφορᾶς τῆς λέξεως ***Καθήμια*** καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Κολωνοῦ. Σήμερον ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Ε. Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) κεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου (τοῦ Ποσειδῶνος τῶν Χριστιανῶν).

Ὁ Ἵππιος Κολωνὸς ἐγγύτατα πρὸ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Κολωνοῦ καὶ ἐν τῷ δήμῳ Κολωνοῦ κείμενος ἀπετέλει μετ' αὐτῆς ἓν τῶν τερπνοτέρων προαστείων τῆς πόλεως οἰκούμενος ὑπὸ εὐπόρων ἰδιοκτητῶν τῶν συγκαταριθμουμένων ἐν τῇ τάξει πιθανῶς τῶν ἱππέων, περιεφρόνει δὲ τὸν ἕτερον δῆμον Κολωνόν, τὸν ἐν τῇ πόλει ***ἀγοραῖον*** ἢ ***μίσθιον*** ἐπιλεγόμενον, ἔνθα σήμερον ἐγείρεται τὸ κοινῶς Θησεῖον καλούμενον καὶ ἡ πρὸς Β. συνοικία.

Ἂν καὶ ὁ Leake (Topography of Athens σ. 219 καὶ 255 σημ. 4) παραδέχεται ὅτι μόνον θέσις τις ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκαλεῖτο Κολωνός, ἡ ἀντίθεσις Κολωνοῦ ἀγοραίου καὶ Ἱππίου ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ δύο δήμων. Ἐπειδὴ ὁ ἔξω τῆς πόλεως Κολωνὸς εἶχεν ἀριστοκρατικὸν χρωματισμόν, ἐν ᾧ ὁ ἐν τῇ πόλει, ὅστις κατῳκεῖτο καθ' ἃ φαίνεται ὑπὸ πληθυσμοῦ ἐργατικοῦ ὠνομάσθη καὶ ***μίσθιος*** ἢ ***ἀγοραῖος***.

Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ ἐπίθετον ***ἀγοραῖος***, ἂν μὴ ἀντιπαραβάλωμεν αὐτὸ πρὸς τὸν ἕτερον δῆμον Κολωνὸν ὁ, δὲ Köhler (Mitheilungen d. deutschen Inst. IV, 102) αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν Κολωνῶν εἰς τρεῖς, ἀνήκοντας εἰς τὴν Αἰγηΐδα Ἀντιοχίδα καὶ Λεοντίδα φυλήν.

Ἡ θέσις τοῦ Ἱππίου Κολωνοῦ εἶναι ἀσφαλῶς γνωστὴ ἕνεκα τῶν ἐπαρκῶν εἰδήσεων τῶν ἀρχαίων (πρβ. Judeich, Topographie von Athen s. 42,6 — Bursian geographie von Griechenland I, 324 — Curtius Stadtgeschichte, Karte IV Lolling, Baedeker 107 — Hitzig Blümer, Pausanias I p. 377). Εἶναι ὁ Β Δ Β τοῦ Ἄστεως εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Διπύλου κείμενος βραχώδης, χθαμαλὸς (56,7. μ.) λόφος, τὴν σήμερον ***Καθήμια*** τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης ὀνομαζόμενος, ***(εἰκ. 7)*** ἐφ' οὗ οἱ τάφοι τῶν ἀρχαιολόγων K. O. Müller ἀποθανότος τῷ 1840 καὶ Ch. Lenormant τῷ 1859. Τὸν λόφον τοῦτον καλεῖ ὁ Σοφοκλῆς ἀργῆταν Κολωνὸν (Οἰδίπ. ἐπὶ Κολωνῷ στιχ. 670) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ κείμενον ὑψηλότερον (64,7) πράσινον, χλοερὸν λόφον τοῦ Σκουζὲ (πρβ εἰκ. 6) ἔνθα μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐσώζετο τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Αἰμυλιανοῦ (πρβ. Σβορώνου Τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον (πιν. CXXIV). Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐκτίσθη νῦν δεξαμενὴ ὕδατος.

7: ὁ Ἵππιος Κολωνός.

Τὸν λόφον τοῦτον ὁ Bursian ταὐτίζει, ἐσφαλμένως πρὸς τὸν λόφον ***Σικελία***, ὅστις, ὡς γνωστὸν, νῦν τοποθετεῖται παρὰ τὰ παλαιὰ Σφαγεῖα, μεσημβρινῶς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰλισοῦ (Karten von Attika Text σ. 4)

Ὁ Ἵππιος Κολωνὸς ἦτο ἡ πατρὶς τοῦ ἐξόχου τραγικοῦ Σοφοκλέους, ὃν οὗτος δι' ἰδίου ὕμνησε δράματος. Ἐκ τούτου ἔφερον ἀπὸ τῆς πόλεως πιθανῶς αἱ Ἱππάδες λεγόμεναι πύλαι.

Διὰ τῆς ἀθανάτου γραφίδος του περιγράφει ὁ Σοφοκλῆς, ἐν βαθεῖ γήρατι εὑρισκόμενος, μετὰ ποιητικῆς χάριτος καὶ τοπογραφικῆς ἀκριβείας τὴν φυσικὴν χάριν τῆς θέσεως ταύτης, ἰδίως ἐν τῇ παραβάσει τοῦ χοροῦ (Οἰδίπους ἐπὶ Κολ. στιχ. 668-692)

» Εὐΐππου ξένε τᾶς δε χώρας
» ἵκου τὰ κράτιστα γᾶς ἔπαυλα
» τὸν ἀργῆτα Κολωνὸν ἔνθ'
» Α λιγεία μινύρεται
» θαμίζουσα μάλιστ' ἀηδὼν
» χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις
» τὸν οἰνῶπα νέμουσα κισσὸν
» καὶ τὸν ἄβατον θεοῦ
» φυλλάδα μυριόκαρπον ἀνήλιον
» ἀνήνεμον τε πάντων
» χειμώνων· ἳν ὁ βακχιώτας
» ἀεὶ Διόνυσος ἐμβατεύει
» θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις
» θάλλει δ᾽οὐρανίας ὑπ' ἄχνης
» ὁ καλλίβοτρυς κατ' ἦμαρ ἀεὶ
» νάρκισσος μεγάλαιν θεαῖν
» ἀρχαῖον στεφανωμ' ὅτε
» χρυσαυγὴς κρόκος, οὐδ ἄϋ
» πνοι κρῆναι μινύθουσι
» Κηφισοῦ νομάδες ῥεέ-
» θρων, ἀλλ' αἰὲν ἐπ' ἤματι
» ὠκυτόκων πεδιὼν ἐπινίσσεται
» ἀκυράτω ξὺν ὄμβρῳ
» στερνούχου χθονὸς οὐδὲ Μουσῶν
» χορὸς ἣν ἀπεστύγησαν, οὐδ, ἁ.

Παρὰ τῷ δήμῳ τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι ἐλατρεύετο, ὡς εἴπομεν, ἰδιαζόντως ὁ Ποσειδῶν, ὅστις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθεωρεῖτο ὡς θεὸς προστάτης τῶν ἵππων καὶ τῶν ἁρμάτων· ἀναντιρρήτως δὲ καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ Σοφοκλῆς θὰ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ, τοὐλάχιστον ἐν τῇ τραγῳδίᾳ δὶς ἀναφέρεται βωμὸς τοῦ ἐνυαλίου θεοῦ (Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ Στίχ. 885-1150), ὅστις καὶ ὀνομάζεται ἐπιστάτης τοῦ Κολωνοῦ καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα πρῶτος ἐν Κολωνῷ εἰσήγαγε τὸν χαλινὸν ὁ Ποσειδῶν (στίχ. 772-776).

Ὁ ἀοίδιμος ἡμῶν συνάδελφος Σβορῶνος ἐν τῷ συγγράμματι αὑτοῦ «***Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον***» σ. 388 προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ ἀναφερομένων ἱερῶν λέγει τὰ ἑξῆς: «***Δυστυχῶς οὐδενὸς τῶν ῥηθέντων ἱερῶν καὶ μνημείων τοῦ Κολωνοῦ γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν***»

Καθ' ἡμᾶς τὰ τρία κυριώτερα ἱερὰ τὰ ἐν τῷ δήμῳ Κολωνοῦ ἀναφερόμενα δύνανται εὐχερῶς καὶ μετὰ πολλῆς πιθανότητος νὰ τοποθετηθῶσιν ὡς ἑξῆς: Τὸν μὲν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος τοποθετοῦμεν ἐν τῷ κτήματι τοῦ Εὐστ. Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) κειμένῳ εἰς 200 μέτρων ἀπόστασιν δυτικῶς τοῦ λόφου τοῦ Κολωνοῦ, ἔνθα τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀντιστοίχου θαλασσίου θεοῦ τῶν Χριστιανῶν Τὸν ναὸν τοῦτον ὡς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Α. 30,4) ἀναφερόμενον ἄλσος ἐνέπρησεν ὁ Ἀντίγονος ὁ Δημητρίου, στρατιᾷ τε αὐτὸς εἰσβαλὼν εἰς Ἀθήνας, ἐν ἔτει 266 π. Χ. ἐπὶ τοῦ Χρεμωνιδείου λεγομένου πολέμου (πρβ. Παυσ. Ι 703 καὶ ΙΙΙ, 6,5).

Ἡ θέσις τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐνταῦθα νομίζομεν ὅτι ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὰς ἀρχαίας μαρτυρίας καὶ δὴ τοῦ Παυσανίου ὅτι ἦν ἀλσώδης καὶ δενδρόφυτος. Καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι κατάφυτον τὸ μέρος τοῦτο ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ λόφου Κολωνοῦ, ἔνθα τὸ ἔδαφος ὡς ξηρὸν καὶ βραχῶδες οὐδεμίαν βλάστησιν ἐπιτρέπει· ἀλλ' οὐδὲ καὶ ἐλάχιστον λείψανον ἔστω καὶ θεμελίων ἀρχαίου κτιρίου ἐπ' αὐτοῦ εὑρέθη κακῶς δὲ ἐνόμισαν οἱ Grotte (History of Greece VIII, 47) καὶ Bursian (Geographie von Griechenland I, σ. 324), ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου Κολωνοῦ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μόνος ὁ Θουκυδίδης (8,672) ἀναφέρει μόνον βωμὸν Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀναφερομένην ἀπόστασιν φωνῆς ἢ βοῆς ἀνθρώπου, ὡς ἀναφέρεται ἐν στιχ. 884-6, ἔνθα ὁ χορὸς κα-

λεῖ εἰς βοήθειαν τὸν λαὸν καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως ἵνα ἀντιστῶσιν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Κρέοντος, κατὰ τῆς βιαίας ἀπαγωγῆς τῆς Ἀντιγόνης, καὶ αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, βλέπομεν ὅτι ἡ ἀπόστασις εἶναι οὐχὶ μείζων τῶν 200 μέτρων ἐκ τῆς θέσεως, ἣν ὁρίζομεν ἡμεῖς ἐν τῷ κτήματι τοῦ Μπεκιάρη, ὥστε καὶ ἐκεῖ θὰ ἠκούετο ἡ φωνὴ τοῦ χοροῦ, ἑπομένως συμφωνεῖ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λόφου τοῦ Κολωνοῦ.

Ἕτερον ἱερὸν τέμενος ἀναφερόμενον ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ εἶναι τὸ τῶν Εὐμενίδων, τῶν καὶ Σεμνῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καλουμένων, εἰς ὃ εἰσῆλθεν ὁ τυφλὸς Οἰδίπους ἀγνοῶν, ὅτι ἦν ***ἄθικτον, οὐδ' οἰκητόν***, ἔκειτο πιθανῶς ἐν τῇ ΝΔ πλευρᾷ τοῦ λόφου ἔνθα ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Ἐλεούσης ***(εἰκ. 8)*** ὅπερ ἐπώνυμον εἶναι σχεδὸν μετάφρασις τῶν Εὐμενίδων (ὁ εὐμενὴς = ὁ ἐλεῶν).

8: Ἁγία Ἐλεοῦσα.

Ὅτε ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐν ἔτει 313 ἐδόθη διὰ διατάγματος πλήρης ἐλευθερία θρησκευμάτων εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἡ ἀρχαία τέχνη ἦτο ἐν παρακμῇ, ἠναγκάσθησαν τότε οἱ Χριστιανοὶ νὰ προσδράμωσιν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Ἐθνικῶν, μετατρέψαντες πολλοὺς τούτων εἰς ναοὺς Χριστιανικοὺς ἀντιστοίχων θεοτήτων· οὕτως οἱ ναοὶ τῆς Ἀθηνᾶς μετετράπησαν εἰς ἐκκλησίας τῆς Παρθένου. Οἱ ναοὶ τοῦ Ἡλίου ἀπέβησαν ναοὶ τοῦ Προφήτου Ἠλία. Τὸ Πάνθεον ἐγένετο ναὸς τῶν Ἁγίων Πάντων. Ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἰόλαος οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος μετετράπησαν εἰς Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ ἀντιστοίχους τῶν Χριστιανῶν ἥρωας. (Ταξιάρχας) Ὁ δὲ Θησεὺς εἰς Ἅγιον Γεώργιον.

Ἡ εἰκασία ἡμῶν περὶ τῆς μετονομασίας τῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰς ἀντίστοιχα τῶν Χριστιανῶν, ὡς εἴδομεν καὶ διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ τῆς θαλάσσης Ποσειδῶνος, εἰς ἱερὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου προστάτου τῶν ναυτικῶν μας ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐνταῦθα διὰ τὸ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων, ἔνθα τὸ ἱερὸν αὐτῶν μετατρέπεται εἰς ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, ἢ καὶ ἐνίοτε, ὡς ἀλλαχοῦ, εἰς ἱερὸν ἄλλης Ἁγίας.

Ἡ θρησκεία δὲν ἤλλαξε τὸ φῦλον τῆς θεότητος, ὡς εἴδομεν εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ ἀλλαχοῦ ἡ Παναγία ἀντικατέστησε τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ εἰς

τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων λατρεύεται ὁ Προφήτης Ἠλίας ἀντικαταστήσας τὸν Ἥλιον ἢ τὸν Ἀπόλλωνα.

Καὶ τὸ τρίτον ἱερὸν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Κολωνοῦ καὶ ἐγγύτατα τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος κείμενον (κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Σοφοκλέους στιχ. 56) εἶναι τὸ ἐπὶ τοῦ Καυκάσου σταυρωθέντος Προμηθέως (δεσμώτου) ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦτο ἀναφερόμενον.

Τὸ ἱερὸν τοῦτο τοῦ Τιτᾶνος Προμηθέως, ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ λατρευομένου τοποθετοῦμεν ἐν τῇ σημερινῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ***Ἐσταυρωμένου*** (Χριστοῦ) ***(εἰκ. 9)*** κειμένη εἰς ἀπόστασιν 300 μέτρων δυτικῶς τοῦ λόφου Κολωνοῦ καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς πρὸς τὴν Κολοκυνθοῦν ἀγούσης, ὅπου νῦν διέρχεται ὁ ἠλεκρικὸς τροχιόδρομος, ἀκριβῶς εἰς ἴσην ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς ἐν Κολοκυνθοῦ ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ λόφου τοῦ Κολωνοῦ.

9 ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Καὶ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦτο τοῦ ***Ἐσταυρωμένου*** ἐζήτησα ἄλλοτε καὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου ἵνα ἐξερευνήσω διὰ μικρᾶς ἀνασκαφῆς, περὶ τὰ θεμέλια, ἵνα ἀποδειχθῇ ἐπίσης ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ ἐρειπίων ἀρχαίου ἱεροῦ· ἀλλ' ἕνεκα κινδύνου καταρρεύσεως τῶν τοίχων τοῦ ἐκκλησιδίου καθ' ὅτι ἡ ἀνασκαφή, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκεῖ ἐπιχώσεως τοῦ ἐδάφους προέβλεπον ὅτι ἤθελε προχωρήσει εἰς πολὺ βάθος, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς ἐπιθυμίας μου ἀνέβαλον μέχρι τοῦδε τὴν ἐξερεύνησιν ταύτην. Ἀγαθῇ τύχῃ ὅμως ἀποφασισθείσης ὑπὸ τοῦ Δήμου τῆς ῥυμοτομίας τῆς κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖ διερχομένης παλαιᾶς ὁδοῦ Κολοκυνθοῦς, ἐφ' ἧς κεῖται τὸ εἰρημένον ἐκκλησίδιον, κατ' ἀνάγκην θέλει κατεδαφισθῇ καὶ μεταφερθῇ νῦν τοῦτο ἐκ τῆς θέσεως ταύτης.

Ἤρξατο μάλιστα καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ νέου ναοῦ εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου μέτρων βορειότερον τῆς παλαιᾶς θέσεως, ἐπὶ σχεδίου Βυζαντινοῦ, σταυροειδῶς ἐκ μεγάλων εἰργασμένων λίθων (ὅρα ***εἰκ. 10***) ὁπότε κατεδαφιζομένου προσεχῶς τοῦ

10: ἡ ἀνεγειρομένη νῦν ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου.

παλαιοῦ ἐκκλησιδίου θέλομεν ἐνεργήσει συστηματικὴν ἀνασκαφὴν ἥτις θέλει διαλευκάνει τὸ διὰ τὴν τοπογραφίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου σπουδαῖον ζήτημα.

Ἡ θαυμασία αὕτη σύμπτωσις τῶν τριῶν ἱερῶν ἐπὶ ἀρχαίου δήμου ἀποδιδομένων διὰ τριῶν ἀντιστοίχων Χριστιανικῶν ναῶν ἀποδεικνύει ὅτι τὸ θέμα τοῦτο τῆς μεταποιήσεως τῶν ἀρχαιων θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων εἰς χριστιανικά, εἶναι πλειοτέρας μελέτης ἄξιον παρ' ὅσον μέχρι τοῦδε ἐνομίζετο. Καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἤθελεν ὑπεράγαν ἐπεκταθῇ ἐνταῦθα ἂν ἠθέλομεν νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ ἄλλας τοιαύτας μετονωμασίας.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πᾶσα ἐκκλησία ἡ ἐπὶ παλαιοτέρων ἐρειπίων κτισθεῖσα ἀσφαλῶς κατέχει τὴν θέσιν ἑνὸς ναοῦ, βωμοῦ, ἢ ἡρώου. Ὀφείλω νὰ ἀναφέρω ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἀοίδιμος συνάδελφος Σβορῶνος ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ «***Τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου***» (σελ. 405) ὁμιλῶν περὶ Κολωνοῦ καὶ τῶν πέριξ ἐκεῖ ἱερῶν, παραδέχεται ὅτι ἡ ἐν τῷ κτήματι Μπεκιάρη (πρώην Βλάχου) ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου δὲν εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλ' ἱερόν, ἢ βωμὸς Ἡρακλέους καὶ Ἀκα-

δήμου. Τοῦτο δὲ κρίνει ἔκ τινος μικροῦ ἀναγλύφου εὑρεθέντος ἐν τῷ κήπῳ τῆς ἐπαύλεως Μπελιάρη, ἐντετοιχισμένου νῦν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆ παρειᾶς τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ προσκειμένης δεξαμενῆς, καὶ εἰκονίζοντος ἄνδρα ἀροτριῶντα. **(εἰκ. 11)** (πρβ. Σβορῶνον αὐτόθι πίν. CXXIII, B) ἔνθα ἡ οἰκία καὶ ὁ ναΐσκος

11: ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον γεωργοῦ ἀροτριῶντος.

τῆς ἐπαύλεως φαίνεται ἀμέσως δεξιᾷ εἰς τὸ μεταξὺ δύο κυπαρίσσων δεξιὸν τέρμα τῆς πρὸ τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης πλατείας. Καὶ τὴν παράστασιν ταύτην ἐξηγεῖ ὁ Σβορῶνος, ὡς ἀναθηματικὴν εἰκόνα εἰκονίζουσαν ἐγχώριόν τινα ἥρωα λατρευόμενον, Ἡρακλέα-Ἀκάδημον ἢ Ἑκάδημον (=τὸν μακρὰν τῶν πόλεων ζῶντα χωρικόν) ἢ Ἔχετλον (=τὸν ἀροτριῶντα τὴν γῆν). Ἀλλὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην θεωροῦμεν ἡμεῖς λίαν τολμηράν. — Καθ' ἡμᾶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο δὲν βεβαιοῦται ὅτι εὑρέθη κατὰ χώραν, ἀλλ' ὅτι ἄλλοθεν ἔχει μετενεχθῆ, θεωροῦμεν τοῦτο ἐπιτύμβιον παριστῶν ἄνδρα γεωργὸν ἀροτριῶντα, εἰκονιζόμενον διὰ τῶν τοῦ ἐπαγγέλματός του συμβόλων (τοῦ ἀρότρου) πρβ. ὁμοίας παραστάσεις ἐπὶ ἀναγλύφων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπ' ἀριθ. 1243, 2619 κἑξ. Ἑπομένως οὐδεμίαν πρὸς τὸν Ἡρακλέα-Ἀκάδημον, ἢ τὸν Ἔχετλον δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο σχέσιν. Μὲ τὴν γνώμην ἡμῶν ταύτην συμφωνεῖ ὁ Stephani, ὅστις περιέγραψεν αὐτὸ συντόμως ἤδη ἐν ἔτει 1843 καθὼς καὶ ὁ Milchhöfer (πρβ. Athen-Mitheilungen XIII (1889) s. 346, Nº 603).

Ἐξ ὅσων ἐξεθέσαμεν εἰς τὰ περὶ Ἀκαδημείας, ἀφορμὴν λαβόντες ἐκ τῆς μικρᾶς ἀνασκαφῆς ἡμῶν περὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὡς διαδόχου τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν δύο ἄλλων ἱερῶν τοῦ Προμηθέως καὶ τῶν Εὐμενίδων, πάντων ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δήμου Κολωνοῦ κειμένων, καὶ καταλλήλως τοποθετημένων, ἐγγύτατα τῆς περιωνύμου Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος, πειθόμεθα ἀκραδάντως ὅτι ἡ θέσις τῆς Ἀκαδημίας δύναται ἀσφαλῶς νὰ τοποθετηθῇ ἐπὶ τοῦ μεταξὺ τοῦ λόφου Κολωνοῦ καὶ τοῦ διαμέσου τοῦ Προαστείου Κολοκυνθοῦς παραρρέοντος Κηφισοῦ μὲ μικρὰν προέκτασιν δυτικῶς τοῦ ἐλαιῶνος καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ μέχρι καὶ τοῦ Β' Νεκροταφείου περίπου, ὡς δέχονται καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι.

Δυστυχῶς ἀποτελεσματικωτέρα ἀνασκαφὴ δὲν ἠδύνατο σήμερον νὰ γίνῃ περὶ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἕνεκα κινδύνου καταπτώσεως ταύτης. Τὰ ὀλίγα ὅμως ἀναφανέντα

θεμέλια τὰ ἐξ ἀρχαίου εἰργασμένου ὑλικοῦ καὶ ἡ μετονομασία τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς ἀντίστοιχον θεότητα χριστιανικῶν χρόνων, Ἅγιον Νικόλαον, εἶναι ἀρκετὸν νὰ βεβαιώσωσι τὴν γνώμην ἡμῶν, ὡς καὶ ἡ διασωθεῖσα κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα παρεφθαρμένη ὀνομασία τῆς Ἀκαδημείας εἰς «Καθήμια» ὅτι ὄντως εὑρισκόμεθα ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας καὶ περιωνύμου Ἀκαδημείας τοῦ Πλάτωνος!

Ἀθῆναι

Παναγιώτης Καστριώτης.

Κεφαλληνίας ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα

ὑπὸ

Νικολάου Γιαννοπούλου.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Λεωνίδου Δευτεραίου· βάσις λευκοῦ μαρμάρου μετὰ προεχόντων γείσων ἄνω καὶ κάτω, ἔχουσα τόρμον ἄνω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πρὸς γόμφωσιν ἀγάλματος ἢ προτομῆς. Ἡ βάσις εἶναι ἀκέραιος, ὕψ. 1 10, πλ. 0 57, πλ. τοῦ γείσου ἑκατέρου 0 23, πάχ. 0 50· ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια 0 46· γρ. ὕψ. 0 038 (ὕψ. τοῦ **ψ** 0 06, τοῦ **β** 0 05, τοῦ **κ** 0 05, τοῦ **δ** 0 04). ἡρωελεγεῖον Ῥωμαϊκῶν χρόνων:

ΚΥΙΝΤΙΑΝΗΝΑΛΟΧΟΝ
ΜΕΠΕΡΙΚΛΕΙΤΟΙΟ
ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΑΠΑΤ·ΙΣΑΝΤΕΡΑΤΑΣ
\ΨΕΣΛΟΦΙ ΟΣΥΝΑΣ
(κενὸν ὕψ. 0 04)
ΨΒ ΚΔ

Κυϊντιανὴν ἄλοχόν ₂με περικλείτοιο ₃Σελεύκου
₄ἅ πατ(ρ)ὶς ἀντ' ἐρατᾶς ₅[θά]ψε σ(α)οφ(ρ)οσύνας
₆ψ((ηφίσματι)) β((ουλῆς)) κ((αὶ)) δ((ήμου)).

στ. 4· ὁ χαράκτης ἀτελῶς ἐχάραξε τὸ πέμπτον γράμμα (**ρ**).

στ. 5· ὁ χαράκτης ἀτελῶς ἐχάραξε τῆς δευτέρας λέξεως τὸ πρῶτον **α** καὶ τὸ **ρ**.

Τὸ ὄνομα **Κυϊντιανὸς** καὶ **Κυντιανὸς** καὶ **Κοϊντιανὸς** εἶναι τὸ Ῥωμαϊκὸν ***Quintianus***· γυναικὸς ὅμως ὄνομα ***Quintiana*** Ἑλληνιστὶ τὸ πρῶτον ἤδη ἀπαντᾷ.

Περὶ τοῦ 2ου στίχου τοῦ ἐπιγράμματος πρβ IG IX₂ 317₄ ***θάψεν ἀκοιμήτοις δάκρυσιν Ἀνδρομάχη.***

Ἐν Ἀργοστολίῳ, τῇ 1ῃ φεβρουαρίου 1923.

Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος.

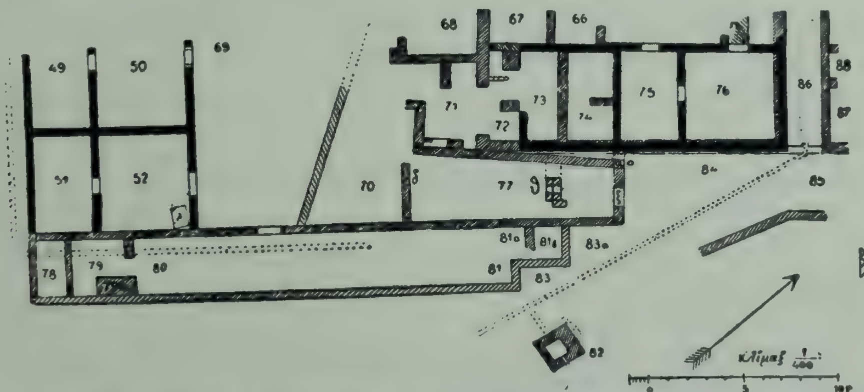
Ἀμφιάρειον
(1921 - 1922)

ὑπὸ

Βασιλείου Λεονάρδου.

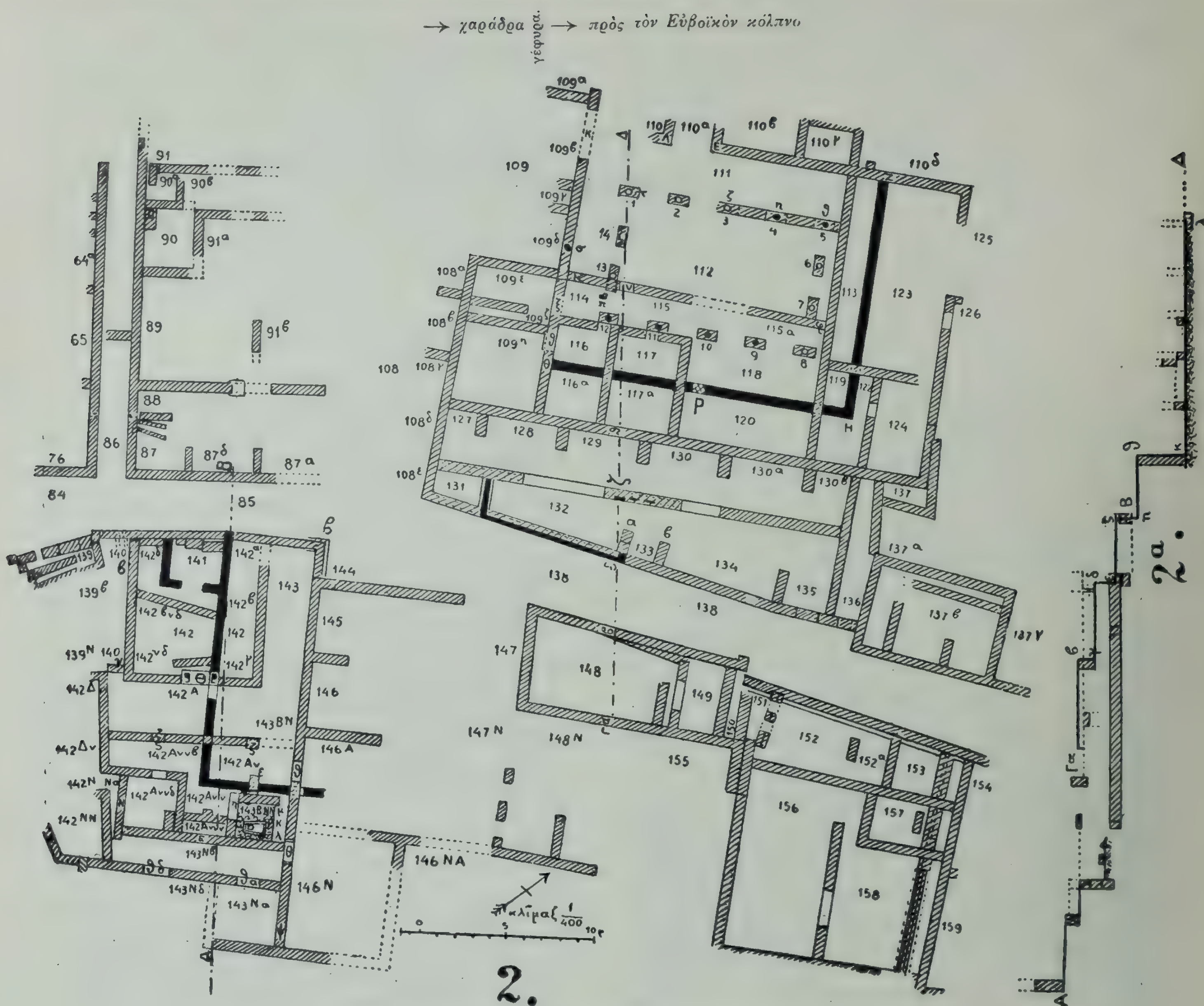
Τῷ 1921 καὶ 1922 σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τῶν νοτόθεν τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 84 85 (ΑΕ 1919_{100}, εἰκ. 2 2α).

Τῷ 1921 ἐξεκαλύφθησαν τὰ νοτόθεν τοῦ οἰκήματος 26 καὶ τοῦ διαδρόμου 28, ἔτι δὲ τὸ ἐκ προτέρας ἐτείας ὑπόλοιπον τοῦ 50 καὶ ὅλον τὸ 51. Ἐν 50 ηὑρέθη πήλινος λίγδος σατυρικοῦ προσώπου (δαίμονος μακροπώγωνος), οἷον ἐπὶ πυραύνων ἀπαντᾷ (πρβ *Conze* Jb 1890_{118} κέ, ***Winter*** Jb 1897_{160} κέ, ***Benndorf*** Eran. Windob. 381, ***Stergianopulos*** Die Lutra [1922] 7)· ἐν δὲ 51 ηὑρέθη χαλκοῦν νόμισμα (τῶν γνωστῶν), ἐφ' οὗ **Ὠρ$_2$ωπί$_3$ων** καὶ δράκων περὶ κορύνην· ἐν 70 ηὑρέθη κυνιδίου κεφαλὴ χαλκῆ (0 03) ἐκ λαβῆς σκεύους. Εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ἐν ΑΕ 1919_{100} ἐν τῷ διαγράμματι εἰκ. 2 ἀπαλειπτέον τὸ βόρειον ἥμισυ τοῦ μεταξὺ 72 καὶ 73 τοίχου, ὡς ἐγένετο ἐν τῇ ἐνθάδε εἰκόνι ***1***, ἀνατυπώματι τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ εἰρημένου διαγράμματος· ἐν τῷ αὐτῷ διαγράμματι ἐκ τυπογραφικοῦ σφάλματος ἀτελῶς μὲν ἐτυπώθη τὸ νοτόθεν τοῦ 79 κτίσμα 79α, οὗ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον λήγει ἀπαντικρὺ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τοῦ βορρᾶθεν κειμένου τοιχίου, ἀτελῶς δὲ καὶ τὸ τοιχίον τοῦτο καὶ ὁ πρὸς τῷ 79α νότιος τοῖχος ἐτυπώθη, ἠφανίσθη δὲ ὁ μεταξὺ τοῦ 79α καὶ τοῦ 81 ἀριθμὸς 80· ταῦτα ἀναφαίνονται ἐν τῇ ἐνθάδε εἰκ. 1. Ἐν τῷ ἀνατολικῷ τοῦ 77, ἤγουν δυσμόθεν τοῦ θυρώματος ξ (μονοθύρου), ἀπεκαλύφθη ἕτερον θύρωμα (δικλίς), ϑ (προσετέθη ἐν τῇ ἐνθάδε εἰκ. ***1***), ἀρχαιότερον, ὅπερ παραλλήλως μὲν τῷ ξ, βαθύτερον δὲ τούτου περὶ τὰ 0 75, κείμενον ἀνεῴγετο, καθάπερ καὶ τὸ ξ πρὸς δυσμάς, τὸν δὲ ὀδὸν αὐτοῦ οὐχὶ διανεκῆ ὄντα, ἀποτελοῦσι δύο λίθοι (πλ. 0 35 καὶ 0 445), περὶ τὰ 0 525 ἀλλήλων ἀφεστῶτες (πρβ καὶ ἑξῆς περὶ τοῦ χώρου 151)· ἐνταῦθα ηὑρέθη κεραμὶς ἐλλιπής, 0 26 × 0 36, φέρουσα ἔντυπα ἴχνη δεξιᾶς παλάμης, ἔτι δὲ κιόκρανον πώρινον δωρικὸν (ὕψ. 0 23, διαμ. κάτω 0 42, ἄβακος πλ καὶ πάχ. 0 55, ὕψ. 0 08) καὶ θρανίου ποὺς λίθινος.

1: τμῆμα τῆς ἐν ΑΕ 1919_{100} εἰκόνος 2 (ἰχνογραφία), ἐν ᾧ προσετέθη (ἐν ἀρ. 77) θύρωμα ϑ ἀποκαλυφθὲν τῷ 1921.

Ἐν δὲ τῷ νοτόθεν τῆς ὁδοῦ 84 85 χώρῳ ἀνάντει ὄντι, ἀνεφάνη τῷ 1921 ἐπιπολῆς τετράπλευρον οἰκοδόμημα, 142 (εἰκ. ***2 2α***), οὗ ἡ ἀποκάλυψις

(ἐν τῇ περιγραφῇ ἀνατολικὸν νοεῖται τὸ βορρανατολικόν, ἀναλόγως δὲ καὶ τἆλλα.)

2 2α: τὰ περὶ τὴν πομπικὴν ὁδὸν (πρβ ΑΕ 1919 100 εἰκ. 2 2α)·

2: ἰχνογραφία: 84 85 δυσμικὸν τμῆμα τῆς πομπικῆς ὁδοῦ·
138 ἀνατολικὸν » » » »
108 βορρονότιον » » » »
86 ὁδὸς ἐπὶ τὴν κρήνην κατάγουσα.
111-118 στοὰ τετρακαιδεκάστυλος.
143 ΒΝΝ λουτρών, ἐν ᾧ ἀσάμινθος.

2α: τομαὶ ΑΒ ΓΔ· ἡ παχεῖα γραμμὴ (α β γ δ ε ζ η ϑ κ λ) δηλοῖ τὴν ἐν ΓΔ τομὴν· τῶν ἀνατολόθεν τοῦ βορρονοτίου τμήματος (108) τῆς πομπικῆς ὁδοῦ οἰκοδομημάτων, αι δὲ ἄλλαι γραμμαὶ δηλοῦσι τὴν ἐν ΑΒ τομὴν τῶν δυσμόθεν αὐτοῦ· πρβ καὶ τὴν ἐν ΑΕ 1919 100 εἰκ. 2α τομήν.

συνετελέσθη τῷ 1922, πόρρω δὲ πρὸς νότον λείψανα κτίσματος 143 *Να*, οὗ δύο τοῖχοι φέρουσι κονίαμα κατὰ τόπους ἐπικεχρωσμένον. Τῶν δὲ μεταξὺ ἡ ἔρευνα συνεπληρώθη τῷ 1922, ὅτε καὶ πρὸς ἄλλοις βαθύτερον ἐξεκαλύφθη ἀρχαιότερον κτίσμα, 141. Κεῖνται δὲ ταῦτα δυσμόθεν μακροτάτου τοίχου *βϑΘΨ* (2 14+21 20=23 34), ἐκτεινομένου ἀπὸ τῆς ὁδοῦ 85 πρὸς νότον ἐπὶ τῆς κλειτύος τοῦ προσκειμένου ὄρους, ἐφ᾽ ἧς καὶ ὕψιον ἔτι, νοτόθεν τῆς νέας ἁμαξιτοῦ, ἐν προτέρας ἐτείας σκαφῇ ἀπεκαλύφθησαν ἄλλα οἰκοδομήματα, ὧν ἐγένετο μνεία ἐν ΑΑ 1919 101 6. Ὁ τοῖχος *βϑΘΨ* φέρει δύο θύρετρα, *ϑ* καὶ *Θ* (μεταθύριον 3 42)· τούτων τὸ *Θ* ὀλίγῳ μεῖζον τοῦ *ϑ* ὂν (σῴζεται ὁ

ὁδός, δίχα τεθραυμένος 1 17· λείπει ἑκατέρωθεν ἡ παραστάς, 0 18 καὶ 0 17) ἀνεῴγετο πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα, 146 *N*.

Τῷ 1921 ἐγένετο ἔτι σκαφικὴ διάπειρα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης βορρᾶθεν τοῦ ναοῦ παρὰ τὴν εἰς Ὠρωποῦ Σκάλαν μέλλουσαν ἄγειν ἁμαξιτόν, ἀπεκαλύφθησαν δὲ κτίσματά τινα, ἐν οἷς ηὑρέθη κεραμὶς ἡγεμὼν φέρουσα ἀνθέμιον καὶ Βοιωτικὴν ἀσπίδα, τῆς πΧ 3ης ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ οἰκοδόμημα 142 εἶνέ πως ἰσόπλευρον, ἔχον ἐκ νότου τὴν εἴσοδον, δικλίδα, πρὸς βορρᾶν ἀνοιγομένην (δίοδος 1 417). Τὸ πλάτος αὐτοῦ ἐνταῦθα (ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς) εἶνε ± 7 95, ὁ δὲ οὐδὸς εἶνε μέγας ἀσβεστόλιθος, μ. 1 895, πλ. 0 73, ὕψ. 0 33+0 05.

Τὸ μῆκος τοῦ οἰκοδομήματος δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστόν, διότι σῴζεται μὲν ὁ ἀνατολικὸς καὶ ὁ δυσμικὸς τοῖχος τὰ ἄνω ὅσον που ἐπὶ 3 81-3 85, ἀλλὰ ἐλλείπει τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ τε ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυσμικοῦ, διότι ἡ νοτία πλευρὰ τῆς ὁδοῦ 85 ὕστερον μετατεθεῖσα νοτόνδε, ὡς ἔοικε, δὲν ἀφῆκεν ἀναλλοίωτον τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο (πρβ καὶ ἑξῆς περὶ τοῦ 141), ἀνατολόθεν δὲ αὐτοῦ ἐφέρετο πρότερον, ὡς εἰκάσαι, ὁδὸς ἀπὸ τοῦ 143 πρὸς τὴν ὁδὸν 144 138. Οἱ τοῖχοι ἄνω εἶχον πλάτος 0 44-0 47, ὁ δὲ νότιος τοῖχος σῴζεται εἰς ὕψος 0 24 ὑπὲρ τὸν οὐδόν. Ἦσαν δὲ οἱ τοῖχοι ἔνδον καλῶς ἐπικεχριμένοι καὶ ἔφερον κάτω μὲν ζώνην ὑπομέλανος κονιάματος ἔμπροσθεν προέχουσαν, ὕψ. 0 27, τὰ δὲ ἄνωθεν ἦσαν λευκοί, πρὸς δὲ τῇ ὀροφῇ, ὡς ἐκ μεγάλου κλάσματος ἀποπεπτωκότος φαίνεται, περιέθεε τοὺς τοίχους εὔτεχνον ἐκ κονιάματος γεισίδιον, ὑφ᾽ ᾧ ζώνη (ὕψ. 0 22) φέρουσα πλέγματα γραμμῶν ὑπερύθρων, τὸ δὲ ὑπὸ ταύτη μέρος τῶν τοίχων ἦν ἐρυθρῶς κεχρωσμένον. Ἔμπροσθεν, ἤγουν νοτόθεν, τοῦ οἰκοδομήματος, ἐν 142 *A*, ηὑρέθησαν περὶ τὰ δέκα ἀποτμήματα παραστάδων ἀρραβδώτων πωρίνων, κάλλιστα ἐπικεχριμένων (πλ. ± 0 43, πάχ. 0 14) καὶ δύο ἡμικιόκρανα δωρικοῦ ρυθμοῦ (ὕψ. 0 09, ἄβακος πλ. 0 155, διάμ. κάτω 0 11) καὶ κλάσματά τινα κονιάματος λευκοῦ καὶ θαψίνου φέροντα ἐντομὰς (πρβ καὶ ἑξῆς περὶ τοῦ εἰρημένου νοτίου κτίσματος 143 *Na*). Πρὸς τῷ δυσμικῷ ἄκρῳ τοῦ οἰκοδομήματος ἀπεκαλύφθη λίθινος ὀχετὸς (*χ*), ὅστις, ὑπεντετρανθείσης τῆς κάτω δυσμοβορείου γωνίας τοῦ λίθου *υφ* τοῦ νοτίου τοίχου τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 85 εἰς τετράγωνον τμῆμα (ὕψ. 0 28, πλ. 0 12), ἀπωχέτευεν εἰς τὴν ὁδὸν 86, ἔνθα καὶ ἀντιστοίχως ὀχετός, ἢ καὶ εἰς τὴν 85 τὰ Διὸς ὕδατα, ἴσως δὲ πρὸ τῆς μεταθέσεως τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ 84 85 κατῆγεν ὁδὸς ἐκ τῶν δυσμόθεν τοῦ 142, ἤγουν ἐκ τοῦ 140, εἰς τὴν 84 85 καὶ εἰς τὴν 86.

Κάτωθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος 142, ἐν βάθει ἀπὸ τοῦ οὐδοῦ 1 49 κεῖται ἀρχαιότερον κτίσμα, 141, τῆς πΧ τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἀρχομένης, ἐφ᾽ οὗ κατερηριμμένου ἤδη ᾠκοδομήθη τὸ 142. Σῴζονται δὲ τὰ τῆς κατασκευῆς ἐδάφη συγκείμενα ἐξ ἑνὸς δόμου ὀγκολίθων ὀρθοστατῶν (0 885-1 24, πλ. 0 40, ὕψ. 0 625) ἀραρότως τεταγμένων· καὶ παρὰ μὲν τὴν ὁδὸν 85 ἀποτελεῖται μικρὸν τετράπλευρον, οὗ ἡ μὲν νοτία πλευρὰ τριῶν που μέτρων τὸ μῆκος οὖσα φέρει θύρωμα 1 20, ἡ δὲ βόρειος ἀπεκόπη, καθάπερ καὶ ἡ τοῦ 142, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ. Ὁ δὲ ἀνατολικὸς τοῦ 141 τοῖχος πολλῷ μακροτέραν τοῦ 142 πρὸς νότον βαίνων ἔχει μῆκος 14 62 φέρεται δὲ πρῶτον μὲν ὑπὸ τὸ τούτου θύρωμα, ὑφ᾽ ᾧ καὶ ἐπικαρσίως ἔφερε θύρωμα, ἔλαττον μὲν ἢ τὸ τοῦ 142 ἰσοπλατὲς δὲ τῷ προειρημένῳ (1 20), ἔπειτα ὑπὸ τὸν τοῖχον *ξζ*, μεθ᾽ ὃ ἐπικαμπτόμενος φέρεται πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαρσίως (*πρφχ*) ἐν βάθει 2 04 ὑπὸ τὸν μνημονευθέντα τοῖχον ***βθΘΨ*** νοτόθεν τοῦ θυρώματος ***θ***· ὁ ἀνατολικὸς τοῦ 141 τοῖχος εἶνε παράλληλος τῷ ***βθΘΨ***. Νοτόθεν τοῦ 141 ἐν ὑστέρῳ χρόνῳ ἠλάθη ἐν τῷ αὐτῷ βάθει λοξῶς ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὰ δυσμοβόρεια, ἤγουν πρὸς τὸν δυσμικὸν τοῦ 142 τοῖχον τοῖχος μικροτέρων λίθων (*λ*), ἔτι δὲ ἐν τῷ βάθει, βορρᾶθεν τοῦ θυρώματος τοῦ 142, λείψανα ἄλλου, τὴν φορὰν ἀντιθέτου (*ν*). Δυσμόθεν τοῦ 141 ηὑρέθη σιδηρᾶ ἐσχάρα τετράπους καὶ δίωτος, πλ. 0 32×0 25, ὕψ. 0 07· δυσμόθεν δὲ τοῦ τοίχου ***βθΘΨ*** ἐν μὲν τῷ βορείῳ ηὑρέθη λύχνος διάκενος ἐν τῷ κέντρῳ ἵνα ἐμβάλληται ἐπὶ λυχνούχου, ἐν δὲ τῷ νοτίῳ ἄλλος λύχνος, ὅστις ἔφερε συμφυῆ τὸν λυχνοῦχον, καὶ λύχνου πήλινος λίγδος. Ἀνατολόθεν δὲ τοῦ τοίχου ***βθΘΨ*** ηὑρέθη πλίνθος (δίχα τεθραυμένη) 0 39× 0 23, πάχ. 0.04, φέρουσα σφραγῖδα ἐπὶ τὰ λαιὰ ἐντετυπωμένην ***Ἀμφιαράου***, τῆς πΧ 3ης ἑκατονταε-

τηρίδος. ἔτι δὲ λευκοῦ μαρμάρου ἀπότμημα, ἐφ᾽ οὗ ἀναγραφὴ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀγγείων, θυμιατηρίων, κυάθων, κάδων, χυτρῶν, τριποδίσκου, τῆς πΧ 4ης ἑκατονταετηρίδος ληγούσης, ἐνθάδε δ᾽ εἰρήσθω καὶ ἄλλο τῶν αὐτῶν που χρόνων ἀπότμημα, παρὰ τὸ μουσεῖον εὑρεθέν, ὅπερ φέρει ἀναγραφὴν ἀναθημάτων, ἀργυρωμάτων καὶ χαλκωμάτων (κρατῆρος, ψυκτῆρος κλπ).

Νοτόθεν δὲ τοῦ 142 διήκει τοῖχος ξζ, παράλληλος (μετατοίχιον 2 97) καὶ σύγχρονος τῷ τούτου νοτίῳ τοίχῳ, ὡσαύτως ὑπερκείμενος ἐπικαρσίως τοῦ μακροῦ τοίχου τοῦ 141. Ὡσαύτως δὲ σύγχρονον εἶνε νοτόθεν τοῦ ξζ μικρὸν τετράγωνον κτίσμα *ε* (0 58×0 79, ὕψ. ὡς 0 28) ὡσεὶ βάσις ξυλίνου κίονος (τὸ κάτω ἄκρον κεῖται 1 95 ὑπεράνω τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ *πρφχ*). Νοτόθεν τοῦ τοίχου ξζ ἐξεκαλύφθη ἐπικαρσίως τῆς κλειτύος τοῦ ὄρους κειμένη ἀντηρὶς *Ε*, ἰσχυρὰ ἐκ τριῶν δόμων ὀγκολίθων, ὕψ. 1 80, ποιηθεῖσα διὰ τὴν ἀποτομωτέραν ὕψωσιν τοῦ ἐδάφους, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἡ ἐπίχωσις ἦν παχυτάτη, ἐξικομένη εἰς βάθος ὅσον ἐπὶ τέσσαρα μέτρα. Ἡ ἀντηρὶς ἐν τῷ δυσμικῷ ἐπικάμπτεται πρὸς βορρᾶν εἰς δυσμικὴν πλευρὰν *Ν*, μεταξὺ δὲ ταύτης καὶ τοῦ τοίχου *ΒϑΘΨ* φέρονται ἐπικαρσίως δύο σκέλη, *Δ* καὶ *Φ*, οὕτως δὲ ἀποτελοῦνται τρεῖς μικροὶ χῶροι, 142 *Αννδ* καὶ *Ανν* (+*Αννν*) καὶ 143 *ΒΝΝ*, ἔχοντες ἔνδον πλάτος ὁ μὲν 2 93, ὁ δὲ 2 56, ὁ δὲ 2 01. Καὶ ὁ μὲν δυσμικώτατος, *Αννδ*, τετράπλευρος ὢν φέρει ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς μικρὸν θύρωμα (0 83), ἐπὶ δὲ τῆς νοταπηλιωτικῆς γωνίας χῶρον *ε*, 1 20×0 78, λίθοις ἐστρωμένον, ὡς ἑστίας λείψανον· ἐνταῦθα ηὑρέθη σκευάριον κυανῆς ὑάλου ἐν σχήματι βότρυος (ὕψ. ὡς 0 018) καὶ σκύφου ἐκτύπου κλάσμα (ὕψ. 0 032, πλ. 0 05), ἐφ᾽ οὗ Ἔρως πρὸς βωμῷ πετόμενος καὶ τράγος. Ὁ δὲ ἀνατολόθεν τούτου, ἤγουν ὁ μέσος, χῶρος ἐν τῷ βορείῳ εἶνε ἀνοικτός, αὐτόθι δὲ συμπίπτει τὸ νότιον ἄκρον τοῦ μακροῦ σκέλους τοῦ 141 τὸ πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαμπτόμενον, ἐν δὲ τῷ νοτίῳ τοῦ χώρου διὰ ταπεινοῦ τοιχίου, πρὸς ᾧ καὶ μικρὸς ἀναβασμὸς *τ*, ἀποτελεῖται στενὸς καὶ ἐπιμήκης χῶρος *Αννν*, ἴσως λουτρικὸς (πρβ τὸ ἑξῆς, *ΒΝΝ*). Ὁ δὲ ἀνατολικώτατος χῶρος, 143 *ΒΝΝ*, ἦν λουτρών. Τὸ πρὸς τῷ τοίχῳ *βϑΘΨ* ἀνατολικὸν τοῦ χώρου κατίσχεται ὑπὸ πληρώματος *κλ* (ὕψ. ±0 88, πλ. [ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς] 0 725—0 855), οὗ ἡ δυσμικὴ πλευρά, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀνατολικὴν παρειὰν τοῦ *ΒΝΝ*, ἦν κεκονιαμένη μετ᾽ ἐπιχρίματος, ἐν δὲ τῇ δυσμοβορείῳ γωνίᾳ, ὡς ἐκ τοῦ κονιάματος φαίνεται, ἐκάμπτετο πρὸς ἀνατολάς, κεκονιαμένη δὲ ἦν καὶ ἡ δυσμικὴ παρειὰ τοῦ *ΒΝΝ*, ἤγουν ἡ ἀνατολικὴ ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου *Φ*, τοῦ καὶ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ προειρημένου μέσου χώρου, ἐπ᾽ ἴσης δὲ κεκονιαμένα, ὡς ἑξῆς ῥηθήσεται, ἦσαν καὶ τὰ ἄνω τῆς νοτίας παρειᾶς τοῦ *ΒΝΝ*, ἤγουν τῆς βορείου ἐπιφανείας τῆς ἀντηρίδος *Ε*. Τὸ δάπεδον τοῦ *ΒΝΝ* εἶνε στερρῶς κεκονιαμένον, φέρει δὲ παραλλήλως τῇ ἀντηρίδι *Ε* καθ᾽ ἅπαν τὸ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς μῆκος ταπεινὴν ῥάβδον ὀλίγῳ ὑπερέχουσαν ἐν σχήματι ἡμικυλίνδρου (*ημ*, ὕψ ± 0 04, πλ. 0 12), ἐπ᾽ ἴσης κεκονιαμένην, ἀφ᾽ ἧς τὸ δάπεδον μέχρι μὲν τῆς ἀντηρίδος *Ε* ἔχει μῆκος (βορρονότιον) 1 98, ἐπὶ δὲ θάτερα χωρεῖ ἠρέμα ταπεινούμενον πρὸς βορρᾶν (ὡς 0 07 ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἡμικυλίνδρου) ὅσον ἐπὶ 0 45, μεθ᾽ ὃ ἄρχεται κλίνειν ἤγουν κοιλαίνεσθαι (ἄδηλον ἐφ᾽ ὁπόσον, διότι τοὐντεῦθεν μέχρι τοῦ προειρημένου, τοῦ πρὸς τὸν μακρὸν τοῦ 141 τοῖχον ἐπικαρσίου, τοίχου *πρφχ* εἶνε ἀποκεκομμένον)· κεῖται δὲ τὸ δάπεδον τοῦ *ΒΝΝ* ὀλίγῳ ὕψιον τοῦ ἄλλου ἐδάφους, ± 0 415 ὑπὲρ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ *πρφχ*. ὁ δὲ δόμος *πρφχ* ἀντιστοιχεῖ ἀπὸ μὲν τῆς κορυφῆς τῆς ἀντηρίδος *Ε* ὡς τέταρτος δόμος, ὑπὸ δὲ τὸν ἀνατολικὸν τοῦ *Αννδ* τοῖχον (*Δ*), ἀντίστοιχον ὄντα τῷ ἐκ τῶν ἄνω τρίτῳ δόμῳ τῆς *Ε*, 0 035· τὸ βόρειον τῆς δυσμικῆς τοῦ *ΒΝΝ* πλευρᾶς, ἤγουν ἡ συνέχεια τοῦ τοίχου *Φ*, ἐλλείπει. Ἐπὶ τοῦ νοτίου μέρους τοῦ χώρου ηὑρέθη πηλίνη ἀσάμινθος (*α*) συντετριμμένη, ἥτις παρὰ μὲν τὴν ἐλάττω τῶν στενῶν πλευρῶν (πλ. 0 61), πρὸ δυσμῶν κειμένην, φέρει ἡμισφαίριον κοίλωμα (διαμ. 0 34, βάθ. 0 14), τὰς δὲ μακροτέρας πλευράς· παρὰ τὴν πλατυτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν ἔχει κατὰ 030 ὑψηλοτέρας ἢ παρὰ τὸ κοίλωμα, ἄνω δὲ τὸ χεῖλος αὐτόθι εὐρύτερον πρὸς ἐπέρεισιν τῶν βραχιόνων· ἐπὶ ἑκατέρου τοῦ ἄκρου τῆς ἐλάττονος πλευρᾶς ἄνω κύκλος· κατὰ ταῦτα ὁ τῷ λουτῆρι τούτῳ (πρὸς θεραπείαν) χρώμενος ἀνεκάθητο ἐν αὐτῷ ἔχων τοὺς πόδας ἐν τῷ κοιλώματι. Ἦν δὲ ἡ λεκάνη αὕτη κατὰ χώραν· τὸ μὲν γὰρ

κοίλωμα ἔκειτο ἐν τῷ κεκονιαμένῳ δαπέδῳ, ὁ δὲ πυθμὴν αὐτῆς παθών, ὡς φαίνεται, ἐπεσκευάσθη πάλαι αὐτόθι σὺν τῷ δαπέδῳ, ὁ δὲ νότιος τοῖχος δὲν εἶνε ὅλος μέχρι τοῦ δαπέδου κεκονιαμένος, ἀλλὰ μόνον τὰ ἄνω καὶ μάλιστα οὕτως, ὥστε διακρίνεται τὸ ἄνω περίγραμμα τῆς πυέλου ὡς ἀνακλίντρου, ὑψίτερον ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἢ ἐν τῷ δυσμικῷ, ἤγουν 0 54 — 0 655 — 1 07 ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀντηρίδος ***Ε***. Ἐνταῦθα ηὑρέθη καὶ ἀλαβάστου στόμιον ἐξ ἀλαβαστίτιδος. Τοιαύτη μετὰ κοιλώματος ἀσάμινθος ηὑρέθη πρὸ ἐτῶν ὑψοῦ, νοτόθεν τῆς νέας ἁμαξιτοῦ (νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ἀμφιαρείου, ΑΕ 1919 101β), ἀπότμημα δὲ ἄλλης ηὑρέθη ἐν τῷ χώρῳ 52 καὶ ἄλλο ἐν 54.

Νοτόθεν τῆς ἀντηρίδος ***Ε*** (2 10 ἀπὸ τοῦ βορείου αὐτῆς χείλους) φέρεται παραλλήλως αὐτῇ τοῖχος ὕψ. 0 745 — 1 46, φέρων δύο θυρώματα, ***ϑα*** καὶ ***ϑδ*** (μεταθύριον 4 73), ἅπερ ἐκ τοῦ 144 ***Νβ*** ἦγον εἰς τοὺς χώρους 143 ***Να*** καὶ 143 ***Νδ***. Ὁ νότιος τοῦ ***Να*** τοῖχος σῴζεται τὸ ὕψος ὅσον που ἐπὶ 1 68, καὶ τὰ μὲν ἄνω ἦν, ὡς εἰκάσαι, ὠμῶν πλίνθων πεποιημένος, ἡ δὲ τούτου βόρειος παρειὰ καὶ ἡ τοῦ προσκειμένου δυσμικοῦ ἀνατολικὴ ἦσαν κεκονιαμέναι μετ' ἐπιχρίματος διῃρημένου εἰς ἐπαλλήλους μετὰ καθέτων ἐντομῶν ζώνας (πρβ περὶ τοῦ χώρου 48 ἐν ΑΕ 1919 101α, περὶ οὗ εἰρήσθω καὶ ὅτι εἶνε ἴσος που τῷ 61), ὧν ἡ κάτω, λευκὴ οὖσα, ὕψ. 1 15, ἐπιστέφεται ὑπὸ προέχοντος ὑπομέλανος διαζώματος, ὕψ. 0 20, ὑπὲρ δὲ τὸ διάζωμα τὰ μὲν ἦσαν λευκά, τὰ δὲ ἐρυθρῷ καὶ ὑπομέλανι καὶ θαψίνῳ ἐπικεχρωσμένα μετ' ἐπαλλήλων καὶ καθέτων ἐντομῶν, ἁπλῶν ἢ καὶ κατοπτροειδεῖς περιτενείας ἀποτελουσῶν, ἄνω δὲ πρὸς τῇ ὀροφῇ περιέθεε, καθάπερ καὶ περὶ τοῦ 142 εἴρηται, γεισίδιον ἐκ κονιάματος.

Ὁ νότιος τοῦ 143 ***Να*** τοῖχος χωρεῖ πρὸς ἀνατολὰς ἐπικαρσίως τοῦ μακροῦ τοίχου ***βϑΘΨ*** ὡς νότιος τοῖχος τοῦ προμνημονευθέντος οἰκοδομήματος 146 ***Ν***

Ἡ δυσμικὴ πομπικὴ ὁδὸς 84 85 ἦγεν ἔνθεν μὲν διὰ τῆς ὁδοῦ 86 (πλ. 1 78) ἐπὶ τὴν κρήνην 62 (πρβ ΑΕ 1916 119α 1918 110 1919 101β, ΠΑΕ 1916 65), ἔνθεν δὲ διὰ τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 108 πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς χαράδρας γέφυραν καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸ κυρίως ἱερὸν τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης. Ἐκ τοῦ δυσμόθεν τῆς ὁδοῦ 86 οἰκοδομήματος 76 ὀχετὸς διήκων ἐπικαρσίως τῆς ὁδοῦ ταύτης καὶ τοῦ ἀνατολόθεν αὐτῆς τοίχου ἐντετρανθέντος ἐφέρετο εἰς τὰ κτίσματα 87 88 Εἰς τὸ νότιον τῆς ὁδοῦ 108 ἄκρον συμβάλλουσι καὶ διὰ ταύτης ἦγον εἰς τὴν γέφυραν δύο πομπικαὶ ὁδοί, ἡ εἰρημένη 84 85 (δυσμικὴ) καὶ ἡ 138 (ἀνατολική). Ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ 138 ἀπεκαλύφθησαν ἐν προτέραις σκαφαῖς πολλὰ κτίσματα, ἐν οἷς καὶ τὸ νοτόθεν αὐτῆς κείμενον 152· ἐνταῦθα ὑπῆρχεν εὐμεγέθης πύλη ***π***, ἧς σῴζεται ὁ ὀδός, οὐχὶ διανεκής, ἀλλὰ συγκείμενος ἐκ τριῶν τμημάτων, λίθου μέλανος (πρβ περὶ τοῦ ἀρχαιοτέρου θυρώματος τοῦ χώρου 77 ἄ. σ. 101β), ἐκ τούτου δὲ φαίνεται ὅτι τὰ δυσμόθεν τῆς πύλης κτίσματα ἐποιήθησαν ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἡ ὁδὸς 138 ἐν ἀρχῇ εἶχεν ἀλλοῖόν πως τὸ διάγραμμα· καὶ γὰρ καὶ λείψανα τῶν νοτίων τοίχων δύο κτισμάτων μετ' ἐπικαρσίας ὁδοῦ μεταξύ, πρὸς βορρᾶν καταγούσης, ἀποκαλυφθέντα νοτόθεν τοῦ 137γ ἐν τῷ βάθει ὑποδηλοῦσιν ὅτι ἡ βόρειος τῆς ὁδοῦ 138 πλευρὰ αὐτόθι πρότερον ἦν νοτόθεν τῆς νῦν σῳζομένης, καὶ ὑπὸ τὸν βόρειον τοῖχον τῶν κτισμάτων 151-153 ἀπεκαλύφθησαν θεμέλια ἀρχαιοτέρου τοίχου, ἐξέχοντά τι νοτόνδε, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ βορείου τοίχου τοῦ 148 σῴζονται θεμέλια ὁμοίως νοτόσε ἐξέχοντα, ἐξ ὧν καὶ εἰκάζεται ὅτι πρότερον ὁ νότιος τῆς ὁδοῦ 138 τοῖχος αὐτόθι ἦν παράλληλος τῷ βορρᾶθεν τῆς ὁδοῦ 138 ἀντιστοίχῳ. Εἰς τὸν νότιον τῆς ὁδοῦ 138 τοῖχον κατέληγεν ἐκ νότου κατιὼν πώρινος ὀχετὸς κρυπτὸς (ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους σῴζονται καὶ τὰ καλύμματα, ὡσαύτως πώρινα), πάνυ καλῶς πεποιημένος, ὅστις διὰ τῶν χώρων 158 157 153 (παρὰ τὸν ἀνατολικὸν αὐτῶν τοῖχον ἀπωχέτευε τὰ ἐκ τοῦ ὄρους ὕδατα, εἶνε δὲ διὰ τὴν θέσιν ἀρχαιότερος μὲν τοῦ νοτίου τοίχου τῆς ὁδοῦ 138, νεώτερος δὲ τῶν εἰρημένων θεμελίων τοῦ 151-153. Ὁ νότιος τοῖχος τῶν κτισμάτων 131 132 134 135 συνέκειτο ἐκ δύο στοίχων ὀρθοστατῶν, σῴζεται δὲ κατὰ χώραν δωδεκάλιθον λείψανον, ἤγουν ὁ νότιος στοῖχος τοῦ 132 (ἐνδεκάλιθος) καὶ ἀνατολόθεν αὐτοῦ ὀρθοστάτης (μονόλιθος, ὕψ. 0 625)· μεταξὺ τουτου, πρὸς τῇ ἀντηρίδι ***α*** κειμένου, καὶ τῆς ἀντηρίδος ***β*** ὑπῆρχεν, ὡς εἰκάσαι, θύρωμα (133), ηὑρέθη δὲ καὶ ὀδοῦ

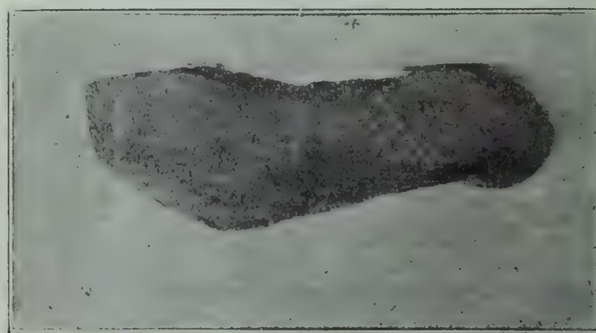
3α: προσθία ὄψις.

3β: ἐξωτερικὴ ὄψις.

3γ: ἐσωτερικὴ ὄψις

3δ: κάτω ὄψις.

3 (αβγδ· μνημείου φωτογράφημα· εἰς σ. 107β) : **δεξιὸς ποὺς χαλκοῦ ἀνδριᾶντος ἐφίππου (*ΠΑΕ 1909* 120 εἰκ.).**

ἀπόκομμα πλησίον, δίχα τεθραυμένον· ὡσαύτως δὲ δίστοιχος εἶνε καὶ ὁ μεταξὺ τοῦ 131 καὶ τοῦ 132 τοῖχος· ὁ δὲ βόρειος τοῖχος τῶν κτισμάτων 131-135 εἶνε παράλληλος τῇ βορρᾶθεν αὐτῶν κειμένῃ ἀντηρίδι ***ΝΞ***, ἥτις ἀπὸ τῆς ὁδοῦ 108 (*γδ*) πρὸς ἀνατολὰς φερομένη καὶ ἔχουσα ὕψος 2 80 (ὅρα τομὴν ἐν εἰκ. ***2α ϑκ***) εἶνε ὁ νότιος τοῖχος τῶν οἰκοδομημάτων 109η - 124.

Βορρᾶθεν τῆς ὑψηλῆς ἀντηρίδος (***ΝΞ***) ἐξεκαλύφθησαν λείψανα τετρακαιδεκαστύλου στοᾶς δωρικοῦ ρυθμοῦ (***Ε-Λ***), ηὑρέθη δὲ καὶ ἀπότμημα δωρικοῦ κιοκράνου. Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς (***ΗΘ***) σῴζεται κατὰ χώραν ὀρθοστάτης ἀσβεστολίθου *ϱ* (ὕψ. 0 63, πλ. ὡς 0 765, πάχ. 0 44), τοιχοδομίας παρεμφεροῦς τῇ τῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τοῦ χειμάρρου ὄχθης θερμῶν (ΠΑΕ 1890 31)· ἦσαν δὲ οἱ κίονες ἀσβεστολίθου, ἀρράβδωτοι, πέντε μὲν (ἀρ. 1-5) νοτόθεν τῆς βορείου πλευρᾶς, πέντε δὲ (ἀρ. 8-12) βορρᾶθεν τῆς νοτίας πλευρᾶς, δύο δὲ (ἀρ. 6 καὶ 7) δυσμόθεν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, δύο δὲ (ἀρ. 13 καὶ 14) ἀνατολόθεν τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς, ἵδρυντο δὲ οὐχὶ ἐπὶ διανεκοῦς στυλοβάτου, ἀλλ᾽ ἐπὶ μονήρους ἕκαστος ἐπιμήκους ὑποβατῆρος πωρίνου· σῴζονται δὲ κατὰ χώραν οἱ ὑποβατῆρες τῶν κιόνων καὶ ὁ κατώτατος σφόνδυλος (διάμ. 0 42, ὕψ. ± 0 474) ἑκάστου τῶν δυσμικῶν τεσσάρων κιόνων τῆς νοτίας κιοστοιχίας καὶ τῶν ἀνατολικῶν δύο κιόνων τῆς βορείου κιοστοιχίας· τὸ μεταξόνιον τῶν μακροτέρων κιοστοιχιῶν, τῆς τε βορείου (ἀρ. 1-5) καὶ τῆς νοτίας (ἀρ. 8-12), εἶνε ±2 85, τῆς δὲ ἀνατολικῆς (5-8) καὶ τῆς δυσμικῆς (12-1) ἦν ± 2 47· οἱ ὑποβατῆρες τῆς μὲν βορείου καὶ τῆς νοτίας κιοστοιχίας ἔχουσι δυσμανατολικὴν τὴν φοράν, οἱ δὲ μεταξύ, οἵ τε ἀνατολικοὶ δύο (6 καὶ 7) καὶ οἱ δυσμικοὶ (13 καὶ 14), ἐπικαρσίαν πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων, ἤγουν βορρονότιον· ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς (***ΘΚ***) τῆς στοᾶς ἐν τῷ τοίχῳ *ξ* ἐνῳκοδόμηται σφόνδυλος *σ*, ὄρθιος καὶ τοῖς εἰρημένοις ὅμοιος, οὐχὶ κατὰ χώραν κείμενος, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν πεπτωκότων εἰλημμένος. Βορρᾶθεν τοῦ κίονος 2, ἐν 110α, ὑπῆρχε δίοδος, παρὰ δὲ τὸ νότιον ἄκρον τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς ὑπῆρχε θύρωμα, *ϑ*, πλ. 1 05, ὅπερ ἐνεφράχθη ὕστερον, ὅτε καὶ ἄλλοι, κατερηριμμένης ἤδη τῆς στοᾶς, ἠλάθησαν τοῖχοι, οἱ μὲν ἐπικαρσίως, οἵτινες καὶ ἀπετέλεσαν τοὺς χώρους 116 116α καὶ 117 117α, ἔχοντας τὸ δάπεδον ὑπὲρ τὴν κορυφὴν τῶν εἰρημένων κατωτάτων σφονδύλων· τότε ὑπὲρ τὸν ἀρχαῖον τοῦ εἰρημένου θυρώματος *ϑ* ὀδὸν ἐτέθη ὑψίτερον ἄλλος ὀδὸς [γείσου πωρίνου τμῆμα], ὅστις ὡσαύτως ἔπειτα ἐνεφράχθη), εἷς δέ, *ζηϑ*, ἐπὶ τῆς βορείου κιοστοιχίας, ἐν ᾧ καὶ ἐνῳκοδομήθησαν οἱ εἰρημένοι δύο ταύτης σφόνδυλοι ἐπὶ τῶν οἰκείων βατήρων (4 καὶ 5), εἷς δέ, ***κνφ*** (τὸ ***ν*** εἶνε βάσις λευκοῦ μαρμάρου ἐπῳκοδομημένη, ὕψ. 0 21, πλ. 0 61, πάχ. [βορρονότιον] 0 62), βορρᾶθεν τῆς νοτίας κιοστοιχίας παραλλήλως σχεδόν, ὅστις καὶ ἐκάλυψε τὸ νότιον μέρος τοῦ βατῆρος 13. Νοτόθεν τοῦ ***κν*** τοῦ τοίχου ***κνφ*** ηὑρέθη πρὸς αὐτῷ ἐν βάθει ὑπὸ τὸ δάπεδον τῶν εἰρημένων ὑστέρων κτισμάτων δεξιὸς πούς χαλκοῦ ἀνδριάντος ἐφίππου (ΠΑΕ 1909 120 εἰκ., ἐνθάδε εἰκ. ***2 π***, εἰκ. ***3 αβγδ*** [σ. 106], νῦν ἐν τῷ ἐν Ἀθήνησι ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ, ΑΑΜ 13740)· ὁ πούς σῴζεται κάλλιστα μέχρι τοῦ μεσοκνημίου, μ. 0 28, ὕψ. 0 25, φέρει δὲ πέδιλον μετὰ πτερνιστῆρος καὶ ἱμάντος, οὗ τὰ δύο ἄκρα ἀπὸ τῆς τοῦ ποδὸς ῥάχεως ἀνιόντα καὶ τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ πέλματος ἀγκύλας προσεφελκόμενα χειάζονται πολλάκις μέχρι ἄνω, ὅθεν καὶ εἰς διπλοῦν βρόχον συνημμένα κατίασι. Ὅτι δὲ ὁ ἀνδριὰς ἦν ἐφ᾽ ἵππου, ἐμφαίνεται ἔκ τε τοῦ μύωπος καὶ ἐκ τοῦ πέλματος, τῆς κάτω ἐπιφανείας, ποιηθείσης ἵνα ὁρατὴ ᾖ, ἔχει δὲ αὕτη τὸ φυσικὸν τοῦ ποδὸς σχῆμα· τὸ πέδιλον φαίνεται διπέλμως κεκαττυμένον, φέρει δὲ καὶ τρίτον κάττυμα, ὑπὸ τῷ προσθίῳ ἡμίσει τῆς κάτω ἐπιφανείας ὑποβεβλημένον, λεπτόν, λοξῶς πρὸς τὰ εἴσω καὶ πρόσω τετμημένον, καὶ ὑποπτέρνιον, ἐπ᾽ ἴσης λεπτὸν καὶ λοξότομον. Ὁ ἀνδριὰς ἵδρυτο, ὡς εἰκάσαι, ἐπὶ τῆς ἑτέρας τοῦ χειμάρρου ὄχθης, ἔνθα καὶ πολλῶν ἄλλων σῴζονται νῦν τὰ βάθρα.

Νομίσματα δὲ ηὑρέθησαν 128 χαλκᾶ (78 τῷ 1921 καὶ 50 τῷ 1922) καὶ ἓν ἀργυροῦν (Ῥόδου· ηὑρέθη ἐν 142 *Ανν* τῷ 1922), ἃ καὶ Ἀθήναζε κομισθέντα κατετέθησαν ἐν τῷ νομισματικῷ μουσείῳ (ΝΜ 1921 ΙΖ΄ 1922 ΙΓ΄), εἶνε δὲ ἄλλων τε καὶ Ὠρωπίων (πρβ ἄ. σ. 101α), Βοιωτῶν, Ἀθηναίων, Ἐλευσινίων, Ἑρμιονέων, Θασίων, Ἱστιαιέων, Λοκρῶν, Μεγαρέων, Φωκέων, Χαλκιδέων.

Ἐν ΑΕ 1917$_{231β\ 8\ κέ}$ περὶ τοῦ DI 5315 (καὶ DI IV σ. 890 = IG XII9 189 [στ. 7 ἀντὶ ΑΕ *1907*$_{31}$ γρ. *1905*$_{31}$] καὶ σ. VII, πρβ ΑΕ 1902$_{97\ 123}$, *Wilhelm* Jh 1905$_{7\ 13\ 17}$, *Preuner* He 1922$_{92}$[1]) εἰρήσθω ὅτι ἐν στ. 5, εἰ μὴ ἐπίτηδες ἀπηλείφθησαν δύο γράμματα (πρβ σημ. ἐν IG), ἴσως ἦν **προτιθεῖν** καὶ ὅτι ἐν στ. 7, ἐὰν τὸ **πέντε** νοηθῇ ὡς εἰς τὸ **ἄρνας** ἀναφερόμενον, ἀντὶ τοῦ **ἡμέρας** γραπτέον **ἡμέρ{ει}** (πρβ στ. 22). Ἐν ΑΕ 1917$_{233α\ κάτ.\ 12}$ ἀπαλειφθήτω τὸ «πρβ ἑξῆς περὶ τοῦ **ἐπαρχὴν** 20/1».

Ἐν ΑΕ 1918$_{77α\ 26/7}$ γρ. 807$_{5}$ (= SIG³ 1173$_{5}$ = IG XIV 966$_{5}$, πρβ **Καβαδίας** Ἐπιδ. ἱερ. Ἀσκλ. 254³· περὶ τοῦ αὐτ. **χρη(σ)ματιζω** πρβ SIG² III σ. 435, ΑΕ 1922 52), **Crusius**. Ἐν ΑΕ 1918$_{78α\ κάτ.\ 12}$ γρ. (**Ἀντιγένου**. σ. 80β περὶ ἐφηβείας πρβ *Graindor* Arch. ath. 15-18 24 82 83 89, *Preuner* He 1922$_{99}$. σ. 81α $_{κάτ.\ 10}$ γρ. (στ. 26 69 πρβ στ. 22 [τοῦ IG II 471 = ²II 1006], πρβ **πολυάνδρειον** ²II 1035$_{33}$, **ἑστιατορείου** ²II 1368$_{141}$, **στιβάδειον** ²II σ. 652 (*Wilhelm* AM 1892$_{190}$), **προσαγωγεῖον** ΑΕ 1919$_{86α}$, περὶ τοῦ **ἀργυροκόπιον** κλπ ὅρ. ΑΕ 1922$_{41α}$). Ἐν ΑΕ 1918$_{81β\ 18}$ γρ. Ἰσαῖ. Η΄31 Ι΄12 ἀποσπ. 25. σ. 84β $_{κάτ.\ 15}$ γρ. 11 ἢ 12 =) 74 ἢ 75. σ. 85α $_{κάτ.\ 2}$ γρ. κενὰ ἐν ΑΕ 1918$_{76\ β5}$ (=98β ἀρ. 97α α5), RIG 1525$_{β25\ ε18\ ε20}$, πρβ καὶ IG II 469$_{δ\ 95}$) 6666-6668. σ. 87β$_{23}$ πρβ *Wilhelm* ΑΕ 1892$_{139}$. σ. 87β $_{33}$ πρβ IG XII9 240$_{9}$, **Φόρυς Ἀριστ**[-. σ. 89β $_{κάτ.\ 2}$ γρ. δὲν ἀπαντᾷ ἄλλοθι πρβ. σ 97α $_{22}$ πρβ *Plassart* IG V2 σ. XXXV *D* I καὶ BCH 1914$_{101}$ = SIG³ 306, *Wilcken* SBAB 1922$_{116}$. σ. 99α $_{κάτ.\ 13}$ περὶ τοῦ ἐν IG II 608 = ²II 1251 **ἀ{ν}εγκλ**[**ήτους** πρβ ²II 1284$_{25}$ [1285$_{16}$ 1292$_{4}$ 1293$_{2}$ [1299$_{2}$] 1302$_{5/6}$ 1310$_{4/5}$, XII9 236$_{12/3}$. σ. 99α $_{κάτ.\ 7}$] περὶ τοῦ **καὶ διὰ ταῦτα** πρβ IG ²II 500$_{17}$ (αὐτ. γρ. **ἐπήινεσέν τ'**). σ. 101α $_{κάτ.\ 2}$ περὶ τοῦ **καλῶς ἔχον** κλπ πρβ *Holleaux* RÉG 1901$_{92}$ (*Nachmanson* Eran. 1909$_{39}$), IG IV 558 (= *Vollgraff* Mn 1921$_{114}$)$_{5}$ **καλῶς καὶ συμφερόντως** 1919$_{85β9}$), IG XII9 213 **καλῶς ἔχειν καὶ συ**[$_{4}$**μφερόντως**, IG XII3 1116 **καλῶς καὶ δικαίως** $_{13}$**καὶ συνφερόντως**. σ. 103β 3 πρβ IG V2 510 **καὶ εἰ**$_{5}$ **φράτραν ἕρπειν ὁποίαν ἂν βόληται**. σ. 103β $_{16}$ ἐν IG IX2 899$_{1}$ **Φίλιππο**[**ν**] ἀναπληροῖ καὶ Hiller ἐν Add. σ. XV πρβ **Preuner** AM 1921$_{10}$ (ἐν IG IX2 958$_{1}$ εἶχον ἰδίᾳ εἰκάσας **Φιλοξένα Φιλόξενον**, πρβ **Preuner** AM 1921$_{10}$). σ. 105α $_{κάτ.}$ γρ. Αἰσχίν. Β΄32 58 89 92 135 Γ΄24 75, SIG³ 1232$_{5\ 17/8}$ 1267$_{6/7}$. σ. 106β $_{29/0}$ διαίρ. (**Ἀ**)**κ**(**α**)**μ**(**α**)**ν**-$_{31}$<ΩΛΝ>**τίδος**. σ. 106β $_{34}$ πρβ **Βοληκλέος** (γεν.) IG XII9 22, **Βωλ**[**ηκλ**]**ῆς** XII5 609$_{78}$, **Βουληκλῆς** XII 245 , $_{66}$, **Βουληκλέης** XII9 249$_{A\ 205\ B\ 73}$, **Βουληκλείδης** XII9 245$_{A\ 339}$, **Βοληκράτης** XII 7$_{16\ 27\ 28}$, **Βωληκράτης** DI 5389$_{4}$, **Βωλέος** (γεν.) XII5 608$_{3\ 6\ 7}$, πρβ **Βοῦλος** καὶ **Βούλων** κλπ IG XII9 σ. 186, *Solmsen* ULV 27 κέ. σ. 107α $_{14}$ πρβ ΑΔ 1922$_{85}$ (=BCH 1885$_{127}$)$_{B\ 44}$ **ἀεὶ διατελῆ**· εἰς τὰ ΑΔ 1916$_{Π\ 70β\ 6}$ προσθ.: ἐν Ἀριστοτ. Ποιητ. 1449ᵇ $_{11}$ ἴσως ἔκειτο **μέχρι μὲν τοῦ** [**μέτρου καθ' ὅλου**] **μίμησις**, ἐν δὲ 1451ᵇ $_{22}$ γρ. "**Ἄνθει**, ἐν δὲ 1454ᵃ $_{30}$ (παράδειγμα ἀπρεποῦς καὶ μὴ ἁρμόττοντος) περὶ τῆς Εὐριπίδου Μελανίππης πρβ Πλουτ. Ἐρωτ. 756ᶜ (ἐκδ. *Winckelmann* Plut. Mor. I Erot. [1836] σ. 148-150, πρβ Εὐριπ. Ἡρακλ. μ. 1263 1345, Πλάτ. Συμπ 177ᵃ, Διον. Ἀλ. Ρητ. Η΄ 10 Θ΄ 11 κλπ.. Ἐν ΑΕ 1918$_{107β\ 19\ κέ}$ πρβ Αἰσχίν. Γ΄ 48 **προσγέγραπται ἐν τῷ νόμῳ**, Αἰσχίν. Γ΄ 203 **προσεγγράψαντα**, IG XII9 191 **ἀνα**]$_{36}$**γράψαι πρὸς τὰς συνθήκας** (ἴσως ἔκειτο **προσανα**]$_{36}$**γράψαι π.τ.σ.**, πρβ ΑΕ 1910$_{1}$ 66 401* [=IG ²II 140 καὶ Add. σ. 658=RIG 1459 = RÉ 1913$_{72}$] $_{32}$**προσαναγράψαι τ**[**όνδε τὸν νόμον**] $_{33}$**πρὸς τὸν πρότερο**[**ν**). σ. 107β $_{28}$ περὶ τοῦ ἐν ΑΔ 1916$_{II\ 65α\ κάτ.\ 16}$ καὶ τοῦ ἐν Ἀθηνᾶς 1918 (Λ΄) 378 κέ, ἔνθα καὶ (σ. 379 εἰκ. 18$_{14/5γ}$) **Στρατοκλῆν γραμματέα**, πρβ καὶ **Κεραμόπουλος** Ἀποτυμπαν. σ. 112 (εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι τὸ ἐν σ. 40 χωρίον Πλάτ. Νόμ. 873ᵇ στικτέον ὧδε: «ἄρχοντες, ἀποκτείναντες, εἰς τεταγμένην τρίοδον ἔξω τῆς πόλεως ἐκβαλλόντων γυμνόν, — μετὰ δὲ τοῦτο εἰς τὰ τῆς χώρας ὅρια φέροντες ἐκβαλλόντων τῷ νόμῳ ἄταφον», πρβ ἄλλως σ. 49³ [Ἁρποκρ. λ. **ὀξυθύμια**] «ταῦτα γὰρ ἀποφέρεσθαι εἰς τὰς τριόδους»· ἐν Πλάτ. Νόμ. 874ᵇ ἴσως γρ. «μηδὲ ὅλως χώρας») ψήφισμα ἐπὶ Θερσιλόχου ἄρχοντος (πρβ IG ²II 778 780$_{26}$ [781] 782, πΧ 244/3), ἔνθα καὶ $_{11}$ **γραμματέα Στρατοκλῆν** (πρβ. στ. 14β· περὶ τοῦ ἐν στ. 10 13 Ρύθμου πρβ τὸν εἰπόντα τὸ ἐν Ἀθ 1918$_{379}$ ψήφισμα· ἐν στ. 14γ, ἤγουν ἐν τῷ 6ῳ στεφάνῳ, κενῷ ἐαθέντι, ἔμελλε κατὰ τὰ ἐν στ. 11/2 νὰ χαραχθῇ [[(**Ἐλευσίνιον**]] [περὶ κενῶν πρβ ΑΕ

1918 76β(=98β) ἀρ. 9 α5], καὶ σ. 114 ψήφισμα ἐπὶ Κυδήνορος (πρβ Κυδήνορας ἄλλων χρόνων ἐν *Kirchner* PA 8921 8922), ἔνθα καὶ ἄλλων ἐξ ἀρχόντων τὰ ὀνόματα (πρβ. IG ²II IV σ. 12 κἑ), ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐτόθι στ. 22α Διομέδων ἦρξε μετὰ τὸν Θεόφημον στ. 8 (θὰ ἀνεγράφετο καὶ ἐν στ. 22β), τιθεμένου τοῦ Διομέδοντος ὡς ἄρξαντος τὸν πΧ 232/1 ἐνιαυτόν, ὅτε ὁ γραμματεὺς ἦν ἐκ τῆς 6ης φυλῆς, ὁ ἐν IG ²II 795 ἄρχων Θεόφημος, ἦρξεν ἴσως τὸν ἐπεχεῖ ἐνιαυτόν, 231/0, ὡς γραμματεὺς δὲ τότε δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ ₂-*Προκλῆς Ἀπ[ήμονος Ἀγνούσιος* ἢ *Εἰρεσίδης* ἢ *Κεφαλῆθεν* ἢ *Κικυννεύς* ἢ *Χολαργεύς* (ἢ *Ἀπ[ολήξιδος Ἕρμειος*), τῆς 7ης φυλῆς. Ἐν ΑΕ 1918 10ο ἐν τῷ ἀναγραφίῳ μεταξὺ τοῦ IG ²II *478* καὶ τοῦ *510* προσθ. *505* = ΑΕ 1918 94α 18 (ἤγουν περὶ τοὺς *ϑ]εο[ί·* αὐτόθι ἴσως ἔκειτο *ὅτε δ' Ἀθηναῖοι* 28 (29)*ἐτί]θεντο* μᾶλλον ἢ 9 *κατ*28 (29)*ετί]θεντο*, ἧττον δὲ πιθανὸν 11 *κ*28 (29)*ατέ]θεντο*, πρβ Add. σ. 611). ἐν ΑΕ 1918 σ. γ στ. 31α(περὶ τῆς σ. 12, εἰκ. 8) γρ. *ἐγκατακρήμνισις*. ἐν ΑΕ 1918 τεύχους 4ου ἐξωφύλλου σ. Α₉ γρ. 155-171· αὐτ. στ. 10 γρ. 34.

Ἐν ΑΕ 1919 52 17 (Φαρσάλου) ἐν τῷ φωτογραφήματι φαίνεται, ὡς καὶ εἰκός, μᾶλλον *εὐφροσύναν*.

Ἐν ΑΕ 1919 54 (Ἀμφιαρείου) στ. 14 γρ. (αἱ εἰκόνες 1 καὶ 2-8 καὶ 10-11 ἐγένοντο-, ἐν δὲ στ. 15 γρ. αἱ δὲ εἰκόνες 1α καὶ 9 καὶ 12-20 ἐκ-). Ἐν ΑΕ 1919 55β 17 πρβ ἄλλως σ. 56β περὶ τοῦ ἀρ. 100. σ. 58α 30 προσθ IG VII 292 *Γεννικὸν καὶ Κριτόδημο[ν] Λεώνδου Μεσσηνίους*, πρβ IG V1 σ. XI (158 κἑ = σ. 318γ κάτ. 22 324δ 4. σ. 58β 24 πρβ *BKeil* He 1890 598 (*Meisterhans* GAI σ. XIII). σ. 58β 25 προσ . 1909 124. σ. 59α 19 γρ. 162 166 169 175). σ. 59α 24 πρβ ἐν Ὀρχομενοῦ ἐπιγραφῇ IG VII 3172 *εἰς τὰ Παμβοιώτια τὰ ἐ*22*π' Ὀνασίμου ἄρχοντος Βοιωτοῖ[ς]* καὶ 46*Ὀνασίμω ἄρχοντος Βοιωτοῖ[ς]* (πρβ *Ὀνασ[ί]*64*μω ἄρχοντος*). σ. 59β 21 γρ. Εισο6*[τέλια]ν* (περὶ ἰσοτελείας πρβ αὐτ. σ. 62α 69β[δὶς] 74α). σ. 60α 22 περὶ τοῦ *πάΞις* κλπ πρβ ΑΕ 1918 195β κάτ. 8, *Kretschmer* GVI 42 54² 118 188-190 243 248. σ. 60α 22 γρ. ϝς*Ἰσστιαΐδας*. σ. 60α 30 γρ. ϜἸ*φιάδας* σ. 60β 27 γρ. 5018 a 5 6 [=DI IV σ. 1061] *χ[ὶ ρήνας*, ἐν Περγάμου *Hepding* AM 1907 257 42 *καίρήνη*, πρβ *Wilhelm* BGI 319 362, περὶ κράσεως πρβ καὶ ΑΕ 1919 61β 21 70α, *Thumb* ‥ 225 230, *Buck* ISGD 72-74 [σ. 50 74 137 190 ἄλλως περὶ τοῦ Θεσσαλικοῦ *κοί* IG IX2 1027 (πρβ καὶ 458₆) κλπ]), ἐν δὲ VII. σ. 60β κάτ. 11 γρ. *ἱράνας*, προσθετέον δέ. σ. 61β 3 περὶ τοῦ *πολλὰ καὶ* κλπ πρβ ΑΕ 1919 87β κάτ. 3, Λυσ. IF' 19, Αἰσχίν. Γ' 241 243, IG ²II 687+686 (Add. σ. 664)₁₀ 900₁₄ (αὐτ. στ. 12 ἴσως *οἷς τίθησιν ἡ πόλις καὶ τὸ*], στ. 13 ἴσως *δ' αὐτοῖς καὶ εἰκόνων χα*]) 971₁₆/₇ 1299₅₂ 1330₁₉(στ. 28 ἴσως [-*δὲ καὶ ἱερεῖα*-], στ. 29 *προσόδων* ⟦*τῶν*⟧ *κοινῶν κ*[πρβ στ. 67], στ. 34/5 *καὶ τῶν* 35 *παι[δίω]ν*, στ. 48 *κ[άλλιστα καὶ μέγιστα ἀναθήματα*], στ. 58 *ἀναδώσουσι καὶ εὖ*]) 1338₄₁, DI 3486(=RIG 429)₂/₃ 4254₁₃, AJA 1913₂₉ *πολλὰ καὶ μεγάλα*, ΨΠλουτ. Ἠθ. 852b *τε πολλοὺς καὶ καλοὺς ἔθηκε τῇ πατρίδι* (πρβ SIG³ 318₁₂/₃⁶), πρβ Διον. Ἁλικ. Ἀρχ. ῥητ. ὑπομνημ. Δ', Διον. Ἁλ. Λυσ. ΚΓ', *Kuehner*+ *Gerth* GG 246 250, *Passow* HGS⁵ λ. *καί* σ. 1540. σ. 61β κάτ. 10 περὶ τοῦ IG VII 527 (=SEG I 134) γρ. ἢ μᾶλλον *Τενέδι*]₄*ος*, *ἀνὴρ καλὸς* [*κἀ*(ἢ *καὶ ἀ*)*γαθός*, *εὔνους ὢν διατελεῖ τῆι πόλ*]₅*ει*. σ. 63α κάτ 9 ἐν IG VII 529₃ ἴσως ἔκειτο *Ἐλατε[ῖα]*. σ. 63α κάτ. 8 γρ. *γᾶς*. σ 63β 8 πρβ *Εὐτρειτιδιεῖες Bizard* BCH 1904 430 κἑ, πρβ *Buck* ISGD 54 74, 197, *Ziebarth* Fünfundzwanzig Jahre gr. Inschriftenforschung (1894-1919) ἐν Jber Bd 184 (1920. III) 133. σ. 64α 10 γρ. *ἔλεξε*. σ. 64β κάτ. 11 ἐν IG VII 1739 9/0 γραπτέον *ἀξιο]χρειέας* (ἐν μιᾷ λέξει· οὕτως καὶ ὑπὸ Foucart ἐγράφη BCH 1885 411 (23), πρβ DI IV σ. III 44 85), πρβ *χρειεῖσθη* IG VII 3169 8, *χρηείσθω* DI 3052 7 (καὶ σ. 116), *χρεῖσται* DI 1147₃ (=DI IV σ. 94), *ἀξιομανεῖς*, *-μισής*, *-πενθής*, *-πρεπής*, *-φανής*, *ἀξιόχρεως*, *κατάχρεως*, *ὑπέρχρεως ὑπόχρεως*, *χρῆος* κλπ, *Ahrens* Beitr. zur gr. u. lat. Etymol. I 204 § 16 18, *Sadée* BSD 194 201 227, *Meister* GD I 70 222 296 II 34 66 224, *Thumb* HGD 192 230 244 264, *Buck* ISGD § 85 1 161 a. σ. 64β κάτ. 3 γρ 102(Βοιωτιαστὶ γεγραμμένη προξενία)₃ *Ἀγ*]. σ. 67β 24 γρ. *ἀντίγροφον*, προσθ. *γροφέα* Mn 1916 65 24 (πρβ *Wilhelm* SBAW 1921 28), πρβ *Buck* ISGD § 5. σ. 68α 34 γρ. *ἦμεν*. σ. 68β 2 προσθ. *Θιό*133*φεστον*. σ. 69α 3 κἑ περὶ τοῦ *τάω* (Ἀττικῶς, =*σάω*)

καὶ τῶν συνθέτων *δια-ττάω* (οὐχὶ *δι-αττάω*) καὶ *ἐκ-* καὶ *ἀπο-* πρβ καὶ *τὰν σᾶσιν* (=σῆσιν) ΑΕ 1918 195β κάτ 7 κέ· ἐν Inschr. v. Priene 28 ἀβέβαιοι αἱ ἀναγνώσεις 31 *τασά[ν]τωμ [πρ]ὀ-*37 . . . *ηττημέν*.., πρβ ἄλλως *ὄττι*24[*νες Vollgraff* Mn 1916 65=71, **ἀππεισάτου** IG IX 2 1229 28 καὶ **ἀππε[ῖσ**11**α]ι** 1226, **ἀππασάμενος** ἐν ἀποσπ. Κορίννης (*Buck* ISGD σ. 292 § 69 4, πρβ § 49 5α 68 2 69 3 4 84 86 1 2 4 6 87 99 2), πρβ ΜΕτυμ. 60 25 271 36 710 39 κέ 757 4, *Ahrens* Beitr. zur gr. und lat. Etymol. I 124 [13], Πλάτ. Σοφιστ. 226[b] «οἷον διηθεῖν τε λέγομεν καὶ *διαττᾶν* καὶ βράττειν καὶ διακρίνειν», Τιμαίου σοφιστοῦ Λεξ. Πλάτων. 1η ἔκδ. *Ruhnken* 1754· ἄλλη τῷ 1789· ἄλλη, ἐπιμελείᾳ *GAKoch* σὺν Append. observation., 1828 1833) «*βράττειν* ἀνακινεῖν, ὥσπερ οἱ τὸν σῖτον καθαίροντες», αὐτ. «*διαττᾶν* σήθειν», *Κόντος* Ἀθηναίῳ (περιοδ.) 1877 434-7, ἔνθα χωρία πολλὰ καὶ διορθώσεις, λχ περὶ τοῦ παρ' Ἡσυχίῳ *δίαττος* κλπ, *Χαριτωνίδης* Ἀθηνᾷ 1922 95 (εἰς Πολυδ. F74)· τὸ ἐν λεξικῷ Παρισιακῷ (St Germain· πρβ *Bekker* AG 382 κέ 383 3) **ἀλεύραττις** («ἀγγεῖον εἰς ἄλευρα») ὑπὸ FJBast (Commentatio palaeograph. εἰς Γρηγορίου Κορ. Περὶ διαλέκτων ἐν ἐκδόσει *GHSchaefer* 768 16) κρίνεται ὡς παρεφθορυῖα λέξις ἐκ τοῦ **ἀλευρόττησις**, ὃ καὶ κατὰ Κόντον πιθανώτατον, πρβ *Ruhnken* ἐκδ. Α' καὶ Β' καὶ Γ' ἐν λ. **διαττᾶν**, Ἐτυμολ. Σορβ. «**ἀλευρότης** (Bast: sic pro **ἀλευρότησις**, **ἀλευρόττησις**), ἡ κοσκίνησις (Schaefer: substantivum *κοσκίνησις* adde Lexicis: nisi forte scribendum *κοσκίνισις, παρὰ τὸ κοσκινίζειν*, quod suadere videatur alterum Etymologicum MS.)», Ἐτυμολ. Παρισ. «**ἀλευρότησις**, *ἡ κοσκινησία*», περὶ οὗ ὑπὸ Bast προστίθεται: (sic), quod quomodo emendandum sit nemo non videt· ἐνθάδε εἰρήσθω ὅτι ἐν Τιμ. Λεξ. Πλατων. λ. **αἰξωνεύεσθαι** ἐπῆλθεν εἰκασία ὅτι τὰ μετὰ τοῦτο εἶχον ὧδε: «ἀπὸ δήμου τινὸς ἡ κατηγορία, τοῦ Αἰξωνέως, ὡς ἀπὸ Ἀβδήρων Ἀβδηρίτης, ὃς ἐπὶ βλασφημίᾳ διαβέβληται», ὃς δὲ καὶ ὑπὸ Ruhnken ἐν τῷ τῆς Α' ἐκδόσεως κειμένῳ ἐγράφη (R.: mox pro *ὡς* recepi *ὃς*), ἐν δὲ τῇ Β' [καὶ Γ'] ἐν μὲν τῷ κειμένῳ ἐτηρήθη τὸ *ὡς*, ἐν δὲ σημειώσει 14 λέγεται: pro *ὡς ἐπὶ* in *Timaeo* malim *ὃς ἐπί*, etsi sic etiam legit auctor Lexici Sangerm. MS. [*Bekker* A. G. I 353 sq.] in plerisque conveniens cum *Timaeo*: «*αἰξωνεύεσθαι*. ἀπὸ δήμου— Αἰξωνέως, ὡς *ὁ* ἀπὸ Ἀβδήρων *ὁ* Ἀβδηρίτης, **ὡς** ἐπὶ βλασφημίᾳ *δὲ* διαβέβληται —», πρβ περὶ τοῦ *κατηγορία Koch* Append. observation. (1832) σ. 2 καὶ 37· προστεθήτω ὅτι ἐν Τιμ. Λεξ. Πλατ. λ. *σφενδόνη* ἴσως ἔκειτο «τοῦ δακτυλίου ἡ περιφέρεια [[καὶ]] (ἢ [[*ἢ*]], ἢ τελεία ἢ ὑποτελεία διάστιξις) ἡ εἰς λίθου βολὴν (ἢ *ἡ εἰς λιθοβολίαν*)», ἤγουν *σφενδόνη* νοεῖται ἐπὶ τῶν δύο σημασιῶν, οὐχὶ δὲ μόνη ἡ τοῦ δακτυλίου ἡ εἰς λίθου ἐμβολὴν χρήσιμος, **καὶ** δὲ κεῖται καὶ παρὰ Σουίδᾳ: «*σφενδόνη*. *ἡ τοῦ* δακτυλίου περιφέρεια. **καὶ** ἡ εἰς λίθου βολὴν ἐπιτηδεία χρῆσις», *Ruhnken* ἐκδ. Α' καὶ Β' καὶ Γ', *Koch* Append. observat. σ. 33 (*Κοραῆς* Εἰς Ἡσιόδ. 152, κλπ.) καὶ 55. Ἐν ΑΕ 1919 69α 33 πρβ *Kretschmer* GVI § 157 κέ (ΑΕ 1918 195β κάτ. 4)· σ. 69α κάτ. 3 ἀπαλειπτέον αὐτ. καὶ ἐν *Meisterhans* GAI[3] 252 [1972] τὸ περὶ τοῦ IG I 32 (=SIG[2] 21 = [3]91 = *Bleckmann* IGS [=*Lietzmann* KT 115] 20, πρβ *Wilhelm* GGA 1903 774), διότι τὸ ἐν B 3 ἀνεγνώσθη ἄλλως (οὐχὶ *ἐπεὶ*) ὑπὸ *Cavaignac* (SIG[3] 91[10])· εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ἐν SIG[2] 587 195 (= IG II καὶ II5 834[b] β 60) ἀντὶ ΔΔΔΔ ἴσως γρ. ΔΔΔ (πρβ αὐτ 195/6: 75δρ. = 2½δρ. × 30ἀγ.). σ. 69β 13 (περὶ ἰσοτελείας) γρ. κεῖται πρῶτον πλὴν ἐν ΑΕ 1919 74α ἀρ. 104 4/5, ἁπανταχῇ δὲ 13ις, λείπει δὲ τρὶς ἢ τετράκις, πρβ ΑΕ 1919 62α 2 κέ περὶ τοῦ ἐν Τανάγρας IG VII 527 (τῆς κοινῆς) καὶ 525 καὶ 505· περὶ τῆς γραφῆς ὅρ. ΑΕ 1919 59β 21. σ. 70α 15 περὶ τοῦ ἐν IG VII 2407 9 *κά{γ} γᾶ{γ}* πρβ *Hill* Histor. Gr. coins 71, *Nachmanson* Gl 1909 141, *Ziebarth* 25 Jahre gr. Inschriftenforsch. 129 κέ. σ. 70α 36 πρβ ἐν Ὀρχομενοῦ IG VII 3172 113 *Νικαρέτηι* (ἐν Τανάγρας SIG[3] 1185 γρ. *τῆ ἀρχῆ τῆ* 20[*ἠρ*]*εθείσῃ* [οὕτως καὶ ἐν REG, πρβ καὶ στ. 10], ἐν δὲ στ. 20/1 ἴσως ἔκειτο *ἀνα*21[*λισκέμ*]*εν*), πρβ ἄλλως στ. 91 *Θειοπιεῖεις* (στ. 108 ἴσως γραπτέον {*μ*}((*εινὸ*))ς), σ. 71α 15 γρ. γεγραμμέναι. σ. 72α 16/7 γρ. ὁ αὐτὸς τῷ ἐκεῖ. σ. 74α 17 κέ περὶ τῆς θέσεως τοῦ περὶ ἰσοτελείας ὅρ. ἄ. ἐν τοῖς περὶ τοῦ ΑΕ 1919 59β 21 καὶ 69β 18. σ. 74β 5 γρ. *Παμπιρίχω*, πρβ ἄ. (ΑΕ 1919) σ. 58β (ΑΕ 1918 195 κάτ. 4). σ. 75β τὸ ἐν ἀρ. 107 μνημονευόμενον ψήφισμα IG VII 393 ὅρ. ἐν ΑΕ

1919 $_{79}$ ἀρ. 114 σ. 79 ἀρ. 114$_2$ ἄρχων καὶ ἐπιψηφίζων οἱ αὐτοὶ καὶ ἐν σ. 75β ἀρ. 107. σ. 85α $_{6}$ κἑ περὶ τοῦ *'Αδεῖα* κλπ πρβ IG IX$_2$ σ. 284, ⊦ *Αδίμα* IG XII$_3$ 771 (Θήρας)· πρβ ἄλλως περὶ τοῦ *ἀδούσιον* κλπ SIG³ 93², AE 1918 $_{103α}$ 1919 $_{82β}$. σ. 85α $_{27}$ πρβ *λᾶος ὑπὸ ριπῆς* Ὀμ. M 462 θ 192 κλπ, *ἀραβῶνα Witkowski* Epistul. privat.² σ. 147. σ. 85α $_{40}$ γρ. [=*Ziehen* LGS 45=IG ²II 1326]$_{22}$ *ἀνθ' ὧν* (πρβ στ. 27 *ἀντὶ τούτων*), SIG³ 104(πρβ *Wilhelm* ZoeG 1913 $_{679}$ κἑ)$_{33}$ [*-ἀνθ' ὅν-*], IG ²II 1$_{11}$ *ἀντὶ ὧν* -$_{58}$ *ἀνθ' ὧν*, 1006$_{86}$ *ἀν*]*θ' ὧν* 1024$_{17}$ *ἀνθ'*] *ὧν*, XII$_3$ 331$_7$, 'Ισαΐ. Ζ' 38 'Αποσπ. 15. σ. 86α $_5$ πρβ ἐν Μήλῳ IG XII 3 1126$_3$ *Εὐποσίαν*, περὶ δὲ τοῦ *εὐποσιάρχης* πρβ *Kalinka* Ant. Denkm. in Bulgarien 1906 $_{112}$, *Preuner* AM 1921 $_{13}$, πρβ *εὐθηνιάρχης* σ. 86α $_{13}$ περὶ τοῦ *δύο* πρβ αὐτ σ. 87α$_{14}$, προσθ. IG VII 3193$_{1\ 4\ 5\ 8}$. σ. 86β$_{32}$ προσθ. *Witkowski* Epistul. priv.² σ. 151 *τὰ*=*ἅ* (αὐτ. ἀρ. 58 σ. 146 *τἀ⟨ι⟩δελφῶι*, ἀρ. 66$_6$ σ. 122 ἴσως [*ἕτε*]*ρα*, ἀρ. 70$_8$ σ. 144 *ἀριθμῶν*, ἀρ. 71 $_{30}$ *ἐπεὶ πέπομφα*). σ. 87α $_{14}$ πρβ ἐνθάδε ἄ. περὶ τοῦ 86α $_{13}$. σ. 87α $_{22}$ προσθ. AE 1918 $_{117\ 16}$ *ἐγόνοις* (αὐτ. ἐν μὲν τῷ αὐτῷ στίχῳ γρ. *ἀνεισφ*[*ορί*]*αν*, πρβ CIG 2126$_2$ ἔνθα γρ. *ἀτελεί*]*αις τε καὶ ἀνεισφορίαις* κατὰ τὸ ἐν Πλουτ. Εὐμέν. Δ' *ἀνεισφορίας διδοὺς καὶ ἀτελείας*, πρβ SIG² III 170 254, ἐν δὲ στ. 1 γρ. *κἀγαθός*, σελ. 121³ $_1$ ἴσως *τ*]*ὸν α*[*ὑτᾶς*, σελ. 153 $_{14α}$ ἴσως *'Ι*]*έρις*, πρβ BCH 1921 $_{14\ 126}$, σελ. 158 $_{76}$ ἴσως [*αὐτὸν ἢ κα*] ἢ [*ἢ αὐτεῖ κα*]). σ. 87α $_{28}$ πρβ **β**[*αχχεύει Croenert* GGWN 1922 $_{7}$ VIII$_2$ (=12 17). σ. 87α $_{36}$ πρβ *Ziehen* LGS 52$_5$ *ἀπὸ τοῦ διαφόρου⟨ς⟩*, 53 $_{10}$ *τὸ διάφορον*. σ. 87β $_{κάτ.\ 8}$ πρβ Klio 1920/1 $_{187\ (176)}$(=SEG I 183)$_{19}$ ***εὐσεβεί*[*ας τε τ*]*ῆς — καὶ εὐνοίας***. σ. 87β $_{κάτ.\ 3}$ πρβ ἐνθάδε ἄ. σ. 109β περὶ τοῦ 61β$_3$. σ. 88γ ἀντὶ (IG) XI7 44 γρ. XII 7 44. σ. 101α $_{κάτ\ 21}$ γρ. ἐπὶ (αὐτ. $_{κάτ.\ 17}$ γρ. ἐστι [=AE 1918$_{195\ κάτ.\ 2}$]). σ. 101α $_{κάτ.\ 8}$ γρ. 49,. σ. 101β $_{12}$ γρ. ἐκ. σ. 101β $_{31}$ γρ. σύνταγμα. σ. 102α $_{28}$ γρ. μαρμαρίνη. σ. 102β (ἐπὶ τέλει τῶν στίχων): στ. 1 γρ. τὸ (αὐτ. στ. 6 ἀπαλειφθήτω τὸ ὁ). αὐτ. στ. 8 γρ. ἔχον· [αὐτ. στ. 9 γρ. 0018)]. 'Εν AE 1919 σ. γ περὶ τῆς ἐν σ. 57 εἰκ. 3 γρ. ἐπιγραφαὶ δύο: Βοιωτῶν προξενία καὶ 'Ωρωπίων προξενία (αὐτ. σ. δ περὶ τῆς ἐν σ. 95 εἰκ. 11 γρ. εὐθεῖα· αὐτ. περὶ τῆς ἐν σ. 100 εἰκ. 2α γρ. ὄψις: τομή). 'Εν AE 1921β $_{12}$ ἀντὶ *1920* γρ *1921*. 'Εν ΑΔ 1916 $_{Π\ 74α,\ κάτ.\ 6}$ γρ. ***θύεν*** (πρβ καὶ AE 1912$_{256}$).

ἀναγράφιον τῶν ἐν AE** 1918 192 195 1919 51 1922 108-111* ***ἐξεταζομένων.

(α = *ἀριστερὰ* [*στήλη σελίδος*], β = *δεξιά*.)

σύγγραμμα	AE 1918	AE 1919	AE 1922	σύγγραμμα	AE 1922
ΑΔ 1916 Π 74	—	—	111β	IG VII 527	109β
AE 1918 $_{108}$	–	—	109α	529	109β
117	—	—	111α	1739	109β
121	—	—	111β	3172	110β
125	192α			IX$_2$ 958	108α
153 158	—	—	111β	XII$_9$ 191	108β
1919 $_{52}$	—	—	109α	*Κεραμόπουλος* 'Αποτυμπ. 112	108β
69	—	—	110β	Klio 1920/1 $_{187}$	111β
Annuar. 1915 $_{151\text{-}179}$	195α			*Meisterhans* GAI 252	110β
'Αριστοτ. Ποιητ. 1449b 1451b 1454a	—	– –	108β	Πλάτ. Νόμ. 874b	108β
DI 5315	—	—	108α	Τιμ. Λεξ. Πλατ. λ. *αἰξωνεύεσθαι*	110α
IG I$_2$ 32	—	—	110β	*σφενδόνη*	110β
I 431	—	51β		SIG² 587 $_{195}$	110β
II καὶ II$_5$ 834b	—	—	110β	*Witkowski* Epist. priv. ἀρ. 58 66 70 71	111α
²II 505	—	—	109α		
900	—	–	109β		
1330	—	—	109β		
IV 917	—	51β			

1 9 2?

Βασίλειος Λεονάρδος

ΒΑΛΕΡΙΟΣ Ν. ΣΤΑΗΣ

(1857—1923)

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ὑπέστησαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βαλερίου Στάη βαρυτάτην στέρησιν, τοσούτῳ μᾶλλον αἰσθητήν, καθ' ὅσον ἠραιώθη κατὰ ἕνα ἀκόμη ἐπιφανῆ ἀντιπρόσωπον ἡ σμικρὰ ἐκείνη πνευματικὴ τάξις, ἡ ὁποία ἀκλονήτως ἀφωσιωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης δρᾷ μετὰ πίστεως καὶ καρτερικότητος πρὸς συντήρησιν καὶ τελείωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς δόξης τῆς πατρίδος.

Γεννηθεὶς τῷ 1857 ἐν Κυθήροις εἰσῆλθεν ὁ Βαλέριος Στάης τῷ 1877 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολήν, ὅπου διήκουσε ἰατρικὰ μαθήματα μέχρι τοῦ 1880. Τῷ 1880 μετέβη εἰς Βόνναν τῆς Γερμανίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἰατρικῶν του σπουδῶν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρτία φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀπετέλει τότε μίαν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐκφάνσεων τοῦ Γερμανικοῦ πνευματικοῦ βίου, ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὸν Βαλέριον Στάην. Τὰ μαθήματα τοῦ ἤδη τότε ἀκμάζοντος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἀναλύσει τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων μετὰ ψυχραίμου καὶ ἀσφαλοῦς παρατηρήσεως ἐξαιρέτως εὐδοκιμοῦντος Reinhard Kekule ἐδελέασαν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ τῆς Ἰατρικῆς. Ἔκτοτε δὲ ὁ Βαλέριος Στάης ἀφέθη εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν αὐτοῦ ἐσωτερικὴν κλῆσιν, ἡ ὁποία παρασκευασθεῖσα ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτοῦ περιβάλλοντι, εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνισχυθῇ καὶ ἐκδηλωθῇ εὐθὺς ὡς εὑρέθη μεταξὺ ὑπερτέρων καὶ ἐπιβλητικῶν πνευματικῶν μορφῶν.

Ὁ πατὴρ τοῦ Στάη Νικόλαος Στάης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ εἶχον σπουδάσει ἐν Πίσῃ τῆς Ἰταλίας, ἐκεῖθεν δὲ εἶχον ἀμφότεροι συναποκομίσει πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ μορφώσει καὶ τὴν οἰκείωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἰταλικὴν φιλολογίαν, ἐξ ἧς ἀφορμηθέντες ἠσχολοῦντο ἔπειτα ἐν παρέργῳ καὶ περὶ λογοτεχνικὰ ζητήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ὁ δὲ Ἐμμανουὴλ μάλιστα κατέλιπε καὶ ἀξιολόγους πραγματείας (πρβ. Ἀθηνᾶ τόμ. Ε΄. 1893, 441—470 περὶ Σολομοῦ).

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑρμηνεία καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ Kekule κατηύθυναν ὁριστικῶς τὴν σκέψιν τοῦ Στάη καὶ προεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως ἐγγραφῇ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τῆς Βόννης.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀκροάσεων αὐτοῦ ἐν Βόννῃ ὁ Στάης ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γοττίγγῃ, ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Χάλλῃ, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τούτῳ Πανεπιστημίῳ ἀνηγορεύθη τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1885 καὶ διδάκτωρ παρὰ τῷ Καρόλῳ Robert ἐπὶ τῇ βάσει ἐναισίμου πραγματείας «περὶ τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν Γιγάντων ἐν τοῖς μύθοις καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Ἑλλήνων». Πρὶν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐπεσκέφθη ὁ Στάης τὰ κυριώτατα τῶν Μουσείων τῆς Ἑσπερίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰταλίας.

Ἐπανελθόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Βαλέριον Στάην δὲν ἐχρησιμοποίησε μὲν ἀμέσως τὸ κράτος εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διώρισεν αὐτὸν τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου 1885 ἄμισθον ἔφορον καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐκτάκτους τινὰς ἀρχαιολογικὰς ἀποστολὰς ἐπόπτου ἀνασκαφῶν ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ἔνθα ἐγίνοντο ἐργασίαι ὑπὸ ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 προτάσει τοῦ ἀοιδίμου Στεφάνου Κουμανούδη ὁ Στάης

ἐξελέγη ἑταῖρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δι' αἰτήσεώς του δὲ παρακαλεῖ τὸ συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας, ἵνα συστήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅπως διορισθῇ Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων. Ὄντως δὲ ὑπουργοῦντος τοῦ Κοντογούρη διωρίσθη ὁ Στάης μετ' ὀλίγον τῷ 1886 ἔμμισθος Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1886, ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Καββαδία, τὸ συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας καθορίζει, ὅπως ἐπιστατήσῃ ταύτης ὁ Β. Στάης «ὅστις εἶναι πρόθυμος εἰς τοῦτο καὶ δὲν θέλει ἐπιμίσθιον παρὰ τῆς Ἑταιρείας» (συνεδρία 29ης Ἀπριλίου 1886).

Παρέθηκα τὴν περικοπὴν ὡς χαρακτηριστικὴν οὐχὶ μόνον τοῦ ζήλου τοῦ νεαροῦ τότε ἐπιστήμονος, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀφιλοκερδείας, ἡ ὁποία ἀναλλοίωτος διέκρινε τὸν Στάην δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου.

Ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου τοῦ 1886 ὁ Στάης ἐργάζεται μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Καββαδία, ἠναγκασμένου λόγῳ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων νὰ μὴ παραμένῃ διαρκῶς ἐπὶ τόπου. Ἐκεῖ ὁ Στάης δέχεται τὸ βάπτισμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ σκαπανέως, διεξάγει δὲ μετὰ δεξιότητος τὴν ἐργασίαν καὶ ἐκφαίνει ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ λιτότητα καὶ θετικότητα ἀνταξίαν σεμνοῦ ἐπιστήμονος.

Ὁ Στάης εἰργάσθη ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐν Ἀργολίδι καθ' ὅλου ὡς Ἔφορος τῆς περιφερείας περὶ τὰ δύο ἔτη, οἱ δὲ καρποὶ τῆς ἐργασίας του ἐκείνης εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι.

Τότε εὑρέθησαν πλεῖστα σημαντικὰ γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες, ἐν αἷς καὶ ἡ πολύκροτος ἐπιγραφὴ τῆς Θόλου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Στάης ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1892, 69 ἑ.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1887 ὁ Στάης μετατίθεται εἰς Ἀθήνας καὶ προσκολλᾶται τῇ προτάσει τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Καββαδία εἰς τὸ τότε καλούμενον Κεντρικὸν Μουσεῖον ὡς Ἐπιμελητὴς τῶν Συλλογῶν ἀγγείων, εἰδωλίων καὶ λοιπῶν μικροτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ ἱδρυθὲν ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ «Ἀρχαιοφυλακεῖον» (Antiquarium), χρησιμοποιεῖται δὲ ἐκεῖ ὡς συνεργάτης τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου ἐν τῇ ἱδρύσει καὶ διατάξει τῶν συλλογῶν τούτων (πρβ. Ἀρχαιολ. Δελτίον 1888, 22. 23).

Ἔκτοτε ὁ Στάης ἀφοσιοῦται μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκράτησεν ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ πνοῆς μετὰ παραδειγματικῆς στοργῆς καὶ διῴκησε μετ' ἐπιζήλου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐπιστήμης, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς.

Μετὰ πόσου δὲ ζήλου ὁ Στάης ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἀποστολῆς ἀποδεικνύουσιν οἱ τόμοι τοῦ ὑπὸ τῆς Γενικῆς Ἐφορείας ἐκδιδομένου τότε Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, οἱ ὁποῖοι εἶναι πλήρεις ἐκθέσεων τοῦ Στάη περὶ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων.

Δὲν περιωρίσθη δ' ὅμως ὁ Στάης εἰς τὴν μουσειακὴν ἐκείνην ἐργασίαν, ἀλλὰ, μετὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ προσανατολισμόν, ἐπανέρχεται ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ πρὸς τὰς ἀνασκαφικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὴν ἀνασκαφικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν δὲν διεξάγει κατὰ τυχαίας ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ κατευθύνει καθ' ὡρισμένον σύστημα, τοῦ συστήματος δὲ τούτου ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐξερεύνησις πλείστων τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ προϊστορικῶν τύμβων μετὰ ἀξιολογωτάτων ἀποτελεσμάτων. Οἱ τύμβοι τῆς Βελανιδέζης τῆς Πετρέζης, τοῦ Βουρβᾶ, τῶν Μαραθωνομάχων κ. ἄ. ἀπέδωκαν τὰ διδακτικώτατα αὐτῶν εὑρήματα διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ ὑπομονητικῆς σκαπάνης τοῦ Βαλερίου Στάη, παλαίοντος καρτερικῶς οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν ἄλλων συμφυῶν τοῖς τοιούτοις τόποις δυσχερειῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς νέας Λερναίας ὕδρας, τῆς ἑλονοσίας.

Ὡσαύτως σκάπτει εὐτυχῶς ὁ Στάης ἐν Ῥαμνοῦντι καὶ εὑρίσκει σημαντικώτατα ἀρχαῖα

τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι σήμερον τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐν τῇ δημοσιεύσει καὶ τῶν εὑρημάτων τούτων (Ἀρχ. Ἐφημερ. 1891, 45.63) διαφαίνεται ἡ αὐτὴ λιτότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ αὐτὴ ὑγιὴς κρίσις τοῦ Στάη, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐν ἀρχῇ στοχάζεται τοῦ ὀρθοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Θορικῷ καὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ ἐν Πρασιαῖς ἀνασκάπτει ὁ Στάης προϊστορικοὺς τάφους ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Μυκήναις, Ναυπλίῳ καὶ Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ.

Ἀξιόλογος ἐπίσης εἶναι ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἀρχαιολογικὴ ἐργασία τοῦ Στάη, ἡ ὁποία διεφώτισε μεγάλως τὰ κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον τῆς νήσου (ΠΑΕ 1894, 17. ΑΕ 1895, 193 ἑ.)

Μετὰ μικράς τινας σκαφικὰς ἐργασίας ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν Ἀμαρουσίῳ ὁ Στάης προσκολλᾶται μονιμώτερον εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Σουνίου, τὸ ὁποῖον ἀπέβη ὁ μακροχρονιώτερος καὶ ὁ προσφιλέστερος αὐτοῦ ἐπιστημονικὸς σταθμός. Ἀπὸ τοῦ 1897 τὸ Σούνιον καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον εἶναι οἱ δύο πόλοι, κατὰ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Στάη. Τῷ 1898 ἐξ εὐτυχοῦς ἐπιγραφικοῦ εὑρήματος ἐξακριβοῦται ἡ ἐπωνυμία τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνίου καὶ ἀντὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἀποδίδεται οὗτος εἰς τὸν Ποσειδῶνα. Τὰ ἑπόμενα ἔτη εὐτυχοῦς σκαπάνης ἀποκαλύπτουσιν εὐρύτερον τμῆμα τοῦ ἀρχαίου τόπου, ἐν ᾧ καὶ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ σημαντικὰ ἀπό τε ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως κινητὰ εὑρήματα ἀποτελοῦσι σήμερον ἀναμφισβήτητα κοσμήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Ἀλλὰ παρὰ τὰς κυρίας αὐτοῦ ταύτας ἐργασίας δὲν παραμελεῖ ὁ Στάης τὴν καὶ περὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ θέματα παρεκβατικὴν τρόπον τινὰ ἀσχολίαν. Καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὀφείλομεν τὸ περὶ τῶν εὑρημάτων τῶν Ἀντικυθήρων βιβλίον αὐτοῦ (1905), ὅπου μετὰ ἐπιζήλου ἐπιστημονικῆς λιτότητος καὶ ἄνευ φορτικοῦ κόμπου εἴτε πολυμαθείας εἴτε τολμηρῶν εἰκασιῶν, ἐξετάζει τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα εὑρήματα.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα ὀφείλονται καὶ αἱ εὐστοχώταται παρατηρήσεις τοῦ Στάη περὶ τῆς χρήσεως μυκηναϊκῶν τινων χρυσῶν κοσμημάτων, αἱ ὁποῖαι εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ τοῦ 1905 ἀνακοινώσεως αὐτῶν ἔτυχον γενικῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ εἶναι σήμερον ὑπὸ πάντων παραδεδεγμέναι.

Ὅτι ὁ Στάης ἐν τῷ μεταξὺ δὲν εἶχε περιορίσει τὴν περὶ τὰ ἀρχαῖα τοῦ Μουσείου ἐνδελεχῆ αὐτοῦ ἀσχολίαν ἐφάνη τῷ 1907, ὅτε ἐξεδόθη γαλλιστὶ ὑπ' αὐτοῦ ἡ περιγραφὴ τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου ὑπὸ τὸν τίτλον: Marbres et bronzes du Musée National. Τὸ καλὸν τοῦτο δῶρον συνεπλήρωσεν ὁ Στάης τῷ 1909 διὰ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Μυκηναϊκὴν συλλογήν. Τὸν ὁδηγὸν τοῦτον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου διακρίνει ἡ σαφήνεια καὶ τὸ συμπεπυκνωμένον τῆς περιγραφῆς ὡς καὶ ἡ γνῶσις τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία συνοδευομένη καὶ ὑπὸ ἀφθόνου ἀπεικονίσεως καθιστᾷ τὸ βοήθημα τοῦτο ὄντως πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον ἐπιστημονικὸν ἐφόδιον εἰς τοὺς μελετῶντας τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐγκατέσπειρε δὲ ἐν τῷ ὁδηγῷ τούτῳ ὁ Στάης καὶ πλείστας ὅσας πρωτοτύπους παρατηρήσεις ἰδίᾳ ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ μέρει, ὅπου καὶ νέα εὑρήματα διὰ συγκολλήσεων καὶ ἄλλων συνδυασμῶν γενόμενα ὑπὸ τοῦ Στάη καὶ τῶν τεχνικῶν αὐτοῦ συνεργατῶν, προφέρονται μετὰ μετριοφροσύνης καὶ ἀνεπιδείκτου σεμνότητος ὡς κοινὰ καὶ γνωστὰ κτήματα τοῦ Μουσείου.

Τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα δὲν παρεῖδεν ὁ Στάης ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διοικητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν, ἀλλὰ μετ' εὐσεβείας ἐστράφη δὶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων αὐτῆς, σκάψας ἐν Ἀντικυθήροις τῷ 1889 (Α Δελτίον 1889, 171. 237 ἑ). καὶ ἐν Κυθήροις τῷ 1915 (Α Δελτ. 1915, 191 ἑ.). Διὰ μὲν τῆς προτέρας ἐργασίας ἀνεκαλύφθησαν ἐν Αἰγιλίᾳ λείψανα ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ μαρμαρίνου ἀγαλματίου τοῦ Ἀπόλλωνος Πατρῴου καὶ ἀξιολόγου ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐβεβαιώθη ἐν Κυθήροις ἡ ὕπαρξις ἀξίου προσοχῆς μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ μετὰ ἁπτῶν τεκμηρίων ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ συγγενῆ Κρητικὰ κέντρα.

Τελευταῖον ἔργον τοῦ Στάη ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1920 δημοσίευσις μικροῦ συνθετικοῦ ἔργου περὶ τῶν ἐν Σουνίῳ ἐργασιῶν αὐτοῦ.

Βαρεῖα νόσος ἀπεχώρισεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως ὀλίγον μετὰ ταῦτα. Τὴν σκέψιν αὐτοῦ περιώρισεν ἔκτοτε μόνον εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτῷ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἕως οὗ ὁ ὑπὸ τῆς νόσου βραδέως παρασκευασθεὶς θάνατος ἀφήρπασεν αὐτὸν καὶ ἀπ' αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Βαλέριος Στάης ὡς ἀρχαιολόγος.

Ὡς ὑπάλληλος ἐτίμησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὅσον καὶ ὡς ἐπιστήμων. Πιστὸς τοῦ καθήκοντος τηρητὴς καὶ φειδωλὸς τοῦ δημοσίου χρήματος διαχειριστὴς ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον ὁ ἴδιος πολύτιμος τῆς Πολιτείας ἐργάτης, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων παράδειγμα κινοῦν πρὸς μίμησιν καὶ χρησιμεῦον πρὸς ἐνίσχυσιν διὰ τῆς ἀκλονήτου αὐτοῦ πίστεως πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀνυστεροβούλου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος.

Ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ τὴν ὁρμητικότητα τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ ἔκρυπτεν ἠπίαν καὶ ἀγαθὴν ψυχήν, ἀναμιμνῄσκει δὲ ἐν τούτῳ mutatis mutandis τὸ τοῦ Winckelmann ἐν Von der Nachahmung der griech. Werke in der Malerei und Bildhauerkunst 21: *So wie die Tiefe des Meers allezeit ruhig bleibt, die Oberfläche mag auch noch so wüthen, eben so zeigt der Ausdruck in den Figuren der Griechen bei allen Leidenschaften eine grosse und gesetzte Seele.*

Γεώργιος Π. Οἰκονόμος.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

ΒΑΛΕΡΙΟΥ Ν. ΣΤΑΗ

1886.

1. Μουσικὴ ἔρις Ἀπόλλωνος πρὸς Μαρσύαν (ΑΕ 1886, 1.).
2. Γιγαντομαχίας σκηναὶ (ΑΕ 1886, 83).
3. Ἀρχαϊκὸν ἀνάγλυφον ἐξ Ἀκροπόλεως (ΑΕ 1886, 179).
4. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ (ΠΑΕ 1886, 79).
5. Ἀγάλματα ἐξ Ἐπιδαύρου (ΑΕ 1886, 243. 272).

1887.

6. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐπιδαυρίᾳ (ΠΑΕ 1887, 67).
7. Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἐπιδαύρου (ΑΕ 1887, 9. 55).
8. Ἀγαλμάτιον Ἀθηνᾶς ἐξ Ἀκροπόλεως (ΑΕ 1887, 31.).
9. Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα ἐξ Ἀκροπόλεως (ΑΕ 1887, 129).

1888.

10. Ἀνασκαφαὶ ἔξω Κεραμεικοῦ (Α Δελτίον 1888, 13. 32).
11. Ἀνασκαφαὶ ἐν Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ (ΑΔ 1888, 155).

1889

12. Ἔκθεσις περὶ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ἀρχαίων (ΑΔ 1889,21. 43. 63. 74. 98.114. 136. 155. 172. 212. 226. 243).
13. Ἀνασκαφαὶ ἐν Βελανιδέζᾳ (ΑΔ 1889, 122).
14. Ἀνασκαφαὶ ἐν Τροιζηνίᾳ (ΑΔ 1889, 163).
15. Ἀνασκαφαὶ ἐν Βουρβᾷ (ΑΔ 1889, 153. 169. 201. 1890,10)
16. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀντικυθήροις (ΑΔ 1889, 171.237).
17. Ἀνασκαφὴ ἐν Πετρέζᾳ (ΑΔ 1889, 225. 243. 1890, 29. 49).

1890

18. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ῥαμνοῦντι (ΠΑΕ 1890, 27. 1891, 13 1892, 29).
19. Ἀνασκαφὴ ἐν Βουρβᾷ (ΑΔ 1890, 10).
20. Ἀνασκαφὴ ἐν Πετρέζᾳ (ΑΔ 1890, 29. 49).
21. Ἔκθεσις περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (ΑΔ 1890, 5. 30. 50. 72. 84. 88. 101. 120. 136. 149. 162).

22. Τύμβος ἐν Βελανιδέζᾳ (ΑΔ 1890, 16).
23. Ἀνασκαφαὶ ἐν Μαραθῶνι (ΑΔ 1890, 65).
24. Ἀνασκαφὴ ἐν Τύμβῳ τοῦ Ἀμαρουσίου (ΑΔ 1890, 87).
25. Τύμβος ἐν Βουρβᾷ. Ἔκθεσις. (ΑΔ 1890, 105 ἑ)
26. Τύμβος Μαραθωνομάχων (ΑΔ 1890, 123).
27. Σκαφικαὶ ἔρευναι ἐν Θορικῷ (ΑΔ 1890, 159).
28. Ὁ τύμβος ἐν Βουρβᾷ (Athen Mitteil. XV 1890 318 κέ.).

1891

29. Ἀγάλματα ἐκ Ῥαμνοῦντος (ΑΕ 1891, 45).
30. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ῥαμνοῦντι (ΠΑΕ 1891, 13).
31. Λείψανα Φειδιακοῦ ἀναγλύφου (ΑΕ 18891, 632.
32. Ἀνασκαφαὶ ἐν Βάρῃ τῆς Ἀττικῆς (1891, 4. 15). ἀρ. 96 - 104. 28).
33. Ἀνασκαφαὶ ἐν Μαραθῶνι (ΑΔ 1891, 34. 67. 86. 97).
34. Ἔκθεσις περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (ΑΔ 1891, 4. 36. 69. 87. 100. 115.

1892.

35. Ἐπιγραφὴ ἐξ Ἐπιδαύρου (περὶ τῆς οἰκοδομίας τῆς θόλου) (ΑΕ 1892, 69).
36. Ἀθηνᾶ ἐξ Ἐπιδαύρου (ΑΕ 1892, 181).
37. Πήλινον ἀγαλμάτιον ἐξ Ἐπιδαύρου (ΑΕ 189. 205).
38. Ἔκθεσις περὶ τῶν ἀρχαίων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου (ΑΔ. 1892, 6, 28. 40. 50. 74. 83).
39. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίᾳ (Τάφοι Προνοίας) (ΑΔ 1892, 73).
40. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ῥαμνοῦντι (ΠΑΕ 1892, 29).

1893.

41. Ἀνασκαφαὶ ἐν Θορικῷ, Βραυρῶνι καὶ Πρασιαῖς (ΠΑΕ 1893, 12 ἑ).
42. Ὁ ἐν Μαραθῶνι τύμβος (Ath. Mitt. XVIII, 1893 46 ἑ.).

1894.

43. Ἀνασκαφαὶ ἐν Αἰγίνῃ (ΠΑΕ 1894, 17).
44. Ἐρετριακὴ λήκυθος (ΑΕ 1894, 63).
45 Ἀνασκαφαὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ Πρασιαῖς (ΠΑΕ 1894, 21).

1895.

46· Προϊστορικοὶ συνοικισμοὶ ἐν Ἀττικῇ καὶ Αἰγίνῃ (ΑΕ 1895, 193 ἑ).

1896.

47. Ἀνασκαφὴ ἐν τῷ παρὰ τὸ Δίπυλον ἀρχαίῳ νεκροταφείῳ—Τύμβος (ΠΑΕ 1896, 22).
48. Ἀνασκαφὴ ἐν Τύμβῳ Ἀμαρουσίου(ΠΑΕ 1896,23.

1897.

49. Ἀνασκαφὴ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1897, 16).

1898.

50. Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1898, 98· ναὸς Ποσειδῶνος).

1899.

51. Τὸ διάταγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ· δύο νέα τεμάχια τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως ἐξ Αἰγείρας (ΑΕ 1899, 147).

1900.

52. Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΑΕ 1900, 113).

1901.

53. Αἱ ἐν Διμίνι Θεσσαλίας ἀνασκαφαὶ (ΠΑΕ 1901,37)

1902.

54. Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1902, 18).
55. Πυξὶς ἐξ Ἐρετρίας (ΑΕ 1902, 129).

1903.

56· Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1903, 13, 14 ἑ.).
57. Ἀνασκαφὴ ἐν Ἰσθμίᾳ (ΠΑΕ 1903, 14 ἑ.).

1904.

58 Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1904, 18 ἑ).

1905.

59. Τὰ ἐξ Ἀντικυθήρων εὑρήματα — χρονολογία — προέλευσις—χαλκοῦς ἔφηβος. Ἀθήνησι 1905.
60. Quelques remarques sur les ornements funéraires trouvés dans les tombeaux de l'Acropole de Mycènes (C — R du congrès intern. d'Archéologie, Ire Session. Athènes 1905,213).

1906.

61. Ἀνασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ «Ἀπόλλωνες» (ΠΑΕ 1906, 49.85).

62 Γενειοφόρος χαλκῆ κεφαλὴ (Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος 28-30).

63. Διπλοῦν ἀνάγλυφον χαλκῆς 'Αθηνᾶς (Μν. τῆς Ἑλλ. 30-32).

1907.

64. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1907, 102)
65. Περὶ τῆς χρήσεως μυκηναϊκῶν τινων κοσμημάτων (ΑΕ 1907, 31—60. 245).
66. Marbres et bronzes du Musée National. Athènes (1907 2em édition 1900).

1908.

67. Πήλινον εἰδώλιον 'Αφροδίτης(1908, 135 ἑ.)
68. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1908, 63).
69. Σκαφὴ ἐν Μοσχάτῳ παρὰ τό Ν. Φάληρον (ΠΑΕ 1908, 63).

1909.

70. La Colection Mycénienne du Musée National. Athènes 1909. 2ème édit. 1915.)
71. 'Ανασκαφαὶ ἐν Σουνίῳ (ΠΑΕ 1909, 117).
72. 'Αναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐκ Φαλήρου (ΑΕ 1909, 239—264 Πρβ. ΑΕ 1910, 173 ἑ.).

1912.

73. Τὰ ἐν Λυκοσούρᾳ ἀγάλματα τοῦ Δαμοφῶντος ἐπὶ ἀνεκδότου χαλκοῦ νομίσματος Μεγαλοπολιτῶν (Δ(ιεθνὴς) 'Ε(φημ. Ν(ομισμ.) 'Α(ρχ). XIV 1912, 45 ἑ.).
74. Γυναικεῖον εἰδώλιον ἐξ ἐλεφαντόδοντος (ΔΕΝΑ 1912, 181—6 πίν. ΙΒ').

1913.

75. Ἡ ὑπερτριακονταετὴς δρᾶσις τοῦ Δαϊρπφελδ ἐν Ἑλλάδι (Athen. Mitteil. XXXVIII 1913, 1 ἑ.).

1915.

76. Das silberne Rhyton des vierten Grabes von Mykenai (Athen. Mitteil. XL 1915, 45ἑ)

1920.

77. Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ 'Αθηνᾶς (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικῆς Ἑταιρείας) 1920.

Γ. Π. Οἰκ.

6 2 24

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1923

ΜΕΤΑ 150 ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ 2 ΠΙΝΑΚΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος.

1. Τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν συμβούλων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

2. Πᾶσα πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα ἀποστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὁδὸς Πανεπιστημίου 20.

3. Ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα εἰς εὑρήματα καὶ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας ἀναφερόμεναι, συντεταγμέναι δὲ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιτροπεία, ᾗ ἀπόκειται ἡ περὶ τῆς δημοσιεύσεως ἀπόφασις, ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ πᾶσαν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν μεταβολήν, ἣν ἤθελε κρίνει ἀναγκαίαν ἐν τοῖς πρὸς δημοσίευσιν πεμπομένοις χειρογράφοις.

Τὴν εὐθύνην τῶν ἐν ταῖς δημοσιευομέναις πραγματείαις ἐκφερομένων ἐπιστημονικῶν γνωμῶν φέρουσιν οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, ἀποκλείεται δὲ πᾶς προσωπικοῦ χαρακτῆρος ἔλεγχος.

4. Ἐκδίδεται κατ' ἔτος εἷς τόμος εἰς σχῆμα τετάρτου ἐκ δώδεκα τοὐλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενος μετὰ τῶν ἀναγκαίων εἰκόνων καὶ πινάκων. Ἕκαστος τόμος πωλεῖται ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀντὶ δραχμῶν μεταλλικῶν εἴκοσι πέντε.

5. Οἱ συντάκται τῶν δημοσιευομένων πραγματειῶν λαμβάνουσι δραχμὰς χαρτίνας ἑκατὸν εἴκοσι πέντε ἀντὶ ἑκάστου τυπογραφικοῦ φύλλου καὶ ἀντίτυπα πεντήκοντα τῶν πραγματειῶν αὐτῶν.

6. Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

7. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς διαμείβεται πρὸς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ συγγενῆ τῷ σκοπῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰκόνες.

Πίνακες

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἐν σελ. 54, ἐπιγρ. στίχ. 9 γρ. **τὸ[ν]** ***ταμ[ίαν....***

Ἐν σελ. 54, ἐπιγρ. στίχ. 10 γρ. [:] ἐξ [:]. ***ἀνα[θέτωσαν....***

Συμπλήρωσις τῆς ἕκτης νοτίας μετόπης τοῦ Παρθενῶνος

[Πίναξ 1]

ὑπὸ

Franz Studniczka.

Κατὰ τὸν χειμῶνα 1920/21 ἀνατεθείσης μοι τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἣν ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸν πόλεμον εἶχε πιστῶς διαφυλάξει καὶ ἄνευ ὅρων μεγαλοψύχως ἀπέδωκεν ἡμῖν, ἠδυνήθην χάρις εἰς τὴν προθυμίαν πάντων τῶν Ἑλλήνων συναδέλφων νὰ προβῶ εἰς νέας τινὰς παρατηρήσεις εἰς σπουδαῖα μνημεῖα, περὶ ὧν βραχέα τινὰ ἀνεκοίνωσα ἐν **Jahrbuch** 1921 **Anzeiger** 307 κέ. Μία τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐπιθυμῶ νὰ γνωσθῇ ἐκτενέστερόν πως ἢ ὅσον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀνακοινώσει σ. 329 κέ. ἐγένετο. Ἐκεῖθεν ἐπαναλαμβάνονται ἐνταῦθα ἐπιτρέψαντος τοῦ ἰδιοκτήτου **B. G. Teubner** (Λιψία) αἱ τέσσαρες εἰκόνες νεανικῆς κεφαλῆς ***(εἰκ. 1-4)***, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ ἐπιτυχῶς ὑπολογισθείσας φωτογραφήσεις τῆς **Clarence Kennedy (Northampton-Massach.)**. Ἡ κεφαλὴ ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ τῷ 1913, 200 εἰκ. 7 ἐν μικρᾷ εἰκόνι μετ' ἄλλων γλυπτῶν, ἅτινα ἀνεκαλύφθησαν κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Βαρβακείου ἀνασκαφὴν ἐγγύτατα τῆς θέσεως, ὅπου τῷ 1880 εὑρέθη τὸ γνωστὸν μικρὸν ἀντίγραφον τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς. Καὶ δὴ εὑρέθη καὶ ἡ κεφαλὴ αὕτη κατὰ τὸν Κουρουνιώτην ἐνῳκοδομημένη ***«ἐν τοίχοις μεταγενεστέρων ῥωμαϊκῶν ἢ βυζαντινῶν οἰκημάτων μετὰ ψηφιδωτῶν ἐδαφῶν»***. Τὰς λεπτομερείας τῆς εὑρέσεως εὐτυχῶς δὲν ἐνεθυμούμην, ὅτε τὸ βλέμμα μου ἔπεσεν ἐν τῇ πλήρει ἑκατοντάδων κεφαλῶν ἀποθήκῃ τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ταύτης. Ἄλλως δυσκόλως θὰ ἐτόλμων νὰ ὑποπτεύσω τὴν ἀληθῆ προέλευσιν αὐτῆς. Διὰ τὴν τεχνοτροπίαν ἤδη ὁ πρῶτος ἐκδότης ἐσχέτισε πρὸς τὸν τοῦ Μύρωνος Δισκοβόλον, δηλαδὴ ἔθεσεν αὐτὴν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς περικλείου ἀκμῆς.

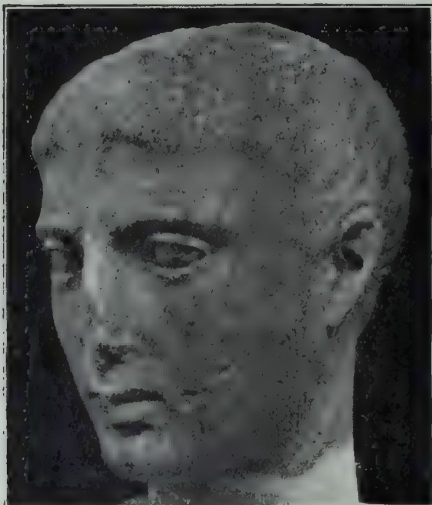
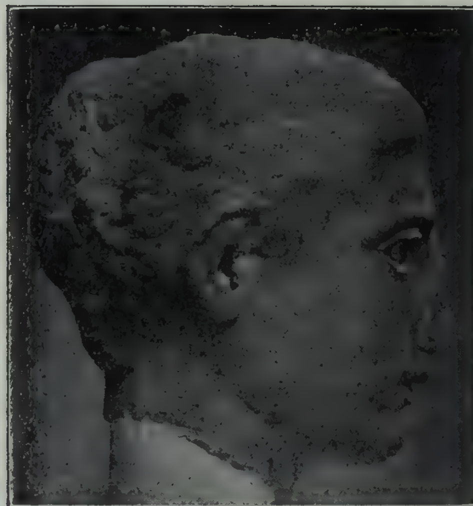
Ὁ αὐτὸς ὁμοίως παρετήρησεν, ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ μαρμάρου ἦτο ἐκτεθειμένη εἰς τὰς καιρικὰς ἐπιδράσεις.

Ἡ ἀμελῶς ἐκτελεσθεῖσα ὀπισθία ἐπιφάνεια καὶ δὴ ὄπισθεν τοῦ δεξιοῦ ὠτὸς ἐδήλωσέ μοι, ὅτι ἡ κεφαλὴ προήρχετο ἐξ ἐκτύπου ἀναγλύφου, ἐν ᾧ ἦτο ὁρατὴ κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς αὐτῆς. Τὸ μάρμαρον, ὡς ἐβεβαίωσεν ὁ ἀρχιτεχνίτης γλύπτης τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου Παναγιωτάκης, εἶναι πεντελήσιον. Τὸ ὕψος τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τοῦ πώγωνος μέχρι τῆς κορυφῆς, περίπου 0,16 μ., ἀντιστοιχεῖ ταῖς μικροτέραις μορφαῖς τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ προφανῶς ἐξηρεθισμένη ἔκφρασις τοῦ νεανικοῦ προσώπου μὲ ἦγε νὰ παραδεχθῶ παράστασιν μάχης. Τὰ ἐκμαγεῖα τῶν μετοπῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὸ ἐκμαγεῖον τῆς κεφαλῆς, οὗ ἀμέσως διέταξε τὴν κατασκευὴν ὁ ἐν τῷ μεταξὺ δυστυχῶς ἀποθανὼν ἐμὸς φίλος Στάης, μοὶ ἐπέτρεψαν νὰ πιστοποιήσω ἀμέσως, ὅτι ἡ κεφαλὴ προσαρμόζεται λίαν ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ὑπολείμματος τοῦ λαιμοῦ τοῦ νεαροῦ Λαπίθου τῆς ἕκτης νοτίας μετόπης. Τὴν προσαρμογὴν ταύτην δεικνύει ἔτι κάλλιον τῆς ὑπ' ἐμοῦ ἔ. ἀ. εἰκ. 11 παρατεθείσης φωτογραφίας τῶν ἐκμαγείων ὁ ἐνταῦθα πίναξ 1, ὅστις δεικνύει τὸ ἐκμαγεῖον τῆς κεφαλῆς ἐπιτεθειμένον ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ (ἀρ. 309) μαρμαρίνης μετόπης. Τὴν φωτογράφησιν χάριν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος ἐπέτρεψε παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ Στάη ὁ A. H. Smith, ᾧ διὰ τοῦτο χάριτες ὀφείλονται.

Πότε ἡ κεφαλὴ ἀποσπασθεῖσα τῆς μετόπης ἐνῳκοδομήθη ἐν τῇ κάτω πόλει, ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ διδάξῃ ἀκριβὴς νεωτέρα ἐξερεύνησις τοῦ τόπου τῆς εὑρέσεως. Κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐπαναληφθεῖσαν

ὑπ' ἐμοῦ πληροφορίαν τοῦ Κουρουνιώτου φαίνεται, ὅτι τὸ βραδύτερον πρόκειται περὶ οἰκοδομήματος τῶν πρώτων βυζαντιακῶν χρόνων. Συνεπῶς θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀφορμὴν πρὸς ἀπόσπασιν τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τοῦ Παρθενῶνος ἴσως τὰς οἰκοδομικὰς ἐργασίας κατὰ τὴν μετατροπὴν τοῦ ναοῦ εἰς ἐκκλησίαν. Ἡ κεφαλὴ ἔλειπε κατὰ τὸ ἔτος 1674, ὅτε ὁ σχεδιαστὴς τοῦ Nointel (πρότερον πλειστάκις ὡς J. Carrey θεωρούμενος) εἰκόνισε τὴν σειρὰν τῶν νοτίων μετοπῶν (**εἰκ. 6** κατὰ τὸν Omont, Athènes au XVII. siècle, πίν. 4, ληφθεῖσα καὶ αὕτη ἐκ τοῦ Anzeiger ἔ. ἄ.). Ἄλλως δὲ τὸ ἀνάγλυφον τότε ἐσῴζετο ἔτι μᾶλλον ἀρτιώτερον ἢ νῦν. Σχεδὸν ἤδη ὁμοίως ἀποκεκρουμένον εἰκονίζει τὸ ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος ἔτι τῷ 1765/66 γενόμενον σχεδίασμα ὑπὸ τοῦ W. Pars, ὅπερ ὑπόκειται τῇ εἰκόνι τῶν Antiquities of Athens IV 4 πίν. 30. Τὰς τελευταίας βλάβας ὑπέστη ἡ μετόπη πιθανῶς κατὰ τὴν πτῶσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1788, ἴσως δὲ καὶ κατὰ τὰς περαιτέρω περιπετείας τῆς ἐκτάκτου τύχης αὐτῆς μέχρι τῆς εἰσόδου εἰς τὴν συλλογὴν Elgin (A. H. Smith ἐν

1-4: Κεφαλὴ Λαπίθου

Journ. hell. stud. XXXVI 1916, 357 κέ.). Τὸ κάτω τεμάχιον τοῦ δεξιοῦ ὀπισθίου σκέλους τοῦ ἵππου ἔμεινεν ἐν Ἀθήναις, ἐν Λονδίνῳ δὲ συνεπληρώθη διὰ γύψου.

Ἡ μετόπη ἀνήκει εἰς τὰς ἔτι ἀρχαϊζούσας πως ὡς ἤδη διδάσκουσιν αἱ μονότονοι, δύσκαμπτοι πτυχώσεις τοῦ ἐνδύματος καὶ ἡ μὴ ὀργανικὴ συναρμογὴ τοῦ στήθους τοῦ ἵππου μετὰ τῆς ἐπιπολαίως ἐσχηματισμένης κοιλίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ περὶ τὸν ὀμφαλὸν ἐγκεχαραγμέναι πτυχαὶ τοῦ δέρμα-

5 : *Κεφαλὴ Λαπίθου.*

τος. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ εἰκονιζομένη πρᾶξις εἶναι βεβαίως ἡ ἡμερωτάτη ἐν τῇ ὅλῃ σειρᾷ (Michaelis, Parth. σ. 128). Ὁ Κένταυρος βαίνει μεγάλοις πως βήμασι, ἀλλ' ἡσύχως καὶ περιλαμβάνει ὄπισθεν διὰ μὲν τοῦ ἀριστεροῦ προσθίου σκέλους τοὺς μηρούς, διὰ δὲ τῆς ἀντιστοίχου χειρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον τοῦ ἀντιπάλου. Οὕτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ κρατεῖται ἐνταῦθα ἰσχυρῶς, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ἄλλου ὤμου καταπεσὸν σύρεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ λεπτοφυὲς ἀκίνητον ἄνω σῶμα τοῦ μειρακίου, ὅπερ στερεῖται ἔτι τοῦ ἐφηβαίου, ἀνθιστάμενον ἀνακλίνει πως, τὰ δὲ σκέλη μετὰ κεκαμμένων γονάτων διέστησαν μετρίως ἀπ' ἀλλήλων **(εἰκ. 6)**. Ὁ ἀριστερὸς βραχίων φαίνεται, ὅτι ἐξερχόμενος τοῦ ἐνδύματος ἐτείνετο πρὸς τὰ ἄνω, ὁ δεξιὸς ἦτο ἠρμένος ἵνα πλήξῃ, ἀλλὰ πάντως οὐχὶ διὰ ξίφους, ὡς ὁ κατάλογος τοῦ Λονδίνου δέχεται διαφωνῶν πρὸς τὸν Michaelis σ. 132· διότι ἄλλως ὁ Κένταυρος θὰ ἠμύνετο κρατερώτερον ἢ θὰ ὑπεχώρει ἔτι πλέον πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ αἰρόμενος δεξιὸς αὐτοῦ βραχίων μᾶλλον πρόχειρόν τι ὅπλον, οἷον ξύλον, θὰ ἐκράδαινεν ἐν τῷ κενῷ. Ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ

ταύτη προσαρμόζεται καλῶς ἡ προκειμένη κεφαλὴ μετὰ τῆς περιδεῶς κεκλιμένης στάσεως,—ἥτις προξενεῖ ἐξόγκωσιν τοῦ τῆς κάτω σιαγόνος μυὸς ὄπισθεν τοῦ πώγωνος—, τῆς ὑπὲρ τὴν ῥίζαν τῆς ῥινὸς συνεσπασμένης ἐπιδερμίδος τοῦ μετώπου, τῶν ἐντρόμως ἀνεῳγμένων ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ θρηνωδῶς καὶ ὀργίλως διεστραμμένου στόματος (ἰδ. καὶ ***εἰκ. 5)***. Ὅμοια σχήματα ἐκφράσεως, σημαντικῶς μόνον ἐπιτεταμένα, ἐπαναλαμβάνονται παρὰ τῷ γονυκλινεῖ Λαπίθῃ τῆς τριακοστῆς νοτίας μετόπης (ἄριστα εἰκονίζεται παρὰ A. H. Smith, Parth. sculpt. πίν. 23 κάτω).

6: Σχεδίασμα ἔτους 1674.

Ἕνεκα τῆς τεχνοτροπίας ἤδη ὁ Κουρουνιώτης, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐμνημονεύθη, ὀρθῶς συνῆψε πρὸς τὸν τοῦ Μύρωνος Δισκοβόλον. Περὶ τῶν σῳζομένων ἀντιγράφων διεξοδικώτατα πραγματευόμεθα ἐγὼ ἐν Festschrift für Benndorf 163 κέ. καὶ ὁ L. Curtius παρὰ Brunn καὶ Arndt, Denkm. 567 (πρβ. αὐτόθι 631/2 καὶ 681). Ἡ κεφαλὴ τῆς μετόπης ἔχει τὸ αὐτὸ λίαν πρὸς τὰ ὀπίσω ἐξωγκωμένον κρανίον, ὁμοίαν ᾠοειδῆ μορφὴν τῆς προσθίας ὄψεως, τὰς γωνιώδεις ὀφρῦς ἀμέσως ὑπὲρ τοὺς μεγάλους ὀφθαλμούς, τὴν ἐπικλινῶς πως προέχουσαν ῥῖνα καὶ παχέα, λίαν τοξοειδῆ χείλη. Ἔτι μείζονα ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὴν ἐκ Περίνθου ἀθλητικὴν κεφαλὴν (ἐν Δρέσδῃ), ἣν ἐξέδωκαν ὁ P. Herrmann ἐν Athen. Mitteil. 1891 XVI πίν. 4/5 καὶ ὁ Arndt, Denkm. 542. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἔργῳ εἰκονίζεται ἡ κεφαλὴ μετὰ συμπληρώσεων τῶν ἐλλειπόντων τμημάτων, αἵτινες ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ πάλιν ἀφῃρέθησαν. Τὸ διὰ τῆς σμίλης ἀφαιρεθὲν πρὸ τοῦ μετώπου τρίχωμα θὰ συνεπληροῦτο νῦν ὀρθότερον κατὰ τὸ ἐν Πετρουπόλει πιστὸν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀντίγραφον, ἐν ᾧ ὅμως ὁ νεανίας μετεβλήθη εἰς ἄνδρα ἔχοντα βραχὺ γένειον, τελευταίως ἀπεικονισθὲν ὑπὸ τοῦ L. Curtius ἐν τῷ κειμένῳ τῶν αὐτῶν Denkm. 601-4 σ. 9, ἔνθα ἀνακοινοῦται ἡ παρατήρησις τοῦ Max Fischer περὶ τῆς σχέσεως τῆς κεφαλῆς ταύτης πρὸς τὴν ἐκ Περίνθου, ἣν ὅμως πρῶτοι ὁ Sieveking καὶ ὁ Buschor λίαν ὀρθῶς ἔκριναν (Münchener Jahrbuch der bild. Kunst 1912 II 138 σημ. 81a). Τμῆμα τρίτου ἀντιγράφου εὗρεν οὐχὶ πρὸ πολλοῦ μετ' ἄλλων σπουδαίων γλυπτῶν ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ Μουσείου τοῦ Βατικανοῦ ὁ Amelung, ὅστις καὶ θὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς τὸ εὕρημα τοῦτο ἐν τοῖς Atti della Pontificia Accademia di archeologia. Κατὰ τὴν βραχεῖαν καὶ πρόχειρον ἀνακοίνωσιν αὐτοῦ ἐν τῷ πρὸ ὀλίγου μνημονευθέντι Münchener Jahrbuch 1921 XII 161 διακρίνεται τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἀπὸ τῶν δύο ἄλλων ἕνεκα τῶν σατυρικῶν ὤτων, ἅτινα ὅμως εἶναι ἀσφαλῶς προσθήκη τοῦ ἀντιγραφέως. Ὅθεν διὰ τὴν πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς μετόπης σύγκρισιν θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν πρωτίστως μόνον ἡ ἐν Δρέσδῃ. Ἀμφότεραι συμφωνοῦσιν, ἐξαιρουμένων τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὑπὸ ἐξέτασιν κεφαλῆς, αἵτινες εἶναι συνέπειαι τοῦ πρὸς τὸν Κένταυρον ἀγῶνος, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀναλογίαις, ἐφ' ὅσον διαφέρουσι τῶν τοῦ Δισκοβόλου, π.χ. ἐν τῷ ἐλάσσονι ὕψει τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς. Ἡ προεξοχὴ μόνον τοῦ ὀπισθίου τμήματος τῆς κεφαλῆς εἶναι παρὰ τῷ ἐκ Περίνθου ἀθλητῇ πολλῷ ἐλάσσων. Ἐν τῇ κεφαλῇ τῆς μετόπης τὸ ὅριον τοῦ τριχώματος κεῖται ὀλίγῳ ὑψηλότερον ἢ ἐν ταῖς δυσὶν ἄλλαις. Ὡς συμβαίνει ἐν πολλαῖς τῶν κεφαλῶν τῶν μετοπῶν τοῦ Παρθενῶνος, τὸ βραχὺ τρίχωμα καὶ ἔμπροσθεν ἔτι εἶναι τραχέως εἰργασμένον διὰ βαναύσων μόνον πληγμάτων ὀξείας σμίλης, ἅτινα δὲν δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἰδίᾳ ἄνω ἰσχυρᾶς διαβρώσεως. Αὕτη βεβαίως κατέστησε βαθυτέρας τὰς τρεῖς ἐγκαρσίας αὔλακας, αἵτινες σχεδὸν παράλληλοι τῷ περιγράμματι τοῦ μετώπου δίδουσι τῷ προσθίῳ τμήματι τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς κατατομὴν κυματοειδῆ. Τοῦτο δὲ εἶναι κατάλοιπον

ἀρχαϊκῆς παραδόσεως. Ὅμοιον περίγραμμα δεικνύει ἡ μακρὰ κόμη τοῦ νεωτέρου τῶν δύο μάντεων τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς (Olympia III πίν. 16), εἰς ὃν ἕνεκα τῶν ἐγκαρσίων τούτων αὐλάκων λυποῦμαι, ὅτι ἐσφαλμένως ἀπέδωκα εἶδος κεκρυφάλου (Abhandl. sächs. Akad. XXXVII 4,24). Κυματοειδεῖς πως εἶναι καὶ αἱ μακραὶ πρόσθιαι τρίχες τῆς ἐχούσης κιτρίνην τὴν κόμην νεανικῆς κεφαλῆς τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως 689 (Ἀρχαιολ. ἐφημ. 1888 πίν. 2). Ἀλλὰ καὶ πρότερον ἀπαντᾷ τοῦτο ἐν κεφαλαῖς ἀθλητῶν μετὰ βραχείας κόμης, π.χ. ἐν τῇ ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Rayet εἰς Κοπεγχάγην περιελθούσῃ παρὰ Arndt, Glypt. Ny Carlsberg πίν. 2 (Vortegnelse ἀρ. 11), ἥτις ἐν τούτῳ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις σημείοις, ὁμοιάζει πολὺ πρός τινας τῶν σφαιριζόντων καὶ ὀρχουμένων νεανιῶν τῆς ὡραιοτάτης τῶν ἐσχάτως ἐν τῷ Κεραμεικῷ ἀνακαλυφθεισῶν βάσεων ἀγαλμάτων (ἐκδ. ὑπὸ Φιλαδελφέως ἐν Journ. hell. stud. 1922 XLII πίν. 6, Bull. corr. hell. 1922 XLVI πίν. 1-3, Ἀρχ. ἐφημ. 1920, 90, εἰκ. 2 καὶ Ἀρχ. δελτ. 1920-21, 5, εἰκ. 2).

Λιψία **Franz Studniczka.**

Αἱ Βλαχέρναι τῆς Ἠλείας

ὑπὸ

Ἀναστασίου Κ. Ὀρλάνδου.

Προέλευσις τοῦ ὀνόματος, θέσις καὶ μνεῖαι τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν.

Γνωστὴ ἐκ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ ἐκ μνημείων τυγχάνει ἡ θερμὴ λατρεία, ἧς ἀπέλαυεν ἐν Βυζαντίῳ ἡ Παναγία ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Βλαχερνίτισσα [1]. Ὁ φερώνυμος αὐτῆς ναός [2], κείμενος παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὸ νεώτερον παλάτιον, διετέλεσεν ἐπὶ δέκα ὅλους αἰῶνας τὸ προσκύνημα τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου· διότι ἡ Παναγία τῶν Βλαχερνῶν ἦτο διὰ τὸ Βυζάντιον ὅ,τι ἡ Πρόμαχος Ἀθηνᾶ ὑπῆρξε ποτὲ διὰ τὰς Ἀθήνας. Τῇ ἐνεργῷ ἐκείνης παρεμβάσει πολλάκις εἶχεν ἡ πόλις ἐκ παντοίων ἐλευθερωθῇ κινδύνων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ἀποκείμενον ἱερὸν ἱμάτιον τῆς Θεοτόκου — τὸ μαφόριον, ὡς ἐλέγετο — στρατεύοντες ἔφερον ἀντὶ σημαίας ἢ καὶ περιεβάλλοντο ἀκόμη οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες δίκην αἰγῖδος προφυλακτηρίου.

Μεγίστη δ' ἐν γένει ἦτο ἡ εὐλάβεια, ἣν ἔτρεφον οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν καὶ διὰ τὰ ἄλλα ἐν αὐτῷ ἀποκείμενα ἱερά, τὴν τιμίαν ζώνην τῆς Θεοτόκου, τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Βλαχερνιτίσσης καὶ τέλος τὸ ἁγίασμα, τὸ πολυύμνητον λοῦσμα, ἐν ᾧ κατ' ἔτος ἐβυθίζοντο πρὸς ἁγιασμὸν οἱ αὐτοκράτορες. Ἐκδήλωσις δὲ τρανὴ τῆς εὐλαβείας ταύτης καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ βυζαντινοῦ λαοῦ πρὸς τὰς Βλαχέρνας εἶνε καὶ ὅτι πολλοὶ ἀνὰ τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς μνήμην τῆς Θεομήτορος ὑπὸ εὐσεβῶν ἀνεγειρόμενοι ναοὶ ἢ μοναὶ Βλαχέρναι καὶ αὐτοὶ ἐπεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν κτιτόρων των «ὡς λίαν ἐφηδομένης τῆς Θεομή-

1 Ὁ τύπος «Βλαχερνήτισσα» εὑρίσκεται ἐπὶ νομίσματος Κωνσταντίνου IX τοῦ Μονομάχου (1042-1054) (Sabatier: Description des monnaies byzantines 1858 πίν. XLIX, 12, Wroth: Imperial byzantine coins in the British Museum Λονδῖνον 1908 τόμ. II σ. 502 πίν. LIX, 5) ἐπὶ λειψανοθήκης τῆς μητροπόλεως τοῦ Maestricht. (Fr. Bock et Willemsen: Antiquités de S. Servais et de N. D. à Maestricht σ. 230) καὶ ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1401 Mikl. Müller Acta II, 510.

Ὡς πρὸς τὸ ἔτυμον τῆς λεξεως Βλαχερνῶν οὐδὲν βέβαιον· ὁ *Κωδινὸς* (ἔκδ. Βόνν. 95) παράγει αὐτὴν ἐκ φυτοῦ τινος *βλάχνου* ἢ ἐκ τοῦ *λάκκος* κατ' ἔκπτωσιν τοῦ ἀρχικοῦ *β* ἢ τέλος, ἀπὸ τοῦ ὅτι πιθανῶς «Βλάχου τινὸς κέρμα ἦν ἐκεῖσε». Ὁ *Γενέσιος* (Βασιλ. 85) «ἀπὸ ἀρχηγοῦ τινος Σκύθου Βλαχέρνου ἀναιρεθέντος ἐκεῖσε».

2 Περὶ τῶν τυχῶν τοῦ ναοῦ τούτου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἱερῶν λειψάνων ὅρα *Σκαρλ. Βυζάντιον*: Ἡ Κωνσταντινούπολις Ἀθήνησιν 1851 Τόμ. Α' 583-91, *Πασπάτην*. Βυζαντ. Μελέτ. Κ/πολις 1877, 92 Schlumberger: Les îles des Princes, Paris 1884, 333-359 καὶ ἐσχάτως Ebersolt: Sanctuaires de Byzance, Paris 1921, 44 ἑ.

1: Ἄποψις τοῦ καθολικοῦ ἀπὸ ΝΔ.

τορος, τῶν Βλαχερνῶν τῷ ὀνόματι» καθὰ λέγει ἀνώνυμός τις συναξαριστής [1]. Μία τοιαύτη λοιπὸν μονὴ Βλαχέρνας εἶχεν ἱδρυθῆ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα καὶ ἐν τῷ θέματι τῆς Πελοποννήσου παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἠλείας [2], ταύτης δὲ τὰ ἐνδιαφέροντα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ λοιπὰ λείψανα θέλουσιν ἀποτελέσει τὸ θέμα τῆς ἀνὰ χεῖρας μελέτης.

Ἡ μονὴ εὑρίσκεται κεκρυμμένη ἐντὸς μικρᾶς δενδροφύτου κοιλάδος ἡμίσειαν περίπου ὥραν Ν. Α τοῦ λιμενίσκου τῆς μεσαιωνικῆς Γλαρέντζας. Ἡ ἀπόκρυφος αὕτη θέσις θὰ ἐξελέγη βεβαίως καὶ διὰ λόγους μοναχικῆς ἀπομονώσεως ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν ἀπὸ τῆς ἐγγὺς θαλάσσης ληστρικῶν ἢ ἄλλων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ὑφ' ὧν γνωρίζομεν ὅτι ἐμαστίζετο ἡ χώρα κατὰ τὸν μεσαίωνα [3].

Περίεργος εἶνε ἡ σιγή, ἣν τηροῦσι περὶ τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν οἱ παλαιότεροι περιηγηταί, δικαιολογουμένη ἴσως ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ παντελοῦς ἐλλείψεως κλασσικῶν λειψάνων, ἅτινα μόνα τότε, ἐφείλκυον τὴν προσοχὴν τῶν φιλαρχαίων. Οὕτω πλὴν τοῦ Pouqueville [4], ὅστις μόνος μνημονεύει τὸ ὄνομα «Βλαχέρενα» καὶ ἀναφέρει τὸ ἐκ 3500 πιάστρων εἰσόδημα τῆς μονῆς, μόνον παρὰ τῷ Buchon [5], (1843) εὑρίσκομεν ἰσχνάς τινας περὶ τῆς μονῆς εἰδήσεις ἢ γνώμας καὶ ταύτας δ' ἐν πολλοῖς ἐσφαλμένας.

1 Du Cange: Constantinopolis christiana IV, 84.

2 Πλὴν τῆς ἐν Ἠλείᾳ γνωρίζομεν ἐν Ἑλλάδι ἑτέρας ἓξ μονὰς ἢ ναοὺς τιμηθέντας εἰς μνήμην τῆς Παναγίας Βλαχέρνας α) ἐν Ἄρτῃ ἐκεῖθεν τοῦ Ἀράχθου ἤτοι ἐπὶ Ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους Livre de la Conqueste ἔκδ Buchon 1845 σελ. 549. *Λαμπάκης*: Δελτ. Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρ. Γ'. σελ. 93 β) ἐν Κεφαλληνίᾳ παρὰ τὸ Λυξούριον *Σ. Λάμπρος*: Ν. Ἑλληνομνήμων Δ', 115 γ) ἐν Ἀττικῇ, μὴ σωζομένην πλέον ἀναφερομένην δ' ἐν τῇ γνωστῇ πρὸς τὸν λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν βούλλᾳ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' (Migne: Patr. Latina τόμ. 215 σελ. 1560) δ') ἐν Μεσσηνίᾳ, ἐν τῇ περιοχῇ Καλαμῶν ἡμίσειαν ὥραν ΒΔ τῆς Γιαννίτσης *Δουκάκης*: Μεσσηνιακά, Γ' 1911 σελ. 313. ε') ἐν Κρήτῃ Byz. Zeitschrift VII 475. καὶ ς') ἐν Χίῳ *Ζολώτας*: Ἱστορία τῆς Χίου τόμ. Β' 49. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μονῶν καὶ ναῶν ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι συνοικισμοὶ Βλαχέρναι καὶ οὗτοι καλούμενοι ἀπὸ ναοῦ τινος ἢ μονῆς ὁμωνύμου βέβαια ὀνομασθέντες. Τούτων εἷς μὲν εὕρηται ἐν Ἠπείρῳ ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Φιλιππιάδος (κάτ. 228), ἕτερος ἐν Λακωνίᾳ, ἐπαρχίᾳ Οἰτύλου (κατ. 8) τρίτος δέ τις, Βλαχερονίτισσα, ἐν τῷ νομῷ Χανίων Κρήτης (*Gerola* Monumenti Veneti nell'isola di Creta τόμ. II. Εἰκ. 223. 224).

3 Epist. Innoc. XII, 169. Couderc: Rev. Or. Lat. I, 232.

4 Voyage de la Grèce Τόμ. V Paris 1827 σ. 371 σημ. 1.

5 La Grèce continentale et la Morée Paris 1843 σ. 513. Τοῦ αὐτοῦ Atlas des n. rech. histor. πίν. 40 ἀρ. 29

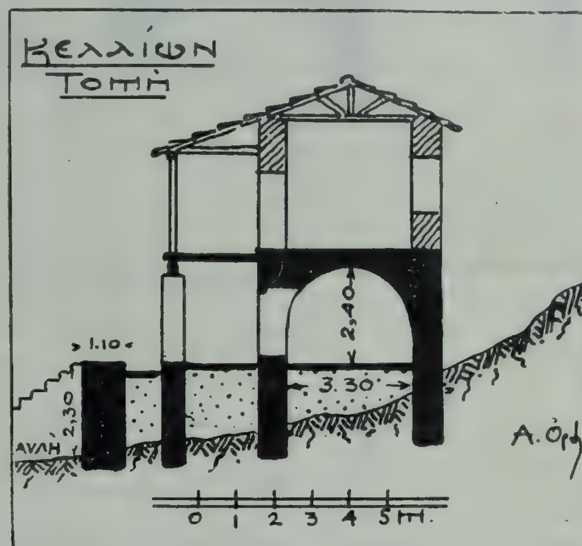
Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ἐλάχιστα ἔγραψεν ὁ Λαμπάκης[1], μίαν φωτογραφίαν τοῦ ναοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Struck[2], καὶ τέλος νύξεις τινὰς πολυτίμους παρέσχε πρό τινος ὁ κ. Millet[3].

Ἐν τούτοις ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν, μνημεῖον τύπου ἀσυνήθους, ἐργασίας ἐπιμελεστάτης καὶ διατηρήσεως σχεδὸν ἀρίστης, πλούσιον δ' ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς δείγματα οὐ μόνον τῆς ἀνατολικῆς ἀλλὰ καὶ τῆς δυτικῆς μεσαιωνικῆς τέχνης ἐδικαιοῦτο, νομίζομεν, νὰ τύχῃ λεπτομερεστέρας ἐξετάσεως καὶ δὴ καὶ καταμετρήσεως, ἧς παντελῶς ἐστερούμεθα μέχρι τοῦδε. Τὰς δύο ταύτας ἐλλείψεις προτίθεται νὰ θεραπεύσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν ἡ παροῦσα μικρὰ μονογραφία.

Περιγραφὴ τῶν μερῶν τῆς μονῆς.

Α' Τὰ κελλία.

Ὡς πλεῖσται ἄλλαι μοναὶ εἶνε καὶ ἡ τῶν Βλαχερνῶν τῆς Ἠλείας ἐκτισμένη ἐπὶ περιοχῆς ὀρθογωνίου, ἧς τὸ κέντρον κατέχει ὁ ναὸς ἢ τὸ καθολικόν. Καὶ ἡ μὲν κυρία εἴσοδος τῆς μονῆς, ἁπλοῦς τοξωτὸς πυλών, εὕρηται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς περιοχῆς, τὰ δὲ κελλία εἶνε ἐκτισμένα κατὰ τὸ δυτικὸν αὐτῆς ἥμισυ ἤτοι ἑκατέρωθεν καὶ ἀπέναντι τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ. Τεταγμένα εἰς δύο ἐπαλλήλους ὀρόφους φέρουσι τὰ κελλία πρὸ αὐτῶν συνεχῆ εὐρύχωρον, πρὸς τὴν αὐλὴν βλέπουσαν στοάν, ἥτις ἐν μὲν τῷ κάτω ὀρόφῳ σχηματίζεται διὰ τετραγώνων, (0.60×0.60) κτιστῶν πεσσῶν, ἐν δὲ τῷ ἄνω διὰ ξυλίνων στύλων. Ἐκ τῶν κελλίων ἀσφαλῶς παλαιὰ δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ τοῦ κάτω ὀρόφου στενὰ (3.30), ἐπιμήκη, χαμηλὰ (2.40) καὶ θολοσκέπαστα, ὧν τὰ πλεῖστα εἶνε σήμερον ἀκατοίκητα λόγῳ τῶν παλαμιαίων ῥηγμάτων, ἅτινα ἤνοιξαν ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν θόλων των οἱ συχνοὶ καὶ ἰσχυροὶ σεισμοί, οἵτινες συνταράσσουν τὸ ἔδαφος τῆς Ἠλείας. Οἱ τοῖχοι τῶν κελλίων κατεσκευάσθησαν μετὰ πάχους 0.70, ὅπερ ὅμως ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὲς διὰ τὴν συνδεδυασμένην ἐνέργειαν τῆς ὠθήσεως τοῦ ὕπερθεν θόλου καὶ τῶν σεισμῶν. Ἕκαστον κελλίον ἔφερε μίαν μόνην πρὸς τὴν στοάν, χαμηλὴν καὶ στενήν, μετὰ τοξωτοῦ ὑπερθύρου, θύραν πλάτους 0.75 καὶ ὕψους 1.75 εἶχε δὲ τὸ δάπεδόν του κατὰ 0.20 ὑψηλότερον τοῦ τῆς προτεθειμένης στοᾶς. Σημειωτέον δ' ὅτι λόγῳ τῆς τοποθετήσεως τῶν κελλίων τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς περιοχῆς παρὰ τὴν ῥίζαν τῆς ὕπερθεν τῆς μονῆς

2 : *κελλίων τομὴ κατακόρυφος.*

κλιτύος παρέστη ἀνάγκη, χάριν τῆς ἰσοπεδώσεως, κατασκευῆς τεχνητῆς ἐπιχώσεως, ὑποστηριχθείσης πρὸς τὸ μέρος τῆς αὐλῆς δι' ἰσχυροῦ ἀναλήμματος (πάχ. 1.10) ***(εἰκ. 2)*** τοποθετηθέντος εἰς ἀπόστασιν 0 87 ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν πεσσῶν τῆς στοᾶς. Οὕτω πως τὸ ἔδαφος τοῦ κάτω ὀρόφου τῶν κελλίων ἀπέβη κατὰ 2.30 μ. ὑψηλότερον τοῦ τῆς αὐλῆς ἡ μεθ' ἧς ἐπικοινωνία τελεῖται τῇ βοηθείᾳ κλίμακος ἐκ 13 βαθμίδων σχηματισθεισῶν ἐκ παλαιοτέρων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ἡ ἀπόστασις τοῦ εἰρημένου ἀναλήμματος ἀπὸ τοῦ ἐξωνάρθηκος τοῦ καθολικοῦ εἶνε 15.80 μ. οὕτως, ὥστε πρὸ τοῦ ναοῦ σχηματίζεται εὐρύχωρος ὀρθογώνιος αὐλή.

Καὶ τὰ μὲν κελλία, ἐκτισμένα διὰ κοινῶν λίθων καὶ ἀσβεστόχριστα, οὐδὲν παρέχουσι διὰ τὸν ἐρευνητὴν ἐνδιαφέρον· τοὐναντίον ὅμως συμβαίνει ὡς πρὸς τὸ ὡραιότατον καθολικὸν τῆς μονῆς ἐν τῷ ὁποίῳ εὐτυχῶς ἡ νόσος τῆς ἐξωτερικῆς ἀσβεστοχρίσεως μικρὸν μόνον τμῆμα τοῦ νάρθηκος κατώρθωσε νὰ προσβάλῃ ***(εἰκ. 1)***.

1 Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας Α' 97, Β' 44.

2 Mistra Wien und Leipzig 1910, 24.

3 L'école Grecque dans l' architecture byzantine Paris 1916 σποράδην. Ὀλίγας λέξεις περὶ τοῦ ναοῦ ἔγραψεν ἐσχάτως καὶ ὁ κ. Γ. Σωτηρίου Ν. Ἑλληνομνήμων XIII, 481.

ΚΛΙΜΑΞ 10m.

3: Κατακόρυφος τομὴ τοῦ ναοῦ κατὰ τὸν ἄξονα.

18,65
Β
Α
9,10

0 5 10m.

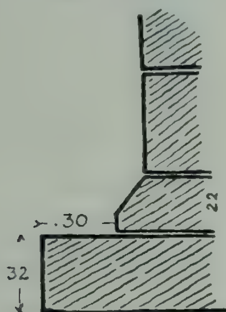
4: 'Οριζοντια τομη τοῦ ναοῦ.

16 6 24

Β' Τὸ καθολικόν.

1) Τὸ ἐσωτερικόν.

Ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς παρατιθεμένης κατόψεως (**εἰκ. 4**) ὁ ναὸς ἔχει σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου, μήκους 18,65 μ. καὶ πλάτους 10.57, καταλήγοντος πρὸς ἀνατολὰς εἰς τρεῖς ἡμιεξαγώνους κόγχας, ὧν ἡ μὲν μέση, μεγαλυτέρα τῶν ἄλλων, ἐξέχει κατὰ 1.28, αἱ δὲ ἄκραι κατὰ 0.50. Τὸ ὀρθογώνιον τοῦτο βαίνει ἐπὶ εὐρυτέρας τινὸς βάσεως (ὕψους 0.32) ἐξεχούσης 0.30—0.38 κατὰ πάσας τὰς πλευράς, πλὴν τῆς ἀνατολικῆς, καὶ σχηματιζούσης πέριξ τοῦ ναοῦ εἶδός τι θρανίου (**εἰκ. 5**).

5: Κρηπὶς τοῦ ναοῦ.

Τοιαύτη διαπλάτυνσις τῆς βάσεως δὲν εἶνε συνήθης εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ναούς, εἰμὴ μόνον ἐν 'Αργολίδι [1], ἔνθα ὅμως εἶνε δίβαθμος κατ' ἀπομίμησιν τῆς κρηπῖδος τῶν ἀρχαίων ναῶν, συνεχίζεται δὲ καὶ ὑπὸ τὰς κόγχας τοῦ ἱεροῦ.

'Εσωτερικῶς ὁ ναὸς διαιρεῖται διὰ δύο ἐγκαρσίως πρὸς τὰς μακρὰς πλευρὰς τοῦ ὀρθογωνίου βαινόντων τοίχων εἰς τρία κατὰ τὸ μῆκος αὐτοῦ τμήματα ἤτοι εἰς ἐξωνάρθηκα Β, ἐσωνάρθηκα Α καὶ κυρίως ναόν. (εἰκ. 4).

α) Ὁ ἐξωνάρθηξ.

Ὁ ἐξωνάρθηξ, πλάτους 2 65, καλυπτόμενος σήμερον διὰ ξυλίνης ὁριζοντίας ὀροφῆς, σχηματίζει κατὰ τὴν πρόσοψιν ἀνοικτὴν στοὰν ἐκ δύο κιόνων ἐν τῷ μέσῳ, διαμέτρου 0,32 καὶ ὕψους 2.45 μ., καὶ δύο ὀρθογωνίων πεσσῶν (0.45×0.56), ὧν ἑκάτερος εἶνε τοποθετημένος μεταξὺ τῶν γωνιῶν καὶ τοῦ ἀντιστοίχου κίονος. Τὰ μεταξὺ τῶν στηριγμάτων κενὰ γεφυροῦνται δι' ἡμικυκλικῶν, ὀλίγον εἰσεχόντων τόξων, δι' ὁμοίων δὲ τόξων συνδέονται καὶ αἱ γωνίαι τοῦ ἐξωνάρθηκος πρὸς τὰς παραστάδας τοῦ ὄπισθεν τοίχου. Πλὴν δὲ τοῦ μεσαίου μετακιονίου πάντα τὰ λοιπὰ ἀνοίγματα φράσσονται σήμερον κάτω διὰ θωρακείων κτιστῶν, ὕψους 0.90, ὄπισθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι κτιστὰ θρανία πλάτους καὶ ὕψους 0,45. Ὅμοια δὲ θρανία (πλάτ. 0.48) εὕρηνται καὶ πρὸ τοῦ ὀπισθίου τοίχου διακοπτόμενα εἰς τὸ μέσον ὑπὸ τῆς μόνης θύρας, δι' ἧς ὁ ἐξωνάρθηξ συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν ἐσωνάρθηκα.

Ἡ θύρα αὕτη διαστάσεων 1.60×2.25 φέρει ἄνωθεν ἡμικυκλικὴν κόγχην κοσμεῖται δὲ διὰ πλαισίου ἀποτελουμένου ἐξ ὡραίων ἀναγλύπτων μαρμαρίνων τεμαχίων· (εἰκ. 19,20) ὁ τρόπος ὅμως καθ' ὃν αἱ παραστάσεις τῶν γλυπτῶν εἶνε διατεταγμέναι ἐπὶ τῶν σταθμῶν καὶ ἡ μέσῳ μεγάλων λεσβίων κυματίων συνένωσίς των μετὰ τοῦ ὑπερθύρου ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ τεμάχια ταῦτα δὲν ἀνῆκον ἀρχικῶς εἰς τὴν θύραν ἀλλ' ἐλήφθησαν ἀλλαχόθεν. Θὰ ἴδωμεν δὲ ἀργότερον πόθεν εἶνε δυνατὸν νὰ προέρχωνται.

β) Ὁ ἐσωνάρθηξ.

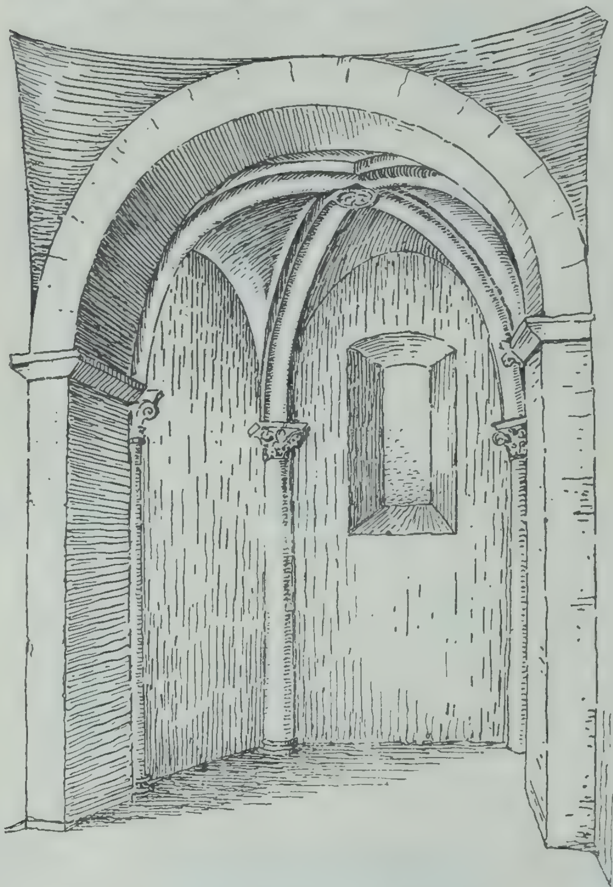
Διαβάντες τὴν θύραν κατερχόμεθα διὰ δύο βαθμίδων εἰς τὸν κατὰ 0.37 ἔχοντα τὸ δάπεδον αὐτοῦ χαμηλότερον ἐσωνάρθηκα (εἰκ. 3,4).

Τούτου οἱ τοῖχοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τοῦ ἐξωνάρθηκος, ἔχοντας πάχος μόνον 0.45, εἶνε πολὺ παχύτεροι· διότι ὁ μὲν δυτικὸς φθάνει τὰ 0.75 ὁ δὲ ἀνατολικὸς τὰ 0.80.

Ὁ ἐσωνάρθηξ ἔχει πλάτος 2.54 εἶνε δὲ πανταχόθεν κλειστὸς δεχόμενος τὸ φῶς μόνον διὰ τῆς θύρας, περὶ ἧς εἴπομεν, καὶ ἐκ δύο στενῶν καὶ πρὸς τὰ ἔσω εὐρυνομένων παραθύρων ἀνοιγομένων ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν πλευρῶν (εἰκ. 3,4). Δύο ζεύγη ἀντιμετώπων παραστάδων, χρησιμευουσῶν ὡς ποδαρικῶν δι' ἐγκάρσια τόξα, διαιροῦσι τὸν ἐσωνάρθηκα εἰς τρία κατὰ τὸ μῆκος αὐτοῦ τμήματα, ὧν τὸ μὲν μέσον μεγαλύτερον καὶ σχήματος ὀρθογωνίου (πλ. 3.33) καλύπτεται δι' ἀσπίδος βαινούσης ἐπὶ λοφίων, τὰ δὲ ἄκρα, τετράγωνα, δι' ὑπερυψωμένων σφαιρικῶν σταυροθολίων μετὰ βεργίων (nervures) φερομένων ἐπὶ τεσσάρων

1 Struck Athen. Mitt 1909 πίν. IX καὶ X. (Χώνικα καὶ Μέρμπακα.

ἰσχνῶν κιονίσκων, ὕψους 2,25 τοποθετημένων κατὰ τὰς γωνίας. ***(εἰκ 6)***.

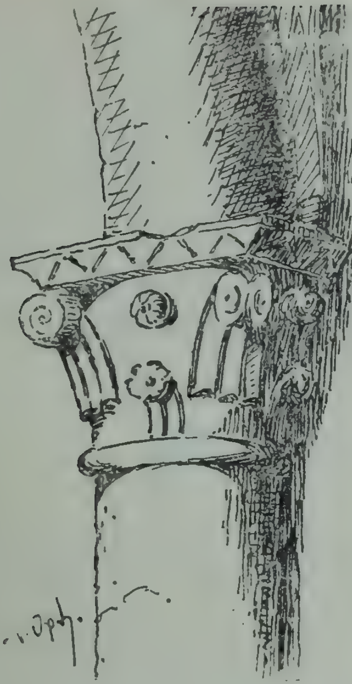
6: Βόρειον σταυροθόλιον τοῦ ἐσωνάρθηκος.

Ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ γλυπτικὴ διαμόρφωσις τοῦ σκελετοῦ τῶν σταυροθολίων (κιονίσκων καὶ βεργίων) καὶ ἡ διακόσμησις αὐτῶν. Οὕτω αἱ μὲν βάσεις τῶν κιονίσκων εἶνε εἴτε ἁπλαῖ πλίνθοι ***(εἰκ. 7,8,9)***, εἴτε τριμερεῖς ἀττικαὶ ἰωνικαὶ σπεῖραι (εἰκ 6)· οἱ δὲ κορμοὶ κυλινδρικοὶ καὶ τέλος τὰ κιονόκρανα καλαθοειδῆ ἀποτελούμενα ἐξ ὑψηλοῦ καλάθου συναπτομένου μετὰ τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος διὰ σπείρας ἡμικυκλικῆς (εἰκ. 7,9) ἢ ὀξυγωνίου (εἰκ. 8). καὶ στεφομένου ἄνωθεν ὑπὸ λοξοτμήτου ταπεινοῦ ἄβακος. Καὶ οἱ μὲν κορμοὶ τῶν κιονίσκων εἶνε ἀκόσμητοι, ὁ δὲ κάλαθος τῶν κιονοκράνων κοσμεῖται τινῶν μὲν διὰ μεγάλων φύλλων δρυὸς (εἰκ. 8) ἐναλλὰξ καὶ καλάμου ἢ ἀμπέλου ἐν μέσῳ ἑλικοειδῶν βλαστῶν (εἰκ. 9) τινῶν δὲ διὰ βλαστῶν τεταγμένων εἰς δύο ἐπαλλήλους σειρὰς καὶ συνελισσομένων τῶν μὲν ἄνω ὑπὸ τὰς γωνίας τοῦ ἄβακος, τῶν δὲ κάτω μέχρι τοῦ μέσου τοῦ ὕψους τοῦ καλάθου, ἔνθα καὶ διαμορφοῦνται εἰς ῥόδακας (εἰκ. 7). Εἴς τινα δὲ κιονόκρανα ἡ διακόσμησις ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἄβακος. (εἰκ. 7) Τὰ δὲ κυλινδρικὰ βεργία τοῦ σταυροθολίου φέρουσι διακόσμησιν μόνον κατὰ τὴν κλεῖδα, ἥτις εἶνε κατεσκευασμένη ἐξ ἑνὸς τεμαχίου περιέχοντος τὴν ἀρχὴν καὶ τῶν τεσσάρων βεργίων. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς κλειδὸς τοῦ βορείου σταυροθολίου παρεστάθη ἀδεξίως, ἐντὸς δίσκου, ἐλαφρῶς ἀνάγλυπτος ὁ «ἀμνὸς» μετὰ φωτοστεφάνου καὶ μακροῦ ὄπισθεν σταυροῦ, ***(εἰκ. 10)***, παράστασις, ἥτις ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ διετέλεσεν ἐν χρήσει μέχρι τοῦ 7ου μ.Χ. αἰῶνος, ὅτε καὶ ἀπηγορεύθη κατ᾽ ἀπόφασιν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, ἐν δὲ τῇ Δύσει οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ἐφαρμόζεται. Κατὰ δὲ τὴν κλεῖδα τοῦ νοτίου σταυροθολίου εἰκονίσθη, ἐντὸς κύκλου πάλιν, ἄλλη συμβολικὴ παράστασις, πτηνὸν μετὰ φωτοστεφάνου ***(εἰκ. 11)***. κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περιστερά, σύμβολον τοῦ Ἁγ. Πνεύματος.

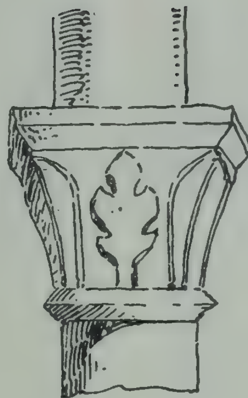
Τὸ εἶδος τῶν σταυροθολίων, ἅτινα περιεγράψαμεν δὲν εἶνε βυζαντινόν [1]. Τὰ βεργία, οἱ κάτωθεν αὐτῶν κιονίσκοι, ἡ διακόσμησις τῶν κιονοκράνων των καὶ τέλος αἱ ἐπὶ τῶν κλειδῶν συμβολικαὶ παραστάσεις εἶνε πάντα χαρακτηριστικὰ τῆς δυτικῆς τέχνης. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐσωτερικὴ διαμόρφωσις τῶν δύο ἄκρων διαμερισμάτων τοῦ ἐσωνάρθηκος εἶνε προϊὸν φραγκικῆς μετασκευῆς τοῦ ναοῦ, περὶ ἧς θέλομεν ὁμιλήσει βραδύτερον.

Παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ἐσωνάρθηκος εὑρίσκεται μακρὰ σαρκοφάγος ἐκ σκληροῦ κιτρινερύθρου ἀσβεστολίθου, σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, ὕψους 0.58 καλυπτομένη ὑπὸ πλακὸς ἀναγλύπτου μήκους 1.53, πλάτους 0.90. καὶ πάχους 0.19. Ἡ πλὰξ αὕτη φέρει βαθέως ἐγγεγλυμμένον κόσμημα συνιστάμενον ***(εἰκ. 12)***. ἐξ ὀρθογωνίου πλαισίου. ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶνε

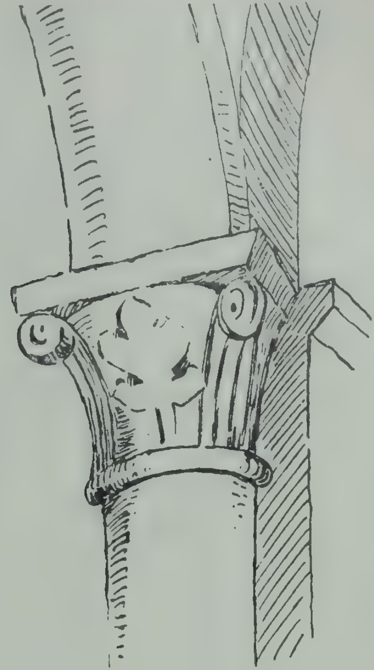
1 Σταυροθολίων βεργωτῶν ἔχομεν καὶ ἄλλα ἐν Ἑλλάδι παραδείγματα, ὧν τέσσαρα μὲν ἐν Ἀττικῇ (Ὑπαπαντὴ Ἀθηνῶν **Enlart: Revue de l'art chrétien 1897,313 Struck: Athen und Attika 1911** εἰκ. **163** Ἁγ. Ἰωάννης Μαγκούτης (σήμερον κατηδαφισμένος) **Couchaud: Choix d' églises byzantines en Grèce 1842** πίν. 6. Ὄμορφη Ἐκκλησιὰ νότιον Παρεκκλήσιον Ὀρλάνδου: Ἡ Ὄμορφη Ἐκκλησιὰ εἰκ. **14** καὶ **15**, Νταοῦ Πεντέλης νάρθηξ **Heaton Comyn: BSA IX, 1902-3** πίν. **XVI)**, ἓν ἐν Χαλκίδι (Ἁγ. Παρασκευὴ) **Strzygowski: Δ. Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ετ. Β′** σελ. **715-16)** καὶ ἕτερον ἐν Ἄρτῃ (νότιον προστῷον Ἁγ. Θεοδώρας). Ταῦτα πάντα προέρχονται εἴτε ἐκ προσθηκῶν εἴτε ἐκ μεταβολῶν γενομένων ὑπὸ τῶν Φράγκων ἢ ὑπὸ Βυζαντινῶν μὲν ἀλλ᾽ ἐπὶ φραγκοκρατίας κατ᾽ ἐπίδρασιν.

7: Κιονίσκος τοῦ Ν. σταυροθολίου

8: Κιονόκρανον τοῦ Ν. σταυροθολίου.

9: Κιονόκρανον τοῦ Ν. σταυροθόλιου.

ἐγγεγραμμένοι ρόμβοι διαδοχικοὶ καταλήγοντες κατὰ τὰς γωνίας εἰς καρδιόσχημα φύλλα. Τὰ μεταξὺ τῶν ρόμβων καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀρθο-

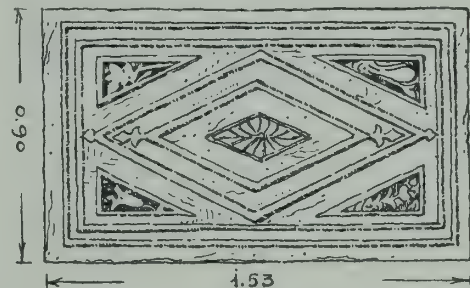

10: Κλεὶς τοῦ Β. σταυροθολίου.

11: Κλεὶς τοῦ Ν. σταυροθολίου.

γωνίου πλαισίου κενὰ ἐπληρώθησαν διὰ τριγώνων κοσμηθέντων διὰ ποικιλοσχήμων φύλλων καὶ ἀνθέων. Τὸ διακοσμητικὸν τοῦτο θέμα κυριαρχεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Παραδείγματά του ἔχομεν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγ. Σεργίου καὶ Βάκχου [1], τῇ Ἁγ. Σοφίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως [2] καὶ ἐπὶ σαρκοφάγου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης [3], ἐν Ἁγ. Ἀπολλιναρίῳ τῆς Ῥαβέννης τῷ τε Νέῳ [4] καὶ τῷ ἐν Classe [5], ἐν Ἁγ.

12: Πλὰξ θωρακείου ἀνάγλυπτος.

Τίτῳ τῆς Κρητικῆς Γόρτυνος, ἐν τῷ ἐν Νικαίᾳ ναῷ τῆς Κοιμήσεως [6], ἐν Καισαριανῇ [7], ἐν Ἁγίῳ Ὄρει [8] κλπ. Τὸ ἀνάγλυφον λοιπὸν τοῦτο εἶνε τοῦ 6ου

1 Jackson: Byzantine and Romanesque architecture Cambridge 1913 I πίν. XI. Bréhier: N. archives des missions scientifiques 1911 fasc. 3 πίν. XIII.

2 Ἀντωνιάδου: Ἔκφρασις τῆς Ἁγ. Σοφίας Τόμ. Β' εἰκ. 332 Lethaby and Swainson The church of Sancta Sophia σ. 261.

3 Ebersolt: N. Archives des missions scientifiques 1911 fasc. 3 πίν. XIV εἰκ. 22.

4 Diehl: Ravenne σ. 89.

5 Holzinger: Altchristliche und byzantinische Baukunst Leipzig 1909 σ. 72.

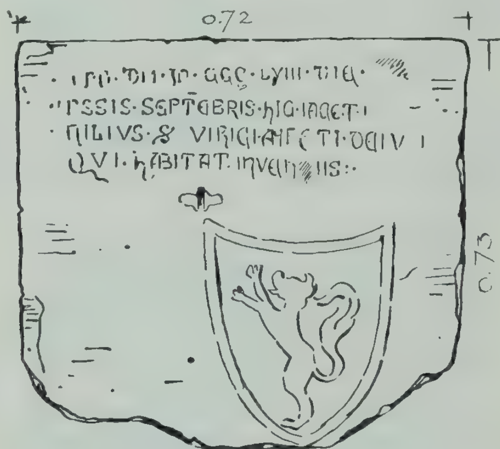
6 Wulff: Die Koimesiskirche zu Nicäa Strassburg 1903 σ. 168 εἰκ. 31.

7 Strzygowski: Ἀρχ. Ἐφημ. 1902 90.

8 Schlumberger: Epopée byzantine B', 429.

μ.Χ. αἰῶνος ἀλλὰ δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἐξεταζομένην σαρκοφάγον· διότι οὔτε τὸ ὑλικόν του, οὔτε αἱ διαστάσεις του συμφωνοῦσι πρὸς τὰς τῆς σαρκοφάγου. Προερχόμενον τὶς οἶδε ἐκ τίνος παλαιοχριστιανικοῦ μνημείου, θὰ ἐτοποθετήθη ἀργότερον ὑπὸ τῶν μοναχῶν ἐν ᾗ θέσει εὕρηται σήμερον, εἰς ἀντικατάστασιν βεβαίως τοῦ θραυσθέντος ἀρχικοῦ καλύμματος τῆς σαρκοφάγου.

Τμῆμα τοῦ πραγματικοῦ καλύμματος τῆς ἐν λόγῳ σαρκοφάγου εἶνε πιθανῶς ἡ ἐρυθρωποῦ χρώματος καὶ πλάτους 0.72 μετ' ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς πλὰξ ἥτις εὕρηται σήμερον ἐντετειχισμένη ἐντὸς μάνδρας ἐκτισμένης καθέτως πρὸς τὴν Ν. πλευρὰν τοῦ ναοῦ παρὰ τὴν Ν.Α. αὐτοῦ γωνίαν. Ὁ λίθος, οὗ παρέχομεν ἐνταῦθα πανομοιότυπον ***(εἰκ. 13)*** φέρει ἄνω μὲν τέσσαρας σειρὰς λατινικῶν γραμμάτων (ὕψος γρ. 0,025) κάτω δὲ καὶ ὀλίγον δεξιὰ ἐντὸς θυρεοῦ ἐλαφρῶς ἔκτυπον σῆμα,

13: 'Επιγραφὴ λατινικὴ ἐπιτύμβιος.

λέοντα ὀρθὸν μετὰ θυσανωτῆς οὐρᾶς βλέποντα πρὸς τἀριστερά. Ἡ ἐπιγραφὴ λέγει:

[An]no D(omi)N(i) M.CCC.LVIII. die
Mesis.Septebris.hic jacet.[Ma]
nilius.(filiu)S· Viridi·ani E(qui)ti·De Luc[inis]
qui.habitat in Ven[et]iis.

Ὁ Buchon [1], ὅστις εὗρε τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῷ νάρθηκι ἀνέγνω ἐν στ. 3 S^ti Viridi militi de Lucinia. Κατὰ ταῦτα ὁ τάφος τοῦ ἐσωνάρθηκος τῶν Βλαχερνῶν δὲν ἀνήκει, ὡς ὑπετέθη, οὔτε εἰς τὸν Βιλλαρδουῖνον [2] οὔτε εἰς τὸν Robert d'Anjou, [3] οὔτε εἰς τὸν σύζυγον τῆς Ἰσαβέλλας Florent de Hainaut [4], ἀλλ' εἰς Ἐνετόν τινα εὐγενῆ—ὡς δηλοῖ τὸ σῆμα—θανόντα κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1358 καὶ ταφέντα ἐν Βλαχέρναις. Δὲν εἶνε δ' ἀπίθανον ὁ Ἐνετὸς οὗτος νὰ εἶνέ τις ἐκ τῶν διοικητῶν τῆς Γλαρέντζας, πρωτευούσης τῆς φραγκικῆς Ἀχαΐας, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους διετέλει ὑπὸ τὴν Ἐνετικὴν κυριαρχίαν [5].

γ) Ὁ κυρίως ναός.

Ἀπὸ τοῦ ἐσωνάρθηκος διὰ τριῶν θυρῶν, μιᾶς μεγάλης τοξωτῆς (165×3,53) ἐν τῷ μέσῳ — τῆς λεγομένης βασιλείου — καὶ δύο μικροτέρων (0,80×200) κατὰ τὰ ἄκρα διαμερίσματα εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κυρίως ναόν, ὅστις φέρει δύο ἔτι ἐξωτερικὰς εἰσόδους (1.40×3.10) ἑκατέραν ἐν τῷ μέσῳ τῶν μακρῶν αὐτοῦ πλευρῶν (εἰκ. 4).

Ὁ κυρίως ναὸς ἔχει τὸ σχῆμα βασιλικῆς σχηματιζομένης διὰ δύο τοξοστοιχιῶν παραλλήλων πρὸς τὰς μακρὰς αὐτοῦ πλευράς, αἵτινες διαιροῦσι τὸν ὀρθογώνιον χῶρον εἰς τρία κατὰ μῆκος κλίτη, ἓν μέσον πλάτους 3.75, καὶ δύο ἄκρα πλάτους 2.28. Τὰ πλάτη τῶν κλιτῶν τούτων περιορίζονται ἐν τῷ ἱερῷ εἰς 3,25 καὶ 1,85 λόγῳ τοῦ μεγαλυτέρου πάχους, ὅπερ ἔχουσιν οἵ τε ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ ἱεροῦ καὶ τὰ ἄκρα ἀνατολικὰ τμήματα τῶν τοξοστοιχιῶν, ἅτινα χωρίζουσι τὸ βῆμα ἀπὸ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ διακονικοῦ.

Ἑκατέρα τῶν τοξοστοιχιῶν ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τόξων στηριζομένων ἐπὶ δύο κιόνων καὶ δύο παραστάδων (εἰκ 3). Ἐκ τῶν παραστάδων δὲ τούτων αἱ μὲν ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου ἔχουσι πάχος 0.80 καὶ ἐξοχὴν 0.58, αἱ δὲ δύο ἀνατολικαὶ ἀποτελοῦσι τὰ μέτωπα τῶν 0.94 παχέων τοίχων, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἴπομεν.

Οἱ κίονες συνίστανται ἐκ μονολίθων κορμῶν μαρμαρίνων, διαμέτρου 0.37 καὶ ὕψους 2.75,

1 La Grèce continentale et la Morée 1843 σελ. 512 Atlas des recherches Histor σ. 6 πίναξ περιεχομένων.

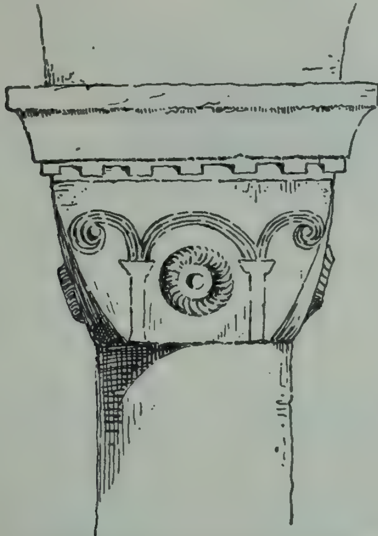
2 Δ. Δ. Χατζηγιάννης 'Εστία 1883, 698.

3 R. Rodd, The princes of Achaia A', 142.

4 Ν. 'Ελληνομνήμων ΙΖ' σελ. 102

5 W. Miller, 'Ιστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν 'Ελλάδι Μετάφρ. Σπ. Λάμπρου 1909-1910 τόμ. Α' σελ. 412.

βαινόντων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ δαπέδου στεφομένων δ' ἄνω ὑπὸ σφαιροειδῶν κιονοκράνων, ὕψους

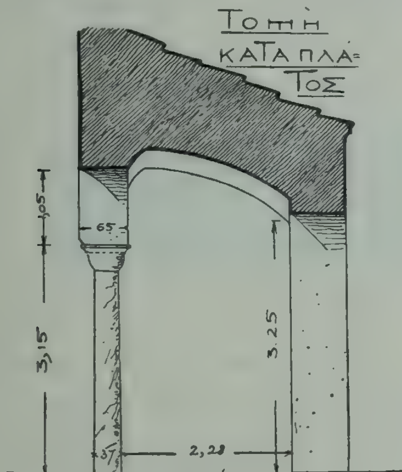
14: Κιονόκρανα τῶν κιόνων τῆς σολέας.

0.40. Περίεργος εἶνε ἡ διακόσμησις τῶν κιονοκράνων τούτων. Κάτωθεν ταπεινοῦ τετραγώνου ἄβα-

15: Ῥόδαξ τοῦ κιονοκράνου.

κος, πλευρᾶς 0.61 κοσμουμένου δι' ὀδόντων ***(εἰκ. 14)*** εἰκονίζεται ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς σειρὰ τριῶν ἐλαφρῶς ἀναγλύπτων τοξιλίων στηριζομένων ἐπὶ

16: Τομὴ κατὰ πλάτος τῶν κλιτῶν.

κιονίσκων. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχει μέγας ἀνάγλυπτος ῥόδαξ, ὅστις εἴς τινα μὲν κιονόκρανα διαμορφοῦται ὡς σπεῖρα εἰκ. 14 εἰς ἄλλα δὲ ἔχει τὴν ἐν εἰκόνι 15 μορφήν.

Ἐπὶ τῶν κιόνων βαίνουσι τόξα ἐλαφρῶς ὑπερυ-

17: Ὄψις τῶν ἐνισχυντικῶν ζωνῶν τῶν θόλων.

ψωμένα ἔχοντα τὴν κλεῖδα εἰς ὕψος 4,20 ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι τὸ πάχος τοῦ ὑπὲρ τοὺς κιόνας τοίχου εἶνε μεγαλύτερον τῆς πλευρᾶς τοῦ ἄβακος, οὕτως ὥστε γεννᾶται ὑπεράνω τοῦ ἄβακος μικρά τις κρέμασις 0.07 (πβλ. εἰκ. 16).

Ἐνδιαφέρων εἶνε ὁ τρόπος τῆς στεγάσεως τοῦ κυρίως ναοῦ, καὶ τοῦ ἱεροῦ, παρουσιάζων συγχρόνως ἐφηρμοσμένα τρία διάφορα συστήματα καλύψεως. Οὕτω τὸ μὲν ἱερόν, ἔχον τὸ δάπεδον κατὰ 0.35 ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ ναοῦ, καλύπτεται κατὰ τὰ τρία αὐτοῦ κλίτη διὰ κτιστῶν ἡμικυλινδρικῶν καμαρῶν βαινουσῶν ἀπ' Α πρὸς Δ. Τὸ δὲ μέσον κλῖτος τῆς σολέας φέρει ἄνωθεν στέγην ξυλίνην[1] ἄλλοτε ὁρατήν, σήμερον δ' ἀποκρυπτομένην ὑπὸ μεταγενεστέρας ξυλίνης ὀροφῆς, τοποθετημένης εἰς ὕψος 6.90 ἀπὸ τοῦ δαπέδου ἤτοι κατὰ 1,10

1 Ἡ πρὸς τὸν κ. **Millet Ecole grecque** σελ. **31** πληροφορία τοῦ κ. **Laurent**, ὅτι ἡ στέγη τοῦ μέσου κλίτους εἶνε θολωτὴ δὲν εἶνε ἀκριβής.

ὑψηλότερον τῆς κλειδὸς τῆς μέσης καμάρας τοῦ ἱεροῦ. Τέλος τὰ πλάγια κλίτη τοῦ ναοῦ καλύπτονται διὰ κτιστῶν τεταρτοκυλίνδρων (μέγ. ὕψ 4.30) βαινόντων ἐπὶ παχειῶν ἐνισχυτικῶν ζωνῶν **(εἰκ. 16,17)**. Καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι τρόποι καλύψεως εἶνε συνήθεις ἐν Ἑλλάδι ἂν καὶ ὁ δεύτερος εἶνε πολὺ σπανιώτερος τοῦ πρώτου δυνάμενος νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιβίωσις τῆς ξυλίνης στέγης τῶν παλαιοχριστιανικῶν ναῶν, ἧς βλέπομεν ποῦ καί που ὀλίγα παραδείγματα [1]. Σπάνιον ὅμως ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ εἶνε τὸ διὰ τεταρτοκυλίνδρων ἐπὶ ἐνισχυτικῶν ζωνῶν σύστημα καλύψεως [2], ὅπερ βλέπομεν ἐν ἐφαρμογῇ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ρωμανικοὺς ναοὺς τῆς Νοτίου Γαλλίας [3].

Ἐλλείψει τρούλλου ὁ φωτισμὸς τοῦ ναοῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ παραθύρων ἀνοιγομένων κατὰ τὸ μέσον κλῖτος καὶ δὴ κάτωθεν τῆς μεσαίας στέγης, ἐπὶ τῶν τοίχων δηλαδή, οἵτινες βαίνοντες ἐπὶ τῶν τοξοστοιχιῶν ὑπερέχουσι τῶν στεγῶν τῶν πλαγίων κλιτῶν σχηματίζοντες τὸν φωταγωγόν. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν μακρῶν πλευρῶν ὑπάρχουσι ἀνὰ δύο φωτεινὰ τοξωτὰ ἀνοίγματα εἰς ὕψος 5,40 ἀπὸ τοῦ δαπέδου διαστάσεων 0.57×0.80 (ἐξωτερικῶς), (εἰκ. 3) ἀνὰ ἓν δὲ ἄνοιγμα εὕρηται ἐφ' ἑκατέρας τῶν στενῶν πλευρῶν, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς. Κατὰ τὰς κάτω πλευρὰς τῶν κλιτῶν παράθυρα δὲν ὑπάρχουσιν.

δ) τὸ ἱερόν.

Τὸ ἱερὸν εἶχεν, ὡς συνήθως, ἴδιον φωτισμὸν ἐκ τριῶν μονολόβων τοξωτῶν παραθύρων ἀνοιγομένων κατὰ τὸν ἄξονα ἑκάστης κόγχης. Ὑπάρχει δὲ καὶ κατὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ διακονικοῦ μικρόν, μετὰ χαμηλωμένων τόξων ὀρθογώνιον παράθυρον· ἀλλὰ τοῦτο ἔχει ἀνοιχθῇ πολὺ μεταγενέστερον.

1 Ἁγία Θεοδώρα Ἄρτης Millet École Grecque σελ. 29. Κοίμησις τῆς Θεοτόκου Καλαμπάκας Lampakis Mémoire εἰκ.43.

2 Τὰ μόνα μέχρι τοῦδε γνωστὰ παραδείγματα τεταρτοκυλίνδρου ἐν βυζ. ναοῖς εὑρίσκονται ἐν Βλαχορραντζῇ τῆς Ἠπείρου *Βερσάκης* ΠΑΕ 1914, 246. ἐν Πάλιανη τῆς Κρήτης *Gerola* Monumenti veneti nell'isola di Creta εἰκ. καὶ ἐν Πλάτσᾳ τῆς Μάνης Traquair BSA (1908-9) πίν. XV.

3 Enlart: Architecture religieuse Paris 1919 I εἰκ. σελ. 294, P. Léon: L'art Roman Paris σελ. VI. Joseph: Geschichte der Baukunst I εἰκ. 364 E. Corroyer: Architecture romane εἰκ. 138.

ε) Τὸ εἰκονοστάσιον.

Ἀντὶ τοῦ σημερινοῦ κτιστοῦ εἰκονοστασίου ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἐν τῷ ναῷ μαρμάρινον, ὅπερ καταστραφὲν καὶ τεμαχισθέν, τίς οἶδε τίνος ἕνεκα αἰτίας, ἐχρησιμοποιήθη ὑστερώτερον ἐν μέρει πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ πλαισίου τῆς ἀπὸ τοῦ ἐξωνάρθηκος εἰς τὸν ἐσωνάρθηκα ἀγούσης θύρας. Ὅτι δὲ τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ ἐν λόγῳ πλαίσιον τεμάχια ἀνήκουσιν εἰς εἰκονοστάσιον ἀποδεικνύουσι τοῦτο μὲν αἱ διαστάσεις καὶ ἡ τομή των **(εἰκ. 18)**, ἥτις εἶνε χαρακτηριστικὴ δι' ἐπιστύλια εἰκο-

18: Τομὴ ἐπιστυλίων τοῦ εἰκονοστασίου.

νοστασίων, τοῦτο δὲ ἡ διάταξις τῆς διακοσμήσεως τοῦ ἐξ αὐτῶν ὡς ὑπερθύρου σήμερον χρησιμεύοντος **(εἰκ. 19)**. Πράγματι ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς

19: Κάτω ὄψις ἐπιστυλίων εἰκονοστασίου.

παρατιθεμένης εἰκόνος ἡ διακόσμησις τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ λοξοτμήτου ὑπερθύρου δὲν εἶνε συνεχής. Μεταξὺ ἑνὸς μέσου τμήματος, ἐν ᾧ παρίστανται τρεῖς ἐφαπτόμενοι ἀλλήλων κύκλοι περιβάλλοντες ὁ μὲν σταυρὸν ἰσοσκελῆ, οἱ δὲ ρόδακας ἑξαφύλλους, καὶ τῶν ἑκατέρωθεν διακοσμήσεων ὧν λόγῳ τῆς ἐντειχίσεως, φαίνονται σήμερον μόνον τὰ ἄκρα τμήματα μεσολαβοῦν χῶροι τετράγωνοι ἐντελῶς ἀκόσμητοι. Ἡ τοιαύτη ὅμως διάταξις ἰδιάζει μόνον εἰς ἐπιστύλια εἰκονοστασίων [4] στηριζόμενα ἐπὶ τετραγώνων στηριγμάτων, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἐφάπτονται τῶν μεταξὺ τῆς διακοσμήσεως τετραγώνων κενῶν, ἅτινα τούτου ἕνεκα παραμένουσιν ἀκόσμητα. Τὸ ὑπέρθυρον λοιπὸν τοῦ νεωτέρου πλαισίου τῆς θύρας κοσμούμενον κατὰ τὴν

4 Π. χ. ἐν Ἁγ. Ἀποστόλοις Λεοντάρη Orlandos, Revue des études grecques 1921, σελ. 174 εἰκ. 6, C.

ἐμπροσθίαν του ἐπιφάνειαν δι' ἀνθεμίων καὶ ἄλλων κοσμημάτων **(εἰκ. 20)** ἀνήκει ἀσφαλῶς εἰς τὸ παλαιὸν τοῦ ναοῦ εἰκονοστάσιον. Εἰς τὸ αὐτὸ δ' εἰκονοστάσιον ἀνήκουσι, λόγῳ τῶν διαστάσεων καὶ

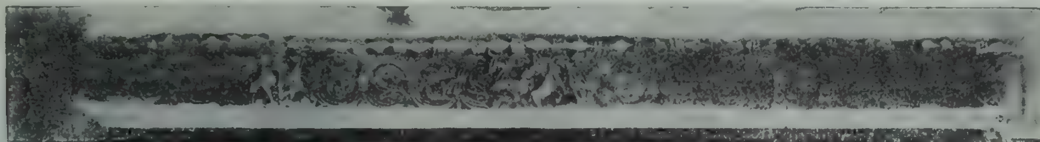
20: Ἐμπροσθία ὄψις ἐπιστυλίου κιονοστασίου

τῆς διακοσμήσεώς των, καὶ οἱ ἀποτελοῦντες τοὺς σταθμοὺς τοῦ αὐτοῦ πλαισίου θύρας λίθοι, οὗ ἡ διατομὴ εἶνε ὀρθογώνιον στεφόμενόν δι' ὡραίων βυζαντινῶν ἀστραγάλων **(εἰκ. 21)** σχηματιζο-

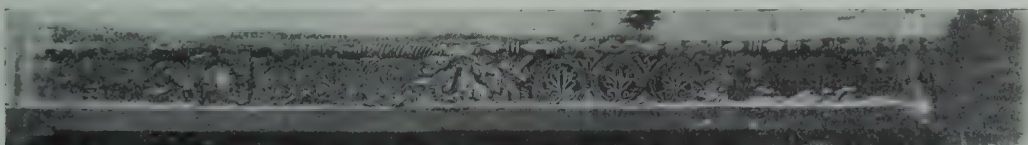
21: Ἀστράγαλος ἐπιστυλίου.

μένων δι' ἀτρακτοειδῶν σωματίων συνενουμένων διὰ τριῶν κρίκων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κλασσικὸν ἀστράγαλον, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ κρῖκοι οὐδέποτε εἶνε πλείονες τῶν δύο. Ἡ κατακόρυφος παρειὰ τῶν λίθων τούτων εἶνε κατάκοσμος διὰ ποικίλων βυζαντινῶν θεμάτων **(εἰκ. 22, 23)**. Κοσμήματα φυτικά, ἑλικοειδῆ, καὶ ἀνθεμιοειδῆ, σταυροὶ ἐντὸς τόξων φερομένων ὑπὸ διδύμων κιονίσκων, πτηνὰ χαριεντιζόμενα μετὰ τετραπόδων, ἢ ραμφίζοντα βότρυν ἢ πίνοντα ἐκ περιρραντηρίου πληροῦσι κατὰ τρόπον διακοσμητικώτατον ὅλην τὴν ἐμπροσθίαν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἰσότης μήκους καὶ ἡ αὐστηρῶς συμμετρικὴ διάταξις τῆς διακοσμή-

22: Τεμάχιον ἐπιστυλίου τοῦ εἰκονοστασίου Α.

σεως τῶν δύο τούτων τεμαχίων, μαρτυρεῖ ὅτι ἦσαν που συμμετρικῶς τοποθετημένα καὶ ὅτι ἀπετέλουν τὸ ἐν συνέχειαν τοῦ ἑτέρου. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ἐσχημάτιζον δοκὸν μήκους $2 \times 2.27 = 4.54$. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μεταξὺ τῶν τοίχων τοῦ ἱεροῦ ἄνοιγμα εἶνε 3.95 πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν

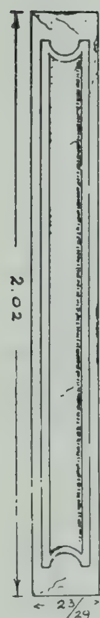

23: Τεμάχιον ἐπιστυλίου τοῦ εἰκονοστασί.υ Β.

ὅτι ἕκαστον ἄκρον ἦτο ἐντετειχισμένον κατὰ 0.30. Τοῦτο δὲ πράγματι φαίνεται καὶ ὅτι συνέβαινε ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ κοσμήματος, ἥτις παρατηρεῖται ἐπὶ μήκους 0.30 ἀπό τε τοῦ ἀριστεροῦ ἄκρου τοῦ ἑνὸς (Α) καὶ τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τοῦ ἄλλου (Β). Ἐπειδὴ δὲ τοποθετουμένων τῶν λίθων Α καὶ Β κατ' ἐπέκτασιν γεννᾶται κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ἀνοίγματος ἁρμός, συμπεραίνομεν ὅτι τὰ ἐπιστύλια Α καὶ Β ἐστηρίζοντο ἐπὶ ἄλλου ἐπιστυλίου. Κατὰ ταῦτα τὸ μὲν ἰσχυρότερον ὕψους 0.25 μὲ τὴν λοξότμητον μορφὴν ἐπιστύλιον καὶ τὴν κεκοσμημένην κάτω ἐπιφάνειαν, ἐσχημάτιζε τὴν πρώτην ταινίαν τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ εἰκονοστασίου, τὰ δὲ ἐλαφρότερα ὀρθογωνίου τομῆς τεμάχια Α καὶ Β ἀκόσμητα τὴν κάτω ἐπιφάνειαν, θὰ ἐσχημάτιζον τὴν δευτέραν ταινίαν τοῦ ἐπιστυλίου, στεφομένην ὑπὸ τοῦ ἀστραγάλου.

Θὰ ἠδύνατό τις ἐν τούτοις νὰ ὑποθέσῃ καὶ ὅτ

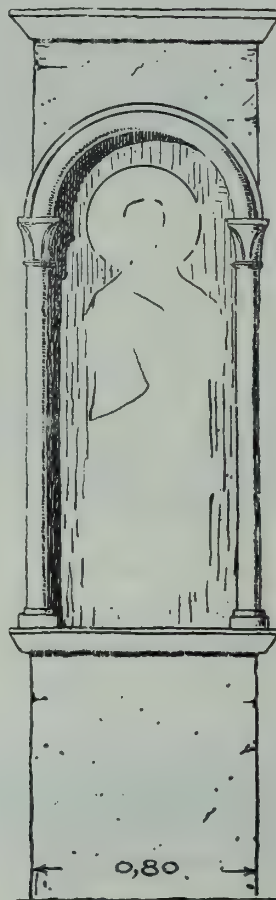
τὰ ὀρθογωνίου τομῆς ἐπιστύλια μήκους 2.27 ἀνῆκον εἰς τὸ ἐπιστύλιον τῶν πρὸ τῆς προθέσεως καὶ τοῦ διακονικοῦ τμημάτων τοῦ εἰκονοστασίου, πρὸς τῶν ὁποίων τὰ ἀνοίγματα (1.82 καὶ 1.87) συμβιβάζεται τὸ μῆκός των. 'Αλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀκόσμητον τῆς κάτω ἐπιφανείας των ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ φθορὰ τοῦ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν τοῦ δὲ κατὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον καὶ τέλος ἡ αὐστηρὰ συμμετρία τῆς ἐπ' αὐτῶν διακοσμήσεως ἀποδεικνύουσι πιθανωτάτην τὴν πρώτην ἐκδοχήν.

24: Πεσσός

Εἰς τὸ αὐτὸ εἰκονοστάσιον ἀνήκει πιθανώτατα καὶ πεσσὸς ἐξ ἐρυθρωποῦ λίθου ἐντετειχισμένος παρὰ τὴν ΒΔ τοῦ ἐξωνάρθηκος γωνίαν· διότι ἡ διατομή του (0.23×0.20) ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ μεταξὺ τῆς διακοσμήσεως τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ ἐπιστυλίου κενά. Ὁ πεσσὸς ***(εἰκ. 24)*** κοσμεῖται κατὰ τρεῖς αὐτοῦ πλευρὰς διὰ τοῦ συνήθους εἰς στηρίγματα εἰκονοστασίων κοσμήματος ἔχει δὲ ὕψος 2.02. Τὸ σχετικῶς μικρὸν τοῦτο ὕψος δὲν πρέπει νὰ ξενίσῃ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ μαρμάρινα βυζαντινὰ τέμπλα κατεσκευάζοντο πολὺ χαμηλά. Οὕτω π. χ. ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τῶν Πυλῶν, παρὰ τὰ Τρίκκαλα τῆς Θεσσαλίας (Πόρτα Παναγιά), ἐπὶ μεσαίου ἀνοίγματος τοῦ ἱεροῦ 3.10, οἱ κιονίσκοι ἔχουσιν ἄνευ τοῦ κιονοκράνου ὕψος 2.07, εἰς δὲ τὴν πρόθεσιν καὶ τὸ διακονικὸν 2.07 μετὰ καὶ τοῦ κιονοκράνου.

Πλὴν δὲ τοῦ κυρίως εἰκονοστασίου ὑπάρχουσι σήμερον ἐν τῷ ναῷ καὶ τέσσαρα προσκυνητάρια ἐκ πώρου λίθου δύο μὲν ἑκατέρωθεν τοῦ εἰκονοστασίου δύο δὲ ἐρειδόμενα ἐπὶ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς βασιλείου πύλης παραστάδων. Τὰ προσκυνητάρια ταῦτα ***(εἰκ. 17*** καὶ ***25)*** τοποθετημένα εἰς ὕψος 0.96 ἀπὸ τοῦ δαπέδου ἀποτελοῦνται ἐκ δύο κιονίσκων ὑποβασταζόντων ἡμικυκλικὸν τόξον, ὅπερ ὅμως περιέργως δὲν φέρει, ὡς τὰ βυζαντινά, στέψιν τινα ὑπεράνω καὶ διὰ τοῦτο ὑστερεῖ ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως. Ἓν ἄλλο δὲ μειονέκτημα τῶν προσκυνηταρίων τούτων εἶνε ὅτι τὸ πλάτος των ὑπερβαίνει τὸ πάχος τῆς παραστάδος, ἐφ' ἧς ἐρείδεται. Ἡ μορφὴ τῶν μετὰ φύλλων καλάμου κιονοκράνων τῶν κιονίσκων του καὶ ἡ τομὴ τοῦ τόξου τοῦ προσκυνηταρίου τούτου μαρτυροῦσι χρόνους φραγκικούς.

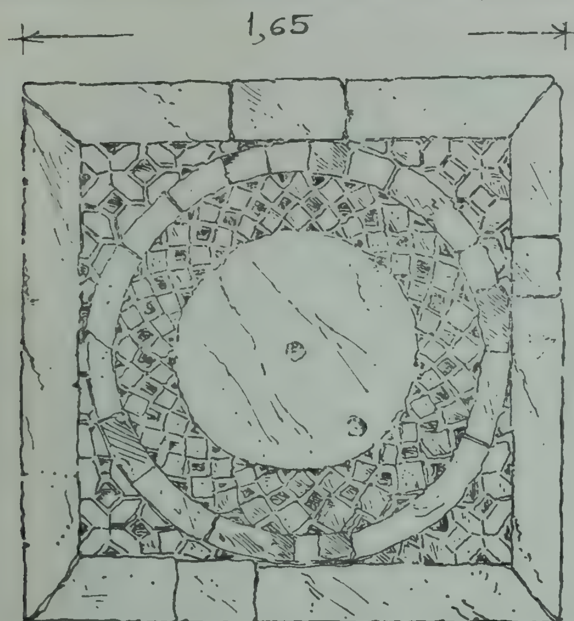
25: Προσκυνητάριον.

'Εκ τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως τοῦ ναοῦ ἐλάχιστα δυστυχῶς διετηρήθησαν. Οὕτω ἐκ τοῦ δαπέδου διεσώθη μόνον τὸ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὑπὸ τῶν τεσσάρων κιόνων τῆς βασιλικῆς σχηματιζομένου ὀρθογωνίου ὡραῖον μαρμαροθέτημα—τὸ ὀμφάλιον — ***(εἰκ. 26)*** συντεθειμένον ἐκ μικρῶν τετραγώνων καὶ ῥομβοσχήμων μαρμάρων χρώματος λευκοῦ, κυανοῦ καὶ ἰώδους, σχηματιζόντων κύκλον ἐγγεγραμμένον ἐντὸς τετραγώνου πλευρᾶς 1.65.

Τοιχογραφίαι καὶ φορητὴ εἰκὼν Βλαχέρνας.

'Εκ τῶν τοιχογραφιῶν, αἵτινες ἄλλοτε θὰ ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους, καὶ ἃς ἐξήλειψε γενναία ἀσβεστόχρισις, διετηρήθησαν ὀλίγαι μόνον ἐν τῷ διακονικῷ. 'Επὶ τῆς καμάρας καὶ τῶν τοίχων τοῦ διαμερίσματος τούτου εἰκονίσθησαν ἐντὸς μικρῶν

ὀρθογωνίων τμημάτων χωριζομένων δι' ἐρυθρῶν ταινιῶν οἱ 24 οἶκοι τοῦ Ἀκαθίστου. Δεῖγμα αὐτῶν

26: Ὀμφάλιον.

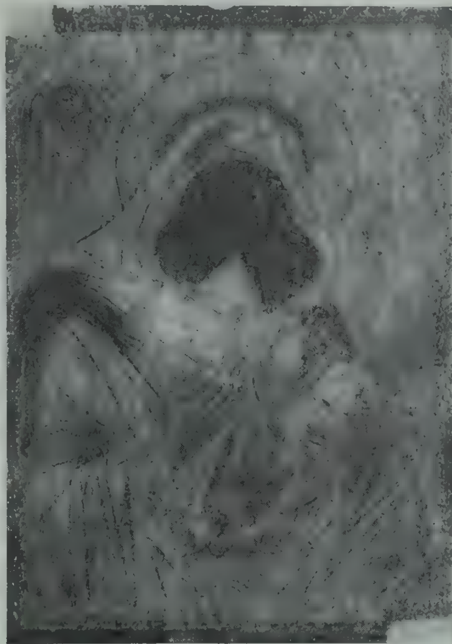
παρέχει ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν τῆς Ὑπαπαντῆς, ἐν ᾗ τὸ παιδίον Ἰησοῦν φέρει εἰς τὰς ἀγκάλας του ὁ Συμεὼν **(εἰκ. 27)**. Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ διακο-

27: Τοιχογραφία τοῦ διακονικοῦ.

νικοῦ ἔχουσι καλὸν ὁπωσδήποτε σχέδιον, φαίνεται δ' ὅτι ἐποιήθησαν κατὰ τὸν $17^{ον}$ μ. Χ. αἰῶνα.

Τοῦ λόγου δ' ὄντος περὶ εἰκόνων καὶ ἵνα περάνωμεν τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ, θὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν ἀργυρένδυτον παλαιὰν φορητὴν εἰκόνα, τὴν κοσμοῦσαν τὸ σημερινὸν τοῦ ναοῦ εἰκονοστάσιον καὶ παριστῶσαν τὴν Θεοτόκον κατὰ τὸν τύπον τῆς Γλυκοφιλούσης κρατοῦσαν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸν Ἰησοῦν ἐν ταῖς ἀγκάλαις της **(εἰκ. 28)**. Παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς Θεομήτορος εἰκονίζονται

28: Φορητὴ εἰκὼν Παναγίας Βλαχέρνας.

ἐντὸς μεταλλίων δεξιὰ μὲν ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ἀριστερὰ δ' ὁ Μιχαήλ. Κάτωθεν δὲ τῶν μεταλλίων τούτων ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ

Ἡ κυρία ἡ Βλαχέρνα

ἄνωθεν δὲ πάλιν τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ τρόπον τινὰ ὡς συνέχεια τῆς κάτω ἐπιγραφῆς ἐγράφη:

Ἐκ τῆς μονῆς Κλαρέντζας.

Τέλος εἰς τὴν κάτω πλευραν τῆς εἰκόνος ἡ ἀφιερωτήριος ἐπιγραφὴ λέγει:

Διὰ δαπάνης ἐμοῦ Παϊσίου Ἱερομονάχου Παγκράτη ἐκ πόλεως Τρίκκης ΑΨΙΗ.

Ὁ παριστάμενος ἐνταῦθα εἰκονογραφικὸς τύπος τῆς Θεομήτορος, ἥτις ρητῶς ἐπονομάζεται Βλαχέρνα, οὐδόλως συμφωνεῖ πρὸς τὸν ἐκ τῶν μνημείων καὶ τῶν πηγῶν εἰκαζόμενον τύπον τῆς Βλαχερνιτίσσης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑπάρχει ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ τύπου τούτου. Οὕτω ὁ μὲν Σπ. Λάμπρος [1] στηριζόμενος ἐπὶ νομίσματος τοῦ Κωνσταντίνου Μονομάχου [2] (1042-1054)

1 Αἱ Ἀθῆναι περὶ τὰ τέλη τοῦ $12^{ου}$ αἰῶνος Ἀθῆναι 1878 σ. 37 σημ. 1.

2 *Sabatier* Monnaies byz. πίν. XLIX, 12, *Wroth* Imperial byzantine coins of the British Museum London 1908 τόμ. II σ. 502 πίν. LIX 5.

ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ Βλαχερνίτισσα παρίστατο ὀρθία, ἔχουσα τὰς χεῖρας ἀνατεταμμένας ἐν στάσει δεήσεως, ἀλλ' ἄνευ τοῦ Ἰησοῦ ἐν μεταλλίῳ πρὸ τοῦ στήθους. Ἐξ ἄλλου ὁ G. Millet [1] φρονεῖ, ὅτι δὲν ὑπῆρξε πάντοτε σταθερὸς ὁ τύπος τῆς Βλαχερνιτίσσης. Ὁ Kondakof [2] στηριζόμενος ἐπὶ χωρίου τοῦ Πορφυρογεννήτου (ἔκδ. Βόννης I, 553) ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ὑπῆρχον πλείονες τῆς μιᾶς εἰκόνες καὶ παρεδέχθη τούτου ἕνεκα πολλαπλότητα εἰκονογραφικῶν τύπων. Αὔξησιν δ' ἐπίσης τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων τῆς Βλαχερνιτίσσης ἀπὸ τοῦ 10ου καὶ ἑξῆς αἰῶνος παρεδέχθη καὶ ὁ Wulff [3], ὑποστηρίξας α) ὅτι κατὰ τοὺς πρὸ τῶν εἰκονοκλαστῶν χρόνους ἡ Βλαχερνίτισσα παρίστατο ὀρθία, κρατοῦσα δι ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸν Ἰησοῦν, εἴτε ἐν μεταλλίῳ εἴτε μή. β) ὅτι ἐπὶ Μακεδόνων ἡ Βλαχερνίτισσα παρίστατο ἄνευ τοῦ παιδίου καὶ γ) ὅτι ἡ Πλατυτέρα, ὡς νεωτέρα Βλαχερνίτισσα, παρίστατο μὲ τὸν Ἰησοῦν ἐπιστήθιον ἐν μεταλλίῳ. Τέλος ὁ Ebersolt [4], συμφωνῶν πρὸς τὸν Kondakof, παραδέχεται τὴν ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνύπαρξιν δύο εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, τῆς μὲν ἐχούσης τὸν ἐπὶ τοῦ νομίσματος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τύπον, τῆς δὲ φερούσης πρὸ τοῦ κόλπου αὐτῆς τὸν Ἰησοῦν ἐν μεταλλίῳ.

Ἡ ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἠλείας εἰκὼν τῆς Παναγίας πρὸς οὐδένα τῶν ἄνω τύπων συμφωνεῖ. Ποίας ἡλικίας εἶνε ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν γνωρίζομεν, διότι καλύπτεται ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρας ἀργυρᾶς ἐσθῆτος· πάντως ὅμως λόγῳ τοῦ εἰκονογραφικοῦ τύπου τῆς Γλυκοφιλούσης, ὃν παρεδέχθη διὰ τὴν Βλαχέρναν ὁ τεχνίτης της, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ παλαιὸς τύπος τῆς Βλαχερνιτίσσης εἶχε πλέον λησμονηθῆ, ὅταν ἐποιήθη ἡ ἡμετέρα εἰκών, ἥτις κατὰ ταῦτα θὰ εἶναι πιθανῶς τοῦ τέλους τοῦ 17ου μ.Χ. αἰῶνος, ἀσφαλῶς δ' ἀρχαιοτέρα τοῦ 1718, ἔτους κατασκευῆς τῆς ἀργυρᾶς ἐσθῆτος.

Γ' Ὁ ὑπὲρ τοὺς νάρθηκας ὄροφος.

Ὑπεράνω τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ τοῦ ἐσωνάρθηκος ὑπάρχει δεύτερος ὄροφος, εἰς ὃν ἀνέρχεταί τις διὰ κτιστῆς κλίμακος εὑρισκομένης κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ ναοῦ **(εἰκ. 29)** εἰς ἀπόστασιν 1.60 ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου (ὅρα κάτοψιν εἰκ. 4).

Ἡ κλῖμαξ αὕτη, πλάτους ἑνὸς μόνον μέτρου, ἀποτελεῖται ἐκ 18 ἐν συνόλῳ μαρμαρίνων βαθμίδων, στηριζομένων ἐπὶ ὀξυκορύφου τόξου, ὅπερ σημερον ἔχει ἐν μέρει φραχθῆ, ἵνα ἀποτελέσῃ κόγχην. Εἰς τὸ βάθος τῆς κόγχης ταύτης ἔχει ἐντειχισθῆ τὸ παραπλεύρως εἰκονιζόμενον ἀνάγλυφον **(εἰκ. 30)** παριστῶν κένταυρον, κρατοῦντα ρόπαλον διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ ἑτοιμαζόμενον νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον ζώου, πιθανώτατα ἀγριοχοίρου, οὗτινος φαίνεται κατὰ τὸ δεξιὸν ἄνω ἥμισυ τοῦ ἀναγλύφου ἡ κεφαλὴ δάκνουσα καρπόν, τοῦ λοιποῦ σώματος τοῦ ζῴου ὄντος ἀποκεκρουμένου. Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐντὸς δάσους, ὡς μαρτυροῦσι τὰ φυτά, ἅτινα εἰκονίζονται περὶ τὸν κένταυρον. Παραστάσεις εἰλημμέναι ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, ἰδίᾳ δὲ κενταύρων, δὲν εἶνε ἀσυνήθεις ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἑξῆς [5]. Τὰς εὑρίσκομεν συχνὰ καὶ ἐπὶ μαρμαρίνων πλακῶν [6] καὶ ἐπὶ ξυλίνων ἢ ὀρειχαλκίνων θυροφύλλων [7] καὶ ἐπὶ ὑφασμάτων καὶ τέλος ἐν μικρογραφίαις χειρογράφων [8] καὶ τοιχογραφίαις [9], ἀκόμη δὲ καὶ ἐπὶ ἀγγείων [10]. Τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον, ὕψους 0.82 καὶ μεγίστου σωζ. μήκους 0.88μ. μὲ ἐκτέλεσιν τοῦ 12ου μ.Χ. αἰῶνος, δυνατὸν νὰ ἀπετέλει ἄλλοτε θωράκιον τοῦ μαρμαρίνου εἰκονοστασίου τοῦ ναοῦ.

Ὁ ἄνω ὄροφος, εἰς ὃν ἄγει ξυλίνη γέφυρα ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κλίμακος, διαιρεῖται διὰ τοίχου βαίνοντος ἐπὶ τοῦ χωρίζοντος τὸν ἐξωνάρθηκα ἀπὸ τοῦ ἐσωνάρθηκος, εἰς δύο ἐπιμήκη διαμερίσματα. Ἄλλα δὲ πάλιν νεώτερα ἐγκάρσια χωρίσματα κατεσκευασμένα διὰ ξυλοπήγεων καὶ κονιάματος διαι-

1 BCH 1893, 78 σημ. 2.
2 Vizantiskije Cercvi κλπ. Odessa σελ. 18.
3 Koimeskirche zu Nicäa, Strassburg 1903, 258-268.
4 Sanctuaires de Byzance, Paris 1921, 50

5 *Diehl*: Manuel d'art byzantin 373.
6 Ἀνάγλυφον βυζαντινοῦ μουσείου Ἀθηνῶν *Bréhier*: Nouv. archives des Missions Scientifiques Paris 1913 fasc 9 σελ. 23. Σερβία Kalenic *Millet*: Ancien art Serbe Paris εἰκ. 230.
7 Ἀχρίς, θύρα Ἁγ. Νικολάου *Kondakof*: Makedonija Πετρούπολις 1909 πίν. III. *Filow*: Altbulgarische Kunst Bern 1919 πίν. XXXIV *Millet*: Ancien art serbe εἰκ. 168 *Diehl*: Manuel εἰκ. 417. Novgorod *Réau*: L'art russe Paris 1921 πίν. 15. Trani *Bertaux*: L'art byzantin dans l'Italie méridionale εἰκ. 176.
8 Μέγα Σπήλαιον. *Σωτηρίου*: Ἀρχ. Δελτίου 1918 παρ. εἰκ. 15 Βρεττ. Μουσείου (Add. Manusc.) *Dalton*: Byzantine art and archaeology 1911, εἰκ. 154.
9 *Diehl*: L'art byzantin dans l'Italie méridionale 91.
10 *H. Wallis*: Byzantine ceramik art London 1907. πίν. II εἰκ. 3.

29: Ὄψις τοῦ καθολικοῦ ἀπὸ ΒΑ.

ροῦσι τὰ δύο μεγάλα διαμερίσματα εἰς μικρότερα δωμάτια, χρησιμοποιούμενα σήμερον ὡς κελλία καὶ ἀποθήκας. Ἄλλοτε τὰ μεγάλα διαμερίσματα τοῦ ἄνω ὀρόφου θὰ ἐχρησίμευον πιθανῶς ὡς σκευοφυλάκια ἢ βιβλιοθήκη ἢ τέλος ὡς κατοικία τοῦ ἡγουμένου, ὡς ἐξ ἀναλόγων παραδειγμάτων συμπεραίνομεν. 1

2) Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ.

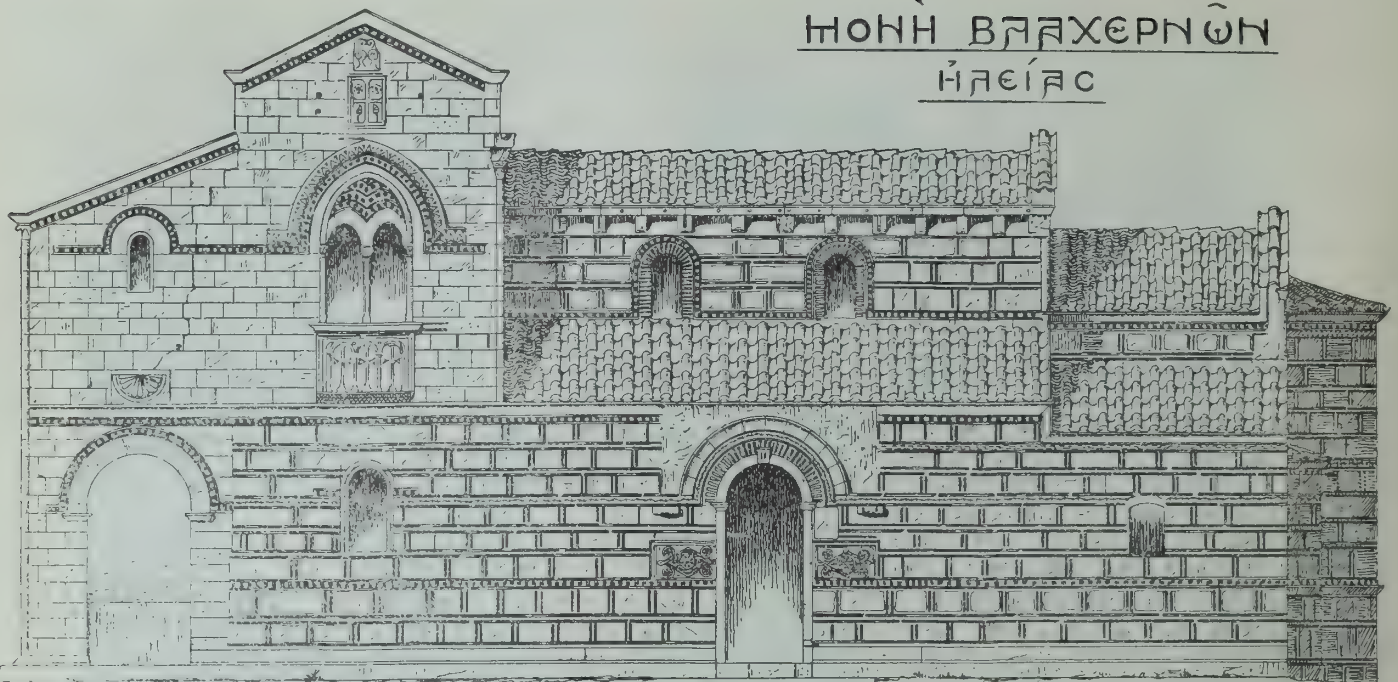
Ὁ ἐξετάζων ἐξωτερικῶς τὸν ναὸν (εἰκ. 1,29,31) θέλει ἐν πρώτοις παρατηρήσει, ὅτι παρὰ τὴν ἁρμονίαν, ἣν παρουσιάζει ἐν τῷ συνόλῳ του τὸ καθολικὸν τῶν Βλαχερνῶν, τὸ ἀνατολικόν του τμῆμα ἤτοι ὁ κυρίως ναὸς καὶ ὁ κάτω ὄροφος τοῦ νάρθηκος διαφέρει τοῦ δυτικοῦ, ἤτοι τοῦ ἐξωνάρθηκος καὶ τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ ἐσωνάρθηκος καὶ κατὰ τὸ σύστημα τῆς τοιχοδομίας καὶ κατὰ τὰς ἀρχιτεκτονικὰς μορφὰς καὶ τέλος κατὰ τὴν διακόσμησιν. Λόγῳ τῆς ριζικῆς ταύτης διαφορᾶς τῶν δύο ρηθέντων τμημάτων θέλομεν καὶ ἡμεῖς ἐξετάσει ταῦτα χωριστά, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ, ὅπερ, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἶναι καὶ τὸ ἀρχαιότερον.

30: Ἀνάγλυφον ἐν τῇ ὑπὸ τὴν κλίμακα κόγχῃ.

α') Ἀνατολικὸν τμῆμα. Τοιχοδομία. Οἱ τοῖχοι τοῦ κυρίως ναοῦ καὶ τοῦ ἐσωνάρθηκος εἶνε ἐκτισμένοι διὰ κανονικῶν ὑπερύθρων πωρολίθων, περιβαλλο-

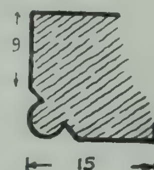
1 *Millet*. Le monastère de Daphni. Paris 1899, 59 *Brockhaus*: Die Kunst in den Athosklöstern σ. 20.

31: Νοτία ὄψις τοῦ καθολικοῦ τῶν Βλαχερνῶν.

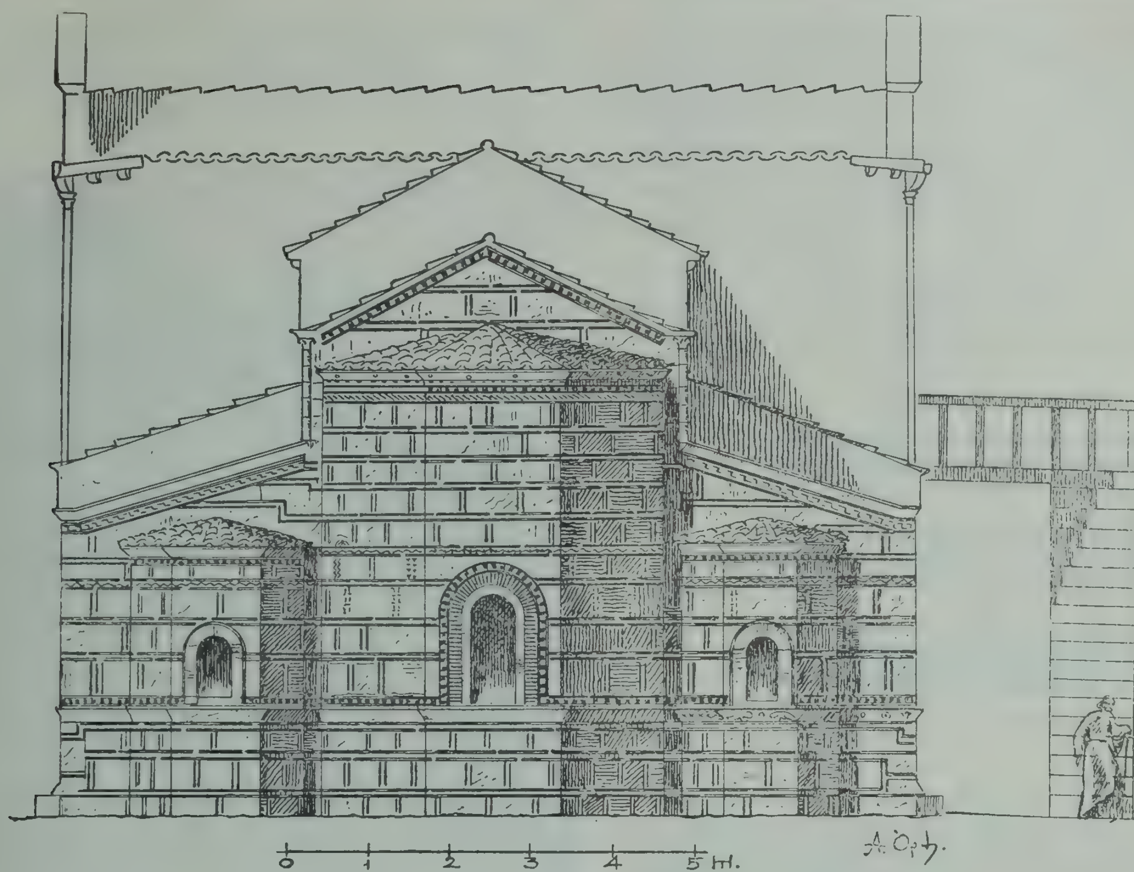
μένων πανταχόθεν ὑπὸ διπλῆς σειρᾶς πλίνθων μὴ ἐφαπτομένων οὔτε πρὸς ἀλλήλας οὔτε πρὸς τοὺς λίθους, ἀλλὰ πάντοτε τῇ παρεμβολῇ κονιάματος ἰσοπαχοῦς πρὸς τὰς πλίνθους. Οἱ χρησιμοποιηθέντες πωρόλιθοι εἶνε ἐπιμελῶς εἰργασμένοι, ὕψους κατὰ μέσον ὅρον 0. 30 καὶ μήκους ποικίλλοντος ἀπὸ 0. 40 μέχρι 0. 80. Αἱ πλίνθοι, χρώματος βαθέος ἐρυθροῦ, κανονικώταται καὶ λειοτριβεῖς, ἔχουσι διαστάσεις 0. 31×0.035. Τὸ κονίαμα, μεμιγμένον μετὰ κοπανισμένων κεράμων (κουρασάνι), παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν λίθων καὶ τῶν πλίνθων οὕτως, ὥστε ἡ ὁρατή του ἐπιφάνεια νὰ κεῖται κατά τι (0. 005) ἐσώτερον τῆς ἐπιφανείας τῶν πωρολίθων καὶ τῶν πλίνθων. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον παράγεται μικρὰ σκιὰ χρησιμεύουσα, ἵνα τονίζῃ ἔτι μᾶλλον τὰ περιγράμματα τῶν λίθων καὶ τῶν πλίνθων.

Ἀνοίγματα. Ἑκάτερος τῶν μακρῶν τοίχων τοῦ ναοῦ φέρει σήμερον ***(εἰκ. 31)*** ἀνὰ ἓν μικρὸν παράθυρον κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον, μίαν τοξωτὴν θύραν ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἓν μικρὸν παράθυρον κατὰ τὸν ἐσωνάρθηκα. Ἐκ τῶν ἀνοιγμάτων τούτων παλαιὰ εἶνε μόνον τὰ δύο τελευταῖα· διότι, ὡς ἤδη εἴπομεν, τὸ μικρὸν παράθυρον ἠνοίχθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Καὶ τὸ μὲν παράθυρον τοῦ νάρθηκος, πλάτους 0, 54, ἦτο ἀρχικῶς πολὺ ὑψηλότερον (1.93), ὡς μαρτυροῦσι τὰ σαφῶς διατηρηθέντα ἴχνη τοῦ ἀρχικοῦ ἀνοίγματος. Εἶτα ὅμως τὸ ὕψος του περιωρίσθη εἰς 1. 20· τότε δὲ καὶ ἐφωδιάσθη διὰ πωρίνου πλαισίου, ὅπερ, ὡς ἐκ τῆς τομῆς αὐτοῦ ἐμφαίνεται ***(εἰκ. 32)***, προέρχεται ἐκ

32: Τομὴ τοῦ πλαισίου τοῦ παραθύρου τοῦ ἐσωνάρθηκος.

χρόνων Φραγκικῶν. Ἡ δὲ μέση θύρα φέρουσα καὶ μεταγενέστερον ἐσωτερικὸν πώρινον πλαίσιον, συνιστάμενον ἐκ δύο παραστάδων καὶ τόξου μετὰ κλειδὸς ἐνετικῆς τεχνοτροπίας (εἰκ. 31), δὲν ἦτο ἄλλοτε ἀπ' εὐθείας ἐκτεθειμένη εἰς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀλλ' ἔφερε πρὸ αὐτῆς μικρὸν προστῷον. Τοῦτο ἀπηρτίζετο ἐκ δύο κιόνων, τεθειμένων εἰς τινα ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ τοίχου καὶ συνενουμένων διὰ τόξων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν ὄπισθεν τοῖχον. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ προστῴου τούτου μαρτυρεῖ πρῶτον μὲν ἡ ὕπερθεν

33: Τὸ ἱερὸν τοῦ καθολικοῦ.

καὶ ἑκατέρωθεν τῆς θύρας ἀπουσία τῶν κανονικῶν πωρολίθων καὶ τῆς ἄνωθεν ὀδοντωτῆς ταινίας καὶ δεύτερον ἡ ἑκατέρωθεν τῆς θύρας εἰς ὕψος 1. 97 ἀπὸ τῆς βάσεως παρουσία δύο κιλλιβάντων (εἰκ. 31), οἵτινες, ὡς ἐξ ἄλλων παραδειγμάτων γνωρίζομεν, ἐχρησίμευον ὡς ὑφαψίδια διὰ τὰ ἀπὸ τοίχου πρὸς τοὺς κίονας βαίνοντα τόξα, ὧν οὕτω ἔχομεν τὸ ὕψος τῆς τοποθετήσεως. Τὴν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν τῶν κιόνων (ἀξ. 2. 93) ποριζόμεθα ἐκ τῆς ἀποστάσεως τῶν κιλλιβάντων. Πρὸς πλήρη δ' ἀναπαράστασιν τῶν ἐν λόγῳ προστῴων, ὧν τὸ νότιον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πολιοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς ἀρχιμανδρ. Κυρίλλου Χριστοπούλου, κατέπεσε κατὰ τὸν μέγαν σεισμὸν τοῦ 1874, ἔχομεν ἀκόμη καὶ τοὺς μαρμαρίνους κορμοὺς τῶν κιόνων, οἵτινες ἀπόκεινται ἐν τῇ αὐλῇ τῆς μονῆς (ὅρα εἰκ. 1). Παρόμοια προστῷα, κατασκευαζόμενα ὡς προστεγάσματα καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τῶν προσόψεων τῶν ναῶν, μάλιστα δὲ τῶν πλαγίων εἰσόδων, ἀπαντῶμεν εἰς βυζαντινοὺς ναοὺς τοῦ 12ου αἰ. ὡς π. χ. ἐν τῇ Καπνικαρέᾳ 'Αθηνῶν [1] καὶ ἐν Μέρμπακᾳ καὶ 'Αγ. Μονῇ τῆς 'Αργολίδος [2]. 'Η προσθήκη τοιούτων προστεγασμάτων εἶνε οὐ μόνον ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ὠφέλιμος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αἰσθητικῆς, ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ παρουσία των ἐλαττώνει τὴν μονοτονίαν, ἣν παρέχει ἡ μακρὰ ἀδιάρθρωτος ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου. (πρβ. εἰκ. 49)

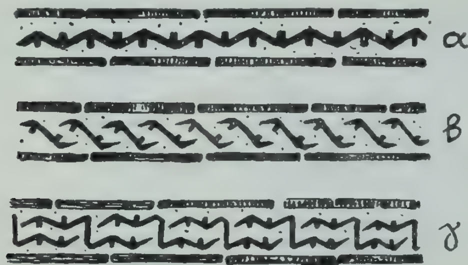
Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀνοίγματα ὑπάρχουσιν ἀνὰ δύο καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ φωταγωγοῦ τοῦ μεσαίου κλίτους, (0. 57×0. 80), περιβαλλόμενα ὑπὸ ταινίας πλινθίνης πλάτους 0 17. Τέλος μονόλοβα τοξωτὰ παράθυρα ὑπάρχουσι καὶ κατὰ τὰς κόγχας τοῦ ἱεροῦ ***(εἰκ. 33)***. Τούτων τὰ μὲν ἄκρα φέρουσιν ἁπλᾶ πώρινα πλαίσια, τὸ δὲ μέσον πρὸς τούτῳ καὶ πλινθίνην ταινίαν πλάτους 0 14.

Διακόσμησις τῶν τοίχων. 'Οδοντωταὶ ζῶναι καὶ πήλινα κοσμήματα. Πλὴν τῶν κοινῶν πλίν-

1 *Couchaud*: Choix d'églises byzantines en Grèce 1843 πίν. 14 *Millet*: École Grecque εἰκ. 75.

2 *Struck*: Athen. Mitt. 1909 πίν. VIII, X, XI.

θων, αἵτινες σχηματίζουσι βαθύχρωμα πλαίσια δι᾿ ἕκαστον λίθον, ἐγένετο ἐν Βλαχέρναις καὶ χρῆσις τῶν γνωστῶν ὀδοντωτῶν ζωνῶν. Οὕτω μία τοιαύτη ζώνη εὑρισκομένη εἰς ὕψος 1. 10 ἀπὸ τῆς βάσεως ἄρχεται ἀπὸ τῆς παραστάδος τοῦ ἐξωνάρθηκος (εἰκ. 31) καὶ περιθέει ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, περιβάλλουσα ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τὴν ἄντυγα τοῦ μεσαίου παραθύρου (εἰκ. 33)· ἄλλη ὁμοία ζώνη εὑρίσκεται ὑπὸ τὸ γεῖσον τῶν τοίχων τῶν μακρῶν πλευρῶν (εἰκ. 31) καὶ τρίτη κατὰ τὴν βά-

34: Πήλινα κοσμήματα τῶν τοίχων.

σιν τοῦ ὑπὲρ τὰς στέγας τῶν πλαγίων κλιτῶν ὑψουμένου τοίχου. Ἄλλαι δὲ πάλιν ὀδοντωταὶ ζῶναι εὑρίσκονται κάτωθεν τῶν στέψεων τῶν κογχῶν

35: Πήλινα κοσμήματα τοῦ ἱεροῦ.

τοῦ ἱεροῦ (εἰκ. 32) καὶ κατὰ τὸ ἀέτωμα τοῦ ὑπὲρ τὴν μεσαίαν κόγχην τοίχου. Δὲν περιωρίσθη ὅμως ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ καθολικοῦ εἰς μόνην τὴν δι᾿ ὀδοντωτῶν ζωνῶν διακόσμησιν, ἀλλ᾿ ἐξήπλωσεν ἐπὶ τῶν τοίχων, δίκην πηλίνων κεντημάτων, πολυποίκιλα ἐξ ὀπτῆς γῆς κοσμήματα, ἅτινα ἐτοποθέτησε εἴτε κατὰ σειρὰς ἀποτελούσας συνεχεῖς ταινίας ἐγκλειομένας μεταξὺ δύο σειρῶν κοινῶν πλίνθων εἴτε καὶ μεμονωμένα. Τοῦ πρώτου εἴδους παραδείγματα ἔχομεν κατά τε τὰς μακρὰς πλευρὰς καὶ τὸ ἱερόν. Οὕτω εἰς ὕψος 2, 07. ἀπὸ τῆς κτιστῆς βάσεως ὑπάρχει ἡ ὑπὸ στοιχεῖον **α (εἰκ. 34)** ζώνη, πλάτους 0.16, περιβάλλουσα καὶ τὸ ἐκ πλίνθων τόξον τῶν θυρῶν, ἐπεκτεινομένη δὲ καὶ εἰς τὰς κόγχας τοῦ ἱεροῦ (εἰκ. 33). Ὑπεράνω τῆς ζώνης **α** ὑπάρχει ἡ ὑπὸ στοιχεῖον **γ** (εἰκ. 34) μετὰ τοῦ πριονωτοῦ κοσμήματος ταινία, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῶν θυρῶν φθάνει μέχρι τῆς ἀνατολικῆς γωνίας, εἶτα δὲ κάμπτουσα ἀνέρχεται παραλλήλως πρὸς τὴν κλίσιν τῆς στέγης τῶν πλαγίων κλιτῶν. Τέλος

36: Ὄψις τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ ΒΑ.

ἡ ὑπὸ στοιχ. **β** (εἰκ. 34) ταινία εὑρίσκεται μόνον ἐν τῷ ἱερῷ ὑπὸ τὴν κάτωθεν τοῦ γείσου τρέχουσαν ὀδοντωτὴν ζώνην.

Τῶν δὲ μεμονωμένων πηλίνων κοσμημάτων χρῆσις ἀποκλειστικὴ ἐγένετο ἐν τῇ μεσαίᾳ κόγχῃ τοῦ ἱεροῦ (εἰκ. 33), ἔνθα τὰ βλέπομεν τοποθετημένα εἰς μίαν ἢ δύο σειρὰς ἀντὶ πλίνθων κατὰ τοὺς κατακορύφους ἁρμοὺς τῶν λίθων. Τὸ πρὸς τ᾿ ἀριστερὰ τῆς εἰκόνος 35 σχέδιον ἀπομιμεῖται ἀναμφιβόλως ἀστράγαλον ἐσχηματοποιημένον· τὸ δεύτερον, ὅπερ θὰ ὀνομάσωμεν σπονδυλωτόν, ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς ἰσοσκελῶν τριγώνων, τεθειμένων δίκην σπονδύλων, τὸ δὲ τρίτον εἶνε ἑλικοειδές. Πάντων τῶν κοσμημάτων τούτων τὸ πάχος καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος ἰσοῦνται πρὸς τὰ τῶν πλίνθων, τὰ δὲ σχέδιά των διεμορφοῦντο μετὰ τὴν ὄπτησιν δι᾿ ἐπιδεξίων κτυπημάτων τῆς σμίλης κατὰ τὴν ὁρατὴν

πλευρὰν τῆς πλίνθου, ὡς τοῦτο φαίνεται ἄριστα κυρίως ἐν Ὁσίῳ Λουκᾷ τῆς Λεβαδείας[1].

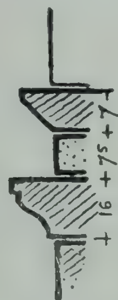
Πήλινα κοσμήματα ἐν γένει τίθενται εἰς χρῆσιν ἀπὸ τοῦ 11ου μ. Χ. αἰῶνος, ἀπομιμοῦνται δὲ κατ' ἀρχὰς ἄλλοτε μὲν Ἑλληνικά, ἄλλοτε δὲ Κουφικὰ ἤτοι Παλαιοαραβικὰ γράμματα μεταπεσόντα εἰς διακοσμητικὰ θέματα. Μετὰ τὸν 11ον αἰῶνα, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον, τὰ γράμματα παραχωροῦσι τὴν θέσιν των εἰς γεωμετρικὰ σχέδια π. χ. πριονωτά, δισέψιλον, ἑλικοειδῆ, σπονδυλωτά, οἷα τὰ ἀνωτέρω περιγραφέντα. Τοιούτων δὲ κοσμημάτων ἀφθονοῦν ἰδίᾳ οἱ βυζαντινοὶ ναοὶ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἄρτης κλπ. Μετὰ τὸν 15ον αἰ. ἡ χρῆσις κοσμημάτων καθίσταται ὁλονὲν σπανιωτέρα μέχρις οὗ τέλεον ἐκλίπῃ.

37: Ἀνάγλυφον παρὰ τὴν Ν. θύραν.

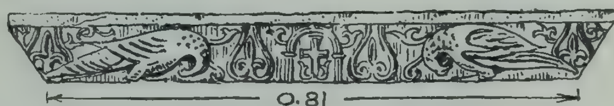
Διακοσμητικὰ γλυπτά. Τὸν ὅλον διάκοσμον τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ συνεπλήρουν μαρμάριναι λευκαὶ ἢ ὑποκύανοι ἀνάγλυπτοι πλάκες, τοποθετημέναι ἑκατέρωθεν τῶν πλαγίων θυρῶν, εὐθὺς ὑπὲρ τὴν πρώτην ὀδοντωτὴν ζώνην (εἰκ. 29 καὶ 31) ποιοῦσαι διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ χρώματός των ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λοιπὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τοίχου. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς νοτίας πλευρᾶς τὰ δύο ἑκατέρωθεν ἀνάγλυφα ***(εἰκ. 37)***, σχεδὸν ὅμοια πρὸς ἄλληλα, εἰκονίζουσι ρόμβους ἐγγεγραμμένους ἐντὸς ὀρθογωνίου καὶ περιβάλλοντας κύκλους ἐντὸς τῶν ὁποίων παρίσταται ἀγκιστροειδὴς σταυρός, ἐν ᾧ τὰ τέσσαρα κατὰ τὰ γωνίας καταλειπόμενα τρίγωνα πληροῦνται ἐναλλὰξ διὰ πυροστροβίλων καὶ ροδάκων συναπτομένων πρὸς τοὺς πέντε κύκλους διὰ τῶν κόμβων, οὓς τόσον ἀγαπάζει ἡ βυζαντινὴ τέχνη. Ἐπὶ δὲ τῆς βορείου πλευρᾶς τὸ μὲν πλεῖστον τῆς ἐπιφανείας τῶν ἑκατέρωθεν τῆς θύρας πλακῶν κατελείφθη ἀκόσμητον μόνον δὲ τὸ μέσον ἐκοσμήθη δι' ἁπλοῦ σταυροῦ ἐγγραφέντος ἐντὸς κύκλου.

Ζῶναι καὶ γεῖσα. Ἐκ τῶν συνήθων λοξοτμήτων ζωνῶν, τὸ καθολικὸν τῶν Βλαχερνῶν φέρει μόνον

38: Μαρμαρίνη ζώνη τῆς μεσαίας κόγχης.

μίαν ὕψ. 0. 07 περιοριζομένην, ὡς καὶ εἰς ἄλλους ναούς, εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἱεροῦ. Ὑπὸ ταύτην δὲ ὑπάρχει κατὰ τὴν φέρουσαν τὸ παράθυρον πλευρὰν τῆς μέσης κόγχης βραχεῖα διακοσμητικὴ μαρμαρίνη ζώνη, ὕψ. 0 105, καὶ τομῆς λεσβίου κυματίου

39: Διακοσμητικὸν τμῆμα τῆς ζώνης τῆς προθέσεως.

(εἰκ. 38). Καὶ ἡ μὲν ἀνωτέρα ζώνη διεκοσμήθη μόνον κατά τι τμῆμα τῆς προθέσεως, ἔνθα ***(εἰκ. 39)*** ἑκατέρωθεν σταυροῦ στεγαζομένου ὑπὸ

40: Διακόσμησις τῆς μέσης κόγχης

τοξυλλίου φερομένου ὑπὸ διδύμων κιονίσκων παρεστάθησαν ἀνθέμια καὶ πτηνὰ κυρτούμενα εἰς ὡραίαν καμπύλην, ἵνα ραμφίσωσι τὸ στῆθός των. Ἡ δὲ κατωτέρα ζώνη ἐκοσμήθη δι' ἀναγλύπτων καρδιοσχήμων φύλλων ***(εἰκ. 40)*** συμφώνως πρὸς τὸ κλασσικόν της πρότυπον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἀντὶ τοῦ τυπικοῦ ἀστραγάλου φέρει κάτω ἀραιοὺς ὀδόντας.

Αἱ ἄνω ἀπολήξεις τῶν τοίχων ἐν γένει στέφονται διὰ πωρίνων γείσων Ἐκ τούτων τὰ μὲν τῶν μακρῶν πλευρῶν, προβάλλοντα μόνον 0.07, ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τοίχου ἔχουσιν ὕψος 0. 14 καὶ σχηματίζονται διὰ μιᾶς στενῆς ταινίας μιᾶς κάτω-

1 *Schulz and Barnsley*: The monastery of St Luke of Stiris in Phocis σελ. 24.

θεν αὐτῆς σπείρας καὶ ἑνὸς ὑπὸ ταύτην κοίλου κυματίου **(εἰκ. 41)**. Τὸ δὲ γεῖσον τῆς μέσης κόγχης

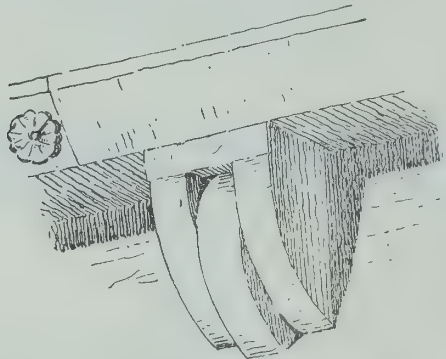
41: Πώρινον γεῖσον τῶν κλιτῶν.

42: Γεῖσον κόγχης ἱεροῦ.

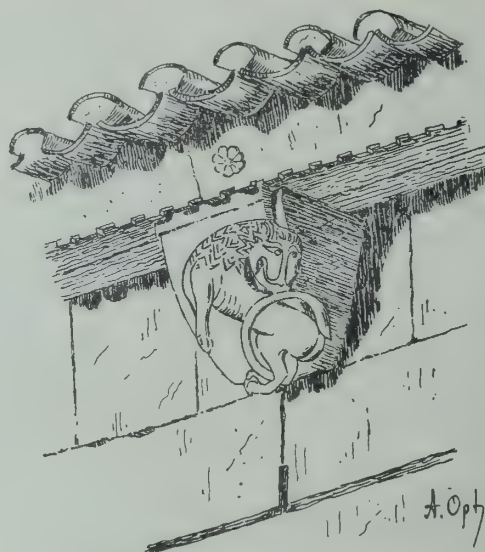
τοῦ ἱεροῦ, ὕψους 0. 15, ἔχει τὸν λοξότμητον ἐλαφρῶς κοῖλον τύπον, συνδεδυασμένον κάτω μετ' ὀδόντων **(εἰκ. 42)**. Κοσμεῖται δὲ τὸ γεῖσον τοῦτο κατ' ἀποστάσεις δι' ἀναγλύπτων ροδάκων.

Τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ γεῖσα τῆς κόγχης διατομὴν ἔχει καὶ τὸ γεῖσον τοῦ «φωταγωγοῦ» τοῦ μέσου κλίτους, ὅπερ ὅμως ἐξέχει κατὰ 0. 30 πρὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου ὑποστηριζόμενον κάτωθεν

43: Κιλλίβας γείσου φωταγωγοῦ.

ὑπὸ ποικιλοσχήμων κιλλιβάντων. Ἐκ τῶν κιλλιβάντων τούτων οἱ πλεῖστοι ἔχουσιν ἁπλοῦν ἡμιπαραβολοειδὲς σχῆμα, τινὲς φέρουσι ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν καμπύλης ἐπιφανείας των ὀρθογώνιον ἐγκοπήν, ἀπὸ τῆς ὁποίας φαίνεται ὡσεὶ ἔχει ὀλισθήσει ἀποκοπὲν τμῆμα **(εἰκ. 42)**, εἷς δὲ τέλος κιλλίβας, μεγαλύτερος τῶν λοιπῶν, εὑρισκόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ φωταγωγοῦ φέρει ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας αὐτοῦ ἐπιφανείας γλυπτὴν παράστασιν ζῴου ἐπιστρεφομένου, ἵνα ξέσῃ τὴν ράχιν διὰ τοῦ ρύγχους του **(εἰκ. 44)**. Καὶ ἡ μὲν παράστασις αὕτη εἶνε λίαν συνήθης ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ, ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ εἶναι ἀσύνηθες ἐνταῦθα εἶναι ἡ τοποθέτησις κιλλιβάντων, ἣν προεκάλεσεν ἡ μεγάλη ἐξοχὴ τοῦ γείσου. Τοιοῦτοι κιλλίβαντες ὑποστηρίζοντες γεῖσα, ἄμεσοι ἀπόγονοι τῶν ρωμαϊκῶν, ἦσαν ἐν χρήσει ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ μόνον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ναῶν καὶ δὴ κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν **1**, ἐν δὲ τῇ Δύσει καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ **2**. Διετηρήθη δ' ἡ ρωμαϊκὴ αὕτη συνήθεια καὶ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν τέχνην τῆς Δύσεως **3**,

44: Κιλλίβας μετ' ἀναγλύπτου διακοσμήσεως.

ἥτις, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς προσηλώσεως πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς παραδόσεις, δικαίως ἀπεκλήθη ρωμανική. Φαίνεται λοιπὸν πιθανώτατον, ὅτι καὶ οἱ κιλλίβαντες τῶν Βλαχερνῶν προσετέθησαν ἐπὶ Φραγκοκρατίας· Ἐπειδὴ δὲ καὶ τῶν κάτω τοίχων τὸ γεῖσον ἔχει σχῆμα οὐχὶ βυζαντινόν, ἀλλ' ἰδιάζον εἰς ρωμανικὰ ἔργα πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι καὶ τοῦτο κατεσκευάσθη ἐπὶ Φραγκοκρατίας.

Θ' ἀναφέρωμεν ἐν τέλει τὴν διακόσμησιν τῶν γωνιῶν τοῦ φωταγωγοῦ καὶ τῶν ὕπερθεν τοῦ μεσαίου κλίτους τοῦ ἱεροῦ τοίχων, αἵτινες εἶναι ἐνισχυμέναι διὰ τριῶν τετάρτων κιονίσκων, ὧν ἄλλοι μὲν φέρουσι φυλλωτὰ κιονόκρανα, ἄλλοι δὲ μορφὰς ἀνθρωπίνας εἰκονισθείσας ἐπὶ μακροῦ λίθου εἰσχωροῦντος εἰς τὸ σῶμα τοῦ τοίχου. Ἐπὶ ἑνὸς δὲ μάλιστα τοιούτου λίθου παρεστάθη ἐν ἀναγλύφῳ καὶ διπλοῦς πολυέλικτος ὄφις ἐν εἴδει κατακεκλιμένου κηρυκείου **(εἰκ. 45)**. Ὡς δὲ τὰ μετὰ κιλλιβάν-

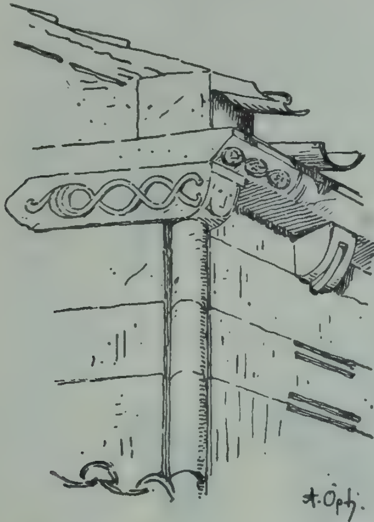
1 Ναὸς Σεργίου καὶ Βάκχου ἐν Κωνσταντινουπόλει *Jackson*: Byzantine and Romanesque architecture I πιν. XI., Ἅγ. Δημήτριος Θεσσαλονίκης ἔ. ἀ. πίν. IX (ἔγχρωμος ἀπομίμησις κιλλιβάντων), Ἁγ. Σοφία Κωνσταντινουπόλεως ἔ. ἀ. πίν. XIV.

2 Ρώμη San Stefano Rotondo *Holtzinger*: Altchristliche und byzant. Baukunst Leipzig 1909 σ. 76. S. Balbina ἔ. ἀ. 77.

3 Poitiers Ἅγ. Ἰωάννης *Enlart*: Architecture religieuse Paris 1919, σ. 421 Arles Ἅγ. Τρόφιμος *Revoil* Architecture romane du Midi de la France Τόμ. III πίν. XIII, Cavaillon ἔ. ἀ. II, XXVIII, St. Cilles ἔ. ἀ. II, LXVI.

23 7 24

των γεῖσα, οὕτω καὶ οἱ κατὰ τὰς γωνίας κιονίσκοι εἶναι στοιχεῖα χαρακτηριστικὰ τῆς ρωμανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

45: Διαμόρφωσις τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ φωταγωγοῦ.

Στέγαι. Αἱ στέγαι τοῦ ναοῦ, καλυπτόμεναι διὰ κοίλων κεράμων, εἶναι τῶν μὲν κλιτῶν τῆς σολέας μονοκλινεῖς, τοῦ δὲ φωταγωγοῦ ἀμφικλινεῖς. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς στέγας τῶν πρὸ τῶν κογχῶν τοῦ ἱεροῦ χώρων, αἵτινες ὅμως εἶνε χαμηλότεραι τῶν ἀντιστοίχων στεγῶν τῆς σολέας, γεννᾶται δ' οὕτω ἐξωτερικῶς οὐχὶ δυσάρεστος ποικιλία ἐν τῇ διαθέσει τῶν μαζῶν τοῦ κτιρίου (**εἰκ. 49**), ποικιλία ἐπιτεινομένη καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ τριγωνικοὶ τοῖχοι τῶν ἀετωμάτων, εἰς ἃ καταλήγουσιν αἱ στέγαι τοῦ μέσου δρόμου, ἤχθησαν ὑψηλότερον τῆς στέγης. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν ἀετωμάτων, καίπερ οὐχὶ ἀξιοσύστατος, ὡς μὴ ἀντικατοπτρίζουσα τὴν πραγματικὴν κατασκευήν, δὲν εἶνε ἀσυνήθης ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ, ἐφαρμοζομένη κυρίως εἰς βασιλικάς, ὡς π. χ. ἐν Ἁγ. Θεοδώρᾳ Ἄρτης [1], ἐν τῇ Κοιμήσει τῆς Θεοτόκου τῆς Καλαμπάκας [2] καὶ ἐν τῇ Κάτω Παναγιᾷ τῆς Ἄρτης [3]. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς ἐφαρμογὴν εὗρεν ἡ χρῆσις τῶν ἀνυψωμένων ἀετωμάτων ἐν τῇ ρωμανικῇ τέχνῃ τῆς Νοτίου Γαλλίας [4].

1 *Lampakis*: Mémoire sur les antiquités chrétiennes de la Grèce Athènes 1902 εἰκ. 90 Δελτ. Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρ. Γ' 1903, 83, *Millet*: École Grecque εἰκ. 14 καὶ 82.

2 Φωτογρ. Λαμπάκη ἀριθμ. 2046-2047.

3 *Millet*: ἔ. ἀ. σελ. 23.

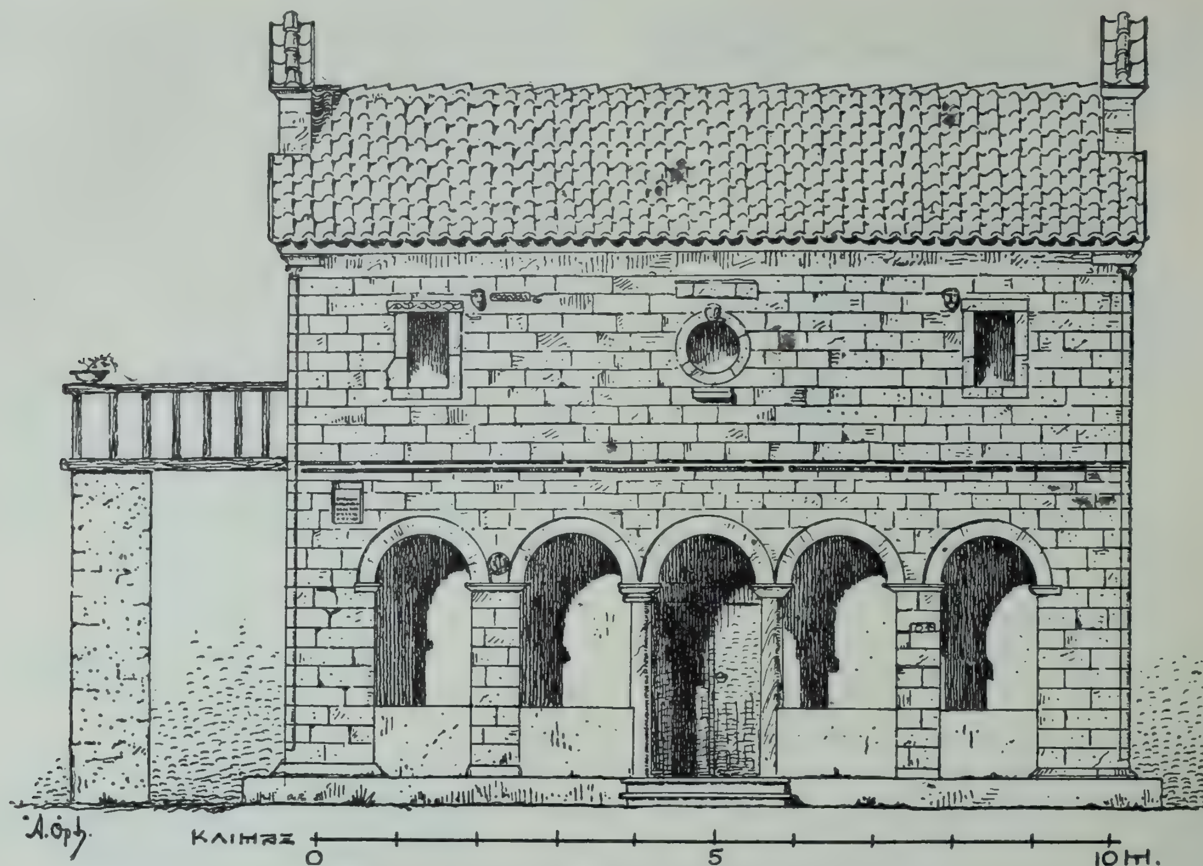
4 *Enlart*: Architecture religieuse Paris 1919 σ. 429 καὶ εἰκ. 57, 147. *P. Léon*: L'architecture romane Paris πίν. 1, 2, 6, 7, 8, 10, 21.

Στοά. Ὁ ἐξωνάρθηξ εἶναι κάτω ἐσχηματισμένος ὡς στοὰ μετὰ πέντε ἡμικυκλικῶν τόξων (**εἰκ. 46**), ὧν αἱ ἄντυγες εἰσέχουσι κατὰ 0.04 ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ τοίχου, σχηματιζομένης οὕτω χαρακτηριστικῆς σκιᾶς. Τὰ τόξα φέρονται ἐπὶ δύο πεσσῶν καὶ δύο κιόνων (εἰκ. 46). Καὶ τὰ μὲν ἐπίκρανα τῶν πεσσῶν εἶνε ἁπλᾶ κυμάτια, τὰ δὲ κιονόκρανα τῶν κιόνων ἀποτελοῦνται τὸ μὲν ἐκ μιᾶς ἀντεστραμμένης ἀττικῆς ἰωνικῆς βάσεως μετὰ πλίνθου (ὕψ. 0.24), τὸ δὲ ἐξ ἑνὸς ἐπιθήματος σχήματος ἀντεστραμμένης κολούρου πυραμίδος ὕψ. 0.20. Τὸ πλάτος τοῦ κενοῦ, ἤτοι τὰ μετακιόνια διαστήματα, βαίνουσιν ἐλαττούμενα ἑκατέρωθεν ἀπὸ τοῦ μέσου (1, 41) πρὸς τὰ ἄκρα (1, 23).

Τὸ Δυτικὸν τμῆμα.

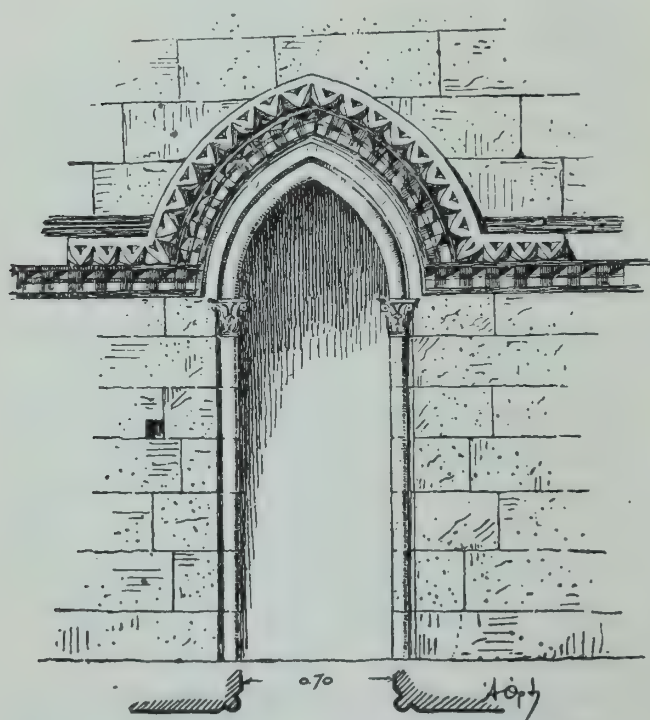
Τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ ναοῦ περιλαμβάνει τὸν ἐξωνάρθηκα καὶ τὸν ὑπεράνω αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐσωνάρθηκος ὑψηλὸν ὄροφον (εἰκ 31). Ἡ τοιχοποιία τῶν μερῶν τούτων διαφέρει τῆς τῶν ἀνατολικῶν, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ κανονικὰς πωρίνας στρώσεις πολὺ χαμηλοτέρας καὶ βραχυτέρας τῶν τοῦ ἀνατολικοῦ, συνδεομένας δι' ἀφανοῦς σχεδὸν κονιάματος, ἄνευ τῆς παρεμβολῆς πλίνθων.

Ἀνοίγματα. Λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐξωνάρθηκος ὡς στοᾶς παράθυρα εὑρίσκονται μόνον κατὰ τὸν ἄνω ὄροφον. Καὶ δὴ κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν (εἰκ. 46) ὑπάρχουσι δύο μὲν ὀρθογώνια ἀνοίγματα (0.50×0,65), περιβαλλόμενα ὑπὸ λείων πλαισίων καὶ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰ ἄκρα μετακιόνια, καὶ ἓν κυκλικὸν (διαμ. 0.65) μετὰ πλαισίου πάλιν, κατὰ τὸν ἄξονα τῆς προσόψεως. Τὰ τρία ταῦτα παράθυρα προέρχονται ἐκ πολὺ ὑστερωτέρων χρόνων, διότι τὸ ἄνω τμῆμα τοῦ δυτικοῦ τοίχου, οἷον παρουσιάζεται σήμερον, δὲν εἶνε τὸ ἀρχικόν. Μὴ συνδεθὲν ἐξ ἀρχῆς ὀργανικῶς πρὸς τὸν ὄπισθεν τοῖχον τοῦ παλαιοῦ κτιρίου, ἔχον δὲ καὶ πάχος μόλις 0.45 δὲν ἠδυνήθη βέβαια νὰ ἀντιστῇ εἰς τοὺς ἰσχυροὺς σεισμοὺς τῆς Ἠλείας καὶ κατέπεσε, ἀνεκτίσθη δ' ἔπειτα πάλιν ἐν ἔτει 1771, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἀναμνηστικῆς ἐπιγραφῆς ἐντειχισθείσης παρὰ τὴν ΒΔ γωνίαν, ἀριστερὰ καὶ ὑπεράνω τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ τόξου. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ πλακὸς πωρίνης, διαστάσεων 0.35×0.37, κοσμηθείσης ἄνω μὲν δι' ἀστραγάλου,

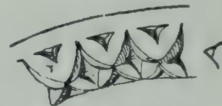

46: Δυτικὴ ὄψις τοῦ καθολικοῦ. Σημερινὴ κατάστασις.

ατέρωθεν δὲ διὰ σπειρωτοῦ βεργίου. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐπιφανείας τοῦ λίθου εἰκονίσθη ἐν τῷ μέσῳ μὲν σταυρός, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ τὸ γνωστὸν συμπίλημα ΙC XC NH KA καὶ κατὰ τὰς γωνίας τοῦ λίθου ἡ χρονολογία 17-71. Κάτωθεν δὲ τοῦ σταυροῦ ἐγράφη «*Μὲ τὸ νὰ ἔπεσε ὥ ἄρτι|κας κ' ἐμ|έλησαν νὰ τὸ κτίσουν ἡγούμενως Νε|ώφιτως Κωνστ|άντιως Προκώπηως*».

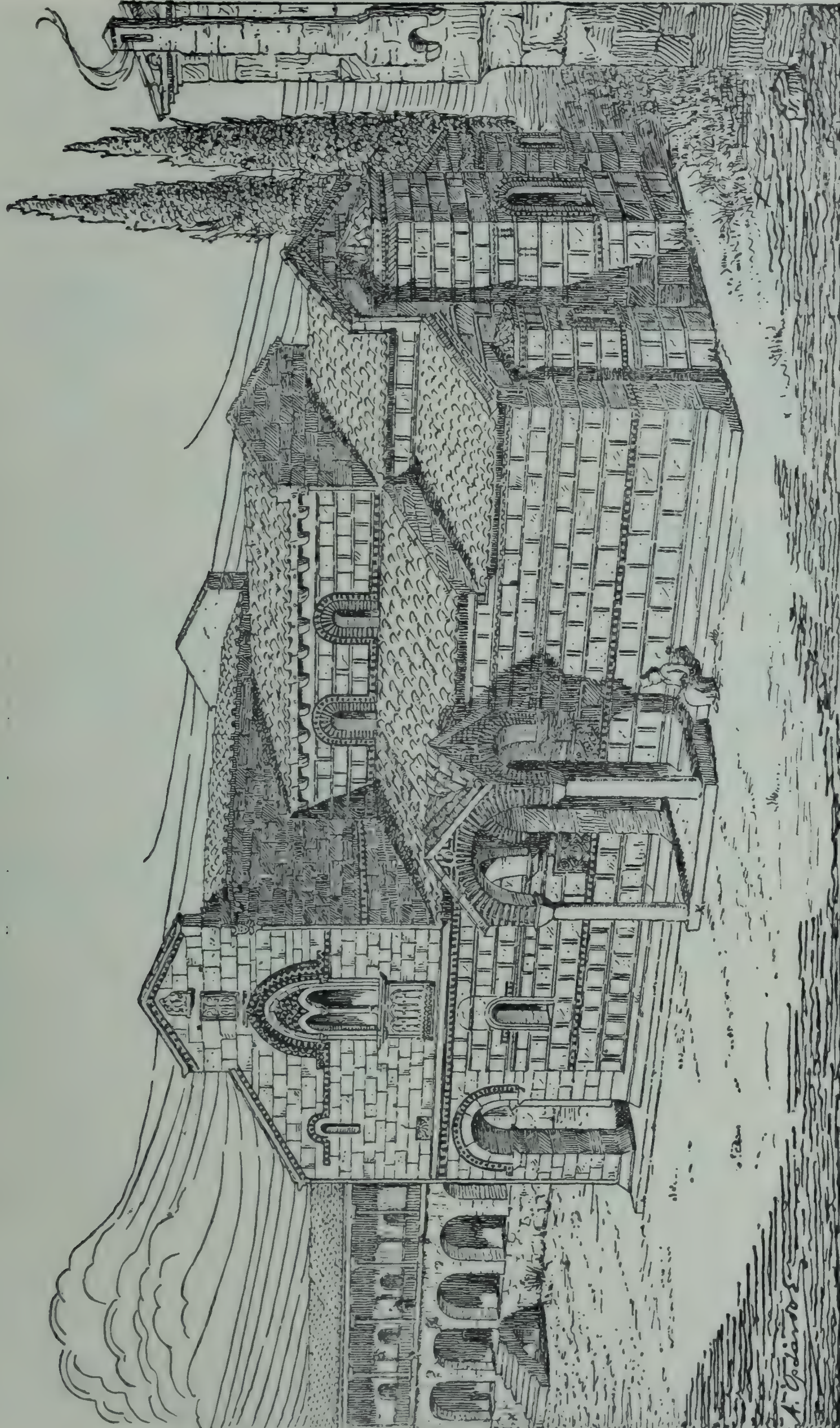

47: Θύρωμα εἰσόδου εἰς τὸν ἄνω ὄροφον.

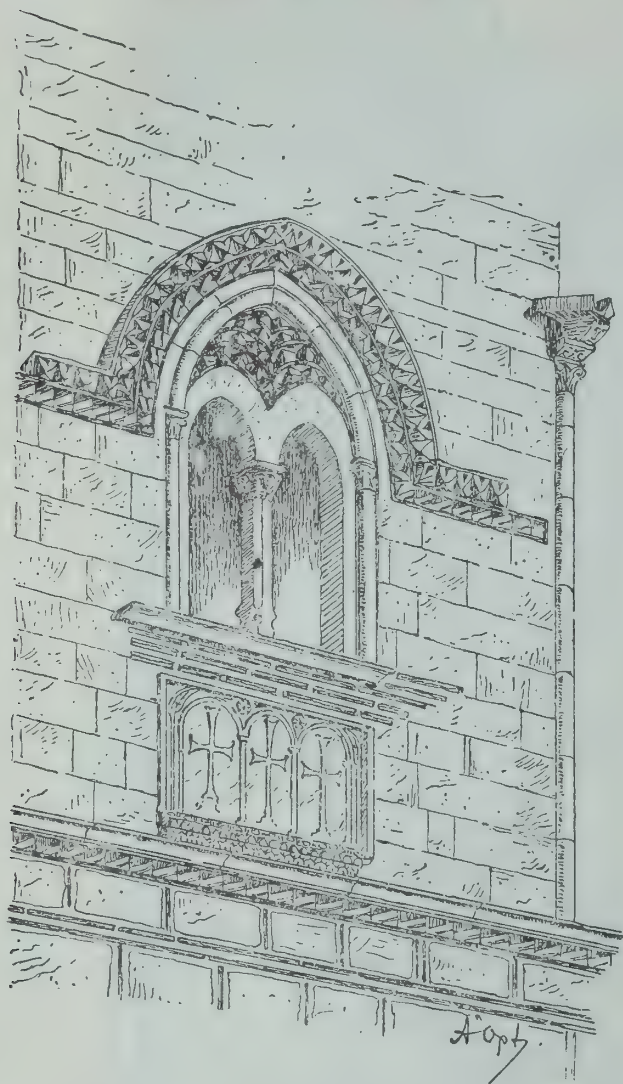

48: Κόσμημα τοῦ Β. θυρώματος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀνοιγμάτων τοῦ ἄνω ὀρόφου, ἤτοι τῶν δύο παραθύρων τῆς νοτίου πλευρᾶς καὶ τῆς θύρας καὶ τῶν παραθύρων τῆς βορείου, μεταγενέστερον εἶνε τὸ παράθυρον τῆς βορείου, τύπου ὁμοίου πρὸς τὰ ὀρθογώνια τῆς προσόψεως (εἰκ 46). Πάντα τὰ λοιπὰ εἶνε διαμεμορφωμένα ἐντεχνώτατα καὶ καλλιτεχνικώτατα. Οὕτω τὸ μὲν θύρωμα εἰσόδου εἰς τὸν ἄνω ὄροφον ***(εἰκ. 47)***, ἀνοίγματος 0.70, κοσμεῖται κατὰ τοὺς σταθμοὺς αὐτοῦ διὰ δύο ἰσχνῶν πωρίνων κιονίσκων προσκεκολλημένων κατὰ τὸ ¼ αὐτῶν ἐπὶ τῶν λοξῶς λαξευμένων γωνιῶν. Οἱ

49: Ὄψις τοῦ καθολικοῦ ἀπὸ ΝΑ μετὰ προστῴου ἀναπαρεσταμένου.

50: Παράθυρον τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ ἄνω ὀρόφου.

κιονίσκοι φέρουσι κορινθιάζοντα κιονόκρανα, ἐφ᾽ ὧν βαίνει τόξον τεθλασμένον περιβαλλόμενον ὑπὸ σειρᾶς πλαισίων. Ἐκ τούτων τὸ ἀμέσως ἐφαπτόμενον τοῦ ἐσωτερικοῦ τόξου εἶνε ἁπλῆ ἐπίπεδος ταινία, τὸ ἀκόλουθον ζώνη ὀδοντωτὴ πλινθίνη (πλάτ. 0.06) συνεχιζομένη ὁριζοντίως κατὰ τὴν προέκτασιν τῶν γεννήσεων τοῦ τόξου, μέχρι σχεδὸν τῶν γωνιῶν τοῦ νάρθηκος. Τέλος περὶ ταύτην ἑτέρα, πωρίνη αὐτή, ζώνη ἐξέχουσα κατὰ 0.13 τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου καὶ ἀποτελοῦσα οἱονεὶ τὸ γείσωμα τῆς θύρας. Ἡ ζώνη δ᾽ αὕτη ἐκτεινομένη ἐπί τι διάστημα ὁριζοντίως ἑκατέρωθεν τῶν γεννήσεων ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς πυραμίδων μὲ πλευρὰς κοιλαινομένας ἐν εἴδει ἄνθους ***(εἰκ. 49)***. Τὸ κόσμημα τοῦτο, ὅπερ οἱ μὲν Γάλλοι καλοῦσι fleurette en pointe de diamant, οἱ δὲ Ἄγγλοι πεζότερον ἀλλὰ παραστατικώτερον κυνόδοντα (dog tooth) ἐχρησιμοποιήθη κυρίως κατὰ τὸν $12^{\text{ον}}$ αἰ., ἀλλὰ καὶ ὑστερώτερον, μέχρι τοῦ $14^{\text{ου}}$ αἰ., δὲν εἶνε ἄγνωστον ἐν Ν. Γαλλίᾳ [1] καὶ Ἀγγλίᾳ [2]. Ἀξιοπαρατήρητος ἐνταῦθα εἶνε ὁ ἐπιτυχὴς συνδυασμὸς στοιχείων τῆς δυτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς (κιονίσκοι, τεθλασμένα τόξα, πυραμιδοειδὲς κόσμημα) μετὰ βυζαντινῶν (ὀδοντωτὴ ταινία). Ἔτι δ᾽ ἐπιτυχέστερον ἐφηρμοσμένον βλέπομεν τὸν εἰρημένον συνδυασμὸν εἰς τὸ ὡραῖον παράθυρον, ὅπερ κοσμεῖ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ὑπὲρ τὸν ἐσωνάρθηκα ὀρόφου (εἰκ. 31).

Τὸ παράθυρον τοῦτο ***(εἰκ. 50)*** βαῖνον ἐπὶ ταπεινῆς μαρμαρίνης βάσεως εἶνε δίλοβον, χωρίζεται δηλονότι δι᾽ ἑνὸς μεσαίου κιονίσκου εἰς δύο φῶτα ἢ λοβοὺς καλυπτομένους διὰ πωρίνων ὀξυκορύφων τοξυλίων. Τὸ σύστημα τῶν δύο τούτων λοβῶν περιβάλλεται ὑπὸ μεγάλου πωρίνου πλαισίου, σχηματιζομένου καθ᾽ ὃν τρόπον καὶ τὸ πλαίσιον τῆς περιγραφείσης βορείου θύρας, ἤτοι ἐκ δύο κιονίσκων φερόντων τόξον ὀξυκόρυφον καὶ τῶν περὶ αὐτὸ διακοσμητικῶν περιβλημάτων. Τὸ ἄνω τῶν πωρίνων τόξων τῶν λοβῶν τύμπανον ἐπληρώθη δι᾽ ὀδοντωτῶν ταινιῶν διατεταγμένων κατὰ καμπύλας ὁμοκέντρους πρὸς τὰς ἄντυγας τῶν τόξων.

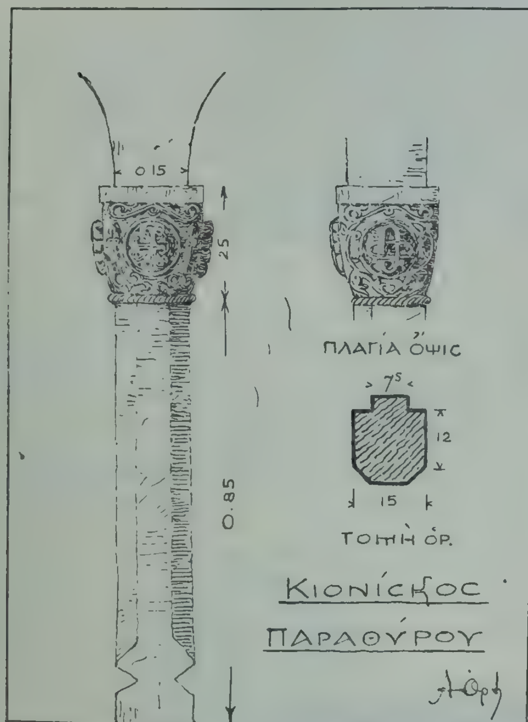
Ἐνδιαφέρουσα εἶνε ἡ μορφὴ καὶ ἡ διακόσμησις τοῦ διαχωρίζοντος τοὺς λοβοὺς μαρμαρίνου κιονίσκου ***(εἰκ. 51)***, οὗτινος ὁ κορμὸς πρὸς τὰ ἔξω μὲν ἔχει σχῆμα ἡμιεξάγωνον, πρὸς δὲ τὰ ἔσω φέρει ἑκατέρωθεν ἐγκοπάς, χρησίμους διὰ τὴν στερέωσιν τῶν ὑαλοστασίων, ἅτινα δυστυχῶς δὲν διετηρήθησαν. Τὸ κιονόκρανον, τύπου σφαιροειδοῦς, κοσμεῖται κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ ὄψεις διὰ μεγάλων κομβίων (cabochons), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐλαξεύθη ἀγκυρωτὸς σταυρὸς ἢ ἄλλο σταυροειδὲς κόσμημα, πέριξ δὲ τῶν κομβίων ἐλαξεύθησαν φυλλάρια καὶ ἑλικοειδεῖς πλοχμοὶ μετ᾽ ἀνθυλλίων πληροῦντες πᾶσαν τὴν ἐπιφάνειαν κατ᾽ ἐντελῶς βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν.

Τὸ περιγραφὲν παράθυρον μὲ τὰς ἐν μέρει φραγκικὰς καὶ ἐν μέρει βυζαντινὰς μορφὰς καὶ διακό-

1 *Enlart*: Architecture religieuse 381.

2 *Simpson*: A history of architectural developpement London 1909 τόμ. II σ. 129.

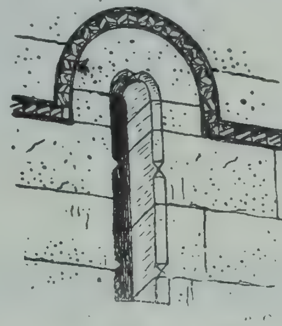
σμησιν καὶ τὰς ἐπιτυχεῖς ἀναλογίας, εἶνε ἐν τῶν ὡραιοτέρων δειγμάτων συγκερασμοῦ τῆς ἀνατολικῆς μετὰ τῆς δυτικῆς τεχνοτροπίας.

51: *Διαχωριστικὸς κιονίσκος τοῦ παραθύρου τῆς εἰκ. 50.*

Παραπλεύρως τοῦ μεγάλου εὑρίσκεται μικρὸν μονόλοβον παράθυρον **(εἰκ 52)** περιβαλλόμενον ὑπὸ πωρίνου ἡμικυκλικοῦ πλαισίου καὶ ὀδοντωτῆς ταινίας. Ἐπὶ τῶν γωνιῶν τοῦ πλαισίου τούτου λαξευθεισῶν λοξῶς ἀφέθησαν κατ' ἀποστάσεις πυραμιδοειδεῖς ἀποφύσεις «ἀδαμαντοειδεῖς», ἐκ τῶν συνήθως ὑπὸ τῆς δυτικῆς τέχνης χρησιμοποιουμένων.

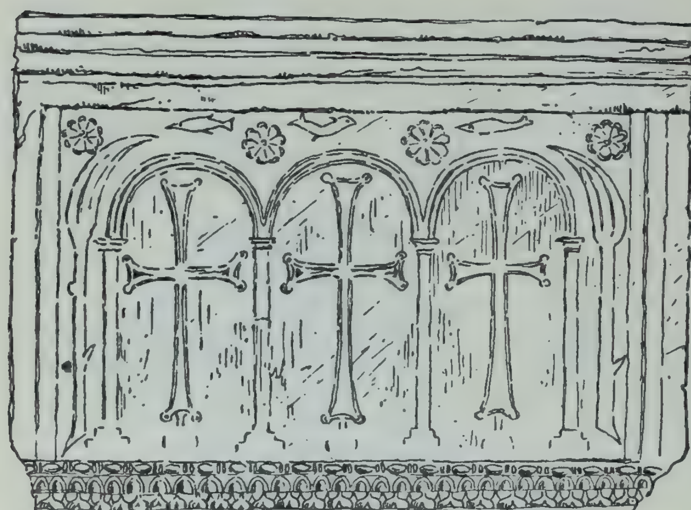
Διακόσμησις. Ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι (εἰκ. 31) δὲν ὑπάρχουσι μὲν μεταξὺ τῶν λίθων οἱ πλίνθινοι διακοσμητικοὶ ἁρμοί, οὓς εἴδομεν ἐν τῷ ἀνατολικῷ, ὑπάρχουσιν ὅμως αἱ ὀδοντωταὶ ταινίαι, ὧν μία μὲν περιβάλλει τὰ πλάγια κάτω τόξα τοῦ ἐξωνάρθηκος, ἄλλη ἐκτείνεται ὑπὸ τὴν σχηματίζουσαν τὸ γεῖσον τῶν μακρῶν τοίχων πωρίνην ζώνην, ἥτις ἐπεκτεινομένη ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι χρησιμεύει ὅπως χωρίζῃ τὸν ἄνω ἀπὸ τοῦ κάτω ὀρόφου, καὶ τέλος τρίτη ὀδοντωτὴ ταινία περιβάλλει ἐξωτερικῶς τὰ παράθυρα, ἐκτεινομένη εἶτα ὁριζοντίως μέχρι περίπου τῶν γωνιῶν τοῦ ἄνω ὀρόφου. Οὐδὲν ἄλλο πλίνθινον κόσμημα ὑπάρχει ἐπὶ τῶν τοίχων. Ἀλλ' εἰς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν ἔχουσιν ἐντοιχισθῆ ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι πλεῖονα μαρμάρινα ἀνάγλυφα. Οὕτω κατὰ μὲν τὴν ποδιὰν τοῦ μεγάλου νοτίου παράθυρου (εἰκ. 50) εὕρηται πλὰξ ἐξ ὡραίου λευκοῦ μαρμάρου κοσμουμένη **(εἰκ. 53)**

52: *Θυρίδιον τῆς Ν. πλευρᾶς.*

κάτω μὲν διὰ διαδοχικῶν σειρῶν λεσβίου κυματίου, κανόνος ᾠῶν καὶ ἀστραγάλου, ἄνω δὲ διῃρημένη διὰ τόξων βαινόντων ἐπὶ ἰσχνῶν κιονίσκων εἰς τρία τμήματα ἐν οἷς παρίσταται ἀνὰ εἷς σταυρὸς βαίνων ἐπὶ βαθμιδωτοῦ ὑποθήματος. Ἑκατέρωθεν τῶν ἄκρων τόξων εἰκονίσθη φύλλον μετὰ μακροῦ μίσχου εἰς δὲ τὰ μεταξὺ τῶν μεσαίων τόξων κενὰ παρεστάθησαν ῥόδακες καὶ ἰχθῦς. Τὸ μεταξὺ δὲ τοῦ ἀναγλύφου καὶ τῆς βάσεως τοῦ παραθύρου κενὸν ἐπληρώθη διὰ σειρῶν πλίνθων (εἰκ 31). Λόγῳ τῶν πολλαπλῶν κυματίων, τοῦ σχήματος τῶν σταυρῶν, οἵτινες ἔχουσι τὸ κάτω σκέλος μακρὸν καὶ τῶν συμβολικῶν ἰχθύων, νομίζω, ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἀνάγλυφον δύναται νὰ προέρχηται ἐκ χρόνων παλαιοχριστιανικῶν, εἰς οὓς ὡς εἴδομεν, ἀνάγεται καὶ τὸ κάλυμα τῆς σαρκοφάγου τοῦ ἐσωνάρθηκος (εἰκ. 12) καὶ δύο ἄλλα τεμάχια ἐπιστυλίων **(εἰκ. 54,** καὶ **55)** ἀποκείμενα παρὰ τὴν μεσημβρινὴν θύραν, μήκους 1.95, ὕψους 0 20 καὶ πάχους 0.23, ὧν ἡ ἐμπροσθία ἐπιφάνεια μάλιστα τοῦ ἑνὸς (εἰκ. 54), φέρει θέματα καθαρῶς παλαιοχριστιανικά.

Δύο ἄλλα ἀνάγλυφα ἐτοποθετήθησαν, χάριν διακοσμήσεως, εἰς τὸ ἀέτωμα τῆς νοτίας πλευρᾶς (εἰκ. 31), τὸ μὲν ὑπὸ τὸ δέ. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ κατωτέρου παρίσταται ἐντὸς πολυμεροῦς πλαισίου σταυρός, εἰς τὰς τεσσάρας γωνίας τοῦ ὁποίου ἐτέθησαν, ἄνω μὲν ἀνὰ εἷς ῥόδαξ, κάτω δὲ μεγάλα φύλλα. ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνωτέρου, ὅπερ εἶνε ἀποκε-

53: Ἀνάγλυπτος πλὰξ ὑπὸ τὸ παράθυρον τῆς εἰκ. 50.

κρουμένον τὸ ἄνω δεξιὸν ἥμισυ, εἰκονίζεται ἀγγεῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐκπηδῶσι ἑλικοειδεῖς περιπλοκάδες μετὰ φύλλων ἀμπέλου καὶ βοτρύων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ θέμα τοῦτο εἶνε χαρακτηριστικὸν τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς, ὅτε τὸ ἀπαντῶμεν καὶ ἐπὶ ἀναγλύφων καὶ ἐπὶ μωσαϊκῶν, νομίζω, ὅτι καὶ τὸ ὑπ' ὄψει ἀνάγλυφον δύναται νὰ θεωρηθῇ σύγχρονον ἢ καὶ προγενέστερον τοῦ ὑπὸ τὴν ποδιὰν τοῦ παραθύρου εὑρισκομένου.

Εἰς τὴν ἀντίστοιχον θέσιν πρὸς τὰ δύο τελευταῖα ἀνάγλυφα εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς μαρμαρίνη πλὰξ εἰκονίζουσα ἰσοσκελῆ σταυρὸν μετὰ τεσσάρων ροδάκων κατὰ τὰς γωνίας (εἰκ. 29,· τέλος ὑπεράνω τοῦ πλαγίου τόξου τοῦ ἐξωνάρθηκος ἐνετειχίσθη ἡλιακὸν ὡρολόγιον (εἰκ. 31), σχηματιζόμενον οὐχὶ δι' ἁπλῶν, ἀκτινοειδῶς βαινουσῶν ἀπό τινος κέντρου γραμμῶν ἐντὸς ἡμικυκλίου, ὡς ἐν Θήβαις [1] καὶ Σκριποῦ [2] καὶ Μυσίᾳ [3] ἀλλὰ κομψότερον διαμεμορφωμένον, ἐν εἴδει φύλλων ριπιδιοειδῶς τεταγμένων.

Διακοσμητικά τινα στοιχεῖα παρατηροῦνται καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄψεως τοῦ ναοῦ ἐπί τε τοῦ κάτω παλαιοῦ μέρους καὶ τοῦ ἀνακαινισθέντος ἄνω ὀρόφου (εἰκ. 46). Εἶνε δὲ ταῦτα κεφαλαὶ ἀνθρώπινοι ὁλόγλυφοι προέχουσαι τῆς ἐπιφανείας τοῦ τοίχου,

54: Ἐπιστύλιον μετ' ἀναγλύπτου διακόσμου.

οἰκόσημον κακότεχνον παριστῶν ἐντὸς κύκλου λέοντα ὀρθὸν **(εἰκ. 56)** καὶ τέλος, ἐπὶ τοῦ ἄκρου δυτικοῦ πεσσοῦ, ἐγχάρακτος σταυρὸς ἐντὸς κύκλου (εἰκ. 46).

Αἱ *στέγαι* καὶ ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι ἐξαίρονται ὡς καὶ ἐν τῷ ἀνατολικῷ. Εἶνε δὲ τοῦ μὲν ἐσωνάρθηκος δικλινής, τοῦ δ' ἐξωνάρθηκος μονοκλινής, συνεχίζουσα τὴν πρὸς δυσμὰς κλίσιν τῆς στέγης τοῦ ἐσωνάρθηκος (ὅρα τομὴν εἰκ. 3).

Περαίνοντες τὴν περιγραφὴν τοῦ δυτικοῦ τμήματος θὰ ἀναφέρωμεν τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο διαμορφώσεως ἅμα καὶ διακοσμήσεως, ὅπερ κατ' ἐξοχὴν προσδίδει εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο γενικὸν χαρακτῆρα, τὴν μετὰ κιονίσκων διάπλασιν τῶν γωνιῶν τοῦ κτιρίου, ἣν τόσον συχνὰ ἀπαντῶμεν εἰς τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῆς Δύσεως.

Οἱ τόσον τὰς γωνίας τονίζοντες καὶ διακοσμοῦντες κιονίσκοι οὗτοι ἄρχονται ἐνταῦθα κατὰ μὲν τὰς γωνίας τῆς προσόψεως ὀλίγον ὑπεράνω τῆς λοξοτμήτου ζώνης, ἥτις τελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ κτιστοῦ θρανίου πρὸς τὰς κατακορύφους ἐπιφανείας τῶν τοίχων **(εἰκ. 57)**, προχωροῦσι δὲ μέχρι τῆς στέψεως μὴ διακοπτόμενοι ὑπὸ τῶν ὁριζοντίων

1 *Strzygowski* Byz. Z. III 1894 πίν. III.
2 *Λάμπρος* Ν. Ἑλληνομν. ϛ', 110.
3 *Wiegand* Ath. Mitt. 1904, 259.

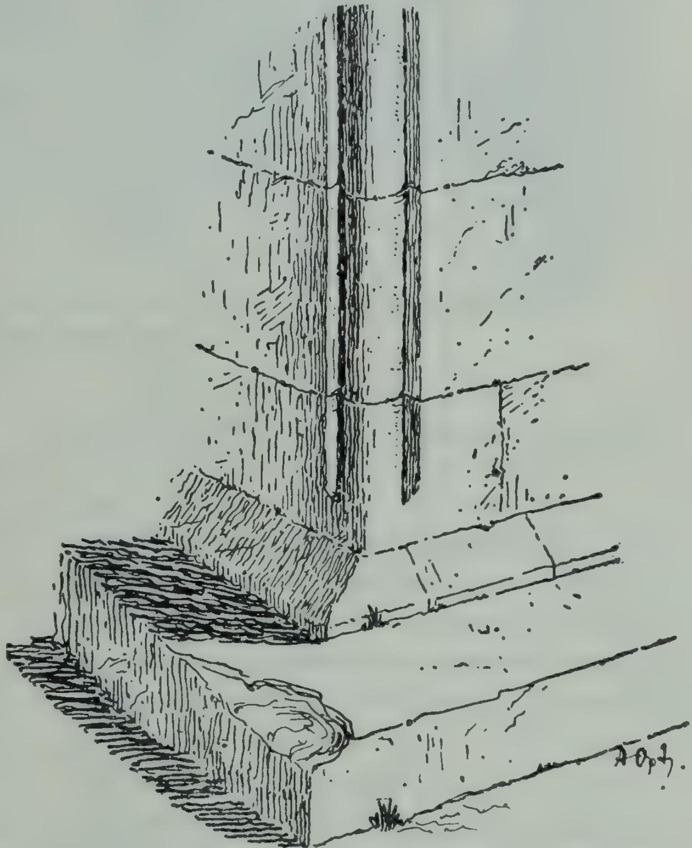
55: Ἐπιστύλιον μετ' ἀναγλύπτου διακόσμου.

γείσων τῶν τοίχων τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἅτινα προεκτείνονται καὶ ἐπὶ τῶν ναρθήκων, ὡς ἁπλαῖ ζῶναι ἐνδεικτικαὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ ὕψους τῶν ὀρόφων. Τὰ κιονόκρανά των, ἁπλᾶ κορινθιάζοντα, σχηματίζουσιν ἅμα καὶ τὴν γωνιαίαν ἀπόληξιν τῶν

56: Ἔμβλημα κατὰ τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ ναοῦ.

ὀδοντωτῶν ζωνῶν τῶν πλαγίων πλευρῶν, αἵτινες κατέρχονται ἀκολουθοῦσαι τὴν κλίσιν τῆς στέγης τοῦ ἐξωνάρθηκος (εἰκ. 31). Κατὰ δὲ τὰς ὀπισθίας κατακορύφους ἀκμὰς τοῦ ἄνω ὀρόφου οἱ κιονίσκοι ἄρχονται ἀπὸ τοῦ γείσου τῶν πλαγίων κλιτῶν (εἰκ. 31) καὶ φθάνουσι μέχρι τοῦ σημείου, ἔνθα καταλήγει ὄπισθεν ἡ στέγη τοῦ ὑψηλοτέρου τμήματος. Ἐνταῦθα δὲ στηρίζουσιν οἱ κιονίσκοι οὗτοι οὐχὶ ἁπλοῦν τι γεῖσον, ὡς ἐμπρός, ἀλλ' ὑδρορρόην, τομῆς ἡμιεξαγώνου, χρησιμεύουσαν πρὸς ἔκριψιν τῶν ἀπὸ τῆς στέγης καταρρεόντων ὑδάτων **(εἰκ. 58)**. Ἐνδιαφέρων εἶνε ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἡ ὑδρορρόη αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ κιονίσκου τῇ μεσολαβήσει ἑνὸς ἐπιθήματος, κοσμηθέντος διὰ πλοχμοῦ φύλλων ἀμπέλου καὶ βοτρύων καὶ μιᾶς ἀνθρωπίνης κεφαλῆς (εἰκ. 58), ἥτις εἶνε οὕτω πως ἐστραμμένη, ὥστε νὰ βλέπῃ κατὰ τὴν διαγώνιον τῆς γωνίας, ἣν σχηματίζει ἡ ὑδρορρόη πρὸς τὴν κατακόρυφον ἀκμήν, ἣν ἐπενδύει ὁ κιονίσκος. Ὑδρορρόαι εἰς βυζαντινὰ κτίρια εἶναι σπάνιαι, ἐφαρμοζόμεναι κυρίως εἰς τοὺς τρούλλους· καὶ εἰς τὰ ρωμανικὰ

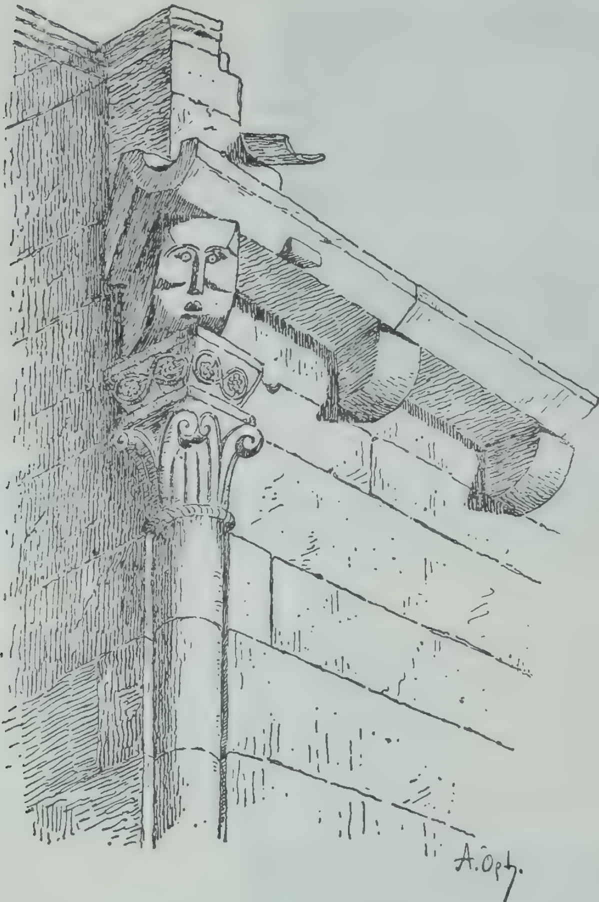

57: Λεπτομέρεια τῶν κιονίσκων τῆς ΝΑ γωνίας τοῦ ἐξωνάρθηκος.

δὲ εἶνε σπάνιαι ἀλλ' οὐχὶ καὶ τελείως ἄγνωστοι ἰδίᾳ ἐν Νοτιοδυτικῇ Γαλλίᾳ [1]. Συνηθεστάτη δὲ εἶνε ἐπίσης ἔν τε τῇ βυζαντινῇ [2] καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ ρωμανικῇ τέχνῃ ἡ παράστασις ἀνθρωπίνων κεφαλῶν εἴτε ἐξωτικῶν εἴτε κατὰ φύσιν.

1 Enlart: Architecture religieuse Paris 1919 σελ. 426.

2 Μεγάλη Παναγία Ἀθηνῶν, Ναὸς Ἁγ. Δημητρίου Χρύσαφας, Μικρὸν Παλάτιον Μυστρᾶ κλπ.

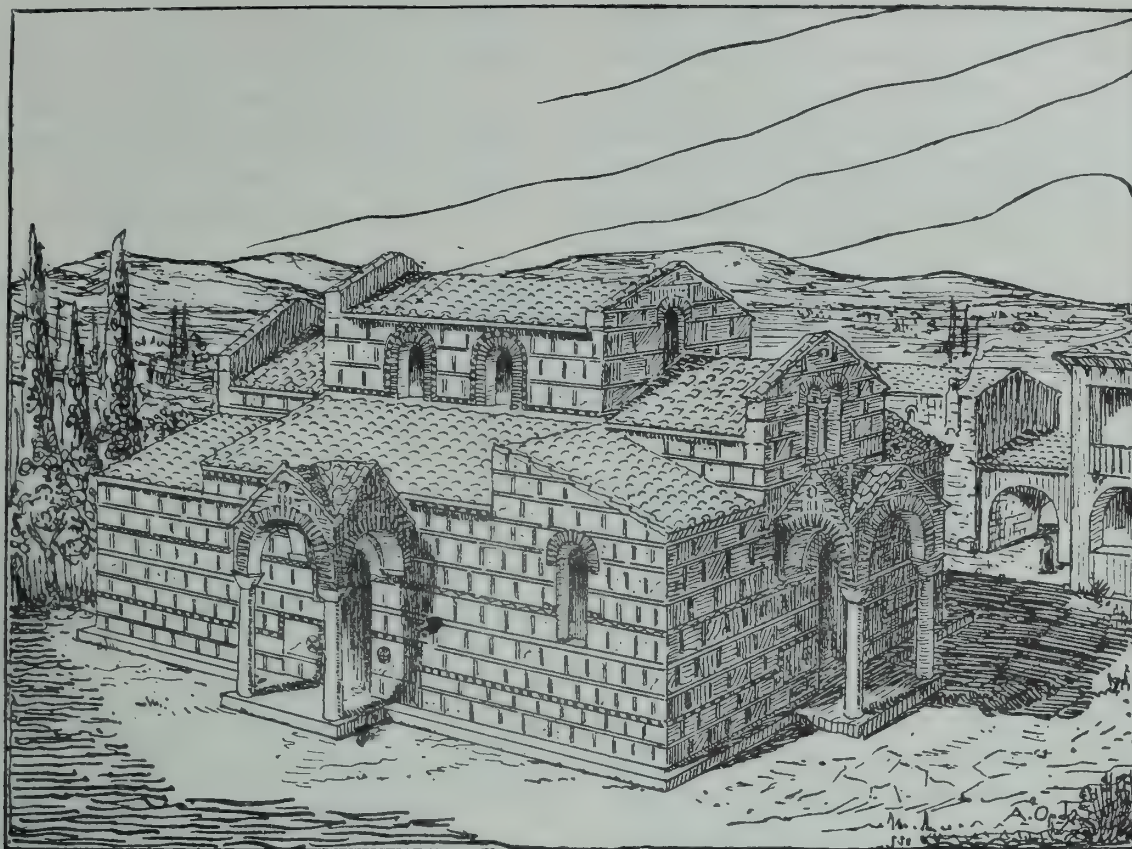
58: Ὑδρορρόη ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ νάρθηκος.

Χρονολογία κατασκευῆς τῶν δύο τμημάτων τοῦ ναοῦ.

Τὰ δύο τμήματα τοῦ ναοῦ, ἅτινα ἐξητάσαμεν, δὲν ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, ἀλλὰ κατεσκευάσθησαν τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο. Πρῶτον βεβαίως ἐκτίσθη τὸ ἀνατολικόν, περιλαμβάνον τὸ ἱερόν, τὸν κυρίως ναὸν καὶ τὸν ἐσωνάρθηκα, εἶτα δὲ τὸ δυτικόν, μὲ τὸν ἐξωνάρθηκα καὶ τοὺς ἄνω ὀρόφους. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τμημάτων διαχωριστικὴ γραμμὴ εἶνε σαφεστάτη κατὰ τὴν συνένωσιν τῆς παραστάδος τοῦ ἐξωνάρθηκος πρὸς τὸν ὄπισθεν τοῖχον. Ἡ κατασκευὴ τοῦ νεωτέρου τμήματος εἶνε βέβαιον ὅτι ἐπέβαλε καὶ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου, ὅσον ἀφορᾷ τὸν νάρθηκα. Πράγματι, ὡς εἴδομεν, τὸ παράθυρον τοῦ ἐσωνάρθηκος εἶχε κατασκευασθῆ ἀρχικῶς πολὺ ὑψηλότερον· ἡ ἄντυξ του ἔφθανε μέχρι τοῦ ὕψους τῆς πωρίνης ζώνης, ἥτις ἐσχημάτιζε τὸ γεῖσον τῶν πλαγίων κλιτῶν, ὡς δεικνύουσι σαφῶς τὰ καταλειφθέντα μετὰ τὸ γέμισμα ἴχνη τῆς παλαιᾶς ἄντυγος ἐπὶ τῆς νοτίας (εἰκ. 31) καὶ τῆς βορείου πλευρᾶς (εἰκ. 29.) Ὁ νάρθηξ λοιπὸν τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ προωρίζετο νὰ εἶνε μονώροφος καὶ ὑψηλότερος τῶν κλιτῶν. Πῶς δὲ ἦτο διαμεμορφωμένη ἡ στέγη του δὲν γνωρίζομεν ἀσφαλῶς, ἀλλ' ἂν κρίνωμεν ἐξ ἀναλόγων παραδειγμάτων ναῶν, ἐχόντων ἓν μονόλοβον ὑψηλὸν παράθυρον κατὰ τὰς πλευρὰς τοῦ νάρθηκος, θὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ στέγη του ἦτο μονοκλινὴς μὲ τὴν κλίσιν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ὡς εἰς πολλὰς ἄλλας βασιλικάς. Τὸ δὲ μεσαῖον τμῆμα τῆς προσόψεώς του, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς ἀργολικοὺς ναούς, πρὸς οὓς μεγάλας παρουσιάζει ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ὁμοιότητας, θὰ ἔφερε πιθανῶς ὑψηλότερόν τινα κύλινδρον, ἐγκαρσίως πρὸς τοὺς τῶν ἄκρων τμημάτων βαίνοντα καὶ ἰσοϋψῆ ἴσως πρὸς τὸν τῆς στέγης τῆς σολέας, θὰ ἐκοσμεῖτο δὲ καὶ διὰ προστῴου, ὁμοίου πρὸς τὰ πρὸ τῶν πλαγίων πλευρῶν τεθειμένα, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν Μονήν, Μέρμπακα κτλ. Ἡ παρατιθεμένη ἀναπαράστασις **(εἰκ. 59)** τοῦ ναοῦ, ὡς οὗτος θὰ ἐσχεδιάσθη νὰ γίνῃ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς τεθείσας προϋποθέσεις.

Ἐν τούτοις ἐκ πολλῶν ἐνδείξεων ἄγεταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ δὲν εἶχε προλάβει νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας, ὅτε ἐπῆλθον αἱ τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις, ἃς βλέπομεν εἰς τὸν ἐξωνάρθηκα καὶ τὸν δεύτερον ὄροφον. Ἐὰν τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ ναοῦ ἦτο τελείως περατωμένον, δύσκολον εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι τὰ γεῖσα του, αἱ γωνίαι καὶ οἱ θόλοι τῶν πλαγίων κλιτῶν θὰ ἀφῃροῦντο, ἵνα κατασκευασθῶσιν ἐκ νέου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δυτικοῦ τρόπου. Διὰ τοῦτο εἶνε πιθανώτατον, ὅτι διαρκούσης εἰσέτι τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνατολικοῦ, τοῦ βυζαντινοῦ δηλονότι τμήματος, ἐπῆλθε γεγονὸς τοιοῦτον, ὅπερ ἐπέβαλε τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τρόπου διὰ τὰ περαιτέρω ἔργα. Τὸ δὲ γεγονὸς τοῦτο, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκτελεσθέντων ἔργων, πρέπει νὰ εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου.

Ὡς γνωστὸν κατὰ τὴν μεγάλην ἀναστάτωσιν, ἥτις ἐπῆλθε λόγῳ τῆς Φραγκικῆς ἐπιδρομῆς, πολλαὶ ὀρθόδοξοι μοναὶ ἠρημώθησαν, τῶν μοναχῶν εἴτε τραπέντων εἰς φυγὴν ἐκ φόβου, εἴτε ἐξωσθέν-

59: Ἀναπαράστασις τοῦ ναοῦ ἄνευ τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν.

των διὰ τῆς βίας ὑπὸ τῶν κατακτητῶν 1, ἐπιθυμούντων νὰ ἐγκαταστήσωσιν ἐν ταῖς μοναῖς τὸν συνοδεύοντα αὐτοὺς Λατῖνον κλῆρον. Τὴν τοιαύτην τύχην δὲν ἠδύνατο βεβαίως ν' ἀποφύγῃ καὶ ἡ μονὴ τῶν Βλαχερνῶν, ἀφ' οὗ εὑρίσκετο ἐν τῇ περιοχῇ ἀκριβῶς ἐκείνῃ, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ὁριστικῶς ἐγκατεστάθησαν οἱ ξένοι.

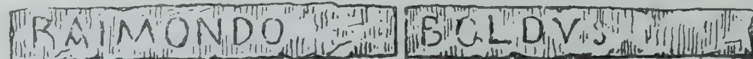
Ταύτης λοιπὸν τῆς κατοχῆς καρπὸς εἶναι ἀναμφιβόλως αἱ φραγκικαὶ προσθῆκαι, ἃς περιεγράψαμεν. Τούτου οὕτως ἔχοντος, ἀποδειχθέντος δ' ἐπίσης καὶ ὅτι αἱ εἰρημέναι προσθῆκαι ἢ μετασκευαὶ ἐγένοντο ἐπὶ ναοῦ, μήπω τελείως συντετελεσμένου, προκύπτει ὡς χρονολογία κατασκευῆς τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ τὸ τέλος τοῦ 12ου ἢ μᾶλλον αἱ ἀρχαὶ τοῦ 13ου μ. Χ. αἰῶνος.

Αἱ ὑπὸ τῶν Λατίνων καταληφθεῖσαι ὀρθόδοξοι μοναί, παρὰ τὰς δραστηρίας φροντίδας τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' ὑπὲρ ἀποδόσεώς των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἐξηκολούθουν νὰ δουλεύωσιν εἰς τοὺς κατακτητὰς ἐπὶ μακρόν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι οἱ πρίγκιπες τῆς κατακτήσεως ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τοῦ Πάπα νὰ ἐπιστρέψωσι τὰ κατασχεθέντα κτήματα (Epist. Innoc. XI, 152), δὲν ἐτήρησαν ὅμως τὰς ὑποσχέσεις των· δι' ὃ καὶ ὁ Πάπας ἠναγκάσθη πλέον καὶ νὰ ἀφορίσῃ τοὺς προστατεύοντας τὴν ἁρπαγὴν πρίγκιπας ἢ τοὺς καταλαμβάνοντας κτήματα τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου Λατίνους μοναχούς.

Καὶ θὰ συνέβαλε μὲν βεβαίως καὶ τὸ αὐστηρὸν τοῦτο μέτρον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν μονῶν εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, οὐχ ἧττον ὅμως ἀποτελεσματικώτερον φαίνεται νὰ ἐπέδρασεν ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τὸ 1261. Ἐὰν πιστεύσωμεν εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦ Martène (τόμ. IV στ. 1453) ἀπὸ τῆς ἐπανόδου τῶν Ἑλλήνων εἰς Κωνσταντινούπολιν «μόνη ἡ ἀββατία τοῦ Δαφνίου ἔμενε πλέον ἐν Ἑλλάδι». Ἡ εἴδησις ὅμως αὕτη, ἐὰν θεωρηθῇ ὅτι ἀφορᾷ παντὸς τάγματος λατινικὰς μονὰς ἐν Ἑλλάδι, ἐλέγχεται ἀνακριβὴς διὰ τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Βλαχέρνας σωζομένων

1 *Epist. Innocent* I. 51. Hopf: Chroniques Gréco-romanes 97.

ἐπιγραφῶν καὶ χαραγμάτων. Πράγματι, πλὴν τῆς ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς τοῦ 1358, περὶ ἧς εἴπομεν ἐν σελίδι 12, ὀνόματα Λατίνων προφανῶς μοναχῶν, κεχαραγμένα δι' ὀξέος ἐργαλείου ἐπὶ ὁριζοντίων τινῶν πλίνθων τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ καθολικοῦ καὶ εἰς τὸ ὕψος ἀναστήματος ἀνθρώπου, συνοδευόμενα δὲ ὑπὸ χρονολογιῶν πολὺ μεταγενεστέρων τοῦ 1261, μαρτυροῦσιν, ὅτι καὶ τῶν Βλαχερνῶν ἡ μονὴ ἐξηκολούθει νὰ εἶναι Λατινικὴ καὶ μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδον τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι δὲ τὰ ὀνόματα ταῦτα Raimondo Boldus (**εἰκ. 60**), Francis(cu)s de Priolis (**εἰκ. 61**) καὶ Στέφ(αν)ο Φισκάρδι (**εἰκ. 62**), ὧν τὸ μὲν δεύτερον συνοδεύεται ὑπὸ τῆς χρονολογίας 1447, τὸ δὲ τρίτον, γεγραμμένον δι' ἑλληνικῶν χαρακτήρων, ὑπὸ τῆς χρονολογίας 1628.

60: Λατινικὸν χάραγμα ἐπὶ πλίνθου.

61: Λατινικὸν χάραγμα ἐπὶ πλίνθου.

62: Ἑλληνικὸν χάραγμα ἐπὶ πλίνθου.

Ἐκ τῶν χρονολογημένων λοιπὸν τούτων χαραγμάτων προκύπτει, ὅτι οἱ Λατῖνοι μοναχοὶ παρέμειναν ἐν Βλαχέρναις οὐ μόνον ἀφ' οὗ πᾶσαι αἱ εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀχαΐας καὶ εἰς τὸ μικρὸν ἱερατικὸν Κράτος τῶν Πατρῶν παραμείνασαι χῶραι περιῆλθον εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἤτοι καὶ μετὰ τὸ 1430 (*Λάμπρου*: Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ϛ' 801), ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτὴν τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ θησαυρὸς τοῦ Martène νὰ περιέπεσεν εἰς τοσοῦτο μέγα σφάλμα, ὥστε νὰ μὴ λάβῃ ὑπ' ὄψει του τὴν αἰῶνας ὅλους μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπάνοδον τῶν Ἑλλήνων Λατινικὴν παραμείνασαν μονὴν τῶν Βλαχερνῶν, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ εἴδησις τοῦ θησαυροῦ ἀφορᾷ ἀποκλειστικῶς τὴν ὕπαρξιν Κιστερκιανῶν μονῶν ἐν Ἑλλάδι, ὧν ὁ θησαυρὸς ἀποτελεῖ ἓν εἶδος χρονικοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μνημονεύει μόνον τὴν μονὴν Δαφνίου. Τούτου τεθέντος συνάγεται τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ μοναχοὶ τῶν Βλαχερνῶν δὲν ἀνῆκον εἰς Κιστερκιανούς, ἀλλ' εἰς ἄλλο τι μοναχικὸν τάγμα, πιθανῶς τοὺς Φρεμενούρους (Frères Mineurs), τῶν ὁποίων γνωρίζομεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Κλαρέντζᾳ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου, καταστᾶσα ἱστορικὴ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ σύγκλησιν τῆς δευτέρας συνελεύσεως τῶν βαρώνων καὶ ἱεραρχῶν πρὸς λύσιν τῆς μεταξὺ Γουλιέλμου Β' Βιλλαρδουΐνου καὶ τῆς Μαργαρίτας διαφορᾶς [1].

Ἡ ὁριστικὴ ἀποχώρησις τῶν Λατίνων μοναχῶν ἐκ τῆς μονῆς Βλαχερνῶν καὶ ἡ δι' ὀρθοδόξων ἀντικατάστασίς των συνετελέσθη ἐντὸς τοῦ 17ου αἰῶνος. Τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνεκδότου εἰσέτι μεμβρανίνου μολυβδοβούλλου, ὅπερ ἐπέστειλε τὸ 1697 πρὸς τὸν Ἡγούμενον τῆς μονῆς Βλαχερνῶν ὁ «Διονύσιος, ἐλέῳ Θεοῦ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ νέας Ρώμης».

Τὸ σιγίλλιον τοῦτο ὁμιλεῖ περὶ ἀδυναμίας καὶ ἐρειπώσεως τῆς μονῆς καὶ τῆς ἀνάγκης ἐπισκευῆς αὐτῆς ὡς καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης ὁμονοίας τῶν μοναχῶν καὶ πειθαρχίας πρὸς τὸν ἡγούμενον.

Αἱ λοιπαὶ περὶ τῆς μονῆς μνεῖαι εἶναι ὀλίγαι, καὶ δὴ πᾶσαι τοῦ 18ου αἰῶνος. Καὶ περὶ μὲν τῆς μιᾶς τούτων, ἀναφερομένης εἰς τὴν κατάπτωσιν τοῦ νάρθηκος καὶ τὴν ἀνάκτισιν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1771, ἐγένετο ἤδη λόγος (σελ. 26). Ἡ δὲ δευτέρα εἶναι ἐπιγραφὴ τοῦ ἔτους 1770, ἀφορῶσα εἰς τὴν κατασκευὴν κρήνης ἢ τὴν μεταφορὰν ὕδατος εἰς τὴν μονήν. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι ἐντετειχισμένη σήμερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοίχου, ἐφ' οὗ

1 Χρονικὸν τοῦ Μορέως στ. 7301-752.

καὶ ἡ ἐνετικὴ ἐπιτύμβιος, ἤτοι ἐπὶ τοῦ συνδέοντος τὸν ναὸν μετὰ τοῦ παρὰ τὴν νοτίαν αὐλόθυραν σταύλου μεταγενεστέρου μανδροτοίχου.

Ἐπὶ μαρμάρου λευκοῦ διαστάσεων 0.50×0.31

ΑΨΜ Ἀπριλλίου Κ.

† *Ἐφηάσθη ἡ παρὼν ἠκοδομὴ τοῦ νεροῦ διὰ σηνδρομῆς ται καὶ δαπάνης ἐμοῦ Ἱερεμίου ἱερομονάχου τοῦ Βλαχοπούλου καὶ ἡγουμένου τῆς Κιρίας Βλαχέρνας καὶ ὅσοι πήνουν ἐξ αὐτοῦ μακαρήζετε τοὺς βοηθοῦν[τας] τὴν ἁγίαν μονὴν ταῦτην*

Τὴν τρίτην τέλος μνείαν εὑρίσκομεν ἐν χαρτῴῳ μολυβδοβούλλῳ τοῦ ἔτους 1797, ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, διατηρουμένῳ δ' ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς μονῆς. Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ἀφορᾷ τὸν διακανονισμὸν τῶν σχέσεων τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν πρὸς τὴν μονὴν τῆς Ἐλεούσης, ἥτις σήμερον εἶναι μετόχιον τῶν Βλαχερνῶν, ἀπέχον τρίωρον περίπου πρὸς τὰ νοτιανατολικά.

Ἡ μονὴ τῶν Βλαχερνῶν εἶχεν ἄλλοτε βιβλιοθήκην, ἧς τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων, κατὰ τὰς πρὸς τὸν Buchon (Grèce Cont. 513) ἀφηγήσεις τῶν μοναχῶν, ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ὅπερ ἔθεσεν εἰς τὴν μονὴν ὁ Ἰμπραήμ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ὀλίγα τῶν διαφυγόντων τὴν καταστροφὴν ἢ πιθανώτερον τῶν μετὰ τὴν πυρκαϊὰν ὑπὸ τῆς μονῆς προσκτηθέντων ἐγγράφων—κώδικες καὶ σιγγίλια—ἀναφέρει ὁ Λαμπάκης, ὅτι ἀντέγραψε κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1893 ἐπίσκεψιν αὐτοῦ. Εἰς ταῦτα πιθανώτατα ἀνήκουσι καὶ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα μολυβδόβουλλα ὡς καὶ νομοκάνων τοῦ 16ου αἰ. τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους, ἄσχετος πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς μονῆς καὶ ἄγνωστον πῶς περιελθὼν εἰς τὴν κτῆσίν της, δημοσιευθεὶς ὑπὸ τοῦ Λαμπάκη ἐν Δελτ. χριστ. Ἑταιρ. Β σελ. 45.

* * *

Ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν μὲ τὴν ξυλίνην ἐσωτερικῶς ὁρατὴν στέγην του, τὸν φωταγωγόν του καὶ τὸν ὑψηλόν του νάρθηκα, θὰ ἦτο ὁ μόνος ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνιστικῆς ξυλοστέγου βασιλικῆς, ἣν βλέπομεν χρησιμοποιούμενην ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Βορείῳ Ἑλλάδι μέχρι τοῦ 13ου μ. Χ. αἰῶνος (Καλαμπάκα, Καστοριά, Ἄρτα), ἐὰν ἡ ξυλίνη στέγη τοῦ φωταγωγοῦ του δὲν ἦτο καὶ αὕτη τροποποίησις φραγκικὴ ὡς εἶναι οἱ κιλλίβαντες καὶ οἱ γωνιαῖοι κιονίσκοι. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην παραδοχὴν ἄγεταί τις τελικῶς καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ στέγη τοῦ χαμηλοτέρου μέσου κλίτους τοῦ ἱεροῦ, ἥτις κατεσκευάσθη ἀσφαλῶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, εἶναι θολωτή, ὡς εἶναι καὶ αἱ τῶν λοιπῶν ἐν Πελοποννήσῳ βασιλικῶν αἵτινες, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, καλύπτονται πᾶσαι διὰ κτιστῆς κυλινδρικῆς καμάρας ἄνευ παραθύρων, κατ' ἀνατολικὰ πρότυπα κατεσκευασμένης. Θαυμάσιον παράδειγμα τοῦ τύπου τούτου ἔχομεν ἐν Λακωνίᾳ τὴν ἀνέκδοτον εἰσέτι βασιλικὴν τῆς Ζαραφώνας, ἥτις σπουδαίως ἐπέδρασεν καὶ ἐπὶ ἄλλας βασιλικὰς τῆς Λακωνίας, ὡς θέλομεν ἀποδείξει ἀλλαχοῦ.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐνδιαφέροντος τύπου του ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν ἀποτελεῖ διὰ τῆς ἑνότητος, ἣν δεικνύει ἐν τῇ ἐμφανίσει του, ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ χαρακτηριστικωτέρων παραδειγμάτων συγκερασμοῦ ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς τέχνης. Εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔκφανσις τῆς συγχωνεύσεως τῶν φραγκικῶν πρὸς τοὺς γηγενεῖς βυζαντινοὺς τρόπους.

Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ: Ἐν τῇ λατινικῇ ἐπιγραφῇ τῆς σελίδος 12, στίχ. 4 ἀντὶ Equiti γραπτέον Equitis.

Ἀμφιαρείου ἐπιγραφαὶ

(συνέχεια πρὸς ΑΕ 1919 54 ἀρ 98-122)

ὑπὸ

Β. Λεονάρδου

123-126.

123 (εἰκ. 1 σ. 38):
κρήνης καὶ λουτρώνων ἐπισκευή.

Στήλη μαρμάρου Πεντελῆς, ἄνευ κόσμου, ὄπισθεν ἀνωμάλως κεκομμένη, κάτω σὺν τῇ δεξιᾷ γωνίᾳ τεθραυμένη, ὕψ. 0 99 (ἐπιγραφὴ καὶ κάτωθεν κενὸν λεῖον ὕψ. 0 025) + 0 145 (κάτω μέρος, ἐξέχον 0 004 ἔμπροσθεν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν) = 1 135, πλ 0 275, πάχ 0 13-0 17· ἡ ἄνω καὶ ἡ ἀριστερὰ καὶ ἡ δεξιὰ ἐπιφάνεια φέρουσιν ἀναθύρωσιν (ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἐπιφανείας λειοτέραν καὶ ὁμαλωτέραν ἢ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς), ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἦν ἐνῳκοδομημένη (ἐν τῇ κρήνῃ δῆλον ὅτι, περὶ ἧς καὶ ὁ λόγος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ)· τῆς εἰρημένης κάτω ἐξοχῆς μέρος ἐν ἀριστερᾷ, πλ. 0 02, εἶνε λεῖον, τὸ δὲ ἄλλο εἶνε ὁμαλῶς πελεκητόν. Ηὑρέθη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης νοτόθεν τοῦ βωμοῦ ὑπὸ ὑστέρῳ τοίχῳ ἀνατολόθεν ἐλύτρου, ἐξ ἀρχαίων λίθων πεποιημένου, ἐξ οὗ καὶ νῦν ἐκρεῖ τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς (ΠΑΕ 1884 91 92 πίν. Ε΄), αὐτόθι δέ που καὶ ἔκειτο ἡ κρήνη, οἱ δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενοι λουτρῶνες (στ. 5 30 33 53 59) κεῖνται ἀνατολόθεν τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς πηγῆς. Ἀνατολόθεν ηὑρέθη τμῆμα Πεντεληκοῦ μαρμάρου, ἀριστερὰ ἐλλιπές, ὕψ. 0 985, πλ. σῳζ. 0 54, πάχ. ±0 33· ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας δεξιὰ φέρει τόρμον, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀναθύρωσιν, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι συνήπτετο πρὸς ἄλλο μαρμάρου τμῆμα· ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἔχει γεῖσον, ὅπερ ἔφερεν ἐπὶ ἄβακος μονόστιχον ἐπιγραφὴν μεγάλοις γράμμασιν, ὧν ὀλίγα ἐν δυσὶν ἀποτμήμασιν σῴζονται, τῆς πΧ 3ης ἑκατονταετηρίδος, ὑπὸ δὲ τὴν ἐπιγραφὴν κόσμον ᾠῶν καὶ (κάτωθεν) ἀστραγάλου, κάτω δὲ φέρει κόσμον ἀστραγάλου, ὑπὸ τούτῳ δὲ Λέσβιον κυμάτιον καὶ κάτωθεν ἄβακα· ἐὰν τὸ μάρμαρον τοῦτο εἶνε τῆς κρήνης, ἀνοιστέον εἰς νεωτέραν ἐπισκευὴν αὐτῆς.

Ἡ ἐπιγραφὴ περιέχει ψήφισμα τῆς βουλῆς, στ. 1-28, καὶ συγγραφάς, στ. 29-77, αἳ καὶ προαγγέλλονται ἐν τῷ ψηφίσματι στ. 6 κέ· μεταξὺ τοῦ στ. 28 καὶ τοῦ 29 εἴαται κενὸν ὕψους ὡς ἑνὸς στίχου σὺν τῷ ἑκατέρωθεν ἐπινοουμένῳ μεταστιχίῳ. Γραμμάτων ὕψ. ἐν μὲν στ. 1-28 εἶνε ὡς 0 01, ἐν δὲ στ. 29-77 εἶνε ὡς 0 008, μεταγραμμάτιον τοῦ μὲν 1ου στίχου ὡς 0 016 τῶν δὲ λοιπῶν ὡς 0 005, μεταστίχιον ὡς 0 005.

Ἐνιαχοῦ τῆς ἐπιγραφῆς μεταξὺ τῶν γραμμάτων διὰ φθορὰν τοῦ λίθου ἀφείθη ὑπὸ τοῦ λιθουργοῦ κενὸν ἡμίσεος μέχρι ἑνὸς καὶ ἡμίσεος γράμματος: στ. 26 *Ἀν[]τικρά*, 47 *ἐπιθε□ῖναι*, 60 *ἀ□νακαθηράμενον*, 61 ***ἐκκεκλ□[]υσμένα*** (σημειωτέον μάλιστα ὅτι τοῦ *λ* τὸ δεξιὸν σκέλος ἐπικεχάρακται ἐν τῷ ἐβλαμμένῳ χώρῳ), 62 ***π□οιοῦντα***, ὡσαύτως δὲ διὰ φθοράν, ὡς φαίνεται, τοῦ λίθου ἐπὶ τέλει τοῦ στίχου 24 τὸ *ι* τοῦ ***τῶι*** ἐχαράχθη ἔλαττον τῶν ἄλλων γραμμάτων, ἐν στ. 74 μετὰ τὸ ***ἐξεργάσεται*** κενὸν ἑνὸς γράμματος|πρὸς δήλωσιν τελείας στιγμῆς· ἐν στ. 75 πρὸ τοῦ *Φρυνιχ*₇₆ *ί δης* ἡμίσεος γράμματος κενὸν εἴτε διὰ τύχην εἴτε διὰ στίγμα ἐκ φθορᾶς ἐλαχίστης τοῦ λίθου αὐτόθι εἴτε καὶ ἐπίτηδες. περὶ τῶν διὰ φθορὰν ἢ ἀνωμαλότητα τοῦ λίθου ἀφειμένων χασμάτων πρβ ΑΕ 1917 231α 1919 82α 1922 108β κάτ. 1· ἐν στ. 13 παραλιπὼν τὸ τελευταῖον γράμμα τοῦ ***εἰς*** ἐνεσφήνωσεν αὐτὸ ὕστερον μεταξὺ τοῦ *ι* καὶ τοῦ *δ*· ὡσαύτως δὲ ἐν στ. 56 ἐπιλαθόμενος τοῦ *ρ* τοῦ ***ὑπάρχοσι*** ἐνεσφήνωσεν αὐτὸ ὕστερον ἄνω μεταξὺ τοῦ ***α*** καὶ τοῦ ***χ***. ἐν στ. 8 τὸ *ε* τοῦ ***ἐν*** φέρει ἄνω ἀριστερὰ εὐθεῖαν γραμμήν, ἐξ ἧς δηλοῦται ὅτι σφαλεὶς ἀντὶ *ε* ἐχά-

ραξε **τ**, συνιδὼν δὲ τὸ σφάλμα μετέβαλε μὲν το **τ** εἰς **ε**, ἐπιλαθόμενος δὲ εἴασε τὸ ἀριστερὸν τῆς εὐθείας κεραίας τοῦ πρώην **τ**. ἐν στ. 67 ὡς παρέσχατον γράμμα τοῦ **τιθέναι** σφαλεὶς ἐχάραξε πρῶτον **δ** ἀντὶ **α**. ἐν στ. 24 ὀβελιστέον τὸ **ι**, ὃ σφαλεὶς ἐχάραξε μετὰ τὸ **ἱερῶν**.

Συλλαβισμὸς ἀνώμαλος πολλαχοῦ τῆς ἐπιγραφῆς ἀπαντᾷ: **ο$_{5}$ί, τὸ$_{11}$ν, τ$_{14}$ῆς, δ$_{20}$ραχμάς, πρ$_{21}$οσοφειλόμενον, ὑπὲ$_{33}$ρ, ἅ$_{41}$ν, ἐπισστύλ$_{47}$ια, ἐπιβά$_{50}$λλοσαν, ἥμισ$_{51}$υ, προ$_{56}$σδέηται, τοῖχ$_{58}$ον, τ$_{59}$ῶν, λίθ$_{60}$ος, δ$_{62}$ὲ, ἔνδ$_{64}$οθεν, το$_{68}$[ὑ]ς, κα$_{70}$ὶ, ἐξεργάσ$_{72}$ασθαι, λάβη$_{73}$ι, Φανόσ$_{75}$τρατος, Φρυνιχ$_{76}$[ί]δης**, πρβ ΑΕ 1919$_{58β}$

Γραφὴ καλλίστη (τὸ **ω** κάτωθεν ὅλως ἀνοικτόν, πρβ. ΑΕ 1917$_{42α}$), πλὴν ὅτι τὸ τελευταῖον **α** τοῦ **ἀπο$_{45}$ξέσαντα** ἔχει καμπύλην τὴν ζευγνῦσαν κεραίαν, τὸ δὲ **μ** τοῦ **ὅμοια$_{46}$** ἔχει σχῆμα Μ.

Ἡ δίφθογγος **ου** ἐν μὲν τῷ ψηφίσματι γράφεται πανταχοῦ **ο**: **Ἀμφιαράο$_{1}$, Ἀντικράτος$_{2}$, λοτρῶνες$_{5}$** (πρβ **λοτρώνων$_{33\ 53}$, λουτρώνων$_{59}$, λουτρῶνας$_{30}$**), **βολ$_{6}$ή, βολῆι$_{6}$, τō Ἀμφιαράο$_{9}$, τō ἔργο$_{10\ 25}$, ὁπόσο$_{11}$, [το]ύτο$_{12}$, τō ἀργυ$_{15}$ρίο τō ἐξαιρεθέντος, τō θησαυρō$_{15/6\ 17}$, παραδōναι$_{22}$, παραδōν τῶι$_{24}$, τὸς$_{23}$, τō Ἀμφιαράο$_{26}$**· ἐν δὲ ταῖς συγγραφαῖς 32^{κις} μὲν γράφεται **ο**, 25^{κις} δὲ **ου**· καὶ **ο** μὲν κεῖται ἐν **τō ἱερō τō Ἀμφιαράο$_{29}$, τὸς λουτρῶνας$_{30}$** (πρβ ἄ. περὶ τοῦ **λουτρ—**), **τὸς ἐν Ἀμφιαράο$_{31}$, τὸς λίθος τὸς ὑπερκρεμαμένος$_{32}$, τὸς$_{34}$, τὸς λίθος τὸς$_{35\ 59/0}$, τὸς ἁρμὸς$_{37\ 41\ 63}$, τὸς δὲ ἁρμὸς$_{39}$, ὑπάρχοσιν$_{44\ 46}$, ὑπάρχοσι$_{56}$** πρβ **ὑπάρχουσιν$_{71}$**), **ἐπιβά$_{50}$λλοσαν, τοὺς διπ[λ]ὸς$_{62}$, ου** δὲ κεῖται ἐν **λουτρῶνας$_{30}$, λουτρώνων$_{59}$** (πρβ ἄ. περὶ τοῦ **λοτρ—**), **τοὺς τοῦ ἀντιχώματος$_{51}$, ὑπερ$_{54}$εχούσαις τοῦ τοίχου, δακτύλους$_{54}$, τοὺς λίθους$_{63}$, ποιοῦντα$_{62}$, τοὺς διπ[λ]ὸς$_{62}$, τοῦ$_{65}$ τοίχου, δακτύλου$_{66}$, το$_{68}$[ὺ]ς ἁρμούς, τοὺς ἀναβα[σ]μοὺς$_{70}$, ὑπάρχουσιν** πρβ ἄ. περὶ τοῦ **ὑπάρχοσ—**), **τοῦ ἀργυρίου οὗ$_{73}$, τούτου ἔχουσι$_{77}$**.

Δίφθογγος νόθος ἀπαντᾷ ἐν **κα$_{9}$ταθέναι** ἀλλὰ **ἐπιθεῖναι$_{15}$, ἐπιθε□ῖναι$_{47}$, λαβε̄ν$_{14}$**, πρβ **κα$_{52}$τερε̄ψαι, κατε$_{48}$ρεῖψαι**· **ηι** κεῖται ἐν **τῆι βολῆι$_{6}$, στήληι λιθίνηι$_{8}$, ἐπισκευα$_{4}$σθῆι, ἔχηι$_{73}$, ἐπιδείξηι$_{41}$, λάβη$_{73}$ι**, γέγραπται δὲ καὶ **ὁπόσον ἔχηι$_{12}$** (= **ἔχει**) καὶ **ἐδάφηι$_{43}$** (πρβ *Meisterhans* GAI 39$_{10\ 11}$ 131$_{53\ 3}$ 137$_{11\ 12}$ καὶ **μισθωτει̃$_{25}$**. διπλοῦν **σ** ἀπαντᾷ ἐν **ἐπισστύλ$_{47}$ια** ἀλλὰ **ἐπιστύλιον$_{50}$**), **πρόσσθε τῆς$_{58}$** (ἀλλὰ **πρόσθε τῆς$_{52}$**), πρβ *Meisterhans* GAI 89$_{d}$, πρβ IG I 96 =SIG³ 76)$_{14}$ **τοῖςς [Μυτιλεναίον**, IG ²II 584$_{6}$ **Συρακούσσας**, Ἀθηνᾶ 1906$_{36}$ $_{17}$**Διοσσκου[ρ]ίδης**, *Sundwall* Journ. des russ. Minist. f. Volksaufklär. 1912 Junιπίν. 5B **ἀ]νδριαντίσσκο$_{10}$[ς**, καὶ ἑξῆς ἀρ. 124$_{41}$ **ἀσκάστους** (ἀλλὰ $_{38}$**ἀσκά[στου]ς**) περὶ τοῦ **νῦ** μνημονευτέαι αἱ γραφαὶ **συνγραφαὶ$_{29}$** (ἀλλὰ **συγγραφ$_{7}$άς**), **τὸμ μισθωτὴν$_{10}$, τὴγ κρήνην$_{30}$** περὶ τοῦ παραγωγικοῦ **νῦ** τὰ οἰκεῖα χωρία εἰσὶ τάδε: **εἶπε**· **ὅπως$_{3}$, ἐμίσθωσε ἡ βολή$_{5}$, ὑπάρχοσιν ἀπο$_{45}$ξέσαντα, ὑπάρχοσιν καὶ$_{46}$, ὑπάρχοσι λίθοις$_{56}$, ὑπάρχουσιν ταῦτα$_{71}$, πλαξὶ πάχος$_{48}$, πλαξὶν ὑπερ$_{54}$εχούσαις, ἔχουσι** [ΗΗΗ]ΔΓ$_{77}$, περὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ **εἶπε(ν), ἔλεξε(ν), ἐγραμμάτευε(ν), ἐπεψήφίζε(ν), ἔδοξε(ν)** πρβ ΑΔ 1915 210 κέ 211 κάτ. 3 - 212κάτ. 8 214κάτ. 9 7 1916 11 63^{β} 64$_{α5}$ 66$_{α}$ 26/7, ΑΕ 1917 47$_{β\ 19}$ 236$_{α\ 12}$ κέ. 1918$_{107β\ 18/9}$ 1919 73$_{α}$ (ΑΕ 1892 45 (74 $_{1}$) **ἐπεψήφιζε Ἀσώπων**), IG VII 3059 (Λεβαδείας) **εἶ$_{4}$πε πρὸς**. περὶ τῆς **ἐκ** μνημονευτέα: **ἐγ μετώπο$_{38}$, ἐγ λω$_{40}$[σ]τύος** καὶ **ἐγγ λωστύος$_{68}$**

Ἑνικὴ γενικὴ τῆς 3^{ης} κλίσεως: **Ἀντικράτος** (πρβ ΑΕ 1918$_{78}$ 1919$_{85α}$)· ἑνικὴ αἰτιατική: **Ἀν[]τικρά$_{27}$τη** (πρβ ΑΕ 1918$_{79α}$ 1919$_{85α}$), **Δεκελέα$_{27}$** (πρβ ΑΕ 1918$_{79β}$).

Περὶ τοῦ ἀπαρεμφάτου ἀνοιστέον: **παραδōναι τὸ$_{22}$** καὶ **παραδōν τῶι$_{24}$**, πρβ DI IV σ. 947 **διδοῦν** 5339(=ΑΕ 1917$_{231}$)$_{21\ 33}$ κλπ, πρβ ΑΕ 1917$_{236}$.

Ἡ ἐπιγραφὴ συνάπτεται πρὸς ἄλλας δύο τοῦ Ἀμφιαρείου ἐπιγραφάς, τὴν περὶ κατασκευῆς κρήνης (IG VII 3499=SIG² 580= ³281, πX 333/2· πρβ SIG² 733=³1105=IG ²II 1282, πX 262/1) καὶ τὴν περὶ ποιήσεως ὀχετοῦ (SIG² 542=³973= *Bleckmann* IGS [=*Lietzmann* KT 115] 32, μεταξὺ τοῦ πX 338 καὶ τοῦ 322, πρβ SIG³ 973 σημ., *Preuner* He 1922$_{84^{2}}$, *Bethe* RE² I 1896, *Lattermann* Bauinschr. 63¹ AM 1908$_{76}$ 1910$_{81}$, *Versace* AM 1908$_{270}$), πρβ περὶ ἄλλης κρήνης, νεωτέρας, κειμένης ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης, ΠΑΕ 1916$_{34\ 65}$ 1921$_{6\ 30}$, ΑΕ 1916$_{118}$ 1918$_{110β}$ εἰκ. 1-6 1919$_{100}$ εἰκ. 2 ἀρ. 62. Αἱ εἰρημέναι δύο ἐπιγραφαί, ἥ τε περὶ κατασκευῆς κρήνης καὶ ἡ περὶ ὀχετοῦ (πρβ καὶ ἑξῆς ἀρ. 124), ἔτι δὲ καὶ ἡ ἐνθάδε, ἀνάγονται εἰς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Ὠρωπὸς ἦν ὑπὸ τοῖς Ἀθηναίοις· ἡ μὲν γὰρ SIG³ 281 εἶνε Ἀττικὸν ψήφισμα τοῦ

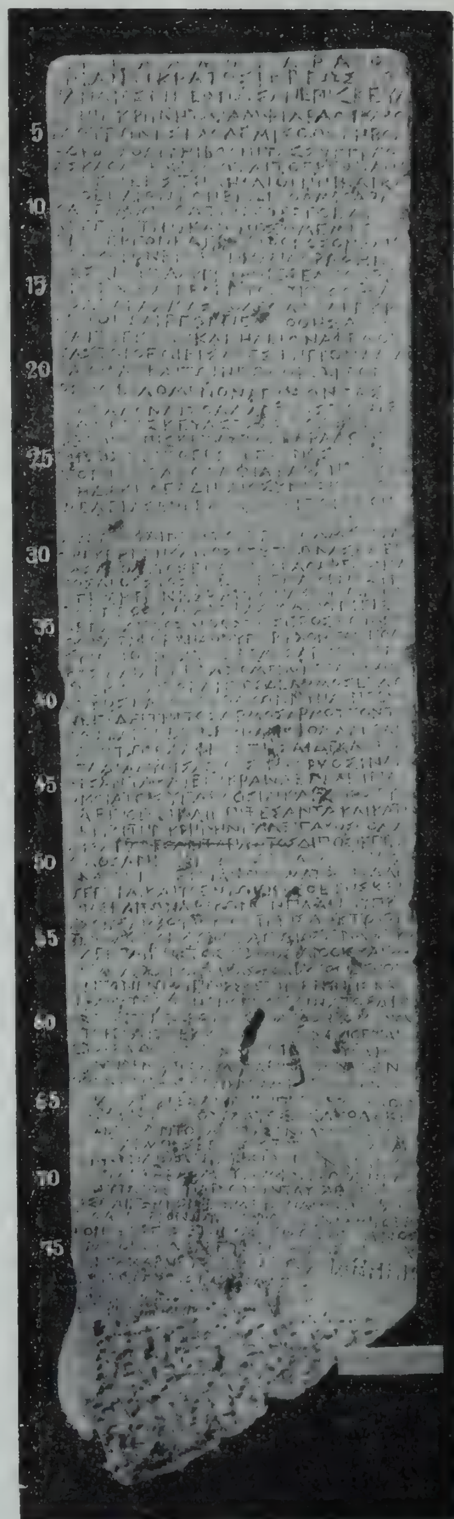
πΧ 333/2, ἐν δὲ τῇ SIG³ 973 (στ. 36 κέ) καὶ τῇ ἐνθάδε ἐπιγραφῇ (στ 74 κέ) ὅ τε μισθωτὴς καὶ ὁ ἐγγυητής εἰσιν Ἀθηναῖοι· ὅθεν ἡ σύνταξις τῆς ἐνθάδε ἐπιγραφῆς, ἐὰν ἡ ἐπισκευαστέα κρήνη ᾖ ἡ αὐτὴ τῇ ἐν SIG³ 281, πίπτει ὑπὸ τοὺς μεταξὺ τοῦ πΧ 333 καὶ τοῦ 322 χρόνους. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κίνησις μεγίστη δὴ ἐν Ἀμφιαρείῳ ἐγένετο, τέσσαρα δὲ ἄλλα πρὸς τῷ εἰρημένῳ (SIG³ 281, πΧ 333/2) Ἀττικὰ ψηφίσματα ηὑρέθησαν αὐτόθι, ἐν οἷς καὶ Φανόδημος ὁ ἀτθιδογράφος («ὁ τὴν Ἀττικὴν γράψας ἀρχαιολογίαν» Δ᾽Ἁλικαρν. ΡΑ Α΄ 61, ἱεροποιὸς ἐν BCH 1896_{676}) ἐν μὲν IG VII 4252 (πΧ 332/1) εἶπεν τὸ ὑπὲρ στεφανώσεως τοῦ Ἀμφιαράου ψήφισμα, ἐν δὲ 4253 (πΧ 332/1) στεφανοῦται ἰδίᾳ, ἐν δὲ 4254 (πΧ 329/1) στεφανοῦται μετ᾽ ἄλλων ἐννέα ἐπιμελητῶν, ἐν δὲ ΑΕ $1917_{41\alpha\,19}$ 47_{α} (πΧ 328/7) εἶνε τῶν εἰς τὸ ἀνάθημα ἐπιδόντων, πρῶτος ἐκ τῶν ἄλλων, τῶν μὴ βουλευτῶν, πρβ περὶ Ἀμφιαρείων τῶν μεγάλων κλπ *Preuner* He 1922_{80} κέ, ΑΕ 1919_{75}., ἑξῆς ἐν τοῖς περὶ τοῦ στ. 3/4 καὶ ἀρ. 125

123_1· *ἱερά*· δηλ *στήλη*, πρβ Olymp. V 64 (=SIG² 612) *Διὸς* (ἄλλοθι *Διόρ*, πρβ 58 141) *ἱερά*, IG $XII_2$12 *Ἀθανάας ἴρα*, IG ²II 1325 *ἱερὰ Διονύσου* (ὡσαύτως ἐν *Wilhelm* Jh $1900_{54/5}$), πρβ Olymp. V 2_9 *ὁ πίναξ ἰαρὸς Ὀλυμπίαι* (πρβ SIG³ 275 *πίνακ₂α τ]ῶν ἀπ[ὸ Γυλίδα νεν]₃ικηκ[ότ]ων*), πρβ *Wilhelm* Jh $1900_{76/7}$ *ἱερὰ γράμματα*, ΑΕΜ 1897_{91} BGI 289 325 (πρβ ZoeG $1913_{280\ 282}$, *Λεονάρδος* Ὀλυμπία 23, *Κουρουνιώτης* ΑΕ 1905_{254}.

123_2· *ἱερέως*· πρβ στ. 14 26

123_3· *εἶπε· ὅπως*· περὶ τοῦ παραγωγικοῦ *νῦ* ἄ. σ. 37β.

$123_{3/4}$· *ὅπως ἂν ἐπισκευα₄σθῆι ἡ κρήνη τῶι Ἀμφιαράωι* (πρβ ἑξῆς στ. 22-24 περὶ ἐπισκευαστῶν τῶν ἱερῶν) καὶ στ. 30/1 *τὴγ κρήνην - ἐξερ₃₁γάσασθαι*, στ. 32/3 *ὑπὲ₃₃ρ τῆς κρήνης*, στ. 47/8 *κατε₄₈ρεῖψαι τὴν κρήνην*, στ 52/3 *τὸ ἐν τῶι πρόσθε τῆς κρή₅₃νης*, στ. 57/8 *τὸν δὲ τοῖχ₅₈ον τὸν ἐν τῶι πρόσσθε τῆς κρήνης*· πρβ IG VII 3499 (=IG ²II 338=SIG³ 281) *τὴν ἐν Ἀμφιαράου κρήνην κατεσκεύακ₁₇εν* (πρβ αὐτ. στ. 12 15 22 24), SIG³ 973_{32}, IG VII 4252_{24}, 4254_{11} κέ, *Preuner* He 1922_{85}, ΠΑΕ 1884_{92} πίν. Ε΄, ΑΕ $1918_{110\text{-}113}$, Ἀριστοτ. ΑΠ 43_1 *τοῦ τῶν κρηνῶν ἐπιμελητοῦ*,

Εἰκ 1 135

1 (μνημείου φωτογράφημα) κρήνης καὶ λουτρώνων ἐπισκευή.

ἱερὰ Ἀμφιαράο·
ἐπὶ Ἀντικράτος ἱερέως·
Πάνδιος εἶπε· ὅπως ἂν ἐπισκευα
σθῆι ἡ κρήνη τῶι Ἀμφιαράωι καὶ ο
ἱ λοτρῶνες καθ' ἃ ἐμίσθωσε ἡ βολ
ή, δεδόχθαι τῆι βολῆι τὰς συγγραφ
άς, καθ' ἃ μεμίσθωται τὸ ἔργον, ἀνα
γράψαι ἐν στήληι λιθίνηι, καὶ κα
ταθεῖναι ἐν τῶι ἱερῶι τō Ἀμφιαράο,
καὶ τὸμ μισθωτὴν τō ἔργο καὶ τὸ
ν ἐγγυητὴν καὶ ὁπόσο μεμίσθωτ
αι τὸ ἔργον καὶ [το]ύτο ὁπόσον ἔχηι
ἀργύριον· εἰς δὲ τὴν ἀναγραφὴν τ
ῆς στήλης λαβεῖν τὸν ἱερέα τō ἀργυ
ρίο τō ἐξαιρεθέντος ἐκ τō θησαυ
ρō ΔΔ δραχμάς, τὸ δὲ ἄλλο ἀργύρι
ον τὸ ἐξαιρεθὲν ἐκ τō θησαυρō
καὶ τὸ ἐκ τῶν καπηλείων, ἀφελόν
τας τῶι θεῶι εἰς ἀρεστήριον ΔΔ⁝ δ
ραχμὰς καὶ τῶι νεωκόρωι τὸ πρ
οσοφειλόμενον ἀποδόντας,
παραδōναι τὸ ἄλλο τοῖς τῶν ἱε
ρῶν ἐπισκευαστ[α]ῖς, τὸς δὲ τῶν
ἱερῶν ⟨ι⟩ ἐπισκευαστὰς παραδōν τῶι
μισθωτεῖ τō ἔργο· ἐπαινέσαι δὲ
τὸν ἱερέα τō Ἀμφιαράο Ἀν[]τικρά
τη Δεκελέα δικαιοσύνης καὶ ἐπι
μελείας ἕνεκα τῆ[ς] περὶ τὸ ἱερόν.

συγγραφαὶ περὶ τō ἱερō τō Ἀμφιαράο·
τὴγ κρήνην καὶ τὸς λουτρῶνας ἐξερ-
γάσασθαι τὸς ἐν Ἀμφιαράο ἀφελόντα
τὸς λίθος τὸς ὑπερκρεμαμένος ὑπὲ
ρ τῆς κρήνης καὶ τῶν λοτρώνων
τὸς πρὸς τῶι ἀντιχώματι ὑγιεῖς, τι
θέναι δὲ τὸς λίθος τὸς πρὸς τῶι ἀντι
χώματι φορμηδὸν ὑπερέχοντας πόδα,
συντιθέντα τὸς ἁρμὸς ἁρμόττον
τας καὶ ἀπεργαζόμενον ἐγ μετώπο
ε]ἰς κατα[φ]οράν, τὸς δὲ ἁρμὸς ἐγ λω
σ]τύος, καὶ μὴ παραχωννύναι πρὶν ἂ
ν ἐπιδείξηι τὸς ἁρμὸς ἁρμόττοντας,
τότε δὲ ἐπιχωννύναι [κ]αὶ ὁμαλίσαι
ἶσον τῶι ἐδάφηι· στῆσαι δὲ καὶ παρα
στάδια δύο ἴσα τοῖς ὑπάρχοσιν ἀπο
ξέσαντα καὶ ἐπίκρανα ἐπιθεῖναι
ὅμοια τοῖς ὑπάρχοσιν καὶ ἐπιστύλ
ια ἐπιθε□ῖναι ἐπιξέσαντα· καὶ κατε
ρεῖψαι τὴν κρήνην πλαξὶ πάχος ποδιαί
αις ἀποξέσαντα πλάτος δίποσι ἐπιβά
λλοσαν ἐπὶ τὸ ἐπιστύλιον τὸ ἥμισ
υ καὶ ἐπὶ τοὺς τοῦ ἀντιχώματος πόδα κα
τερεῖψαι καὶ τὸ ἐν τῶι πρόσθε τῆς κρή
νης καὶ τῶν λοτρώνων πλαξὶν ὑπερ
εχούσαις τοῦ τοίχου τρεῖς δακτύλους
τεμόμενον αὐτὸν ἑαυτῶι ὅσων ἂν προ
σδέηται πρὸς τοῖς ὑπάρχοσι λίθοις καὶ τὰς
πλάκας καὶ τὰ παραστάδια· τὸν δὲ τοῖχ
ον τὸν ἐν τῶι πρόσσθε τῆς κρήνης καὶ τ
ῶν λουτρώνων ἀποκυλίσαντα τὸς λίθ
ος τὸς πεπτωκότας ἀ□νακαθηράμενον
στορέσαι τὰ ἐκκεκλ□[]υσμένα, τιθέναι δ
ὲ τοὺς λίθους ἕδραν π□οιοῦντα τοὺς διπ[λ]ōς
συντιθέντα τὸς ἁρμὸς ἁρμόττοντας ἔνδ
οθεν καὶ ἔξωθεν, καὶ τὰ μὲν ἔξωθεν τοῦ
τοίχου ἀποξέσαντα καὶ περιξέσαι βάθος
ἥμισυ δακτύλου, πλάτος ὡς δύο δακτύ
λω, τὰ δὲ ἐντὸς ἀποξέσαντα τιθέναι, το
ὺ]ς δὲ ἁρμοὺς ἐγγ λωστύος, ἐγκολλᾶν
δὲ τῶν λίθων τὰ κροιά, τιθέναι δὲ κα
ὶ τοὺς ἀναβα[σ]μοὺς ἀμφοτέρωθεν κατ
ὰ ταὐτὰ τοῖς ὑπάρχουσιν. ταῦτα ἐξεργάσ
ασθαι ἑξήκοντα ἡμερῶν, ἀφ' ἧς ἂν λάβη
ι] τὸ ἀργύριον, τοῦ ἀργυρίου οὗ ἂν ἔχηι. τὸ ἔρ
γον ἐξεργάσεται □ μισθωτὴς Φανόσ
τρατος Χολαργεύς· ἐγγυητὴς []Φρυνίχ
ί]δης Ἀχαρνεύς: ἐμισθώθη ΠΗΗΗΗ·
τούτου ἔχουσι:[ΗΗΗ]ΔΔΠ.

IG ²II 1126_{36} - *τὰν κράναν* - ₃₇ - *ἐφακείσθων*, 1220 *κρήνην ἐ[κ τῶν ₃ἰδίων ἐξῳκοδόμηκεν-]*, IG IV 875 *τὸ ὑδρα[γ]ώ₃γιον καὶ τὴν κρήνην*, IG XII3 202_2, XII5 569 (καὶ σ. 331, *Wilhelm* GGA 1898_{231} 1900_{105}, BGI 157 κέ), DI 4842_2, SIG² III σ. 350 καὶ OGI II σ. 677 λ. *κρήνη*, *Ὀρλάνδος* ΑΕ 1911_{200} 1916_{94}, πβλ ἄλλως περὶ πηγῶν SIG² III σ. 383 καὶ OGI II σ. 693 (πρβ ἀρ. $485_{11/12}$ [16]) λ. *πηγή*. περὶ τῆς δοτικῆς *τῶι Ἀμφιαράωι* πρβ *Meisterhans* GAI 209_{27}.

$123_{4/5}$ · *ο₅ἱ λοτρῶνες*· περὶ τῆς θέσεως τῶν λουτρώνων ἄ. σ. 36α περὶ τῆς γραφῆς τῆς διφθόγγου ο-ου ἄ. σ. 37α.

$123_{5/6}$· *καθ' ἃ ἐμίσθωσε ἡ βολ₆ή*· πρβ ₇ - *καθ' ἃ μεμίσθωται τὸ ἔργον*, ₁₂/₃ - *ὁπόσο μεμίσθωτ₁₂αι τὸ ἔργον*.

$123_{6/7}$· **τὰς συγγραφ$_7$άς·** ἀναγράφονται ἐν στ. 29 κέ (**συνγραφαί**).

$123_{10/1}$ **τὸμ μισθωτὴν τō ἔργο καὶ τὸν ἐγγυητή$_{11}$ν** κλπ· πρβ **τῶι $_{25}$μισθωτεῖ τō ἔργο** καὶ ἐπὶ τέλει $_{74}$ κέ.

$123_{11/2}$· **καὶ ὁπόσο μεμίσθωτ$_{12}$αι τὸ ἔργον·** ἐν στ. 76 ἀναγράφεται *900*.

123_{12}· **καὶ [το]ύτο ὁπόσον ἔχηι·** ἐν 76 ἀναγράφεται **τούτου ἔχουσι**: *[3]25*.

$123_{15/6}$· *θησαυ$_{16}$ρō·* πρβ ΑΕ 1917$_{233α}$.

123_{18}· **καπηλείων·** πρβ BCH 1908$_{430}$ (40 1 **οἰνοπῶλαι**.

123_{20}· **νεωκόρωι·** πρβ ἐν τῷ ἱερῷ νόμῳ ΑΕ 1917$_{231}$(=SIG³ 1004)$_{6/7\ 24\ 41}$.

$123_{20.1}$ *πρ$_{21}$οσοφειλόμενον·* περὶ τῆς διφθόγγου πρβ IG I$_2$ 2^a $_{8/9}$ κλπ, **ὀφελ-** δὲ γράφεται ἐν IG I 37 f g $_{18}$ *ὀφ[έλεν*, *Wilhelm* Anz. Akad Wien 1909$_{55}$ *ὀφ$_7$[ελόσας*, IG II 11 (=*Φωτιάδης* ΑΕ 1922$_{62\ 79}$)$_{21}$ *ὀφ ελ[έτ]ω*, IG ²II 17 (ΑΔ 1916$_{\text{II}\ 67\ B'}$) **ὀφε[λέ]$_{32}$τω**, SIG² 8(=³41)$_6$ *ὀφέλεν*, 21$_{3\ 8\ 53}$, 27 (=³104) *ὀφέλ$_{21}$[εν*, 52(=³111)$_{31}$ [·*ὀφέλεν*·], 53(=S³ 112)$_{7\ 10\ 14}$, 69(=³129=IG XII$_1$ 977) *ὀ$_{24}$[φέλεν*, 439(=³921) **ὀφελέτ$_{49}$ω**, SIG² III σ 372, IG XII$_9$ 90 **ὀφε$_8$λόντων**, ***Meisterhans*** GAI 21$_{18}$ 213$_{13}^{1716}$ (**ἐς=εἰς**· *Cauer* DIG² 527 [=IG XII$_8$ 265] $_{9\ 10\ 11}$ **ὀφείλεν**).

$123_{22\ 3}$· **τοῖς τῶν ἱε$_{23}$ρῶν ἐπισκευαστ[α]ῖς** καὶ **τὸς δὲ τῶν $_{24}$ἱερῶν ἐπισκευαστάς·** πρβ ἄ. στ. 3, Ἀριστοτ. ΑΠ 50$_1$: «κληροῦνται δὲ καὶ **ἱερῶν ἐπισκευασταὶ** δέκα ἄνδρες», 30$_2$: «**ἱεροποιοὺς καὶ ἐπιμελητὰς δέκα ἑκατέρους**», 43$_1$: «**τοῦ τῶν κρηνῶν ἐπιμελητοῦ**», πρβ ἄλλως 42$_2$ «**αἱροῦνται τρεῖς -ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐφήβων**».

123_{27}· *Δεκελέα·* πρβ ΑΕ 1918$_{79β}$.

123_{29}· ***συνγραφαί*** μνημονεύονται ἄ στ. 6/7 **τὰς συγγραφάς**.

$123_{30/1}$ *ἐξερ$_{31}$γάσασθαι* καὶ *ἐξεργάσ$_{72}$ασθαι* καὶ *$_{74}$ἐξεργάσεται* καὶ *$_{38}$ἀπεργαζόμενον·* πρβ SIG² 538$_{12}$ *ἐξεργασάμενο{ν} -$_{15}$καὶ ἐπεργασάμενον*, SIG III σ. 257 κέ λ. *ἀπεργάζομαι, ἐξ-, ἐπ , ἐργάζομαι*.

123_{34}· **ἀντιχώματι** καὶ στ. 35/6 **ἀντι$_{36}$χώματι**, στ. 51 **ἀντιχώματος**· πρβ στ. 40 *παραχωννύναι*, *$_{42}$ἐπιχωννύναι*.

123_{36} *φορμηδόν·* πρβ SIG³ 973 (Ἀμφιαρείου)$_{12}$· πρβ ἑξῆς ἀρ. 124$_{26}$, ἐν δὲ στ. 36 αὐτ. ***φο]ρμηδ[ὸν κα]ὶ παρὰ μ[ῆκο]ς***, SIG³ 969 ***τιθεὶς τοὺς $_{15}$λίθους ἐναλλὰξ φορ[μη]δὸν καὶ παρὰ μῆκος***, πρβ ***Lattermann GBauinschr.*** 9$_{61}$ ***ἐξ ἀπαμοιβῶν*** (=*φορμηδόν*), ΑΜ 1910$_{101}$.

123_{36} ***ὑπερέχοντας πόδα·*** πρβ στ. 49/51 ***ἐπιβά$_{50}$λλοσαν -πόδα***, πρβ καὶ ἑξῆς ἀρ. 124$_{25}$.

123_{38}· *ἐγ μετώπο·* περὶ τούτου εἰρήσεται ἑξῆς στ 39/0.

123_{39}· *ε[ἰ]ς κατα[φ]οράν·* πρβ SIG³ 973^9 ***ἐπικόψας δὲ κατὰ κεφαλὴν καὶ σ$_{16}$υνομαλίσας πρὸς τὴν καταφοράν***, SIG³ 969 ***ἐπιθήσει κορυφαῖα $_{50}$πλάτος ἑπτὰ παλαστῶν, ὕψος δὲ πέντε παλαστῶν καὶ δυοῖν δακτύλοιν $_{51}$ἄνευ τῆς καταφορᾶς***, IG ²II 463$_{66}$ *τὸ μέτωπον ποιήσας πρὸς τὴν κα[τ]αφορὰ[ν]*, SIG² 587 *καταφορὰ τού$_{126}$[των ἐπὶ θάλατταν]*

$123_{39\ 0}$ *τὸς δὲ ἁρμὸς ἐγ λω$_{40}$[σ]τύος* καὶ στ. 67/8 *το$_{68}$[ὺ]ς δὲ ἁρμοὺς ἐγγ λωστύος* πρβ στ. 37/9 ***συντιθέντα τὸς ἁρμὸς ἁρμόττον$_{38}$τας καὶ ἀπεργαζόμενον ἐγ μετώπο $_{39}$[ε]ἰς κατα[φ]οράν.*** τὸ Δελφικὸν **λῶτις** IG ²II 1126(=*Ziehen* LGS 75 σ. 231 =SIG³ 145, πρβ *Larfeld* HGE I 454, ***Danielsson*** IF 1894 $_{164}$ κέ=*tunica*, *Sadée* BTD 176=**λῶσις**, *Thumb* HGD 186, *Παποβασιλείου* ΑΕ 1911$_{92}$=***πέπλος***)$_{26\ (δίς)}$ εἶνε ἀσύμβατον ἐνθάδε· πρβ **λω-**, **κλωστ-**, **γλω-**, Ἡσύχ., Θησ. ἙΣτεφ., Γερμ. *Loth* περὶ τοῦ *ἐγ* καὶ *ἐγγ* κλπ πρβ τὸ εἰρημένον (123$_{38}$) ***ἐγ μετώπο***, IG XII$_9$ 7$_{27}$ ***ἐκγμήνο***, SIG² 737 ***ἀρ$_{13}$χιβάχχου***, SIG² 587$^{92\ 105\ 106}$ SIG III σ. 229/0, ***Meisterhans*** GAI 75 κέ 105-109 (ἐν σ. 109$_{7\ b\ 1}$ ἀπαλειπτέον τὸ ***ἔγ δακτύλων***, ἐν δὲ σ. 158$_{4\ 4}$ καὶ σημ. 1344 περὶ τοῦ ἐν IG II 834^b II 11=SIG² 587$_{147}$ ^{105} ἀντὶ ***ἔγ δακτύλων*** γρ. ***ἐγγ δακτύλων***), *Papadémétracopoulos* Tradit. anc. 282 κέ 322, ΑΔ 1915$_{221}$ 1916$_{\text{II}\ 66α}$, ΑΕ 1918$_{107β}$ 1919$_{66β\ 70α}$ ***τὰνγ γᾶν*** ἢ ***τὰν γγᾶν***) $_{87α}$ 1922$_{111α\ 23\ 111β\ 6}$.

$123_{42/3}$· *ὁμαλίσαι $_{43}$ἶσον τῶι ἐδάφηι·* πρβ SIG³ 973 *σ$_{16}$υνομαλίσας πρὸς τὴν καταφοράν*, IG ²II 380 *ὅπως ἂ$_9$ν ἡ ἀγορὰ -κ$_{10}$αὶ ὁμαλισθεῖ -ὅπ$_{22}$ως ἂν ὁμαλισθῶσιν* (δηλ αἱ ὁδοὶ αἱ πλατεῖαι), *Lattermann* GBauinschr. 45 57-59 62 *[-ὁμα]$_2$λίζων τοὺς ἁρμο[ὺς] ὀρθ[οὺς -]*, *FEbert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks (1910) 49, πρβ *ὁμάλιστρον*, πρβ *λίστρον*, *λιστρίον*, *λειστρίον* (SIG³

19 11 24

972 $_{119\ 136\ 168}$). περὶ τοῦ ηι τοῦ **ἐδάφηι** πρβ SIG² III σ. 231, ***Meisterhans*** GAI 39$_{10\ 11}$ 131 § 53$_3$ (ἔτηι IG II 1059$_{18}$, κλπ) 137$_{17}$ § 54 ³.

123$_{43/4}$· *παρα$_{44}$στάδια* καὶ στ. 57· πρβ SIG² 537$_{70}$, ΑΕ 1896$_{224}$ ἀρ. 18 [*εἰς τὸ παράστα$_{16}$*[*μα τ*]*οῦ* [*προ*]*ναίου*, *Homolle* BCH 1896 $_{324\ 50\ 66\ 68}$, *Wilhelm* Jh 1901$_{85\text{κἑ}}$, *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks (1910) 18 19 25 28 45 54.

123$_{44/5}$· *ἀπο$_{45}$ξέσαντα* καὶ στ. 47 *ἐπιξέσαντα*, στ 65 *ἀποξέσαντα καὶ περιξέσαι*, στ. 67 *ἀποξέσαντα*· πρβ IG I$_2$ 321$_{24}$ *ἀναχσέσαντι*, $_{a40}$ *ἀ*]*ποχσύσαντι*, *Roberts* + *Gardner* IGE II 118 C$_{a\ 34,5\ 63\ 4\ b46/7}$ *ραβδόσεος τõν κιόνον*, $_{61}$*καταχ*[*σõ*]*ντι*, =*Roberts* + *Gardner* IGE II 117 *ἀκατάχσεστα καὶ* $_{55}$*ἀράβδοτα*, $_{65}$*ἀρραβδότους*, $_{66}$*ἀραβδότους*, $_{68}$*ἀκατάχσεστον*, $_{69}$*ἀκατάχσεστα*, RIG 1513 (πΧ $\frac{α}{3}$ 4⁷·⁶ ἑκ.· περὶ τῶν στ. 20/1 πρβ ΑΕ 1911$_{128}$) $_{11}$*περιξεσάμενον*, $_{16}$*ἀποξέσαντα*, *ὑπ$_{22}$οξέσαντα*, $_{22}$*ξύσαντα*, *Lattermann* GBauinschr. 10$_{86}$ *παραξεσάμενον* καὶ 60$_{17}$ *περιξεῖται*, IG II5 1054^b A *ἐκ*]$_{103}$*ξέσαι*, IG ²II 463$_{72}$ *ἀναξῶν το*[*ὺ*]*ς* [*ἀ*]*ρ*[*μ*]*ούς*, SIG² 540$_{138}$ *διαξέσας*, SIG² III σ. 263 λ. *ἀποξέω*, *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhand werks 13(*καταξοά*) 22(*καταξέω*) 49(*ἀναξέω*) 50(*ἀποξύω*) 62(*ἀκατάξεστος*), Διὸδ. ΙΓ' 82 *διαξύσματα*, *Wilhelm* SBAW 1915 (6ⁿ) 63 69 *ξοιν* =*ξυ*)*στρωτοὺς* καὶ *ἐξυστρωμέν*[*ους*(πρβ *ξύστρα*).

123$_{47\ 8}$ *κατε$_{48}$ρεῖψαι τὴν κρήνην πλαξὶ* καὶ *κα$_{52}$τερεῖψαι καὶ τὸ ἐν τῶι πρόσθε τῆς κρήνης*· πρβ *ἐρέπτω* [ἄλλο τὸ *ἐρέπτω*, -*ομαι*=ἐσθίω) καὶ *ἐρέφω*, Ἡσύχ.: «*ἐρίψαι* (γρ. *ἐρῖψαι*, *OHoffmann* GD III 285)· ἀφανίσαι, **στεγάσαι**, *καταρ*[[*ρ*]]*ῖψαι*»· πρβ ἄλλως *ἐρείπω*=καταρρίπτω, Ἡσύχ. ἔ. ἀ. καὶ «*ἐρίπει*· καταβάλλει» καὶ «*ἐριπεῖν*· καταπεσεῖν» κλπ (πρβ σύγχυσιν), Ἡρόδ. Α΄ 164$_5$ ἐν A^2 *ἐρεῖψαι*, *OHoffmann* GD III 285· πρβ IG ²II 463$_{104}$ *τὴν*] *ἔρειψ ι*]*ν* *GCurtius* GGE³ 438 629 327, *Kuehner*+*Blass* GG II 426.

123$_{49\ 0}$· *ἐπιβά$_{50}$λλοσαν*· πρβ SIG² 537$_{69}$, *ἐπιβάλλοντι*, 540 *τὰ ἐπιβαί$_{105}$νοντα*, $_{111}$*ἐπιβαῖνον*, SIG III σ 308 λ. *ἐπιβαίνω* καὶ *ἐπιβάλλω*.

123$_{51/2}$ *κατερεῖψαι*· ὅρ ἀ. στ. 47/8

123$_{53/4}$· *πλαξὶν ὑπερ$_{54}$εχούσαις τοῦ τοίχου τρεῖς δακτύλους*· πρβ στ. 66/7 *περιξέσαι βάθος ἥμισυ δακτύλου*, *πλάτος ὡς δύο δακτύ$_{67}$λω*· πρβ ἄλλως περὶ τοῦ *πλάκωσις* *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks 55· περὶ τοῦ παραγωγικοῦ *νῦ* πρβ ἀ. σ. 37β, ΑΕ 1919 $_{63β\ κἑ\ 73α}$.

123$_{55/6}$· *τεμόμενον αὐτὸν ἑαυτῶι ὅσων ἂν προ$_{56}$σδέηται*· πρβ SIG² 542 (=³973· Ἀμφιαρείου) *προσαγόμενος αὐτὸς αὑτῶι πρὸ$_{31}$ς τὸ ἔργον, ἐὰν δὲ μὴ ἱκανοὶ ὦσιν, παρέξουσιν $_{32}$ὅσων ἂν προσδεῖ οἱ ἐπιμεληταὶ πρὸς τῶι ἔργω$_{33}$ι*, SIG² 587$_{8/9}$ *μισθωτεῖ* -$_9$-*λίθους αὐτῶι π*[*α*]*ρ*[*εχομένω*]*ι πρ*[*ὸς τῶ*]*ι ἔργωι*, 587$_{144}$ *αὐτὸν ἑαυτῶι* (*ξ*)*ύλα* [*π*]*αρέ*[*χ*]*ειν*, 587$_{187}$ *ξύλα αὐτὸς* (γρ. *αὐτὸν*;) *αὐτῶι παρέχειν*, *Lattermann* GBauinschr. 46$_{22/4}$ [-*παρέξει δὲ αὐτὸς αὐτῶι πάντ*]$_{23}$*α ὅσων δεῖται τὸ ἔργον* [-]$_{24}$*ι παρὰ τὸ ἔργον ὅπο ἂν κ*[*ελεύωμεν*,-], πρβ σ. 62: IG ²II 463 *ἐὰν δὲ πλεόνων προσδεί η$_{49}$*[*ται πύργων τὸ τεῖχος*,-], IG ²II 244 *παρεχόμενοι αὐτοὶ αὐ*[*το*]$_{106}$*ῖς* -*ἀναγρα*[*φέ*]$_{107}$*ας*-$_{108}$-*τοὺς λίθους*-$_{109}$-*προσάξετ*[*αι*] $_{110}$*αὐτὸς αὐτῶι ἅπαντας ὅσων ἂν* [*δέητ*]$_{111}$*αι*, IG ²II 380 (=SIG³ 313) *ὅπως ἂ$_9$ν*-$_{10}$-*τὰ ἐν τῶι* $_{11}$*ἀγορανο*[*μ*]*ίωι ἐπι*[*σ*]*κευασθεῖ ὅσων προσ$_{12}$*[*δ*]*εῖται ἅπαν*[*τ*]*α*-$_{28}$-*ἐπε*[*ιδὰ*]*ν δ' ἐπισκευα$_{29}$σθεῖ το*[*ῦ*] *ἀγορανομ*[*ί*]*ο*[*υ ἃ ἐνδεῖ*]*ται*, IG II$_5$ 1054^g *π*]*αρέξ$_9$ει δὲ αὐτὸς αὐτῶι ὁ μισθωσά*[*μ*]*ενος τὸ ἔργον πάντα ὅσ*[*ω*]*ν* [*ἂν δ*]*έηται π*[*ρ*]*ὸς* [*τ*]*ὸ* [*ἔ*]*ρ*[*γον*, πρβ SIG² 427$_{35/9\ 38/9}$ 594$_{23/4}$.

123$_{60}$· *ἀ*□*νακαθηράμενον*· πρβ ἑξῆς ἀρ. 124$_6$ *ἀν*[*ακ*]*αθ*[*ηράμενος*, RIG 1513$_4$ *ἀνακαθηράμενον*, SIG² 537$_{46}$ *ἀνακαθήραντι*, 540$_{64}$ *ἀνακαθαιράμενος*, 537$_8$ *ἀνακαθαράμενος*, 587$_{19}$ *ἀνακαθάρσεως*, 587$_{120}$ *κα*]*θήραντι*, 587$_{128}$ *καθήρα*[*ντι*, 587 *καθῆ$_{127}$*[*ραι*, Παυσαν. Ε΄ 1$_9$ *καθῆραι*, *Meisterhans* GAI 182$_8$.

123$_{63/4}$ *ἔνδο$_{64}$θεν καὶ ἔξωθεν*· πρβ ἑξῆς *καὶ τὰ μὲν ἔξωθεν τοῦ* $_{65}$*τοίχου*-$_{67}$-, *τὰ δὲ ἐντός*.

123$_{68/9}$ *ἐγκολλᾶν* $_{69}$*δὲ τῶν λίθων τὰ κροιά* πρβ IG ²II 244 *ἐὰν δέ τις τῶν λίθων ἔχει τι κρ$_{64}$οιὸν μὴ μεῖζον ἢ ἡμιποδίου, ὃ μὴ ἔστ$_{65}$*[*αι φ*]*ανερὸν κειμένου τοῦ λίθου, ἔσ$_{66}$*[*ται δό*]*κιμος* (πρβ SIG² 40(=³98)$_7$ *σαθροὶ* (δηλ. πίθοι), SIG² 587$_{24}$ *τὰ σαπρά*)· περὶ τοῦ *κολλάω* (*ἐγ*-, *περι*-) πρβ *Lattermann* GBauinschr. 58, *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks 49 51.

123$_{71\ 3}$ *ταῦτα ἐξεργάσ$_{72}$ασθαι ἑξήκοντα ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἂν λάβη$_{73}$*[*ι*] *τὸ ἀργύριον*· πρβ ἑξῆς ἀρ. 124$_{5\ 6}$,

SIG³ 973 *κα$_{34}$ὶ ἀποδώσει τέλος ἔχον εἴκοσι ἡμερῶν ἀφ' ἧς ἂν λάβει τὸ ἀργύριον*, πρβ ἐν Δήλῳ *Dürrbach* BCH 1911$_{43}$ $_{20}$ *ἀ]φ' ἧς ἂν ἡμέρας [λ]ά[βηι] τοῦ ἀργυρίου τὴμ πρώτην δόσιν - $_{25}$τέλος ἔχον τοῦ ἔργου τὸ ἥμυσυ* (πρβ καὶ στ. 26 καὶ 28).

123αβ (εἰκ. 1α-1β):
κτίσματος τμῆμα ἐπιγεγραμμένον
(πρβ ἄ. σ. 36α ἀρ. 123).

Τμῆμα Πεντεληκοῦ μαρμάρου, τὰ ἀριστερὰ ἐλλιπές, ὕψ. 0 985, πλ. σωζ. 0 54, πάχ. ἐν μέσῳ μὲν 0 26, ἄνω δὲ καὶ κάτω σὺν τῷ κόσμῳ ὡς 0 32. Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἐν δεξιᾷ φέρει ἥμισυ τόρμου ταυοειδὲς (τῆς ἄνω κεραίας τοῦ ταῦ μῆκος 0 075, τῆς δὲ καθέτου μῆκος 0 083, ἐντομῶν πλ. 0 015, βάθ. 0 03), ὥστε ὁ ὅλος τόρμος, δι' οὗ συνεδεῖτο ἑτέρῳ τμήματι προσιδρυμένῳ, ἦν ἀμφιταυοειδὴς (ζητοειδής), ἡ δὲ κάτω ἐπιφάνεια ἐν δεξιᾷ φέρει ἁπλοῦ συνδέσμου τόρμον ἥμισυν (μῆκ. 0 05, πλ. 0 012, βάθ. 0 037), ἡ δὲ δεξιὰ ἐπιφάνεια φέρει ἀναθύρωσιν (ἄνω καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν πλαίσιον λεῖον πλ. 0 07-0 09)· ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια ὠμή. Ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἄνω μέν, ὡς καὶ ἐκ δύο ἐπιγεγραμμένων ἀποτμημάτων, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἑξῆς, φαίνεται, ἔφερε γεῖσον (ὕψ. 0 125), συγκείμενον ἐξ ἁπλοῦ κυρτοῦ κυματίου (ὕψ 0 015, ἐξοχὴ 0 009) καὶ ἄβακος (ὕψ. 0 039), ἐφ' οὗ ἐκεχάρακτο μεγάλοις γράμμασι μονόστιχος ἐπιγραφή, καὶ κο μου ῳῶν καὶ (κάτωθεν) ἀστραγάλου, κάτω δὲ κόσμον ἀστραγάλου, ὑφ' ᾧ Λέσβιον κυμάτιον, καὶ κάτωθεν ἄβακα (ὕψ. 0 06· τοῦ ὅλου κόσμου ὕψ. 0 135, ἐξοχὴ 0 06). Τὸ τμῆμα ηὑρέθη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης ἀνατολόθεν τῆς πηγῆς (πρβ τόπον εὑρέσεως τῆς ὑπ' ἀρ. 123 ἐπιγραφῆς). Αὐτόθι που ηὑρέθησαν καὶ τὰ εἰρημένα δύο ἄγματα, ἃ δὲν ἁρμόττουσι μὲν οὔτ' ἀλλήλοις οὔτε τῷ τμήματι, φέρουσι μέντοι πρὸς τῷ ἀνωτάτῳ τοῦ γείσου καὶ τῷ ὑπὸ τοῦτο ἐπιγεγραμμένῳ ἄβακι ***(εἰκ. 1α-1β)***

1α (ἐπιγρ. ἀρ. 123α) *1β (ἐπιγρ. ἀρ. 123β)*

1α - 1β (ἐκτυμμάτων ὀπισθία ὄψις): γεισου ἐπιγραφή·

1α: σ]πα[- *1β*: ωι[ο-

καὶ μέρος ὁμοίου τῷ ἐπὶ τοῦ τμήματος κόσμου, ὧν ἐπὶ μὲν τοῦ (ὕψ. ὡς 0 094), πλ. 0 105, πάχ. 0 043· ἀρ. 123α) σῴζονται τρία γράμματα (ὕψ. ± 0 028): *σ]πα[-* (ἢ ς] *πα*[-), ἐπὶ δὲ τοῦ (ὕψ. 0 09, πλ. 0 165, πάχ. 0 04· ἀρ. 123β) σῴζονται ὡσαύτως τρία γράμματα (ὕψ. ὡς 0 032): *ωι[ο-* (ἄδηλον εἰ ἔκειτο *Ἀμφιαράωι* [ο-). Δεξιόθεν τοῦ ηὑρημένου τμήματος προσίδρυτο, ὡς εἴρηται, ἄλλο τμῆμα, εἰ δὲ καὶ ἀριστερόθεν ἄλλο, ἄδηλον. Τὸ ηὑρημένον τμῆμα σὺν τοῖς ἐπιγεγραμμένοις ἀποτμήμασιν, ἐὰν εἶνε τῆς κρήνης, ἧς ἄ. σ. 36 ἀρ. 123 διατάσσεται ἡ ἐπισκευή, ἐπειδὴ ἡ τῆς ἐπισκευῆς ἐπιγραφὴ εἶνε ἀρχαιοτέρα τῆς τῶν ἀποτμημάτων, ἀνακτέον εἰς νεωτέραν ἐπισκευὴν τῆς κρήνης

124 (εἰκ 2):

ὀχετοῦ ἔγρους

Στήλη γεισοῦχος (γείσου ὕψ. 0 042) λευκοῦ μαρμάρου ἐλλιπὴς τὸ ἄνω δεξιὸν καὶ τὰ κάτω· τὰ ἄνω ἦν καθέτως τε καὶ εὐθέως τεθραυμένη, ἤγουν εἰς τέσσαρα κλάσματα, ὧν σῴζονται τὰ τρία, ἀποστατεῖ δὲ ὡς εἴρηται, τὸ ἄνω δεξιὸν ἥμισυ. Ὕψ. σῳζ. 0 577, πλ. τοῦ μὲν ἄνω ἀριστεροῦ ἀποκόμματος 0 145, τῶν δὲ ἄλλων δύο ἄνω μὲν 0 32, κάτω δὲ 0 333, πάχ. ±0 075 Ἡ ἐπιγεγραμμένη ἐπιφάνεια πολλαχοῦ ἐστιν ἐγτριβής, τὰ γράμματα εἶνε δεξιοκλινῆ πως καὶ μικρὰ (ὕψ. ± 0 004)· τῆς ἐπιγραφῆς ὁ πρῶτος στίχος κεχάρακται εὐθὺς ὑπὸ τῷ γείσῳ. Γρ. ὕψ. 0 004, μεταγραμμάτιον 0 002, μεταστίχιον 0 006.

Τὰ ἀποτμήματα ηὑρέθησαν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ χειμάρρου ὄχθης ἐν ἀγρῷ πΚολησtάση ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς μεγάλου οἰκοδομήματος, οὗ ἡ βόρειος πλευρὰ κεῖται ἐπὶ τῇ πομπικῇ ὁδῷ 138 (ΑΕ 1922_{102} εἰκ. 2), ἡ δὲ ἀνατολικὴ πρὸς ὁδῷ βορρονοτίῳ ἐκ νότου ἐπὶ τὴν πομπικὴν φερούσῃ, καὶ τὸ μὲν ἄνω ἀριστερὸν ἀπότμημα ηὑρέθη ἐν τῷ μέσῳ δωματίῳ, τὰ δὲ ἄλλα δύο ἐπῳκοδομημένα ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ νοτανατολικοῦ παραγωνίου δωματίου

Ἡ ἐπιγραφὴ συνάπτεται πρὸς τὴν περὶ ποιήσεως ὀχετοῦ ἐπιγραφὴν τοῦ Ἀμφιαρείου SIG³ 973 (πρβ ἄ. ἀρ.123 σ. 37β), ἐκ τούτου δὲ φαίνεται ὅτι ἡ περὶ ἧς ἐνθάδε ὁ λόγος στήλη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης πάλαι κειμένη μετηνέχθη ὕστερον εἰς τὴν δεξιάν. Εἶνε δὲ ἡ ἐνθάδε ἐπιγραφή, ὡς εἰκός, νεωτέρα τῆς περὶ ποιήσεως ὀχετοῦ SIG³ 973, προσθετέον δὲ ὅτι δίφθογγος ο ἐν ἐκείνῃ μὲν (πρβ ΑΕ 1891_{75}) ἀπαντᾷ δὶς (*λοτρῶνος*$_2$ καὶ *εὖρον*$_{17}$) ἐν δὲ τῇ ἐνθάδε οὐδαμοῦ ηὕρηται (πρβ ἄ. ἀρ. 123 σ 37α)· ει ἀντὶ τοῦ ηι ἐνθάδε μέν, ὡς εἰκάσαι, κεῖται ἐν *παν[τ]αχ[ε]ῖ*$_{42}$ καὶ *γ[ε]ῖ δι[ε]ττημέν[ε]ι*$_{45}$, ἐκεῖ δὲ πανταχοῦ: *χειμάζει*$_5$, *εἶ*$_{16}$, *γεῖ τεῖ*$_{28}$, *λάβει*$_{35}$, πρβ *ρεῖ*$_4$ (οὕτως ἐπὶ τοῦ λίθου, οὐχὶ *ὕει* πρβ *Lattermann* AM 1910_{95}) καὶ *προσδεῖ*$_{32}$, πρβ ἄ. σ. 41β ἀρ. $123_{55/6}$, *Meisterhans* GAI 166_6 (ἀπαλειπτέον τὸ αὐτόθι περὶ τοῦ *προσδεῖται* σὺν τῇ σημειώσει 1400, διότι ἐπὶ τοῦ λίθου πρὸ τῆς λέξεως ταύτης ἐν στ. 11 κεῖται, ὡς ἐν IG II5 192ᶜ=²II 380 ἀνεγνώσθη, **ὅσων**, οὐχὶ **ὧν ἄν**· πρβ στ. 29 *ἃ ἐν-δεῖ]ται*) 175_5 (καὶ σ. XIV [176]), IG ²II 416 *ὅπως ἂν σῖτος ὡς ἀφ[θονώτατος;]* $_{11}$*εἰσπλεῖ*

Τοῦ στίχου ἑκάστου τὰ γράμματα, ὡς ἐκ τοῦ στ. 26 εἰκάσαι, ἦσαν περὶ τὰ 56.

124_2 ***τὸν ἔγρουν*** περὶ τῆς προθέσεως πρβ ἄ. σ 40β ἀρ $123_{38\ 39/0}$. *Lattermann* GBauinschr. $8_{55/6}$ 10_{85} 47. Ἀριστοτ. ΑΠ 50_2 καὶ τόμ. Δ´ ΛΓ´ *ἔκρους*, *Φωτιάδης* Ἀθηνᾶ 1904 59 63³, OGI 483_{132}[52] *πλὴν ὅσον ὕδατι ἀπόρρουν*, IG XI2 $144_{A\ 73}$ *τὴν ἔγρυσιν*, $175_{A\ 88}$ *διάρρουν*, 204_{56} *τοὺς διάρρους τοὺς ἐν τῶι θεάτρωι*, 204_{61} *τὸν διάρ[ρουν*, SIG³ 973_{21} *διαλείπων διάρρουν πλάτος ποδός*, SIG³ 86 *τὰς διαρροὰς τõ ρΡε[τ$_{16}$õ]* (πρβ ΑΕ 1918_{77} 1919_{85}, 1922_{111}), OGI 483_{163}[61] *οἱ εἰς αὐτὰς ὑπόνομοι - εὔρους* (=*εὖροι*, ἐπίθ., πρβ SIG³ 973_{17} *εὖρον ὑπάρχωσιν*, *Wilhelm* BGI 159, DI 3591 (=SIG³ $953_{A\ 51}$ *τὸ ὕδωρ ἐ[γ]ρυᾶι* (πρβ SIG³ 1169 [αὐτ. σημ. 79 ἀντὶ *933* γρ. *953*] *ἐξερρύα συ$_4$χνὸν ὑγ[ρ]όν*.

$124_{2,3}$· *τῆς χαρά]$_3$δρας τὸ ἔδαφος* καὶ - *τὸ ἔδαφος*$_{10}$ *καὶ τῆς χα]$_{16}$ράδ[ρ]ας καὶ τὸ ἔδαφος τὸ τῆς χαρά$_{28}$[δ]ρας* (*χαράδρα* = χείμαρρος)· καὶ [*ἀπὸ τοῦ ἐδά$_{45}$φ*]*ους τοῦ ἀναλήμματος* πρβ SIG³ 973 *ὅπως ἂν τὸ ὕδωρ μὴ κωλύηται ρεῖν ὑπὸ τῆς χ$_4$αράδρας καὶ ἀπὸ τοῦ ἀναλήμματος τοῦ τῆς χαρά$_{11}$δρας καὶ θήσει λ$_{12}$ίθους τοὺς μὲν ἐν τῷ ἐδάφει φορμηδόν*, DI 3677 *τὸ δ$_{16}$ὲ μᾶκος μέ$_{17}$χρι τᾶς χαράδρας*, πρβ *Wide* AM 1895_{215}, *Oikonomos* AM 1910_{302} (=RIG 1514).

124_3· *συστρώσει* πρβ στ. 27 καὶ 45/6· πρβ SIG³ 973 ***συ$_{25}$νστώρσει λίθοις***, SIG³ 969 *συνστρώ$_{62}$σει τὸ ἔδαφος λίθοις*, SIG³ 973 ***ἀπὸ τοῦ στρ$_7$ώματος τοῦ τῆς γεφύρας***, πρβ *Heberdey* Anz WAkad. 1904_{61} *στρῶ$_7$μα* καὶ 63 2 *σύστρω[μα*, πρβ *στρωματίζω* κλπ *Keil* He 1908_{528}, *Frazer* Pausan. II 470, *Lattermann* AM $1910_{100\ 102}$, *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks 65α 65β, SIG² III σ 405 414.

124_5· *καινῶι [λ]ουτρῶνι* περὶ λουτρώνων πρβ ἄ. σ. $123_{4/5}$.

$124_{5/6}$ *μετὰ τὸ τὴν πρώτην δόσιν λα]$_6$βεῖν* πρβ ἄ. ἀρ. $123_{71/3}$, SIG³ $972_{13\ 60}$ ***μετὰ τὸ τὴν δόσιν λαβεῖν***, πρβ αὐτ. στ 48 53/4 78 81 (πρβ ἄλλως *ἐπιλαβών*$_{68}$), SIG² III σ 284 λ *δόσις*

124_{6}· *ἀν[ακ]αθ[ηράμενος]*· πρβ ἄ. ἀρ. 123_{60}.

124_{9}· *κάλυμμα τοῦ ὀχετοῦ*· περὶ ποιήσεως ὀχετοῦ λιθίνου κρυπτοῦ ἐν Ἀμφιαρείῳ SIG^3 973, πρβ ἄλλοθι ἄλλως περὶ ὀχετοῦ καὶ καλυμμάτων *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks 50 63β.

$124_{12/4}$· ἀνεπληρώθησαν κατὰ τὰ ἐν στ. 40/3, πρβ ἄ. σ. $39_{37\ 39\ 41\ 63\ 68}$, SIG^3 973 *τ]$_{19}$οὺς ἁρμοὺς ὅλους καὶ συμβ[άλλων] τοὺς ἁρμοὺς $_{24}$ὅλους*· περὶ ἁρμῶν πρβ SIG^2 III σ. 266, *Lattermann* GBauinschr. 3_{21} $4_{[58\ 59]}$ $5_{71\ 73}$ 9_{63} $10_{86/7}$, περὶ *προσιόντων καὶ ἀπιόντων* (πρβ *οἱ ὄπισθεν ἁρμοὶ Lattermann* GBI 59_{6})· SIG^2 540(=^{3}972) $^{46\ 51\ 55}$, περὶ *στερίφων* SIG^2 III σ. 402, *Lattermann* GBI $8_{57/8}$ (=σ. 43, δηλ. ἄνευ ἀναθυρώσεως)· περὶ ἐνδέσμων πρβ ἑξῆς στ. 36, SIG^2 587_{19}^{21} (πρβ AE $1919_{68\beta}$) 308, πρβ *Lattermann* GBI 45 *δεσμοῖν σιδ]$_{10}$ηροῖν*, SIG^2 $540_{70\ 72\ 73\ 170\ 171}$ περὶ δεμάτων καὶ πελεκίνων καὶ γόμφων· περὶ γόμφων πρβ ἐνθάδε στ. 30, BCH $1905_{460\ 6}$, *Holleaux* AM 1906_{141}, *Lattermann* AM 1906_{361} $1908_{80\ 17}$ *περὶ γόμφωι σιδηρῶι* GBI $4_{41\ 60}$ $5_{[75]\ 93}$ $6_{105\ B12}$ 7_{32} 10_{89} 45 *γόμφοις σιδ$_{7}$ηροῖς* -$_{8}$- *περὶ ἑνὶ γόμφωι* (=σ. 59) -$_{9}$- *τοὺς γόμφ[ους ὀρθούς*, πρβ SIG^2 537 (=^{3}969) *ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας ἐπιθήσει ὀρθοστάτας περὶ μέσηι τῆ$_{20}$ι εὐθυντηρία[ι]*, 540(=^{3}972)$_{152}$ ^{63} *ἕνα ἀμφ' ἁρμὸν* (αὐτ. ἴσως ἔκειτο *ἐμβά[λλων καθ' (ἢ μὲν) ὕ]$_{153}$ψος ἐπίσφηνον^{64}*).

124_{14}· *ἐπικόψας δὲ κατὰ κε[φαλὴν (εὐτενῆ)* καὶ *ἐπικόψει κα$_{44}$[τ]ὰ στοῖχον*· πρβ SIG^3 973_{15} *ἐπικόψας δὲ κατὰ κεφαλήν*, καὶ στ. 24 ἑ. δ κ. κ. *εὐτενῆ*, SIG^2 III σ. 311/2 *ἐπικοπή, ἐπικόπτω*, *Dürrbach* BCH 1911_{43} (Δήλου) *ἐπικόπτων τὰς ἐπικοπὰς πάσας πρὸς [διαβή$_{11}$τη]ν καὶ κανόνα* (RÉ 1913_{220}), πρβ *Ebert* Fachausdrücke des gr. Bauhandwerks 47, πρβ *ἐπιτομή, ἐπιτέμνειν, προσεπιτέμνειν, παρατέμνειν, ὑποτομή, κατατομὴ Lattermann* GBauinschr. 41 112, *Oikonomos* AM 1910_{313}.

124_{15}· *[δ]ι[αλείπ]οντ[ας ἀπ' ἀλλήλων*· πρβ SIG^3 $969_{54/5\ 56}$, ἄλλως SIG^3 973_{21} *διαλείπων διάρρουν πλάτος ποδός*, SIG^2 III σ. 279 λ. *διαλείπω*.

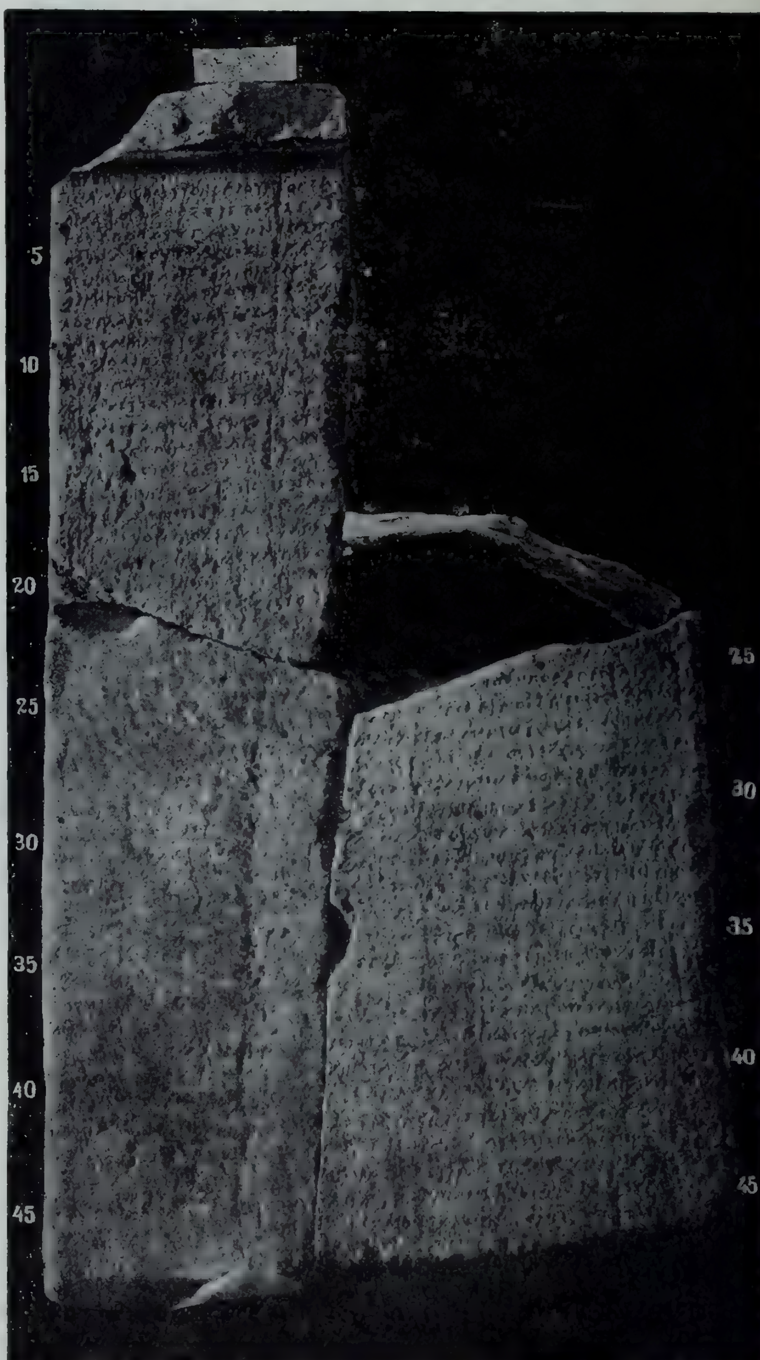
124_{16}· *τριη]μιπόδια*· πρβ SIG^3 973 *θήσει δὲ τοὺς λίθους ὀρθοὺς ἐπὶ τὰ τ$_{21}$ριημιπόδια*.

124_{26}· *φορμηδόν*· στ. 36 *φο]ρμηδ[ὸν κα]ὶ παρὰ μ[ῆκο]ς*· πρβ ἄ. ἀρ. 123_{36} *φορμηδόν*.

124_{27}· *στρώμα[τος*· πρβ ἄ. ἀρ. 124_{3}.

124_{29}· *ὅ[πω]ς ἂν μηδαμοῦ ἀρτιλιθία συμβ[αί]$_{30}$ν[ε]ι*· πρβ SIG^3 973_{27} *ἀρτ]ιλιθίαν μηδαμοῦ ποιῶν*, AE 1891_{76}, *Lattermann* AM 1910_{102}, SIG^3 $972_{148\ 167}$ *ἀπὸ ξοΐδος ἀρτιστόμου*· περὶ τοῦ *συμβαίνει* πρβ Μᾶρκ. Ἀντωνῖν. Ε΄ η΄.

124_{31}· *ἀρξάμενος [ἀπὸ τ]ῆς γ[εφύρ]ας* καὶ στ. 32 *παρὰ τὴν γέφυραν*· πρβ SIG^3 973 *ἀρξάμενον*

ὕψ. σῳζ. 0 577.

2 (μνημείου φωτογράφημα): ὀχετοῦ ἔργους.

θεοί.
ἐν Ἀμφιεράου τὸν ἔγρουν τὸνἐκ τ[- - τῆς χαρᾶς 2
δρας τὸ ἔδαφος συστρώσει λί[θοις -
νον ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος μέ[χρι τ[-
καινῶι [λ]ουτρῶνι καὶ τ[ὸ] χωρί[ον-συστρώσει μετὰ τὸ τὴν πρώτην δόσιν λα 5
βεῖν λίθοις ἁμα[ξ]ιαίοις ἀν[ακ]αθ[ηράμενος -
μὲν ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος μέχρι [τ - - μῆκος μὲν τὸ γεγραμμέ 7
νο[ν,] πλάτος δὲ πεντέποδας, βά[θος δὲ - - τὸ 8
κάλυμμα τοῦ ὀχετοῦ [.]ω[- - συστρώσει 9
δ[ὲ] τὸ ἔδαφος εἰς μῆκος μὲν αὐτ[-
ὀ[ρθ]ὸν πρὸς τὸν διαβήτην, θήσει [δὲ τοὺς λίθους - - κατὰ στοῖ 11
χον ἁρμόττοντας πρὸς τὸ ἀνάλη[μμα - - τοὺς λίθους τιθεὶς πρὸς 12
ἀλ[λή]λους ἁρ[μ]όττοντας, τοὺς [δὲ ἁρμοὺς - - συντιθεὶς συμβάλλοντας ὅλους 13
καὶ ἴ]σους, ἐπικόψ[ας] δὲ κατὰ κε[φαλὴν (εὐτενῆ) -
3½] ἀπ[ὸ τ]οῦ ὀχετοῦ [δ]ι[αλείπ]οντ[ας ἀπ' ἀλλήλων - - τῆς χα 15
ράδ[ρ]ας [τ]ριημιπόδια, τι[θεὶ]ς [ὅλ]ου[ς -
τον [μῆκ]ος μὲν τ[ε]τ[ρά]ποδας πλάτο[ς δὲ - - π 17
άχος δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερα κατὰ πάχ[ος -
3½ μῆ]κος καὶ πλάτος καὶ πάχο[ς -
-]νη [λ]ίθον σκλ[ηρὸν -
-]σ....... τοῖς [-
-]τους[-
-]ποι[
λ]ίθο[υς] ἀρξάμενο[ς- -κ]άλυμμα το[ῦ] ὀ 24
χετ]ο[ῦ ἐπιβιβά]ζων [ἐπ]ὶ [τ]ὸν τοῦ ἀναλ[ήμματος.....] λίθον πόδα προσαρμότ 25
τ]ων πρὸς τὸ ἀνάλημμα τιθε[ί]ς φο[ρμ]ηδὸν καὶ προσαρμόσει πρὸς τὸ κάλυμμα
τὸ τ[ο]ῦ στρώμα[τος τ[ιθε]ὶς ἴ]σον τού[τωι κ]ατὰ κεφαλὴν τὸ ἔδαφος τὸ τῆς χαρά
δ]ρας [τ]ῶι ὑπά[ρ]χον[τι - -]θήσει δὲ τοὺς λίθους ἅπαντας μακρό
τατα [καὶ] ἐπι[θήσει ἐπιμελούμε]νος ὅ[πω]ς ἂν μηδαμοῦ ἀρτιλιθία συμβ[αί
ν[ε]ι, θήσει δὲ γό[μφ]ους σιδη[ροῦς [- -] τος λίθους ἐπιβιβάζων ἐπὶ τοῦ στρώ 30
ματος ἀρξάμενος [ἀπὸ τῆ]ς γ[εφύρ]ας μέχρι τοῦ δ[ιαλεί]μματος τιθεὶς [κατ]α[σ
τ]ρωτῆ[ρας στ]ρω[- -] ἐπὶ τ[ῶν ὄ[ντ]ων παρὰ τὴν γέφυραν ἐμπεριλαμ
β]άνων [- -] κατὰ κε[φαλ]ὴν ὀρθὰ καὶ εὐτενῆ ἐπιθ[ή
σ]ει τὸν [δε]ύ[τερον στοῖχον - -] ἀ[ντὶ] τοῦ ὄντος [ἀντ]ιθήσει λίθ[ο
υς [ἡ]μ[ιπ]ο[δ]ίους [- - ἐπὶ τὸν δεύτερο]ν ἐπιθήσει τὸν τρίτον στοῖ 35
χον] μὴ σκαστὸ[ν ἀλλὰ φο]ρμηδ[ὸν κα]ὶ παρὰ μ[ῆκο]ς, [ἐνθήσ]ει δὲ καὶ ἐ[ν]δέσμους
.]ο[ταν] ο[- -] ἐξε[ργά]σεται δὲ τῶν λίθων ἁπάντων τὰς ἕ[δ]ρα
ς] ἀσκά[στου]ς, ἐπισκ[άψει δὲ τοὺς] λίθ[ους] χλλ[.....]σίους μὴ ἀποκοιλαίνων μέχ
ρι τοῦ δεξι]οῦ ἀναλ[ήμ]μ[ατος πρ]ο[σε]ξε[ρ]γάσ[ε]ται κ[ατὰ τα]ὐτὰ [τῶι ἀνα]λήμμα[τι
τ]ῶι πρὸς [τ]οῦ σταδίο[υ κ]αὶ θήσε[ι κατὰ] ταὐτά· θή[σει δ]ὲ ἅπαντας τοὺς λίθους 40
εἰς ἕδραν ἀσσκάστους ◻[κ]α[τ]α[κ]ρ[ού]ων μέχρι ἂν καθίζηται ὅλ[ω]ς καὶ πρὸς
ἀλλήλους ἁρμόττο[ντας] παν[τ]αχ[ε]ῖ συντιθεὶς τοὺς ἁρμοὺς συμβάλ[λοντα
ς ὅλους καὶ ἴσους καὶ [κατα]κρ[ού]σ[ε]ι εἰς ἕδραν μολύβδωι καὶ ἐπικόψει κα
τ]ὰ στοῖχον ἕν[α ἕκ]α[στον] λ[ίο]ν κ[α]ὶ παρασάξει τὰ [κά]τ[ω] τοῦ ὀχετοῦ [ἀπὸ τοῦ ἐδά
φ]ους τοῦ ἀναλήμματος γ[ε]ῖ δι[ε]ττημέν[ε]ι μέχρι ο[ὗ ἄ]ν [συ]στρ[ώσηι ἅπαν 45
τ]ὸ χωρίον πέτραι λε[πτ]ῆ[ι λε]ίαι [ε]ἰς μὲν τὸν ὀχετὸν καὶ τὸ ἀνάλη[μμα
κ]α[ὶ] τὴν [ἀ]ρι[στε]ρὰ[ν πλευ]ρ[ὰν.....]υρια τ[-

ἀπὸ τοῦ στρ[ω]ώματος τοῦ τῆς γεφύρας, 970_4, *ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ ἐστρωμένου, ὃ τοῖς κίοσιν ἔστρωται* περὶ τῆς θέσεως τῆς γεφύρας πρβ ΑΕ $1922_{105\ \alpha\beta}$.

124_{33}· *ὀρθὰ καὶ εὐτενῆ*· πρβ SIG³ $973_{20\ 24}$, *Lattermann* AM 1910_{102}· περὶ τοῦ *ὀ. κ. ε.* καὶ τοῦ *ἐπεργάσασθαι* πρβ *Lattermann* GBI 60³ AM 1909_{363}, πρβ ἑξῆς (ἀρ. $124)_{39}$ *πρ]ο[σε]ξε[ρ]γάσ[ε]ται*, SIG² 538 (=³$970)_{20}$ *προσεξεργασαμένους*, πρβ ἄ σ. 40α ἀρ $123_{30/1}$.

124_{36}· *μὴ σκαστό[ν*· πρβ ἑξῆς $_{38}$-*ἀσκά[στου]ς* καὶ $_{41}$-*ἀσσκάστους* (οὕτως γρ. ἄ σ. $37\beta_6$), καὶ ἐν τῇ περὶ ποιήσεως ὀχετοῦ ἐπιγραφῇ τοῦ Ἀμφιαρείου SIG² 542_{14} ^{9} $_{22\ 26}$ *ἀσκάστους*, ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Λεβαδειικοῦ λίθου SIG² 540_{163} ἐξεταστέον εἰ ἐνδέχεται ἀντὶ *ἀσχάστους* νὰ ἀναγνωσθῇ *ἀσκάστους* (πρβ 540⁷¹ καὶ 542⁹). Περὶ τοῦ *φο]ρμηδ[ὸν κα]ὶ παρὰ μ[ῆκο]ς* (ἀρ. 124_{36}) πρβ στ 26 Ἐν τῷ *ἐ[ν]δέσμους* [ἀρ. 124_{36}) διακρίνεται μὲν πρὸ τοῦ *δ* λείψανον σχεδὸν καθέτου γραμμῆς ὡς τοῦ *ι* ὥστε νὰ ἐκληφθῇ ὡς τοῦ *ἐ[π]ιδέσμους*, ἀλλ' ἐνδέχεται ὅτι εἶνε ἡ δεξιὰ γραμμὴ τοῦ *ν*. περὶ ἐνδέσμων κλπ. πρβ ἄ. στ. 12/4.

$124_{36/7}$· ἐπὶ τέλει τοῦ στ. 36 μετὰ τὸ *ἐ[ν]δέσμους* ἀμφίβολον εἰ ὑπῆρχεν ἄλλο γράμμα, λχ **ο**, ἐν δὲ στ. 37 ἐν τῇ θέσει τοῦ 1ου γράμματος διακρίνεται ὡσεὶ κάθετος καὶ κάτω εὐθεῖα γράμματος ὡς **ε**, ἀλλ' ἀμφίβολα, μετὰ δὲ τὸ **ο** (τοῦ στ. 37) ὡσεὶ ἴχνη *ταν* ἢ (ἧττον πιθανὸν) *ναν* ἄδηλον εἰ ἔκειτο *ὅ$_{37}$πόταν* ἢ *ὅ$_{37}$που ἂν* ἢ ἄλλο, πρβ ἄλλως IG II5 1054^g_6 *μολυβδοχοῆσα[ι] ὅ[τ]αν ὁ ἀρχιτέκτων κελεύ[η]ι*, RIG 1513 *ὅπο ἂν ὁ ἀρχι$_5$τέκτων ὑπογράψει*, *Lattermann* GBauinschr. 46_{24} *ὅπο ἂν κ[ελεύωμεν* (πρβ σ. 3 κλπ. 42 46).

$124_{37/8}$· *τὰς ἕ[δ]ρα[ς $_{38}$ἀσ]κάστους* καὶ *$_{41}$εἰς ἕδραν ἀσσκάστους*· πρβ SIG³ $973_{13/4\ 22\ 26}$ *εἰς ἕδραν ἀσκάστους*· περὶ ἕδρας καὶ βάσεως πρβ *Lattermann* GBauinschr. 49 περὶ τοῦ σσ τοῦ *ἀσσκάστους* *Meisterhans* GAI 89, ἄ. ἀρ. 123 σ 37α.

124_{38} μετὰ τὸ εἰκαζόμενον *λίθ[ους* ἀπίθανον ὅτι ἔκειτο *χάλασμα* (πρβ SIG² 540_{114} *χάλασμα ποιῶν*), διότι μεταξὺ τοῦ ΛΛ καὶ τοῦ *σιους* μόλις τεσσάρων που γραμμάτων ἔστι χῶρος, τούτου δὲ τὰ γράμματα εἶνε πυκνότερον κεχαραγμένα ἢ ὥστε νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς *στους* (λχ *ἀσκάστους*).

124_{39}· *κ[ατὰ τα]ὐτά*· πρβ στ. 40, ἄ. ἀρ. $123_{70\ 1}$

124_{41} *[κ[α[τ]α[κ]ρ[ού]ων*· καὶ στ. 43 *[κατα]κρ[ού]σ[ε]ι εἰς ἕδραν μολύβδωι*· πρβ SIG³ 973 *κατακρούων τὸν λίθον ἕκαστον $_{15}$μολύβδωι ἢ λίθωι.*

$124_{42/3}$· *συντιθεὶς τοὺς ἁρμοὺς συμβάλ[λοντα]$_{43}$ς ὅλους καὶ ἴσους* (πρβ ἄ. στ 13/4)· πρβ ἄλλως SIG³ 973 *συμβ[άλλων] τοὺς ἁρμοὺς $_{24}$ὅλους*, πρβ αὐτ. στ. 25 *συντιθεὶς πρὸς ἀλλήλους ἁρμόττοντας*.

124_{43}· *μολύβδωι*· πρβ στ. 41.

124_{44}· *λίο]ν* πρβ SIG³ 973_{28} *λίους· λίοις*.

$124_{44/5}$· *παρασάξει* - $_{45}$ *γ[ε]ῖ δι[ε]ττημέν[ε[ι* πρβ SIG³ 973 *παρασάξει δὲ τεῦ$_{26}$ς' λίους ἅπαντας γε τεῖ ἐκ τῆς τάφρου*· περὶ τοῦ *παρασάξει* πρβ *Lattermann* AM 1910_{102}· περὶ τοῦ *δια-ττάω* πρβ ΑΕ $1919_{68\beta}$ $1922_{109\beta}$ κάτ. 1 κέ.

$124_{45/6}$ *[συ]στρ[ώσηι*· πρβ ἄ. ἀρ. 124_3.

124_{46}· *πέτραι λεπτ[ε]ῖ [λε]ίαι*· πρβ SIG³ 970_8 *τῆς μαλακῆς πέτρας*, 972 *πέ]$_{96}$τρας τῆς σκληρᾶς τῆς Λεβαδεικῆς*, SIG² III σ. 383, πρβ περὶ Μεγαρικῆς πέτρας *Lattermann* AM $1908_{80\ 25}$.

125 (εἰκ. 3):

IG VII 414+IG II5 978 b:
Ἀμφιαρείων τῶν μεγάλων κατάλογος.

στ. 1-35: *Κουμανούδης* ΑΕ 1884_{128}, IG VII 414, RIG 889, *Frei* De certamin. thymel. (1900) 71 (II), πρβ *Reisch* De musicis Graec. certam. 19, *Delamarre* RPh 1894_{164}, *Klein* Praxiteles 36, *Preuner* AM 1903_{338}, *Mie* AM 1909_8 (πρβ σ. 12 20 περὶ τῶν Ἀρτεμιρίων IG XII9 189 [καὶ σ. VII], ΑΕ $1902_{97\ 143}$ 1905_{31} 1911_{93}, *Wilhelm* ΑΕ 1904_{89} Jh $1905_{7\ 13\ 17}$ UDA 255, *Bourguet* RÉG 1906_{31}), *Ziebarth* Fünfundzwanzig Jahre gr. Inschriftenforschung (1894-1919) ἐν Jber B^d 184 (1920 $III)_{138\ 139}$· **στ 36-46**: *Milchhoefer* AM $1887_{319\ (419)}$, IG II5 978_b, *Preuner* AM 1903_{342} (εἰκασία συναφείας τῶν δύο ἀποτμημάτων, πρβ ΑΕ $1919_{75\alpha}$) He 1922_{80}.

Στήλη Πεντελῃκοῦ μαρμάρου, ἄνω καὶ κάτω ἐλλιπής, δίχα εὐθέως τεθραυμένη, καὶ τὸ μὲν ἄνω ἀπότμημα (στ. 1-35) εἶνε ἄρτιον τὸ πλάτος, τὸ δὲ κάτω (στ. 36-46) ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐλλιπές. Τὸ ἄνω ἀπότμημα, ὕψ. 0 425, πλ. ὡς 0 425, πάχ. ὡς 0 088, ηὑρέθη ἐν ἐρημεκκλησίῳ Ἁγ. Μιχαὴλ (Ἀλβανιστὶ *Σιρμχίλ*), περὶ τὰ 15 τῆς

ὥρας λεπτὰ βορρᾶθεν τοῦ Ἀμφιαρείου κειμένῳ, ἐπῳκοδομημένον ἐπὶ τῆς μεγάλης (ἀνατολικῆς) θυρίδος τοῦ ἱεροῦ, τὸ δὲ κάτω ἀπότμημα, ὕψ. 0 305, πλ. σωζ. ὡς 0 17, ηὑρέθη ἐν τῷ πολυανδρίῳ τοῦ χωρίου Καλάμου, Ἁγ. Νικολάῳ, κειμένῳ περὶ τὰ 45 τῆς ὥρας λεπτὰ νοτόθεν τοῦ χωρίου, ἤγουν μίαν που ὥραν νοτόθεν τοῦ Ἀμφιαρείου.

Ἡ ἐπιγραφὴ καθ' ὕψος εἶνε ἀκέραιος (ἄνωθεν τοῦ 1ου στίχου καὶ κάτωθεν τοῦ 46ου κενόν), στοιχηδὸν γεγραμμένη· ὁ στίχος ἕκαστος, πλὴν τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου, ἐν οἷς, τῶν γραμμάτων πυκνότερον τεταγμένων, ταράσσεται ἡ στοιχηδὸν γραφή, καὶ τοῦ 5ου, ἐν ᾧ, τοῦ *ι* τοῦ ***αὐλῳιδὸ***[*ς* ἐνεσφηνωμένου μεταξύ, τὰ γράμματα εἶνε 34, ἔχει 33 γράμματα· ἐπὶ τέλει τοῦ 2ου καὶ τοῦ 7ου καὶ τοῦ 9ου στίχου κενὸν ἑνὸς γράμματος, ὡσαύτως δὲ ἐν στ. 23 μεταξὺ τοῦ ***ἀγενείων*** καὶ τοῦ ***παγκράτιον***, ἐπὶ τέλει δὲ τοῦ 8ου στίχου κενὸν ἑπτὰ γραμμάτων Γρ. ὕψ. 0 005, μεταγραμμάτιον 0 008, μεταστίχιον 0 006. Τὸ *ε* ἔχει ἰσομήκεις τὰς τρεῖς εὐθείας· τοῦ *κ* αἱ λοξαὶ γραμμαὶ οὔτε τῆς καθέτου οὔτε ἀλλήλων ἅπτονται· τὸ *ξ* ἔφερε καὶ κάθετον· τὸ *ϱ* δεξιόθεν τῆς καθέτου δὲν ἔχει ἡμικύκλιον, ἀλλὰ τόξον φερόμενον ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς καθέτου πρὸς τὸ δεξιὸν ἄκρον εὐθείας ἐκφυομένης ἐκ τοῦ μέσου τῆς καθέτου, παρεμφερῶς δὲ εἶχον καὶ τὰ τοῦ *β* δεξιά· (πρβ ἑξῆς περὶ τοῦ *β* τοῦ ἐν στ. 24 *Θηβαῖος*)· τὸ *ω* κάτωθεν ὅλως ἀνοικτόν.

Περὶ τῆς γραφῆς πρβ ***Φλεάσιος***$_{22}$, ***τελέωι***$_{45}$ (πρβ ἄλλως ***Ἑστιαῖος***$_{24}$), ***παγκράτιον***$_{20/1\ 23}$, ***πανκράτιον***$_{25\ 33}$. Περὶ τῶν ἀναπληρώσεων ***Preuner*** ΑΜ 1903$_{338}$ He 1922$_{80}$.

125$_1$· τῶν σωζομένων γραμμάτων τὸ μὲν 1 ο ἐνδέχεται εἶναι *τ*, τὰ δὲ μετὰ τοῦτο εἶνε *αμε*, τὸ δὲ 5ον μᾶλλον *ι* ἀλλὰ καὶ *γ*, μεθ' ὃ *αλ* βέβαια καὶ τέλος κάτω ἴχνη γράμματος (ἴσως τοῦ *α*)· ὥστε ἔκειτο, ὡς ἤδη ἀνέγνωσται, *τ*]*ὰ με*[*γ*]*άλ*[*α*, φαίνεται δὲ ὅτι αἱ λέξεις αὗται ἦσαν τὰ τελευταῖα τοῦ 1ου στίχου γράμματα, διότι ἄνωθεν μὲν τοῦ ἐν τῷ 2ῳ στίχῳ ***λ*** τοῦ ***Πάμφιλος*** δὲν διακρίνεται λείψανον γράμματος, ἄνωθεν δὲ τοῦ ἐν τῷ 2ῳ στίχῳ ***Ἀθ*** οὐδὲν ὑπῆρχε.

125$_3$· τὸ 2ον τοῦ στίχου γράμμα ἦν ἴσως *ι*, τὸ δὲ 3ον ἴσως *ϑ*, τὸ δὲ 4ον *α* ἢ *λ*, τὸ δὲ 5ον ἴσως *ϱ* ἢ *ι*· ὥστε φαίνεται ὅτι ἦν, ὡς ὑπὸ *Preuner* εἰκάσται, ***κιθαριστής***,

125$_4$· μετὰ τὸ ***ωιδὸς*** κάθετος γραμμή, ἥ, ὡς εἰκάσαι, ἦν τοῦ *π*.

125$_5$· τὸ 12ον γράμμα ἦν, ὡς εἰκάσαι, *ο*.

125$_{15}$· τὸ μετὰ τὸ *Ἀργεῖος* γράμμα κεχάρακται ὡς *α*.

125$_{24}$· *Θηβαῖος*· τοῦ γράμματος *β* τὸ κάτω κεχάρακται ὧδέ πως· ἐκ τοῦ κάτω ἄκρου τῆς καθέτου ἐκφύεται λοξόν τι πρὸς τὰ κάτω δεξιὰ καὶ εἶτα μετὰ τοῦτο ἄλλο ἐλάχιστον ἴχνος πρὸς τὰ ἄνω δεξιὰ (πρβ ἀ σ 47α περὶ τοῦ *ϱ*).

125$_{25}$· τὸ μεταξὺ τοῦ ***πα*** καὶ τοῦ ***κράτιον*** γράμμα εἶχεν, ὡς εἰκάσαι, γράψας *γ* καὶ ἔπειτα μετέβαλεν εἰς *ν*.

125$_{34}$· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου λείπουσι δύο γράμματα, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα γράμμα, φαίνεται ὡς *α* μᾶλλον ἢ *ο*.

125$_{36}$· ἐν τῇ 5ῃ θέσει φαίνεται ὡσεὶ μικρόν τι ἴχνος καθέτου γραμμῆς ἀμφίβολον· ἐν τῇ 7ῃ θέσει ἀμφίβολον λείψανον ⸢ (ὡσεὶ τοῦ *γ* ἢ *ε*)· ἐν τῇ 15ῃ θέσει σῴζεται λοξὴ γραμμὴ (ἡ δεξιά, ὡς ἔοικε, τοῦ *λ*), τὰ δὲ μετὰ τοῦτο γράμματα εἶνε *ον*· ἐν τῷ μετὰ ταῦτα ὀνόματι σῴζεται ***Μν***, μεθ' ὃ λείπει ἓν γράμμα, μετὰ δὲ τοῦτο σῴζεται ἀμυδρὸν *σ* καὶ ἴχνη τῶν κάτω τοῦ ***ιππ*** καὶ ὅλον τὸ ἄνω καὶ ἀριστερὸν τοῦ *ο*, ὥστε τὸ ὄνομα ἦν ***Μν***[***ή***]***σ***[***ιππ***]***ο***[***ς***.

125$_{37}$· πρότερον εἶχεν, ὡς εἰκάσαι, χαράξας ***Προκλῆς*** ἔπειτα ἀπαλείψας τὴν ἀριστερὰν κάθετον καὶ τὴν εὐθεῖαν τοῦ *η* πρὸ μὲν τῆς ὑπολειφθείσης δεξιᾶς καθέτου τοῦ *η* προσέθηκεν *ε*, μετὰ δ' αὐτὴν μικρότερον γράμμα, ὅπερ φαίνεται ὡς *δ*, οὗ σῴζεται γραμμὴ λοξῶς πρὸς τὰ ἄνω δεξιὰ φερομένη καὶ ἴχνη εὐθείας κάτω, μεταξὺ δὲ τούτου καὶ τοῦ *σ* ὑπολείπεται μικρὸς χῶρος ἐφθαρμένος, ὥστε τιθεμένου τοῦ ***Προκλείδης*** τὸ *η* ἦν πολὺ μικρόν, ἀπίθανα δὲ τὸ ***Προκλέας*** ἢ ***Προκλεύς***· μετὰ δὲ τὸ *σ* σῴζεται, ὡς ἔοικεν, *α*, μεθ' ὃ λείψανον ὡς καθέτου καὶ λείψανον στρογγύλον, ἀβέβαια, ὥστε πιθανὸν ὅτι ἔκειτο, ὡς ᾐκάσθη, ***Ἀ***[***θηναῖ***(***ος***).

125$_{38}$· μετὰ τὸ *α*]***νδρο*** σῴζεται λείψανον ἄνω λοξῆς γραμμῆς τοῦ *σ*, λχ ***Κλέα***]***νδρος***, τὸ δὲ τούτου ἐθνικὸν ἦν, ὡς εἰκάσαι, ***Ἀθηναῖος*** (σῴζεται τὸ ἄνω καὶ ἀριστερὸν τοῦ *ο*), ***Ἀθηναῖος*** δὲ καὶ ὑπὸ Preuner εἴκασται.

125_{39}· μετὰ τὸ *Ἀρχε* κάθετος γραμμὴ μετ' ἰχνῶν τινων ἄνω ὡς *τ* ἢ *ρ*, μεθ' ὃ ἄνω λείψανον καθέτου (ἐν τῷ μέσῳ τῆς θέσεως τοῦ γράμματος), μετὰ τοῦτο δὲ ὡσεὶ λοξὸν λείψανον, ἴσως τοῦ *μ* μᾶλλον ἢ τοῦ *ω* τὸ ὄνομα, ὡς εἰκάσαι, ἦν *Ἀρχέτιμος* μᾶλλον ἢ *Ἀρχετίων*, πρβ κατὰ δλου *Kirchner* PA 2433 2434 2435. Τὸ 26ον γράμμα (τὸ ἐκ δεξιῶν 8ον) εἶνε ἄδηλον, τοῦ δὲ 27ου σῴζεται γραμμὴ λοξῶς πρὸς τὰ ἄνω δεξιὰ φερομένη.ἤγουν, ὡς εἰκάσαι, τοῦ *λ* (ἀπίθανον *α* ἢ *δ*), διὸ τὸ ἐθνικόν, ὡς ἔοικε, δὲν ἦτο *Ἀθηναῖος*.

25_{40}· μετὰ τὸ *Δημο* ὡς ἴχνη *σ*, τὸ δὲ μετὰ τοῦτο 4ον γράμμα ἦν *η*.

125_{41}· *Κίκων* βέβαιον.

125_{43}· τοῦ 15ου γράμματος σῴζεται κάθετος γραμμὴ καὶ ἴχνη καμπύλης, ὡς τοῦ *ρ*, ὥστε τὸ ὄνομα ἦν ἴσως *Διο*(ἢ *Ἐπι-* ἢ *Λεω-* ἢ *Παγ*)*χάρης*.

125_{44}· *μ*(ἢ *τα*)]*υροπό*[*λ*]*ος* (τοῦ μετὰ τὸ *πο* γράμματος σῴζονται ἐπαρκούντως τὰ κάτω· ἡ λέξις δὲν ἦτο *ἱ*]*εροπο*[*ι*]*ός*)· τὸ πρὸ τούτου ἐθνικὸν ὑπὸ Preuner ἐν He 1922₈₁ εἰκάζεται *Ἀθηναῖος* τὸ μετὰ τὸ *υροπό*[*λ*]*ος* 3ον γράμμα, οὗ σῴζεται ἀριστερὰ κάθετος, ἦν, ὡς εἰκός, *π*, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἄνω κεραία ἔκειτό πως ταπεινότερον καὶ δὲν ἥπτετο τῆς καθέτου, τοιοῦτον δὲ σχῆμα ἔχει τὸ *π* καθ' ὅλου ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ.

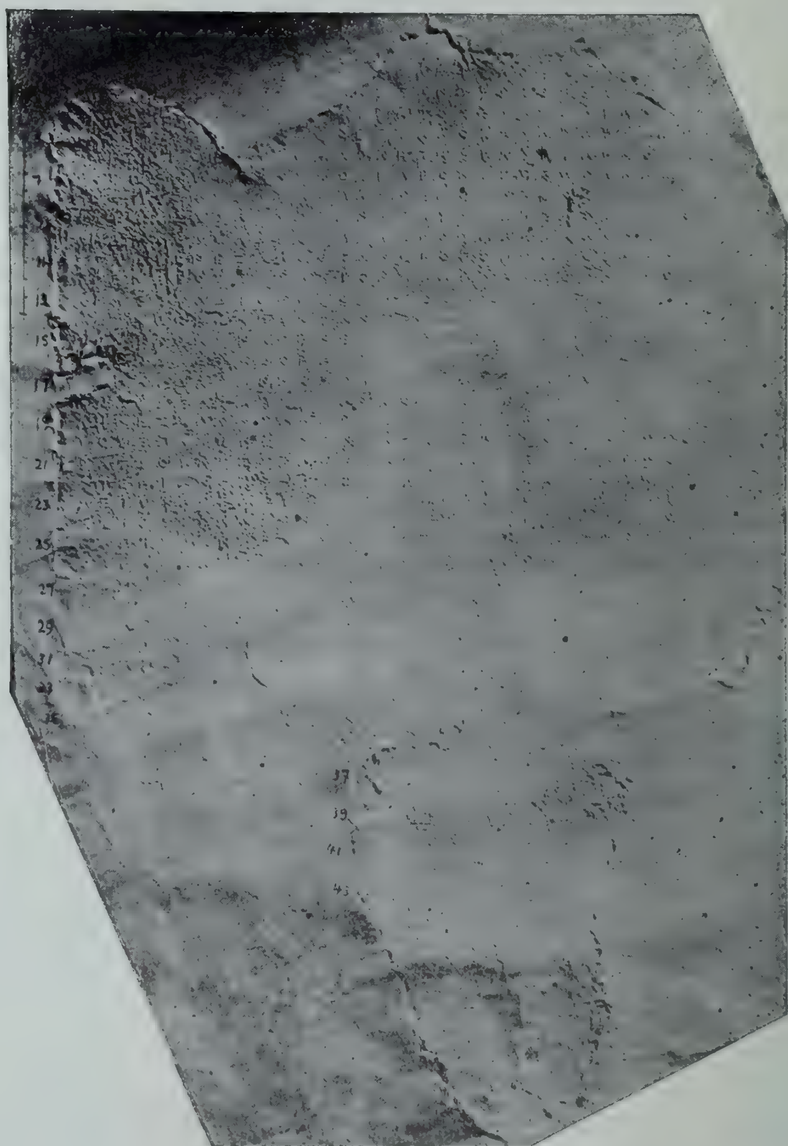
125_{45}· μετὰ τὸ *τελέω* σῴζεται κάτω ἴχνος τοῦ *ι*.

126 (εἰκ. 4): IG VII 417+415: *ἀγωνιστικὴ ἀναγραφή*.

Στήλη Πεντελῃκοῦ μαρμάρου, ἄνω καὶ δεξιὰ (πλὴν τοῦ ἀποτμήματος IG VII 415) ἐλλιπὴς (κάτω ἀκέραιος· ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν κενὸν ὕψ. 0 13)· ὕψ. ἔμπροσθεν μὲν 1 14 ὄπισθεν δὲ 1 18, πλ. ἔμπροσθεν μὲν 0 25-0 30 ὄπισθεν δὲ 0 39, τὸ δὲ ὅλον τῆς στήλης πλάτος σὺν τῷ ἀποτμήματι VII 415 ἦν 0 463, πάχ. 0 13-0 145. Ηὑρέθη παρὰ τὰ δυσμόθεν τοῦ μουσείου βάθρα.

Ὁ στίχος ἕκαστος χάριν τοῦ ἰσοϋψοῦς τῶν γραμμάτων ἔγλυπται ἐν δυσὶ προκεχαραγμέναις εὐθείαις γραμμαῖς, χάριν δὲ τῆς ἀρχῆς τῶν τὰ ὀνόματα περιεχόντων στίχων εἶχε χαράξας κάθετον γραμμήν, ὡσαύτως δὲ (δεξιώτερον) ἑτέραν κάθετον χάριν τῆς ἀρχῆς τῶν τὰ εἴδη τῶν ἀγωνισμάτων περιεχόντων στίχων. Γρ. ὕψ. 0 01, μεταγραμμάτιον ὡς 0 005, μεταστίχιον ὡς 0 005.

Τὸ ἐν IG VII 415 (πρβ IG V1 σ. 306) ἄγμα (πανταχόθεν, πλὴν δεξιοῦ ἄκρου, ἐλλιπές· ὕψ. 0 18, πλ. 0 18, πάχ. 0 06· ηὑρέθη ἴσως παρὰ τὴν κάμινον Η [ΠΑΕ 1884 πίν. Ε']) ἁρμόττει τῷ IG VII 417 ἐν στ. 18-24.

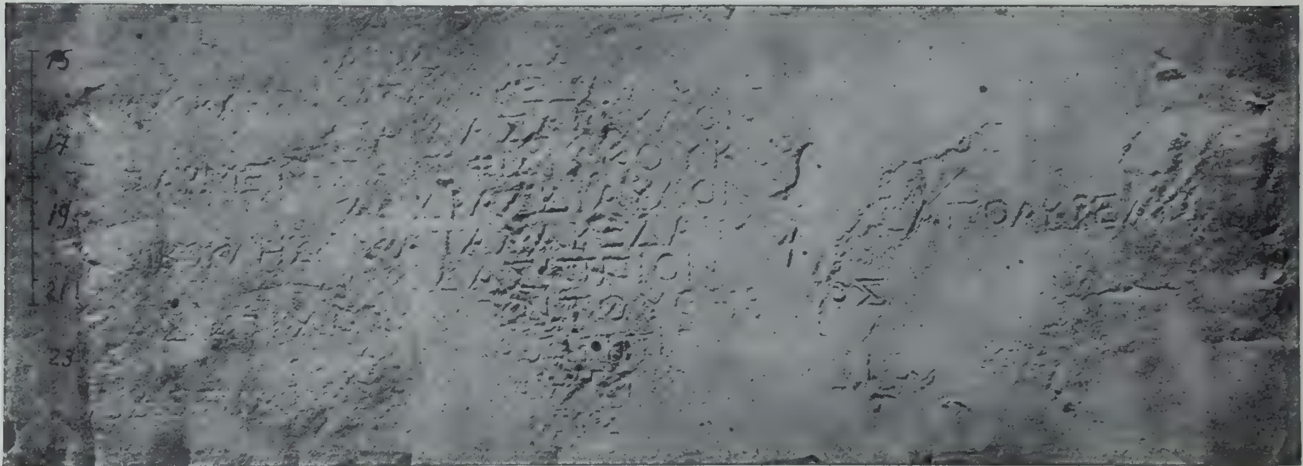

ὕψ (ἀμφοτέρων τῶν ἀποτμημάτων) σωζ. 0 73.
3 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις): ἀγωνιστικὴ ἀναγραφὴ (ἐπιγρ. ἀρ 125· IG VII 414+II₅ 978b).
27 11 24

Μεταγραφὴ τῆς ἐπιγραφῆς ἀρ. 125 (εἰκ. 3, σ. 48):

1 3 5 7 9 11 13 15 17 19 21 23 25 27 29 31 33

1 οἶδε ἐνίκων Ἀμφιαράια τ]ὰ μεγάλ[α·
π ρ ο σ ο δ ί ο υ π ο ι η τ ὴ] ς Π ά μ φ ι λ ο ς Ἀ θ η [ν α ῖ ο ς· □
3 κ ι θ α ρ ι σ τ ὴ ς π α ῖ ς] Λ ύ σ α ν δ ρ ο ς Θ η β α ῖ [ο ς· α ὐ λ
ω ι δ ὸ ς [π α ῖ ς . . . .] σ τ ρ α τ ο ς Σ ι κ υ ώ ν ι· ἀ ν ὴ [ρ κ ι
5 θ α ρ ι σ τ ὴ ς . . . ο] ς Θ ε τ τ α λ ό ς· ἀ ν ὴ ρ α ὐ λ ωι δ ὸ ς] Χ
α ρ ί α ς Ἀ θ η [ν α] ῖ ο ς· α ὐ λ η τ ὴ ς Κ λ ε ί τ α ρ χ ο ς Ἀ θ [η
7 ν] α ῖ ο ς· κ ι θ α ρ ω ι δ ὸ ς Κ λ ε ό ν ι κ ο ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· □
σ ο φ ι σ τ ὴ ς Π α υ σ ί μ α χ ο ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· □ □ □ □ □ □ □ □
9 π α ῖ δ α ς δ ό λ ι χ ο ν Μ ν η σ α ρ χ ί δ η ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· □
ἄ ν δ ρ α ς δ ό λ ι χ ο ν Μ ά λ [α] κ ο ς Μ α κ ε δ ώ ν· π α ῖ δ α ς
11 σ τ ά δ ι ο ν ἐ ξ ἁ π ά ν τ ω ν Θ ε ό π ο μ π ο ς Κ υ ρ η ν α ῖ ο·
ἀ γ ε ν ε ί ο υ ς σ τ ά δ ι ο ν Ἀ κ α ρ ν ὰ ν Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· ἄ ν
13 δ ρ α ς σ τ ά δ ι ο ν Ἄ ν θ ι π π ο ς Ἀ ρ γ ε ῖ ο ς· π α ῖ δ α ς δ
ί α υ λ ο ν ἐ ξ ἁ π ά ν τ ω ν Ἐ π ι κ ρ ά τ η ς Λ α ρ ι σ α ῖ ο ς
15 π έ ν τ α θ λ ο ν ἀ γ ε ν ε ί ο υ ς Ἱ έ ρ ω ν Ἀ ρ γ ε ῖ ο ς· δ ί α
υ λ] ο ν ἄ ν δ ρ α ς Θ ρ α σ υ ά ν ω ρ Κ ο λ ο φ ώ ν ι ο ς· ἵ π π ι
17 ο ν] π α ῖ δ α ς Μ ν η σ α ρ χ ί δ η ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· ἵ π π ι ο ν
ἄ ν δ ρ α ς Θ ρ α σ υ ά ν ω ρ Κ ο λ ο φ ώ ν ι ο ς· π α ῖ δ α ς π ά
19 λ η ν ἐ ξ ἁ π ά ν τ ω ν Ἀ ρ ί σ τ α ι χ μ ο ς Ἄ ν δ ρ ι· ἀ γ ε ν ε
ί ο υ ς π ά λ η ν Φ ι λ ό ν ι κ ο ς Ἀ ρ γ ε ῖ ο ς· π α ῖ ς π α γ κ
21 ρ ά τ ι ο ν Ἀ ν τ ι φ ά ν η ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· ἀ ν ὴ ρ π ά λ η ν Ε
ὐ τ ε λ ί ω ν Φ λ ε ά σ ι ο ς· ἀ ν ὴ ρ π ύ κ τ η ς Σ ά τ υ ρ ο ς Ἠ
23 λ ε ῖ ο ς· ἀ γ ε ν ε ί ω ν □ π α γ κ ρ ά τ ι ο ν Ἀ ν τ ι κ ρ ά τ η
ς Θ η β α ῖ ο ς· ἀ γ ε ν ε ί ο υ ς π υ γ μ ὴ ν Ἑ σ τ ι α ῖ ο ς Σ ι
25 ν ω π ε ύ ς· ἄ ν δ ρ α ς π α ν κ ρ ά τ ι ο ν Σ ά τ υ ρ ο ς Ἠ λ ε ῖ
ο ς· π α ῖ δ α ς π έ ν τ α θ λ ο ν Σ τ ρ α τ ο κ λ ῆ ς Ἀ θ η ν α ῖ
27 ο ς· π α ῖ δ α ς π υ γ μ ὴ ν Π α υ σ ί α ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· ἄ ν δ ρ
α ς π έ ν τ α θ λ ο ν Μ ε λ ά ν ι π π ο ς Φ α ρ σ ά λ ι ο ς· ὁ π λ
29 ί] τ η ς Ἄ ν θ ι π π ο ς Ἀ ρ γ ε ῖ ο ς· π α ῖ δ α ς σ τ ά δ ι ο ν ἀ
π ὸ γ υ μ ν α σ ί ω ν Ἀ ν τ ί β ι ο ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· π α ῖ δ α ς
31 π ά] λ η ν ἀ π ὸ γ υ μ ν α σ ί ω ν Χ α ρ ί σ α ν δ ρ ο ς Ἀ θ η ν α·
π ύ κ τ η ς π α ῖ ς ἀ π ὸ γ υ μ ν α σ ί ω ν Ν ι κ ό δ η μ ο ς Ἀ θ
33 η] ν α ῖ ο ς· π α ῖ ς π α ν κ ρ ά τ ι ο ν [ἀ π ὸ γ] υ μ ν α σ ί [ω ν .
. .] α ς Ἀ θ η ν α ῖ ο ς· ἡ ν ί ο χ ο ς [ἐ γ β ι β ά ζ ω ν . . . . .
35 . . .] Ἀ θ η ν α ῖ· ζ ε ύ γ [ε ι ἀ κ ά μ π ι ο ν . . . . . . Ἀ θ η ν
α ῖ ο ς· ζ ε ύ γ ε ι δ ί α υ] λ ο ν Μ ν [ή] σ [ι π π] ο [ς Ἀ θ η ν α ῖ ο·
37 σ υ ν ω ρ ί δ ι δ ί α υ λ ο ν] Π ρ ο κ λεί δ[η]ς Ἀ [θ η ν α ῖ· σ υ ν ω ρ
ί δ ι ἀ κ ά μ π ι ο ν Κ λ έ α] ν δ ρ ο [ς Ἀ θ η ν α ῖ] ο[ς· σ υ ν ω ρ
39 ί δ ι π ο λ ε μ ι σ τ η ρ ί] α ι Ἀ ρ χ έ [τ ι μ ο ς] λ . . . . . ζ
ε ύ γ ε ι π ο λ ε μ ι σ τ] η ρ ί ω ι Δ η μ ο [σ θ έ ν] η [ς Ἀ θ η ν α·
41 ζ ε ύ γ ε ι π ο μ π ι κ ῶ ι] Κ ί κ ω ν Ἀ θ η ν α ῖ ο [ς· κ έ λ η τ ι
π ο λ ε μ ι σ τ η ρ ί ω ι Κ] λ έ α ρ χ ο ς Ἀ θ η ν α [ῖ ο ς· ζ ε ύ γ
43 ε ι π ω λ ι κ ῶ ι Δ ι ο χ ά] ρ η ς Ἀ θ η ν α ῖ· π ώ λ [ω ι κ έ λ η τ
ι . . . . μ] υ ρ ο π ό [λ] ο ς· ἵ π [π ω ι κ έ λ η τ
45 ι . . . . . Ἀ θ η ν α ῖ ο ς;· ζ] ε ύ γ ε ι τ ε λ έ ω [ι . . . .
Ἀ θ η ν α ῖ ο ς;· ἀποβάτης;] Ἡγέστρατος Δημοκ[- Ἀθηναῖος;

4 (ἐκτύμματος ὀπισθία ὄψις): ἀγωνιστικὴ ἀναγραφὴ (ἐπιγρ. ἀρ 12β: IG VII 417+415$_{15-24}$)

IG VII
415 417

15 ἄνδρας στάδιον
16 Νικοκλῆς Νικάτα Λακεδαιμόνιος [ἀπὸ Ἀκρεᾶν·
17 παῖδας δίαυλον
1= 18 Παρμενίσκος Φιλίσκου Κορ[κυραῖ]ος·
19 ἄνδρας δίαυλον
2= 20 Νικοκλῆς Νικάτα Λακεδαιμό[νιος] ἀπὸ Ἀκρεᾶν·
21 παῖδας ἵππιον
3= 22 Ἀσώπιχος Ἀμύντου Θηβα[ῖ]ος·
23 ἄνδρας ἵππιον
4= 24 Δεξίας Ἐχελαΐδα Ἐπιδάμ[ν]ιος·

49 ὁπλίτην
50 Νικοκλῆς Νικάτα Λακεδαι[μόνιος ἀπὸ Ἀκρεᾶν·

Ὁ Νικοκλῆς Νικάτα, Λακεδαιμόνιος Ἀκρειάτης, γνωστὸς δρομεύς, ἐνίκησεν ἐν τοῖς Ἀμφιαρείοις ἄνδρας στάδιον (στ. 15/6) καὶ ἄνδρας δίαυλον (στ. 19/0) καὶ ὁπλίτην (στ. 49/0), ἔτι δὲ ἐν Λαρίσῃ δρόμον τινά, ὡς εἰκάσαι, καὶ ὁπλίτην καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐν δυσὶν ὀλυμπιάσι πέντε δρόμους· καὶ ἐν μὲν τῷ τῆς Λαρίσης IG IX$_2$ 529 *ἄν[δρας* - $_{15}$*Νικοκλῆς Νικάτα Λα[κεδαιμόνιος* ἄδηλον τίνα δρόμον ἐνίκησε (πρβ RPh 1911$_{126\ 5}$), εἶνε δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη νεωτέρα τῆς τοῦ Ἀμφιαρείου ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ὁ Κάλλων Ξενοφίλου Ὀπούντιος ἐν μὲν τῇ τοῦ Ἀμφιαρείου (στ. 11/2) ἦν παῖς, ἐν δὲ τῇ τῆς Λαρίσης, ἔνθα (στ 18/9) κατὰ τὰ ἐν Ἀμφιαρείῳ ἔκειτο *ἄνδ[ρας στάδιον* $_{19}$*Κάλλων Ξενοφίλο[υ Ὀπούντιος*, ἦν ἀνὴρ (πρβ *Jardé* BCH 1906$_{466}$, IG IX$_2$ σ. XV, *Preuner* He 1922$_{88^1}$), ἐν δὲ τῷ τῆς Λαρίσης RPh 1911$_{125}$ κεῖται *ὁπλίτην* $_5$*Νικοκλῆς Νικάτα Λακεδαιμόνιο[ς*· ἐν δὲ Ὀλυμπίᾳ φέρεται παρὰ Παυσανίᾳ Γ′ 22$_5$ *Ἀκριᾶται δὲ καὶ ἄνδρα ποτὲ ὀλυμπιονίκην παρέσχοντο Νικοκλέα, ὀλυμπιάσι δύο ἀνελόμενον δρόμου νίκας πέντε*, πρβ *Rutgers* Ἀφρικανοῦ Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴ 105 107 126, *Förster* Sieger in den olymp. Spielen 788-792· ὅθεν οἵ τε Ἀκρειᾶται ἐπὶ ταῖς τοῦ Νικοκλέους νίκαις σεμνυνόμενοι τὸν πολίτην ἐτίμησαν καὶ ὁ Νικοκλῆς τὸ τῆς πατρίδος ὄνομα ἑκασταχοῦ ἀνέγραφε, πρβ IG V$_1$ 1108 (σ. 195, πρβ σ. 306), ἔνθα καὶ τὸ πατρόθεν κατὰ τὸ εἰρημένα ἀναπληρωτέον, [*Ἀκρειᾶτ]αι* (περὶ τῆς πόλεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ πρβ Παυσαν Γ′ 21$_7$ 22$_{4\ 5}$ Πτολεμ. Γ′ 16$_9$, κλπ. IG V$_1$ σ. 195, ΑΕ 1892$_{204\ 1}$ = IG V$_1$ 1189$_1$) *[Νι]κο[κ]λ[έα* $_2$*Νικάτα ὀλυ]μπι[ο]νι[καν]*, πρβ Παυσ. Γ′ 22$_5$ *πεποίηται δὲ καὶ μνῆμα τῷ Νικοκλεῖ τοῦ τε γυμνασίου μεταξὺ καὶ τοῦ τείχους τοῦ πρὸς τῷ λιμένι*· διὸ μετὰ τὸ *Λακεδαιμόνιος* ἀναπληρωτέον καὶ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα ἔν τε τῇ τοῦ Ἀμφιαρείου ἐπιγραφῇ IG VII 417$_{16\ 50}$ (κατὰ τὸ ἐν στ. 20: *ἀπὸ Ἀκρεᾶν*) καὶ ἐν ταῖς τῆς Λαρίσης (IG IX$_2$ 529$_{15}$ καὶ RPh 1911$_{125\ 5}$: *ἀπὸ Ἀκρεᾶν* ἢ *Ἀκρειάτας*).

126$_1$· κατὰ τὰ ἐν Ἀμφιαρείῳ IG VII 420, ἔνθα ὁ Φιλοκράτης φέρεται ὡς $_{25}$*τραγωιδίας παλαιᾶς ὑποκριτὴς* καὶ $_{31}$*ὑποκριτὴς* (δηλ. τραγωιδίας καινῆς ὑποκριτής· πρβ καὶ τὰ τοῦ κωμῳδοῦ Εὐάρχου 417$_{4/5}$ καὶ 1760$_{31/2}$), ἀναπληρωτέον ἴσως ἐν-

θάδε: [$_1$*τραγωιδίας παλαιᾶς ὑποκριτὴς* $_2$*Φιλοκράτης Θεοφάντου Θηβαῖος*· $_3$*κωμωιδίας παλαιᾶς ὑποκριτὴς* $_4$δεῖνα δεῖνος ἐθνικόν· $_5$*τραγωιδίας καινῆς ποιητὴς* $_6$δεῖνα δεῖνος ἐθνικόν· $_7$*ὑποκριτὴς* $_1$*Φι*]*λοκρά*[*της Θεοφάντου Θηβαῖος*] ἐν Θεσπιῶν 1760 ὁ Φιλοκράτης φέρεται $_{29}$*ὑποκριτὴς παλαιᾶς* [*τρα*]*γωιδίας*. Ἐν Θεσπιῶν $1773_{30/8}$ τὰ τῆς κωμῳδίας προηγοῦνται τῶν τῆς τραγῳδίας

126_2· μετὰ τὸ *κωμω* κάτω ἴχνη ὡς *ι* καὶ *δ*, ὅθεν φαίνεται ὅτι ἔκειτο *κωμω*[*ιδίας* (οὕτως γρ. ἐν IG VII 417_2· καὶ πανταχοῦ ἄλλοθι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖται τὸ προσγραφόμενον ἰῶτα).

126_{24} *Ἀβρίας Ἀντιβίου Λακεδαιμ*[*όνιος*· υἱὸς τοῦ ἐν IG XII3 suppl. 1299_{25} 1625 Ἀντιβίου (IG V1 σ. XV, *Preuner* He 1922$_{88}$¹).

126_{26}· *Μειξιλάου* τὸ ὄνομα σῴζεται ἐπὶ τοῦ λίθου ὅλον πλὴν ὀλίγου μέρους (ἄνω) τοῦ πρώτου *ι*.

126_{28}· *Διογένης Δημητρίου Αλ*[- πρβ IG VII 431 καὶ σ. 744 (=RIG 1099) *Διογένης Ἀσκληπιάδου* $_2$*Ἀλικαρνασσεὺς* (αὐτ. στ. 5 ἀντὶ *Τεισικράτους* γρ., ὡς ἐν ΑΕ 1889$_2$ (25), *Τεισικράτου*)

126_{42}· *Ἀττίνας*· ἐν δὲ στ. 48 *Ἀτίνας*.

$126_{43}/_4$· *παῖδας παγκ*[*ράτιον* $_{44}$*Εὐχαρίδας Σωκράτους Ὀ*[*πούντιος*· εἰκάζεται πατὴρ τοῦ ἐν IG VII 1765: $_{14}$*στάδιον* $_{15}$*Ἐράτων Εὐχαρίδου Ὀπούντ*[*ι*]*ος*· $_{16}$*δίαυλον* $_{17}$*Ἐράτων Εὐχαρίδου Ὀπούντιο*[*ς*], πρβ περὶ τοῦ Αἰτωλοῦ Ἐράτωνος *Förster* Sieger in den olymp. Spielen 458 (αὐτ. στ. 2 ἀντὶ *Doppellauf und Fünfkampf* γρ. *Lauf und Doppellauf*).

126 (=IG VII 417)$_{53}$· τοῦ ἐθνικοῦ τὸ 1ον γράμμα ἄδηλον εἰ ἦν *Α* ἢ *Δ* (ἧττον πιθανὸν *Δ*).

126 (=IG VII 417)$_{59}$· μετὰ τὸ *τοῦ* ἄδηλον εἰ ἔκειτο *Γ* ἢ *Π*.

Εἰρήσθω ἐνθάδε ὅτι ἐν IG VII 262 ἐν μὲν στ. 5 (πρβ SIG³ 562¹⁵) γραπτέον, ὡς ἐπὶ τοῦ λίθου κεῖται, *Θηραέα*, ἐν δὲ στ. 10 *τἄλλα*· ἐν SIG³ 562 (*Rubensohn* AM 1901$_{202}$) ἐν μὲν στ. 9/0 ἴσως *ἐπεὶ* $_9$*δ*{*ὲ*}, ἐν δὲ 26/7 ἴσως *προ*]$_{27}$*ϋπάρχουσαν* [*οἰκειότητα*, ἐν δὲ στ. 60 ἴσως τονητέον *θέα*[*ν* (ἐν στ. 14 ἄλλως *θεᾶς*]), ἐν δὲ στ. 68 ἴσως *π*[*ερι*]*στάσεως* ἢ {*κ*}*ατα στάσεως*, ἐν δὲ στ. 69 ἴσως *διατηρ*]*εῖν* ἢ *καταθ*]*εῖναι* (πρβ *Wilhelm* BGI 262). Ἐν IG ²II 31 (=SIG³ 138) ἴσως ἔκειτο *στρατηγ*[*όν τε κ*$_{11}$*αἰὲν μιᾷ τὸ αι θέσει*] *κυβ*]*ε*[*ρν*]*ήτην*, ἐν δὲ ²II 1206 γραπτέον, ὡς εἰκάσαι, *ἐὰν δὲ τὸ θέα*[*τ*$_7$*ρον ἄπρατο*]*ν ἦι* (πρβ 1176). Ἐν OGI 213 (πρβ ΑΔ 1916 Π 74ε) ἴσως ἔκειτο *μάλα οὓς καὶ ἐπι*]$_{45}$*μεληθῆναι*, ἐν δὲ OGI 354(=IG III 541=ΑΕ 1919$_{97β}$)$_6$ ἴσως ⟦*τὸν*⟧ *ἑαυτῶν εὐεργέτην*.

Ἐν ΑΕ 1917$_{43α}$ $_{26}$ πρβ καὶ Εὐθυκράτης Ἀθηναῖος PA 5588=*Sundwall* NPA 77. σ. 43β $_4$ περὶ τοῦ *δν* : *γν* (*Wilhelm* BGI 63$_{51}$ [αὐτ. στ. 1 ἀντὶ *3659* γρ. *3656*] 136 [εἰς ἀρ. 125, πρβ σ. 378$_2$] *Ἀριάγ*[*νη*? κλπ.) πρβ *Klotz* Gl 1912$_{275}$, *Plassart* BCH 1923$_{182}$ $_4$ *Ἀριάγνην*. σ. 44β κάτ. 17 γρ. GAI 34 35 42. σ. 231 (ἱερὸς νόμος)=SIG³ 1004.

Ἐν ΑΕ 1918$_{101β}$ $_{21/2}$ διαίρ. Koeh-ler. Ἐν ΑΕ 1918$_{192}$¹ προσθ. ὅτι ἐν DI 1606 (Αἰγίου) ἴσως γρ. {*Ἀ*}*σ*{*χ*}*εύς*

Ἐν ΑΕ 1919$_{65β}$ (100) (=SEG I 103): ἄλλοι Χαλκιδεῖς πρόξενοι, οἱ μὲν Ὠρωπίων οἱ δὲ Βοιωτῶν, ἐν IG XII9 σ. 167β, ΑΕ 1892$_{49}$ (79) περὶ τοῦ οἴκου τοῦ ἐν ΑΕ 1892$_{35}$ (63) Πολιάγρου πρβ BCH 1899$_{90}$ 1900$_{86}$ $_{28}$, IG ²II 1132 (=*Roberts + Gardner* IGE II 73)$_{68}$, *Wilhelm* Jh 1905$_{285}$ κέ. (πρβ IG IX2 7b $_{6,7}$ καὶ σ. VIII ἀρ. 7), ΑΕ 1919$_{81}$ (116). Ἐν ΑΕ 1919$_{66}$ (101) (=SEG I 104): ἄλλοι Σινωπεῖς πρόξενοι ἐν *Robinson* Ancient Sinope (1906) 269 κέ. σ. 80α κάτ. 5 ἀντὶ *1889* γρ. *1892*.

Ἐν ΠΑΕ 1921$_{30}$ $_{12}$ γρ. νοτόθεν δὲ τοῦ 87 στενουμένη ἔφερεν εἰς τὴν πρὸς τὴν κρήνην κατάγουσαε ὁδὸν 86.

Ἐν ΑΕ 1922$_{41α}$ $_{25}$ ἀντὶ *1920* γρ. *1910*. σ. 101β$_{18}$ γρ. τὸ ξ, πρὸς δυσμάς, τὸν δὲ ὁδὸν αὐτοῦ, οὐχί. σ. 101β $_{21}$ γρ. ἐξῆς [σ. 105β] περὶ τοῦ χώρου 152). σ. 101β κάτ. 3 γρ. χώρῳ, ἀνάντει. σ. 102 ἐν τῷ διαγράμματι (εἰκ. 2 2α) νοτόθεν τοῦ 119 122 ὑπὸ τὸ Η παρελείφθη ὁ ἀρ. 121, ὑπὸ δὲ τὸ διάγραμμα δὲν ἐτυπώθη τὸ μονογράφημα BL. σ. 108α $_{15}$ περὶ ἐφηβείας πρβ *Girard* DdA λ. *ephebi*, ΑΕ 1918$_{80β}$ 1919$_{85γ}$ $_{37/8}$, *Εὐαγγελίδης* ΑΔ 1920/1$_{101}$, *Graindor* Musée belge XXVI 165 κέ, *Tod* JHS 1923$_{20}$. σ. 108α $_{22}$ περὶ τῶν εἰς -(ε)*ιον* προσθ. *Γαρδίκας* Ἀθ 1921$_{28}$ 37. σ. 108α $_{29}$ γρ. XXXVI. σ. 108α $_{41}$ προσθ. Ξενοφ. Ἑλλ. Α' 6_{32} *εἴη καλῶς ἔχον*, RIG 543_{12} *καλῶς ἔχον ἐσ*[*τί*], DI 4250_{18} *καλῶς οὖν ἔχον ἐστί*, SEG I 363_{22} *καλῶς καὶ συμ-*

φερόντως, OGI 215_{11} *κατὰ τάχος καὶ ξυμφερόντως*. σ. $108β_{8}$ προσθ. {***Β***}*οληκρίτη* IG XII_7 319 = DI IV σ. 824 *n*12. σ. $108β_{27}$ πρβ SEG I 350_{23} *προσαναγράψαι εἰς τὸ γένος*. σ. $109α_{1}$ ἀτελῶς ἐτυπώθη τὸ ἀρ. 97α 5 85α κάτ 4 κέ]). σ. $109α_{6}$ γρ. ἦρξε πρὸ τοὺ Θεοφήμου. σ. $109α_{17}$ γρ. τοῦ *ϑ*]*εο*[*ί*. σ. $109α_{34}$ ἀτελῶς ἐτυπώθη τὸ Jh 1909_{124}. σ. $109β_{13}$ προσθ. *Wilhelm* SBAW 1915 6η 48 *ταῖς καλλίσταις καὶ μεγ*[*ίσταις*] *τειμαῖς πάσαις*, αὐτ. 58 *πολλὰ χρήσιμα*. σ. $109β_{17}$ ἀτελῶς ἐτυπώθη τὸ *νόμους*. σ. $109β_{23}$ περὶ τοῦ *καλὸς καὶ ἀγαθὸς* πρβ SEG I 165 169 175, *Larfeld* HGE^3 365 σ. $110α_{14}$ γρ. (1η ἔκδ. σ $111α_{7}$ πρβ *ἔρεξεν* Ὀμ. λ 272. σ. 110β κάτ. 11 πρβ ἄλλως IG IX_2 7 καὶ σ. VIII (= *Wilhelm* Jh 1905_{288}) Ἐ***ρυθρηί***(W. ***αἰ***,$ων_1$ - Ἐ***ρυθρηί***(W. ***αἰ***,$οις_{14}$, IG VII 1761_9 ***ὑποκριτ***[***ής***. σ. $111α_{14}$ πρβ *εὐποσιάρχης* SEG I 332, *ἐν εὐβοσίαι* SEG I 366. σ. $111β_{8}$ πρβ IG ²II 1028_{82} *διάφορον*. σ. $111α_{23}$ πρβ *ἐγ Γόμφ*[*ων*] AE 1911 132β (67 13) (πρβ ΑΔ 1916 Π 66β), *ἐγ*]$_2$*όνο*[*υς* IG V_1 1110, *ἐγόνους* 1112_{13}, πρβ ἄλλως *ἐξγόνοις* 1114_{27}, *ἐξ δαμοσ*[*ίο*]*υ* 1114_{13}. σ. $111β_{9}$ περὶ τῆς γενικῆς πρβ *Nachmanson* Eran. Suec. 1909_{39}¹, *Kuehner* + *Gerth* GG I 404. σ 111 ἐν τῷ ἀναγραφίῳ ἐν μὲν ἀριστερᾷ ἄνωθεν τοῦ DI 5315 προσθ. CIG 2126 |—|—| 111α (δηλ. ἐξετάζεται ἐν AE $1922_{111α\ 24}$), ἐν δὲ δεξιᾷ ὑπὸ τὸ SIG^2 587_{195} προσθ. SIG^3 1185|110β (δηλ. ἐν AE $1922_{110β}$ κάτ. 8).

ἀναγράφιον τῶν ἐν ΑΕ 1923 40-51 ἐξεταζομένων.

(**α** = *ἀριστερὰ* [*στήλη σελίδος*], **β** = *δεξιά*.)

σύγγραμμα	AE 1923 σ	σύγγραμμα	AE 1923 σ.
DI 1606	51β	IG IX_2 529	50β
IG II_5 978b)	46β	*Meisterhans* GAI 109)	40β
VII 414)		158)	
²II 31	51α	166	43α
416	43β	OGI 213	51β
1206	51β	354	51β
III 541	51β	ΠΑΕ 1921 30	51β
V_1 1108	50β	RPh 1911 125	50β
VII 262	51α	SIG² 540	44α
VII 414)	4 6β	540	46α
II_5 978b)		587	41β
VII 415)	48β	SIG³ 562	51α
417)			
431	51α		

Β. Λεονάρδος.

Συμπλήρωσις Ἀττικοῦ ψηφίσματος (IG ²II 1317)

ὑπὸ

Ἀντωνίου Χ. Χατζῆ.

ΕΙΓΙΛΥΕΙΟΕΙΔΟΥΑΡΜΟΝΤ ΣΣΗΣΟΦΙΟΡΙΟΝΟΧΔΕΥΤΕΡΑ
ΣΙΝΟΣΕΙΠΕΝΕΠΕΙΟΗΤΑΜΙΑΣΚΑΙΟΙΣΥΝΕΠΙΝΕΛΗΤ
ΜΩΣΕΠΕΗΕΑΗΟΗΣΗΝΕΑΝΤΕΟΥΣ ΝΠ
ΠΞΡΙΥΟΝΟΙΝΟΝΤΩΝΟΙΑΣΟΤΩΝΚΑΙ
ΤΩΝΑΓΑΘΗΙΤΥΧΗΙΔΕΔΟΧΟΑΙΤΟΙΣΘΙΑΣ
ΦΑΝΑΣΑΝΚΑΖΤΟΝ..ΤΩΝΟΑΛΛΟΥΣ
ΝΗΣΝΙΚΙΑΝΤΑΜΙΑΝ ... ΣΙΑΝΕΠΙ
ΝΑΕΠΙΜΕΛΗΤΗΝΣΤΡΑΤΟΝΛΗΝΓΡΟ
ΔΟΡΟΝΜΕΡΙΣΑΙ.ΑΛ ΟΙ ΠΟ ΤΑΝ
.. ΛΑΣΕΙΞΑΝ
ΙΕΡΩΠΗΣ.ΞΝΔΙΔΟ

ΝΙΚΙΑΝ

Τὸ ἀνωτέρω Ἀττικὸν ψήφισμα παρέχουσιν οἱ ἑξῆς κατὰ χρονολογικὴν σειράν:

1 M. Fourmont, ὅστις εἶδε (1729—1730) τὸν λίθον καὶ ἀντέγραψεν, ὡς ἄνω παρετέθη. Δυστυχῶς ὁ λίθος ἔκτοτε δὲν ἀνευρέθη.[1]

2) A. Böckh (1828), CIG I 109 (πρβ. καὶ Addenda σ. 901).

3) F. Osann, Sylloge inscriptionum antiquarum Graecarum et Latinarum, Lipsiae et Darmstadii 1834, σ. 296 κἑ.

4) P. Foucart, Des associations religieuses chez les Grecs, Paris 1873, σ. 208.

5) U. Köhler (1877), IG II 620.

6) A. Wilhelm, Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes 5 (1902), σ. 130 κἑ.

7) Ch. Michel, Recueil d'inscriptions grecques, Bruxelles 1912, Supplément 1557 (σ. 113).

8) Σ. Δραγούμης, Ἀρχ. ἐφημ. 1915, σ. 2 κἑ.

9) Β. Λεονάρδος, Ἀρχ. δελτ. 2 (1916) Παράρτ., σ. 65 (πρβ. καὶ ΑΕ 1918, σ. 107β καὶ 1922, σ. 108β).

10) Π. Φουρίκης, Ἀθηνᾶ 30 (1918), σ. 395 κἑ.

11) J. Kirchner, IG ²II 1317.

Τὸ ἐκ τοῦ Βενδιδείου τῆς Σαλαμῖνος ψήφισμα, ὡς βλέπει τις, ὑπὸ πολλῶν ἐξητάσθη· μελετήσας καὶ ἐγὼ αὐτὸ ἠδυνήθην τὰ κενὰ σχεδὸν πάντα νὰ συμπληρώσω καὶ τὰ ἐσφαλμένα νὰ διορθώσω. Εἰς τὴν μελέτην καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἀβίαστον συμπλήρωσιν μὲ ἤγαγε καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Κεραμοπούλλου, Ὁ ἀποτυμπανισμός, Ἀθῆναι 1923, σ. 112, δημοσιευθὲν ψήφισμα, ὅπερ ὁμοίως εὑρέθη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σαλαμῖνι.

Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλην ἀξίαν λόγου ὠφέλειαν παρέσχεν ἀφορμὴν ἡ παροῦσα μελέτη· διότι παρηκολούθησε τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τοῦ Fourmont, ὅστις δὲν εἶχεν ἐξετασθῆ μέχρι τοῦδε.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο ἀσφαλῶς στοιχηδὸν γεγραμ-

1 Περὶ τοῦ περιβοήτου ἀββᾶ Michel Fourmont (1690—1745) βλ. Böckh, CIG I σελ. 61—67, Chabert, Histoire sommaire des études d' épigraphie grecque, Paris 1906, σ. 39—40 καὶ Larfeld, Handbuch griech. Epigr. I² σελ. 47—51 = Griech. Epigr. ³ σ. 22—23 καὶ 31.

μένη [1], ὅπερ οὐδεὶς μέχρι τοῦδε εἶδε. Περὶ τούτου πείθεταί τις, ὅταν παρατηρήσῃ τοὺς στίχους 5 (ἀσφαλῶς γράμματα 56) καὶ 2 καὶ 6 (ἀσφαλῶς ἀνὰ 55 γράμματα) [2]. Οὕτω ἐπιτυγχάνομεν ἀσφαλῆ βάσιν συμπληρώσεως τοῦ ψηφίσματος.

Μετὰ τὰ εἰσαγωγικῶς ῥηθέντα παρατίθημι τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν, ἥτις ἔχει ὧδε:

[1] [Θεοί.]
1 Ἐπὶ Λυσιθείδου ἄρχοντος, Σκιροφοριῶνος δευτέρα[ι, κυρίαι ἀγορᾶι Λυ-]
σῖνος εἶπεν· ἐπειδὴ [ὁ] ταμίας καὶ οἱ συνεπιμελητ[αὶ καλῶς καὶ φιλοτί-]
3 μως ἐπεμελήθησαν τῶν τε θυσ[ιῶν, ὧ]ν π[ροσῆκεν αὐτοῖς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν]
περὶ τὸ κοινὸν τῶν θιασωτῶν καὶ [τῶν περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Βενδῖδος ἁπάν-]
των, ἀγαθῆι τύχηι, δεδόχθαι τοῖς θιασ[ώταις ἐπαινέσαι αὐτοὺς καὶ στε-]
6 φανῶσαι ἕκαστον [αὐ]τῶν θαλλοῦ σ[τεφάνωι ἀρετῆς ἕνεκα καὶ δικαιοσύ-]
νης, Νικίαν ταμίαν, [— 2-4 —]σίαν ἐπι[μελητήν, — 6-11 — ἐπιμελητήν, — 3-5 —ω-]
να ἐπιμελητήν, Στρατοκλῆν γρα[μματέα, ἱερέα τῆς Βενδῖδος Ἀσκληπιό-]
9 δωρον, μερίσαι [δὲ] αὐ[τ]οῖ[ς] τὸν ταμ[ίαν τὸ γενόμενον ἀνάλωμα ἀπὸ τοῦ κοι-]
[νοῦ δραχ]μὰς [:]ἕξ[:], ἀ[ναθέτωσαν δὲ τοῦτο λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ ἐν τῶι]
ἱερῶι τῆς [Β]ενδῖδο[ς.]

12	[οἱ θιασῶται]	[οἱ θιασῶται]	[οἱ θιασῶται]
	Νικίαν	[— 2-4 —σίαν]	[— 6-11 —]
	[ταμίαν.]	[ἐπιμελητήν.]	[ἐπιμελητήν.]
15	[οἱ θιασῶται]	[οἱ θιασῶται]	[οἱ θιασῶται]
	[— 3-5 — ωνα]	[Στρατοκλῆν]	[Ἀσκληπιόδωρον]
	[ἐπιμελητήν.]	[γραμματέα.]	[ἱερέα.]

1. ἐπὶ Λυσιθείδου ἄρχοντος: Οὗτος ἦρξε τῷ 265 π. Χ. κατὰ τὸν Johnson, Classical philology 8 (1918) σ. 209, ἢ τῷ 266/5 ἢ τῷ 263/2 κατὰ τὸν Tarn, Journal of Hellenic studies 40 (1920) σ. 150 καὶ 159· κατὰ τὸν v. Schoeffer, Pauly RE² λ. Archontes σ. 589 ἦρξε τῷ 249/8.

δευτέρα[ι: Ἐκ συγγενοῦς ἱεροῦ ἐν Πειραιεῖ προέρχεται ἡ ἐπιγραφὴ ἐν IG II 610 = ²II 1361, ἔνθα εὑρίσκω τὰ ἑξῆς: στίχ. 16 *ἀγο[ρὰν δὲ κ]αὶ [ξ]ύ[λ-λ]ογον ποιεῖν τοὺς* **ἐπιμελητὰς** *καὶ τοὺς ἱεροποιοὺς ἐν τῶι ἱερ[[ῶι] πε[ρὶ τῶν κοιν]ῶν τῆι δευτέραι ἱσταμένου τοῦ μηνὸς ἑκάστου.*

κυρίαι ἀγορᾶι: Ἡ ἀναγκαία αὕτη συμπλήρωσις ἐγένετο κατὰ τὸ ψήφισμα τὸ ἐπὶ Ἱέρωνος (ΑΕ 1915, σ. 2-3 καὶ Ἀθηνᾶ 1918, σ. 380 = IG ²II 1317b), ὅστις ἦρξε τῷ 274/3 ἢ τῷ 272/1 π. Χ., καὶ κατὰ τὸ ἐπὶ Θερσιλόχου (Κεραμόπουλλος ἔ. ἀ. σ. 112), ὅστις ἦρξε τῷ 244/3 π. Χ.

1/2. Λυ]σῖνος: Ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι στοιχηδὸν γεγραμμένη, μόνον τὸ ὄνομα *Λυσῖνος* δύναται νὰ προταθῇ. Τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν καὶ ἐξ ἄλλων Ἀττικῶν ἐπιγραφῶν· πρβ. Kirchner, Prosop. Att. II σ. 42.

Ἂν δεχθῶμεν μετὰ τοῦ Σ. Δραγούμη, ὅτι ὁ Fourmont ἐν στίχ. 2 ἀντὶ ΡΙΝΟΣ κακῶς ἀνέγνωσε [1] ΣΙΝΟΣ, ὡς ἐν στίχ. 1 ἀντὶ Σκιροφοριῶνος ἀνέγνωσε ΣΗΣΟΦΙΟΡΙΟΝΟΧ, τότε πιθανῶς ἔκειτο ἐνταῦθα [Χα]ρῖνος· σοβαρὸν ἐπιχείρημα προσάγει ὁ Δραγούμης τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ὄνομα Χαρῖνος δὶς (ἱερεὺς + ταμίας) ἀπαντᾷ ἐν τῷ ἐπὶ Ἱέρωνος ψηφίσματι θιασωτῶν τῆς Βενδῖδος. Ἀλλ' ὁ Fourmont ἐν ἄλλαις λέξεσι πανταχοῦ ἀντιγράφει ὀρθῶς τὸ γράμμα ῥῶ.

3. ἐπεμελήθησαν τῶν τε θυσ[ιῶν, ὧ]ν π[ροσῆκεν

1 Ἡ ἀντίθετος βεβαίωσις ἐν IG ²II 1317 ὀφείλεται εἰς συμπληρώσεις, αἵτινες δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς.

2 Κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἡμῶν οἱ μὲν στίχοι 1, 3, 5, 9 καὶ 10 ἔχουσιν ἀνὰ 56 γράμματα, οἱ δὲ στίχοι 2, 4, 6 καὶ 8 ἀνὰ 55. Πρβ. Larfeld, Griech. Epigr. ³ σελ. 139—140.

1 Τοῦτο ἀποκρούεται ἐν Ἀθηνᾷ 30 (1918) σ. 394.

αὐτοῖς, καὶ τῶν ἄλλων τῶν]: Οὕτω συνεπληρώθη ἤδη ὀρθότατα ὑπὸ τοῦ Wilhelm· ὁ στίχος μόνον οὕτω γίνεται ἄρτιος (56 γράμματα!)· πλὴν τούτου ἡ συμπλήρωσις στηρίζεται ἐπὶ συγγενῶν ψηφισμάτων: πρβ. ψήφ. Ἱέρ. 4-5 *ἐπεμελήθησαν τῶν | τε θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων*· ὁμοίως IG ²II 1262, 3-6 [*ἐπειδὴ | οἱ ἐπ*]*ιμεληταὶ καλῶς καὶ φ*[*ιλοτί*|*μως*] *ἐπιμεμέληνται τῶν τε θ*[*υσιῶ*|*ν κ*]*αὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων τῶν* [*κοιν*|*ῶν*] [1].

4. καὶ [*τῶν περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Βενδῖδος ἁπάν-*]: Ἀφ' οὗ συνεπληρώθη ὁ στίχος 3 ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, νομίζω, ὅτι ὁ στίχος 4 δὲν δύναται νὰ συμπληρωθῇ ἄλλως [2]· πρβ. ὁμοιοτάτην διατύπωσιν ἐν ψηφ. Ἱέρ. 4-5 *ἐπιμεμέληνται... ἁπάντων τῶν περὶ τὸ ἱερὸν τῆς Βενδῖδος* [3].

6. ἕνεκα: Ἄνευ τινὸς λόγου ὁ Köhler ἔγραψεν *ἕνεκεν*. Πρβ. ψήφ. Θερσ., στίχ. 7-9.

7. *Νικίαν ταμίαν*: Πρβ. Foucart ἔ. ἄ. σ. 209.

[——²⁻⁴]*σίαν*: Ὁ Böckh ἐν τῷ κενῷ σημειοῖ κατὰ τὸν Fourmont τρεῖς στιγμάς· ἀλλ' ἡ παροῦσα ἐπιγραφὴ διδάσκει, ὅτι ὁ Fourmont οὐ μόνον διέλυε γράμματα (πρβ. στ. 1: ΙΓ=Π) [4], ἀλλὰ καὶ ἥνου (πρβ. στίχ. 1: Η=ΚΙ, στίχ. 11: Π=ΙΤ)· κατὰ ταῦτα αἱ τρεῖς στιγμαὶ δύνανται νὰ ὑποδηλῶσι 2-4 γράμματα.

Ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἠρεύνησα περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἠργάσθη ὁ Fourmont· ἐπειδὴ δὲ τὸ πρᾶγμα εἶναι σπουδαιότατον, δὲν θεωρῶ ἀνωφελὲς νὰ ἐκθέσω τὰ κατ' αὐτό.

Ὡς εἶναι γνωστόν, τὰ φουρμόντεια ἀντίγραφα τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι κατατεθειμένα ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Εὐτυχῶς λίθοι τινὲς ἐξ ἐκείνων, οὓς εἶχεν ἀντιγράψει ὁ Fourmont, εὑρέθησαν ἐν τῷ μεταξύ, οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων παραθέτω τὰς ἑξῆς: CIG I 85=IG II 555: Παραλείπει γράμματα: πρβ. στίχ. 3 ΟΥΔΕΣ=οὐδεὶς [5] καὶ στίχ. 10 ΠΕΤΑΚΟΣΙΩΝ=πεντακοσίων.

Ἀναγινώσκει γράμματα ἄλλα ἀντ' ἄλλων [1]: ΙΙΥΡΦΑ=Πύρρ///, Ο=ω, Λ=ο, Π=ζ, Τ=Ν, Κ=χ, Ο=ε, Τ=ιπ, Ι=η.

Τυχαῖα χαράγματα—βλάβας τοῦ λίθου—ἀναγράφει ὡς γράμματα· πρβ. στίχ. 3: ΜΕΙΠΙΟΝΑ=*μείζ⟨ι⟩ονα*. Ἐν τῷ παρόντι ψηφίσματι πρβ. τὸν στίχ. 1 (Σκιροφ⟨ι⟩οριῶνος).

Εἶτα σημειοῖ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐξιτήλων γραμμάτων ἀνακριβῶς· πρβ. στίχ. 8, ἔνθα ὁ Fourmont σημειοῖ: ΕΙΠ... ΙΙ ΠΥΡΡ[——]=*εἶπ*[*εν· ἐπειδ*]*ὴ Πύρρ*[*ης* κ.λ.π.]· παρὰ Fourmont σημειοῦνται 3 στιγμαί· καὶ ὅμως ὑπῆρχον 7 γράμματα.

Ἐν στίχ. 9 κεῖται ΚΟΙΝ...Ι=*κοιν*[*ὰ ἐπαινέσα*]*ι*. Τὰ γράμματα, ἅτινα δὲν ἠδυνήθη ὁ F. νὰ ἀναγνώσῃ, ἦσαν 9· καὶ ὅμως σημειοῖ 3 μόνον στιγμάς.

Ἐν στίχ. 10 ΠΕΤΑΚΟΣΙΩΝ.. ΞΦΑΝΩΣΑ=*πε*[*ν*]*τακοσίων* [*δραχμῶν στ*]*εφανῶσα*[*ι*]. Τὰ 9 ἐξίτηλα γράμματα δηλοῖ διὰ 2 στιγμῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς σοβαρώτερον σφάλμα ὑπέπεσεν ἐν IG I 86=IG II 11 (=ΑΕ 1922, σ. 64)· ὑπερεπήδησε τὸν στίχον 17.

Ἐν CIG I 194=III 1040 παρατηρῶ τὰ ἑξῆς:

Ἐν στίχ. 3-4 προσθέτει δύο γράμματα: ΤΙΜΗΣΑΝΑΣ|ΤΕΣ=τιμήσαντες.

Ἐν στίχ. 5 παραλείπει ἓν γράμμα: ΕΠΟΡΟΣ=εὔπορος.

Ἐν στίχ. 11 ΝΙ=ρη.

Ἐν στίχ. 20 ΧΑΛΒΙΟΣ [2]=Σάλβιος (Salvius)· οὕτω ἀσφαλῶς πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ ὄνομα· πρβ. ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι, στίχ. 1: ΣΗΣΟΦΙΟΡΙΟΝΟΧ=Σκιροφοριῶνος. Κατὰ ταῦτα αἱ ἀναγνώσεις ἐν CIG I 194 (Λ. Ἄλβιος) καὶ IG III 1040 (Χάλβιος) εἶναι ἐσφαλμέναι.

Τέλος ἴδωμεν πῶς ἠργάσθη ἐν τῷ ἡμετέρῳ ψηφίσματι.

Ἐν τούτῳ παρατηροῦμεν τάδε: ΙΓ=π, Ε=σ, Ο=θ, Μ=χ, ΗΣ=κιρ, ΦΙ=φ (ἤτοι τυχαῖον χάραγμα ἐθεώρησεν ὡς γράμμα), Ο=ω, Χ=σ, Ο=δ, Ν=μ, Η=μ, Α=λ, Ο=θ, Η=α, ΕΑ=τω, Ξ=ε, Υ=τ, Ν=κ, Α=ω, Ν=ιε, Ζ=σ, Ν=κ, Ο=α, ΙΤ=ιτ.

1 Πρβλ. καὶ ΙΙ 490=²ΙΙ 1054, 22-23, ἔνθα ἀσφαλῶς συμπληροῦντα: *ἐπεμελήθ*[*ησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὧν α*]*ὐτοῖς προσῆκεν*·

2 Οὐδεμία τῶν προταθεισῶν συμπληρώσεων καθιστᾷ τὸν στίχον ἄρτιον.

3 Πρβ. καὶ ψήφ. Θερσιλ. 6 *ἁπάντων τῶν περὶ τὸ κοινόν*.

4 Ἐν IG I 86=IG II 11 Λ.=ν.

5 Καὶ ἐν τῷ ψηφ. Λυσ. ἐν στίχ. 2 παραλείπει τὸ ἄρθρον ὁ.

1 Τοῦτο διδάσκει καὶ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ψήφισμα.

2 Ἐν τῇ λ. ΣΗΣΟΦΙΟΡΙΟΝΟΧ τὸ γράμμα Χ παρὰ Fourmont εἶναι κλειστὸν κάτωθεν, ἐν δὲ τῇ λ. ΧΑΛΒΙΟΣ τὸ Χ εἶναι κλειστὸν ἄνωθεν. Διὰ τεχνικὴν ἀδυναμίαν τοῦ τυπογραφείου μεταχειρίζομαι πανταχοῦ τὸ Χ.

Κατὰ ταῦτα εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων τοῦ ἐν στίχ. 7 ἐπιμελητοῦ. Δύναται νὰ εἶναι Λυσίας ἀλλὰ καὶ Τελεσίας. Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ λίθου (ἰδὲ κατωτέρω) δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πιθανότητος, ὅτι 3-4 ἦσαν τὰ ἐξίτηλα γενόμενα γράμματα.

7/8. [——$^{3\text{-}5}$*ω*]|*να*: Ὁ Σ. Δραγούμης συμπληροῖ [***Μένω***]***να***· ἡ συμπλήρωσις δὲν εἶναι ἀπίθανος· ὁ Μένων μνημονεύεται ὡς ἐπιμελητὴς ἐν ψηφ. Ἱέρ. στίχ. 11· διότι, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ Σ. Δρ., «ἐν τῷ ***στενῶς περιωρισμένῳ*** κύκλῳ τῶν θιασωτῶν κατ' ἀνάγκην συχνὴ ἠκολούθει ἡ εἰς τὰς ἐν αὐτῷ λειτουργίας ἐπάνοδος» [1].

Ἀλλ' ἐπίσης πιθανῶς δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν: [***Ὠφελίω***]***να***· οὗτος μνημονεύεται ὡς ἐπιμελητὴς ἐν ψηφ. Θερσ. στίχ. 10

8. ***Στρατοκλῆν γρα***[***μματέα:*** Πρβ. Β. Λεονάρδον ἐν ΑΕ 1922, σ. 108 β.

8/9 [***ἱερέα τῆς Βενδῖδος Ἀσκληπιό***]***δωρον***: Πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε συμπληρώσεις ἦσαν πλημμελεῖς· θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ταύτας. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐπὶ Ἱέρωνος καὶ Θερσιλόχου ψηφισμάτων, ὧν προφανὴς ὑπάρχει ἡ συγγένεια οὐ μόνον πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἡμέτερον, πᾶς τις θὰ συμφωνήσῃ μοι, ὅτι ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ ἐμνημονεύετο ***ὁ ἱερεὺς τῆς Βενδῖδος***.

Ὁ ἱερεὺς μεταξὺ τῶν ἐπιμελητῶν κατεῖχε σπουδαίαν θέσιν· τοῦτο τρανῶς δεικνύει τὸ ψήφ. Ἱέρ. στίχ. 2 ***ἐπὶ Ἱέρωνος ἄρχοντος καὶ ἱερέως Χαρίνου***· τὸ ψήφισμα παρὰ τὸν ἄρχοντα τίθησι τὸν ἱερέα. Πλὴν τούτου ἐν τοῖς στεφανουμένοις πρῶτος ἀναγράφεται ἐν ψηφ. Ἱερ. ὁ ἱερεύς.

Ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς ὑφ' ἡμῶν προτεινομένης συμπληρώσεως δύναταί τις νὰ προβάλῃ τρεῖς: πρῶτον, ὅτι ταράσσεται ὁ λόγος· ἐν ᾧ ἐν τοῖς προηγουμένοις (στ. 7-8) προηγεῖται τὸ ὄνομα καὶ ἕπεται τὸ ἀξίωμα, ἐνταῦθα προηγεῖται τὸ ἀξίωμα καὶ ἕπεται τὸ ὄνομα (ἱερέα Ἀσκληπιόδωρον)· ἀλλὰ μείζονα ταραχὴν παρατηρεῖ τις ἐν τῷ ἐπὶ Θερσιλόχου ψηφίσματι· ἐκεῖ (στ. 10-12) ἡ σειρὰ ταράσσεται δίς [1].

Σπουδαιοτέρα ὅμως καὶ σοβαρὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐναντίον τῆς συμπληρώσεως ***ἱερέα τῆς Βενδῖδος*** ἀντίρρησις, ὅτι ὅμοιον — δηλαδὴ μνεία τοῦ ὀνόματος τῆς θεᾶς — δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς δύο ἀνωτέρω μνημονευθεῖσι ψηφίσμασιν, ἅτινα εἶναι προφανῶς συγγενῆ [2].

Ἀλλὰ πῶς δύναται ἄλλως νὰ συμπληρωθῇ τὸ κενόν; Νὰ δεχθῶμεν σφάλμα τι; [3]

Τρίτην ἀντίρρησιν δύναταί τις νὰ προβάλῃ τοῦτο, ὅτι ὁ ἱερεύς, ὁ σπουδαιότατος [4] τῶν ἐπιμελητῶν (πρβ. ἀνωτέρω), ἀναγράφεται τελευταῖος· ἀλλὰ τοῦτο συμβαίνει καὶ ἐν τῷ ψηφ. Θερσ. στίχ. 11, ἔνθα ὁ ἱερεὺς Ἐλευσίνιος ἀναγράφεται ἕκτος, ἤτοι τελευταῖος.

Ἐὰν ἡ συμπλήρωσις ***ἱερέα τῆς Βενδῖδος*** θεωρηθῇ ἀσφαλής, τότε τὸ μόνον ὄνομα, ὅπερ δύναται νὰ ἔχῃ θέσιν, εἶναι τὸ [***Ἀσκληπιό***]***δωρον***· διότι ὁ στίχος θὰ ἔχῃ οὕτω 55 γράμματα

9/10. ***μερίσαι*** [***δὲ***] [5] ***αὐ***[***τ***]***οῖ***[***ς***] ***τὸ***[***ν***] ***ταμ***[***ίαν τὸ γενόμενον ἀνάλωμα ἀπὸ τοῦ κοι***|***νοῦ δραχ***]***μὰς*** [:] ἐξ [:]: Ὅτι ἡ συμπλήρωσις ἡμῶν εἶναι ἀσφαλής, δηλοῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἀμοιβαίως συμπληροῦντες ἀλλήλους οἱ στίχοι γίνονται ἄρτιοι (ἀνὰ 56 γράμματα!).

Ἔπειτα τὰς προτεινομένας συμπληρώσεις ὑποστηρίζουσιν ἄριστα τὰ ἑξῆς χωρία ἐπιγραφῶν: ΑΕ 1905, σ. 247-248 (= IG ^{2}II 1278 = ψήφισμα θιασωτῶν τοῦ Γ' αἰ. π. Χ.), στίχ. 15 ***μερίσαι δὲ αὐτοῖ***[***ς***] ***τὸν ταμίαν***. Ἔτι πρβ. IG ^{2}II 1062, 8-9 ***μερίσαι δὲ αὐτῶ***[***ι τὸν ταμίαν—τὸ γενό***]***μενον ἀνάλωμα***. Ἄλλα ὅμοια παραδείγματα παρὰ **Larfeld**, **Griech. Epigr.**^{3} σ. 394 καὶ **Handbuch griech. Epigr. II** σ. 778 καὶ 841.

Ὁμοίως συμπληροῖ ὁ **A. Wilhelm** ἐν ΑΕ 1905

1 Πρβ. ἐν ψηφ Ἱέρ., Θερσιλ. καὶ Λυσιθ. τὰ κοινὰ ὀνόματα: Νικίας, Στρατοκλῆς, Ῥύθμος, (Χαρῖνος;). Ἔτι πρβ. **IG ^{2}II 1285** (ψήφισμα θιασωτῶν Βενδῖδος ἐν Πειραιεῖ), στίχ. 21 ***ἐπ[ειδὴ Εὐ]κλείδης γραμματεὺς αἱρεθεὶς [πλεί]ω ἔτη ὑπὸ τῶν ὀργεώνων*** κ.λ.π. ^{2}II 1323· 8, 1325 20, 1327. 5, 1343. 13-22.

1 Πρβ. καὶ ψήφ. Ἱέρ στίχ. 2: ἐπὶ Ἱέρωνος ἄρχοντος καὶ ἱερέως Χαρίνου.

2 Ἐν ἄλλοις ψηφίσμασι παρὰ τὸν ἱερέα τίθεται τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ· οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ἐν ψηφίσματι τῶν χρόνων τούτων **IG II 603 = ^{2}II 1247**, στίχ. 17-19 κεῖται: ***ἐπαινέσαι δὲ καὶ τὸν ἱερέα τοῦ Ἡρακλ(έ)ους*** κ.λ.π.

3 Ὁ **A. Wilhelm** ἐν ΑΕ 1905, σ. 248 μνημονεύει σφάλμα ἐκ ψηφίσματος.

4 Ἐνταῦθα σπουδαιοτέραν θέσιν κατέχει ὁ ταμίας· πρβ. στίχ. 2 ***ἐπειδὴ ὁ ταμίας καὶ οἱ συνεπιμεληταί.***

5 Ὅτι ὁ **Fourmont** σημειοῖ μίαν μόνον στιγμήν, τοῦτο δὲν σημαίνει· εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι δύο γράμματα ἥνου εἰς ἕν.

29 11 24

σ. 243-244 (=IG ²II 1265), στίχ. 9 (ψήφισμα ἐρανιστῶν τῶν περὶ τὸ 300 π. Χ. χρόνων). 1

τὸ γενόμενον ἀνάλωμα ἀπὸ τοῦ κοινοῦ: Πρὸς συμπλήρωσιν ἔλαβον πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἑξῆς: IG II 621, 27-29 *τὸ δὲ ἀνάλωμα τὸ—γενόμενον —μερίσαι ἐκ τοῦ κοινοῦ.* 477 b (σ. 427) *τὸν δὲ ταμίαν—μερίσαι τὸ γενόμενον ἀνάλωμα. II 617* (= *²II 1292*), *27 [τὸ] δὲ γενόμενον εἰς ταῦτα ἀνάλω[μα μερίσαι ἐκ [τ]οῦ κοινοῦ τὸν ταμίαν Ζώπ[υ]ρον. ²II 1324, 32 μερίσαι τὸν ταμίαν τὸ γενόμενον ἀνάλωμα. ²II 1325, 32 [με]ρίσαι τὸ γενόμενον ἀνάλωμα τὸν ταμίαν.* Ἔτι πρβ. IG ²II 789 καὶ ²II 1326, 49-51.

Ἐν τῇ συμπληρώσει προετίμησα νὰ γράψω *ἀπὸ τοῦ κοινοῦ* καὶ οὐχὶ *ἐκ τοῦ κοινοῦ*—ὡς κεῖται ἐν IG II 621, 29 (ἰδὲ ἀνωτέρω)—διότι ἐν ψηφίσματι θιασωτῶν γενομένῳ ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου ἄρχοντος Λυσιθείδου IG IV² 620 b=²II 1316,19-20 κεῖται: *μ[ε]ρί[σ]αι [δ]ὲ τὸν ταμίαν ἀπὸ τ[οῦ κοι]νοῦ—[δ]ρ[αχ]μὰ[ς—]*· ἔτι πρβ. ὁμοίαν συμπλήρωσιν ἐν ²II 1293, 19-20 (τῶν αὐτῶν χρόνων): [*μερίσαι τὸν ταμίαν. δραχμὰς ἀπὸ τοῦ*] *κο*[*ινοῦ*].

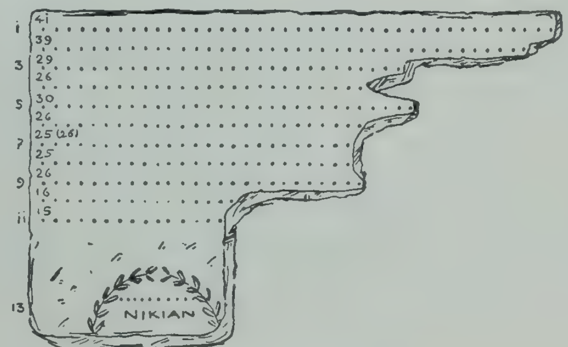
Ὅτι ἀσφαλῶς συνεπληρώθη ὁ στίχος οὗτος, θὰ δείξω ἐν ταῖς εἰς τὸν ἑπόμενον στίχον παρατηρήσεσι· νῦν προλαμβάνω νὰ εἴπω, ὅτι ὁ στίχος οὗτος ἔχει 26 γράμματα· ἀλλὰ καὶ ὁ προηγούμενος στίχος παρὰ Fourmont ἔχει 25 γράμματα. Τίνα σημασίαν ἔχει τὸ πρᾶγμα, θὰ δειχθῇ κατωτέρω.

10. [νοῦ δραχ]μὰς [:] ἓξ [:] : Ὁ Fourmont ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου σημειοῖ μόνον δύο στιγμάς· αὗται παρεπλάνησαν πάντας τοὺς μέχρι τοῦδε μελετήσαντας τὸ ψήφισμα· ἀλλ' εἴδομεν ἀνωτέρω (σελ. 55), ὅτι δὲν ἦτο ἀκριβὴς ὁ Fourmont· *αἱ δύο στιγμαὶ σημαίνουσι παρ' αὐτῷ ἁπλῶς χάσμα· ἐν* IG II 555, 9 τρεῖς στιγμαὶ=9 γράμματα.

Ἡ μετὰ τὰς δύο στιγμὰς πλαγία γραμμὴ εἶναι ὑπόλειμμα τοῦ Μ τῆς λ. *δραχμάς*.

Τὰς στιγμὰς [:] πρὸ τῆς λέξεως ἓξ 2 καὶ μετ' αὐτὴν συνεπλήρωσα κατὰ τὸ ἐπὶ Ἱέρωνος ψήφισμα. 1 Ταύτας ὑπολογίζω ὡς δύο γράμματα (πρβ. ὅμοια παρὰ Larfeld, Handbuch der griech. Epigraphik II 550 καὶ Griech. Epigr.³ σ. 304), τὰ δὲ γράμματα ΕΙΞ ἀναγινώσκω ἕξ· 2 ὡς ἔδειξα (σ. 55), ὁ Fourmont τυχαῖα χαράγματα ἀνέγραφεν ὡς Ι. Ἡ συμπλήρωσις [*δραχ*]*μὰς* [:] ἓξ [:] ἐγένετο κατὰ τὸ ἐπὶ Ἱέρωνος ψήφισμα (*μερίσαι δὲ τὸν ταμίαν: ΔΠ: δραχμάς*) 3. Κατὰ ταύτης δύναται νὰ ἀντιτάξῃ τις τὴν παρατήρησιν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἐπιτάσσεται (πρβ. ψήφ. Ἱερ)· ἀλλ' ἐν τῷ *ἐπὶ Λυσιθείδου* ψηφίσματι, ὅπερ καὶ ἀνωτέρω παρέθηκα (IG IV² 620 b 19 *μερίσαι δὲ τὸν ταμίαν—δραχμὰ*[*ς*—]), ὁ ἀριθμὸς ἐπετάσσετο. Ἔτι πρβ. IG ²II 1284, στίχ. 18 *τὸν δὲ ταμίαν μερίσαι δραχ*[*μὰς* ..], στίχ. 34 *τὸν δὲ ταμίαν μερίσαι δραχμὰς* [...]. Ἔτι πρβ. ²II 1325, 23 *δραχμὰς χιλίας*. 1339, 9 *δραχμὰς τρεῖς*. 1368, 80 *δρ(αχμὰς)* ΚΕ΄. Ἔτι πρβ. Ἀρχ. δελτ. 2 (1916) Παράρτ. σ. 65.

Περὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς συμπληρώσεως τοῦ στίχου 10 πείθουσι τὰ ἑξῆς· πρῶτον μὲν ἐν τῷ ψηφ. Ἱερ. στίχ. 7-9 κεῖνται τὰ αὐτά: *μερίσαι δὲ τὸν ταμίαν*: ΔΠ : *δραχμάς, τοῦτο δὲ λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ ἀναθέτωσαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Βενδῖδος*· ἔπειτα σπουδαῖον ἐπιχείρημα δύναται νὰ προσαχθῇ τὸ σχῆμα τοῦ λίθου, ὡς εἶδεν αὐτὸ ὁ Fourmont· κατ' ἐμὲ ὁ λίθος εἶχε τὸ ἑξῆς σχῆμα:

1: Εἰκαζόμενον σχῆμα τοῦ λίθου.

Ὁ λίθος δηλαδὴ εἶχε θραυσθῆ κανονικῶς· τοῦτο συνάγω ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμάτων ἐν τῷ ἀ-

1 Ἀναγραφῆς ἄξια θεωρῶ καὶ τάδε: CIG I 108 (=IG ²II 1227, 38 *μερίσαι δὲ τὸν ταμίαν.* IG IV² 620 b, 19-20 *μ[ε]ρί[σ]αι [δ]ὲ τὸν ταμίαν ἀπὸ τ[οῦ κοι]νοῦ—δ ρ[αχ]μὰ[ς*]. IG II 477 b 22 (σ. 427) *τὸν δὲ ταμίαν—μερίσαι τὸ γενόμενον ἀνάλωμα.* IV² 623 d, 32 *[μερ]ίσαι τὸ γενόμενον ἀνάλωμα τὸν ταμίαν.* IV² 623 e, 49-50 *τὸ δὲ γενόμενον ἀνάλωμα—μερίσαι τὸν ταμίαν.*

2 Ὅτι δὲν γίνεται διάκρισις ἀριθμῶν καὶ λέξεων δηλουσῶν ἀριθμοὺς δεικνύει ὁ Larfeld, Handbuch der griech. Epigraphik II σ. 551 (: δύο :, : ἓξ :, κ. λ. π.).

1 Προχείρως ἰδὲ παραδείγματα καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἐν Ἀρχ. δελτ. 2 (1916) Παράρτ. σ. 64 κέ.

2 Ἐν ψηφ. Ἱερ.: ΔΠ: = χῶρος 4 γραμμάτων.

3 Ἐν ψηφ. Ἱερ. μερίζονται 15 δραχμαί, ἐν ᾧ ἐνταῦθα μόνον 6.

πογράφῳ τοῦ Fourmont· οἱ στίχοι ἔχουσι τὸν ἑξῆς ἀριθμὸν γραμμάτων: 1 = 41, 2 = 39, 3 = 29, 4 = 26, 5 = 30, 6 = 26, 7 = 25 (?) [1], 8 = 25, 9 = 26, 11 = 15.

Ἀφ' οὗ ὁ στίχος 9 ἔχει 26 γράμματα, ὁ δὲ στίχ. 11 ἔχει 15, κατ' ἀνάγκην ὁ στίχ. 10 θὰ ἔχῃ 15—26· ἄνω ὅμως τῶν 15 (-16) δὲν δύναται νὰ ἔχῃ, ἀφ' οὗ ἡ συμπλήρωσις τοῦ τέλους τοῦ στίχου *ἀν[αθέτωσαν—ἐν τῶι]* εἶναι *βεβαιοτάτη*.

ἀν[αθέτωσαν δὲ τοῦτο [2] *λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ ἐν τῶι]:* Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐδηλώθη, ἡ συμπλήρωσις εἶναι ἀσφαλής· πρβ. ψήφ. Ἱερ. στίχ. 8: *τοῦτο δὲ λαβόντες οἱ ἐπιμεληταὶ ἀναθέτωσαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Βενδῖδος*. [3]

11 Μετὰ τὴν λέξιν [*Β*]*ενδῖδο*[ς] ὁ Köhler, ὁ Michel καὶ ὁ Kirchner σημειοῦσι κενόν· ἀλλὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ψηφ. Ἱέρ. καὶ Θερσ. δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτόν.

1 Ἂν αἱ τρεῖς στιγμαὶ ἰσοδυναμῶσι πρὸς 4 γράμματα (π. χ. [Τελε]σίαν), ὁ στίχος ἔχει 26 γράμματα

2 Βεβαίως *τὸ ψήφισμα* ἐν ψηφίσματι ὅμως, ὅπερ ἐγένετο ἐπὶ Κυδήνορος (Α. Κεραμόπουλος ἔ. ἄ. σ. 114, στίχ. 8-9· πρβ. καὶ Kirchner, Philol Woch. 1924, σ. 869) κεῖται: «ἑλέσθαι δὲ τρεῖς ἄνδρας, οἵτινες λαβόντες *τὸ* ἐξαιρεθὲν *ἀργύριον ἀναθήσουσι εἰς τὸ ἱερὸν στήλη[ν]*». Ὥστε ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ τὴν ἀντωνυμίαν ἀναφερομένην εἰς τὰς δραχμὰς (=ἀργύριον)· ἀλλὰ τότε πρέπει αὕτη νὰ συναφθῇ οὐχὶ πρὸς τὸ ῥ. *ἀναθέτωσαν* (ἐνν. στήλην), ἀλλὰ πρὸς τὴν μετοχὴν *λαβόντες*.

3 Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ γράψωμεν *συνεπιμεληταί*, ὡς κεῖται ἐν στίχῳ 2· ἐκεῖ κεῖται *ὁ ταμίας καὶ οἱ συνεπιμεληταὶ* (=ὁ ταμίας [=ἐπιμελητὴς] καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐπιμεληταί, ὁ ταμίας καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ)· πρβ. καὶ ὅμοιον παράδειγμα: IG IV² 611 b=²II 1261 στίχ. 28—29 *ἱεροποιὸς λ[αχ]/ὼν μετὰ τῶν ἄλλων συνιεροποι[ῶ]ν*. Ὅτι μόνον *ἐπιμεληταὶ* ἐκαλοῦντο οἱ ἄνδρες οὗτοι, διδάσκουσιν οὐ μόνον οἱ στίχοι 7-8 καὶ τὸ ψήφ. Ἱέρ. στίχ. 8, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ψηφίσματα· πρβ. προχείρως IG IV² 620 b, 18—19 *ἐπιμεληθῆναι τὸν ταμίαν κ[αὶ] το[ὺς ἐπιμ]ελητ]άς*, IG II 610=²II 1361, 16 *ἀγορ[ὰν —] ποιεῖν τοὺς ἐπιμελητὰς ἐν τῷ ἱερ[ῶι]*, IG IV 615 b, 3-4 *οἱ ἐπιμεληταὶ καὶ ὁ γραμματεύς*. Ἐν N. Jahrbb. f. kl. Phil. 121 (1880), σ. 427 καὶ Daremberg-Saglio DA λ. Epimelêtai σ. 693 οὐδὲν σοβαρὸν ἐπιχείρημα προσάγεται περὶ τοῦ ἐναντίου.

12/17. Ἡ συμπλήρωσις τῶν ἓξ στεφάνων ἐγένετο κατὰ τὸ ἐπὶ Ἱέρωνος ψήφισμα. Ἐνῷ ὁ Böckh οὐδένα στέφανον σημειοῖ, ἀλλὰ ἁπλῶς τὸ ὄνομα *Νικίαν*, ὁ Osann σημειοῖ δύο στεφάνους καὶ παρατηρεῖ τάδε: «Nomen *Νικίαν* inscriptioni subscriptum corona laurea cingitur, qualis altera pariter exadverso posita exstat inscriptione carens». Νομίζω (μετὰ τοῦ Köhler κ. ἄ.), ὅτι διὰ ταῦτα θὰ ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ τις ἐν Παρισίοις τὰ ἀντίγραφα τοῦ Fourmont καὶ νὰ ἀντιγράψῃ ταῦτα πιστῶς ἄνευ τῶν παρὰ Böckh συμπληρώσεων, αἵτινες παραπλανῶσι τὸν μελετητήν· πλὴν τούτου θὰ ὤφειλέ τις νὰ παραβάλῃ, καθ' ὃν τρόπον ἀνωτέρω ἐδείξαμεν, πάντας ἄνευ ἐξαιρέσεως τοὺς λίθους τοὺς εὑρεθέντας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πρὸς τὰ ἀντίγραφα τοῦ Fourmont. Νομίζω δὲ τὴν ἐργασίαν οὐ μόνον ἀπαραίτητον, ἀλλὰ καὶ οὐχὶ ἀναξίαν λόγου, διότι οὕτω θὰ ἦτο ἴσως δυνατὸν νὰ διορθωθῶσι πολλαὶ ἀνακρίβειαι καὶ σφάλματα.

Ἐν ἐπιμέτρῳ σημειῶ καὶ τὰς παρατηρήσεις μου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Osann γενομένην ἔκδοσιν τῆς ἐπιγραφῆς. Ὁ Osann παρέχει διάφορον σχῆμα τῶν γραμμάτων· ὡς πιστεύω, δὲν ἀντιγράφει πιστῶς (σχῆμα γραμμάτων μεταγενεστέρων αἰώνων). Παρέχει ὁμοίως ἐνιαχοῦ διάφορον ἀνάγνωσιν· π. χ. ἐν στίχῳ 3 κεῖται ΜΟΣ· ἴσως τοῦτο εἶναι τυπογραφικὸν σφάλμα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν στιγμῶν παρ' αὐτῷ εἶναι διάφορος· οὕτω ἐν στίχ. 7 σημειοῖ δύο στιγμὰς καὶ οὐχὶ τρεῖς.

Ἐν στίχ. 3 παρέχει τάδε: ΟΥΣ... Ν· ὁ Böckh συμπληρώσας ΘΥΣ[ΙΩΝ ΤΩ]Ν δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ σημειώσῃ τὸν παρὰ Fourmont ἀριθμὸν τῶν στιγμῶν.

Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς.

Ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Τράλλεων

(πίναξ 2)

ὑπὸ

Γεωργίου Π. Οἰκονόμου.

Τὸ ἐν Σμύρνῃ μουσεῖον τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐνέκλειεν ἀπὸ ἐτῶν ὡραιότατον κορμὸν ἀγάλματος γυναικὸς προερχόμενον ἐκ Τράλλεων καὶ δωρηθέντα μετ' ἄλλων ἀρχαίων εἰς τὸ μουσεῖον ὑπὸ φιλαρχαίων καὶ φιλοπατρίδων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐν χρόνοις χαλεπωτάτοις διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ἐν περιβάλλοντι διὰ βαρβαρότητα καὶ ἀμάθειαν δυσμενεστάτῳ πρὸς πᾶν καλλιτεχνικὸν λείψανον μεγάλων περιόδων τῆς ἱστορίας τῆς ἡμετέρας χώρας κατήρτισαν καὶ διεφύλαξαν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἰσχυρᾶς Βρεττανικῆς προστασίας πολύτιμον ἀρχαιολογικὴν συλλογήν, ἀποτελοῦσαν ὄντως τίτλον τιμῆς διὰ τὴν καὶ ἄλλως ἐθνικῶς ἔνδοξον δρᾶσιν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, τῆς ὁποίας βραχὺ μόνον μέρος ἐξιστόρησεν ὁ Ματθαῖος Παρανίκας ἐν τῇ «*Ἱστορίᾳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης* ἐκ τῶν πηγῶν ἀναδειχθείσῃ καὶ ἐκδοθείσῃ» ἐν Ἀθήναις τῷ 1885.

Πρὸς τὴν περὶ τοῦ Τραλλιανοῦ ἀγάλματος πραγματείαν με φέρει οὐχὶ μόνον ἡ ὑπέροχος αὐτοῦ τέχνη, ἀλλὰ καὶ εὐτυχής τις συμπλήρωσις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐν Σμύρνῃ διαμονήν μου γενομένη, διὰ τῆς ὁποίας ἱκανὸν προήχθη ἡ εἰκὼν τοῦ ὅλου ἔργου.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1920 περισυλλέξας ἐν Ἀϊδινίῳ ἔκ τε τοῦ χώρου τῶν ἀρχαίων Τράλλεων, καὶ ἐκ τῆς νεωτέρας κάτω πόλεως, ὅσα ἔδει καὶ ἠδύναντο νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ περαιτέρω καταστροφῆς καὶ διασπορᾶς ἀρχαῖα λείψανα, μετεκόμισα αὐτὰ πρὸς προφύλαξιν εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ συλλογήν. Μεταξὺ τούτων περιέλαβον καὶ πρόσθιον τεμάχιον δεξιοῦ ποδὸς μαρμαρίνου ἀγάλματος πατοῦντος ἐπὶ πλίνθου, τῆς ὁποίας ἐσῴζετο ὅσον καὶ τοῦ ποδὸς μέρος, καὶ ἔχοντος ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους λείψανον τοῦ εὐπτύχου χιτῶνος, κινηθεὶς εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἀρίστης ἰδίᾳ ἐξεργασίας τοῦ ἔργου καὶ τῆς λαμπρᾶς ποιότητος τοῦ μαρμάρου.

Τὴν πρὸς τὸ μέγα γυναικεῖον ἄγαλμα, τὸ ἀπὸ πλέον τῶν εἴκοσι ἐτῶν ἀποκείμενον ἐν τῇ Συλλογῇ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, σχέσιν τοῦ ποδὸς ἀνεγνώρισα πολλὰς μετὰ τὴν μετακόμισιν εἰς Σμύρνην ἡμέρας, ὅτε περιεργαζόμενος αὐτὸν καὶ τὸ μικρὸν ἐπ' αὐτοῦ σῳζόμενον λείψανον τοῦ ἐνδύματος ἀντελήφθην αἴφνης ὁμοιότητα ἐξεργασίας τοῦ ἐνδύματος πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου ἀγάλματος. Ἡ ἐξέλεγξις τῆς εἰκασίας ἦτο πρόχειρος, ἡ δὲ προσαρμογὴ τοῦ ποδὸς ἐγένετο οὕτω τελεία, ὥστε θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι ἡ ἀποκοπὴ εἶχε συντελεσθῇ μόλις πρὸ μικροῦ. Ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐνδύματος τοῦ νέου τεμαχίου προσηρμόσθη οὕτως ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἀκμὴν τοῦ παλαιοῦ μέρους τοῦ ποδὸς τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ ἐνδύματος, ὥστε σχεδὸν δὲν διακρίνεται διακοπὴ τῶν πτυχῶν, τὸ δὲ νέον τεμάχιον τοῦ ποδὸς ἐστάθη ἑδραῖον ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ ἄνευ συγκολλητικῆς ὕλης ἢ ἄλλου τινὸς ὑποστηρίγματος **(εἰκ. 1)**.

Τὸν πόδα εὗρον ἐν σωρῷ ἀρχαίων μαρμαρίνων τεμαχίων γλυπτῶν, ἀρχιτεκτονικῶν καὶ ἐπιγεγραμμένων ἐν τῷ κατὰ τὸ Ν. κράσπεδον τοῦ ὀροπεδίου τῶν Τράλλεων εὑρισκομένῳ Μουσουλμανικῷ σχολείῳ «Ἰδαδιέ», τὸ ὁποῖον τότε ἐχρησίμευεν ὡς στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Πολλὰ τῶν τεμαχίων, διεσπαρμένα πρότερον ἔν τε τῷ περιβόλῳ τοῦ νοσοκομείου καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ, εἶχε συλλέξει ἔν τινι τόπῳ τοῦ κήπου ὁ διευθυντὴς τοῦ νοσοκομείου στρατιωτ. ἰατρὸς Δ. Ζοῦγκος, δὲν ἦτο δέ, ὡς πᾶς τις φαντάζεται, δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῇ τίνα τυχὸν εὑρίσκοντο ἤδη ἐντὸς τοῦ περιβόλου πρὸ τῆς περισυλλογῆς καὶ τίνα περισυνελέγησαν

1: Κάτω μέρος ἀγάλματος Τράλλεων μετὰ τοῦ ἀνευρεθέντος δεξιοῦ ποδός.

ἔξωθεν τοῦ νοσοκομείου καὶ ἐκ τίνος ἀκριβῶς τόπου.

Τὸ ἐν Σμύρνῃ ἄγαλμα ἀπέκειτο, ὡς εἶπον, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Εὐαγγελ. Σχολῆς. Δυστυχῶς διὰ τὴν ἔλλειψιν συνεχοῦς καὶ ἑνιαίου εἰσαγωγικοῦ βιβλίου δὲν δυνάμεθα νῦν νὰ γινώσκωμεν, πότε εἰσῆλθεν εἰς τὴν συλλογήν. Ἐμμέσως μόνον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περίπου τὸν χρόνον τῆς εἰς Σμύρνην ἐλεύσεως αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ σημερινοῦ βάθρου τοῦ ἀγάλματος διέκρινα ἐξίτηλα γράμματα τῆς ἀναγραφῆς τοῦ δωρητοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἕτερος τῶν γνωστοτάτων ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ ἀρχαιοφιλίᾳ ἀδελφῶν Μισθῶν, ἂν ἀσφαλῶς, ὅπως πιστεύω, ἀνέγνωσα τὸ ἐπώνυμον. Τὸ κύριον ὄνομα δὲν ἐφαίνετο οὐδ' αὐτὸ εὐκρινῶς, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἦτο μᾶλλον Δημήτριος ἢ Ἰωάννης. Ὁ Δημήτριος Μισθὸς ἀπέθανεν, ὅπως ἐπληροφορήθην, τῷ 1885. Ὥστε τὸ ἄγαλμα εἰσῆλθεν εἰς τὴν συλλογὴν τῆς Εὐαγγ. Σχολῆς πρὸ τοῦ 1885. Τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κορμὸν ὑπονοεῖ πάντως καὶ ὁ Carl Humann ὅστις, γράφων ἐν Athen. Mitt. XVII 1893, 395 περὶ τῶν γνωστῶν τότε ἐκ Τράλλεων ἀξιολόγων γλυπτῶν, ἐκτὸς τῆς κολοσσιαίας κεφαλῆς Διονύσου ἢ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσείου, καὶ τῆς περιφήμου κεφαλῆς Ἀφροδίτης τῆς συλλογῆς von Kaufmann ἀναφέρει καὶ «eine etwas mehr als lebensgrosse Gewandstatue in der evangel. Schule in Smyrna». Διότι ἄλλος τοιοῦτος κορμὸς δὲν ὑπῆρξέ ποτε ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Σμύρνης. Ἔν τινι «Γενικῇ ἀπογραφῇ τῶν ἀντικειμένων τοῦ Μουσείου» γενομένῃ τῇ 14ῃ Ἰουνίου 1903 ἐν σελ. 65 ὑπ' ἀριθ. 134 περιεγράφετο: «κορμὸς ἀκεφάλου, ἄχειρος καὶ ἄποδος ἀγάλματος, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, φέροντος πολύπτυχα ἐνδύματα· καλῆς τέχνης». Ἐπειδὴ ἡ περιγραφὴ παρ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀτέλειαν μόνον πρὸς τὸ ἐκ Τράλλεων ἄγαλμα ἐκ τῶν ἐν τῇ Εὐαγγελ. Σχολῇ ἀποκειμένων προσαρμόζεται, εἶναι πιθανώτατον ὅτι περὶ αὐτοῦ ὄντως ἐν αὐτῇ πρόκειται.

Ὁ H. Bulle, ὁ ὁποῖος ὑπέδειξε τὴν σημασίαν τοῦ ἀγάλματος πρὸς τὸν P. Arndt ἤδη πρὸ τοῦ 1902, ὅτε ἐξεδόθη ὁ πίναξ 538 τῶν Denkmäler τοῦ Bruckmann μετὰ τοῦ σχετικοῦ κειμένου, ἀναφέρει ὡς ἀριθμὸν τοῦ κορμοῦ 76. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος θὰ ἀνήκῃ εἰς παλαιότερον πρόχειρον εὑρετήριον, διότι τὸ χειρόγραφον εὑρετήριον τοῦ Weber, περατωθὲν πρὸ τοῦ ἐν ἔτει 1907 συμβάντος θανάτου αὐτοῦ, ἀναγράφει τὸ ἄγαλμα ὑπ' ἀριθ. 1.

Αἱ ὑπὸ τοῦ Arndt παρεχόμεναι εἰκόνες τοῦ ἀγάλματος ἐγένοντο κατὰ φωτογραφίας τοῦ Paul

Gaudin, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν, φαίνεται, κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεταφορᾶς τοῦ ἀγάλματος εἰς τὴν Εὐαγγελ. Σχολὴν καὶ πρὶν ἢ λάβῃ τοῦτο τὴν τελευταίαν αὐτοῦ τοποθέτησιν, ὅπως ἦτο δηλ. ἀκόμη ἱδρυμένον καὶ κατὰ τὸ 1920, ὅτε εὑρισκόμενον ἐντὸς ξυλίνης κόγχης καὶ εἰς ἐλαχίστην ἀπὸ τοῦ τοίχου ἀπόστασιν, ἀκίνητον δὲ διὰ τὸ βάρος καὶ τὴν ἐπὶ νέου βάθρου προσήλωσιν, ἀπέκλειε τὴν φωτογράφησιν τῶν νώτων.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι περίεργον, ὅτι τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔργον ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὀλίγον γνωστὸν καὶ ἄμοιρον ἰδίας ἐρεύνης.

Γράφων ὁ A. Joubin τῷ 1894 ἐν τῇ Revue archéol. 1894. I, 181 ἑ. περὶ τοῦ ἐκ Τράλλεων Ἀπόλλωνος, ἢ κατὰ S. Reinach (Têtes antiques 1903 σ. 153 πίν. 192) Διονύσου, δὲν ἀναφέρει ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἢ μόνον τὴν γνωστὴν ἐκ Τράλλεων «ὀρχηστρίδα» Ἀφροδίτην, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐπανέλθω κατωτέρω, διότι αὕτη εἶναι διὰ τὴν τέχνην αὐτῆς συγγενέστατον πρὸς τὸν κορμὸν ἔργον.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τεύχει τοῦ κειμένου τῶν Einzelaufnahmen τοῦ Arndt καὶ τοῦ Amelung, τῷ δημοσιευθέντι τῷ 1902 καὶ περιέχοντι περιγραφὴν τῶν ὑπ' ἀριθ. 1338-1444 φωτογραφιῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ ἀρχαίων, οὐδεμία μνεία γίνεται τοῦ κορμοῦ.

Καὶ ὁ M. Collignon δημοσιεύων τὰ ἐκ Τράλλεων γλυπτὰ τοῦ μουσείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ εὑρεθέντα τῷ 1902 κατὰ τὰς ἀνασκαφ. ἐργασίας τοῦ Ἐτὲμ Βέη, δὲν μνημονεύει που τὸν ἐν Σμύρνῃ κορμόν (Monuments et mémoires Piot X. 1903, 5 ἑ.). Περὶ παλαιοτέρων ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν τῶν Τράλλεων πρβ. Humann Ath. Mitt. XVIII 1893, 395 ἑ.

Τῷ 1899 σφοδρὸς σεισμὸς κατέστρεψεν, ὡς γνωστόν, μέγαν ἀριθμὸν οἰκοδομημάτων τῆς πόλεως Ἀϊδινίου. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς ἀνοικοδομήσεως αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου ἐκείνου τὴν ἐλευθέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐρειπίων τῶν Τράλλεων (S. Reinach Comptes-rendus de l' Acad. des Inscr. et Belles-Lettres 1902, 284. A. Conze Arch. Anzeig. 1902, 103 ἑ. M. Collignon Mon. Piot. X 1903, 5, ἔνθα παρέχονται καὶ αἱ ἀκριβέσταται πληροφορίαι. S. Reinach Comptes-rendus AIBL 1903, 78 Rev. archéol. 1903 I, 401. Edhem bey, Fouilles de Tralles BCH XXVIII 1904, 54 ἑ.).

Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας πρὸς ἀποκόμισιν οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ εὑρέθησαν τρία μεγάλα μαρμάρινα ἀγάλματα καὶ μαρμαρίνη, ὡσαύτως ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, κεφαλὴ γυναικός, τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀφορμὴ συστηματικῆς τινος ἀνασκαφῆς ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν, ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς φῶς καλὴν ἐκ μαρμάρου στοὰν καὶ λείψανα Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, πρὸς δὲ τούτοις τρεῖς μεγάλας μαρμαρίνας κεφαλὰς τῆς Δήμητρος, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διὸς-Σαράπιδος ὡς καὶ δύο Βυζαντινὰ ἀνάγλυφα. Πάντα τὰ εὑρήματα ταῦτα ἀπόκεινται νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐδημοσιεύθησαν δὲ πλὴν τῶν τελευταίων κεφαλῶν καὶ τῶν Βυζαντ. ἀναγλύφων ὑπὸ τοῦ Collignon ἐν τοῖς Monuments Piot. ἔνθ' ἀν.

Τὰς ἀξιολόγους κεφαλὰς καὶ τεμάχιον λαμπροῦ «γραφικοῦ» ἀναγλύφου ἐδημοσίευσεν ὁ Edhem bey ἐν τῷ BCH ἔνθ' ἀν. Περὶ τοῦ ἀναγλύφου πρβ. καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Perdrizet ἐν Rev. archéol. VII 1906 I 225 κἑ., ἀποδίδοντος αὐτὸ εἰς παράστασιν τιμωρίας τῆς Δίρκης. Ἰδὲ ὡσαύτως Klein Gesch. der griech. Kunst III 153.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄγαλμα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς φέρον νῦν ἀριθ. εὑρ. 1 ἔχει ὕψος 1,62 καὶ εἶναι ἐκ λευκοῦ χονδροκόκκου μαρμάρου. Παριστᾷ δὲ γυναῖκα ἱσταμένην ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ ἀναπαύουσαν τὸν ἀριστερόν. Αὕτη εἶναι ἐνδεδυμένη χιτῶνα λινοῦν, ὑγρότατα ἐπικεκολλημένον ἐπὶ τοῦ σώματος, ἐν θαυμαστῇ πτυχώσει, δεξιώτατα καὶ ὄντως ἀριστοτεχνικῶς δηλούσῃ τὴν φύσιν τοῦ ὑφάσματος, ἐζωσμένον δὲ κατὰ τὴν ὀσφὺν οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζηται ἐλαφρὰ κόλπωσις καὶ ἀπόπτυγμα. Κατὰ τὸ στέρνον μεταξὺ τῆς ἐξογκώσεως τῶν μαστῶν σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶς πυκνουμένων πτυχιδίων τρίγωνον, ὁ δὲ χιτὼν κατολισθάνει ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὸν δεξιὸν μέχρι περίπου τῆς ἄνω περιφερείας τοῦ δ. μαστοῦ, ἔνθα ἐντονωτέρα πτυχὴ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ τριγώνου πλαισιοῖ αὐτόν. Δυστυχῶς ἐλλείπει ὅλον τὸ ὑπεράνω τοῦ σημείου τούτου μέρος τοῦ σώματος μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν χειρῶν, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ ἀπολαύσῃ τῆς πρὸς τὴν

κίνησιν τοῦ σώματος ἐναρμονίσεως τῆς ἀπὸ τῶν πτυχῶν συμφωνίας.

Ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καταπίπτει πρὸς τὰ κάτω κατακορύφως παχὺ ἱμάτιον, τοῦ ὁποίου τὸ ἄλλο ἄκρον περιβάλλον διαγωνίως τὰ νῶτα ἀναφαίνεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ γλουτοῦ μέχρι περίπου τῶν σφυρῶν καὶ περιβάλλον τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ κορμοῦ ἀνέρχεται ἐν βαθείᾳ πτυχώσει διαγωνίως πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον, ἵνα καταπέσῃ πάλιν παχὺ πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπίσω συναναμιγνυόμενον πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ἀρ. ὤμου καταράσσοντα ποταμὸν τῶν πτυχῶν. Ἁπλοῦν βλέμμα εἰς τὴν ἐν τῷ πίν. 2 καὶ ἐν τῇ **(εἰκ. 2)** ἀπεικόνισιν ἀρκεῖ νὰ διδάξῃ καὶ ἀπειρότερον ἀκόμη θεατὴν τήν τε τέχνην καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ὕλης κράτος τοῦ καλλιτέχνου. Μετὰ δεξιότητος καὶ αἰσθήματος οὐχὶ συνήθων ἀπέδωκε τὴν μαλλίνην φύσιν καὶ τὸ πάχος τοῦ ἱματίου καταυλακώσας αὐτὸ εἰς μακρὰς ὡραίας ὄντως πτυχάς, αἱ ὁποῖαι συγκεντροῦνται πρὸς τὸ ἀρ. ἰσχίον, ὡς πρὸς ἑστίαν, περιβάλλουσαι χωρὶς νὰ ἀποκρύπτωσι τὸ σῶμα, τοὐναντίον δὲ ἐνισχύουσαι αὐτοῦ τήν τε εὐγραμμίαν καὶ τὴν πλαστικότητα. Τὴν μεγίστην αὐτῆς ἔντασιν ἔχει ἡ πτύχωσις κατὰ τὴν παχεῖαν τύλην, εἰς τὴν ὁποίαν συμπυκνοῦται τὸ κράσπεδον τοῦ ἱματίου κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ γλουτοῦ ἐπὶ τῆς κοιλίας πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον ἀναρρίχησιν. Ἡ τύλη αὕτη ἀποτελεῖ μετὰ τῶν κατακορύφων πτυχῶν τοῦ ἀριστεροῦ μέρους αἰσθητικώτατον πλαίσιον ἐξαῖρον ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς λαμπρᾶς ἀντιθέσεως τὴν εἰκόνα τοῦ παγκάλου χιτῶνος καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ ὑπ' αὐτὸν σώματος.

2. Μέρος τοῦ ἐκ Τράλλεων ἀγάλματος.

Ἡ καταστροφὴ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ μηροῦ καὶ κάτω, ἐξασθενοῖ πολὺ τὴν ἐκ τοῦ ἱματίου ἐντύπωσιν, ἀλλ' ἐπαρκῶς φαίνεται ἐκ τοῦ ἄνω ἡμίσεος τοῦ μηροῦ, πῶς ἡ ἐλαφρὰ κατὰ τὸ γόνυ κάμψις τοῦ ἀναπαυομένου ἀριστεροῦ σκέλους, ἐδηλοῦτο τεχνικώτατα καὶ ἐν τῇ διαθέσει τοῦ ἱματίου διὰ τῆς ἀραιώσεως τῶν πτυχῶν καὶ διὰ τῆς φυσικωτάτης τάσεως τοῦ ὑφάσματος.

Κάτω μεταξὺ τῶν ποδῶν ὑπὸ τὸ ἐλαφρότατα ἐκπηδῶν ἱμάτιον καταπίπτει μέχρι τῆς πλίνθου ὁ χιτὼν κατὰ εὐκάμπτους δέσμας πτυχιδίων διακρινομένας ἀπ' ἀλλήλων διὰ βαθυτέρων πως αὐλακοειδῶν πτυχῶν, ἐκκύπτει δὲ οὗτος ἀπὸ τοῦ ἱματίου ἐπὶ τῶν ποδῶν, ὡς ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ἀνευρεθέντος ὑπ' ἐμοῦ δεξιοῦ ποδὸς ἄριστα φαίνεται. Ἡ ὅλη δὲ διάθεσις καὶ ἡ ἀπεργασία τῆς πτυχώσεως τοῦ χιτῶνος κατά τε τὸ περὶ τοὺς πόδας καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν μέρος ἀποδίδει μετὰ τῆς αὐτῆς θαυμαστῆς τέχνης τὴν ἐκ τῆς περισφίγξεως τοῦ ἱματίου γεννωμένην οἱονεὶ ἔκθλιψιν τοῦ χιτῶνος καὶ τὴν ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν ποδῶν κατὰ τοὺς πυκνοὺς ἐκείνους ῥύακας κατάπτωσιν αὐτοῦ.

Τὰ νῶτα τοῦ ἀγάλματος δὲν εἶναι νῦν ὁρατά, εὐτυχῶς ὅμως ἔχομεν τὴν παρὰ τῷ **Arndt** (**Brunn-Bruckmann Denkm.** ἔνθ. ἀν.) δημοσιευομένην φωτογραφίαν αὐτῶν, τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ **P. Gaudin**, καὶ ἐξ αὐτῶν διαπιστοῦται ὅτι τὸ ἄγαλμα ἦτο ὄπισθεν ἀδρομερέστατα μόνον εἰργασμένον, διότι θὰ ἦτο ἀρχῆθεν προωρισμένον νὰ ἵσταται ἔν τινι κόγχῃ στοᾶς ἢ ἄλλου οἰκοδομήματος. ***(εἰκ. 3)***.

3: Ὄψις νώτων ἀγάλματος.

Ὁ Arndt ἐν τῇ βραχυτάτῃ περιγραφῇ τοῦ κορμοῦ, τὴν ὁποίαν κατὰ ξένας, προχείρους ὅλως, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος λέγει, σημειώσεις παραθέτει, παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς περὶ τῆς ἀτελοῦς ἐξεργασίας ταύτης: «κατὰ τὰ νῶτα, παραδόξως δὲ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν εἶναι τὸ ἄγαλμα τελείως ἀνεπεξέργαστον· ἀλλ' ὁ λίθος κατ' ἀμφότερα τὰ μέρη δὲν κατελείφθη ἀπελέκητος, ἀλλ' ἐπελεκήθη μέχρις ἰσοπεδώσεως». Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγάλματος εἶναι ἱκανὴ ἡ εἰκὼν νὰ δείξῃ τὸν βαθμὸν τῆς ἐξεργασίας αὐτοῦ. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ ἀγάλματος ἡ περιγραφὴ ἐκείνη δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι ἡ ἐξομάλυνσις τῆς πλευρᾶς ταύτης, ἡ ὁποία δὲν εἶναι καλλιτεχνικῶς καὶ πολὺ κατανοητή, ὀφείλεται οὐχὶ εἰς ἀρχικὴν πρόθεσιν τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' εἰς τὴν βάρβαρον ἐπέμβασιν μεταγενεστέρου τινὸς κτίστου, ὁ ὁποῖος μετεχειρίσθη τὸν ὡραῖον κορμὸν ὡς οἰκοδομικὴν ὕλην κατὰ τὴν κατασκευὴν τοίχου τινός. Κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ ταύτην χρῆσιν φαίνεται ὅτι ἐστερήθη τὸ ἄγαλμα τῆς τε κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ μετὰ μέρους τῶν ὤμων καὶ τῶν χειρῶν ὡς καὶ ὅλου τοῦ ἀριστερὰ κατακορύφως πίπτοντος καταπτύχου τμήματος τοῦ ἱματίου, τότε δὲ πάντως ἀπεκόπη καὶ τὸ προέχον μέρος τοῦ κεκαμμένου ἀριστεροῦ σκέλους, διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ οἰκοδομία. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι τότε ἀπεκόπησαν σκοπίμως καὶ οἱ πόδες. Πιθανώτατον τοὐλάχιστον φαίνεται τοῦτο ἐκ τοῦ εὑρεθέντος δεξιοῦ ποδὸς ἄλλως τε καὶ διὰ τὴν διάφορον αὐτοῦ διατήρησιν.

Ἡ πλίνθος, ἐφ' ἧς ἐπάτει τὸ ἄγαλμα καὶ δι' ἧς ἦτο ἐντεθειμένον εἰς τὸ βάθρον αὐτοῦ, δὲν σῴζεται ἀκέραιος, ἀλλ' εἶναι ἀριστερά, ἔμπροσθεν καὶ δεξιὰ ἐλλιπὴς κατὰ τὸ μετὰ τῶν ποδῶν ἀποκοπὲν τμῆμα.

Τὸ χρῶμα τοῦ εὑρεθέντος ποδὸς δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ τοῦ λοιποῦ σῳζομένου κορμοῦ, διότι πιθανῶς ὁ ποὺς μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτοῦ κατέκειτο ἐν ἄλλῳ ἐντελῶς ἐδάφει προπεφυλαγμένος ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβαλόντος τὸν κορμὸν καὶ ἄλλως αὐτὸν ὀξειδώσαντος τοίχου. Διὰ τοῦτο εἶναι πιθανὸν ὅτι εἶχεν ἀποκοπῆ κατὰ τὴν πρὸς δευτέραν χρῆσιν παρασκευὴν τοῦ ἀγάλματος καὶ εἶχεν ἀπομείνει ἐν τοῖς χώμασιν, ὁπόθεν ἀνεσύρθη ἴσως καὶ κατὰ τὰς σκαφὰς τοῦ Ἐτὲμ (**BCH, 75**), ἂν ὄντως ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου προέρχεται, ὡς πιστεύω, καὶ τὸ ἡμέτερον ἄγαλμα, πρὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Χατζῆ Χαλὶλ ἐξαχθέν.

Φαίνεται δὲ τοῦτο πιθανόν, διότι τὸ ἀρχῆθεν ἀνεπεξέργαστον τῶν νώτων καὶ ἡ διὰ τοῦτο ἀσφαλῶς, ὡς εἶπον, εἰκαζομένη θέσις αὐτοῦ ἐν κόγχῃ τινὶ στοᾶς φέρει ἡμᾶς καὶ ἄκοντας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν

ἀνασκαφῶν τοῦ 1902 εὑρεθεῖσαν στοάν, πλησίον τῆς ὁποίας εὑρίσκονται καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησία καὶ ὁ τόπος τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἄλλων ἀξιολόγων ἀρχαίων· πρβ̇ BCH 1903, 55 ἑ. Στοάν τινα καὶ ἐπισκευὴν τῆς *μεσημβρινῆς* αὐτῆς *στοαοροφῆς* ὑπό τινος Ἀλεξάνδρου τοῦ Νικίου ἀναφέρει ἡ πρώτη τῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ 1902 εὑρεθεισῶν ὑστέρων Ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ἀλλ' ὁ ἐκδότης αὐτῆς (BCH αὐτ.) νομίζει ὅτι ἡ στοὰ τῆς ἐπιγραφῆς δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ εὑρεθεῖσαν.

Ὁ κορμὸς τῶν Τράλλεων δὲν εἶναι ὡς πρὸς τὸ σχῆμα αὐτοῦ μόνος ἐν τῷ πλήθει τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων. Τῷ 1901 ὁ W. Amelung ἔν τινι ὑπογείῳ τοῦ Casino Doria Pamfili ἀνεῦρε κατακείμενον ὡραῖον ἄγαλμα γυναικός, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσφαλῶς ἀντίγραφον τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου καὶ ὁ Τραλλιανὸς κορμός. Τὸ ἄγαλμα Doria Pamfili, δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Amelung ἐν Röm. Mitt. XXII 1901 σ. 22 καὶ μετ' αὐτὸν ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ P. Arndt ἐν τοῖς Denkmäler τοῦ Bruckmann πίν. 538.539, εἶναι μετὰ τῆς πλίνθου ὕψους 2 μ., ἔχει δὲ συμπεπληρωμένην τὴν ἄκραν τῆς ῥινός, μέρος τοῦ κρασπέδου τοῦ ἀρ. ὠτός, μικρὸν τεμάχιον τοῦ κάτω χείλους, ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονας ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος μέχρι τῶν χειρῶν, μέρη τινὰ ἐν τῷ ἱματίῳ, μεγαλήτερόν τι τεμάχιον ἐν τῷ ἀρ. μηρῷ, τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ μετὰ τῶν ἀνησύχως ἠνεμωμένων πτυχῶν καὶ τοῦ ποδός, τὸν μέγαν καὶ τὸν μικρὸν δάκτυλον τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς καὶ σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν πλίνθον. Ἡ κεφαλὴ ἦτο ἀποκεκομμένη, ἀλλ' ἐπετέθη πάλιν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἐν τῇ ὀρθῇ αὐτῆς κλίσει. Οἱ κάτω βραχίονες ἦσαν χωριστὰ εἰργασμένοι καὶ ἔπειτα ἐπεντεθειμένοι. Ἡ διατήρησις τοῦ ἀγάλματος εἶναι ἀσυνήθως καλή, ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἡ ἐργασία εἶναι ἐξόχως δροσερὰ καὶ δεξιά, ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου ἴχνους δισταγμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄνευ ὑπερβολικῆς τάσεως πρὸς ἐπίδειξιν τεχνικῆς δεινότητος. Τὸ ἄγαλμα προέρχεται ἐκ τῆς ἀρίστης αὐτοκρατορικῆς περιόδου. Τὴν ἐπιμέλειαν δὲ τῆς ἐργασίας δεικνύει καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ μέτωπον παρὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κόμης διασωθὲν μετρικὸν ἐξόγκωμα. Ἡ κόμη ἐπὶ τοῦ κρανίου ἄνω εἶναι μόνον ἐπιπολαίως δεδηλωμένη, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι τὸ ἄγαλμα ἦτο προωρισμένον νὰ ἵσταται ὑψηλά. Τὰ νῶτα δὲν εἶναι τελείως ἐξειργασμένα, δὲν ἦσαν ἄρα ὁρατά. (Amelung Röm. Mitt. 1901, 22 σημ. 2). Πρβ. ***εἰκ. 4***.

Ὁ εὔλογος ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἐκδότου διὰ τὸ ἄγαλμα Doria Pamfili, τοῦ ὁποίου οἱ πίνακες τῶν Denkmäler τοῦ Bruckmann δὲν ἀδικοῦσι, πιστεύω, τὴν διατήρησιν καὶ τὴν ὅλην ὄψιν, θὰ ἦτο, νομίζω, πολλῷ μεγαλήτερος πρὸ τοῦ κορμοῦ τῶν Τράλλεων, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀναμφισβητήτως ἐν πολλῷ μείζονι βαθμῷ τὰ χαρίσματα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἀγάλματος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Arndt ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν πινάκων 538/9, μὴ γινώσκων ἐξ αὐτοψίας τὴν Τραλλιανήν, ἐξέφρασεν, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ὅσην ἐπέτρεπον αὐτῷ αἱ φωτογραφίαι περιωρισμένην κρίσιν. Καίπερ ὅμως στερούμενος τῆς ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀμέσου ἀντιλήψεως τῆς τέχνης, δὲν ἠδίκησεν αὐτὴν ἐντελῶς ἐν τῇ βραχυτάτῃ αὐτοῦ σημειώσει.

Ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν ἐν πίν. 2 καὶ εἰκ. 4 δύο ἀγαλμάτων διδάσκει εὐχερῶς πόσον τὸ Τραλλιανὸν ἀντίτυπον ὑπερέχει τοῦ Ῥωμαϊκοῦ, μόνον κατὰ τὴν ἀρτιότητα καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν παρουσίαν τῆς κεφαλῆς διαφέρον ἐκείνου, διότι, ὡς ἤδη ἀνέφερον, τὰ κάτω ἡμίση τῶν βραχιόνων εἶναι νεώτεραι συμπληρώσεις εἰς οὐδὲν βοηθοῦσαι διὰ τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ὅλου σχήματος τοῦ ἀγάλματος

Ἤδη ἡ ἀπεργασία τοῦ χιτῶνος καὶ ἡ ἁπαλότης τῆς χειρὸς τοῦ τεχνίτου κατὰ τὴν λάξευσιν τῶν μικρῶν πτυχῶν καὶ τῶν ἀμυχῶν καὶ τῶν χαραγμάτων τῶν δηλωτικῶν τῆς ῥικνώσεως, εἶναι ἅμα τῇ πρώτῃ προσβλέψει ἀντιληπτὰ καὶ ἀποφαίνουσι τὸ αὐτόματον καὶ ἀβίαστον καὶ οἱονεὶ ἐξ ἐνστίκτου κινούμενον καλλιτεχνικὸν αἴσθημα τοῦ Τραλλιανοῦ γλύπτου. Δὲν ἔχει παρὰ νὰ συγκρίνῃ τις τὰς ἀπὸ τῶν μαστῶν πρὸς τὸ ἀπόπτυγμα κατολισθανούσας πτυχάς, μάλιστα δὲ τὰς ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ, διὰ νὰ ἴδῃ πόσον ἡ Ῥωμαία εἶναι παρὰ τὴν Τραλλιανὴν ἄτονος καὶ μᾶλλον συγκεχυμένη, παρέχουσα τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν παρέχουσιν ὡς πρὸς τὴν διαύγειαν καὶ τὴν ζωηρότητα τῶν γραμμῶν τὰ γύψινα ἐκμαγεῖα ἀπέναντι τῶν μαρμαρίνων αὐτῶν πρωτοτύπων. Ἡ αὐτὴ διαφορὰ διαπιστοῦται καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν μαστῶν τρι-

γώνῳ. Ὁ ἀντιγραφεὺς τῆς Ῥωμαίας ἀπεστρογγύλωσε τὴν κορυφὴν καὶ συνέθλασε τὰς πλευράς, παραλύσας τὴν ζωὴν καὶ χαλαρώσας τὸν τόνον τῆς εὐθυγραμμίας, τὸν ὁποῖον αἰσθάνεταί τις παρὰ τῇ Τραλλιανῇ, παρεγνώρισε δὲ καὶ τὰς ἀξιώσεις τοῦ ὑφάσματος, τὰς ὁποίας ἔχει ὡς ἀφετηρίαν ἐν τῇ διατυπώσει τῆς καλλιτεχνικῆς του συλλήψεως ὁ δημιουργήσας τὸ πρωτότυπον ἀριστοτέχνης. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀντιγραφῇ τοῦ ἱματίου τὰς αὐτὰς παρουσιάζει ἰδιότητας ἡ Ῥωμαία. Ἡ πρὸς τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον ἀνερχομένη τύλη ἔχει παρὰ τῷ ἐκ Τράλλεων κορμῷ ὁμορρόπους καὶ ἀδιαπτώτους τὰς θεμελιώδεις πτυχάς, ἁρμονικῶς καὶ ἀδιαταράκτως συμφορουμένας πρὸς τὰ ἄνω, τὴν δὲ ἐκ τῶν μικρῶν πτυχῶν ἁρμονίαν συνοδεύουσαν τὸ σύνολον καὶ ὅλως ὁμόρρυθμον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αἱ ἀκμαὶ τῶν πτυχῶν δὲν σῴζονται ὁλόκληροι, σῴζονται ὅμως τοσοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι σαφὴς καὶ ἀναμφισβήτητος ἥ τε διάθεσις καὶ ὁ ὅλος αὐτῶν σχηματισμός. Τὸ ἄγαλμα **Doria Pamfili** παρουσιάζει κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο λυπηρὰν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τεχνίτου ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ πάλιν δὲν ἀντελήφθη οὗτος ἢ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ῥυθμόν, χαλαρώσας τὴν ἑνότητα καὶ διὰ τῶν παρενθέσεων αὐτοῦ καταστήσας ἀμυδρότερον τὸ θέμα. Καθ' ὕψος τοῦ δεξιοῦ σκέλους οἱ δύο κορμοὶ δὲν διαφέρουσι πολὺ οὔτε κατὰ τὴν διάθεσιν τῆς πτυχώσεως, οὔτε κατὰ τὸ βάθος τῶν αὐλάκων, τὸ ὁποῖον εἶναι φανερὸν καὶ ἐπὶ τῶν φωτογραφιῶν. Παρὰ τοὺς ἀστραγάλους ἀναφαίνεται πάλιν διαφορὰ ἐν τῷ σχηματισμῷ τοῦ ἱματίου, τὸ ὁποῖον ἡ Ῥωμαία παραδόξως καὶ παρὰ πᾶσαν ἐκ τοῦ ὅλου σχήματος τοῦ ἀγάλματος ἀπορρέουσαν προσδοκίαν ἔχει σφοδρῶς ἀνεμούμενον πρὸς τὰ ἔξω καὶ πρὸς τὰ ἐμπρός. Τοῦ αὐτοῦ οὐχὶ πολὺ δεδικαιολογημένου ἀνέμου τὴν ἐπίδρασιν ὑφίσταται καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς κνήμης ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἰσχυρῶς κολποῦται πρὸς τὰ ἔσω μετὰ τοσαύτης μάλιστα ἐντάσεως, ὥστε νὰ φαίνεται ἀφύσικος ἡ ἤρεμος καὶ οἱονεὶ ἀνεπηρέαστος ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τούτου διάθεσις τοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς κνήμης ἱματίου, τὸ ὁποῖον μόλις κάτω

4: Ἄγαλμα γυναικὸς ἐν Casino Doria Pamfili τῆς Ῥώμης (Bruckmam πίν. 538).

παρὰ τὰ σφυρὰ κινεῖταί πως, ὡς εἶπον. Ἡ ἐλαφρὰ προβολὴ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνακοπὴν τοῦ ῥεύματος. Ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὁρμητικῆς πνοῆς κινεῖται καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ἰσχίου αἰωρούμενον ἱμάτιον, ἀποσπώμενον οὕτω τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ καὶ σχεδὸν δι' ἴδιον λειτουργοῦν λογαριασμόν.

Πόσον τοὐναντίον ἀβίαστος καὶ φυσικὴ εἶναι ἡ διαμόρφωσις τῶν ἀντιστοίχων μερῶν τοῦ κορμοῦ τῶν Τράλλεων καὶ πόσον ὀργανικὴ καὶ τοῦ συνόλου ὄντως μέρος εἶναι ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου. Μεθ' ὅλην τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀριστεροῦ προσθίου σκέλους περιεσώθη ὑπεραρκοῦν μέρος τοῦ μεταξὺ τῶν κνημῶν ἱματισμοῦ διὰ νὰ ἐξελεγχθῇ ἡ «καινοτομία» τοῦ ἀγάλματος Doria. Ἐν τῷ κορμῷ τῶν Τράλλεων ἐκ τῆς περισφίγξεως τοῦ ἱματίου καὶ τῆς ἐλαφρᾶς προβολῆς τοῦ ἀναπαυομένου ἀριστεροῦ ποδὸς δὲν γεννᾶται ἡ παράλογος ἐκείνη κόλπωσις, ἀλλ' εὔλογός τις ἐλαφρὰ ἐκ τῆς περὶ τὰ σφυρὰ στενοχωρίας μετὰ μέτρου ἐκπηδῶσα πτύχωσις, ἡ ὁποία σχηματίζει τι τρίγωνον οὐχὶ μετεωριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ἐπικαθήμενον ἐπὶ τοῦ χιτῶνος καὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ μεταξὺ τῶν μαστῶν τριγώνου τοῦ χιτῶνος. Τοῦ τριγώνου τούτου τῶν πτυχῶν τοῦ ἱματίου οὐδὲ ἴχνος εὑρίσκομεν παρὰ τῇ Ῥωμαίᾳ. Ὁμοίως ὅλως διάφορον ἔχει αὕτη τὴν σύνθεσιν τοῦ ὑπὸ τὸ ἱμάτιον μεταξὺ τῶν ποδῶν ἀναφαινομένου χιτῶνος, παραλείπουσα ἐντελῶς τὰς πυκνὰς ἐκείνας πτυχὰς τοῦ χιτῶνος καὶ ἀντικαθιστῶσα εἰς αὐτὰς πλαδαράν τινα διαμόρφωσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ διὰ τῶν δύο πλατειῶν αὐλάκων εἶναι καταφανὴς ἡ προσπάθεια συμφωνίας πρὸς τὸ εἰσβιασθὲν εἰς τὸ σχῆμα τοῦ ἀγάλματος στοιχεῖον τῆς ἀνεμώσεως καὶ τὴν ἐκ τούτου παραχθεῖσαν κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀλλοίωσιν τῆς συνθέσεως.

Ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ ἡ κατ' ἀντιπαραβολὴν ἀνάλυσις αὕτη διὰ νὰ δειχθῇ ἐναργέστερον ὅτι τὸ ἐκ Τράλλεων ἄγαλμα εἶναι καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς λεπτομερείας ὁμόλογον πρὸς τὴν κυριαρχοῦσαν ἐν αὐτῷ καλλιτεχνικὴν ἰδέαν, μὴ παρουσιάζον παραφωνίας, οὐδὲ ἑτεροβαρῆ τὴν ὅλην αὐτοῦ σύνθεσιν, ἀλλ' ἰσόρροπον καὶ ἁρμονικὴν καὶ ἑδραίαν. Ἤδη δὲ ὁ Arndt ἐσημείωσεν ἔνθ' ἀν. ὅτι ὁ ἐκ Τράλλεων κορμὸς ἔχει τὴν στάσιν αὐτοῦ ὀρθῶς ἰσορροποῦσαν, ἐν ᾧ τὸ ἐν Ῥώμῃ ἀντίγραφον ὑστερεῖ κατὰ τοῦτο, ὡς παρετήρησεν ὁ Amelung, κλῖνον πρὸς τὰ ἀριστερὰ αὐτοῦ, ἄνευ τινὸς ἐκ τῆς συνθέσεως ἀπορρέοντος λόγου.

Ἔχομεν ἄρα ἐν τῷ κορμῷ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς πιστότερον παράδειγμα τοῦ ἀρχικοῦ πλαστικοῦ τύπου ἢ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ Doria Pamfili. Ἀποβλέποντες δὲ εἰς τὴν θαυμαστὴν τούτου ἐργασίαν δυνάμεθα ἄνευ δισταγμοῦ νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν ὡς ἰσοδύναμον πρὸς ἀντίγραφον ἐξελθὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐργαστηρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ παρήχθη τὸ θαυμαστὸν πρωτότυπον.

Δὲν εἶναι ἄπορον ὅτι τοιοῦτο ἔργον προέρχεται ἐκ Τράλλεων. Μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἡ καλλιτεχνικὴ φήμη τῆς πόλεως ἐστηρίζετο εἰς τοὺς δύο ἀδελφούς, τὸν Ἀπολλώνιον καὶ τὸν Ταυρίσκον, καὶ εἰς τὸ τολμηρὸν αὐτῶν ἔργον, τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Φαρνεσείου ταύρου γνωστότατον ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως σύμπλεγμα τῆς τιμωρίας τῆς Δίρκης, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι κατεσκευάσθη ἀρχομένου τοῦ 1ου π. Χ. αἰῶνος, ὅπως συνήγαγεν ὁ Hiller von Gärtringen ἔκ τινος ἐπιγραφῆς μνημονευούσης *Ταυρίσκον Ἀπολλωνίου*, υἱὸν ἢ ἔγγονον τοῦ καλλιτέχνου τοῦ συμπλέγματος τῆς Νεαπόλεως (**Athen Mitt.** 1894, 37. Περὶ τοῦ Ἀπολλωνίου ἰδὲ **Pauly RE² I 1462—Suppl. I** 55 (C. Robert). Thieme καὶ Becker Allgemeines Künstlerlexikon II, 34 (W. Amelung)

Περὶ τοῦ Φαρνεσείου ταύρου τελευταῖον ὁ G. Lippold Kopien und Umbildunden griech. Statuen 48 ἑ. καὶ ἐν σ. 245 σημ. 83. A, von Salis Kunst der Griechen² 217. 219. 225 227. 251. E. Pfuhl Malerei und Zeichnung der Griechen II §§ 865 868. 871. 895.

Ἀλλὰ καὶ τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο σύμπλεγμα δὲν ἤρκεσε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἰδίαν φήμην εἰς τὰς Τράλλεις, διότι διὰ τὴν ἐν Ῥόδῳ ἵδρυσιν αὐτοῦ ἀποδίδεται εἰς τὴν Ῥοδίαν σχολήν, τὴν καλλιτεχνικῶς συνδεομένην μετὰ τῆς Περγάμου. Εἶναι δ' ὅμως ζήτημα, ἂν ἡ ἀναμφισβήτητος ἐπίδρασις τῆς Περγαμηνῆς τέχνης ἐπὶ τὸν Φαρνέσειον ταῦρον ἑρμηνεύεται ἀποκλειστικῶς μόνον διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Ῥόδου, καθ' ὅσον καὶ αὐταὶ αἱ Τράλλεις συνεδέοντο στενώτατα καὶ δὴ καὶ ἀπ' εὐθείας ἤδη πολιτικῶς μετὰ

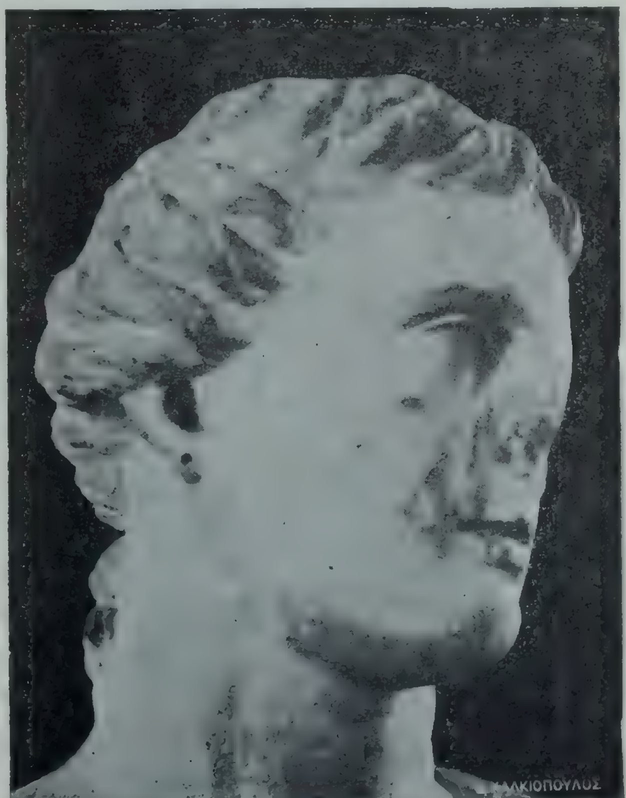
τῆς Περγάμου, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἄτταλος εἶχεν ἀνάκτορον εἰς τὰς Τράλλεις, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλίνιος Nat. hist. XXXV 49.

Εἶναι δὲ ἀξία σημειώσεως διὰ τὴν σχέσιν ταύτην καὶ ἡ παρ' Ἡσυχίῳ εἴδησις «*Τράλλεις· οὕτως ἐκαλοῦντο μισθοφόροι Θρᾶκες τοῖς βασιλεῦσιν οἱ τὰς φονικὰς χρείας πληροῦντες*». Ἀναφέρων τοὺς *Τράλλεις* ἢ ἴσως ὀρθότερον *Τραλλεῖς* τούτους ὁ Ramsay ἐν Historical Geography of Asia Minor 112 μνημονεύει ὅτι ἦσαν πολεμικὴ Θρακικὴ φυλή, ἡ ὁποία διαβᾶσα τὸν Ἑλλήσποντον ἐγκατεστάθη ἐν Μυσίᾳ, Λυδίᾳ, Φρυγίᾳ, Καρίᾳ καὶ Λυκίᾳ. Ὅτι δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου δεικνύει ἡ ἀπὸ Εὐμένους τοῦ Α' 263-241 χρονολογουμένη ἐκ Περγάμου ἐπιγραφή, καθ' ἣν οἱ Περγαμηνοὶ βασιλεῖς εἶχον διῃρημένον τὸ στράτευμα αὐτῶν εἰς ἱππικόν, πεζικὸν καὶ *τραλεῖς*. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀμέσως ἐκ Θράκης, ὅπως λέγει ὁ Ramsay, ἀλλ' ἠδύναντο βεβαίως νὰ εἶναι καὶ ἐμμέσως Θρᾶκες, καταγόμενοι ἐκ τῶν Μικρασιατικῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Τραλλέων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπὶ Μαιάνδρῳ πόλεως καὶ ἐκ τῆς ἄλλης τῆς παρὰ τὰ Λυδοφρυγικὰ σύνορα κειμένης. (Ἡ ἐπιγραφὴ παρὰ Dittenb. Orientis gr. inscr. I 266, 23 καὶ 59. Στράβων XIV 1,12. A. J.-Reinach Rev. archéol. 1909 II, 56. Κατὰ τὸν W. Tomaschek Die alten Tkraker I 57 II 63 (πρβ. P. Kretschmer Einleitung in die Gesch. der gr. Spr. 202. Hiller von Gärtringen Inschr. von Priene σ. VI)· σχέσιν πρὸς τὴν Θρακικὴν Βρέαν δεικνύει καὶ τὸ παρὰ τὰ Τράλλεις τοπωνυμικὸν Βρίουλα. Πρβ. Ad. Wilhelm Neue Beiträge zur griech. Inschr. I, 45 ἑ).

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς παρὰ τῷ Πλινίῳ παραδόσεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένων Τραλλιανῶν τεχνιτῶν (πρβ. Brunn Gesch. der griech. Künstler I, 471. 479. II 331. 342), ἔχομεν σήμερον πρὸ ἡμῶν πλεῖστα, τυχαῖά τε καὶ ἐν βραχείαις συστηματ. ἐργασίαις γενόμενα εὑρήματα, ἄξια μεγίστης προσοχῆς καλλιτεχνήματα, τὰ ὁποῖα καθιστῶσιν ἀναμφισβήτητον ὅτι αἱ Τράλλεις ἦσαν σημαντικὸν καλλιτεχνικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον ἐρευνώμενόν ποτε συστηματικῶς καὶ ἐν εὐρείᾳ κλίμακι θέλει βεβαίως ἀποδώσει ἀξιολογώτατα πράγ-

5: Κεφαλὴ ἐκ Τράλλεων ἐν Σμύρνῃ· προσθία ὄψις.

6: Κεφαλὴ ἐκ Τράλλεων ἐν Σμύρνῃ· ὄψις κατὰ κρόταφον.

ματα. Καὶ μόνα δὲ τὰ μέχρι τοῦδε εὑρήματα ὑποδεικνύουσιν ἤδη τὴν ἐν Τράλλεσιν ὕπαρξιν ἀξίας πολλῆς προσοχῆς σχολικῆς κατευθύνσεως καὶ σημαντικῆς παραγωγῆς οἷα π. χ. ἡ ἐν τοῖς Monuments Piot ἔνθ. ἀν. ὑπὸ τοῦ Collignon καὶ ἡ ἐν BCH 1904 ὑπὸ τοῦ Edhem δημοσιευθεῖσα.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων τὸ καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριον τῆς πόλεως ἀπέδωκεν ἡμῖν πρὸ πολλοῦ, ὡς γνωστόν, τὸ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθὲν λαμπρὸν ἀντίτυπον τῆς κεφαλῆς τῆς Κνιδίας τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ἄριστον τῶν σῳζομένων, ὅπερ ἀπόκειται ἐν τῇ ἐν Βερολίνῳ συλλογῇ τοῦ von Kaufmann (Antike Denkmäler I πίν. 41 σ. 30. Bruckmann Denkm. griech. Skulptur. 161).

Ἐκ Τράλλεων ὡσαύτως προέρχεται καὶ ἡ ἐν Βιέννῃ ὡραία κεφαλὴ Ἀφροδίτης, ἧττον δὲ πιθανῶς Ἀρτέμιδος, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Benndorf ἐν Arch. epigr. Mitt. aus Oesterr. IV 1880, 66 ἑ. πίν. I-II. Πρβ. R. von Schneider Übersicht der kunsthistor. Samml. (1904) σ. 115, ἔνθα παραβάλλεται οὐχὶ εὐστόχως πρὸς τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου καὶ εὑρίσκεται αὐστηροτέρα, διὸ καὶ θεωρεῖται οὐχὶ ὀρθῶς Ἄρτεμις, ὅπως παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ Furtwängler Meisterw. 651· πρβ. Klein Kunstgeschichte III 151 ἑ. μετ' ἄλλης βιβλιογραφίας.

Τραλλιανὴ εἶναι ὡσαύτως καὶ ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἀπὸ ἐτῶν ἀποκειμένη

7: Προσθία ὄψις Ἀφροδίτης ἐκ Τράλλεων.

8: Ὄψις νώτων Ἀφροδίτης ἐκ Τράλλεων.

ὡραιοτάτη κεφαλὴ Ἀφροδίτης ἢ Βάκχης, ἴσως δὲ καὶ Ἀριάδνης, τὴν ὁποίαν ἐξέλαβεν ὡς Ἄρτεμιν ὁ S. Reinach (BCH 1882, 176 πίν. III) διακρίνων ἀνύπαρκτον αὐστηρότητα, ὀρθῶς δὲ καὶ κατ' ἀξίαν ἐξῆρεν ὥς τινα τοῦ βακχικοῦ κύκλου γυναῖκα ὁ H. Bulle (Arndt-Amelung Einzelaufnahmen εἰς 1342. 1343). Πρβ. καὶ Furtwängler Meisterw. 651 Masterpieces 398 κατ' ἐκμαγεῖον ἐν Βόννῃ· πρβ. **(εἰκ. 5. 6)** κατὰ νέαν φωτογραφίαν. Ὁ Studniczka Jahrbuch d. arch. Inst. XXXIV 1919, 108 ἑρμηνεύει τὴν κεφαλὴν ὡς Ἀριάδνην. Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἀντίγραφον τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου, νομίζω, ἡ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀποκειμένη ὡραία χαλκῆ κεφαλὴ Castellani (BMC Bronzes 33 ἀρ. 266), τὴν ὁποίαν παραβάλλει ὁ Farnell ἐν Cults of the Greek States τόμ. II σελ. 722.

Ἀναμιμνήσκω ὡσαύτως τὸν ἐκ Τράλλεων προερχόμενον, ἐφθαρμένον δυστυχῶς, κορμὸν λαμπρᾶς τέχνης **(εἰκ. 7. 8)**, τὸν δημοσιευθέντα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Pottier ἐν BCH 1881, 279 πίν. 13, κατ' ἐσφαλμένην δὲ πληροφορίαν ἀποδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Reinach Répert. statuaire II, 403, 3 εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν. Τὸν τύπον ἀνεγνώρισε πρῶτος ὡς ἀνήκοντα εἰς Ἀφροδίτην ὁ Furtwängler ἐν Roscher Mythol. Lexikon I, 413, 58. Τὸν δὲ Τραλλιανὸν κορμὸν περιέγραψεν ὁμοίως ἑρμηνεύσας ὁ Arndt ἐν Einzelaufnahmen ἀρ. 512 -513. Διεξοδικῶς ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ τύπου τούτου καθ' ὅλου ὁ Amelung ἐν Bonner Jahrbücher 101, 1897, 160 ἑ. Πρόσθες περὶ τοῦ Καπιτωλίου ἀντιτύπου νῦν καὶ Jones Catalogue of the Sculptures of the Museo Capitolino. σ. 125 πίν. 21 ἀρ. 52. Περὶ τοῦ ἐν Βόννῃ πηλίνου τύπου, ὁ ὁποῖος κατά τε τὸν Amelung Bonn. Jahrb. αὐτ. 153 εἰς πίν. 6 καὶ τὸν Loeschcke αὐτ. προέρχεται ἐξ ἀγγείου μετ' ἀναγλύφων, παρέχει δὲ τὴν αὐτὴν σύνθεσιν Ἀφροδίτης, ὁ Studniczka δεικνύει νεωστὶ μετὰ μεγίστης πιθανότητος ἐν Arch. Anzeiger 1919, 127 ὅτι εἶναι παραγναθὶς κράνους, εἰκάζει δὲ ὡς τορευτὴν τὸν περίφημον Μῦν καὶ ὡς ἰδιοκτήτην τοῦ κράνους τὸν Ἀλκιβιάδην, προσπαθῶν νὰ στηρίξῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν πληροφορίαν τοῦ Πλουτάρχου Ἀλκιβιάδ. 16 καὶ τοῦ Ἀθηναίου 12, 534 Ε, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχεν ὡς ἐπίσημον τῆς ἀσπίδος αὐτοῦ χρυσελεφάντινον Ἔρωτα κεραυνοφόρον (*ἀσπίδος τε διαχρύσου ποίησιν οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν ἀλλ' Ἔρωτα κεραυνοφόρον*, Πλούτ.). Περὶ γαλβανοπλαστικοῦ ἀντιτύπου τοῦ ἐν Geisslingen ἐργοστασίου πρβ. Rodenwaldt Arch. Anzeiger 1919, 37).

[Νεωστὶ ὁ H. Schrader Phidias (1924) 204 εὐρύτατα ἐξετάζων τὸν τύπον καὶ στηριζόμενος εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Δαφνίου αὐτ. σ. 208 εἰκ. 189 καταλήγει εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι ἐν τῷ διὰ πολλῶν ἀντιγράφων γνωστῷ τούτῳ ἀριστοτεχνήματι ἔχομεν τὴν ἐν Κήποις Ἀφροδίτην τοῦ Ἀλκαμένους. Τὸ ἀντίτυπον τῆς Σμύρνης ἐν σελ. 209 εἰκ. 190. Τὸ γαλβανοπλαστικὸν ἐκμαγεῖον τοῦ πηλίνου τύπου τῆς Βόννης ἐν σελ. 210 εἰκ. 191.]

Γνωστότατος δὲ εἶναι ὁ καὶ ἀνωτέρω συντόμως μνημονευθεὶς ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἐκ Τράλλεων Διόνυσος ἢ Ἀπόλλων, ὁ ἀποδίδων παλαιότερον Πραξιτέλειον τύπον μετημφιεσμένον ἐν τῷ χλιδῶντι Ἀσιατικῷ ρυθμῷ τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἑλληνιστικῆς τέχνης. Ἡ κεφαλὴ εὑρέθη ἐν ἀρχῇ μόνη παρὰ τὸ θέατρον τῶν Τράλλεων, τοῦ δὲ κορμοῦ σημαντικὰ λείψανα ἀνεκάλυψεν ἔπειτα ὁ Humann ἀνασκάπτων πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ θεάτρου· (Collignon Rev. archéol. 1888, 289 πίν. XIV. Joubin Rev. arch. 1894, 184 πίν. IV. Amelung ἐν Bruckmann Denkmäler ἀρ. 593. Sal. Reinach Têtes antiques πίν. 192. H. Bulle Der schöne Mensch² πίν. 216. G. Dickins Hellenistic Sculpture (1920) 17. C. Humann Athen. Mitt. XVI 403.—Klein Gesch. der griech. Kunst III 151).

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον ἔχει ἐκ Τράλλεων κεφαλὴν νεαροῦ σατύρου ἐκ Παρίου μαρμάρου, δῶρον τοῦ Τραλλιανοῦ ἰατροῦ Α. Ἀποστολίδου. Κατά τε τὸ Ἀρχ. Δελτίον 1888, 167 καὶ τὸν Καββαδίαν Γλυπτὰ ὡς καὶ τὸν Καστριώτην Γλυπτὰ ἀρ. 453, ἡ κεφαλὴ ἀνήκει εἰς ἄγαλμα Μαρσύου, ἀνηρτημένου μετὰ τὸν πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα ἀγῶνα, καὶ προέρχεται ἐκ συμπλέγματος διαμεμορφωμένου κατὰ τὸ γνωστὸν ἐν τῇ τέχνῃ σχῆμα (Springer-Wolters Kunstgeschichte I¹² (1922), 428). Ἡ ἑρμηνεία εἶναι ἀστήρικτος, διότι ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ σατύρου περιγραφόμενος κλάδος πίτυος, ἐξ ἧς ἦτο δῆθεν

ἐξηρτημένος ὁ ὑποτιθέμενος Μαρσύας, εἶναι σαφέστατα στέφανος.

Ὁ Καββαδίας, κατ' αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Καστριώτης, παρατηροῦσιν ὅτι ἡ κεφαλὴ δυνατὸν νὰ παριστᾷ καὶ σάτυρον στεφανηφοροῦντα· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τὸ μόνον δυνατὸν *(εἰκ. 9)*.

9: Σάτυρος ἐκ Τράλλεων ἐν Ἀθήναις

Ἔχομεν δὲ κλασσικὸν παράδειγμα ὁμοίως στεφανηφοροῦντος σατύρου τὸν γνωστὸν ἐν τῷ Βατικανῷ σάτυρον τὸν φέροντα ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ παῖδα Διόνυσον (Helbig Führer I³ ἀρ. 384. Reinach Rép. stat. II 1, 130, 4. W. Klein Jahreshefte X-IXXX (1919) 253 ἑ. Ὁ αὐτὸς Vom antiken Rokoko 51 εἰκ. 17, σελ. 54 ἑ.). Τὸ αὐτὸ σύμπλεγμα λίαν συμπεπληρωμένον καὶ μεταβεβλημένον ἐν τῇ Villa Albani (Helbig Führer II² 837· ἐν³ ἐλλείπει). Ὅμοιον στέφανον φέρει καὶ ὁ σάτυρος τοῦ Cherchell (Reinach Répert. stat. II, 138, 1), ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σάτυρος τοῦ ἐν Ρώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ σῳζομένου συμπλέγματος μετὰ μαινάδος (Schreiber Villa Ludovisi ἀρ. 54. Klein Vom antiken Rokoko 58. 180 σημ. 67).

Ὁ σάτυρος τῶν Τράλλεων, παρ' ὅλην τὴν φθορὰν αὐτοῦ, δεικνύει τὴν προηγμένην δεξιότητα τοῦ τεχνίτου πρὸς παράστασιν τῆς φύσεως τοῦ εἰκονιζομένου. Ἀραιὰ ἡ τριχοφυΐα κατά τε τὸν πώγωνα καὶ τὸν μύστακα. Ἐλαφρῶς ἐξωγκωμένοι οἱ ῥώθωνες καὶ παχέα πως τὰ χείλη. Τὸ ἡμιάνοικτον στόμα ὑποδηλοῖ μᾶλλον προσπάθειαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ ἀποκρούοντος ταύτην θύματος ἢ ἄλλην ἀγωνίαν. Ἄλλως τε καὶ ὁ στέφανος πρὸς φαιδρὸν σύμπλεγμα ἄγει· (πρβ. καθ' ὅλου Klein Kunstgeschichte III. 228 ἑ.).

Ἐκ Τράλλεων ὡσαύτως περισυνέλεξα εἰς Σμύρνην μαρμάρινον ἄγαλμα Νίκης, ἐνδιαφέροντος τύπου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀλλαχοῦ εὑρεθεῖσα καὶ ὑπ' ἐμοῦ προσαρμοσθεῖσα κεφαλὴ βοηθεῖ νὰ χρονολογήσωμεν τὸ πρωτότυπον εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος **(εἰκ. 10. 11)**. Ἡ ἐξεργασία τοῦ λίθου εἶναι ἐπιμεμελημένη, ἡ δὲ λείανσις διατηρεῖται ἐνιαχοῦ, ἰδίᾳ δὲ περὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἐν ἀρίστῃ καταστάσει. Τὰ νῶτα εἶναι λίαν ἀμελῶς εἰργασμένα, διδάσκουσι δὲ δι' αὐτοῦ ὅτι δὲν ἦσαν ὁρατά. Τὸ ἀγαλμάτιον μετὰ τῆς κεφαλῆς εἶχεν ὕψος 1.28 μ. Τῆς βάσεως ὕψος 0,09, μῆκος 0,41 πλάτος 0.305.—Ὄπισθεν δύο σιδηροῖ γόμφοι πρὸς στερέωσιν πτερύγων. Οὗτοι εὑρίσκονται 0.06 περίπου κάτωθεν τῶν ὤμων, ἔχουσι δὲ πάχος 0.02. Ἡ Νίκη πατεῖ ἐπὶ τοῦ προβαίνοντος δεξιοῦ ποδός, ἀναπαύει δὲ τὸν ἐπὶ τῶν δακτύλων ἐλαφρῶς πατοῦντα ἀριστερὸν καὶ κινεῖται κατὰ 3/4 πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς.

Ἡ κεφαλὴ βλέπει ὡσαύτως κατὰ τὰ 3/4 πρὸς δεξιὰ παρακολουθοῦσα τὴν κίνησιν τοῦ σώματος, ἐλλείπει δὲ αὐτῆς ὅλον σχεδὸν τὸ πρόσωπον πλὴν μέρους τοῦ ἀριστεροῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἡ κόμη φέρεται κυματοειδῶς διὰ τῶν πλαγίων πρὸς τὰ ὀπίσω εἰς κόρυμβον, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου πίπτουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων βοστρυχίδια, ἀποτετριμμένα νῦν. Ἔμπροσθεν δύο βόστρυχοι ἀποχωρίζονται καὶ ἀναδοῦνται ἄνω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς εἰς ἅμμα κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere. Ὄπισθεν ἡ κόμη δὲν φαίνεται τελείως ἐξειργασμένη.

10: *Νίκης Τράλλεων προσθία ὄψις.*

11: Νίκης Τράλλεων νῶτα.

Τῶν δύο βραχιόνων ἐλλείπουσιν ὁ μὲν δεξιὸς ἀπὸ τῆς μασχάλης, ὁ δὲ ἀριστερὸς ὀλίγον κάτωθεν τῆς μασχάλης. Ὡσαύτως εἶναι ἀποκεκομμένον μέρος τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καὶ τῶν μαστῶν τὰ ἐξέχοντα.

Ἡ Νίκη φέρει μακρὸν ὀρθοστάδιον χιτῶνα, φθάνοντα σχεδὸν μέχρι τῶν ταρσῶν, ἐν πτυχώσει παρακολουθούσῃ τὴν κίνησιν τῶν ποδῶν, ἡ ὁποία καὶ προκαλεῖ τὴν ἐπὶ τῶν σκελῶν ἐπικόλλησιν καὶ τάς τε μεταξὺ τῶν ποδῶν καὶ ἑκατέρωθεν αὐτῶν πτυχάς. Ἐπὶ τοῦ χιτῶνος διπλοΐδιον ἐζωσμένον κάτωθεν τῶν μαστῶν φθάνει μέχρι περίπου τῆς γλουταίας χώρας καὶ προσκολλᾶται ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς κοιλίας διὰ τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν.

Ἐπὶ τοῦ χιτῶνος καὶ κατὰ τὸν ἀριστερὸν μηρὸν ὑπάρχει μικρὸν στήριγμα λίθου, ἐξ οὗ εἰκάζω ὅτι ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἦτο καθειμένη, συνεδέετο δὲ διὰ τοῦ στηρίγματος τούτου μετὰ τοῦ κορμοῦ πρὸς μείζονα στερεότητα. Ὡσαύτως φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε λίθινος συνδετικὸς κανὼν καὶ κατὰ τὸ

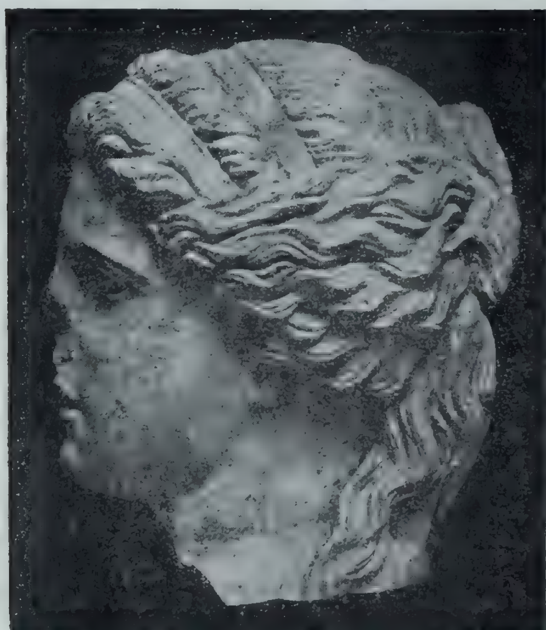

12: Βερολινία κεφαλὴ ἀντωπή.

δεξιὸν πλάγιον κάτω τοῦ ἀποπτύγματος, πρὸς σύνδεσιν τοῦ κορμοῦ μετὰ τοῦ ἀγκῶνος τῆς ὑψωμένης πως πρὸς τὰ δεξιὰ δεξιᾶς χειρός.

Τὸ ὅλον πατεῖ ἐπὶ συμφυοῦς βάσεως περίπου ἐλλειψοειδοῦς, ἐντεθειμένης πιθανῶς ποτε ἐντὸς τῆς κοιλότητος μεγαλητέρου βάθρου.

Ὁ Edhem bey BCH XXVIII 1904, 60 ἑ. δὲν ἀναφέρει μεταξὺ τῶν εὑρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν αὐτοῦ (1902-1903) οὐδὲν ἀγαλμάτιον οἷον τὸ ἀνωτέρω. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἡ Νίκη εὑρέθη μεταγενεστέρως.

14: Κεφαλῆς Βερολίνου ἀριστερὰ ὄψις.

Ὁ τύπος τοῦ ἀγαλματίου εἶναι ἄξιος σημειώσεως, ἀναμιμνήσκει δὲ καθ' ὅλου τὸν τύπον τῆς Βερολινίας Ἀρτέμιδος Colonna καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῇ ἀγαλμάτων (Beschreibung der Berliner Skulpturen ἀρ. 59—Kekule von Stradonitz Griechische Skulptur (1922), 132), διαφέρει δ' ὅμως ἐκείνων οὐσιωδῶς κατὰ τὸ ἐζωσμένον τοῦ διπλοΐδίου, τὴν ἔλλειψιν τοῦ τελαμῶνος τῆς φαρέτρας καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν τύπον τῆς κεφαλῆς.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγαλματίου τῶν Τράλλεων συναπτομένη κατὰ τὴν κόμμωσιν πρὸς τὴν τοῦ

13: Βερολινίας κεφαλῆς δεξιὰ ὄψις.

Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere καὶ ~~τὴν~~ τῆς Καπιτωλίας Ἀφροδίτης μετὰ τῶν ἐν τούτῳ ὁμοίων αὐτοῖς ἔργων ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἀσφαλῶς πρὸς τὸ πρότερον ἥμισυ τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἔμπροσθεν ἀνάδεσις τῶν δύο βοστρύχων παρὰ τῷ ἐν Μονάχῳ Ἀπόλλωνι Barberini (Bruckmann Denkm. 465) καὶ τῇ συγγενεῖ αὐτῷ Βιενναίᾳ Κόρῃ (Jahreshefte I 1898 πίν. 1) εἶναι πολλῷ ἁπλουστέρα, μὴ προβαίνουσα εἰς τέλειον ἡράκλειον ἅμμα. (Περὶ τοῦ ἡρακλείου ἅμματος καθ' ὅλου ἀσχέτως πρὸς τὰς κομμώσεις πρβ. Wolters Zu griech. Agonen. Würzburg 1901, σελ. 2 ἑ.).

Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ ὕπαρξις τοῦ ἅμματος ἐν τῇ κορυφῇ τῆς περιέργου κεφαλῆς γυναικὸς τοῦ

15: Κεφαλῆς Βερολίνου νῶτα.

Τὴν ἐν **εἰκ. 16** ἀπεικονιζομένην ὀπισθίαν ὄψιν τῆς κεφαλῆς Ny Carlsberg ὀφείλω εἰς τὴν φιλοφροσύνην τοῦ μακαρίτου Carl Jacobsen. Ἐν τῇ φωτογραφίᾳ δὲν διακρίνεται ὀπὴ ὑπάρχουσα ἐν τῷ τραχήλῳ πρὸς ἐνσφήνωσιν ἴσως σιδηροῦ στηρίγματος ἢ μηνίσκου.

Ἡ ἐπιτόπιος ἔπειτα ἐξέτασις τῆς κεφαλῆς τῆς Κοπενάγης μοι παρέσχε τὸ πόρισμα ὅτι δὲν εἶναι αὕτη ἀκέραιος, ἀλλ' ἔχει πλεῖστα μέρη συμπεπληρωμένα. Ὁ Arndt ἔνθ' ἀνωτ. παρέχει τινὰς περὶ τῶν συμπληρώσεων πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ἀνάγκην ἐπανορθώσεως. Τὸ περὶ τὸν λαιμὸν τμῆμα, τὸ ὑπὸ τὴν ἀκμήν, δὲν εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλὰ νεώτερον, τὰ δὲ νεώτερα ἐπ' αὐτοῦ ριζίδια εἶναι ἀπομίμησις τῶν γνησίων ἀρχαίων, τῶν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μερῶν τῆς κεφαλῆς ἐπικαθημένων, ἦτο δὲ εὔκολον νὰ ἀφαιρέσῃ τις αὐτὰ δι' ὕδατος καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ χρῶμα τοῦ προσθέτου τούτου μέρους τοῦ μαρμάρου, τὸ ὁποῖον ἦτο ὑποκύανον, ἐν ᾧ τὸ μάρμαρον τοῦ γνησίου ἀρχαιολογικοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου, περὶ τὴν ὁποίαν ἠσχολήθην τῷ 1905 ἐν Βερολίνῳ ἀνακοινώσας τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης μου ἐν τῷ φροντιστηρίῳ τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Kekule von Stradonitz, παρ' οὗ ἔλαβον τάς τε ἐνταῦθα δημοσιευομένας φωτογραφίας καὶ τὴν πρὸς δημοσίευσιν αὐτῶν ἄδειαν **(εἰκ. 12-15)**. Τότε ἐβεβαίωσα καὶ τὴν ἐν Κοπενάγῃ ὕπαρξιν ἄλλης τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ τῶν αὐτῶν διαστάσεων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῆς αὐτῆς ἐξεργασίας κεφαλῆς, ἡ ὁποία ἀπεικονίζεται ἐλλιπῶς ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ P. Arndt: La glyptothèque Ny Carlsberg πίν. 72. Πρὸς τούτοις παρέβαλον τότε καὶ πρὸς τὴν ἐν μέρει μόνον συμφωνοῦσαν κόμμωσιν τῆς γνωστοτάτης, ἀπολεσθείσης δυστυχῶς πρό τινων ἐτῶν, κεφαλῆς τῆς Τεγέας (BCH 1901, 269 ἑ.). Ὁ Br. Schroeder, ὁ ὁποῖος τῷ 1914 ἀνήγγειλεν ἐν Amtliche Berichte aus den preussischen Kunstsammlungeu zu Berlin XXXV 1914 σελ. 317 ἑ. τὴν ὑπὸ τοῦ Βερολινίου μουσείου πρόσκτησιν τῆς κεφαλῆς, ἀπέδωκεν ἀκριβῶς τὰς παρατηρήσεις μου ἐκείνας (πρβ. Americ. Journ. of Archaeol. XX 1916, 366).

16: Κεφαλῆς Κοπενάγης νῶτα.

μέρους τῆς κεφαλῆς ἦτο ὑπόλευκον Πάριον. Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη τοῦ Arndt, ἡ ἐπὶ τοῦ προσθέτου τούτου μέρους στηριζομένη, ὅτι ἡ κεφαλὴ ἦτο προωρισμένη νὰ ἐντεθῇ εἰς ἄγαλμα κατὰ τὴν γνωστὴν ἄλλοθεν συνήθειαν, δὲν βεβαιοῦται ἐκ τῶν πραγμάτων. Πρὸς τούτοις ὁ ἀριστερὸς ἐκ τοῦ ἅμματος καταπίπτων βόστρυχος, δὲν εἶναι ὅλος ἀρχαῖος, ἀλλ' ἐν μέρει ἐκ γύψου, ὁ δὲ δεξιὸς βόστρυχος εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ὅλος γύψινος. Ἀμφοτέρων δὲ τὰ γύψινα συμπληρώματα διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μερῶν διὰ τῆς σκαιότητος τῆς ἐργασίας.

Αἱ διαστάσεις τῶν κεφαλῶν ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

		Βερολ.	Κοπεν.
1.	Ἀπόστασις τῶν ἐσωτερικῶν ὀφθαλμικῶν κανθῶν.	0.036	0.036
2.	Μῆκος τοῦ ἀνοίγματος τῶν βλεφάρων	0.035	0.035
3.	Ὕψος τοῦ μετώπου, α') ἀπὸ τῆς ρίζης τῆς ρινὸς μέχρι τοῦ κρασπέδου τοῦ πρώτου διαδήματος. . . .	0.086	0.086
	β') ἀπὸ τῆς ρίζης τῆς ρινὸς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ μετώπου	0.063	0.063
4.	Ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ στόματος μέχρι τῶν ἐσωτερ. κανθῶν. . . .	0.071	0.072
5.	Ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἐξωτ. κανθοῦ μέχρι τῆς κορυφῆς μετ.	0.088	0.091
6.	Ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ἐξωτ. κανθοῦ μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ μετώπου	0.079	0.087
7.	Μῆκος τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στόματος	0.046	0.047
8.	Μῆκος τοῦ προσώπου (ἀπὸ τοῦ πώγωνος μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ μετώπου)	0.199	0.195
9.	Πλάτος τοῦ προσώπου (ἀπὸ τοῦ λοβοῦ τοῦ ἑτέρου ὠτὸς μέχρι τοῦ ἄλλου)	0.152	0.148
10.	Ὁλικὸν ὕψος τῆς κεφαλῆς	0.278	0.282

Κατὰ ταῦτα αἱ διαστάσεις τῶν κεφαλῶν δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων ἢ ἐλάχιστον.

Ἡ ἐν Κοπενάγῃ ἠγοράσθη, ὡς ἀναφέρει ὁ ἐκδότης αὐτῆς, ἐν Ῥώμῃ, προέρχεται δὲ ἐκ τῆς νοτίου Ἰταλίας. Ἐν Ῥώμῃ ἠγοράσθη, ὡς λέγεται, καὶ ἡ ἐν Βερολίνῳ. Περὶ τῆς ἐν Κοπενάγῃ δὲν γεννᾶται ἐκ τῆς ὅλης ἐντυπώσεως ὑποψία ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα αὐτῆς. Ἡ ἐν Βερολίνῳ κρατεῖ ἐν ποιᾷ τινι ἀμφιβολίᾳ τὸν θεατήν, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν ἀσυνήθη ἐξεργασίαν τῆς κόμης καὶ τὴν μαθηματικῶς ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τοῦ ἡρακλείου ἅμματος, τὸ ὁποῖον εἶναι πρὸς τούτοις διὰ τὸ σημεῖον τῆς κεφαλῆς, εἰς ὁ εὑρίσκεται παρ' ἀμφοτέραις ταῖς κεφαλαῖς, καὶ ἀσυνήθης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τρόπος ἀναδέσεως μακρῶν βοστρύχων, καταπιπτόντων μετὰ τὴν ἀνάδεσιν εἰς τὸν τράχηλον.

Τὸ μόνον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω, ἡρακλείου ἅμματος ἐν κομμώσει καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς εἶναι τὸ ἀπαντῶν ἔν τινι κεφαλῇ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου Catalogue of Greek sculpture III, 184 ἀρ. 198 πίν. XXI. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐκ Παρίου μαρμάρου, ἠγοράσθη τῷ 1879 παρὰ τοῦ Castellani, ἀπόκειται δὲ νῦν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τοῦ Βρετταν. μουσείου, ὅπου εἶδον αὐτὴν τῷ 1906 καὶ ἐσχεδίασα προχείρως τὴν ὄπισθεν κατὰ ἡράκλειον ἅμμα ἀνάδεσιν τῆς κόμης αὐτῆς. Ἐν τῷ καταλόγῳ ἡ κεφαλὴ φέρεται ὡς εἰκονικὴ Ῥωμαϊκή, ἀλλ' ἔχει μᾶλλον, νομίζω, Πραξιτέλειον τὴν ἔκφρασιν. Πραξιτέλειος δὲ εἶναι καὶ ἡ κόμμωσις κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς ἥμισυ, ἀναμιμνήσκουσα ἐν τούτῳ τὴν ἐν Μονάχῳ γνωστὴν κεφαλὴν Brunn μετὰ τῶν ὁμοίων αὐτῇ ἔργων (πρβ. προχείρως Wolters Führer durch die Glyptothek (1922) ἀρ. 210 μετ' εἰκόνος - Furtwängler Beschreibung der Glyptothek σ. 181 ἀρ. 210).

Εἶναι περίεργον ὅτι ἡ κόμμωσις τῶν κεφαλῶν τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Κοπενάγης δὲν ἀπαντᾷ παρ' ἄλλοις ἔργοις, ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι δύο χαλκᾶ μικρὰ πλαστικὰ ἔργα παρουσιασθέντα διὰ τοῦ ἐμπορίου εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ μουσεῖον καὶ ἔχοντα τὴν κόμμωσιν ταύτην, ἦσαν, κατὰ τὰς φιλικὰς πληροφορίας τοῦ Br. Schroeder, προφανῶς κίβδηλα.

Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ ἅμμα τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ κλασσικιζούσῃ πλαστικῇ τῶν νεωτέρων χρόνων, πρὶν ἢ γίνῃ γνωστὴ ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ ἐν ἀρχαίοις ἑλληνικοῖς ἔργοις. Παράδειγμα ἀναφέρω συμπεπληρωμένην κεφαλὴν ἀγάλματος τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου τοῦ Παλέρμου Arndt-Amelung Einzelaufnahmen 551· πρβ. Ath. Mitt. XXX 1905, 251 εἰκ. 7.

Ὁ τύπος τῆς Μεδικείου Ἀφροδίτης δὲν δύναται

νὰ συγκριθῇ, διότι παρὰ ταύτῃ οἱ πλάγιοι βόστρυχοι δὲν φέρονται πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, οὐδὲ συνδέονται εἰς ἡράκλειον ἅμμα ἤτοι εἰς διπλοῦν κόμβον, ἀλλὰ διασταυροῦνται ἁπλῶς κάτω, ὀλίγον ὑπεράνω τοῦ τραχήλου.

Ἁπλῆν διασταύρωσιν τῶν πλαγίων βοστρύχων, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, εἶδον, κατά τινα σημείωσίν μου, καὶ ἐν τῷ ἐκ πορσελλάνης νεωτέρῳ συμπλέγματι Ἀφροδίτης καὶ Ἔρωτος τῷ ἀποκειμένῳ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ (Ceramic and pottery department - Case H, n° 35. De la Courtille. Paris. Franks bequest 1897).

Θὰ ἀπεμακρυνόμην πολύ, ἐὰν ἤθελον νῦν νὰ ἐκθέσω πληρέστερον τὰ τῆς Βερολινίας κομμώσεως, ἡ ὁποία εἶναι ὄντως μοναδικὴ καὶ συνδέεται μετὰ τῆς ἐξετάσεως τῆς ὅλης κεφαλῆς. Αἱ ὑπ' ἐμοῦ παρατεθεῖσαι φωτογραφίαι ἔχουσι τὸ πλεονέκτημα ὅτι παρουσιάζουσι τὴν κεφαλήν, ὡς αὕτη εἶχε ἐν τῷ ἐμπορίῳ πρὸ τῆς συμπληρώσεως, μετὰ τῆς ὁποίας ἐξετέθη ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἤτοι ἄνευ τοῦ ὑπολοίπου τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν μικροῦ μέρους τοῦ κορμοῦ, ὡς φαίνεται ἐν τῇ ἀπεικονίσει τοῦ Schroeder. Ἀλλὰ περίπου τὰς αὐτὰς συμπληρώσεις κατὰ τὸν λαιμὸν ἔχει, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, καὶ ἡ ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ τῆς Κοπενάγης κεφαλή. Ὥστε ἡ καὶ πρότερον κρατοῦσα περὶ τὴν κατάταξιν τῆς κεφαλῆς στενοχωρία, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Schroeder ἐκφράζει, δὲν μοι φαίνεται ὅτι ἐξέλιπε, μάλιστα μετὰ τὴν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ ἐν Κοπενάγῃ ἀντίτυπον ἀναγκαίαν ἐξέτασιν.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ τύπου τῆς κεφαλῆς τῆς ἐκ Τράλλεων Νίκης.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμφίεσις αὐτῆς δὲν ἀπομακρύνει τὴν γένεσιν τοῦ ἀρχικοῦ τύπου πέραν τοῦ προτέρου ἡμίσεος τοῦ 4ου αἰῶνος.

Ὁ ἁπλοῦς καί πως αὐστηρότερον διατετυπωμένος Δώριος χιτὼν μετὰ διπλοϊδίου εἶναι ἀπήχησις τῶν μεγάλων ἔργων τοῦ Φειδιακοῦ κύκλου, ἀλλὰ διακρίνεται ἀπ' ἐκείνων διά τε τοῦ μείζονος αὐτοῦ μήκους καὶ διὰ τοῦ εὐκάμπτου τῆς πτυχώσεως ὡς καὶ διὰ τῆς παρουσίας τῶν βραχειῶν διαμέσων πτυχῶν καὶ τῆς ὑψηλοτέρας θέσεως τῆς ζώνης.

Παραστάσεις Νικῶν μετὰ Δωρικοῦ χιτῶνος καὶ διπλοϊδίου ἐζωσμένου ἔχομεν ἱκανάς, παραπέμπω δὲ πρὸς τοῦτο εἰς τὰς ἀπεικονίσεις τῶν οἰκείων μνημείων παρὰ Studniczka Die Siegesgöttin (1898) πίν. II, 11. III, 20 IV, 26—27. V, 28, VI, 34, 35. VII, 36, 37. VIII. IX, 39—43. X, 45. 46 καὶ παρὰ Bulle ἐν λ. Nike τοῦ Roscher Myth. Lexikon III, 305 ἑ.· πρβ. Reinach RS ἔνθα κατωτέρω.

Ἀλλ' ἡ διατύπωσις τῆς πτυχώσεως καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἐνδύματος καθόλου εἶναι διάφορος ἢ ἐν ταῖς σεμναῖς μορφαῖς ἀνωτέρων θεοτήτων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐνδεδυμέναι τὸν αὐτὸν χιτῶνα.

Θέματα οἷον τὸ τῆς Νίκης εἶχον εὐλόγως ἐλαφροτέραν τὴν καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν, διότι ἐλαφροτέρα ἦτο καὶ ἡ ὅλη αὐτῶν φύσις. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου σημαντικώτατος βεβαίως παράγων τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διατυπώσεως ἦτο καὶ τὸ ἤρεμον ἢ κεκινημένον τῆς παραστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Νίκη ἀνάγεται εἰς τὸν κύκλον ἐκεῖνον τῶν θεμάτων, τῶν ὁποίων χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἐν κινήσει ἐκτέλεσις τῆς ἀποστολῆς αὐτῶν, ἑπόμενον εἶναι, ἵνα καὶ ἡ παράστασις αὐτῆς παρέχῃ ταύτην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν κινήσει. Συμφώνως πρὸς τὴν διατύπωσιν ταύτην τοῦ σώματος ἐξελίσσεται καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ ἐνδύματος εἰς ἀπαράμιλλον μέσον καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως.

Παρὰ τὰς παραστάσεις ὅμως τῆς κινουμένης ἢ καταπετομένης Νίκης ἔχομεν καὶ παραστάσεις τῆς ἄρτι καταπτάσης καὶ σχεδὸν κινουμένης ἀκόμη μορφῆς, παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι δεικνύουσιν αὐτὴν κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς προσγειώσεως, ὡς θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ σήμερον.

Ἡ Νίκη τῶν Τράλλεων δὲν συνάπτεται πρὸς τὸν κύκλον τῶν ἐν κινήσει τύπων, ἀλλ' ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῶν ἄρτι προσγειωθεισῶν Νικῶν.

Ἡ ἐκλογὴ τῆς στιγμῆς ταύτης πρὸς παράστασιν εἶναι φυσικὸν ὅτι ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ ἐνδύματος καὶ ἐπέφερε τὴν πρὸς τὴν ἠρεμωτέραν ταύτην κατάστασιν ἀναλογοῦσαν μορφὴν αὐτοῦ.

Εἶναι ἀκριβῶς ἡ στιγμή, καθ' ἣν τὸ ἔνδυμα ἀπὸ τῆς σφοδρᾶς κολπώσεως τῆς ἐκ τῆς πρὸς τὰ πρόσω φορᾶς τοῦ σώματος παραγομένης, πρόκειται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν μορφὴν τῆς ἠρεμίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποκατεστάθη κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ σῶμα. Ὁ δεξιὸς πούς πατεῖ ἤδη στερρῶς ἐπὶ τοῦ

ἐδάφους, ἐν ᾧ ὁ ἀριστερὸς μόλις ἅπτεται αὐτοῦ διὰ τῶν δακτύλων. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔνδυμα παρίσταται ἐν ἐλαφρᾷ κολπώσει.

Παράδειγμα Νίκης μετὰ Δωρικοῦ χιτῶνος καὶ ἐζωσμένου διπλοϊδίου ἐν ἐλαφρᾷ κινήσει καὶ ἐν τῇ στιγμῇ προσγειώσεως ἔχομεν αὐτὴν τὴν Φειδιακὴν Νίκην, τὴν ὁποίαν φέρει ἡ Παρθένος ἐν τῇ δεξιᾷ· πρβ. Studniczka Siegesgöttin πίν. IV, 25. Bulle ἐν Roscher Lexik. III 333 εἰκ. 15.

Ἡ πτύχωσις τοῦ ἐνδύματος τῆς Φειδιακῆς Νίκης διαφέρει ἱκανῶς ἀπὸ τῆς πτυχώσεως τοῦ τῆς Παρθένου, μολονότι παρ' ἀμφοτέροις περὶ ὁμοίου ἐνδύματος πρόκειται. Καὶ ἡ φύσις τῆς παριστωμένης καὶ τὸ στοιχεῖον τῆς κινήσεως, τὸ ὁποῖον πληροῖ αὐτήν, ἐμείωσαν εὐλόγως τὴν αὐστηρότητα τὴν παρὰ τῇ Παρθένῳ ἀπαντῶσαν, ὁ δὲ καλλιτέχνης εἰσήγαγε τὴν ὑγρότητα τῶν πτυχῶν καὶ τὴν ἐλαφρὰν κόλπωσιν, ἡ ὁποία ἐν τῷ πολλῷ μεγαλητέρῳ (ὕψ. 2 μ.) Φειδιακῷ πρωτοτύπῳ θὰ ἦτο βεβαίως εὐκρινεστέρα καὶ ὡραιοτέρα ἢ ἐν τῷ ἀθλίῳ ἀντιγράφῳ, τὸ ὁποῖον ἔχομεν.

Εἶναι δὲ ἡ κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς διατυπώσεως τοῦ ἐνδύματος σύγκρισις τῆς Παρθένου καὶ τῆς ὑπ' αὐτῆς βασταζομένης Νίκης διδακτικὴ διὰ πάντα ἐπέχοντα καὶ μετὰ περιοριστικῶν διαθέσεων ἱστάμενον ἀπέναντι τῆς ἱκανότητος τοῦ Φειδίου, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσβιάζεται ὑπό τινων ἐρευνητῶν ἀφόρητος μονοτονία τύπων καὶ ἀδικαιολόγητος ἀνικανότης πρὸς ποικιλίαν καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως. Περὶ τῆς Παρθένου τοῦ Φειδίου πρβ. Lippold Kopien 45. 243 σημ. 4. [καὶ τελευταῖον H. Schrader Phidias 35 ἑ.]

Ἡ Νίκη τῆς Παρθένου ἔχει περὶ τὴν ὀσφὺν τὸ συνεσπειραμένον ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον καταπίπτει ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τοῦτο, μένει καθαρὸς ὁ τύπος τῆς Νίκης τῶν Τράλλεων ἐν τῇ αὐστηροτέρᾳ πως γλώσσῃ τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ μετ' ἀντιμεταθέσεως τοῦ πατοῦντος καὶ τοῦ ἀνασυρομένου ποδός.

Ὁμοίως ἐνδεδυμένον τύπον Νίκης, ἠρέμα ὅμως ἱσταμένης, ἔχομεν, ὡς γνωστὸν ἐν τῇ ἀνατολικῇ ζωφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος (Winter Kunstg. in Bildern I 274, 1. Collignon Le Parthenon πίν. 127, 28· κείμενον μικρᾶς ἐκδόσεως σ. 185 (Ἶρις) πίν. 21. Studniczka Siegesgöttin πίν. IX, 39. Bulle, Roscher Lexikon III, 240.

Ἐπί τινων νομισμάτων τῶν Τράλλεων τῶν αὐτοκρατορικῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀπαντᾷ ἡ Νίκη· Imhoof-Blumer Kleinasiat. Münzen I σελ. 184 ἀριθ. 4: ἐπὶ νομίσματος τῆς Ἰουλίας Μαμμαίας: Νίκη βαδίζουσα πρὸς ἀριστερὰ μετὰ στεφάνου καὶ κλάδου φοίνικος. Αὐτόθι ἀριθ. 5: νόμισμα τοῦ Γορδιανοῦ τοῦ Γ' (238-243 μ.Χ.). Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἱσταμένη Νέμεσις μετ' ἀναπεπταμένων τῶν πτερύγων ἔχουσα ζυγὸν ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ σκῆπτρον ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Παρὰ τοὺς πόδας αὐτῆς κάθηται γρύψ, ὁ ὁποῖος θέτει τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ τοῦ τροχοῦ.

Τὸ ἐνταῦθα ἐν ***εἰκ. 17*** ἐν διπλασίῳ τοῦ πρωτοτύπου μεγέθει ἀπεικονιζόμενον κατ' ἀντίγραφον

17: Νίκη νομίσματος Τράλλεων.

τοῦ κ. Αἰμ. Ζιλλιερὸν χαλκοῦν νόμισμα τοῦ Γορδιανοῦ τοῦ Γ' ἀνήκει εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Νομισματικὸν Μουσεῖον καὶ περιλαμβάνεται ἐν τῇ συλλογῇ Keun.

Ὁ τύπος διαφέρει τῆς μαρμαρίνης ἐκ Τράλλεων Νίκης κατὰ τὴν κόμμωσιν καὶ τὴν κύμανσιν τοῦ χιτῶνος, ὁ ὁποῖος ἀνεμοῦται ἰσχυρῶς κατὰ τὰ πλάγια. Φέρει ὅμως καὶ ἡ Νίκη τοῦ νομίσματος Δωρικὸν χιτῶνα μετὰ διπλοϊδίου ἐζωσμένου.

Ὅμοια νομίσματα τῶν Τράλλεων πρβ. ἐν BMC Lydia σ. 350 ἀρ. 148. 351, 142. 352, 159. Χαρακτηριστικὸν πάντων τῶν νομισμάτων τούτων εἶναι ὅτι ἡ Νίκη φέρει ἐν μὲν τῇ καθειμένῃ πως καὶ ὀλίγον προτεταμένῃ δεξιᾷ στέφανον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ὀρθὸν κλάδον φοίνικος.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸν τύπον τοῦτον τῆς ἐν αὐστηροτέρᾳ ἀμφιέσει Νίκης μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος ἢ στυλίδος εἰσάγει εἰς τὴν νομισματικὴν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, τοῦ ὁποίου οἱ χρυσοῖ στατῆρες φέρουσι τὴν Νίκην καὶ κατέστησαν παράδειγμα μιμήσεως καὶ εἰς τὴν μετὰ ταῦτα νομισματικὴν διαφόρων ἡγεμόνων καὶ πόλεων τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς (Imhoof-Blumer Numism. Zeitschr. III 1871 1έ: Die Flügelgestalten der Athena und Nike auf Münzen 25 ἑ.)

Παραθέτω ἐν **εἰκ. 18** Νίκην χρυσοῦ στατῆρος

18: Νίκη χρυσοῦ στατῆρος Μ. Ἀλεξάνδρου.

τοῦ Ἀλεξάνδρου προερχομένου ἐκ τῆς εἰς τὸ ἡμέτερον Νομισματικὸν Μουσεῖον δωρηθείσης ἐσχάτως συλλογῆς Ἀ. Σταμούλη, κατὰ σχεδιογράφημα εἰς τὸ τριπλάσιον τοῦ κ. Αἰμ. Ζιλλιερόν. Ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου καὶ τὸ σχῆμα τῆς Νίκης ὁμοιάζει πρὸς τὴν μαρμαρίνην Νίκην τῶν Τράλλεων, τῆς ὁποίας εἶναί πως αὐστηροτέρα, πλησιάζουσα μᾶλλον πρὸς τὴν Φειδιακήν.

Κατὰ τὰς νομισματικὰς ταύτας παραστάσεις καὶ ἄλλα ὅμοια ταύταις κατὰ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα πλαστικὰ ἔργα νομίζω ὅτι ὀφείλομεν νὰ συμπληρώσωμεν καὶ τὰ ἐλλείποντα τοῦ ἀγαλματίου τῶν Τράλλεων. Ὁ μαρμάρινος σύνδεσμος ὁ σῳζόμενος κατὰ τὸν ἀριστερὸν μηρὸν ἐστήριζε τὴν καθειμένην ἀριστερὰν χεῖρα, ἡ ὁποία ἐκράτει κλάδον φοίνικος. Ὁ ἄλλος σύνδεσμος ὁ κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν ἐν ὑψηλοτέρῳ σημείῳ σῳζόμενος ἐστήριζε πιθανώτατα τὸν δεξιὸν ἀγκῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχεν οἵαν θέσιν ὑποδεικνύουσι τὰ νομίσματα, τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατούσης στέφανον.

Ἐκ τῶν συμπληρώσεων τούτων φαίνεται πιθανώτατον ὅτι δὲν ὑπάρχει περίπτωσις παραστάσεως Νεμέσεως ἐν τῷ προκειμένῳ ἀγαλματίῳ· πρβ. νεωστὶ περὶ Νεμέσεως καὶ Νίκης F. Chapouthier ἐν BCH XLVIII 1924, 287 κἑ.

Ἐκ τῶν γνωστῶν τύπων Νίκης τῶν παρά τε τῷ Studniczka καὶ τῷ Bulle ἀπαντώντων, ὡς καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Reinach ἐν τῷ Répert. statuaire II, 379 ἑ. 807. III, 117. 258 IV, 234 ἑ. 241 συναχθέντων, οὐδεὶς σχεδὸν παρουσιάζει αὐτούσιον τὸν τύπον τῶν Τράλλεων.

Συγγενὴς ἐν μέρει φαίνεται ἡ Νίκη τῆς Ὠστίας Ausonia 1910 πίν. 4=Daremberg-Saglio-Pottier DA IV, 851 εἰκ. 1469, ἀλλ' εἶναι πάντως προγενεστέρα τῆς Τραλλιανῆς. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ δὲ κύκλου προέρχεται καὶ ἡ Ἀθηνᾶ Ἀφθονία τῆς ἐν Νουμιδίᾳ Bulla Regia ἡ ἀποδίδουσα Φειδιακὸν πρότυπον· πρβ. Schulten Arch. Anzeig. 1908, 222 εἰκ. 7. Reinach Rép. stat. IV 166, 3. Savignoni ἐν Ausonia 1910, 90 ἑ. εἰκ. 16. 17.

Ὁμοία, ἀλλ' οὐχὶ ἡ αὐτή, εἶναι καὶ ἡ Νίκη τῆς Κυρήνης ἡ ἀπεικονιζομένη ἐν Cronaca delle belle arti VI 1916, 37, κατὰ ταύτην δὲ καὶ ἐν Amer. Journ. of arch. XXIV 1920, 101 εἰκ. 1.

Τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν τύπου, ἀλλὰ μετά τινων διαφορῶν ἐν τῇ διαθέσει τοῦ ἱματίου εἶναι καὶ ἡ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 1829 ἐκ Δήλου Ἄρτεμις BCH XIX 1895, 481 εἰκ. 11· μετὰ τῆς κεφαλῆς BCH XL 1916, 353· Lippold Kopien und Umbildungen griech. Statuen (1923) 241 σημ. II 80, ἔνθα παραβάλλεται πρὸς ὑποτιθέμενον πρότυπον, ἐξ οὗ ἀφωρμήθη ἡ Σαμοθρακία Νίκη. [Νεωστὶ Studniczka Jahrbuch (32-9) 1923-4,123].

Μόνον μία τῶν γνωστῶν παραστάσεων Νίκης, φαίνεται προερχομένη ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου καὶ ἡ Νίκη τῶν Τράλλεων. Εἶναι τὸ ἐξ Ἀμφιπόλεως ἀγαλμάτιον τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ H. Sitte ἐν Jahreshefte XI 1908 Beibl. 99 εἰκ.67, ὕψους 0.65μ. Reinach Rép. stat. IV, 238, 2. Ἡ Νίκη παρίσταται ἐν αὐτῷ οὐχὶ «ἐν εὐρεῖ βηματισμῷ», ἀλλὰ ἄρτι προσγειωθεῖσα διὰ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ μόλις πατοῦσα τὸν ἀριστερόν. Φέρει τὸν αὐτὸν καὶ ἡ Τραλλιανὴ χιτῶνα μετὰ διπλοϊδίου ἐζωσμένου ὑψηλὰ καὶ ἔχει ὅλως τὴν αὐτὴν πρὸς ἐκείνην κίνησιν. Ὁ ἐκδότης τοῦ ἐξ Ἀμφιπό-

λεως ἀντιτύπου ἔχων ὑπ' ὄψει τοὺς ἄλλους συγγενεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον κεκινημένους γνωστοὺς τύπους Νίκης, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὸ ἔνδυμα ἰσχυρότατα κολποῦται καὶ πτυχοῦται, εὑρίσκει ὅτι ὁ ἀντιγραφεὺς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀπέδωκε τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ «μετ' ἀνεξελίκτου σκαιότητος». Καὶ ὅτι μὲν σκαιῶς εἰργάσθη ὁ ἀντιγραφεὺς πείθεταί τις καὶ εἰς μόνην τὴν ἐν Jahreshefte ἀπεικόνισιν ἀποβλέπων, ἀλλ' ὅτι καὶ οὕτως ἁδρομερῶς ἀπέδωκεν τὸ πρότυπον αὐτοῦ, ὥστε νὰ μεταφράσῃ αὐτὸ ἄκων ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον, δὲν εἶναι μὲν καθ' ἑαυτὸ ἀπίθανον, προκειμένου περὶ σκαιοῦ λιθοκόπου, ἀλλὰ καθίσταται ἀπίθανον μετὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ὑπάρξεως τοιούτου αὐστηροτέρου τύπου διά τε τῆς Νίκης τῆς Παρθένου καὶ διὰ τῆς Νίκης τῶν Τράλλεων. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι καὶ ἡ κόμμωσις τῆς Νίκης τῆς Ἀμφιπόλεως εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς Τραλλιανῆς.

Ἐκ τῶν πηλίνων ἀγαλματίων δύνανται νὰ παραβληθῶσι τὰ παρὰ Winter Typen (der figürlichen Terrakotten) II, 180, 1—2. 181, 3 καὶ τὸ ὁμοιότατον πάντων σ. 181 ἀρ. 4 ἐν τῷ Βρετ. αν. μουσείῳ, Ἰταλιωτικόν. Κόμμωσις ἡ αὐτή· κλίσις τῆς κεφαλῆς πρὸς τὰ κάτω.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ἀγαλμάτιον τῶν Τράλλεων παρέχει ἡμῖν σπάνιον τύπον Νίκης. Ἐὰν δὲ δὲν εἴχομεν τὸ ἀσφαλὲς πρὸς ἑρμηνείαν αὐτοῦ τεκμήριον τῶν σιδηρῶν γόμφων τῶν πτερύγων, ἡ εἰκασία θὰ ἦγεν ἡμᾶς διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ στήθους πρὸς Ἄρτεμιν, ἐν ἐλλείψει δὲ τοῦ στήθους πρὸς Ἀπόλλωνα κιθαρῳδὸν κττ.

Γενικώτερον πόρισμα τῆς ἐξετάσεως τοῦ τύπου τῆς Νίκης τῶν Τράλλεων εἶναι ὅτι τὸ ἐργαστήριον τῶν Τράλλεων ἀντλεῖ τὴν τεχνοτροπίαν αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν προτύπων τῆς κλασσικῆς τέχνης τῆς μεταξὺ τοῦ 450 καὶ τοῦ 350 περίπου μεγάλης ἑκατονταετίας.

Τὴν αὐτὴν προσήλωσιν ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαὶ ὑπάρχουσαν καὶ ἐν Περγάμῳ. Ἀπὸ δὲ τῆς ἀφετηρίας ταύτης προέβη κατὰ μικρὸν καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ κατ' ἐξοχὴν Περγαμηνοῦ ρυθμοῦ οἷος ἐμφαίνεται πρὸ παντὸς ἐν τῷ γλυπτῷ κόσμῳ τοῦ μεγάλου βωμοῦ τοῦ Διός. Πρβ. τελευταῖον καὶ Lippold Kopien 15 ἑ.

Ὅτι καὶ ἐν Περγάμῳ καὶ ἐν Τράλλεσι παρατηρεῖται σύμπτωσις καλλιτεχνικῶν κατευθύνσεων δὲν εἶναι ἢ ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς καὶ ἄλλως γνωστῆς πολιτικῆς συναφείας τῶν δύο πόλεων, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα. Τὴν δὲ συνάφειαν ταύτην ὑποδεικνύει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐν τῷ Περγαμηνῷ βωμῷ παρουσία Τραλλιανῶν τεχνιτῶν (Fränkel Inschr. von Pergamon I ἀρ. 76: -- *σικλ[-- Τραλλ]ιανοὶ ἐπόησαν*· πρβ. Klein Gesch. griech. Kunst III 120.

Νομίζω μάλιστα ὅτι οἱ ἐπὶ τοῦ Περγαμηνοῦ βωμοῦ Τραλλιανοὶ τεχνῖται εἶναι περισσότεροι ἢ ὅσοι συνήθως πιστεύονται. Καὶ ὁ von Salis Altar von Pergamon 10 ἑ. μετὰ μακρὰν σειρὰν συνδυασμῶν καὶ ὁ Klein Gesch. griech. Kunst III 120. 211 (πρβ. Klein Rokoko 14 καὶ Lippold Kopien 246 σημ 84) δέχονται ὅτι οἱ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βωμοῦ Fränkel Inschr. von Perg. I ἀρ. 70 ἀναφερόμενοι καλλιτέχναι *Διονυσιάδης* --- *καὶ Μενεκράτης Μενεκράτους* εἶναι Ῥόδιοι. Ἡ ἀφετηρία τῆς εἰκασίας εἶναι ὅτι ὁ Μενεκράτης τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βωμοῦ εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν θετὸν πατέρα τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Ταυρίσκου Μενεκράτη, τὸν ὁποῖον γινώσκομεν παρὰ τοῦ Πλινίου N. H. 36, 34 καὶ τὸν ὁποῖον ὁ von Salis εἰκάζει Ῥόδιον. Ἀλλ' ὅπως παραδίδει τὸ πρᾶγμα ὁ Πλίνιος οὐ μόνον δὲν ἐξάγεται ὅτι ὁ Μενεκράτης ἐκεῖνος ἦτο Ῥόδιος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐκ τῆς ὅλης ὑφῆς τοῦ λόγου φαίνεται ὅτι οὗτος ἦτο ὅθεν καὶ ὁ πραγματικὸς πατὴρ τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Ταυρίσκου Ἀρτεμίδωρος· ἐπειδὴ δὲ ὅ τε Ἀπολλώνιος καὶ ὁ Ταυρίσκος καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος ἦσαν Τραλλιανοί, διότι ἀμέσως προηγουμένως ὁ Πλίνιος ἀναφέρει τοὺς Ἑρμέρωτας τοῦ «Τραλλιανοῦ Ταυρίσκου»—ἀφ' οὗ οὐδεμία γίνεται παρὰ τῷ Πλινίῳ διάκρισις περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Μενεκράτους, εἶναι ἀναγκαῖον τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ ὁ Μενεκράτης ἦτο Τραλλιανός. Ὄντως δὲ κατὰ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πλινίου (36,34): Parentum hi (δηλ. Apollonius et Tauriscus) certamen de se fecere, Menecraten videri professi, sed esse naturalem Artemidorum, ὁ μὲν Rayet Milet et le golfe Latmique I, 67 ἤκασεν ὅτι ἡ σύνθεσις τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Φαρνεσείου ταύρου θὰ ἦτο: *Ἀπολλώνιος καὶ*

Ταυρίσκος καθ' υἱοθεσίαν Μενεκράτους, φύσει δὲ Ἀρτεμιδώρου, Τραλλιανοὶ ἐποίησαν, ὁ δὲ Hiller von Gärtringen Ath. Mitt. 1894, 39 ἑ. *Ἀπολλώνιος καὶ Ταυρίσκος Ἀρτεμιδώρου, καθ' υἱοθεσίαν δὲ Μενεκράτευς, Τραλλιανοὶ ἐποίησαν*. Οἱοσδήποτε ἤθελεν ἀναγνώσει τὴν οὕτω συντεταγμένην ἐπιγραφὴν ἀσφαλῶς δὲν ἤθελε συμπεράνει ὅτι ὁ Μενεκράτης ἦτο Ῥόδιος. Ἐὰν δὲ ὁ Ἀπολλώνιος καὶ ὁ Ταυρίσκος ἤθελον νὰ δηλώσωσιν ὅτι ὁ θετὸς αὐτῶν πατὴρ Μενεκράτης ἦτο Ῥόδιος πάντως δὲν θὰ συνέτασσον τὴν ἐπιγραφήν, ὅπως ἐπιβάλλει νὰ ἀποκαταστήσωμεν αὐτὴν τὸ κείμενον τοῦ Πλινίου καὶ ὅπως ὀρθῶς ἀποκατέστησαν αὐτὴν κατὰ τοῦτο ὅ τε Rayet καὶ ὁ Hiller, ἔν τινι λεπτομερείᾳ μόνον διαφέροντες ἀλλήλων. Ἂν ὁ Μενεκράτης ἦτο Ῥόδιος, ἐν τῇ ἐπιγραφῇ θὰ ἔκειτο: *καθ' υἱοθεσίαν δὲ Μενεκράτευς Ῥοδίου*

Ἡ δικαιολογία ὅτι τὸ ὄνομα Μενεκράτης ἀπαντᾷ ἐν Ῥόδῳ δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ στηρίξῃ τὴν εἰκασίαν τῆς καταγωγῆς τοῦ Μενεκράτους, διότι τὸ ὄνομα Μενεκράτης εἶναι Πανελλήνιον. Εἰδικῶς δὲ ἀπαντᾷ καὶ ἐν Τράλλεσι ἐν ἐπιγραφῇ ῥωμ. χρόνων (Μ. Παππακωνσταντίνου Τράλλεις, Συλλογὴ Τραλλιανῶν ἐπιγραφῶν (1895) σελ. 59 ἀρ. 98 *Μενεκράτης φιλομήτωρ*). Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι καὶ τὸ ἔθος τῆς ὁμωνυμίας πατρὸς καὶ υἱοῦ δὲν ἦτο ξένον τῶν Τράλλεων (Παππακωνσταντίνου αὐτ. σελ. 57 ἀρ. 88: *Ἀρτεμίδωρος Ἀρτεμιδώρου νεώτερος καὶ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρτεμίδωρος!—Ἀναξαγόρας Ἀναξαγόρου κλπ.*)

Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ ἐν τῷ βωμῷ τῆς Περγάμου ἀπαντῶν Μενεκράτης Μενεκράτους εἶναι πιθανώτατα Τραλλιανός. Ἀλλὰ τοῦ Μενεκράτους τούτου ἀποδεικνυομένου ἐμμέσως ὡς Τραλλιανοῦ, εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ *Διονυσιάδης* εἶναι, διά τε τὸν τρόπον τῆς συνδέσεως καὶ τὸν χῶρον τοῦ ἐλλείποντος ἑνὸς καὶ κοινοῦ ἐθνικοῦ, καὶ αὐτὸς Τραλλιανός. Διὰ τοῦτο εἰκάζω ὅτι τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ Fränkel ἀρ. 70 ἐλλεῖπον ἐθνικὸν ἦτο: *Τραλλιανοί*. Ὁ von Salis ἔνθ' ἀν. ἐταύτισεν, ὡς εἶπον, τὸν θετὸν πατέρα τοῦ Ἀπολλωνίου καὶ τοῦ Ταυρίσκου Μενεκράτη πρὸς τὸν ἐν τῷ βωμῷ ἀπαντῶντα. Περὶ τῆς ταυτίσεως ταύτης ὁ Lippold Götting gelehrt. Anz. 1914, 351 καὶ Kopien 246 σημ. 84 παρετήρησεν ὅτι δὲν ἀποδεικνύεται αὐτη. Πρόσκομμα ἐν πάσῃ περιπτώσει τῆς ταυτίσεως τοῦ ἐν τῇ ἑβδομάδι τοῦ Αὐσωνίου Mosella στίχ. 307 ἀναφερομένου ὡς διασήμου ἀρχιτέκτονος Μενεκράτους πρὸς τὸν ἐν τῷ βωμῷ τῆς Περγάμου μετὰ τοῦ Δονυσιάδου ἀναφερόμενον καλλιτέχνην εἶναι ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος εἶναι πιθανώτατα γλύπτης, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἀναφερόμενοι καλλιτέχναι. Ἐκτὸς ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ Μενεκράτης ἦτο καὶ ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης. Ἀλλὰ τί θὰ ἠμπόδιζε νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ βωμοῦ ἀναφερόμενος Μενεκράτης Μενεκράτους εἶνε υἱὸς τοῦ διασήμου ἀρχιτέκτονος; Ἥκιστα φαίνεται ἐμπόδιον ἡ χρονολογία τοῦ Φαρνεσείου ταύρου, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀκριβέστατα, ἀλλὰ μόνον ἁδρομερῶς καθωρισμένη (Klein Rokoko 14· περὶ τὸ 150 π. Χ. Lippold Kopien 48 μεταξὺ 150 καὶ 50 π. Χ.). Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τοῦτο, το ζήτημα ἀποτελεῖ λεπτομέρειαν οἰκογενειακὴν οὐχὶ σημαντικήν. Τὸ σημαντικὸν κέρδος εἶναι ὅτι ἡ οἰκογένεια δὲν εἶναι Ῥοδία, ἀλλὰ Τραλλιανή.

Ἀλλ' ὅταν ἐν ἐπιφανεστάτῳ μνημείῳ οἷος ὁ βωμὸς τῆς Περγάμου ἐξακριβοῦται ἡ συνεργασία τεσσάρων τοὐλάχιστον Τραλλιανῶν τεχνιτῶν, εἶναι δὲ ἐνδεχομένη ἡ παρουσία καὶ ἄλλων, βεβαίως αἱ Τράλλεις δὲν ἦσαν δευτερεύουσά τις καλλιτεχνικὴ πόλις. Ἡ Πέργαμος τῶν Ἀτταλικῶν μετὰ τῶν πρὸς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀκρόπολιν ἐστραμμένων βλεμμάτων τῆς φιλοδοξίας αὐτῶν εἶναι ἡ πηγὴ τῆς τέχνης ταύτης, σπουδαιότατος δὲ σταθμὸς αἱ Τράλλεις.

Τὸ ἐν τῷ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ Τραλλιανὸν ἀντίγραφον τῆς κεφαλῆς τοῦ δορυφόρου τοῦ Πολυκλείτου ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐν Einzelaufnahmen ὑπ' ἀριθ. 1338.

Τεμάχιον γραφικοῦ ἀναγλύφου ἐκ Τράλλεων ἐδημοσίευσεν ὁ Th. Wiegand ἐν Ath. Mitt. XXXVI 1911, 295. (Παππακωνσταντίνου αὐτ. σ. 65, 116), Ἡ γραφὴ τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς (*Πᾶνα καὶ Νύμφας Ὑγία Σθενέλου ἀνέθηκεν κατ' ὄνιρον* κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Hiller) ἀνάγει τὸ ἀνάγλυφον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος.

Εἶναι δὲ καὶ τὸ λείψανον τοῦτο χαρακτηριστι-

κὸν διὰ τὸ ἐργαστήριον τῶν Τράλλεων καὶ τὴν πρὸς τὰ ζωγραφικὰ λεγόμενα ἀνάγλυφα κλίσιν αὐτοῦ.

Εἰς τὰ περὶ τοῦ ἄλλου ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκομένου, ἀνωτέρω δὲ σ. 61 μνημονευθέντος γραφικοῦ ἀναγλύφου πρόσθες καὶ Mendel Catalogue des sculptures de Constantinople II ἀρ. 547 καὶ Klein Vom ant. Rokoko 152.

Ἐκ Τράλλεων προέρχεται καὶ ἡ ἀποκειμένη ποτὲ ἐν τῇ καταστραφείσῃ ὑπὸ τῶν βαρβάρων Εὐαγγελικῇ Σχολῇ κρηναία Νύμφη ἢ Ναϊὰς ἡ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν κρατοῦσα πρὸ αὐτῆς λεκάνην **(εἰκ. 19)**

19: Λεκανηφόρος ἐκ Τράλλεων ἐν Σμύρνῃ.

Ὁμοίαν ἐκ Τράλλεων Ναϊάδα ἀποκειμένην ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Collignon ἐν Monuments et Mémoires Piot X 1903, 7 εἰκ. 1 = Reinach Rép. st. III, 122, 3. Mendel Catalogue II ἀρ. 543

Τοιαῦτα ἀγάλματα εἶναι ἱκανὰ γνωστά, συνήγαγε δὲ τὰ ἤδη δημοσιευθέντα ὁ Reinach ἐν Répert. stat. II, 405, 2-6. 8. IV, 245, 2 (=JHSt. (28) 1908, 18 ἀρ. 26 πίν. 13).

Τὸ γνωστότατον πάντων εἶναι τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ (Galleria delle Statue) ἀποκείμενον· Helbig Führer I³ 205. Amelung Skulpt. Vatik. Mus. II, 616 ἀρ. 405 πίν. 58.

Τοῦ τύπου ἔχομεν καὶ ζωγραφικὰ παραδείγματα κατὰ τὰ πλαστικὰ πρότυπα γενόμενα ἐν Helbig Wandgemälde der vom Vesuv verschütteten Städte ἀρ. 1056—1062. Reinach Répertoire des peintures 48, 3. Τὴν ἐν Λούβρῳ ἐκ Καμπανίας τοιχογραφίαν μετὰ λεκανηφόρου ἰδὲ καὶ παρὰ Ahrem Das Weib in der ant. Kunst 253 εἰκ. 287. Reinach Rép. peint. 84, 1-2. Καὶ εἶναι μὲν κοινὸν τὸ θέμα τῶν γλυπτῶν τούτων, ἀλλ' ὁ τύπος δὲν εἶναι πάντων ὁ αὐτός.

Ὁ τύπος τοῦ Βατικανοῦ παριστᾷ τὴν Νύμφην κρατοῦσαν τὴν λεκάνην δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἀλλ' ἡ λεκάνη εὑρίσκεται ἐπὶ χθαμαλωτέρου κορμοῦ δένδρου, τὸν ὁποῖον περιθέει κισσός, ἕνεκα δὲ τούτου ἡ νύμφη παρίσταται ἱκανὸν κύπτουσα.

Ἄλλος τύπος εἶναι ὁ τῆς ὀρθῆς ἱσταμένης Ναϊάδος, ἡ ὁποία κρατεῖ προσκεκολλημένην τὴν λεκάνην ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου αὐτῆς. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον ἀνήκει καὶ ὁ κορμὸς τῶν Τράλλεων.

Ὅτι καὶ τὰ ἱερὰ τεμένη περιεῖχον τοιαῦτα ἀγάλματα καὶ ὅτι τὸ ἐν ταῖς λεκάναις ταύταις ὕδωρ ἐχρησίμευεν, ἵνα ἀπορραίνωνται οἱ πιστοὶ εἶναι γνωστόν. Ὁ Παυσανίας μετὰ τὰ Προπύλαια μνημονεύει ἐν τῇ Ἀκροπόλει I, 23,7: **χαλκοῦν παῖδα, ὅς τὸ περιρραντήριον ἔχει,** ἔργον τοῦ Λυκίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Μύρωνος. Ὁ Petersen Die Burgtempel der Athenaia 134 προσεπάθησε νὰ συνδέσῃ τὸν χαλκοῦν παῖδα τοῦ Λυκίου μετὰ τοῦ ἐν τῷ εὑρετηρίῳ IG II 706 (IV C 71 στ. 95): **ἀπορραντήριον χρυσοῦν ὃ ὁ ἀνδριὰς ἔχει**). Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ ταύτισις αὕτη μὴ εἶναι ἀσφαλής, βέβαιον παραμένει πάντοτε ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων ὅτι

ἀγάλματα μετὰ περιρραντηρίων ἦσαν ἐν χρήσει ἐντὸς τῶν ἱερῶν χώρων. Ἀναφέρω δὲ καὶ τὴν γνώμην τῆς Erna Lange Entwickelung der griech. Brunnenplastik 28 ἑ., τὴν ὁποίαν γνωρίζω παρὰ τοῦ Lippold Kopien 122. 257 σημ. 24, ὅτι ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς χρόνοις δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἡ χρῆσις ἀγαλμάτων ὡς κρηναίων μορφῶν. Τεκμήριον περὶ τοῦ ἐναντίου εἶναι τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον Σπαρτιατικὸν ἀναβρυτήριον.

Εἰς τὰ ἐντὸς τῶν τεμενῶν ἀγάλματα μετὰ περιρραντηρίων ἢ ἀπορραντηρίων ἐδίδετο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις τύπος ἀρχαΐζων (Amelung Vatikan II 618), παραδείγματα δὲ τούτων συνέλεξεν ὁ Deonna ἐν Rev. archéol. 1908 I, 197 ἑ., ὁ Bulle Archaisierende griech. Rundplastik 13 καὶ ὁ Ed. Schmidt Archaistische Kunst 50.

Τὸ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολ. Μουσείῳ ἀρ. 74 ἐκ Λαυρείου ἄγαλμα, ἀπεικονιζόμενον παρὰ Deonna 198 εἰκ. 7 καὶ Schmidt ἐν πίν. XXII. ἔχει οὕτως ἔκδηλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχαϊκότητος, τὰ δὲ τεκμήρια τοῦ ἀρχαϊσμοῦ οὕτως ἀσθενῆ, ὥστε οἱ περὶ αὐτοῦ γράψαντες, ὁ μὲν Deonna σ. 200 ἀνάγει αὐτὸ εἰς ὑστέραν ἐποχὴν τῆς τέχνης, τελευταῖος δὲ ὁ Schmidt σ. 50 θεωρεῖ αὐτὸ ὡς τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἀρχαϊζόντων, τοῦ ὁποίου εἶναι μὲν ἀμφίβολος ἡ χρονολογία, ἀλλ' ἱκανῶς ἀπομεμακρυσμένη ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου. Ὁ δισταγμὸς οὗτος, ὅπως ἀποδοθῇ τὸ ἔργον εἰς τὴν γνωστὴν ἀρχαϊστικὴν περίοδον τῶν ὑστάτων Ἑλληνικῶν χρόνων, εἶναι πλήρως δεδικαιολογημένος, ἴσως δὲ θὰ ἦτο ἐσφαλμένον νὰ θεωρήσῃ τις αὐτὸ ὡς τὸ νεώτατον τῶν ἀρχαϊκῶν.

Εἰς τὴν αὐτὴν βαθμῖδα τέχνης ἀνήκει καὶ τὸ κατὰ φωτογραφίαν φιλοφρόνως παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συναδέλφου κ. Κουρουνιώτου ἐκ νέου ἀπεικονιζόμενον ἐν **εἰκ. 20** ὑπ' ἀρ. 75 ὅμοιον ἄγαλμα λεκανηφόρου τοῦ Ἐθν. Μουσείου. Κατὰ τὸν Καββαδίαν Γλυπτὰ σ. 104 καὶ τὸν Καστριώτην Γλυπτὰ σ.26 τὸ ἄγαλμα εὑρέθη ἐν τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναμεμιγμένον μετ' ἄλλων λειψάνων προερχομένων ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου, ὁ δὲ Καββαδίας εἰκάζει ὅτι, ἐὰν ὄντως ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου περισυνελέγη, θὰ κατέπεσεν ἐκεῖ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἀρχαϊζόντων τοιούτων ἀγαλμάτων παραδείγματα ἔχει τὸ ἐν Ἐλευσῖνι Μουσεῖον· πρβ. Reinach Rép. st. III, 184, 2 = Arndt Einzelaufn. 1299. Deonna αὐτ. 198 εἰκ. 6. Schmidt αὐτ. σ. 48. = Le Bas Monuments πίν. 4, 1. Ἐν προσεχεῖ δημοσιεύσει τοῦ Κουρουνιώτου ὁ ἀσφαλῶς ἀρχαΐζων λεκανηφόρος Διόνυσος τῆς Ἐλευσῖνος θὰ ἔχῃ καὶ τὸ βάθρον αὐτοῦ μετ' ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς.

20: Λεκανηφόρος ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ἀρ. 75.

Ἐν τῷ ἄλλῳ νεωτέρῳ πλαστικῷ τύπῳ αἱ λεκανηφόροι παρίστανται μόνον κατὰ τὸ κατώτερον ἥμισυ ἐνδεδυμέναι. Τοιοῦτος δὲ τύπος εἶναι ἁρμοδιώτερος πρὸς χρῆσιν καὶ ἐν κρήναις καὶ ἐν ἀναβρυτηρίοις. Διδακτικώτατον τούτου μαρτύριον νομίζω τὸ ἀνέκδοτον μικρὸν ἀναβρυτήριον τὸ ἀποκείμενον ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Σπάρτης ὑπ' ἀριθ. 836 τὸ ὁποῖον ἀναπαριστᾷ ἐν μικρογραφίᾳ τὴν συγκρό-

21: Πῖδαξ ἐν Σπάρτῃ.

τησιν τοιούτων κρηναίων κατασκευασμάτων **(εἰκ. 21)**. Ἐν τῷ πολυπίδακι τούτῳ λίθῳ φαίνεται καὶ ἡ θέσις τῶν λεκανηφόρων γυναικῶν. Ἡ βάσις τοῦ πίδακος ἔχει σχῆμα τετράγωνον, τοῦ ὁποίου ἑκάστη πλευρὰ ἔχει μῆκος 0.49, τὸ δὲ σῳζόμενον ὕψος εἶναι περίπου 0.40. Ἦτο ἐντετειχισμένον ἐν τῇ ὁδῷ Ἄγιδος οἰκίᾳ Νικ. Φίλια καὶ Δ. Τυροβολᾶ μέχρι τοῦ 1906, ὅτε κατετέθη εἰς τὸ μουσεῖον Σπάρτης. Κατὰ τὰς γωνίας κατέρχονται δελφῖνες, ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῶν ὁποίων σῴζονται τὰ λείψανα ἱππευόντων μικρῶν παιδίων, πιθανώτατα Ἐρώτων. Τὰ στόματα τῶν δελφίνων ἔχουσιν ὀπάς, διὰ τῶν ὁποίων ἀνέβρυε τὸ ὕδωρ. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐχρησίμευον καὶ αἱ ὀπαὶ αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τοῖς ὀστρέοις, τὰ ὁποῖα κρατοῦσιν αἱ κατὰ τὸ μέσον ἑκάστης πλευρᾶς ἱστάμεναι γυναικεῖαι μορφαί. Ἡ παρουσία τῶν δελφίνων καὶ τῶν ὀστρέων ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι αἱ γυναικεῖαι μορφαὶ παριστῶσι Νηρηΐδας ἢ Ἀφροδίτας. Αἱ ἐπὶ τοῦ ἀποκεκρουμένου ἀνωτέρου μέρους φαινόμεναι ὀπαὶ δεικνύουσι τὴν διὰ διαφόρων ἐν τῷ μαρμάρῳ λελαξευμένων σωλήνων διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος εἰς τοὺς πίδακας.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ πίδακος τούτου τὸ μουσεῖον τῆς Σπάρτης ἔχει ὑπ' ἀριθ. 99 (Tod-Wace Catalogue of the Sparta Museum 148) καὶ 1410 καὶ μεμονωμένα ἀγαλμάτια τοιούτων κρηναίων Νυμφῶν, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι καὶ αὐτοτελῶς ὑπῆρχον τοιαῦτα ἐν χρήσει. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ταῦτα δὲν ἔχουσιν ὀπήν τινα ἐν τῇ ὀστρεομόρφῳ λεκάνῃ, δυνατὸν ἄρα νὰ ἦσαν καὶ ἁπλῶς διακοσμητικὰ **(εἰκ. 22, 23)**.

Ἀλλ' ὅ,τι εἶναι ἄξιον προσοχῆς, εἶναι ὅτι καὶ αἱ ἐν τῷ πίδακι Νύμφαι καὶ τὰ αὐτοτελῆ ἀγαλμάτια 99 καὶ 1410 καὶ τὸ παρὰ Reinach Répert. st. II 405, 3. παρέχουσιν ἀντίγραφα τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται καὶ τὰ δύο ἀγάλματα τῶν Τράλλεων, τό τε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸ ἐν Σμύρνῃ.

Ἡ συχνὴ αὕτη ἐν τῇ διασπορᾷ ἐπανάληψις δεικνύει ὅτι τὸ πρωτότυπον ἦτο ἐξαίρετόν τι ἔργον ὀνομαστοῦ τεχνίτου.

Πρόσθετον δὲ τεκμήριον τοῦ πράγματος εἶναι

22: Λεκανηφόρος Σπάρτης

καὶ ἡ ὕπαρξις ταυτοσχήμων ἀγαλμάτων, ἀλλ' ἄνευ τῆς λεκάνης ἢ τοῦ ὀστρέου, οἷον τὸ ἐν Cassel ὡς Ἀφροδίτη ὑπάρχον M. Bieber Die antiken Skulpturen und Bronzen im kgl. Museum Fridericianum zu Cassel (1915) σ. 14 ἀρ. 30 πίν. XXII.

Τὸν αὐτὸν τύπον ἔχομεν ὡς Ἀφροδίτην καὶ ἐν τῷ ἐξ Ἀλγερίου ἀγάλματι Reinach Rép. stat. IV, 227, 3· πρβ. αὐτ. 200, 3—5. 202, 1—3. II 357, 9—10. 358, 1—4. 339, 1—8. 10. III, 104, 9. 115, 2. κ. ἄ. Ἀφροδίτη μετασκευασθεῖσα εἰς λεκανηφόρον εἶναι τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ ἐν Belvedere ἄγαλμα (Amelung Skulpt. Vat. Mus. II, 223 ἀρ. 77), παρ' ᾧ τὸ ἔνδυμα ἔχει ἄλλην διαμόρφωσιν ἢ ἡ Τραλλιανή.

23: Σπάρτης 1410.

Συγγενεῖς, ἀλλ' οὐχὶ ταυτόσχημοι τῇ Τραλλιανῇ εἶναι αἱ Ἀφροδῖται Amelung Vatikan I, 743 ἀρ. 639 (Julia Soaemias ἡ μήτηρ τοῦ Ἐλαγαβάλου ὡς Ἀφροδίτη). I, 767 ἀρ. 673. II 696 ἀρ. 433.

Τὸν τύπον τῆς λεκανηφόρου τῶν Τράλλεων μετὰ παραλλαγῶν εὑρίσκομεν ἄνευ λεκάνης ὡς Ἀφροδίτην καὶ μεταξὺ τῶν πηλίνων κορῶν παρὰ Winter Typen II 209,8 (= Furtwängler S. Sabouroff πίν. 130). 212,4.7.8. 514,6.7.8. Γυμνὴν λεκανηφόρον, τῆς ὁποίας τὸ ἱμάτιον ἀνεμοῦται σφοδρότατα ἀπὸ τῶν βραχιόνων, βλ. παρὰ Winter αὐτ. 218,2.

Ἀξία ἰδίας μνείας, ὡς μοναδική, εἶναι ἡ μαρτυρία τῶν Σαμιακῶν νομισμάτων. Ἐπί τε αὐτονόμων καὶ αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων τῆς νήσου ἀπαντᾷ ὡς ὀπισθότυπος γυνὴ τὰ ἄνω γυμνή, φέρουσα δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ὄστρεον πρὸ αὐτῆς, ὁμοιοτάτη δὲ καθ' ὅλα πρὸς τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα πλαστικὸν τύπον καὶ ἀσφαλῶς ἀποδίδουσα ὅμοιον ἄγαλμα, ἐξαιρετικὴν βεβαίως ἐνέχον διὰ τὴν Σάμον σημασίαν. Ὁ πρῶτος μελετήσας συστηματικῶς τὰ νομίσματα τῆς Σάμου Percy Gardner ἐν Numism. Chronicle 1882, 281 ἐκφράζει τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ παράστασις δυνατὸν νὰ ἀναφέρηται εἰς τὴν Σαμίαν, τὴν θυγατέρα τοῦ Μαιάνδρου καὶ ποταμίαν Νύμφην, τὴν ὁποίαν συνεζεύχθη ὁ ἐν Σάμῳ ἐπιχώριος ἥρως Ἀγκαῖος.

Ἤδη πρότερον ὁ Mionnet περιγράφων τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος Σαμιακὰ νομίσματα παρηρμήνευσε τὴν παράστασιν ὡς Ἀφροδίτην κρατοῦσαν κάτοπτρον (Mionnet Description II 298, 300, 288. 303, 313. Suppl. VI 428, 276. 430, 292. 432, 307). Ὁ Imhoof-Blumer γράφων τὰς Nymphen und Chariten auf griech. Münzen ἐν τῷ Journal intern. d'archéol. numismat. XI 1908, ἐχαρακτήρισεν ἐν σ. 166 ἀρ. 462. 463, πίν. X, 31. 32 τὸν Σαμιακὸν τύπον ὡσαύτως ὡς κρηναίαν Νύμφην. Τὰ οἰκεῖα νομίσματα εἶναι, ὡς εἶπον, αὐτόνομά τε καὶ αὐτοκρατορικά. Τὰ αὐτοκρατορικὰ κατανέμονται εἰς τοὺς αὐτοκράτορας Κόμμοδον, Τραϊανὸν Δέκιον, Ἐτρουσκίλλαν, Γαλλιηνὸν καὶ Σαλωνῖναν, συνήγαγε δὲ τὰ οἰκεῖα παραδείγματα ὁ Imhoof ἔνθ' ἀνωτέρω.

Παρ' ὅλην τὴν σμικρότητα τοῦ αὐτονόμου νομισματίου (Journal πίν., X. 31) εἶναι σαφὴς ἡ κόμμωσις τῆς ὀστρεοφόρου μορφῆς ὡς Ῥωμαϊκὴ μετὰ μακρῶν πλευρῶν καλυπτουσῶν τὰ ὦτα καὶ κορύμβου ἐπὶ τοῦ τραχήλου. Ὥστε πρόκειται σαφῶς περὶ Ῥωμαϊκοῦ τύπου Νύμφης μετ' ἀτομικῶν χαρακτηριστικῶν, περὶ εἰκονικῆς ἄρα παραστάσεως. Ἀλλ' εἰκονικὴ παράστασις ἐπὶ νομίσματος δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ ἢ εἰς ἐπίσημον σύγχρονον γυναῖκα δικαιουμένην ὡς ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτῆς νὰ τύχῃ τῆς τοιαύτης τιμῆς. Ἡ δὲ τοιαύτη παράστασις προϋποθέτει πιθανώτατα καὶ πλαστικὸν πρότυπον ἤτοι ἄγαλμά τι τιμητικὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην τῆς ἀναψυχούσης Νύμφης ἢ ζωοδόχου πηγῆς ἢ καὶ αὐτῆς τῆς Ἀφροδίτης ὡς τοιαύτης νοουμένης ἢ ὡς *ποντίας*, *ποντογενείας* ἢ *ποντογενοῦς*. Ἐὰν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα ἤδη ἄγαλμα τοιούτου τύπου ἔχον κεφαλὴν τῆς αὐτοκρατείρας Ἰουλίας Σοαιμιάδος τῆς μητρὸς τοῦ Ἐλαγαβάλου, (πρβ καὶ Bernoulli Röm. Ikon. II 3, 93 ἕ.), τότε παρατηροῦμεν ὅτι τοιαύτη τις εἰκασία δὲν εἶναι ἀπίθανος.

Παρὰ τοῦ Δίωνος Κασσίου (54,9) γινώσκομεν ὅτι τῷ 1ῳ μ. Χ. αἰῶνι ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος Κλαυδίου, ὅστις ἀπήγαγεν ἐκ Σάμου πλεῖστα ἔργα τέχνης (πρβ. Ἀρχ. Δελτίον 1922, 286

περὶ ἄλλης ἁρπαγῆς), οἱ Σάμιοι ἀνήγειρον τῇ συζύγῳ τοῦ Νέρωνος αὐτοκρατείρᾳ Κλαυδίᾳ Ὀκταβίᾳ ἄγαλμα (Pauly RE² IA, 2217, 60). Τί κωλύει νὰ δεχθῶμεν, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Σαμιακοῦ νομίσματος, ὅτι τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο παρίστα τὴν Ὀκταβίαν ἐν σχήματι Ναϊάδος ἢ Ἀφροδίτης; Ἡ κόμμωσις, οἵαν δεικνύει τὸ νόμισμα, δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Αἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων εἰκόνες τῆς Ὀκταβίας παριστῶσιν αὐτὴν μετὰ διαφόρων κομμώσεων (Bernoulli Röm Ikonographie II, 1 σ. 414). Ἡ δὲ σκέψις τῆς παραστάσεως τῆς Ὀκταβίας ὡς νεαρᾶς Νύμφης εἶναι πρόχειρος, διότι γινώσκομεν ὅτι ἀπέθανεν εἰκοσαετής, φονευθεῖσα τῷ 62 μ. Χ. κατόπιν τῶν ῥαδιουργιῶν τῆς Ποππαίας τῇ διαταγῇ αὐτοῦ τοῦ Νέρωνος, ὑπῆρξε δὲ συμπαθεστάτη παρὰ τῷ λαῷ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ κόμμωσις εἶναι Κλαυδία· πρβ. καὶ Hekler Bildniskunst 209-213. E. Strong Roman sculpture 360, ἰδίᾳ δὲ Steininger ἐν RE² VII, 2135, 44 καὶ 53.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ δευτέρου παρὰ Blumer ἀπεικονιζομένου Σαμιακοῦ νομίσματος τῆς αὐτοκρατείρας Ἐτρουσκίλλης, τῆς συζύγου τοῦ Δεκίου (249-51 μ. Χ.), ἡ ὁμοία παράσταστασις νομίζω ὅτι διὰ τὸν αὐτὸν τῆς κομμώσεως λόγον, εἶναι εἰκονικὴ καὶ ὅτι πρέπει νὰ συνδεθῇ πρὸς αὐτὴν τὴν αὐτοκράτειραν ὡς Νύμφην παριστωμένην ἐν τῷ ὀπισθοτύπῳ, ἐν ᾧ ὁ πρόσθιος τοῦ νομίσματος τύπος παριστᾷ αὐτὴν ὡς ἐν τῇ πραγματικότητι ἦτο.

Περὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων αὐτοκρατορικῶν νομισμάτων δὲν δυνάμεθα μετ' ἀσφαλείας νὰ κρίνωμεν, διότι δὲν ἔχομεν ἀπεικονίσεις πάντων. Πρβ. μόνον BMC Ionia 389, 349 (πίν. 27, 13). 392, 364. Gardner αὐτ. 81, 17 πίν. V, 12 = Blumer αὐτ. 166 σημ. 2.

Ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ ἀπέκειτο μέχρι τῆς ἀποτεφρώσεως αὐτῆς καὶ μικρὸν ἀγαλμάτιον κοιμωμένου ἐπὶ λεοντῆς Ἐρωτιδέως, τοῦ ὁποίου παρέχω ἐνταῦθα φωτογραφίαν ***(εἰκ. 24)***. Τὸ ἀγαλμάτιον σῴζεται ἄριστα, ἡ δὲ ἐργασία ἀνήκει πιθανώτατα εἰς τοὺς πρωΐμους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους.

Τὸ θέμα εἶναι συχνόν, σῴζονται δὲ ἱκανὰ ἀντίτυπα ὁμοίων πλαστικῶν ἔργων (Reinach Rép. stat. I, 353.354.359.377.442 443), τῶν ὁποίων πολλὰ διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν λεπτομερειῶν. Περὶ τοῦ τύπου καθόλου ὁ Furtwängler ἐν Bulletino dell'inst. 1877, 121: πρβ. Daremberg DA I, 2 σ. 1610.

Ἄλλο ἐκ Τράλλεων ἀντίτυπον κοιμωμένου Ἔρωτος ἀπόκειται ἐν Κωνστατινουπόλει· πρβ. Mendel Catalogue II, 320 μετὰ βιβλιογραφίας.

24: Ἔρως κοιμώμενος ἐν Σμύρνῃ.

Ἐκ Τράλλεων προέρχονται καὶ ἱκανὰ ἄλλα περίοπτα γλυπτὰ καὶ ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερεν ἤδη ὁ Edhem ἐν BCH 1904, 61 σημ. 3. Τούτων τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενα περιλαμβάνονται νῦν ἐν τῷ νέῳ καταλόγῳ τοῦ Mendel, τὰ δὲ ἄλλα ἀναφέρω μόνον κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ BCH 1904.

Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν ὁποίων τινὰ ἐμνημόνευσα ἤδη σποραδικῶς καὶ ἀνωτέρω, εἶναι τὰ ἑξῆς: Mendel II 290: ἀνάγλυφον Νίκης. II 291: ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ προσκηνίου τοῦ θεάτρου, II 320: τὸ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἀγαλμάτιον κοιμωμένου Ἔρωτος. II 328: τραγικὸν προσωπεῖον. II 329: κεφαλὴ παιδός. II 365: σύμπλεγμα Ἀφροδίτης καὶ Ἔρωτος. II 416: κεφαλὴ Σεράπιδος. II 460: τεμάχιον ἀρχαϊστικοῦ ἀναγλύφου. II 541-547: ἀρχαῖα γλυπτὰ ὑπό τε τοῦ Collignon καὶ τοῦ Edhem δημοσιευθέντα. II 548: ὁ ἐκ τοῦ θεάτρου Ἀπόλλων μετὰ μακρᾶς βιβλιογραφίας. II 560: ἀγαλμάτιον κωμικοῦ ὑποκριτοῦ. II 630: κεφαλὴ γυναικός (BCH αὐτ πίν III). II 645-646 πλευραὶ κλίμακος ἄμβωνος χριστιανικοῦ.

III 807: Δημήτηρ (BCH αὐτ.). III 1060-1061: ἐπιτυμβιοι στῆλαι μονομάχων III 1109: ἄγαλμα Ρωμαίου αὐτοκράτορος. III 1156: σαρκοφάγος.— Εἰς τοῦτα προστίθενται ἐκ τῆς ἐν BCH ἀναγραφῆς: Εὑρετ. Κων/πόλ. 251: τεμάχιον σαρκοφάγου. Εὑρ. Κωνστ. 252. 253 καὶ 254: ἐπιτύμβιοι στῆλαι Τὸ ὑπὸ τοῦ Perdrizet ἐν Annual Brit. Sch. Athens 1896-97, σελ. 157 πίν. XI δημοσιευθὲν ἀρχαϊστικὸν ἀνάγλυφον τῆς συλλογῆς Ἀποστολίδου.

Ἐκ τοῦ σταδίου καὶ τοῦ θεάτρου τῶν Τράλλεων προέρχονται καὶ τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἀποκείμενα γλυπτά: Beschreibung der antiken Skulpturen zu Berlin σ. 528 ἀρ: 58 α: κεφαλὴ Ἀπόλλωνος· σ. 530 ἀρ. 399 α: εἰκονικὴ κεφαλὴ παιδός· σ. 534 ἀρ. 899 α: τεμάχιον ἀναγλύφου παιδὸς ἐπὶ πάνθηρος ἢ λέοντος (BCH αὐτ. σ. 61 σημ. 1).

Ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀπόκειται κορμὸς νεαροῦ Διονύσου δημοσιευθεὶς ἐν Archaeologia XLIX 1886, 318 πίν. 19. Rev. Arch. X 1887 97. Reinach Rép. stat. II, 137, 4. Klein Praxiteles 212. Br. Mus. Catal. of Sculpt. III 47 ἀρ. 1626.

Ἐν τῷ Λούβρῳ εὑρίσκονται τὰ ἐκ Τράλλεων γλυπτά: 1) Κεφαλὴ γυναικός, συγγενὴς τῇ Δήμητρι τῆς Κνίδου (;) = Collignon ἐν Mélanges Perrot 53 πίν. 1. πρβ. v. Salis Altar von Pergamon (1912) 148 σημ. 3. Collignon Statues funér. grecques (1911) 188 ἑ. εἰκ. 110 ἑ. 2) Κεφαλὴ γυναικὸς = Jahrbuch XIII 1898 Arch. Anzeiger 194 (BCH αὐτ. 61 σημ. 1).

Παρὰ πάντα ταῦτα τὰ ἄξια παντὸς λόγου ἔργα τέχνης καὶ ἄλλα ἴσως ἀκόμη διαφυγόντα με, αἱ Τράλλεις δὲν φαίνεται ὅτι ἀνεγνωρίσθησαν ἔτι εὐρέως καὶ ἀδιασείστως ὡς ἀξιόλογον καὶ σημαντικῆς παραγωγῆς καλλιτεχνικὸν κέντρον, οὐδὲ ἐξηρευνήθη συστηματικῶς ἡ καλλιτεχνικὴ αὕτη παραγωγή. Τελευταῖον ὁ Dickins ἐν τῇ Hellenistic Sculpture σ. 17 ἑ. ἐχαρακτήρισε τὰς Τράλλεις ὡς μέγα καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριον χωρὶς ἐν τούτοις καὶ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀναμφιβόλως ὀρθὴν ταύτην γνώμην του δι' ἀθρόας προσαγωγῆς αὐτῶν τῶν ἐν τῷ τόπῳ γενομένων πολυτίμων εὑρημάτων, ὅσα παρὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερόμενον Ἀπόλλωνα τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ποικιλωτάτης, πρωτοτυπωτέρας τε καὶ ἀντιγραφικῆς, τοῦ Τραλλιανοῦ ἐργαστηρίου δράσεως.

Ἐκτενέστερον εἶχε πρότερον χαρακτηρίσει τὸ Τραλλιανὸν ἐργαστήριον ὁ W. Klein Gesch. gr. Kunst III (1907), 151-153, ἀλλὰ καὶ οὗτος θεωρεῖ τὰς Τράλλεις ὡς ἐργαστήριον ἐξαρτώμενον οὐχὶ μόνον ἐκ Περγάμου, ἀλλὰ καὶ ἐκ Ρόδου, ὅπερ δέν μοι φαίνεται ὅτι δύναταί τις νὰ ἀποδείξῃ, ἐὰν ἀπομακρύνῃ τὸ ἐσφαλμένως ὡς αὐταπόδεικτον λαμβανόμενον ἐπιχείρημα τῆς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ροδιακῆς τέχνης κατασκευῆς τοῦ Φαρνεσείου ταύρου, ἁπλῶς καὶ μόνον, διότι οὗτος ἱδρύθη ἐν Ρόδῳ.

Διὰ βραχυτάτων ἀλλ' ὀρθῶς ἐχαρακτήρισε τὰς Τράλλεις ὡς σημαντικὸν κέντρον τῆς τέχνης τῶν Διαδόχων ἤδη ὁ Sal. Reinach ἐν BCH VI 1882, 176 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς δημοσιεύσεως τῆς κεφαλῆς τῆς Μαινάδος ἢ Ἀριάδνης (πρβ. ἀνωτ. σελ. 67 εἰκ. 5 - 6· ὡς μανθάνω νῦν παρὰ τοῦ

Frickenhaus καὶ τοῦ Buschor γύψινον ἐκμαγεῖον τῆς ἀπολεσθείσης κεφαλῆς εὑρίσκεται ἔν τε τῷ ἀρχαιολογικῷ φροντιστηρίῳ τοῦ Würtzburg καὶ ἐν τῷ Μουσείῳ ἐκμαγείων τοῦ Μονάχου).

Περὶ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Τράλλεων ὁμιλεῖ παρεμπιπτόντως καὶ ὁ Collignon: Mélanges Perrot 57 ἑ. Monum. Piot X ἔνθ' ἀν. καὶ ἐν Statues funér. grecques 180 ἑ. Περὶ τῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως πρβ. καὶ Rayet et Thomas Milet et le golfe Latmique 57 ἑ.

Δὲν εἶναι δὲ πρὸς τὴν ὅλην ταύτην καλλιτεχνικὴν παράδοσιν ἄσχετον ὅτι καὶ ἐν ὑστέροις χρόνοις κατὰ τὴν μεγάλην τῆς Βυζαντιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς δημιουργικὴν περίοδον ὁ ἕτερος τῶν ἀρχιτεκτόνων τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ***Ἀνθέμιος*** ἦτο Τραλλιανός, τῆς παλαιᾶς ἐκείνης καλλιτεχνικῆς ἀκμῆς ἀπαύγασμα καὶ οἱονεὶ ἀντίστοιχος πρὸς τοὺς ἀρχαίους αὐτοῦ συμπολίτας τὸν ***Μενεκράτη*** καὶ τὸν ***Ἀργέλιον***. Ὁ Ἀργέλιος εἶναι γνωστὸς ὡς οἰκοδομήσας Ἰωνικὸν ναόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Τράλλεσι καὶ ἄλλως ὡς ἀρχιτεκτονικὸς συγγραφεὺς διαπρέψας, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὸ περὶ τοῦ Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ σύγγραμμα αὐτοῦ. Ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ τῶν ναῶν ὁ Ἀργέλιος προετίμα τοῦ Δωρικοῦ ῥυθμοῦ τὸν Ἰωνικόν. (Πρβ. Vitruv. de archit. VII praef. 12. IV, 3, 1. Brunn Künstlergesch. II 342. Springer-Wolters Kunsgesch. des Altert.[12] 377-379, ἔνθα προκρίνεται ἡ γραφὴ τοῦ ὀνόματος ***Ἀρκέσιος***, ἥτις ᾐκάσθη ὑπὸ τοῦ Rose ἐκ τῆς ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν χωρίων τοῦ Βιτρουβίου (IV, 3, 1) ἀπαντώσης ἐσφαλμένης: ***Tarchesius***· ἰδὲ Pauly RE [2] II 548 (O. Puchstein). 1169 (Fabricius) Τὴν γραφὴν ***Ἀργέλιος*** τηρεῖ ὁ H. Thiersch ἐν Thieme-Becker Lexikon der bildenden Künstler II, 90). Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἀργέλιος οὗτος δὲν ἦτο μόνον ἱκανὸς ἀρχιτέκτων, ἀλλὰ καὶ εἰδικὸς συγγραφεύς, δεικνύει ὅτι τὸ περιβάλλον, ἐν ᾧ ἔζη καὶ ἔδρα, ηὐνόει τοιαύτῃ τινὶ δράσει καὶ ἐνέπνεε τὸν ἄνδρα πρὸς ἀνωτέραν πνευματικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀσχολίαν.

Νομίζω ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε, καίπερ μακρὰν πάσης συστηματικῆς ἐξετάσεως, περὶ τοῦ ἐργαστηρίου τῶν Τράλλεων γενομένη παρέκβασις εἶναι ἱκανὴ ὅπως παραστήσῃ τήν τε ἔκτασιν καὶ τὴν πολυμέρειαν τοῦ καλλιτεχνικοῦ τούτου κέντρου, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Ἡ ἐν ἀρχῇ γενομένη σύγκρισις τῶν δύο ἀντιτύπων, τοῦ τε ἐν Σμύρνῃ καὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ, καθώρισε τὴν ἀξίαν ἑκατέρου. Τὸ Τραλλιανὸν φαίνεται κατασκευασθὲν ἐν τῇ ὑστέρᾳ Ἑλληνιστικῇ λεγομένῃ περιόδῳ, ὅτε ἤκμαζεν ἡ δρᾶσις τοῦ ἐργαστηρίου.

Ἀλλ' ἤδη προέχει τὸ ζήτημα τῆς χρονολογικῆς κατατάξεως τοῦ πρωτοτύπου τῶν ἀγαλμάτων τούτων ὡς καὶ τῆς πιθανωτάτης αὐτοῦ ἑρμηνείας.

Ὅπως ἤδη ὁ Amelung ὀρθῶς παρετήρησε δημοσιεύων τὸ Παμφίλειον ἀντίτυπον ἡ ἐργασία τοῦ τε χιτῶνος καὶ τοῦ ἱματίου, αἱ ἀναλογίαι τοῦ κορμοῦ καὶ ὁ τύπος τῆς κεφαλῆς φέρουσι πρὸς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος καὶ δὴ καὶ πρὸς τὸν κύκλον τοῦ πλαστικοῦ κόσμου τοῦ Παρθενῶνος, μεθ' οὗ πολλὰ τὰ κοινὰ ἔχουσι τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγάλματα (Röm. Mitt. XVI 1901, 22. 24 ἑ. Arndt εἰς πίν. 358-9 τῶν Denkmäler τοῦ Bruckmann).

Ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης ὄψεως ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου τοῦ καλύπτοντος τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ σώματος καὶ τοῦ ὀλισθαίνοντος πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον χιτῶνος ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸ περίφημον σύμπλεγμα τῶν ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετοῦ τοῦ Παρθενῶνος προερχομένων, ἀποκειμένων δὲ νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ Μοιρῶν, μάλιστα δὲ τὴν ἀνακεκλιμένην ἐξ αὐτῶν, ἡ ὁποία νομίζει τις ὅτι ἠγέρθη καὶ ἵσταται πρὸ ἡμῶν (πρβ. προχείρους ἀπεικονίσεις Brunn-Bruckmann ἀρ. 186. Bulle Der schœne Mensch [2] Taf. 177. Winter Kunstgeschichte in Bildern. I [2] Altertum 270, 2. A. Smith Sculptures of the Parthenon πίν. 5. M. Collignon Le Parthénon (1912) πίν. 51. Μικρὰ ἔκδ. (1914) πίν. 15· Διώνην καὶ Ἀφροδίτην καλεῖ τὸ σύμπλεγμα τῶν δύο ὁ Lechat Phidias (1924) 113.

Ἡ τεχνικὴ συγγένεια τῶν ἡμετέρων ἀγαλμάνων καὶ τῆς ἀνακεκλιμένης Μοίρας δὲν εἶναι μόνον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καταφανής, ἀλλὰ φθάνει εἰς λεπτομερείας ἐξεργασίας καὶ συνθέσεως, οἷα ἡ διατύπωσις τοῦ χιτῶνος καὶ τῆς πτυχώσεως

αὐτοῦ, ἡ ὑπ' αὐτὸν διαφάνεια τοῦ στήθους, τὸ μεταξὺ τῶν μαστῶν τρίγωνον τῆς πτυχώσεως, ἡ κατολίσθησις τοῦ χιτῶνος πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ κορμοῦ, ἡ τοῦ παχέος ἱματίου τέλος χρησιμοποίησις καὶ ὁμοία ἐκμετάλλευσις τῶν πτυχῶν αὐτοῦ καὶ ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὸ λεπτὸν χιτῶνα, τὴν ὁποίαν τοσάκις ἐτονίσαμεν καὶ ἡ ὁποία ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τοῦ 5ου αἰῶνος ἔφθασε τὴν ὀργανικωτάτην αὐτῆς διατύπωσιν, ἐκ τῆς ὁποίας πλουσίως ἤντλησαν καὶ οἱ μετέπειτα αἰῶνες ἄλλοτε ἄλλως διαμορφοῦντες τὰ ἄφθονα ἐκείνης θέματα (πρβ. Hekler Röm. weibliche Gewandstatuen (Münchener arch. Studien) 116. 119-121).

Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην τῶν ὑφασμάτων καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῆς ἐκμετάλλευσιν εὑρίσκομεν ἤδη παλαιότατα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ πλαστικῇ καὶ ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν Σελινουντίων μετοπῶν καὶ τῆς Ἥρας τοῦ Σαμίου Χεραμύου καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν καὶ συγχρόνων ἔργων μέχρι τῶν περὶ τὰς Κόρας τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως χρόνων ἔχει ἤδη γίνει μέγα πρὸς τὰ πρόσω βῆμα, ἀπ' αὐτῶν δὲ μέχρι τοῦ κύκλου τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐναετίων αὐτοῦ ἥ τε καλλιτεχνικὴ σύλληψις τοῦ ἐνδύματος ὡς πλαστικοῦ θέματος καὶ ἡ δεξιότης περὶ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἀπόδοσιν τῆς διαφόρου φύσεως τοῦ ὑφάσματος ὡς καὶ ἡ αἰσθητικὴ αὐτοῦ ἐναρμόνισις ἐν τῷ συνόλῳ ἔχουσι φθάσει ὄντως εἰς ἀνυπέρβλητον ὕψος. Τὴν αὐτὴν πορείαν διαισθανόμεθα ἐπιτελεσθεῖσαν καὶ ἐν τῇ γραφικῇ διὰ τῶν ἀνεπαρκῶν καὶ ἀμυδρῶν ἀπηχήσεων τῆς ἀγγειογραφίας ἀπὸ τῶν πρωταττίκων ἀγγείων μέχρι τοῦ Εὐφρονίου καὶ τοῦ Δούριδος καὶ τοῦ Βρύγου καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ Μειδίου καὶ τῶν ὁμοίων αὐτῷ ἀγγειογράφων. Καὶ ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ τέχνῃ χρησιμοποιεῖται τὸ ἔνδυμα ὅπως ἐνισχύσῃ τὸ πλαστικὸν σύνολον, ἀλλ' ἡ προσαρμογὴ αὐτοῦ εἶναι συμβατικὴ καὶ βεβιασμένη καὶ τυπική, μέχρις οὗ καταστῇ τοῦτο ὀργανικὸν μέρος τοῦ θέματος καὶ ἀποκτήσῃ αἰσθητικὴν ὀντότητα, ἡ ὁποία χωρὶς νὰ ἐπικρατῇ συνεργάζεται καὶ συνοδεύει τὸ σῶμα καὶ οἱονεὶ συγχωνεύεται μετ' αὐτοῦ, παρέχουσα καὶ λαμβάνουσα ζωήν. Ἡ εὔστοχος παρατήρησις τοῦ Petersen Kunst des Phidias 131 περὶ τῆς ἀνακεκλιμένης Μοίρας τοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος ἰσχύει περὶ παντὸς συγγενοῦς ἔργου τῆς περιόδου ἐκείνης «Der Körper, λέγει ὁ P., ist so voll blühendsten Lebens, so frisch und warm, wie Marmor sein kann, und die Falten, die kräftigen des Mantels, wie die feinen des Untergewandes, umspielen die Formen mit tausendfacher Bewegung, besonders über Schoss und Busen, gleich wie leise zitternde Wellen durchsichtigen Wassers über hell leuchtendem Grunde».

Πρβ. καθόλου περὶ τῆς τέχνης τῆς περιόδου ταύτης ἐκτὸς τῆς παλαιοτέρας βιβλιογραφίας τελευταῖον τὴν ὡραίαν ἀνάλυσιν τοῦ von Salis Die Kunst der Griechen [2] 78 ἑ. 122 ἑ. κἀ., ἰδίᾳ δὲ περὶ τῶν ἐναετίων Kekule von Stradonitz Über eine weibliche Gewandstatue aus der Werkstatt der Parthenongiebelfiguren 18. Schrader Phidias 263 ἑ. Lechat Phidias 66 ἑ. 77 ἑ. 122 ἑ. Δὲν εἶδον ἀκόμη τὸ βιβλίον τοῦ Hekler Die Kunst des Phidias (1924), περὶ οὗ πρβ. G. Lippold Deutsch. Liter. Zeit. 1925, 360.

Ποικίλοι βεβαίως παράγοντες συνετέλεσαν εἰς τὴν νέαν ταύτην διαμόρφωσιν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ φυσικώτατον διατύπωσιν τῶν πλαστικῶν ἔργων, ἀλλ' ὁ κυριώτατος εἶναι ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου καθ' ὅλου καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἐπὶ τὸ καλαισθητικώτερον καὶ ἡ τοῦ ὄμματος τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἄσκησις καὶ ἐκλέπτυνσις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὅλου ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀναβαπτίσματος τοῦ συντελουμένου διά τε τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν μεγαλουργημάτων, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ διὰ τῆς μακρᾶς ἀσκήσεως καλλιτεχνικοῦ βίου ἀποκτηθεῖσα δεξιοτεχνία. Ὅτι δὲ καὶ μεταξὺ τῶν τεχνῶν θὰ ὑπῆρχέ τις ἀλληλοδράνεια καὶ ποιά τις τάσις πρὸς μίμησιν ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῆς φύσεως ἑκάστης τέχνης διαγεγραμμένων ὁρίων δὲν εἶναι βεβαίως ἀφύσικον, ἀλλὰ ἀμφίβολον εἶναι ἂν πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐπίδρασιν ταύτην, ἰδίᾳ δὲ τῆς γραφικῆς ἐπὶ τὴν πλαστικήν, ἐν πολὺ ἐκτεταμένῳ μέτρῳ, ὅπως προσεπάθησε νὰ παραστήσῃ ὁ Schroeder τελευταῖον καὶ ἐν Jahrbuch des Instituts XXX 1915, 95 ἑ.· πρβ. Körte Jahrbuch XXXI 1916, 278. 280 ἑ.

Ἐκ τῆς πρὸς τὰς «Μοίρας» παραβολῆς τῆς

τέχνης τῶν ἡμετέρων ἀγαλμάτων ὁρμώμενός τις δύναται, ὡς ἔπραξεν ἤδη καὶ ὁ Amelung, κατ' αὐτὸν δὲ καὶ ὁ Arndt, νὰ προσκομίσῃ καὶ ἄλλα παραδείγματα τεχνικῶς συγγενῆ. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἀετωμάτων προστίθεται ἡ Ἶρις τοῦ δυτικοῦ (πρβ. Sauer Jahrb. 1908, 101), ὁ γυναικεῖος κορμὸς C τοῦ αὐτοῦ δυτικοῦ. Ἐξ ἄλλων δὲ ἔργων ὁ νεωστὶ δικαίως ὑπὸ τοῦ Schroeder ἐξαρθεὶς (Jahrb. 1915 σ. 123 πίν. 2) Βερολίνιος κορμὸς τοῦ Διονύσου. Ἐκτὸς τῆς τεχνικῆς συγγενείας πλησιάζουσι καὶ κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὰ ἡμέτερα ἀγάλματα ἡ ἐν Βερολίνῳ ἐκ Βενετίας Ἀφροδίτη, ἡ ὑπὸ τοῦ Kekule τὸ πρῶτον δημοσιευθεῖσα (Über eine weibliche Statue aus der Werkstatt der Parthenongiebel) τελευταῖον δὲ ὑπὸ τοῦ Frickenhaus Jahrb. XXVIII 1913 341 ἑ. θεωρηθεῖσα ὡς ἀντίγραφον τῆς ἐν Ἤλιδι χρυσελεφαντίνης Ἀφροδίτης τοῦ Φειδίου. (Πρβ. τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Schroeder ἔνθ' ἀν. σ. 99 ἑ, ὁ ὁποῖος στηριζόμενος καὶ εἰς τὸν Amelung Bonn. Jahrbücher 101 (1897) 157 καὶ Röm. Mitt. XV 1901 26 Anm. 1 ἀποφαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναμεταφράσῃ τις τὴν Βερολινίαν Ἀφροδίτην εἰς χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα. Παρ' ὅλας τὰς τεχνικὰς ἐνστάσεις εἶναι ἐν τούτοις ἀκόμη τολμηρὸν νὰ ἀποφαίνηταί τις μετὰ μεγάλης βεβαιότητος περὶ ζητημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐν πάσει ἐναργείᾳ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς.

Πρὸς τούτοις εἶναι σημαντικὸν τὸ ἐξ Ἤλιδος ἀγαλμάτιον, τὸ ὁποῖον δημοσιεύει ὁ Frickenhaus. Πρβ. Körte Jahrbuch 1916. 28 ἑ. καὶ τοῦ Schrader Phidias 71 ἑ.

Ἡ Βερολινία Ἀφροδίτη προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ καλλιτεχνικοῦ κύκλου, ἐξ οὗ καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ κορμοῦ τῶν Τράλλεων, ἀλλὰ τὸ σχῆμα αὐτῆς διαφέρει, καθ' ὅσον ἔχει τὸν ἀριστερὸν πόδα ὀλίγον ὑψωμένον καὶ πατοῦντα ἐπὶ χελώνης, τοῦτο δὲ εἶναι αἰτία διαφόρου διατάξεως τοῦ ἱματίου, τὸ ὁποῖον δὲν καλύπτει ὁλόκληρον τὸ δεξιὸν σκέλος, ἀλλὰ φθάνει ὀλίγον κάτω τοῦ γόνατος καὶ ἐκεῖθεν ἀνέρχεται πρὸς τὸν ἀριστερὸν μηρόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ πίπτει, καταλεῖπον ἀκάλυπτον τὴν ἐν μόνῳ τῷ χιτῶνι προβαλλομένην κνήμην. Ὡσαύτως δὲν ἔχει ἄνω τὸ ἱμάτιον τὴν παχεῖαν πολύπτυχον τύλην. Ὅμοιος εἶναι πρὸς τὰ ἀγάλματα ἡμῶν ὁ χιτὼν καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἀποπτύγματος, θὰ ἦτο δὲ ὁμοία πάντως καὶ ἡ ἐξεργασία, ἂν ἡ κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο φθορὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ καλλίστου ἔργου δὲν καθίστα δυσχερῆ τὴν παραβολήν. Ἡ κατάπτωσις τοῦ χιτῶνος κάτω ὑπὸ τὸ ἱμάτιον κατ' εὐθείας πτυχὰς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ Τραλλιανοῦ κορμοῦ.

Τὴν αὐτὴν περίπου σχέσιν πρὸς τὸν τύπον τῶν Τράλλεων ἔχει καὶ ὁ ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις γνωστὸς τύπος τῆς λεγομένης Εὐτέρπης τῆς Νεαπόλεως, τοῦ ὁποίου καλὸν ἀντίγραφον, εὑρίσκετο, ὡς εἶπον, καὶ ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ σχολῇ· πρβ ἀνωτ. σ. 68 ἑ. ***(εἰκ. 7-8).***

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ, ὁ ὁποῖος ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς αὐτῆς καλλιτεχνικῆς κατευθύνσεως κατάγεται, δὲν παρατηροῦμεν ταυτότητα τοῦ σχήματος, ἀλλὰ μόνον συγγένειαν. Καὶ ἐνταῦθα ὁ ἄνω κορμὸς προβάλλει ἐν χιτῶνι λινῷ ὁμοίως ἀποδιδομένῳ, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον καλύπτει ὅλον σχεδὸν τὸν κάτω κορμὸν ἀπὸ τῆς γλουταίας χώρας καὶ ἀνερχόμενον πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν ἄνευ πολὺ βαθείας πτυχώσεως καὶ τύλης ἄνω, ἀφήνει νὰ καταπέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀρ. μηροῦ καὶ μέρους τῆς κοιλίας τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου, σχηματιζομένου οὕτω τριγωνικοῦ τινὸς ἀποπτύγματος. Ὡσαύτως εἶνε χαρακτηριστικὴ ἡ διασταύρωσις τῶν σκελῶν καὶ ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ μεγάλη κλίσις τοῦ σώματος ἡ προκαλοῦσα τὸ στήριγμα.

Εἰς τὴν αὐτὴν σειράν, ἀλλὰ μετὰ ταυτότητος σχεδὸν τοῦ σχήματος ἀνήκουσι καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν μεγάρων Valentini, Odescalchi καὶ Lanzeroni τῆς Ῥώμης, τὰ ὁποῖα εἰς τὸν Ἀγοράκριτον ἀποδίδων ἀναφέρει ὁ Furtwängler Meisterw. 654· πρβ. Arndt-Amelung Einzelaufn. 1161 καὶ Arndt εἰς Bruckmann's Denkm. 538-539). Ἄλλο ἀντίγραφον ἀναφέρει ὁ Amelung ὡς εὑρισκόμενον ἐν τῷ δημοσίῳ κήπῳ τοῦ Frascati, ὅμοιον δὲ φαίνεται καὶ τὸ παρὰ Clarac Mus. de sculpture (= Reinach Rép. stat. I) 981, 2519c ἀπεικονιζόμενον ἐκ τῆς συλλογῆς Pamfili. Τοῦ αὐτοῦ δὲ τέλος καλλιτεχνικοῦ κύκλου ἔργον θεωρεῖ ὁ Arndt καὶ τὸ ἐν Villa Albani ἀρ. 612 ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ κεφαλῆς τοῦ Λυκείου, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ στάσει τῶν ποδῶν εἶναι ἠρεμώτερον τοῦ Παμφιλείου καὶ τοῦ Τραλλιανοῦ. Ὡσαύτως ὅμοιον,

ἀλλ' ἄνευ ζώνης τοῦ χιτῶνος, εἶναι καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς παλαιᾶς συλλογῆς Ludovisi (Schreiber Die antiken Bildwerke der Villa Ludovisi n° 112), τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζει ἰχνογράφημα ὁ Amelung σ. 28 καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ὀνομασία Ἀφροδίτη καθίσταται πιθανωτάτη ἔκ τινος χαλκοῦ ἀγαλματίου τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου ἐκ Παραμυθιᾶς προερχομένου καὶ φέροντος περιστερὰν (Walters BMC Bronzes n° 279 pl. vi).

Ἀλλὰ πάντα τὰ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀγάλματα ταῦτα, διὰ τῶν ὁποίων εἰργάσθη ὁ Amelung δὲν παρέχουσιν ἀκριβῆ ἀντίγραφα τοῦ τύπου Pamfili—Τράλλεων, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον μᾶλλον ἀπηχήσεις καὶ συγγενεῖς καλλιτεχνικοὺς τύπους. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τραπῶμεν καὶ ἄλλην ὁδὸν πρὸς παρακολούθησιν τοῦ τύπου. Ἤδη ὁ Pallat δημοσιεύων τὰ λείψανα τῆς ζωφόρου τοῦ Ἐρεχθείου ἐν Antike Denkmäler II πίν. 31—34 παρετήρησε περὶ τοῦ ἀναγλύφου πίν. 33,17 ὅτι ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἐν Βερολίνῳ μεγάλην «Φειδιακὴν» Ἀφροδίτην, ὁ δὲ Kekule von Stradonitz ἐδέχθη τὴν παρατήρησιν ἐν τῇ Griechische Skulptur [3] (1922) 107, ἔνθα καὶ ἀπεικονίζεται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνάγλυφον· πρβ. Pallat καὶ ἐν Amer. Journ. of Arch. XVI 1912, 174 ἑ.

Τὸ αὐτὸ πρότυπον φαίνεται ὅτι ἔχει ὑπ' ὄψει αὐτοῦ ὁ τεχνίτης καὶ ἐν τῷ ὀλίγον παρηλλαγμένῳ τεμαχίῳ 31, 17. πρβ. Bruckmann πίν. 33, δεξιά. Ἤδη δὲ ὁ Pallat παρετήρησεν ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ant. Denkmäler ὅτι ἡ ἐξεργασία δεικνύει τὸν τεχνίτην ὡς τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν τοῦ συμπλέγματος 33, 16. Πρὸς τὸν τύπον τοῦτον συγγενεύει ἀναμφισβητήτως καὶ τὸ ἐν Βερολίνῳ ἀγαλμάτιον Bruckmann πίν. 673 ἀριστερὰ μετὰ βιβλιογραφίας ἐν τῷ κειμένῳ. Ὡσαύτως δὲ κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Τραλλιανῆς καὶ Pamfili ἐγένετο καὶ τὸ ἐν Φραγκφούρτῃ ἀγαλμάτιον Reinach R. S. IV, 417,6=423,3, τὸ ἀπεικονισθὲν ἔπειτα καὶ ἐν τῷ κειμένῳ εἰς Bruckmann πίν. 673 ἀρ. εἰκ. 2. Τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο εἶναι ἀδέξιος σμίκρυνσις Ρωμαϊκῶν χρόνων τοῦ μνημειώδους τύπου Doria-Τράλλεων, τοῦ ὁποίου παρεγνωρίσθη τελείως ἡ πτύχωσις τοῦ τε χιτῶνος καὶ τοῦ ἱματίου. Τὸ πήλινον εἰδώλιον Castellani (Bruckmann αὐτ. κείμ. εἰκ. 1) διὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἱματίου συνδέεται πιθανῶς πρὸς ἄλλον συγγενῆ μέν, ἀλλά πως διάφορον τύπον. Ἐκτὸς τούτου νομίζω ὅτι ἡ ζωφόρος τοῦ Ἐρεχθείου παρέχει ἐν τῷ ἐν πίν. 33,16 ἀναγλύφῳ συμπλέγματι τῆς ἐν Ant. Dekm. δημοσιεύσεως τοῦ Pallat καὶ τοῦ τύπου Doria-Τράλλεων ἀντίγραφον (πρβ. Bruckmann πίν. 33 ἀριστερά. Amer. Journ. of Arch. 1912, 186. Blümel Zwei Strömungen in der att. Kunst des V Jahrh. 20). Ἐν τῷ συμπλέγματι εἰκάζεται ὡσαύτως Δημήτηρ καὶ Κόρη. Ὁ τύπος Doria-Τράλλεων διαφαίνεται σαφῶς ἐν τῇ ἀριστερᾷ γυναικείᾳ μορφῇ, ἥτις σπεύδει μετὰ τῆς ἄλλης πρὸς δεξιά. Ἡ ὁμοιότης παρὰ τὸ ἄζωστον τοῦ χιτῶνος καὶ τὴν ἐκ τῆς φορᾶς τῆς μορφῆς παραγομένην διάφορον πτύχωσιν εἶναι κατὰ τοῦτο πολύτιμος, καθ' ὅσον διδάσκει τὴν ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ θησαυρῷ, ἐξ' οὗ ἤντλησεν ὁ συνθέσας τὴν ζωφόρον τοῦ Ἐρεχθείου παράλληλον ὕπαρξιν τῶν δύο τύπων, τῆς τε Βερολινίας Ἀφροδίτης καὶ τῆς Τραλλιανῆς. Εἶναι δὲ πρὸς τούτοις διδακτικὴ καὶ διὰ τὴν φανερὰν καὶ ἀναμφισβήτητον ἐξάρτησιν τῆς ζωφόρου ἐκείνης ἐκ τῶν ἑτοίμων καὶ ἀπηρτισμένων πρωτοτύπων τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰῶνος. Ἴσως δὲ οὕτως ἐνισχύεται καὶ ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἤδη ἐκ τῆς οἰκοδομικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Ἐρεχθείου εἴχομεν σχηματίσει περὶ τῆς δευτερευούσης καλλιτεχνικῆς σημασίας καὶ τῆς ἑνιαίας μέν, ἀλλ' οὐχὶ πρωτοτύπου συλλήψεως τῆς ζωφόρου ταύτης (Friederichs-Wolters 812--820 σελ. 298). Ἀλλὰ καὶ ἡ ζωφόρος αὕτη ἀψευδῶς μαρτυρεῖ διὰ τούτου πόσον καὶ αὐτοὶ οἱ «λιθουργοὶ» ἦσαν ἐμπεποτισμένοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς τέχνης καθ' ὅλου καὶ ἦσαν δεκτικοὶ τῆς ἀκτινοβολίας τῶν μεγάλων δημιουργῶν.

Τὰ ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ Ἐρεχθείου ἔργα μετὰ τὰς ἐπιγραφικὰς ἐρεύνας τοῦ Washburn, τοῦ Frickenhaus (Amer. Journ. of Arch. 1906, 1 ἑ.) καὶ τοῦ Caskey (Athen. Mitt. XXXVI 1911, 317 ἑ.) καὶ τοῦ Dinsmoor (Amer. Journ. of Archaeol. 1921, 245 ἑ.) γινώσκομεν ὅτι εἶχον συντελεσθῆ τὸ θέρος τοῦ 407 π. Χ., ἔχομεν ἄρα τὸ κατώτερον χρονικὸν ὅριον, πρὸ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ὁ ἡμέτερος τύπος. Ἐκτὸς δὲ τοῦ τρόπου τῆς

καλλιτεχνικῆς συνθέσεως καὶ αὐτὸς ὁ ῥυθμὸς τῶν ἐνδυμάτων καθ' ἑαυτὸν ἐξεταζόμενος δεικνύει ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Ἐρεχθείου εἶναι νεώτερα τῶν ἐνναετίων τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἀπ' ἐκείνων ἐξηρτημένα. Τελευταῖον ἐξήτασε λεπτομερέστερον τὰ ζητήματα ταῦτα ὁ Carl Blümel Zwei Strömungen in der att. Kunst des V Jahrh. (1924) 16 ἑ. 20 ἑ.

Ἀπό τε ἐπιγραφικῆς καὶ ἄλλης ἀπόψεως διδακτικὴ βεβαίως θὰ εἶναι ἡ παρεξέτασις τῆς ζωφόρου τοῦ Ἐρεχθείου πρὸς τὰς ἀρχιτεκτονικὰς ἐπιγραφὰς IG I 324 a-e, τὴν ὁποίαν ἀγγέλλει ὁ P. De la Coste-Messelière BCH XLVI 1922, 485 ἑ.· πρβ. BCH XLVII 1923, 506 σημ. 1.

Ἀλλ' ἀκόμη σπουδαιοτέρα φαίνεται ἡ ὁμοιότης, τὴν ὁποίαν εὑρίσκω μεταξὺ τοῦ ἡμετέρου τύπου καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ζωφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης συμπλέγματος δύο ἱσταμένων γυναικῶν, τῶν ὑπ' ἀριθ. 20 καὶ 21 ἐν ταῖς δημοσιεύσεσι τοῦ μνημείου. Πρβ. ἀπεικονίσεις τῆς ζωφόρου παρὰ Ross Tempel des Nike Apteros Taf. 11. 12, Le Bas Voyage archéol. Architecture pl. 9-10, Ancient marbles vol. IX pl 7-10 διὰ τὰς ἐν Λονδίνῳ εὑρισκομένας πλάκας, Sauer ἐν Aus der Anomia (1890) 96 ἑ. μετὰ τοῦ πίνακος, (πρβ. καὶ Ἀρχ. Ἐφ. 1893 πίν. 8) Σβορώνῳ ἐν Διεθν. Ἐφ. Νομ. Ἀρχ. XIV 1912, 328 πίν. ΚΑ', Winter Kunstgesch. in Bildern 277. 5.6. Brunn-Bruckmann Denkmäler 1917. Τελευταῖον ἐκτενῶς διέλαβεν ὁ Blümel ἐν Der Fries des Tempels der Athena Nike (1923).

Τοῦ συμπλέγματος τούτου τὴν ὑπ' ἀριθ. 20 μορφὴν ἡρμήνευσεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὁ Ross ἔνθ. ἀν. 13 ὡς Ἀσκληπιόν, ὁ δὲ Gerhard ἐν Annali dell' Inst. 1841 64 - Abhandludgen I 207 ὡς Διόνυσον, ὀρθῶς ὅμως ὁ Kekule ἀπέκρουσε τοῦτο ἐν Balustrade der Athena Nike 20 διὰ τὸ προφανὲς γένος τῶν παριστωμένων καὶ ἤκασεν ἐν τῷ ζεύγει τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην ἢ τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἥβην. Ὁ Sauer ἔνθ' ἀνωτ. 104 προτιμᾷ τὴν προτέραν τῶν προτάσεων τοῦ Kekule, ἀκολουθεῖ δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Σβορῶνος ἔνθ. ἀν. 330.

Τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ἐπαναλαμβάνει διστάζων καὶ ὁ Blümel σελ. 19 ἑ. Φαίνεται δὲ πιθανώτατον ὅτι ὄντως περὶ συμπλέγματος Δήμητρος καὶ Κόρης πρόκειται (πρβ **εἰκ. 25**).

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύμπλεγμα, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ὀνομάσωμεν αὐτό, ἀποτελεῖται ἐκ γυναικείων μορφῶν, ἡ δὲ παρατήρησις τῆς ὁμοιότητος τοῦ τύπου τῶν μορφῶν τούτων πρὸς τὸν τύπον τῶν ἀγαλμάτων Pamfili-Τράλλεων, τῶν ἀσφαλῶς ἐν τῷ Φειδιακῷ κύκλῳ παραχθέντων, χρονικῶς δὲ ἐλάχιστον ἢ οὐδόλως ἀπὸ τῶν ἀνατολ. ἐναετίων τοῦ Παρθενῶνος ἀφιστα-

25: Δημήτηρ καὶ Κόρη ζωφόρου Ἀθηνᾶς Νίκης.

μένων, διδάσκει ὅτι, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς φύσεως τῶν ἀγαλμάτων ἐκείνων ὡς ἔργων τῆς μεγάλης τέχνης, ἡ ζωφόρος τῆς Νίκης οὖσα μικρὸν διακοσμητικὸν πλαστικὸν ἔργον, ὅπως καὶ ἡ ζωφόρος τοῦ Ἐρεχθείου, προφανῶς ἐμπνέεται ὑπὸ τῆς μεγάλης τέχνης καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἐκείνης. Ὁ Furtwängler ἄνευ τῆς παρατηρήσεως τοιούτων ὁμοιοτήτων εἰς μόνον τὸν ῥυθμὸν τῆς ζωφόρου τῆς Νίκης ἀποβλέπων ἀποφαίνεται ἀδιστάκτως ὅτι ἡ ζωφόρος αὕτη

ἀνήκει εἰς νεωτέραν βαθμίδα τέχνης ἢ ἡ ζωφόρος τοῦ Παρθενῶνος, στηρίζεται δὲ ἐν τούτῳ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ναῷ τῆς Νίκης εἶναι μᾶλλον προηγμένον ἢ ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος (Sitz. Ber. bayr. Akad. 1898, 386. Griechische Originalstatuen in Venedig. 10. S-B bayr. Akad. 1904, 301). Ἰδίᾳ δὲ παρατηρεῖ ὅτι αἱ ἠρέμα ἱστάμεναι ἐνδεδυμέναι μορφαὶ τῆς ἀνατολικῆς ζωφόρου τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἔχουσι στενωτάτην συγγένειαν πρὸς τὰς Κόρας τοῦ Ἐρεχθείου, εἶναι δὲ διὰ ταῦτα ὁ ναὸς τῆς Νίκης σύγχρονος μὲν ταῖς Κόραις, ἀλλὰ νεώτερος τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος (S - Ber. 1904, 381).

Οὐχὶ δ' ὅμως μόνης τῆς ζωφόρου, ἀλλὰ καὶ τῶν νεωτέρων ἐκείνης ἐναετίων τοῦ Παρθενῶνος εἶναι νεωτέρα ἡ ζωφόρος τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, ὅπως ἀδιάστως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν στηριζόμενοι εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας τυπολογικὰς ὁμοιότητας.

Ὁ Blümel ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ αὐτοῦ σ. 41 προσπαθῶν νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἐν διαφόροις χρόνοις κατασκευὴν τῆς ζωφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης, καταλήγει διὰ τὴν πλάκα c, ἥτις περιέχει καὶ τὸ σύμπλεγμα 20. 21, εἰς τοὺς χρόνους μεταξὺ 451 καὶ 440 π.Χ. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὀρθοῦ ἢ ἐσφαλμένου τῶν τολμηρῶν εἰκασιῶν τοῦ Blümel ὡς πρὸς τὴν κατανομὴν τῶν πλακῶν τῆς ζωφόρου εἰς τρεῖς χρονικῶς κεχωρισμένας ὁμάδας, οὐχὶ μόνον δὲν φαίνεται ἀποδεκτή, ἀλλὰ καὶ ὅλως ἀπροσδόκητος εἶναι ἡ γνώμη αὐτοῦ ὅτι «πᾶσα ῥυθμικὴ συγγένεια τῆς ζωφόρου τῆς Νίκης πρός τε τὴν ζωφόρον καὶ τὰ ἐναέτια τοῦ Παρθενῶνος ὡς καὶ τὴν ζωφόρον καὶ τὰς Κόρας τοῦ Ἐρεχθείου πρέπει νὰ ἀποκρουσθῇ ἄνευ ὅρων». Εἶναι κατὰ μέγεθος τόσον διάφορα τὰ παραβαλλόμενα, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ διεξαγάγῃ τις λεπτὰς ῥυθμικὰς συγκρίσεις καὶ δὴ καὶ παραβολὰς ἐξεργασίας ἐνδυμάτων ἐν ὅλως διαφόρῳ κλίμακι παρισταμένων. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου λόγου τοῦ μεγέθους, εἶναι ἀνάγκη νὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καὶ ὁ βαθμὸς τῆς διατηρήσεως τῶν ἀναγλύφων τῆς τε ζωφόρου τῆς Νίκης καὶ τῆς ζωφόρου τοῦ Ἐρεχθείου. Ὑπὸ τοιούτους ὅμως ὅρους μόνον εἰς γενικὴν σχηματικὴν σύγκρισιν ἐπιτρέπεται νὰ προβῶμεν, διότι πᾶσα ἄλλη ἔρευνα, ὅταν ἐλλείπωσι τὰ ἀναγκαιότατα τῆς μελέτης στοιχεῖα καὶ δὴ καὶ τὸ ἰσοδύναμον τῶν ἐξεταζομένων μνημείων, λαμβάνει μορφὴν ὅλως ὑποκειμενικήν.

Ἄξιον μνείας εἶναι ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ καὶ τὸ ἐκ Ραμνοῦντος γνωστὸν ἀνάγλυφον τὸ ἀποκείμενον ἐν τῇ Γλυπτοθήκῃ τοῦ Μονάχου ὑπ' ἀριθ. 198 (Furtwängler Beschreibung der Glyptothek 169 ἀρ. 198. Wolters Führer durch die Glyptothek εἰκ. 198. Sauer Ἀρχ. Ἐφ. 1893,38 παρένθ. πίναξ), ἐφ' οὗ παρίστανται αἱ δύο Ἐλευσινιακαὶ θεαί· ἡ δεξιὰ τούτων ἡ Κόρη ἔχει παρεμφερῆ πρὸς τὸν ἡμέτερον τύπον τὴν ἀμφίεσιν, ἀλλ' ἄζωστον τὸν χιτῶνα. Τὸ ἀνάγλυφον εἶναι πάντως ἐξηρτημένον ἀπὸ τοῦ Φειδιακοῦ ἐργαστηρίου.

Ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ὁμοιότατον ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνάγλυφον, ὅπερ ἐδημοσίευσε καὶ ὁ Sauer ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1893 πίν. 8, σελ. 35 ἑ. (Casson Cat. Acrop. Mus. II ἀρ. 1348)· παρέχει ἐν τῇ δεξιᾷ ἱσταμένῃ Κόρῃ συγγενέστατον πρὸς τὸ Τραλλιανὸν ἄγαλμα τύπον· ἡ διαφορὰ εἶναι ἐν τῇ διαθέσει τῆς πτυχώσεως τοῦ ἱματίου καὶ ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς τύλης, ἐξ ἧς κρέμαται μέρος τοῦ ἱματίου ἐπὶ τῶν μηρῶν. Ὁ χιτὼν εἶναι ἄζωστος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ ἀκούομεν εὐκρινῶς τὴν ἀπήχησιν τῆς αὐτῆς καλλιτεχνικῆς γλώσσης καὶ τῆς αὐτῆς τυπολογικῆς συνθέσεως.

Ἄλλο σημαντικώτατον παράδειγμα τῶν τύπων τούτων τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης εἶναι αὐτὸ τὸ ἐξ Ἐλευσῖνος μέγα ἀνάγλυφον Δήμητρος, Τριπτολέμου καὶ Κόρης, ἐφ' οὗ ἡ Κόρη καίπερ ἐν ἀναγλύφῳ καὶ κατὰ κρόταφον παριστωμένη ἐπιτρέπει ἀδιστάκτως νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀμφίεσιν αὐτῆς ὡς διατεταγμένην κατὰ τὸν τύπον ἡμῶν. Ὅτι δὲ ὁ τύπος οὗτος τῆς Κόρης ἦτο οὕτως εἰπεῖν πάγιος μαρτυρεῖται ἐμμέσως ἐκ τῶν Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (Svoronos Trésor des monnaies d'Athènes πίν. 94, 16-18). Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων ἐκ τοῦ ζεύγους τῶν παριστωμένων Ἐλευσινίων θεαινῶν, ἡ μὲν δεξιὰ φέρουσα ἐν τῇ καθειμένῃ πρὸς τὰ πρόσω

δεξιᾷ στάχυς, στηριζομένη δὲ διὰ τῆς ἀρ. ἐπὶ σκήπτρου καὶ ἐνδεδυμένη ἐζωσμένον δώριον χιτῶνα εἶναι ἡ Δημήτηρ, ἡ δὲ ἀριστερὰ κρατοῦσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ὀρθὴν δᾷδα, ἐν δὲ δεξιᾷ φέρουσα ἴσως φιάλην καὶ ἐνδεδυμένη χιτῶνα ἰωνικὸν ἐζωσμένον μετ' ἐλαφροῦ ἀποπτύγματος καὶ ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ κατώτερον ἥμισυ τοῦ σώματος ἱμάτιον κατὰ τὸν τύπον Doria-Τράλλεων, εἶναι ἀσφαλῶς ἡ Κόρη.

Ἀπὸ τῶν αὐτῶν προτύπων ἐμπνέεται καὶ τὸ πρὸ βραχέος χρόνου εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις (Παγκράτη) τεμάχιον ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου μετὰ Δήμητρος καὶ Κόρης τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰῶνος.

Ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως προέρχονται καὶ ἄλλα τινὰ παραδείγματα τοῦ αὐτοῦ τύπου διασωθέντα ἐπὶ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων, τὰ ὁποῖα κατέστησε νῦν γενικώτερον προσιτὰ τὸ καλὸν βιβλίον τοῦ O. Walter Beschreibung der Reliefs im kleinen Akropolismuseum in Athen (1923).

Τὸ ἀνάγλυφον ἀρ. 178 ἐν σ. 85 (εἰκ. ἐν σ. 85) παρέχει ζεῦγος γυναικῶν περίπου κατὰ τὴν ἐκ τῆς ζωφόρου τῆς Νίκης 20-21 γνωστὴν συμπλοκὴν μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι ἡ δευτέρα στηρίζει τὸν ἀγκῶνα τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου τῆς πρώτης μορφῆς. Ὁμοία εἶναι ὅμως ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου καὶ τοῦ χιτῶνος τῆς δευτέρας γυναικὸς πρὸς τὸ Τραλλιανὸν σχῆμα καὶ τὸ τῆς Δήμητρος τῆς ζωφόρου τῆς Νίκης.

Ὁμοία διάθεσις ἱματισμοῦ παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ 175, παρὰ τῇ δευτέρᾳ τῶν δύο ὀρχουμένων Νυμφῶν. Ὡσαύτως ἀναφέρω τὸ ἀναθηματ. ἀνάγλυφον 224, οὗ ἡ πρώτη ἀπ' ἀριστερῶν ἀντωπὴ ἱσταμένη γυνὴ ἔχει τὴν διάθεσιν τοῦ ἱματισμοῦ τῆς Τραλλιανῆς ἄνευ τινὸς ἀλλοιώσεως. Τοῦ αὐτοῦ τύπου εἶναι καὶ ἡ δεξιὰ ἀντωπὴ ἱσταμένη γυνὴ τοῦ ἀναγλύφου βάσεως 391, ἐν ᾗ ὁ Walter εἰκάζει τὴν Φιλίαν, τὴν μητέρα τοῦ Διὸς Φιλίου (πρβ. Jahreshefte XIII Beibl. 232ἑ.).

Εἰς τὴν αὐτὴν τυπολογικὴν οἰκογένειαν ἀνήκει, εἰ καὶ μετ' ἀζώστου τοῦ χιτῶνος, καὶ ἡ γυναικεία μορφὴ τοῦ ἀναγλύφου 446.

Ἀπωτέρα εἶναι ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀναγλύφου 457. Παρ' αὐτῷ ὁ χιτὼν εἶναι ὑψηλότερον ἐζωσμένος, τὸ δὲ ἱμάτιον συσπειρᾶται κάτωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ.

Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ 479 (τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος) τὸ ἱμάτιον συσπειρᾶται πολὺ ὑψηλὰ καὶ κάτωθεν ἀκριβῶς τῶν μαστῶν, ἀλλ' ἡ καθόλου διάθεσις τοῦ ἱματισμοῦ ὁρμᾶται προφανῶς ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Ἄξιος προσοχῆς εἶναι καὶ ὁ τύπος τῆς Ἀθηνᾶς ὁ ἀπαντῶν ἐπὶ τοῦ γνωστοτάτου ἀναγλύφου τοῦ ἐπιστέφοντος τὴν ταμιακὴν λογοδοσίαν IG II ἀρ. 643· πρβ. Schoene Griech. Reliefs πίν. X ἀρ. 54. Friederichs-Wolters Gipsabgüsse 1158. Σβορώνου Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον πίν. 203 (ἄνευ κειμένου).—Ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς Ἀθηνᾶς δύναται ἐν μέρει νὰ παραβληθῇ καὶ τὸ τεμάχιον ἀναθηματικοῦ ἀναγλύφου ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως παρὰ Walter Kl. Akropolismus. ἀρ. 44 τῶν περὶ τὸ 400 π. Χ. χρόνων. Ὡσαύτως ἀξία παραβολῆς διὰ τὴν ἀμφίεσιν εἶνε ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Ταραντίνου καλυκομόρφου κρατῆρος ἡ ἀπεικονιζομένη παρὰ Watzinger ἐν Jahreshefte XVI 1913, 173 εἰκ. 89 καὶ ἔχουσα ἐσταυρωμένους τοὺς πόδας.

Τὸ ἀνάγλυφον IG II 643 ἀνῆκον εἰς ἐπιγραφήν, ἧς εἶναι ἀσφαλῶς εἰκασμένος ὁ ἄρχων Λάχης, ἔχει καὶ αὐτὸ ἀσφαλῆ τὴν χρονολογίαν ἤτοι τὸ ἔτος 400 π. Χ.

Εἶναι σημαντικὸν ὅτι παρόμοιος τύπος τῆς Ἀθηνᾶς εὑρίσκεται καὶ ἐπὶ Ἀθηναϊκῶν νομισμάτων τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τοῦτο δὲ ἐπιτρέπει νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ χαράκτης τοῦ νομισματικοῦ τύπου εἶχεν ὑπ' ὄψει αὐτοῦ γνωστὸν πλαστικὸν τύπον οὐχὶ βεβαίως μόνον δι' ἀναγλύφου τινός, ἀλλὰ διὰ περιόπτου ἔργου τῆς μεγάλης τέχνης καταστάντα περίφημον, πιθανώτατα δὲ διασωθέντα ἐν τῇ Ἀθηνᾷ τοῦ Velletri. Τοῦ τύπου τούτου ἀντίγραφα ἔχομεν καὶ ἐν νομίσμασι τῶν Ἀθηνῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσε τελευταῖον ὁ μακαρίτης Σβορῶνος ἐν Trésor des monnaies d'Athènes πίν. 83, 29-37. 41. 42. πρβ. ὡς πρὸς τὸ ἔνδυμα καὶ πίν. 84, 26. 27.

Ἐκ τῶν ἀναγλύφων τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, τὰ ἑξῆς ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα παρέχουσι τοῦτο μὲν ἀντίγραφα τοῦ ἐρευνωμένου τύπου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιστά, τοῦτο δὲ ἀπηχήσεις αὐτοῦ, ἐν ταῖς ὁποίαις εἶνε προφανὲς ὅτι ὁ γλύπτης εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ τὸν τύ-

πον καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐνεπνέετο μετά τινος ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας ἀντιγράφων καὶ διασκευάζων.

Τὸ ἐκ τοῦ Ἀσκληπιείου γνωστὸν ἀνάγλυφον 1329, ἀνάθημα τοῦ Ἀρχάνδρου ταῖς Νύμφαις καὶ τῷ Πανί, ἔχει τὴν ἀμέσως πρὸ τοῦ Ἀρχάνδρου Νύμφην μετὰ παρομοίας ἀμφιέσεως, εἰ καὶ μετ' ἀζώστου τοῦ χιτῶνος. Ἀλλ' ἡ ἐξεργασία τοῦ τε χιτῶνος καὶ τοῦ ἱματίου δηλοῖ τὰ πρότυπα τῆς μεγάλης τέχνης τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰῶνος. Καὶ αὐτὴ ἡ συμπλοκὴ τῶν Νυμφῶν πρὸς τὰ πρότυπα ἐκεῖνα ἄγει, ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς στηρίξεως τῆς μιᾶς μορφῆς ἐπὶ τῆς ἄλλης. Πρβ. τὴν ἀπεικόνισιν παρὰ Σβορώνῳ Ἐθν. Μουσεῖον πίν XLIV σ. 243 Wolters Ath. Mitt. 1880 πίν. 7. (1879, 191). Gipsabgüsse 1136. Staïs Marbres et bronzes du Musée National 219. Φωτογραφία Alinari 24309.—Ὁ Blümel Zwei Strömungen in der att. Kunst des V Jahrh. 20 ἐξετάζει τὸν τρόπον τῆς συνδέσεως τῶν συμπλεγμάτων τούτων ἐν τῇ ζωφόρῳ τῆς Νίκης, ἐν τῇ ζωφόρῳ τῆς Ἐρεχθείου καὶ ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ Ῥαμνοῦντος.

Καὶ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου 1335 καὶ 1338 παρέχουσι τὴν Ὑγείαν ἐν παρεμφερεῖ ἀμφιέσει, τὸ μὲν 1335 μετ' ἐζωσμένου, τὸ δὲ 1338 μετ' ἀζώστου τοῦ χιτῶνος.

Συγγενῆ εἶναι καὶ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ μουσείου τῶν Ἀθηνῶν 1340 καὶ 1341 (Σβορώνου Ε.Μ πίν. XXXIV. Staïs Marbres et bronzes 225.226) Ἐκτὸς τῆς κομμώσεως (σφενδόνη) ἡ διάθεσις τοῦ ἱματισμοῦ καὶ ἡ στάσις, ἰδίᾳ ἐν τῷ 1341, παρέχουσιν ἐν τῷ συνόλῳ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ αὐτὸ πρότυπον ὑπόκειται.

Ὡσαύτως τὰ ἀνάγλυφα 1345 καὶ 1346 (Σβορῶνος ΕΜ πίν. XXXV σ. 264 — Staïs M. et B. 226 εἰς τὸν αὐτὸν τύπον ἀνάγονται παρ' ὅλας τὰς ἔν τισι λεπτομερείαις παραλλαγάς.

Καὶ τὸ ἐξ Ἐπιδαύρου ἀνάγλυφον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου *1392* (Staïs M. et B. 236 — Σβορῶνος ΕΜ πίν. LVII) παρέχει τὴν παρὰ τὸν καθήμενον Ἀσκληπιὸν ἱσταμένην Ὑγείαν ὁμοίως ἐνδεδυμένην·

Τὸ αὐτὸ περίπου σχῆμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς ἀναγλύφοις τοῦ Ἐθν. Μουσείου *1396* (Ὑγεία Arndt-Amelung Einzelv. 1215 Staïs 234), *1403* Arndt Amelung Einzelv. 1241 (Σβορῶνος ΕΜ. πίν. 39 — Staïs 239) *1486* (Σβορῶνος ΕΜ. πίν. CXII) *1597* (Σβορ. πίν. CXXIX) κλπ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἔργων τούτων καὶ ἄλλο διάσημον μνημεῖον, ἐκ τοῦ Φειδιακοῦ κύκλου προερ-

26: Μουσείου Ἀθηνῶν 208 (Ῥαμνοῦντος).

χόμενον, εἶνε διδακτικώτατον περὶ τοῦ τύπου τῶν ἀγαλμάτων Pamfili καὶ Τράλλεων. Εἶνε ὁ ὑπ' ἀριθ. 208 ἐκ δύο τεμαχίων συγκεκολλημένος κορμὸς τῆς ἀναγλύφου διακοσμήσεως τοῦ βάθρου τῆς Ῥαμνουσίας Νεμέσεως, τῆς ὁποίας λείψανα ἀνεῦρεν ὁ μακαρίτης Β. Στάης ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ Ῥαμνοῦντος καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφ. 1891, 63 πίν 8-9. Ὁ σχετικὸς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἔρευναν κορμὸς εἶναι ὁ ἐν πίν. 9,1 **(εἰκ. 26,27)**· (εἰς τὴν βιβλιογραφίαν παρὰ V. Staïs Marbres et bronzes du musée National² 51 ἀρ. 203-214 καὶ Σβορώνῳ Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον 169 κέ. πίν XLI-XLII, ἰδίᾳ XLI, Θ 208 πρόσθες νῦν καὶ Ernst Kjellberg Agorakritos från Paros och en antik relief i Nationalmuseum (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Nationalmusei Aorsbok 1923 τῆς Στοκχόλμης, ἣν ὀφείλω τῇ φιλοφροσύνῃ τοῦ συγγραφέως) σ. 17 εἰκ. 10.— Schrader Phidias 298).

Ὁ Ῥαμνούσιος οὗτος κορμὸς ἔχει ὕψ. 0 15. Πατεῖ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ἀναπαύει ἐλαφρῶς προ-

βάλλων τὸν ἀριστερόν, ὅπως φαίνεται σαφῶς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ σῳζομένου μέρους τῶν σκελῶν· φέρει λεπτὸν λινοῦν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ὑγρότατα ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ σώματος σχηματίζων καὶ τὸν ὀμφαλόν, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἀναρριχῶνται κυματοειδῶς δύο δέσμαι πτυχῶν, ἐν ᾧ σποραδικαὶ ἀμυχαὶ ἀποδίδουσι πιστῶς τὴν ῥίκνωσιν τοῦ ὑφάσματος. Ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ἰσχίου ἀναφαίνεται τὸ παχὺ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸ ὑπόλοιπον σῶμα, μηνοειδῶς δὲ καὶ μετὰ πυκνοτέρας πτυ-

27: Ἀναγλύφου Ραμνοῦντος ἀριστερὰ πλευρά.

χώσεως πλαισιοῦν τὴν κοιλίαν ὀλίγον κατωτέρω τοῦ ὀμφαλοῦ ἀνέρχεται πρὸς τὰ ἀριστερά. Παρ' ὅλην τὴν σμικρότητα τῶν μνημείων τούτων καὶ τὸν καθαρῶς διακοσμητικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, διακρίνει τις ἀμέσως ἐν τῷ κορμῷ 208 τὴν δεξιότητα καὶ τὴν κατεύθυνσιν οὐχὶ συνήθους χειρὸς καὶ τὴν δροσερότητα πρωτοτύπου ἔργου. Ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τὴν σμικρότητα ταύτην καὶ τὸ περιωρισμένον τῆς ἐπιφανείας, δὲν δύναταί τις νὰ ἀναμένῃ καὶ λεπτότητας καὶ ποικιλίας τῆς ἀπεργασίας, αἱ ὁποῖαι μόνον ἐν μεγάλῳ ἔργῳ ἔχουσιν εὐκαιρίαν καὶ τόπον καὶ λόγον, ὅπως ἀναπτυχθῶσι. Κατὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν δὲν φαίνεται ἴχνος καταπίπτοντος ἱματίου, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον ὅτι ἔλειπεν ἐντελῶς ἡ λεπτομέρεια αὕτη ἢ ὅτι ἦτο ἐλαφρῶς ἀναγεγλυμμένη ἐπὶ τοῦ βάθους τοῦ ἀναγλύφου ἢ ἄλλως πως εἶχε συνδυασθῇ μετὰ τῆς ἐλλειπούσης σήμερον ἀριστερᾶς χειρός. Ὄπισθεν ὁ κορμὸς εἶναι ἀνωμάλως ἀπεσπασμένος ἀπὸ τοῦ ὅλου μαρμαρίνου ὄγκου.

Ὁ Σβορῶνος, Ἐθνικὸν Μουσεῖον σελ. 171 III (Νέμεσις) γράφει «Πίν XLI, Θ, 208 (=Στάης πίν. 9,1 Pallat Jahrbuch 1894 Taf 1,6). Δύο τεμάχια ἀποκεκομμένα καὶ συγκεκολλημένα τοῦ ἀπὸ τοῦ στομάχου μέχρι σχεδὸν τῶν γονάτων κορμοῦ γυναικείας μορφῆς φερούσης χιτῶνα, ἐχούσης δὲ περὶ τὴν κοιλίαν τὸν πέπλον, οὗ ἓν τῶν ἄκρων ἦτο ἐρριμμένον ὑπὲρ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Ἡ μορφὴ αὕτη ἵστατο πρὸς στιγμὴν ἢ διαρκῶς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς οὕτως, ὥστε ἐκαμπυλοῦντο οἱ γόμφοι αὐτῆς».

Πρός τε τὸν Τραλλιανὸν τύπον καὶ πρὸς τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Ραμνοῦντος συγγενῆ μοι φαίνονται τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ Θάσου ἀνάγλυφα παρὰ Mendel Catalogue III σελ. 75 ἑ. ἀρ 862. 863), ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ παριστώμεναι Νεμέσεις ἔχουσι τὸν ἱματισμὸν ὁμοιότατον. Τούτων τὸ μὲν ὑπ' ἀρ. 862 ἔχει ὑψηλότερόν πως ἐζωσμένον τὸν χιτῶνα, παρ' ὅλην δὲ τὴν σκαιὰν ἐξεργασίαν τῶν ὑστάτων χρόνων, εἰς οὓς ἀνήκει (2ος - 3ος αἰ.μ.Χ.), δεικνύει τὸν καλὸν τύπον, ὃν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ τεχνίτης. Τῶν ποδῶν ὁ μὲν δεξιὸς εἶναι ἐν ἀναπαύσει, ὁ δὲ ἀριστερὸς πατεῖ στερρῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 863 εἶναι ἀνώτερον κατά τε ἐξεργασίαν καὶ ἀπόδοσιν (πρβ. Mendel σ.78), πλησιάζει δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν τύπον τῶν Τράλλεων, πρὸς ὃν συμφωνεῖ καὶ ἐν τῇ διαθέσει τῶν ποδῶν. Ὁ Mendel εἰκάζει ἀμφοτέρων τῶν ἀναγλύφων ἀφετηρίαν λατρευτικὸν ἄγαλμα ἐν Θάσῳ. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Θασίου ἀγάλματος τὸ πρότυπον δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ἀναζητήσῃ τις ἐν τῷ Ἀττικῷ ἐργαστηρίῳ. Ἡ ὁμοιότης μάλιστα τοῦ τύπου πρὸς τὸν κορμὸν 208 τῆς βάσεως τοῦ Ραμνοῦντος ἐντοπίζει ἔτι μᾶλλον τὴν προέλευσιν τοῦ τύπου, ἴσως δὲ βοηθεῖ καὶ πρὸς ταύτισιν τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Ραμνοῦντος πρὸς τὴν Νέμεσιν, πρὸς ἣν ἄλλως συλλογιζόμενοι καταλήγουσιν ὅ τε Στάης καὶ ὁ Rossbach Roscher Lexikon III, 1 σελ.152 - 153. Κατὰ τὰ καὶ παρὰ τῷ Rossbach αὐτ. 144 πα-

ρατιθέμενα νομίσματα καὶ τῶν Σμυρναίων Νεμέσεων τὰ ἀγάλματα ἐκ τοῦ αὐτοῦ τύπου φαίνεται ὅτι ἀπέρρευσαν.

Σημαντικώτατον διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἡμετέρου τύπου φαίνεται τὸ ἐν Δαφνίῳ εὑρεθέν, ὑπὸ τοῦ Sam Wide δὲ δημοσιευθὲν ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημερίδι 1910, 44 ἑ., εἰκ. 5, ἀνάγλυφον, τοῦ ὁποίου ἐπαναλαμβάνω ἐνταῦθα τὴν ἀπεικόνισιν ἐν **εἰκ. 28**.

28: *Ἀνάγλυφον Δαφνίου.*

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐκ δύο ἀποτελεσθὲν τεμαχίων, προέρχεται ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Ἱερὰν Ὁδὸν ἀποκαλυφθέντος ἐν ἔτει 1891 καὶ 1892 ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, ἀπόκειται δὲ νῦν ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀρ. 1597 (Καστριώτου Γλυπτὰ σ. 283 ἀρ. 1597. = Ἀρχ. Δελτίον 1892, 48).

Ἐκ τῶν ἐπ' αὐτοῦ παριστωμένων γυναικείων μορφῶν ἡ μάλιστα ἡμῖν διαφέρουσα εἶναι ἡ ἐν τῷ μέσῳ ἀντωπὴ ἱσταμένη, ἥτις φέρει ἰωνικὸν χιτῶνα ἐζωσμένον μετ' ἐλαφρῶς ἐκ τῆς ζώνης ἐκπηδῶντος ἀποπτύγματος καὶ περὶ τὸν χιτῶνα ἔχει κατὰ τὸ κάτω μάλιστα ἥμισυ τοῦ σώματος ἱμάτιον ἀνερχόμενον κάτωθεν τῆς ζώνης τοῦ χιτῶνος ἐν παχείᾳ τύλῃ πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον καὶ κάτωθεν τῆς μασχάλης, ἵνα, περιβάλλον τὸν ὦμον ἐκ τῶν ὄπισθεν, καταπέσῃ ἔμπροσθεν εἰς δέσμην πτυχῶν κυμαινομένην ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ μηροῦ. Ἡ μορφὴ αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδὸς καὶ προβάλλει πως ἐν ἀναπαύσει τὸν ἀριστερόν. Ὁ χιτὼν πίπτει κάτω μεταξὺ τῶν ποδῶν κατὰ παραλλήλους κατακορύφους δέσμας πτυχῶν. Ἐλλείπει δυστυχῶς μέγα μέρος τοῦ ἄνω κορμοῦ μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ δεξιοῦ βραχίονος.

Ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἐκτεινόμενος ὀλίγον πρὸς ἀριστερὰ ὑποστηρίζει καταπτάντα μικρὸν Ἔρωτα, οὗ σῴζεται εὐτυχῶς ὅσον εἶναι ἱκανὸν πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ ἐκ τοῦ κατωτέρου ἡμίσεος μετὰ τῶν ἄκρων τῶν πτερύγων.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὀφείλομεν μετὰ τοῦ Wide νὰ ἀναγνωρίσωμεν ἐνταῦθα παράστασιν Ἀφροδίτης καὶ δὴ καί, ὅπερ διέφυγε τὸν Wide, ἐν τῷ τύπῳ τῶν ἀγαλμάτων Doria καὶ Τράλλεων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀριστερὰ ἐν μέρει σῳζομένη γυναικεία θεία μορφή, παρίσταται καὶ αὕτη ἐν τῷ αὐτῷ περίπου σχήματι, διαφέρουσα μόνον κατὰ τὴν ἀντιστροφὴν τοῦ κινουμένου καὶ ἀκινήτου ποδὸς καὶ κατὰ τὴν ἠλλοιωμένην πως πτύχωσιν τοῦ ἱματίου. Ὅπερ ὅμως εἶναι σημαντικὸν εἶναι ὅτι ἡ ἐν τῷ μέσῳ θεὰ εἶναι ἀναμφισβητήτως Ἀφροδίτη καὶ ὅτι ἐν τῷ πολυτίμῳ τούτῳ ἀναγλύφῳ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ 5ου αἰῶνος ἔχομεν ὡς Ἀφροδίτην τὸν ἐν τῷ Φειδιακῷ κύκλῳ δημιουργηθέντα τύπον. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ ἀναγλύφου μορφαὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κύκλου φαίνονται ἐμπνεόμεναι.

Θὰ ἠδύνατό τις ἴσως ἀκόμη πολὺ νὰ πληθύνῃ τὰ παραδείγματα τῶν ἀντιγραφῶν καὶ τῶν μιμήσεων τοῦ πλαστικοῦ τύπου, τὸν ὁποῖον ἐξετάζομεν, διὰ νὰ φανῇ ἡ μεγίστη διάδοσις τοῦ τύπου ἐν τῇ πλαστικῇ.

Τεκμήριον τῆς τοιαύτης εὐρυτάτης διαδόσεως εἶναι καὶ τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα παρὰ τὰ γλυπτὰ ἔργα μαρτυροῦσι καὶ περὶ τῆς ποικίλης χρήσεως τοῦ τύπου ἐν τῇ παραστάσει διαφόρων θεοτήτων.

Ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν νομισμάτων ἄρχομαι οὐχὶ ἄνευ λόγου ἀπ' αὐτῶν τῶν Τράλλεων, ἔνθα εὑρέθη τὸ ἕτερον τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἀγαλμάτων.

Ἐπὶ χαλκοῦ νομίσματος τοῦ αὐτοκράτορος Μ. Αὐρηλίου Οὐήρου (149-180 μ. Χ). εὑρίσκεται ὡς ὀπισθότυπος γυναικεία μορφὴ ἱσταμένη ἀντωπή, φέρουσα χιτῶνα ἐζωσμένον μετ' ἐλαφροῦ ἀποπτύγματος καὶ κατὰ τὸ κάτω ἥμισυ ἱμάτιον περιτυλισσόμενον καὶ ἀνερχόμενον πρὸς τὰ ἀριστερὰ κατὰ τρόπον ἀναμιμνήσκοντα τὴν ὅλην διάθεσιν τοῦ ἐνδύματος τοῦ ἐκ Τράλλεων ἀγάλματος. Τὴν δεξιὰν χεῖρα στηρίζει ἡ μορφὴ ἐπὶ σκήπτρου ὀρθοῦ, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς στηρίζει τὸ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον διερχόμενον ἐπ' αὐτῆς καταπίπτει ἔπειτα ἐν παχείᾳ δέσμῃ παραλλήλως πρὸς τὸ ἀριστερὸν τῆς μορφῆς σκέλος καὶ κατὰ γραμμὴν κυματοειδῆ, παραγομένην ἐκ τῆς παρυφῆς τοῦ ἱματίου. Ἡ κεφαλὴ τῆς μορφῆς εἶναι ἐστραμμένη πρὸς ἀριστερά, φέρει δὲ ὑψηλὴν στεφάνην καὶ ἔχει τὴν κόμην ἀναδεδεμένην ὄπισθεν εἰς κόρυμβον.

Τὸ νόμισμα ἀπεικονίζεται ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου BMC Lydia 350, 147 πίν. 37, 1, ἐνταῦθα δὲ ἀναπαρίσταται ἐν ***εἰκ. 29***

29: Νόμισμα Τράλλεων.

κατὰ σχεδιογράφημα τοῦ κ. Ζιλλιερὸν γενόμενον κατὰ ἐκμαγεῖον, φιλοφρόνως ἀποσταλέν μοι ὑπὸ τοῦ κ. Robinson, ᾧ καὶ ἐνταῦθα ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου. Ὅμοια εἶναι ἴσως τὰ νομίσματα τῶν Τράλλεων τῆς αὐτοκρατείρας Φαυστίνης τὰ περιγραφόμενα ὡσαύτως ἐν BMC Lydia σ. 351 ἀρ. 153-4 (Τραλλι-ανῶν: Aphrodite standing right, clad in long chiton and peplos, holding in extended left apple and resting with right on scepter)· πρβ. καὶ 352, 157.

Τὴν παράστασιν τοῦ πρώτου νομίσματος ὁ κατάλογος χαρακτηρίζει ἐρωτῶν ὡς Ἀφροδίτην. Τῶν ὑπολοίπων ἡ ἑρμηνεία εἶναι ἀσφαλὴς λόγῳ τῆς παρουσίας τοῦ μήλου, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν τὸ σχῆμα τῆς παραστάσεως καὶ ἡ διάθεσις τοῦ ἱματισμοῦ.

Ἄλλο ἐκ Τράλλεων νόμισμα τοῦ αὐτοκράτορος Μ. Αὐρηλίου μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς παραστάσεως εἶχε περιγράψει ἤδη πρότερον ὁ Imhoof-Blumer ἐν Monnaies grecques 391 ἀρ. 45, ἑρμηνεύσας ἄνευ δισταγμοῦ ὡς Ἀφροδίτην. Ταύτην δὲ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ πολλοῦ νομισματικοῦ εἶχε προφανῶς ὑπ' ὄψει αὐτοῦ ὁ Βρεττανικὸς κατάλογος, ὅστις ὀρθῶς προσέθηκε τὸ ἐρωτηματικὸν σημεῖον.

Ἀναφέρω καὶ ἄλλο χαλκοῦν νόμισμα τῶν Τράλλεων, ἐπὶ Ἀντωνίνου τοῦ εὐσεβοῦς κοπὲν (138-161 μ. Χ.), ἀποκείμενον δὲ ὁμοίως ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ (BMC Lydia 349, 143 πίν. 36, 9· καὶ τούτου προθύμως ἀπέστειλέ μοι ἐκμαγεῖον ὁ κ. Robinson), ὅπερ παρέχει ἐν τῇ ὀπισθίᾳ αὐτοῦ ὄψει παράστασιν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης, τῶν ὁποίων ἡ ἑρμηνεία διὰ τὴν παρουσίαν σταχύων καὶ μήκωνος εἶναι ἀσφαλὴς ἐν τῷ συνόλῳ. Τῶν μορφῶν τούτων ἡ δεξιά, ἡ ὑποτιθεμένη Κόρη, ἔχει τὴν ἀμφίεσιν ὁμοίαν τῷ ἐκ Τράλλεων ἀγάλματι καὶ στηρίζει τὴν δεξιὰν ἐπὶ σκήπτρου, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὑποστηρίζει τὸν πέπλον αὐτῆς κατὰ τὸ σχῆμα περίπου τοῦ πρώτου ἀνωτέρω μνημονευθέντος νομίσματος. Οὐσιώδης ἐν πάσῃ περιπτώσει διαφορὰ εἶναι ἡ διάθεσις τοῦ ἱματίου μετὰ τῆς παχείας δέσμης πτυχῶν, καταπιπτούσης ἔμπροσθεν μεταξὺ τῶν σκελῶν. Ὡσαύτως δὲ διάφορος εἶναι ἡ διάθεσις τῶν ποδῶν. — Διὰ τοῦτο δύναται μέν τις νὰ δεχθῇ ἐπίδρασιν τοῦ πλαστικοῦ τύπου ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ τύπου τούτου τῆς Κόρης, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δουλικὴν ὑποταγὴν τούτου εἰς ἐκεῖνον.

Ἐξ ἄλλων νομισμάτων τῆς Λυδίας ἀναφέρω τὰ ἑξῆς ἐκ τοῦ Βρεττανικοῦ καταλόγου.

BMC Lydia σ. 78, 22 πίν. VIII, 11: ***Διὸς Ἱεροῦ· Ἥρα*** ἐνδεδυμένη, ἀλλ' ὑψηλότερον ἐζωσμένη. Χρόνων Ἐλαγαβάλου (218-222).

BMC Lydia σ. 190, 24· πίν. XXI, 9· ***Φιλαδελφείας· Ἀφροδίτη*** φέρουσα ἐζωσμένον μακρὸν χιτῶνα καὶ κρατοῦσα ἐν τῇ προτεταμένῃ ἀριστερᾷ μῆλον, ἔχουσα δὲ ἀνακεκαμμένην τὴν δεξιὰν ὑπὲρ τὸν δεξιὸν ὦμον πρὸς κράτησιν τοῦ ἄκρου τοῦ ἱματίου· — Ὁ Ἄγγλος ἐκδότης ταυτίζει πρὸς τὴν Ἀφροδίτην genetrix τοῦ Ἀρκεσιλάου, παραγό-

μενος ἐκ παλαιοτέρας ἑρμηνείας τοῦ ἀγάλματος τοῦ Fréjus ὡς Venus Genetrix. Πρὸς τὸ ἄγαλμα τοῦ Fréjus, ἐν ᾧ ἀναγνωρίζεται ἀκόμη ὑπὸ πολλῶν ἡ ἐν Κήποις Ἀφροδίτη τοῦ Ἀλκαμένους, ὁμοιάζει μὲν καθόλου ὁ νομισματ. τύπος τῆς Φιλαδελφείας, ἀλλὰ διαφέρει οὐσιωδῶς κατὰ τὴν ζώνην τοῦ χιτῶνος.

BMC Lydia 193, 40 πίν. XXI, 14 ***Φιλαδελφείας***· ***Ἀφροδίτη*** ὁμοίου ἱματισμοῦ πρὸς τὸ Τραλλιανὸν ἄγαλμα. Χαρακτηριστικὸν αὐτῆς μῆλον ἐν τῇ προτεταμένῃ δεξιᾷ· διὰ τῆς δεξιᾶς κρατεῖ ἄκρον τοῦ ἱματίου ὑπὲρ τὸν δεξιὸν ὦμον, ἔχει δὲ κινητὸν τὸν δεξιὸν πόδα καὶ πατεῖ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ. Τὸ ἱμάτιον καταπίπτει ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου. Καὶ ταύτην καλεῖ ὁ ἐκδότης Venus Genetrix, ἀλλὰ ὁ τύπος τοῦ δευτέρου τούτου Νομίσματος τῆς Φιλαδελφείας διαφέρει ῥιζικῶς ἀπὸ τοῦ πρώτου. Περὶ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Ἀρκεσιλάου κατωτέρω.

Ἐξ ἄλλων νομισμάτων τῆς Μικρασιατικῆς Ἑλλάδος ἀναφέρω π. χ. τὰ ἑξῆς ἐκ τοῦ Βρεττανικοῦ καταλόγου.

BMC Pontus 23, 94 πίν. IV, 12· ***Ἀμισοῦ*** αὐτοκράτορος Αἰλίου (†138)· *Δικαιοσύνη* μετὰ ζυγοῦ ἐν δεξιᾷ καὶ κέρατος ἐν ἀριστερᾷ κινητὸν σκέλος τὸ ἀριστερόν.

— 24, 97 πίν. IV, 13· ***Ἀμισοῦ*** Τραγκιλλίνας, συζύγου τοῦ Γορδιανοῦ τοῦ Γ´ (238-244): *Δημήτηρ* ἱσταμένη μετὰ μεγάλης δᾳδὸς ἐν τῇ ἀριστ. καὶ σταχύων ἐν τῇ προτεταμένῃ δεξιᾷ. Ὑπόκειται ὁ αὐτὸς πλαστικὸς τύπος.

BMC Pontus etc. 184,30 πίν. XXXIV, 9 ***Νικομηδείας***· *Ὁμόνοια* ἐν ὁμοίῳ ἱματισμῷ. Χρόνων Κομμόδου (180-192)

BMC Mysia 147, 291, πίν. XXIX, 9 ***Περγάμου***· ἡ μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ *Ὑγεία* φέρει χιτῶνα καὶ ἱμάτιον κατὰ τὸν τρόπον τῆς Τραλλιανῆς. Τῶν χρόνων τοῦ Λουκίου Οὐήρου (161-169).

BMC Troas α) 83, 27, πίν. XV, 15. β) 29 πίν XV, 16. *Σκήψιος*· α) Ὁμόνοια: β) Ἀφροδίτη. Ἐν ὁμοίῳ ἱματισμῷ ἐν τῇ δεξ. ἔχουσα Νίκην, ἐν δὲ τῇ ἀριστ. σκῆπτρον. Κατὰ Froehner Médaillons romains 105 *Venus Felix.*

BMC αὐτ. 97, 16 πίν. XVIII, 7 ***Αἰγαιῶν***· Κομμόδου. *Ὁμόνοια* ἐν ὁμοίῳ τύπῳ.

BMC Ionia 250,133 XXVI,8 *Σμύρνης* αὐτοκρ. Δομιτιανοῦ περὶ τὸ 83 μ.Χ., ***Νεμέσεις*** ἐν παρομοίᾳ περιβολῇ. πρβ. XXIX, 14. XXXIX, 7 (Σμύρνης - Νικομηδείας συμμαχικόν.) Μ. Αὐρηλίου) *Δημήτηρ.*

BMC Caria 30,24 πίν. V ,12 *Ἀφροδισιάδος* αὐτοκρατορικόν, ***Ἀφροδίτη Ἐλευθερία*** ἐν οὐχὶ ἐντελῶς ὁμοίῳ, ἀλλὰ συγγενεστάτῳ τύπῳ. Πρβ. 30, 25.

BMC Phrygia 13, 63 πίν. III, 9 ***Ἀκμονείας.*** Μετ' Ἀσκληπιοῦ *Ὑγεία* ἐν παντελῶς ὁμοίῳ τῇ Τραλλιανῇ τύπῳ. Χρόνων Καρακάλλα.

BMC αὐτ. 37,105 πίν. VI, 1. ***Αἰζανίδος***· *Τύχη* ἐν συγγενεῖ σχήματι. Χρόνων Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς.

BMC αὐτ. 65, 42 πίν. IX, 6. ***Ἀγκύρας***· *Ἥρα* ἢ ἡ πόλις ἐν συγγενεῖ σχήματι μετὰ Διός. Χρόνων τοῦ Καρακάλλα.

Καὶ τὸ νόμισμα τῆς *Ἱεραπόλεως* τῆς Φρυγίας, τὸ ὑπὸ Leo Weber ἐκδοθὲν ἐν Numism. Chronicle XIII 1913 πίν. I, 14 ἔχει ἐν τῇ ὀπισθίᾳ ὄψει τὴν μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ *Ὑγείαν* ἐν ὁμοίῳ τῇ Τραλλιανῇ τύπῳ.

BMC Lycaonia etc. 204, 221 πίν. XXXVI, 5 *Ταρσοῦ*. Τύχη ἐν ὁμοίᾳ ἀμφιέσει μεταξὺ Ἀθηνᾶς καὶ Νεμέσεως. Χρόνων Μαξιμίνου.

BMC Galatia etc. 11,15 πίν. II, 7 *Ἀγκύρας* (Τεκτοσάκων). *Δημήτηρ* μετὰ σταχύων καὶ σκήπτρου. Ἰουλίας Δόμνης. — αὐτ. 12,20 πίν II, 12 *Δημήτηρ* ὁμοίως· Καρακάλλα.

Ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀναφέρω τινὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα συνέλεξα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Imhoof Blumer καὶ Percy Gardner A numismatic commentary on Pausanias, ἔνθα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παρὰ τῷ Παυσανίᾳ ἀναφερομένων λατρευτικῶν ἢ ἄλλων ἔργων τέχνης ἀνεζητήθησαν, ὡς γνωστόν, οἱ ἀντίστοιχοι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τύποι.

Σελ. 18 πίν. D, LXX *Κορίνθου*· τῶν χρόνων τοῦ Μ. Αὐρηλίου (161-180) (Βιέννη). *Ἀφροδίτη* ἱσταμένη, φέρουσα ἐν τῇ προτεταμένῃ ἀριστερᾷ μῆλον, στηρίζουσα δὲ τὴν δεξιὰν ἐπὶ σκήπτρου. Ἀμφίεσις ὁμοιοτάτη τῇ Τραλλιανῇ. Πρβ. καὶ πίν. FF, VII σελ. 155 § 13.

Σελ. 29 πίν. Η, III *Σικυῶνος·* τῶν χρόνων τῆς Πλωτίλλης († 212) ἐν τῷ Βρεττ. Μουσείῳ. *Τύχη Ἀκραία* μετὰ φιάλης ἐν τῇ προτεταμένῃ δεξιᾷ καὶ κέρατος Ἀμαλθείας ἐν τῇ ἀριστερᾷ. Ἀμφίεσις ὁμοία.

Σελ. 37,12 πίν. Κ, XXIX *Ἄργους* αὐτόνομον τῆς 3ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐν Βρ. Μουσ. *Τύχη* ὡς ἡ προηγουμένη. Ἀμφίεσις ὁμοιοτάτη. Πρβ. καὶ Κ, XXX, τῶν χρόνων τοῦ Καρακάλλα (211-217) ἐν τῇ συλλογῇ Imhoof-Blumer: *Τύχη* πυργοστεφὴς μετὰ σκήπτρου καὶ κέρατος Ἀμαλθείας ἐν ἀμφιέσει δὲ ὁμοιοτάτῃ καὶ διαφέρουσα μόνον κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν ποδῶν (πατεῖ ὁ ἀριστερός, ἀναπαύεται δὲ ὁ δεξιός.

Σελ. 107 § 5 πίν V, XVII *Φιγαλείας* χρόνων Μ. Αὐρηλίου (161-180) ἐν Παρισίοις *Δημήτηρ* ἱσταμένη πεπλοφοροῦσα καὶ στηρίζουσα τὴν δεξ. ἐπὶ σκήπτρου, ἔχουσα δὲ τὴν ἀριστ. κεκαλυμμένην ἐν τῷ πέπλῳ. Ἐν ὁμοιοτάτῳ σχήματι καὶ ἀμφιέσει.

Σελ. 107 § 7 πίν. V, XIX. *Φιγαλείας* Δημήτηρ ἐν συμπλέγματι μετ' Ἀθηνᾶς (Ἰουλ. Δόμνης).

Ὅμοιος πλαστικὸς τύπος ὑπόκειται καὶ ἐν τοῖς νομίσμασι πίν. Ο, V σελ. 52 § 9 : *Γυθείου Ἀφροδίτη* (Πλωτίλλης).

Σελ. 50 § 4 Μ, II *Ἑρμιόνης· Τύχη* (Πλωτίλλης).

Σελ. 84 § 2, πίν. R, X *Αἰγίου* Ὑγεία (Σεπτίμ. Σευήρου).

Σελ. 117 § 2 πίν. X, XIX *Θεσπιῶν* Ἀφροδίτη ἐν συμπλέγματι (Δομιτιανοῦ).

Ἐκ τῆς ἁδρομεροῦς ἀνασκοπήσεως τῶν νομισματικῶν τύπων εἶναι σαφὲς ὅτι ὁ ἡμέτερος πλαστικὸς τύπος δὲν ἐχρησιμοποιήθη πρὸς παράστασιν μιᾶς καὶ μόνης θεότητος, ἀλλ' ὅτι ἔτυχε εὐρυτάτης παρὰ τοῖς καλλιτέχναις χρήσεως. Καὶ παρὰ μὲν τοῖς τύποις ἐκείνοις, τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι σαφῆ, εἶναι καὶ ἡ ὀνομασία σαφής. Ἀλλὰ παρὰ τοῖς τύποις, οἵτινες ἔχουσι γενικώτερα γνωρίσματα, προσαρμοζόμενα πρὸς διαφόρους θεότητας, ἡ ταύτισις τῆς παριστωμένης μορφῆς δὲν εἶναι ἀκλονήτως ἀσφαλής.

Τὸ δεύτερον τοῦτο ἰσχύει καὶ περὶ τοῦ πολυτιμοτάτου νομίσματος τῶν Τράλλεων, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε χρησιμοποιηθῆ μέχρι τοῦδε.

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς ἐπ' αὐτοῦ μορφῆς ὡς Ἀφροδίτης στηρίζεται ἐπὶ τῆς γνώμης περὶ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Ἀρκεσιλάου, τῆς περιφήμου Venus Genetrix, ἥτις ἀνιδρύθη τῷ 46 π. Χ. ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἐν τῷ Forum Julium ἀνεγερθέντι ναῷ τῆς Ἀρχηγέτιδος τῆς Ἰουλίας γενεᾶς θεᾶς, τῆς Ἀφροδίτης, καθ' ὑπόσχεσιν δοθεῖσαν τὴν πρὸ τῆς μάχης τῆς Φαρσάλου νύκτα. Περὶ τοῦ τύπου τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ἀρκεσιλάου ὑπάρχει μεγάλη ἀμφισβήτησις, περὶ τῆς ὁποίας βλέπε τὴν παλαιοτέραν βιβλιογραφίαν παρὰ Brunn Gesch. Künstler [2] I 419. Collignon Hist. de la sculpt. grecq. II, 686. Robert ἐν Pauly RE [2] II 1168, 21 καὶ Amelung ἐν Thieme-Becker AKL II, 109 ἑ. Πρβ. δὲ νῦν καὶ Klein Gesch. griech. Kunst III 277 ἑ. Vom ant. Rokoko 69. 72 124 Lippold Kopien 205. 250 σημ. 4.

Κατά τινα παλαιοτέραν ἐκδοχὴν ἡ Venus genetrix τοῦ Ἀρκεσιλάου ἦτο τὸ ἄγαλμα Ἀφροδίτης τὸ εὑρεθὲν ἐν Fréjus, ἀποκείμενον δὲ νῦν ἐν τῷ Λούβρῳ — ἐν ᾧ βραδύτερον ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Furtwängler ἡ Ἀλκαμένειος Ἀφροδίτη ἡ ἐν Κήποις Ὁ Sal. Reinach Gaz. arch. 1887, 250 ἑ. 271 ἑ. ἐζήτησε νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα δεχόμενος ὅτι ὁ Ἀρκεσίλαος ἐμιμήθη τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀλκαμένους δημιουργηθὲν πρωτότυπον (πρβ. Collignon Histoire II 121, 3 καὶ S. Reinach Rev. arch. 1905 I, 395 ἑ.). — Διὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην στήριγμα ἐχρησίμευσεν νόμισμά τι τῆς Σαβίνης τῆς συζύγου τοῦ Ἀδριανοῦ (Brunn ἔνθ' ἀνωτ. Cohen II² 253, 73 ἑ). Ἀσθενέστατα νεωστὶ προσεπάθησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν γνώμην ὅτι ὁ τύπος τοῦ Fréjus ἐν τῷ ἐκ τοῦ Παλατίνου ἀντιγράφῳ ἀποδίδει τὴν Venus Genetrix τοῦ Ἀρκεσιλάου ὁ Klein Vom antik. Rokoko 72 ἑ. (πρότερον Gesch. griech. Kunst 277)· πρβ. Lippold Kopien 205. 250 σημ. 4. 271 σημ. 146.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, στηριζομένην ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Mn. Cordius Rufus, (νῦν ἐν BMC Roman Republic I, 523 ἀρ. 4037-4039, πίν. LI, 11-12) ἡ Venus Genetrix τοῦ Ἀρκεσιλάου παρίστατο φέρουσα ἐν τῇ χειρὶ δόρυ ἢ ἀσπίδα, ἐπὶ δὲ τοῦ ὤμου αὐτῆς ἐκάθητο Ἔρως. Τὴν θεωρίαν ὑπεστήριξαν ὁ Reifferscheid, ὁ Wissowa καὶ ὁ L. von Urlichs, ἐν ᾧ ὁ Kekule φαντάζεται τὸ

ἄγαλμα μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Παρθένου (Collignon Histoire II 687, 1).

Κατ' ἀκρίβειαν τὰ νομίσματα τοῦ Κορδίου Ῥούφου δὲν ἔχουσι τὴν Ἀφροδίτην μετὰ δόρατος ἢ ἀσπίδος, ἀλλὰ μετὰ σκήπτρου ἐν τῇ ἀριστερᾷ καὶ ζυγοῦ ἐν τῇ προτεταμένῃ δεξιᾷ. Ὁ Βρεττανικὸς κατάλογος καλεῖ αὐτὴν Venus verticordia. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ ἀμφίεσις τῆς μορφῆς ταύτης ἐπὶ τῶν νομισμ. τοῦ Κορδίου Ῥούφου εἶναι ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν τῶν ἀγαλμάτων Doria - Τράλλεων. Μετὰ τρυτάνης παρίστατο καὶ αὐτὴ ἡ Ἀφροδίτη ὡς πρεσβυτάτη τῶν Μοιρῶν, ἔχομεν δὲ καὶ παράστασιν ἐπὶ Καμπανικῆς ὑδρίας τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου θεᾶς, ἀσφαλῶς τῆς Ἀφροδίτης, κρατούσης τρυτάνην (Studniczka Jahrbuch XXVI 1911, 140 εἰκ. 58, ἔνθα καὶ ἄλλα παραδείγματα. Σβορῶνος Διεθν. ἐφημ. τῆς Νομισμ. Ἀρχαιολ. XX 1920-21, 125).

Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ κρατοῦσα τὴν τρυτάνην μετὰ τῶν δύο Ἐρώτων ἐν ἑκατέρῳ τῶν δίσκων ὑπερέχουσα κατὰ μέγεθος γυναικεία μορφὴ μεθ' ὑψηλοῦ ἀνθίνου στεφάνου, ἔχει τὴν αὐτὴν σχεδὸν πρὸς τὸν τύπον τῶν Τράλλεων-Doria ἀμφίεσιν ἤτοι λεπτὸν λινοῦν Ἰωνικὸν χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ περὶ τὸ κατωτέρω ἥμισυ ἱμάτιον καταπῖπτον ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου εἰς παχεῖαν δέσμην πτυχῶν. Ἡ Καμπανικὴ αὕτη ὑδρία ἔχει πάντως ὑπ' ὄψει αὐτῆς πρότυπον ὡς τὸ ἡμέτερον ἄγαλμα.

Ὡς πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ ὤμου καθήμενον καὶ ψιθυρίζοντά τι εἰς τὸ οὖς τῆς θεᾶς Ἔρωτα ἀναμιμνήσκω τὰ εἰς τοὺς χρόνους 250-146 π.Χ. τιθέμενα νομίσματα τῶν Κυθήρων μετὰ προτομῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ ἐπ' ὤμου Ἔρωτος τοῦ στεφανοῦντος αὐτὴν (Head Hist. Num² 436. Ἰω. Λάμπρου Ἀναγραφὴ νομισμ. κυρίως Ἑλλάδος· Πελοπόννησος 92), τὰ ὁποῖα φαίνονται ὅτι ἔλαβον τὸν τύπον αὐτῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πρωτοτύπου. Πρβ. δὲ ἐν μέρει καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἀνάγλυφον τοῦ Δαφνίου, πρόσθες δὲ αὐτὸ εἰς ἄλλα ἀνάλογα συνειλεγμένα ὑπὸ τοῦ Petersen ἐν Ara Pacis Augustae 187 σημ. 5, 189 σημ. 2.

Σημαντικὸν εἶναι τὸ ἐν Ἱσπανίᾳ περὶ τὸ 45 π.Χ κοπὲν δηνάριον τοῦ ***Ἰουλίου Καίσαρος*** BMC Rom. republ. II 369 ἀρ. 89-92 πίν. CI, 10, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς πρόσθιον τύπον προτομὴν Ἀφροδίτης, ἐχούσης τὴν κόμην ἀναδεδεμένην ὄπισθεν εἰς κόρυμβον καὶ φέρουσαν κατάκοσμον στεφάνην, ἐνώτια καὶ πλατὺ περιδέραιον· ὄπισθεν τοῦ τραχήλου αὐτῆς μικρὸς Ἔρως.— Ὁ Βρεττανικὸς κατάλογος ταυτίζει τὴν προτομὴν ταύτην πρὸς τὴν Venus genetrix. Ὁ Babelon Monnaies de la républ. Romaine II, 12 καὶ Rev. Numism. 1902, 23 ἑ. δέχεται ὅτι τὸ νόμισμα ἐκόπη περὶ τὸ ἔτος 50 π.Χ.. Πιθανωτέρα ὅμως φαίνεται, ἄλλως τε καὶ διὰ τὴν παρουσίαν τῆς Venus genetrix, ἡ ὑστερωτέρα χρονολόγησις, ἡ μᾶλλον πλησιάζουσα πρὸς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ. Ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τοῦ ἐνδύματος τῶν νομισμάτων τοῦ Κορδίου Ῥούφου πρὸς τὸ ἀνάγλυφον Medici (Petersen Ara πίν. III πλὰξ XII καὶ σ. 63 εἰκ. 27 μετὰ βιβλιογρ. ἐν σ. 199), τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Reifferscheid εἶναι Αὐγουστείου περιόδου καὶ παριστᾷ αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ Mars ultor, πείθει ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς Μεδικείου ταύτης πλακὸς ἐναέτιος Ἀφροδίτη εἶναι αὐτὴ ἡ Venus Genetrix. Διὰ τὸν αὐτὸν τῆς ἀμφιέσεως λόγον παρεβλήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Conze (Ein Relief von S. Vitale mit Augustus) τὸ ἐν Ῥαβέννῃ ἀποκείμενον ἀνάγλυφον Αὐγουστείων χρόνων μετὰ τῆς Λιβίας ὡς Venus genetrix καὶ τοῦ Αὐγούστου ὡς Marss ultor (πρβ. Springer - Wolters Kunstgesch. I¹² 498 εἰκ. 948). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀρκεσίλαος εἶχε κατασκευάσει τὸ ἄγαλμα τῆς Venus genetrix διὰ τὸν ναὸν τοῦ Forum Julium, εἶχε δὲ οὕτω διαμορφώσει τὸν τύπον τῆς προμήτορος τῶν Ἰουλίων, εἶναι πιθανώτατον, ὅτι ἐπί τε τῆς Μεδικείου πλακὸς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τῆς Ῥαβέννης ἡ ὡς genetrix μεταξὺ τοῦ Ῥωμύλου καὶ τοῦ Ἄρεως παριστωμένη Ἀφροδίτη κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀρκεσιλάου διαμορφωθέντα οἰκογενειακὸν τύπον τῆς Ἰουλίας γενεᾶς ἀπεδόθη καὶ ὑπὸ τοῦ αὐγουστείου καλλιτέχνου τῆς Ara pacis.

Ἀλλ' ἐὰν παρατηρήσῃ τις προσεκτικώτερον τὸν τύπον τοῦτον τῆς Ἀφροδίτης θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ ἀμφίεσις καὶ ἡ διάθεσις τοῦ τε ἱματίου καὶ τοῦ χιτῶνος τῆς μορφῆς ταύτης εἶναι ὁμοιοτάτη πρὸς τὸν τύπον Doria - Τράλλεων, διαφέρει δὲ μόνον κατὰ τὴν ἐξεργασίαν, ἡ ὁποία ἐν τῷ ἐλαχίστῳ χώρῳ τοῦ Μεδικείου ἀναγλύφου καὶ διὰ τὸν ὅλως δια-

κοσμητικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα δὲν εἶχεν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπτυχθῇ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ εὐρύτητι. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Ραβέννης δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ εἰς ρυθμικὴν παραβολήν, ἅτε ἀνῆκον εἰς δευτερεύουσαν καλλιτεχνικὴν χεῖρα. Δύναται δ' ὅμως νὰ παράσχῃ πλήρη γενικὴν εἰκόνα τοῦ πλαστικοῦ τύπου, ὅστις συμφωνεῖ καθ' ὅλα πρὸς τὸν τύπον Τράλλεων - Doria μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς διαθέσεως τῶν ποδῶν. Διαφορὰν παρατηρεῖ τις ἐν τῇ ζώνῃ τοῦ χιτῶνος καὶ ἐν τῇ τύλῃ τοῦ ἱματίου, ἥτις κεῖται ὑψηλότερον. Ἀλλ' εἶναι ζήτημα, ἂν αἱ λεπτομέρειαι αὗται ἦσαν ὁμοίως διατεθειμέναι καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τοῦ Ἀρκεσιλάου, τὸ ὁποῖον ὑπόκειται τῷ ἀναγλύφῳ.

Ὁ Lippold Kopien 205 ἔχων ὑπ' ὄψει τὸν παρὰ Hekler Röm. Gewandstatuen 153. 225 τύπον VI (=α Ῥώμη. Torlonia LXXXI, 322. β) Κοπενάγη Glyptothek Ny-Carlsberg ἀρ. 531. γ) Παρίσιοι Λοῦβρον 1242· δ) Μαδρίτη Einzelaufn. 1607-9· ε) Ῥώμη. Βατικανὸν Braccio nuovo 111 ϝ) Παρίσιοι. Λοῦβρον 1075), ὅστις εἶναι καθόλου ὅμοιος πρὸς τὸν τύπον τῆς Λιβίας τοῦ ἀναγλύφου τῆς Ραβέννης, θεωρεῖ αὐτὸν «κλασσικιστικόν».

Ὁ τύπος οὗτος δεικνύει, νομίζω, πῶς ἡ Κλαυδία περίοδος μετέφραζε τοὺς τύπους τοῦ 5ου αἰῶνος εἰς τὴν ἰδίαν γλῶσσαν· διότι ἡ ἐμὰς αὕτη πιθανώτατα ἔχει ὑπ' ὄψει τύπους ὡς ὁ τοῦ ἀγάλματος Doria καὶ Τράλλεων.

Ὁ Hekler Röm. weibl. Gewandst. 154 νομίζει ὅτι καὶ τὸ ἄγαλμα Doria ἀνήκει διὰ τὸ ἠνεμωμένον ἱμάτιον εἰς τὴν Κλαυδίαν περίοδον.

Κατὰ τὸ οἰκεῖον χωρίον τοῦ Πλινίου 35, 155 ἡ Ἀφροδίτη τοῦ Ἀρκεσιλάου ἀνιδρύθη ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς in foro Caesaris et prius quam absolveretur festinatione dedicandi, συνήγαγεν ἡ E. Sellers The elder Pliny's chapters 35, 155 ὅτι ἡ Ἀφροδίτη δὲν εἶχεν ὑπερβῇ τὸ πήλινον πρόπλασμα, ἀλλὰ τοῦτο, ὡς παρατηρεῖ ὁ Petersen αὐτ. 189 σημ. 4, δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Πλινίου εἶναι δὲ καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀπίθανον. (πρβ. Klein Rokoko 69).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως νομίζω ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερόμενον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπονοῇ τοιαύτην τοῦ ἀγάλματος ἀτέλειαν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὁ τύπος εὐδιάγνωστος· διότι ἐν τοιαύτῃ τινὶ περιπτώσει δὲν εἶναι εὐνόητον, πῶς ἔν τε τοῖς νομίσμασι καὶ τοῖς ἀναγλύφοις παρίσταται τὸ ἔργον τοῦ Ἀρκεσιλάου ὡς ἀπηρτισμένος πλαστικὸς τύπος. Ἡ ἀτέλεια ἄρα, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ἀνάγεται πάντως εἰς δευτερευούσας καὶ ἐπουσιώδεις ἐλλείψεις, αἱ ὁποῖαι δὲν καθίστων τὸ ἔργον γελοῖον. Τοιαύτη τις π. χ. ἀτέλεια ἠδύνατο νὰ εἶναι τὸ ἀνεπεξέργαστον τῶν νώτων. Διὰ τοῦτο δὲ δέν μοι φαίνεται πιθανὴ ἡ γνώμη, τὴν ὁποίαν ἐξέφρασε νεωστὶ ὁ A. W. Persson ἐν Staat und Manufaktur im römischen Reich (1923), 93 καὶ 127 ἑ., ὅτι τὸ ἄγαλμα εἶχε κατὰ τὸ σῶμα ἀφεθῇ ἀνεπεξέργαστον διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, διὰ τοῦτο δὲ ἦτο ἐνδεδυμένον πραγματικὰ ἐξ ὑφάσματος ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα μετεβάλλοντο μετὰ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς ἑκάστοτε· οὕτω δὲ ἑρμηνεύεται, κατὰ τὸν Persson, καὶ ἡ διάφορος ἐμφάνισις τῆς Venus Genetrix ἐπὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν νομισμάτων ἄλλοτε μὲν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Fréjus (Cohen II² 253, 73-78), ἄλλοτε δὲ ὑπὸ τὸν ἄλλον τύπον μετὰ τοῦ ἐζωσμένου χιτῶνος καὶ τοῦ περιβάλλοντος ἱματίου (Cohen III², 155, 230· νεωτέρας Φαυστίνης — IV, 497, 71-74 Ἰουλίας Μαμμαίας).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων καὶ ἐκ τῆς ἐκτενεστέρας ἐκθέσεως τοῦ Petersen ἐν Ara Pacis εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει πιθανώτατον ὅτι ὁ τύπος τοῦ Ἀρκεσιλάου δύναται περίπου νὰ ἀναπαρασταθῇ κατὰ τὰ μνημονευθέντα ἀνάγλυφα. Ἐὰν δὲ Ρωμαϊκά τινα νομίσματα παρέχουσι διαφόρους τύπους μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Veneri Genetrici ἢ Venus Genetrix, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀρκεσιλάου ἤλλασσεν ἑκάστοτε τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι οἱ χαράκται τῶν νομισμάτων εἶχον διαφόρους πλαστικοὺς τύπους ὑπ' ὄψει αὐτῶν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν καὶ τὴν πρωτοβουλίαν τῶν χαρακτῶν τῶν νομισμάτων πολλάκις κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν νομισματικῶν τύπων.

Ἀλλὰ εἴτε ὁ τύπος τοῦ Fréjus εἴτε ὁ τύπος τοῦ ἀναγλύφου τῆς Ραβέννης καὶ τῆς Φλωρεντίας ἀποδίδει τὴν Ἀφροδίτην τοῦ Ἀρκεσιλάου παρατηροῦμεν ὅτι ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ὁ καλλιτέχνης δὲν ἐφεῦρε νέον τύπον, ἀλλ'

ἐπανέλαβε μετά τινων ἴσως τροποποιήσεων παλαιὰ πρότυπα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 5ου αἰῶνος, ἀκριβέστερον δέ, τοῦ Φειδιακοῦ κύκλου. Τὸ ἄγαλμα τῶν Τράλλεων καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ῥώμης ἀντιγράφουσιν ἀσφαλῶς πρότυπον τῶν αὐτῶν χρόνων καὶ τοῦ αὐτοῦ καλλιτεχνικοῦ κύκλου.

Ἀλλ' ἑκάτερον τῶν ἀγαλμάτων ἔχει διαφορὰς ἤδη ἀνωτέρω ἐξαρθείσας, αἱ ὁποῖαι διδάσκουσι ὅτι τὸ περιβάλλον, ἐν ᾧ ἐγένοντο τὰ ἀντίγραφα ταῦτα, ἦτο διάφορον κατά τε τόπον καὶ χρόνον.

Ὁ Klein Rokoko 124 (πρβ. Lippold Kopien 244 σημ. 47) ἀναφερόμενος εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς ἀνεμώσεως, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐν ποιᾷ τινι ὑπερβολῇ τὸ ἀντίγραφον Doria Pamfili, ὡς καὶ ἐγὼ ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης πραγματείας ἐτόνισα, θεωρεῖ τὸν ὅλον πλαστικὸν τύπον μεταποιηθέντα ἐν τῇ περιόδῳ τοῦ ἀρχαίου Rokoko. Ὅτι δὲ τὸ πρωτότυπον δὲν ἦτο ἐν τῇ διατυπώσει τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἀντιγράφου ἐν ταῖς λεπτομερείαις ταύταις, δεικνύει ἀκριβῶς τὸ Τραλλιανὸν ἀντίγραφον, τὸ ὁποῖον παραδόξως ὁ Klein προσάγει πρὸς στήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ. Τὸ σφοδρότερον τοῦ ἀναγκαίου ἀνεμούμενον ἱμάτιον εἶναι ἀσφαλῶς στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν ὁ ἀντιγραφεὺς τῆς Ῥωμαίας ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ὑπείκων ἴσως εἰς τὴν γενικὴν καλαισθητικὴν τάσιν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ προσθήκη αὕτη τοῦ ἀντιγραφέως δὲν εἶναι μόνη ἐπαρκής, ὅπως χαρακτηρίσῃ τὸν ὅλον πλαστικὸν τύπον, ὅστις εἶναι σαφέστατα τύπος τοῦ Φειδιακοῦ ἐργαστηρίου καὶ οὐχὶ τῶν ἐν Ρωμαϊκοῖς χρόνοις ἀνακυψάντων Φειδιακῶν ἐπιγόνων. Εἶναι περίεργον ὅτι ὁ Klein, καίπερ ἀναγνωρίζων ὅτι πλαστικὸς τύπος Doria-Pamfili μόνον ἐν τῷ Φειδιακῷ κύκλῳ ἠδύνατο νὰ γεννηθῇ, παρασύρεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου τοῦ ἱματίου μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀρνηθῇ τὴν γένεσιν τοῦ τύπου καὶ τοῦ πρωτοτύπου ἐν τοῖς χρόνοις, εἰς τοὺς ὁποίους ἀναμφισβητήτως ἀνήκει. Ἐλαφρῶς ἠνεμωμένον εἶναι ἄλλως τε καὶ τὸ ἱμάτιον τῆς Ἀφροδίτης τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος πολυτίμου ἐκ Δαφνίου ἀναγλύφου.

Ἐκ τῶν καταλεχθέντων ἀνωτέρω μνημείων κατεδείχθη ὅτι ὁ αὐτὸς πλαστικὸς τύπος ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς Ἀφροδίτη καὶ ὡς Κόρη καὶ ὡς Τύχη καὶ ὡς Νέμεσις καὶ ὡς εἴ τι ἄλλο πρὸς τούτοις.

Ὅτι ὁ Ἀρκεσίλαος μετεχειρίσθη τὸν τύπον ὡς ἀφετηρίαν πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ τύπου Venus genetrix, δὲν εἶναι ἱκανὸν τεκμήριον ἵνα πεισθῶμεν ὅτι καὶ τὸ πρότυπον τοῦ 5ου αἰῶνος διὰ τὴν αὐτὴν θεὰν καὶ μόνην αὐτὴν ἐχρησιμοποιήθη.

Τὸ νόμισμα τῶν Τράλλεων δὲν ἀναγκάζει νὰ ὀνομάσωμεν, ὡς εἶπον, τὴν μορφὴν Ἀφροδίτην— διότι κάλλιστα θὰ ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ Δημήτηρ καὶ Κόρη καὶ ἄλλη τις θεά.

Τίς πρῶτος διεμόρφωσε τὸν κάλλιστον ὄντως τύπον δὲν δύναταί τις ἀκριβέστερον νὰ εἴπῃ. Τοῦτο μόνον δύναταί τις ἀδιστάκτως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι τὸ λαμπρὸν ἔργον ἐποιήθη ἐν τῷ Φειδιακῷ κύκλῳ.

Ἡ μορφὴ τοῦ Φειδίου διὰ τὸ ἐλλιπὲς τῆς γραπτῆς παραδόσεως καὶ ἕνεκα τῆς ἀπεράντου λεπτολογίας καὶ τῶν ἀτελευτήτων συνδυασμῶν ὡς καὶ τῶν χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν κατέστη ἀσύλληπτος καλλιτεχνικὴ φυσιογνωμία, ἡ ὁποία κινδυνεύει νὰ ὑποστῇ τὰς ἀναριθμήτους περιπετείας τῶν ἐπῶν τοῦ Ὁμήρου. Ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐν τούτοις οὗτος μέγας ὡς ὁ Σωκράτης, αὐτός τε καλλιτέχνης ἐπιφανέστατος καὶ τῶν μεγάλων αὐτοῦ μαθητῶν πολύτιμος μυητὴς καὶ ἱεροφάντης καὶ συνεργάτης. Ἔνθα δὲ θετικὰ δεδομένα δὲν βοηθοῦσιν εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τοῦ προσώπου τοῦ καλλιτέχνου ἔργου τινὸς τοῦ Φειδιακοῦ κύκλου, οὐδεμία προκατάληψις θὰ ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ χωρήσῃ ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα αὐτοῦ τοῦ κατευθύνοντος τὴν μεγάλην σχολήν, ἥτις δικαίως φέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Γεώργιος Π. Οἰκονόμος

Τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα τῆς Σκύρου.

ὑπὸ

Μιχαὴλ Δέφνερ.

Ἡ νῆσος Σκῦρος ἀναφέρεται τετράκις εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου. Ὁ «αἰγίλιψ» βράχος ὁ τὴν σημερινὴν πολίχνην ἐπιστέφων ἐφιλοξένησε τὸν θεῖον Ἀχιλλέα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Νεοπτόλεμον. Ἀπὸ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τῆς Σκύρου Λυκομήδης κατεκρήμνισε τὸν Θησέα, οὗ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ ὅπλα μετ᾽ αἰῶνας ὁ Κίμων μετήνεγκεν εἰς Ἀθήνας.

Ἀλλὰ *μίαν* τοὐλάχιστον χιλιετηρίδα πρὸ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῶν Ἑλλήνων ἄλλαι φυλαί, Κᾶρες, Πελασγοί, Θρᾷκες καὶ Κρῆτες, εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν νῆσον. «Ἐνυῆος πτολίεθρον» ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος τὴν Σκῦρον. Ὁ δὲ Ἐνυεὺς ἦτο Κρής, «ὃς Κρῆτας ἀγαγὼν ἔκτισε τὴν πόλιν». Καὶ ὁ Λυκομήδης καὶ ὁ Θησεὺς ἦσαν Κρῆτες, ὁ δὲ μεγαλείτερος τῆς Σκύρου λιμήν, ἡ Καλαμίτσα, ὠνομάζετο Κρήσιον.

Ἡ σημερινὴ νῆσος Σκῦρος ἀρχικῶς ἀπετελεῖτο ἐκ δύο νήσων, αἵτινες εἰς περίοδον τῆς γῆς χιλιετηρίδας ἀφ᾽ ἡμῶν ἀπέχουσαν ἦσαν κεχωρισμέναι διὰ στενοῦ καὶ ἀβαθοῦς ἰσθμοῦ, μήκους μέτρων περίπου 3000 καὶ μέσου πλάτους μ. 400. Ὁ ἀβαθὴς οὗτος ἰσθμός, ὅστις κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴν διῆκεν ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλείου λιμένος (τοῦ ***Ἀχίλλι***) μέχρι τοῦ Κρησίου (Καλαμίτσας), «περιπλομένων τῶν αἰώνων» ἐπεχώσθη ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῶν λίθων καὶ χωμάτων τῶν ἐκ τῶν βουνῶν διὰ τῶν βροχῶν καταβιβαζομένων, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἄμμου, τὴν ὁποίαν οἱ ἄνεμοι ἀεννάως ἐκεῖ μεταφέρουσιν ἀπὸ τῶν αἰγιαλῶν τῶν ἀμφοτέρωθι θαλασσῶν, καὶ μετεβλήθη εἰς χαμηλὴν κοιλάδα δύο τὸ πολὺ μέτρα τῆς θαλάσσης ὑπερέχουσαν, τὸ ***Καλλικρὴ*** (κατ᾽ ἐμὲ «Καλλικρήνιον», λόγῳ τῶν κατὰ μῆκος αὐτῆς πολλῶν πηγῶν).

Σκῦρος λέγεται ὑπὸ τῶν κατοίκων κυρίως τὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ Καλλικρὴ τμῆμα τῆς ὅλης νήσου, τὸ δὲ πρὸς νότον αὐτοῦ ξηρὸν καὶ σχεδὸν ἀκατοίκητον τμῆμα ὀνομάζεται ἁπλῶς «τὸ Βουνό».

Ὅθεν συνοικισμοὺς τῶν εἰς προϊστορικὴν ἐποχὴν ἐκ βορρᾶ μὲν εἰς Σκῦρον ἐλθόντων λαῶν δέον νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν βόρειον εὔφορον πεδιάδα, τὸν Κάμπον τ. ἕ. καὶ τὸν κάτω Κάμπον μέχρι τοῦ βορείου ἀκρωτηρίου Μαρκέσι, τῶν δὲ ἐκ νότου ἐλθόντων Κρητῶν εἰς τὰς περὶ τὴν πόλιν Σκῦρον κοιλάδας, ἃς ἀρδεύουν ὁ ποταμίσκος Κηφισὸς καί τινες ῥύακες, ὡσαύτως δὲ περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ἄλλοτε ἰσθμοῦ.

Πράγματι δὲ κατὰ τὰ τρία ταῦτα σημεῖα εὗρον κατοικίας ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένας, τάφους σπηλαιώδεις καὶ ἐν τῷ βράχῳ λαξευτούς, θρόνον ἐν τῷ βράχῳ λαξευτόν, εὑρέθησαν δὲ καὶ ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα κυκλαδικῆς καὶ μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐνυεὺς «Κρῆτας ἀγαγὼν ἔκτισε τὴν πόλιν» καὶ ἐχρειάσθησαν λίθοι διὰ τὰς οἰκοδομάς, ἕπεται ὅτι ὑπῆρχε πλησίον τῆς πόλεως ***λατομεῖον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης***. Κατωτέρω θὰ παρουσιάσω τὸ προϊστορικὸν τοῦτο λατομεῖον.

Ἡ ***1η εἰκὼν*** παριστάνει τὴν περὶ ἀπόκρημνον βουνὸν ἐκτισμένην σημερινὴν πόλιν τῆς Σκύρου καὶ ἄνωθεν αὐτῆς τὸ Κάστρον μετὰ τῶν ἀρχαίων τειχῶν τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος, ἐπιδιωρθωμένων ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν. Δεξιὰ ἐκτείνεται ὁ κωνοειδὴς λόφος ***Φούρκα*** (ἀγχόνη), ἐπονομαζόμενος οὕτω, διότι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπηγχονίζοντο ἐκεῖ οἱ εἰς θάνατον καταδικαζόμενοι. **1** Ὁ λόφος οὗτος καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν νότιον ἥμισυ τοῦ ἀποκρήμνου βουνοῦ συνίστανται ἐκ πυκνοῦ καὶ σκληροῦ ἀσβεστολίθου.

1 Ὁ κ. Δημ. Εὐαγγελίδης κακῶς γράφει· «Οὕτως ὠνομάσθη, διότι παρ᾽ αὐτὸν ἦτο ἱδρυμένη ἐπὶ Τουρκοκρατίας ***λαιμητόμος***, δι᾽ ἧς ἐκαρατομοῦντο οἱ κατάδικοι.» Ἡ **guillotine** εἶνε γαλλικὴ ἐφεύρεσις τοῦ τέλους τοῦ **18ου** αἰῶνος.

1: Πόλις καὶ Κάστρον τῆς Σκύρου· δεξιὰ ὁ λόφος «Φούρκα».

Εἰς τὴν νότιον κατωφέρειαν τοῦ Κάστρου καὶ ἄνωθεν τοῦ σημερινοῦ νεκροταφείου παρετήρησα, ὅτι εἰς 12 περίπου διαφόρους θέσεις ὁ βράχος ἦτο ἰσοπεδωμένος, εἰς δὲ τὰ πλάγια τῆς ἰσοπεδώσεως καθέτως πελεκημένος. Ἐκεῖ, ἐπειδὴ τὸ μέρος εἶνε προσήλιον καὶ ὑπήνεμον, ὑπῆρχον ***προϊστορικαὶ κατοικίαι***. Δυστυχῶς αὗται κατέστησαν ἤδη σχεδὸν ἀγνώριστοι, τῇ ἀνοχῇ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν καταστραφεῖσαι παρὰ τῶν ἀμαθῶν σημερινῶν λατόμων τῆς Σκύρου πρὸς εὐχερῆ πορισμὸν λίθων διὰ τὸ περιτείχισμα τοῦ νέου νεκροταφείου καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἐν αὐτῷ ἐκκλησίας. Ὀλίγισται μόνον, ὑψηλότερον τῶν ἄλλων κείμεναι, διέφυγον τὴν καταστροφήν, διότι καὶ λατόμοι καὶ ἐργᾶται ἐβαρύνοντο τὴν κοπιώδη ἀναρρίχησιν.

2: Προϊστορικὴ κατοικία εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν κατωφέρειαν τοῦ Κάστρου τῆς Σκύρου.

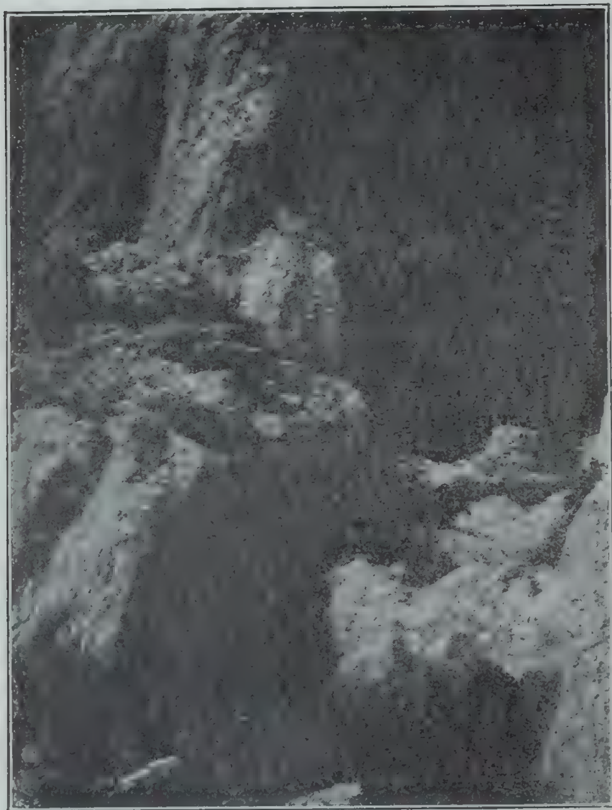
Τὴν καλλίτερον διατηρουμένην (πλάτος μ. 4,90, βάθος μ. 5,40, ὕψος μ. 1,40) ἐφωτογράφησα ***(εἰκ. 2)***, συνιστῶ δὲ εἰς τὸ νοήμον κοινὸν τῆς Σκύρου μείζονα σεβασμὸν πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τοῦ τόπου.

Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὁ ***Κίμων***, τετρακόσια ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θησέως «ἑλὼν τὴν νῆ- καὶ φιλοτιμούμενος ἐξανευρεῖν» τὸν τάφον αὐτοῦ, ***τόπον βουνοειδῆ ἀνέσκαψεν***. «Εὑρέθη δὲ θήκη τε μεγάλου σώματος, αἰχμή τε παρακειμένη χαλκῆ καὶ ξίφος».

Κατὰ τὰς πρώτας ἑβδομάδας τῆς ἐν Σκύρῳ διαμονῆς μου ἐκαθήμην πολλάκις μετὰ μεσημβρίαν μετ᾽ ἄλλων παρεπιδήμων ἐπὶ τῶν νοτιοανατολικῶν βράχων τοῦ Κάστρου, ἐκεῖ ὅπου ἦσαν αἱ ἄνω μνημονευθεῖσαι προϊστορικαὶ κατοικίαι. Ἐκεῖ δὲ μοὶ ἦλθεν ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ Φούρκα εἶνε ὁ παρὰ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερόμενος ***τόπος βουνοειδής***. Ἔκτοτε δὲ ἀνεζήτουν μετ᾽ ἀνεξηγήτου ἐπιμονῆς εἰς ὅλους τοὺς μυχοὺς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τὴν θέσιν τοῦ τάφου τοῦ Θησέως. Ὅταν δὲ τέλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς μετὰ δίωρον σκαφήν, ἣν μισθωθεὶς παρ᾽ ἐμοῦ ἐνήργησεν ὁ τοῦ πλησίον νεκροταφείου

νεκροθάπτης, εὗρον βαθμῖδας, βάσεις, κρηπιδώματα ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένα καὶ τεμάχιον μαρμάρου μετ' ἐπιγραφῆς ΘΕΣ...ΑΝ, τὴν ὁποίαν ἐξήγησα ***Θησ(εῖ) ἀν(έθηκε)***, ἤμην βέβαιος, ὅτι εὗρον ἡρῷον καὶ τὸν τάφον τοῦ Θησέως, καὶ ἔστειλα ἀμέσως, τῇ 4/17 Ἰανουαρίου 1918 πρὸς τὸν ἀείμνηστον φίλον μου Νικόλαον Πολίτην, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ Πρόεδρον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τηλεγράφημα 134 λέξεων παρακαλέσας ἐν τέλει αὐτόν, ὅπως ἐνεργήσῃ περὶ παροχῆς ἀδείας ἀνασκαφῆς. Ἡ ἀνασκαφὴ ἤρξατο περὶ τὰ τέλη Μαρτίου, ἀλλ' ἀντὶ ἡρῴου ἢ τάφου τοῦ Θησέως εὕρομεν δωρικὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗτινος τὰ ἐκ λευκοῦ Σκυρίου μαρμάρου ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εἶχον θρυμματισθῆ διὰ πελέκεων. Κατωτέρω θὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ χρόνου τῆς βιαίας καταστροφῆς ὅλων τῶν ἐν Σκύρῳ ἀρχαίων ναῶν.

Κατὰ τὸν ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς μικρᾶς ἐπιγραφῆς μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀνασκαφῶν διαρρεύσαντα χρόνον δὲν ἔπαυσα νὰ διερευνῶ τὴν Φούρκαν καὶ ἰδίως τοὺς πρὸς ἀνατολάς, πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀποκρήμνους αὐτῆς βράχους, εὗρον δὲ ἐκεῖ σπήλαιον ἀσφαλῶς εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν κατοικούμενον καὶ πλησίον αὐτοῦ ἐν λατομεῖον προϊστορικῆς ἐποχῆς.

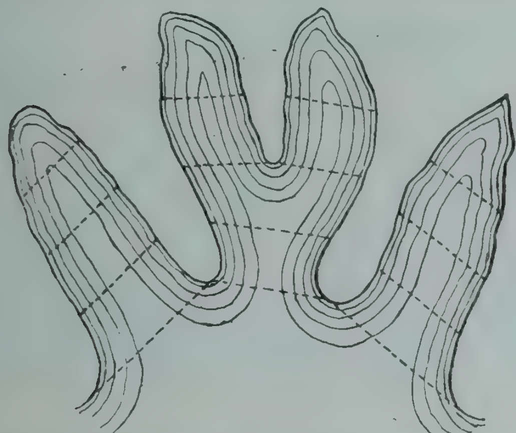
3: Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Βοϊδόμανδραν

Τὸ σπήλαιον τοῦτο ἢ μᾶλλον φυσικὸν ὑπόστεγον σχηματίζεται ἐκ βράχου, ἔχοντος μῆκος μ. 10 περίπου καὶ μέγιστον ὕψος μ. 5, ἐπιστεγαζομένου δὲ παρὰ τῆς ὄπισθεν αὐτοῦ προκεκλιμένης κατωφερείας τοῦ βουνοῦ. Οἱ νεώτεροι Σκύριοι αὐτὸ τὸ σπήλαιον ὠνόμασαν ***Βοϊδόμανδρα***, διότι ἄλλοτε ἐνέκλειον ἐκεῖ τὰ πρὸς ξένους ζῳεμπόρους πωληθέντα βόϊδια, μέχρις ὅτου ἐφορτώνοντο ἐπὶ ἱστιοφόρου. Διὰ τοῦτο ἡ πρὸς βορρᾶν στενὴ ἔξοδός του εἶνε πεφραγμένη διὰ μεγάλων λίθων μέχρις ὕψους ἀναστήματος ἀνθρώπου. Ἐπίσης καὶ ἡ εἰς τὸ α εἴσοδός του, ἀμφοτέρωθεν λελαξευμένη, καὶ αἱ δύο ἐκ τοῦ βράχου λελαξευμέναι ὑψηλαὶ βαθμῖδες ἦσαν σκεπασμέναι διὰ λίθων καὶ χωμάτων.

Ἡ φωτογραφία τῆς ***εἰκόνος 3ης*** ἐλήφθη, πρὶν καθαρίσω τὴν εἴσοδον. Μοὶ ἦλθεν ἀμέσως ἡ ἰδέα, ὅτι τὸ φυσικὸν τοῦτο ὑπήνεμον ὑπόστεγον εἶνε σπηλαιῶδες abri-sous-roches, ὡς καλοῦνται αἱ κατοικίαι τῶν ἀνθρώπων τῆς λιθικῆς ἐποχῆς, αἵτινες εὑρέθησαν εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν πλήρεις ἐργαλείων λιθίνων καὶ ὀστεΐνων. Διὰ τοῦτο ἐκαθάρισα δι' ἐργάτου τὴν εἴσοδον καὶ ἔσκαψα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἄντρου χανδάκιον 10 μ. μήκους καὶ 60 ἑκατοστῶν πλάτους. Μέχρι βάθους 10 ἑκατοστῶν δὲν εὗρον τίποτε, ἐντὸς τῶν 10—35 ἑκατοστῶν εὑρέθη πλῆθος μικρῶν θρυμμάτων ἀγγείων ἀρχαιοτάτων ἄνευ ἴχνους χρώματος. Μόνον παρὰ τὴν εἴσοδον εὗρον μερικὰ θρύμματα ἀγγείου μετὰ καστανόχρου ἐπιχρίσματος. Κάτω τῶν 35 ἑκατοστῶν εὗρον μόνον χῶμα κόκκινον ἀναμεμιγμένον μὲ λιθάρια καταπεσόντα ἀπὸ τοῦ ἐπικρεμαμένου βράχου, εἰς δύο δὲ θέσεις παρουσιάσθη ἀμέσως ὁ βράχος. Τεμάχια πυρίτου λίθου (τσακμακόπετρας) δὲν εὗρον.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἄντρου ἀνεκάλυψα διαφόρους θέσεις, ἐξ ὧν εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν καὶ κατὰ τρόπον λίαν πρωτότυπον ἀπεσπῶντο οἱ λίθοι, οἱ πιθανῶς χρησιμοποιηθέντες πρὸς ἀνέγερσιν τῆς πρώτης πόλεως καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως αὐτῆς, ὑποθέτω, ὅτι τὰ εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ἄντρου εὑρεθέντα θρύμματα ἀγγείων προήρχοντο ἀπὸ τῶν λατόμων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἵτινες ἐν ὥρᾳ βροχῆς ἢ καύσωνος κατέφευγον ἐκεῖ.

Μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος ἐξήτασα τοὺς πέριξ βράχους, πολλάκις παρὰ τὸ γῆράς μου ἀναρριχώμενος εἰς αὐτούς, ὅπως ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς, πῶς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἐγίνετο ἡ λατομία. Εἰς τὴν Κρήτην μετεχειρίζοντο πριόνια χαλκᾶ, μακρὰ καὶ πλατέα ἄνευ ὀδόντων, ἀλλαχοῦ πάλιν πήχεις ἐκ σκληροῦ ξύλου, οὓς ἔσυρον ἐντὸς αὐλακίων, τὰ ὁποῖα πρότερον διὰ τύκου (μὲ πικοῦνι) εἶχον χαράξει ἐπὶ τοῦ βράχου. Ὑποθέτω, ὅτι εἰς τὴν κάτω στενὴν ἐπιφάνειαν τῶν πήχεων πολλάκις θὰ ἐνεπήγνυον θραύσματα πυρίτου λίθου. Πάντοτε ὅμως κατὰ τὸ πριόνισμα, εἴτε διὰ πριόνων ἐγίνετο εἴτε διὰ πήχεων, ἔθετον εἰς τὰ αὐλάκια ἄμμον συνεχῶς ὑγραινομένην δι᾿ ὕδατος.

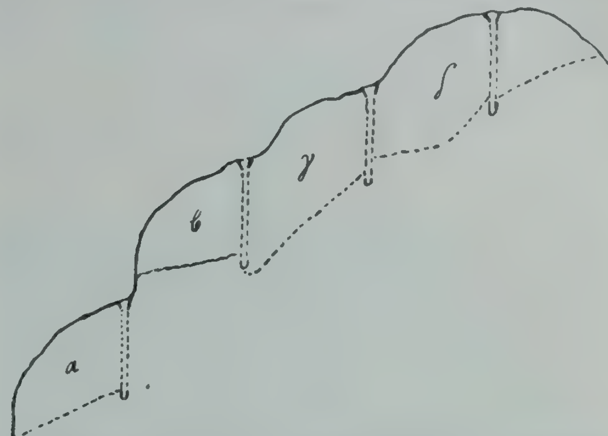

*4: **Εἰκὼν τῶν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν βράχων τῆς Φούρκας, ἐξ ὧν εἰς χρόνους προϊστορικοὺς ἀπεπρίοντο ὀγκόλιθοι. Τὴν αὐτὴν εἰς μεγάλην κλίμακα ὄψιν παρέχει σήμερον ὅλη ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τοῦ «Βουνοῦ» μὲ τὰ ἀκρωτήρια, τὰς ἀγκάλας καὶ τοὺς βράχους αὐτῆς, συνεπείᾳ τῆς ἀπὸ χιλιετηρίδων εἰσχωρούσης εἰς αὐτὴν θαλάσσης.***

᾿Αλλ᾿ εἰς τὰ προϊστορικὰ λατομεῖα τῆς Φούρκας παρετήρησα διάφορον καὶ λίαν πρωτότυπον τρόπον λατομίας. Δὲν προβάλλω εἰκασίας, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα πολλῶν καὶ λεπτομερῶν παρατηρήσεων πιστοποιουμένων διὰ τῶν ***πέντε εἰκόνων 4-7***.

Οἱ λατόμοι τῆς Φούρκας ἐξέλεγον διὰ τὴν ἐργασίαν των προεξοχὰς τοῦ βουνοῦ, 1 — 2 μέτρων πλάτους, ἐπ᾿ αὐτῶν δὲ διὰ τύκου ἐχάραττον ὁριζοντίως αὐλάκια, ἀρχόμενοι ἀπὸ τὸ χαμηλότερον μέρος τῆς προεξοχῆς.

Τὰ αὐλάκια ταῦτα, ὡς φαίνεται, πάντως θὰ εἶχον πλάτος 6—7 ἑκατοστῶν, καὶ βάθος τὸ αὐτὸ περίπου. Χρῆσις πριόνων μεταλλίνων ἢ πήχεων ξυλίνων δὲν ἐγίνετο ἐκεῖ, ὡς πασιφανῶς δεικνύουσιν αἱ πρὸς τὰ ἄκρα ὁμαλῶς κατιοῦσαι καμπύλαι τῆς κοπῆς. *Ἐγίνετο χρῆσις χονδρῶν σχοινίων*

4α: Αὐλάκια διὰ συρομένων σχοινίων γενόμενα ἐπὶ τοῦ βράχου.

ἐχόντων διάμετρον 4 — 4 ½ ἑκατοστῶν, τὰ ὁποῖα ἐσύροντο παρ᾿ ἐργατῶν ἱσταμένων δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν προεξεχόντων βράχων. Δὲν ἀποκλείεται δὲ ἡ εἰκασία, ὅτι οἱ λατόμοι εἰς τὰ σχοινία ἐνέπλεκον μερικὰ θραύσματα πυρίτου, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὴν νῆσον. Ἄμμος καὶ ὕδωρ ἐτίθεντο ἐπικουρικῶς εἰς τὰ αὐλάκια. ᾿Αφοῦ οὕτω διὰ σχοινίων πριονίζοντες εἶχον βαθύνει τὸ αὐλάκιον ὅσον

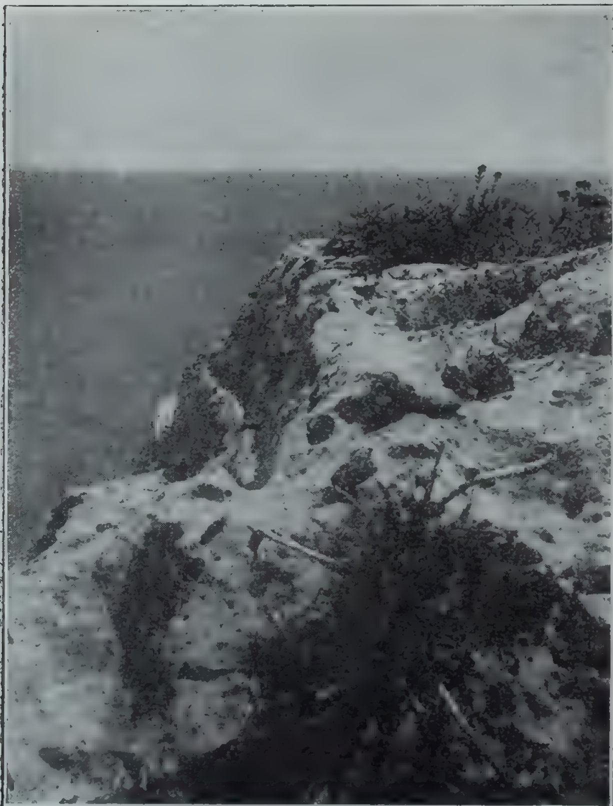

5: Ἐξ ἀποπεπρισμέναι ἐπιφάνειαι τοῦ βράχου. Αὐλάκιον δ — ε, μήκους μ. 1,74.

ἤθελον ἢ ἠδύναντο, ἐνεπήγνυον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος σφῆνας ξυλίνους, τοὺς ὁποίους περιέβρεχον, μέχρις ὅτου διὰ τῆς διαστολῆς αὐτῶν ἀπεσπᾶτο τὸ πρῶτον καὶ κατώτερον μέρος τοῦ βράχου, μεθ᾽ ὃ ἐπροχώρουν πρὸς τὰ ἄνω.

Ἡ **5η εἰκὼν** δεικνύει δεξιὰ τρεῖς καθέτους ἐπιφανείας (1.2.3.) τῆς προσόψεως, ἐξ ὧν κατὰ τὸν ἄνω ἐκτεθέντα τρόπον ἀπεπριονίσθησαν καὶ ἀπεσπάσθησαν τρεῖς ὀγκόλιθοι, δεικνύει δὲ προσέτι τρεῖς ἀναλόγους πλαγίας ἐπιφανείας (1α, 2α, 3α), ἐξ ὧν ἀπεσπάσθησαν ἕτεροι τρεῖς ὀγκόλιθοι, ἀλλὰ μετ᾽ ὀλιγωτέρας ἐπιτυχίας, διότι ὁ βράχος ἐκεῖ δὲν ἦτο πολὺ συμπαγής. Τὰ ψηφία *β — γ* δηλοῦν τὴν γραμμὴν τοῦ αὐλακίου, ὡς ἐχαράχθη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ βράχου, ἡ δὲ παραλλήλως πρὸς τὰ β — γ κατερχομένη γραμμὴ *δ — ε* δηλοῖ τὸ βάθος ***τοῦ αὐτοῦ αὐλακίου***, τὸ ὁποῖον ἔχει μῆκος μ. 1,74. Μὄλον ὅτι ἐπέρασαν τρεῖς χιλιετηρίδες, οὐ μόνον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σκληροῦ ἀσβεστολίθου, ἀλλὰ καὶ ἡ εἰκὼν ἀκόμη μαρτυροῦσι τὸν ἰδιόρρυθμον τρόπον λατομίας τῆς *προϊστορικῆς ἐποχῆς*.

Δὲν ἀπεσπᾶτο ὅμως πάντοτε ὁ λίθος ἀκριβῶς

6: Αὖλαξ μήκους μ. 1.40, πιστοποιοῦσα τὴν ἀπόπρισιν τῶν λίθων εἰς τὸ ἀρχαῖον λατομεῖον τῆς Φούρκας.

εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τοῦ αὐλακίου, ἀλλὰ κάποτε ὀλίγον ἄνωθεν αὐτοῦ, ὡς δεικνύουσιν ἡ ἕκτη εἰκὼν καὶ ἡ ἑβδόμη, ἀμφότεραι ἐπιβεβαιοῦσαι τὴν γνώμην μου.

Ἡ **6η εἰκὼν** παρουσιάζει τὸ αὐλάκιον *ε — ε* ἐκ τοῦ πλαγίου, οὕτως ὥστε καθ᾽ ὅλον τὸ μῆκος (μέτρον 1,40) νὰ φαίνηται τὸ βάθος αὐτοῦ.

Εἰς δὲ τὴν **7ην εἰκόνα**, ἄνω πρὸς ἀριστερὰ καὶ ὑπὸ τὰ ἀγριολούλουδα, ἀπεικονίζεται τὸ αὐτὸ αὐλάκιον ε — ε, φαίνονται δὲ καὶ ἄλλα αὐλάκια καὶ οὐκ ὀλίγαι κάθετοι τομαὶ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ βράχου.

7: Αὔλακες καὶ κάθετοι ἐπιφάνειαι πιστοποιοῦσαι τὴν εἰς τὸ ἀρχαῖον λατομεῖον τῆς Φούρκας ἀπόπρισιν τῶν λίθων.

Εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τῆς νήσου παρετήρησα τοιοῦτον τρόπον λατομίας.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὰ *λατομεῖα πωρίνου λίθου*, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀρχαιότερα τῶν λατομείων μαρμάρου λευκοῦ καὶ πολυχρώμου.

Τὸ βόρειον ἀκρωτήριον τῆς νήσου φέρει τὸ ὄνομα *Μαρκέσι*. Ἂν καὶ ἀπέχει $3\,{}^1/_2$ ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως Σκύρου, μετέβην ἑπτάκις ἐκεῖ, καὶ μετ᾽ ἐργατῶν καὶ μετὰ φωτογράφου, ὅπως ἀποκαθάρω, μελετήσω καὶ φωτογραφήσω τὰς πολλὰς ἐκεῖ ἀρχαιότητας: ἕνα θρόνον, μίαν κατοικίαν προϊστορικήν, καθ᾽ ὅλας τὰς πλευρὰς διατηρουμένην μέχρι τῶν διὰ τὰς δοκοὺς ὀπῶν, εἴκοσι τάφους, ὧν δύο ἀπεικονίζονται εἰς τὴν ὀγδόην εἰκόνα, ἅπαντα ταῦτα ἐκ τοῦ βράχου λελαξευμένα, ἐπὶ πλέον δὲ τὰ θεμέλια ἀρχαίου ναοῦ μέχρι 5 δόμων διατηρούμενα, ἀρχαῖον λατομεῖον πωρίνων λίθων, πρὸς δυσμὰς δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου ἐπὶ τοῦ πλησίον ὄρους Εὐούνα τὰ ἐρείπια μεγάλης φρυκτωρίας, καὶ πρὸς

νότον εἰς τὰ Ἀναφάματα ἐγκατάστασιν ἀρχαίου ἐλαιοπιεστηρίου. Παραθέτω μίαν τῶν ὡραιοτέρων εἰκόνων ἐκ τῶν 235, τὰς ὁποίας ἀπεκόμισα ἐκ τῆς Σκύρου ***(εἰκ. 8)***, δυστυχῶς πολὺ σμικρυνθεῖσαν.

8: Εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς εἰκόνος βράχος ἔχων δύο ἀρχαίους τάφους, κάτω σπηλαιώδη, ἄνω κιβωτιόσχημον.

Τὰ πολλὰ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον ἀρχαῖα, τὰ ἄπειρα εἰς τοὺς πέριξ ἀγροὺς διεσπαρμένα θραύσματα ἀγγείων καὶ πρὸ πάντων ἡ πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου ἕως εἰς τὸ Τραχὺ ἐκτεινομένη ἀπέραντος καὶ εὐφορωτάτη πεδιὰς (Κάμπος καὶ Κάτω Κάμπος) πείθουσιν ὅτι ἡ βόρειος ἄκρα τῆς Σκύρου κατῳκεῖτο ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ ὅτι πιθανῶς ἐκεῖ δέον ν' ἀναζητήσωμεν τὴν παρὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἀναφερομένην δευτέραν τῆς νήσου πόλιν ***Χρύσην***. Θὰ ἔκειτο δὲ αὕτη περὶ τὴν θέσιν Ἀναφάματα, ὅπου ὑπάρχουν χαμηλοὶ γήλοφοι καὶ οἱ ἀγροὶ βρίθουσι θραυσμάτων ἀγγείων, τὸ δὲ νεκροταφεῖον αὐτῆς θὰ ἦτο, ***ὅπως πολλῶν ἀρχαίων πόλεων τὰ νεκροταφεῖα, παρὰ τὴν ἀκτήν***, ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ ἀκρωτηρίου.

Δεξιὰ τοῦ βράχου μὲ τοὺς δύο ἐπ' ἀλλήλων τάφους καὶ χαμηλότερον πρὸς τὴν θάλασσαν εἶνε ***ἀρχαῖον λατομεῖον πωρίνων λίθων***.

Ἡ ***9η εἰκὼν*** δεικνύει, ὅτι διὰ πελέκεων ἀπεκόπτοντο οἱ λίθοι καὶ δὴ εἰς μεγάλους ὄγκους δυναμένους νὰ ἐντειχίζωνται ἄνευ συνδετικῆς τινος ὕλης. ***Τοιούτους πωρολίθους παρετήρησα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν θεμελίωσιν τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ναοῦ***, πιθανῶς τοῦ Ποσειδῶνος. Τὰ ἐξωτερικὰ τοῦ ναοῦ θεμέλια, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν βορειοδυτικὴν γωνίαν σῴζονται μέχρις ὕψους πέντε δόμων (μ. 1,50), ἦσαν ἐκτισμένα διὰ ***σχιστολίθων πρασινωπῶν*** ἱκανοῦ μήκους (μ. 1,20—1,40), ἀλλὰ σχετικῶς μικροῦ πάχους (μ. 0,25—0,40), ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ σχίστου. Ὁ δὲ στυλοβάτης τοῦ ναοῦ ἦτο ἐκτισμένος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κάπως χονδροκόκκου τῆς Σκύρου, συνεπῶς δὲ καὶ οἱ κίονες κλπ. Τοῦ στυλοβάτου σῴζονται δύο μάρμαρα, τῶν κιόνων οὐδ' ἴχνος.

9: Ἀρχαῖον λατομεῖον πωρίνων λίθων εἰς τὸ Μαρκέσι, τὸ βόρειον ἀκρωτήριον τῆς Σκύρου.

Τὸ λατομεῖον ἀνήρχετο ἀπὸ τῆς θαλάσσης πρὸς τὸν λόφον εἰς 7 περίπου μέτρων ὕψος ἐπὶ ἐκτάσεως 2500 μέτρων τετραγωνικῶν. Πάμπολλοι συνεπῶς χιλιάδες πωρίνων ὀγκολίθων θὰ ἀπεκόπησαν ἐξ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐσωτερικὴ θεμελίωσις τοῦ ναοῦ συνίστατο ἐκ πωρολιθων, τὸ δὲ λατομεῖον εἶνε ἐγγύτατον τοῦ ναοῦ, ὑποθέτω ὅτι ὁ πρῶτος ἐκεῖ ναὸς θὰ ἦτο ὅλος πώρινος. Οἱ μὲν πρασινωποὶ σχιστόλιθοι τοῦ νῦν ἐν ἐρειπίοις κειμένου ναοῦ ἀναμφιβόλως μετεφέρθησαν ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν λόφων μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαρκέσι καὶ τοῦ ὅρμου Καλόγρηα, ὅπου ὑπάρχουν τοιοῦτοι σχίσται, τὰ δὲ μάρμαρα τοῦ ναοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων λατομείων τῆς θέσεως ***Κολῶνες***, περὶ ὧν θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω.

Ποῖον ὅμως βασυσήμαντον γεγονὸς ἐπέφερε τὴν πλήρη καταστροφὴν οὐ μόνον τοῦ εἰς τὸ Μαρκέσι ναοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ναῶν τῆς νήσου;

Ἀναφέρω ἀκόμη ἓξ ναούς, ὧν τὰ ἐρείπια ἀνέσκαψα ἢ ἐκαθάρισα, κατεμέτρησα καὶ ἐφωτογράφησα. Εἶνε δὲ οὗτοι:

α') Ὁ παρὰ τὴν πόλιν ἐπὶ τῆς Φούρκας ***ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος***, οὗτινος κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς

εὑρέθησαν εἰς μικρὸν ὑπὸ τὸ ἔδαφος βάθος 182 μεγάλα καὶ μικρὰ θραύσματα κιόνων καὶ κιονοκράνων ἀρχαίου δωρικοῦ ρυθμοῦ, τῶν ὁποίων ὅμως πολλὰ ἔφερον προφανῆ ἴχνη πελέκεων τ. ἔ. βιαίου θρυμματισμοῦ.

β΄) Ὁ κάτωθεν τῆς πόλεως, παρὰ τὴν σημερινὴν πρὸς βορρᾶν αὐτῆς ἀκτὴν (εἰς τὰ Μαγαζιὰ) **ναὸς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου,** τοῦ ὁποίου τεμάχια κιόνων καὶ κιονοκράνων εἶδεν ἀκόμη περὶ τὰ 1700 ὁ Tournefort καὶ τοῦ ὁποίου ἓν μόνον τεμάχιον ἰωνικοῦ γείσου μετὰ τετραπλεύρων ὀδόντων (μ. 1,39×0,68×0,35) κεῖται ἀκόμη ἐκεῖ ἐπὶ ἑνὸς πηγαδιοῦ.

γ΄) Ὁ ἐπὶ τοῦ Κάστρου *ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς*, ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ὁποίου ἐν ἔτει 895 μ.Χ. ἐκτίσθη ἡ νῦν τελείως ἠρειπωμένη ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου. Τὸ δάπεδον ταύτης ἀνασκάψας εὗρον μόνον πλάκα γείσου ἐναετίου (μ. 2,24×0,75×0,26), τεθραυσμένην εἰς δύο.

δ΄) Ὁ πλησίον τοῦ ἰσθμοῦ Καλλικρὴ εἰς θέσιν «Ἅγιος Μάμας» *ναὸς τοῦ Πανός*, τοῦ ὁποίου εἰς τὸ κτῆμα τοῦ κ. Μαυρίκη εὑρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἐγὼ δὲ ὑπὸ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, διαδόχου τοῦ Πανὸς καὶ ἰσχυροῦ προστάτου τῶν ποιμένων καὶ αἰγοπροβάτων, εἶδον καὶ ἐφωτογράφησα τεμάχιον ἰωνικοῦ γείσου μετὰ τετραπλεύρων ὀδόντων.

ε΄) Ὁ εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ καὶ κάτωθεν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου τούτου ναὸς ἐκ ποικίλης λίθου, τοῦ ὁποίου εἰς μὲν τὴν ἐπιφάνειαν ὑπὸ θάμνους εὗρον δύο τετραγώνους ὀγκολίθους, μετὰ δοκιμαστικὴν δὲ ἀνασκαφὴν εἰς μικρὸν βάθος ἑτέρους ἑπτά.

στ΄) Εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου (τὸ Βουνὸ) καὶ νοτίως τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους *Κόχυλα* (814 μέτρων) καὶ κάτωθεν τοῦ ὄρους *Δάφνη* εἶνε λεκανοπέδιον, 450 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ὀνομαζόμενον «*τὸ χωράφι τοῦ Ἄρη*», ὀλίγον δὲ ἄνωθεν αὐτοῦ ἀρχαιότατος ναός, πιθανῶς τοῦ Ἄρεως, ἐκ πελωρίων ἀκατεργάστων ὀγκολίθων, κατακρημνισμένος καὶ σῳζόμενος εἰς δύο πλευρὰς μέχρις ὕψους δύο τὸ πολὺ μέτρων, μετ᾽ ἀναλήμματος εἰς τὴν πρὸ αὐτοῦ κατωφέρειαν, δύο δωματίων εἰς τὴν νότιον αὐτοῦ πλευράν, καὶ μεγάλης φρυκτωρίας (διαμέτρου 11 περίπου μέτρων) παραπλεύρως αὐτῶν, καὶ τάφου ἐν τῷ βράχῳ λαξευθέντος. Κατόπιν διημέρου τῇ βοηθείᾳ τριῶν ἐργατῶν ἀποκαθάρσεως τοῦ ἐκτεταμένου ἐρειπιῶνος ἐπαρουσίασεν οὗτος ταύτην τὴν εἰκόνα ***(εἰκ. 10)***.

10: Ναὸς (α), πύργος (β) καὶ τάφος (γ) εἰς τὸ ὀροπέδιον «Χωράφι τοῦ Ἄρη.»

Ποῖον λοιπὸν βαρυσήμαντον γεγονὸς ἐπέφερε τὴν πλήρη καταστροφὴν ὅλων τῶν ναῶν τῆς Σκύρου;

Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαντῶ, ὅτι *ἡ καταστροφὴ αὐτῶν διετάχθη πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ*.

Εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα τοῦ 1909 ὑπάρχει διατριβὴ τοῦ ἡμετέρου ἐπιφανοῦς ἀρχαιολόγου κ. Ἀντ. Κεραμοπούλου, «ἡ οἰκία τοῦ Κάδμου», ἐκεῖ δὲ ἐν σελ. 119 σημείωσις, ληφθεῖσα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Harnack, Mission und Ausbreitung des Christentums, II, 196

«*Τῇ 13ῃ Ἰουλίου τοῦ 399 ἐξεδόθη διάταγμα πρὸς τὸν ἔπαρχον τῆς Ἀνατολῆς, τῇ ἐνεργείᾳ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, καὶ διέτασσεν ἵνα, ἂν ὑπάρχωσιν ἀκόμη ἐν ταῖς ἐξοχαῖς ναοὶ ὄρθιοι, κατεδαφισθῶσιν ἀθορύβως, ὥστε νὰ ἐξαφανισθῇ μετ᾽ αὐτῶν καὶ ἡ τελευταία τροφὴ τῆς δεισιδαιμονίας.* Si qua in agris templa sunt, sine turba ac tumultu diruantur. His enim dejectis ac sublatis omnis superstitionis materia consumeretur». Ὅλων δὲ τῶν μαρμάρων τῶν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κατεδαφισθέντων ναῶν τὴν ἐξαφάνισιν, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν, ἀνέλαβον κατόπιν τὰ ἀδηφάγα καμίνια τῶν ἀσβεστουργῶν.

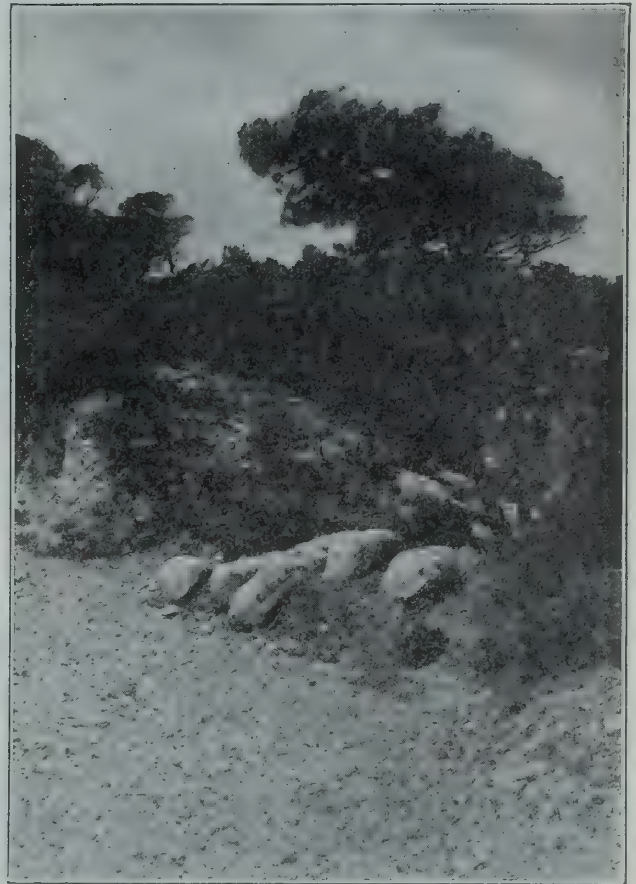
Μετὰ τὴν παρέκβασιν ταύτην συνεχίζω τὴν

περιγραφὴν τῶν λοιπῶν ἀρχαίων λατομείων ***πωρίνου λίθου***.

Τοιαῦτα λατομεῖα ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως ἐγγὺς ἀκτήν, εἰς τὴν τοποθεσίαν ***Πωριά***. Ἐκεῖθεν δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ κάτοικοι κόπτουν τοὺς διὰ τὰς οἰκοδομὰς αὐτῶν ἀναγκαιοῦντας ἀκρογωνιαίους λίθους.

Ὡσαύτως εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου πλησίον τοῦ λιμένος ***Μέαλος*** (Μέγας Αἰγιαλὸς) καὶ δὴ παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἁμαξιτὸν τὴν παραλιακῶς ἄγουσαν ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς λιμένας Μέαλος καὶ ***Ἀχίλλι*** (Ἀχίλλειος λιμὴν) ὑπάρχουσι δύο ἀρχαῖα λατομεῖα νεογενοῦς πωρολίθου. Ταῦτα ἐξεμεταλλεύοντο οἱ περὶ τὴν ἐγγὺς κοιλάδα ***Καλλικρήνιον*** (Καλλικρὴ) ἀρχαῖοι συνοικισμοί, ὧν σώζονται τάφοι ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένοι (σκυρ. ***ἀρέδες***, ἀ. ἑλλ. ***ἀροί***) καὶ ἐγκαταστάσεις ἀρχαίων ἐλαιοπιεστηρίων. Ἡ θέσις ἑνὸς τῶν λατομείων τούτων ὀνομάζεται σήμερον ***Ἁλόρθο Πουρί***, τ. ἔ. ὁλόρθος πῶρος, διότι οἱ ἐκεῖ λατομοῦντες εἶχον ἀφήσει εἰς τὸ μέσον τοῦ λατομείου στήλην ἐκ τοῦ πώρου, ὃν πέριξ αὐτῆς ἀπέκοπτον. Μετὰ τὸ Ἁλόρθο Πουρὶ κάμπτει ἡ ἀρχαία ἁμαξιτὸς πρὸς δυσμάς, ἀπαντᾷ δὲ ἀμέσως ἡ θέσις ***Ἀσκαλοφόρος***, ὅπου εἶνε ἀρχαία ἐκ τοῦ πώρου κεκομμένη καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης κατερχομένη κλῖμαξ ἀποβάθρας (πλάτους 5 μέτρων) διὰ τὴν προσέγγισιν λέμβων καὶ ἱστιοφόρων. Ἐκεῖ δὲ παρακολουθεῖ τις ἐπὶ 50 περίπου μέτρα τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἐκ τοῦ βράχου κεκομμένην, μεταξὺ δὲ τῶν δύο ἐγκοπῶν τὰς βαθείας ἐκ τῶν ἁμαξῶν τροχιάς.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα μαρμάρου τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου. Δύο δρόμοι φέρουσιν ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πόλεως. Συντομώτερος εἶνε ὁ διὰ τοῦ ***Φερρεκάμπου*** (ferreus campus) καὶ τῆς βαθείας κοιλάδος ***Ἀλεξάνδρας***, εὐκολώτερον ὅμως εἶνε νὰ ἀκολουθήσῃ τις τὸν δρόμον τῆς Λιναριᾶς μέχρις ἡμίσεος χιλιομέτρου πρὸ τῆς βρύσεως Ἀντωνιοῦ. Ἐκεῖ δέ, δεξιὰ τῆς ὁδοῦ, ἄρχεται στενὸς δρόμος φέρων κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἀρχαῖα ὡς καὶ πρὸς τὰ νέα λατομεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκμεταλλεύεται ἡ ἀγγλικὴ ἑταιρεία Marmor limited. Ἀνερχόμενος μικρὸν λόφον βλέπεις ὑψηλότερον καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ ἔκτασιν καστανόχρουν καὶ νομίζεις ὅτι ἐπ' αὐτῆς ἡπλώθησαν πολλὰ ἀσπρόρρουχα πρὸς στέγνωμα. Ὁ λαὸς εὐφυέστατα ὠνόμασε τὴν θέσιν «τῆς γριᾶς τὰ ροῦχα». Πλησιάζων βλέπεις, ὅτι ἐκεῖ ἐκ τοῦ ἀποσυντεθειμένου σχίστου ἀναδύονται μικροὶ βράχοι λευκοῦ μαρμάρου. Μετὰ πορείαν ἡμισείας ὥρας ἀπαντᾷς πηγάδιον καὶ ἀμέσως κατόπιν ρευματιάν, μεθ' ἣν φθάνεις εἰς τὴν βορειοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ μαρμαροφόρου βουνοῦ. Πρῶτον ἀπαντᾷς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 13 νέον λατομεῖον τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας, κατόπιν δὲ δεξιὰ τοῦ δρόμου ***τὸ πρῶτον ἀρχαῖον λατομεῖον λευκοῦ μαρμάρου***. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὸν δρόμον καὶ ἔξω

11: Οἱ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐγκαταλειφθέντες κίονες ἔξωθεν τοῦ α' ἀρχαίου λατομείου λευκοῦ μαρμάρου ἐν Σκύρῳ.

τοῦ λατομείου οἱ ἀρχαῖοι πρὸ 2000 ἐτῶν ἐγκατέλειψαν μερικοὺς κίονας, ἡ τοποθεσία ὅλη ὀνομάζεται ***Κολῶνες***. Ἀφοῦ ἐκαθάρισα τὸ μέρος, ἐφωτογράφησα ***τοὺς ἐγκαταλελειμμένους κίονας (εἰκ. 11)***, κατόπιν δὲ ***τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λατομείου (εἰκ. 12)***.

Εἰς ἀπόστασιν 20 μέτρων ἀπὸ τοῦ λατομείου καὶ εἰς θέσιν ὀλίγον χαμηλοτέραν εὗρον βράχον

12: Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ α' ἀρχαίου λατομείου λευκοῦ μαρμάρου ἐν Σκύρῳ.

ἐξέχοντα τῶν πέριξ, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι λατόμοι εἶχον μετασκευάσει εἰς μεγάλην *γρώνην*, τ. ἔ. γούρναν (ἐσωτερικῆς διαμέτρου μ. 0,92 καὶ βάθους μ. 0,40), τροφοδοτουμένην παρ' ὑδραγωγείου, περὶ οὗ θὰ ὁμιλήσω κατωτέρω ***(εἰκ. 13)***.

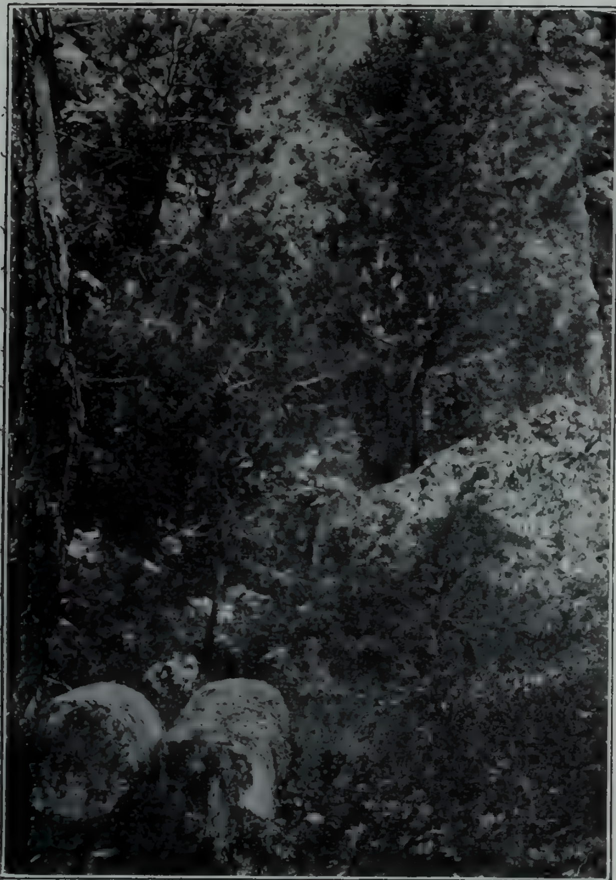
13: Ἡ γρώνη (γοῦρνα) παρὰ τὸ πρῶτον ἐν Σκύρῳ ἀρχαῖον λατομεῖον λευκοῦ μαρμάρου.

Μετὰ βραχεῖαν ἄνοδον ἀπηντήσαμεν ἀριστερᾷ τοῦ δρόμου τὸ δεύτερον ἀρχαῖον λατομεῖον λευκοῦ μαρμάρου.

Ἐκεῖ *κάτωθεν* πεύκου κεῖνται ἀκόμη δύο ἐγκαταλελειμμένα τεμάχια ἀρχαίων κιόνων ***(εἰκ. 14)***.

Πάλιν δὲ ὀλίγον ὑψηλότερον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ *γ' ἀρχαῖον λατομεῖον*, τὸ ὁποῖον ἰδιαζόντως ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν μου. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον ἤδη καὶ τοὺς δύο τρόπους λατομίας, οὓς μεταχειριζόμεθα καὶ σήμερον, τ. ἔ. τὴν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βουνοῦ ἀποκοπὴν τῶν λίθων (γερμανιστὶ Tagebau) καὶ τὴν διὰ φρεάτων ὑπόγειον λατομίαν. Εἰς τὴν Σκῦρον ἀπαντᾷ μόνον ὁ πρῶτος τρόπος λατομίας, καθ' ὃν ἐκ τῆς ἐπιφανείας εἰσχωροῦσιν ὁριζοντίως εἰς τὸ βουνόν, οὕτως ὥστε μετὰ καιρὸν τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ νὰ προεξέχῃ καὶ νὰ ἐπικρέμαται.

Εἶνε δὲ λίαν ἐνδιαφέρουσα καὶ διδακτικὴ ἡ ***15η εἰκ.*** ἡ παριστάνουσα τὴν ἐκσκάλευσιν (**Ausschrä-**

14: Δύο παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐγκαταλειφθέντες κίονες εἰς τὸ δεύτερον ἐν Σκύρῳ ἀρχαῖον λατομεῖον λευκοῦ μαρμάρου.

mung) κιόνων ἐκ τῶν παχυτέρων ὁριζοντίων στρωμάτων τοῦ λατομείου. Ἐδέησε νὰ ἀπομακρύνωμεν πολλοὺς καὶ βαρεῖς πρὸ τῶν ἐκκοιλάνσεων κειμένους λίθους, ὅπως φανῶσιν αὗται ἐπὶ τῆς φωτογραφίας.

Ἀπέναντι τοῦ τρίτου λατομείου δεξιὰ τοῦ δρόμου καὶ κεκρυμμένην ὑπὸ πυκνοὺς θάμνους εὗρον ἑτέραν *μεγάλην γρώνην*, ἔχουσαν μῆκος ἐξωτερικὸν μ. 1.63, ἐσωτερικὸν μ. 1.03, πλάτος ἐξωτ. μ. 1,24, ἐσωτ. μ. 0.50, βάθος κοιλώματος 0.35, μῆκος καὶ βάθος ἐγκοπῆς ἐν τῷ γύρῳ (εἰσροῆς) μ. 0.25. Ἄνωθεν τῆς εἰσροῆς εὗρον πηλίνους σωλῆνας ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖον ἐτροφοδότει οὐ μόνον τὴν γρώνην ταύτην, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ἐκείνην τοῦ α´ λατομείου. Ἡ ὕπαρξις ποσίμου ὕδατος παρὰ τὰ λατομεῖα ἦτο ἐπιβεβλημένη ***(εἰκ. 16)***.

Αὗται αἱ γρῶναι, ὅπως ἐν γένει πᾶσα ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένη κοιλότης καὶ ἀκόμη οἱ ἐν τῷ βράχῳ λαξευτοὶ ἀρχαῖοι τετράγωνοι τάφοι ὀνομάζονται εἰς τὴν Σκυριανὴν διάλεκτον *ἀρέδες* (ὀν. ἐν. ὁ ἀρές), εἰς τὴν Τσακωνικὴν τοὐναντίον διάλεκτον *ὁ ἀρὲ* σημαίνει πᾶσαν φυσικὴν ἐκ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων κοιλότητα βράχου. Ἡ ἀρχαία λέξις *ἀρὸς* ἀπαντᾷ μόνον εἰς γλώσσημα τοῦ Ἡσυχίου διορθωθὲν παρ' ἐμοῦ εἰς *ἀροί· κοιλάδες, ἐν αἷς ὕδωρ ἀθροίζεται ὄμβριον*. Εἰς τὴν Κρήτην οἱ ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἐκκοιλανθέντες βράχοι ὀνομάζονται *ἀρολίθια*. Ὑπάρχει δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν

15: Τὸ τρίτον ἐν Σκύρῳ ἀρχαῖον λατομεῖον λευκοῦ μαρμάρου, εἰς ὃ παρουσιάζονται βαθεῖαι ἐκκοιλάνσεις (Ausschrämungen) μερικῶν στρωμάτων.

Ρεθύμνης, δῆμον Ρουστίκων τὸ χωρίον *Ἀρολίθι*. Πρβλ. Bezzenberger, Beiträge, Band V, S. 238 - 240, καὶ *Ἐθνικὴ Ζωή*, ἔτος Α΄, τεῦχος 20ον.

16 Ἡ γρώνη (γοῦρνα) παρὰ τὸ τρίτον ἀρχαῖον λατομεῖον τῆς Σκύρου, μετ' εἰσροῆς καὶ ἐκροῆς.

Ἄνωθεν τοῦ τρίτου λατομείου, κεκρυμμένον ὑπὸ πεῦκα καὶ θάμνους, ὑπάρχει ἀνάλημμα ἀρχαίας ὁδοῦ, ἐφ' ἧς κατεβίβαζον, ὡς φαίνεται, οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὸν δυτικὸν ὅρμον *Πεῦκον* τὰ ἐκ τῶν πέριξ λατομείων εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐξαγόμενα μάρμαρα ***(εἰκ. 17)***. Ἐκ τῶν λατομείων τούτων προῆλθον καὶ τὰ μάρμαρα τῶν διαφόρων ναῶν τῆς Σκύρου, καταβιβαζόμενα ὅμως δι' ἄλλης ὁδοῦ.

17: Ἀνάλημμα ἀρχαίας ὁδοῦ ἄνωθεν τοῦ τρίτου ἀρχαίου λατομείου λευκοῦ μαρμάρου.

Προχωρήσας πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ἐπεσκέφθην δύο ἀκόμη ἀρχαῖα λατομεῖα λευκοῦ μαρμάρου, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐφωτογράφησα, καθὸ μὴ παρατηρήσας τι ἰδιαζόντως ἐνδιαφέρον.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ἀρχαίων λατομείων λευκοῦ μαρμάρου ὑπάρχουσιν ἀκόμη δύο παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς ἀλιμένου μεταξὺ Σκύρου καὶ Σκυροπούλας ἐρημονήσου «Ρήνεια», τὰ ὁποῖα δὲν ἐπεσκέφθην.

Μεταβαίνων ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν *ἀρχαίων λατομείων Σκυρίας ποικίλης λίθου* παρατηρῶ, ὅτι τὰ μάρμαρα ταῦτα, τὰ ὁποῖα δικαίως θαυμάζομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ μεγάρου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, παραδόξως δὲν ἐξετιμῶντο παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐνῷ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἀπήλαυον μεγίστης ἐκτιμήσεως. Ὁ Στράβων εἰς τὰ Γεωγραφικὰ αὐτοῦ (βιβλ. Θ, 16) λέγει· «Μονολίθους γὰρ κίονας καὶ πλάκας μεγάλας ὁρᾶν ἐστιν ἐν τῇ Ρώμῃ τῆς Σκυρίας ποικίλης λίθου, ὑφ' ἧς ἡ πόλις κοσμεῖται δημοσίᾳ τε καὶ ἰδίᾳ». Καὶ εἰς αὐτὴν δὲ τὴν νῆσον Σκῦρον ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ναοί, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ὀλίγα σωζόμενα αὐτῶν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη, ἦσαν ἐκτισμένοι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, εἷς δὲ μόνον μικρὸς εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἁγίου Φωκᾶ ναός, καὶ οὗτος πιθανῶς ρωμαϊκῶν χρόνων, εἶχε κτισθῇ ἐκ ποικίλης λίθου προερχομένης ἐξ ἀρχαίου πλησίου λατομείου.

Ἀρχαῖον λατομεῖον ποικίλης λίθου ὑπάρχει εἰς τὴν τοποθεσίαν «*Ἐπάνω Κολῶνες*», ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν δύνανται νὰ ἀποκόπτωνται μεγάλοι ὄγκοι καὶ ὑψηλοὶ κίονες. Τὰ μάρμαρα μετεφέροντο εἰς τὸν πλησίον ὅρμον «Πεῦκον», φαίνονται δὲ ἀκόμη τὰ ἴχνη ἀρχαίου δρόμου.

Μεταξὺ τοῦ ὅρμου τούτου καὶ τῆς Καλαμίτσας (Κρησίου) κεῖται ἡ νῆσος *Μπαλάξα*. Ἐπὶ ταύτης ὑπάρχουσιν εἰς τὸ νότιον πρὸς τὴν Καλαμίτσαν μέρος ἓξ μεγάλα ἀρχαῖα λατομεῖα ποικίλης λίθου περιέχοντα ὄγκους καὶ κίονας μεγάλων διαστάσεων. Τεταραγμένη θάλασσα μ' ἠμπόδισεν ἐκ Λιναριᾶς νὰ διαπεραιωθῶ εἰς τὴν Μπαλάξαν, ἀλλ' ἡ ἄνω πληροφορία μου βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐπισήμου ἐκθέσεως τοῦ μηχανικοῦ Βουγιούκα.

Ἐπίσης ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα λατομεῖα ποικίλης λίθου ἐπὶ τῆς νήσου Σκυροπούλας, πλησίον τοῦ λιμένος Δυολιμνιῶνα.

Τὰ μεγαλείτερα ἀρχαῖα λατομεῖα ποικίλης λίθου κεῖνται εἰς τὰς νοτίους ὑπωρείας τοῦ ***Βουνοῦ*** τ. ἔ. τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Σκύρου. Ταῦτα κυρίως ἐξεμεταλλεύοντο οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ τοῦ αὐτο-

κράτορος Ἀδριανοῦ καὶ ἐπὶ Οὐάλεντος ἀκόμη, καθὸ ἀνήκοντα εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν αὐτοκρατόρων.

Τὸ **Βουνὸ** εἶνε εἷς συμπαγὴς ὄγκος ἀσβεστολίθου, εἴς τινας θέσεις μεταμορφωθέντος εἰς μάρμαρον. Ἐπὶ τοῦ Βουνοῦ ὑπάρχουν πολλὰ μικρὰ ὀροπέδια, ἄλλα μὲν πέριξ κλειστά, τ. ἐ. λεκανοπέδια, ἄλλα δὲ αὐχένα, διάσελλον, ἔχοντα. Διὰ μέσου τῶν χιλιετηρίδων εἰς μὲν τὰ κοιλώματα τῶν λεκανοπεδίων, τὰ διαβρωθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων βροχῶν καὶ χιόνων, ἐσχηματίσθησαν καταβόθραι (σαράγια, ἀφάνειες, βαραθράτζα, εἰς τὴν Σκυρ. διάλ.), δι᾽ ὧν τὰ ὕδατα καταχωνιάζονται, ἐξερχόμενα κατόπιν παρὰ τὰς ἀκτὰς ὡς ἀέναοι κρῆναι, ἐνῷ τὰ ὕδατα τῶν ὀροπεδίων, εὑρόντα διέξοδον διὰ τῶν αὐχένων, ἐσχημάτισαν ρευματιὰς (κανάλια, εἰς τὴν Σκυρ. διάλεκτον), τῶν ὁποίων αἱ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκβολαί, συνεπείᾳ τῆς διαβρώσεως τῶν ἀκτῶν, κατῆλθον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ μετεβλήθησαν εἰς ἀγκάλας (σκυρ.), τ. ἔ. κόλπους ἀσκοειδεῖς. ***Ἑκάστη ἀγκάλη εἶνε συνέχεια μιᾶς ρευματιᾶς.***

Τοιουτοτρόπως διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὸ Βουνὸν μετεβλήθη εἰς ἄνυδρον ἔρημον, ὅπου μόνον ἐντὸς τῶν ρευματιῶν καὶ εἴς τινα κοιλώματα ὑπάρχουν ἀκόμη πλεῖσται παμπάλαιοι ἀριαί, πρῖνοι καὶ ἀσφένδαμνοι σεβαστῶν διαστάσεων, φύονται δὲ ἀφθόνως φρύγανα καὶ ἄγρια χόρτα, δι᾽ ὧν τρέφονται τὰ αἰγοπρόβατα τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τὰ ἄγρια ἱππάρια, τὰ ὁποῖα τὸ θέρος κάμνουν δρόμον ὡρῶν, διὰ νὰ πίνουν νερόν.

Εἰς τὴν ἀρχαιότητα διάφορος βεβαίως ὑπῆρξεν ἡ φύσις, ἦτο δὲ κατῳκημένον τὸ Βουνόν. Πλὴν τοῦ ἄνω μνησθέντος ναοῦ ***εἰς τὸ χωράφι τοῦ Ἄρη***, πλησίον τοῦ ὁποίου βοσκὸς εὗρε χρυσοῦν νόμισμα τοῦ Φιλίππου, θὰ ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ναοί. Ἐπὶ τοῦ Βουνοῦ εὗρον καὶ ἐφωτογράφησα τέσσαρας φρυκτωρίας ἐξ ἀκατεργάστων ὀγκολίθων, νοτίως δὲ τῆς ἀγκάλης Λιμνιωνάρι εἰς τὸ ὕψωμα Καστρὶ ὑπάρχει πέμπτη, ἴσως ἡ μεγαλειτέρα πασῶν, ὑπάρχουν δὲ καὶ κυκλώπεια τείχη καὶ τροχιαὶ ὀργαίων ἐπὶ τοῦ βράχου δρόμων.

Τὸ Βουνόν, ἐπειδὴ κατέστη ἄνυδρον καὶ ἀκατοίκητον καὶ δι᾽ αὐτὸ δυσπρόσιτον, μένει μέχρι σήμερον terra incognita καὶ διὰ πλείστους Σκυρίους ἀκόμη. Ὁ καθηγητὴς Φίλιψον παραπονεῖται εἰς τὸ σύγγραμμά του περὶ τῶν ἑλληνικῶν νήσων (σελ. 118), ὅτι εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἡλίου πεπυρακτωμένον, ἐντελῶς ἄνυδρον Βουνὸν ἕνεκα τῆς ἐπιπολαιότητος τοῦ ὁδηγοῦ, ὅστις εἶχε λησμονήσει νὰ ἐφοδιασθῇ διὰ ὕδατος, ἠναγκάσθη ἐπὶ 23 ὥρας νὰ περάσῃ χωρὶς νερόν. Καὶ ἡμεῖς, μολονότι εἴχομεν ἐφοδιασθῇ μὲ νερὸν καὶ τρόφιμα καὶ σκεπάσματα, ἐνοήσαμεν, τί ἐστι περιοδία ἐπὶ ἀνύδρου καὶ ἀκατοικήτου βουνοῦ, ἐκτάσεως 75 περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

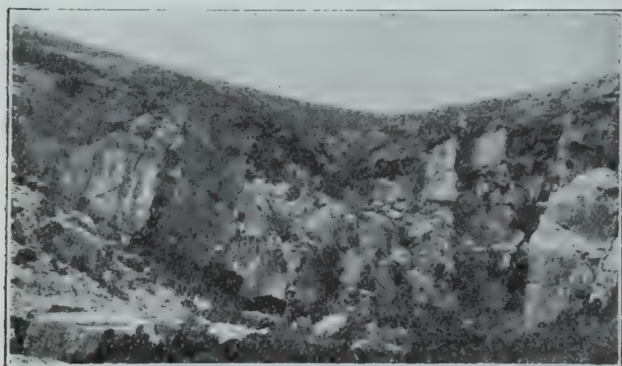
Διὰ τοῦτο ὁ ἐπιχειρῶν νὰ διερευνήσῃ τὸ Βουνόν, ἢ μόνος ἢ μετ᾽ ἄλλου, δέον νὰ παραλάβῃ ἐκ Σκύρου τρεῖς τοὐλάχιστον ἀγωγιάτας ἔχοντας ἡμιόνους καλούς, ὅπως μεταφέρωσιν σκηνήν, ἐπιστημονικὰ ἐργαλεῖα, ἀξίνας, πτύα, σχοινία καὶ ὕδωρ καὶ τρόφιμα ἐπαρκῆ διὰ 10 ἡμέρας. Αἱ κακουχίαι θὰ εἶνε ὀλιγώτεραι καὶ θὰ ἀνταμειφθοῦν διὰ πολλῶν καὶ σπουδαίων ἀνακαλύψεων.

Δὲν εἶνε ἐνταῦθα τόπος νὰ περιγράψω τὴν τετράημερον περιήγησίν μου ἀνὰ τὸ ***Βουνόν***. Ἀφοῦ ἐκάμαμεν 1 φωτογραφίαν τοῦ χωραφιοῦ τοῦ Ἄρη καὶ 5 τοῦ ναοῦ, τοῦ πύργου καὶ τοῦ τάφου (ὅρα εἰκόνα 10ην), ἀναχωρήσαμεν περὶ τὰς 11 π. μ., διέταξα δὲ τὸν ἀγωγιάτην, νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ πρὸς τὸ ὀροπέδιον *Ἀρτεμίσι*, διότι μοῦ εἶχον εἰπεῖ εἰς τὴν Σκῦρον, ὅτι εἰς τὸ μεσοπόταμον μεταξὺ Ἄρεως καὶ Ἀρτεμισίου ὑπάρχει ἀρχαῖος πύργος. Δὲν ἠδυνήθην νὰ εὕρω αὐτὸν οὔτε καὶ ἐρείπια Ἀρτεμισίου, ἱεροῦ τινος τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς μοι εἶχον εἰπεῖ ἄλλοι. Ὁμολογῶ ὅμως ὅτι δὲν ἀνεδιφήσαμεν πανταχοῦ, διότι ἐβιάζετο ὁ ἀγωγιάτης, μὴ ἔχων ὡς φαίνεται, πολλὴν πεποίθησιν εἰς τὰς τοπογραφικάς του γνώσεις. Μετὰ μακρὰν πορείαν διὰ μέσου ὑψωμάτων, μικρῶν ὀροπεδίων καὶ ῥευματιῶν, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, ἐφθάσαμεν κατὰ τὴν 1 ½ μ. μ. εἰς ἀρχαῖον λατομεῖον ποικίλης λίθου, τὸ ὑψηλότερον τῶν ἐπὶ τοῦ Βουνοῦ, ἄνωθεν τῆς θέσεως ***Κοπρισιές***, ὅπου εἶνε μετόχι καὶ μεγάλη στάνη τῆς ἐπὶ τοῦ Κάστρου τῆς Σκύρου Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Τὰ μάρμαρα τοῦ λατομείου τούτου ἔχουν τόσον ὡραίους χρωματισμούς, ὥστε ἐπὶ τοῦ ἡμιόνου μου μετέφερα δύο κομμάτια εἰς Σκῦρον. Δυστυχῶς ἠναγκάσθην νά τα ἀφήσω ἐκεῖ, ὅτε μετὰ

15 ἡμέρας ἀκουσίως ἀνεχώρησα διὰ τὴν Κρήτην.

Πεινασμένοι καὶ ἰδίως διψασμένοι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μετόχι. Ἐκεῖ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐτελεῖτο ἡ κουρὰ (ὁ *κόρος* εἰς τὴν Σκυρ. διάλ.) τῶν αἰγοπροβάτων, 1001 τὸν ἀριθμὸν (601 πρόβατα καὶ 400 αἶγες, χωρὶς τὰ μικρά.) Μετὰ καλὸν γεῦμα εἴδομεν καὶ ἐφωτογραφήσαμεν τὴν μοναδικὴν ταύτην σκηνὴν προβάτων, αἰγῶν, ποιμένων καὶ μοναχῶν, ὅλων συνωστιζομένων ἐντὸς δύο διὰ λίθων καὶ ξηρῶν θάμνων περιφραγμένων παραπλεύρων μανδρῶν.

18: Τὸ ὑψηλότερον ἀρχαῖον λατομεῖον ποικίλης λίθου εἰς τὸ «Βουνὸ» τῆς Σκύρου, πλησίον τῆς θέσεως «Κοπρισιές»

Μὲ διηγήσεις καὶ ἐρωτήσεις περὶ τοῦ δρομολογίου τῆς ἑπομένης ἡμέρας παρῆλθεν ἡ ἑσπέρα, καὶ μὲ τὸν ὕπνον ἡ νὺξ εἰς τὸ μετόχι.

Τὴν ἄλλην πρωΐαν ἐπήραμεν διεύθυνσιν νοτιοανατολικήν, διήλθομεν ἓν λεκανοπέδιον μὲ συστάδα πρίνων, ἐπεράσαμεν τὸ ὄρος ***Πανόπτης*** (σκυρ. Φανόπτης), ἐτράπημεν ἔπειτα νοτιοδυτικῶς καὶ ἐφθάσαμεν ***εἰς τὲς Λεκάνες*** (270 μ.) Ἐκεῖ εἶνε μέγα ἀρχαῖον λατομεῖον ποικίλης λίθου μὲ παχέα τὰ κάτω στρώματα ἡμικρυσταλλίνου λευκοῦ μαρμάρου μὲ φλέβας ροδιζούσας. Κεῖνται δὲ ἐπὶ τόπου μεγάλοι ἀρχαῖοι κίονες, ἄλλοι δὲ κεῖνται εἰς τὴν νοτίως τοῦ λατομείου παραλίαν τοῦ ὅρμου Ρένες. Εἰς μικρὰν δὲ ἀπὸ τοῦ μεγάλου λατομείου ἀπόστασιν κεῖται πρὸς ἀνατολὰς ἕτερον μικρόν.

Ἀπὸ ***τὲς Λεκάνες*** λαβόντες διεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐφθάσαμεν εἰς τὸν μέγαν λιμένα ***Τρεῖς Μποῦκες*** (Τρίστομον), οὕτως ὀνομαζόμενον, διότι αἱ πρὸ αὐτοῦ κείμεναι νῆσοι, τὸ ***Σαρακήνικο*** (ἢ Νησὶ τοῦ Δεσπότη) καὶ ἡ ***Πλατειὰ*** ἀφίνουν τρία στόματα πρὸς εἴσπλουν τῶν πλοίων.

Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀκτῖνα τριῶν ὡρῶν περὶ τὸν ἄλλως λαμπρὸν τοῦτον λιμένα δὲν ὑπάρχει σταγὼν γλυκέος ὕδατος, οἱ Ρωμαῖοι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων χάριν τῶν εἰς τὰ πλησίον λατομεῖα ἐργαζομένων καὶ χάριν τῶν πληρωμάτων τῶν πρὸς παραλαβὴν τῶν μαρμάρων καταπλεόντων πλοίων ἔκτισαν μεγίστην δεξαμενήν, ἐξωτερικοῦ μήκους μ. 18.30 καὶ πλάτους μ. 17.80, τῆς ὁποίας πρώτην φορὰν δημοσιεύεται εἰκών, κάτοψις τῶν θεμελίων καὶ δύο τομαί ***(εἰκόνες 19 καὶ 20)***. Ἐπεχειρήσαμεν νὰ φωτογραφήσωμεν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς, ἀλλ' ἡ φωτογραφία ἀπέτυχεν.

Διὰ σχοινίου, εἰς ὃ προσέδεσα λίθον ἐμέτρησα καὶ τὸ βάθος τῆς δεξαμενῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ πυθμὴν αὐτῆς, ἂν καὶ πρὸ 25 ἐτῶν ἐκαθαρίσθη ὅλη παρὰ τῆς ἀγγλικῆς Ἑταιρείας Marmor limited, πάλιν ἐπληρώθη ἰλύος καὶ ἄμμου διὰ τῶν βροχῶν εἰσαγομένων, ἔτι δὲ λίθων πολλῶν χάριν διασκεδάσεως παρὰ τῶν διαβατῶν διὰ τῆς ὀπῆς ριπτομένων, τὸ εὑρεθὲν βάθος μ. 4,60 μέχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς δεξαμενῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐντελῶς ἀκριβές.

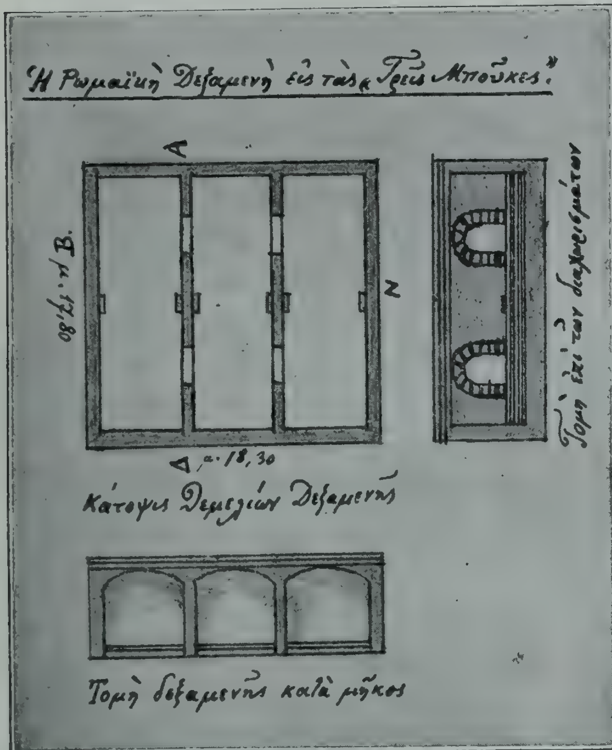

19: Ἡ Ρωμαϊκὴ δεξαμενὴ εἰς τὸν λιμένα «Τρεῖς Μποῦκες».

Διὰ δύο διαμέσων τοίχων ἐχόντων διεύθυνσιν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς διαιρεῖται τὸ ἐσωτερικὸν τῆς δεξαμενῆς εἰς τρεῖς ἰσοπλατεῖς θολωτοὺς χώρους ἐνδυναμωμένους κατὰ τὸ μέσον μῆκος δι' ἰσχυρῶν τόξων, δι' ὧν ἡ δεξαμενὴ φαίνεται διῃρημένη εἰς 6 ἰσομεγέθη διαμερίσματα.

Εἰς τὸ μέσον τῶν διαμερισμάτων τῶν δύο μεσοτοίχων ὑπάρχουν 4 τοξωτὰ ἀνοίγματα ὕψους μ. 1,75 καὶ πλάτους μ. 1,60 περίπου. Λέγω περίπου, διότι ἄνθρωπος ἀπὸ σχοινίου κρεμασμένος δὲν δύναται νὰ μετρήσῃ μέχρι χιλιοστῶν. Τὸ ἐπί-

χρισμα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς δεξαμενῆς διατηρεῖται ἄριστα 1.

20: *Κάτοψις καὶ τομαὶ τῆς Ρωμ. δεξαμενῆς.*

Πλὴν τοῦ λατομείου τοῦ κειμένου πλησίον τῆς δεξαμενῆς ὑπάρχει πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ἕτερον μεγάλον ἐντὸς φάραγγος, εἰς τὸ ὁποῖον κεῖνται ἀκόμη πολλοὶ κίονες ἡμικατέργαστοι. Καὶ ἄλλο ἀκόμη μέγα λατομεῖον ὑπάρχει ἐκεῖ ἐπὶ τῆς κατωφερείας τοῦ πλησίον βουνοῦ, τούτου δὲ τὰ λευκὰ μάρμαρα ἔχουν φλέβας καὶ τεθλασμένας γραμμὰς κιτρινωπὰς καὶ σκωριοχρώμους. Καὶ ἐκεῖ κεῖνται ἀκόμη κίονες. Κίονες δὲ ἀμφοτέρων τῶν λατομείων κεῖνται καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῶν Τριῶν Μπουκῶν.

Ζωὴ καὶ κίνησις μεγάλη ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων πέριξ τοῦ λαμπροῦ τούτου λιμένος, παρ' ὅλον τὸ ἄνυδρον τοῦ Βουνοῦ· σήμερον εἶνε νέκρα καὶ ἐρημία, ἀφ' ὅτου μάλιστα ἡ Marmor limited ἐσταμάτησε ἐκεῖ τὰς ἐργασίας.

Ὡς ἐπίλογον προσθέτω ὀλίγας λέξεις **περὶ χρυσοφόρου ἄμμου εἰς τὴν κοίτην τοῦ Σκυρίου ρύακος Κηφισοῦ**.

Ὁ ἔξοχος ὀρυκτολόγος Karl Gust. Fiedler, κληθεὶς παρὰ τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος πρὸς διερεύνησιν τῶν Ἑλληνικῶν ὀρέων καὶ κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως κατὰ τὰ ἔτη 1834—37 περιηγηθεὶς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀπεκάλυψεν καὶ περιέγραψεν ἐν τῷ διτόμῳ συγγράμματί του ὅλους τοὺς εἰς τὰ ἔγκατα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς κρυπτομένους θησαυρούς. Εἰς αὐτὸν Κράτος καὶ Ἑταιρεῖαι καὶ ἄτομα ὀφείλουσι τὰ ἐκ τῶν μεταλλείων ὠφελήματα.

Εἰς τὸν β' τόμον τοῦ συγγράμματός του, σελ. 66—85, ὁ Fiedler πραγματεύεται περὶ Σκύρου, τοῦ χρωμιούχου σιδήρου, τῶν μαρμάρων καὶ ἄλλων ὀρυκτῶν τῆς νήσου, γράφει δὲ ἐν σελ. 70—71 περὶ μιᾶς Goldalluvion, τ. ἔ. περὶ χρυσοῦ, παρασυρθέντος ὑπὸ τοῦ ἐν Σκύρῳ ρύακος Κηφισοῦ.

Παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ εἶχεν εὕρει ἐν τῇ ἄμμῳ λεπτότατον τεμάχιον φύλλου χρυσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπισυνῆψεν εἰς σχετικὴν πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἔκθεσίν του. Ἐγκατέστησε δὲ παρὰ τὸν ρύακα φορητὸν πλυντήριον ἄμμου ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ· καίτοι δὲ δὲν εὗρεν ἄλλα ἴχνη χρυσοῦ, δὲν ἀπώλεσε τὴν ἐλπίδα εὑρέσεως ἐν περιπτώσει εὐρυτέρων καὶ τελειοτέρων ἐρευνῶν. Ἔκτοτε ὅλα τὰ συγγράμματα τὰ ποιοῦντα λόγον ἢ πραγματευόμενα περὶ Σκύρου, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ Φίλιψον περὶ τῶν Ἑλληνικῶν νήσων (σελ. 121), ἀναφέρουν καὶ τὴν ὕπαρξιν χρυσοῦ ἐν τῇ νήσῳ.

Λεπτὸν πέταλον χρυσοῦ εὗρεν ὁ Fiedler εἰς τὴν ἄμμον τοῦ Κηφισοῦ, ἀλλὰ χρυσὸς δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Σκῦρον.

Ἡ λύσις τοῦ αἰνίγματος τούτου ὁμοιάζει πρὸς τὸ ᾠὸν τοῦ Κολόμβου.

Ἡ βόρειος κατωφέρεια τοῦ ἀποκρήμνου βουνοῦ, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε τὸ ἀνάκτορον τοῦ ὁμηρικοῦ βασιλέως Λυκομήδους καὶ ὑπὸ τοῦτο ἡ ἀρχαία πόλις, ἐκτείνεται μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κηφισοῦ. Ἄνωθεν δὲ τῶν ἐκβολῶν ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῶν Σκυρίων τῆς Κυκλαδικῆς καὶ Μυκηναϊ-

1 Πλὴν τῆς δεξαμενῆς ταύτης ὑπάρχει καὶ ἑτέρα εἰς θέσιν *Ψήσικος*, ἄνωθεν τοῦ *Τουρκοκάναλου*, μεταξὺ τῶν ὀροπεδίων *Μαρουλικὸ* καὶ *Χωράφι τοῦ Ἄρη*. Δὲν την εἶδον, γνῶσιν δὲ περὶ αὐτῆς ἔλαβον εἰς τὸ καλογερικὸν Μετόχι. Πλὴν τῶν δύο δεξαμενῶν ὑπάρχουν εἰς διάφορα μέρη τοῦ Βουνοῦ *ἀροί*, σχυρ. ἀρέδες, τ. ἔ. γρῶναι (γοῦρνες) ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμέναι ἢ ἐξ ὀγκολίθων κατασκευασμέναι, εἰς ἃς ἀθροίζεται ὄμβριον ὕδωρ. Τοιαῦται εἶνε «τοῦ *Μανασῆ ὁ ἀρές*», κάτωθεν τοῦ ὄρους Πιριόνες, δύο ἀρέδες εἰς τὰ Ρούδια, πλησίον τοῦ ὄρους Κόχυλα, καὶ ἄλλοι τινες.

κῆς ἐποχῆς. Ἀρκετοὶ τάφοι μέχρι τοῦδε ἠνοίχθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν κατοίκων, καὶ ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦ ἐφόρου Δ. Εὐαγγελίδου ἤνοιξα ἐκεῖ τέσσαρας.

Εὕρομεν ἐν αὐτοῖς ἀγγεῖα προϊστορικά, ἀλλὰ κοσμήματα χρυσᾶ δὲν εὕρομεν. Διάφοροι ὅμως κάτοικοι σκάψαντες κατὰ προηγούμενα ἔτη ὑπῆρξαν μᾶλλον τυχηροί. Εἶδον εἰς οἰκίας τῆς Σκύρου κοσμήματα ἐκ λεπτοτάτων πετάλων χρυσοῦ, φέροντα ἀγκυλωτοὺς σταυροὺς (swastika 卐) ὡς τῆς Τροίας, καὶ ἐσχεδίασα ἕν. Κατὰ δὲ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐν Σκύρῳ διαμονῆς μου ὁ γηραιὸς διδάσκαλος Σταυρινίδης, παρ' ᾧ κατῴκουν, μοὶ διηγήθη, ὅταν διηρχόμεθα ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο νεκροταφεῖον, ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν κάτοικοί τινες ἤνοιξαν παρὰ τὸν Κηφισὸν τάφον καὶ εὑρόντες ἐν αὐτῷ στέφανον ἐκ λεπτῶν φύλλων χρυσοῦ, ἤρισαν περὶ τῆς κατοχῆς καὶ ἐν τέλει καταδιαρρήξαντες αὐτὸν ἥρπασαν ἕκαστος μερίδιον. Κατὰ τὴν διαπάλην ταύτην ἔπεσαν οὐκ ὀλίγα τεμάχια πετάλων χρυσοῦ κατὰ γῆς, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν θὰ ἀνεμίχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὴν ἄμμον τοῦ ῥύακος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ παρὰ τοῦ Φίδλερ εὑρεθὲν λεπτὸν πέταλον χρυσοῦ προῆλθεν ἐκ τοῦ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κηφισοῦ προϊστορικοῦ νεκροταφείου.

Μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην ἐλπίζω, ὅτι διὰ παντὸς θὰ ἐκλείψῃ ἡ πλάνη καὶ ὁ μῦθος περὶ χρυσοφόρου ἄμμου ἐν Σκύρῳ.

Μιχαὴλ Δέφνερ Δ. Φ.

Ἀττικὸς νομισματικὸς νόμος ἐκ Σύμης.

ὑπὸ

Φ. Χίλλερ.

Ὅτε ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία δῶρον προσφιλέστατόν μοι ἀπέστειλε τὸν τοῦ ἔτους 1922 τόμον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος, εὐθὺς εἶδον, ὅτι ἡ πρώτη (ἢ ὀρθότερον τὰ δύο πρῶτα ἀποσπάσματα) τῶν ἐκ Σύμης ἐπιγραφῶν, τῶν δημοσιευθεισῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου Ν. Δ. Χαβιαρᾶ (σ. 39), ἀπετέλει τρίτον ἀπόσπασμα καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀντίτυπον (διότι δὲν εἶναι ἑνὸς λίθου τὰ τρία, ἀλλὰ τριῶν διαφόρων στηλῶν, περιέχουσι δὲ κατὰ μέρη τὸ ἴδιον ἀντικείμενον) τοῦ Ἀττικοῦ νόμου τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ὧν τὸ μὲν πρῶτον εὑρεθὲν ἐν Σμύρνῃ, τὸ δὲ ἄλλο ἐν Σίφνῳ ὁ Ad. Wilhelm ἐξ ἀλλήλων συνεπλήρωσε (IG XII 5, 480, Syll [3] 87, IG I [2] σ. 295). Ἐζήτησα δὲ παρὰ τῶν Ἀθήνησι φίλων φωτογραφίας τυχεῖν, ἵνα μετ' ἀσφαλείας διακριβώσωμεν τὰ ἴχνη τῶν γραμμάτων, τὰ ἀμυδρῶς φαινόμενα ἐν ταῖς φωτογραφικαῖς τῆς ἐφημερίδος εἰκόσι. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ φίλος ἡμῶν καὶ συνεργάτης κύριος Günther Klaffenbach, ἐρωτηθεὶς παρ' ἡμῶν, γνώμην ἐξέφρασε περὶ τῆς συμπληρώσεως κατὰ τὰ πλεῖστα μέρη πιθανωτάτην, ἣν εὔκαιρον κρίνω νὰ καταχωρίσω πρὸς χρῆσιν τῶν φιλομαθῶν. Ὅσα δὲ γράμματα ἐκ τῶν πρότερον ἀνακαλυφθέντων θραυσμάτων προσέθηκε ***γράμμασι παχυτέροις*** διακρίνομεν.

3 τὸν δὲ δῆμον ἑλόμεν]-
4 ον κήρυκα[ς ἀγγέλλοντας τὰ νῦν ἐψηφισμένα τῶι δήμωι πέμψαι ἐπὶ τὰς πόλες],
5 ἕνα μὲν ἐπὶ [Ιωνίαν, ἕνα δὲ ἐπὶ Νήσος, ἕνα δὲ ἐπὶ Ἑλλήσποντον, ἕνα δὲ ἐπὶ τὰ ἐπ]-
ὶ Θράικης, τὸ[ς δὲ κήρυκας ἑλέσθαι αὐτίκα μάλα τὸν δῆμον. οἱ δὲ στρατηγοὶ ἀ]-
ποστελάν[των αὐτὸς (- - ἡμερῶν), εἰ δὲ μή, εὐθυ]***νόσθω μυρία***[ισι δραχμῆισι. καταθ]-
[ε]ναι δὲ τὸ ψή***φισμα*** ***τ***[όδε τὸς ἄ]***ρχοντα[ς τ]ὸ[ς ἐ]ν ταῖσι πόλεσιν*** [ἀναγράψαντας ἐν στή]-
9 ληι λιθίνηι ἐν ***τῆι ἀγοραι τῆ[ι ἑκάστης τῆς πόλ]εως καὶ τὸς ἐπιστ[***άτας ἔμπροσθεν]
10 τõ ἀργυροκοπίο· ***ταῦτα δὲ ἐπ[***ιτελ]ὲν Ἀθηναίος, ἐ]***ὰμ μὴ αὐτοὶ βόλωνται· δε***-
ηθῆναι δὲ αὐτῶν ***τὸγ κήρυκα τὸν ἰόντ***[α ὅσα κελεύοσιν] ***Ἀθηναῖοι. προσγράψα***-
ι δὲ πρὸς τὸν ὅρκ[ον τὸν τῆς] ***βολῆς τὸν γραμματέα τὸν τῆς*** [βολῆς. □□]
13 ι [κ]αὶ ἐάν τι[ς] ***κόπτηι νόμισ***[***μα***] ***ἀργυρίο ἐν τῆσι πό***[λεσιν - - -

Καὶ ταῦτα μὲν προτείνει ὁ Klaffenbach. Ἐκ τούτων τὸ σπουδαιότατον φαίνεται τὸ 11 ʽπροσγράψαι δὲ πρὸς τὸν ὅρκ[ον τὸν τῆς] βολῆςʼ ἀντὶ τοῦ πρότερον συμπεπληρωμένου: προσγράψαι δ[ὲ πρὸς τὴν ***γνώμην*** τὴν τῆς]βολῆςʼ διότι οὕτω ἀντὶ τῆς ἀλλαγῆς (Amendement) τοῦ προβουλεύματος λαμβάνομεν ἤδη προσθήκην εἰς τὸν ἐνιαύσιον καὶ νόμιμον ὅρκον τῆς βουλῆς [1]. Περὶ δὲ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπιγραφῆς καὶ πρότερον ἤδη παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ ὀρθογραφία τῶν τῆς δοτικῆς καταλήξεων ἐμφανίζει μᾶλλον τὰ πρὸ τοῦ 420 τελευταῖα ἔτη ἢ τὰ μετὰ τὸ 420. Terminum ante ἔχομεν τοὺς τοῦ Ἀριστοφάνους Ὄρνιθας ἤτοι ἔαρ 414. Νῦν δέ, λαβόντες τὸ παράδειγμα τῆς συμπληρώσεως τῶν πρώτων στίχων ἐκ τοῦ περὶ φόρων ψηφίσματος IG I ² 63, τοῦ ψηφισθέντος κατὰ τὸ 425/4, ἔτι θαρραλεώτερον ἐκφράζομεν τὴν γνώμην, ὅτι ὁ νόμος ἀνήκει εἰς τὰ τελευταῖα τοῦ Κλέωνος ἔτη, ὅτε ὁ δῆμος ἔσπευδε ν' αὐξάνῃ τὰς οἰκονομικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς νίκης.

23η Δεκεμβρίου 1924.

Φ. Χίλλερ.

Κατὰ τὸν κ. Wilamowitz ἡ ἑξῆς ἀνάγνωσις φαίνεται προτιμοτέρα:

10. Ταῦτα δὲ ἐπ[ιτελέσαι Ἀθηναίος], ἐάμ μὴ αὐτοὶ βόλωνται
12. 13. 14: τὸν γραμματέα τὸν τῆς [βολῆς τ][ά]δ[ε] «ἐάν τις κόπτηι νόμισ[μα] ἀργυρίο ἐν τῆσι πό[λεσι ***καὶ*** μ]ὴ χρῆται νομ[ίσμασι τοῖς Ἀθηνα]ίων ἢ σταθμοῖς ἢ μέτ[ροις, ἀλλὰ ξενικοῖς νομίσμασι]ν καὶ σ[ταθμοῖς καὶ μέτροις τὴν τιμωρίαν ἔναι κατὰ τὸ πρότε]ρον ψήφισμα, ὃ Κλέαρχος εἶπεν]».

Μέχρι τοῦδε ἐκτείνεται ἡ προσθήκη ἡ πρὸς τὸν τῆς βουλῆς ὅρκον δηλαδὴ τούτου τοῦ νόμου ὡς σπουδαιοτάτου χρὴ ἐπιμέλεσθαι τὴν βουλήν. — Δὲν ἀπαγορεύεται τὸ κόπτειν νόμισμα παρὰ τοῖς συμμάχοις, ἀλλὰ τὸ χρῆσθαι ξενικοῖς νομίσμασι, σταθμοῖς καὶ μέτροις. Διὰ τὴν γενικὴν κρίσιν περὶ τῶν κατὰ τὸν Ε´ αἰῶνα δικαιωμάτων τῆς βουλῆς εἶναι ταῦτα λόγου ἄξια.

17. 2 1925

Φ Χ.

1 Ο Kl. ὀρθῶς παραβάλλει τὴν τῶν Κείων καὶ Ἱστιαιέων συνθήκην Συλλ.³ 172 $_{14}$ ʽκαὶ τῶι ὅρκωι προστίθεσθαι τῶι τῆς] βουλῆςʼ ʽκαὶ περὶ - -ʼ

Σημ. [Περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἰανουαρίου 1925 ὁ διαπρεπὴς φίλος ἡμῶν **Ad. Wilhelm** ἀπέστειλεν ἡμῖν τὸ μετὰ τῆς συνήθους ὀξυδερκείας καὶ σοφίας συνταχθὲν ἄρθρον ἐκ τοῦ **Anz. Ak. Wien** 1924 σ. 149 κἑ. Ἡμεῖς δ' ἐπίτηδες ἀφήκαμεν τὸ κείμενον ταύτης τῆς ἀνακοινώσεως ἀκέραιον, ἵνα ἡ συμφωνία ἔτι φανερωτέραν καθιστάνῃ τὴν ἐπιδιωκομένην ὑφ' ἡμῶν πάντων ἀλήθειαν. 8. 2. 1925.

Φ. Χ.

Εἰς ἐπίγραμμα Ἀρχ. Ἐφ. 1911, 61Α.

ὑπὸ

Φ Χίλλερ.

Ἐν τῇ ΑΕ 1911, 61Α ἐδημοσιεύθη τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα τοῦ τρίτου αἰῶνος

κοιν[ῆι οἱ] δύο τόδ' ἀν[ε]θή[καμ[εν ὄντες ἑταῖροι
πιστο[ί] τε ἀλλήλοι[ς] μνημό[συ]νον φιλίας
Ἡρακλε[υκ]ρατίδα[ς Ε]ὐαράτο[υ
Δαμωνακτίδας Καλλιάνακτος

Τὴν ἀνάγνωσιν παρεδέχθησαν ὅ τε Wilhelm N. Beitr. III 1913, 58 24 καὶ ὁ Bechtel HP 193.

Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι ἀπὸ τοῦ τρίτου στίχου ἀναγνωστέον ὡς ἑξῆς:

Ἡρακλε[ῖ. Κ]ρατίδα[ς] Ε]ὐαράτο[υ]
Δαμωνακτίδας Καλλιάνακτος.

οὕτω δὲ ἀποκαθίσταται ὁ ἀποδέκτης τοῦ ἀναθήματος. Ὡσαύτως ἐν στ. 1 γραπτέον ἴσως *κοιν*[*ῆι τοὶ*] *δύο* κλπ. πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμωδίας· μίγνυνται δὲ αἱ διάλεκτοι.

Φ. Χίλλερ.

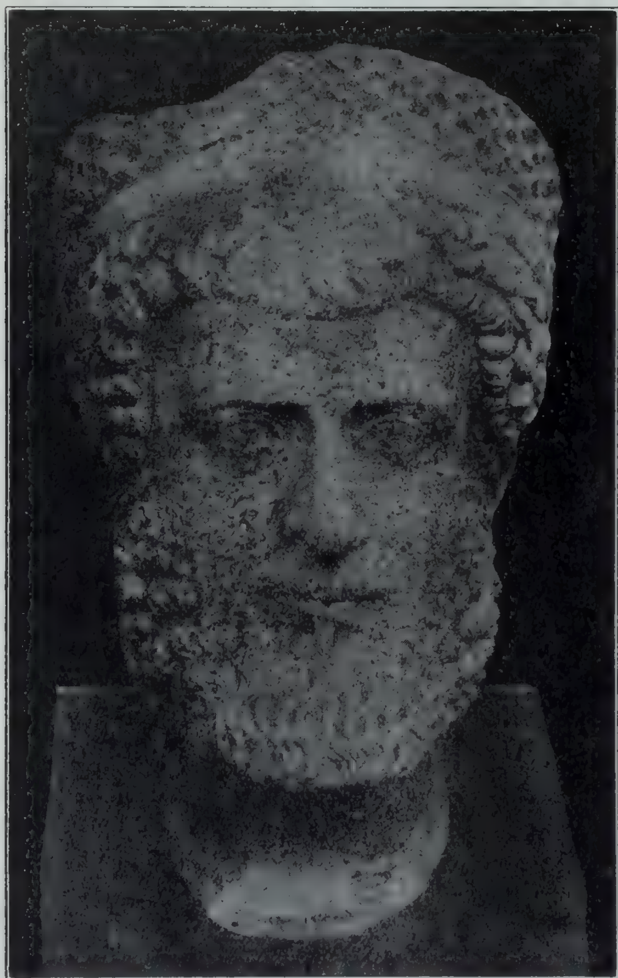
Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου κεφαλὴ

ὑπὸ

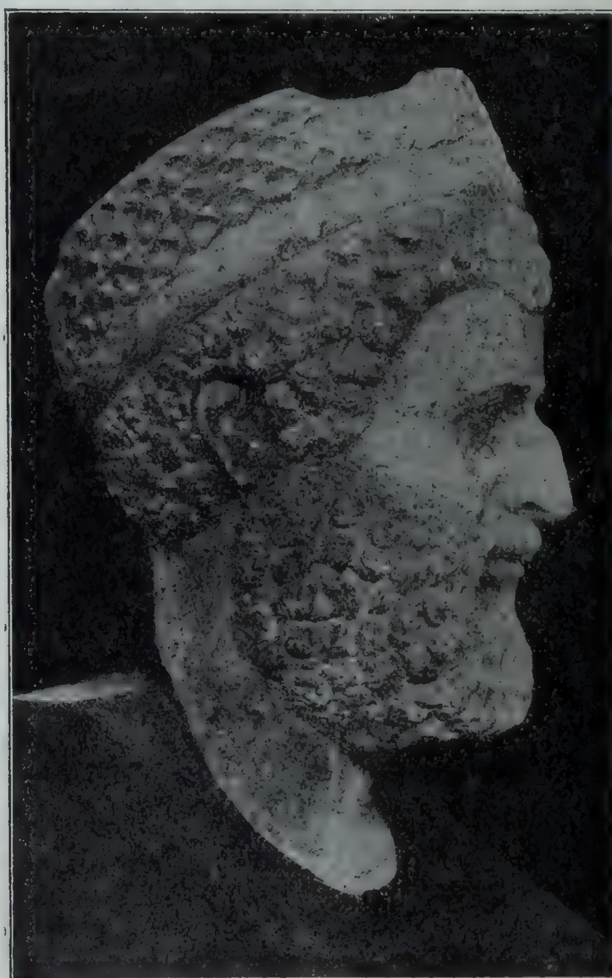
Παναγιώτου Καστριώτου.

Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 2006 ἀπόκειται κεφαλὴ πεντελησίου μαρμάρου, ὀλίγῳ μεγαλειτέρα τοῦ φυσικοῦ μεγέθους, ἣν ἐν τῷ ἡμετέρῳ *Καταλόγῳ τῶν Γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.* (Ἀθήνησι 1908 σ. 349) ἐχαρακτηρίσαμεν ὡς κεφαλὴν Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀποστάτου, γράψαντες τάδε: Κεφαλὴ ἀνδρὸς πωγωνοφόρου μετὰ μέρους τοῦ λαιμοῦ, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ὕψ. 0,40. πλάτ. 0,23. *Ὀφθαλμοὶ καὶ ὀφρύες πλαστικῶς δεδηλωμένοι. Φέρει πόλον ὑψηλὸν μετ' ἀναγλύπτου πλεγματοειδοῦς κοσμήματος καὶ ταινίας, ἧς κάτωθεν κατέρχεται ἡ κόμη ἐν ἑλικοειδέσι βοστρύχοις. Διατήρησις ἀρίστη καὶ ἐργασία ἐπιμελής. Εἰκονίζει πιθανῶς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην ἢ Ἀποστάτην* (*361—363 μ. Χ.*) *ὡς συνάγομεν ἐξ ὁμοίας κεφαλῆς ἐν Ἐφέσῳ εὑρεθείσης τῷ 1896 καὶ δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀρχαιολόγου* G. F. Hill *ἐν* Jahreshefte des oest. arch. Instit. II *(1899) σ. 245—254.*

Ἡ σήμερον ὑφ' ἡμῶν ***(εἰκ. 1*** καὶ ***1α)*** δη-

1: ἀντωπή.

1α: κατὰ κρόταφον.

Κεφαλὴ Ἰουλιανοῦ ἐν Ἀθήναις.

μοσιευομένη κεφαλὴ ἦτο ἐντετειχισμένη ἄνωθεν θύρας οἰκίας (τοῦ παλαιοῦ Ἀθηναίου Σταύρου Μπουλίκη, οἰκογενείας κατὰ τὸν ΙϚ΄ αἰῶνα ἀπαντώσης ἐν ἐγγράφοις Ἀθηναϊκοῖς) κειμένης παραπλεύρως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μοναστηρακίου, ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ Τουρκικοῦ τεμένους (Τζαμὶ) τοῦ νῦν ὡς Μουσείου τῶν Κοσμητικῶν Τεχνῶν χρησιμεύοντος. Τῇ ἐνεργείᾳ μου δὲ ὡς ἐφόρου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἀπετειχίσθη πρὸ 20ετίας περίπου καὶ μετενεχθεῖσα εἰς τὸ Μουσεῖον ἐξετέθη ἐν τῇ μεγάλῃ Αἰθούσῃ «Ποσειδῶνος» ὑπ' ἀριθ. 2006, ὡς εἴπομεν. Ἀλλὰ τὸ περίεργον τῆς κομμώσεως ἰδίως καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἡ δι' ὑψηλοῦ στέμματος ἐπίστεψις τῆς κεφαλῆς ταύτης ἅτε τοῦ τοιούτου συμβόλου ἀποδιδομένου εἰς ἄνδρας φέροντας ἀξιώματα, (στεφανηφόρους) αὐτοκράτορας καὶ ἄλλους τιτλούχους, ἰδίως δὲ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς (πρβλ. Σχολ Σοφοκλ. Οἰδίποδ. ἐπὶ Κολων. 681.

2: *Ἀνδριὰς Ἰουλιανοῦ ἐν Λούβρῳ.*

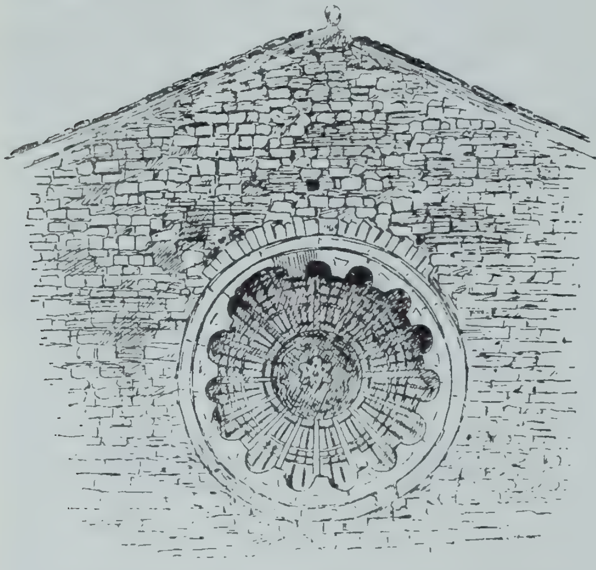

3: *Ἀνδριὰς Ἰουλιανοῦ ἐν μουσείῳ Cluny.*

G. F. Schömann—Lipsius griech. Alterthümer (1902) II σ. 445.) ἔδωκαν λαβὴν νὰ χαρακτηρίσω αὐτὴν ὡς παριστῶσαν τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην ἢ Ἀποστάτην (361 — 363 μ. Χ.) καὶ ὡς τοιαύτην ἀνέγραψα ἐν τῷ ἐμῷ Καταλόγῳ, συγκρίνας αὐτὴν πρὸς τὰ ἐν Παρισίοις ἀποκείμενα γνωστὰ ἀγάλματα τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ἤτοι ἐν Louvre καὶ Musée Cluny (*εἰκ. 2* καὶ *3*. πρβ. S. Reinach, Répertoire de la Statuaire grecque et romaine Pl. 978 N° 2528 σελ. 601 καὶ Pl. 900 N° 2276 σελ. 553—καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐν Revue arch. 1901 σελ. 337 καὶ ἑξ.) [1], καὶ τὴν ἐν Acerenza (= ἀρχαίᾳ Ἀχεροντίᾳ πόλει τῆς Μεσημβρινῆς

1 Ὁ Reinach ἐν Revue archéologique 1901 σελ 339 λέγει ὅτι ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν Εὑρετηρίων τοῦ Μουσείου τὰ ἀγάλματα ταῦτα προέρχονται ἐξ Ἰταλίας κομισθέντα εἰς Παρισίους ἐν ἔτει 1809. — Πρβ. ἐπίσης E. Michon Revue arch. 1901 II, p. 259—280.

Ἰταλίας, μετ' ἀρχιεπισκοπῆς καὶ 5500 κατοίκων, τῆς Ἐπαρχίας Βασιλικάτης, ἔνθα ὁμιλεῖται τὸ ἑλληνοσαλεντικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα) ὁμοίαν προτομήν, εἰκονίζουσαν ἀσφαλῶς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν [1] ***(εἰκ. 4)***.

4: Προτομὴ Ἰουλιανοῦ ἐν (μητροπόλει τῆς) Acerenza.

Ἀνωτέρω εἴπομεν ὅτι ἡ ἡμετέρα κεφαλὴ ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς ἄλλας ἀποκειμένας ἐν Μουσείοις τῆς Ἑσπερίας καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ἔτει 1896 ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἰωνίας (Ἁγιασολοὺκ = Ἅγιος θεολόγος) ἀνακαλυφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Heberdey καὶ δὴ ἐν τῷ μέχρι σήμερον ἐν ἐρειπίοις σωζομένῳ θεάτρῳ τῆς πόλεως.

Ἡ κεφαλὴ αὕτη εἶναι μαρμαρίνη, ἔργον τοῦ μ. Χ. Δ'. αἰῶνος. Ταύτης ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ ἰδίως ἡ ἰδιάζουσα στέψις καὶ ἡ διακόσμησις, ἥτις ἦτο ἐνδεικτικὴ ἱερωσύνης καὶ δὴ ἀρχιερωσύνης, ὡς σήμερον μεταχειρίζονται οἱ Χριστιανοὶ ἀρχιερεῖς τὴν μίτραν μετὰ τῆς σχετικῆς κομμώσεως). Περὶ τῆς κεφαλῆς ἔγραψεν ὁ ἐνεργήσας τὰς ἐν Ἐφέσῳ ἀνασκαφὰς Heberdey ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος G. F. Hill ἔγραψεν ἄρθρον ὅλον ἐν Jahreshefte 1899 σ. 245 μετ' εἰκόνος ὑπ' ἀριθ. 131, ἣν ἀπέστειλεν αὐτῷ ὁ πολὺς Otto Benndorf. Δημοσιεύει δὲ ὁ Hill καὶ ἄλλας τοιαύτας κεφαλὰς καὶ προτομάς, ἃς ὡς τεχνοκρίτης ἀνάγει εἰς σειρὰς καλλιτεχνικῶν ἔργων εἰς ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἀναφερομένας. Δυστυχῶς αἱ προτομαὶ αὗται διὰ στεφάνων κοσμούμεναι (πρβ. εἰκόνας ἐν Jahreshefte ἀρ. 131 — 134 σελ. 245 ἑ). δὲν διατηροῦνται καλῶς, πλὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 131 (πίναξ VIII) ἐφ' ἧς παρατηρεῖ τις τὸν ἀνάγλυπτον κύκλον· ἀλλ' ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 132 τῶν Jahreshefte παρατηρεῖται τάσις πρὸς προσομοίωσιν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων γνωστὸν τύπον τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σευήρου, ἐν τῇ ἀριστερᾷ εἰκόνι ἡ ὁμοιότης εἶναι πρὸς τὴν τοῦ Καρακάλλου, ὅστις παρίσταται κλίνων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ θἄτερα, ἐν τῇ δεξιᾷ δὲ φαίνεται ὅτι παρίσταται ὁ Γέτας· οὕτω συνταυτίζει ὁ Hill τὰς προτομὰς ταύτας, περὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀδυνατεῖ νὰ ἐξενέγκῃ γνώμην ἐκ τῶν φωτογραφιῶν, ἃς φιλοφρόνως ἀπέστειλε αὐτῷ ὁ Heberdey, συνάγει ὅμως τὸ πόρισμα ὅτι αὗται στεφανηφόροι οὖσαι καὶ φέρουσαι παραστάσεις τῶν θεοτήτων, ἃς ἐλάτρευον, ἀναφέρονται εἰς παλαιὸν ἔθιμον τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητος [1], οὕτως οἱ ἱερεῖς τῆς λατρείας τῶν Αὐγούστων (coronati τῶν κοινῶν) ἔφερον ὁμοιώματα, effigies, τῶν Αὐγούστων ἐπὶ τῶν στεφάνων αὐτῶν, ὡς λέγει ὁ Σουητώνιος (ἐν βίῳ Δομιτίου 4) μετ' ἀμφιέσεως παραπλησίας πρὸς τοὺς Φλαβιαλίους ἱερεῖς.

Αἱ εἰκόνες αὗται τῆς Ἐφέσου εἶναι εἰκονιστικαὶ ἀτόμων καὶ δὴ τῆς Αὐγουστείου λατρείας ὑπὸ τύπον ἀρχιερέων καὶ ἀρχιερειῶν, ὡς αἱ ὑπὸ τοῦ Imhoof—Blumer ἐν JHS 1898, 180 δημοσιευθεῖ-

1 Τὴν ἐν Acerenza καθεδρικὴν Μητρόπολιν ἐπεσκέφθη τὸ πρῶτον ὁ ἀρχαιολόγος Lenormant τῷ 1882. Εἶναι αὕτη ῥυθμοῦ νορμανδικοῦ κτισθεῖσα τῷ 1010 ἐπὶ ἐρειπίων ἀρχαιοτέρων τοῦ 8ου αἰῶνος. Ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῆς Μητροπόλεως ταύτης εἶναι ἱδρυμένη νῦν ἡ προτομὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ταύτην ἀνεγνώρισεν εὐθὺς ὁ Lenormant ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν. Ἐβεβαιώθη δὲ οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου καὶ τῆς περιέργου κομμώσεως, δι' ὑψηλοῦ στέμματος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιγραφῆς σωζομένης ἐπὶ τοῦ βάθρου, φερούσης δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰουλιανοῦ YLIAN καὶ δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ Kaibel ἐν IG IX, 417 (Πρβ. καὶ S. Reinach ἐν Rev. arch. 1901 σελ. 351).

1 Ὅτι καὶ ὁ στέφανος ἦν ἔμβλημα τῶν ἱερέων ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἔχομεν παράδειγμα ἐπὶ ἀναγλύφου ἀναθηματικοῦ (ἴδ. ἀριθ. Συλλογῆς Γλυπτῶν Ἐθνικοῦ Μουσείου 3492) ἐσχάτως εὑρεθέντος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰλισοῦ παρὰ τὸ *Παγκράτι*, οὐχὶ κατὰ χώραν, πιθανώτατα δὲ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐγγὺς ἐκεῖ τοποθετουμένου Γυμνασίου τοῦ ἐν Κυνοσάργει καὶ ἀφιερωμένου τῷ Ἡρακλεῖ (Ἡρόδ. Ε'. 63 F' 116—Παυσ. Ἀττικ 19 3.—Σουίδας καὶ Ἡσυχ. ἐν λ. Κυνόσαργες.—Πρβ. καὶ Π. Καστριώτου «*Τὰ Μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν*» Ἀθήνησι 1902 σελ. 191). Ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τούτῳ βλέπομεν τὸν Ἡρακλέα στεφανοῦντα τὸν πρὸ αὐτοῦ ἱστάμενον ἱερέα, κρατοῦντα ἐν τῇ καθειμένῃ δεξιᾷ χειρὶ μάχαιραν, σύμβολον καὶ τοῦτο τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἱερέως (=θύτου). Πρβ. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 772 τοῦ Ἐθν. Μουσείου ἀνάγλυφον καὶ Α. Κεραμόπουλον ἐν ΑΕ 1920 4².

6 8 25

σαι ἐκ νομισμάτων τῆς Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας δι' ὧν τείνει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι, ὡς αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν νομισμάτων ἐμφαίνουσι: ***Κοινὸν Κιλικίας Ταρσοῦ δὶς νεωκόρου***, εὑρισκόμεθα πρὸ εἰκόνων τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀντωνίνων, μεσοῦντος τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἔνθ' ἀλλαχοῦ σ. 180), ἄλλας εἰκόνας ἀποδίδει εἰς τὸν Ἡλιογάβαλον, ἄλλας εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μάξιμον, καὶ ὡς ἐπικύρωσιν προσεπάγεται ἐπιγραφὴν ἐκ Λαμψάκου τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγίας (C. I. G. 3642), ἐν ᾗ Διονύσιός τις ***ἱερεὺς τῶν Σεβαστῶν καὶ στεφανηφόρος σύμπαντος αὐτῶν οἴκου***, ἐν ᾧ τὸ ἄγαλμα τῆς Λιβίας, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, παρίσταται ὡς ἱερεύς. Ἀλλ' ἂν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Hill ἀναγραφομένων ἐν τῷ μνημονευθέντι ἄρθρῳ δὲν ἀπεδείχθη τελέως ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ θεάτρου τῆς Ἐφέσου ἀνάγεται εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, ὡς ἡμεῖς ἀποδεχόμεθα ἀλλ' ὅτι εἶναι ἄλλου τινὸς portrait, ἔρχονται ὅμως εἰς ἐπικουρίαν τὰ ἐν τοῖς Μουσείοις Louvre, Cluny καὶ ἐν τῇ Ἰταλικῇ πόλει Acerenza ἀποκείμενα ὅμοια ἀγάλματα, ἅτινα ἤδη ὡρίσθησαν ἀσφαλῶς ὅτι παριστῶσι τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Ἀποστάτην πρβ. Reinach Revue archéologique 1901 σελ. 342-3 εἰκ. 2 καὶ 3 καὶ 4).

Πάντες οἱ εἰκονογράφοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Visconti καὶ Monzer ἀνεγνώρισαν ὅτι τὰ δύο φυσικοῦ μεγέθους ἀγάλματα ἤτοι τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Louvre καὶ τὸ ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Θερμῶν τοῦ Musée Cluny ἀποκείμενα εἰκονίζουσι τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν (πρβ. εἰκ. 2 καὶ 3).

Ἀμφότερα εἶναι σχεδὸν ὁμοιότατα, μικρὸν μόνον διαφέροντα κατὰ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν διάδημα.

Ὁ Bernoulli (Römische Ikonographie τ. II σελ. 243 κέ. ἀναφέρων τὰ ἐν Παρισίοις ἀγάλματα τοῦ Ἰουλιανοῦ λέγει ἁπλῶς ὅτι εἶναι ἔργον τῶν μ.Χ. χρόνων καὶ ὁ Lippold (Griechische Portraitstatuen σελ. 98. Anm. 3) συμφωνεῖ μὲ τὸν Bernoulli. Οἱ δὲ S. Michon καὶ E. du Sommerard [1] περιγράφοντες αὐτὰ ἐν τοῖς καταλόγοις τοῦ μουσείου θεωροῦσιν ὅτι ὅλως ἀδικαιολογήτως ἀποδίδονται εἰς τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Ἀποστάτην. Ἀλλ' ὁ S. Reinach ἐν Revue arch. 1901 σελ. 345 καὶ ἑξ. ἀντικρούων τὰς γνώμας πάντων τῶν ἀντιφρονούντων ἀποδεικνύει πειστικώτατα καὶ δι' ἀκαταμαχήτων λόγων ὅτι ἀμφότερα τὰ ἀγάλματα παριστῶσι τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Ἀποστάτην.

Ἐκ δὲ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἰουλιανοῦ δύσκολον εἶναι νὰ κρίνῃ τις περὶ τῆς ταὐτότητος αὐτῶν πρὸς τὰ ἀγάλματα ἡμῶν, ὡς πάντων μετρίας τέχνης καὶ κακῆς διατηρήσεως, οὐδὲν θετικὸν δύναται νὰ ἐξαχθῇ καθότι ἄλλα μὲν εἰκονίζουσιν αὐτὸν ἄνευ πώγωνος, ἄλλα μετὰ πώγωνος στρογγύλου, ἢ μακροῦ σφηνοειδοῦς (πρβ. Reinach ἐν Rev. arch. 1901, I σελ. 337) παρουσιάζουσι δὲ μεταξὺ αὐτῶν τοιαύτας διαφοράς, ὥστε δυσκόλως δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ταὐτότης αὐτῶν [1].

Τὰ πρῶτα εἶναι τὰ ἀρχαιότερα (355—361), ὅτε διέμενεν ἐν Ἀνατολῇ ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Καίσαρος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ θείου αὐτοῦ Κωνσταντίνου. Τὰ ἄλλα εἶναι σύγχρον.. τῇ εἰκοσαμήνῳ ἡγεμονίᾳ αὐτοῦ, τὰ δὲ τρίτα τὰ εἰκονίζοντα αὐτὸν ὡς σφηνοπώγωνα ἐκόπησαν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν ὀκτάμηνον ἐκεῖ διαμονὴν αὐτοῦ, ἤτοι πρὸ τῆς εἰς Περσίαν ἐκστρατείας, καθ' ἣν καὶ ἔπεσε 27 Ἰουνίου 336 (πρβ. Wordsworth ἐν Dictionary of Christian biography III, p. 323.

Ἴδωμεν νῦν πῶς ὁ συμμαθητὴς αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς περιγράφει τὸν Ἰουλιανὸν ἐν τῷ Β' Στηλιτικῷ λόγῳ: «***Ἐποίει με μαντικὸν ἡ τοῦ ἤθους ἀνωμαλία καὶ τὸ περιττὸν τῆς ἐκστάσεως· οὐδενὸς γὰρ ἐδόκει μοι σημεῖον εἶναι χρηστοῦ· αὐχὴν ἀπαγής, ὦμοι παλλόμενοι καὶ ἀνασηκούμενοι, ὀφθαλμὸς σοβούμενος καὶ περιφερόμενος καὶ μανικὸν βλέπων, πόδες ἀστατοῦντες καὶ μετοκλάζοντες, μυκτὴρ ὕβριν πνέων καὶ περιφρόνησιν, προσώπου σχηματισμοὶ καταγέλαστοι, τὸ αὐτὸ φέροντες, γέλωτες ἀκρατεῖς τε καὶ βρασματώδεις, νεύσεις καὶ ἀνανεύσεις σὺν οὐδενὶ λόγῳ, λόγος ἱστάμενος καὶ κοπτόμενος πνεύματι, ἐρω-***

1 Πρβ. *E. Michon* Catalogue Sommaire des marbres antiques du Musée du Louvre No 1121 καὶ E. Sommerard : Musée des Thermes et de l'hôtel de Cluny par E. du Sommerard 401 καὶ Revue arch. II, 1901 p 259 –280. Τὰς ἄνω πληροφορίας μοὶ ἔπεμψεν ἐκ Παρισίων ὁ διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Ch. Picard, εἰς ὃν ἐκφράζω καὶ ἐνταῦθα τὰς θερμὰς εὐχαριστίας μου.

1 [Πρβ. E. Babelon L'iconographie monétaire de Julien l'Apostat ἐν Rev. Numism. 1903, 130 Comte de Castellane: Sou d'or de Julien etc. Rev. Numism. 1924, 29. Γ. Οἰκ.].

τήσεις ἄτακτοι καὶ ἀσύνετοι, ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείνους, ἀλλήλων ἐκβαίνουσαι καὶ οὐκ εὐσταθεῖς, οὐδὲ τάξει προϊοῦσαι παιδεύσεως (Migne 35, 692) . . . *οἷς ἐπειδὴ ταῦτα ἐθεασάμην εὐθὺς ἐφθεγξάμην: Οἷον κακὸν ἡ Ρωμαίων τρέφει!*».

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἰουλιανὸς αὐτοβιογραφούμενος ἐν τῷ **Μισοπώγωνι** προσθέτει: «Τούτῳ (τῷ προσώπῳ) γάρ, οἶμαι φύσει γεγονότι μὴ λίαν καλῷ, μηδ' εὐπρεπεῖ, μηδ' ὡραίῳ, ὑπὸ δυστροπίας καὶ δυσκολίας αὐτὸς προστέθηκα τὸν βαθὺν πώγωνα τοῦτον» καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἅπαξ ἔκειρεν αὐτὸν ὡς στρατιώτης ὅτε τριακοντούτη ὡδήγησαν ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Βυζάντιον καὶ παρουσίασαν δειλὸν καὶ περιεσταλμένον εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἵνα ἀνυψώσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ***Καίσαρος*** καὶ νυμφεύσωσι μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίου τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς ἀναγράφει ἐν τῷ πρὸς τὴν ***βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων*** λόγῳ.

Ὁ πώγων ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἐφύη δασὺς καὶ μακρὸς καὶ ὅτε ἐπεσκέψατο τὴν Ἀντιόχειαν οἱ κάτοικοι φύσει φιλοπαίγμονες, εἰς αὐτὸν ἀπιδόντες ὠνόμασαν τράγον καὶ θύτην κ' οὐ ***βασιλέα σφίσιν ἐπιδημῆσαι*** (πρβ. **Amm. Marc. XVII, 11**), ἐκ τῆς γενειάδος τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ κατασκευάσωσι σχοινία, ἀλλ' ὁ εὐφυὴς Ἰουλιανὸς ἀντισκώπτων ἐν τῷ «Μισοπώγωνι, ἢ Ἀντιοχικῷ εἶπε «μὴ παρέχειν Ἀντιοχεῦσι τὸν καθειμένον πώγωνα εἰς σχοίνων πλοκήν, ἵνα μὴ τῇ τούτου τραχύτητι θλιβεῖεν αἱ χεῖρες αὐτῶν».

Ὅτι ὁ Ἰουλιανὸς ἐχρημάτισε καὶ ἀρχιερεὺς (=θύτης) ἀσφαλῶς πληροφορούμεθα καὶ ἐκ τῶν τοῦ Ζωναρᾶ ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διακριτικοῦ συμβόλου τοῦ διαδήματος (στεφανηφοροῦντος) (πρβ. Ἰουλιανοῦ Ἐπ. § 6' καὶ Γρ. Παπαμιχαὴλ Οἱ τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ὁ ἀποστάτης (Ἀθήνησι 1920), (σελ. 27).

Ἐξεπλήρου δ' εὐλαβῶς τὰ τοῦ Ἀρχιερέως καθήκοντα, διορίσας Ἐπιτρόπους αὐτοῦ πανταχοῦ, τὸν δὲ Χρυσάνθιον ἐπέστησεν Ἀρχιερέα τῆς Λυδίας· πάντες οἱ ἱερεῖς καὶ Ἐπίτροποι ἦσαν φιλόσοφοι, πίστιν ὁρκισθέντες αὐτῷ ὡς ὁ ἀρχιερεὺς Γαλατίας Ἀρσάκιος.

Ἀλλὰ ταῦτα γράφουσι χριστιανοί, σκοπὸν ἔχοντες νὰ μυκτηρίσωσι καὶ χλευάσωσι τὸν εἰδωλολάτρην αὐτοκράτορα, ἀλλ' οἱ Ἐθνικοὶ συγγραφεῖς, ὡς ὁ Ζώσιμος δὲν εὑρίσκουσι λόγους νὰ ἐγκωμιάσωσι τὸν Ἰουλιανὸν ὡς ζητήσαντα νὰ ἐπαναγάγῃ ἀνὰ σύμπαν τὸ Βυζαντιακὸν κράτος τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν, ἧς ἐγένετο ἀρχιερεύς, ὡς παρίστησιν αὐτὸν ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἐθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου (εἰκ. 1 καὶ 1α). Εἶναι δὲ γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης ἀπὸ τῆς Ὁμηρικῆς ἤδη ἐποχῆς (πρβ. Ἰλιαδ. Α. 14, 28) ὅτι τὰ χρυσᾶ στέμματα ἔφερον οἱ ἱερεῖς ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς (**De idol.** 18 πρβ. **De coronis** 13) καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Καισάρων τῆς Ρώμης, ὡς ἐμφαίνεται ἐν νομίσματι τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν ΚΑΙΣΑΡΙ ΑΡΧΙΕΡΕΙ τοῦ ἔτους 5 π. Χ. καὶ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ (**Hill** ἐν **Jahreshefte** ἔνθ' ἀν).

Κατὰ ταῦτα δεχθέντες ὅτι ἡ ἡμετέρα κεφαλὴ εἶναι τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἥτις, ὡς φαίνεται, ἦν ἔνθετος τὸ πάλαι τῷ λοιπῷ ἀγάλματι ἐρχόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴν αὐτῆς. Εἶναι ἀνδρὸς μεγέθους ὑπερτέρου τοῦ φυσικοῦ, φέροντος καθειμένον πώγωνα εἰς ἰούλους ἀπολήγοντα καὶ μύστακα δασύν, στόμα μέγα, ῥῖνα εὐθεῖαν, ὡς ἡ τῶν προγόνων αὐτοῦ, ὀφρῦς καὶ ὀφθαλμοὺς πλαστικῶς δεδηλωμένους καὶ πλουσίαν κόμην, οὔλην, μετ' ἐπιμελείας εἰργασμένην, ὑπενθυμίζουσαν τοὺς χαλκοὺς ἀνδριάντας, ἐφ' ἧς ἐπικάθεται στέμμα ἐκ πλεγματοειδοῦς καλύμματος, ἀπολήγοντος δ' εἰς διάδημα, μικρὸν πρὸς τὰ ὀπίσω ἀποκλῖνον ἐπιχαρίτως, ὡς ἐπὶ τῶν παρεμφερῶν, ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν ἐξ Ἐφέσου κεφαλῶν τοῦ Louvre, τοῦ Musée Cluny καὶ τῆς Acerenza ἀγαλμάτων. Τὸ πρόσωπον ἐν γένει, μάλιστα ἡ ῥὶς καὶ τὸ κάτω χεῖλος εἶναι λίαν χαρακτηριστικὰ τῆς ἡμετέρας κεφαλῆς, ἥτις καταπληκτικῶς ὁμοιάζει ἐν τούτῳ ἐπρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα τρία ἀγάλματα κ τούτου δὲ συνάγομεν ὅτι ἡ ὑφ' ἡμῶν ἐνταῦθα, δημοσιευομένη κεφαλὴ ἀσφαλῶς δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν τὸν Ἀποστάτην, τὸν εἰκονιζόμενον ὑπὸ τύπον ἀρχιερέως, ὅστις ζητήσας νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν ἀντὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, προεχειρίσθη ***μέγας ἀρχιερεὺς*** (pontifex Maximus) πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδεολογίας αὐτοῦ, ἥτις, εὐτυχῶς ἐπέπρωτο νὰ ναυαγήσῃ πανηγυρικῶς μετὰ τὴν πρὸς τὸν ἰατρὸν καὶ κοιέστορα αὐτοῦ Ὀρειβάσιον δο-

θέντα ἀξιομνημόνευτον ὑπὸ τοῦ Δελφικοῦ μαντείου χρησμόν, ὃν μεγαλεῖα δῶρα προσενεγκὼν ἐζήτησεν ὁ Ἰουλιανὸς περὶ τῆς τύχης τῆς θρησκείας τῶν θεῶν :

Εἴπατε τῷ βασιλεῖ· χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά.
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσαν· ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.

Τὸν χρησμὸν τοῦτον διέσωσεν ὁ Βυζαντῖνος χρονογράφος Γεώργιος Κεδρηνός. Πρβ. Σύνοψιν Ἱστοριῶν, ἔκδ. Βόννης 1838, τόμ. Α σελ. 532· Π. Παπαρρηγοπούλου Ἱστ. Ἑλλην. Ἔθνους τόμ. 2 σελ. 636 καὶ ἑξ. Π. Καστριώτου *Οἱ Δελφοὶ* Ἀθήνησι 1894 σελ. 23 καὶ Θεοδώρου Ποπέσκου πτυχιούχου τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου Τὰ αἴτια τῶν Διωγμῶν ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐπόψεως. Ἐναίσιμος διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐπιδοθεῖσα τῇ Θεολ. Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Φοίνικος», Σταδίου 38.—1922 σελ. 171.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Ἰουλιανὸς ἐν ἡλικίᾳ 32 ἐτῶν μετὰ βασιλείαν εἰκοσάμηνον μαχόμενος πρὸς τοὺς Πέρσας ἐξ οὗ πολέμου, θείᾳ συνάρσει, ὡς ἔλεγον οἱ χριστιανοί, δὲν ἐπέστρεψεν πλέον πληγωθεὶς θανατηφόρως· ἀποθνήσκων δὲ ἔλαβεν αἷμα ἐκ τῆς πληγῆς καὶ ἀναρρίψας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐξεφώνησε:

«*Νενίκηκας, Χριστέ, κορέσθητι Ναζωραῖε*»

Ἐτάφη δ᾽ ἐν Ἐφέσῳ, ὅπου ἐφ᾽ ἱκανὸν ἄλλοτε εἶχε διατρίψει περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μυστήρια ἀσχολούμενος.

Ἀθήνησι.

Παναγιώτης Καστριώτης

Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ

ὑπὸ

Ἀποστόλου Σ. Ἀρβανιτοπούλου.

(συνέχεια· ὅρα ΑΕ 1917 σελ. 150). **1**

Θ΄.) Ἐπιγραφαὶ τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως.

Κατὰ τὸ Βορειότατον τμῆμα τῆς ἀρχαίας Περραιβίας, μεταξὺ τῶν Καμβουνίων ὀρέων και τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τῶν νῦν καλουμένων στενῶν τοῦ Σαρανταπόρου μέχρι τῶν ὑπερκειμένων τῆς Ἐλασσόνος μικρῶν βουνῶν, ὑπάρχει κοιλὰς ἀρκούντως ἐκτεταμένη καὶ εὔφορος, διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ Τιταρησίου ποταμοῦ, νῦν καλουμένου Σαρανταπόρου, περὶ οὗ βλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας 1912 καὶ 1913. Ἡ κοιλὰς αὕτη ἀπὸ τῶν τριῶν σημείων τοῦ ὁρίζοντος, πλὴν τοῦ Νότου, περικλείεται καὶ μονοῦται διὰ τῶν λίαν ὑψηλῶν καὶ ἐκτεταμένων ἐκείνων ὀρέων. Ὑπῆρχον δὲ κατ᾽ αὐτὴν πόλεις καὶ κῶμαι, ὧν οἱ κάτοικοι συνε-

1 Τὴν πραγματείαν ταύτην τῶν *Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν* ἀπ᾽ ἀριθ. 355-418ε εἶχον παρασκευάσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1917. Τὰ παρεμπεσόντα ἔκτοτε γεγονότα, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ἀπόλυσίς μου ἀπὸ τοῦ 1917 - 1921 ἕνεκα τῶν τότε πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, ἀνέβαλον τὴν δημοσίευσιν τῆσδε τῆς πραγματείας μου καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξεδόθη, τῷ 1924, τὸ ἐξαίρετον βιβλίον τοῦ Dr. Fr. Stählin, das hellenische Thessalien, πολύτιμον βοήθημα διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς ἀρχαίας Θεσσαλίας. Ἐπειδὴ αἱ περὶ *Ἀζώρου*, *Δολίχης* καὶ *Πυθίου* καὶ ἄλλων ἐκεῖ πολισμάτων γνῶμαί μου δὲν παρέχουσιν ἀφορμὴν εὐρυτέρας συζητήσεως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Stählin ἐκτιθέμενα, ἐθεώρησα εὔλογον νὰ δημοσιεύσω ἀμετάβλητα τὰ κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς πραγματείας μου ταύτης ἐν ἔτει 1917 συμπεράσματά μου.—Ἀλλ᾽ ἂν ἡ πάροδος τοῦ χρόνου δὲν μετέβαλε τὰ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα, δέν συνέβη δυστυχῶς τὸ ἴδιον προκειμένου καὶ περὶ τῆς τύχης τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἅτινα ἐξετάζονται ἐνταῦθα: ταῦτα, ὡς γνωστόν, εἶχον ἐγὼ συναγάγει ἀπὸ τοῦ 1912 εἰς τὸ τέως Τουρκικὸν τελωνεῖον τῆς Ἐλασσόνος, ὅπερ μετέτρεψα εἰς Μουσεῖον τότε· ἐκεῖ εὗρον ἄσυλον καὶ περίθαλψιν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἀσφαλῶς τοποθετηθέντα. Ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, τὸ Μουσεῖον μετετράπη εἰς Καπνοκοπτήριον ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας, οἱ δὲ ἀρχαῖοι λίθοι ἐξεβλήθησαν βαναύσως ἐκ τῶν δωματίων οὕτως, ὥστε, ὅτε διῆλθον ἐκεῖθεν ἐν ἔτει 1921, εὗρον αὐτοὺς οἰκτρῶς παρερριμμένους εἴς τι ὑπόστεγον φύρδην μίγδην καὶ σημαντικῶς βεβλαμμένους. Ἤδη, διορισθέντος νέου ἐφόρου διὰ τὰς ἀρχαιότητας Θεσσαλίας, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ληφθῇ μέριμνα μεταφορᾶς τῶν ἀρχαίων ἐκείνων λίθων εἰς Λάρισαν ἢ εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου.

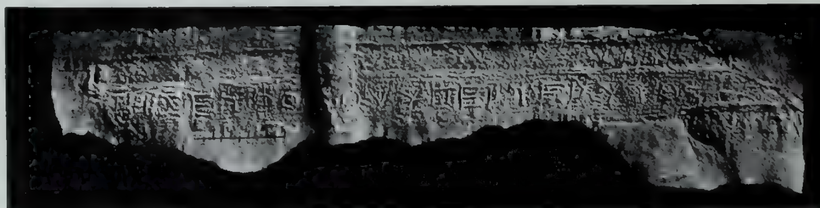
κρότησαν, κατὰ φυσικὴν τρόπον τινὰ ἐπιβολήν, ὁμοσπονδίαν εἰδικήν, ἥτις ἐπωνομάσθη *Τρίπολις*, ἕνεκα τῶν τριῶν κατ' αὐτὴν σπουδαιοτάτων πόλεων, τῆς **Ἀζώρου**, τῆς *Δολίχης* καὶ τοῦ *Πυθίου*. Ἡ ἐπωνυμία αὕτη τῆς ὁμοσπονδίας φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε λίαν ἰσχυρὰ καὶ ὡς ἐπικρατεστέρα παρέμεινε διὰ τῶν αἰώνων μέχρι τῆς σήμερον· διότι καλεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τὸ Ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς κοιλάδος ταύτης μετὰ τῶν ὑπερκειμένων κρασπέδων τοῦ Ὀλύμπου *Τριπολιάνα*.

Τὰ τῆς διοικήσεως τῆς ὁμοσπονδίας ταύτης εἶναι σχεδὸν ὅλως ἄγνωστα (πρβ. *Πρακτικὰ* τοῦ 1914 σελ. 207 - 208)· καθίσταται ὅμως δυνατὸν δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἐπιγραφικῶν εὑρημάτων νὰ γνωσθῶσιν, ἐρευνωμένου πρωτίστως τοῦ *Πυθίου*, ὅπερ κατ' εἰκασίαν θεωροῦμεν πρωτεύουσαν τοῦ μικροῦ τούτου κοινοῦ πόλιν, καὶ δὴ τῆς ἐν θέσει *Τοπόλιανη* παρὰ τὸ νῦν χωρίον Σέλος θέσεως, ἔνθα νομίζω ὅτι ἀσφαλῶς ὑπάρχει σπουδαῖον ἱερὸν μετ' ἀνατεθειμένου ἀρχείου ψηφισμάτων καὶ ἄλλων ἐπισήμων πολιτικῶν πράξεων· βλ. περὶ τούτου πλείονα ἐν τοῖς περὶ Πυθίου κατωτέρω λεχθησομένοις. Συνετέλει δὲ ἡ Τρίπολις αὕτη τῷ *κοινῷ τῶν Περραιβῶν* μέχρι τοῦ 30 π. Χ., ἔκτοτε δὲ μετ' αὐτοῦ τῷ τῶν Θεσσαλῶν, ὡς εἴπομεν ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 4, 13, 28-29 κἀπ.

1). Ἐπιγραφαὶ Ἀζώρου 355 - 365ᵉ.

Ἡ ἀρχαία *Ἄζωρος* κεῖται ἐν τῷ νῦν καλουμένῳ *Παλαικάστρῳ* παρὰ τὸ χωρίον Βουβάλα· λεπτομερῆ περιγραφὴν τῶν κατ' αὐτὴν ἐδημοσίευσα ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* τοῦ 1914 σελ. 188. Τὰς ἐπιγραφάς, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνθάδε, συνέλεξα ἐν ἔτει 1913 καὶ ἔθεσα ἐν τῷ προσωρινῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος, ἔνθα νῦν κεῖνται· ἐφ' ἑκάστου λίθου ὑπάρχει ἀναγεγραμμένος ἀριθμὸς τοῦ εὑρετηρίου, ὃν παρατίθημι μετὰ τῶν στοιχείων ΜΕ (ἤτοι *Μουσείου Ἐλασσόνος*)· τόπον εὑρέσεως ἑκάστης ἐπιγραφῆς ἀναγράφω εἰδικῶς ἑκασταχοῦ.

Ἀριθ. 355 (εἰκ. 1 · ΜΕ 88). Στήλη ἐν εἴδει ναΐσκου, ἐκ δύο τμημάτων συναρμοσθεῖσα, μαρμάρου ὑπομέλανος, σχιστοειδοῦς, ἧς διετηρήθη τὸ δεξιὸν τοῦ ἐπιστυλίου μετὰ τοῦ κιονοκράνου τῆς παραστάδος, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι ἄνω θὰ ἔληγεν εἰς ἀέτωμα· ὑπὸ τὸ ἐπιστύλιον διετηρήθη ὀλίγον τοῦ βαθύσματος, ἐφ' οὗ θὰ ὑπῆρχε γραπτὴ παράστασις, ἧττον πιθανῶς ἀνάγλυφος.—Ὑψ. 0.11, πλάτ. 0.42, πάχ. 0.075.

1: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 355.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Βούρμπα ἐκκλησιδίου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικὰ* 1914 σελ. 195.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμ. 0.008-0.012.

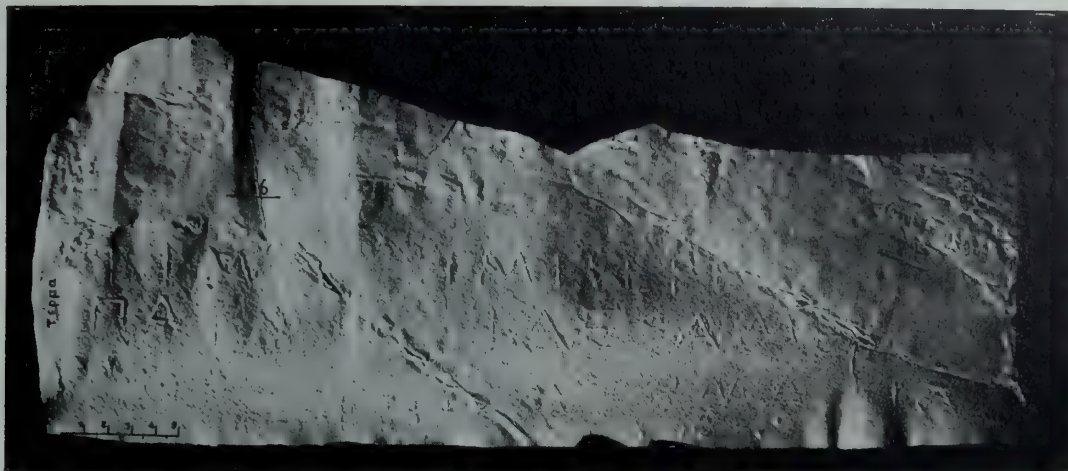
- - - - - ν]ης Εὐφόρβου, ὑπέρ τε αὐτοῦ κα[ὶ
[τῶν τέκνων] (κενὸν)

Πρόκειται περὶ ἀναθέσεως, ἐν ᾗ προὐτίθετο τὸ ὄνομα τῆς θεότητος, μὴ περισωθέν· οἱ χρόνοι κεῖνται ἐν τῇ Α' π Χ. ἑκατονταετηρίδι.

Ἀριθ. 356 (εἰκ. 2 · ΜΕ 76). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, σχιστοειδοῦς, ἀριστερὰ μόνον ἀκέραιος. — Ὑψ. 0.79, πλάτ. 0.49, πάχ. 0.12.

Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἐν τῷ προμνημονευθέντι χωρίῳ Βούρμπα ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ λίαν ἐπιμελῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἰσχυρῶς ἐκ πατημάτων· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.02, διάστιχ. 0.012. Ὑπ' αὐτὴν διετηρήθη ὁριζόντιος χαραγή, δι' ἧς διεκρίνετο τὸ διὰ τὴν γραπτὴν παράστασιν προωρισμένον λεῖον διάστημα. Διακρίνω τάδε τὰ γράμματα, τῶν στιγμῶν δηλουσῶν τὰ ἐλλείποντα:

2: *ἐπιγραφὴ ἀριθ. 356.*

Τιμ . . . ημπερε - - - - - - - - - - -
πατ . ι . . . δε σαμε- - - - - - - - - - -
. ϑ . . εν . . . . . μα . ιλο - - - - - -

Ταῦτα φαίνονται ἐκ διστίχου ἐλεγείου προερχόμενα, ὅπερ ὧδέ πως παραδείγματος ἕνεκα συμπληρώνω:

Τιμ[ήν, τ]ήμ περ ἔ[χειν θνητοὺς ὅσιον,]|₂ πατ[ρ]ὶ[τῆι] δε σᾶμ' ἔ[θετο]₃ [φ]θ[ιμ]έν[ωι, μνῆ]μα [φ]ίλο[ν, θυγάτηρ.

Οὕτω δηλοῦται ὅτι ὁ κατονομαζόμενος δεῖνα ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου ἀποκοπέντος τμήματος τῆς στήλης ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς δι' ἐπιθέσεως ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ στήλης, τῆς τιμῆς ταύτης ἀνηκούσης καθ' ὁσιότητα τοῖς θνητοῖς, ὡς σήματος μὲν τοῦ τάφου τοῦ ἀποθανόντος πατρός, ὡς ἀγαπητῆς δὲ ἀναμνήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ζώντων.

Σημειωτέον ὅτι πρὸ τοῦ Δ τοῦ στίχ. 2 διακρίνονται σαφῆ ἴχνη Η ἢ ΗΙ, μετὰ δὲ τὸ Ν τοῦ στίχ. 3 διακρίνεται ἴχνος ἀνοικτοῦ Ω καὶ μετ' αὐτὸ ἴχνη τοῦ Μ καὶ τοῦ Η τοῦ *μνήματος*.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων συμπεραίνω ὅτι οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὰ τέλη τῆς Δ' ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' πΧ. ἑκατονταετηρίδος.

'Αριθ. ***357*** (ΜΕ 78). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος· ἄνω φαίνεται ὅτι ἔληγεν εἰς ἀέτωμα ἄνευ ἐπιστυλίου ἢ γείσου, ὅπερ ἦτο ἐξειργασμένον ἀδρότερον διὰ τοῦ ἀραιοῦ λιθογλυφικοῦ κτενός.—Ὑψ. 0.40, πλάτ. 0.385, πάχ. 0.085.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ μετοχίου Βουβάλας, περὶ οὗ βλ. *Πρακτικὰ* 1914 σελ. 194.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ διαστήματος, εἰδικῶς λειανθέντος διὰ τῆς σμίλης, ἀβαθῶς καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.016 - 0.026, διάστιχ. 0.008.

ΑΝΤΙΟΧΟΣ	**Ἀντίοχος**
ΗΡΙΠΠΙΔΗΣ	**Ἡριππίδης**
ΦΙΛΩΤΑ	**Φιλώτα.**

Πρόκειται ἐμφανῶς περὶ δύο ἀδελφῶν· τὸ ὄνομα *Ἡριππίδης* νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν Θεσσαλίᾳ.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει κενὸν διάστημα, ἁδροτέρως λεῖον διὰ τοῦ κτενὸς ποιηθὲν πρὸς ὑποδοχὴν γραπτῆς παραστάσεως.

Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται κατὰ τοὺς αὐτοὺς τῇ προηγουμένῃ περίπου.

'Αριθ. ***358*** (ΜΕ 69). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλιπὴς ἐφ' ἱκανόν· ἄνω λήγει εἰς ἀνθέμιον μετ' ἀναγλύφων συνήθων κοσμημάτων, ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐντέχνως πεποιημένων, ὧν ἡ κεντρικὴ ἄκανθα προσομοιάζει βουκρανίῳ. — Ὑψ. 0.745, πλάτ. 0.365, πάχ. 0.105.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος οἰκίας τοῦ χωρίου Βουβάλας.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.01 - 0.02.

ΑΡΩ ΔΙΑΠΥΡΟΥ	Ἀρὼ Διαπύρου.

Ἀμφότερα τὰ ὀνόματα, ὧν τὸ δεύτερον λίαν

περίεργον, δηλωτικὸν πιθανῶς ἐξαιρετικῆς τινος ἐρυθρότητος τοῦ δέρματος ἢ τῆς κόμης τοῦ ἀνθρώπου τούτου, νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζονται ἐν Θεσσαλίᾳ· ἡ *Ἡρῶ* δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γένηται *Ἀρῶ*· φαίνεται λοιπὸν ὅτι εἶναι ὑποκορισμὸς τοῦ *Ἄρο-σις* ἢ ὀνόματος ἄλλου συνθέτου.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν διετηρήθη ὁ δεξιὸς ῥόδαξ καί τι τοῦ ἀριστεροῦ. Ἀμφότεροι εἶναι δι' ἁπλῆς ἐκτυπώσεως πεποιημένοι.

Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' πΧ ἑκατονταετηρίδος.

Ἀριθ. 359 (ΜΕ 77). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη· ἄνω λήγει εἰς ἐλάχιστα προεξέχον γεῖσον καὶ ἀνθέμιον, οὗ τὰ συνήθη κοσμήματα ἀπεδόθησαν λίαν ἀβαθῶς ἀνάγλυφα, σχεδὸν ἐγχάρακτα· τούτου ἀπεσχίσθη τι ἀριστερά.—Ὑψ. 0.78, πλάτ. 0.37, πάχ. 0.07.

Ἀπετείχισα μετὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 355.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή· ὕψ. γραμμ. 0.015—0.02, διάστιχ. 0.01.

ΕΠΙΝΙΚΟΣ	Ἐπίνικο;
ΦΙΛΙΠΠΟΥ	Φιλίππου

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει λεῖον διάστημα κενόν, ἐφ' οὗ διατηρεῖται ἔτι ἡ ἰδιάζουσα φθορά, ἣν ἐποίησαν αἱ ἐγκαεῖσαι βαφαὶ τῆς γραπτῆς ποτε παραστάσεως.

Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὰ μέσα τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἀριθ. 360 (***εἰκ. 3***. ΜΕ 9). Ἀέτωμα μεγάλης στήλης, μαρμάρου λευκοφαίου, ἧς τὸ δεξιὸν κα

3: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 360.

κάτω ἀπεκόπη καὶ ἐλλείπει· ἐσώθη τὸ μέσον, λίαν ὀξύ, ἀκρωτήριον καὶ τὸ ἀριστερόν· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου ὑπάρχει ἐκτύπως ἀναγεγλυμμένη Μακεδονικὴ ἀσπίς· αἱ σῳζόμεναι διαστάσεις τοῦ λίθου εἶναι: —Ὑψ. 0.375, πλάτ. 0.85 (τὸ ὅλον πλάτος θὰ ἦτο 0.93), πάχ. 0.15.

Εὗρον αὐτὸ ἐναποτεθειμένον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐν συνοικίᾳ Βαροῦσι τῆς Ἐλασσόνος, κομισθὲν νεωστί, ὡς λέγεται ἀξιοπίστως ὑπό τε τῶν ἐκεῖ ἱερέων καὶ τῶν ἐν Βούρμπᾳ χωρικῶν, ἐκ τοῦ χωρίου Βούρμπας. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἐνιαχοῦ· ὕψ. γραμμ. 0 013—0.024.

Ἀριστοκ[ρ]ά[τ]ης Δικεο[γ]ένου χαῖρε.

Περὶ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ Σ ἐν τοιαύτῃ θέσει, ἐνδεικτικοῦ τῆς ὡς ch προφορᾶς αὐτοῦ, καθ' ἃ καὶ νῦν παρὰ τῷ λαῷ προφέρεται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ΑΕ 1917. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ διὰ τοῦ Ε γραφὴ τοῦ Δικαιογένους, δεικνύουσα ὅτι περὶ τὰς ἀρχὰς ἤδη τῆς Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, αἷς ἀνήκει ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, προεφέρετο ἐνίοτε τὸ Ε καὶ ΑΙ ἀδιαφόρως, ὡς νῦν κατὰ γενικὸν κανόνα συμβαίνει. Ἡ ὑπὸ τοῦ *Woodward* ἐν Journal of Hell. Stud. XXXIII 1913 σελ. 318 ἐσφαλμένη ἀνάγνωσις τῆς δευτέρας λέξεως ὡς ***Ἰδικεθρέμου***, μετὰ πολλῶν ὅμως ἀμφιβολιῶν αὐτοῦ, ὀφείλεται μεταγενεστέραις τριβαῖς, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθησάν τινες κεραῖαι γραμμάτων ἀπατηλαί.

Ἀριθ. 361-362 (***εἰκ. 4***. ΜΕ 3 τὸ ***α***, ***β***). Σπόνδυλος παραστάδος, ἢ μέλος ἐξέδρας, ἐκ μελανολίθου ὀλίγον ὑπολεύκου, ἀριστερὰ μόνον ἀποκεκομμένος, ἄνω δ' ἔμπροσθεν ἀπεσχισμένος· κάτω λήγει πάντοσε εἰς ἠπίως προεξέχον γεῖσον, οὗ ἱκανὸν δεξιὰ ἀπεκόπη· κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐπάνω καὶ τῆς ὑποκάτω ἐπιφανείας διατηρεῖ ἀνὰ ἕνα μι-

4: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 362.

κρὸν τετράγωνον τόρμον πρὸς γόμφωσιν σιδήρου δι' ἐγχύσεως μολύβδου καὶ ἁρμογὴν αὐτοῦ ἐπὶ ὑποκειμένου σπονδύλου καὶ ἑτέρου ὁμοίου ἐπ' αὐτοῦ· ἡ ὄπισθεν ἕδρα εἶναι ἀκατέργαστος καὶ ἀνώμαλος, ἴσως ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀποκοπεῖσα καὶ μετεξεργασθεῖσα.—Ὕψος ὁλικὸν μετὰ τοῦ γείσου 0.755, τοῦ γείσου μόνου 0.055, πλάτ. 0.465 (ἐκ τοῦ ὁλικοῦ ἐλλείπει ἔτι περίπου 0.20), πάχ. 0.50.

Εὗρον αὐτὸν μετὰ τῆς προηγουμένης στήλης· ἐν Βούρμπᾳ εἶδε καὶ ἀντέγραψε τὴν ἐπιγραφὴν 361 ὁ Kern. Πρβ. IG IX_2 1296.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας **α**, ἧς ἐκ τῶν ἄνω ἀπεσχίσθη ὀλίγον, ὕψ. 0.05—0.08, ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 361 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1—3 ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.009—0.011, διάστιχ. 0.002, ἀπὸ δὲ στίχ. 4—14 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πιθανῶς τεχνίτου, ἀλλ' ἐν ἄλλῳ χρόνῳ, κατά τι βαθύτερον καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.008 — 0.016, διάστιχ. 0.003, ἀπὸ δὲ στίχ. 15—30 ὑφ' ἑτέρου (; οὐχὶ ἀναμφισβητήτως· ἴσως ὑπὸ τοῦ προηγουμένου ἐν ἑτέρῳ ἔτει) τεχνίτου βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.009—0.014, διάστιχ. 0.004. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς χαράξεως φαίνεται πιθανὸν ὅτι οἱ τεχνῖται εἶχον ὡρισμένον ἕκαστος διάστημα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ παρὰ τὸν ναὸν τῆς πολιούχου Θεότητος, καὶ ἐπέγραφον κατὰ καιροὺς τὰς ἀπελευθερωτικὰς καὶ ἄλλας πράξεις ἐν συνεχείᾳ, ἀφίνοντες ἑκάστοτε μικρὸν κενὸν διάστημα. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 362 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1—22 ὑφ' ἑνὸς τεχνίτου κατὰ διαφόρους χρόνους, ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.007—0.016, διάστιχ. 0.009, ἀπὸ δὲ στίχ. 23—30 ὑφ' ἑτέρου ἀβαθῶς καὶ λίαν ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.008—0.02, διάστιχ. 0.005.

361 (πρβ. IG IX^2 1296 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 173-174)
(ἐλλείπουσιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς 4-5 στίχοι).

A - - δεῖνα - - - , ἡ ἀπελ]ε[υθερω]θεῖσα [ὑπὸ δεῖνος τοῦ
δεῖνος ἀπεκλ]είσθη ὑπὸ Πεταλο[ῦ τοῦ 'Αμύντου,
δοῦσα τῆι πόλ]ει [τ]ὰ γεινόμε[ν]α δε[ινάρια ΚΒ', ὀ(βολοὺς) (τέσσαρας).
B Ἔτους τρισκ]αιδεκάτου Σεβα⟨ι⟩στοῦ· στρατ[ηγοῦν-
τος Παμφίλου·] μηνὸς Λεσχανο[ρ]ίου [ὀ]γδόη⟨η⟩· [τ]αμι[εύ-
οντος τ]ῆς πόλεω[ς] Σ[ωπ]άτ[ρ]ου τοῦ Σωπάτρου· Μ[ε-
- - - - -], ὁ ἀπ[ε]λε[υθ]ε[ρ]ωθε[ὶ]ς ὑ[π]ὸ Λέοντος τοῦ [Εὐ-

μήλου καὶ ἀ]πολ[υ]θεὶς τῆς [π]α[ρα]μ[ον]ῆς ὑπὸ [Κ]ασ-
σάνδρου τοῦ] Εὐμήλου, ἔδωκε τῇ πόλει δη(νάρια) ΚΒ′, ὀ(βολοὺς) (τέσσαρας).
Γ Ἔτους τρ]ισκαιδεκά[τ]ου Σεβαστοῦ· στρατηγοῦντος
Παμφίλ]ου· μηνὸς Ἀγαγυλίου δεκάτῃ· ταμιεύον[τ]ος
τῆς πόλεως] Ἀμύντου τοῦ [Ἱ]πποστράτου· Εὐτ[ύ]χα,
ἡ ἀπελευθερ]ω[θεῖσ]α ὑπὸ Πετ[α]λοῦ [τ]οῦ Ἀμύν[τ]ου,
ἔδωκε τῆι πό]λει τὰ [γ]εινόμενα δη(νάρια) [Κ]Β′, ὀ(βολοὺς) (τέσσαρας).
Δ Ἔτους τεσσ]α[ρε]σκαιδεκάτου Σεβαστοῦ· στρα-
τηγοῦντο]ς Ἀπολλοδώρου· μηνὸς Ἀπολλωνίου
δεῖνι ταμι](ε)ύοντος τῆς πόλεως Παυσανίου [τ]ο-
ῦ - - - - δ]ρου· Σωσύλα, ἡ ἀπ[ε]λευθερωθεῖσα ὑπὸ
δεῖνος το]ῦ Ἁρμοδ[ίο]υ, Σε[β]αστήου, Λαρεισαίου,
οἰκοῦντος ἐν] Δολίχῃ, δωρεά[ν, ξε]νικῇ, ἔδωκε τῇ πό-
λει τὰ γινόμε]να δη(νάρια) ΚΒ′, ὀ(βολοὺς) (τέσσαρας).
Ε Ἔτους τεσσαρ]εσκα[ι]δεκάτου Σεβαστοῦ· στρατ[η-
γοῦντος Ἀπολ]λοδώρου· μηνὸς ἐνβολ[ίμ]ου δεκά-
τῃ· Ἀριστοτέλης] Δημοχάρου καὶ Ἁδέα Φιλώτου,
ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ Δ]ημοχάρης Ἀριστοτέλους, ὁ ὑὸς
αὐτῶν, Σεβάστ]ηοι, Ζωσίμην τὴν [ἑα]τῶν οἰκέ[τι-
δα, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἄρ]εστον, ἀφῆκα[ν ἐ]λευθέραν, δο[ῦ-
σαν λύτρον διὰ τὴ]ν ὑπὸ τού[τ]ων [ἀπ]ελευθέρω[σ-
ιν, προσήκουσαν μηθ]ενὶ κατὰ μηθένα τρόπον· ἔδ[ω-
κε δὲ καὶ τῆι πόλει τὰ γινό]μενα δη(νάρια) ΚΒ′, ὀ(βολοὺς) (τέσσαρας)
(κενὸν ὕψ. 0.065 καὶ τέρμα).

362 (εἰκ. 4).

Α [Ταμιευόντων Ἀρναγόρου τοῦ δεῖνος καὶ]
δεῖνος τοῦ Θ]εο[δώρου, τὸν ἐνιαυτόν, τὸν ἐπὶ στρα-
τηγοῦ] Ἡγησ[ίου· αἱ ἀπελευθερωθεῖσαι δεῖνα
- - - -]ου καὶ Ν[ε - - - δεῖνος ὑπὸ δεῖνος με-
τὰ τῶν] τέκνων αὐτ[ῶν· ἔδωκαν τῆι πόλει ἑκατέρα τὰ γι-
νόμεν]α δεινάρια Κ[Β]′ ὀβ[ο(λοὺς) (τέσσαρας).
Β Ταμ]ιευόντων Ἀρναγ[όρου τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος
τ]οῦ Θεοδώρου, τὸν ἐνια[υτόν, τὸν ἐπὶ στρατηγοῦ Ἡγησί-
ο]υ· Ἑ[ρ]μ[α]ίου δωδεκάτῃ· [Ἀ - - - - - - , ὁ ἀπελευθερω-
θ]εὶς ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἀν[τ - - - - , ἔδωκε τῆι πόλει τὰ
γ]εινόμενα δεινάρια [ΚΒ]′, ὀ[βο(λοὺς) (τέσσαρας).
Γ Ταμιευόντων Ἀρναγό[ρου τοῦ δεῖνος καὶ δεῖνος
τοῦ Θεοδώρου, τὸν ἐ[ν]ια[υτόν, τὸν ἐπὶ στρατηγοῦ Ἡγη-
σ]ίου· Λεσχανορίου λοιπῶ[ν - - · δεῖνα, ἡ
ἀπελευ[θ]ερωθεῖσα ὑπὸ Μ[ελεάγρου τοῦ Παυσανίου καὶ
⟨τοῦ⟩ Παυσανίου τοῦ Μελεάγ[ρου, ἔδωκε τῆι πόλει
τὰ γεινόμενα δεινάρια ΚΒ′, (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Δ Τιμιε[υό]ντων Αὐτοβούλου τοῦ Π[- - - - καὶ δεῖνος τοῦ
Ξ]ενολάου, τὸν ἐνιαυτόν, τὸν ἐπὶ στρατ[ηγοῦ Θεμιστογέ-
ν]ους· [Θυ]μιλώ, ἡ ἀπελευθερω[θ]εῖσα ὑ[πὸ δεῖνος τοῦ Ἀ-
λ]εξά[νδ]ρο(υ) ⟦καὶ⟧ Ὑ[π]α[τ]ίας τῆς Παυσανίου ⟨καὶ⟩ [μετὰ δεῖνος καὶ Ἀρχ-
ε]πό[λ]ε[ω]ς τῶν τέκνων μου· ἔδωκεν [τῆι πόλει ὑπὲρ ἑκα-
τέρων ⟨[δ]εινάρια⟩ ***(στατῆρας)*** ιε′.

16 9 25

Ε Τα[μ]ιευόντων [Λ]εωνίδου [τοῦ δεῖνος καὶ Ἀρ-
ν]ά⟨ι⟩γου τοῦ Διομήδους, τὸν ἐ[νιαυτόν, τὸν ἐπὶ
στρ]ατηγοῦ Εὐρυδάμα[ν]τος· [μηνὸς - - - - - -
ου ὀγδόη· Ἀ[μ]ύντα[ς], ὁ ἀπελ[ευθερωθεὶς
ὑ]πὸ Δρεβελάου τοῦ Εὐδή[μου, Δρεβελάου τοῦ
Ἀ]ξο[δά]σου καὶ Εὐδήμου καὶ Ἀ[ξοδάσου
τῶ]ν Δρεβελάου, ἔδωκεν τῇ πόλ[ει τὰ γινόμενα
δ]ειναρια ΚΒ΄, ὀβο(λοὺς) (τέσσαρας) = =
(κενὸν ὕψ. 0.075 καὶ τέρμα).

361· στίχ. 1—3. Ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τῆς χαράξεως τῶν ἀπελευθερώσεων Α καὶ Β εἰκάζω ὅτι αὗται ἐτελέσθησαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος· τοῦτο ἐνισχύει καὶ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ αὐτοῦ συνελευθερωτοῦ Πεταλοῦ (*Πετταλοῦ—Πετθαλοῦ—Θεσσαλοῦ*) ἐν στίχ. 13. Ἡ ἐν στίχ. 2 ἀνάγνωσις ΕΙΣΘΗ εἶναι ἀσφαλής· ὁ Woodward ἐν Journal of Hell. Stud. XXXIII 1913 σελ. 325 διακρίνει μετὰ τὸ Η καὶ Ξ, ὅπερ εἶναι ἀπατηλὸν καὶ ἀνύπαρκτον· τὸ *δοῦσα* συνεπλήρωσα κατὰ τὸν στίχ. 27. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 διακρίνονται ἴχνη ἢ ΔΕ ἢ ΔΚ· ὥστε δὲν ἀποκλείεται ἡ συμπλήρωσις (δηνάρια) Κ[Β΄ κτλ. Συνεπλήρωσα δὲ *ἀπεκλείσθη*, ὡς ὑπαρχόντων ἰχνῶν κ πρὸ τοῦ Ε, καίτοι νῦν τὸ πρῶτον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἀναγραφαῖς ἀπελευθερώσεων ἐμφανίζεται *ἀποκλεισμός*· νοητέον δὲ τοῦτον ὧδέ πως: ὁ πατὴρ ἢ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πεταλοῦ, ἔχων δούλην, ἀπηλευθέρωσεν αὐτήν· ἵνα δὲ μὴ παραμείνῃ παρὰ τῷ Πεταλῷ, ὡς συγκυρίῳ, καὶ ὑποχρεωθῇ κατόπιν νὰ ἀπολυθῇ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τῆς παραμονῆς, ἀπεκλείσθη δι' ἐπισήμου πράξεως τῆς παρ' ἐκείνῳ παραμονῆς καὶ ἠλευθερώθη οὕτω τέλεον. Ἐν ἐκδοθησομένῃ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 400 ἐπιγραφῇ τοῦ *Πυθίου* θὰ συναντήσωμεν *χωρισμὸν* ἀπελευθέρας παραμενούσης παρά τινι, ἐὰν αὐτὸς *ἄγχῃ* αὐτήν· ὁ ἐνθάδε *ἀποκλεισμὸς* ἔχει ἀναλογίαν πρὸς τὸν ἐκεῖ *χωρισμόν*

361 στίχ. 4—14. Αἱ ἀπελευθερώσεις Β καὶ Γ, ὡς καὶ ἡ Α, ἐτελέσθησαν κατὰ τὸ 13ον ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ, ἤτοι, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν Α Ε 1917 σελ. 149 τῷ 15-14 πρὸ Χρ. Τοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ ἐσώθη μόνον τὸ τέλος ΟΥ ἐν στίχ. 11· ἀλλ' ἐν τῇ ἐκ *Γόννων* ἐπιγραφῇ, ἣν ἐδημοσίευσα ἐν τῇ ΑΕ 1915 σελ. 19, ἀναγράφεται κατὰ τὸ τρισκαιδέκατον ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος Αὐγούστου στρατηγὸς *Πάμφιλος*· δι' ὃ συνεπλήρωσα δι' αὐτοῦ τοὺς στίχ. 5 καὶ 11. Περιέργως ὅμως οἱ ταμίαι ἐν Ἀζώρῳ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀναγράφονται πρωθυστέρως· διότι ὁ ἐν στίχ. 6 *Σώπατρος* εἶναι τῆς β΄ ἑξαμήνου, ὡς δηλοῖ ὁ μὴν *Λεσχανόριος*, ἐν ᾧ ὁ ἐν στίχ. 12 *Ἀμύντας* εἶναι τῆς α΄, ἕνεκα τοῦ μηνὸς *Ἀγαγυλίου*. Τὸ πρᾶγμα καθίσταται εὐεξήγητον, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι καθυστέρει ἐνίοτε ἡ ἀναγραφὴ καὶ ὅλον ἔτος ἢ ὅτι λόγῳ τῶν ἐμβολίμων μηνῶν παρήλλασσεν ἡ θέσις μηνῶν τινῶν· ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις τοῦ στίχ. [1] εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἀνεγράφη ὁ ταμίας Ἀμύντας τῆς α΄ ἑξαμήνου, ὑφ' ὃν κανονικῶς κεῖται ὁ Σώπατρος τῆς β΄, καθ' ἣν ὅμως ἐνεφανίσθη ἡ ἀπελευθέρα *Εὐτύχα* τοῦ στίχ. 12, ἧς ἡ ἀπελευθέρωσις εἶχε τελεσθῇ κατὰ τὴν α΄ ἑξάμηνον, καὶ ἀνεγράφη ὑπὸ τὴν ἤδη κεχαραγμένην τοῦ ἀπελευθέρου ΜΕ - - - . Σημειωτέον ὅτι ἐν στίχ. 4 καὶ 5 ὁ χαράκτης ἔγραψε περισσῶς ἐν Ι καὶ ἐδιττογράφησε τὸ Η τοῦ *ὀγδόη*. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 7 ὁ Kern εἶδε ΘΥ· ὄντως διακρίνεται ЄΥ, ὅπερ ἠδύνατό τις νὰ μεταγράψῃ ΘΥ, διότι τὸ Ε γράφει οὕτως ὁ τεχνίτης, οὐχὶ Є· ἀλλὰ καὶ τὴν ἔσω κεραίαν τοῦ Θ δὲν συνενοῖ ἀριστερά· πρὸς τούτοις εἶναι εὔλογον ἐκ τῶν περισωθέντων νὰ εἰκάσωμεν ὅτι δύο ἀδελφῶν, υἱῶν τοῦ Εὐμήλου, ὁ μὲν ἐλευθεροῖ, ὁ δὲ ἀπολύει τῆς παραμονῆς, ὡς ὢν συγκύριος, ὡς προείπομεν ἐν στίχ. 1-3. Ὁ *Woodward* ἔ. ἀ. διέγνω τὸ ὀρθὸν ἐν στίχ. 8 *ὑπὸ [Κ] ασ*- - -. καὶ *ἀπολυθεὶς* ἀντὶ *πραχθείς*, ἀνεξαρτήτως αὐτὸς ἐμοῦ καὶ ἐγὼ ἐκείνου. Οἱ ὀβολοὶ ἀπεδόθησαν ἐν στίχ. 9· 14· 21 καὶ 30 διὰ συμβόλων Ο= =.

361· στίχ. 15-21. Αἱ ἀπελευθερώσεις Δ καὶ Ε ἐτελέσθησαν κατὰ τὸ 14ον ἔτος τοῦ Σεβαστοῦ, ἤτοι τῷ 14-13 πρὸ Χρ. στρατηγοῦντος *Ἀπολλοδώρου* (τὸ πρῶτον), ὅστις πολλάκις ἐμφανίζεται, καὶ δὴ τετράκις στρατηγήσας· περὶ αὐτοῦ εἶπον τὰ δέοντα

ἐν ΑΕ 1917 σελ. 9· 24-25 καὶ 37· ὁ Kern ἐν IG IX 2 1296 θεωρεῖ τοῦτον διάφορον τοῦ ἐν ἔτει 41-42 μετὰ Χρ. στρατηγήσαντος, εἶπον δὲ καὶ ἐγὼ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 9 ὅτι ἡ παραδοχὴ ἑνὸς Ἀπολλοδώρου θὰ ἠνάγκαζεν ἡμᾶς νὰ θεωρήσωμεν ὅτι οὗτος τὸ μὲν πρῶτον ἐστρατήγησεν ἐν ἡλικίᾳ 25-30 ἐτῶν, τὸ δὲ τέταρτον ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη γεγονώς· τοῦτο θὰ ἦτο σπάνιον, ὡς εἶναι σπανία ἡ τετράκις στρατηγία τοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἀδύνατον, οὐδὲ ἀπίθανον. Ἐν στίχ. 17 ἐν ἀρχῇ ἔγραψεν ὁ χαράκτης Σ ἀντὶ Ε· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 18 ἐσώθη σαφὲς ἴχνος Δ. Οἱ ἐν στίχ. 19 καὶ 26 ***Σεβάστηοι*** δηλοῦσιν αὐτοκρατορικοὺς ἀπελευθέρους, ὧν πλεῖστοι ἐμφανίζονται ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου, διότι οὗτος ἐμφανῶς παμπόλλους ἠλευθέρωσεν. Ἐκ τοῦ στίχ. 20 δηλοῦται ὅτι ὁ ἐλευθερωτὴς ἦτο Λαρισαῖος, ἀλλ' ᾤκει ἐν *Δολίχῃ*, ἡ δὲ ἀπελευθέρα διέμενεν ἐν τῇ πόλει, ἐν ᾗ εὑρέθη ὁ λίθος· ἡ πόλις ἄρα αὕτη βεβαιοῦται ὅτι δὲν εἶναι ἡ Δολίχη· διό.ι δὲν θὰ ἀνεγράφετο· βλ. καὶ τὰ εἰς ἀριθ. 379 στίχ. 9-[19] σημειούμενα κάτω Ἐτελέσθη δὲ ἡ ἀπελευθέρωσις εὐλόγως ***ξενικῇ λυτρώσει***, ἔτι δὲ ἄνευ δόσεως λύτρου τῷ κυρίῳ.

361· στίχ. 22-30. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 23 ὑπάρχει μὲν χῶρος πρὸς ὑποδοχὴν Τ, ἀλλὰ τὰ ἴχνη αὐτοῦ εἰσὶν ἀβέβαια· ἐν στίχ. 24 παρελείφθη, ἢ λανθάνει ἐν τῷ χάσματι, ὁ ταμίας. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 27 ὑπάρχουσιν ἴχνη ΑΡ, ἐξ ὧν συνάγεται τὸ ***Ἄρεστον***· ὁ χῶρος ἀποκρούει τὸ ***Εὐάρεστον*** ἤ τι ὅμοιον. Αἱ δὲ συμπληρώσεις τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης φαίνονται πιθανώταται, διότι σαφῶς ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν ὅτι δύο σύζυγοι καὶ ὁ υἱὸς αὐτῶν ἠλευθέρωσαν τὴν ἑαυτῶν οἰκέτιν καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, λαβόντες τὸ ἀντίτιμον. Μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν ἐλευθερωτῶν ἀπαντῶσιν εἰς ὑστέρους χρόνους, ὡς πολῖται Δολιχαῖοι, κάτω ἐν ἀριθ. 385 στίχ. 6-7. Αἱ δὲ εἰς στίχους 25-26 ἀναγνώσεις τοῦ *Woodward* ἔ. ἀ. σελ. 325-326 ***ἑαυτῶν Θυόσ[τρατος]*** κλ. δὲν εἶναι ἐπιτυχεῖς.

362. Τὴν ἐπιγραφὴν τῆς πλευρᾶς ***β*** ἐξέδωκε πρῶτος ὁ *Woodward* ἔ. ἀ. σελ. 326-328, διαγνοὺς τὰ πλεῖστα αὐτῆς ἀκριβῶς· ἐπειδὴ ὅμως ἔχω διαφορὰς ἀναγνώσεων καὶ συμπληρώσεων καθ' ἅπαντας σχεδὸν τοὺς στίχους καὶ ἑτέραν ἑρμηνείαν κατὰ τὰ μὴ κοινοῦ τύπου σημεῖα τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, κρίνω ἀναγκαίαν τὴν ἐκ νέου ἔκδοσιν αὐτῆς ἐνταῦθα :

362· στίχ. [1] -10. Εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν ἐλλείπει τι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ λίθου, ἀλλ' εἶχεν ἀφεθῆ ὀλίγος κενὸς χῶρος ἄνωθεν. Οἱ ταμίαι καὶ ὁ στρατηγὸς ἀναπληροῦνται διὰ τῶν ἀπελευθερώσεων Β καὶ Γ. Τοῦ *Ἡγησίου* ἐσώθη καὶ τοῦ γράμματος Ι ἱκανόν. Ὅτι οὗτος ἐστρατήγησε πιθανώτατα τῷ 30-29 ἢ τῷ 29-28 πρὸ Χρ. εἶπον ἐν τῇ ΑΕ 1917 σελ. 28-29, ἔνθα ἀναγράφεται καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ *Ἀρναγόρας*. Τὸ ἐνθάδε σχῆμα τῶν γραμμάτων εὐνοεῖ τὰ μάλιστα τὴν χρονολογίαν ταύτην, δυσχεραίνει ὅμως τὴν παραδοχὴν αὐτῆς ἡ ἐν στίχ. 5 ἀναγραφὴ 22 $^1/_2$ δηναρίων ἀντὶ τῶν στατήρων 15· διότι τὸ *διόρθωμα* τοῦ ἰσοδυνάμου τούτων ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν IG IX_2 415 στίχ. 56-61, ἔνθα μετ' ὀλίγον ἀναγράφεται τὸ πρῶτον ἔτος «ἐπὶ αὐτοκράτορος Καίσαρος Θεοῦ υἱοῦ Σεβαστοῦ», ἤτοι τὸ 27 πΧ. Ἀλλὰ δὲν κωλύει οὐδόλως νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι δύο ἢ τρία ἔτη πρότερον, εὐλόγως ἀπὸ τῆς συγχωνεύσεως τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν τῷ τῶν Θεσσαλῶν, τῆς γενομένης τῷ 30 πΧ, καθωρίσθη διὰ διατάγματος ἡ νομισματικὴ δύναμις τούτων. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 διακρίνονται σαφῆ ἴχνη Ε, ἐν δὲ ἀρχῇ τοῦ στίχ. 4 ἴχνη Ν· πρόκειται περὶ δύο τοὐλάχιστον γυναικῶν, αἵτινες, σχοῦσαι τέκνα ἐν τῇ δουλείᾳ, ἠλευθερώθησαν μετ' ἐκείνων ὑπὸ τοῦ κυρίου.

362· στίχ. 11-16. Καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις Γ ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ταῖς προηγουμέναις ἀρχόντων· οἱ ἐλευθερωταὶ ἦσαν εὐλόγως πατὴρ καὶ υἱός· διὸ τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 15 ΤΟΥ, μὴ δυνάμενον νὰ ἔχῃ φανερὰν ἀνταπόδοσιν, ἑπομένου ἑτέρου, θεωρῶ ὀβελιστέον, ὡς περισσῶς χαραχθέν.

362· στίχ. 17-19. Καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Δ, γραφείσης ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χαράκτου, ὁ ἐν στίχ 18-19 στρατηγὸς κεῖται ἐγγύτατα τῷ Ἡγησίᾳ· ὄντως δ' ἐν IG IX_2 415 στίχ. 9-10 καὶ 23-24 ἀναγράφεται στρατηγὸς *Θεμιστογένης* ὁ Ἀνδροσθένους καὶ μετ' αὐτὸν ἐν στίχ. 37-39 ὁ ***Εὐβίοτος***· ἐν δὲ ΑΕ 1917 ἀριθ. 313 σελ. 25 ἀναγράφεται στρατηγὸς *Ἡγησίας* ὁ Ἀρναγόρου καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ***Εὐβίοτος*** ἐπίσης· οὕτως ἐνθάδε

στίχ. 18-19 δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν μετὰ πλείστης πιθανότητος [Θεμιστογέ|ν]ους (τοῦ Ν διακρίνονται ἴχνη σαφῆ). Κατὰ ταῦτα οἱ τῶν προηγηθέντων τῆς ἐν ἔτει 27-26 πΧ στρατηγίας τοῦ Αὐτοκράτορος Αὐγούστου τριῶν ἐτῶν στρατηγοὶ *Θεμιστογένης*, (30-29 πΧ), *Ἡγησίας* (29-28 πΧ), ***Εὐβίοτος*** (28-27 πΧ), περὶ ὧν βλ. τὰ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 28-29 εἰρημένα, φαίνονται βέβαιοι, παρὰ τὰς ἐνιαχοῦ κατὰ τὴν ἀκολουθίαν μικρὰς ἄλλως δυσχερείας.

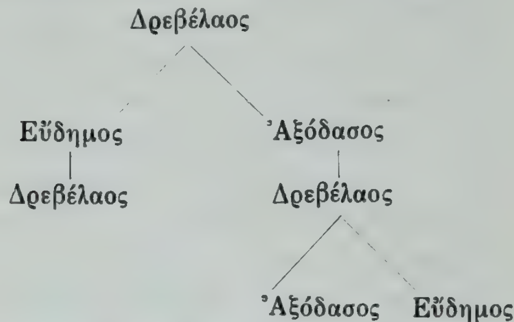
362· στίχ. 19-22. Ἡ συμπλήρωσις τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης παρέχει δυσχερείας τινάς· ἐκ τοῦ ἐν στίχ. 22 σαφοῦς ΤΕΡΩΝ ἐμφαίνεται ὅτι ἡ Θυμιλὼ κατέβαλε καὶ ὑπὲρ τῶν ἑαυτῆς δύο τοὐλάχιστον παιδίων, ἤτοι [*ὑπὲρ ἑκα*]|*τέρων*, ὡς συνεπλήρωσα, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν τέκνων αὐτῆς κεῖνται βεβαίως ἐν στίχ. 20-21, διότι τὰ ἕτερα περισωθέντα ἐν στίχ. 19-20 ὀνόματα ἀνήκουσι τοῖς ἐλευθερωταῖς· οὕτως ἐν στίχ. 20 συνέβη τις σύγχυσις περὶ τὴν ὀρθὴν θέσιν τοῦ συνδέσμου ***καί***· διότι τὸ νὰ ἀναγνῶμεν

[δεῖνος τοῦ Ἀλεξάνδρου, (Ὑ) πατίας τῆς Παυσανίου κα[ὶ (Κάρ; που) (μετὰ δεῖνος) καὶ Ἀρχεπόλεως τῶν τέκνων μου,

θὰ ἔχωμεν ἀσύνδετα τὰ ὀνόματα καὶ συγκεχυμένα τὰ τῶν ἐλευθερωτῶν τοῖς τῶν τέκνων τῆς Θυμιλοῦς· τοὐναντίον διὰ τῶν τεθεισῶν συμπληρώσεών μου ἐκφράζεται ἀβιάστως ἡ ἀπελευθέρωσις, καθ' ἣν δεῖνα ὁ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ὑπατία, προσφωνουμένη πατρόθεν κατὰ τὸ σύνηθες, ὡς θυγάτηρ τοῦ Παυσανίου, ἀπηλευθέρωσαν τὴν Θυμιλὼ καὶ τὰ δύο αὐτῆς τέκνα· οὕτως ἡ μετάθεσις τοῦ ***καὶ*** ἐκ τοῦ τέρματος τοῦ στίχ. 20 εἰς τὴν προσήκουσαν μετὰ τὸ *Ἀλεξάνδρου* θέσιν καθίσταται ἀναγκαία. Ἑτέραν δυσχέρειαν ἀποτελεῖ τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερωτρίας· ἐπὶ τοῦ λίθου ὑπάρχει μετὰ τὸ ΟΥ τὸ ΓΑΤΙΑΣ, ὅπερ, ἀβιάστως ἀναγινωσκόμενον, ἀποδίδει *Γαγίας* ἤτοι *Γαΐας* Gaia, τοῦ δευτέρου Γ ὄντος εὐφωνικοῦ κατὰ τὴν κοινὴν τότε προφοράν, ἧς καὶ παρὰ τῷ νῦν Ἑλληνικῷ λαῷ διατηροῦνται τὰ ἀποτελέσματα π.χ. λαγὸς=λαὸς κττ. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἅπαξ ἀπεδέχθην σύγχυσιν ἐν στίχ. 20, δύναμαι νὰ ἐπεκτείνω αὐτήν, θεωρῶν εὔλογον τὸ ὅτι τὸ Υ τῆς ***Ὑπατίας*** παρελείφθη, προηγουμένου ἑτέρου Υ, καὶ τὸ ὅτι ἡ δεξιὰ κεραία τοῦ Π αὐτῆς ἀπετρίβη, ἢ δὲν ἐγράφη, καὶ τέλος ὅτι τὸ Τ αὐτῆς ἀπεδόθη ἡμιτελῶς ὡς Γ σχεδόν· ταῦτα δὲν εἶναι ἀσυνήθη καὶ παρ' ἐπιμελεστάτοις χαράκταις, οἷος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος. Ἐκ τῆς ἐν στίχ. 21 προσθήκης τοῦ *μου* ἐμφαίνεται ὅτι διαλέγεται, ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς ἀναγνώστας, καὶ δὴ πρὸς τὸν ταμίαν, ἡ ἀπελευθέρα· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 21 ἐσώθησαν ἴχνη σαφῆ Ε, βεβαιοῦντα τὸ *Ἀρχεπόλεως*. Ὁ *Woodward* ἔ. ἀ., θεωρῶν ἐπίσης δυσερμήνευτον τὸ *Γαγιας* προτείνει *Παρίας* ἢ *Πάτρας*, ὀρθῶς δὲ παρετήρησεν ὅτι ἡ ἀναγραφὴ ἐν στίχ. 22 τῶν 15 δηναρίων ἀντὶ τῶν $22^1/_2$ ὀφείλεται εἰς ἀνάμνησιν τῶν 15 στατήρων. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει οὐδένα λόγον ἡ πληρωμὴ 15 μόνον δηναρίων, δέχομαι ὡς ἐσφαλμένην τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν ἀντὶ τῶν *στατήρων*, διότι κατὰ τὰ πρῶτα ἀπὸ τοῦ 30 πΧ ἔτη ἐκυμαίνετο τὸ διαταχθὲν ἰσοδύναμον τῶν 15 στατήρων τοῖς $22^1/_2$ δηναρίοις καὶ συνεχεῖτο πολλάκις ὑπὸ τῶν εἰθισμένων τῇ παλαιᾷ μονάδι χαρακτῶν, ὡς συμβαίνει φύσει κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν ὁμοίων νεωτερισμῶν μέχρι τῆς διὰ χρονικῆς τινος συνηθείας ἐπικρατήσεως αὐτῶν.

362 στίχ. 23-30. Ὁ ταμίας ἦτο σαφῶς *Λεωνίδας*, σωθέντος ἴχνους τοῦ Λ· τοῦ ἑτέρου τῶν ταμιῶν ἐσώθησαν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 24 ἴχνη ΝΑΙΤΟΥ, ἐξ ὧν τὸ Ι φαίνεται περισσῶς ἢ ἐσφαλμένως χαραχθὲν καὶ ἐλλιπὲς διὰ τοῦτο ἀφεθέν· οὕτω προκύπτει - - *ναγου* ἤτοι *Ἀρνάγου*· ὑπαρχόντων δ' ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 383 στίχ. 17-18 ἐπιγραφῇ πολιτῶν Δολιχαίων *Ἀρνάγου* τοῦ *Διομήδους* καὶ *Διομήδους* τοῦ *Ἀρνάγου*, δυνάμεθα νὰ συμπληρώσωμεν ἀμοιβαίως τὰς ἐπιγραφάς, δεχόμενοι ὅτι τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀπόγονός τις, υἱὸς ἢ ἔγγονος, παρέμεινεν ὡς πολίτης ἐν τῇ πλησιοχώρῳ καὶ ὁμοσπόνδῳ *Δολίχῃ*. Ὁ στρατηγὸς ***Εὐρυδάμας*** εἶναι ὁ πολλάκις ἀναφερόμενος υἱὸς τοῦ ***Ἀγαθάνορος*** τῆς ἐκ Γόμφων μεγάλης οἰκογενείας· ἐπειδὴ πολλοὶ φέρονται ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὁ ἐνθάδε φαίνεται ὢν τῶν ὀλίγον πΧ χρόνων· πρβ. ΑΕ 1916 σελ. 31 καὶ 87-88, ἔτι δὲ ΑΕ 1917 σελ. 9. Τὰ ὀνόματα τῶν ἐλευθερωτῶν *Δρεβέλαος* καὶ *Ἀξόδασος* εἶναι ἐμφανῶς ξενικὰ ἐξηλληνισμένα, πιθανώτατα *Ἰλλυρικά*· διότι συνήντησά που τὸ γνωστὸν Ἰλλυρικὸν ὄνομα *Δάζος* συνημμένον μετὰ

τοῦ *Δρεβελάου* Οἱ ἐλευθερωταὶ συμβιβάζονται οἰκογενειακῶς, ἐὰν ἐκληφθῶσιν ὡς δύο πρῶτοι ἐξάδελφοι ὁμώνυμοι, ὧν ὁ ἕτερος ἔσχε δύο υἱούς, τὸν μὲν ὁμώνυμον τῷ πατρὶ τοῦ ἑαυτοῦ θείου, τὸν δὲ τῷ ἑαυτοῦ πάππῳ κατὰ τόδε τὸ στέμμα:

Ἀριθ. ***363 364*** (ΜΕ 79 τὸ ***α, β, γ***). Τετράγωνος βάσις παραστάδος, λευκοῦ μαρμάρου, σχιστοειδοῦς, ἐπιχωρίου, ὅπερ ὀρύσσεται ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀζώρου, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ κατὰ τὰς γωνίας ἔμπροσθεν ἀπεσχισμένη πολλαχοῦ ἱκανῶς καὶ ἐλλιπής· ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας διατηροῦνται τρεῖς μικροὶ ὀρθογώνιοι τόρμοι, ἵνα ἁρμοσθῇ ὁ πρῶτος κυβικὸς σπόνδυλος ἐπ᾽ αὐτῆς διὰ σιδηρῶν γόμφων καὶ ἐγχύσεως μολύβδου· κατὰ τὰ ἄνω ὑπάρχει πάντοσε γεῖσον ἢ κυμάτιον εἰσέχον· ἡ παραδοχὴ τοῦ λίθου τούτου ὡς βάθρου ἀνδριάντος καθίσταται ἧττον πιθανή. — Ὕψ. 0.33, πλάτ. 0.85, πάχ. 0.50.

Εὑρέθη παρερριμμένον ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἀζώρου ἐπὶ ἐρειπίων χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἥτις λογίζεται ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὑφ᾽ ἣν φαίνεται ὑπάρχων ὁ ναὸς τῆς πολιούχου θεότητος μετὰ τοῦ ἀρχείου τῶν ψηφισμάτων καὶ λοιπῶν ἐπισήμων πράξεων, ὡς ἐπὶ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος ἐν Γόννοις.

Ἐπὶ τῆς τραπεζοειδοῦς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ὑπὲρ τὸ ὀρθογώνιον μέτωπον ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 363 ἐπιγραφή, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς, ὑπὸ δύο πιθανῶς τεχνιτῶν· ἀλλ᾽ ἐκ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ παραμονῆς καὶ τοῦ εὐθρύπτου τοῦ μαρμάρου ἐξηφανίσθησαν οἰκτρῶς τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων, ὧν ὕψ. 0.008-0.015, διάστιχ. 0·01· ὁ Kern ἐν IG IX_2 1301α εἶδεν αὐτὰ ἐν βελτίονι καταστάσει· ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπ᾽ αὐτὴν ὀρθογωνίου μετώπου τῆς ἔμπροσθεν στενωτέρας ἕδρας ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 364 ἐπιγραφή, βαθέως καὶ ἀμελῶς· τὰ γράμματα αὐτῆς, ὧν ὕψ. 0.012-0.022, διάστιχ. 0.01, διεσώθησαν κάλλιον. Ἐπὶ τῶν λοιπῶν τραπεζοειδῶν ἐπικλινῶν πλευρῶν καὶ τῶν μετώπων εἶχον πιθανῶς χαραχθῆ καὶ ἕτεραι ἀπελευθερώσεις, ἀλλ᾽ ἐξηφανίσθησαν ὅλως

363 (πρβ. IG IX^2 $1301^α$ καὶ ΑΕ 1913 σελ. 176-178)

A [1] [δεῖνα - - - -, ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ]
1 δεῖνος τοῦ Ζω]πύρου, ἔδωκεν τῇ [πό-
λει τὰ γινόμενα] δη(νάρια) ΚΒ [<′.
B Ταμιεύοντος τῆς πό]λεω[ς Φ]ιλ[οξ]ένου τοῦ Εὐδ-
ήμου· στρ(ατηγοῦντος) Δ]άμ[ω]ν[ος;]· οἱ ἀπελε[υ]θερω[θέ]ντ[ες] ὑπ[ὸ
5 - - - - - - - - - -] νι [- - - - - - - - - -
- - - δεῖνα Ἡρ]α[κ]λείδ[ο]υ, Π[ι]ερί-
[7] [ων δεῖνος κτλ. - - - -].

364 (πρβ. IG IX^2 1301^b καὶ ΑΕ 1913 σελ. 176-178).

A Ταμι]εύοντος τῆς [πό]λεως Ἡρα-
κ]λεί[δ]ου τοῦ Ἑλλανο[κ]ράτου· στρ(ατηγοῦντος) Πρώ(του)· μη-
ν]ὸ[ς] Εἰτ[ω](νίου) ἐννεακαιδεκάτη· Πίστος, ὁ [ἀπ]ελευθε-
ρωθεὶς κατ]ὰ δι[α]θήκην ὑπὸ Φιλοξένου ⟦τοῦ⟧ Εὐδ[ή]μο[υ
5 καὶ Εὐδήμου τοῦ] Φιλ[οξ]ένου, ἔδωκε τ[ῇ
πόλει δη(νάρια)] ΚΒ<′.

363· *στίχ.* [1]-2 Περισωθέντων μᾶλλον εὐδιακρίτων πολλῶν γραμμάτων τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Α, λογιστέον τὰς ἀναγνώσεις καὶ συμπληρώσεις ἀσφαλεῖς· τὸ ΠΥ εἶναι εὐδιάκριτον ἐν στίχ. 1.

363· *στίχ.* 3-[7] τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης

Β πλεῖστα τῶν γραμμάτων ἐξηφανίσθησαν κα μόλις ἐκ σκιωδῶν ἰχνῶν συγκομίζονται τὰ τεθέντα· τὰ ἐν στίχ. 3 εἶναι ἀσφαλῆ· τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ στίχ. 4 εἶναι εἰκαστικόν, συμφώνως πρὸς διακριθέντα οὐχὶ ἀσφαλῆ ἴχνη· διὸ ὁ στρατηγός, ὃν ἀναμένομεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀμφίβολος· περὶ στρατηγοῦ *Δάμωνος* βλ. τὰ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 124 σημειωθέντα. Περὶ τῆς συμπτώσεως τοῦ τε ὀνόματος καὶ τοῦ πατρικοῦ τοῦ ταμίου τούτου πρὸς ἀμφότερα τοῦ στρατηγοῦ τῶν Θεσσαλῶν ***Φιλοξένου τοῦ Εὐδήμου*** βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ΑΕ 1917 σελ. 33· ὁ ταμίας οὗτος ἐμφανίζεται ἐν ἀριθ. 364 ὡς ἐλευθερωτής, ὅπερ καὶ ἐν ΑΕ 1917 παρετηρήσαμεν. Τὰ ἐν στίχ. 6 διακριθέντα ἴχνη εἶναι ἱκανῶς πιθανά, ἀλλ' οὐχὶ βέβαια· ὄνομα ***Πίερος***, ***Πιερίων***, παρὰ τὴν παρακειμένην ***Πιερίαν*** καὶ τὰ ***Πιέρια*** ὄρη σχηματισθέν, ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν τόπων τούτων· βλ. τοὺς δημοσιευθησομένους ἐν τοῖς ἑξῆς ἀριθμοὺς 367 κλ.

364· στίχ· 1-3. Ὁ πρῶτος στίχος καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δευτέρου διαγιγνώσκονται καὶ συμπληροῦνται ἀσφαλῶς· μετὰ τὸ ἐν στίχ. 2 εὐδιάκριτον συμπίλημα Ε F, τὸ *στρ(ατηγοῦντος)* δηλοῦν, ὑπάρχει ἐπίσης σαφὲς συμπίλημα μετὰ γραμμάτων ΠΡΩΜΗ, ὅπερ δηλοῖ πιθανῶς ***Πρώτου*** ἢ ***Πρωτέου***, οὕτω βραχυγραφικῶς δηλωθέντος τοῦ στρατηγοῦ ἐπὶ τοῦ χειρογράφου, τὸ δὲ *μη* ἀνήκει ἐμφανῶς τῇ λέξει *μηνός*, ἧς τὰ λοιπὰ ὑπῆρχον ἐν στίχ. 3· διότι μετὰ τὸ ΜΗ ἐν τέλει τοῦ στίχ. 2 ὑπάρχει κενὸν διάστημα καί τινα ἀπατηλὰ ἴχνη μικρῶν γραμμάτων. Ὄντως δὲ γιγνώσκομεν στρατηγὸν τῶν Θεσσαλῶν τὸ μὲν ***Πρεῖμον*** ἐν IG IX$_2$ 548 καὶ ἐν ἀρχ. Ἐφημ. 1915 σελ. 19 τὸ δὲ ***Πρωτέαν Μονίμου Ματροπολίταν*** ἐν IG IX^2 66^α, ὧν ὁ μὲν δεύτερος οὗτος ἀνήκει τοῖς περὶ τὸ 170 πΧ χρόνοις, τοῦ δὲ πρώτου τοὺς χρόνους ἐμφαίνει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν κειμένους περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς β' μΧ ἑκατονταετηρίδος, οὐχὶ δ' ἐν τοῖς ὀλίγον μΧ χρόνοις, ὡς ἀνέγραψα ἐν ΑΕ 1915 ἑ. ἀ. Σημειωτέον δὲ ὅτι τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς τὰ γράμματα καὶ τὰ συμπιλήματα εἶναι τελείως ὅμοια τοῖς τῶν μνημονευθεισῶν, ἐν αἷς ἀναγράφεται ὁ ***Πρεῖμος***· οὕτω δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ἐνθάδε ἀναγράφεται ὁ αὐτός, ἢ ἐξελληνισθεὶς εἰς ***Πρῶτον***, ἢ κακῶς δηλωθεὶς ὑπὸ τοῦ χαράκτου διὰ προσθήκης ω ἀντὶ Μ. Ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ στίχ. 3 διατηροῦνται ἴχνη ΟΞ τοῦ *μηνὸς* καὶ μετ' αὐτὰ ΕΙΤΩΙ, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἐγράφησαν τὰ τρία ἢ τέσσαρα πρῶτα γράμματα τοῦ *Ἰτωνίου*, τῶν λοιπῶν δηλωθέντων βραχυγραφικῶς διὰ τοῦ συμβόλου Ι· διότι μετ' αὐτὸ ἄρχεται τὸ ὄνομα τῆς ἡμερομηνίας σαφῶς· οὕτω ταῦτα κατανοοῦνται φυσικῶς καὶ ἀβιάστως.

364· στίχ. 3-6. Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ Πίστου ἐτελέσθη ***κατὰ τὴν διαθήκην***, ὡς ἐν ΑΕ 1916 σελ. 79-80, ὑπὸ Φιλοξένου τοῦ Εὐδήμου, τοῦ ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐπιγραφῇ ταμίου, καὶ συνετελέσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἡ τοιαύτη ἐκδοχὴ εἶναι φυσικωτέρα τῆς ἐν ΑΕ 1913 σελ. 178 ὑποτεθείσης, ἔχει δὲ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χώρου, μὴ δυναμένου νὰ περιλάβῃ πλείονα τῶν τεθέντων ἐν στίχ. 5· κατὰ ταῦτα εἶναι εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐν στίχ. 4 παρέλιπεν ὁ χαράκτὸ ΤΟΥ· ἐάν τις ὅμως θέλῃ νὰ ἀποφύγῃ τοιαύτην ἐκδοχήν, δύναται νὰ συμπληρώσῃ:

ὑπὸ Φιλοξένου, Εὐδ[ή]μο[υ
καὶ δεῖνος τῶν] Φιλ[οξ]ένου,

παραδεχόμενος ὅτι δὲν ἀναγράφεται ὁ ἀποθανὼν πατὴρ Φιλόξενος ὡς ἐλευθερωτής, ἀλλ' οἱ τρεῖς αὐτοῦ υἱοί· τοῦτο δὲ καθίσταται καὶ εὐλογώτερον. Σημειωτέον ὅτι ἐν στίχ. 6 πρὸ τοῦ Κ ἐσώθη ἴχνος ⊣, οὐχὶ τοῦ συνήθους συμβόλου ✧.

Ἀριθ **365** (ΜΕ 73). Στήλη ἐγχωρίου ὑπομέλανος σχιστολίθου, ἄνω, δεξιὰ καὶ κάτω ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· τὰ ἄνω ἔληγε κυκλοτερῶς εἰς πλαίσιον, ὅπερ περιέκλειεν ἀνάγλυφον προτομήν, ἧς περιεσώθη ἡ κεφαλὴ μετὰ λαιμοῦ ἀνδρὸς νέου, κατενώπιον παρασταθέντος, κακῆς τέχνης. — Ὕψ. 0.83, πλάτ. 0.43, πάχ. 0.08.

Ἀπετείχισα μετὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 357.

Ἡ ἐπιγραφὴ θὰ ὑπῆρχεν ἐπὶ τοῦ πλαισίου· τούτου ἀποσχισθέντος τὰ πολλὰ ἄνω καὶ ἀριστερά, δὲν περιεσώθη, οὐδὲ διακρίνεται σαφές τι γράμμα.

Ἀριθ. 365^α (εἰκ. 5· IG IX$_2$ 1315 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 179. ΜΕ 69). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, ἀκέραιος· ἄνω λήγει εἰς ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, ἐν εἴδει ἀνθεμωτῶν ἀκροκεράμων,

5: ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον ἀριθ. 365α.

ὧν μόνον τὸ μέσον περιεσώθη, φέρον ἀνάγλυφα κοσμήματα· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου ἀπεδόθη δι' ἀβαθοῦς ἀναγλύφου ἱππεύς, καλπάζων πρὸς δεξιά, φορῶν χιτῶνα καὶ χλαμύδα, ἠνεμισμένην ἐκ τῆς φορᾶς, καὶ ἀκοντίζων διὰ τῆς δεξιᾶς· ἀπεδόθη ὁ χαλινίσκος καὶ τὸ ὑπόσαγμα τοῦ ἵππου στικτόν, ὡς ἐκ δέρματος ποιηθέν· ἡ τέχνη αὐτοῦ εἶναι λίαν καλή, καὶ εὕρηται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κακοτεχνίαν τῶν ὑποκειμένων· διὸ εἰκάζω ὅτι ἀρχῆθεν εἶχε ποιηθῆ ἡ στήλη δι' ἄλλον νεκρόν, οὗ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου ὑπάρχουσά ποτε ἐπιγραφὴ ἐξηλείφθη ἐπίτηδες, μετεξειργάσθη δὲ προχείρως περαιτέρω ἡ αὐτὴ στήλη εἰς μορφήν τινα ναΐσκου, ἐφ' οὗ παρεστάθησαν διὰ βαθυτέρου ἀναγλύφου τέσσαρες ἄνθρωποι, ὀρθοὶ ἱστάμενοι, κατενώπιον: ἀριστερὰ ἀνὴρ ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς βακτηρίαν ἢ δόρυ, ὁ πατὴρ **Μυρτίλος**, παρ' αὐτὸν γυνὴ νεαρά, ἐν ποδήρει χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, ἡ θυγάτηρ ***Δημητρία***, ἡ ἀποθανοῦσα, περαιτέρω ὥριμος γυνὴ ὁμοίως, ἡ μήτηρ ***Εὐτυχώ***, καὶ εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον νεανίας ἐν χιτῶνι καὶ εὐρεῖ ἱματίῳ, κρατῶν ἐν τῇ ἀριστερᾷ μικρόν τινα κύλινδρον, πιθανῶς ἀδελφὸς τῆς ἀποθανούσης· πάντων τὰ πρόσωπα ἀπεσχίσθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐπίτηδες.—Ὑψ. 0.86 πλάτ. 0.555 πάχ. 0.095.

Ἀπετείχισα αὐτὴν μετὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 357.

Ὑπὸ τὴν παράστασιν ὑπάρχει ἡ ἐν IG ἔ. ἀ. ἐπιγραφή, βαθέως καὶ καλῶς κεχαραγμένη ὕψ. γραμμ. 0.021-0.03, διάστιχ. 0.009· τὰ γράμματα τοῦ πρώτου στίχου εἶναι μείζονα.

Μυρτίλος καὶ Εὐτυχώ,
ζῶντες, Δημητρίας τῆς θυ-
γατρὸς μνήμης χάριν.

Ὑπονοεῖται «***τόδε ἐποίησαν*** ἢ ***ἀνέθηκαν***»· ἡ γενικὴ ***Δημητρίας*** ἀποδίδεται τῷ ***μνήμης***, ἤτοι «χάριν μνήμης τῆς θυγατρὸς Δημητρίας». Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς καὶ τῆς ἑπομένης, κεῖνται κατὰ τὰ μέσα τῆς β' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἀριθ. 365 **(*εἰκ. 6.* IG IX$_2$ 1313 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 79. ΜΕ 72).** Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιος· ἄνω ἀπεδόθη δι' ἀναγλύφου τριγωνικὸν πλαίσιον, ὡς εἶδος ἀετώματος μετὰ παμμεγίστων καὶ δυσαναλόγων δύο ἑκατέρωθεν ἀκρωτηρίων· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου ἐν ἀβαθεῖ ἀναγλύφῳ ἀπεδόθη παῖς ἔφιππος, καλπάζων πρὸς δεξιά, φορῶν χιτῶνα καὶ ἴσως χλαμύδα, οὗ ἔμπροσθεν ὀρθοῦται ἐκ τοῦ ἐδάφους ὄφις· συνήθως οἱ ἱππεῖς ἀποδίδονται ἐπὶ τῆς στήλης, ἀλλ' ἐνθάδε καὶ ἐπὶ τῆς προηγουμένης ἐτέθησαν ὡς προσῆκον ταῖς ἐπιτυμβίοις στήλαις σύμβολον κοσμηματικόν· παρεστάθησαν δὲ καὶ ὑπὸ τὸ ἀέ-

6: ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον ἀρ. 365β.

τωμα ἐν βαθυτέρῳ κατά τι ἀναγλύφῳ, ἀφινομένου πλαισίου ἑκατέρωθεν, ὡς εἶδος ναΐσκου, τρεῖς ἄνθρωποι κατενώπιον, ὀρθοὶ ἱστάμενοι, ἀριστερὰ μὲν ἀνὴρ πωγωνοφόρος, ὁ πατὴρ **Εὐτυχίδης**, ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ καὶ μετὰ διεσταυρωμένων ἔμπροσθεν χειρῶν, παρ' αὐτὸν παῖς, ὁ ἀποθανὼν **Λυκαρίων**, ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, καὶ περαιτέρω γυνή, ἡ μήτηρ **Παραμόνα**, ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, ὅπερ ἔχει περιαγάγει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὡς πέπλον· ὑπὸ τὴν παράστασιν ἀποδίδεται λίαν ἀβαθῶς βοῦς, βαδίζων πρὸς δεξιά, φέρων κατενώπιον τὴν κεφαλήν· ἅπαντά εἰσι κακότεχνα. — Ὑψ. 1.495, πλάτ. 0. 475, πάχ. 0.12.

Ἀπετείχισα ἐκ τῆς παρὰ τοὺς ἀμπελῶνας τοῦ χωρίου Βουβάλας κρήνης.

Ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου καὶ ὑπὸ τὴν παράστασιν ἐχαράχθησαν αἱ ἐν IG ἕ. ά. ἐπιγραφαί, ἡ μὲν βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0.014-0.022, διάστιχ 0.002, ἡ δὲ μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς. ὕψ. γραμμ. 0.021-0.029, διάστιχ. 0.011:

Λυκαρίων, Εὐτυχίδου ὑός·
ἥρως χρηστὲ χαῖρε·

Π[αρ]αμόν[α] καὶ Εὐτυχίδης
Λυκαρίωνα τὸν ὑὸν μνή-
μ]ης χ[άρ]ιν·

Ταύτης ὑπόκειται ἐπὶ τοῦ μέσου, ἀβαθῶς ἀνάγλυφος, ἑρμῆς Ἑρμοῦ χθονίου, ἐφ' οὗ τῆς κεφαλῆς οἱ νεώτεροι διήνοιξαν τόρμον.

Ἀριθ. **365γ** (IG IX$_2$ 1307 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 179. ΜΕ 71) Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη· ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἐξειργάσθη ἁδρῶς καὶ ὅλως ἁπλῶς, πλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς κατεχομένου χώρου, λειανθέντος διὰ τοῦ κτενός· ἄνω λήγει τριγωνικῶς εἰς ἔμφασιν ἀετώματος. — Ὑψ. 0.74, πλάτ. 0.40, πάχ. 0.11.

Ἀπεκόμισα ἐκ τῆς οἰκίας Πέτρου Τσουλάκη, τῆς παρὰ τὸ ἐν Βουβάλᾳ μετόχιον κειμένης.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.017-0.032, διάστιχ. 0.008.

Οἴνης·
Πολυμήδης.

Φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ δύο ἀδελφῶν, ἄνευ ὅμως πατρικοῦ ἐκφερομένων· ἐπειδὴ ὑπάρχει κενὸς χῶρος δεξιά, ἴσως ἀπεδόθησαν διὰ βαφῆς τὰ πατρικὰ ὡς ἐν ΑΕ 1913. Τὸ *Οἴνης* ἐσχηματίσθη παρὰ τὸ γνωστὸν *Οἰνίας*. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς, ὡς καὶ τῆς ἑπομένης, κεῖνται κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Γ' π.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἀριθ. **365δ** (ΜΕ 70). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη· καταλήγει ἐν μέσῳ εἰς γόμφον ὕψ. 0.11 καὶ φέρει πλαίσιον

ἑκατέρωθεν εἰς ἔμφασιν ναΐσκου· ἐν αὐτῷ παρεστάθη ἀνάγλυφος ἱππεὺς νεαρός, φορῶν χιτῶνα ἐζωσμένον καὶ χλαμύδα, οὗ ὄπισθεν ἵσταται παιδίον, φοροῦν βραχὺν χιτῶνα· ἡ τέχνη εἶναι βάναυσος.—Ὕψ. μετὰ τοῦ γόμφου 0.55, πλάτ. 0.48, πάχ. 0.07.

Ἀπετείχισα μετὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 357.

Τῇ *Ἀζώρῳ* ἀνήκει καὶ ἡ ἐν IG IX₂ 1305 ἐπιγραφή, ἣν δὲν ἐπανεῦρον, καίπερ ἀναζητήσας (365ε), [*Χρυ*]*σόγονος Πανσαν*[*ίου* (ἢ - *ίαιος*) Kern].

Αἱ ὑπ' ἀριθ. 1292-1317 τῶν IG IX₂ ἐπιγραφαί, ὧν ἡ ἀκριβὴς ἀπόδοσις τῇ *Ἀζώρῳ* ἢ τῇ *Ὀλοοσσόνι* δὲν κατέστη δυνατὴ τῷ Kern, διότι οἱ μοναχοὶ τῆς ἐν Ἐλασσόνι μονῆς Παναγίας τῆς Ὀλυμπιωτίσσης ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ, ὡς καὶ ἑτέροις πρὸ αὐτοῦ περιηγηταῖς, ὅτι αἱ ἐκεῖ ἐντετειχισμέναι ἀρχαῖαι ἐπιγραφαὶ ἐκομίσθησαν ἐκ Βουβάλας καὶ Βούρμπας, δύνανται νὰ διευκρινηθῶσιν, ὡς διετάχθησαν ἐνθάδε τε καὶ ἐν ΑΕ 1916 σελ. 91, μετὰ πλείστης πιθανότητος. Διότι καὶ ἐμοὶ μὲν διηγήθησαν τὰ αὐτὰ οἱ προειρημένοι μοναχοί, ἀλλὰ δὲν καθίσταντο πιστευτοί, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἐντειχισμὸς τῶν ἐκεῖ ἀρχαίων μνημείων ἐτελέσθη πρὸ αἰώνων ἱκανῶν, καθ' οὓς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ λεπτομερὴς παράδοσις περὶ λίθων, ἡ δὲ μονὴ ἔχει κτισθῇ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς ἀρχαίας Ὀλοοσσόνος, καὶ δὴ ἐπὶ ἐρειπίων καὶ διὰ λίθων τοῦ ἐκεῖ προϋπάρχοντος ναοῦ τῆς πολιούχου Ἑλληνικῆς θεότητος· παρακειμένων λοιπὸν προχείρων λίθων παντοειδῶν καὶ κατειργασμένων, δὲν θὰ ἦτο εὔλογον νὰ κομισθῶσιν ἐκ τοσαύτης ἀποστάσεως καὶ δι' ὁδοῦ δυσχερέστατα ἁμαξευσίμου, ἕτεροι λίθοι· τὸ δὲ μέγιστον εἶναι ὅτι ἐν τῷ ἀνήκοντι τῇ μονῇ ταύτῃ χωρίῳ Βουβάλᾳ ὑπάρχει *μετόχιον*, παλαιὸν καὶ μέγα, ἐφ' οὗ ἤδη εὑρέθησαν ἀρχαῖα μνημεῖα ἐντετειχισμένα· δὲν ὑπῆρχεν ἄρα λόγος νὰ μὴ ἐντειχίσωσιν ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοὺς λίθους, οὓς θὰ εὕρισκον ἐν τοῖς παρακειμένοις ἐρειπίοις τῆς *Ἀζώρου*, ἀλλὰ νὰ κομίσωσιν αὐτοὺς τοσοῦτον μακρὰν εἰς τὴν *Ὀλοοσσόνα*, καὶ ταύτην οὖσαν οὐχὶ πεδινὴν ἀλλὰ πετρώδη.

β') ἐπιγραφαὶ Δολίχης.
ἀριθ. 366-386θ.

Ὅτι ἡ ἀρχαία *Δολίχη*, ἧς τὸ ὄνομα φαίνεται ἐκ τοῦ συμβεβηκότος προελθόν, ὡς οὔσης τῆς θέσεως τῆς πόλεως ἐπιμήκους καὶ παρεκτεταμένης, περίπου *δολιχῆς*, κεῖται ἐν τῷ λεγομένῳ Καστρὶ παρὰ τὸ νῦν χωρίον *Δούχλιστα*, ὅπερ παρηχεῖ τοσοῦτον ἰσχυρῶς πρὸς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, ὥστε νὰ θεωρηθῇ ταὐτὸν ἐκείνῳ, παραφθαρέντι διὰ τῶν αἰώνων, ἀνέγραψα ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας* 1914 σελ. 205· αἱ ἰσχυραὶ ἀμφιβολίαι αἱ ἐν IG IX₂ σελ. 258-261 σημειούμεναι περὶ τῆς ὀρθῆς ἀποδόσεως τῶν ἐκεῖ ὑπ' ἀριθ. 1268-1280 (πλὴν τῆς ὑπ' ἀριθ. 1275, περὶ ἧς βλ. τὸν ἡμέτερον ἀριθ. 388) ἐπιγραφῶν τῇ Δολίχῃ, φαίνεται βέβαιον ὅτι αἴρονται ὁριστικῶς ἐκ τῶν προεκτεθέντων.

Εὕρηνται δὲ νῦν αἱ κάτω σημειούμεναι ἐπιγραφαὶ ἐν τῷ προσωρινῷ Μουσείῳ Ἐλασσόνος· τόπον εὑρέσεως αὐτῶν ἀναγράφω ἑκασταχοῦ.

Ἀριθ. **366** (ΜΕ 33, IG IX₂ 1278 ΑΕ 1913 163). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιος, ἐν μέσῳ καταλήγουσα εἰς γόμφον, τὰ πολλὰ ἀποκοπέντα· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον ὁριζόντιον γεῖσον. — Ὕψ. 0.35, πλάτ. 0.31, πάχ. 0.045.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ γυναικωνίτου τῆς ἐν Δούχλιστᾳ ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σωτῆρας.

Ἐπὶ τοῦ γείσου ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή, ἥτις καὶ ἀπετρίβη ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.017, διάστιχ. 0.006.

Ἀ]νφω[τὶς Θρασ]υλάο[υ] Χά⟨ι⟩ρι[σι.

Ὁ Kern, ὅστις εἶδεν ἐν βελτίονι καταστάσει τὴν στήλην ταύτην, ἀνέγνω *χαῖρε*· ὄντως δὲ τὰ τελευταῖα γράμματα εἶναί πως τοιάδε ΧΑΙΡΙ⌐, ἐξ ὧν καὶ *χαῖρε* δύναταί τις νὰ συναγάγῃ· ὑπάρχει ὅμως μέγα κώλυμα αὐτὸ τὸ σχῆμα τῆς στήλης, πεποιημένης λεπτῆς καὶ σχεδὸν τετραγώνου, ὁμοιότατα ταῖς ἐπὶ τοῦ ἄντρου τῶν *Νυμφῶν Ὄσσης*, ἐν *Γόννοις* μάλιστα καὶ που ἐν *Ὁμολίῳ* εὑρεθείσαις πολλαῖς ἀναθηματικαῖς στήλαις· τοὐναντίον ἐπιτυμβίου στήλης ὅμοιον σχῆμα δὲν εὗρον οὐδαμοῦ.

τῆς Θεσσαλίας ἄχρι τοῦδε· διὸ θεωρῶ εὔλογον νὰ ὀβελίσω τὸ πρῶτον Ι· διέκρινα δὲ μετὰ τὸ Ρ ἴχνη μᾶλλον ΙΣ, ἧττον δὲ Ε· φαίνεται πρὸς τούτοις πιθανὸν τὸ ὅτι ὑπῆρχε καὶ δεύτερος στίχος, οὗ ἀβέβαια ἴχνη, ἴσως *ἀ[νέθηκεν* κτλ.] διακρίνονται δυσχερῶς· πρβ. καὶ τῆς ἑπομένης στήλης τὴν περιγραφήν.

Ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὸ γεῖσον λείας ἐπιφανείας διατηρεῖται φθορά, ἣν ἀφίνουσιν ἐγκαεῖσαι βαφαὶ γραπτῆς ποτε πολυχρώμου παραστάσεως.

Ἡ ἑπομένη ἐπιγραφὴ δηλοῖ πιθανῶς συγγενῆ τῆς *Ἀνφωτίδος* ταύτης, ἴσως πατέρα. διότι κατὰ τοὺς χρόνους δὲν ἀφίστανται ἀλλήλων, τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων ἀνηκόντων τοῖς περὶ τὸ 200 π. Χ. χρόνοις, ὡς διέγνω καὶ ὁ Kern.

***Ἀριθ. 367 (εἰκ. 7·** ΜΕ 43). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιος, πλὴν ἀποσχίσεως ἀριστερὰ κατὰ τὸ μέσον· καταλήγει ἐν μέσῳ εἰς γόμφον ὕψ. 0·07, ἄνω δὲ λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον ὁριζόντιον γεῖσον τοῦ συνήθους τύπου τῶν ἀναθηματικῶν στηλῶν, πολλαχοῦ ἀποσχισθέν.— Ὕψ. 0·39, πλάτ. 0·30, πάχ. 0·045.

7: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 367.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τῆς ἐν Δούχλιστᾳ οἰκίας Δημητρίου Βαλιώτου, ὅστις λέγει ὅτι εὗρεν αὐτὴν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐρειπίοις τοῦ Καστρίου τῷ 1911.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη εὐθὺς ὑπὸ τὸ γεῖσον βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·007-0·015, διάστιχ. 0·004.

Π]ιερίων Θρασυλ[ά]ο[υ
ὑπὲρ τοῦ υἱ[ο]ῦ Θρασυ-
λάου εὐξάμενος
Ποσιδῶνι.

Τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εἶναι πολῖται ἐλευθερωταὶ ἐν Πυθίῳ *Πιερίων* καὶ *Νικάδας* υἱοὶ *Θρασυλάου* κάτω ἐν ἀριθ. 402 στίχ. 10-11 τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου· οὗτοι φαίνονται ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀναθέτου τούτου.

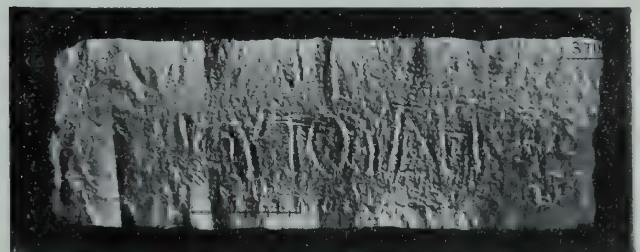
Τὸ ὄνομα *Πιερίων*, σχηματισθὲν ἐμφανῶς παρὰ τὴν παρακειμένην *Πιερίαν* καὶ τὰ *Πιέρια* ὄρη, ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιγραφαῖς τῶν τόπων τούτων. Περὶ τῶν χρόνων αὐτῆς βλ. τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ λεχθέντα.

Ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπάρχει λεῖον διάστημα πρὸς ὑποδοχὴν συμβόλου τινὸς γραπτοῦ, π. χ. τριαίνης ἢ ζῴου, τοῦ χώρου ὄντος μικροτέρου ἢ ὥστε νὰ περιλάβῃ γραπτὴν παράστασιν.

***Ἀριθ. 368 (εἰκ. 8.** ΜΕ 66). Ἄνω δεξιὰ γωνία βάθρου ἀνδριάντος, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀποτετριμμένη καὶ ὀλισθηρὰ ἔκ τινος χρήσεως· ἴχνη τοῦ συνήθους γείσου καὶ τοῦ εἰσέχοντος κυματίου διετηρήθησαν.— Ὕψ. 0.16, πλάτ. 0,36 (τούτων 0·15 ἀπεσχισμένου ἀριστερὰ διαστήματος), πάχ. 0.31.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς Ἁγίου Ἀντωνίου τοῦ χωρίου *Ντεμιρᾶδες*.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0.03, διάστιχ. 0.013:

8: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 368.

- - - - - - -]κη[- - - -
ψηφισαμέν]ου τοῦ δ[ήμου.

Τὰ ἴχνη τῶν γραμμάτων τοῦ στίχ. 1 εἶναι ἀσαφῆ.

Πρόκειται βεβαίως περὶ συνήθους ἀναθέσεως ἀνδριάντος ἐν τοῖς περὶ τὸ 50 πρὸ Χρ. χρόνοις.

Ἀριθ. 369 (ΜΕ 58, IG IX₂ 1280, ΑΕ 1913 σελ. 163). Μεγάλη στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη, λήγουσα ἄνω εἰς ἀνθέμιον μετὰ συνήθων γλυπτῶν κοσμημάτων ἀτέχνων. — Ὕψ. 1.19, οὗ τὰ 0.72 τοῦ ἀνθεμίου, πλάτ. 0.51, πάχ. 0.165.

Ἀπεκόμισα αὐτὴν μετὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον διαφαίνονται ἴχνη ἐπιγραφῆς, διαβρωθείσης ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἧς ἡ χάραξις ἐτελέσθη βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς. Ὑψ. γραμμ. 0.033, διάστιχ. 0.01. Τοῦ ἐκτύπου μὴ παρέχοντος μηδὲν σαφές, διέκρινα τάδε, οὐχὶ ὅλως βέβαια, ἐπὶ τοῦ λίθου:

·]π[- - - - - -
- - - - - - ο]υ
Ν]ι]κ[- - - - - - -
- - -]υ[β; - - - -]υ
- - - - -]α[- - - -
ν[ί]κ[ο]υ.

Φαίνεται ὅτι ἀνεγράφετο ἤ τι ἐλεγεῖον, ἢ μᾶλλον πολλὰ ὀνόματα ἀποθανόντων· ὁ ταὐτισμὸς τούτου τῷ ἐν IG ἔ. ἀ. σημειουμένῳ μνημείῳ φαίνεται βέβαιος.

9: ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον ἀριθ. 370.

Ἀριθ. 370 (**εἰκ. 9**· ΜΕ 32+38). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἐκ δύο τμημάτων ἀποτελουμένη, ὧν ὅμως μεταξὺ ἐλλείπει πολύ· ἀλλ' ἡ ὁμοιότης τοῦ τε λίθου καὶ τῶν διαστάσεων καὶ τῶν ἐπ' ἀμφοτέρων κεχαραγμένων ἐπιγραφῶν καθιστᾷ βέβαιον τὸ ὅτι προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς στήλης· τὸ ἄνω τμῆμα λήγει ἄνω εἰς ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, ὧν τὸ μέσον μετὰ μέρους τοῦ πλαισίου ἀπεκόπη· τὰ λοιπὰ διατηροῦσι γλυπτά, ἑλικοειδῆ κοσμήματα, συνεχιζόμενα καὶ ἐπὶ τῶν λοξῶν πλευρῶν τοῦ πλαισίου, ὡς ἐν τῇ στήλῃ ΑΕ 1916 σελ. 89 εἰκ. 16· τὰ ἔσω τῶν πλευρῶν τούτων κοσμοῦνται διὰ γεισοπόδων γλυπτῶν· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου ὑπάρχει ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένη κεφαλὴ Μεδούσης ἠπίου τύπου κατενώπιον, ἧς οἱ ἀπὸ τῶν κροτάφων κατερχόμενοι δασεῖς καὶ βραχεῖς πλόκαμοι ἀποδίδονται κατ' ἀρχαϊκὸν τρόπον· ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ πορποῦνται δύο σώματα ὄφεων. — Ὕψ. 0·51, πλάτ. 0.425, πάχ. 0.12.

Ἐπὶ τοῦ γείσου, ἤτοι ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου πλευρᾶς τοῦ πλαισίου, ἐχαράχθη λίαν βαθέως καὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή· ὕψ. γραμμ. 0.019-0.021.

Εὔφορβος Μενάνδρου,

ἥτις ὅμως δὲν δηλοῖ τὸν ἀποθανόντα· διότι μετὰ τὸ ὑπ' αὐτὴν τριπλοῦν κυμάτιον, πλουσίως κεκοσμημένον δι' ἀναγλύφων ᾠοειδῶν φύλλων μεθ' ὑποκειμένου ἀστραγάλου καὶ δέσμης φυλλαρίων ἐλαίας ἢ ὁμοίων, παρίσταται ἐν βαθεῖ ἀναγλύφῳ γυνὴ κατενώπιον, τὰ ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ στήθους τὰ ὑπερκείμενα σωθεῖσα, φοροῦσα χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ἠρμένον περὶ τὴν κεφαλὴν ἐν εἴδει πέπλου κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ὡρίμων γυναικῶν· ἡ κόμη αὐτῆς χωρίζεται ἐν μέσῳ ὑπὲρ τὸ μέτωπον καὶ βαίνει ἑκατέρωθεν εἰς κυματοειδεῖς πλο-

καμίσκους ἀνὰ ἕξ· αἱ κόραι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς ἀποδίδονται γλυπτῶς, ὅπερ εἶναι δεῖγμα τῶν κατὰ τὴν Α' μΧ ἑκατονταετηρίδα χρόνων· τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἀπετρίβη ἱκανῶς· ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἀποδίδονται ἐν ἀβαθεῖ ἀναγλύφῳ δύο κλάδοι κισσοῦ μετὰ φύλλων, ἑλίκων καὶ κόκκων, ὅλως ἀπροσδιόνυσοι πρὸς ἐπιτύμβιον παράστασιν, οἵαν τὰ λοιπὰ σύμβολα καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ βεβαιοῦσιν, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ὁ ἀρκούντως δεξιὸς ἄλλως τεχνίτης ἐμιμήθη ποικίλους κοσμηματικοὺς τύπους.

Ὅτι ἀποθανὼν δὲν λογίζεται ὁ Εὔφορβος, παρισταμένης γυναικός, δηλοῖ τὸ ἕτερον τμῆμα· τοῦτο ἀπεκόπη καὶ ἐλλείπει τὰ ἄνω μόνον· διετηρήθησαν ἀνωτάτω οἱ ἄκροι πόδες μετὰ ποδήρους χιτῶνος ἀναγλύφου γυναικός, ἐντὸς σανδαλίων, ἧς ὑπελείφθησαν ἐν λίαν ἀβαθεῖ ἀναγλύφῳ δεξιόθεν μὲν ἴχνη δένδρου ἴσως, ἀριστερόθεν δὲ ἄκροι πόδες παιδίου. — Ὑψ. 0.325, πλάτ. 0.48, πάχ. 0.15.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἱκανῶς βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.018-0.026, διάστ. 0.008.

ΠΟΛΥΞΕΙ ΑΝΕΥΗΘΙΔΟΥΘ
ΙΓΑΤΞΡΑΓΥΝΑΙΚΑΔΕΕ
ΑΥΤΟΥ ΓΥΝΒΩΚΛΙΣΤΗΛΗ
ΤΟΥΤΟΓΕΡΑΣΕΣΤΙΘ/ ΝΟΝ
ΤΩΝ

Πολυξέ[ν]αν, Εὐηθίδου θ-
υ]γατέρα, γυνα[ῖκ]α δὲ ἑ-
αυτοῦ, [τ]ύνβω [κ]αὶ σ[τ]ήλη·
τοῦτο γέρας ἐστὶ θ[α]νόν-
των.

Ἐν στίχ. 3 ὑπονοεῖται ***ἐκτέρισεν***· διὰ τοῦ ***τύνβω*** διδασκόμεθα ὅτι καὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐσώρευον ἐπὶ τάφων τῶν πλουσιωτέρων χῶμα γῆς πρὸς ποίησιν τύμβου λοφοειδοῦς, ἐφ' οὗ ἡρμόζετο ἡ στήλη· ἡ ἐν στίχ. 4-5 ὁμηρικὴ ἔκφρασις δηλοῖ τὴν λογιότητα τοῦ Εὐφόρβου, δυναμένου νὰ ταυτισθῇ τῷ ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 383 δημοσιευθησομένῃ ἐπιγραφῇ ταμίᾳ, ἢ τοῦ ποιήσαντος τὴν στήλην, ἢ τοῦ ὁρίσαντος τὴν ἐπιγραφήν· ἐν τέλει τοῦ στίχ. 4 ὁ χαράκτης εἶχε παραλείπει τὸ τελευταῖον Ο, ὅπερ ἐξ ὑστέρας φροντίδος ἐχάραξε μικρότατον μεταξὺ τῶν ΝΝ.

Ἀπετείχισα τὸ μὲν ἄνω τμῆμα ἐκ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Σωτείρας, ἔνθα ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόβαθρον τῶν ξυλίνων αὐτῆς στασιδίων, τὸ δὲ κάτω ἐκ τῆς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου Δούχλιστας κειμένης ἐκκλησίας τῆς Παναγίας.

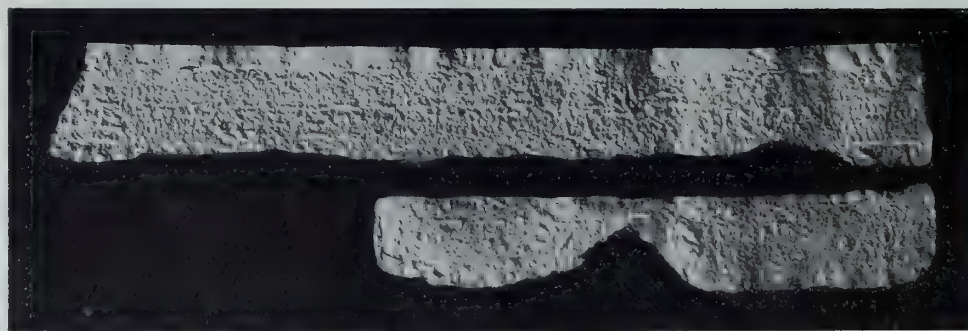
Ἀριθ. 371 (εἰκ. 10 καὶ ***11***· ΜΕ 75). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, τὴν κάτω ἀριστερὰν γωνίαν ἀποκεκομμένη, ἐν εἴδει ναΐσκου ἐσχηματισμένη: δύο

10: ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον ἀριθ. 371.

κίονες ἄνευ αὐλάκων μετὰ κιονοκράνου ἀνέχουσιν ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, ὧν τὸ μὲν μέσον μετὰ πολλοῦ τοῦ ἑκατέρωθεν πλαισίου καὶ τοῦ τυμπάνου ἀπεκόπη καὶ ἐλλείπει, τῶν δὲ λοιπῶν διετηρήθη τι τῆς βάσεως· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου ὑπάρχει ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένη φιάλη σπονδική. Ἐν τῷ βαθύσματι παρεστάθησαν δι' ἰσχυροῦ μὲν ἀναγλύφου τρεῖς ἄνθρωποι, ὀρθοὶ ἱστάμενοι, ἐν χιτῶνι καὶ ἱματίῳ, ἀριστερὰ μὲν πεπλοφόρος γυνὴ κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον, συνάπτουσα τὴν δεξιὰν τῇ ὁμωνύμῳ νεανίου, παρασταθέντος ἀπέναντι αὐτῆς πλέον ἢ κατ' ἀριστερὸν κρόταφον, περαιτέρω δὲ αὐτοῦ δεξιὰ ἀνὴρ κατενώπιον· δι' ἀβαθοῦς δὲ ἀναγλύφου παρεστάθη παιδίον, μόλις διακρινόμενον μεταξὺ τῶν δύο πρώτων, ὀρθὸν ἱστάμενον, καὶ περαιτέρω, κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον, πρόσθιον ἵππου κατὰ τὸν ἀριστερὸν κρόταφον, πρὸς ὃν προσ-

βλέπει παῖς μικρός, δοῦλος, ἐν βραχεῖ ἐζωσμένῳ χιτῶνι, ὑψῶν τὰς χεῖρας, ὡς εἰ ἐκράτει τὸν ἵππον ἀπὸ τοῦ χαλινίσκου, ἴσως γραπτῶς ποτε ἀποδοθέντος· ἅπασαι αἱ μορφαὶ ἐφθάρησαν ἱκανῶς· ἡ τέχνη εἶναι μετρία. Ὑψ. 0.40, πλάτ. 0.44, πάχ. 0 085.

11: ἐπιγραφὴ ἐπιτυμβίου ὑπ' ἀριθ. 371.

Ἀπετείχισα αὐτὴν μετὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 368.

Ἐπιγραφὰς φέρει τὴν μὲν ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου στίχ. 1, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς κεχαραγμένην, ὕψ. γραμ. 0.012, λίαν ἀποτετριμμένων, τὴν δὲ στίχ. 2 κάτω ἐπὶ τοῦ πλαισίου, ὅπου πατοῦσιν αἱ μορφαί, μὴ διαφέρουσαν ταύτης, εἰ μὴ κατὰ τὴν οἰκτροτέραν ἀποτριβήν. Μετὰ δυσχερείας συγκομίζονται τάδε:

Προπ]ε[ρ]τ[ί]α Σεξτ[ί]α Τρ[ί]τ[ον;] Σ[ῶ]σιν ἀ[ν-
ἔθηκε]ν· Σέκσ[τος θ]α[- - -

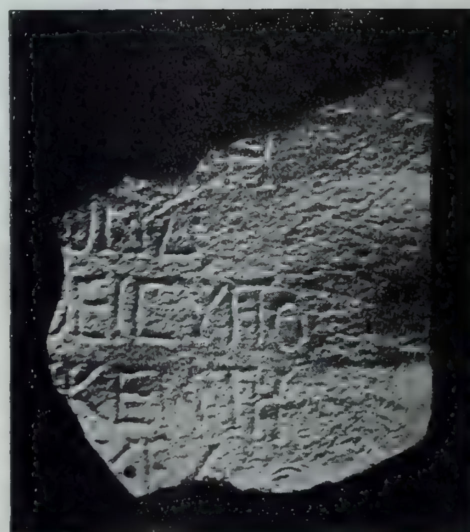
Τὰ ἐκτὸς τῶν ἀγκυλῶν τεθέντα γράμματα εἶναι ἀσφαλῆ· ἐπίσης βέβαια φαίνονται τὰ συμπληρωθέντα ὀνόματα τοῦ στίχ. 1 πλὴν ἴσως τοῦ *Τρίτου*· τοῦ στίχ. 2 τὰ ἔξω τῶν ἀγκυλῶν γράμματα θεωρητέον βέβαια, τὰς δὲ συμπληρώσεις πιθανάς.

Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται κατὰ τὸ τέρμα τῆς Α'. πΧ. ἑκατονταετηρίδος.

***Ἀριθ. 372-373 (εἰκ. 12** καὶ **13**· ΜΕ 28 τὸ **α,β**). Τμῆμα βάθρου λευκοῦ μαρμάρου, δεξιὰ μόνον ἀκέραιον, ὀπίσω ἀπεσχισμένον, τὰς δύο ἕδρας διατηροῦν ἐν μέρει, πλῆρες ἀσβέστου, ἣν ἀπεκόλλησα. — Ὑψ. 0.125, πλάτ. 0.124, πάχ. 0.153.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ τοίχου τῆς ἐν Δούχλιστᾳ ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σωτήρας.

Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς μὲν μιᾶς ἕδρας **α** ἐχαράχθη βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·12-0 .02, διάστιχ. 0.008, τῆς δὲ ἑτέρος **β** (373) μετρίως βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.017-0.022, διάστιχ. 0.009.

12: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 372.

372 (εἰκ. 12)

Α - - ἐν στρατηγῶι Ἀσκλ]η-
πιάδηι· μηνὸς δεῖνος λοιπῶ]ν δ'.
δεῖνα, ὁ ἀπελευθερωθ]εὶς ὑπὸ
δεῖνος τοῦ δεῖνος, ἔδω]κεν τῇ
πόλει τὰ γινόμενα δι(νάρια)] κβ<'.

13: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 373.

373 (εἰκ. 13)

Α [1] [Ταμιεύοντος τῆς πόλεως δεῖνος τοῦ]
1 . . . .] α π [- - -, στρατηγοῦντος Δαμονίκου· Π(ο)ίμ[ανδρος καὶ δεῖνα - - -
ς Εὐδή[μου, οἱ ἀπελευθερωθέντες ὑπὸ - -
ίνο[υ τοῦ δεῖνος ἔδωκαν τῇ πόλει τὰ γιν-
5 ό[μενα ἕκαστος δηνάρια ΚΒ<.'

372. στίχ. 1-5. Κατὰ τὸ τέρμα τῶν στίχων ἀφίνεται ᾤα οὐχὶ κατ' ἀντιστοιχίαν τῶν γραμμάτων· πρὸ τοῦ Η τοῦ στίχ. 1 διακρίνονται σαφῆ ἴχνη Λ καὶ πρὸ αὐτοῦ κάτω λοξὴ κεραία Κ· τούτων ἕνεκα καὶ τῶν ὑποκειμένων, καθοριζομένης ἐνθάδε που τῆς θέσεως τοῦ στρατηγοῦ, εἰκάζομεν ὅτι ὑπόκειται ὁ *Ἀσκληπιάδης*, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ΑΕ 1916 σελ. 82-84 σημειωθέντα. Οἱ χρόνοι αὐτοῦ κεῖνται κατὰ τὸ τέρμα τῆς Α' μΧ. ἑκατονταετηρίδος Τὸ ἐν στίχ. 2 Δ' δηλοῖ *τεσσάρων* βεβαίως.

373. στίχ. 1-5. Ἐν στίχ. 1 ἐσώθησαν ἴχνη ΙΙΙ', ἐξ ὧν δὲν συνάγεταί τι βέβαιον, πλὴν Π πιθανοῦ. Ἐν στίχ. 2. ὁ χαράκτης ἔγραψε ΓΙΜΙ - - - - κατόπιν δ' ἐπὶ τῆς δεξιᾶς καθέτου γραμμῆς τοῦ Π ἐνεσφήνωσεν Ο, ἵνα ἀποδώσῃ τὸ ὄνομα *Ποίμανδρος* πιθανῶς, ὅπερ νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἐν στίχ. 3 δύναταί τις νὰ διαγνώσῃ τὸν στρατηγὸν ***Εὔδημον***, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1917 σελ. 33 καὶ κατωτέρω ἀριθ. 384 στίχ. 14. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουσιν ἐπαρκῆ στοιχεῖα ὑπὲρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτό, καθορίζεται ἀσφαλέστερον ἡ θέσις τοῦ στρατηγοῦ ἐν στίχ. 1-2· ἴσως καὶ ἄλλως δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι τὰ περισωθέντα, π. χ. στίχ. 1-2 *μηνὸς Φυλλι*]|*κοῦ· Ποίμ*[*ανδρος* δεῖνος, δεῖνα - - -]| *ς* ***Εὐδή***[***μου*** κτλ.. Σημειωτέον ὅτι τὸ Μ τοῦ ***Εὐδήμου*** συνεπιλήφθη μετὰ τοῦ Η.

Ἀριθ. ***374 375 376*** (*εἰκ.* ***14*** καὶ ***15***· ΜΕ 42 τὸ ***α,β,γ***).

Σπόνδυλος ἢ βάσις παραστάδος, λευκοῦ μαρμάρου, ἀκέραιος, πλὴν τῆς ὄπισθεν ἕδρας ἀποσχισθείσης· κάτω λήγει καθ' ἁπάσας τὰς σωθείσας ἕδρας εἰς ἠπίως προεξέχον γεῖσον, ἐλάχιστα σωθέν· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας ὑπάρχει ἱκανῶς μέγας καὶ βαθὺς τετράγωνος τόρμος μετὰ συνεχομένου αὐλακίου, ἵνα διὰ γομφώσεως σιδήρων καὶ ἐγχύσεως μολύβδου ἁρμοσθῇ ἐπὶ τοῦδε ἕτερος ὅμοιος λίθος· ἐπὶ τῆς ὑποκάτω ἐπιφανείας φέρει ἕτερον ὅμοιον τόρμον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.—Ὕψ. 0.76, πλάτ. 0.555, πάχ. 0.33.

Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἁγίας Τραπέζης τῆς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ ἐκκλησίας· κατὰ τὴν ἀποτείχισιν ἀπεσχίσθησαν, λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς δι' ἀσβέστου συγκολλήσεως, δύο τμήματα τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας, πάλαι διερρωγότα, ἅτινα διετήρησα, καὶ τρεῖς μικραὶ σχίζαι, αἵτινες ἀπετρίβησαν κατὰ τὴν μεταφοράν.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ***α*** ἐχαράχθη μετρίως βαθέως καὶ καλῶς ἡ ὑπ' ἀριθ. 374 ἐπιγραφή, ἐνιαχοῦ ἐπὶ ὁριζοντίων χαραγῶν, ἠγμένων διὰ τοῦ κανόνος ἐλαφρῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.017, διάστιχ. 0.008. Μετὰ κενὸν διάστημα ὕψ. 0.19 ὑπ' αὐτὴν ὑπάρχουσι χαράγματα 4-5 στίχων, ἅτινα ἔχουσιν ἔμφασιν γραμμάτων, ἀμελέστατα κεχαραγμένων, ὡς τὰ τῆς ἀπελευθερώσεως Δ τῆς δημοσιευθησομένης ὑπ' ἀριθ. 382 ἐπιγραφῆς· ταῦτα φαίνεται ὅτι ἐσφυρηλατήθησάν ποτε καὶ νῦν δὲν διευκρινεῖται διὰ τοῦ ἐκτύπου οὐδὲν σαφές· ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ***β*** φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 375 ἐπιγραφήν, ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένην, ὕψ. γραμμ. 0.008 - 0.014, διάστιχ. 0.01· ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας ***γ*** φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 376 ἐπιγραφήν, βαθέως καὶ καλῶς κεχαραγμένην, ὕψ. γραμμ. 0.006-0.02, διάστιχ. 0.005.

374 (πρβ. IG IX² 1269 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 157).

Ταμιεύον[[τος]] τῆς πόλεος τὴν β' ἑξ(άμηνον) Ἐπιγόνου τοῦ Σω-
πάτρου, στρ(ατηγοῦντος) Δημητρίου τὸ β', μη(νὸς) Φυλλικοῦ λοι(πῶν) ε'.
Ἡ]ρακλείδης, ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ Νεικάδου τοῦ
Ἀσιδήμου, [ἔ]δωκεν τῇ πόλει τὰ γ[ε]ινόμενα τῆς ἀ-
5 πελευ[θ]ερώ[σ]εος δι(νάρια) ΚΒ<'.
(ἴσως ὑπόκειται ἐπιγραφὴ 4-5 στίχων ἐπὶ ὕψος 0.19)

375 (εἰκ. 14)

Ταμιεύοντος Λέων[τος τοῦ Εὐδήμου
τὸν ἐνιαυτόν, ἐπὶ στ[ρ]ατ[ηγοῦ Φρ.....
τος, μηνὸς (ἐξάλειψις—) [δεῖνα,
ὁ ἀπελευθερ[ω]θεὶς ὑπὸ Π[α - - - τοῦ
Φι[λ]ίπου [κα]ὶ Ὀλυν[π]ί[α]ς τῆς [Ξ - - - , ἔδω-
κεν τῇ [π]όλ[ε]ι [τὰ γ]εινόμε[να δη(νάρια) ΚΒ<'.
Β Ταμιεύοντο[ς] Λέοντος το[ῦ Εὐδήμου τὸν
ἐνιαυτ[ό]ν, ἐ[πὶ στρατη]γοῦ Φ[ρ - - - τος· δεῖνα - -
τρία, ἡ ἀπελευθ[ε]ρω[θ]εῖσα ὑ[πὸ Πα - - - - - -
τ]ο[ῦ Φ]ι[λίπ(π)]ου καὶ Ὀλυνπίας τῆς Ξ[- - - - μετὰ
Ν]ίκης κα[ὶ] Νει[κ]άτο[ρος τ]ῶν τέκ[νων μου, ἔδωκε
τῇ] πόλει τὰ [γ]ειν[όμε]ν[α δι(νάρια) ΚΒ<'.

376 (εἰκ. 15)

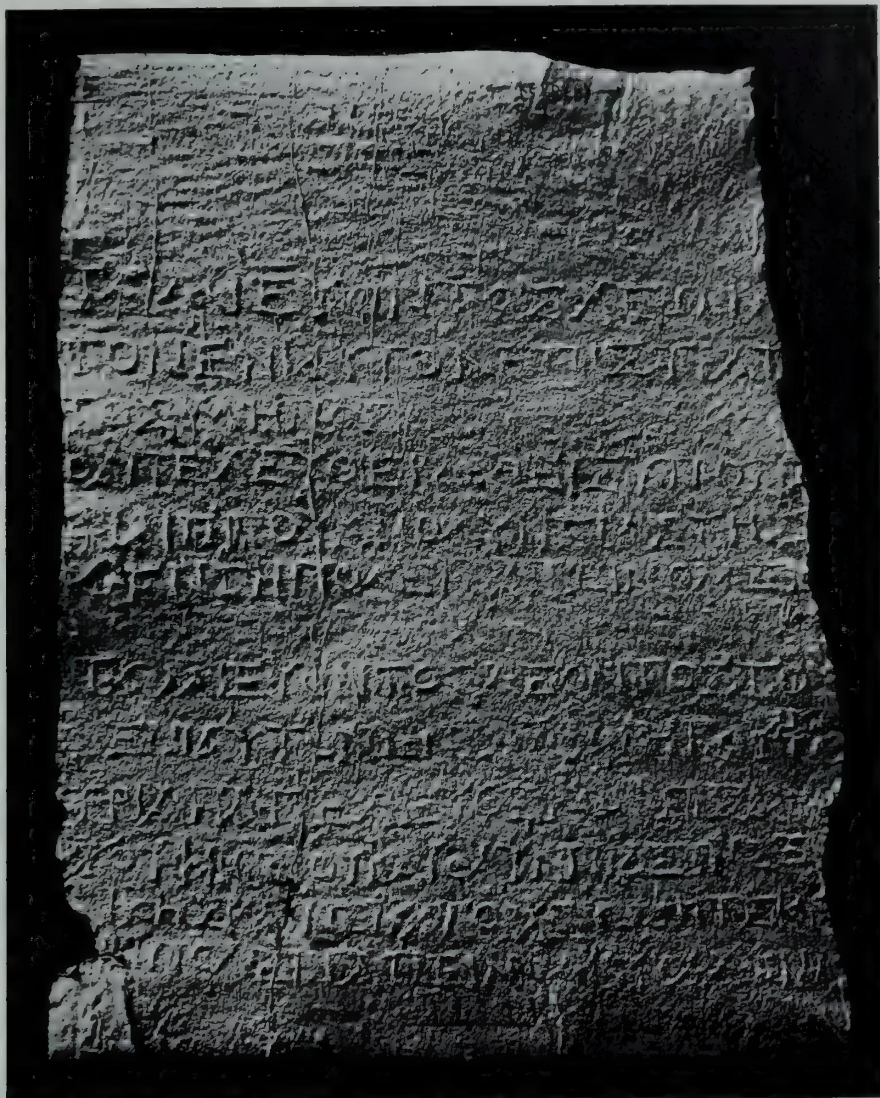
Α Ταμιεύοντος τῆς] πόλεος τὴν πρώ-
την ἑξάμηνον Παυ]σανίου τοῦ Δρεβελά-
ου, στρ(ατηγοῦντος) Ἰουλίου Ἀντι]πάτρου· μη(νὸς) Θεμισ-
τίου δεῖνι· Εὐτυχ]ίδης κὲ Ζώσιμος
καὶ δεῖνα, οἱ ἀ]πελευθερωθέντες
ὑπὸ δεῖνος τοῦ] Αὐτοβούλου, ἔδωκαν
τῇ πόλει ἕκαστ]ος αὐτῶν δη(νάρια) ΚΒ<'.

374· στίχ. 1-5. Τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ **ταμιεύοντος** παρέλιπεν ὁ χαράκτης, λόγῳ τοῦ ἐπιφερομένου **τῆς**, δὲν ἀπέδωκε δὲ βραχυγραφικῶς ἢ ἄλλως. Οἱ χρόνοι τοῦ ἀγνώστου ἄλλοθεν στρατηγοῦ **Δημητρίου** κεῖνται κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Β' μΧ ἑκατονταετηρίδος. Ὁ ἐλευθερωτὴς εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς τῷ ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ 378 δημοσιευθησομένῃ ἐπιγραφῇ ταμίᾳ· διότι τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δηλοῖ ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐπιγραφαὶ εἶναι τῶν αὐτῶν χρόνων περίπου.

375· ***(εἰκ. 14)*** στίχ. 1-2 Εἶναι φανερὸν ἔκ τε τῆς χαράξεως καὶ τοῦ περιεχομένου ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἀπελευθερώσεις Α καὶ Β ἐτελέσθησαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων· διὸ τὸ **Λέων** τοῦ στίχ 1 πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν οὐχὶ **Λεωνίδου** ἀλλὰ **Λέοντος**, ὡς κεῖται ἐν στίχ. 7, καὶ νὰ ἀποδῶμεν τῷ χαράκτῃ τὴν ἐκ συγχύσεως πρὸς τὴν ὀνομαστικὴν προελθοῦσαν δι' Ω ἀντὶ δι' Ο γραφήν· ἐμφανίζεται δὲ κάτω ἐν ἀριθ. 384 ταμίας **Εὔδημος** υἱὸς τοῦ **Λέοντος**· εὔλογον ἄρα εἶναι νὰ εἰκάσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἐν ἀμφοτέραις, μὴ διϊσταμέναις τοὺς χρόνους ὑπερμέτρως.

Ἐν στίχ. 2 μετὰ τὸ **τὸν ἐνιαυτὸν** δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸν τύπον τοῦ ἄρθρου **τὸν** ἐκ τῆς συρροῆς πολλῶν **τόν**· διότι καὶ ἐν στίχ. 8 ἔγραψεν ἄνευ αὐτοῦ· σημειωτέον δὲ ὅτι δὲν ἀναγράφεται ἑξάμηνος· δηλοῦται ἄρα διὰ τοῦ **τὸν ἐνιαυτὸν** ὅτι ἐταμίευσε **καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν**, ὡς ἀναγράφεται σαφῶς καὶ διαρρήδην ἐν ΑΕ 1916 σελ. 30. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν ΑΕ 1916 σελ. 93 παρατήρησις ἐναντίον ἐμοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀποδεξαμένου τὸ ὅτι ἐν ἐπιγραφῇ, λεγούσῃ «Ταμιεύοντος Λυσιμάχου τοῦ | Γαζαίου τὸν ἐνιαυτόν, στρατη|γοῦντος Κεφάλου», τὸ **τὸν ἐνιαυτὸν** δηλοῖ **καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν**, ὑπῆρξεν ἄτοπος· διότι, μὴ ἀναγραφομένης ἑξαμήνου, καθίσταται εὔλογον νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι τὸ ἁπλοῦν **τὸν ἐνιαυτὸν** δύναται νὰ δηλοῖ **καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν**.

375. στίχ. 2-6. Τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ ἐσώθη ἐν μὲν στίχ. 8 τὸ πρῶτον γράμμα Φ καὶ μετ' αὐτὸ μέρος καθέτου κεραίας τοῦ δευτέρου γράμματος, προσομοιάζοντος μάλιστα πάντων Ρ, ἐν δὲ στίχ. 3 τὸ τέρμα **τος**, ὅπερ ὅμως δύναταί τις

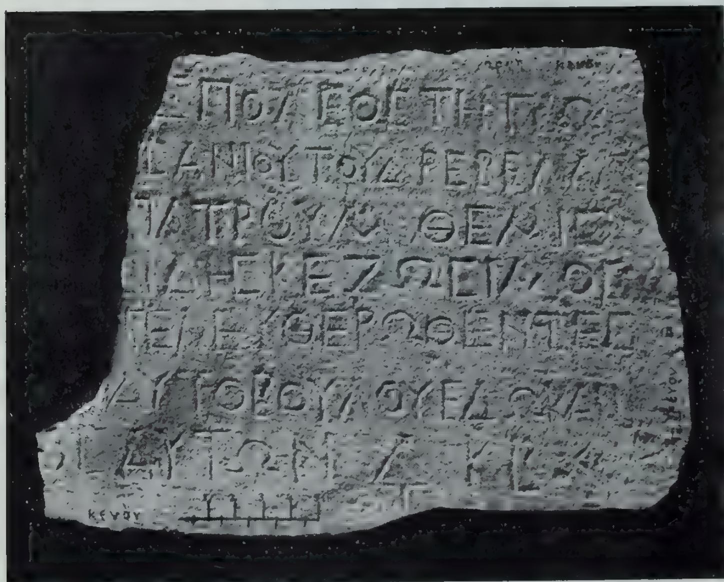
14: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 375.

νὰ ἀποδώσῃ τῷ στρατηγῷ ἢ τῷ τέρματι τοῦ πατρικοῦ τοῦ στρατηγοῦ· διὸ ἡ συμπλήρωσις καθίσταται δυσχερής, μὴ ὑπαρχόντων ἄλλως ὀνομάτων στρατηγῶν μετὰ πατρικῶν ἢ ἄνευ αὐτῶν, δυναμένων νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὰ περισωθέντα ἴχνη ταῦτα. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 5 ἐσώθησαν σαφῆ ἴχνη Π καὶ μετ' αὐτὸ μέρος λοξῆς κεραίας Α ἢ Λ. Ὅτι δὲ τὸ πατρικὸν τῆς ἐλευθερωτρίας ἤρχετο ἀπὸ Ξ, δηλοῖ ὁ στίχ. 10.

375. στίχ. 7-12. Διαφοραὶ τῆς ἀπελευθερώσεως Β πρὸς τὴν Α εἶναι ἡ παράλειψις τοῦ μηνός, ὅστις ὅμως διεγράφη ἤδη ἀπὸ τοῦ στίχου 3, καὶ ἡ προσθήκη τῶν τέκνων τῶν ἐλευθερωτῶν, ἅτινα δὲν ἀναγράφονται ἐν τῇ Α, καίτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐτελέσθη· αἰτίαν τούτου δυνάμεθα νὰ ὑπονοήσωμεν τὸ ὅτι ὁ ἐκεῖ ἀπελεύθερος θὰ ***παρέμενε*** παρὰ τοῖς τέκνοις. Ἐν στίχ. 10 ἐγράφη ἐν Π τοῦ ***Φιλίππου***· τὸ ἐν στίχ. 10-11 ὄνομα ***Νίκης*** δύναται νὰ λογισθῇ καὶ σύνθετον - - - ***νίκης***· τὰ πρὸ τοῦ Ι ἴχνη εἶναι ἀσαφῆ, ἴσως ἐκ Ν προερχόμενα. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 12 διακρίνεται μὲν ἴχνος τοῦ συμβόλου ϟ, ἀλλὰ τὰ μετ' αὐτὸ περισωθέντα ἴχνη φαίνονται οὐχὶ σαφῶς ἐκ ΚΒ<, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς λέξεως ***εἴ[κοσι]*** προερχόμενα· λόγῳ ὅμως τοῦ ἀμφιβόλου αὐτῶν καὶ τοῦ ἀσυνήθους τοιαύτης ἀναγραφῆς δὲν παρέθεσα ἐν τοῖς ἄνω οὕτω ταῦτα.

376· ***(εἰκ. 15)*** στίχ. 1-7. Τὰ περισωθέντα ἐν στίχ. 2-3, παραβαλλόμενα τοῖς διασωθεῖσιν ἐν ἀρ. 377 στίχ. 7-8 δύνανται μετ' ἀσφαλείας νὰ συμ-

πληρώσωσιν ἄλληλα, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀμφοτέρων τῶν ἐπιγραφῶν. ἐστρατήγησε δὲ ὁ **Ἰούλιος Ἀντίπατρος** περὶ τὰ μέσα τῆς β´ μΧ ἑκατονταετηρίδος, ἐγγύτατα τῷ *Δημητρίῳ*, διότι ἡ ὁμοιότης τῶν γραμμάτων τῆσδε καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 374 ἐπιγραφῆς εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ ὑπολάβωμεν μετὰ πιθανότητος ὅτι ἐχαράχθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 1 τὸ σωθὲν ἴχνος ὁμοιάζει μᾶλλον Ζ, ἤτοι [τῆ]ζ *πόλεος*, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ καὶ νῦν παρ' ἡμῖν μᾶλλον ὡς ζ προφορὰ τοῦ σ ἐν τοιαύτῃ θέσει εἶναι λίαν παλαιά. Ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ στίχ. 4 ἐσώθησαν ἴχνη Χ, δι' ὧν καθίσταται πιθανώτατον τὸ συμπληρωθὲν ὄνομα. Διὰ τὴν συμμετρίαν τοῦ χώρου φαίνεται εὔλογον νὰ θεωρήσωμεν ὑπάρξαν ἐν στίχ. 5 καὶ ὄνομα τρίτου ἀπελευθέρου.

15: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 376.

Ἀριθ. 377.378.379. (ΜΕ 39+44 τὸ ***α,β,γ***). Σπόνδυλος ἢ βάσις παραστάδος, μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἐκ δύο τμημάτων, μόλις περὶ τὸ μέσον ἐλάχιστα ἁρμοττόντων ἀλλήλοις, διότι πολὺ μεταξὺ αὐτῶν ἀπεκόπη, σχηματισθεὶς ἀκέραιος, τὴν ὀπίσω πλευρὰν ἀπεσχισμένος, ὁμοιότατος τῷ προηγουμένῳ καὶ κατὰ τὰς διαστάσεις ἀντίστοιχος· καταλήγει πάντοσε εἰς ἠπίως προεξέχον γεῖσον, τὰ πολλὰ ἀποσχισθὲν καὶ ἀποτριβέν· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας ὑπάρχει ἀβαθὲς αὐλάκιον πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἁρμογὴν ἑτέρου λίθου δι' ἐγχύσεως μολύβδου.—Ὑψ. 0.78, πλάτ 0.575, πάχ. 0.58.

Ἀπετείχισα τὸ μὲν μεῖζον τμῆμα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοίχου τῆς ἐν Δούχλιστα ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Σωτῆρας, τὸ δ' ἔλασσον ἔκ τινος κτιστοῦ βόθρου, κοινῶς στέρνας, τῆς παρὰ τὴν ἐκκλησίαν Ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ αὐτοῦ χωρίου κρήνης, τὴν δὲ ἰσχυρῶς ἐπικειμένην ἐπ' αὐτῶν ἄσβεστον ἀπεκόλλησα.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 377 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1—6 μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.013-0.023, διάστιχ. 0.01, ἀπὸ δὲ στ. 7-10 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.008-0.014, διάστιχ. 0.005, ἀπὸ δὲ στίχ. 11-21 ἴσως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ χαράξαντος τὴν ἀπελευθέρωσιν Α μετρίως βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.018-0.023, διάστιχ. 0.009· αἱ ἐπιγραφαὶ πᾶσαι ἀπετρίβησαν οἰκτρῶς, περὶ τὸ μέσον μάλιστα, ὑπό τε τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ὑπ' ἀνθρώπων, χαραξάντων δι' αἰχμηρῶν ὀργάνων ποικίλας ἀστεροειδεῖς γραμμάς, πρὸς παιδιὰν ἢ διάπειραν ἀναγραφῆς τῶν ἑαυτῶν ὀνομάτων κατὰ τὴν παρὰ τῷ λαῷ συνήθειαν. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ***β*** φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 378 ἐπιγραφήν, χαραχθεῖσαν ἀπὸ μὲν στίχ. 1-6 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.014-0.019, διάστιχ. 0.003, ἀπὸ δὲ στίχ. 7-15 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου, μετρίως βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.013-0.02, διάστιχ. 0.005, ἀπὸ δὲ στίχ. 16-25 ὑπὸ τρίτου, βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.015, διάστιχ. 0.004· κατὰ τὸ τέρμα τῶν στίχ. 4-11 ὁ Heuzey (Mont Olympe σελ. 474 ἀριθ. 13) εἶδε πλείονα γράμματα, ἅτινα νῦν ἐλλείπουσιν, ἀποκοπέντος τοῦ λίθου· ἐθεάσαμεν δ' ἐκτὸς ἀγκυλῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Heuzey ὀφθέντα. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας ***γ*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 379 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1-7 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.008-0.015, διάστιχ. 0.01, ἀπὸ δὲ στίχ. 9-18 ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου· ὕψ. γραμμ. 0.01-0.021, διάστιχ. 0.016, ἀπὸ δὲ στίχ. 20-26 ὑπὸ τρίτου, ἀβαθῶς καὶ λίαν ἀμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0.012-0.017, διάστιχ. 0.007· τὰ γράμματα τῆς τελευταίας ταύτης ἀπελευθερώσεως ἀπετρίβησαν καὶ ἐφθάρησαν ἱκανῶς.

2 10 25

377 (πρβ. IG IX² 1270 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 158)

Α Ταμιεύοντ[ο]ς τῆς πόλεως τὴν [πρώ-
την ἑξ[ά]μηνο[ν Ν]ικολάου τοῦ [Ε]ὐ[θυ-
δήμου, στ[ρατηγ]ο[ῦντο]ς [Ἑρ]μίου· μη(νὸς) [Ἰτ]ων[ίου
δ]ί· Φιλημ[ά]τιο[ν], ἡ ἀ[πελευθερωθεῖσα
ὑπ[ὸ] Φιλι[ν]ίου [τ]οῦ Ἡ[ρα]κ[λεί]δο[υ, ἔδω-
κε τῇ πόλι [τὰ] γιν[ό]μενα [(ἐκ τοῦ νόμου;) δη(νάρια) ΚΒ<΄.
Β Στρα(τηγοῦντος) [Ἰ]ουλ(ίου) [Ἀ]ν[τιπά]τ[ρ]ου· τ[αμιε]ύο[ντος τῆς πόλε]ος τὴ[ν πρώ-
την [ἑξ]ά[μη]νον Πα]υ[σανίου τ]οῦ Δ[ρεβελάου· δεῖνα - -]ο[- -
άο[υ, ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ δεῖνος τ]οῦ Ν[ι-
κ]οβ[ούλ]ου, [ἔδωκε τῆι] πόλ[ει τὰ γινόμενα δη(νάρια) ΚΒ<΄.
Γ Στρ(ατηγοῦντος) Α[ἰ]λ[ι]ο[νοῦ Φιλίσκου;
τ]αμι[εύοντος τῆς πόλεως τὴν — ἑξάμ-
ην[ον - -]ν[- - -]· μη(νὸς) [Ἑρμα;]ί[ου
πρό[τηι]· Ξά[νθη καὶ δεῖνα, αἱ ἀπε-
λευθ[ερωθεῖσαι ὑπὸ - - -]ώρα[ς,
συντ[η]ρ[οῦ]ντο[ς Εὐ]δή[μ]ο[υ] τοῦ Φι[λώ-
του, τοῦ [ἀν]δρὸς [αὐτῆ]ς [καὶ Ζ-
ω]π[υ]ρ[ίων]ος [το]ῦ . . . π . αυ - - - - -
. . ρο . . . μ . . . . [α]υ . . . σ . . . . ρσ - - -
. . μ]οστράτου, [ἔ]δ[ωκαν τῇ] πόλ[ει
ἑκά]στ[η] τὰ γινόμ[ενα δη(νάρια) ΚΒ<΄.

378 (πρβ. IG IX ² 1274 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 160-161)

Α Ταμιε[ύοντος τῆς πό(λεως) τὴν πρ]ώτην ἑ[ξά-
μηνον [Στρατονίκου τ]οῦ Φιλ[ίπ-
που, στρ(ατηγοῦντος) [Ἀργείου τὸ] δ(εύτερον)· μη(νὸς) Ἀπο[λλω-
νίου ἐνβο[λίμου δεῖνι]· Πασίφιλος, [ὁ] ἀπε-
λευθερωθ[εὶς ὑπὸ Ε]ὐμήλου τοῦ [Λ]εά[νδρου, ἔδω-
κεν τῇ πό(λει) (δηνάρια) [ΚΒ <΄. ❧
(κενὸν ὕψ. 0.07)
Β Ταμιεύον[τος] τῆς πόλε[ως τὴν
α΄] ἑξάμην[ον Νε]ικάδα το[ῦ Ἀ[σι]δ[ή-
μου — σ[τρ(ατηγοῦντος Γραικηΐου Γενν]αίου· μηνὸς Ἑρ[μαί]ου
— (ἐξάλειψις) ὀ[γ]δ[όηι καὶ εἰκοσ]τῇ· Γενε[ά, ἡ ἀπελευθε-
ρωθῖσα ὑπ[ὸ . . . α]σιβού[λου τοῦ - - -
άνδρου κα[ὶ - - -] ὡς Μ[ενεσ-
τράτου τῆς [γυναικὸς κ]αὶ Λ[ε - - - τοῦ Μενε-
στράτου, [ἔδωκεν] τ[ῆι πόλει τὰ γινό-
μενα δη(νάρια) Κ[Β<΄.
Γ Ταμιεύοντο[ς τῆς πόλεως τὴν—ἑξάμη-
νον Ἀδύμο[υ τοῦ δεῖνος, στρ(ατηγοῦντος) (Κλεομά)-
χου· μη(νὸς) Θύο[υ δεῖνι· δεῖνα, ἡ ἀπελευθερω-
θῖσα ὑπὸ Ἀρ[ι - - - τοῦ δεῖνος, ἔδωκε τῆι πό(λει)
τ]ὰ γινόμε[να δη(νάρια) ΚΒ<΄.
Δ Ταμιεύον[τος τῆς πό(λεως) δεῖνος τοῦ δεῖνος
τὴν πρώτη[ν ἑξάμηνον, στρ(ατηγοῦντος) (Σωσάν)-
δ]ρου μη(νὸς) Θεμ[ιστίου δεῖνι· δεῖνα, ἡ ἀπελευ-
θερωθεῖσ[α ὑπὸ δεῖνος τοῦ δεῖνος, ἔδω-
κεν τῇ πόλ[ει τὰ γινόμενα δη(νάρια) ΚΒ<΄.
(κενὸν καὶ τέρμα)

379

Α Ταμιεύοντος τῆς πόλεως Εὐδήμο]υ τοῦ Ἀ[δαί-
ου τὴν Β΄ ἑξάμηνον, σ]τρατηγοῦ[ν-
τος Ἀργείου μη]νὸς Ἰτωνί[ου
δεῖνι· δεῖνα, ὁ ἀ]πελευθερω-
θεὶς (-εῖσα) ὑπὸ - - - - ι]βούλης καὶ Νο[.
- - - τῶν - - - ε]οδώρου, ἔδω-
κε τῆι πόλει τὰ γινόμεν]α δεινάρια ΚΒ ὀ(βολοὺς)
[8] [(τέσσαρας)].
Β Ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) Σ]ωσιβίου το[ῦ
δεῖνος, στρ(ατηγοῦντος) Ἀγαθάνορ]ος τοῦ
Εὐρυδάμαντ]ος· Αὐ[το-
- - - ὁ ἀπελευθερωθεὶς (-εῖσα) ὑπὸ - - - ι]θέου
τοῦ - - - - -]νος —(κενὸν)
Γ ἔδωκε τῆι πόλει δεινάρια ΚΒ<΄—Καὶ Σ]ωσύλος [ὁ
ἀπελευθερωθεὶς ὑπ]ὸ Δημο[φ]ί-
λου τοῦ δεῖνος Ἀ]ζωρια [σ-
τοῦ, ξενικῆι, ἔδωκε τῆι] πόλει
τὰ γινόμενα δεινά]ρια Κ
[19] [Β<΄] — (κενὸν ὕψ. 0.05).
Δ Ταμιεύοντος τῆς πόλεως] τὴν δευ-
τέραν ἑξάμηνον Ἐπιγόνου τ]οῦ Σωπά-
τρου, στρατηγοῦντ]ος
Δημητρίου τὸ β΄ μηνὸς - - - - · - - - ξ]έν[η], ἡ ἀ[πε-
λευθερωθεῖσα ὑπὸ] Τ[ί]τ[ο]υ
[25] [(τοῦ) δεῖνος, ἔδωκε]
26 τῆι πόλει δη(νάρια) ΚΒ]<΄.

377· στίχ. 1-6. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α ἐχαράχθη διὰ μεγάλων γραμμάτων, ὧν πολλὰ εὐδιάκριτα· διὸ τὰ πλεῖστα αὐτῆς συνάγονται ἀσφαλῶς. Τοῦ πατρικοῦ τοῦ ταμίου διακρίνονται τῆς μὲν ἀρχῆς μόλις σκιώδη ἴχνη ΕΥΟ, τοῦ δὲ τέρματος σαφὲς *δήμου*, τοῦ δὲ στρατηγοῦ διέκρινα ΕΓΜΙΟΥ, ἐξ οὗ ἀποκρούεται μὲν ὁ ἐν ΑΕ ἔ. ἀ. διαγνωσθείς ποτε *Ἀργεῖος*, βεβαιοῦται δὲ ὁ στρατηγὸς ***Ἑρμίας***, γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῶν Γόννων, προσομοίου σχήματος γραμμάτων, ἐν IG IX² 1044c · συμβαίνει πρὸς τούτοις νὰ ἀναγράφηται ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 385 ἐπιγραφῇ ταμίας τῆς α΄ ἐπίσης ἑξαμήνου ἐν Δολίχῃ ἐπὶ στρατηγοῦ ***Ἀργείου*** ὁ ***Εὔφορβος***· δὲν δύναται ἄρα ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῇ νὰ ὑπάρχῃ ὁ στρατηγὸς οὗτος. Τὰ ἐν στίχ. 4-6 εἶναι σχεδὸν ἀσφαλῆ μόνον ἐν στίχ. 6 μετὰ τὸ *γινόμενα* φαίνεται ὑπάρχον κενὸν μᾶλλον ἢ γράμματα ἀποτριβέντα.

377· στίχ. 7-10. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης τὰ γράμματα εἶναι λίαν μικρὰ καὶ οἰκτρῶς ἀποτετριμμένα· ἐν τούτοις οἱ στίχ. 7-8 φαίνονται καλῶς διαγνωσθέντες καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν ἀριθ. 376 ἀσφαλῶς συμπληρωθέντες ἀμοιβαίως: Ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ ταμίας εἶναι βέβαιοι, σωθέντων ἐπαρκῶν πρὸς διάγνωσιν αὐτῶν γραμμάτων.

377· στίχ. 11-21. Ἡ ἀπελευθέρωσίς αὕτη Γ ἐχαράχθη διὰ μεγάλων γραμμάτων, ὡς ἡ Α, πιθανῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου τεχνίτου· οἱ ἐν Α-Β-Γ ἄρα στρατηγοὶ εἶναι εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς συνεχῆ ἔτη· ταύτης ὅμως ἀπετρίβησαν τὰ πλεῖστα τῶν γραμμάτων· ἡ διάγνωσις καὶ συμπλήρωσις τοῦ στρατηγοῦ δὲν εἶναι ἀσφαλής βλ. περὶ τούτου ἀριθ. 384. Τὰ ἀπὸ τοῦ στίχ. 14-17 εἶναι ἀσφαλέστερα, βέβαιον δὲ τὸ ***συντηροῦντος***, ὅπερ νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι· δηλοῖ δὲ ἡ *συντήρησις* αὕτη τὸ ὅτι ἡ ἀπελευθέρα ἀνῆκε μὲν τῇ κυριότητι τῆς συζύγου, δὲν ἠδύνατο ὅμως μετὰ τὸν γάμον τῆς κυρίας αὐτῆς νὰ

ἀπελευθερωθῇ ἐγκύρως ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ τοῦ συζύγου τῆς κυρίας· ὁμοίως ἐπὶ ἀνηλίκων εἴδομεν ἐν ΑΕ 1917 σελ. 25 στίχ. 17-18 ὁμοίαν ἔκφρασιν ἀπελευθερουμένης ὑπό τινος «**μετὰ τῆς γνώμης**» τοῦ πάππου καὶ ἐπιτρόπου αὐτοῦ· ἐν τοῖς στίχ. 17-20 δὲν διαγιγνώσκεταί τι ἀσφαλές· θὰ ὑπέκειτο ὅμως διασάφησις τῆς **συντηρήσεως** ταύτης καὶ ὑπ' ἄλλων συγγενῶν, βεβαίως τῶν τέκνων, ἢ **παραμονῆς** τῶν ἀπελευθέρων, αἵτινες ἐκ τοῦ στίχ. 21 δηλοῦται ὅτι ἦσαν δύο τοὐλάχιστον.

378· στίχ. 1-6. Ἐκ τοῦ στίχ. 3 δηλοῦται ὅτι ὑπόκειται στρατηγός, **τὸ δ'** στρατηγήσας· τοῦτο δὲ δηλοῖ **τὸ τέταρτον**, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ χαράκτης, συμφώνως τῷ ἀντιγράφῳ, ἀνέγραψε τὸ γράμμα τοῦτο πρὸς δήλωσιν **τὸ δ(εύτερον)**, καίτοι θὰ παρέμενε μονήρης ἡ βραχυγραφία αὕτη, ἅτε δηλουμένων τῶν τὸ δεύτερον στρατηγούντων διὰ τοῦ **τὸ β'**· ἐξ ἄλλου ὅμως ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσωμεν στρατηγούς, **τὸ τέταρτον** στρατηγήσαντας τούτων ὅμως γιγνώσκομεν ἄχρι τοῦδε μόνον ἕνα, τὸν Ἀπολλόδωρον ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ 30 πΧ χρόνοις, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 9 καὶ 24 σημειωθέντα· οὗτος ὅμως, ἀσφαλῶς χρονολογουμένης τῆς στρατηγίας ταύτης διὰ τοῦ ἔτους 41-42 μΧ, δὲν ὑπόκειται ἐνθάδε, τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, καὶ δὴ τοῦ ἐν στίχ. 6 εὐκρινῶς τὰ πολλὰ διασωθέντος συμβόλου τῶν δηναρίων ✱ δηλοῦντος χρόνους τῆς Β' ἢ Γ' μΧ ἑκατονταετηρίδος. Διὰ ταῦτα καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 384 στίχ. 22 ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ ταμίας **Στρατόνικος Φιλίππου** ἐπὶ στρατηγοῦ **Ἀργείου τὸ β'** (= δεύτερον), δὲν θεωρῶ ἀπίθανον τὸ ὅτι ὑπόκεινται οἱ αὐτοὶ καὶ ἐνθάδε ταμίας καὶ στρατηγός, δοθέντος ὅτι τὸ ἐν στίχ. 3 Δ ἔχει τινὰ ἴχνη ὑπερκείμενα καὶ ὑποκείμενα Δ ὡς ἐν ἀριθ. 410.

378· στίχ. 7-15. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ ταμίου εἶναι ἀσφαλής· ὁ αὐτὸς βεβαίως **Νεικάδας Ἀσιδήμου** ἀναγράφεται ὡς ἐλευθερωτὴς ἐν ἀριθ. 374. Ἐν στίχ. 8 πρὸ τοῦ **-αίου** ἐσώθη ἴχνος ἁρμόττον μάλιστα Ν καὶ Ξ πρὸ αὐτοῦ (βλ. ΑΕ 1913 σελ. 161)· οὕτω διαγιγνώσκεται σαφῶς ὁ στρατηγὸς **Γραικήιος Γενναῖος**, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1917 σελ. 24. Ἐν στίχ. 11 τὸ ὄνομα τοῦ ἐλευθερωτοῦ ἦτο Νεικ. (**Μν. Ἀγ-** κτλ.) **ασίβουλος**, διότι ἴχνος Α ἐσώθη· ἡ δὲ σχέσις τῶν ἐλευθερωτῶν εἶναι συζύγων, προσφωνουμένων πατρόθεν κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ ἀδελφοῦ τῆς συζύγου· ἐν τέλει τοῦ στίχ. 13 διεκρίναμεν ΑΙΛΕ, ἱκανῶς ἀποτετριμμένα, ἐν τέλει δὲ τοῦ στίχ. 14 ΝΤ-Ι, δι' ὧν συνάγονται ἀσφαλῶς τὰ τεθέντα

378· στίχ. 16-20. Ὡς πιθανὸν στρατηγὸν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἐν στίχ. 18 **Κλεόμαχον**, ἀπαντῶντα ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Ὀλοοσσόνος IG IX$_2$ 1297. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 19 ἐσώθη ἴχνος Ι.

378· στίχ. 21-25. Τῶν οὐσιωδῶν σωθέντων ἀριστερά, ἡ διατύπωσις τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης ὡς ἄνω φαίνεται ἱκανῶς ἀσφαλής· τὸ ἐν στίχ. 23 ἄρα τέρμα ἀνήκει τῷ ὀνόματι τοῦ στρατηγοῦ· διακρίνεται δὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 23 ἴχνος γράμματος, ἀσφαλῶς μὲν μὴ προερχομένου ἐκ Τ, πιθανώτατα δ' ἐκ Δ, συγκεκλεισμένων λοξῶν κεραιῶν· κατὰ ταῦτα εἰκάζομεν ὅτι δύναται νὰ ὑπόκειται ὁ στρατηγὸς **Σώσανδρος** (ὁ Γ'), περὶ οὗ βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ΑΕ 1917 σελ. 125.

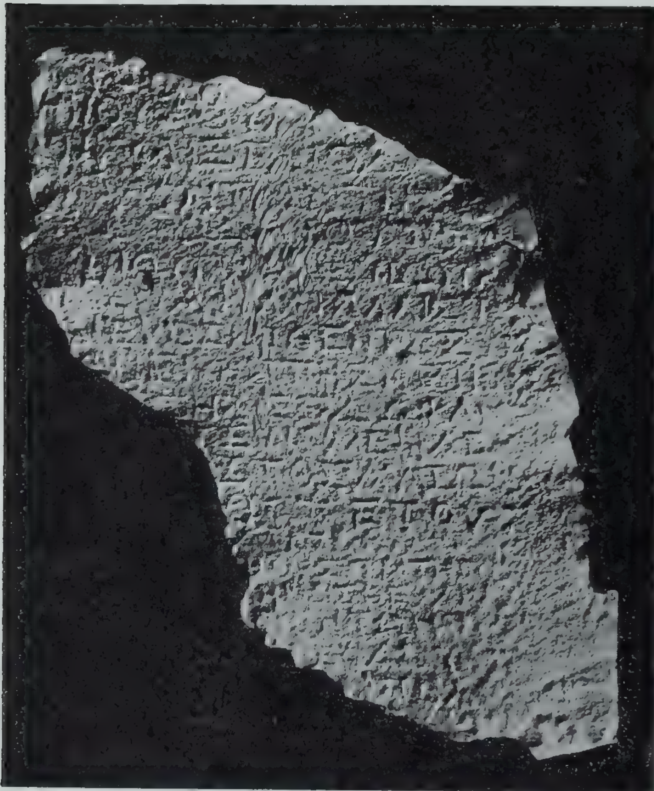
379· στίχ. 1-[8]. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α ἀνήκει τοῖς πΧ χρόνοις, ὡς δηλοῖ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ἡ χρῆσις βραχυγραφίας καὶ συμβόλων Ο Ξ Ξ πρὸς δήλωσιν τοῦ ὀ(βολοὺς) (τέσσαρας), περὶ ὧν βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 361 σημειούμενα· αἱ συμπληρώσεις τοῦ ταμίου καὶ τοῦ στρατηγοῦ ἐγένοντο κατὰ τὰ ἐν ἀριθ. 384 στίχ. 18-19 ὑπάρχοντα. Ἐν στίχ. 5 μετὰ τὸ σαφῶς θηλυκὸν ὄνομα δὲν ἕπεται τὸ πατρικὸν διὰ τοῦ **τῆς**, ἀλλὰ τὸ **καὶ Νο- -**, ἐξ ὧν δηλοῦται ὅτι οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἀδελφοί, ὡς τέκνα τοῦ ἐν στίχ. 6 **Κλ-(Θ-)εοδώρου**

379· στίχ. 9-[19]. Ἐκ τῶν ἐν τέλει τοῦ στίχ. 10 περισωθέντων γραμμάτων, ἀσφαλῶς τῷ ὀνόματι τοῦ στρατηγοῦ ἀνηκόντων, ὧν διεσώθη σαφῶς ὁ κύκλος τοῦ Ρ, συμπεραίνομεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ περιφήμου **Ἀγαθάνορος τοῦ Εὐρυδάμαντος**, τῆς ἐκ Γόμφων μεγάλης οἰκογενείας, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1917 σελ. 9. Ἐν στίχ. 16 εἶναι σαφὲς τὸ **Ἀζωριαστοῦ**· τὰ ἐρείπια ἄρα πόλεως, ἐν οἷς εὑρέθη ὁ λίθος, δὲν δηλοῦσι τὴν **Ἄζωρον**, ἀλλ' ἑτέραν πόλιν· διότι ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει δὲν θὰ ἀνεγράφετο τὸ ἐθνικόν· ἐπίσης ὁ ἐν ἀριθ. 361 στίχ. 20 ἀναγραφόμενος Λαρισαῖος ὡς **οἰκῶν ἐν Δολίχῃ**, δηλοῖ ὅτι ἡ ἀρχαία πόλις δὲν εἶναι ἡ *Δολίχη*, διότι ἐπίσης δὲν θὰ ἀνεγράφετο· οὕτω διασαφεῖται καὶ ἐκ τούτων ἡ θέσις τῶν δύο πόλεων, περὶ ἧς βλ.

τὰ προειρημένα ἐν ἀρχῇ τῆσδε τῆς πραγματείας. Πρὸς τούτοις τὸ ἐν IG IX$_2$ 589 συμπληρωτέον [*ἡ πόλις Ἀ*]*ζωριαστῶν*, διότι τὸ προκριθὲν ὑπὸ τοῦ Hiller **Ζωριαστῶν** δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ ἐπαρκῶς

379· στίχ. 20-26. Τὸ τυπικὸν τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Δ, καθ' ὃ προδηλοῦται ἡ ἑξάμηνος, ἕπεται ὁ ταμίας τοῦ ἔτους καὶ μετ' αὐτὸν ἀναγράφεται ὁ στρατηγὸς εἶναι τὸ σύνηθες. Κατὰ ταῦτα τὸ ἐν στίχ. 29 *Σωπα* ἀνήκει ὀνόματι ἢ πατρικῷ τοῦ ταμίου, ὅπερ καὶ σαφὲς ἴχνος Τ πρὸ τοῦ ΟΥ βεβαιοῖ. Κατὰ ταῦτα ἡ συμπλήρωσις δύναται κάλλιστα νὰ τελεσθῇ κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένῃ ὑπ' ἀριθ 374 ἐπιγραφῇ φερόμενα. Τοῦ στρατηγοῦ ἐσώθησαν ἴχνη ΔΙ-Μ. Τοῦ ἐν στίχ. 24 ἐλευθερωτοῦ διακρίνονται σαφῆ ἴχνη ΤΙΤΟΥ, τῶν δὲ ὑποκειμένων στίχ. 25-26 τὰ γράμματα ἔχουσιν ἀποτριβὴ ἰσχυρῶς.

Ἀριθ. 380 381 (εἰκ. 16·** ΜΕ 65 τὸ **α, β)

16: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 381.

Σπόνδυλος ἢ βάσις παραστάδος, μαρμάρου λευκοφαίου, ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκομμένος καὶ ἐλλείπων, ἔτι δὲ ἱκανῶς ἀπεσχισμένος. — Ὕψ. μετὰ τῆς ἀποσχίσεως 0 62 (ταύτης μόνης 0 25), πλάτ 0 61, πάχ. 0 32.

Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Δούχλιστα κρήνης, ἣν λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι ὅτι ἐποίησαν ἐξ ἐρειπίων τῆς παρακειμένης ἐκκλησίας Ἁγίας Παρασκευῆς.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἕδρας **α** φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ 380 ἐπιγραφήν, ἧς ἐλάχιστα ὑπελείφθησαν, τῶν πλείστων γραμμάτων τῆς ὅλης ἐπιγεγραμμένης ἐπιφανείας ἀποτριβέντων τελείως, ἔκ τινος πολυχρονίου χρήσεως, πιθανῶς τριβῆς ἐνδυμάτων πρὸς πλύσιν, τῶν γραμμάτων χαραχθέντων βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. 0.009-0.016 διάστιχ. 0.01. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ 381 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1-13 βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.15, διάστιχ. 0 006, ἀπὸ δὲ στίχ. 14-19 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πιθανῶς τεχνίτου, ἀλλὰ διὰ μικροτέρων γραμμάτων ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ 0.007-0.011, διάστιχ. 0.004. Αἱ ἐπὶ τῆς ὄπισθεν πλατείας καὶ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς ἕδρας ὑπάρχουσαί ποτε πιθανῶς ἐπιγραφαὶ ἀπετρίβησαν τελείως ἐκ τῆς προδηλωθείσης αἰτίας.

Α 380 (πρβ. IG IX² 1273 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 160)

[1] [Ταμιεύοντος τῆς πόλεως δεῖ]
1 νος τοῦ Ἀρισ]τοβ[ο]ύ[λου τὴν δεῖνα
ἑξάμηνον, ἐπὶ στρα]τηγοῦ Κ[εφ]άλο[υ· δεῖ-
να, ἡ ἀπελευθ]ερωθε[ῖ]σ[α ὑπὸ δεῖ-
νος τοῦ - - - -]χε[- - -, ἔδωκε τῆι
πόλει τὰ γ]εινόμεν[α δι(νάρια) ΚΒ<.
Ταμιεύοντος τῆς πόλεως τὴν πρώτ]η[ν ἑξά-
[7] [μηνον; κτλ. - - - - - - - - -].

381 (εἰκ. 16)

Α ῎Ε]το[υς - - - - - - Σεβασ-
τ]ήου [τ]οῦ α[ὐτοκράτορος, κατὰ στρα-
τ]η[γὸ]ν Ξενόδ[ωρον· μηνὸς δεῖνος· τα-
μι]ε[υό]ντων τ[ῆ]ς [πόλεως δεῖνος τοῦ δεῖνος
καὶ Θεο]δ[ώ]ρο[υ τ]ο[ῦ - - - - -
. . ν]ίου· Πα[ρ]μενίων Κ[αλλιστράτου καὶ
Παρ]ενα[φί]λα Καλλιστ[ράτου, οἱ ἀ-
πελ]ε[υθ[ερ]ωθέν[τε]ς ὑ[πὸ - - -
. . ο]ν[ε]ίκης τῆς [Ν]εικ[α - - - - -,
Σεβαστ]ήας, ἔδωκαν [τῆι πό-
λει τὰ γ]ε[ι]ν[ό]μενα ἐ[κ τοῦ
νόμου ἕκασ]τος αὐτῶν [δεινάρια
ΚΒ',] ὀ(βολοὺς) == (τέσσαρας). ῎Ετου[ς - - -
Β ῎Ετους - - - - - - - Σεβαστ]ήου, στ[ρ]ατηγο[ῦντος
Ξενοδώρου· μ]η[ν]ὸς Θεμι[στίου δεῖ-
νι· ταμιευ]όντων [τῆς πόλεως
δεῖνος καὶ Θ]εοδ[ώρ]ο[υ τοῦ - -
. . . νίου· δεῖνα, ὅ ἀ]π[ε]λ[ευθερω-
θεὶς ὑπὸ δεῖνος - - - -]ο[- - - - - κτλ.

380· στίχ. [1]-[7]. Ἐν στίχ. 1 διεκρίναμεν ΤΟΒ.Υ, ἐξ οὗ συνάγεται μετὰ πλείστης πιθανότητος τὸ πατρικὸν ὄνομα τοῦ ταμίου, ἀναμενόμενον ἐν τοιαύτῃ θέσει, ὡς δηλοῦσιν ἀσφαλῶς τὰ ἐπιφερόμενα στοιχεῖα τοῦ λοιποῦ τυπικοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως· τὸ κύριον ὅμως ὄνομα τοῦ ταμίου τούτου διαφεύγει καὶ δὲν δύναται νὰ συγκομισθῇ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἐπιγραφῶν τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ ἐν στίχῳ 3 στρατηγὸς δὲν εἶναι ὁ *Κύλλος*, ὡς θὰ ἐνόμιζέ τις ἐκ πρώτης ὄψεως, λόγῳ τῆς συχνοτάτης ἄλλως τε ἀναγραφῆς αὐτοῦ ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς· διότι τὰ περισωθέντα ἐπὶ τοῦ λίθου γράμματα ἐμφανίζουσιν ἴχνη ΚΕΛΛΟ· οὕτως ὅμως δὲν ὑπολείπεται χῶρος διὰ τὸ φ, ὅπερ φαίνεται ὅτι, παραλειφθὲν ἐν καιρῷ, προσετέθη μεταξὺ Ε καὶ Α, ἐνσφηνωθὲν μικρόν· δηλοῖ δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τοὺς πΧ χρόνους πάντως, καθ' οὓς ἐστρατήγησεν ὁ *Κέφαλος*, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 23 σημειωθέντα, ἐν ᾧ ἐκ τῶν πολλῶν στρατηγῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κύλλος* δυσχερῶς θὰ ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐστρατήγησεν ὁ *Κέφαλος* οὗτος. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 διέκρινα Λ μετὰ τὸ Σ, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ἔτι πρόκειται περὶ γυναικός Ἐν στίχ. 5 μόλις διατηροῦνται ἴχνη ΧΕ. Ἐν δὲ στίχ. 6 ὑπάρχουσιν ἴχνη ΤΗ τοῦ *τὴν* ἢ *πρώτην*, τῆς ἐντεῦθεν ἀρχομένης ἀπελευθερώσεως Β.

381· στίχ. 1-2. Ὅτι πρόκειται περὶ ἀναγραφῆς *ἔτους* δηλοῖ καὶ ὁ στίχ 13, ἔνθα ἐσώθη πληρέστερον ἡ λέξις αὕτη· ὅτι δὲ τὸ ἔτος τοῦτο καταριθμεῖται ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, οὐχὶ ἀπὸ τοῦ Κλαυδίου ἢ ἄλλου, βεβαιοῖ τό τε σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν συμβόλων ΟΞΞ ἤτοι *ὀ(βολοὺς)* (*τέσσαρας*), ἅτινα μόνον ἐπὶ ἐπιγραφῶν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Αὐγούστου συναντῶμεν, καὶ τὸ ἐν στίχ. 10 ἐπίθετον *Σεβαστήας*, δηλοῦν ἀπελευθέραν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν ΑΕ 1917 σελ. 9. Ἀλλ' ὁ καθορισμὸς τοῦ ἔτους δὲν καθίσταται δυνατός· τὰ ἑκατέρωθεν τέρματα τοῦ λίθου εἶναι σαφῆ καὶ περιορίζουσι τὴν δύναμιν τῶν γραμμάτων τῶν στίχων μέχρι τινὸς ὁρίου· ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι ἐκ τοῦ στίχ. 1 ὀλίγα ἐλλείπουσι, καὶ δὴ οὐχὶ πλείονα τῶν 10-15 γραμμάτων· ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ στίχ. 2 ἐσώθη σαφὲς ΟΥ, οὗ προηγεῖται Η, ἔχον τοξοειδῆ τὴν πρώτην κάθετον κεραίαν, οἵαν συνειθίζει νὰ χαράσσῃ ὁ τεχνίτης· τὸ γράμμα τοῦτο, μὴ ὂν μήτε Μ μήτε Ο μήτε Τ, ἐξ ὧν θὰ προέκυπτεν [*ἑβδόμ*]*ου*, [*ὀγδό*]*ου*, [*δυοκαὶ-(πεντεκαὶ* κτλ) *δεκά*]*του* ἢ ὁμοίου, ἀλλὰ πάντων μάλιστα Η, ὡς καὶ ἐν στίχ. 14 ἀσφαλῶς οὕτως ἐμφανίζεται, ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ συμπληρώσωμεν *σεβαστήου*· οὕτω λοιπὸν καλεῖται καὶ ἀπὸ τοῦ Σεβαστοῦ *ἔτος σεβάστηον*, ὡς ὁ ἀπελεύθερος αὐτοῦ καλεῖται *Σεβάστηος*, πόλις ἡ ἀπελευθέρα *Σεβαστήα* καὶ λοιπά, καὶ ὡς παρ' ἡμῖν τὸ ἀπὸ γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καταριθμούμενον ἔτος καλεῖται *Σωτήριον*· ὁμοίως ἐν JG IX_2 545 καλεῖται *ἔτος σεβαστόν*, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Ἐπειδὴ δ' ἐν τέλει τοῦ στίχ. 13 μετὰ τὸ ς τοῦ *ἔτους* διεκρίναμεν σκιώδη ἴχνη γράμματος, πρὸς τὸ Δ ἀποκλίνοντος, εἰκάζομεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναγράφηται τὸ δ[*έκατον*] ἢ δ[*ωδέκατον*] ἔτος τοῦ Αὐγούστου, ἤτοι τὸ 18-17 ἢ 16-15 πΧ, τῶν ἀμέσως πρὸ τούτων ἢ μετ' αὐτὰ ἐτῶν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὄντων γνωστῶν, ὡς δεικνύει ὁ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 149-150 πίναξ β', ὅστις δύναται ἐν τῷ παρόντι νὰ συμπληρωθῇ ὡς ἑξῆς:

27-26 πΧ. = IG IX^2 415 στ. 73 (πρβλ. καὶ 413 στ. 14), στρατηγὸς ὁ Αὔγουστος.
21-20 πΧ. = ἐμῶν Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν ἀριθ. 331 στ. 5. (στρατηγὸς *Ἵππαρχος*).
20-19 πΧ. = ἐμῶν Θεσσ. ἐπιγρ. ἀριθ. 332 στ. 2 (στρατηγὸς *Μενεκράτης* ὁ Α').
19-18 πΧ. = ἐμῶν Θεσσ. ἐπιγρ. ἀριθ. 339 στ. 2 (πρβλ. καὶ ἀριθ. 278 στ. 4. στρατηγὸς *Σώσανδρος* ὁ Α').
18-17 πΧ, = ἐμῶν Θεσσ. ἐπιγρ. 381 στ. 2 καὶ 13-14 (στρατηγὸς *Ξενόδωρος*).
16-15 πΧ. = ὡς ἄνω 18-17 πΧ, τὸ ἕτερον τούτων.
15-14 πΧ. = Ἀρχ. Ἐφ. 1913 σελ. 173 (στρατηγὸς *Πάμφιλος*) καὶ ἐμῶν Θεσσ. ἐπιγρ. ἀριθ. 257γ στ. 1 καὶ ἄνω ἀριθ. 361.
14-13 πΧ. = Ἀρχ. Ἐφ. 1913 σελ. 173 καὶ ἄνω ἀρ. 361 (στρατηγὸς *Ἀπολλόδωρος*).
9-8 πΧ. = ἐμῶν Θεσσ. ἐπιγρ. ἀριθ. 312 στ. 2 (στρατηγὸς *Πετραῖος* πρβλ. καὶ IG IX^2 1042 στ. 27).

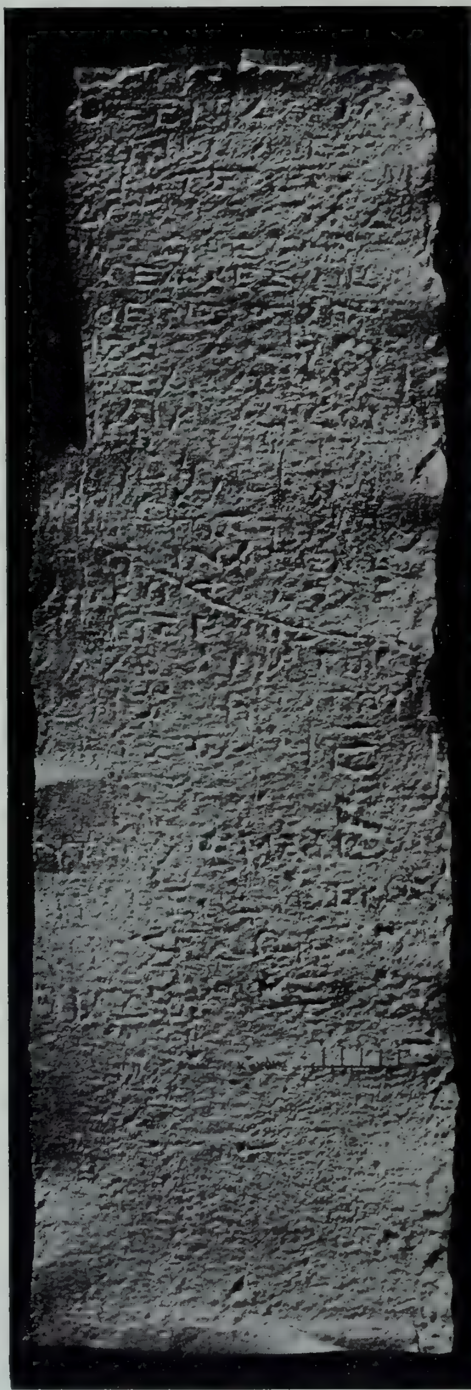
381· στίχ. 2-6. Μετὰ τὸ ΗΟΥ διακρίνεται ΤΟΥΑ, ὅπερ συνεπληρώσαμεν τοῦ α[*ὐτοκράτορος*],

μὴ εὑρόντες βελτίονα ἔκφρασιν· διότι καὶ ἐν IG IX₂ 415 στίχ. 73-78 ἀπαντᾷ «ἔτους τοῦ ἐπὶ *αὐτοκράτορος*»· ἐν στίχ. 13-14 παρελείφθη ἡ φράσις αὕτη ὡς περιττή· διότι ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ χώρου ἀποκρούει τὴν ἀναγραφὴν αὐτῆς τε καὶ τοῦ ἔτους ὁλογράφως. Ὁ στρατηγὸς *Ξενόδωρος* νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται ἡμῖν γνωστός. Τὸ ὄνομα τοῦ δευτέρου ταμίου βεβαιοῦται ἐκ τοῦ στίχ. 17, ἔνθα πρὸ τοῦ Ε ὑπάρχει σαφὲς ἴχνος κύκλου τοῦ Θ· τοῦ πατρικοῦ αὐτοῦ διακρίνονται ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 5 ἴχνη ἀσαφῆ ΑΝ, ὧν τοῦ Ν βεβαιότερα· ἐκ τούτων δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ μετὰ πιθανότητος *Πανσανίου*.

381· στίχ. 6-13. Οἱ ἀπελεύθεροι εἶναι δύο τοὐλάχιστον· ἐν τέλει τοῦ στίχ. 6 δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ *Κ*[*αλλιστράτου*], θεωρῶν ἀδελφοὺς τοὺς ἀπελευθέρους, ὅπερ πιθανόν, ἢ διὰ τοῦ *κ*[*αὶ*] νὰ προσθέσῃ τρίτου ἀπελευθέρου ὄνομα. Ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν τοῦ ὀνόματος *Παρμεναφίλα* πρβ. τὸ ἐν ΑΕ 1914 σελ. 4 ὅμοιον *Παρμεναρίστα* καὶ τὸν σημειωθέντα συμφυρμόν. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ στίχ. 8 καὶ ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ στίχ. 9, ἔνθα διακρίνονται ἴχνη Ο, ἐλλείπουσί τινα γράμματα, βεβαιούμεθα ὅτι τὸ ὄνομα τῆς ἐλευθερωτρίας ἦτο σύνθετον π.χ. ***Κλεονείκη***, ἢ μᾶλλον ***'Αγαθονείκη*** ***'Αριστονείκη*** κττ. πλειόνων γραμμάτων. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 10 ἐσώθη σαφὲς ἴχνος Τ, ἐξ οὗ τὸ ***Σεβαστήας*** βεβαιοῦται· ὅτι δὲ πλεῖστοι αὐτοκρατορικοὶ ἀπελεύθεροι τοῦ Αὐγούστου ἀπαντῶσιν, εἴπομεν ἐν ΑΕ 1913-1917 πολλαχοῦ.

381· στίχ. 13-19. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐν συνεχείᾳ τῇ Α γραφείσης ἀπελευθερώσεως Β ἐσημειώθη διὰ τῶν αὐτῶν τῇ προηγουμένῃ γραμμάτων, ἅτινα ἀπὸ τοῦ στίχ. 14 ἐσμίκρυνεν ὁ χαράκτης, ἴσως λόγῳ στενοχωρίας τοῦ ὑποκειμένου διαστήματος. Περὶ τοῦ ἐν στίχ. 13-14 ***ἔτου***[***ς δ***(***ωδ-***)***εκάτου σεβαστ***]***ήου*** εἴπομεν εὐθὺς ἐν τοῖς ἄνω· τῶν λοιπῶν αἱ συμπληρώσεις εἶναι ἀσφαλεῖς.

Ἀρ. 382. 383. (Εἰκ. 17 ΜΕ 91 τὸ ***α, β).*** Σπόνδυλος ἢ βάσις παραστάδος μαρμάρου ὑπομέλανος, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένος· κάτω λήγει πάντοσε εἰς ἠπίως προεξέχον γεῖσον, ἀποτριβὲν τὰ πολλά· ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας ὑπάρχει μικρὸς τόρμος πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἁρμογὴν ἑτέρου ὁμοίου λίθου δι' ἐγχύσεως μολύβδου.

17: ἐπιγραφὴ ἀριθ. 383

—Ὕψ. 0·80, πλάτ. 0 635, πάχ. σωθὲν 0.24. Ἀπετείχισα ἔκ τινος ἐκκλησιδίου, κειμένου ἐγγὺς τοῦ χωρίου *Δελίνιστας*.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἐπιφανείας εἶναι ἀβέβαιον, ἂν ἔφερεν ἐπιγραφήν· ἴσως ἡ ὑπάρχουσά ποτε ἀπεξέσθη ἐπίτηδες, ἢ ἐξηφανίσθη διὰ μετεξεργασίας ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἕδρας ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 382 ἐπιγραφή, ἀφεθέντος ἐκ τῶν ἄνω κενοῦ ὕψ. 0.04, ἀπὸ

μὲν στίχ. 1-4 διὰ μικροτάτων γραμμάτων ἀβαθέστατα καὶ ἀμελῶς οὕτως, ὥστε, ἐάν τις δὲν καταβάλῃ ὀξεῖαν προσοχήν, δὲν θὰ διακρίνῃ σχεδὸν οὐδέν· ὕψ. γραμμ. 0.004-0.01, διάστιχ. 0.009, ἀπὸ δὲ στίχ. 5-9 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἴσως τεχνίτου ὁμοίως ἀβαθέστατα καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.007-0.01, διάστ. 0.009, ἀπὸ δὲ στίχ. 10-15 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμ. 0.01-0.02, διάστιχ. 0.007, ἀπὸ δὲ στίχ. 16-20 ὑπὸ τρίτου ἀβαθῶς καὶ ἐσχάτως ἀμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0.011-0.02, διάστιχ. 0.019. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 383 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1-19 βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ἀπὸ δὲ στίχ. 20-23 βαθύτερον καὶ ἐπιμελέστερον ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου. Οὔσης ὅμως ἐκτεθειμένης εἰς τὸ ὕπαιθρον τῆς ἕδρας ταύτης, ἐπεκαλύφθησαν τὰ γράμματα ὑπὸ στρώματος λειχήνων, οὓς μετὰ πολλῆς δυσχερείας καὶ οὐχὶ ἐντελῶς ἀπεκόλλησα, ἐλλείψει τῶν ἀπαιτουμένων ὀξέων· διὸ δύναταί τις δι' ἐπιμελεστέρου καθαρμοῦ νὰ συναγάγῃ πλείονα γράμματα, καίπερ ἰσχυρῶς ἀποτετριμμένα, ὧν ὕψ. 0.008-0.015 διάστιχ. 0.007.

382 (πρβ. Bull. de Corr. Hell. 1911 σελ. 240 ἀριθ. 10
καὶ ΑΕ 1913 σελ. 181-182).

Α Τ[αμ]ιεύοντο[ς τῆς] (πό)[λ]εως Εὐ[β - - - ἐν στρατηγῶι
Ἀ]ντιγό[ν]ω· [Ἀ] δέ[α] Ν [ικ - - - - - -, αἱ ἀπηλευθερω-
μ]έν[αι ὑπὸ δεῖνος - - - - - - - - - - - -
- - - -]ο[- - κτλ. - - - - - - - - - - - - - - - -.

Β Τ]αμ[ιεύ]οντ[ος τ]ῆ[ς π[όλεως, (Κλαουΐου Ἀγγρίππου) στρατη-
γ]οῦν[τ]ο[ς Ἀν]δρ[ομ]έν[ους, μηνὸς
Ἀ]πολλ[ωνίου· Ἀφ]ρο[δ]είτη, ἡ ἀπηλευθερωμέ-
ν]η ὑπο Δ[ι—]ονυσίο[υ τοῦ - - - - - -
ο]υ, ἔδωκε τ[ῆι π]όλι τὰ γε[ινόμενα δη(νάρια) ΚΒ<'.

Γ Τ]αμιεύοντος [τῆς πόλεως τὴν
β'] ἑξάμηνον Εὐ[- - - - - -
ἐν στρ ατ]ηγῶ Κύλλ[ωι Εὐβιότου·
Ἀντιγένης ὁ ἀ[πελευθερωθεὶς ὑ-
πὸ Εὐδήμου τοῦ [Ἀ(Λ) - - - -, ἔδωκε τῆι πό-
λει τὰ γεινόμενα [δη(νάρια) ΚΒ<',
(κενὸν ὕψ. 0.06)

Δ Τ[αμ]ι[ε]ύοντος τῆς [πόλεως τὴν - -
ἑ]ξάμηνον Ἀντιγ[ένους· μηνὸς
Ἀγ[αγ]υ[λ]ίου ἑ[βδ]ό[μηι· δεῖνα ὁ ἀπελευ-
θερ[ω]θ[εὶ]ς ὑπὸ] Κ[λ]είτο[υ, ἔδωκε
τὸ] γ[ει]νόμενα τῇ [π]όλε[ι δη(νάρια) ΚΒ<'.
(κενὸν ὕψ. 0.14).

383 (εἰκ. 17)

Α Στρατηγοῦντος Φιλ]οξενίδου· μ[η(νὸς)] Ὁ-
μολωΐου (Θεμιστίου) - - ἐπ]ὶ [ε]ἰκάδ[ι]· Εὐτυ-
χίδης Εὐτυχίδου, ὁ πρε]σβ[ύ]τερος [κ]α[ὶ
Ἀλέξανδρος Εὐτυχί]δου, ἀ[π]' Ὀλ[βι]άδ[ου,
ἀφιᾶσιν ἐλεύθερ]ο[ν], δω[ρ]εά[ν], Ε[ὐτυ-
χίδην Εὐτυχίδου, φύσει] δὲ [Ἀ]λεξ[άν]δ[ρου·
παραμενέτω δὲ Εὐτυχίδης] ὁ ἔ[γγ]ο[νο]ς [ἕως ἂν
ζῇ Εὐτυχίδης ὁ πάππο]ς· ὅτα[ν δὲ ἀπο-
θάνῃ, ἐξέστω ἀπὸ τῶν Ἀλ]εξά[νδρου κ]λ[η-
ρονόμων φυγεῖν καὶ οἰκῆσ]αι κα[τ' ἰ]δ[ίαν], ο[ὗ
ἂν αὐτὸς βούληται, κ]αὶ μηθ(ὲ)ν δ]ι-
δόναι λύτρον το]ῖς κλη[ρ]ονό[μοις·
τιμωρείσθω δὲ τῶι ἀπά]γον[τ]ι κατὰ
τὸν κείμεν]ον τ[ῶ]ν ἀ[π]ε(λ)ε[υ-

θέρων νόμον· ξενο]δόκοι: ταγὸς [Εὐ
- - - δεῖνος - ἰδ]ιοξενοδ[ό]κο[ι:
δεῖνα - - -]μάχου, Ἄρναγος [Δι-
ομήδους, Διομή]δ[ης] Ἀρνάγου·
ἔδωκε δὲ καὶ τῆι πό]λει στα(τῆρας) ΙΕ΄.
Β Ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) - - - ο]υ τοῦ Μ[ε]νάνδ[ρ]ο[υ,
στρ(ατηγοῦντος) δεῖνος· δεῖνα - - - α], ἡ [ἀπ]ε[λ]ευθερω[θ-
εῖσα ὑπὸ δεῖνος τοῦ - - - ω]νος, ἔδω[κε]ν [τ]ῆ
πόλει, καθ' ὃ διέπεισε δειναρ]ια δ[ε]κα[έ]ξ.
(κενὸν ὕψ. 0.18).

382· στίχ. 1-4. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ εἶναι βέβαιον· ἀνήκει δὲ οὗτος τοῖς περὶ τὴν Χριστοῦ γέννησιν χρόνοις καὶ εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ τῆς ἐκ Γόμφων ἐπιγραφῆς JG IX$_2$ 290, ἀναγραφόμενος καὶ ἐπὶ νομισμάτων, τοῦ ἐν JG IX$_2$ 1044α ἀνακριβῶς διαγνωσθέντος ὡς στρατηγοῦ, ἐν ᾧ ἦτο πατὴρ τοῦ ταγοῦ Στράτου ἐν Γόννοις, ὡς καὶ ἡ ἐν JG IX$_2$ 1042 στίχ. 43 ἐπιγραφὴ βεβαιοῖ. Ἐν στίχ. 1 ὁ χαράκτης ἔγραψεν ἀντιστρόφως ΟΠ ἀντὶ ΠΟ· τοῦ ταμίου τὸ τρίτον γράμμα ἦτο Β, ὡς σαφῆ ἴχνη τούτου δηλοῦσι· σύνηθες δὲ ὄνομα εἶναι τὸ *Εὐβίοτος*. Ἐν στίχ. 2 μετὰ τὸ Ω τοῦ *Ἀντιγόνῳ* ὑπάρχουσιν ἴχνη καὶ γράμματα ΛΔΕΛΙ, ἐξ ὧν δύναται νὰ συναχθῇ *Ἀδέα* κτλ., ἀσφαλῶς μὴ ὑπάρχοντος τοῦ ἐν ΑΕ ἔ. ἀ. εἰκασθέντος τοῦ *τὸ δ΄ = τὸ τέταρτον*. Ἐν στίχ. 1-3 ἠδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ [*αἱ ἀπηλευθερω*][*μ*]*έν*[*αι*], διότι μετ' οὐ πολὺ περατοῦται τὸ τυπικὸν τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Α.

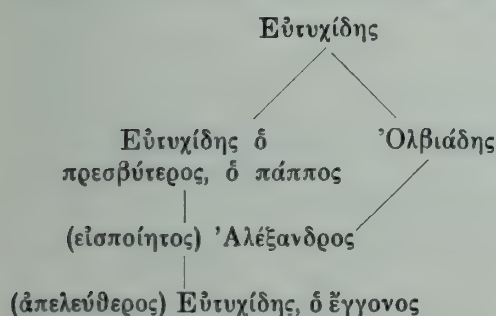
382· στίχ. 5-9. Ἐν στίχ. 6 νομίζομεν ὅτι διεκρίναμεν ἀσφαλῶς τὸν στρατηγὸν *Ἀνδρομένη*, τοῦ ἐν στίχ. 7 μηνὸς *Ἀπολλωνίου* δηλοῦντος τὴν πρώτην ἑξάμηνον, ἥν καὶ ὁ ἐν τῷ ἑπομένῳ ἀριθ. 384 μὴν *Λεσχανόριος* ἐπίσης δηλοῖ· εἰκάζομεν δὲ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ τῆς πρώτης ἑξαμήνου ταμίας Κλάουϊος Ἀγρίππας θὰ ἀνεγράφετο καὶ ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῇ, εἰμὴ τι ἔκτακτον συνέβη. Τὸ ἐν στίχ. 7 ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας δυσχερῶς μέν, ἀλλὰ συνάγεται· ἐν στίχ. 8 μετὰ τὸ ΔΙ τοῦ *Διονυσίου* ὑπάρχει κενὸν διάστημα, ἴσως ἐξαλειφθείσης διττογραφίας.

382· στίχ. 10-15. Ἡ ἐκ τοῦ στίχ. 13 ὑπολογιζομένη ἐλαχίστη εἰς γράμματα δύναμις ἑκάστου στίχου δηλοῖ ὅτι ἔν τε στίχ. 11 καὶ ἐν στίχ. 12 ἀνεγράφετο τὸ πατρικὸν τοῦ τε ταμίου καὶ τοῦ στρατηγοῦ· ἐν τέλει τοῦ στίχ. 11 ὑπάρχουσι σαφῆ ἴχνη φ, ἐξ ὧν ἠδύνατό τις νὰ συμπληρώσῃ *Εὐφ*[*όρβου τοῦ Ἀσάνδρου*], ὀνόματος ταμίου ἐπίσης ἐν ἀριθ. 385· ἐπειδὴ ὅμως οἱ χρόνοι τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς εἶναι λίαν προγενέστεροι τῶν ἐκείνης, θὰ ἐλογίζετο ὁ ταμίας οὗτος πάππος ἐκείνου· διότι ὁ ἐν στίχ. 12 λίαν γνωστὸς στρατηγὸς ***Κύλλος Εὐβιότου***, περὶ οὗ βλ. ΑΕ 1917 σελ. 131 ἀνήκει τῷ πρώτῳ ἡμίσει τῆς Α΄ μΧ. ἑκατονταετηρίδος· ἐν στίχ. 12 παρέλιπεν ὁ χαράκτης τὸ ΑΤ τοῦ *στρατηγῷ*. Τοῦ πατρικοῦ τοῦ ἐλευθερωτοῦ τὸ πρῶτον γράμμα ἦτο ἢ Λ ἢ Α· γνωστοὶ δὲ εἶναι πολῖται Δολιχαῖοι καὶ δὴ ταμίαι ***Εὔδημος Λ***[*έοντος*] καὶ ***Εὔδημος Ἀ***[*δαίου*] μεταγενεστέρων χρόνων, ὧν τις πρόγονος ὑπόκειται ἴσως ἐνθάδε.

382 στίχ. 16-20. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 17 διακρίνονται, παρὰ τὴν παναθλίαν χάραξιν, ἴχνη ⊏Ι, ἤτοι ΕΝ τοῦ ὀνόματος ταμίου· τὸ ἐν στίχ. 18 *ἑβδόμηι* εἶναι παντὸς ἑτέρου πιθανώτερον· τὰ γράμματα εἶναι λίαν συμπεπλεγμένα· ἴσως ὁ αὐτὸς χαράκτης ἔγραψε καὶ τὴν ὑποκειμένην τῇ ὑπ' ἀριθ. 374 ἐπιγραφήν, ἧς δὲν διαγιγνώσκεται οὐδὲν σαφές.

383 στίχ. 1-19. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α εἶναι ἰδιάζοντος τυπικοῦ, ὁμοίου τῷ ἐν ταῖς δημοσιευθησομέναις κάτω ὑπ' ἀριθ. 407-410 ἐπιγραφαῖς. Ὅτι ἐν στίχ. 1 ὑπόκειται ὁ στρατηγὸς ***Φιλοξενίδης***, εἶναι εὔλογον νὰ συμπεράνωμεν μετ' ἀσφαλείας· βλ. περὶ αὐτοῦ τὰ ἐν ΑΕ 1917 σελ. 22-23 σημειωθέντα. Τὸ ἐν τέλει τοῦ στίχου 1 σωθὲν σαφὲς ἴχνος Ο ἀνήκει τῷ *Ὁμολῴῳ* ἢ *Θεμιστίῳ* μηνί. Ἡ ἐν στίχ. 4 ἀνάγνωσις ***ἀπ' Ὀλβιάδου*** εἶναι λίαν πιθανή· θηλυκὸν ὄνομα π. χ. ***ἀπὸ Λαΐδος*** ἤ τι ὅμοιον δὲν διαγιγνώσκεται σαφῶς. Τὴν οἰκογενειακὴν σχέσιν πάντων τούτων νοοῦμεν ὡς ἑξῆς: Ὁ γέρων Εὐτυχίδης, ἀναγραφόμενος καὶ ὡς

«πάππος», ὁ πρεσβύτερος, υἱὸς ὢν τοῦ Εὐτυχίδου καὶ πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Ὀλβιάδου, μὴ σχὼν φυσικὸν υἱόν, προσέλαβεν εἰσποίητον τὸν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ υἱὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις ἔσχε φυσικὸν υἱὸν Εὐτυχίδην τὸν νεώτερον, τὸν ἀναγραφόμενον πιθανῶς ἔγγονον, ἔκ τινος δούλης, ὃν κανονικῶς ἐλευθεροῦσιν ὅ τε φυσικὸς πατὴρ καὶ ὁ θετὸς πάππος· ὁ τελευταῖος ὅμως οὗτος, εὐνοῶν τὸν ἔγγονον μᾶλλον τοῦ πατρός, καὶ θέλων νὰ ἀσφαλίσῃ αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἐπηρείας τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ θετοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, οὓς ἐπίσης φαίνεται ὅτι δὲν ἠσπάζετο, κρατεῖ τὸν ἔγγονον Εὐτυχίδην παρ' ἑαυτῷ, καὶ ἀπαγορεύει τὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατακράτησιν παρὰ τοῖς κληρονόμοις τοῦ Ἀλεξάνδρου· συνίστα δὲ τὴν βίᾳ ἀπαγωγὴν αὐτοῦ εἰς ἐλευθερίαν καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀπάγοντος ἐπικουρίαν ***(τιμωρείσθω τῶι ἀπάγοντι)***, ἐρειδόμενος ἐπὶ τῶν γενικῶν νόμων περὶ τῶν ἀπελευθέρων, οἵτινες λεπτομερῶς καθώριζον ταῦτα· ὁρίζει δὲ ὡς ἐγγυητὰς καὶ ἐκτελεστὰς τρεῖς ***ξενοδόκους***, ὧν ὁ πρῶτος ἦτο ταγὸς τοῦ ἔτους ἐκείνου, καὶ τρεῖς ***ἰδιοξενοδόκους***, περὶ ὧν βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 407 σημειούμενα· οἱ δύο τούτων εἶναι πατὴρ καὶ υἱός, ὡς σαφῶς δηλοῦσι τὰ ἐν στίχ. 17-18 καὶ συμπληροῦνται ἐκ τοῦ ἀριθ. 362 στίχ. 23-24 τὰ περισωθέντα. Ἐν στίχ. 11 φαίνεται ὅτι μετὰ τὸ Θ παρελείφθη τὸ Ε τοῦ *μηθέν*. Ἐν στίχ. 14 ὁ χαράκτης ἔγραψεν Α ἀντὶ Λ, ἐν δὲ στίχ. 19 ἀπέδωκε τὴν λέξιν *στατῆρας* βραχυγραφικῶς διὰ τῆς πρώτης μόνον συλλαβῆς· πρβ. *με(σοῦντος)*, *λοι(πῶν)*, *ξε(νικῆι)* κτλ. Τὸ στέμμα τῶν ἀναφερομένων ἔχει ὧδέ πως·

383· στίχ. 20-23. Εἴδομεν ἐν τοῖς ἄνω ***Εὔφορβον Μενάνδρου***, ἀλλὰ δυσχερῶς δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν αὐτὸν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος. Ἡ πληρωμὴ 16 μόνον δηναρίων, ἀσφαλῶς διαγιγνωσκομένων ἐν στίχ. 24, εἶναι ὅλως ἔκτακτος· φαίνεται ὅτι συνεχωρήθη ὑπὸ τῆς πόλεως ἡ καταβολή, ὑπὸ τῆς ἀπελευθέρας ταύτης τῶν $^3/_4$ περίπου τοῦ γινομένου τῇ πόλει ποσοῦ κατόπιν *διαίτης* ἢ διὰ πειθοῦς, οἵαν ἀναγράφει ἡ ἐν τοῖς κάτω δομοσιευθησομένη ἐπιγραφή.

Ἀριθ. 384· 385. (ΜΕ 40 τὸ **α, β**). Σπόνδυλος ἢ βάσις παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου ἐρυθροφαίου κροκαλοπαγοῦς, εὐθρύπτου, ὁμοίου τῷ Ἀτραγίῳ, ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκομμένος καὶ ἐλλείπων, λελεασμένος ἐπιμελῶς ἄνω ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἑδρῶν. — Ὕψ. 0.86, ὧν τὰ 0.16 ἔχουσιν ἄνω ἀποσχισθῆ, πλάτ. 0.46, πάχ. 0.525.

Ἀπετείχισα αὐτὸν ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐν θέσει Τοπόλιανη· κατὰ τὴν ἀποτείχισιν καὶ μεταφορὰν λόγῳ τῆς ἐνσφηνώσεως ἐν τῷ τοίχῳ καὶ τοῦ ὄγκου ἀπεχωρίσθη ἓν μέγα καὶ δώδεκα μικρὰ τμήματα ἀπ' αὐτοῦ, ἅτινα διετήρησα πλὴν σχίζης ἀποτριβείσης εἰς κόνιν· περαιτέρω δ' ἐκ τοῦ φρουραρχείου Ἐλασσόνος εἰς τὸ ἐκεῖ προσωρινὸν μουσεῖον μεταφερόμενος, ἐθραύσθη πάλιν ὁ σπόνδυλος οὗτος εἰς πλεῖστα τμήματα· πάντα ταῦτα ὅμως ἀπέστειλα τεχνίτην τῷ 1915 ἵνα συγκολλήσῃ.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 384 ἐπιγραφὴ ἀπὸ μὲν στίχ. 1-2 μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμ. 0.012-0.19 διάστιχ. 0.003, ἀπὸ δὲ στίχ. 2-8 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, τοῦ διαστίχου καθοριζομένου διὰ δύο χαραγῶν, ἠγμένων διὰ τοῦ κανόνος· ὕψ. γραμμ. 0.013-0.002, διάστιχ. 0.004, ἀπὸ δὲ στίχ. 9-12 ὑπὸ τρίτου ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς, διὰ μικρῶν γραμμάτων, ἅτινα ἀκανονίστως συνέπεσον ἐπὶ τῶν ἤδη ὑπὸ τοῦ προτέρου τεχνίτου ἠγμένων ὁριζοντίων χαραγῶν, ἐφ' ὧν ἐκεῖνος ὑπελόγιζε νὰ ἐπιγράψῃ περαιτέρω πράξεις· ὕψ. γραμμ. 0.008-0.013, διάστιχ. 0.006, ἀπὸ δὲ στίχ. 13-17 ὑπὸ τετάρτου ἀβαθῶς, καλῶς καὶ διὰ λίαν ἀραιῶν στίχων, ἐπὶ ἤδη ἠγμένων, ὡς προείρηται, χαραγῶν, ὧν ὅμως ἐποιήσατο διάστροφον χρῆσιν· ὕψ. γραμμ. 0.013-0.028, διάστιχ. 0.024, ἀπὸ δὲ στίχ. 17-21 ὑπὸ πέμπτου μετρίως βαθέως καὶ καλῶς ἐπὶ διπλῶν ὁριζοντίων χαραγῶν, ὀρθῶς ἠγμένων ὑπ' αὐτοῦ· ὕψ. γραμμ. 0.015, διάστιχ. 0.005, ἀπὸ δὲ στίχ. 22-25 ὑπὸ ἕκτου ἀβαθῶς καὶ καλῶς ἐπὶ μονήρων χαραγῶν, λίαν ἐλαφρῶς ἠγμένων διὰ τοῦ κονένος· ὕψ.

γραμμ. 0.012-0.02, διάστιχ. 0.15. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας **β** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀρ. 385 ἐπιγραφὴ πανταχοῦ ἐπὶ χαραγῶν, ἠγμένων λίαν ἐλαφρῶς διὰ τοῦ κανόνος ἀπὸ μὲν στίχ. 1-2 μετρίως βαθέως καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.023-0.031 διάστιχ. 0.008, ἀπὸ δὲ στίχ. 5-16 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ κατὰ διάφορον τρόπον, τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ τῆς μεθόδου τῆς χαράξεως ὅμως μὴ παραλλαττούσης οὐσιωδῶς· ὕψ. γραμμ. 0.011-0.018, διάστιχ. 0.006, ἀπὸ δὲ στίχ. 17-20 ὑπὸ τρίτου ἀβαθῶς καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.011-0.014, διάστιχ. 0.008, ἀπὸ δὲ στίχ. 20 (τὸ στρ. Γραικηΐου ἀνήκει τῇδε) — 24 ὑπὸ τετάρτου ἀβαθῶς καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.017, διάστιχ. 0.006, ἀπὸ δὲ στίχ. 25-27 ὑπὸ πέμπτου βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012-0.021, διάστιχ. 0.007. Δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκλείσῃ ὅτι ἐνταῦθα καὶ πανταχοῦ εἷς χαράκτης ἔγραψε πλείονας τῶν ἀπελευθερώσεων τούτων κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ κατὰ διάφορον τρόπον χαράξεως.

384 (πρβ. IG IX^2 1268a καὶ ΑΕ 1913 σελ. 154-157).

A - - - - - ἔ]δ[ωκε τῇ πόλει
τὰ γιν]όμενα (δηνάρια) [ΚΒ<'.
B Ταμιε]ύοντος τῆς πόλεος τὴ[ν (πρώ-
την) ἑ]ξά[μ]ηνον Κλ[α]ουΐου Ἀγρίππου, σ[τρατη-
γοῦ]ν[τος] Ἀνδρομένους· μηνὸς Λεσ[χα-
νο]ρίου δι. Ζωσὼν Α-ὐτόβουλος Ξενολ[ά-
ο]υ ἀφῆ[κ]εν ἐλευθέραν, δοῦσαν λύτρα, κὲ
τῇ πόλι τὰ γινόμενα δηνάρια ΚΒ<'.
Γ Ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) τὴν ·Α· ἑξάμηνον Νε[ι]κάνδρου
τοῦ Φιλίσκου, στρ(ατηγοῦντος) ['Ελι]ανοῦ Φιλίσκου· μη(νὸς) Ἀπολλωνίου· Εὐτύχη[ς
ὁ ἀπελευ[θε]ρωθεὶς ὑπὸ Κασάνδ[ρ]ου τοῦ Εὐθυμίδου, ἔδωκεν
τῇ πό(λει) τὰ γεινό-μενα (δηνάρια) [ΚΒ]<'
Δ Ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) τὴν δευτέραν ἑξάμ[ηνον
Εὐδήμου τοῦ Λέοντος, στρα(τηγοῦντος) Εὐδήμου· μηνὸς Λεσχα-
α]ν[ο]ρίου ·Γ· Λεοντίς, ἡ ἀπ[ε]λευθερωμέ[νη ὑ-
πὸ Φίλας τῆς Εὐβιότου, ἔδωκεν τῇ πό(λει) τὰ [γινό-
E μενα (δηνάρια) ΚΒ<'. [Τ]α[μ]ιεύοντος τῆς πό(λεως) τὴν
β ἑξάμηνον Εὐδήμου τοῦ Ἁδαίου, μ(ηνὸς) Λεσχα(νορίου) Κ
[σ]τρ(ατηγοῦντος) Ἀργείου· Κέρδων, ὁ ἀπελευθερωθεὶς
ὑπὸ Ἀργείου τοῦ Φί[λ]ωνος, ἐπὶ λύτρω, ἔδωκεν
τὰ γ]ινόμενα τῇ π[ό]λει (δηνάρια) ΚΒ<'.
F Ταμ[ιε[ύ]οντος τῆς πό(λεως) Σ[τρα]τονείκου τοῦ Φιλίππου,
στρ(ατηγοῦντος) Ἀργε]ίου τ[ὸ] β· μη(νὸς) Ἑρμαίου ζι· Εὐτύχης (καὶ) Ἰσί[ων
καὶ δεῖνα καὶ - - -] τώ, οἱ ἀπελευθερω[θέντες ὑπὸ δεῖνος τοῦ
δεῖνος, δεῖνος τοῦ Ε]ὐ[φ]όρβου, Εὐτυ[χ - - - τοῦ δεῖνος κτλ.

385 (πρβ. JG IX^2 1268b καὶ ΑΕ ἔ. ἀ.)

A - - - - -]ο[·]α[ο - - - - - - - - - -
μη(νὸς)] Ὁμ[ολωΐου — Φι]λ[ί]ππα, ἡ ἀ[π]ε[λ-
ευθερ]ωθεῖσ[α] ὑ[π]ὸ Ἀ[ντι]γόνου τοῦ
Σωπά]τρου, ἔδωκε[ν] τῇ πό(λει) (δηνάρια) ΚΒ<'.
B Τ]α[μιε]ύοντος τῆς π[ό](λεως) τὴν ·Β· ἑξά-
μην]ον Δημοχάρο[υς] τοῦ Ἀριστο-

τ[έλ]ους, στρ(ατηγοῦντος) Λεον[τοκ]ράτους· μη(νὸς) Ὁ-
μ]ολώου Κ. Πα[ρ]άμονος [κ]αὶ Σαμβα-
τ]ίων, οἱ ἀπελευθερωθέντες ὑπὸ Φ[ί-
λ]ας τῆς Εὐβιότου, ξενικῇ, ἔδωκαν τῇ
πόλ(ει) ἕκαστος (δηνάρια) ΚΒ<′.

Γ Τ]α[μι]εύοντος τῆς πό(λεως) τὴν Α′ ἑξά[μη]νον Εὐφ[όρ-
β[ου τ]οῦ [Ἀσά]νδρου, στρ(ατηγοῦντος) Ἀρ(γ)είο[υ· μη(νὸς)] Ἀγαγυλίου Κ.
Π]αράμονο[ς, ὁ ἀπ]ελευθερωθ[εὶς ὑ]πὸ Φιλίπ-
π]ας τῆς Λάρετ[ο]ς ἀ[πελ]ευθέρα[ς, ἔδωκε]ν τῇ πόλει
(δηνάρια) ΚΒ<′.

Δ Ταμι[ε]ύον[τ]ος [τ]ῆ[ς πό(λεως) τὴν Β′] ἑ[ξάμη]νον (Τίτου) Μαικίου
Ἀλεξά[ν]δρ[ου], μη(νὸς) [Λεσχα]νο[ρί]ου Κ̈· Νεικόπολις, ἡ ἀπελε[υ-
θερωθ[ε]ῖσα ὑπὸ Ἀλεξάνδρας τῆς Διονυσίο[υ], ἔδω-
κεν τῇ πόλει (δηνάρια) ΚΒ<′, στρ(ατηγοῦντος) Γραικηΐου.

Ε Ταμιεύοντος τῆς πό(λεως) τὴν Β̄ ἑξάμη(νον) Τ̄(ίτου) Μ[αι]κίο[υ
Ἀλεξάνδρου, στρ(ατηγοῦντος) Γραικηΐου· μη(νὸς) Λεσχ[α]νορίου[-
Μακεδών, ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ Δημο[χά-
ρ]ου[ς] τοῦ Ἀριστοτέλους, ἔδωκεν τῇ πό(λει) (δηνάρια) ΚΒ<′.

F Ταμιεύ]οντος τῆς πό(λεως) τ[ὴ]ν Ā ἑξάμη[νον Παυ-
σανίου τ]οῦ Δρε[β]ελάου, στρ(ατηγοῦντος) Κάλλω[νος· μη-
νὸς - - - - - - - -]έρως, ὁ ἀπ[ελευθερωθεὶς κτλ.

384· στίχ. 1-2. Τοῦ πρώτου στίχ. σῴζονταί τινων γραμμάτων τὰ κάτω ἡμίσεα, ἐν οἷς σαφῶς πως διαγιγνώσκεται τὸ Δ. Τὸ ἐν στίχ. 2 σύμβολον τῶν δηναρίων εἶναι τοῦ μεταγενεστέρου τύπου ✱, ὁμοίως δὲ γράφεται τὸ αὐτὸ πανταχοῦ τῆσδε καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 385 ἐπιγραφῆς, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι οἱ ἀναγραφόμενοι στρατηγοὶ ἀνήκουσι τοῖς περὶ τὰ τέλη τῆς β′ καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ περαιτέρω τῆς Γ′ μΧ. ἑκατονταετηρίδος χρόνοις, ὡς εἴδομεν καὶ ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1915-1917 πολλαχοῦ.

384. στίχ. 3-8. Περίεργος εἶναι ἡ γραφὴ *Κλαουΐου* ἀντὶ Κλαυδίου, ὡς εἰ ἦτο Clavius καὶ οὐχὶ Claudius, δεικνύουσα καὶ ἐν τῇ κοινῇ προφορᾷ ἀποβολὴν τοῦ Δ ἐν τοιαύτῃ θέσει· ὁμοίως σήμερον κατὰ τοὺς αὐτοὺς τόπους λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι *πηάϊ* ἢ *μπηάϊ* ἀντὶ *πηγάδι*, ὡς εἴπομεν καὶ ἐν τοῖς ***Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑταιρείας*** 1914 σελ. 194. Τοῦ ἐν στίχ. 5-6 μηνὸς δηλοῦντος συνηθέστατα τὴν πρώτην ἑξάμηνον, συνεπληρώσαμεν δι' αὐτῆς μὲν τὸν στίχ. 3-4, διὰ τοῦ αὐτοῦ δὲ ταμίου τὸν στίχ. 5 τῆς ὑπ' ἀριθ. 382 ἐπιγραφῆς, ἐν ᾗ ὁ μὴν Ἀπολλώνιος δηλοῖ ἐπίσης τὴν πρώτην ἑξάμηνον, ὑπόκειται δ' ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀπελευθερώσεσιν ὁ ἄλλοθεν ἄγνωστος στρατηγὸς ***Ἀνδρομένης***. Ἐν στίχ. 6 μεταξὺ τοῦ Α καὶ Υ κατὰ τὴν παῦλαν ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης ἀνωμαλίαν τοῦ λίθου, ἢ διέγραψέ τίς τινα. Ἐν στίχ. 8 ἡ λέξις ***δηνάρια*** ἐγράφη διὰ μειζόνων γραμμάτων.

384· στίχ. 9-12. Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ἀναγράφεται καὶ ἄνω ἐν ἀριθ. 377 στίχ. 11, ἔνθα ὅμως δὲν δύναται νὰ διαγνωσθῇ σαφῶς οὔτε ὁ μὴν οὔτε ἡ ἑξάμηνος, τούτων δ' ἕνεκα δὲν δύναται νὰ ὑπονοηθῇ καὶ ὁ ἐνθάδε ταμίας. Ἡ ἐν στίχ. 10 δι' Ε γραφὴ τοῦ στρατηγοῦ ὑπάρχει παρὰ Kern, ἰδόντος τὸν λίθον ἐν βελτίονι καταστάσει. Ἐν στίχ. 11 πρὸ τοῦ [ΘΕ] ὑπάρχει διαγραφή τις, ἑνὸς γράμματος, ἴσως Λ, ἐν δὲ στίχ. 12 κατὰ τὴν παῦλαν ὑπερπήδησις διαστήματος.

384· στίχ. 13-17. Στρατηγὸς ***Εὔδημος*** ἁπλῶς ἢ μετὰ πατρικοῦ ***Φιλοξένου*** ἀπαντᾷ ἐν διαφορωτάτων χρόνων ἀπελευθερώσεσιν· ὁ ἐνθάδε ἀναγραφόμενος εἶναι βεβαίως εἷς τῶν τελευταίων τῆς αὐτῆς ἴσως οἰκογενείας· βλ. περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ ***Φιλοξένου***, ἀναγραφομένου ἐνίοτε ὡς πατρὸς αὐτοῦ καὶ ὡς στρατηγοῦ, Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 147. Ἐν στίχ. 15 τοῦ ἐν ἀγκύλαις Ε σῴζονται ἴχνη τούτῳ μᾶλλον ἢ τῷ Η ἁρμόζοντα.

384· στίχ. 17-21. Ὁ στρατηγὸς ***Ἀργεῖος***, οὐ-

τως ἁπλῶς ἐκφερόμενος, ἀπαντᾷ ἐν JG IX₂ 1302, ὧν ὁ αὐτὸς τῷδε, ὡς δηλοῖ ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιγραφαῖς· ἐν ἀριθ. 385 στίχ. 13 ἀναγράφεται ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ ταμίου τῆς α' ἑξαμήνου ἐν στίχ. 23 τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφῆς ἀναγράφεται ὁ αὐτὸς ὡς τὸ δεύτερον στρατηγήσας· ἐν δὲ ἐπιγραφῇ τῆς Λαρίσης, τῶν αὐτῶν ταῖς προειρημέναις χρόνων, ἣν ἐδημοσίευσα ἐν τῇ 'Αρχ. 'Εφημ. 1910 σελ. 365 ἀναγράφεται «ἐν στρατηγῷ *'Αργείῳ Φίλωνος*» ὁ ἐν στίχ. ἄρα 20 τῆσδε τῆς ἐπιγραφῆς ἐλευθερωτὴς ***'Αργεῖος Φίλωνος*** εἶναι ἐμφανῶς αὐτὸς ὁ στρατηγός μὴ τελεσθείσης δὲ τῆς ἀπελευθερώσεως ***ξενικῇ λυτρώσει***, συμπεραίνομεν ὅτι ὁ ἐλευθερωτὴς ἦτο πολίτης Δολιχαῖος, ἤτοι αὐτὸς ὁ στρατηγὸς δύναται μετὰ μεγίστης πιθανότητος νὰ λογίζηται ὡς ***Τριπολίτης Δολιχαῖος***. Σημειωτέον ὅτι τὸ Ξ ἐν στίχ. 18 ἐγράφη σχεδὸν ὡς Σ καὶ ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ τὸ ***μηνὸς*** ἀπεδόθη διὰ μοναδικῆς βραχυγραφίας ἑνὸς Μ, οὗ ἑνοῖ τὰς δύο ἔξω κεραίας ὁριζόντιος γραμμή.

384 στίχ. 22-25. Ἡ τὸ δεύτερον στρατηγία τοῦ 'Αργείου διαφαίνεται ἐκ τῆς θέσεως τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης F, εὐθὺς ἑπομένης τῇ Ε, ὅτι ἐτελέσθη πιθανώτατα ἐν συνεχείᾳ, ἐκλεγέντος καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον τῇ πρώτῃ αὐτοῦ στρατηγίᾳ ἔτος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν Δολιχαίων ὡς ἀντιπροσώπου κατὰ τὸ ἐν Λαρίσῃ συνέδριον τοῦ κοινοῦ, τὸ δ' ἐκεῖ ὑπὸ τῶν συνέδρων καὶ πάλιν ὡς στρατηγοῦ πρβ. τὰ τῆς ***πολιτείας*** τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν προειρημένα ἐν 'Αρχ. 'Εφημ. 1910 σελ. 339. 'Εν τέλει τοῦ στίχ. 23 διεσώθησαν τὰ γράμματα ΚΙΓΙ, ὧν τὰ τρία πρῶτα εἶναι ΚΙΓ, τοῦ τρίτου μὴ ὄντος Ε, ὡς στερουμένου μέσης κεραίας· τὸ τέταρτον γράμμα ἦτο οὐχὶ Γ, διότι στερεῖται ἑνώσεως μεθ' ὁριζοντίου κεραίας ἄνω, ἀλλὰ Ι· κατὰ ταῦτα δὲν δύναται νὰ συναχθῇ ***Κίσσος*** ἤ τι ὅμοιον, μᾶλλον δὲ πρέπει νὰ θεωρηθῇ τὸ Κ ἢ ὡς βραχυγραφία τοῦ ***καί***, ἢ ὡς σχὸν ἀποτριβεῖσαν νῦν τὰ πολλὰ ὁριζόντιον κεραίαν κατὰ τὸ κέντρον, ἐξ ἧς προκύπτει συμπίλημα ***κέ***, λίαν συχνὸν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν χρόνων τούτων· οὕτως ἡ ἀνάγνωσις ***κ***[***ὲ***] ***'Ισί***[***ων, 'Ισίας*** κτλ.] εἶναι ἡ πασῶν πιθανωτάτη. Ὁ ἐν στίχ. 25 πρῶτος ἐλευθερωτὴς φαίνεται ὢν ***Ἄσανδρος Εὐφόρβου***, ἤτοι υἱὸς ἢ πατὴρ τοῦ ἐν ἀριθ. 385 στίχ. 12-13 ταμίου.

385· στίχ. 1-4. 'Εν στίχ. 1 διατηροῦνται τὰ κάτω ἡμίσεα τεσσάρων ἢ πέντε γραμμάτων ΟΙΙΜΟ, ὧν βέβαια δύο ἢ τρία, ἐξ ὧν ὅμως δὲν δύναται νὰ συγκομισθῇ τι βέβαιον, εἰμὴ ἴσως [***ταμιεύοντος τὴν — ἑξάμηνῃ***]***ο***[***ν***] ***'Α***[***θ*** - - - - κτλ.]. 'Εν στίχ. 2 ἐσώθησαν ἴχνη ΟΜ τοῦ ἀναμενομένου ***μηνός***, Ὁμολῴου ἄρα, περαιτέρω δὲ ἴχνη Λ, δι' ὧν βεβαιοῦται ἡ ***Φιλίππα***. 'Εν στίχ. 3 τὰ ἴχνη βεβαιοῦσι τὸ ***Σωπάτρου***

385· στίχ. 5-11. Ὁ ταμίας ἀπαντᾷ κάτω στίχ. 23-24 ὡς ἐλευθερωτής· κατήγετο δὲ ἐξ οἰκογενείας πολιτῶν 'Αζωριαστῶν· διότι ἐν ἀριθ. 361 στίχ. 24-25 ἀναγράφονται τῷ 14-13 πΧ οἱ ἱδρυταὶ βεβαίως τοῦ οἴκου τούτου πατὴρ καὶ υἱὸς ὡς αὐτοκρατορικοὶ ἀπελεύθεροι 'Αζωριασταί. Ὁ δὲ στρατηγὸς ***Λεοντοκράτης*** δύναται νὰ ὑπονοηθῇ ἀναγραφόμενος καὶ ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. 283 καὶ 285 ἐπιγραφαῖς ἐν 'Αρχ. 'Εφημ. 1916 σελ. 76 καὶ 79.

385· στίχ. 12-16. Περὶ συγγενοῦς τοῦ ταμίου βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 384 στίχ. 22-25 σημειωθέντα, περὶ δὲ τοῦ στρατηγοῦ τὰ εἰς τὸν αὐτὸν ἀριθ. στίχ. 17-21. Τὴν ἀνάγνωσιν ***Λάρες*** (= Λάρης) θεωρῶ προτιμητέαν τῆς ἐν JG IX₂ 1302 ***Δάρες***, περὶ ἧς δικαίως ἀμφέβαλλεν ὁ Kern ἐὰν θὰ ἦτο ὀρθή. 'Εν τέλει τοῦ στίχ. 14 φαίνονταί τινες ἀποτομαὶ τοῦ λίθου, προγενέστεραι τῆς ἐπιγραφῆς, ἃς ὑπερεπήδησε κατ' ἀνάγκην ὁ χαράκτης, ἀφεὶς κενὸν τὸ κατ' αὐτὰς διάστημα.

385· στίχ. 17-20. Ὁ ταμίας ἀπαντᾷ καὶ κάτω στίχ. 21, ἔνθα τοῦ Τ ὑπέρκειται ὁριζόντιος κεραία, δηλωτικὴ τῆς βραχυγραφίας τοῦ πρώτου ὀνόματος αὐτοῦ, ἐκφερομένου κατὰ τὸν πλήρη Ῥωμαϊκὸν τρόπον, τὸ δὲ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ, λησμονηθὲν ἐν καιρῷ, προσετέθη ἐν τέλει τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Δ στίχ. 20, τῆς χαράξεως δηλούσης ὅτι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου ἐγράφη. Εἶναι δὲ ὁ ***Γραικήιος*** οὗτος ὁ καὶ ἄλλως ***Ὄππιος Γραικήιος*** ἢ ***Γραικήιος Πρόκλος*** ἢ ἁπλῶς ***Πρόκλος*** ἐκφερόμενος, καθ' ἃ εἴπομεν ἐν 'Αρχ. 'Εφημ. 1916 σελ. 76, ἤτοι πλήρως *Ὄππιος Γραικήιος Πρόκλος*, διάφορος τοῦ *Γραικηίου Γενναίου*, συγγενοῦς βεβαίως αὐτοῦ καὶ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις ἀνήκοντος, περὶ οὗ βλ. τὰ προειρημένα ἐν ἀριθ. 378 στίχ. 7-15 καὶ τὰς ἐκεῖ παραπομπάς. 'Εν στίχ. 20 τὸ σύμβολον τῶν δηναρίων ἐγράφη ⁝✱⁝

385· στίχ. 21-24. Καίτοι ὑπόκεινται ἐν τῇ ἀπελευθερώσει ταύτῃ Ε οἱ αὐτοὶ τῇ Δ ἄρχοντες, ἡ χάραξις εἶναι λίαν διάφορος, δηλοῦσα ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου, καὶ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτι ἔτους, ὑπὸ διαφόρων χειρῶν ἐπεγράφοντο ὑπαλλήλως αἱ ἀπελευθερώσεις. Τὸ Ρ τοῦ στρατηγοῦ ἐδηλώθη ἐν τῷ Γ, ἑνωθείσης τῆς γωνίας διὰ τόξου. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 22 ἐγράφη ἡμερομηνία δι' ἑνὸς γράμματος μὴ σωθέντος, χωροῦντος δέ· ὁ δὲ καταλογισμὸς τοῦ μηνὸς *Λεσχανορίου* τῇ β' ἑξαμήνῳ ἐνθάδε τε καὶ ἀλλαχοῦ, λόγον πιθανὸν δύναται νὰ ἔχῃ ἐμβόλιμον μῆνα, οὗ παρεντεθέντος, παρηλλάγη ἡ θέσις τινῶν μηνῶν τῶν ἑξαμήνων. Περὶ τοῦ ἐν στίχ. 23-24 ἐλευθερωτοῦ βλ. τὰ προειρημένα ἐν στίχ. 5-11·

385· στίχ. 25-27. Ταμίαν ***Παυσανίαν Δρεβελάου*** εἴδομεν ἐν ἀριθ. 376 στίχ. 2-3 ἐπὶ στρατηγοῦ ***Ἀντιπάτρου*** ἐπειδὴ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δεικνύει τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐπιγραφαῖς, καὶ ἐπειδὴ οὐχὶ ἅπαξ ἠδύνατό τις νὰ ταμιεύσῃ, εἰκάζομεν ὅτι ὑπόκειται ὁ αὐτὸς ταμίας, τοῦ πατρικοῦ ὄντος ἰδιάζοντος, οὐχὶ συνήθους ὀνόματος. Ὁ δὲ στρατηγὸς ἦτο ***Κάλλων, Καλλωνίδης*** κττ., διότι ἴχνος σαφὲς τοῦ Ω διεσώθη. Ὁ ἐν στ. 27 ἀπελεύθερος θὰ ἦτο ***Ἀντέρως, Χρυσέρως*** κττ. ἢ ἁπλῶς ***Ἔρως***· ἐν τῇ Ἀρκαδικῇ Μεγαλοπόλει ἠκούσαμεν ὄνομά τε καὶ ἐπώνυμον ***Ἔρωτας***. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 25 διεσώθησαν ἴχνη συμπιλήματος Α καὶ Π μετὰ κοινῆς καθέτου κεραίας.

Ἀριθ. 386 (ΜΕ 29). Τμῆμα σπονδύλου, ἢ βάσεως παραστάδος, ἢ βάθρου ἀγάλματος, λευκοῦ μαρμάρου, πανταχόθεν ἀποκεκομμένον καὶ ὄπισθεν ἀπεσχισμένον.—Ὑψ. 0.118, πλάτ. 0.205, πάχ. 0.16. Ἀπετείχισα αὐτὸ μετὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 372.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀπὸ μὲν στίχ. 1-3 ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς ὕψ. γραμμ. 0.014-0.022, διάστιχ. 0.006, ἀπὸ δὲ στίχ. 4-5 ὑφ' ἑτέρου τεχνίτου ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς ὕψ. γραμμ. 0.014-0.017. διάστιχ. 0.006.

386 (πρβ. IG IX² 1272 καὶ *Α. Ε.* 1913 σελ. 159-160).

Α - - - - - -]ο[ϱ - - - - - - - - -
- - δεῖνα - - - - - ς ἀπ]ελευθε[ϱωθεὶς ὑπὸ
5 δεῖνος τ]οῦ Ἀϱχελόχου, ἔ[δωκε τῆι
πόλει τὰ γ]εινόμενα — δ[η(νάϱια) ΚΒ <'.

Β 5 Ταμιεύοντος τῆς πόλ]εο[ς] τὴν β' [ἑξάμηνον
δεῖνος - - - - - ο]υ τ[οῦ δεῖνος κτλ.

386· στίχ. 1-4. Ἐν στίχ. 1 διεσώθησαν ἴχνη ΟΙ, ἅτινα δύνανται νὰ λογισθῶσιν ἀνήκοντα ΟΡ, ἢ ΟΥ τῷ ἐνθάδε που ἀναμενομένῳ ὀνόματι τοῦ στρατηγοῦ μᾶλλον ἢ τοῦ ταμίου, μάλιστα δὲ τῷ τοῦ μηνός. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 2 διακρίνονται ἴχνη τινά, ἴσως τῆς κάτω κεραίας τοῦ Σ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀπελευθέρου. Ἐν στίχ. 3 ὑπάρχει ΓΟΥ, ὅπερ ἐν τοιαύτῃ θέσει δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνῆκον τῇ λέξει *στρατηγοῦ*.

386· στίχ. 5-6. Τὸ Σ τοῦ *πόλεος* ἐγράφη ὡς Λ καί, διορθωθέν, φαίνεται ὡς Τ μᾶλλον ἢ Σ. Ἴχνη τοῦ Β καὶ μετ' αὐτὸ τοῦ Ε ἐσώθησαν ἐν τέλει τοῦ στίχ. 5, ὡς καὶ ΟΥΤ ἐν στίχ. 6.

Τῇ ***Δολίχῃ*** ἀνήκουσι καὶ τάδε ἀρχαῖα μνημεῖα:

Ἀριθ. 386α (JG IX₂ καὶ Ἀρχ. Ἐφ. 1913 σελ. 159). Ὤφθη ὑπὸ τοῦ Kern ἐν τῇ ἐν Δούχλιστᾳ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Σωτήρας, ἀλλ' ὑπ' ἐμοῦ δὲν ἐπανευρέθη. Ὧδέ πως νομίζω ὅτι δύνανταί τινα νὰ συμπληρωθῶσι:

Α - - - - - - στϱατ]η[γοῦντος δεῖνος· μηνὸς δεῖνος -]δεκάτη· Θ[- - - -, ὁ ἀπελευθεϱωθεὶς ὑπὸ] Σωσιβίου τ[οῦ δεῖνος καὶ δεῖνος τῆς γυναι]κὸς αὐτο[ῦ καὶ
5 δεῖνος τοῦ Σωσι]βίου το[ῦ υἱοῦ αὐτῶν, ἔδωκε] τ[ῆι πόλει δη(νάϱια) ΚΒ <'.

Ἀριθ. 386β (IG IX₂ 1280 καὶ Ἀρχ. Ἐφημερὶς 1913 σελ. 163). Δὲν ἐπανεῦρον οὔτε τὴν στήλην ταύτην· κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Kern καὶ τὴν διάγνωσιν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἀνήκει τῇ Γ' πΧ ἑκατονταετηρίδι, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πιθανότητος ὅτι ὑπόκειται ὄνομα καὶ πατρικόν, ἐπιθετικῶς ἐκπεφρασμένον κατὰ τὸν Θεσσαλικὸν τρόπον, ὧδέ πως.

Νικ[- - - *Ἀπολλο* (Διο-κτλ.)]
[δ]ούϱ[ειος].

Οὕτω θὰ εἴχομεν μετὰ τοῦ κάτω ὑπ' ἀριθ. 387 ἕτερον σαφὲς παράδειγμα τοῦ ὅτι καὶ ἡ τῶν Τριπολιτῶν Περραιβῶν διάλεκτος ἦτο αὐτόχρημα ἡ Θεσσαλική.

Ἀριθ. 386γ (IG IX₂ 1276 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 162. ΜΕ 30). Τὸν λίθον τοῦτον δὲν ἐπανεῦρεν ὁ Kern, ἐγὼ δὲ μόνον τὸ δεξιὸν ἥμισυ αὐτοῦ ἀνεῦρον. Εἶναι στήλη μαρμάρου λευκοῦ,

ὀλίγον ὑπομέλανος, ἥτις θὰ ἔληγεν ἄνω εἰς ἀέτωμα, οὗ διετηρήθη τι τοῦ τυμπάνου, φέρον ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένα γλωσσοειδῆ κοσμήματα. — Ὕψ. 0.36, πλάτ. 0.23, πάχ. 0.75.

Ἀπετείχισα μετὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 372 καὶ ἀπεκόλλησα τὴν ἐπικειμένην ἄσβεστον.

Ἐπὶ τοῦ κυματίου τοῦ γείσου διετηρήθη μονῆρες K τοῦ [Θ(εοῖς)] Κ(αταχθονίοις), ὑφ' ὃ ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.022-0.027, διάστιχ. 0.012. Τὰ νῦν περισωθέντα διακρίνω δι' ἐκτὸς ἀγκυλῶν γραμμάτων.

- - - - K
ἰατρόν] *μ' ἐσορᾶς*
φίλε, Βι]*θυνὸν*
πόλεω]ς *Νικαία*|ς
πολ(λ)ὴν] *θάλασσα*|[ν]
καὶ γαῖα]ν *περι*[*νο*-
στήσας τὸ] *π*[*επρω*-
[μένον ὧδε ἀπέτισα]

Ἀριθ. ***386δ*** ***(εἰκ. 18.*** IG IX₂ 1277· Ἀρχ. Ἐφ. 1913 σελ. 162-163 Μ Ε 52). Στήλη φαιοῦ μαρμάρου, ἐπιχωρίου, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν ἀποκοπῶν κατὰ τὴν ἄνω ἀριστερὰν καὶ τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν· κατωτάτω διεξέσθη καθ' ὅλον τὸ πλάτος, ἵνα γομφωθῇ ἐπὶ ἐπιμήκους τόρμου βάθρου· ἄνω λήγει εἰς ἰδιάζον ἀψιδοειδὲς ἀέτωμα μετὰ δηλώσεως τριῶν ἀκροκεράμων ἀνθεμωτῶν ἐν εἴδει ἀκρωτηρίων, φερόντων ἀβαθῶς γεγλυμμένα ἀκανθοειδῆ κοσμήματα καὶ ἑλικοειδῆ κατὰ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαστήματα τοῦ πλαισίου· ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ τυμπάνου παρίσταται ἀναγεγλυμμένη κατενώπιον κεφαλὴ Μεδούσης τοῦ ἡμέρου τύπου κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ἐν τοῖς τόποις τούτοις κοσμητικήν, ὡς εἴδομεν ἐν ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1916 σελ. 89 καὶ 1917 σελ. 138· ἡ πλουσία κόμη αὐτῆς χωρίζεται ἐν μέσῳ ὑπὲρ τὸ μέτωπον διὰ δύο ὄφεων, δύο δ' ἕτεροι ὡς πλόκαμοι περιδοῦνται εἰς τὸν λαιμὸν αὐτῆς. — Ὕψ. 0.49, πλάτ. 0.45, πάχ. 0.055.

Περιέσωσεν αὐτὴν ὁ πρῶτος ἀστυνόμος τοῦ χω-

18: ἐπιγραφὴ 386δ καὶ ἐπιτύμβιον.

ρίου Βλαχολιβάδου τοῦ 'Ολύμπου Σ. Μπούκης, λαβὼν ἐκ τῆς ἐκεῖ οἰκίας τοῦ Γεωργίου Κωτσάκη ἢ Χατζῆ· ἦτο δὲ πλήρης ἀσβέστου, ἣν ἀπεκόλλησα.

Τὸ ὑπὸ τὸ ἀέτωμα ἐπιστύλιον εἶναι εὐθύ, ἄνευ γείσου καὶ ἄνευ κυματίου· ἐπ' αὐτοῦ ἐχαράχθη βαθέως καὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή· ὕψ. γραμμ. 0.005 - 0.01, διάστιχ. 0.001· τοῦ τρίτου στίχου τὰ γράμματα εἶναι μικρότερα τῶν λοιπῶν λόγῳ τοῦ ἀνεπαρκοῦς τοῦ χώρου.

Ἄνδρα Φίλα Δημόφιλον ἥρωα σὺν Αὐτοβούλω
τέκνω· ἥρωες χρηστοὶ χαίρετε πάντοτ' ἐμοί·
θνήσκω, μῆτερ, ἐτῶν ἓξ καὶ δέκα-ἡμερῶν - η'.

Πολλὰ τῶν γραμμάτων, μάλιστα τὸ ΗΝΕΜ παρεστάθησαν συνηνωμένα μετὰ κοινῶν κεραιῶν, ὅπερ εἶναι δεῖγμα τῆς περὶ τὸ 200 μ.Χ. χαράξεως τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐν στίχ. 3 παρίσταται ὁ υἱὸς Αὐτόβουλος, ἀποτεινόμενος πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, καὶ λέγων ὅτι θνήσκει ἐν ἡλικίᾳ δεκαὲξ ἐτῶν καὶ ὀκτὼ ἡμερῶν διότι ἡ ἄχρι τοῦδε ὑπὸ πάντων τῶν ἑρμηνευτῶν καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐν 'Αρχ. 'Εφημ. ἔ. ἀ. παραδοχὴ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἓξ ἐτῶν καὶ δέκα ἡμερῶν εἶναι ἐσφαλμένη, ἅτε ὑπαρχούσης μετὰ τὸ **δέκα** παύλης καὶ ἑτέρας πρὸ τοῦ Η, ὅπερ ἄλλως θὰ ἔμενεν ἀνερμήνευτον.

Ὑπὸ τὸ ἐπιστύλιον ἐν βαθεῖ ἀναγλύφῳ, μὴ ἀφινομένου ἑκατέρωθεν πλαισίου, παρίσταται ἐν ἀριστερᾷ τῷ θεωμένῳ ἀνὴρ βραχυπώγων καὶ δασύθριξ, ὁ *Δημόφιλος*, ἔφιππος ἐν καλπασμῷ πρὸς δεξιά, φορῶν βραχὺν ἡμιχειρίδωτον χιτῶνα, ἐζωσμένον δι' ἱππικῆς πλατείας ζώνης περὶ τὴν ὀσφῦν, χλαμύδα ἠνεμισμένην ἰσχυρῶς καὶ ἐνδρομίδας, ἐκτείνων τὴν ἀριστερὰν παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἵππου, μὴ κρατοῦσαν τὸν χαλινόν, ὑψῶν δὲ κεκαμμένην τὴν δεξιάν, ἵνα βάλῃ διὰ βραχέος ὅπλου, βεβαίως ἀκοντίου, κατὰ τὸν τύπον τῶν πεφημισμένων Θεσσαλῶν ἱππακοντιστῶν, τῶν ταραντίνων λεγομένων· παρατρέχει δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου δηλωθέντος ἐδάφους κύων. Ἀπέναντι αὐτοῦ παρίσταται ὥριμος νεανίας δεκαεξαετὴς βέβαίως, πάντως οὐχὶ ἑξαετής, ὁ *Αὐτόβουλος*, ἀντιμετώπως ἔφιππος, ὁμοίως τῷ πατρὶ ἐνδεδυμένος, προεκτείνων τὴν δεξιὰν πρὸς αὐτόν, ὃν καὶ προσβλέπει, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κρατῶν τὸν χαλινόν· ὑπόκειται δὲ ἀγριόχοιρος οὐχὶ μέγας, δασύθριξ, ἀντιμετώπως τῷ προηγουμένῳ ἐν ἀναμονῇ καὶ ἀμύνῃ. Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι τὸ πλῆγμα τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς παρασκευαζόμενον κατευθύνεται πρὸς τὸν ἀγριόχοιρον, καὶ ἴσως ὑποδηλοῖ τὴν κατὰ τὴν θήραν τοιούτων ζώων, ὧν βρίθουσι τὰ πέριξ ὄρη (πρβ. Πρακτικὰ 1911 σελ. 323), πλῆξιν καὶ θανὴν πατρὸς καὶ υἱοῦ.

Τὸ βάθος παρεστάθη κατὰ τὸν τύπον τῶν *γραφικῶν* λεγομένων ἀναγλύφων τυμβοειδὲς καί που πετρῶδες· ὀπίσω τοῦ ἐπάρματος τούτου, ὅπερ βεβαίως ἀποδίδει τὸν ἄνω ἐν σελ. 139 ἀναγραφόμενον ἐπιτάφιον *τύμβον*, κατὰ τὸ μέσον τῆς εἰκόνος, παρίσταται βραχὺς κορμὸς μεγάλου δένδρου μετὰ φύλλων καὶ καρπῶν, ἴσως δρῦς, περὶ ὃν ἔχει περιελιχθῆ εἰς δύο σπείρας ὄφις μέγας δικέφαλος, φολιδωτὸς δηλωθείς, οὗ ἡ μὲν οὐρὰ κατέρχεται εὐρέως ἐπὶ τοῦ τύμβου πρὸς τὸ ἔδαφος, ἑκατέρα δὲ τῶν κεφαλῶν ἐκ τοῦ φυλλώματος διεξερχομένη προεκβάλλεται ἀντιθέτως, διευθυνομένη πρὸς ἑκάτερον τῶν ἀνθρώπων.

Ἀνταποκρίνεται δὲ ὁ δικέφαλος ὄφις πρὸς τοὺς δύο ἀποθανόντας, ὧν διαφυλάττει τοὺς τάφους, καὶ ὧν λογίζεται ἀντιπρόσωπος, ἢ αὐτόχρημα μετουσίωσις αὐτῶν τούτων, καθ' ἃ σήμερον παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ πιστεύουσιν οἱ πολλοί· διότι ἐν Ἀρκαδίᾳ δέχονται ὅτι τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ταφὴν ὁ ἄρρην νεκρὸς μεταβάλλεται εἰς ὄφιν μέλανα, ὅστις καὶ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ τάφου καὶ περιφέρεται, κατὰ τὰς νύκτας μάλιστα, περὶ αὐτόν· ὁ ὄφις οὗτος, περισυλλεγομένων τῶν ὀστῶν τοῦ νεκροῦ, τρία ἔτη μετὰ τὴν ταφήν, καὶ κατατιθεμένων ἐν σάκκῳ εἴς τινα ἐκκλησίαν, θεωρεῖται ὡς παρακολουθῶν τοῖς ὀστοῖς τούτοις καὶ ἐπικαθήμενος ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὴν νύκτα πρός τε διαφύλαξιν καὶ ὡς θεωρῶν αὐτὰ ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ᾄσματα τοῦ λαοῦ, τοιαῦτα ἀναφέροντα· ὁμοίαν βεβαίως ἔννοιαν ἔχει καὶ ὁ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συχνότατα παριστάμενος ἐν ἐπιτυμβίοις μνημείοις ὄφις· δικέφαλος ὅμως νῦν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ, καθ' ὅσον γινώσκω.

Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως τὸ ἔργον τοῦτο παρὰ τὴν σχεδὸν παιδαριώδη ἐκτέλεσιν ἐνέχει στοιχεῖα εὐρυθμίας καὶ ζωηρότητος, ἀξίας λόγου, ὑπόλοιπα σπινθῆρος εὐκλεοῦς τέχνης καὶ δυνάμεως· θεω-

ρῶ δὲ πιθανώτατον ὅτι ἔσχε τι καλλιτεχνικὸν βεβαίως πρότυπον ὁ τεχνίτης οὗτος πρὸ ὀφθαλμῶν· διότι ἄλλως δὲν ἑρμηνεύεται ἡ ἀντίθεσις τῆς ἀρτιότητος τῆς συνθέσεως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἐκτελέσεως.

Ἀρ. 386ε ***(εἰκ. 19*** ΜΕ 54. Bull. de Corr

19: ἐπιγραφὴ ἐπιτυμβίου 386ε.

Hell. 1911 σελ. 240 ἀρ. 11 πρβ. καὶ Ἀρχ. Ἐφ. 1913 σελ. 182). Στήλη λευκοῦ ἐστιλβωμένου μαρμάρου ἀκέραιος πλὴν μικρᾶς ἀνωτάτω ἀποσχίσεως· κάτω λήγει τριγωνικῶς εἰς ἀδρότερον ἐξειργασμένον γόμφον πρὸς ἔμπηξιν ἐν τόρμῳ βάθρου. — Ὑψ. 0.43, πλάτ. 0.355, πάχ. 0.04.

Ἀπετειχίσθη ὑπὸ τοῦ ἐν ἀρ. 386δ ἀναφερομένου ἀστυνόμου ἐκ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ οἰκίας Δημητρίου Φράγκου.

Παρεστάθη δὲ ἡ στήλη κατά τι πρωτογενὲς σχῆμα ναΐσκου· ἑκατέρωθεν ἐδηλώθη πλαίσιον ἐν εἴδει παραστάδων καὶ ἄνω τριγωνικὸν ἁπλοῦν ὅλως ἀέτωμα, ἐφ᾽ οὗ ἐχαράχθη τοξοειδῶς, βαθέως, καὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή, ὕψ. γραμμ. 0 011, -0.016· ὁ δεύτερος στίχος ἐγράφη ἀρχῆθεν ὑπὸ τὸν πρῶτον ἐν μέρει, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ χῶρος ἦτο ἀνεπαρκής, ἐξηλείφθη ἐπιμελῶς καὶ ἐχαράχθη κατωτάτω ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου πλαισίου· ἐξεδόθη δὲ ἡ ἐπιγραφὴ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Hatzfeld· βλ. ***Ἀρχ. Ἐφ.*** ἔ.ἀ.

Ἀρτεμὼ Ἀπ[ο]λλώνιον
τὸν ἑαυτῆς υἱὸν ❦ ἥρωα ❦

Ὑπὸ τὸν πρῶτον στίχον παρίσταται δι᾽ ἀβαθοῦς ἀναγλύφου ἐν ἀριστερᾷ τῷ θεωμένῳ νεανίας, ὁ Ἀπολλώνιος, ἔφιππος ἐν ψευδοκαλπασμῷ πρὸς δεξιά: φαίνεται γυμνὸς πλὴν ἠνεμισμένης σφοδρῶς χλαμύδος· ὁ ἵππος δηλοῦται ἀχαλίνωτος καὶ φαίνεται φέρων ἐπὶ τοῦ κρανίου σῆμα· ἡ γυμνότης ὅμως ὀφείλεται μᾶλλον τῇ ἀδυναμίᾳ τοῦ τεχνίτου ἢ τῇ ἀληθείᾳ· τὴν δεξιὰν ὑψοῖ κεκαμμένην, κρατοῦσαν βραχὺ ἀκόντιον πρὸς βολήν· ἡ κόμη αὐτοῦ βραχεῖα διαιρεῖται εἰς πλοκαμίσκους· ὁ δεξιὸς ἐμπρόσθιος τοῦ ἵππου ἅπτεται διὰ τῆς ὁπλῆς μικροῦ πυραμιδοειδοῦς βωμοῦ, οὗ ὄπισθεν παρίσταται λίαν σχηματικῶς δένδρον μετὰ φύλλων, περὶ ὃ ἔχει ἑλιχθῇ εἰς τρεῖς σπείρας ὁ ἱερὸς ὄφις, οὗτινος ἡ κεφαλὴ ἀνωτάτω κατευθύνεται πρὸς τὸν ἱππέα. Κατὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς στήλης παρίσταται γυνή, ἡ ***Ἀρτεμώ***, σχεδὸν κατενώπιον ὀρθὴ ἱσταμένη, φοροῦσα χιτῶνα ποδήρη καὶ ἱμάτιον, ἠρμένον εἰς τὰ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς ἐν εἴδει πέπλου, τὴν μὲν ἀριστερὰν καταβιβάζουσα παρὰ τὸ πλευρόν, ἔνθα φαίνεται κρατοῦσα τὸ ἱμάτιον, τὴν δὲ δεξιὰν ἔχουσα πρὸ τοῦ στήθους. Τὰ πρόσωπα ἀμφοτέρων ἔχουσιν ὑποστῆ ἀποτριβάς, γενομένας ἐπίτηδες, ὑπὸ Χριστιανῶν πιθανῶς. Τὸ ἔργον ἀνήκει τοῖς περὶ τὸ 150 μΧ χρόνοις καὶ εἶναι λόγου ἄξιον διὰ τὴν καλὴν δήλωσιν τοῦ ἵππου· ἐμφανίζει δὲ τοῦτο μάλιστα καὶ τὰ πολυάριθμα τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ τὴν τυπικὴν μορφήν, ἣν ἐντεῦθεν παραλαβόντες οἱ ἁγιογράφοι χριστιανοὶ ἐζωγράφησαν τοὺς ἐφίππους ἁγίους Γεώργιον, Δημήτριον κλ.

Ἀριθ. 386F (ΜΕ 31 πρβλ. JG IX$_2$ 1279 καὶ ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1913 σελ. 163). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου πανταχόθεν ἀποκεκομμένη· ἀνωτάτω διετηρήθησαν ἀβαθῶς ἀναγεγλυμμένα τὰ συνήθη ἑλικοειδῆ κοσμήματα ἀνθεμίου. Ὑψ. 0.195, πλάτ. 0.22, πάχ. 0.13.

Ἀπετείχισα μετὰ τῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 372. Ἐπιγραφὴν ἔφερεν ἐπὶ τοῦ γείσου, ὅπερ εἶναι ὅλως ἀσύνηθες ἐπὶ στηλῶν ἐπιτυμβίων, βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς κεχαραγμένην, ἀλλ᾽ οἰκτρῶς ἀποτετριμμένην· ὕψ. γραμμ. 0 012· νῦν διακρίνονται τὰ ἴχνη

ΙΛΛΟΥΙ - - - - -

19 10 25

ἅτινα τῇ βοηθείᾳ τῶν ὑπὸ Kern ὀφθέντων δηλοῦσι [Δη]μοκ[ράτης] ἤ τι ὅμοιον, ἅτε ὑπαρχόντων μετὰ τὸ τελευταῖον ἴχνος ἄλλων ἀποτετριμμένων γραμμάτων, οὐχὶ κενοῦ διαστήματος.

'Αριθ. ***386ς 386ζ*** (ΜΕ 34 62). Δύο ἀνθέμια στηλῶν, ἅτινα ἀπετείχισα, ὁπόθεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 372. Τὸ πρῶτον φαιοῦ μαρμάρου, φέρει ἀβαθῶς καὶ ἐντέχνως ἀναγεγλυμμένα συνήθη κοσμήματα, ἱκανῶς ἐφθαρμένα ἐκ νεωτερικῆς χρήσεως καὶ ἐν μέσῳ τρῆμα.—῞Υψ. 0.48, πλάτ. 0.40, πάχ. 0.055. Τὸ ἕτερον ὑποκυάνου μαρμάρου διετηρήθη πλῆρες μετὰ τοῦ γείσου καὶ φέρει ὁμοίως ἀναγεγλυμμένα οὐχὶ ἐντέχνως τὰ συνήθη κοσμήματα.—῞Υψ. 0.55, πλάτ. 0.58, πάχ. 0.14.

'Αριθ. ***386θ*** (ΜΕ 74 πρβ. Annual of the British School at Athens [Wace and Thomson] XVII 1910-11 σελ. 193-204). Στήλη μελανολίθου ἐκ δύο μεγάλων τμημάτων καὶ μιᾶς σχίζης, ἁρμοζόντων ἀλλήλοις, σχηματισθεῖσα, μόνον κάτω ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα, ἀριστερὰ δ' ἐφ' ἱκανὸν ἀπεσχισμένη· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον γεῖσον καὶ ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, ἀποκοπέντωτὰ πολλά.—῞Υψ. 0.99, πλάτ. 0.415, πάχ. 0.11. Εὑρέθη ἐν ἐρειπίοις τοῦ ἐκκλησιδίου 'Αγίας Τριάδος παρὰ τὸ Χάνι Χατζηζώγα, ὀλίγον πρὸ τῆς εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαραντοπόρου, τὰ ἀρχαῖα Βολούστανα, εἰσόδου.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη βαθέως καὶ καλῶς· τὰ γράμματα τῶν τεσσάρων πρώτων στίχων εἶναι μείζονα· ὕψ. γραμμ. 0.016-0 034, διάστιχ. 0.005.

Παρατίθημι τὴν ἐπιγραφὴν τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ ὁ Wace, Thompson καὶ ὁ ἐπικουρήσας αὐτοῖς Premerstein, μικρὰς μὲν προσθεὶς βελτιώσεις καί τινας διαφορὰς ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, σημαντικὸν δὲ διαγνοὺς ἕνα ἔτι περίπου στίχον, τὸν 28ον, δι' οὗ μοὶ καθίσταται δυνατὸν νὰ ὁρίσω τὸ ἱερόν, ἔνθα εἶχε τεθῆ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη. Τινὰς τῶν παρατηρήσεών μου ἀνέγραψα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τοῦ 1914 σελ. 197-199 καὶ σημ. 1.

I]mp(eratore) Caesare Ne(rva)
Tra]e(iano) Au(gusto) Ger(manico) IIII
et Q(uinto) — A]rticuleio
co(n)s(ulibu)s a(nte) d(iem)] VI K(alendas) Apriles.
(κενὸν) De]scriptu[m] et re-
cognitum e]x conmentario
— He]r[e]n[nii M]ur[en]a[e]iudicis,
(κενὸν) Da[ti ab imp]er[at]or[e
T]raeiano, quod protu[li]t
C(aius) Aelius Niger, in quo scriptum erat i(d), q(uod) i(nfra) s(criptum) f(ertur): cu[m
p]robatum sit mihi in stela la[pidea, quae posita est in for-
o Dolichanorum, inscriptos
esse fenes convenient[e-
s defini(t)ioni regiae, factae
ab Amynta Philippi ⟦patre?⟧, pa(rt)ae inter Dolichanos et Elemi-
otas, piacet finem esse a ter-
mino, qui est in via supr[a
Geranas, inter Azzoris [..;
onodreas (e)t Petraeas
Dolich(e)s, per summa iug[a
a]t canpum, qui Pronoma[e
v]ocatur, ita, ut canpus i[n pa-
r]te sit Elemiotarum, e[t per
summa iuga at [Vene-
ris]fa[n]u[m - - - - - - -

386θ στίχ. 1-11. Ἐν στίχ. 3 ἀπεκόπη ἀριστερόθεν χῶρος 5-6 γραμμάτων, μὴ συνυπολογιζομένου τοῦ Α· τούτου ἕνεκα φαίνεται πιθανὸν ὅτι παρετίθετο βραχυγραφικῶς καὶ ἕτερον ὄνομα τοῦ ὑπάτου, περὶ οὗ ἄλλως βεβαιοῦσιν οἱ ἐκδόται ὅτι ὀλίγα εἶναι γνωστά. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 5. ὑπῆρχε βεβαίως κενόν, οἷον τὸ ἐν στίχ. 8 σωζόμενον. Ἐν στίχ. 7 τὰ ἴχνη δὲν εὐνοοῦσιν ἀρκούντως τὸ Verginii, οὐδόλως δὲ τὸ Publiani ἢ Rubriani· ἐγὼ διέκρινα τάδε:

..IIIINIIN.I. .V O.I NA.I.VDICIS

ἐξ ὧν θὰ προέκυπτε—Herennii Murenae iudicis, τοῦ πρώτου ὀνόματος ἐκφραζομένου δι' ἑνὸς γράμματος· πάντως τὸ τρίτον ὄνομα ἔληγεν εἰς ae, τοῦ δὲ δευτέρου τὸ ὡς G ληφθὲν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν εἶναι R, τὰ δὲ λοιπὰ προσαρμόζονται, καίπερ οὐχὶ πάντα μετ' ἀσφαλείας, μᾶλλον τοῖς ὑπ' ἐμοῦ τεθεῖσιν ἢ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ὀνόμασιν. Ἐν στίχ. 11 τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς τυπικῆς ἐν βραχυγραφίαις ἀποδοθείσης φράσεως εἶναι f, ὡς καὶ οἱ ἐκδόται ὁμολογοῦσιν, οἵτινες, τὴν διὰ τοῦ fuit μεταγραφὴν ἀποκρούουσιν ὀρθῶς· δύναται ὅμως νὰ μεταγραφῇ

διὰ τοῦ f(ertur) καὶ νὰ μείνῃ ὡς F, ἀφ' οὗ ὁ χαράκτης διακρίνει αὐτὸ τοῦ II=E πανταχοῦ

386$^{\vartheta}$· στίχ. 11-19. Τὸ ἐν στίχ. 15 fenes ἀντὶ fines δύναται νὰ ἀφεθῇ ὡς δηλωτικὸν ἀνοικτῆς προφορᾶς τοῦ i, ἣν πλειστάκις οἱ Ἕλληνες ἀποδίδουσι διὰ τοῦ Ε, π. χ. *Caecilius Καικέλιος* κτλ. Ἐν στίχ. 16 τὸ μόνον σφάλμα τοῦ χαράκτου εἶναι παράλειψις τῆς ἄνω κεραίας τοῦ Τ. Λίαν περίεργος εἶναι ἡ ἐν στίχ. 17 προσθήκη Α τῷ patre, τοσούτῳ μᾶλλον δυσεξήγητος, καθ' ὅσον ὁ χαράκτης, ἀγνοῶν τὴν γλῶσσαν, ἀντιγράφει ἔκ τινος χειρογράφου· τὸ νὰ ἀναγνῶμεν *partae*, διαστραφὲν εὐκόλως εἰς patrae, εἶναι μὲν εὐλογώτερον πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ φαινομένου, παρέχει ὅμως δυσχερείας τινάς, καὶ δὴ τὸ ὅτι ὁ Ἀμύντας θὰ λογισθῇ ὡς υἱὸς τοῦ Φιλίππου, οὐχὶ πατήρ, καὶ τὸ ὅτι μένει πως ἀσύνδετον τὸ definitioni regiae factae ab - - -, partae inter. - - · ἀλλ' ἁρμόττει τοῦτο τῇ τυπικότητι τοῦ ζητήματος· διότι καὶ νῦν οἵ τε δικασταὶ ἐν ταῖς ἀποφάσεσι καὶ οἱ συμβολαιογράφοι ἐν τοῖς συμβολαίοις, γράφουσιν «ἵνα δικάσῃ τὰ τῆς διαφορᾶς *γεννηθείσης, προκυψάσης*». Ἴσως ὑπῆρχε patre, partae καὶ συνεχύθη ὑπὸ τοῦ χαράκτου Τὸ ἐν στίχ. 19 piacet, ὀφειλόμενον μᾶλλον τῷ ἀντιγραφεῖ ἢ τῷ χαράκτῃ, δηλοῖ ἴσως κοινήν τινα ἔκτοτε προφορὰν τοῦ l ἐν τοιαύτῃ θέσει, ἥτις ἐπεκράτησεν ἐν τῇ νῦν Ἰταλικῇ γλώσσῃ.

386$^{\vartheta}$· στίχ. 19-26. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 21 ὑπάρχει κάθετος κεραία, ἢ περισσή, ἢ καὶ ἐκ γράμματός τινος μᾶλλον μονήρους ἤττον μετ' ἴχνους ἑνώσεως προερχομένη, καὶ χῶρος δι' ἓν ἢ δύο γράμματα, ἅτινα δύνανται ἢ νὰ ἀποτελῶσιν ἰδίαν λέξιν, ἢ νὰ ἀνήκωσι τῇ ἐν στίχ. 22 τοπωνυμίᾳ *onodreas* (ἢ onoareas)· οἱ ἐκδόται συνεπλήρωσαν διὰ τοῦ et, ἀπιθάνως, ὡς νομίζω· διότι οὕτω προκύπτουσι πολλαὶ δυσχέρειαι, ἃς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ λύσωσι· διὸ ληπτέον τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν ἢ ὅτι δὲν ὑπόκειται οὐδέν, ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς τοπωνυμίας, περίπου - - onodreas καὶ νοητέον «*Ἀζώρου - - ονοδρεῶν καὶ Πετραιῶν Δολίχης μεταξύ*»· τὸ τεθὲν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν Onoareas δὲν εἶναι πιθανόν. Μετὰ δὲ τὸ Petraeas τοῦ στίχ. 22 εἶναι τέρμα τοῦ στίχου καὶ ἀπιθάνως προσέθηκαν οἱ ἐκδόται τὸ in. Τὰ δὲ ὀνόματα *Γεράναι, - - ονοδρέαι, Πετραῖαι, Προνομαὶ* εἶναι τοπωνυμίαι, ὧν τὴν θέσιν ἐπειράθημεν νὰ ὁρίσωμεν ἐν τοῖς *Πρακτικοῖς* ἔ. ἀ.· ὡς πρὸς τὸ *Onodreae*, ἂν θεωρηθῇ οὕτως ἔχον ἄνευ προηγουμένου γράμματος, εἴπομεν ἐκεῖ τὰ δέοντα· ἴσως δύναται νὰ σχετισθῇ τῷ *δέρῃ* καὶ νὰ ληφθῇ πρῶτον συνθετικὸν τὸ *ὄνος, ὄνου-δέραι* καθ' ἃ καὶ σήμερον καλεῖ ὁ λαὸς τόπους *Γαϊδουρονῆσι, Γαϊδουρόρραχι* κττ. Σημειωτέον ὅτι ἐν στίχ. 22 ἔγραψεν ὁ χαράκτης Η ἀντὶ ΙΤ ἤτοι et.

386$^{\vartheta}$· στίχ. 26-28. Μετὰ τὸ at τοῦ στίχ. 27 δὲν σημειοῦσιν οὐδὲν ἴχνος οἱ ἐκδόται· ἐγὼ ὅμως διέκρινα τὰ ἄνω λοξῆς κεραίας V, προερχομένης πιθανώτατα ἐκ V, ἔτι δὲ τοῦ στίχ. 28 τάδε:

R. SFANVM

ἐξ ὧν νομίζω ὅτι ἀσφαλῶς προκύπτει ἡ λέξις *ris fanum*· ταύτης ἕνεκα τὸ V τοῦ στίχ. 27 ἀνήκει ὀνόματι θεότητος, εὐλόγως τῆς *Ἀφροδίτης* Veneris, ἧς τά τε γράμματα πληροῦσι τὸν χῶρον καὶ ἧς μάλιστα ἡ λατρεία εἶναι εὐλογωτέρα ἐν τῇ ὡραίᾳ ταύτῃ θέσει, ἐν ᾗ εὑρέθη ἡ ἐπιγραφή, καὶ ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπια χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος· μικρὰ ἀνασκαφὴ δύναται νὰ βεβαιώσῃ τὸ πρᾶγμα. Οὕτως ἑρμηνεύεται καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς στήλης ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ἱεροῦ, ὅπερ ἀπετέλει τὸ ὅριον τῶν Δολιχαίων καὶ Ἐλιμειωτῶν. Σημειωτέον ὅτι ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ *Πυθίου*, ὑπ' ἀριθ. 390 κατωτέρω δημοσιευθησομένῃ, ἀναφέρεται ἱερὸν *Ἀφροδίτης*.

Συμπέρασμα. — Διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καθορίζεται ὅτι οἱ ἀπὸ τῆς ἐκ Νότου ἀρχῆς τῶν στενῶν τοῦ νῦν Σαρανταπόρου, ἤτοι τῶν ἀρχαίων Βολουστάνων, τόποι, ἀνῆκον πρὸς βορρᾶν τοῖς Ἐλιμειώταις, τὰ δὲ πρὸς Νότον ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱδρυμένη ἡ στήλη αὕτη, τοῖς Δολιχαίοις, καὶ ὅτι τόπους συνορεύοντας ἀμφοτέροις τούτοις εἶχον οἱ Ἀζωριασταί ταῦτα, συνδυαζόμενα τοῖς ἐν τοῖς ἄνω εἰς ἀριθ. 379 προειρημένοις, καθιστῶσι βέβαιον ὅτι τῆς μὲν *Δολίχης* τὰ ἐρείπια κεῖνται ἐν τῷ νῦν *Καστρὶ Δούχλιστας*, τῆς δὲ *Ἀζώρου* ἐν τῷ *Παλαικάστρῳ Βουβάλας*. Οὕτως ὑπολείπεται ὡς ἀσφαλὴς θέσις τοῦ *Πυθίου* τὰ παρὰ τὸ *Σέλος* εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου ἐρείπια.

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος.

Παλίμψηστος ἐπιγραφὴ ἐν Σκύρῳ.

ὑπὸ

Μιχαὴλ Δέφνερ.

Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπὶ ἑξάμηνον ἐν Σκύρῳ διαμονῆς μου ἐπρομηθεύθην ἐκεῖ τὰ δύο περὶ τῆς ἱστορίας τῆς νήσου παρὰ λογίων Σκυρίων δημοσιευθέντα βιβλία, τοῦ σχολάρχου *Μιχ. Κωνσταντινίδου* καὶ τοῦ γυμνασιάρχου *Δημ. Παπαγεωργίου*. Ἀμφότερα εἰς τὰ περὶ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων κεφάλαια περιέχουν ψήφισμα δήμου τινὸς τιμητικὸν ὑπὲρ τοῦ Σκυρίου Ἀρκεσιδήμου, πατρὸς τῆς Ἁρμοξένας, κανηφόρου εἰς τὴν πομπὴν τῶν Διονυσίων.

Ὁ Μ. Κωνσταντινίδης, ἐν τῇ ἰδιότητί του ὡς σχολάρχου, ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου ἤδη τοῦ ἔτους 1860 εἶχεν ἀνακοινώσει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τὴν εὕρεσιν ἐνεπιγράφου μαρμαρίνης πλακὸς καὶ ἀπόγραφον τῆς ἐπιγραφῆς.

Πρωίαν τινὰ μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν Ἐμμ. Περίνη, ὅπως ἐξετάσω καὶ φωτογραφήσω τὴν πλάκα ταύτην, ἔχουσαν μῆκος μ. 0,40 καὶ πλάτος 0,35.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντύπωσίν μοι ἔκαμεν ὁ ἄτακτος καὶ ἀλλόκοτος τρόπος τῆς χαράξεως. Ἐνῷ τὰ γράμματα τῶν τριῶν πρώτων στίχων δὲν παρουσιάζουν διαστήματα μεταξὺ ἀλλήλων, μεταξὺ δὲ τῶν τριῶν στίχων δὲν ὑπάρχουν διάστιχα, ἀντιθέτως τὰ μεταξὺ τῶν λοιπῶν (4-19) στίχων διάστιχα εἶνε μεγάλα, ἀσυγκρίτως δὲ μεγαλειτέρα ἀκόμη ἡ τοῦ τρίτου στίχου ἀπὸ τοῦ τετάρτου ἀπόστασις. Ἐπὶ πλέον τὰ γράμματα τῶν τριῶν πρώτων στίχων μοὶ ἐφάνησαν βαθύτερον ἐγκεχαραγμένα, ἀλλὰ καὶ μικρότερα τῶν ἄλλων, ὡς ἐὰν μὴ συγχρόνως ἐχαράχθησαν μετ' ἐκείνων. Τέλος δὲ διὰ τοῦ μεγεθυντικοῦ φακοῦ εἶδον μεταξὺ τῶν γραμμάτων ἴχνη ἄλλων ἐξαλειφθέντων καὶ ἀντελήφθην, ὅτι τὰ κισσόφυλλα τοῦ στεφάνου εἶνε ἐπεξειργασμένα ἐκ δευτέρου διὰ στιγέως (ζουμπᾶ). Ἀμφιβολίαι περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιγραφῆς ἠγέρθησαν ἐν ἐμοί. Πρὸς ἀκριβῆ αὐτῆς ἐξέτασιν καὶ βεβαίωσιν τῶν παρατηρήσεών μου ἐζήτησα ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποιναν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπαλείψω τὴν πλάκα δι' αἰθάλης. Ἀφοῦ δὲ διὰ τριβῆς εἰσεχώρησεν αὕτη εἰς τὸ βάθος τῶν γραμμάτων, ἤρχισα καθαρίζων τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου διὰ πήχεως ἐπενδεδυμένου διὰ παννίου, οὕτω δὲ ἐπὶ τῆς λευκῆς πλέον ἐπιφανείας τοῦ μαρμάρου ἀνεφάνησαν ὅλα τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς μαῦρα καὶ εὐδιάκριτα, ἀνεφάνησαν δὲ ὑπεράνω, μεταξὺ καὶ ἐντὸς τῶν στίχων τῆς νῦν ἐπιγραφῆς ἴχνη γραμμάτων παλαιοτέρας. Εἶδον δὲ τότε, ὅτι ἄνωθεν τοῦ νῦν πρώτου στίχου φαίνονται ἀπεξεσμένοι δύο στίχοι, ὧν ὁ πρῶτος ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς λέξεως *Θεο*, (ΘΕΟϟ), δεξιώτερον δὲ διαφαίνεται ΕΤ, ὅτι ἐντὸς τοῦ στεφάνου ἄνωθεν τῆς νῦν φράσεως Ο ΔΗΜΟΣ διαφαίνονται τὰ ἴχνη τῆς αὐτῆς φράσεως ἐν προευκλειδείῳ γραφῇ Ο ΔΕΜΟϟ καὶ ὑπ' αὐτὴν ἄλλης λέξεως, πιθανῶς ΑΘΕΝΑΙΟΝ, καὶ τέλος ὅτι ὑπὸ τὴν νεωτέραν γραφὴν Ο ΔΗΜΟΣ ἀπεξέσθη μία λέξις, πιθανῶς ΣΚΥΡΙΩΝ.

Ἴχνη γραμμάτων παλαιοτέρας γραφῆς διαφαίνονται πολλά, κυρίως δὲ τὰ ἀκόλουθα·

στίχ. 1: ἐντὸς τοῦ 10ου γράμματος Η ἐν Κ, μεταξὺ τοῦ 19ου καὶ 20ου Υ, ἄνωθεν τοῦ 30ου γράμματος Ε ἐν Ι. Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ στίχου λείπει Σ, πέραν αὐτοῦ ὅμως διαφαίνεται Ο ἢ Θ.

στίχ. 2: ἐντὸς τοῦ Α τῆς λέξως ΚΑΝΗΦΟΡΟΥ, ὑπὸ τὸ Υ τοῦ ΥΠΟ, καὶ μετὰ τὸ Η εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου.

στίχ. 3: εἰς τὸ α΄ γράμμα, πρὸ τοῦ προτελευταίου γράμματος καὶ μετὰ τὸ τελευταῖον.

στίχ. 5: μεταξὺ τοῦ 7ου καὶ 8ου γράμματος.

στιχ. 6: ἐντὸς τοῦ ΚΑΙ, εἰς τὸ Τ καὶ τὸ Η τοῦ ΑΝΕΣΤΡΑΦΗ, μεταξὺ τοῦ Ο καὶ Τ τοῦ ΦΙΛΟΤΙΜΩΣ, ὡς καὶ ὑπὸ τὸ τελικὸν Σ.

στίχ. 7: ἐντὸς καὶ κάτωθεν τοῦ ἑβδόμου γράμματος Ε.

στίχ. 8: εἰς τὸ 5ον, τὸ 26ον καὶ τὸ 36ον γράμμα, καὶ μετὰ τὸ τελευταῖον.

στίχ. 9: πρὸ τοῦ α΄ γράμματος, ἐντὸς τοῦ 19ου· μετὰ δὲ τὸ 27ον ἀπεξέσθησαν 9 γράμματα.

στίχ. 10: εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπεξέσθησαν 4 γράμματα, ὑπὸ δὲ τὰς λέξεις ΔΗΜΟΝ ΑΓΑΘΗΙ ΤΥΧΗΙ διαφαίνονται ἀρχαιότερα γράμματα.

στίχ. 11: εἰς ὅλας τὰς λέξεις.

στίχ 12: εἰς τὸ Υ τοῦ ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΝ, εἰς τὰ ΕΝΕΚΕΝ, ΠΡΟΣ καὶ ΤΟΥΣ.

στίχ 13: ὑπὸ τὸ ΛΟ τῆς λέξεως ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ. Εἰς τὴν τελευταίαν συλλαβὴν τοῦ στίχου τὸ παλαιὸν Ζ μετεβλήθη εἰς Ζ ἀντὶ Σ, μετὰ δὲ τὸ τέλος διαφαίνεται ἡ συλλαβὴ ΦΑ.

στίχ. 14: εἰς τὸ ΑΥΤΟΝ καὶ εἰς τὸ ΑΝΑΓΡΑΨΑΙ.

στίχ. 15: ἐντὸς καὶ ἄνωθεν τῶν λέξεων ΤΟΔΕ ΤΟΝ ΓΡ....

στίχ. 16: εἰς τὸ ΕΝ ΣΤΗΛΗΙ καὶ εἰς τὸ ΕΙΣ ΔΕ ΤΗΝ. Τὸ ΤΗΝ φαίνεται ΤΜΝ, μετὰ δὲ τὸ Ν ἀμυδρὸν Φ.

στίχ. 17: εἰς τὸ ΑΝΑΓΡΑΦΗΝ, ὅπου ἀντὶ Φ φαίται ΨΙ καὶ τὸ Ν ἔγινε Μ. Μετὰ τὸ Ι τοῦ τέλους φαίνεται ἀκόμη στοιχεῖόν τι.

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἡδραίωσαν ἐν ἐμοὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἐνώπιόν μου πλὰξ ἀρχικῶς ἔφερε τιμητικὸν ψήφισμα μετὰ στεφάνου ἐκ κισσοῦ χαραχθὲν πρὸ τοῦ 403 π.Χ., ἀποξεσθεῖσα δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ β´ π.Χ. αἰῶνος ἐχρησιμοποιήθη mutatis mutandis πρὸς ἀναγραφὴν ὁμοίου ψηφίσματος.

Οὕτως ἐξηγοῦνται αἱ ἀνωμαλίαι εἰς τὴν χάραξιν καὶ ἐπαναχάραξιν καὶ αἱ εἰς τὸ ὕψος καὶ πλάτος τῶν γραμμάτων καὶ εἰς τὰ διάστιχα καὶ διαστήματα διαφοραί, αἵτινες παρὰ πάντων τῶν δη-

Ψήφισμα ὑπὲρ Ἀρκεσιδήμου ἐκ Σκύρου.

μοσιευσάντων τὴν ἐπιγραφὴν ξένων ἀρχαιολόγων ἐθεωρήθησαν ὡς ἀμέλειαι τοῦ χαράκτου.

Εὐτυχῶς ἐπέτυχεν ἡ φωτογραφία τῆς ἐπιγραφῆς, τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς μεταλλογράφημα, ἐκτελεσθὲν παρὰ τοῦ ὀνομαστοῦ τῆς Βιέννης μεταλλογραφείου Krambolek δίδει ὅλας τὰς λεπτομερείας τοῦ μαρμάρου· οὕτω δὲ ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως θὰ δυνηθῇ νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς γνώμης μου.

Μεταγραφή.

Νικασίων Δημητρίου Ἀτηνεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ τῆ[ς]
καταλεγείσης κανηφόρου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Ἀθη
νίωνος τοῦ Διονύσου Ἁρμοξένας ὁ πατὴρ Ἄρκεσι
δημος τήν τε πομπὴν ἐπευσχημόνησε ὡς ἠδύ
νατο βέλτιστα καὶ θῦμα παρέστησεν τῶ[ι]
θεῶι καὶ τὰ λοιπὰ ἀνεστράφη φιλοτίμως
καὶ εὐσεβῶς καὶ ἀκολούθως τῆι Ἀθηναίων π[ρ]ο
αιρέσει, ὅπως οὖν ἐφάμιλλος ἦι πᾶσι τοῖς φίλο
τιμεῖΜ βουλομένοις καὶ φιλοδοξ.........
....οῦσιν εἰς τὸν δῆμον· ἀγαθῆι τύχηι, δέδοχθαι
τῶι δήμωι ἐπαινέσαι Ἀρκεσίδημον Πεισικράτου
Ραμνούσιον εὐσεΤείας ἕνεκεν τῆς [π]ρος τοὺς θε
οὺς καὶ φιλοτιμίας τῆς εἰς τὸν δῆμον καὶ Ζτε
φανῶσαι αὐτὸν κιττοῦ στεφάνωι, ἀναγράψαι δὲ
καὶ τὸ ψήφισμα τόδε τὸν γραμματέα τοῦ δήμου
ἐν στήληι λιθίνηι καὶ στῆσαι ἐν ἀγορᾶι, εἰς δὲ τὴν
ἀναγραφὴΜ τῆς στήλης καὶ τὴν ἀνάθεσιν μερί
σαι τὸν ταμίαν τοῦ δήμου τὸ γενόμενον ἀνήλω
μα.

Ο ΔΗΜΟΣ
....

Μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἐπιστροφήν μου συνεβουλεύθην τοὺς πρὸ τῶν Σκυρίων Κωνσταντινίδου καὶ Παπαγεωργίου δημοσιεύσαντας τὴν ἐπιγραφὴν ἢ γράψαντας περὶ αὐτῆς ξένους ἐπιστήμονας, μὴ τυχὸν ἄλλος πρὸ ἐμοῦ ἐξήνεγκε τὴν περὶ παλιμψήστου ἐπιγραφῆς γνώμην.

Ὁ *Lebègue*, ὅστις πρῶτος ἐξ αὐτοψίας ἐδημοσίευσε τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὰς Notes sur Skyros Revue archéol. Nouv. série. Vol. 25, p. 177—179, Paris 1873), λέγει, ὅτι τὰ γράμματα εἶνε μικρὰ καὶ πολλάκις πολὺ ἀποτετριμμένα καὶ ὅτι τὰ σφάλματα τοῦ χαράκτου εἶνε πολὺ περισσότερα παρὰ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἀττικῆς. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ψηφίσματος, ἥτις περιεῖχε τὸ ἔτος, τὴν ἀναγραφὴν τῆς πρυτανείας κλπ. ἢ ἠφανίσθη ἢ παρελείφθη εἰς τὸ ἀντίγραφον τοῦ ψηφίσματος τοῦ εὑρεθέντος ἐν Σκύρῳ. (!)» — Τὸ ἀπόγραφον τοῦ *Lebègue* ἔχει χάσματα πολλὰ καὶ σφάλματα οὐκ ὀλίγα. Ἐνῷ δὲ ὁ ἴδιος ἐνέγνωσε *Διονύσου*, δὲν ἐνόησε ὅτι πρόκειται περὶ κανηφόρου τοῦ Διονύσου, ἀλλὰ διώρθωσε τὸ *Διονύσου* εἰς *Διονυσίου*, καὶ μετέφρασε: «l'archonte Athénion, fils de Dionysios». Κατωτέρω δὲ λέγει: «ἡ θεότης, τῆς ὁποίας κανηφόρος ὑπῆρξεν ἡ *Τιμοξένα* (ἐνῷ ἡ γραφὴ τῆς πλακὸς ΑΡΜΟΞΕΝΑ εἶνε σαφεστάτη), δὲν ἀναφέρεται». Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἄρχοντα Ἀθηνίωνα καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὗτος εἶνε νέος ἄρχων, τ. ἔ. πρώτην φορὰν ἀπαντῶν, καὶ μεταγενέστερος τοῦ ἔτους 196 π. Χ., καθ' ὃ ἡ νῆσος Σκῦρος παρὰ τῶν Ρωμαίων ἐδόθη πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους (T. Livius, XXXIII, 30).

Δεύτερος ὁ *Albert Dumont* εἰς τὸ σύγγραμμά του: Fastes éponymiques d'Athènes, Paris *1874, p.* 11—12, ἐδημοσίευσε τὴν ἐπιγραφὴν κατὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ Lebègue καὶ μὲ τὰ αὐτὰ χάσματα καὶ σφάλματα, ἐδέχθη δὲ καὶ οὗτος, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε νεωτέρα τοῦ 196 π. Χ.

Τρίτος ἐξέδωκεν τὴν ἐπιγραφήν, καὶ δὴ ἐξ αὐτοψίας, ὁ *Paul Girard,* Antiquités des Sporades septentrionales, εἰς τὸ Bulletin de Corresp hellén., vol. III 1879, λέγει δὲ περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ μαρμάρου. «Ἡ πλὰξ εἶνε ἐφθαρμένη εἰς μερικὰ μέρη, τὰ γράμματα εἶνε μικρά, λεπτὰ καὶ ἀνώμαλα, ἡ δὲ χάραξις μαρτυρεῖ ἀμέλειάν τινα. Εἰς τὸ τέλος τοῦ 9ου καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 10ου στίχου μία ἢ περισσότεραι λέξεις ἀπεξεσμέναι ἔγειναν ἀφορμὴ ἐπαναλήψεως τοῦ ξ, ἡ δὲ συλλαβὴ **φα** τοῦ **στεφανῶσαι** ἐχαράχθη δίς. Τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη εἶνε πολλά.» Ὡς πρὸς δὲ τὸν ἄρχοντα Ἀθηνίωνα δέχεται καὶ ὁ Girard τὴν γνώμην τοῦ Lebègue.

Τέταρτος ἐξέδωκεν ἐν ἔτει 1883 ὁ Γουλιέλμος *Dittenberger* τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Sylloge inscriptionum Graecarum, I, 383, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀπογράφων τοῦ Lebègue καὶ τοῦ Girard. Ἐνῷ δὲ οὗτοι τὸ ψήφισμα ἐθεώρουν ὡς ψήφισμα τοῦ δήμου. Ἀθηναίων, ὁ Dittenberger φρονεῖ, ὅτι καὶ εἰς τὴν Σκῦρον ἐτελοῦντο Διονύσια καὶ ὅτι ὁ ἐν τῷ ψηφίσματι ἀναγραφέμενος *ἄρχων Ἀθηνίων ἦτο ἄρχων τῶν κληρούχων τῆς Σκύρου.*

Ἐναντίαν πάλιν γνώμην ἐκφέρει ὁ *P. Foucart* εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ Mémoire sur les colonies Athéniennes au cinquième et au quatrième siècle, p. 382: «Οἱ κληροῦχοι ἐξηκολούθουν λαμβάνοντες μέρος εἰς τὰς ἐθνικὰς ἑορτὰς τῶν Παναθηναίων καὶ τῶν Διονυσίων καὶ πέμποντες εἰς αὐτὰς θεωροὺς καὶ θύματα. Τοῦτο πιστοποιοῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ οὐ μόνον διὰ τὸν 5ον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν τρίτον καὶ δεύτερον. Ἡ *θυγάτηρ ἑνὸς κληρούχου τῆς Σκύρου* κατελέγη κανηφόρος διὰ τὴν πομπὴν τῶν Διονυσίων, ὁ δὲ *δῆμος Ἀθηναίων* ἀντήμειψε τὴν εὐσέβειαν αὐτῆς καὶ τὴν φιλοτιμίαν τοῦ πατρός της, ψηφίσας ὑπὲρ αὐτοῦ ἔπαινον δημόσιον καὶ στέφανον ἐκ κισσοῦ.»

Ὁ *Ch. Michel* τέλος εἰς τὸ Recueil d'inscriptions Grecques, Bruxelles 1900, ἐδημοσίευσεν ἐν σελ. 165 τὴν ἐπιγραφὴν ὑπὸ τὸν τίτλον *Décret des clérouques de Skyros.* II. siècle avant J. C., ἄνευ ἄλλης παρατηρήσεως.

Εἰς τὰς περὶ τῆς ἐπιγραφῆς γνώμας πέντε ξένων ἐπιστημόνων προστίθεται ἤδη ἡ ἰδική μου, ἣν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ ἐκείνων ἐκ μόνης τῆς ἐξετάσεως τοῦ μαρμάρου καὶ συνεπῶς ἄνευ τῆς ἀπ' ἐκείνων ἐπιδράσεως ἐσχημάτισα. Ἡ δὲ πεποίθησίς μου εἶνε, ὅτι ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἐμμ. Περίνη ἐνεπίγραφος πλὰξ ἀρχικῶς ἔφερε τιμητικὸν ψήφισμα τοῦ Δήμου Ἀθηναίων κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἀναγραφὲν ὑπὲρ κληρούχου τῆς Σκύρου, ὅτι ὅμως μετὰ 250 περίπου ἔτη τὸ ψήφισμα τοῦτο ἀπεξέσθη ἐν μέρει ἐπιπολαίως, ἐν μέρει βαθύτερον, ὅπως ὑπὸ ἄλλας περιστάσεις καὶ δι' ἄλλα πρόσωπα ὁ λίθος χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἀναγραφὴν τιμητικοῦ πάλιν ψηφίσματος ὑπὲρ Σκυρίου, τοῦτο μὲν δι' ἐγχαράξεως νέων ὀνομάτων καὶ λέξεων, τοῦτο δὲ δι' ἐκβαθύνσεως τῶν παλαιῶν γραμμάτων. Δὲν εἰσέρχομαι ἐνταῦθα εἰς εἰκασίας, ἂν ὁ ἄρχων Ἀθηνίων ἦτο ἄρχων τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν κληρούχων τῆς Σκύρου καὶ ἂν ἐτελοῦντο τότε Διονύσια καὶ εἰς τὴν Σκῦρον. Θὰ ηὐχόμην, τὸ μάρμαρον τοῦτο νὰ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἐνταῦθα Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον ὡς εὐπρόσιτον τεκμήριον ὑπὲρ τῆς γνώμης μου, εὐελπιστῶ ὅμως ὅτι θὰ ἐπαρκῇ καὶ ἡ ἐκ τοῦ μεταλλογραφήματος εἰκών.

Μιχαὴλ Δέφνερ Δ. Φ.

Ἀμφιάρειον

(1923)

ὑπὸ

Β. Λεονάρδου.

Τῷ 1923 σκαφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο μάλιστα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῆς χαράδρας ὄχθης καὶ ἰδίᾳ νοτόθεν τῆς δυσμικῆς πομπικῆς ὁδοῦ 84 καὶ τοῦ 139 (ΑΕ 1922_{100} εἰκ. 2).

Οἱ ἑξῆς ἀριθμοὶ 1-9 κλπ. εἶνε οἱ τῶν ἐν ΑΕ 1917_{239} 1918 111-112 1919_{100} εἰκ. 1 καὶ 2 1922_{102} δημοσιευθέντων διαγραμμάτων τῆς δεξιᾶς ὄχθης, πρβ καὶ ἐνθάδε ἐν τοῖς ἑξῆς εἰκ. 1 καὶ 2.

1-9 καὶ ***92-107*** (θερινοῦ καταγωγίου): ΑΕ $1917_{240α}$ 1919_{99} εἰκ. 1, ΠΑΕ 1919_{17}.

10-44 (χειμερινοῦ καταγωγίου): ΠΑΕ 1917_{16}, ΑΕ 1917_{239} εἰκ. 1 $1918_{110α}$ 1919_{100} εἰκ. 2 $1922_{101α}$. Ἐνθάδε **(εἰκ. 1)** δηλοῦται ἡ καθ' ὕψος συνάφεια τοῦ θερινοῦ καταγωγίου (ἄ. ἀρ. 1-9 κλπ) καὶ τοῦ χειμερινοῦ· ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου τῆς στοᾶς (ἀρ. 29-41) τοῦ χειμερινοῦ καταγωγίου μέχρι τοῦ δαπέδου τοῦ χώρου 92 (ε) τοῦ θερινοῦ καταγωγίου τὸ ὕψος σύμπαν (κατ' εὐθυωρίαν) εἶνε 4 785.

45-61 (συνοικίας τόμος): ΠΑΕ $1913_{70\ 114}$ 1920_{6} 1921_{6}, ΑΕ 1916_{118} $1917_{240α}$ 1919_{100} εἰκ. 2.

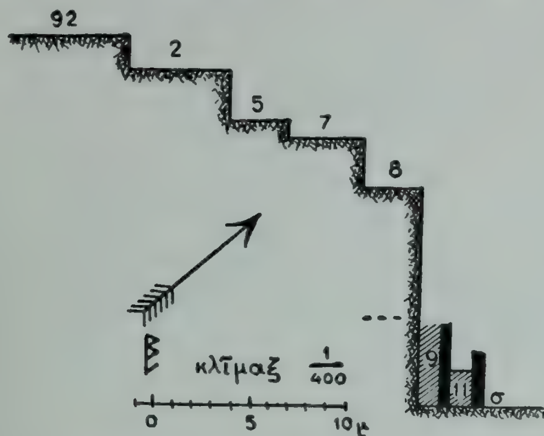
62 (κρήνη): ΠΑΕ $1916_{34\ 65}$ $1921_{6\ 30}$, ΑΕ 1916_{118} $1918_{110β}$ εἰκ. 1-6.

63-68: ἄ. ἀρ. 45-61.

69-77: ἄ. ἀρ. 63-68, ΑΕ 1919_{100} εἰκ. 2 1922_{101} εἰκ. 1. Ἐν 69 ἐγένετο μικρὰ σκαφεία ἐν τοῖς δυσμοβορείοις, νοτόθεν τοῦ ἀνατολικοῦ θυρώματος τοῦ 50, καὶ ἐν τοῖς δυσμονοτίοις, δυσμόθεν τοῦ ὑστέρου λοξοῦ τοίχου ὅστις ἀφορίζει τὸ 69 ἀπὸ τοῦ 70 (ΑΕ 1919_{101} β). Ἅπας σχεδὸν ὁ νότιος τοῖχος τοῦ 69 70 ὁ καὶ τὸ μέσον μέρος τοῦ βορείου τοίχου τοῦ 80-83α ἅμα ἀποτελῶν σύγκειται ἐκ μεγάλων πώρων (μ. ± 1 30) πηχυαίων τὸ πλάτος, καλῶς εἰργασμένων (σῴζονται οἱ κάτω τέσσαρες δόμοι [ὕψ. 1 80] ἐπὶ λιθίνης εὐθυντηρίας)· τρεῖς τοιοῦτοι πῶροι ληφθέντες, ὡς ἐπεικάσαι, ἐκ τοῦ εἰρημένου βορείου τοίχου τοῦ 80-83α ἐχρήσθησαν ὕστερον ἀπαντροκὺ εἰς τὸν βόρειον ὑπόλοξον τοῖχον 77 **(αβ)** νοτόθεν τοῦ 73-74. Ἀνατολόθεν τοῦ ἐν τοῖς χώροις 70 καὶ 77 θεμελίου **δ** πρὸς τῷ τούτων νοτίῳ τοίχῳ κεῖται κλιμακοειδὲς ὕστερον κτίσμα, ὅπερ ἔφερεν ὡς ἀναβασμὸν τὸ ἐν ΑΕ 1922_{101} μνημονευθὲν δωρικὸν κιόκρανον, ἕτερον δὲ τοιοῦτον κτίσμα κεῖται δυσμόθεν τοῦ **δ** πρὸς τῷ αὐτῷ τοίχῳ.

78-85: ΑΕ 1919_{100} εἰκ. 2 1922_{101} εἰκ. 1, ἄ. ἀρ. 69-77. Ὁ χῶρος 80 81 διῄρηται εἰς τρία μέρη ἀφωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ

δύο τοιχίων, ὧν τὸ ἕτερον, τὸ δυσμικόν, ἦν τὰ ἄνω, ὥς γ' ἐκ τοῦ εὑρεθέντος ἐρυθροῦ χώματος φαίνεται, ὠμῶν λίθων πεποιημένος. Ὁ νότιος τοῦ 80 81 τοῖχος προεφύλαττεν, ὡς εἰκάσαι, ἀπὸ τῶν νοτόθεν προσχώσεων τοὺς βορρᾶθεν κειμένους χώρους 69 70 77 τοὺς εἰς τὰ δωμάτια 52 καὶ 51 ἄγοντας, ἀμελῶς δὲ πεποιημένος (ἐνῳκοδόμηται ἀπότμημα ἀναθηματικῆς στήλης ἀνεπίγραφον, λευκοῦ μαρ-

(ἐν τῇ περιγραφῇ ἀνατολικὸν νοεῖται τὸ βορρανατολικόν, ἀναλόγως δὲ καὶ τἆλλα.)

1 : καταγωγίων (θερινοῦ καὶ χειμερινοῦ) τομὴ δυσμανατολικὴ (ΑΕ 1919_{100} εἰκ. 1 ἀρ. 92-2 — 1917_{239} εἰκ. 1 ἀρ. 5-11)· σ = στυλοβάτης γαμμοειδοῦς στοᾶς (ΑΕ 1917 239 εἰκ. 1 ἀρ. 29-41).

μάρου, ἐγκρίτου τέχνης, ὕψ. σῳζ. 0 54, πλ. 0 33, πάχ. 0 22—0 195) ἔφερε ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς, ἤγουν τῆς βορείου, ὄψεως κονίαμα παχὺ (±0 03) μετὰ δακτυλιῶν· διὰ τοῦ χώρου 80 81 διῆκεν ὁ πήλινος ὀχετὸς (διάρρους 0 11), ὅστις ἐκ τοῦ δυσμοβορείου ὀχετοῦ τοῦ ἐκδοχείου 82, ὡς εἰκάσαι, τὸ ὕδωρ ἀρυόμενος καὶ εἰς τὴν ὁδὸν 45 ἐπικαμπτόμενος ἐξέβαλλεν εἰς τὴν χαράδραν (ΑΕ 1919_{101} α)· ὁ δὲ δυσμοβόρειος καὶ ὁ βορρανατολικὸς ὀχετὸς τοῦ 82 ἐφέροντο ἐπικαρσίως ἐπὶ μακροῦ πηλίνου ὀχετοῦ κρυπτοῦ, οὗ τῷ 1923 συνετελέσθη ἡ ἐκκάλυψις· οὗτος δὲ μεταξὺ τοῦ 83 καὶ τοῦ 82 (ἐγγύτερον τοῦ 82 καὶ 139 ἢ ὅσον ἐν ΑΕ 1919_{100} εἰκ. 2 φέρεται) κείμενος καὶ διὰ τοῦ 84 ῥέων, εἴκοσί που μέτρων μέχρι τῆς εἰς τὴν ὁδὸν 86 εἰσόδου τὸ μῆκος ὤν, ἔβαινε φέρων πότιμον ὕδωρ ἐπὶ τὴν κρήνην 62 (πρβ ΑΕ 1916_{119} α· εἶνε δὲ πειόσχημος, στενός, ἔχων πλάτος μὲν ± 0 097, διάρρουν δὲ ± 004, καλύμματα δὲ ὡσαύτως πήλινα, κατὰ τόπους διάφορα τὸ πλάτος (0 095 - 0 257).

86 - 91 : ΑΕ 1919_{100} εἰκ. 2 1922_{102} εἰκ. 2.

92 - 107 : (θερινοῦ καταγωγίου) : ἄ. ἀρ. 1 - 9.

108 - 111 : ΑΕ 1922_{102} εἰκ. 2.

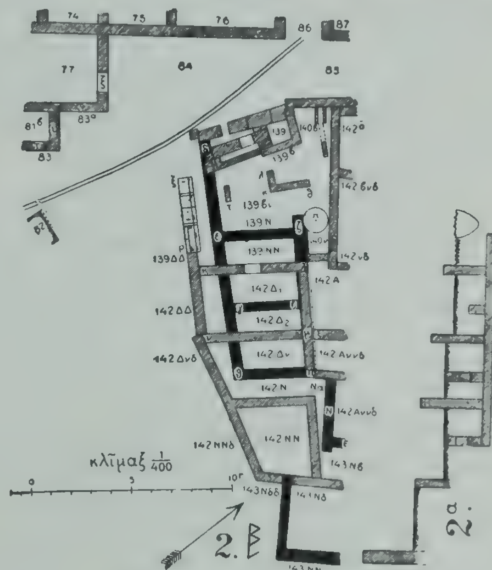
112 : ΠΑΕ 1909_{61} 119/0(αὐτ. πίναξ: ποὺς χαλκοῦ ἀνδριάντος) 1913_{70} 113), ΑΕ 1913_{237} 1922_{102}(εἰκ. 2) 107. Διὰ μικρῶν σκαμμάτων ἐξεκαλύφθησαν οἱ βατῆρες τῶν κιόνων 13 (ὑπὸ τὸν τοῖχον ***κν***) καὶ 14 τῆς τετρακαιδεκαστύλου στοᾶς ΕΖΗΘΚΛ.

113 - 134 : ΑΕ 1922_{102} εἰκ. 2.

135 - 137 γ : ΑΕ 1922 102 εἰκ. 2. Ἐν τῷ διαδρόμῳ 136 ὁ δυσμικὸς τοῖχος τοῦ 137 137α σύγκειται ἐξ ἀσβεστολίθων πολυγωνοειδῶν, ἡμιέργων τὰ ἔξω (ἐπὶ τῆς δυσμικῆς ὄψεως), οὐχὶ διαμπερὲς ἰσοδομικῶν. χωρεῖ δὲ καὶ νοτόνδε μέχρι τινὸς ὑπὸ τὸν δυσμικὸν τοῖχον τοῦ 137 ***β***.

138 (ἀνατολικὴ πομπικὴ ὁδός): ΑΕ 1922_{102} εἰκ. 2. Ὁ νότιος τοῖχος τοῦ 133 134 135, ὁ καὶ μέρος τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ 138 ἀποτελῶν, σῴζεται μόνον τὰ κάτω, συγκείμενα ἐκ πώρων ὑπερύθρων (μ. ± 1 25), λείπουσι δὲ οἱ πάλαι ἐν διστοιχίᾳ ἱστάμενοι ὀρθοστάται (ΑΕ 1922_{105} β), τὸ δὲ νότιον θεμέλιον τοῦ διαδρόμου 136, ἐκ λίθων ἐλαττόνων πεποιημένον, πρόσκειται ἐν ὀρθῇ πρὸς τὸν δυσμικὸν τοῦ 136 τοῖχον γωνίᾳ, ἣν δ', ὡς εἰκάσαι, ὁδοῦ. Οἱ δυσμόθεν τούτου τρεῖς πῶροι, οἱ μέχρι τοῦ μέσου τῆς μεταξὺ τοῦ 134 καὶ τοῦ 135 ἀντηρίδος, δὲν κεῖνται ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ἐφ' ἧς οἱ ἄλλοι τῆς εἰρημένης πλευρᾶς πῶροι οἱ δυσμόθεν μέχρι τοῦ 180ε ἐξικνούμενοι, ἀλλ' ἀποκλίνουσι σμικρὸν πρὸς τὰ βορρανατολικά, τοῦτο δὲ ἀνοιστέον, ὡς εἰκάσαι, ἐπὶ τὴν μετάθεσιν τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ 138 (ΑΕ 1922 105 β). Ὁ μεταξὺ τοῦ 135 καὶ τοῦ 136 βορρονότιος τοῖχος ὑπὸ τὴν βόρειον τῆς ὁδοῦ 138 πλευρὰν φερόμενος ἐξέχει ταύτης ὀλίγον νοτόνδε. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ 138 ὠρύχθησαν σκαφιαὶ πρὸς τῷ 137 β καὶ 153, ἠρευνήθησαν δὲ καὶ τὰ ἀνατολόθεν τούτων κατα ὅλου. Παρὰ τὴν νοτανατολικὴν γωνίαν τοῦ 137 β λήγει, ἐν βάθει 1 41 ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ κτίσματος, ἀρχαιότερος τοῖχος ὑπολόξως χωρῶν ἐκ τῶν νοτανατολικῶν (ΑΕ 1922_{105} β). Διὰ τὴν τοῦ ἐδάφους κλίσιν τὸ 137 β τεθεμελίωται 0 26 βαθύτερον τοῦ ἀπαντικρὺ κειμένου βορείου τοίχου τοῦ 153· οὗτος δὲ ἐκ τεσσάρων δόμων πώρων ἰσοδομικῶν συγκείμενος (ὕψ. 1 80) ἔχεται τοῦ βορείου τοῦ 154 τοίχου ὅστις εἶνε λίθινος, τὴν αὐτόθι γωνίαν εὖ μετὰ περιτενείας πεποιημένος ὥστε ὁρατὴν εἶναι, ὅθεν καὶ ἐλέγχεται ἀρχαιότερος ὢν τοῦ 153. Τὸ εὐθυτρεχὲς πλάτος τῆς ὁδοῦ ἐνταῦθα εἶναι 3 57. Εἰς τὸ βόρειον τοῦ 153 ἄκρον καταλήγει λίθινος ὀχετὸς κρυπτὸς (ΑΕ 1922_{105} β), ὅστις ἐκ τῶν νοτίων τὴν πηγὴν ἔχων ἠναγκάσθη διὰ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ 158 διήκων νὰ κάμψῃ σμικρὸν αὐτόθι δυσμόθεν τοῦ ἐξ ἀνατολῶν πρώτου ὀρθοστάτου, μεθ' ὃ διὰ τριῶν χώρων χωρῶν, τοῦ 158 καὶ τοῦ 157 καὶ τοῦ 153, πάλαι μὲν ἐξέβαλλεν εἰς τὴν πουπικὴν ὁδὸν 138, ὕστερον δὲ ἀπεκόπη ὑπὸ τοῦ νοτίου τῆς ὁδοῦ ταύτης τοίχου. Νοτόθεν τοῦ 159 κεῖται ἄλλος χῶρος (161), νοτόθεν δὲ τούτου μικρὸν κτίσμα (162), νοτόθεν δὲ τοῦ 158 κεῖται ὁ χῶρος 163, δι' οὗ καὶ διέρρει ὁ εἰρημένος ὀχετός, δυσμόθεν δὲ τούτου, ἤγουν νοτόθεν τοῦ 156, ἕτερος χῶρος (164). Οἱ χῶροι οὗτοι μένουσιν ἡμισκαφεῖς.

139 - 146 ΝΑ : ΠΑΕ 1921_{30}, ΑΕ 1922_{102} εἰκ. 2. Νοτόθεν τῆς πομπικῆς ὁδοῦ 84 ἀπὸ τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου τοῦ 139 ἄρχεται πώρινον θεμέλιον βορρονότιον (***δεθ*** ἐν ***εἰκ.*** *2 2α*), ἐξικνούμενον

2 2α : τὰ νοτόθεν τῆς ὁδοῦ 84 (ΑΕ 1922 102 εἰκ. 2):
2 : ἰχνογραφία·
2α : τομὴ βορρονότιος.

πρὸς νότον μέχρι ἀπαντικρὺ (ἤγουν δυσμόθεν) τοῦ νοτίου ἄκρου τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ 142 ***Δν***, μεθ' ὃ καμπτόμενον πρὸς ἀνατολὰς ἑνοῦται μετὰ τούτου ὡς νοτία πλευρὰ (***θη***), ἐντεῦθεν δὲ πάλιν κάμπτεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ 142 ***ΔΝ*** καὶ 142 $Δ_2$ καὶ $Δ_1$ μέχρι τοῦ 139 ***Ν*** ὡς ἀνατολικὴ πλευρὰ (***ηζ***), τέλος δὲ ἐντεῦθεν πρὸς δυσμὰς καμπτόμενον ἑνοῦται μετὰ τῆς προειρημένης δυσμικῆς πλευρᾶς ***εθ***. Ἄνωθεν τῆς βορρανατολικῆς τοῦ κτίσμα-

τος τούτου γωνίας ἐν **140** ***ν*** κεῖται πίθος (*π*) ἐλλιπὴς τὰ ἄνω (ὕψ σφζ. **1 14**, διαμ. **1 31**, πυθμένος εἴσω διαμ. **0 055**), ὅστις, ὡς ἐξ ὧν φέρει μολυβδῶν συναμμάτων ἀριθμὸν ἕξ συνάγεται, μετά γε τὴν βλάβην ξηρὰ περιεῖχε. Ἡ εὐθυντηρία τοῦ πωρίνου κτίσματος κεῖται ἐν πολλῷ βάθει· καὶ ἡ μὲν ἀνατολικὴ πλευρὰ ἅπασα πλὴν τοῦ βορείου ἄκρου κεῖται, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ **142** *Δ1 2* (**2 13** ὑπὸ τὴν κορυφὴν τῆς βορρανατολικῆς γωνίας τοῦ **142** *Δ1*) καὶ τοῦ **142** *ΔΝ*, ἡ δὲ δυσμικὴ πλευρὰ φέρεται ὑπολόξως πως ἐπικαρσία ὑπό τε τὸν βόρειον τοῖχον τοῦ **142** *Δ1* καὶ ὑπὸ τὸν νότιον τοῦ **142** *Δ2*. Τὸ πώρινον τοῦτο κτίσμα διῄρηται διὰ ταπεινοῦ λιθίνου τοίχου δυσμανατολικοῦ *γβ* (ὕψ. **0 82**) εἰς δύο ἴσους χώρους, **136** *ΝΝ*+**142** *Δ1* καὶ **142** *Δ2* + *Δν*, εἶνε δὲ ἀρχαιότερον τῶν ἄλλων τοίχων, ὑφ' ὧν καὶ ἐκαλύφθη ἤδη κατερηριμμένον (πρβ τομὴν τῶν τοίχων ἐν ***εἰκ. 2α***), καὶ ὑπομιμνήσκει τὸ ἀνατολόθεν ὑπὸ τῷ **142** κείμενον **141** (**AE 1922**$_{103\ β}$). Δυσμόθεν τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ πωρίνου κτίσματος φέρεται βορρονότιος τοῖχος παράλληλος τῷ ἀνατολικῷ τοίχῳ, τοὺς δὲ δύο τούτους τοίχους συνδέουσιν ἐπικαρσίως δύο δυσμανατολικοί, ***κλ*** (ἐν μέσῳ, ὡς εἰκάσαι, θύρωμα πλ. **0 85**) καὶ ***μν***, ἀποτελοῦντες μετ' αὐτῶν τετράπλευρον οἰκοδόμημα. Ὁ βορρονότιος τοῖχος ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους συνέχεται ἐν προεκτάσει μετὰ πυλῶνος, τεσσάρων λίθων σκληροῦ ἀσβεστολίθου (ὕψ. **0 26+003**), ἀποτελούντων ὀδὸν διπύλου ***ξρ***, βορρᾶθεν δὲ τούτου ἐχώρει, ὡς εἰκάσαι, τοῖχος ὡς προέκτασις τοῦ βορρονοτίου τοίχου καὶ τοῦ πυλῶνος· κεῖται δὲ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ ὀδοῦ τοῦ πυλῶνος, κατὰ κάθετον γραμμὴν εὐθυτρεχῶς ἐπινοουμένην, **0 51** ἄνωθεν τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἀνωτάτου δόμου τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τοῦ πωρίνου οἰκοδομήματος· ὁ δόμος οὗτος ἔχε ὕψος **0 67**, ὁ δὲ ὑπὸ τούτῳ **0 61**· τῆς δὲ βορείου πλευρᾶς σῴζεται μόνη ἡ εὐθυντηρία (*εζ*), ὕψ. **0 39**, ἔχουσα τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν **0 09** ὕψιον τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ δευτέρου δόμου, ἤγουν ὑπὸ τῷ ἀνωτάτῳ δόμῳ, τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς κειμένην. Ἐπὶ δὲ τοῦ νοτίου ἄκρου τοῦ βορρονοτίου τοίχου ἄρχεται λοξῶς πρὸς τὰ νοτανατολικὰ φερόμενος ὕστερος τοῖχος, ὅστις μετ' ἄλλων τριῶν τοίχων ἀποτελεῖ τὸ τραπεζιόσχημον κτίσμα **142** *ΝΝ*. Ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ **142** *ΝΝ* φέρεται καθέτως πρὸς νότον τοῖχος ὀγκολίθων πωρίνων ἰσοδομικῶν, ὅστις εἶτα καμπτόμενος πρὸς ἀνατολὰς ἀποτελεῖ, ὡς εἰκάσαι, δυσμικὴν προέκτασιν τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ **146** *Ν* καὶ τοῦ **143** *Να* (**AE 1922**$_{102}$ εἰκ. 2).

147 - 164: **AE 1922**$_{102}$ **εἰκ. 2, ἄ. ἀρ. 138.**

Νομίσματα τῷ **1923** ηὑρέθησαν **90** χαλκᾶ καὶ ἓν ἀργυροῦν, ἃ καὶ Ἀθήναζε κομισθέντα κατετέθησαν ἐν τῷ νομισματικῷ μουσείῳ (**ΝΜ 1923 ΛΕ'**)· καὶ τὸ μὲν ἀργυροῦν εἶνε Ἀλεξάνδρου Γ' (Ἡράκλειος κεφαλή, Ζεὺς ἀετοφόρος ἐπὶ θρόνου καὶ ***Ἀλε***]***ξάνδρ***[***ου***· ηὑρέθη ἐν **139β** τῇ **4 9 23**), τὰ δὲ χαλκᾶ παντοδαπά: Ἀθηναίων (Ἀθηνᾶς κεφαλή, γλαῦξ δίσωμος, δύο γλαῦκες, κάλαθος, κέρχνος, πρῷρα), Αἰγινητῶν (δύο δελφῖνες *καὶ* **Α** μεταξύ), Βοιωτῶν (Ποσειδῶν τριαινοῦχος καὶ ***Βοιωτῶν***, Ἀθηνᾶς κεφαλή, Περσεφόνης κεφαλὴ κατενώπιον, Βοιωτικὴ ἀσπίς), Ἐλευσινίων (Τριπτόλεμος ἐπὶ ἅρματος δρακόντων, χοῖρος ἐν σταχύων στεφάνῳ, Εὐβοέων (σταφυλή, ταῦρος κυρίττων), Θηβαίων (Ἡρακλέους νεαροῦ κεφαλὴ ἐν λεοντῇ, κορύνη, θύρσος), Ἱστιαιέων (νύμφης κεφαλή, ταῦρος), Λοκρῶν Ἐπικνημιδίων (Ἀθηνᾶς κεφαλή, σταφυλή), Μακεδονίας (Φιλίππου Β', Κασάνδρου, Ἀντιγόνου Γονατᾶ), Φεραίων (λέοντος κεφαλή, Ἑκάτη ἐφ' ἵππου), Φωκέων (Ἀθηνᾶς κεφαλή, Φ ἐν ἐλαίας στεφάνῳ), Χαλκιδέων (νύμφης κεφαλή, ἀετὸς ὄφιν ἄγχων), Ὠρωπίων (Ἀμφιαράου κεφαλή, ὄφις περὶ βάκτρον εἱλιττόμενος, δελφὶς περὶ τρίαιναν εἱλιγμένος, κηρυκεῖον πτερωτόν, ***Ὠρωπίων*** πολλαχῇ διῃρημένον).

Ἐν **ΑΔ 1915**$_{213/4}$ περὶ τοῦ ἐν Μνημ. τῆς Ἑλλάδ. (**ΜΕ**) **56/7 58 116**(**OGI 444**$_9$)=**IG I**^{2} **469** ὀνόματος ***Β***]***όνβος*** πρὸς τοῖς ἐκεῖ εἰρημένοις **IG IX**$_2$ **104**$_{10}$ καὶ **OGI 444**$_9$ πρβ καὶ **IG IX**$_1$ **227**$_4$ ***Βομβύλου***.

Ἐν **ΑΔ 1916**$_{Π\ 66α}$ κάτ. $_1$ πρβ **DI 1878**$_{17}$ ***ἐγδιδαξάτω***, **2156**$_{18}$ ***ἐγμισθοῦντες***. σ 69α $_{29}$ πρβ **SIG**^{3} **75**$_{19}$ ***τε̃ι θαλάττει χρε̃σθα***[***ι***. σ. 69α 31 περὶ τοῦ *α*(*ἰ*)*εὶ* καὶ *διατελεῖν* πρὸ ΔΛαερτ. Δ' 44, ***Wilhelm*** **Anz. WAkad. 1922 XV-XVIII 40, AE 1917**$_{47β}$ **1918**$_{107α}$ **1922**$_{108β\ 11}$. σ 72β κάτ. $_1$ πρβ **Inschr. v. Perg. I 247** (=***vPrott*** **Fasti sacri** σ. **37**)$_4$ ***ἐνίκησεν τοὺς*** [***Τολιστοαγιους κα***]***ὶ***. σ. 73α κάτ. 8 πρβ **IG V**$_2$ **413**$_3$ ***σοὶ πέν***[***θος ἐπέκλ***]***ωσεν θεός***, **VII 455** ***μοίρης μοι φθο***$_{16}$***νερὸς τοῦτ' ἐπέ***$_{17}$***κλωσε μίτος*** (πρβ **AE 1918**$_{108β\ 3/4}$), **XII**$_3$ **1065**$_5$ ***Μοίρης ῷ 'πέκλωσε τὰ δόγματα***. σ. 73β κάτ. 13 περὶ τοῦ ***βόλομαι*** καὶ ***χρήζω*** (πρβ **SIG**^{2} **438**$_{38}$ ***χρήζων***) κλπ πρβ **ΑΔ 1916**$_{Π\ 74α}$ (πρβ **AE 1912**$_{256}$ **1922**$_{111β}$) **AE 1917**$_{231β}$ **1918**$_{108β}$ **1919**$_{87β}$.

Ἐν **AE 1919**$_{101\ α}$ στ. **34** ἀντὶ *47* γρ. *48*, στ. **36** ἀντὶ *82* γρ. **61**. σ. 82 α 17 (=**IG VII 1726**) περὶ χασμάτων ἢ κενῶν καθ' ὅλου ἐπὶ λίθων πρὸ **AE 1886**$_{59/60}$(**IG VII 353**)$_{11}$ **1891** $_{73}$(=**SIG**^{3} **973**, πρβ. ***Lattermann*** **GBInschr. 63**^{1} **AM 1908**$_{76}$ **1910**$_{81\ 84}$)**8 AE 1904**$_{114}$ **1905**$_{225}$ **1906** $_{157^1\ 159\ 164/5^1}$ (πρβ **1919 60**$_{α\ 9}$, ***Buck*** **ISGD** σ. **206(50) 298*d*, SEG I 209,** ***Tod*** **JHS 1923**$_{24}$) **1908**$_{16?β\ 209α}$ **1910**$_{73\ 355}$ (πρβ 354 πρβ **RÉ 1913**$_{202}$, ***Keil+vPremerstein*** **Lydien II 150** $_{14\ 15}$ **AE 1911**$_{53\ β\ 5\ \ 131\ α\ 11\ \ 137\ β\ 3\ 4\ 5\ 147\ α\ 1\ 223}$ (πρβ **1915** $_{130}$ ἀρ. 5 7 14) **1917**$_{124\ α\ 7}$ **1918**$_{76β(=98\ β)}$ ἀρ. 97α 5 85α κάτ. 3 κέ **1919**$_{52\ \ 18\ 19\ 20\ 60}$ **1922**$_{108\ β}$ κάτ. 3 κέ **1923**$_{36\ β\ 1}$), **ΑΔ 1915**$_{172}$ **1916**$_{223\ 65-72}$, **AM 1906**$_{431\ 6}$, **BCH 1914**$_{462\ \ 11}$ **467**$_7$, **IG**^{2} **II 366**$_7$ **V**^{2} **3**$_{21}$ **437(6**κις**)** **443**$_{A6}$ **IX**$_2$ **15**$_{1\ \ 8}$ **257**$_{11}$ **167** σ. **X XI**$_2$ **219** B 20 (πρβ 21), **SIG**^{2} **937**(=***Ziehen*** **LGS 43**, πρβ ***Wilhelm*** **BGI 60**)^2 **SIG**^{3} **55** (πρβ ***Bannier*** **BphW 1917**$_{1444}$)$_{11}$ **534, OGI 286** (;), **DI 1695** $_{3\ 4\ 7}$ **1904**(*κ*$_3$*αὶ*) **1946**$_{8\ \ 9}$ **2271 2288**(πολλαχοῦ) **2293**$_{31\ \ 32}$ **2296**$_8$ **2298(4**κις**) 2305(4**κις) κλπ. **3501**$_5$ **3558**$_7$ **3577** $_{b\ 37/8}$ **4991** I $_{42\ 43}$ **VI** $_{42}$ **XII**$_{25}$ **5125**$_3$ κλπ. **5495** =**Mn 1918**$_{415}$)$_{3\ 6}$ **Kl 1904** $_{180}$. ***Keil+vPremerstein*** **Lydien I 54,** ***EHoffmann*** **SEG 12**, πρβ ***Wilhelm***: **BGI 231** σημ. **NBGI 1913**$_{17}$. ***Larfeld*** **HGE I 204** (πρβ **205 II 454**) **GE**^{3} **129**.

Ἐν **AE 1922**$_{109α}$ κάτ. 1 περὶ τοῦ ***καιρήνη*** κλπ πρβ **IG V**$_2$ **356**$_4$ ***καιράνας***, ***Wilhelm*** ἐν **Anatol. Studies present. to WRamsay (1923) 431**. Ἐν **AE 1922**$_{111α\ \ 10}$ προσθ. **IG I**^{2} **110**$_8$ ***ἀντὶ ὅν***. σ. 111β $_6$ πρβ ***Graindor*** **Album d' inscr. att. A (texte)** σ. **41** ἀρ. **61** (**IG III 742**) ***Βαχ***$_4$[***χύλο***]***υ*** (πρβ **IG XII**$_5$ **1065**$_{5\ \ 6}$ ***Βάχχ***[***ω***]***ν***[***ο***]***ς — Βάχχων***, **IG III 708** ***Εἰαχ***[***χα***$_2$***γωγο***]***ῦ***, **AE 1900**$_{73\ \ 31}$ ***Ἰαχχαγωγό***[***ς***).

Ἐν **AE 1923** $_{37β\ \ 14}$ γρ. ***ἐπεψήφιζε(ν)***. σ. 38α$_{22}$ προσθ. **IG I**^{2} **187**$_1$ [***ἱερὰ***] ***ἑ στέλε*** [***τõ Διονύσο***]. σ. 39β κάτ. 1 προσθ. $_{76}$— ***ἐμισθώθη*** ΓΗ Η Η Η Η. σ. 40α $_{17}$ περὶ τοῦ ***ὀφελ-*** πρβ **IG I**^{2} **58**($_4$***ὀφελέτο*** καὶ ***ὀφελέτ***]$_{19}$***ο***) **63**($_3$***ὀφέ***[***λοντες*** καὶ $_{10}$***ὀφελέτο*** **73**($_{17}$***ὀφελέτο***) **75**($_{18}$***ὀφελ***[-) **127**($_6$***ὀφελόντο ν*** **377** $_7$***ὀφελόντ***[***ων***), **DI IV** σ **908**. Ἐν **AE 1923**$_{41α\ \ 10}$ πρβ **IG I**^{2} **372**$_{E3}$ ***ἀναχσέσα***[***ι***, **373**$_{36}$ ***ἀποχσέσασιν***. σ. 41α $_{28}$ γρ. ***ξοι(=ξυ)στρωτοὺς***. σ. 41β $_{23}$ (πρβ σ. 43β $_1$) ἐν **IG II**^{2} **380**$_{29}$ ἴσως ἔκειτο ***ἀγορανομ***[***ί***]***ο***[***υ ἃ ἂν δέῃ***]***ται***· πρβ **IG I**^{2} **83**$_{23}$ [***ὅτ***]***ο ἂν δε̃ται***. σ 41β $_{29}$ γρ. **SIG**^{2} **587**$_{46}$ ***ἀνακαθήραντι***, **540**$_{64}$ ***ἀνακαθαιρόμενος***. σ. 42α κάτ. 6 γρ. **0 094**, πλ. σ 42α κάτ. 1 γρ. ***Ἀμφιαρά***]***ωι***. σ. 43β $_3$ περὶ τοῦ συλλαβισμοῦ πρβ ***-π***]$_{18}$***άχος***, ***κατ***]***α***[***σ***$_{32}$***τ***]***ρωτῆ***[***ρας***, ***λίθ***[***ο***]$_{35}$***υς***, ***ἕ***[***δ***]***ρα***$_{38}$[***ς***, ***μέχ***$_{39}$[***ρι***, ***συμβάλ***[***λοντα***]$_{43}$***ς***. σ. 43β $_{20}$ γρ. ***ὑγ***[***ρό***]***ν***). σ. 45 $_2$ γρ. ***τῆς χαρά***. σ. 49α κάτ. 13 προσθ. **ΑΔ 1921/2**$_{277}$ ***ὡς ἂν ὁ ἀρχιτέκτων κελεύηι*** κλπ. σ. 46β $_{12}$ γρ. ***γεῖ***. σ. 48 ἡ εἰκὼν **3** (ἐπιγρ. ἀρ. **125**) θεωρείσθω κειμένη ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης στήλης τῆς σελίδος (ἄνωθεν τῶν περὶ τῆς ἐπιγραφῆς **126**). σ. 49$_1$ πρβ **IG III 1175** $_{β\ 31}$ (= ***Graindor*** **Album d' inscr. att. A[texte]** σ. **60** ἀρ. **91**) ***Ἀμ***]***φιερείων***· περὶ τοῦ ***Ἀμφιά***(ἢ ***έ***)***ρα***(***ι***)***α*** πρβ **SIG**^{3} **675**$_{34/5}$^{10} **747**$^{42\ 43}$(ἐν σημ. ^{43}$_2$ ἀπαλειπτέον τὴν ἀγκύλην [), **IG VII 419**$_{4/5}$ **420**$_{2/3}$ **48**(=**AE 2558**)$_{γ\ 4/5}$, **IG III 1171**$_{28}$ **1173**$_{12}$ **1177**$_{88}$, **SIG**^{3} **1064**$_5$$^{3\ 4}$$_{11}$. Ἐν **AE 1923**$_{50α}$ κάτ. 11 περὶ τοῦ **IG IX**$_2$ **529** ὑπεδείχθη μοι εὐγενῶς ὑπὸ **Preuner** ὅτι ὑπὸ **Klee (Z. Gesch. d. gymn. Agone [1918] 34)** ἀνεπληρώθη ἐν μὲν στ. **14** ***ἄν***[***δρας στάδιον***, ἐν δὲ στ. **18** ***ἄνδ***[***ρας δίαυλον***· ἐν τῷ δολίχῳ καὶ διαύλῳ καὶ ἱππίῳ τῶν ἐν Ἀμφιαρείῳ ἐπιγρα-

φῶν **IG VII 414 417 420** ἀπαντῶσι παῖδες καὶ ἄνδρες, οὐχὶ δὲ ἀγένειοι, εἶνε δὲ καὶ ἡ τάξις ἡ αὐτή, πλὴν ὅτι ἐν μὲν **416** καὶ **420** μετὰ τὸν δόλιχον ἔρχεται τὸ στάδιον καὶ τὸ πένταθλον, μετὰ δὲ ταῦτα ὁ δίαυλος καὶ ὁ ἵππιος, ἐν δὲ **414** και **417** μεταξὺ τοῦ δολίχου καὶ τοῦ διαύλου ἔρχεται μόνον τὸ στάδιον (ἐν **414** μεταξὺ τοῦ ***παῖδας δ$_{14}$ίαυλον ἐξ ἁπάντων*** καὶ τοῦ ***δία$_{16}$υλον ἄνδρας*** παρεμπίπτει τὸ $_{15}$***πένταθλον ἀγενείους*****)**· ἐν **420$_{63}$** οὐδὲν ἐπὶ τοῦ λίθου σῴζεται (πρβ *Klee* σ. 32$_{20}$)· ἐν Λαρίσης **IG IX$_2$ 534** ἡ τάξις εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ ἐν **IG VII 414** καὶ **417**, πλὴν ὅτι ἐν **IX$_2$ 534** προηγεῖται τὸ πένταθλον ὧδε: $_{16}$ ***παῖδας πένταθ[λον]***, $_{18}$ ***[ἀγ]ε[νείο[υς] π***, $_{20}$ ***ἄνδρας π.***, $_{22}$ ***παῖδας δόλιχον***, $_{24}$ ***ἄνδρας δό***, $_{26}$ ***παῖδας στάδιον***, $_{28}$ ***[ἀγε]νείους σ.*** $_{30}$ ***[ἄνδρας] σ.***, $_{32}$ ***[παῖδας δίαυλ]ον***, [$_{34}$ ***ἄνδρας δί.***] κτλ, κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν Λαρίσης **IX$_2$ 529** ἔκειτο : [$_1$ ***παῖδας πένταθλον***], $_2$ ***ἀγ[ενείους π.]***, $_4$ ***ἄν[δρας π.]***, $_6$ ***πα[ῖδας δόλιχον]***, $_8$ ***ἄν]δρας δό.]***, $_{10}$ ***πα[ῖδας στάδιον***, $_{12}$ ***ἀγ[ενείους σ.*** $_{14}$ ***ἄν[δρας σ.]***,$_{16}$ ***παῖ[δας δίαυλον]***,$_{18}$ ***ἄνδ]ρας, δί.]***,$_{20}$ ***παῖδ[ας ἵππιον]***, $_{22}$ ***ἄνδρ[ας ἵ.]***, $_{24}$ ***παῖ[δας πάλην]***, $_{26}$ ***ἀγε[νείους π.]***, $_{28}$ ***ἄνδ[ρας π.]*** κτλ, οὕτως δὲ καὶ ὑπὸ **Klee** ἀνεπληρώθησαν τὰ ἐν **IG IX$_2$ 529** καὶ **534**· ἐν **526** ἄνωθεν τοῦ **1**ου σῳζομένου στίχου ἔκειτο, ὡς εἰκάσαι, [$_1$ ***παῖδας πυγμὴν***] (στ. **6** ἴσως ***παῖδας παγκράτιο⟨ν⟩***) ·πρβ *Klee* σ. 29-34. Ἐν **ΑΕ 1923$_{51α\ 13}$** ἀντὶ **126$_{24}$** γρ. **126$_{32}$** (τὰ περὶ τούτου αὐτόθι τακτέον μετὰ τὰ περὶ τοῦ **126$_{28}$**. Ἐν **ΑΕ 1923$_{51}$** β κάτ. **5** περὶ τῶν εἰς ***-(ε)ιον*** πρβ **ΑΕ 1922$_{41α}$** (αὐτ. ἐν στ. **25** ἀντὶ *1920$_{249}$* γρ. *1910$_{249}$*) **1922$_{108α}$ 1923$_{51β}$**, *Οἰκονόμος* **ΑΔ 1921/2$_{262}$**, ***ἀστυνόμιον*** Πλάτ. Νόμ. **918^a**, ***ἀγορανομ[ί]ο[υ*** **IG II^2 380$_{29}$**, ***ὑδρα[γ]ώ$_3$γιον*** **IG IV 875**. σ. **52α$_1$** πρβ Ἰσοκρ. **346^a** *καλῶς καὶ συμφερόντως*, **410^d** *δικαίως — καὶ συμφερόντως*, **423^c** *καλῶς — καὶ συμφερόντως*, σ. 52α$_3$ προσθ. *Βολακλῆς* **IG I^2 377$_4$**. σ. **52α$_4$** περὶ τοῦ **SIG^3 87** καὶ **ΑΕ 1922$_{39}$** πρβ ***vHiller+Klaffenbach*** **ZfNum. 1925$_{217}$** κέ ***προσγράψα$_{12}$ι δὲ πρὸς τὸν ὅρκ[ον τὸν τῆς] βολῆς*** (στ. **3** ἴσως ἔκειτο ***κήρυκα[ς πέμψαι ἐπὶ τὰς πόλεις ἀγγελõντας τὰ νῦν τῶι δήμωι ἐψηφισμένα]***, στ. **19** ἴσως *ἕκαστ[ος]*. σ. **52α$_{10}$** πρβ **IG II^2 844 (= SIG^3 535)** ***πολλὸς καὶ μεγάλας χρεί$_8$ας παρέσχετο.*** σ. **52αβ** αἱ σημειώσεις τακτέαι ὧδε: σ. 110α 14, σ. 110 β κάτ. 11, σ. 111α 7, σ. 111α 14, σ. 111 α 23, σ. 111 β 8, σ. 111 β 9. Ἐν **ΑΕ 1923$_{52}$ β$_1$** πρβ **IG IX$_2$ 232$_{19}$** ***οἶνκον***, $_{25}$ ***[οἶνκ]ον***, $_{30}$ ***οἶνκον***. σ. **52 β 3** περὶ τῆς γενικῆς πρβ ***Wilhelm*** **Anz. WAkad. 1922$_6$ Anatol. Stud. pres. to WRamsay (1923) 429.** Ἐν **ΑΕ 1923$_{52}$** ἐν τῷ ἀναγραφίῳ στήλ. β περὶ τοῦ **(IG) VII 414+II$_5$ 978^b** ἄνωθεν τοῦ **48β** γρ. **46β**.

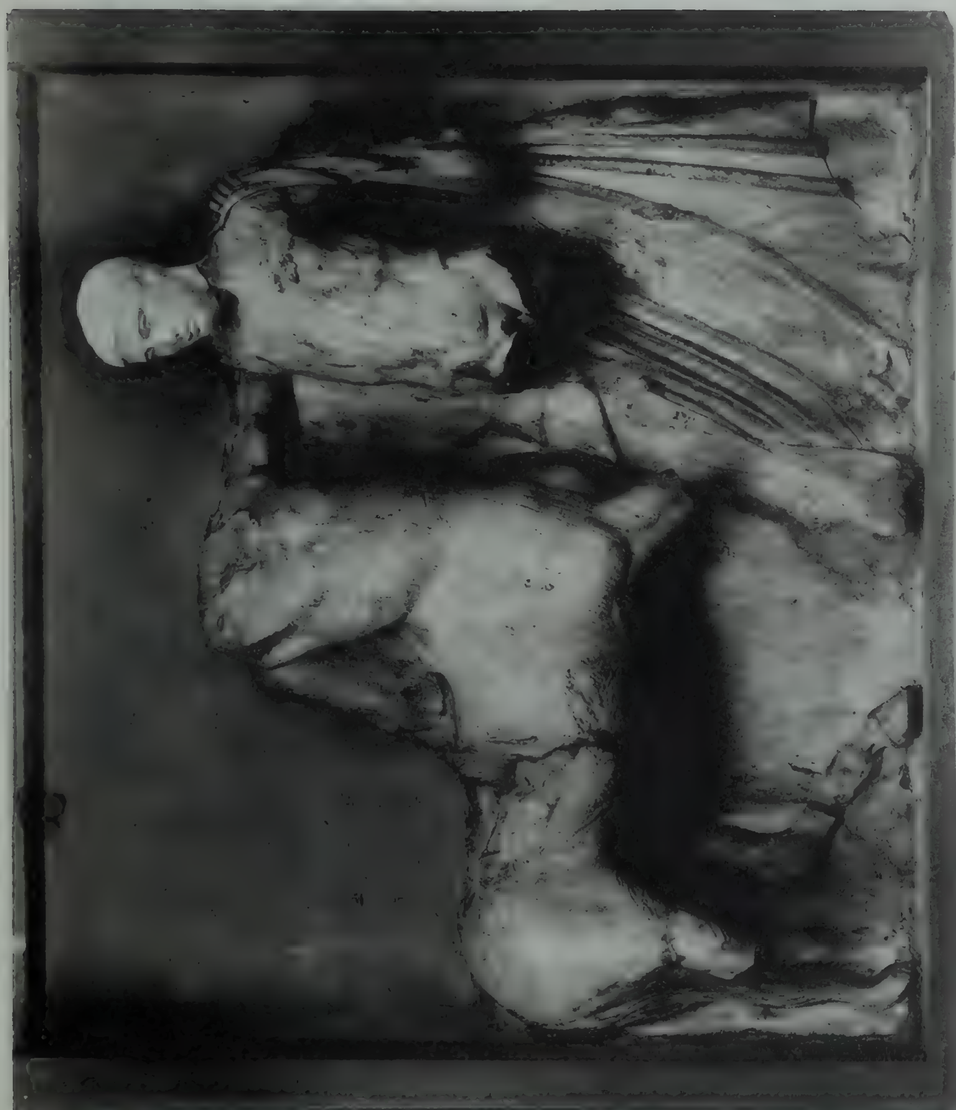
ἀναγράφιον τῶν ἐν ΑΕ 1923$_{169}$ ἐξεταζομένων.

(α = ἀριστερὰ [στήλη σελίδος], β = δεξιά.)

σύγγραμμα	ΑΕ 1923 σ.	σύγγραμμα	ΑΕ 1923 σ.
ΑΕ 1922 $_{39}$ ZfNum. 1925$_{218}$	169β	IG II^2 380	169β
		IX$_2$ 529	169α
		534	169α

Β. Λεονάρδος.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν τόμος τῇ 29. 12. 25.

ΕΚΤΗ ΝΟΤΙΑ ΜΕΤΟΠΗ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

ΑΓΑΛΜΑ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΕΚ ΤΡΑΛΛΕΩΝ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ.

Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

(λεωφόρος Πανεπιστημίου 20).

Δραχμαὶ μεταλλικαί

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* (πρβ πινάκιον τῆς ΑΕ ἐν ΑΕΛ [=Λεύκωμα τῆς ΑΕ τυπωθὲν τῇ 30 8 12] 1-3). Σχῆμα 4ον· **(περίοδος 1η)**· 1837-1843: τεύχη α'-ιβ', ιγ' (καὶ ιδ'), ιε' (τεῦχος ιϜ' ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ'-κθ'· 1852-1860: τεύχη λ'-νε'· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α',6',γ',δ',ιθ', κδ'-κθ', ν', να', νγ'-νε'· ἕκαστον τεῦχος.... 1.—
   περίοδος 2α· 1862: τεύχη α'-ιδ' (τὰ τελευταῖα τέσσαρα ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· ἕκαστον τεῦχος .... 1.—
   1869: τεῦχος ιγ'· 1870: τεῦχος ιδ'· 1872: τεύχη ιε' καὶ ιϜ' (τὸ ιϜ' ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ'· ἕκ. τεῦχ. 3.—
   περίοδος 3η· 1883 κέ: εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· ἕκαστος τόμος .. .. 25.—
2. *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου*· ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου***· τόμος 1ος: (ΑΕΕ) 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' καὶ στῆλαι 550. 1902.............................. 5.—
3. *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας* (*ΠΑΕ*: πρβ. πινάκιον τῶν ΠΑΕ ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79):
   α') *Σύνοψις τῶν πρακτικῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν*: 1837, 1837/8-1846/7· ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, μετὰ πίνακος (Ἀνδρονίκου ὡρολόγιον, εἰς σ. 247, πρβ σ. 318). 1846· δὲν πωλεῖται.
   β') *Πρακτικὰ τῆς 6ης γενικῆς συνεδρίας τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1841/2. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842· ἐκδεδομένον καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ .... 1.—
   γ') *Πρακτικὰ τῆς 12ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1847/8. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848· δὲν πωλεῖται.
   δ') *Πρακτικὰ τῆς 13ης γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1848/9. Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 .... 1.—
   ε') *Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*: 1858/9. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859...... 1.—
   Ϝ') *Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας*· τεύχη ἕνδεκα: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70. Σχῆμα 4ον· ἕκαστον τεῦχος .... 1.—
   ζ') *ΠΑΕ* 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ-1902, 1903 κέ.-1905 (δὲν πωλοῦνται), 1906 (δὲν πωλεῖται), 1907 κέ. — 1915, 1916/9 (εἰς ἕνα τόμον), 1920, 1921. Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος.. 5.—
4. *Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι* ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια τρία· 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια' καὶ 22 καὶ 5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον .... 1.—
5. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας*· ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελ. 21, πίν. 8. 1853............................ 1.—
6. *Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι· φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6' + 34, πίνακες 9. 1860... 1.—
7. ***Εὐθύμιος Καστόρχης***· *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος*. Σχῆμα 8ον, σελίδες Ϝ' + 130. 1879 .... 3.—
8. ***H. G. Lolling***· *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ μουσείου*· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεῦχος α': Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η' καὶ στῆλαι 152 + η', μετὰ πίνακος. 1899 .. 12.—
9. ***Π. Καββαδίας***· *Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900 .... 15.—
10. ***Π. Καββαδίας***· *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900.. 3.—

10α. ***Βαλέριος Στάης***· *Τὰ εὑρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων*· ἐκ τῆς ΑΕ 1902: στήλη 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 19, ὧν 8 παρένθετοι .... 5.—

11. *Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905... 6.—
12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*· τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: ***Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters***). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6' καὶ στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906.................................. 25.—
13. ***P. Cavvadias + G. Kawerau***· *Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890*· — ***Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου***· *Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890*. Ἑλληνιστὶ καὶ Γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150 καὶ σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7............. 50.—
14. ***Χρῆστος Τσούντας***· *Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου*. Σχῆμα 4ον, στῆλαι ιϜ' + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908... 50.—
15. ***Γεώργιος Ἀ. Παπαβασιλείου***· *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν*. Σχῆμα 4ον, στῆλαι 6' + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910 .... 10.—

16. ***Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης*·** *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 ... 4.—
16 ⟨***Βασίλειος Λεονάρδος***⟩· *Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα.* Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (δὲν πωλεῖται).
17. ***Γεώργιος Π. Οἰκονόμος*·** *Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915........ 4.—
18. ***Γεώργιος Κ. Γαρδίκας*·** *Μελετήματα ἀρχαιολογικά.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915.............................. 1.—
19. ***Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος*·** *Τοπογραφία τῶν Δελφῶν*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912 1917 .... 3.—
20. ***Β. Στάης*·** *Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 .. 3.—
21. **Georgius P. Oeconomus**· *De profusionum receptaculis sepulcralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921............. 4.—
22. ***Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος*·** *Ἀποτυμπανισμός*, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21. ὧν 7 παρένθετοι. 1923.. 5.—

Ἑκάστη μεταλλικὴ δραχμὴ ὑπολογίζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς δρχ. χαρτίνας δέκα.

Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ πωλεῖται καὶ τὸ σύγγραμμα: Ἡ Ὀλυμπία ὑπὸ Βασιλείου Λεονάρδου. Ἀθῆναι 1901: ἀντὶ χαρτίνων δραχ. 50.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1924

ΜΕΤΑ 111 ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ 3 ΠΙΝΑΚΩΝ

ΑΘΗΝΗΣΙ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Πρόγραμμα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος.

1. Τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἐπιμελοῦνται τρεῖς τῶν συμβούλων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

2. Πᾶσα πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα ἀποστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, λεωφόρος Πανεπιστημίου 20.

3. Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι δημοσιεύονται ἀρχαιολογικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἀγγελίαι, μάλιστα εἰς εὑρήματα καὶ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας ἀναφερόμεναι, συντεταγμέναι δὲ ἐν γλώσσῃ καθαρευούσῃ.

Ἡ ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιτροπεία, ᾗ ἀπόκειται ἡ περὶ τῆς δημοσιεύσεως ἀπόφασις, ἐπιφυλάσσει ἑαυτῇ πᾶσαν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν μεταβολήν, ἣν ἤθελε κρίνει ἀναγκαίαν ἐν τοῖς πρὸς δημοσίευσιν πεμπομένοις χειρογράφοις.

Τὴν εὐθύνην τῶν ἐν ταῖς δημοσιευομέναις πραγματείαις ἐκφερομένων ἐπιστημονικῶν γνωμῶν φέρουσιν οἱ συγγραφεῖς αὐτῶν, ἀποκλείεται δὲ πᾶς προσωπικοῦ χαρακτῆρος ἔλεγχος.

4. Ἐκδίδεται κατ' ἔτος εἷς τόμος εἰς σχῆμα τετάρτου ἐκ δώδεκα τοὐλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων συγκείμενος μετὰ τῶν ἀναγκαίων εἰκόνων καὶ πινάκων. Ἕκαστος τόμος πωλεῖται ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ἀντὶ δραχμῶν μεταλλικῶν εἴκοσι πέντε.

5. Οἱ συντάκται τῶν δημοσιευομένων πραγματειῶν λαμβάνουσι δραχμὰς χαρτίνας ἑκατὸν εἴκοσι πέντε ἀντὶ ἑκάστου τυπογραφικοῦ φύλλου καὶ ἀντίτυπα πεντήκοντα τῶν πραγματειῶν αὐτῶν.

6. Τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιευομένων κατατίθενται ἐν τῷ ἀρχείῳ.

7. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς διαμείβεται πρὸς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ συγγενῆ τῷ σκοπῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰκόνες.

Πίνακες

Ο ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΝΑΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΥΠΟ Γ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ·

Α. ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΠΡΟ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ.

Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Καδμείας καὶ περὶ τὰ ἑκατὸν μέτρα βορείως τοῦ σημερινοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῶν Θηβῶν, τοῦ καλουμένου Παναγία Λότζια, εὑρίσκεται παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, καταλαμβάνον τμῆμα ἠρειπωμένου βυζαντινοῦ ναοῦ ***(εἰκ. 1)***. Τὸ ὄνομα, ὅπερ φέρει τὸ ναΰδριον τοῦτο, προῆλθεν ἐξ ἐντετειχισμένης κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν βυζαντινῆς ἐπιγραφῆς ἣν οἱ περίοικοι, οἱ μετατρέψαντες ἠρειπωμένον πρότερον μεσαιωνικὸν κτίσμα εἰς παρεκκλήσιον ***(εἰκ. 2)***, παρηρμήνευσαν, ἀποδώσαντες εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου, ὅπερ

1. ΒΑ. ἄποψις τοῦ ἐν Θήβαις ναϋδρίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν.

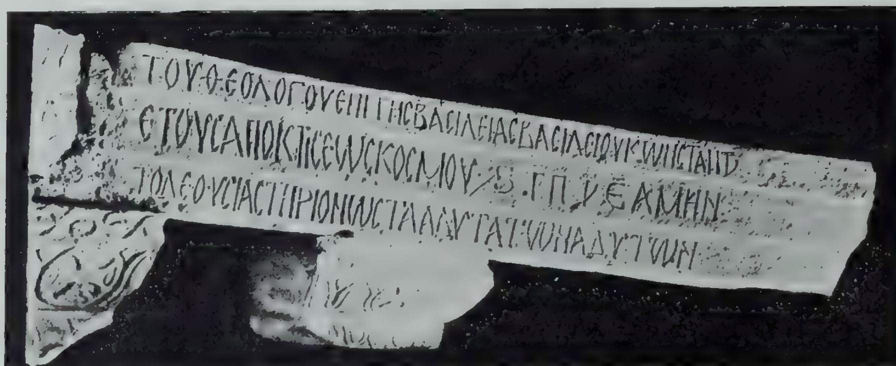

2. ΝΔ. ἄποψις τοῦ αὐτοῦ ναϋδρίου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἀνασκαφῶν.

ὅμως ἡ ἐπιγραφὴ ἀποδίδει εἰς τοὺς κτήτορας βυζαντινοῦ ναοῦ, τιμωμένου, κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, εἰς ὄνομα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ κανδιδάτου Βασιλείου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Α´ (τοῦ Μακεδόνος) τῷ 6380 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἤτοι τῷ 872 μ. Χ.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴ (κεχαραγμένη ἐπὶ δύο τοξοειδῶν μαρμαρίνων τεμαχίων κοσμουμένων διὰ τριῶν ταινιῶν, μήκους 3 μ. καὶ ὕψους 0,28 μ.· ὕψος γραμμάτων 0,07 μ.), ἧς προσάγω ἐνταῦθα εἰκόνα τοῦ δεξιοῦ τμήματος καὶ πανομοιότυπον ***(εἰκ. 3-4)***, ἀναγράφει:

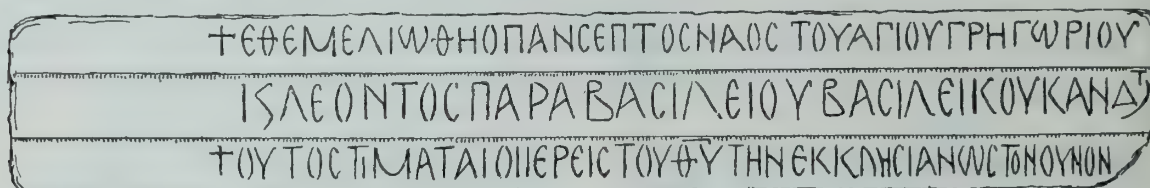
Ἐθεμελιώθη ὁ πάνσεπτος ναὸς τοῦ ἁγίου Γρηγ⟨ο⟩ρίου τοῦ Θεολόγου ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου, Κωνσταντ(ίνου) κ(αὶ) Λέοντος, παρὰ Βασιλείου βασιλικοῦ Κανδ(ιδά)τ(ου), ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,ϚΤΠ (6380=872 μ. Χ.), ΙΝΔ (ικτιῶνος) Ε. Ἀμήν.

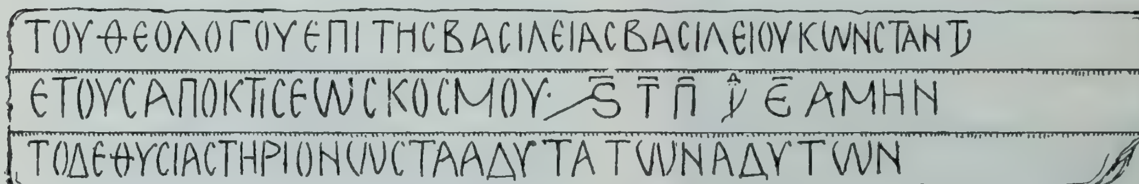

3. Τὸ δεξιὸν τμῆμα τῆς ἐπὶ μαρμαρίνου γείσου ἐπιγραφῆς τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν.

Κάτωθεν εἶναι ὁμοίως κεχαραγμένη ἡ ῥῆσις:

† ***Οὕτ⟨ω⟩ς τιμᾶτ⟨ε⟩ οἱ ἱερεῖς τοῦ Θ(εο)ῦ τὴν ἐκκλησίαν ὡς τὸν οὐ(ρα)νόν, τὸ δὲ θυσιαστήριον ὡς τὰ ἄδυτα τῶν ἀδύτων.***

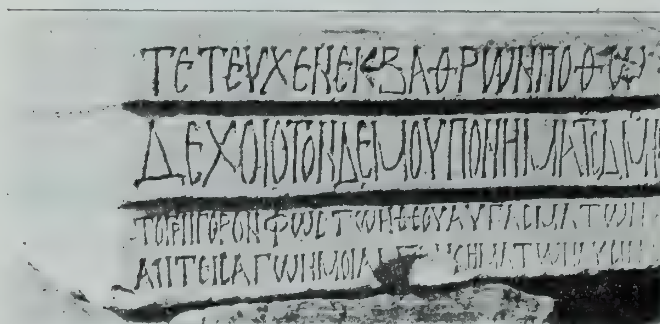
4. Πανομοιότυπον ὁλοκλήρου τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν.

Διασῴζεται μάλιστα, πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, καὶ ἑτέρα ὁμοίως διατεταγμένη ἔμμετρος ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου τεμαχίου (ὕψους 0,30 μ., μήκους 0,68 - 0,50 μ.· ὕψος γραμμάτων 0,07 - 0,08 μ.) προερχομένου ἐκ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου καὶ ἀποκειμένου σήμερον ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν ***(εἰκ. 5)***. ἐπὶ ταύτης ἀναγράφεται:

Τέρεμνον, ὅνπερ / ὡραϊσμένον βλέ/πεις,
Βασίλειος / τέτευχεν ἐκ βάθρων πόθῳ.
Δέχοιο τόνδε μου πονήματος δόμον.

καὶ κάτωθεν:

Τὸ γρήγορον φῶς τῶν Θεοῦ αὐγασμά-
των/ἀντεισάγων μοι ἀμπλακημάτων λύσ⟨ι⟩ν.

5. Ἐπιγραφὴ ἐπὶ μαρμαρίνου τεμαχίου, ἀποκειμένου ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν.

Αἱ ἀξιόλογοι αὗται ἐπιγραφαί, ὧν τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν CIG IV № 8686[1], ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν

1 Ἐν CIG ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγινώσκεται ἐσφαλμένως προστιθεμένου τοῦ Δ τῆς Ἰνδικτιῶνος εἰς τὸ ἔτος καὶ ἀναγινωσκομένων τῶν μετὰ τοῦτο γραμμάτων διὰ τοῦ *καί*. Ὀρθῶς ἀναγινωσκομένη ἡ χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς ἀποδίδει τὸ ἔτος *872*, ἀντιστοιχοῦν πρὸς Ε' Ἰνδικτιῶνα, οὐχὶ δὲ τὸ ἔτος 876/7 ὡς ἀνεγνώσθη.

ὑπὸ τοῦ Strzygowski ἐν τῇ περὶ τοῦ καθολικοῦ τῆς ἐν Ὀρχομενῷ (Σκριποὺ) μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μελέτῃ [1], πρὸς χρονολόγησιν γλυπτῶν τινων τοῦ μουσείου Θηβῶν, ἅτινα συνέκρινεν οὗτος πρὸς τὰ κατὰ ἓν ἔτος μόλις μεταγενέστερα ἀνάγλυπτα διακοσμητικὰ μέλη τοῦ ναοῦ τῆς Σκριποῦς (873/4).

Τὸ ἀνωτέρω παρεκκλήσιον μοὶ ὑπεδείχθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ συναδέλφου Ἀ. Κεραμοπούλου, ἤρχισα δὲ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1921 καὶ ἐσυνέχισα αὐτὴν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1922 δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς μου ταύτης, ἥτις ἦτο ἀληθῶς ἐπίπονος ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐπιχωματώσεως τοῦ μνημείου, ἐκθέτω κατωτέρω.

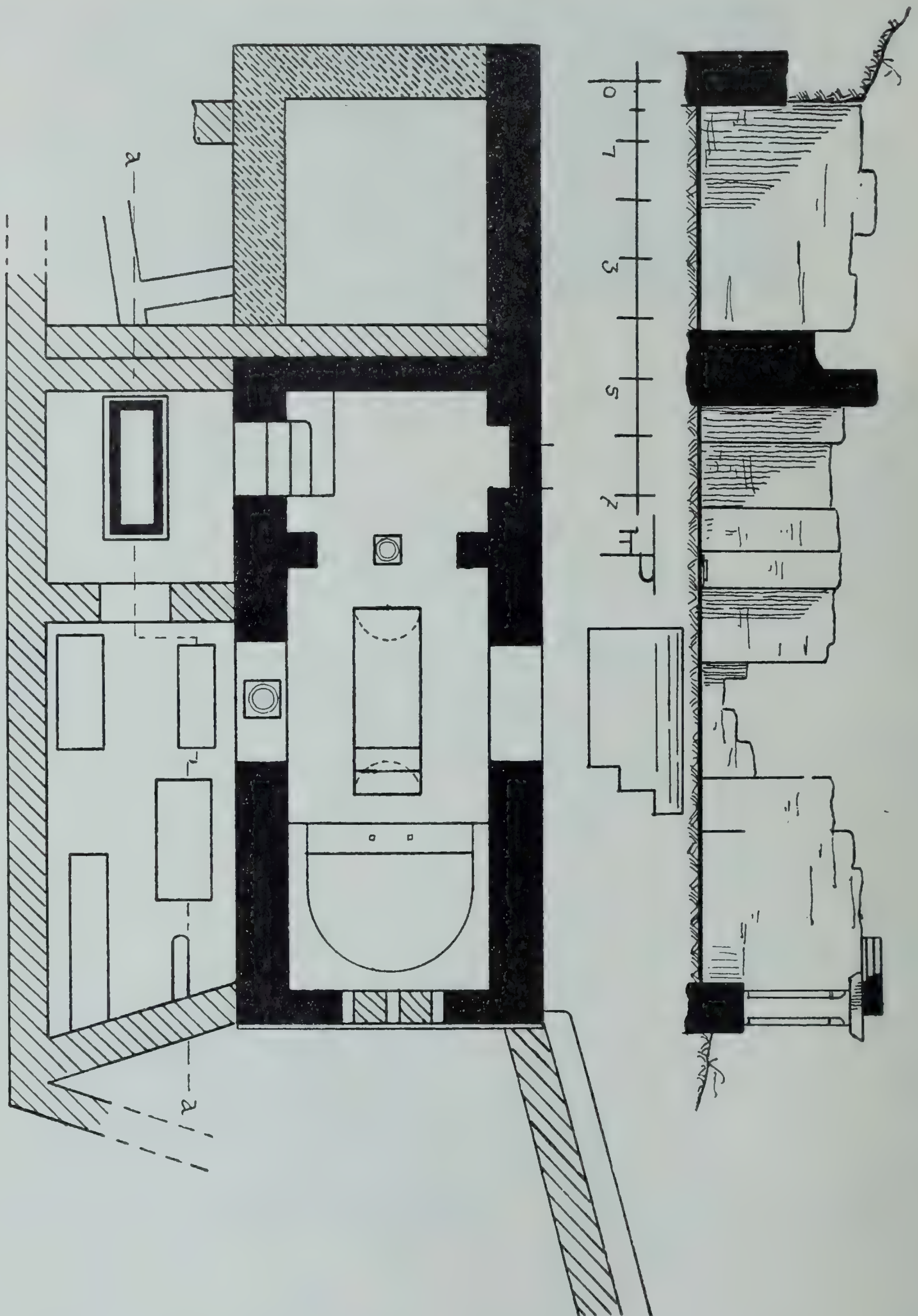
Β. Η ΜΕΤΑ ΤΑΣ ΑΝΑΣΚΑΦΑΣ 1921 ΚΑΙ 1922 ΟΨΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ.

Ὡς ἀφετηρία τῆς ἀνασκαφῆς μου ἐλήφθη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, τὸ παρεκκλήσιον. Κατ' ἀρχὰς ἠρευνήθη τὸ δάπεδον αὐτοῦ, ἀνασκαφὲν εἰς ἱκανὸν βάθος· ἡ ἔρευνα αὕτη ἀπέδειξεν ὅτι τρεῖς πλευραὶ τοῦ σημερινοῦ παρεκκλησίου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχικαί, καταλαμβάνουσαι τὸ Ἱερὸν Βῆμα *βυζαντινοῦ ναϋδρίου*, ἀπολήγοντος ἐσωτερικῶς καὶ κατὰ τὴν βάσιν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς εἰς ἡμικυκλικὴν ἀψῖδα, ἐπὶ τοῦ πάχους τοῦ τοίχου σχηματιζομένην οὕτως ὥστε ἡ ἐξωτερική της ὄψις νὰ διατηρῇ τὸ τετράγωνον τοῦ κτίσματος σχῆμα. Τὴν θέσιν ἣν καταλαμβάνει σήμερον ὁ νεώτερος δυτικὸς τοῖχος τοῦ παρεκκλησίου, κατεῖχε τὸ μαρμάρινον τέμπλον τοῦ βυζαντινοῦ τούτου ναϋδρίου, οὗτινος ἀνευρέθησαν τεμάχια (βλ. κατωτέρω) καὶ ἡ βάσις, ἤτοι μαρμαρίνη βαθμὶς (πλάτους 0,50 μ.) ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ δύο, ὀπὰς προωρισμένας διὰ τὴν στήριξιν τῶν βημοθύρων (βλ. κάτοψιν ἐν τῇ ***εἰκ. 6)***.

Ἡ σκαφικὴ ἔρευνα ἡ ἐνεργηθεῖσα κατὰ τὴν δυτικὴν τοῦ σημερινοῦ παρεκκλησίου πλευρὰν ἔφερεν εἰς φῶς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ παλαιοῦ τούτου ναϋδρίου, ἤτοι στενῶν διαστάσεων ὀρθογώνιον κτίσμα (11,50×5,20 μ.), διαιρούμενον δι' ἐνισχυτικοῦ τόξου μετὰ διλόβου ἀνοίγματος εἰς κυρίως ναὸν καὶ μικρὸν νάρθηκα, ὡς δεικνύει τοῦτο ἡ κατὰ χώραν ἀνευρεθεῖσα βάσις κίονος καὶ αἱ ἑκατέρωθεν παραστάδες (βλ. κάτοψιν καὶ ἐρείπια ἐν ***εἰκ. 6 καὶ 7)***.

Ἡ πρόσοψις τοῦ παλαιοῦ ναϋδρίου ἀποκλείεται νῦν διὰ τοίχου, ἐφ' οὗ δὲν ὑπάρχει εἴσοδος· φαίνεται ὅμως ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπέστη κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους πολλὰς μετατροπάς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀποβαίνει σήμερον δύσκολος ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἀρχικῆς του μορφῆς. Ἔξωθεν τῆς δυτικῆς ταύτης πλευρᾶς ἀνευρέθη σχεδὸν τετράγωνον κτίσμα (5,85×5,20 μ.), οὗτινος ἡ βορεία μόνον πλευρὰ εἶναι ἀρχική, οἰκοδομικῶς συνδεδεμένη καὶ δι' ὁμοίου ὑλικοῦ ἐκτισμένη πρὸς τὸ ναΰδριον ***(εἰκ. 6)***. Τὸ κτίσμα τοῦτο δὲν δυνάμεθα ὡς ἐξωτερικὸν νάρθηκα νὰ δεχθῶμεν, καθ' ὅσον οὔτε συγκοινωνοῦσα θύρα μεταξὺ τοῦ χώρου τούτου καὶ τοῦ ναϋδρίου ὑπάρχει οὔτε καὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν ἔτι βορείαν πλευρὰν διακρίνεται οἱονδήποτε ἄνοιγμα. Τὸ κτίσμα τοῦτο θὰ ἠδύνατο μᾶλλον ὡς εἶδός τι κρύπτης νὰ ἑρμηνευθῇ, προωρισμένης διὰ τὴν τοποθέτησιν ἀφαιρεθεισῶν βραδύτερον λαρνάκων τῆς οἰκογενείας ἴσως τοῦ βυζαντινοῦ μεγιστᾶνος ἢ ἄλλων ἐξεχόντων προσώπων, ἄνωθεν δὲ τοῦ χαμηλοῦ τούτου διαμερίσματος ὑπῆρχε πι-

1 Βλ. Strzygowski, Inedita der Architektur und Plastik aus der Zeit Basilios I (867-886), ἐν Byz. Zeitschr. III (1894) σ. 3 κέ. Ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν ὁ Strz. ἀκολουθεῖ τὴν παλαιὰν ἀνάγνωσιν (876/7) θεωρῶν οὕτω τὸ κτίσμα τῶν Θηβῶν μεταγενέστερον τοῦ καθολικοῦ τῆς Σκριποῦς, ἐν ᾧ τοὐναντίον συμβαίνει.

6. *Κάτοψις καὶ τομὴ κατὰ μῆκος τοῦ ἐν Θήβαις ἀνασκαφέντος ναϊδρίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.*

7. Τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐρείπια τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν (ἄποψις τῶν ἐρειπίων τοῦ δυτικοῦ τμήματος τοῦ βυζαντινοῦ ναϋδρίου).

θανώτατα δεύτερος ὄροφος ὡς νάρθηξ ἢ καὶ ὡς ἰδιαίτερον εὐκτήριον χρησιμοποιούμενος ὡς παρατηροῦμεν ὁμοίαν διάταξιν καὶ εἰς ἄλλα ἡγεμονικὰ κτίσματα βυζαντινῶν χρόνων [1].

Ἡ ***τοιχοδομία*** τοῦ βυζαντινοῦ τούτου κτίσματος—διασωθεῖσα ἐνιαχοῦ εἰς ὕψος 3 μέτρων—εἶναι ἰσοδομική, συνισταμένη ἐξ ὀρθογωνίων μεγάλων τιτανολίθων καὶ παρενθέτων ἐνιαχοῦ πλίνθων (πρβλ. εἰκ. 1, 7 καὶ 8)· τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐλήφθη πιθανῶς ἐκ τοῦ τείχους τῆς Καδμείας, καθ᾽ ὅσον τὸ ναΰδριον ἐκτίσθη ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς νοτίας τοῦ τείχους τούτου πλευρᾶς, διακρίνονται δὲ ἐπὶ τῶν λίθων σαφέστατα τὰ ἴχνη τῆς πρώτης αὐτῶν χρήσεως.

Γεννᾶται ἤδη τὸ πρόβλημα τῆς ***στεγάσεως*** τοῦ ναϋδρίου.

Κατὰ τὸν δυτικὸν τετράγωνον χῶρον—ἕνεκα τῆς ἀνευρέσεως κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς πλήθους τεμαχίων πλίνθων καὶ ἐρυθρωπῶν κονιαμάτων—δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐστεγάζετο ὁ ὑποτιθέμενος δεύτερος ὄροφος διὰ τρούλλου ἢ ἡμισφαιρικῆς ὀροφῆς· ὁ κυρίως ναὸς ὅμως ἐστεγάζετο διὰ καμάρας μᾶλλον ἢ διὰ ξυλίνης στέγης, ὡς αἱ μακραὶ καὶ στεναὶ αὐτοῦ διαστάσεις καὶ τὸ ἱκανὸν πάχος τῶν τοίχων του (0,90 μ.) ἀφίνουσι νὰ ὑποθέσωμεν· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ ἀνευρέθη ἱκανὸς ἀριθμὸς πλίνθων διαφόρου πάχους καὶ μεγέθους τῶν ἐν τῇ τοιχοδομίᾳ παρατηρουμένων, αἵτινες προφανῶς προέρχονται ἐκ τῆς καμαρωτῆς στέγης τῆς μονοκλίτου ταύτης θολωτῆς βυζαντινῆς Βασιλικῆς (περὶ τῆς στεγάσεως τοῦ ναϋδρίου γίνεται λόγος καὶ κατωτέρω).

1 Πρβλ. τὸ ἐν Βουλγαρίᾳ λ. χ. ναΰδριον τῆς Bojana ἐν Monuments de l'art en Bulgarie, τόμ. 1, L'église de Bojana, par A. Grabar, Sofia, 1924, μνημεῖον χρονολογούμενον ἐξ ἐπιγραφῆς τῷ 1259 μ.Χ.

Ὡς πρὸς τὸν ***φωτισμὸν*** τοῦ ναΰδρίου προσθέτομεν, ὅτι εἶχε τοῦτο πολλὰ καὶ μεγάλα ἀνοίγματα, ὥστε νὰ φωτίζηται ἀπλέτως. Πρὸς βορρᾶν ἦτο ἡ πύλη τῆς εἰσόδου (2 μ. πλάτους)· ἀπέναντι τῆς πύλης καὶ ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου ἀνεφάνη ἴσου πλάτους ἄνοιγμα μετὰ ἰωνικῆς βάσεως κίονος ἐν τῷ μέσῳ ***(εἰκ. 7)***, ὅπερ ὅμως ἔχει ὑποστῆ μεταγενεστέρας μετατροπὰς καὶ διὰ τοῦτο καθίσταται δύσκολος ἡ ἑρμηνεία του (ἂν πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἄλλης θύρας ἢ μεγάλου διλόβου παραθύρου, ὡς παρουσιάζεται σήμερον). Τὴν αὐτὴν ἀβεβαιότητα ἔχει τις καὶ διὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ νάρθηκος, ὅπερ ἄγνωστον πότε μετετράπη εἰς εἴσοδον, δι᾿ ἧς κατέρχεταί τις διὰ τριῶν βαθμίδων εἰς τὸ κατὰ ἓν μέτρον περίπου βαθύτερον τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους δάπεδον τοῦ ναοῦ· ἔναντι τοῦ ἀνοίγματος τούτου ὑπάρχει τετράγωνος κόγχη, ἥτις καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι καὶ ἡ ἀνευρεθεῖσα τῆς κλίμακος εἴσοδος θὰ ἠδύνατο ἀρχικῶς ὡς ὁμοία κόγχη νὰ νοηθῇ (βλ. κάτοψιν ἐν εἰκ. 6). Τέλος ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ ναοῦ ἦτο διάτρητος ἐκ τετραμεροῦς πεφραγμένου σήμερον ἀνοίγματος, χωριζομένου διὰ τριῶν κιονίσκων, ἐπὶ τῶν ἐπιθημάτων τῶν ὁποίων στηρίζεται ἤδη ἐσωτερικῶς ἐν εἴδει γείσου ἡ μεγάλη ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφὴ ***(εἰκ. 8)***. Οἱ κιονίσκοι οὗτοι εἶναι μονόλιθοι καὶ πεπλατυσμένοι (συνήθη στηρίγματα βυζαντινῶν παραθύρων), ἔχουσι δὲ πάχος μικρότερον κατά τι τοῦ ἀρχικοῦ τοίχου· ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν εἶναι λαξευμέναι ἡμικυκλικῶς αἱ ὑπεράνω τῆς πλίνθου βάσεις, ἐπὶ τοῦ ἄνω δὲ μέρους εἶδος κιονοκράνου, ἤτοι ταινίαι καὶ ἀνὰ δύο πλατέα ὑδρόβια φύλλα κατὰ τὰ ἄκρα (εἰκ. 3). Ἄνωθεν τοῦ α′ καὶ β′ κιονίσκου ὑπάρχουσι σήμερον ἐπιθήματα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου (ἐπίθημα ἐπὶ τοῦ τρίτου κιονίσκου ἐλλείπει), ἅτινα εἶνε ἀνάγλυφα κατὰ τὰς τρεῖς φαινομένας ὄψεις καὶ ἀνόμοια καθ᾿ ὕψος (0,25 μ. τοῦ πρώτου καὶ 0,35 μ. τοῦ δευτέρου, διότι ὁ δεύτερος κίων εἶναι κατὰ 0,10 μ. χαμηλότερος τῶν λοιπῶν). Τὰ ἐπιθήματα ταῦτα δὲν κατέχουσι τὴν ἀρχικήν των θέσιν, ὡς δεικνύει ἡ ὑπερβολικὴ καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ ναοῦ καὶ ἐσωτερικῶς αὐτοῦ προεξοχή των (εἰκ. 3 καὶ 8). Ἀφ᾿ ἑτέρου ἡ ἐπὶ ὀγκώδους μαρμάρου καὶ ἐν εἴδει γείσου ἐπιγραφὴ ἀπαιτεῖ ὑψηλοτέραν θέσιν καὶ ἑτέραν διαμόρφωσιν τῆς ἁψῖδος, πιθανώτατα δὲ τὰ ἄκρα ἐστηρίζοντο ἐπὶ εἴδους παραστάδων, ἐχουσῶν ὡς ἐπίκρανα τμήματα, ὁμοίως πρὸς τὸ γεῖσον διαμεμορφωμένα· τὸ ἐν τῷ μουσείῳ δὲ τῶν Θηβῶν εὑρισκόμενον καὶ ἀναντιρρήτως ἐκ τοῦ ἡμετέρου κτίσματος προερχόμενον τμῆμα μετ᾿ ἐπιγραφῆς (εἰκ. 5) θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἰδέαν τινὰ τοῦ τοιούτου διακόσμου τῆς ἁψῖδος τοῦ ἀνασκαφέντος ναΰδρίου.

8. Ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ ναΰδρίου Θηβῶν.

Ἡ λοιπὴ ***διακόσμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ*** τοῦ βυζαντινοῦ τούτου ναϋδρίου φαίνεται ὅτι ἦτο ἀξιολογωτάτη· πλὴν τῶν κοσμουσῶν τὴν ἀψῖδα ἐπιγραφῶν, πλεῖστα τμήματα τοῦ πλουσίου μαρμαρίνου γλυπτοῦ διακόσμου ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, ἅτινα δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι καὶ δι᾽ ἄλλων τεμαχίων, συλλεγέντων πρότερον ὑπὸ τῶν συναδέλφων Κεραμοπούλου καὶ Παππαδάκη καὶ ἀποκειμένων ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν (βλ. κατωτέρω).

Τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ ἦτο ἐπεστρωμένον διὰ μαρμαροθετημάτων μετὰ γεωμετρικῶν σχημάτων, ὡς μαρτυροῦσι τοῦτο ποικιλόσχημα καὶ πολύχρωμα πλακίδια ἐκ μαρμάρου, ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφάς· τὰ σχήματα ταῦτα ἐπλαισιοῦντο ὑπὸ στενῶν πλακῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, τινὲς τῶν ὁποίων διατηροῦνται ἔτι κατὰ χώραν. Ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν ἀπόκειται μαρμαρίνη πλὰξ (0,50×0,60 μ.), ἐκ τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου πιθανώτατα περισυλλεγεῖσα καὶ παριστῶσα ἐντὸς κύκλου, εἰς τετράγωνον ἐγγεγραμμένου, ἀετὸν σπαράσοντα λαγωὸν ***(εἰκ. 9)***· ἡ παράστασις εἶναι ἐγχάρακτος μετ᾽ ὀπῶν πληρουμένων δι᾽ ἐκπεσόντος ἤδη ἐγχρώμου μίγματος, ἐν ᾧ τὰ σχηματιζόμενα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλακὸς κοιλώματα ἐπληροῦντο ἴσως δι᾽ ἐνθέτων μαρμαρίνων πλακιδίων ἢ καὶ διὰ ψηφίδων. Ἡ πλὰξ αὕτη προέρχεται πιθανῶς ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ ἡμετέρου ναοῦ· ὁμοία ἄλλως τε διακόσμησις δαπέδων παρατηρεῖται καὶ εἰς ἑτέρους βυζαντινοὺς ναοὺς [1].

9. Μαρμαρίνη πλὰξ δαπέδου, εὑρισκομένη ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν.

Ἐπίσης εὑρέθησαν τμήματα κονιαμάτων μετὰ ***τοιχογραφιῶν*** καὶ τοξοειδὲς πλαίσιον μετὰ τριῶν γλυφῶν, ὁμοίως ἐκ κονιάματος, ἐζωγραφημένον καὶ ἔχον ἀξιολόγους βυζαντινὰς διακοσμήσεις ***(εἰκ. 10)***, συνήθως ἀπαντώσας καὶ εἰς μωσαϊκὰ (πρβλ. λ. χ. μωσαϊκὸν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Εἰρήνης Κωνσταντινουπόλεως παρὰ Dalton, Byzantine Art. and Archaeology, εἰκ. 423).

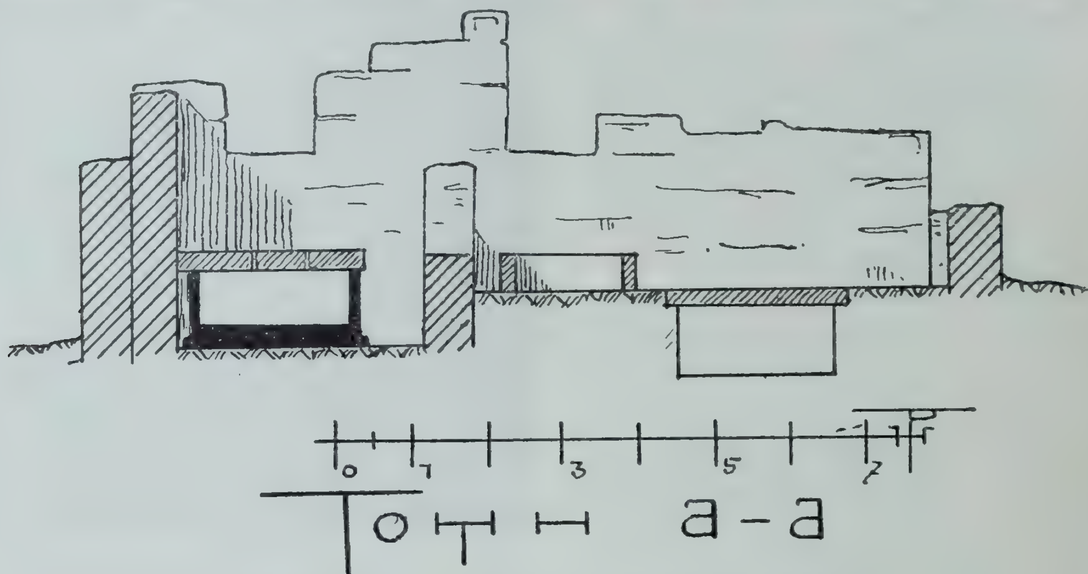

10. Τμῆμα ἐκ τῶν ἀνευρεθεισῶν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοιχογραφιῶν τοῦ ναϋδρίου.

1 Παλαιότερον τοῦ εἴδους τούτου δάπεδον βλέπε ἐν Μονῇ Στουδίου Κωνσταντινουπόλεως ἐν Bulletin de l'Inst. archéol. russe à Con/ple. 1912, σελ. 22), ἐκ τῶν νεωτέρων πρβλ. Ὀρλάνδου, Μονὴ Βαρνάκοβας, Ἀθῆναι, 1922, σ. 24, ἔνθα καὶ ἡ περὶ τοιούτων δαπέδων βιβλιογραφία.

Τάφοι: Σπουδαιότητα ἔτι προσδίδουσι καὶ οἱ ἐντὸς τοῦ ναϋδρίου καὶ κατὰ μῆκος τῆς νοτίας πλευρᾶς ἀνευρεθέντες ὑπόγειοι ἢ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τετράγωνοι καὶ καμαρωτοὶ τάφοι, ἐκτισμένοι διὰ λαξευτῶν πωρολίθων καὶ πλίνθων.

Τὸ κέντρον τοῦ ναϋδρίου καταλαμβάνει ὑπόγειος καμαρωτὸς τάφος διὰ πλίνθων μετ᾿ ἐρυθροῦ κονιάματος ἐκτισμένος, ἔχων μῆκος 3,20 μ. καὶ πλάτος 1,10 μ. εἰς ὃν κατέρχεταί τις διὰ δύο βαθμίδων (βλ. τομὴν ἐν ***εἰκ. 6***). Ὁ ἀνευρεθεὶς οὗτος τάφος εἶχε συληθῆ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, πρόκειται δὲ ἴσως περὶ τοῦ τάφου τοῦ κτήτορος τοῦ ναοῦ [1].

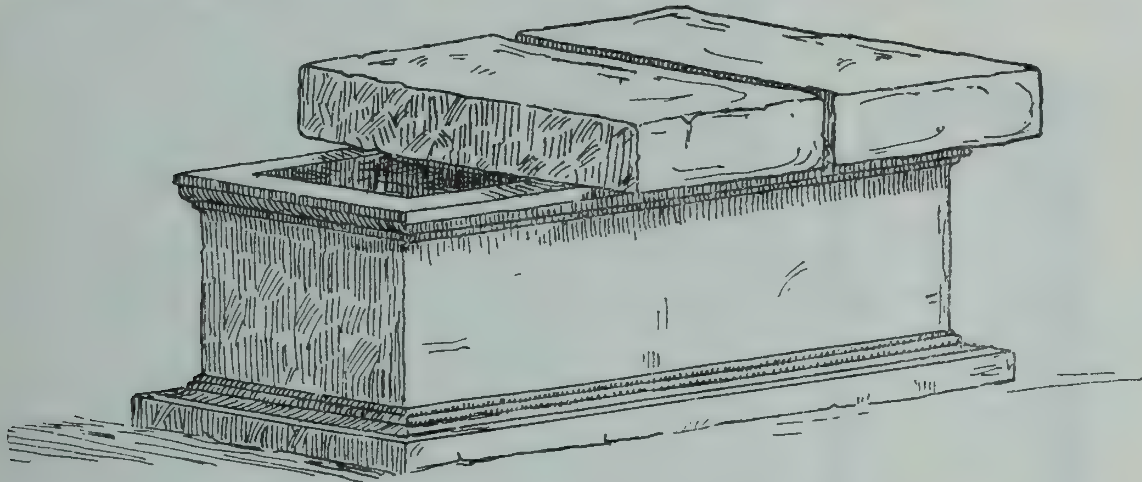
11. Τομὴ ἀνευρεθέντων τάφων νοτίως τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν.

Ἕτερος τάφος ἐξέχοντος προσώπου εὑρίσκεται εἰς τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ ναϋδρίου κείμενος ἐντὸς ἰδιαιτέρου θαλάμου, συγκοινωνοῦντος διὰ θύρας, κειμένης πρὸς ἀνατολάς, ἐξ ἧς πιθανὸν προέρχεται καὶ τὸ μέγα μετὰ γλυφῶν μαρμάρινον τοξοειδὲς ὑπέρθυρον τὸ κείμενον εἰσέτι ἔξωθεν τοῦ ναοῦ *(βλ. εἰκ. 2)*, οὗτινος μάλιστα αἱ διαστάσεις ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ διασῳζόμενα τμήματα τῶν πλαισίων τῆς θύρας. Ἡ ἀνευρεθεῖσα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ μέρους τούτου μαρμαρίνη σαρκοφάγος ***(εἰκ. 12)***, φέρουσα γλυφὰς κατὰ τὴν βάσιν καὶ τὸ χεῖλος αὐτῆς καὶ καλυπτομένη μὲ τρεῖς ὀγκώδεις ὀρθογωνίας πλάκας, ἐξεχούσας ἑκατέρωθεν, εἶναι τοποθετημένη εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου τούτου πλησίον τοῦ δυτικοῦ τοίχου. Δυστυχῶς οὐδεμία ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου ταύτης διεσώθη ἐπιγραφή· ὑποθέτομεν μόνον ὅτι ὁ χρόνος τῆς κατασκευῆς τοῦ νεκρικοῦ τούτου θαλάμου δὲν θὰ ἀπέχῃ πολὺ τοῦ

1 Τάφοι κατέχοντες τὸ μέσον τοῦ ναοῦ ἢ ἐμφανῆ αὐτοῦ θέσιν ἦσαν συνήθως ἀφιερωμένοι εἰς Ἁγίους καὶ Μάρτυρας (πρβλ. τάφον Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ, ἐν Ἀρχαιολ. Δελτίῳ, τόμ. 7 (1922) σελ. 151-167, τάφον Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης, αὐτόθι, τόμ. 5 (1918) συμπλήρωμα, σελ. 34 κ.ἑ. πρβλ. καὶ Bull. de l'Académie roumaine, Sect. historique τόμ. XI (1924) σελ. 236 κ.ἑ.). Οἱ τάφοι ἢ λάρνακες ἐπισήμων προσώπων ἐτοποθετοῦντο συνήθως δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τοῦ Ναοῦ πλησίον τῶν τοίχων καὶ δὴ εἰς τετραγώνους κόγχας αὐτῶν ἀψιδωτὰς ἄνω (ἐν εἴδει ἀρκοσολίων) καὶ εἰς νάρθηκας εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν (πρβλ. τάφους ἐν Καθολικῷ τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ Λεβαδείας, ἐν ναϋδρίῳ Μπογιάνας, τοὺς τάφους Ἁγίας Θεοδώρας καὶ Πετρωνᾶ ἐν μονῇ Γαστρίων ἐκ περιγραφῆς Πορφυρογεννήτου· βλ. Richter, Quellen der byz. Kunstgeschichte, Wien, 1897, σελ. 133 κ.ἄ.). Ἐνταῦθα πρέπει νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ τὰ δάπεδα τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκκλησιῶν ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ προτίμησιν ὡς τόποι ταφῆς· εἰς πάντας τοὺς ἀνασκαπτομένους ναοὺς συναντῶμεν ἀπειρίαν τάφων διαφόρων σχημάτων καὶ διαφόρου ἐποχῆς (βλέπε Ἀρχ. Δελτίον 1916, σελ. 140 κ. ἑ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1919, σελ. 27 κ. ἑ. καὶ ἄλλ.).

χρόνου τῆς κτίσεως τοῦ ναοῦ, διότι καὶ τὸ δάπεδον αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὸν ναόν.

Τοὐναντίον οἱ τέσσαρες τάφοι, οἵτινες εὑρέθησαν εἰς ἄλλο διαμέρισμα πρὸς ἀνατολὰς τοῦ πρώτου καὶ κατὰ μῆκος τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ, ὡς ἔχοντες δάπεδον ἱκανῶς ὑψηλότερον, εἶναι προφανῶς μεταγενέστεροι· τρεῖς ἐκ τούτων εἶναι ὑπόγειοι διὰ μαρμαρίνων πλακῶν ἐκτισμένοι, ὁ δὲ ἄλλος ὑπὲρ τὴν γῆν διὰ πωρολίθων (βλ. εἰκ. 11). Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀνευρέθησαν καὶ τμήματα ἐκ τουρκικῶν ἐπιτυμβίων πλακῶν, ἐξ οὗ φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ βυζαντινὸν κτίσμα ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τοὺς τουρκικοὺς χρόνους ὡς τζαμίον, τοῦτο δὲ δύναται νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὰς πολλὰς αὐτοῦ μετατροπάς, ἃς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω.

12. Μαρμαρίνη σαρκοφάγος ἀνευρεθεῖσα νοτίως τοῦ ναΰδρίου (σχέδ. Α. Ξυγγοπούλου).

Τὸ οὕτως ἀνευρεθὲν ναΰδριον τοῦ 9ου αἰῶνος προβάλλει εἰς ἡμᾶς ὡς λαμπρὸν δεῖγμα ἡγεμονικοῦ παρεκκλησίου βυζαντινῶν χρόνων καὶ δύναται νὰ παράσχῃ ἰδέαν τινὰ τῶν παραδιδομένων παρεκκλησίων τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βυζαντίου [1], μίμησις τῶν ὁποίων πιθανώτατα εἶναι καὶ τὸ ναΰδριον τοῦτο Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τὸ κτισθὲν ἐν Θήβαις ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ κανδιδάτου Βασιλείου παρὰ τὸ ἰδιαίτερον ἴσως μέγαρον αὐτοῦ· τοῦτο μάλιστα ἀφῆκε νὰ ὑποτεθῇ ἡ δεξιὰ τοῦ μεταγενεστέρου νάρθηκος καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἀνεύρεσις ἀρχαίου κτίσματος, ἐφ᾽ οὗ πιθανώτατα εἶχε τὸ βυζαντινὸν μέγαρον θεμελιωθῇ (πρβλ. κάτοψιν εἰκ. 4).

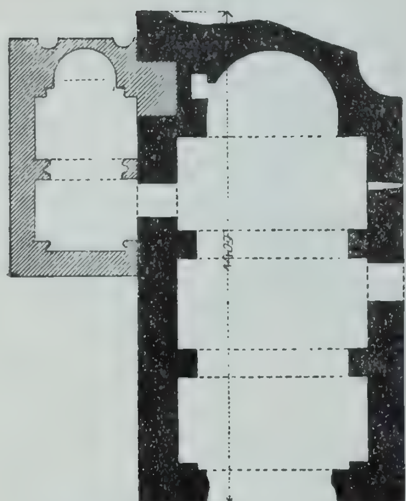
Ἕνεκα τῆς ἀσφαλοῦς χρονολογίας τοῦ βυζαντινοῦ τούτου ναΰδρίου τῶν Θηβῶν νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ ἰδιάζουσα σημασία εἰς τὴν διάταξιν καὶ τὸν ἀρχιτεκτονικόν του καθόλου τύπον.

Τὸ μεσαιωνικὸν μνημεῖον τῶν Θηβῶν ἀνάγεται εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον τῆς *ἀνατολικῆς μονοκλίτου θολωτῆς Βασιλικῆς*, τῆς ἐχούσης μακρὰς καὶ στενὰς τὰς διαστάσεις.

Ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ τύπος οὗτος πατρίδα ἔχει τὴν Μεσοποταμίαν, ἔνθα ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος, ἐξελισσόμενος καὶ πλουτιζόμενος δι᾽ ἀψιδωμάτων ἢ τυφλῶν

1 Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐλλείπουσιν ἀκριβεῖς περιγραφαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως τῶν πολυτελῶν παρεκκλησίων τοῦ Παλατίου Κωνσταντινουπόλεως τῶν μνημονευομένων ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν τῷ «περὶ βασιλείου τάξεως» ἔργῳ του. Φανταστικὴν ἀποκατάστασιν τῶν παρεκκλησίων τούτων ἐπεχείρησεν ὁ Ebersold (Le grand palais de Constantinople, Paris, 1910. βλ. εἰς τὸν ἐν τέλει πίνακα σχήματα παρεκκλησίων Δάφνης· πρβλ. καὶ L de Beylié, L'habitation byzantine, Paris. 1902, σελ. 99, 107 κ. ἀλλ.

τόξων κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν πλευρῶν, ἐνίοτε διὰ τρούλλου εἰς τὸν νάρθηκα κ. ἄ. [1] Ἡ ἐπέκτασις αὐτῆς εἰς τρίκλιτον ναόν, διαιρούμενον ἐσωτερικῶς διὰ σειρᾶς κιόνων ἢ πεσσῶν, δεικνύει τὴν ἀνάμιξιν τοῦ τύπου μὲ ἑλληνιστικὰς βασιλικάς. Ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας ὁ τύπος τῆς τοιαύτης θολωτῆς βασιλικῆς ἐμφανίζεται εἰς Μ. Ἀσίαν, Ἀρμενίαν, Συρίαν καὶ Αἴγυπτον κατὰ τὴν πρώτην ἤδη χιλιετηρίδα· εἰς Ἀρμενίαν μάλιστα διεσώθη σειρὰ μνημείων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ἡ ἐκκλησία τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ani, ἧς παρέχομεν καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα πρὸς σύγκρισιν τὴν κάτοψιν ***(εἰκ. 13)*** καὶ τὴν κατὰ παλαιότερον σχέδιον ἄποψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ***(εἰκ. 14)*** [2].

13. Κάτοψις ἐκκλησίας ἀνακτόρων Ani.

14. Ἄποψις ἐσωτερικοῦ ἐκκλησίας ἀνακτόρων Ani *(κατὰ παλαιὸν σχέδιον).*

Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὴν χερσόνησον καθόλου τοῦ Αἵμου διαδίδεται ὁ τύπος οὗτος κυρίως κατὰ τὴν δευτέραν χιλιετηρίδα, ἰδίᾳ δ' ἐξαπλοῦται κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴν ἐποχήν, ὅσον ἐκ τῶν μέχρις ἡμῶν διασωθέντων μνημείων γνωρίζομεν [3].

Ἑκάστη τῶν διαφόρων τούτων χωρῶν ἐφαρμόζει ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τύπον, διαπλάσσει ὅμως αὐτὸν συμφώνως πρὸς τὰς τοπικὰς συνθήκας καὶ συνηθείας. Οὕτως αἱ θολωταὶ βασιλικαὶ τῆς Ἑλλάδος διαφέρουσιν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν τῆς Μεσοποταμίας — πρὸς τὰς ὁποίας ἔχουσι τὴν μεγαλυτέραν συγγένειαν — οὐχὶ μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς τοιχοδομίας, τὸν σχηματισμὸν τῆς ἁψῖδος καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν μορφὴν τῶν παραθύρων. Αἱ διαστάσεις δηλ. εἰς τὰς ἑλληνικὰς βασιλικὰς εἶναι μικρότεραι — ἰδίᾳ καθ' ὕψος — εἰς τὴν τοιχοδομίαν δὲν γίνεται μεγάλη χρῆσις πλίνθων καὶ αἱ ἁψῖδες σχηματίζονται ἡμιεξαγωνικαὶ ἢ ἡμικυκλικαί, φέρουσαι μονόλοβον ἢ δίλοβον παράθυρον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μεσοποταμιακάς, αἵτινες ἔχουσι πολλάκις ὀρθογωνίους ἐξωτερικῶς

1 Βλ. Strzygowski, Amida, Heidelberg, 1910, σελ. 224 κ. ἑ. καὶ σελ. 265.

2 Πρβλ. Strzygowski, Die Baukunst der Armenier, τόμ. I, Wien, 1918, σελ. 137 κ.ἑ.

3 Βλ. Millet, L'école grecque, Paris, 1916, σελ. 46 κ. ἑ., ἔνθα καὶ ἡ παράθεσις μνημείων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ νήσων Κρήτης κλπ. μετὰ τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας· πρβλ. καὶ παρεκκλήσια ἐν Μυστρᾷ παρὰ Millet, Monuments byzantins de Mistra, Paris, 1910 Πίν. 6. Μεταβυζαντιναὶ μονόκλιτοι θολωταὶ βασιλικαὶ εὑρίσκονται πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος (πρβλ. Γ. Σωτηρίου, Μεσαιωνικὰ μνημεῖα Κυθήρων ἐν Κυθηραϊκῇ Ἐπιθεωρήσει, 1923, σ. 313 κ.ἑ.)·

ἁψῖδας στερουμένας παραθύρου [1]. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς δὲ ταύτας βασιλικὰς τῆς *δευτέρας χιλιετηρίδος*, τὰς γνωστὰς μέχρι τοῦδε, προστίθεται νῦν ἡ βασιλικὴ τῶν Θηβῶν, κτίσμα ἀκριβῶς χρονολογημένον (872), ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἤτοι ἀπὸ τῆς *πρώτης* ἀκόμη *χιλιετηρίδος* ἦτο ἤδη ἐν χρήσει ὁ ἀρχιτεκτονικὸς οὗτος τύπος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ τὸ Βυζάντιον ἰδίᾳ εἰς μικρὰ κτίσματα.

Ἀλλ' ἡ βασιλικὴ τοῦ Θεολόγου τῶν Θηβῶν ἐμφανίζει καὶ τὸ σπάνιον διὰ τὴν Ἑλλάδα παράδειγμα τῆς ὀρθογωνίου ἐξωτερικῶς ἁψῖδος. Εἶναι βεβαίως πιθανὴ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ λόγων οἰκοδομικῶν (ἕνεκα τῆς χρήσεως δηλ. μεγάλων τιτανολίθων εἰλημμένων ἐκ τοῦ τείχους τῆς πόλεως), δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀπίθανος σχέσις τις πρὸς τὰ ἐν Ἀνατολῇ πρότυπα, ἰδίᾳ τὰ ἀρμενικὰ ἔνθα συνηθέστατα ἡ ἁψὶς ἀνοίγεται εἰς τὸ πάχος τοῦ τοίχου. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βασιλικῆς τῶν Θηβῶν εἶναι πιθανώτατον, ὅτι ὡμοίαζε τὸ σχέδιον τῆς εἰκ. 14. Τὸ ἀρμενικὸν μόνον κτίσμα ἔχει πλουσίαν διακόσμησιν τῶν παραστατῶν τῶν ἁψιδωμάτων, ἔχει τὰς αὐτὰς ἐπιμήκεις διαστάσεις καὶ δύο ἐνισχυτικὰ τόξα, παρέχει δὲ εἰς ἡμᾶς εἰκόνα τῆς στεγάσεως, ὁποίαν εἶχε περίπου τὸ ἡμέτερον κτίσμα (τῆς καμάρας σχηματιζομένης ἐνταῦθα πιθανώτατα διὰ πλίνθων). Ἀλλ' εἰς τὴν ἐσωτερικήν του διαίρεσιν ἔχει σχέσιν τὸ ναΰδριον τῶν Θηβῶν πρὸς τὰς ἑλληνιστικὰς βασιλικάς· τὸ ἀνατολικὸν δηλ. τμῆμα χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἐπέχοντος θέσιν νάρθηκος δυτικοῦ τμήματος δι' ἑνὸς κίονος καὶ διλόβου ἄνωθεν ἀνοίγματος ἀντὶ τοῦ συνηθεστέρου *τριβήλου* τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλικῶν. Τὸ δίβηλον, ὡς ἔχον τὸν κίονα εἰς τὸ μέσον, συνήθως ἀποφεύγεται, ἐκτὸς ἂν αἱ μικραὶ διαστάσεις τοῦ ναοῦ ἀπαιτοῦσι τοῦτο, ὅπως συμβαίνει ἐνταῦθα (πρβλ. ὅμοιον δίβηλον καὶ εἰς ναὸν τῆς Παντανάσσης καθολικῆς ἐν Γατσούνῃ τῆς Ἤλιδος).

Οὕτω τὸ μνημεῖον τῶν Θηβῶν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἰδέαν τινὰ τῶν παρεκκλησίων τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου, ὁ ῥυθμὸς τῶν ὁποίων εἰσήχθη πιθανώτατα ἐξ Ἀνατολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ δίδει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ διαδοθέντος εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ μάλιστα τὴν μεταβυζαντινὴν ἐποχὴν τύπου τῆς μονοκλίτου θολωτῆς βασιλικῆς μετὰ ἢ ἄνευ ἁψιδωμάτων εἰς τὰς μακρὰς πλευράς, ὧν δείγματα ἔχομεν εἰς μέγαν ἀριθμὸν εἰς πάσας τὰς βυζαντινὰς χώρας.

15—16. Κιονόκρανα ἀποκείμενα ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν.

1 Καὶ αἱ ἁψῖδες πολλῶν παλαιῶν βασιλικῶν τῆς Συρίας σχηματίζονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας χώρας ἐντὸς τοῦ εὐθέος ἐξωτερικῶς τοίχου (πβλ. Glück, Der Breit-und Langhausbau in Syrien, Heidelberg, 1916, πίν. 1 καὶ 2).

Γ. Ο ΓΛΥΠΤΟΣ ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ

Τὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ βυζαντινοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ διακοσμητικὰ ἀνάγλυφα εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἱκανά, κατὰ τοῦτο δὲ πολύτιμα, καθόσον συμπληροῦσι τὸν σύγχρονον (873) γλυπτὸν διάκοσμον τοῦ καθολικοῦ τῆς γειτονικῆς πρὸς τὸ ἡμέτερον κτίσμα Μονῆς ἐν Σκριποῦ (Ὀρχομενῷ) 1, παρέχουσι δὲ οὕτω πληρεστέραν ἰδέαν τοῦ εἴδους τῆς τέχνης καὶ τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων τῶν ἐπικρατούντων κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ ἔλλειψις ἑτέρων — ἀκριβῶς χρονολογημένων — γλυπτῶν καὶ μνημείων καθόλου τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐν Ἑλλάδι, καθὼς καὶ σχετικῆς περὶ τούτων μελέτης, καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν λεπτομερῆ ἀνάλυσιν τῶν διακοσμητικῶν των θεμάτων, ἥτις δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ βυζαντινοῦ διακόσμου.

α´) Γλυπτὰ ἀρχιτεκτονικὰ διασῳζόμενα ἐν τῷ ναϋδρίῳ. Ἐκ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν διεσώθησαν κατὰ χώραν *δύο ἐπιθήματα* ἐπὶ τῶν κιονίσκων τοῦ τριλόβου παραθύρου τῆς ἁψῖδος (βλ. εἰκ. 8), ἔχοντα ἀνόμοιον ὕψος, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω (σ. 6).

Ταῦτα φέρουσιν ἐπὶ τῆς ἄνω ταινίας καὶ ἐν εἴδει παρυφῆς ἕλικα μετὰ φύλλων κισσοῦ εἰς ὡραίαν παλαιοχριστιανικὴν μορφήν· κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἔξω ὄψιν των κοσμοῦνται διὰ σταυροῦ ἐν μέσῳ φύλλων κισσοῦ εὑρισκομένου καὶ περικλειομένου ἐντὸς κύκλου, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται ὀρθὰ ἀκανθοειδῆ κοσμήματα, κατὰ τὰς πλαγίας ὄψεις των δὲ δι᾽ ἑλίκων κληματίδος εἰς σχῆμα κύκλων, περικλειόντων ἐναλλὰξ σταφυλὰς καὶ φύλλα ἀμπέλου ἢ τρίφυλλα. Εἰς τὸ ὑψηλότερον ἐπίθημα ἡ ἕλιξ συνεχίζεται καὶ εἰς δευτέραν σειράν, πληροῦσα ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τέλος τοῦ ναϋδρίου ὄψις τῶν ἐπιθημάτων τούτων σχηματίζει ἰωνίζον κιονόκρανον μεθ᾽ ἡνωμένου ἐπιθήματος (εἰκ. 3), κοσμουμένου δι᾽ ἐκφυλισμένου κυματίου προσομοιάζοντος φύλλα λωτοῦ, διὰ σταυροῦ ἐντὸς κύκλου καὶ δι᾽ ἕλικος μετὰ φύλλων κισσοῦ ἐπὶ τῆς ἄνω ταινίας. Γενικῶς ἡ τέχνη τοῦ πλουσίου καὶ λεπτοῦ ἅμα διακόσμου τῶν ἐπιθημάτων τούτων, εἰς ἀβαθὲς ἀνάγλυφον εἰργασμένων, εἶναι ἱκανῶς ξηρὰ καὶ ἐσχηματοποιημένη.

17. Κιονόκρανον τοῦ διβήλου τοῦ νάρθηκος τοῦ ναϋδρίου.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω γενομένης περιγραφῆς τῶν ἐπιθημάτων κατανοεῖται ὅτι πάντα τὰ διακοσμητικά των θέματα εἶναι αὐτὰ τὰ παλαιοχριστιανικά, διαφέρουσι δὲ τούτων τὰ πλεῖστα μόνον κατὰ τὴν κατωτέραν ἐκτέλεσιν· οὕτως ἡ ἕλιξ μετὰ φύλλων κισσοῦ εἶναι γνωστὸν παλαιοχριστιανικὸν θέμα 2, διατηρηθὲν δὲ κατὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς χρόνους ἀποβαίνει τὸ χαρακτηριστικὸν θέμα τοῦ 9ου αἰῶνος διασωζόμενον καὶ εἰς γλυπτὰ τοῦ 10ου αἰῶνος 3· αἱ κληματίδες ἀφ᾽ ἑτέρου τῶν πλαγίων ὄψεων εἶναι ἓν τῶν συνηθεστάτων διακοσμητικῶν θεμάτων τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς 4, ἐναλλασσόμεναι πρὸς τὰς συγγενεῖς κατὰ τὴν μορφὴν

1 Βλ. τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν μελέτην τοῦ Strzygowski ἐν Byz. Zeitschr. III (1894) σελ. 11 κ.ἑ.

2 Βλ. Wulff. Die Koimesiskirche in Nicäa. Strassburg, 1903, σελ 201, πρβλ. καὶ Dalton, Byzantine art and archaeology, Oxford, 1911, σελ. 699.

3 Πρβλ. ἰωνίζοντα κιονόκρανα Κων/πόλεως ἐν Strzygowski, Byz. Denkmäler, τόμ. 2ος Wien, 1893, πίν. 30 κ.ἄ.

4 Πρβλ. κληματίδας ὁμοίας καὶ εἰς διάταξιν καὶ εἰς τέχνην εἰς κοπτικὰ ἀνάγλυφα τοῦ 7ου αἰῶνος ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ ἐν Wulff, Altchr. und. mittelalt. Bildwerke. Berlin, 1909, Teil I πίν. XXVII, N° 630, 632 κ. ἄ.

καὶ διὰ ῥοδάκων πολλάκις πληρουμένας ἕλικας ἐξ ἀκάνθου, μεθ᾽ ὧν ἐνίοτε ἡ ἐσχηματοποιημένη κληματὶς συγχέεται ἢ ἀναμιγνύεται. Καὶ ὡς δεῖγμα μὲν τῆς συνεχίσεως ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις τῆς ἕλικος μετὰ φύλλων κισσοῦ καὶ τοῦ σταυροῦ ἐν μέσῳ ἑλίκων κατὰ τοὺς εἰκονομαχικοὺς χρόνους παρέχομεν ἐνταῦθα δύο κιονόκρανα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ***(εἰκ. 15-16)***, ὧν τὸ ἓν φέρει καὶ μονογράμματα [1], ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν διάταξιν τῶν κληματίδων καὶ ἑλίκων εἰς ἐπιθήματα τοῦ 9ου αἰῶνος ἡ παράθεσις παλαιοχριστιανικοῦ ἐπιθήματος ἐντετοιχισμένου εἰς παρεκκλήσιον τοῦ καθολικοῦ τῆς παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ κειμένης βυζαντινῆς μονῆς Καισαριανῆς ***(εἰκ. 18)*** δεικνύει τὴν συγγένειαν ἀλλὰ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς τεχνοτροπίας [2].

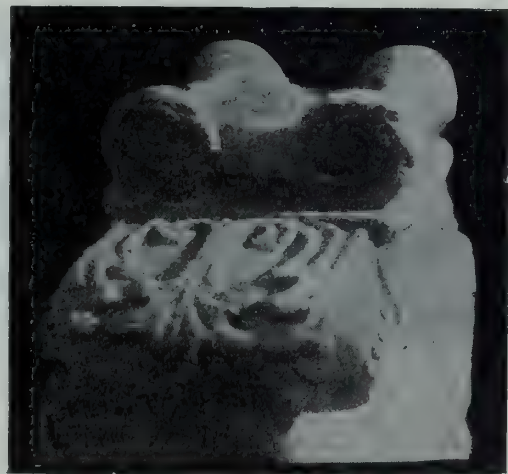

18. Ἐπίθημα παλαιοχριστιανικὸν ἐντετοιχισμένον ἐν παρεκκλησίῳ τῆς Καισαριανῆς.

β΄) Ὅμοια γλυπτὰ ἀνευρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφάς. Τμήματα τοῦ γλυπτοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ διακόσμου τοῦ ναϋδρίου ἀνευρέθησαν καὶ κατὰ τὰς ἀνασκαφάς.

Οὕτως ἦλθεν εἰς φῶς τὸ κιονόκρανον τοῦ διβήλου ***(εἰκ. 17)***, ὅπερ εἶναι ὁμοίως ἰωνίζον μεθ᾽ ἡνωμένου ἐπιθήματος, φέροντος τὸν αὐτὸν διάκοσμον πρὸς τὰ περιγραφέντα ἀνωτέρω ἐπιθήματα τῶν κιονίσκων τοῦ παραθύρου τῆς ἁψῖδος.

Ὁμοίως ἀνευρέθη καὶ δεύτερον ἰωνίζον κιονόκρανον ***(εἰκ. 19)*** μακρότερον (διαμ. 0.20 μ.), πιθανῶς ἐκ διλόβου παραθύρου τοῦ ναοῦ προερχόμενον, ἔχον ἐπὶ τοῦ λίαν ἐξέχοντος ἐπιθήματος φοινικοειδὲς κόσμημα εἰς τὸ μέσον καὶ δύο ἀκανθοειδῆ κατὰ τὰς γωνίας μετ᾽ ἐπιμελοῦς σχετικῶς τέχνης εἰργασμένα. Τὰ δύο κατ᾽ ἐξοχὴν παλαιοχριστιανικὰ ταῦτα θέματα: ἄκανθος καὶ φοινικοειδῆ δὲν ἐξέλιπον καθ᾽ ὅλας τὰς ἐποχὰς ἐκ τῆς βυζαντινῆς διακοσμητικῆς, μετὰ τὸν 6ον ὅμως αἰῶνα δὲν ἀποτελοῦσι πλέον τὰ κυριαρχοῦντα θέματα. Τὸν αὐτὸν διάκοσμον πρὸς τὸ κιονόκρανοντῆς εἰκ. 19, ὅπως καὶ τὸ λίαν ἐξέχον σχῆμα τοῦ ἐπιθήματος αὐτοῦ συναντῶμεν εἰς κιονόκρανα τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας Κωνσταντινουπόλεως, κτίσματος ὁμοίως τοῦ 9ου αἰῶνος [3], τὸ αὐτὸ δὲ σχῆμα τοῦ κιονοκράνου μετὰ διακόσμου ἐκ σταυροῦ καὶ ὑδροβίων φύλλων βλέπομεν εἰς γλυπτὰ τῶν Δελφῶν ἐκ

19. Κιονόκρανον ἐκ διλόβου παραθύρου τοῦ ναϋδρίου.

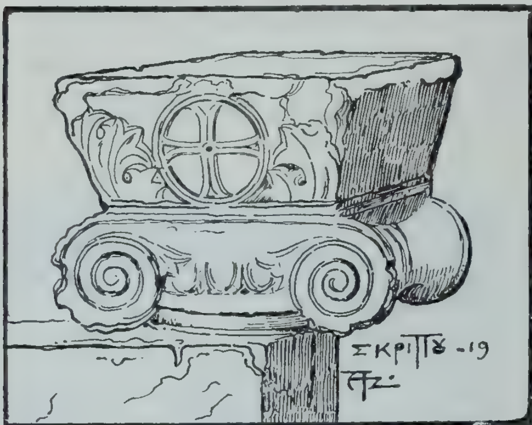
1 Τὰ μονογράμματα τοῦ κιονοκράνου ἀναγινώσκονται: *Θεοτόκε βοήθει Εἰρήνῃ τοῦ Γησᾶ(;)*· ὡς ἐκ τῆς τέχνης των δύνανται ταῦτα ν᾽ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς περὶ τὸν 9ον αἰ. χρόνους πιθανώτατα εἰς τὴν ἐποχὴν Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (741-802), ἥτις, ὡς εἶναι γνωστὸν, παρέσχε πολλὰ δείγματα εὐνοίας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα της καὶ εἰς αὐτὴν ἀποδίδεται ἡ κτίσις πολλῶν ἐξαφανισθεισῶν ἐκκλησιῶν ἐν Ἀθήναις· τ᾽ ἀνωτέρω κιονόκρανα, προερχόμενα ἐξ Ἀθηνῶν ἀνῆκον ἴσως εἰς τοιαύτας ἐκκλησίας.

2 Ὅμοια πρὸς τὸ δεῖγμα τῆς εἰκ 18 παλαιοχριστιανικὰ ἐπιθήματα ἀπόκεινται πολλὰ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ἐκ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος προερχόμενα (πρβλ. Γ. Σωτηρίου, Ὁδηγὸν Βυζαντινοῦ Μουσείου, Ἀθῆναι, 1924 σελ. 11 καὶ 16)· ἀφ᾽ ἑτέρου ὁμοίαν διάταξιν τῆς κληματίδος παρατηροῦμεν καὶ εἰς θωράκιον ἐν Μυστρᾷ (Millet, Mistra, ἔ.ἀ. πίν 47[1]).

3 Millingen, Byzantine churches in Con'pel, London, 1912, εἰκ. 55.

παλαιοχριστιανικῶν κτισμάτων προερχόμενα [1]. Ἐπομένως καὶ εἰς τὴν μορφὴν καὶ εἰς τὸν διάκοσμον τοῦμικροῦ τούτου κιονοκράνου βλέπομεν τὴν συνέχισιν παλαιοτέρων προτύπων.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸν ρυθμὸν τοῦ ἰωνίζοντος χριστιανικοῦ κιονοκράνου, τούτου ἐγένετο χρῆσις κατ' ἐξοχήν, ὡς γνωστόν, εἰς κτίσματα τοῦ 6ου αἰῶνος [2], χαρακτηριστικὸν δὲ παλαιοχριστιανικὸν κιονόκρανον τοῦ τύπου τούτου σῴζεται καὶ ἔξωθεν τοῦ ναοῦ τῆς Σκριποῦς ***(εἰκ. 20)***, ὅπερ παραθέτομεν ἐνταῦθα πρὸς σύγκρισιν, ὡς ἐσχεδιάσθη τῷ 1919 ὑπὸ τοῦ εὐγενῶς παραχωρήσαντος εἰς ἡμᾶς τοῦτο πρὸς δημοσίευσιν ἀρχιτέκτονος κ. Ἀ. Ζάχου. Τὰ κιονόκρανα τοῦ χρονολογημένου ναοῦ τῶν Θηβῶν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ χρῆσις ἰωνιζόντων κιονοκράνων ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἔκτοτε δὲ σπανίζει ἢ καὶ ἐντελῶς ἐξαφανίζεται.

20. Ἰωνίζον παλαιοχριστιανικὸν κιονόκρανον ἐν Σκριποῦ.

γ') *Τμήματα τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου.* Τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τοῦ ναϋδρίου ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς πάντα σχεδὸν τὰ τμήματα. Οὕτως ἀνευρέθη:

1. τμῆμα τοῦ *ἐπιστυλίου* του εἰς δύο τεμάχια, κοσμουμένου καὶ κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ πλευρὰς δι' ἀναγλύφων ***(εἰκ. 21*** καὶ ***23)***. Ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῶν ἀνευρεθέντων τεμαχίων ***(εἰκ. 21)*** παρουσιάζει δύο διάφορα σχέδια [3]. Τὸ ἀριστερὰ εἰκονιζόμενον τεμάχιον προερχόμενον προφανῶς ἐκ τοῦ κεντρικοῦ μέρους τοῦ ἐπιστυλίου — ὡς δεικνύει ἐν τῇ ἐμπροσθίᾳ ὄψει ὁ κάτωθεν τόξου σταυρὸς —, φέρει σταυρὸν ἐν μέσῳ κλάδων κισσοῦ, ἀπὸ τῆς βάσεως δὲ τούτου ἐκφύονται ἕλικες μετὰ σταφυλῶν ὁμοίων πρὸς τὰ ἐπιθήματα τοῦ παραθύρου τῆς ἀψῖδος, πρὸς τὸ ἐπίθημα τῆς εἰκ. 17 καὶ πρὸς σύγχρονον θωράκιον ἐν Μυστρᾷ [4], ὅπου παρατηρεῖται μετὰ τοῦ κισσοῦ καὶ ἀνάμιξις τριφύλλων καὶ στρογγύλων καρπῶν.

21. Ἀνευρεθέντα τμήματα τοῦ ἐπιστυλίου τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τοῦ ναϋδρίου (κάτω ὄψις).

Τὸ ἕτερον τμῆμα τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ ἐπιστυλίου (δεξιὸν τμῆμα τῆς εἰκ. 21) κοσμεῖται διὰ μεγάλων ἐξ ἀστραγάλων κύκλων, συμπλεκομένων διὰ μικροτέρων καὶ πλη-

1 Laurent, Delphes chrétienne, ἐν BCH, 1900, σελ. 215, 219 κ. ἄλλ.

2 Τὴν ποικιλίαν τῶν τύπων τοῦ χριστιανικοῦ ἰωνίζοντος κιονοκράνου τοῦ 6ου αἰ. βλέπε καὶ ἐν Ἀρχ. Δελτίῳ, 7 (1922) σελ. 139 κ. ἑ.

3 Ἡ διάταξις διαφόρων θεμάτων εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῶν ἐπιστυλίων τοῦ βυζαντινοῦ τέμπλου εἶναι συνήθης, καθόσον αὕτη διακόπτεται ὑπὸ τῶν βασταζόντων αὐτὰ κιονίσκων.

4 Βλ. εἰκόνα καὶ παρὰ Strzygowski, Inedita, ἔ. ἀ. πίν. IV εἰκ. 4. Ὁ κισσὸς εἶναι συνηθέστατον θέμα εἰς κεντήματα ἐνδυμάτων κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα Πρβλ. Kondacov, Les costumes orientaux et la cour byzantine, ἐν Byzantion. Paris-Liège τόμ. I (1924) σ. 38 κ. ἑ.

ρουμένων διὰ ῥοδάκων καὶ ἀλληλοσπαρασσομένων φανταστικῶν ζῴων. Τὸ θέμα τῶν συνδεομένων κύκλων σπανιώτερον ἐξ ἀστραγάλου [1], συνηθέστερον δὲ ἐκ διπλῶν ταινιῶν (πρβλ. σύγχρονον δεῖγμα ἐκ τοῦ Μουσείου Θηβῶν ***εἰκ. 22***) εἶναι ἓν τῶν κυριωτέρων θεμάτων τῆς βυζαντικῆς διακοσμητικῆς ἐμφανιζόμενον εἰς ἀπειρίαν παραλλαγῶν καὶ συνδυασμῶν καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς περιόδους [2]· ὁμοίως σύνηθες εἶναι καὶ τὸ θέμα τῶν σπαρασσομένων πραγματικῶν ἢ φανταστικῶν ζῴων [3]· ἀλλ' ἡ ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος κυριαρχία τοῦ θέματος τούτου τῶν ἀντιμετώπων ζῴων ἢ πτηνῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας εἰς νέαν ὄντως μορφὴν —ὡς ἐν ἁψῖδι τῆς Σκριποῦς καὶ ἐνταῦθα παρατηρεῖται—δὲν ἐξηγεῖται μόνον διὰ τῆς συνεχείας τῆς παραδόσεως τῆς παλαιοχριστιανικῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν νέων παρορμήσεων, ἅς λαμβάνει ἐξ Ἀνατολῆς, εἰς χώρας τῆς ὁποίας (Μεσοποταμίαν καὶ Περσίαν) ἐπικρατεῖ [4].

22. Τμῆμα ἐπιστυλίου μαρμάρου βυζαντινοῦ τέμπλου τοῦ 9ου αἰ. ἐν μουσείῳ Θηβῶν.

Ἡ ἐμπροσθία ὄψις τοῦ αὐτοῦ ἐπιστυλίου ***(εἰκ. 23)*** φέρει — μεταξὺ τῆς ἄνω ἕλικος μετὰ φύλλων κισσοῦ, ὁμοίων πρὸς τὸν διάκοσμον τῶν ἐπιθημάτων, καὶ τοῦ κάτω εὑρισκομένου ἀστραγάλου — *λυροειδῆ κοσμήματα* ἐξ ἡμιφύλλων ἀκάνθου, ἢ φοινικοειδῶν διακοσμήσεων, πληρούμενα δι' ἐσχηματοποιημένου κλάδου κισσοῦ καὶ χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων δι' ὀρθοῦ — εἰς σχῆμα βέλους — κισσοφύλλου μετὰ μακροῦ στελέχους.

23. Ἡ ἐμπροσθία ὄψις τῶν τμημάτων τῆς εἰκ. 21.

Τὸ κόσμημα τοῦτο νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ ἑλληνιστικὸν ἀνθέμιον [5] — τὴν ἐναλλαγὴν δηλ. φοινικοειδοῦς καὶ ὅρπηκος ὅλως μετεσχηματισμένων —, ὅπερ

1 Τὸ θέμα ἐκ σειρᾶς κόμβων ἢ μαργαριτῶν εἶναι σύνηθες εἰς ἀνατολικὰ ὑφάσματα (πρβλ. Falke, Kunstgesch. des Seidenweberei, Berlin, 1621. εἰκ. 24,63,66, 136 κ.ἄ.) καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἀνατολικὴν τέχνην· ἐκ φυτικῶν δὲ ἑλίκων εἰς πλουσίους συνδυασμοὺς ἀπαντῶμεν τοῦτο εἰς τὸν γλυπτὸν διάκοσμον τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ (πρβλ. Schultz καὶ Barnsley, The Monastery of S. Luke of Stiris, London, 1901, Plate 23 κ.ἑ.)· ἐξ ἁπλῆς ταινίας πάλιν καὶ κλάδου κισσοῦ περικλείοντας ἐπίσης ζῷα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς ἁψῖδος τῆς Σκριποῦς (Strz. ἔ.ἀ. πίν. II εἰκ. 5), ἐνθυμίζον ἀνάλογον ἐκ χρυσοῦ δοχεῖον τοῦ θησαυροῦ Nagy-Szent-Miklos (ἐν Strzygowski Altai-Iran nnd Völkerwanderung, Leipzig, 1916, εἰκ. 64 καὶ 122).

2 Πρβλ. Γ. Σωτηρίου, Ἀνασκαφαὶ Θεολόγου Ἐφέσου, Ἀρχ. Δελτίον, 7, σελ. 176.

3 Βλ. Ebersolt ἐν Nouv. archives des missions scientifiques, n.s. fasc. 3, Paris, 1910, fig. 19 (Pl. XII).

4 βλ. Stryzgowski, Amida, ἔ. ἀ. σελ. 344.

5 Ὡς γνωστόν, ἀνθέμιον καὶ ἄκανθος ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς συγχέονται καὶ ἀποτελοῦσι μικτόν τινα τύπον φοινικοειδοῦς ἀκάνθου ἢ ἀκανθοποιημένου ἀνθεμίου· πρβλ. Wulff, Altchr. und byz. Kunst, ἔ. ἀ. σελ. 267, ἔνθα παρατίθενται καὶ τὰ σχετικὰ παραδείγματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

ἐν τούτοις διετηρήθη καὶ εἰς τὴν καθαράν του μορφὴν εἰς τὴν βυζαντινὴν διακοσμητικήν [1]. Τοιαύτας ριζικὰς μεταβολὰς τῶν ἑλληνιστικῶν θεμάτων παρατηροῦμεν κυρίως εἰς τὴν κοπτικὴν καὶ τὴν ἀνατολικὴν τέχνην καθόλου, [2] εἰς ἐπίδρασιν τῆς ὁποίας ὀφείλει καὶ τὸ ἡμέτερον θέμα τὴν μεταβολήν του· τοῦτο μάλιστα δεικνύει καὶ τὸ ὀρθὸν εἰς σχῆμα βέλους φύλλον, χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνατολικῆς τέχνης [3].

Ἡ σχέσις πρὸς τὸ παλαιὸν θέμα, ἤτοι τὸ ἑλληνιστικὸν ἀνθέμιον, ἥτις ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται τολμηρά, καταδεικνύεται, ὅταν παρακολουθήσωμεν τὰς παραλλαγὰς τοῦ θέματος τούτου εἰς ἕτερα χριστιανικῶν χρόνων γλυπτά. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν λ. χ. ἀπόκειται ἐπιστύλιον εἰς δύο τεμάχια — τὸ κεντρικὸν τμῆμα καὶ ἓν τῶν ἄκρων αὐτοῦ ***(εἰκ. 24)*** — φέρον λυροειδῆ ὅμοια πρὸς τὸ ἀνευρεθὲν ἐν Θήβαις ἀνάγλυφον μέ τινας διαφοράς· ἔχομεν δηλαδὴ ἐνταῦθα ὀλιγώτερα φύλλα, ὁ ἐν τῷ μέσῳ κλαδίσκος τοῦ κισσοῦ εἶναι ἁπλούστερος, κυρίως δὲ λείπει τὸ διαχωρίζον τὰ λυροειδῆ ὀρθὸν φύλλον κισσοῦ. Ἡ ἔλλειψις τούτου ἀφίνει τὰ δύο ἡμίση τοῦ λυροειδοῦς ν' ἀποτελέσωσι πλήρες φοινικοειδές· οὕτω δ' ἐκ πρώτης ὄψεως νομίζομεν, ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἐναλλαγὴν φοινικοειδῶν καὶ ὀρθῶν φύλλων ἤτοι χονδροειδῆ ἀπεικόνισιν τοῦ ἑλληνιστικοῦ ἀνθεμίου· ἡ ἑκατέρωθεν μόνον τοῦ σταυροῦ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ κοσμήματος δεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς ὅτι ὁ τεχνίτης εἶχεν ὑπ' ὄψει λυροειδῆ σχέδια, οὐχὶ δὲ πλήρη φοινικοειδῆ. Ὅμοια γλυπτά, ἀναγόμενα ἕνεκα τῆς τέχνης των εἰς τὸν 9ον ἢ καὶ τὸν 8ον ἀκόμη αἰῶνα εὑρίσκομεν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος· ἐνταῦθα προσάγομεν ἕτερα ἐπιστύλια ἐκ τέμπλου, εὑρισκόμενα ἐν Χαλκίδι ***(εἰκ. 25)*** καὶ ἔχοντα διάκοσμον ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς εἰκ. 24 [4].

24. Τμήματα ἐπιστυλίου τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν.

25. Ἐπιστύλια ἐκ μαρμαρίνων βυζαντινῶν τέμπλων τοῦ Μουσείου Χαλκίδος.

Τὴν σχέσιν ἤδη τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων των πρὸς τὸ ἑλληνιστικὸν ἀνθέμιον ἀντιλαμβανόμεθα, ὅταν παραβάλλωμεν ταῦτα πρὸς ἄλλα παλαιοχριστιανικὰ ἐπιστύλια τοῦ 5ου ἢ καὶ τοῦ 4ου πιθανῶς αἰῶνος, ὡς εἶνε ἐπιστύλιον τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ***(εἰκ. 26)*** [5] κοσμού-

1 Βλ. Γ. Σωτηρίου, Ὁδηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου πίν. 3 καὶ σελ. 9,25 κ. ἑ. πρβλ, καὶ δείγματα παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς ἐν Stzrygowski, Καισαριανή, ΑΕ. 1902, σελ. 82 κ. ἑ. εἰκ. 10 - 20

2 Πρβ. Wulff, Altchr. und byz. Kunst, Berlin, 1913. σελ. 271 κ. ἄλλ. Βλέπε καὶ παραδείγματα ἐκ Μεσοποταμίας ἐν Stzrygowski, Amida, ἔ. ἀ. σ. 250 εἰκ. 178, 186 καὶ Πίν. XXII.

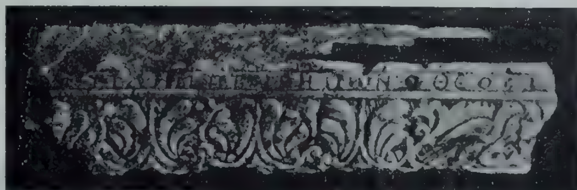
3 Wulff, Altchr. Kunst, ἔ. ἀ. σελ. 206.

4 Πρβλ. Ν. Γιαννόπουλον, ἐν ΔΧΑΕ. Τόμ. Β'. τεῦχος 3/4 (1924) σελ. 99 καὶ 112.

5 Βλ. Ὁδηγὸν Βυζαντινοῦ Μουσείου, ἔ. ἀ. σελ. 17· πρβλ. καὶ ΑΕ. 1917, σελ. 74 (Α. Ξυγγοπούλου, Ἐπιπεδογλυφία).

4 1 26

μενον διὰ σειρᾶς ἀνθεμίου ἐναλλασσομένου πρὸς ἑλικοειδεῖς ὅρπηκας καὶ ἡ σχέσις τοῦ ὁποίου πρὸς ἑλληνιστικὰ πρότυπα εἶνε ἄμεσος. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν αὐτὴν μορφὴν τοῦ ἀνθεμίου, διασχιζομένου εἰς δύο ἡμίση, ἅτινα ἑνούμενα πρὸς τὰ ἀμέσως ἑπόμενα ἡμίση ἔδωκαν πιθανώτατα τὴν ἀφορμὴν τῆς μετατροπῆς τοῦ θέματος κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους [1].

26. Ἐπιστύλιον Βυζαντ. Μουσείου Ἀθηνῶν.

2. *Θωράκια*. Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ἐξετασθέντος ἐπιστυλίου τοῦ τέμπλου τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν ἀνευρέθησαν καὶ δύο ἐκ τῶν μαρμαρίνων θωρακίων αὐτοῦ. Τὸ ἓν — διασωθὲν σχεδὸν ὁλόκληρον (ὕψους 0,98 πλ. 0,70 καὶ πάχ. 0,09 μ.) — εἶναι ἀνάγλυφον εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄψεις του. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ***(εἰκ. 27α)*** φέρει ἐντὸς ὀρθογωνίου — διττῶς πλαισιουμένου δι' ἐκφυλισμένου ἀστραγάλου καὶ σειρᾶς κύκλων περικλειόντων ῥόδακας — δύο ἀντιμετώπους ταὼς δάκνοντας κλάδον ἐκ τριφύλλων ἐνῷ τρίτος παριστάμενος κάτωθεν δάκνει ὄφιν· τὸ ἐν τῷ μέσῳ κενὸν πληροῖ ἕτερον μικρὸν κακότεχνον πτηνόν. Ἡ διάταξις τῶν θεμάτων εἶναι ἀφελής, ἡ σχεδιοποίησις ξηρὰ καὶ ἐν γένει ἡ ὅλη ἐκτέλεσις βάρβαρος [2] προδίδουσα σχέσιν πρὸς τέχνην τῶν νομάδων καὶ ἰδίᾳ πρὸς κεντήματα ὑφασμάτων καὶ κοσμήματα ἑτέρων ἔργων χειροτεχνίας καὶ μάλιστα ξυλογλυπτικῆς, τῶν ὁποίων ἐγίνοντο πιθανώτατα ἀντιγραφαί. Τὸ θέμα ὅμως τῶν ἀντιμετώπων καὶ ῥαμφιζόντων πτηνῶν εἶναι, ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν πλέον διαδεδομένων καὶ εἰς θωράκια τῆς παλαιοχριστιανικῆς περιόδου (πρβλ. θωράκιον Μουσείου ἐν Βερολίνῳ, παρὰ Wulff, Altchr. Bildwerke, I, N° 34, σελ. 21, ἔνθα ἀναφέρονται καὶ ἕτερα σχετικὰ παραδείγματα).

Ἡ ἑτέρα ὄψις τοῦ αὐτοῦ θωρακίου ***(εἰκ. 27 β)*** φέρει ἐντὸς πλαισίου ἐξ ὀρθῶν φοινικοειδῶν ἰσοσκελῆ σταυρὸν ἐν μέσῳ κλάδων ἐκ τριφύλλων διακοσμήσεων, διηυθετημένων εἰς καρδιόσχημα σχέδια περικλείοντα ἑκάστην κεραίαν τοῦ σταυροῦ, εἰς ὅλως σχηματικὴν διάταξιν.

Ἐκ τοῦ δευτέρου θωρακίου ***(εἰκ. 28)*** διεσώθη μόνον τὸ μέσον τμῆμα καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος (ὕψ. 0,73 μ.), ἱκανὸν ἵνα γνωρίσῃ εἰς ἡμᾶς τὸ εἶδος τοῦ διακόσμου του· τὸ διασωθὲν τμῆμα ἔχει ὀκτὼ κύκλους ἐξ ἁπλῆς ταινίας ἐφαπτομένους καὶ περικλείοντας σταυρούς, ῥόδακας κλπ. διατεθειμένους πέριξ κεντρικοῦ μεγαλυτέρου κύκλου, πληρουμένου διὰ σταυροῦ, τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν τοῦ ὁποίου συνδέονται πρὸς πλατέα τρίφυλλα [3].

1 Τὸ λυροειδὲς μεμονωμένον — σύνηθες κόσμημα θωρακίων, ἐπιστυλίων, κιονοκράνων κ. ἄ. τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς μὲ τὴν παχεῖαν διαμόρφωσιν τῶν ὀλίγων (3 ἢ 4) φύλλων, ἅτινα ἐνθυμίζουσι τὸν ἐξ ἀκάνθου κάλυκα (Acanthuskelch) — ὅπερ ὑπέστη βραδύτερον ποικίλας μεταβολάς, ἐχρησίμευσε δὲ καὶ ὡς πρότυπον τῆς καταστάσης τυπικῆς διακοσμήσεως τῶν κιονίσκων τῶν βυζαντινῶν παραθύρων κ. ἄλλ. (πρβλ. Strzygowski ἐν ΑΕ 1902, σελ. 35 κ.ἑ.) θὰ πραγματευθῶμεν βραδύτερον προσάγοντες νέα παραδείγματα ἐκ γλυπτῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

2 Ἡ κατάπτωσις αὕτη τῆς τέχνης παρατηρεῖται κατὰ τὸν 8ον καὶ 9ον αἰῶνα εἰς πολλὰ ἔργα τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς ἐν Ἰταλίᾳ· πρβλ. Toesca, Storia dell'arte italiana, Torino, 1916, εἰκ. 173, 293 κ ἀλλ.· βλέπε καὶ Cattaneo, L'architettura in Italia, εἰκ. 52 καὶ 53 καὶ Wulff, Altchr. und mittelalterliche Bildwerke, Teil I, ἔ. ἀ. N° 1714, 1731.

3 Τὸ μάρμαρον τοῦ θωρακίου τούτου φέρει ὄπισθεν ρωμαϊκὰ ἀνάγλυφα ἐξ ἕλικος ἀκάνθου, ἐλήφθη δὲ ἐξ ἀρχαίας σαρκοφάγου (ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν – εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ Πύργου · ἀπόκειται μέγα τμῆμα ρωμαϊκῆς σαρκοφάγου, ἧς τεμάχιον εἶναι τὸ ἐν τῷ ναϋδρίῳ ὡς θωράκιον χρησιμοποιηθέν· καὶ ἕτερον δὲ τμῆμα τῆς αὐτῆς σαρκοφάγου ἔχον τὰς αὐτὰς διακοσμήσεις εὑρέθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς χρησιμοποιηθὲν ἴσως εἰς τὸ δάπεδον τοῦ ἀνασκαφέντος μνημείου).

Τὸ ὅλον περιβάλλει κύκλος ἐξ ἁπλῆς ταινίας, κάτω δὲ ὑπάρχει παρυφὴ ἐξ ἀραιοῦ πλέγματος ὁμοίου πρὸς ἀνάγλυφον ἐν Σκριποῦ (Inedita, πίν. II, 3)· αἱ γωνίαι μόνον δὲν γνωρίζομεν πῶς ἦσαν κεκοσμημέναι. Τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς διάταξιν ἐξ ὀκτὼ κύκλων πέριξ κεντρικοῦ τοιούτου ἀπαντῶμεν εἰς τὸ διάζωμα τῆς ἁψῖδος τοῦ ναοῦ τῆς Σκριποῦς (Ined. πίν. III 5), ἀνάλογα δὲ εἰς μεταγενέστερα θωράκια, ὡς εἶναι καὶ τὰ ὑφ' ἡμῶν δημοσιευθέντα ἐκ τοῦ ναοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ [1]. Ὁ ἐν τῷ μέσῳ σταυρὸς μὲ τὰ ἑνούμενα τρίφυλλα ἀπαντᾷ ὁμοίως εἰς ξυλόγλυπτον θύραν τῆς Τυφλίδος τοῦ 10ου αἰῶνος [2].

27. Θωράκιον μαρμάρινον τοῦ τέμπλου τοῦ ναϋδρίου ἀνευρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς (α=προσθία ὄψις—β=ὀπισθία ὄψις).

Οὕτως ὁδηγούμεθα εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς τεχνουργίας τῶν ἀναγλύφων τούτων, ἥτις ὡς εἴδομεν ἔχει σχέσιν μᾶλλον πρὸς ξυλόγλυπτα. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ βυζαντινὴ γλυπτικὴ ἀπὸ τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἔτι ἐποχῆς παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς μέρος αὐτῆς στενῶς ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ξυλογλυπτικῆς. [3]

3. Ἐκ τοῦ μαρμαρίνου τέμπλου τοῦ ναϋδρίου ἀνευρέθησαν τέλος οἱ δύο ὅμοιοι ***κιονίσκοι*** του **(εἰκ. 29)** **πολυγωνικοί,** ὡς συνήθως, μὲ κιονόκρανον συνεχόμενον. Φέρουσιν ὅμοιον διάκοσμον πρὸς τὰ λοιπὰ γλυπτά: ἤτοι ἀστραγάλους, ἀκανθοειδεῖς διακοσμήσεις εἰς τὰς γωνίας καὶ ἐσχηματοποιημένους κλάδους κισσοῦ ἢ σταυρὸν ἐν μέσῳ κισ-

1 Πρβλ. Σωτηρίου, Ἀνασκαφαὶ Θεολόγου Ἐφέσου Α.Δ. 7, εἰκ. 23 ἐν σελ. 109· ἂν ἔχωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν τὰ θηβαϊκὰ ἀνάγλυφα, δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν καὶ ταῦτα εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 10ου αἰῶνος χρόνους, διότι ἀπὸ τοῦ 10ου ἡ διακόσμησις τῶν θωρακίων διὰ συνδεομένων κύκλων παρουσιάζεται εἰς ἡμᾶς περισσότερον εὐρεῖα καὶ ῥυθμικὴ εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ ἰσχυρὰ εἰς ἐκτέλεσιν.

2 Strzygowski, Altai - Iran, ἔ.ἀ. εἰκ. 126.

3 Πρβλ. Wulff, Altchr. und byzant. Kunst, ἔ. ἀ. σελ. 266, 270, 408 κ. ἄλλ.

σῶν [1]. Εἶναι πιθανόν, ὅτι οἱ κιονίσκοι οὗτοι, ἑκατέρωθεν τῆς ὡραίας πύλης τοποθετημένοι ἔφθανον μέχρι τοῦ ὕψους τῶν θωρακίων συνεχίζοντο δὲ πρὸς τὰ κάτω διὰ *τετραγώνου μικροῦ πεσσοῦ* ἐκ τοῦ αὐτοῦ μαρμάρου, ὅπως παρατηροῦμεν τοῦτο καὶ εἰς τὸ τέμπλον τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, ἔνθα ὅμως εἶναι ταῦτα διαμορφωμένα ὡς παραστάδες βημοθύρων.

28. Τμῆμα ἑτέρου θωρακίου τοῦ ναΰδρίου ἀνευρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς.

Τοιοῦτοι τετράγωνοι μικροὶ πεσσοὶ (0,20×0,20 μ.) διεσώθησαν εἰς τρία τεμάχια ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν, ἐξ ὧν ἓν παραθέτομεν ἐνταῦθα ***(εἰκ. 30)***· οἱ πεσσοὶ οὗτοι φέρουσιν ἀνάγλυφα εἰς τὰς δύο αὐτῶν πλευρὰς καὶ ἀστράγαλον εἰς τὰς ἀκμὰς τῶν γωνιῶν ὅπως καὶ τὸ ἐπιστύλιον τοῦ τέμπλου. Ἡ ἑτέρα πλαγία πλευρὰ φέρει πλατεῖαν ἐγκοπὴν διὰ νὰ στερεωθῇ ἐντὸς αὐτῆς τὸ θωράκιον. Ἡ πρόσοψις κοσμεῖται διὰ πενταφύλλων φοινικοειδῶν εἰς κάθετον διεύθυνσιν ἐντὸς ᾠοειδῶν κύκλων, εἰς τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς τῶν ὁποίων φύεται ἑκατέρωθεν ἀνὰ ἓν τρίφυλλον [2]. Ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα παραλλαγὴν ἐπὶ τὸ σχηματικώτερον ἀρχαίου θέματος, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν καὶ σποραδικῶς κατόπιν εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος [3]. Τὸ αὐτὸ θέμα διαφυλάσσον καθαρώτερον τὴν ἀρχαϊκήν του μορφὴν παρατηρεῖται καὶ εἰς πλαίσιον θύρας ἐκ φαιοῦ μαρμάρου τοῦ Μουσείου Θηβῶν ***(εἰκ. 31)***.

Ἡ πλαγία ὄψις τοῦ μικροῦ πεσσοῦ τῆς εἰκ. 30 — ἀμυδρῶς διακρινομένη ἀριστερὰ τῆς εἰκόνος — κοσμεῖται ὑπὸ εἴδους δένδρου ἐκ πυκνῶν κεκαμμένων φύλλων φοινικοειδοῦς καὶ κισσῶν, συμμετρικῶς διατεταγμένων· ἡ σύνθεσις τοῦ θέματος τούτου εἶναι πρωτότυπος, τὰ στοιχεῖα ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ τέχνη εὑρίσκονται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὰ λοιπὰ γλυπτά [4].

δ΄) Ἕτερα γλυπτὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ἐξετασθέντων γλυπτῶν λαμβάνομεν ἰδέαν τινὰ καὶ τοῦ διακόσμου καθόλου τοῦ ἐρευνηθέντος ναΰδρίου, ἰδιαίτατα δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ του. Εἰς συμπλήρωσιν τούτου θὰ ἐξετάσωμεν κατωτέρω καὶ

29. Τμήματα τῶν δύο πολυγωνικῶν κιονίσκων τοῦ τέμπλου τοῦ ναΰδρίου (τὰ ἄνω μέρη αὐτῶν).

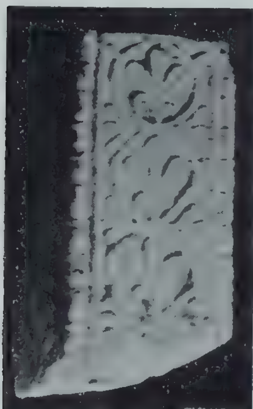
1 Ἡ ἀφθονία αὕτη τοῦ κισσοῦ ὡς διακοσμητικοῦ θέματος εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τὸν 9ον αἰῶνα. Ὁ Dalton (ἔ. ἀ. σελ. 690) μὴ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰ ἄγνωστα εἰσέτι γλυπτὰ ἐν Θήβαις, Ἀθήναις, Χαλκίδι καὶ ἀλλ. νομίζει ὅτι τὸ θέμα τοῦτο εἶναι σπάνιον κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα· τοὐναντίον φαίνεται ὅτι καὶ κατὰ τὸν 10ον αἰ. τὸ θέμα τοῦτο εἶναι σύνηθες.

2 Βλέπε ὅμοιον διάκοσμον εἰς ἐνεπίγραφον ἀνάγλυφον πλάκα ἐν Σκριποῦ παρὰ Strzygowski, Inedita, ἔ. ἀ. πίν. II εἰκ. 9.

3 Εἰς ἀρχαϊκὴν μορφὴν βλέπομεν τοῦτο εἰς κίονα τοῦ ἐν Κων/πόλει ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου (ἐν Millingen, Byz. churches in Kon/pel, London, 1912, πίναξ XL) καὶ εἰς ἐπιπεδόγλυφον πλάκα, πλαίσιον τῆς κτιτορικῆς ἐπιγραφῆς, ἐν ναῷ τῆς Παρηγορητίσσης ἐν Ἄρτῃ (Ὀρλάνδου, Ἡ Παρηγορήτισσα, εἰκ. 51), μετεσχηματισμένον δὲ ἐν Μυστρᾷ (Millet, Monuments byzantins de Mistra, πίν. 53[9,10])

4 Βλέπε ἀνάγλυφον διάκοσμον εἰς ἀνάγλυφα ἐν Σκριποῦ, παρὰ Strzygowski, Inedi, ταἕ. ἀ. πίν. II εἰκ. 4

ἕτερα ἀνευρεθέντα γλυπτά, προερχόμενα ἐκ γείσων, διακοσμήσεων θυρῶν, παραθύρων καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ ἀνασκαφέντος μνημείου, προσάγοντες καὶ πάλιν σύγχρονά τινα γλυπτὰ ἀποκείμενα ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν.

30. Τμῆμα τετραγώνου μικροῦ πεσσοῦ, κιονίσκου τοῦ τέμπλου τοῦ ναΰδρίου.

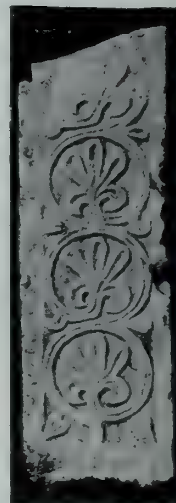
Ἐκ τῆς διακοσμήσεως πιθανώτατα τῶν *πλαισίων τῆς πύλης* εὑρέθη τμῆμα ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ***(εἰκ. 32)***. Κοσμεῖται τοῦτο διὰ διπλῆς ἕλικος περικλειούσης πεντάφυλλα φοινικοειδῆ, ὅμοια πρὸς τὰς διακοσμήσεις τῶν ἀνωτέρω ἐξετασθέντων διακοσμητικῶν μελῶν τοῦ τέμπλου (μικρῶν πεσσῶν καὶ θωρακίων)· ἀφ' ἑτέρου ἡ μορφὴ τῆς ἐν εἴδει κύκλων ἕλικος εἶνε ὁμοία πρὸς τὰς κληματίδας τῶν ἐπιθημάτων· τοῦ παραθύρου τῆς ἀψῖδος (πρβλ εἰκ. 8), δὲν λείπει δὲ καὶ ἐνταῦθα ὁ ἀστράγαλος εἰς τὰς ἀκμὰς τῶν γωνιῶν, ὅπως παρατηρεῖται τοῦτο καὶ εἰς τὰ ἄλλα γλυπτά.

Ἐκ τῆς διακοσμήσεως *τῶν παραθύρων* εὑρέθησαν: τὸ ἄνω τμῆμα διαχωριστικοῦ κιονίσκου κοσμούμενον διὰ τοῦ συνήθους λυροειδοῦς κοσμήματος κατὰ τὰς τέσσαρας, αὐτοῦ πλευρὰς ***(εἰκ. 33)***, ἦλθον δὲ εἰς φῶς καὶ τὰ ἐπιθήματα τῶν κιονίσκων τούτων κοσμούμενα διὰ φοινικοειδοῦς σχεδίου ὁμοίου πρὸς διακοσμήσεις ἐπιθημάτων κιονίσκων παραθύρων τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ ***(εἰκ 34)***. [1]

31. Ὅμοιον τμῆμα στενωτέρου τετραγώνου πεσσοῦ βυζαντινοῦ τέμπλου ἀποκειμένου ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν.

Ἐπίσης εὑρέθησαν τμήματα τῶν μαρμαρίνων *δοκῶν* τῶν τοποθετουμένων ὁριζοντίως ἄνω εἰς τὸ ὕψος τῶν ἐπιθημάτων τοῦ κιονίσκου τοῦ διλόβου παραθύρου [2]. Ἐκ τοιαύτης διακοσμήσεως νομίζομεν ὅτι προέρχεται μικρὸν τμῆμα τετραγώνου δοκοῦ ***(εἰκ. 35)*** φερούσης εἰς τὰς δύο πλαγίας ὄψεις ἐγκοπὰς πρὸς στήριξιν τοῦ ὑελοστασίου, εἰς δὲ τὰς δύο ἄλλας ἀνάγλυφον κόσμημα ἐκ λυροειδῶν ἀνθέων, τοποθετημένων κατὰ σειρὰν εἰς κάθετον διεύθυνσιν. [3] Τόσον τὸ θέμα τοῦτο, ὅσον καὶ ἡ διάταξις αὐτοῦ εἶναι καθαρῶς ἀνατολικά, ἡ δὲ μορφή των — ἔχουσα ὡς βάσιν τὸ καρδιόσχημον ἐσωκλεῖον διττῶς ἄλλα μικρότερα — δεικνύει ὁμοίως τὴν μεγάλην τάσιν πρὸς σχεδιοποίησιν τῶν φυτικῶν μορφῶν. Τὸ λυροειδὲς τοῦτο ἄνθος ἀπαντᾷ ἐπίσης κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν (βλ. τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἐπίθημα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν ἐν εἰκ. 24), ἐπαναβλέπομεν δὲ τὸ κόσμημα τοῦτο καὶ πάλιν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ὡς ἕλικα ἐν εἴδει κύκλων, ὅμοιον πρὸς τὸ ἡμέτερον πλαίσιον τῆς πύλης [4].

32. Τμῆμα μαρμαρίνου πλαισίου τῆς πύλης τοῦ ναΰδρίου.

1 Πρβλ Schultz καὶ Barnsley, Hosios Lukas, ἔ.ἀ. πίν. 27⁸.

2 Πλήρη διάταξιν καὶ διακόσμησιν βυζαντινοῦ παραθύρου, βλέπε ἐν Schultz καὶ Barnsley, ἔ. ἀ. εἰκ. 17.

3 Τὸ τεμάχιον τῆς εἰκ. 35 θὰ ἠδύνατο καὶ ἐν ὀρθίᾳ θέσει νὰ νοηθῇ, ἑρμηνευόμενον τότε ὡς τὸ κάτω μέρος διαχωριστικοῦ κιονίσκου παραθύρου, τοποθετημένου μεταξὺ τῶν θωρακίων.

4 Βλ. Millet, L' ancien art Serbe, Paris 1919, σ. 149 εἰκ. 166.

Ἐκ *τῶν γείσων* ἢ ἀναγλύφων ζωνῶν, αἵτινες διέθεον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναΐσκου —ἢ καὶ μέρη τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτοῦ, ὡς βλέπομεν καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς Σκριποῦς —ἀνευρέθησαν: Τεμάχιον ἀποκεκρουσμένον δυστυχῶς καθ' ὅλην τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ ἄκραν, κοσμούμενον ἐναλλὰξ διὰ πενταφύλλων φοινικοειδῶν καὶ γεωμετρικοῦ λωτοῦ, τὰ ἐφαπτόμενα ἄκρα τῶν ὁποίων περιβάλλουσιν εἰς καρδιόσχημον σχέδιον τὸ φοινικοειδὲς **(εἰκ. 36)**.

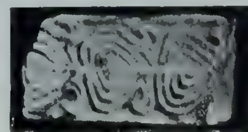

33. Τὸ ἄνω τμῆμα διαχωριστικοῦ κιονίσκου παραθύρου τοῦ ναϋδρίου.

Τὸ θέμα τοῦτο—ἐκ τῶν καλουμένων «περικλειομένων φοινικοειδῶν» (umschriebene Palmetten) — παραληφθὲν ἐκ τοῦ θεματολογίου τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς (ἰδίᾳ ἐξ Αἰγύπτου) ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς καὶ κατόπιν τῆς ρωμαϊκῆς διακοσμητικῆς, ἐγένετο ἐπὶ αἰῶνας ἓν τῶν πλέον προσφιλεστέρων θεμάτων τῆς βυζαντινῆς γλυπτικῆς. Ἡ τεχνουργία τοῦ τεμαχίου τούτου εἰς ἐπιπεδόμορφον γλυπτικήν, καθ' ἣν τὸ κόσμημα καταλαμβάνει μέγα μέρος τῆς ἐπιφανείας κοιλαινομένου μόνον τοῦ βάθους τοῦ ἀπαραιτήτως ἀναγκαίου πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ κοσμήματος, καθὼς καὶ λεπτομέρειαί τινες τοῦ σχεδίου, πλησιάζουσιν αὐτὸ στενῶς πρὸς τὰς ἐκ γύψου «φοινικοποιήτους σπείρας» (palmettisierten Schnörkel) τοῦ Tulum Moschee τοῦ Καΐρου. Ἡ **εἰκὼν 37** (ἐπιλογὴ θεμάτων ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Strzygowski, Altai-Iran etc. εἰκ. 150-155 εἰλημμένων) δεικνύει συγγενῆ σχέδια ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ πλουσιωτάτου — 132 εἴδη — ἐκ «σπειροειδῶν» σχεδίων γλυπτικοῦ διακόσμου τοῦ ἰσλαμικοῦ τούτου ἔργου τοῦ 9ου αἰῶνος. Ὅ,τι πλησιάζει πλειότερον τὸ θηβαϊκὸν γλυπτὸν πρὸς τὰ ἀραβικὰ [1] εἶναι ἡ μία μόνον ἐγκοπή, ἥτις χαρασσομένη εἰς τὸ μέσον ἑκάστου φύλλου λωτοῦ μέχρι τῆς κάτω ἄκρας αὐτοῦ, χωρίζει τοῦτο εἰς δύο καὶ οὕτω λαμβάνει τὸ κόσμημα μορφὴν διανθοῦς κουφικοῦ (coufique fleurie)· ἡ ἀπόστασις ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔχοντος μεγαλυτέραν σχέσιν πρὸς κουφικὰ γλυπτοῦ ἐπιστυλίου τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων ἐν Ἀττικῇ **(εἰκ. 38)**, δὲν εἶναι πλέον μεγάλη. Εἰς τὸ κόσμημα τοῦτο ἔχομεν ἑλληνικὸν θέμα, ὅπερ παραλαμβάνει ἡ ἀραβικὴ τέχνη μετατρέπουσά πως αὐτό· κατόπιν δὲ ἡ βυζαντινὴ διακοσμητικὴ φαίνεται ὅτι δέχεται τοῦτο κατὰ τὴν ἰσλαμικὴν διαμόρφωσιν.

34. Ἐπίθημα κιονίσκου παραθύρου ναϋδρίου.

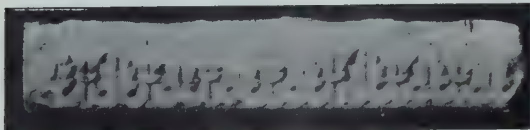
35. Τμῆμα τετραγώνου μαρμαρίνης δοκοῦ τοῦ παραθύρου τοῦ ναϋδρίου.

Τὸ αὐτὸ θέμα εἰς μορφὴν καθαρώτερον βυζαντινὴν ἔχει καὶ ἕτερον τμῆμα ἀναγλύφου ζώνης, ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν **(εἰκ. 39)**. Εἰς τοῦτο ὑπερισχύει τόσον τὸ καρδιόσχημον διάγραμμα, ὥστε ὁ λωτὸς ἔχει ἐξαφανισθῆ καὶ οὕτω τὸ θέμα μετατρέπεται εἰς σειρὰν καρδιοσχήμων, τὸ δὲ μεταξὺ αὐτῶν κενὸν τρίγωνον ἄνω συμπληροῦται μὲ μικρὸν πάλιν καρδιόσχημον σχέδιον· ἐνίοτε τὸ τελευταῖον ἀντικαθιστᾷ ῥόδαξ ἢ ἀστήρ, ὁπότε ἡ απομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ ἀρχικοῦ κοσμήματος εἶναι πλήρης [2]. Ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἀναγλύφου τούτου τοῦ Μουσείου Θηβῶν συνδέει τοῦτο χρονικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ γλυπτὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.

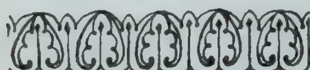
1 Τὸ αὐτὸ θέμα εἰς ἐπιπεδόγλυφον τεχνικὴν μὲ τὰ φοινικοειδῆ ἁπλᾶ καὶ ἄνευ ἐγκοπῶν πρβλ. εἰς θύραν Ἁγ. Νικολάου Καμπιῶν (Schultz καὶ Barnsley, ἔ. ἀ. Πίν. 60).

2 Πρβλ. γλυπτὸν γεῖσον ἐν ναῷ τοῦ Παντεπόπτου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Millingen, Byz. churches, ἔ.ἀ. εἰκ. 71.

Συγγενῆ εἰς τὴν τέχνην καὶ ἴσως σύγχρονα εἶναι καὶ δύο ἕτερα τεμάχια γείσων ἢ ὑπερθύρων κοσμούμενα διὰ κληματίδων. Εἰς τὸ ἓν — ἀνευρεθὲν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς **(εἰκ. 40)** — ἔχομεν ἐναλλὰξ φύλλον καὶ καρπὸν εἰς ἑκάστην στροφὴν τῆς κυματοειδοῦς ἕλικος· αὕτη εἶναι ἡ συνηθεστέρα γεωμετρικὴ παλαιοχριστιανικὴ κληματίς, τῆς ὁποίας ἐγένετο μεγίστη χρῆσις εἰς τὸν γλυπτὸν διάκοσμον τῆς πρώτης ἐποχῆς, ἀπαντῶσα παραλλήλως πρὸς τὴν φυσικῶς διαπλασσομένην κληματίδα· εἰς ὁμοίαν τέχνην διετηρήθη καὶ ἡ κληματὶς εἰς γλυπτὰ τῆς χριστιανικῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἀρμενίᾳ, ἔνθα εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν διακοσμητικὸν θέμα [1]. Εἰς τὸ ἄλλο τεμάχιον **(εἰκ. 41)** ἡ κυματοειδὴς ἕλιξ ἔχει μόνον σταφυλάς, αἵτινες φερόμεναι ἐπὶ χονδροῦ στελέχους [2] βαίνουσιν ἐναλλὰξ κατ' ἀντίθετον φοράν· ἡ τοιαύτη ἰδιάζουσα διάταξις ἀπαντᾷ συχνότατα εἰς ἕλικας μὲ ἡμίφυλλα φοινικοειδοῦς. Αἱ ἀναλογίαι μεταξὺ κληματίδων καὶ φοινικοειδῶν ἢ καὶ ἀναμίξεις αὐτῶν εἶναι συνήθεις εἰς τὴν βυζαντινὴν διακοσμητικὴν ἀπὸ τῆς πρώτης ἔτι ἐποχῆς, ἱκανὰ δὲ παραδείγματα ὑπάρχουσι μεταξὺ τῶν γλυπτῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν· αἱ ἀναμίξεις ὅμως αὗται χαρακτηρίζουσι κατ' ἐξοχὴν τὴν ἰσλαμικὴν κληματίδα.

36. Τμῆμα μαρμαρίνου γείσου τοῦ ναΰδρίου.

37. Ἀραβικαὶ διακοσμήσεις Tulun Moschee ἐν Καΐρῳ.

Ὁμοίας τέχνης εἶναι καὶ τρίτον τμῆμα γείσου **(εἰκ. 42)** κοσμούμενον μὲ σειρὰν φοινικοειδῶν ἐκ τοῦ εἴδους τῶν ἐχόντων τὰ φύλλα κεκαμμένα πρὸς τὰ μέσα (gesprengte Palmette) συνδεόμενα διὰ τῆς συνήθους ἕλικος ἐχούσης ἐλαφρῶς σχῆμα λατινικοῦ S. Τὰ φύλλα ταῦτα ἔχουσιν ὁμοιότητα εἰς τὴν κατασκευὴν μὲ τὸ κόσμημα τῆς πλαγίας πλευρᾶς τοῦ μικροῦ πεσσοῦ τῆς εἰκ. 30, ὅπου ὅμως τὰ φύλλα εἶναι ἀντιθέτως κεκαμμένα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ θέμα ἔχομεν καὶ πάλιν ἐκφυλισμένην μορφὴν ἑλληνικοῦ προτύπου, ὅπερ ἡ παλαιοχριστιανικὴ ἐποχὴ ἀπέδιδε μὲ ὀλιγωτέραν μετατροπήν.

38. Ἐπιστύλιον τέμπλου τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Κυνηγοῦ ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ.

Τέλος μεταξὺ ἄλλων μικρῶν ἀναγλύφων τεμαχίων, ἅτινα ἀνευρέθησαν ἐν τῷ ἀνασκαφέντι χώρῳ τοῦ ναΰδρίου, τὸ σπουδαιότερον εἶναι μικρὸς τετράγωνος στυλίσκος ὕψ. 0,35 πλ.

39. Τμῆμα ἀναγλύφου ζώνης, ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν.

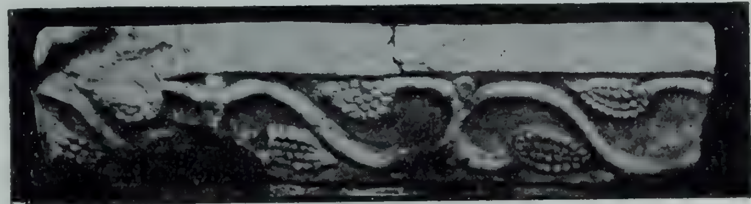
1 Βλ. Strzygowski, Die Baukunst der Armenier. ἔ. ἀ. εἰκ. 135, 2?2, 354, κ. ἄ.

2 Ἡ ὁμοιότης πρὸς ἕλικα λωτοῦ τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς, μεθ' ἧς σχετίζεται κατὰ τὸν Strzygowski (Altai-Iran, σελ. 73) ἡ ἕλιξ κλήματος εἶναι εἰς τὴν μορφὴν ταύτην τοῦ ἡμετέρου γλυπτοῦ πολὺ ἐνδεικτική.

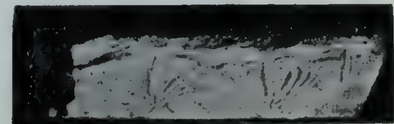
0,15 μ.) ἐκ λευκοῦ μαρμάρου **(εἰκ. 43)** ἔχων εἰς τὰς δύο πλαγίας ὄψεις ἐγκοπάς· ἡ χρῆσίς του εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ. Εἰς τὴν ἔμπροσθεν πλευρὰν φέρει ἐντὸς λαξευμένου πλαισίου δοχεῖον, ἐξ οὗ ἐκφύονται δύο κλάδοι κληματίδος, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐπικάθηται σταυρός. Ἡ τέχνη τοῦ ἀναγλύφου τούτου εἶναι ἐπιμελής, διαφέρει δὲ τῶν ἄλλων γλυπτῶν· αἱ σταφυλαὶ ἰδίως εἶναι ἱκανῶς φυσικαὶ μὴ στερούμεναι πλαστικῆς τινος διαμορφώσεως. Εἶναι πιθανόν, ὅτι ὡς πρότυπον ἐχρησίμευσεν ἔργον παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς, ὁπότε ἡ ἐκ γάστρας φυομένη κληματίς, ἄλλοτε ὡς ἕλιξ καὶ ἄλλοτε μὲ τὰ δύο στελέχη, ὅπως παρατηρεῖται, εἰς τὸ ἡμέτερον γλυπτόν, ἀπαντᾷ συχνότερον ἰδίᾳ εἰς ἀνάγλυφα τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου [1]. Δυνατὴ ἀφ᾽ ἑτέρου εἶναι καὶ ἡ ἐκδοχή, ὅτι πρόκειται περὶ παλαιοτέρου ἔργου χρησιμοποιηθέντος ἐκ νέου εἰς τὸν ἐρευνηθέντα ναὸν τῶν Θηβῶν· ἐπειδὴ ὅμως συναντῶμεν τὸ αὐτὸ θέμα ἄνευ τοῦ σταυροῦ καὶ πολυπλοκώτερον, ἀλλ᾽ εἰς τὴν αὐτὴν καλὴν τέχνην εἰς ἕτερα γλυπτὰ τοῦ 9ου αἰ. (λ. χ. εἰς ἀνάγλυφον τοῦ ἔτους 817 κοσμοῦν βάσιν κίονος εἰς ναὸν ἁγ. Ζήνωνος τῆς Ρώμης), [2] δεχόμεθα μᾶλλον ὡς σύγχρονον τῆς κτίσεως τοῦ ναϋδρίου καὶ τὸ ἡμέτερον καθόσον μάλιστα οὐδὲν ἄλλο δεῖγμα χρησιμοποιήσεως παλαιοτέρου ὑλικοῦ ἦλθεν εἰς φῶς. Ἔχομεν λοιπὸν εἰς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀναβίωσιν οὐ μόνον διακοσμητικοῦ θέματος ἀλλὰ καὶ τέχνης παλαιοτέρων προτύπων. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν αἱ χαλκαῖ θύραι τῆς Ἁγίας Σοφίας κοσμοῦνται δι᾽ ἑλίκων εἰς μορφὴν τοσοῦτον ἀρχαιοπρεπῆ, ὥστε πλησιάζουσι τὰς ῥωμαϊκὰς ἕλικας. Ἐπίσης τὸν 9ον αἰῶνα ἔχομεν εἰς τὴν τέχνην τῶν μικρογραφιῶν (βλ. λ. χ. Parisinus Νο 540), καθὼς καὶ εἰς τὰ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ κιβωτίδια καὶ εἴς τινα τῶν ἀναγλύφων τῆς Ἰταλίας ἐπάνοδον εἰς ἀρχαιότερα ἑλληνιστικὰ πρότυπα. Αἱ συμπτώσεις δὲν εἶναι τυχαῖαι. Ὁ 9ος αἰὼν φέρει τὰ πρῶτα δείγματα τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Μακεδόνων, καθ᾽ ἣν τὸ ἑλληνίζον πνεῦμα, ἀντιπαλαῖον πρὸς τὰ λίαν προσφιλῆ θέματα τῆς Ἀνατολῆς, δὲν περιορίζεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ Ἑλλὰς δὲν μένει ἀμέτοχος εἰς τὴν ἀναβίωσιν ταύτην — ὅσον ἀφορᾷ τὴν γλυπτικὴν — ἰδίως κατὰ τὸν 11ον καὶ 12ον αἰῶνα, ὡς ἐπ᾽ εὐκαιρίᾳ ἄλλης μελέτης θὰ ἴδωμεν.

40. Τμῆμα γείσου μετὰ κληματίδος ἐκ τοῦ ναϋδρίου Θηβῶν.

41. Μαρμάρινον γεῖσον μετὰ κληματίδος, ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν.

42. Τμῆμα γείσου ἐκ τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν γλυπτῶν τοῦ 9ου αἰῶνος, ἥτις ἦλθεν εἰς φῶς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, προσθέτομεν ἐνταῦθα θωράκιον ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Θηβῶν ἀποκείμενον καὶ ἕτερον γλυπτόν, ἐντετοιχισμένον σήμερον ἐν νεωτέρῳ ναῷ τῶν

1 Βλ. Wulff, Altchr. und byzant. Kunst, ἔ. ἀ. εἰκ. 254. πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, Altchr. und mittelaltert. Bildwerke, Teil I, πίν. 1. Περὶ παλαιοχριστιανικῆς κληματίδος διεξοδικῶς βλέπε Strzygowski, Mschatta, ἐν Jahrb. der k. preuss. Kunstsammlungen, τόμ. 25 (1904) σελ. 342 κ. ἑ., ἔνθα παρατίθενται καὶ πάντα τὰ συριακὰ παραδείγματα.

2 Πρβλ. εἰκόνα ἐν Cattaneo, ἔ. ἀ. εἰκ. 89.

Θηβῶν, καθόσον καὶ ταῦτα ἔχουσι στενὴν σχέσιν πρὸς τὰ ἡμέτερα καὶ προέρχονται πιθανῶς ἐκ συγχρόνου πρὸς τὸ ἡμέτερον ναΰδριον μνημείου.

43. Μικρὸς μαρμάρινος στυλίσκος ἐκ τοῦ ναϋδρίου Θηβῶν.

Τὸ ἐν τῷ Μουσείῳ θωράκιον (1,05 × 0,90 μ.), κοσμεῖται μὲ ἀντιμέτωπα ραμφίζοντα πτηνὰ ***(εἰκ. 44)*** [1] ἔχει δὲ μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς ἕτερον ὑπὸ τοῦ Stzrygowski καὶ κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ ὄψεις δημοσιευθὲν [2]. Τόσον τὰ θέματα: ἀντιμέτωπα πτηνά, ἕλικες κισσοῦ, κλάδοι ἐκ καρδιοσχήμων, τριφύλλων καὶ λοιπῶν διακοσμήσεων, ὅσον καὶ ἡ ἁπλοϊκή των τέχνη σχετίζει τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα ἀναμφισβητήτως πρὸς τὸν λοιπὸν διάκοσμον τοῦ ναϋδρίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου· ἡ σχέσις των ἀφ' ἑτέρου πρὸς ῥυθμὸν κεντήματος εἶνε καταφανὴς καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἀνατολῆς προδίδεται πολλαπλῶς· οὐ μόνον τὸ δένδρον, φέρον τὸ γνωστὸν ἡμῖν λυροειδὲς σχῆμα μὲ τὸν κλάδον τοῦ κισσοῦ, εἶναι συγγενὲς πρὸς ἀνατολικὰ πρότυπα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῇ παρυφῇ φύλλον κισσοῦ ἐπιμηκυνόμενον καὶ καμπυλούμενον (ἡ κλίσις τοῦ κισσοῦ—οὐχὶ ὅμως εἰς μορφὴν ἐπιμήκη —χαρακτηρίζει καὶ σειρὰν παλαιοχριστιανικῶν ἀναγλύφων) [3] πλησιάζει τὴν ἀραβικὴν διαμόρφωσιν. Ὅτι δὲ ἡ μεγάλη χρῆσις

44. Θωράκιον ἐκ φαιοῦ μαρμάρου ἀποκείμενον ἐν τῷ Μουσείῳ Θηβῶν.

1 Τοῦτο ἔχει ληφθῆ ἐξ ἀρχαίας πλακός, διότι εἰς τὸ πάχος αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΚΑΛΟΚΑΓΑΘΙΑΣ ΘΕ(οῖς).

2 Inedita. ἔ. ἀ. Πίν. ΙΙΙ [2] καὶ [3]. Ἡ ὀπισθία ὄψις τοῦ ἡμετέρου εἶναι ὁμοιοτάτη εἰς τὸν διάκοσμον πρὸς τὸ ἐν εἰκ. 3 ὑπὸ τοῦ Strzygowski δημοσιευθέν.

3 Πρβλ. Wulff, Altchr. und byz. Kunst, ἔ. ἀ· εἰκ. 252.

5 1 26

τῶν καρδιοσχήμων τῆς ἐποχῆς ταύτης [1] ὀφείλεται οὐ μόνον εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ θέματος, ἀλλ᾽ εἰς δανεισμὸν ἐξ ἔργων τῆς Ἀνατολῆς, ἀποδεικνύει ὁ μετασχηματισμός, ὅν ὑφίστανται· ἀξία ἰδίᾳ προσοχῆς εἶνε ἡ παρυφὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ Stzrygowski ἀπεικονιζομένου θωρακίου, ἔνθα τὰ καρδιόσχημα διατίθενται οὐχὶ εἰς ἕλικα ἀλλ᾽ εἰς συνεχῆ σειρὰν ἐφαπτόμενα ἀλλήλων, εἰς διάταξιν δηλ. λίαν συνήθη εἰς σασανιδικά, περσικὰ καὶ ἐν γένει ἀνατολικὰ ὑφάσματα [2].

Τὸ ἕτερον θωράκιον ἐντειχισμένον σήμερον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς ἁψῖδος τοῦ ἐν Θήβαις ναοῦ τῆς Κάτω Παναγιᾶς *(εἰκ. 45)* μετὰ πολλῶν ἄλλων βυζαντινῶν καὶ ἀρχαίων τεμαχίων [3] ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον τῶν ἀναγλύφων, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ὁμοιότης τῆς τέχνης, ἡ διακόσμησίς του ἐκ τῶν τυπικῶν τριφύλλων, καρδιοσχήμων καὶ στρογγύλων φύλλων καὶ ἡ πρωτότυπος εἰς θωράκια ἀσύμμετρος δ᾽ ὅλως καὶ πρωτογενὴς διάταξις τοῦ διακόσμου του.

45. Θωράκιον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐντετοιχισμένον ἄνωθεν τοῦ παραθύρου τῆς ἁψῖδος νεωτέρου ναοῦ τῆς Κάτω Παναγιᾶς ἐν Θήβαις.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τοῦ ναϋδρίου τῶν Θηβῶν ἀνευρεθέντων δειγμάτων τούτων τῆς διακοσμητικῆς γλυπτικῆς τοῦ 9ου αἰῶνος, ὡς καὶ ἑτέρων γλυπτῶν συγχρόνων ἕνεκα τῆς τέχνης των πρὸς τ᾽ ἀνωτέρω, ἀποκειμένων ἐν Θήβαις, Ἀθήναις, Χαλκίδι καὶ ἀλλ. δύναταί τις νὰ συναγάγῃ — τοὐλάχιστον μέχρι τῆς ἀνευρέσεως καὶ ἄλλων ὁμοίως χρονολογημένων ἑλληνικῶν βυζαντινῶν γλυπτῶν — τὰ ἑξῆς πορίσματα:

Ὡς πρὸς τὴν *τέχνην*, παρατηροῦμεν πλήρη κυριαρχίαν τοῦ ἐπιπεδομόρφου διακοσμητικοῦ ἀναγλύφου· τοῦτο καταπίπτει ἐνίοτε καὶ εἰς καθαρὰν σχεδιοποίησιν, προδίδουσαν μίμησιν ὑφασμάτων, ξυλογλύπτων ἢ ἄλλων ἔργων τῆς χειροτεχνίας.

Ὡς πρὸς *τὰ θέματα*, βλέπομεν ὅτι κυριαρχεῖ ἐν τῇ βυζαντινῇ γλυπτικῇ τοῦ 9ου αἰῶνος ὁ *ἐσχηματοποιημένος φυτικὸς διάκοσμος* (κισσός, ἄκανθος, φοινικοειδῆ καὶ κληματίδες)· χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐλλείπουσιν ἐντελῶς αἱ γεωμετρικαὶ ἕλικες μὲ τὰ ἡμίφυλλα ἐκ φοινικοειδοῦς (Palmetteranken), αἵτινες εἶναι τὸ μᾶλλον διαδεδομένον θέμα εἰς τὰ μεσαιωνικὰ γλυπτὰ τῆς Ἑλλάδος [4]. Ὁμοίως ἐλλείπει τὸ πολλαπλοῦν πλέγμα, ὅπερ ἀφθονεῖ εἰς τὰ σύγχρονα γλυπτὰ τῆς Ἰταλίας, ἅτινα ἐν τούτοις εἶναι πολὺ συγγενῆ πρὸς τὰ ἡμέτερα ὡς πρὸς τὴν τέχνην, ὡς εἴδομεν Τέλος τὰ *ζῷα* ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὰ ἐξετασθέντα γλυπτά, οὐχὶ ὅμως μὲ τὴν προτίμησιν, ἣν ἔχει δι᾽ αὐτὰ ὁ 10ος ἰδίᾳ αἰών.

Ὡς πρὸς *καταγωγήν*, ἐκ τῆς γενομένης συγκρίσεως (ἥτις καὶ ἀπετέλεσεν ἐνταῦθα τὸ

1 Πρβλ. περὶ καρδιοσχήμων ἢ φύλλων κισσοῦ καὶ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἐν Dalton, Byzantine Art and Archaeology, σ. 690, ἔνθα, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω σελ. 17, ταῦτα ἐσφαλμένως θεωροῦνται σπανίζοντα μετὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχήν· τὸ φυτικὸν τοῦτο κόσμημα, ἐπανέρχεται κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα

2 Πρβλ. O. Falke, Kunstgeschichte der Seidenweberei, ἔ. ἀ. εἰκ. 21.34.37.52 κλπ).

3 Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῶν πλευρῶν τοῦ νεωτέρου τούτου ἐν Θήβαις τοῦ τῆς Κάτω-Παναγιᾶς, τοῦ ἱδρυθέντος τῷ 1867 ὑπὸ τοῦ Τηνίου ἀρχιτέκτονος Ἰω. Φιλιππότη, ἔχουσιν ἐντοιχισθῆ περὶ τὰ τριάκοντα ἀρχαῖα καὶ βυζαντινὰ γλυπτὰ ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς πόλεως περισυλλεγέντα καὶ προσδίδοντα σήμερον εἰς τὸν ναὸν ὄψιν παραπλησίαν πρὸς τὴν τῆς ἐν Ἀθήναις βυζαντινὴν ἐκκλησίαν τῆς Γοργοεπηκόου παρὰ τὴν Μητρόπολιν. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐντειχισμένων αὐτόθι βυζαντινῶν γλυπτῶν ἀνάγονται εἰς τὸν 11ον καὶ 12ον αἰ.

4 Ἂν τὸ θέμα τοῦτο εἶναι προγενέστερον τοῦ 9ου αἰ., ὡς δέχεται ὁ Strzygowski ἐν Altai – Iran, ἔ. ἀ. σελ. 74 κ. ἑ., ἢ μεταγενέστερον τοῦτο ἀλλαχοῦ θὰ ἐξετάσωμεν.

κύριον σημεῖον τῆς ἐρεύνης ἡμῶν) εἴδομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν στενὴν σχέσιν καὶ συνέχισιν ἐν γένει — μέ τινας μεταβολὰς ἐπὶ τὸ σχηματικώτερον — μεγάλου μέρους τῆς παλαιοχριστιανικῆς διακοσμητικῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰσαγωγὴν νέων θεμάτων προερχομένων ἐκ τοῦ πλουσίου διακόσμου τῆς Ἀνατολῆς.

Τὴν συνέχισιν ταύτης τῆς παλαιοχριστιανικῆς γλυπτικῆς ἐν Ἑλλάδι μὲ ἱκανὴν πολλάκις κατάπτωσιν ἐκτελέσεως, λ.χ. κατανοοῦμεν ὡς προερχομένην ἐκ τῶν γενομένων μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας — τὴν εἰσαγωγὴν δὲ νέων ἀνατολικῶν θεμάτων δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἐκ τοῦ ἐμπορίου. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν Θήβαις, Πάτραις, Κορίνθῳ κ. ἀλλ.[1] ἤκμαζεν ἡ ἱστουργία τῶν σηρικῶν μάλιστα ὑφασμάτων, ἀναπτυχθεῖσα κυρίως ἕνεκα συναγωνισμοῦ πρὸς τὰ ἀνατολικὰ ὑφάσματα καὶ μικροτεχνήματα, τὰ μεταφερόμενα ἀπὸ τῆς Συρίας εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ Ἑλλάς, ὡς ἐν τῷ μέσῳ τῆς Μεσογείου εὑρισκομένη, ἦτο ὁ φυσικὸς σταθμὸς τῶν μεταφερόντων τὰ ἐμπορεύματα πλοίων καὶ τοῦτο ἀκριβῶς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀκμὴν μεγάλων ἀγορῶν ἐν Ἑλλάδι, περιγραφὰς τῶν ὁποίων ἀναγινώσκομεν εἰς βυζαντινοὺς συγγραφεῖς[2].

Εἶναι ἑπόμενον, ὅτι τὰ ἀντικείμενα ταῦτα τῆς ἀνατολικῆς μικροτεχνίας, κυκλοφοροῦντα ἐν Ἑλλάδι —καὶ ὡς πολύτιμα προσφερόμενα πολλάκις εἰς ναοὺς καὶ μονὰς — κατέστησαν οἰκεῖα καὶ τὰ διακοσμητικά των θέματα βαθμηδὸν ἐπεκράτησαν καὶ εἰσήχθησαν ὡς ἐγχώριος πλέον διάκοσμος καὶ εἰς ἔργα τῆς χριστιανικῆς γλυπτικῆς.

Νεώτεροι ἱστορικοὶ τῆς τέχνης διαφοροτρόπως ἑρμηνεύουσι τὴν βυζαντινὴν διακοσμητικὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν[3]. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα, ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν χρονολογημένων μνημείων Σκριποῦς, Θηβῶν Χαλκίδος καὶ Ἀθηνῶν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, διατηροῦνται τὰ παλαιοχριστιανικὰ στοιχεῖα — εἰσάγονται δέ, δι' οὓς λόγους εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ θέματα προερχόμενα ἐκ τῆς ἀνατολικῆς τέχνης. Ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἐπεκτείνεται πλειότερον καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ κῦμα τῶν καθαρῶς ἀνατολικῶν ζῴων τοῦ εἴδους τῶν γλυπτῶν τοῦ ναοῦ τῆς Γοργοεπηκόου παρὰ τὴν Μητρόπολιν Ἀθηνῶν, ἀπὸ τοῦ 11ου δὲ αἰῶνος καὶ ἑξῆς ἀκολουθοῦσι τὰ πλέγματα, τὰ κουφικὰ καὶ τὰ ἀραβουργήματα καθόλου.

Ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι τὸν μόνον κύκλον τῶν θεμάτων τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος, ὡς ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἄλλης μελέτης θὰ εἴδωμεν· παραλλήλως ἔχομεν καὶ τότε ἀναζωπύρησιν παλαιοχριστιανικῶν θεμάτων καὶ ἀναβίωσιν παλαιοτέρας πλαστικῆς τέχνης, ἥτις συμβαδίζει πρὸς τὰ πρῶτα. Συχνότατα παρατηρεῖται ἐγκατάλειψις ἐπί τινα χρόνον ἑνὸς θέματος καὶ ἐπάνοδος αὐτοῦ μετὰ ἕνα ἢ δύο αἰῶνας ἐκ νέου (ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴς τινα θέματα παρετηρήσαμεν), ὅπερ ὀφείλεται εἰς τὴν *παράδοσιν*, ἥτις συνέχει καὶ διέπει ὁλόκληρον τὴν βυζαντινὴν διακοσμητικὴν γλυπτικήν, τῆς ὁποίας ἔχομεν πολλάκις ἐπιβίωσιν οὐ μόνον εἰς διακοσμητικὰ θέματα, ἀλλ' εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν τέχνην καὶ τὴν τεχνουργίαν.

Γ. Α. Σωτηρίου.

1 Περὶ τῆς ἀκμῆς τῆς ἱστουργίας ἐν Πάτραις καὶ Κορίνθῳ βλέπε Θεοφάνους συνέχειαν, ἔκδ. Βόννης, σελ. 316—321, ἡ ἀκμὴ δὲ τῆς Θηβαϊκῆς ἱστουργίας μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Νικήτα Χωνιάτου (ἔκδ. Βόννης σ. 99 καὶ 608), Βενιαμὶν Τουδέλα παρὰ Tafel, de Thessalonica, σ. 228, 427) κ. ἀ.

2 Βλ. περιγραφὴν ἀγορᾶς βυζαντινῆς Θεσσαλονίκης ἐν Γ. Σωτηρίου, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, Ἀθῆναι 1920, σελ. 7 κ.ἑ. πρβλ. καὶ περὶ ἀγορῶν ἐν ἑλληνικαῖς χώραις, *τοῦ αὐτοῦ*, ἐν Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ, 1916, σελ. 41 κ.ἑ. καὶ γενικῶς τὸ λαμπρὸν ἔργον τοῦ W. Heyd, Geschichte des Levanthandels im Mittelalter, Stuttgart, 1879, τόμ. Β, σελ. 335 κ. ἑ, 616 κ. ἑ.

3 Βλ. Strzygowski ἐν Amida, ἔ. ἀ. σελ. 375 κ.ἑ, πρβλ. καὶ Γ. Σωτηρίου, αἱ Βυζαντιναὶ Σπουδαί, Ἀθῆναι, 1920, σελ. 6 κ.ἑ. Τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων ἐν τῇ χριστιανικῇ γλυπτικῇ τῆς Ἑλλάδος πραγματευόμεθα εἰς εἰδικὴν μελέτην, ἥτις ἐλπίζομεν ταχέως νὰ ἴδῃ τὸ φῶς.

ΜΙΝΔΗ-ΜΕΝΔΗ Η ΠΑΤΡΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΩΝΙΟΥ

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ.

1. ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΟΝ ΜΙΝΔΗ-ΜΕΝΔΗ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΝΔΗΣ.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ πόλις Μένδη τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἔκοψε κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα τελευτῶντα νομίσματα φέροντα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡς πρόσθιον τύπον ὄνον ἰθυφαλλικόν, ἐφ' οὗ, παρὰ τὴν οὐρὰν ἐπικάθηται πτηνὸν ραμφίζον τὴν πυγὴν τοῦ ὄνου. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἄλλοι ὀνομάζουσι κόρακα, ἄλλοι κορώνην καὶ ἄλλοι ψᾶρα (*εἰκ. 1*· πρβ. Babelon Traitè des monnaies II 1, 1131 ἑ. ἀρ. 1596-1605 ἑ. Head Histor. num.² 211. Regling Zeit. f. Numismatik XXXIV 1923, 7 ἑ. Babelon Rev. numismatique, 1922,103 ἑ. = περὶ τοῦ εὑρήματος τῆς Καλλάνδρας, περιέχοντος νεώτερα νομίσματα τῆς Μένδης. Τὸ ἐν τῇ εἰκ. 1 νόμισμα εἶναι τὸ παρὰ Babelon Traité II 1, 2139 ἀρ. 1618 πίν. LI, 14 Paris· Cabinet des médailles).

1. Νόμισμα τῆς Μένδης (2:1). (Ἰχνογράφημα Ἀ. Ξυγγοπούλου).

Ὁ Regling (ZfN 1923) ἀπορρίπτων τὴν περὶ τοῦ πτηνοῦ ὡς κόρακος παρά τε τοῖς προγενεστέροις καὶ αὐτῷ τῷ Babelon ἀπαντῶσαν ἑρμηνείαν καταλήγει εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς γνώμης ὅτι τὸ παριστώμενον πτηνὸν εἶναι μᾶλλον ψὰρ (Star), τὸ κοινῶς λεγόμενον ψαρῶνι, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Βουφαγιδῶν καὶ, ὅπως ὁ Madenhacker ἐν Ἀφρικῇ, οὕτω καὶ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ, ἦτο εὐεργετικὸν τῶν βοῶν, τῶν ὄνων καὶ ἄλλων ζῴων, ἅτε ἀποσπῶν ἀπ' αὐτῶν πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ τροφὴν τὰ ζωΰφια τὰ ἐνοχλοῦντα αὐτά. Τὴν γνώμην ταύτην ἀνέπτυξε πρῶτος ὁ Keller Die antike Tierwelt I (1909) 250. 267, ἰδίᾳ δὲ II 81. 98, ἔνθα ὁ κόραξ τῶν νομισμάτων τῆς Μένδης ταυτίζεται πρὸς τὸν Rosenstar. Περὶ τοῦ ὄνου ὡς διονυσιακοῦ ζῴου πρβ. Keller αὐτ. I 267. 269 RE² VI 1,626 ἑ. Σβορῶνος Διεθν. Ἐφ· Νομ. Ἀρχ. XIX 1918-19, 181 ἑ. Θαυμασταὶ προτομαὶ διονυσιακοῦ ὄνου ἐκόσμουν ἀρχαίας κλίνας συμποσίων, εὑρίσκονται δὲ συνειλεγμέναι παρὰ Ransom Ancient Greek Furniture· πρβ. καὶ ΠΑΕ 1914, 141. 142 εἰκ. 7 (Πέλλης).

Ὁ Macdonald Coin types 108 ᾔκασε πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ νομισματικοῦ τύπου τῆς Μένδης τὴν ὕπαρξιν ἀγνώστου τινὸς ἡμῖν διονυσιακοῦ μύθου (πρβ. Head HN²211. Regling αὐτ. 13 σημ.1). Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ δρᾶσις αὕτη τοῦ πτηνοῦ δυνατὸν νὰ ἦτο εὐεργετικὴ τῷ ὄνῳ ἔν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἐν νεωτέροις ἴσως χρόνοις, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπὶ τοῦ νομισματικοῦ τύπου ἀμέσως εὐκρινὴς ἡ σχέσις τοῦ πτηνοῦ πρὸς τὸν ἐν διονυσιακῷ ὀργασμῷ εὑρισκόμενον ὄνον. Διότι ἐν τῇ νομισματικῇ παραστάσει δὲν πρόκειται περὶ ἁπλῶς νεμομένου ὄνου, ἐν ἡσύχῳ καταστάσει εὑρισκομένου, ἀλλὰ περὶ ὄνου ἔχοντος ἔκδηλον τὴν πρὸς τὴν διονυσιακὴν μανίαν σχέσιν αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ἄρα πιθανὸν ὅτι καὶ ἓν ἔστω μέρος τῆς παραστάσεως εἶναι

ἄσχετον πρὸς τὴν ὅλην αὐτῆς ἔννοιαν. Διὰ τοῦτο ὁ Macdonald, καταφεύγων εἰς τὴν εἰκασίαν περὶ ἀγνώστου διονυσιακοῦ μύθου, ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν αἰσθητὴν καὶ πολὺ λογικὴν ἀνάγκην τῆς ἑνότητος τῆς ἐννοίας τῆς παραστάσεως, ἥτις διασπᾶται καὶ διαχέεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ζῳοφίλου πτηνοῦ, ἀδιαφόρως καὶ ἀσυναρτήτως καθημένου ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ὄνου, ἀπησχολημένου δὲ περὶ ἔργον, ὅπερ οὐχὶ μόνον θὰ ἦτο ἁπλῶς ἀδιάφορον πρὸς τὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μεγίστης πρὸς ταύτην ἀντιθέσεως θὰ προεκάλει εἰς πάντα θεατὴν ἐντύπωσιν οὐχὶ εὐνοϊκὴν διὰ τὴν ἑνότητα τῆς παραστάσεως. Διότι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ συμβόλου ἀνεξαρτήτου τοῦ νομισματικοῦ τύπου, ἀλλὰ περὶ πτηνοῦ ἀναποσπάστως ἀνήκοντος εἰς τὴν ὅλην παράστασιν, τὴν ὄντως ἐντελῶς μοναδικήν.

Καὶ ἐὰν μὴ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν μύθου συνδέοντος τὸν κόρακα ἢ τὴν κορώνην πρὸς τὸν ὄνον, πάλιν ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ῥαμφισμὸς δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ ὄνου. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι ὁ ῥαμφισμὸς οὗτος συνδέεται πρὸς αὐτὴν τὴν διονυσιακὴν ὑπερέντασιν τοῦ τετραπόδου. Εἴτε εἶχε διατυπωθῆ τὸ πρᾶγμα ἐν μύθῳ εἴτε ἦτο ἄγνωστον ὡς μῦθος, δὲν ἀποκλείει τὴν παρατήρησιν τῶν καθ᾽ ἡμέραν τελουμένων, ἀφ᾽ ὧν ἄλλως τε πλειστάκις ἀφορμῶνται οἱ μῦθοι. Τὸ πτηνόν, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ῥαμφίζει τὴν πυγὴν τοῦ ὄνου εἴτε πρὸς ἀποκόμισιν ζωϋφίων εἴτε, ὅπερ πιθανώτερον πρὸς ἀποκόμισιν τροφῆς ἐκ τῶν περὶ τὸν χῶρον ἐκεῖνον ὑπολειμμάτων κόπρου. Ὁ ἐλαφρὸς νυγμός τοῦ εὐαισθήτου ἐκείνου τόπου τοῦ ζῴου χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, ἵνα δηλωθῇ ἡ ἐνισχυτικὴ τῆς καταστάσεως τοῦ τετραπόδου δρᾶσις τοῦ πτηνοῦ. Εἶναι δὲ οὕτω συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα τὰ δύο σημεῖα, ὥστε δὲν φαίνεται ἀμέσως ποῖον ἐκ τῶν δύο εἶναι τὸ κύριον. Ἀλλ᾽ ὅτι τὸ ἓν εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ ἄλλου, οὐδόλως φαίνεται πιθανόν. Τοὐναντίον παρατηρῶ ἀριστοτεχνικὴν τὴν παράστασιν τῆς ἡδονῆς τοῦ κτήνους ἔν τε τῇ θέσει τῆς κεφαλῆς καὶ ἐν τῇ ἄρσει τοῦ σκέλους. Θὰ ἦτο δὲ ἐπικίνδυνον νὰ περιορίζηταί τις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ὁμοίων ἀκολάστων ἀρχαίων παραστάσεων παρασυρόμενος ὑπὸ νεωτέρων ἀντιλήψεων περὶ δημοσίας αἰδοῦς.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως νομίζω ὅτι ποιεῖ ὑπαινιγμὸν ἡ παράστασις.

Τὰ ἀρχαιότατα τῶν νομισμάτων τῆς Μένδης εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀνεπίγραφα. Τὰ μετὰ ταῦτα κοπέντα φέρουσιν ἐπιγραφὴν ΜΙΝ. ΜΙΝΔΑΟΝ ἢ ΜΙΝΔΑΙΟΝ. Ὁ Babelon ἔνθ. ἀν. παρατηρεῖ ὅτι ὁ τύπος τοῦ ἐθνικοῦ ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων νομισμάτων τούτων «εἶναι *ἀδιαφόρως* ΜΕΝ ἢ ΜΙΝ· ἔπειτα ὑπάρχει ΜΙΝΔΑΟΝ καὶ ΜΙΝΔΑΙΟΝ· ὁ δὲ τύπος ΜΕΝΔΑΙΟΝ ἐπικρατεῖ ὕστερον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος». Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι τὸ ἐπιγράφιον ΜΕΝ δὲν ἀπαντᾷ ἢ μόνον ἅπαξ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐπὶ νομίσματος, φέροντος ἰθυφαλλικὸν ἡμίονον ἢ ὄνον, ἤτοι ἐπὶ ἀργυροῦ τετρωβόλου τῆς συλλογῆς H. Weber (Num. Chron. 1898, 252 ἀρ. 8). Τὸ τετρώβολον τοῦτο, ἐφ᾽ ὅσον δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἀπεικονίσεων, δὲν εἶναι ἀναμφισβητήτως τῶν πρώτων ἐπιγεγραμμένων ἐκδόσεων, ἀλλὰ δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν μεταβατικὴν περίοδον τοῦ μεταβεβλημένου ὡς πρὸς τὸν πρώτην συλλαβὴν ἐπιγραφίου, τοῦτο δέ, διότι ὁ τύπος ·ΕΝΔΑΙΟΝ εἶναι ὁ ὕστερον δι᾽ ὅλης τῆς σειρᾶς τῶν νομισμάτων τῆς Μένδης κρατῶν. Διὰ τοῦτο δὲ σχεδὸν περιττεύει νῦν πλέον ἡ ἐπανόρθωσις τῆς γνώμης τοῦ Kirchhoff Studien z. Gesch. des griech. Alphabets[4] (1887) 119 ἑ, ὅτι προγενέστερος εἶναι ὁ τύπος τοῦ νομισμ. ἐπιγραφίου ΜΕΝΔΑΙΟΝ, ὕστερος δὲ ὁ τοῦ ΜΙΝΔΑΟΝ.

Ἀπομένει ἄρα ὡς πρῶτος τύπος τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ὁ τοῦ ΜΙΝΔΗ. Ἀλλ᾽ ὁ σχηματισμὸς ***Μίνδη*** ἀπὸ τοῦ ***μίνθη*** εἶναι οὕτω σύμφωνος πρὸς τοὺς φθογγολογικοὺς νό-

μους τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἀποδόσει τῶν δασέων διὰ τῶν μέσων καὶ δὴ καὶ τοῦ θ διὰ τοῦ δ (πρβ. κε**φ**αλὴ-γα**β**αλά, ὀφρύες-ἀβρούϝες, Ξαν**δ**ικός-Ξαν**θ**ός (Ξοῦθος), **δ**άνος-**θ**άνος καὶ ἄλλα· (πρβ. Γ. Ν. Χατζιδάκι Περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων — ἐν Γλωσσολογικαῖς μελέταις Α, 95 ἑ. καὶ μετὰ τοῦτον O. Hoffmann Die Makedonen 50.51. Thumb Handbuch der griech. Dialekte 8· κ.ἄ.), ὥστε δύναταί τις ἀδιστάκτως νὰ θεωρήσῃ τὸν διὰ τῶν ἀρχαιοτάτων νομισμάτων μεμαρτυρημένον τύπον ***Μίνδη*** ὡς ὄντως πρῶτον Μακεδονικόν, ὡς ὑστερογενῆ δὲ τὸν τύπον ***Μένδη***. Ἴσως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ *ε* ἐσῴζετο, τονούμενον ἐν τῇ λ. ***Μένδη***, μεταφερομένου δὲ τοῦ τόνου ἐπ᾽ ἄλλης συλλαβῆς ἐν παραγώγοις τύποις, οἷον Μενδαῖος, ἠτόνει καὶ μετέπεσεν εἰς *ι* ὡς καὶ σήμερον ἐν τῇ βορείᾳ Ἑλλάδι διὰ τὸν διάφορον τονισμὸν συμβαίνει.

Τὴν διμορφίαν τοῦ τοπωνυμικοῦ ἐτόνισεν ἤδη ὁ Wolfg. Helbig ἐν Arch. Ztg 1862, 309, ὑποπτεύσας ὅτι τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου Rehdigeranus ὑπεργεγραμμένον ι (Μένδ^ιην, καθ᾽ ἃ ἐν τῇ ἐκδόσει φέρεται: ***Ἀπολλόδωρος Μένδην αὐτήν φησι)***, ἴσως κατὰ λάθος ἐγράφη ὑπὲρ τὸ η ἀντὶ νὰ γραφῇ ὑπεράνω τοῦ ε, ὥστε νὰ μαρτυρῆται καὶ ἄλλως ὁ τύπος ***Μίνδη***. Ἐπάγεται δὲ ἐκεῖ ὁ Helbig ὅτι ***Μίνδη*** θὰ εἶναι τὸ ἀρχέγονον Ἰωνικὸν τοπωνύμιον, ὅπερ δι᾽ Ἀττικὴν ἐπίδρασιν (περὶ τὸ 470 π. Χ.) μετετράπη εἰς ***Μένδη***, ὅπως τὸ Ἰωνικὸν ***ἱστίη*** ἐγένετο ***ἑστία***. Οὕτω προσεπάθησε μὲν νὰ ἑρμηνεύσῃ ὁ Helbig τὴν διμορφίαν τοῦ ὀνόματος, ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ ὄνομα δὲν ἐξήτασε. Ὅτι εἰς τὸ τοπωνύμιον ὑπόκειται ἡ λέξις ***μίνθη*** καὶ καθ᾽ ἑαυτὸ μὲν κρίνων τὸ πρᾶγμα εὑρίσκω πιθανώτατον, ἀλλὰ κυρίως καὶ μετὰ μείζονος βεβαιότητος συμπεραίνω ἐκ τῆς μὴ παρατηρηθείσης μέχρι τοῦδε ὑπάρξεως συγγενοῦς δημοτικοῦ ἐν αὐτῇ τῇ μητροπόλει τῆς Μένδης, τῇ Ἐρετρίᾳ. Περὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς Ἐρετρίας πρβ. Fr. Bilabel Die ionische Kolonisation (=Philologus Suppl XIV, 1, Leipzig 1920) 217. Pauly RE² VI 422 (Philippson) καὶ Supplementb. IV 376 (Geyer). Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν καταλόγων Ἐρετριέων δημοτῶν συναχθέντων ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σταυροπούλου ὀνομάτων Ἐρετρικῶν δήμων ἀπαντᾷ ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ὄνομα δήμου ***Μινθοῦς*** (πρβ. Ἀρχ. Ἐφ. 1895, 150 § 15. IG XII 9, σελ. 209 ἐν λ. Eretria· demi Eretr.). Εἶναι δὲ τὸ ***Μινθοῦς*** τοῦτο δηλωτικὸν πλησμονῆς, ἴσον τῷ ***μινθὼν*** καὶ παρηγμένον ἐκ φυτοῦ, ὡς καὶ ἄλλα γνωστά, ἰδίᾳ Ἀττικὰ τοπωνυμικά, ὡς ἤδη ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Σταυρόπουλος· πρβ. καὶ Geyer Topographie und Geschichte der Insel Euboia 79, ἔνθα ἀναφέρεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Köhler γενομένη περιττὴ συμπλήρωσις τοῦ ***Μινθουντόθεν*** εἰς ***Ἀμινθουντόθεν***. Ἡ ***Μίνδη-Μίνθη*** εἶναι ἁπλῶς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, ἀλλ᾽ ἐν περιληπτικῇ πάντως ἐννοίᾳ καὶ τοῦτο. Ἀνάλογα ἐκ τῆς περὶ τὴν Μένδην χώρας εἶναι ἡ ***Ἄκανθος*** καὶ ἡ ***Ὄλυνθος***, ἀμφότερα ἐκ τοῦ βοτανικοῦ βασιλείου εἰλημμένα. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ὅτι, ἐνῷ τὰ ἄλλα ἔμειναν γλωσσικῶς ἀνεπηρέαστα ὑπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ περιβάλλοντος (Ὄλυνθος οὐχὶ Ὄλυνδος καὶ Ἄκανθος οὐχὶ Ἄκανδος), ἡ μίνθη ἐμφανίζεται ὡς ***Μίνδη*** καὶ μεταπίπτει εἶτα εἰς ***Μένδην***. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι οἱ Ἐρετριεῖς ἄποικοι, προηγηθέντες, ὑπέστησαν πλέον τῶν ἄλλων τὴν γλωσσικὴν ἐπίδρασιν συνοικητόρων τυχὸν ἐν τῇ νέᾳ πόλει Μακεδόνων ἢ καὶ ὅτι εἶχεν ἤδη ὁ τόπος τὸ ὄνομα ***Μίνδη*** παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις Μακεδόσι, διὰ τοῦτο δέ, εἰ καὶ βεβαίως οὐχὶ μόνον διὰ τοῦτο, καὶ ἐξελέγη ὑπὸ τῶν ἀποίκων Ἐρετριέων, ἐνθυμουμένων τὸν ἐν τῇ πατρίδι ***Μινθοῦντα***.

Ἀξία παραβολῆς ὡς πρὸς τὸν γλωσσικὸν τύπον εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἐν λ. ***Τίνδιον*** ἀναφερομένη ***Τίνδη Θρᾴκης Χαλκιδικὴ πόλις***, ἥτις

νομίζω ὅτι συνδέεται πάντως πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου ἀναφερομένην γλῶσσαν: ***τινθόν. ἑφθὸν***, (πρβ. λεξικὰ) καὶ ***τινθαλέος=θερμὸς*** κλπ· ὥστε Τίνδη=Τίνθη=Θέρμη.

Ὡσαύτως ἀξία προσοχῆς γλωσσικῶς εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου Η, 123 ὡς παρὰ τὸν Θερμαῖον κόλπον κειμένη ἀναφερομένη πόλις ***ΣίνΔος,*** (Fick VO. 106, 191), ἣν ὁ Στέφανος λέγει ***ΣίνΘον,*** αἱ δὲ Ἀττικαὶ φορολογικαὶ ἀναγραφαὶ καλοῦσι ***Σίνον*** (πρβ. Boeckh Staatshaushalt der Athener II, 728 καὶ Stein (εἰς Ἡρόδοτον αὐτ.) ὅστις βεβαιοῖ τὸν τύπον ***ΣίνΔος*** καὶ ἐκ τοῦ Ἀντιοχέως γραμματικοῦ, τοῦ Ἡρωδιανοῦ δὲ μαθητοῦ, Ἀρκαδίου 48,9). Ἐκ τοῦ Ἡσυχίου εἶναι περιειλημμένη ἐν τοῖς λεξικοῖς ἡ γλῶσσα: ***σίνδις· γέρων.***

Κατὰ ταῦτα αἱ ἐν τῷ λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων τοῦ Pape καὶ Benseler ἐν λ. Μένδη ἀπαντῶσαι ἐτυμολογίαι ὅτι τὸ Μένδη=Μέλδη ἤτοι Schmelz εἴτε ἐκ ῥίζης ***Μεν***= Leibe ἤτοι Μένουσα δὲν φαίνονται οὐδεμιᾶς ἄξιαι προσοχῆς.

Ὅτι ἐκ τοῦ μίνθη προῆλθεν ὁ τύπος *μένθη—Μένδη δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Βέβαιον εἶναι ὅτι τύπου τοῦ προσηγορικοῦ ****μένθη*** δὲν ἐσώθη παράδειγμα, ἐφ᾽ ὅσον τοὐλάχιστον δύναται τοῦτο νὰ ἐξακριβωθῇ διὰ τῶν λεξικῶν. Εἶναι ἐν τούτοις ἄξιον σημειώσεως ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἀποδίδουσι τὴν Ἑλλην. ***μίνθην*** διὰ τῆς Λατ. λέξ. ἢ μᾶλλον μεταγραφῆς mentha.—Ὁ Στέφανος ὁ Βυζ. ἐν λ. ***Καλαμένθη*** σημειοῦται: ***Καλαμένθη, ἥτις καὶ Καλαμίνθη, πόλις Λιβύης. Ἑκαταῖος περιηγήσει. Κρεῖττον οὖν ὡς Ἡρόδοτος διὰ τοῦ ι πόλις Φοινίκων.*** Ἀλλ᾽ ἐνταῦθα ἴσως πρόκειται περὶ ξένου ὀνόματος.

Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ τοπωνυμίου ***Μίνδη—Μένδη***. Ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὴν λ. ***μίνθη*** ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι παρὰ τὴν κυρίαν αὐτῆς σημασίαν, ἥτις δηλοῖ τὸ γνωστὸν εὐῶδες φυτόν, εἶχε καὶ ἄλλην, καταχρηστικὴν πιθανώτατα ταύτην. Ἡ κόπρος τῶν κτηνῶν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ***ὄνθος***, ἀλλ᾽ ἐκαλεῖτο ἴσως καὶ ***μίνθη***. Διότι, ἐν ᾧ ἔκ τινος χωρίου τοῦ Ἡσυχίου ἐν λ. ***μίνθη*** καὶ ἐν λ. ***ψώιζος*** μανθάνομεν ὅτι μίνθη καὶ μίνθος λέγεται ***ἡ ἀνθρωπεία κόπρος***, ἐν τῷ εἰς Ἀριστοφάνους Πλοῦτον στ. 313 ἀρχαίῳ σχολίῳ ὡς ἑρμήνευμα τοῦ ἀριστοφανείου στίχου: ***μινθώσομεν θ᾽ ὥσπερ τράγου τὴν ῥῖνα*** κεῖται: ***μίνθος κυρίως ἡ τοῦ τράγου κόπρος, καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἡ τοῦ ἀνθρώπου*** (πρβ. ἔκδοσιν σχολίων ὑπὸ Rutherford I σελ. 40). Ἀφοῦ ἄρα ὁ ἀρχαῖος σχολιαστὴς ῥητῶς λέγει ὅτι ἡ μίνθη καταχρηστικῶς δηλοῖ τὴν ἀνθρωπίνην κόπρον, εἶναι σαφὲς ὅτι ἄλλως κανονικῶς ἐδήλου αὕτη τὴν κόπρον τῶν ζῴων, τοῦτο δὲ δηλοῦται καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ Ἀριστοφάνους. Ὅτι ὅμως ἡ μίνθη ἐδήλου «κυρίως τὴν κόπρον τοῦ τράγου», ἤτοι μόνην ταύτην, ὑποθέτω ὅτι εἶναι τοῦ σχολιαστοῦ γνώμη, ἣν οὗτος θὰ ἐσχημάτισεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ Leo Meyer ἐν τῷ Handbuch der griechischen Etymologie IV, 380 παραβάλλων τὸ ***μίνθη***=κόπρος ἢ Menschenkot πρὸς τὴν ***μίνθην*** τὸν ἡδύοσμον εἰκάζει ὅτι ἀμφότερα διὰ τὴν ἰσχυρὰν ὀσμὴν ὠνομάσθησαν ὁμοίως. Παρατηρῶ ἐν τούτοις ὅτι καὶ ἡ λέξις ***ὄνθος***=κόπρος ζῴων παρουσιάζεται ἐν τῷ παραγώγῳ ῥήματι ***ὀνθυλεύω*** καὶ μετὰ τοῦ μ ***μονθυλεύω*** Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὅτι αἱ δύο λέξεις, παρὰ τὴν σημασιολογικήν, ἔχουσι καὶ ἐτυμολογικὴν συγγένειαν. Ὁ Leo Meyer ἐν λ. ὄνθος σημειοῦται ὅτι εἶναι «σκοτεινὴ ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως»· πρβ. καὶ Boisacq Dictionn. étym. 639. 703.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὸν νομισματικὸν τύπον τῆς Μένδης παρατηρῶ ὅτι ὁ κόραξ, ὁ ὑπὸ τοῦ Keller καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ ἐκληφθεὶς ὡς ψάρ, δὲν ῥαμφίζει τὴν πυγὴν τοῦ ὄνου εἰ μὴ μόνον πρὸς ἀποκόμισιν τροφῆς.

Τὴν ὀρθὴν δὲ ταύτην ἐντύπωσιν ἔχει ἤδη ὁ Mionet Supplém. III σ. 82 ἀρ. 500 λέγων ὅτι ὁ κόραξ παρίσταται «***ab ano pascens***».

Καὶ ὁ Cadalvene Recueil de médailles gr. inéd. (1825) 64 ἀρ. 5 περιγράφων ὅμοιον νόμισμα καταλήγει: déssus la croupe un corbeau introduisant son bec dans l'anus de l'animal pour y prendre sa nourriture.

Καὶ ὁ H. Weber Num. Chron. 1898, 256 ἀρ. 20 περιγράφει ὀρθῶς κατὰ τὴν παράδοσιν: on back crow ***ab ano pascens.***

Καὶ ὁ Babelon Revue Numism. 1912, 12 ἀρ. 22—23, ἰδίᾳ δὲ ἐν Rev. Num. 1922, 115 διατηρεῖ τὴν ὀρθὴν ἐκδοχὴν τῆς ἀσχολίας τοῦ κόρακος: Le corbeau était aussi un animal répugnant et c'est ce caractère que nous devons lui reconnaître sur les mounaies de Mendé. c'est un mangeur de charognes et d'excréments.... C'est ce côté répugnant des mœurs du corbeau et de la légende de l'âne Silène qu' aexploité la numismatique de Mendé dès ses origines.

Καὶ ὁ μακαρίτης Σβορῶνος ἐν Διεθν. Ἐφημ. Νομ. Ἀρχ. (13) 1911, 252 ἀρ. 151, περὶ ὁμοίου νομίσματος τῆς Μένδης προκειμένου, περιγράφει: «ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τοῦ ὄνου κάθηται κόραξ ἀφαιρῶν τὸν ὄνθον ἀπὸ τοῦ πρωκτοῦ τοῦ ὄνου». Παραλείπω πλείστας ἄλλας περιγραφὰς καταλόγων συλλογῶν ἢ πωλήσεων, αἵτινες ἐπαναλαμβάνουσι τὴν παραδεδομένην ἐκδοχήν.

Ἀλλὰ πάντες οἱ προειρημένοι, καίπερ ὀρθῶς παρατηροῦντες, δὲν προέβησαν τὸ μικρὸν ἔτι βῆμα πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ νομισματικοῦ τύπου

Ἡ δευτέρα σημασία τῆς λ. μίνθη, ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς λ. ὄνθος, παρέχει ἡμῖν τὴν κλεῖδα τοῦ «Ἀριστοφανείου» λογοπαιγνίου ἐπὶ τοῦ Μενδαίου νομίσματος. Ὁ δὲ κόραξ τρώγων τὴν μίνθην τοῦ ὄνου εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ προάγων τὴν ἔκδηλον διονυσιακὴν κατάστασιν τοῦ ὄνου, συνδέεται ἄρα καὶ πρὸς τὴν διονυσιακὴν φύσιν τοῦ ζῴου.

Ἀξία προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ πρό τινος ὑπὸ τοῦ P. Kretschmer ἐν Glotta XII 1923 104 (πρβ. καὶ σ 261. 283), ἐξετασθεῖσα λατινικὴ λέξις mentula (αἰδοῖον), ἡ πιθανώτατα ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὴν λ menta - μίνθη σχετισθεῖσα.

Διδακτικὸν δὲ εἶναι καὶ τὸ χωρίον τοῦ Διοσκορίδου III 34 ὅτι ***ἡ μίνδη ἤτοι ὁ ἡδύοσμος ἀφροδίσια ἐρεθίζει.*** Τὴν ἐρωτικὴν δὲ σημασίαν τῆς μίνθης, τοῦ φυτοῦ, ἀνευρίσκει ὁ Kretschmer καὶ ἐν τῷ παρὰ Στράβωνι VIII 344 ἀναφερομένῳ μύθῳ, τῷ συνδεομένῳ πρὸς τὸ παρὰ τὴν Τριφυλικὴν Πύλον ὄρος Μίνθην. ***Πρὸς ἕω δ' ἐστὶν ὄρος, τοῦ Πύλου πλησίον, ἐπώνυμον Μίνθης, ἣν μυθεύουσι παλλακὴν τοῦ Ἅδου γενομένην, πατηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Κόρης εἰς τὴν κηπαίαν μίνθην μεταβαλεῖν, ἥν τινες ἡδύοσμον καλοῦσι»*** (πρβ. Κοραῆ Στράβωνος Γεωγραφικὰ τόμ. Δ. 136. Ἀπολλοδώρου Βιβλιοθ. τόμ. β' σ. 65. Ὀππιανοῦ Ἁλιευτικὰ 3,492. Φώτιον ἐν λ. Μίνθα. Ovid. Metam. IX 729).

Ὡσαύτως χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρὰ τῷ Φωτίῳ πληροφορία τοῦ Ζηνοδότου: ***Ζηνόδοτος δὲ τὴν Ἴυγγα ὑπ' ἐνίων Μίνθαν λέγεσθαι, θυγατέρα μὲν οὖσαν Πειθοῦς, Ναΐδα δὲ νύμφην*** Τὸ πτηνὸν *ἴυγξ*, ἡ σεισοπυγίς, ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὡς διδάσκει ὁ Θεόκριτος ἐν τῷ 2ῳ εἰδυλλίῳ, καὶ ὡς φίλτρον, διότι ἐπιστεύετο ***ἐν τῇ φύσει ἔχειν ἐρωτικὴν πειθώ.*** Ἀφοῦ ἄρα ἡ *ἴυγξ* ἐταυτίζετο πρὸς τὴν νύμφην ***Μίνθην,*** ὀφείλει νὰ ἀποδοθῇ αὐτῇ περίπου ἡ αὐτὴ φύσις, οὕτω δέ, κατὰ τὸν Kretschmer, εἶναι εὐνόητον ὅτι τὸ λαϊκὸν πνεῦμα μετεχειρίζετο τὴν λέξιν (μίνθη), menta-mentula καὶ πρὸς κεκαλυμμένην ἔκφρασιν

τοῦ φαλλοῦ. Ὅτι ἡ λ. mentula συνδέεται πρὸς τὴν menta - μίνθη μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ mentum - mons - eminere, πρὸς ὅ ἐσχέτισεν αὐτὸ ὁ Walde Lateinisches etymologisches[2] Wœrterbuch 477 (παρὰ Kretschmer αὐτ.), εἶναι πιθανώτατον.—Ἀλλὰ καὶ ἄλλη δύναται νὰ εἶναι ἡ αἰτιολογικὴ σχέσις τῶν δύο λέξεων, τῆς μίνθης - mentula (menta), πιθανῶς δὲ ἡ αὐτή, ἥτις προεκάλεσεν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, καὶ τὴν χρῆσιν τῆς μίνθης ἀντὶ τῆς κτηνώδους κόπρου. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, σημαντικὴ εἶναι ἡ σχέσις τῆς μίνθης πρὸς τὰ ἐρωτικά Δὲν εἶναι βεβαίως ἀδύνατον νὰ προϋπῆρξεν ἤδη καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἡ χρῆσις τῆς μίνθης ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς mentula, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεκμηριωθῇ ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ σχέσις τοῦ ἰθυφαλλικοῦ ὄνου τῆς Μένδης καὶ τοῦ ῥαμφίζοντος τὴν πυγὴν αὐτοῦ κόρακος εὑρίσκεται κατ' ἐμὴν γνώμην ἐν ἀναμφισβητήτῳ σχέσει πρὸς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ἡ δὲ νομισματικὴ αὕτη παράστασις λαμβάνουσα τὴν ἔννοιαν ταύτην θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ πρὸς στήριξιν καὶ πρὸς ἐπέκτασιν τῆς ἑρμηνείας τοῦ Kretschmer.

Πρὸς τούτοις εἶναι ἀξία προσοχῆς ἡ μεταγραφὴ τῆς λ. ***μίνθη*** εἰς τὴν Λατινικὴν mentha· ἤτοι ἡ ἀπόδοσις τοῦ ***ι*** διὰ τοῦ ***e***. Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἡ ἐναλλαγὴ εἶχεν ἤδη προηγηθῇ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ, εἰς τοῦτο δὲ ἄγει ἡ παρατήρησις τῆς Μίνδης - Μένδης καὶ τοῦ διπλοῦ Καλαμίνθη καὶ Καλαμένθη. Ἀνάλογος παραλληλία ***ι*** καὶ ***ε*** παρατηρεῖται καὶ ἐν ἄλλαις Ἑλλην. ῥίζαις, πρβ. K. Brugmann Griech. Grammatik[3] 29 § 8 σημ. 170 § 53 σημ. 2. 287 § 334, ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται περὶ διαφόρων φαινομένων. Σημειωτέα δ' ὅμως τὰ ἐπὶ νομισμάτων ***Σεκνὼν - Σικνὼν*** καὶ ΣΕΛΥΝΙΥΣ Παμφυλιστί, ***Σίλλυον*** δ' Ἑλληνιστὶ (J. Friedlännder Zeit. f. Num. (4) 1877, 300 — Regling ἔνθ' ἀν.).

Ὥστε ὁ περὶ τὴν πυγὴν τοῦ κτήνους ῥαμφίζων καὶ ἔτι μᾶλλον τὸν ὄνον ἐρεθίζων κόραξ εἶναι οὐχὶ μόνον ἁδροτάτη καὶ τὴν μελανόγραφον ἰδίᾳ ἀγγειογραφίαν ἐν τῇ ἀγροίκῳ αὐτῆς ἀφελείᾳ ἀναμιμνῄσκουσα παράστασις, ἀλλὰ καὶ ζωηρὸς ὑπαινιγμὸς εἰς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως.

Τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην ἁδρότητα τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, πολὺν χρόνον πρὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀκμάσασαν ἐν τῇ τέχνῃ, δὲν φαίνεται ὅτι πρῶτον ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς γῆς ἀνέπτυξαν οἱ Μενδαῖοι. Ἡ ἐκπέμψασα αὐτοὺς μητρόπολις Ἐρέτρια εἶχεν ἤδη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποικίας καὶ μετὰ ταῦτα ἀνεπτυγμένην φιλοτεχνίαν. Ἐκτὸς τῶν λειψάνων τῶν λαμπρῶν ἐναετίων τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, ἅτινα μαρτυροῦσι περὶ τῆς ἀκμαζούσης ἐπεισάκτου ἢ ἰθαγενοῦς ἀρχαϊκῆς πλαστικῆς, εἶναι γνωστὴ καὶ ἡ κεραμεικὴ τῆς πόλεως καὶ ἡ μεταλλοτεχνία. Ἰδίᾳ ὅμως διδακτικὴ μοὶ φαίνεται ἡ μνεία τοῦ μεγάλου ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ ὑπ' ἀριθ. 1007 ἀποκειμένου Ἐρετρικοῦ ἀμφορέως, οὗ ἡ ἑτέρα τῶν παραστάσεων ἡ τοῦ σιληνοῦ μετὰ τῆς δορκάδος ἀποπνέει ὄντως ὑπερσφριγῶσαν διονυσιακὴν ἰταμότητα, ἀξίαν μητέρα τῶν Μενδαίων τέκνων. (Ἀρίστην κατὰ ζωγραφικὸν ἀντίγραφον γενομένην ἀπεικόνισιν παρέχει τελευταῖον ὁ E. Buschor ἐν τῇ τοῦ Furtwängler — Reichhold Griechische Vasenmalerei Serie III Texts. 217 εἰκ. 104). Ὡσαύτως σημαντικὴ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς στενῆς ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ἐξαρτήσεως τῆς ἀποικίας εἶναι ἡ εὐρεῖα ἐν Ἐρετρίᾳ λατρεία τοῦ Διονύσου (Bilabel Ion. Kolonisation 219), ἧς καὶ ἐν Μένδῃ ἔχομεν ἁπτότατα τεκμήρια τὰ νομίσματα, ἀσφαλῶς δὲ θὰ ἔχωμεν πλείονα μαρτύρια, ὅταν ἀνασκαφῇ ἡ ὅλως ἀνεξερεύνητος ἀκόμη Μένδη.

22 1 26

2. Η ΠΑΤΡΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΩΝΙΟΥ.

Εἶναι φυσικὸν ὅτι ὁ περὶ Μένδης λόγος φέρει καὶ πρὸς τὸν Μενδαῖον Παιώνιον, τὸν ἐκ τῶν Ὀλυμπιακῶν γλυπτῶν ἔργων καὶ δὴ καὶ ἐκ τῆς Νίκης γνωστότατον καλλιτέχνην. Τοῦτο δέ, διότι περὶ τὴν πραγματικὴν πατρίδα τοῦ Παιωνίου κρατεῖ σήμερον παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἀρχαιολόγων οὐχὶ ὀρθὴ γνώμη, ἐντελῶς δὲ ἀδικαιολογήτως.

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἀκριβῶς ἔχει τὸ ζήτημα.

Ἤδη πολὺ πρὸ τῆς εὑρέσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀρχαίων ὁ Sillig Catalogus artificum (1827) σ. 311 ἐπηνώρθωσε κρατοῦσαν τότε ἐκ παρερμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Παυσανίου V, 26, 1 γνώμην ὅτι ὑπῆρξε καλλιτέχνης Μενδαῖος ἐκ Παιονίας (***Μεσσηνίων δὲ τῶν Δωριέων οἱ Ναύπακτόν ποτε παρ' Ἀθηναίων λαβόντες ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ Νίκης ἐπὶ τῷ κίονι ἀνέθεσαν· τοῦτό ἐστιν ἔργον μὲν Μενδαίου Παιωνίου, πεποίηται δὲ ἀπὸ ἀνδρῶν κλπ***), ἀποκατέστησε δὲ τὸν ἐκ Μένδης Παιώνιον· fuit enim, λέγει, Paeonius Mendae urbe in Thracia (cf. Poppo Prolegg. ad Thucyd. II 375) natus. Ὁ Brunn Geschichte der griech. Künstler (Α′ ἔκδ. 1852, Β′ ἔκδ. 1889) I, 244 (^{2}I,171) φρονεῖ ὅτι «ὁ Παιώνιος ἦτο ἐκ τῆς ἐν Θράκῃ Μένδης, ὅπως σαφῶς πληροφορεῖ ὁ Παυσανίας (V, 10, 8)». Ἀλλ' ὁ αὐτὸς Brunn ἐν Sitzungs-Berichte der bayr. Akademie 1876 I 3, 315–342 (= Klein. Schriften II, 184 ἑ.) λέγει περὶ τοῦ Παιωνίου ὅτι ἦτο «ἐκ Μένδης, πόλεως τῆς Μακεδονικῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου Παλλήνης, Παυσαν. V, 10, 6».

Πρὸς τὴν δευτέραν ταύτην γνώμην τοῦ Brunn συνετάχθη καὶ ὁ Π. Καββαδίας Ὁ Παιώνιος καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ (Ἀθῆναι 1879) σελ. 6 σημ. 2· ἀλλ' ἐν τῇ νεωτάτῃ αὐτοῦ Ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας τέχνης (1924), 667 ὁ Καββαδίας δέχεται τὴν ἐκ Θρᾴκης καταγωγὴν τοῦ Παιωνίου.

Ὁ Ἐπαμ. Δεληγεώργης γράφων ἐν τῇ ***Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν*** τοῦ 1876 ἀρ. 853—4 (14ης Αὐγούστου) ἀναμνήσεις ἐξ Ὀλυμπίας ἀκολουθεῖ κατὰ λέξιν τῷ Παυσανίᾳ καὶ θεωρεῖ τὸν Παιώνιον Θρᾷκα ἐκ Μένδης.

Ὁ Ἰω. Πανταζίδης ἐν τῇ ***Ἑστίᾳ*** τοῦ 1879 ἀρ. 182 (τῆς 24ης Ἰουνίου) ἀκολουθῶν τῷ Brunn (Sitz. Ber. ἔνθ' ἀν.) δέχεται ὅτι ὁ Παιώνιος ἦτο ἐκ τῆς Μακεδονικῆς ἐπὶ τῆς Παλλήνης Μένδης.

Ὁ ὑπὸ στοιχεῖον Δ γράφων ἐν τῷ περιοδικῷ ***Κλειὼ*** τοῦ 1879 ἀρ. 954 (τῆς 29ης Σεπτεμβρίου) ἐπικρίνει τὸν Πανταζίδην καὶ διακρίνει δύο Μένδας τὴν Θρᾳκικήν, ἐξ ἧς ὁ Παιώνιος, καὶ τὴν Μακεδονικήν. Ὁ Ἰω. Πανταζίδης δευτερολογῶν ἐν τῇ ***Ἑστίᾳ*** τοῦ 1879 ἀρ. 203 (τῆς 18ης Νοεμβρίου) ὑποστηρίζει διὰ βραχέων τὴν ὑπὲρ τῆς Μακεδονικῆς Μένδης γνώμην. Τέλος ὁ Μαργαρ. Δήμιτσας ἐν τῷ Περὶ τῆς ἀληθοῦς πατρίδος τοῦ ἐξόχου καλλιτέχνου Παιωνίου (Ἀθῆναι, 1881) ὑποστηρίζει τὴν ὑπὲρ τῆς Θρᾳκικῆς Μένδης ἄποψιν.

Τὴν ὑπὲρ τῆς ἐν Θρᾴκῃ Μένδης πληροφορίαν τοῦ Παυσανίου, ἣν ἐδέχθη, ὡς εἶπον, ὁ Brunn ἐν τῇ Gesch. der griech. Künstler I 244, ἐνίσχυσεν ὁ Kirchhoff ἐν Studien Zur Gesch. des griech. Alphabets (^{3} 1878) 120 σημ. 1 διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ἰωνικότητος τῆς ἐπὶ τοῦ βάθρου τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Νίκης ἐπιγραφῆς τοῦ Παιωνίου, ἥτις ἄριστα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Kirchhoff, συνεβιβάζετο πρὸς τὴν ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τοῦ Παυσανίου πληροφορίαν (V, 27, 12): «***τὸ μὲν δὴ Θρᾴκιόν τι εἶναι τεῖχος ἢ πόλις***

ἔοικεν ἡ Σίπτη, Μενδαίοις δὲ αὐτοῖς γένος τε Ἑλληνικὸν καὶ ἀπὸ Ἰωνίας ἐστίν, οἰκοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἴνῳ πόλει». Ὁ Kirchhoff ἄρα εἶναι ὁ στηρίξας τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν τοῦ Παυσανίου. Κατὰ τοῦτον δὲ καὶ ὁ Dittenberger καὶ Purgold ἐν Olympia V (1896). Die Inschriften σ. 382 καὶ ὁ Dittenberger Sylloge [3] I 80 σημ. 4 δέχονται ὡς ἀποδεδειγμένην πλέον πατρίδα τοῦ Παιωνίου τὴν ἐν Θρᾴκῃ Μένδην, διὰ τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου V, 27, 12, «ubi et situs et originis definitio de illa (τῆς Μακεδονικῆς δηλ.) cogitare ***vetat***».

Ἀπὸ τοῦ Kirchhoff, μεταπείσαντος καὶ τὸν Brunn, θεωρεῖται ὑπὸ πλείστων μέχρι σήμερον ἀναμφισβήτητον πόρισμα, ὅτι ὑπῆρξαν δύο πόλεις Μένδαι, ὅτι δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας αὐτῶν, τῆς ἐν Θρᾴκῃ, κατήγετο ὁ Παιώνιος. Ὅλως περιττὸν εἶναι νὰ ἐξάρω τίνα σημασίαν προσέδωκαν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Μικρασιατικῆς Ἰωνίας καταγωγὴν τῆς πατρίδος τοῦ Παιωνίου οἱ μέχρι σήμερον ἀσχοληθέντες περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς τέχνης αὐτοῦ.

Ἀλλ᾿ εἶναι περίεργον ὅτι οὐδεὶς ἢ σοβαρῶς ἀντεῖπεν ἢ ἐπέμεινε τἀντίθετα ὑποστηρίζων ἀπέναντι τοῦ Kirchhoff, ὅστις κατώρθωσεν οὐχὶ μόνον νὰ ἐπιβάλῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ λησμονηθῶσιν ἐντελῶς αἱ ἐλάχισται ἀντίθετοι γνῶμαι παρά τε Frazer Pausanias τόμ. III, 646 καὶ Hitzig—Blümner Pausanias II 1, 280.

Ἤδη ὁ Palmerius ἐν χειρογράφῳ τινὶ διώρθωσε τὰς δύο λέξεις τοῦ χωρίου τοῦ Παυσανίου ***πρὸς Αἴνῳ*** εἰς ***πρὸς Σάνῃ***? ἔχων τὴν γνώμην βεβαίως ὅτι ὁ Παυσανίας νοεῖ τὴν γνωστὴν ἡμῖν ἐν τῇ Παλλήνῃ Μένδην, ἧς πλησίον ἦτο ὄντως ἡ πόλις Σάνη, πολὺ δὲ ἀπομεμακρυσμένη ἡ γνωστοτάτη Θρᾳκικὴ πόλις Αἶνος. Ὁ Palmer δὲν προσέκρουσεν ἄρα εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Παυσανίου V, 10,8: ***Παιωνίου, γένος ἐκ Μένδης τῆς Θρᾳκίας*** καὶ V, 27,12: ***τῶν δὲ ἐν Θρᾴκῃ Μενδαίων***. Τὴν διόρθωσιν, ἥτις ἴσως δὲν εἶναι ἀναγκαία, ἀναφέρει ὁ Hitzig - Blümner ἔνθ᾿ ἀνωτέρω.

Ἀλλὰ καὶ ὁ von Sallet ἐν Zeitschrift für Numismatik V (1878), 223, κρίνων τὴν εἰρημένην γνώμην τοῦ Kirchhoff, παρετήρησεν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παιωνίου ἡ Θρᾳκικὴ Μένδη θὰ ἦτο πάντως ἀσήμαντός τις πολίχνη, ἐν ᾧ τὸ οὐχὶ σπάνιον ἀργυροῦν νόμισμα, τὸ ἀσφαλῶς ἀνῆκον εἰς τὴν γνωστὴν Μακεδονικὴν ἐπὶ τῆς Παλλήνης Μένδην, φέρει τὴν ἰωνίζουσαν ἐπιγραφήν ΜΕΝΔΑΙΗ δηλ. δραχμή. Εἰς τὴν σημαντικὴν ταύτην παρατήρησιν τοῦ Sallet δὲν φαίνεται ὅτι ἀπέδωκε προσοχήν τινα ὁ Kirchhoff, διότι ἐν τῇ 4η ἐκδόσει τοῦ Ἀλφαβήτου (1887) ἐπαναλαμβάνει τὰ πρότερον ὑπ᾿ αὐτοῦ εἰρημένα, χωρὶς μάλιστα καὶ νὰ μνημονεύσῃ ἐντελῶς τὸν von Sallet.

Τελευταῖον ὁ E. Babelon γράφων ἐν Revue Numism. 1922 περὶ τοῦ νομισματικοῦ εὑρήματος τῆς Καλλάνδρας (Μένδης) καί, ἀνεξαρτήτως ἴσως τοῦ von Sallet, ἀναφέρων ὡς τεκμήριον τῆς ἰωνικότητος τῆς Μένδης τὸ αὐτὸ νομισματικὸν ἐπιγράφιον ΜΕΝ ΑΙΗ, ὁμιλεῖ ἐν σ. 119 περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Παιωνίου ἐπὶ τοὺς νομισματικοὺς τύπους τῆς Μένδης καὶ περὶ ἐνδεχομένης συνεργασίας αὐτοῦ ἐν τούτῳ, καταλείπων οὕτω εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ ζήτημα τῆς πατρίδος τοῦ Παιωνίου εἶναι λελυμένον καὶ ἀναμφισβήτητον, ἐν ᾧ πράγματι δὲν συμβαίνει τοῦτο διὰ πλείστους, ὡς εἶπον, οὐχὶ δὲ τυχαίους, ἀρχαιολόγους.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἐπιγραφικῶν καὶ τοῦ Brunn (Künstlergeschichte) τὴν ὑποτιθεμένην ἐν τῇ κυρίως Θρᾴκῃ Μένδην δέχονται ὡς πατρίδα τοῦ Παιωνίου, παρερμηνεύοντες τὸν Παυσανίαν, καὶ ὁ Collignon Histoire de la sculpture grecque

I (1892), 455—7· ὁ Treu Olympia III (1897), 193· ὁ Klein Geschichte der griech. Kunst. II (1904), 188· ὁ E. Gardner Handbook of Greek Sculpture (1905), 341· ὁ E. Lœwy Griech. Plastik (1911) Texts. 154· ὁ Bulle Der schoene Mensch [2] (1912) Texts. 258· ὁ Br. Schrœder Jahrbuch (29) 1914, 155· ὁ G. Koerte Jahrbuch (31) 1916, 276· ὁ H. Lechat Phidias ([2] 1924), 155· ὁ H. Schrader Pheidias (1924), 116, 168· ὁ Müller—Singer Künstlerlexilcon III, 357, ἵνα μόνον εἰς ὀλίγους περιορισθῶ.

Ἐκ τῶν ἄλλων παρατηρῶ ὅτι μόνος ὁ Michaelis πρότερον καὶ ὁ Wolters νῦν ἐν τῷ τοῦ Springer Handbuch der Kunstgesch. I[12], 306 ὁμοιολέκτως ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Παιώνιος ἦτο «aus der ionischen, aber schon längst unter attischem Einfluss stehenden Stadt Mende in der ***thrakischen Chalkidike***». Παρ᾽ ὅλην τὴν ὀρθότητα αὐτῆς, ἴσως διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐκτενεστέρας δικαιολογίας, δὲν φαίνεται ὅτι ἔπεισε πολλοὺς ἡ γνώμη, σύμφωνοι δὲ εἶναι μόνοι ὁ Kekule von Stradonitz Griech. Skulptur [3] (1922) 80 καὶ νεωστὶ ὁ Picard La sculpture antique I (1923) 362· καὶ ὁ Regling πρό τινος Zeitschr. f. Num. 1923, 9 σημ. 3 οὐχὶ μόνον ἀποδέχεται τὴν περὶ τῆς Θρᾳκικῆς Μένδης ἐκδοχήν, ἀλλὰ καὶ πειρᾶται νὰ στηρίξῃ αὐτὴν διά τινος χωρίου τοῦ Πολυαίνου II 1, 31, ἔνθα μνημονεύεται ἡ ἐπὶ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου καὶ ὑπὸ τούτου κατάληψις τῆς Μένδης ὡς ἀττικιζούσης. Ὁ Regling θεωρεῖ διὰ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν ἀπίθανον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Μακεδονικῆς Μένδης. Σημειωτέον ὅτι ὁ Regling αὐτ. 30 σημ. 2 ἐπὶ τοῦ ἐπιγραφίου ΜΕΝΔΑΙΗ στηριζόμενος παρατηρεῖ ὀρθῶς, ὡς ἤδη ὁ von Sallet εἶχεν ὑποστηρίξει, ὅτι ὁ ἰωνισμὸς τοῦ ἐπιγραφίου καθιστᾷ βεβαίως ἀπίθανον τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Παιώνιος κατήγετο ἐκ τῆς ἄλλης ἐν Θρᾴκῃ καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Αἴνου κειμένης Μένδης διὰ τὸν ἰωνισμὸν τῆς ὑπὸ τὴν Νίκην ἐπιγραφῆς αὐτοῦ, δι᾽ ὃν ἐν σ. 7 θεωρεῖ καὶ αὐτὸς τὴν Μένδην ἐκείνην ὡς γενέτειραν τοῦ καλλιτέχνου.

Ἀλλ᾽ οὐχὶ μόνον ὁ Παιώνιος ἦτο ἐκ τῆς ἐν τῇ Παλλήνῃ Μένδης, ἀλλὰ καὶ ἡ ὡς ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένη νομιζομένη Θρᾳκία Μένδη εἶναι ζήτημα καὶ ἂν ὑπῆρξεν ὅλως. (Πολλαπλασιασμὸν πεπλανημένον μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως ἤδη παρ᾽ ἀρχαίοις συγγραφεῦσι δεικνύει ὁ Allen West ἐν διδακτικῇ πραγματείᾳ, δημοσιευθείσῃ ἐν Classical Philology (18) 1923, 48-67: On the Multiplication of Cities in Ancient Geography, καθιστᾷ δὲ πιθανώτατον ὅτι αἱ ἐν Μακεδονίᾳ μνημονευόμεναι πόλεις ***Ἄρναι, Ἄρνη, Καλάρνα*** καὶ ***Καλάρναι*** ἀναφέρονται εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν, ὡσαύτως δὲ ὅτι μία πόλις εἶναι καὶ αἱ ἐν Μακεδονίᾳ ἀναφερόμεναι ***τρεῖς Ἀπολλωνίαι).***

Πρὸς διευκρίνησιν τοῦ ζητήματος εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσῃ τις ἀκριβέστερον τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου, ὅπερ καὶ ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα V, 27, 12. Ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελε νομίσει τις ὅτι πρόκειται περὶ Θρᾳκικῆς πόλεως διότι ἡ φρ. «***τὸ μὲν δὴ Θρᾴκιόν τι εἶναι τεῖχος ἢ πόλις ἔοικεν ἡ Σίπτη***» συνδυαζομένη πρὸς τὴν τελευταίαν φρ. «***οἰκοῦσι δὲ ἀπὸ θαλάσσης ἄνω τῆς πρὸς Αἴνῳ πόλει***», ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς (ἐν Θρᾴκῃ) πόλεως Αἴνου, δὲν καταλείπει, ὡς φαίνεται, ἀμφιβολίαν ὅτι περὶ Θρᾴκης πρόκειται. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ἡ λέξις Θρᾴκη δὲν εἶχε πάντοτε, ἣν ἔσχεν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις γεωγραφικὴν ἔννοιαν. Σχεδὸν περιττεύει νὰ ὑπομνήσῃ τις τὸν Θουκυδίδην μετὰ τῆς συνηθεστάτης αὐτῷ ἐκφράσεως ***τὰ ἐπὶ Θρᾴκης***, δι᾽ ἧς δηλοῖ τὴν Μακεδονικὴν Χαλκιδικὴν μέχρι τῶν περὶ τὴν Ἀμφίπολιν τόπων περίπου. Ἀναμιμνῄσκω καὶ τὴν ἐπίσημον Ἀττικὴν ἔκφρασιν ***Θρᾳκικὸς φόρος.*** Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ

ἄλλοι πρὸ τοῦ Θουκυδίδου συγγραφεῖς εἶχον ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν τὴν λέξιν, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἡ Θρᾴκη περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἁλιάκμονος μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου χώραν, τήν τε νότιον, ἰδίᾳ παράλιον, Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Θρᾴκην· (πρβ. προχείρως H. Kiepert Lehrbuch der alten Geographie 307 § 276). Ἀλλὰ καὶ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς μεταχειρίζονται τὴν λέξιν ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Τοῦτο δὲ διότι ἀντλοῦσι παρὰ συγγραφέων παλαιοτέρας περιόδου.

Παράδειγμα ἀναμφισβήτητον τῆς συνηθείας ταύτης εἶναι ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ὅστις πλείστας πόλεις τῆς νοτίου Μακεδονίας καὶ δὴ καὶ τῆς Χαλκιδικῆς ἀναφέρει ὡς «**πόλεις Θρᾴκης**». Ὁ Στέφανος, ἀκμάσας κατὰ τὸν 5ον μ.Χ. αἰῶνα, ἔσχε πηγὰς ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν **ἐθνικῶν** αὐτοῦ ἄλλους τε Ἕλληνας ἱστορικοὺς καὶ γεωγράφους καὶ δὴ καὶ γεωγράφους τῆς περιόδου τῆς μεγάλης Θρᾴκης, τὸν Κράτερον καὶ ἰδίᾳ τὸν Μιλήσιον Ἑκαταῖον καὶ ἄλλους· πρβ. Meineke ἐν ἐκδόσει Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ἐν σημειώσει εἰς λ. **Σάνη** καὶ ἰδίᾳ Christ-Schmidt Stählin Griech. Literaturgeschichte (1913) II 2, 888 ἑ.

Κατὰ ταῦτα ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναμφισβητήτως Μακεδονικὰς πόλεις ἀναφέρει ὡς Θρᾳκικάς· εἶναι δὲ αὗται αἱ ἑξῆς κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Meineke: **Αἰόλιον Αἶσα, Αἰσύμη, Ἀφύτη (Ἄφυτις), Ἄρνη, Βέργη, Βέρης, Γίγωνος, Θέρμη, Μένδη, Μεθώνη, Μίλκωρος, Ὀλόφυξος, Ὄλυνθος, Παλλήνη, Ποτίδαια, Σκιώνη, Στράμβαι, Στῶλος, Τορώνη, Τράγιλος, Φλέγρα.** Ἄλλαι ἀναφέρονται σαφέστερον ὡς Μακεδονικαί, καίπερ ὡς «ἐν Θρᾴκῃ» οὖσαι μνημονευόμεναι. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ μνεία τῆς πόλεως Μηκυβέρνης ἤτοι: **Μηκύβερνα πόλις Παλλήνης τῆς ἐν Θρᾴκῃ χερσονήσου.** Περὶ τῆς Σάνης λέγεται: **Σάνη πόλις Θρᾴκης μεταξὺ Ἄθω καὶ Παλλήνης**. Ἡ πασίγνωστος παρὰ τὴν ὕστερον καὶ ἐξ αὐτῆς συνοικισθεῖσαν Θεσσαλονίκην **Θέρμη** λέγεται **πόλις Θρᾴκης, Ἀπολλόδωρος δὲ Μακεδονίας φησί**. Ἐν τούτοις οἱ κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου χώραν εὑρισκομένη **Σίνδος** λέγεται ἁπλῶς **πόλις παρὰ τῷ Θερμαίῳ, Ἡρόδοτος ἑβδόμῃ** (κεφ. 123) **τὸ ἐθνικὸν Σίνθιος**, διότι ἐξ ἄλλης πηγῆς ἤτοι ἐκ τοῦ Ἡροδότου ἀντλεῖ ὁ Στέφανος, ἔνθα δὲν χαρακτηρίζεται αὕτη ὡς Θρᾳκική.

Ἀλλὰ καὶ ἡ χερσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς **Σιθωνία** λέγεται παρὰ τῷ Στεφάνῳ **μέρος Θρᾴκης**. Διδακτικὴ δὲ διὰ τὴν σαφήνειαν αὐτῆς εἶναι τοῦ αὐτοῦ ἡ πληροφορία ἐν λ. **Στῶλος, πόλις, μία τῶν ἐν Θρᾴκῃ βαρβαρικῶν, ἃς μετήνεγκαν ἐκ τῶν Ἠδωνῶν οἱ Χαλκιδεῖς εἰς τὰς αὐτῶν πόλεις.** Εἶναι ἄρα σαφὴς ἡ χρῆσις τῆς λ. Θρᾴκη παρὰ τῷ Στεφάνῳ.

Καὶ ὁ μυθογράφος Κόνων, ἀκμάσας ἐπὶ Ἀρχελάου τοῦ φιλοπάτριδος καὶ κτίστου, βασιλέως τῆς Καππαδοκίας (36 π. Χ.-17 μ. Χ.), γράφει ἐν τῇ δεκάτῃ αὐτοῦ **διηγήσει** (Westermann Mythographi Graeci σ. 128 § X): **Ἡ ι' δὲ ὡς Σίθων ὁ Ποσειδῶνος καὶ Ὄσσης ὁ τῆς Θρᾳκίας χερρονήσου βασιλεὺς γεννᾷ θυγατέρα Παλλήνην ἐκ Μενδηίδος νύμφης** κλπ. Δὲν δύναται δὲ νὰ γεννηθῇ ἀμφιβολία ἐνταῦθα περὶ τίνος χερσονήσου πρόκειται. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Κόνων εἶχε Μακεδονικὰς πηγὰς ὑπ' ὄψει αὐτοῦ (πρβ. τελευταῖον Martini ἐν Pauly RE² XI, 1335 8).

Παρὰ τοῦ αὐτοῦ μυθογράφου (Mythogr. Graec. σελ. 147 § XLVI) γινώσκομεν τὰ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως Αἰνείας ὑπὸ τοῦ Αἰνείου διὰ τῆς ἑξῆς διηγήσεως: **διαβὰς οὖν** (ὁ Αἰνείας) **τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἀφικόμενος εἰς Θερμὸν (Θερμαῖον Tafel) καλού-**

μενον κόλπον, Ἀγχίσην μὲν ἀποθανόντα θάπτει, αὐτὸς δὲ τῶν ἐπιχωρίων δεομένων ὥστε βασιλεύειν αὐτῶν οὐκ ἐδέξατο. Εἶτα εἰς τὴν Βρουσιάδα (Κρουσιάδα ἢ Κρουσίδα Tafel) γῆν ἔρχεται. Πᾶσιν δ᾽ ἦν ἐφίμερος οἷς ἐντυγχάνοι κατὰ χάριν τῆς Ἀφροδίτης. Ἐνταῦθα μυκησαμένης τῆς συνεπομένης αὐτῷ βοὸς ἐξ Ἴδης (τοῦτο γὰρ Ἀφροδίτη ἐπέσκηψε) λαμβάνει τὸ κράτος τῆς γῆς διδόντων τῶν ἐπιχωρίων καὶ τὴν βοῦν θύει Ἀφροδίτῃ καὶ κτίζει πόλιν, ἣ τότε μὲν Αἴνεια ἀπὸ τοῦ κτίσαντος, ὕστερον δὲ παρενεγκόντος (παρενεχθέντος Tafel) τοῦ ὀνόματος Αἶνος ἐκλήθη.

Ὁ Tafel διώρθωσε τὸ χωρίον ἐν De Thessalonica eiusque agro σ. 10 σημ. 16, παρατηρεῖ δὲ ὅτι ὁ Φώτιος συνέχεε ἐν τέλει τὰ πράγματα ταυτίζων τὴν Αἴνειαν καὶ τὴν πρὸς τῷ Ἕβρῳ Αἶνον. Ἀλλὰ εἶναι πιθανὸν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συγχύσεως, οὐδ᾽ ὅτι παρηνέχθη τὸ ὄνομα τῆς Αἰνείας εἰς τὴν Αἶνον ἐν ὑστέροις χρόνοις.

Τὸ παρὰ Στεφάνῳ κείμενον ***παρενεγκόντος*** νομίζω ὅτι ἔχει ὀρθῶς, διότι συνδέεται πρὸς τὴν ἀμετάβατον χρῆσιν τοῦ ***παραφέρειν,*** ὅτε τοῦτο δηλοῖ πάσχω μεταβολήν, μεταβάλλομαι, ἀλλοιοῦμαι, διαφέρω κ.τ.τ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὑπάρχει παρὰ μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι καὶ ἐνεργητικὴ χρῆσις τοῦ παραφέρειν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ μεταβάλλειν ἢ καὶ σκοπίμως διαστρέφειν ὄνομα, γνώμην οἷον παρ᾽ Ἀππιανῷ Ἐμφυλ. 2,68. 3,61 (πρβ. Liddell Scott - Κωνσταντινίδου Λεξικὸν ἐν λ.).

Ὁ Tafel νομίσας ὅτι ὁ Στέφανος συγχέει τὴν Μακεδονικὴν Αἴνειαν καὶ τὴν Θρᾳκικὴν Αἶνον εἰσήγαγεν εἰς τὸ κείμενον τὸ παθητικὸν ***παρενεχθέντος***, νοῶν τοῦτο ἐν ἄλλῃ τοῦ παραφέρειν-παραφέρεσθαι ἐννοίᾳ ἤτοι τῇ τοῦ φέρειν ἢ φέρεσθαι πέραν ἢ μακράν. Ἀλλ᾽ οὕτως ὑπεβλήθη εἰς τὸν Στέφανον, ἣν οὗτος δὲν φαίνεται σχὼν ποτε ἔννοιαν.

Ἐκ πάντων ἄρα τῶν παρατεθέντων χωρίων συνάγεται ἀσφαλῶς ὅτι εἰς τοὺς γράφοντας μία Μένδη εἶναι γνωστή, ἡ ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου Παλλήνης.

Ἀλλ᾽ ἐλέχθη, ὡς εἶπον, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Πολυαίνου Στρατηγημάτων II 1,31 δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πρόκειται περὶ τῆς Χαλκιδικῆς. Τὸ χωρίον τοῦ Πολυαίνου ἔχει ὡς ἑξῆς· ***Ἀγησίλαος εἰς Μένδαν ἀττικίζουσαν λάθρα νυκτὸς παρελθὼν τὸ καρτερώτατον τῆς πόλεως κατασχών, τῶν Μενδαίων ἀγανακτούντων καὶ σπουδῇ συνελθόντων εἰς ἐκκλησίαν, ἐπιστὰς «τί» ἔφη «θορυβεῖσθε ; οἱ γὰρ ἡμίσεις ὑμῶν κοινωνοῦσι τῆς προδοσίας τῶν ἐμοὶ καταλαβεῖν τὴν πόλιν παρασχόντων». Οἱ Μενδαῖοι ἀλλήλους ὑπόπτους ἡγησάμενοι τῆς ταραχῆς ἐπαύσαντο.*** Ὅτι ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διέλθῃ ἐκ Μένδης οὔτε κατὰ τὴν εἰς Μ. Ἀσίαν μετάβασιν οὔτε κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπάνοδον εἶναι ὅλως ὑποκειμενικὴ γνώμη. Ἀρκεῖ νὰ ἀναμνήσω ὅτι καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς Ῥωμ. Ἀρχ. I 47 παριστᾷ τὸν Αἰνείαν διαπλέοντα τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατευθυνόμενον πρὸς τὴν Παλλήνην, ὡς πρὸς ἔγγιστα κειμένην χερσόνησον ***(ἐπὶ τῆς ἔγγιστα κειμένης χερσονήσου τὸν πλοῦν ποιούμενος, ἣ πρόκειται μὲν τῆς Εὐρώπης, καλεῖται δὲ Παλλήνη)***. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι στρατεῖαι παραπλέουσι τὴν Μακεδονίαν. Παρὰ ταῦτα δ᾽ ὅμως δὲν φαίνεται καὶ ὅτι τυχαίως εὑρέθη ὁ Ἀγησίλαος ἐν Μένδῃ, διότι ῥητῶς ὁ Πολύαινος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀγησίλαος ἔπραξεν ὅσα ἔπραξε κατὰ τῆς Μένδης ὡς ἀττικιζούσης. Μετέβη ἄρα ἐκεῖ αὐτοβούλως, ἀσφαλῶς ἵνα ἐκμηδενίσῃ τὸν ἐκ τοῦ ἀττικισμοῦ τῆς Μένδης κίνδυνον, — διότι ἐκραγέντος τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου, ὁ Σπαρτιάτης βασιλεὺς ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐκκαθαρίσει τὸ ἔδαφος. Ἀλλ᾽ ἡ σπουδὴ τοῦ Ἀγησιλάου νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, σημαίνει ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἦτο μηδαμινόν τι χωρίον. Ὅτι δὲ ὁ Ἀγησίλαος

διῆλθεν ὄντως ἐκεῖθεν κατὰ τὴν ἐκ Μ. Ἀσίας ἐπάνοδον μανθάνομεν ἐμμέσως παρὰ τοῦ Παυσανίου ΙΙΙ, 9, 12 λέγοντος: ***κατὰ ταύτην μὲν δὴ τὴν ἀνάγκην ὀπίσω τὸ στράτευμα ἐκ τῆς Ἀσίας ἀπῆγεν Ἀγησίλαος ἐπεὶ δὲ ἐξ Ἀβύδου περαιωθεὶς ναυσὶν εἰς Σηστὸν καὶ διεξελθὼν τὴν Θρᾴκην ἀφίκετο εἰς Θεσσαλίαν κ.λ.π.*** πρβ. καὶ Διόδωρον Σικελ. XIV, 79 ἑ. Beloch Gr. Geschichte II, 147. — Ἔπειτα λησμονεῖται ὅτι ὁ Πολύαινος, ὁ ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων ἀκμάσας 138-169, ἦτο Μακεδών, ἐγίνωσκεν ἄρα πιθανώτατα τὴν γεωγραφίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ καλῶς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι πιστευτὸν ὅτι, ἐὰν ὑπῆρχον δύο Μένδαι, θὰ παρέλειπεν ἐν τῇ διηγήσει νὰ διακρίνῃ περὶ τίνος Μένδης ὁμιλεῖ; Βεβαίως οὐχί. Ἐπιβάλλεται ἄρα ἐξ ἑαυτοῦ τὸ συμπέρασμα οὐχὶ μόνον ὅτι περὶ τῆς Παλληνικῆς Μένδης ὁμιλεῖ ὁ Πολύαινος, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη, ἵνα ἐννοῇ ἐκείνην.

Ἀλλὰ καὶ τὸ περίφημον χωρίον τοῦ Παυσανίου ***V***, 27,12 δὲν δύναται κατὰ ταῦτα νὰ ἐννοῇ ἄλλην Μένδην παρὰ τὴν Παλληνικήν, τὴν καὶ Ἐρετρικὴν ἀποικίαν. Καὶ ἔνθα ἀλλαχοῦ τῶν Ἠλειακῶν γίνεται λόγος περὶ Μένδης ἡ ἐν Μακεδονίᾳ νοεῖται.

Οὐχὶ δὲ μόνον δι᾽ ὅσα ἐξ ἄλλων συγγραφέων παρέθηκα χωρία εἶναι προφανὲς ὅτι καὶ ὁ Παυσανίας τὴν Μένδην ταύτην καὶ δὴ καὶ μόνην ταύτην ἐννοεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ Παυσανίου μόνου λαμβανομένου δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἀβιάστως τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἄνευ ἄλλης τινὸς ἐπικουρίας. Κυριώτατος λόγος εἶναι ὅτι ἐν τῇ χρήσει τοῦ Παυσανίου ἡ λέξις ***Θρᾴκη*** δὲν δηλοῖ πάντοτε τὴν κυρίως Θρᾴκην, ἀλλ᾽, ὅπερ δὲν παρετηρήθη, ὡς φαίνεται, μέχρι τοῦδε, εὑρίσκεται καὶ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς σημασίᾳ. Τὰ χωρία, ἐν οἷς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀπαντᾷ, εἶναι τὰ ἑξῆς:

ΙΙΙ, 9, 12: ἐπεὶ δὲ ἐξ Ἀβύδου περαιωθεὶς ναυσὶν ἐς Σηστὸν καὶ διεξελθὼν τὴν Θρᾴκην ἀφίκετο εἰς Θεσσαλίαν, ἐνταῦθα οἱ Θεσσαλοὶ.., ἐπειρῶντο εἴργειν. Ἡ Θρᾴκη ἐνταῦθα παρίσταται συνεχομένη τῇ Θεσσαλίᾳ. Ὅτι δὲ ὁ Ἀγησίλαος διῆλθε καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς Χαλκιδικῆς Μένδης, τοῦτο γινώσκομεν ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Πολυαίνου ἀναφερομένου, ἀνωτέρω δὲ μνημονευθέντος, στρατηγήματος.

Ἐν ***VI, 4, 8: τὸν δὲ ἕτερον*** (δηλ. ἀνδριάντα), ***ὅτῳ μηδέν ἐστιν ἐπίγραμμα, μνημονεύουσιν*** ὡς ***Ἀριστοτέλης ἐστὶν ὁ ἐκ τῶν Θρᾳκίων Σταγείρων κ.λ.π.***

Οὐδεὶς δύναται βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ πατρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους ἔκειτο ἐν τῇ κυρίως Θρᾴκῃ.

Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐκ τοῦ χωρίου τῶν Φωκικῶν ***X,11,5: Ποτιδαιατῶν δὲ τῶν ἐν Θρᾴκῃ καὶ Συρακουσίων, τῶν μέν ἐστιν ὁ θησαυρὸς ἀπὸ τοῦ Ἀττικοῦ τοῦ μεγάλου πταίσματος, Ποτιδαιᾶται δὲ εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν θεὸν ἐποίησαν***, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ τινὶ ἡ σκέψις νὰ ἀναζητήσῃ ἄλλην Ποτίδαιαν ἐν Θρᾴκῃ.

Τὸ ἐν ***Ι,25,2: πρὸς δὲ τῷ τείχει τῷ νοτίῳ γιγάντων, οἳ περὶ Θρᾴκην ποτὲ καὶ τὸν ἰσθμὸν τῆς Παλλήνης ᾤκησαν, τούτων τὸν λεγόμενον πόλεμον καὶ μάχην πρὸς Ἀμαζόνας Ἀθηναίων*** κ.λ.π. δὲν φαίνεται νὰ νοῇ ἄλλην τινὰ Παλλήνην παρὰ τὴν Μακεδονικήν. Πρβ. καὶ ***VIII***, 291: ***λέγουσι δὲ οἱ Ἀρκάδες τὴν λεγομένην γιγάντων μάχην καὶ θεῶν ἐνταῦθα καὶ οὐκ ἐν τῇ Θρᾳκίᾳ γενέσθαι Παλλήνῃ καὶ θύουσιν ἀστραπαῖς αὐτόθι καὶ θυέλλαις τε καὶ βρονταῖς.*** Πρβ. περὶ τῆς παραδόσεως Frazer Pausanias IV, 314 ἑ. καὶ Hitzig-Blümner II! 1, 215. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ Παλλήνη ἐκαλεῖτο καὶ ***Φλέγρα.*** Πρβ. καὶ Ἡγήσιππον τὸν Μηκυβερναῖον παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαν-

τίῳ ἐν λ. «***Παλλήνη δ' ἐστὶ χερρόνησος τρίγωνος τὴν βάσιν ἔχουσα πρὸς μεσημβρίαν ἐστραμμένην· ἐκαλεῖτο δὲ Φλέγρα τὸ παλαιὸν καὶ ᾠκεῖτο ὑπὸ τῶν Γιγάντων· καὶ ἡ τῶν θεῶν καὶ τῶν Γιγάντων μάχη ἐνταῦθα μυθεύεται γενέσθαι***» κ.ἄ. Πρβ. νῦν περὶ πάντων τῶν εἰς τοὺς Γίγαντας ἀναφερομένων Waser ἐν Pauly RE [2] Supplem. III (1918), 66-759. 1305 ἑ.

Κατὰ πάντα ταῦτα ἡ ἔκφρασις τοῦ Παυσανίου ***Θρᾴκη, Θρᾳκία, ἐν Θρᾴκῃ***, περὶ τῆς Μένδης προκειμένου δὲν δύναται νὰ παρασύρῃ ἡμᾶς εἰς ἄλλην τοπογραφικὴν ἑρμηνείαν παρ' ἐκείνην, ἣν πράγματι ἔχει καὶ ἣν ἀνωτέρω ἐξηκριβώσαμεν.

Ὑπολείπεται νῦν νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Παυσανίου παρουσία τῆς Αἴνου, ἥτις ἀναμφισβητήτως οὐχὶ ὀλίγον συνετέλεσεν, ὥστε ἡ Μένδη νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν κυρίως Θρᾴκην.

Ἤδη ὁ παλαιὸς Palmerius, ὡς εἶπον, προσκρούσας εἰς τὴν μνείαν τῆς Αἴνου, εἶχε διορθώσει ***πρὸς Σάνῃ*** μετά τινος δισταγμοῦ δηλουμένου δι' ἐρωτηματικοῦ. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ ἄνευ διορθώσεως τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῇ Παλλήνῃ Μένδην. Ἡ ἀναφερομένη Αἶνος δὲν εἶναι, νομίζω, ἡ ἐν τῇ κυρίως Θρᾴκῃ γνωστοτάτη πόλις, ἀλλ' ἡ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ ἐπίσης γνωστὴ πόλις ***Αἴνεια***, ἥτις κατὰ τὸν μυθογράφον Κόνωνα, ὡς εἴδομεν, «***παρενεγκόντος τοῦ ὀνόματος ἐκλήθη ὕστερον Αἶνος***».

Ἐὰν δ' ὅμως, ἀποδεδειγμένου πλέον ὄντος ὅτι περὶ τῆς ἐν τῇ Παλλήνῃ Μένδης πρόκειται, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ τις διόρθωσις, ὥστε νὰ μὴ προσκρούῃ τις εἰς τὴν παρουσίαν τῆς Αἴνου, τότε ἁπλουστάτη τοῦ κειμένου μεταβολὴ ἀποκαθιστᾷ τὴν κατὰ τὴν γνώμην τινῶν ἐλλείπουσαν ὁμαλότητα. Ἀρκεῖ δὲ πρὸς τοῦτο ἀντὶ ***πρὸς Αἴνῳ*** νὰ γράψωμεν ***πρὸς Αἰνείᾳ*** Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω ὅτι καὶ ἡ διόρθωσις αὕτη δέν μοι φαίνεται ἀναγκαία. Τοὐναντίον μάλιστα νομίζω ὅτι τό τε χωρίον τοῦ Κόνωνος καὶ τὸ χωρίον τοῦ Παυσανίου στηρίζουσιν ἄλληλα ἱκανῶς, ὥστε μήτε ἐκεῖ νὰ ὑποθέσωμεν σύγχυσιν Αἴνου καὶ Αἰνείας, μήτε παρὰ τῷ Παυσανίᾳ νὰ διορθώσωμεν τὴν Αἶνον εἰς Αἴνειαν. Μία ἄρα μόνη Μένδη ὑπῆρξεν, ἡ ἐπὶ τῆς Παλλήνης Ἐρετρικὴ ἀποικία, ἐν ταύτῃ δὲ ἐγεννήθη καὶ ὁ Παιώνιος. Ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πατρίδι αὐτοῦ θὰ εἶχεν ἤδη καλλιτεχνικὴν παρόρμησιν ὁ Παιώνιος δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ βέβαιον ἀποβλέπων εἰς τὰ καλλιτεχνικώτατα τῆς πόλεως νομίσματα καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπὸ τῆς Ἐρετρίας καταγωγὴν αὐτῆς, ἔνθα κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἡ τέχνη ἐπιμελῶς ἐθεραπεύετο. Ἡ σχέσις δὲ αὕτη τῆς Μένδης καὶ τῆς Ἐρετρίας καθιστᾷ πιθανωτάτην τὴν συχνὴν μεταξὺ ἀποικίας καὶ μητροπόλεως ἐπικοινωνίαν, διὰ τῆς ὁδοῦ δὲ ταύτης φαίνεται ὅτι ὁ Παιώνιος ἔφθασε καὶ εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνεπτύχθη ἐν τῷ ὑπερόχῳ ἐκείνῳ καλλιτεχνικῷ περιβάλλοντι. Ἐν Ἐρετρίᾳ βεβαίως εἶδεν ὁ Παιώνιος τὰ λαμπρὰ ἀρχαϊκὰ ἔργα τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος τὰ κοσμοῦντα σήμερον τὸ Μουσεῖον τῆς Χαλκίδος, παρὰ ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα ἴσως ἔξοχα πλαστικὰ καὶ κεραμεικὰ ἔργα, ὅσα τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα ἀξιόλογα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα ἐπιτρέπουσι νὰ εἰκάσωμεν μετὰ μεγίστης πιθανότητος. Ἐν Ἐρετρίᾳ ἀσφαλῶς παρὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα ἐγνώρισεν ὁ Παιώνιος τὸν καλλιτεχνικὸν ἐκεῖνον ἰωνισμόν, ὅστις εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς Ἀττικῆς τέχνης, ἐν τέλει δὲ κατέληξεν εἰς τὴν πλήρη ταύτισιν πρὸς ἐκείνην, ἥτις δὲν ἦτο καὶ αὐτὴ εἰμὴ συγκεκραμένος ἰωνισμός.

Αἱ ποικίλαι θεωρίαι, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν ἑκάστοτε περὶ τῆς τέχνης τοῦ Παιω-

νίου οὐχὶ ἀπὸ μόνης τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ Νίκης καὶ τῶν ἐναετίων (Körte Jahrbuch (31) 1916, 276) P. Johansen Arch. Anzeiger 1923/4, 153 ἐν σχέσει πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Schrader καινοτομούμενα) ὁρμώμεναι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἐσφαλμένης ἐκδοχῆς περὶ τῆς δευτέρας Μένδης καὶ τῆς ἐκ τῆς Μικρασιατικῆς Ἰωνίας καταγωγῆς τῶν κατοίκων αὐτῆς, εἶναι ἀνάγκη νὰ δοκιμασθῶσι ἄνευ τῆς προϋποθέσεως ταύτης, ἥτις δὲν εἶναι πλέον δυνατή. Ὁ Παιώνιος παρεστάθη ἔχων πολλῷ πλείονα Ἰωνικὰ στοιχεῖα ἢ ὅσα πράγματι ἔχει ἢ μᾶλλον ἐγένετο προσπάθεια νὰ ἑρμηνευθῶσιν ὡς ἀποκλειστικῶς Ἰωνικὰ στοιχεῖα, ὅσα φαίνονται μᾶλλον ἀτομικὰ τοῦ καλλιτέχνου χαρακτηριστικὰ καὶ κατορθώματα. Παρεστάθη ὡς ἐργασθεὶς ἐν Κυζίκῳ, ἵνα ἑρμηνευθῇ ὁ ὑποτιθέμενος Μικρασιατικὸς ἰωνισμὸς αὐτοῦ τε καὶ τῆς ἀνυπάρκτου δευτέρας Μένδης. Ὀρθὰς τεχνοτροπικὰς παρατηρήσεις ποιεῖται ὁ W. Klein Jahrbuch (33) 1918 27 ἑ.

Ὁ Παιώνιος κινεῖται καὶ δρᾷ καλλιτεχνικῶς ἐντὸς τοῦ Ἀττικοῦ κύκλου ἔχων ἀναμφισβητήτως ἰδίαν ὀντότητα καὶ ἐκπεφρασμένον ἀτομικὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτῆρα [1].

Γεώργιος Π. Οἰκονόμος

1 Περὶ τῆς τέχνης τῶν ἐν τῷ Ὀλυμπιακῷ ναῷ τοῦ Διὸς γλυπτῶν ποικιλώταται, ὡς γνωστόν, ἐξηνέχθησαν μέχρι τοῦδε γνῶμαι 1) Τοὺς χαρακτῆρας ***βορειοελληνικῆς*** τεχνοτροπίας ἀνεγνώρισεν ἐν αὐτοῖς πρῶτος ὁ Brunn ἐν διεξοδικαῖς περὶ τοῦ θέματος μελέταις (1876-1878· νῦν Kleine Schriften II, 184 ἑ. 201 ἑ. 217 ἑ.).

2) ***Ἀργειοσικυώνιον*** σχολὴν διαβλέπει ὁ Treu (Arch. Ztg. 1882,78), ὁ K Lange (Ath. Mitt. 1882,87), ὁ Studniczka (Röm. Mitt. 1887, 53, 102. Athen. Mitt XII 375), ὁ Hauser (Furtwängler-Reichhold Gr. Vasenmal. 116,9).

3) ***Δυτικὴν Ἑλληνικὴν*** ἤτοι Σικελιωτικὴν σχολὴν εἰκάζει ὁ Kekule (Arch. Ztg 1883.240).

4) ***Παρίαν*** σχολὴν διαγινώσκει ὁ Furtwängler (Archaeol. Studien Brunn dargebracht 1893 σ. 67).

5) ***Ἠλειακὴν*** σχολὴν δέχεται ὁ Overbeck Gesch. der gr. Plastik I^4, 330.

Περὶ τὰς γνώμας ταύτας κυκλεῖται μέχρι σήμερον ἡ περὶ τὰ Ὀλυμπιακὰ γλυπτὰ ἀσχολουμένη μελέτη· πρβλ. καὶ Collignon Histoire de la sculpt. I, 456.460 ἑ. — Ὁ Klein Gesch griech. Kunst I, 469 θεωρεῖ μᾶλλον Ἠλειακὴν τὴν σχολήν, ἀλλ' ἐν σ. 471 σαφέστερον ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ἢ ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν Ἀττικὸν κύκλον, ἐργαζόμενος δὲ παρὰ τὸν Κρίτιον καὶ τὸν Νησιώτην καὶ ἄλλους ἐκπροσωπεῖ ἰδίαν καλλιτεχνικὴν κατεύθυνσιν ἢ ὅτι ἐκπροσωπεῖ οὗτος σχολήν, ἥτις τελεῖ ὑπὸ τὴν κυριαρχοῦσαν ἐπίδρασιν τῆς Ἀττικῆς τέχνης.

Ὁ Picard La sculpt. antique 362 συντάσσεται πρὸς τὴν γνώμην 2· ὡς πρὸς τὴν βιβλιογραφίαν πρβ. Picard αὐτ. σ. 366 Deonna L'archéologie I, 347 ἀρ. 3 (346 ἑ.). W. Vollgraff [Mélanges Holleaux σ. 301].

Τολμηρότατος βεβαίως εἶναι μεταξὺ τῶν νεωτάτων ὁ Schrader ἐν τῷ περιβοήτῳ αὐτοῦ ἔργῳ Phidias ἀπονέμων τῷ Παιωνίῳ πολλῷ πλείονα ἔργα ἢ ὅσα οὗτος ὄντως ἐποίησεν ἢ ὅσα εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ.

Ὁ Studniczka Abhandl. sächs. Akad. XXXVII 1923 καθορίζων πειστικῶς τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τῆς Ὀλυμπίας (πρβ. Pfuhl Philol. Wochenschr. 1923, 962), ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς τεχνοτροπίας τῶν γλυπτῶν ἐπιμένει εἰς τὴν ἐκ τῆς Πελοποννησιακῆς τέχνης προέλευσιν αὐτῶν.

Καὶ ὁ Buschor (R Hamann—E Buschor Die Skulpturen des Zeustempels zu Olympia 1924) ἐν τῇ ὡραίᾳ ἀναλύσει τῶν γλυπτῶν τοῦ ναοῦ τοῦ Διός, καίπερ ἀνευρίσκων πλείστας ἀναλογίας ἐν τῇ Ἀττικῇ ἀγγειογραφίᾳ, φαίνεται μᾶλλον προσκείμενος τῇ γνώμῃ τῆς Πελοποννησιακῆς προελεύσεως.

Μετὰ μείζονος περισκέψεως καὶ ἀσφαλεστέρας κρίσεως ἐκφράζεται νεωστὶ ὁ Pfuhl ἐν τῷ μνημειώδει ἔργῳ Malerei und Zeichnung der Griechen II 519 § 556.

Γεγονὸς παρὰ πάντα ταῦτα εἶναι ὅτι ὁ ῥυθμὸς τῶν Ὀλυμπιακῶν γλυπτῶν δὲν δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ ἄνευ τῆς προϋποθέσεως τοῦ μεγάλου Ἀττικοῦ καλλιτεχνικοῦ ῥεύματος. Ἡ μέθοδος πρὸς τούτοις τῆς ἀθετήσεως τῶν παρὰ Παυσανίᾳ ἀπαντωσῶν εἰδήσεων περὶ τῶν τεχνιτῶν τῶν ἐναετίων τῆς Ὀλυμπίας ὡς ἀσυμβιβάστων πρὸς τὰ πράγματα. εἶναι τοὐλάχιστον ἐπισφαλής, ἔχει δὲ πάντως ἀνάγκην τροποποιήσεως.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Koerte Jahrbuch, ἔνθ' ἀνωτέρω, ὅτι τὰς πληροφορίας ταύτας τοῦ Παυσανίου εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ λάβωμεν ὥς τι δεδομένον εἶναι ὀρθοτάτη, ἡ δὲ ἀθέτησις αὐτῶν, ἐν ᾧ χρόνῳ δὲν εἴμεθα ἀκόμη ἐπαρκῶς πεφωτισμένοι περὶ ποικίλων ζητημάτων τῶν καλλιτεχνικῶν χαρακτήρων ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῶν τε σχολῶν καθόλου καὶ τῶν ἐπὶ μέρους καλλιτεχνῶν ὡς ἀτόμων, δὲν εἶναι ἡ ἀσφαλεστέρα ὁδὸς πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ὀρθῆς λύσεως. Οὐχὶ δὲ ὀλίγον συντελεῖ ἐνίοτε εἰς ἐσφαλμένην κατεύθυνσιν καὶ ἡ τάσις πρὸς ἑρμηνείαν τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων δι' ἀναγωγῆς μερικῶν καὶ ἀτομικῶν φαινομένων εἰς γενικοὺς καλλιτεχνικοὺς τύπους μακρὰν πάσης προσωπικότητος καὶ ἀτομικότητος καὶ κατ' ἀκολουθίαν μακρὰν τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος. Ἐπίσης δυσχεραίνει τὴν ἑρμηνείαν καὶ ἡ στενὴ ἀντίληψις περὶ τῆς ἱκανότητος τῶν καλλιτεχνῶν, ὅπως ἐργάζωνται μετὰ μείζονος ποικιλίας ἔν τε τῇ ἐκφράσει καὶ ἐν τῇ ἐπιλογῇ τῶν θεμάτων ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ τεχνοτροπικοῦ συνόλου τῆς περιόδου αὐτῶν. Ἡ ἀτελὴς ἡμῶν γνῶσις περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς καὶ περὶ τῆς ποικιλίας τῆς διατυπώσεως πάντων τῶν ἔργων καλλιτέχνου τινὸς ἢ καὶ σχολῆς τινος δὲν παρέχει ἡμῖν τὸ δικαίωμα τῆς εἰσβιάσεως μονοτονίας καὶ καλλιτεχνικῆς πτωχείας εἰς τὸ ὅλον αὐτοῦ ἢ τῆς σχολῆς ἔργον.

29 1 26

Ο ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΟΥ 421/0

ΥΠΟ ALLEN BROWN WEST ΚΑΙ BENJAMIN D. MERITT·

Ὁ φορολογικὸς κατάλογος τοῦ 421/0, εἰ καὶ διεσώθησαν αὐτοῦ τρία [1] μόνον τεμάχια, εἶναι ἐκ τῶν μάλιστα ἐνδιαφερόντων νεωτέρων φορολογικῶν καταλόγων, διότι ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν, ὅτι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν καλουμένων Ἀττικῶν φορολογικῶν καταλόγων συνετάχθη ἐν ἔτει 454/3. Προσέτι δέ, ἐπειδὴ εἶναι ὁ μόνος μετὰ τὸ 425 κεχρονολογημένος κατάλογος, ἐξαιρουμένου δὲ τοῦ καταλόγου τοῦ 430/29, [2] ὁ μόνος ἐκ τῆς περιόδου τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅστις δύναται νὰ χρονολογηθῇ ἀκριβῶς, εἶναι ἐνδιαφέρων ὡς ἓν τῶν σημείων ξηρᾶς ἐν τῷ ἀκαθορίστῳ πελάγει τῶν τεμαχίων τῶν φορολογικῶν καταλόγων καὶ ἑκάστη λεπτομέρεια τῆς συνθέσεως αὐτοῦ κτᾶται ἰδιαιτέραν σημασίαν ὡς τι ἐφικτὸν κριτήριον πρὸς χρονολόγησιν ἄλλων τεμαχίων.

Σκοπὸς ἡμῶν ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ εἶναι νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ πλάτος τοῦ λίθου, τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ πλάτος τῶν στηλῶν, τὴν τάξιν, καθ᾿ ἣν τὰ φορολογικὰ διαμερίσματα ἦσαν γεγραμμένα καὶ τὸ συνολικὸν μῆκος τοῦ φορολογικοῦ καταλόγου.

Ἵνα προσδιορίσωμεν τὸ πλάτος τοῦ λίθου ὀφείλομεν πρῶτον νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν ἑνὸς τοὐλάχιστον στίχου τοῦ εἰσαγωγικοῦ κειμένου, διότι τοῦτο εἶναι στοιχηδὸν γεγραμμένον, ἐξαιρουμένου τοῦ τέλους τῶν στίχων, ἔνθα αἱ λέξεις εἶναι διῃρημέναι κατὰ συλλαβάς, ἐὰν ὄντως εἶναι διῃρημέναι. Ἐὰν προσδιορίσωμεν λοιπὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν γραμμάτων τῶν ἐλλειπόντων ἐκ τῆς ἀρχῆς ἑνὸς στίχου, τὸ πλάτος τοῦ λίθου δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εὐκόλως.

Ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ τοῦ εἰσαγωγικοῦ κειμένου, τὸ μόνον ἀβέβαιον στοιχεῖον εἶναι ἡ ὀρθογραφία τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως, ***Μενεκλε̃ς*** ἢ ***Μενεκλέες,*** τοῦ προτέρου ἀποτελοῦντος τὴν ἐπίσημον ὀρθογραφίαν ἔν τινι ἐπιγραφῇ, ἥτις βοηθεῖ, ὅπως ἀναπληρώσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως, τοῦ δὲ δευτέρου ὄντος τοῦ ὑπὸ τοῦ Wilhelm ἀποκατασταθέντος τύπου, τοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Hiller von Gaertringen γενομένου ἀποδεκτοῦ ὡς τῆς πραγματικῆς ἀναγνώσεως τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς [3].

Ἡ ὀρθογραφία τοῦ Wilhelm ἔχει ἀνάγκην μιᾶς λέξεως πρὸς ἐπεξήγησιν. Τὸ ἐπὶ πλέον ***ε*** ψιλὸν παρενεβλήθη, ἵνα καταστῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων τοῦ πρώτου στίχου ἀνάλογος πρὸς τὴν προτεινομένην διόρθωσιν τοῦ ἕκτου. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὸ ***ε*** ψιλὸν ἑνὸς στίχου, ὀφείλομεν συγχρόνως νὰ ἀναθεωρήσωμεν τὴν διόρθωσιν τοῦ ἄλλου, ὥστε νὰ λείψῃ ἐξ αὐτοῦ ἓν γράμμα. Δὲν δυνάμεθα δ᾿ ὅμως νὰ ἀλλάξωμεν τὰς προταθείσας ἀνα-

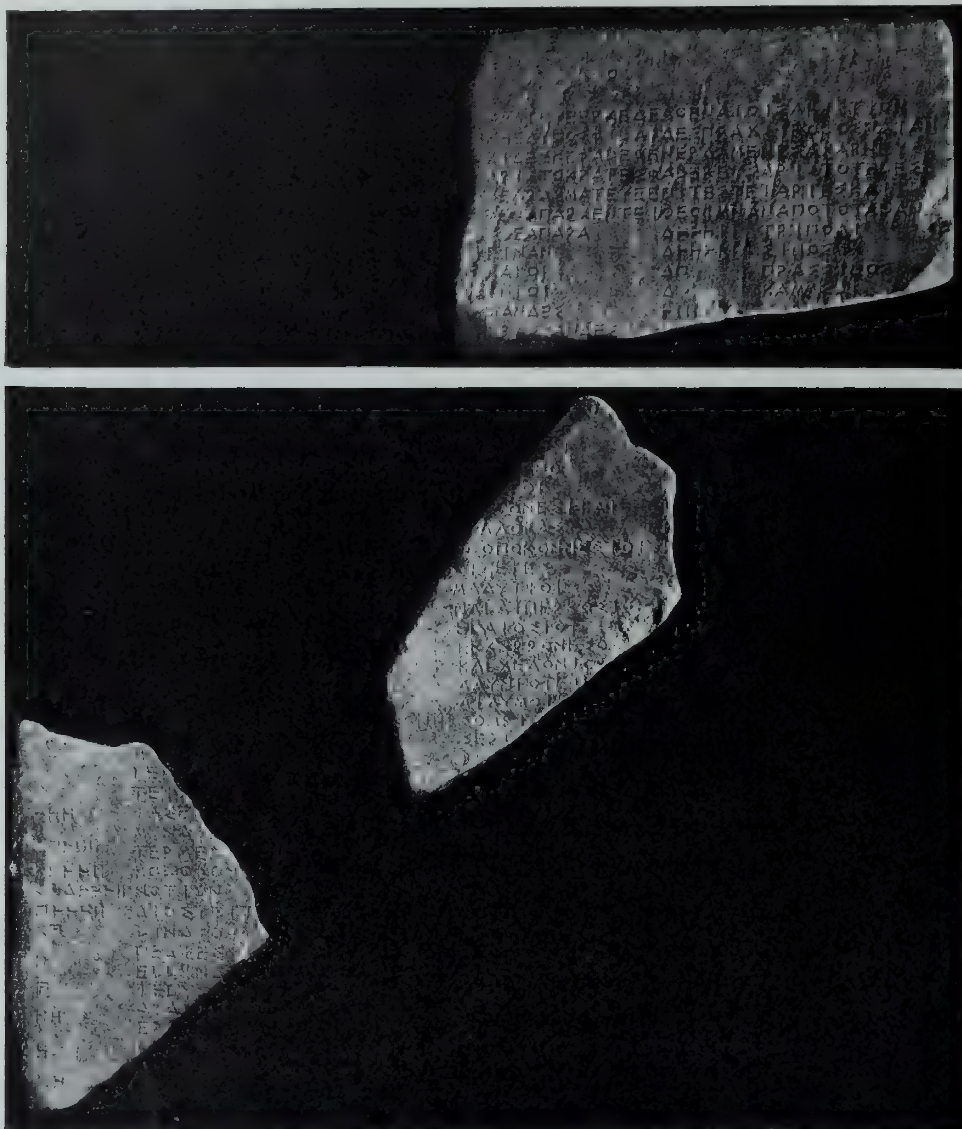
1 IG. I^2, 220. Ἰδὲ Wilhelm, Anz. Ak. Wien. 1909, σ. 50.

2 IG I^2, 216. Διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης, ἰδὲ A.J.A., 1925, 440-444.

3 Wilhelm, Anz. Ak. Wien. 1922, 44—47; IG. I^2 220. Ὀνόματα λήγοντα εἰς — *κλε̃ς* γράφονται πολὺ σπανίως μετὰ δύο ε ψιλῶν. Συμβαίνει ἔν τινι ψηφίσματι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, IG. I^2, 82, νὰ εὑρίσκωνται καὶ οἱ δύο τύποι ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον· ἀλλ᾿ ἡ χρῆσις τοῦ διπλοῦ ε ψιλοῦ ἐν τῇ ὀνομαστικῇ ἐν Ἀττικαῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἀπαντᾷ ἑξάκις μόνον, καθόσον γνωρίζομεν, ἐνῷ ἡ τοῦ ἁπλοῦ ε ψιλοῦ παρουσιάζεται πλέον ἢ ἑκατοντάκις ἐν τῇ τάξει ταύτῃ τῶν ὀνομάτων.

γνώσεις, διότι φαίνονται λογικῶς ἀσφαλεῖς [1]. Μόνον ἐὰν ἀπορρίψωμεν τὴν μὴ ἀπαραίτητον ἐκδοχήν, ὅτι ὁ ἕκτος στίχος τοῦ εἰσαγωγικοῦ κειμένου ἤρχετο διὰ τοῦ ἄλφα τοῦ **τρι[ακοστε̃ς]**, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀπαλλαγῶμεν τοῦ δευτέρου **ε** ψιλοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ γραμματέως.

Ἀληθῶς εἰπεῖν, ὑπάρχει περισσὸς χῶρος διὰ τὸ μετατοπισθὲν ἄλφα ἐν τέλει τοῦ

1. Φορολογικὸς κατάλογος IG I² 220.

πέμπτου στίχου, ἔνθα ὁ λίθος εἶναι τεθραυσμένος. Προσέτι δὲ ἴχνος τι ἐκ τῆς ἄνω γωνίας τοῦ γράμματος φαίνεται ἀκόμη διατηρούμενον.

Ὅτι ὁ χαράκτης δὲν ἐδυσκολεύετο νὰ συνεχίσῃ τοὺς στίχους αὐτοῦ πρὸς τὸ τέλος τοῦ λίθου, εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ κάτωθεν στίχου, ὅστις συνεπληρώθη οὐχὶ ὀρθῶς.

1 Ἡ ὑπὸ τοῦ Bannier Berl. philol. W. 1917, 1345 προταθεῖσα γραφὴ εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον βραχεῖα διὰ τὸν στίχον, νῦν ὅτε καθωρίσθη, ὅτι τὸ ὄνομα Μενεκλῆς πρέπει νὰ διορθωθῇ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ.

Τὸ εἰσαγωγικὸν κείμενον περατοῦται μετὰ τῆς λέξεως ***ταλάν[το]***, ἥτις πᾶσα πλὴν τῆς τελευταίας συλλαβῆς εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ λίθου. Οἱ ἐκδόται ἐξώρισαν τὸ μέρος τοῦτο τῆς λέξεως εἰς τὸν ἑπόμενον στίχον, μὴ λαβόντες ὑπ' ὄψιν, πρῶτον ὅτι ὑπῆρχε χῶρος διὰ δύο γράμματα ἐν τέλει ἀκριβῶς τοῦ ἕκτου στίχου, καὶ δεύτερον, ὅτι ὀνόματα, οὐχὶ κείμενον, κατεῖχον τὸν ἑπόμενον στίχον, ὅπως εὐκόλως δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ὑπάρχει κενὸς στίχος ὑπεράνω τῶν στηλῶν τῶν ὀνομάτων, ὅπως θὰ ἀνεμένομεν, ἐὰν μέρος τοῦ κειμένου ἐφαίνετο ἐν τῷ ἑβδόμῳ στίχῳ. Μᾶλλον δὲ ἐν τῇ μεταγραφῇ τοῦ Corpus λαμβάνεται ὡς δεδομένον, ἐσφαλμένως βεβαίως, ὅτι ὑπῆρχε εἷς ἀνεπίγραφος στίχος μεταξὺ τοῦ κειμένου καὶ τῶν δύο τελευταίων στηλῶν τῶν ὀνομάτων. Ἀφοῦ ὁ στίχος οὗτος δὲν ἦτο κενός, ὀφείλομεν νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν συλλαβὴν-***το*** ἐν τέλει τοῦ ἕκτου στίχου καταλείποντες τὸν στίχον 7 ἐλεύθερον διὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ καταλόγου καὶ διὰ τὰ ὀνόματα, ἅτινα πράγματι φαίνονται ἐκεῖ ἐν ταῖς δύο τελευταίαις στήλαις.

Οὕτω οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ κειμένου ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλους, διότι ἔρχονται λίαν ἐγγὺς πρὸς τὴν ἀκμὴν τοῦ λίθου. Οὐδὲν ἄρα κωλύει νῦν ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὀρθὴν γραφὴν διὰ τὸ ὄνομα ***Μενεκλε̃ς***. Γούτου δὲ καθορισθέντος γινώσκομεν, ὅτι ἐλλείπουσι τριάκοντα ἓν γράμματα ἐκ τοῦ πρώτου στίχου πρὸς τὰ ἀριστερά. Νῦν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ πλάτος τοῦ λίθου.

Μετρούμενα ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ τριάκοντα ἓν γράμματα καταλαμβάνουσι διάστημα 0,330 μ. Ἵνα φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος τοῦ λίθου πρὸς ἀριστερὰ ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν ἀρκετὸν περιθώριον· ἀφοῦ δὲ τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία τῆς πρώτης στήλης ἐν τῷ τεμαχίῳ c ἀπέχουσι τοῦ πρὸς ἀριστερὰ τέλους 0.010 μ., δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ γράμματα τοῦ κειμένου εἶχον τὴν αὐτὴν πρὸς τὰ ὀπίσω θέσιν. Ὅθεν τὸ ἐλλεῖπον μέρος ἦτο μήκους 0,340 μ.

Ἀφοῦ δὲ τὸ σῳζόμενον μέρος τοῦ πρώτου στίχου τοῦ κειμένου ἔχει μῆκος 0,360 μ. (ἐκ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ πρώτου γράμματος μέχρι τοῦ δεξιοῦ ἄκρου τοῦ λίθου) τὸ ὁλικὸν πλάτος τοῦ λίθου ἦτο 0.700 μ., 020 μ. περίπου ὀλιγώτερον τοῦ IG I², 218 καὶ περὶ τὰ 0.12 μ. ὀλιγώτερον τοῦ IG I², 216, αἵτινες εἶναι ἀμφότεραι τρίστηλοι ἐπιγραφαί.

Γινώσκοντες τὸ πλάτος τοῦ λίθου δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν στηλῶν, τὸν ὁποῖον οὗτος περιεῖχε, διότι ἔχομεν δεδομένα, ἵνα καθορίσωμεν ἀκριβῶς τὸ πλάτος τοὐλάχιστον δύο στηλῶν. Ἐν τῷ τεμαχίῳ a μετροῦντες τὴν τελευταίαν στήλην, εὑρίσκομεν μῆκος 0.214 μ. συμπεριλαμβανομένου καὶ διαστήματος 0.075 μ. κατεχομένου ὑπὸ ἀριθμητικῶν ψηφίων.

Ἐν τῇ προτελευταίᾳ στήλῃ τὰ ὀνόματα, εἴτε ἀπὸ τοῦ ***Ἐλαιέα παρὰ*** εἴτε ἀπὸ τοῦ ***[Κα]ύνιοι*** μέχρι τέλους τῆς στήλης μετρούμενα ἐν τῷ τεμαχίῳ a, κατεῖχον διάστημα 0.155 μ. Τὸ πλάτος τῆς στήλης τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ ὀνόματα ταῦτα δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἐκ τοῦ τεμαχίου b, ὅπερ ὀρθῶς ἔχει ἀποδοθῆ ὑπὸ τοῦ Corpus εἰς τὴν στήλην ταύτην. Εἰ καὶ τὸ περιθώριον τῆς ἀριθμητικῆς στήλης ἐλλείπει, ἡ διόρθωσις τῆς δεκάτης τῆς Σομβίας εἶναι βεβαία [𐅄Δ]ΓΗΙΙΙΙ [1]. Ἵνα δυνηθῶμεν νὰ κάμωμεν τὴν διόρθωσιν ταύτην ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν 0.076 μ. διὰ τὴν στήλην τῶν ἀριθμ. ψηφίων ἤτοι σχεδὸν τὸ αὐτὸ κατὰ τὸ πλάτος διάστημα πρὸς τὸ τηρούμενον διὰ τὰ ἀριθμη-

1 AJA. 1925. σ. 63.

τικὰ ψηφία ἐν τῇ τελευταίᾳ στήλῃ. Ἐκτὸς δὲ τούτου πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κανονικοῦ φόρου τῆς Μαδύτου, [ΔΔΔΗͰͰΙ][1], θὰ χρειασθῇ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς διάστημα [2]. Οὕτω δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ὁλικὸν πλάτος τῆς προτελευταίας στήλης εἶναι 0,231 μ.

Τὸ πλάτος τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων τῆς πρώτης στήλης μετρούμενον ἐν τῷ τετάρτῳ στίχῳ τοῦ τεμαχίου c εἶναι 0.084 μ. συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀνεπιγράφου περιθωρίου πρὸς ἀριστερά. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λίθος ἔχει θραυσθῇ οὕτως ὥστε τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς στήλης τῶν ὀνομάτων νὰ ἐλλείπῃ, δὲν εἶναι νῦν δυνατὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξεύρωμεν τὸ πλάτος αὐτοῦ διὰ πραγματικῆς μετρήσεως. Ὀφείλομεν ἄρα νὰ καταφύγωμεν εἰς ἀφαίρεσιν.

Προσθέτοντες 0.084 μ. (τὸ πλάτος τῆς πρώτης στήλης τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων), 0,231 μ. (τὸ πλάτος τῆς προτελευταίας στήλης) καὶ 0,214 μ. (τὸ πλάτος τῆς τελευταίας στήλης) καὶ ἀφαιροῦντες τὸ ὁλικὸν 0.529 μ ἀπὸ 0.700μ. ὅσον εἶναι τὸ πλάτος τοῦ λίθου, εὑρίσκομεν ὅτι εἶχεν ἀφεθῇ διὰ τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης στήλης καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν δευτέραν στήλην, ἐὰν ὑπῆρχον τέσσαρες στῆλαι ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, διάστημα 0.171 μ. Ἀλλὰ τὸ πλάτος τοῦτο προφανῶς ἀνεπαρκὲς διὰ πλήρη στήλην, εἶναι παντελῶς ἀνεπαρκὲς διά τε πλήρη στήλην καὶ τὰ ὀνόματα τῆς δευτέρας στήλης. Οὕτω δέ, ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι ἀκριβῶς ὅσον χρειάζεται διὰ τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης στήλης, ὀφείλομεν νὰ ἀποκλείσωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἐλλείπουσαν δευτέραν στήλην τῆς ἐπιγραφῆς. Ὁ κατάλογος ἡμῶν ἐν τούτῳ ὁμοιάζει πρὸς τὰς IG I², 216 καὶ 218 καὶ εἶναι ἐπιγραφὴ τρίστηλος, ὅπως ἄλλως τε ἠδυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἴσου πλάτους ἀλλὰ στενωτέρα τῶν ἄλλων.

Τὸ προσεχὲς ἡμῶν πρόβλημα εἶναι νὰ καθορίσωμεν τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν τεμαχίων ***b*** καὶ ***c***. Τὰ δύο ταῦτα τεμάχια εἶναι ὅμοια ἅτε ἔχοντα τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν ἀνεπεξέργαστον καὶ πάχος πανταχοῦ 0.130 μ. [3] Πρὸς τούτοις παρουσιάζουσι τὴν αὐτὴν γραμμὴν θραύσεως κατὰ τὸ κάτω ἄκρον· ἐπειδὴ δὲ γνωρίζομεν τὴν ἐν τῷ τεμαχίῳ ***b*** ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς στήλης τῶν ὀνομάτων μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ πέρατος τοῦ λίθου (0.084 μ. + 0.171 μ. + 0.076 μ. = 0.331 μ.), ὀφείλομεν ἁπλῶς νὰ τοποθετήσωμεν τὸ τεμάχιον ***b*** οὕτως ὥστε ἡ γραμμὴ τῆς θραύσεως ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τεμαχίοις νὰ εἶναι συνεχής, ἡ δὲ στήλη τῶν ὀνομάτων τοῦ τεμαχίου ***b*** νὰ εἶναι 0,331 μ. ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ἄκρου τοῦ τεμαχίου ***c*** Ὅταν τὰ τεμάχια τεθῶσιν οὕτω, τὸ ὄνομα ***Λέρος*** ἐν τῷ τεμαχίῳ ***c*** συμπίπτει ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ τῆς ἐπιγραφῆς μετὰ τοῦ ἀπεξεσμένου μέρους τοῦ κάτω πέρατος τοῦ τεμαχίου ***b***.

Ὀφείλομεν νῦν νὰ ἐξετάσωμεν τὸν κατάλογον, ἵνα ἀνεύρωμεν κατὰ τίνα τάξιν ἦσαν διατεταγμένα τὰ διαμερίσματα. Ἐν τῇ βάσει τῆς πρώτης στήλης ὑπῆρχον τοὐλάχιστον 19 Ἰωνικὰ ὀνόματα. Ἐν τῇ κορυφῇ τῆς δευτέρας στήλης εὑρίσκομεν τοὐλάχιστον πέντε ἀκόμη Ἰωνικὰ ὀνόματα. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς δευτέρας στήλης ἦτο ὁ κατάλογος τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἐν τῇ κορυφῇ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας στήλης εὑρίσκομεν Θρᾳκικὰ ὀνόματα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Θρᾳκικὴ ἐπικεφαλὶς δὲν παρουσιάζεται ἐν τῇ κορυφῇ τῆς τρίτης στήλης, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Θρᾳκικὸς κατάλογος ἤρχετο παρὰ τὴν βάσιν τῆς δευτέρας στήλης.

Ὀνόματα ἐκ τοῦ διαμερίσματος τῶν νήσων δὲν διεσώθησαν, ἀλλὰ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ ἀποκλεισμοῦ δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν ποῦ ἦσαν γεγραμμένα. Ὑποτεθείσθω πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι αἱ νῆσοι εἶχον καταγραφῇ ἐν τῷ μέσῳ τῆς δευτέρας στήλης καὶ ὅτι

1 Woodward, J.H.S. 1914, σ. 291 κέ.
2 Τὸ τεμάχιον c ἔχει περιθώριον διῆκον κατὰ μῆκος τοῦ χείλους τοῦ ὀπισθίου μέρους.

ἐχρειάζοντο 20 στίχους. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ὁ ἐλάχιστος, πράγματι δὲ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένωμεν πολὺ περισσοτέρους μετὰ τὴν ***ἀπόταξιν,*** ἥτις ἐχαρακτήριζε τὴν φορολογικὴν τάξιν τοῦ ἔτους 425-4 καὶ ἥτις εἶναι προφανὴς δι' ὅλα τὰ ἄλλα διαμερίσματα ἐν τῇ φορολογίᾳ τοῦ 421. Κατὰ ταῦτα ἡ στήλη θὰ ὤφειλε νὰ ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ στίχων Ἰωνικῶν ὀνομάτων, εἴκοσι στίχων διὰ τὸν κατάλογον τῶν νήσων, ὁλοκλήρου τοῦ καταλόγου τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁ ὁποῖος ὤφειλε νὰ καταλάβῃ τοὐλάχιστον 40 στίχους, καί τινων Θρᾳκικῶν ὀνομάτων κατὰ τὴν βάσιν. Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην αἱ στῆλαι περιέχουσι ἑβδομήκοντα στίχους τοὐλάχιστον· ἐπειδὴ δὲ τὰ διαμερίσματα τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Θρᾴκης καταλαμβάνουσι πλέον τῆς μιᾶς στήλης ἑκάτερον, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα στίχους τοὐλάχιστον δι' ἕκαστον τῶν διαμερισμάτων τούτων. Ἐν ἄλλαις λέξεσι ὁ Θρᾳκικὸς κατάλογος εἶναι κατὰ τριάκοντα στίχους περίπου μακρότερος ἢ ὅσος ὑπῆρξε πρὸ τοῦ πολέμου. Ἐὰν δὲ συγκρίνωμεν αὐτὸν πρὸς τοὺς βραχεῖς καταλόγους, τοὺς ὁποίους παρεδέχθημεν διὰ τὰ νησιωτικὰ καὶ τὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διαμερίσματα, εἶναι προφανὴς ἀμέσως ἡ ἔλλειψις συμμετρίας. Πρὸς τούτοις, ἐὰν ἐπεκτείνωμεν τοὺς καταλόγους τούτους, ὥστε νὰ ἀντιστοιχῶσιν κατ' ἔκτασιν, αὐξάνομεν ἁπλῶς τὴν ἀσυμφωνίαν. Κατὰ ταῦτα εἶναι προφανές, ὅτι ὁ κατάλογος τῶν νήσων δὲν εὑρίσκετο ἐν τῇ δευτέρᾳ στήλῃ.

Ὑποτεθείσθω νῦν ὅτι ὁ φορολογικὸς κατάλογος τοῦ 421 ὡμοίαζε πρὸς τὴν φορολογικὴν τάξιν τοῦ 425 ἀρχόμενος καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ διαμερίσματος τῶν νήσων. Τοιαύτη τις διάταξις θὰ εἶχεν ἁπλῶς ἀποτέλεσμα τὴν σμίκρυνσιν τοῦ Ἰωνικοῦ καταλόγου· καὶ θὰ ἠδυνάμεθα μὲν νὰ ἐπιμηκύνωμεν τὸν κατάλογον τοῦ Ἑλλησπόντου, θὰ ἦτο δ' ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐπιμηκύνωμεν ἐπίσης καὶ τὸν Θρᾳκικόν· ἀλλ' οὗτος εἶναι ἤδη δυσαναλόγως μακρός. Ὁ νησιωτικὸς ἄρα κατάλογος δὲν κατελάμβανε πιθανῶς θέσιν ἐν ἀρχῇ.

Ὑπολείπεται μία μόνη θέσις διὰ τοῦτον κατὰ τὸ ἔσχατον πέρας τῆς τελευταίας στήλης, ἔνθα πρὸς οὐδὲν προσκρούει. Ὅταν ἔχωμεν Ἰωνικὸν κατάλογον ἐξ 75 ἢ 80 στίχων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἄνευ δυσχερείας κατάλογον τοῦ Ἑλλησπόντου ἐκ 50 στίχων, Θρᾳκικὸν τοῦ αὐτοῦ περίπου μήκους καὶ νησιωτικὸν κατάλογον ἐκ 30 ὀνομάτων περίπου. Ἐκτὸς τούτου, ἐπιμηκυνομένων ἢ βραχυνομένων τῶν στηλῶν, θὰ μετεβάλλοντο ὅλα τὰ διαμερίσματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξ ἴσου. Ὅτι δὲ οὗτος ὁ a priori συλλογισμὸς ἡμῶν εἶναι ὀρθός, ἀποδεικνύει αὐτὸς ὁ λίθος, καθόσον ὑπάρχει κενὸν ἐν τῷ στίχῳ 24 τοῦ Corpus ἐν τῇ στήλῃ τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων, ὅπερ φαίνεται δεξιὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ τεμαχίου ***b***. Τὰ ἀριθμητικὰ ταῦτα ψηφία ἀνήκουσιν εἰς τὴν τρίτην στήλην τῆς ἐπιγραφῆς. Τὸ ἀριθμητικὸν τοῦ στίχ. 23 εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἐν τῇ αὐτῇ εὐθείᾳ μετὰ τοῦ ***[Ἀ]λοπεκοννέσιοι*** καὶ τὸ ἀριθμητικὸν τοῦ στίχου 25 εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ εὐθείᾳ μετὰ τοῦ ὀνόματος ***Μαδύτιοι*** τοῦ τεμαχίου ***b***. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἀριθμητικὸν ψηφίον τοῦ στίχου 23 τῆς τρίτης στήλης ἀνῆκεν εἰς ὄνομα καταλαμβάνον δύο στίχους θὰ εἶχε τεθῇ διχοτομηθὲν μεταξὺ τῶν στίχων 23 καὶ 24, οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὸν στίχον 23, ὅπως εἶναι νῦν. Ὑπάρχουσι δὲ τέσσαρα παραδείγματα τῆς

1 Ὅταν ἡ στήλη ἀναπαρασταθῇ, θὰ φανῇ ὅτι αἱ πλευραὶ τοῦ λίθου, καίπερ παράλληλοι δὲν εἶνε κάθετοι πρὸς τὴν κορυφήν. Ἡ δεξιὰ ἄνω γωνία τοῦ τεμαχίου a εἶναι ἀμβλεία οὕτως ὥστε ἡ πλευρὰ τοῦ λίθου ἀποκλίνει ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ δεξιοῦ πέρατος τῆς ἄνω πλευρᾶς ἀγομένης πρὸς αὐτὴν καθέτου κατὰ 0.004 μ. καθ' ἕκαστον διάστημα 0.250μ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι παράλληλοι πρὸς τὸ ἄνω πέρας τοῦ λίθου καὶ ἑπομένως οὐχὶ κάθετοι πρὸς τὰς πλευράς. Οὐχ' ἧττον ὅμως τὸ πλάτος τῆς στήλης εἶναι τὸ αὐτὸ δι' ἑκάστην στήλην ἀπὸ τῆς κορυφῆς μέχρι τῆς βάσεως. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀρχὴ ἑκάστου στίχου ἦτο τεθειμένη ὀλίγον ἔσω πρὸς δεξιὰ κάτωθεν τῆς ἀρχῆς τοῦ ὑπεράνω στίχου, οὕτως ὥστε ἡ ἀπόκλισις νὰ ἀνέρχηται εἰς 0.004 μ. ὁριζοντίως ἐν καθέτῳ διαστήματι 0.250 μ.

διατάξεως ταύτης τοῦ χώρου ἐν τῷ τεμαχίῳ *c*. Κατ᾽ ἀκολουθίαν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν ἀπουσίαν ἀριθμητικοῦ ψηφίου ἐν τῷ στίχῳ 24 τῆς τρίτης στήλης, διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἓν ὄνομα κατελάμβανε ἐκεῖ δύο στίχους· ἐπειδὴ δὲ δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ὄνομα εἰς τὸν στίχον 24, ὀφείλομεν νὰ ἀνεύρωμεν λέξιν τινά, μὴ ἀπαιτοῦσαν ἀριθμητικὸν ψηφίον, τοὐτέστι ἐπικεφαλίδα διαμερίσματος.

Ἡ μόνη δὲ ἐπικεφαλὶς διαμερίσματος, ἥτις εἶναι δυνατὴ ἐνταῦθα εἶναι ἡ τοῦ νησιωτικοῦ καταλόγου. Τοιουτοτρόπως τὰ πορίσματα ἡμῶν ἐνισχύονται, ἀποκαθιστῶμεν δὲ τὴν λ. **Νεσιοτικὸς** ἐν τῷ στίχῳ 24 τῆς τρίτης στήλης.

Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ διεκόπτετο κατὰ τὴν βάσιν τοῦ τεμαχίου *c*, θὰ ἔχωμεν 28 στίχους διὰ τὸ νησιωτικὸν διαμέρισμα, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε ἐνδεχομένως νὰ προσθέσωμεν στίχους τινὰς ἀκόμη ἵνα πλησιάσωμεν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν φορολογικὸν κατάλογον τοῦ 425/4, ἔνθα ὁ νησιωτικὸς κατάλογος κατελάμβανε 36 στίχους. Δεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐσυνεχίζετο ἐπὶ πέντε ἀκόμη στίχους κάτωθεν τοῦ τεμαχίου *c*.

Ἄμεσον νῦν ἡμῶν ἔργον εἶναι, ὅπως ὑπολογίσωμεν τὸ μῆκος τοῦ χάσματος μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου καὶ τῶν δύο κατωτέρων μερῶν τῆς ἐπιγραφῆς. Ἐὰν παραδεχθῶμεν αὐθαιρέτως πεντήκοντα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν αὔξησιν τῶν ὑποτελῶν ὡς ἀποτέλεσμα τῶν φορολογιῶν τοῦ 425/4 καὶ 421/0, ὀφείλομεν νὰ ἀναμένωμεν 60 περίπου Θρᾳκικὰ ὀνόματα καὶ τὸν αὐτὸν περίπου ἀριθμὸν διὰ τὸ διαμέρισμα τοῦ Ἑλλησπόντου. Θὰ εἴχομεν ἀνάγκην τοιουτοτρόπως 155 στίχων περίπου διὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους καταλόγους τῶν διαμερισμάτων· ἐπειδὴ δὲ κατὰ προσέγγισιν 10 στίχοι ἐν τῇ κορυφῇ τῆς δευτέρας στήλης κατελαμβάνοντο ὑπὸ Ἰωνικῶν ὀνομάτων θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν στήλας ἐξ 85 ἢ 90 στίχων, λαμβανομένου ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ὀνόματά τινα κατελάμβανον δύο στίχους. Ὁ Ἰωνικὸς κατάλογος κατὰ ταῦτα ὀφείλει νὰ καταλαμβάνῃ 100 στίχους. Οὗτοι δὲ εἶναι οἱ μέγιστοι δυνατοὶ ἀριθμοί· διότι ὁ οὕτω συντεθειμένος κατάλογος ἡμῶν θὰ ἦτο κατὰ πεντήκοντα περίπου στίχους μακρότερος παντὸς ἄλλου γνωστοῦ φορολογικοῦ καταλόγου. Ὅτι δ᾽ ὅμως οὗτος ἦτο ὁπωσδήποτε μακρὸς κατάλογος εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὀνομάτων παντὸς ἀντιπροσωπευομένου ἐν τοῖς σῳζομένοις τεμαχίοις διαμερίσματος, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς προπολεμικοῖς καταλόγοις. Τὸ νησιωτικὸν διαμέρισμα περιελάμβανε κατὰ τὴν σμικροτάτην αὐτοῦ ἔκτασιν πέντε περίπου ὑποτελεῖς περισσοτέρους ἢ ὅσους περιελάμβανε πρὸ τῆς ἀναδιοργανώσεως αὐτοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου. Οὐδὲ ἔχομεν συμπεριλάβει εἰς τὸν ὑπολογισμὸν ἡμῶν τὰ νησιωτικὰ ὀνόματα τὰ εὑρισκόμενα ἔν τινι παραρτήματι, γεγραμμένῳ ὄπισθεν τοῦ τεμαχίου a.

Ἐὰν ὑπῆρχον μόνον περὶ τοὺς 70 στίχ. ἐν μιᾷ στήλῃ, θὰ εἴχομεν 65 ἕως 70 ὀνόματα ἐν τῷ Ἰωνικῷ καταλόγῳ, καὶ διὰ τὰ τρία τελευταῖα διαμερίσματα θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο 130 περίπου στίχοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ νησιωτικὸς κατάλογος θὰ κατελάμβανε περὶ τοὺς 30. Θὰ εἴχομεν τοιουτοτρόπως δέκα στίχους περίπου διὰ τὸν Θρᾳκικὸν κατάλογον κατὰ τὴν βάσιν τῆς δευτέρας στήλης καὶ 40 περίπου στίχους ἐν τῇ κορυφῇ τῆς τρίτης στήλης. Πεντήκοντα στίχοι ἐν τῇ δευτέρᾳ στήλῃ ἀφέθησαν διὰ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐφ᾽ ὅσον λοιπὸν ἕκαστον διαμέρισμα θὰ ἐδείκνυε αὔξησιν τῶν πρὸ τοῦ πολέμου καταλόγων, ἡ αὔξησις δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ὅσον δικαιούμεθα νὰ ἀναμένωμεν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νέων καὶ τῶν διστίχων ὀνομάτων, παλαιῶν τε καὶ νέων.

Πέραν τούτου δυσκόλως δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν διὰ τῶν ὑπολογισμῶν ἡμῶν

Κατὰ τὴν συμπλήρωσιν ἄρα τοῦ λίθου, ὀφείλομεν νὰ ἀφήσωμεν χάσμα ἐξ 25 ἢ 30 στίχων ἐν τῇ δευτέρᾳ στήλῃ ἄνωθεν τοῦ τεμαχίου *b*. Ἀκριβέστεροι δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα, διότι ὁ λίθος δὲν εἶναι ἀκέραιος κάτω. Ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἐξηκολούθει περισσότερον ἢ στίχους τινὰς μόνον κάτωθεν τοῦ σῳζομένου πέρατος τοῦ τεμαχίου *c*.

Τὰ ἑπόμενα μικροτέρας σημασίας σημεῖα ὀφείλουσι νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐπιγραφῆς [1]. Ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ κειμένῳ, ἡ συμπλήρωσις ἡμῶν ἀπαιτεῖ 13, οὐχὶ 15 γράμματα μεταξὺ τοῦ ***ἐ]σαν*** καὶ ***ϑ]εν*** ἐν τῷ στίχῳ 3. Ἐν στίχ. 4 θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι 26, οὐχὶ 28, γράμματα μεταξὺ τοῦ ***—[ιεὺς*** καὶ ***—α]ρχίδες***. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου 5,31 οὐχὶ 33 γράμματα ἔχουσιν ἀπολεσθῇ. Ἐν τῷ στίχῳ 6, πρέπει νὰ συμπληρωθῶσι 31 γράμματα, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ***hoῖς***. Ὁ στίχος 8 ὀφείλει νὰ παραλειφθῇ, τὴν δὲ θέσιν αὐτοῦ ὀφείλουσι νὰ καταλάβωσι τό τε Ἰωνικὸν εἰσαγωγικὸν κείμενον καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ στίχου 9 τῆς δευτέρας καὶ τρίτης στήλης.

Ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία τῶν στίχων 22, 28, 31 καὶ 33 ὀφείλουσι νὰ τεθῶσι χαμηλότερον κατὰ ἥμισυν στίχον ἕκαστον οὕτως ὥστε νὰ καταλαμβάνωσι θέσιν μεσάζουσαν ἀπέναντι τῶν ἀντιστοιχούντων διστίχων ὀνομάτων. Τὰ ἀριθμητικὰ ψηφία τοῦ στίχου 37 ἀνήκουσιν εἰς τὸν στίχον 36.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ στήλῃ ὀφείλουσι νὰ σημειωθῶσι τὰ ἑπόμενα: Δύο στίχους ἄνωθεν τοῦ ***—οι*** τοῦ στίχου 18 εὑρίσκομεν ἓν ἰῶτα ἐν τῷ διαστήματι τοῦ ἑνδεκάτου γράμματος. Τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ συμπληρωθῇ ἐνταῦθα εἶναι εἴτε ***Ηαρπαγιανοί*** ἢ ***Λαμφσακενοί***. Ἐν τῷ στίχῳ 25, τὸ σημεῖον τοῦ ὀβολοῦ εἶναι ὀρθῶς τεθειμένον ὡς τελικὸν ψηφίον τοῦ [ΔΔΔ⊢⊢⊢]Ι, τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ συμπληρωθῇ ἐνταῦθα. Ἐν στίχῳ 26 ὑπάρχει ἀκριβῶς χῶρος διὰ Γ⊢⊢⊢ΙΙ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ κανονικὴ δεκάτη τοῦ ***Παλαιπερκόσιοι***. Ἐν τῷ 29ῳ δὲν δύνανται νὰ τεθῶσι πλείονα τῶν δύο ἀριθμητικῶν ψηφίων διὰ τὴν δεκάτην τῆς Καλχηδόνος. Ἐκ τοῦ φόρου τῶν ***Δαυνιοτειχιτῶν*** διεσώθη μία κατακόρυφος κεραία ἐν τῷ στίχῳ 30. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη εἶναι προφανῶς μέρος τι τοῦ Η καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει χῶρος μόνον δι' ἓν ψηφίον ἀριστερὰ αὐτοῦ συμπληροῦμεν [Η]Η μετὰ πολλῆς πιθανότητος. Ἐν IG. I [2], 218, ὁ φόρος ἦτο 266 $^2/_3$, δραχμαί, εἰ καὶ προηγουμένως ἐπλήρωνον μόνον 16 $^2/_3$ δραχμάς.

Ἐν στίχῳ 31 ὑπάρχει χῶρος διὰ δύο ἀριθμητικὰ ψηφία ἐν τῇ φορολογίᾳ τῶν ***Διδυμοτειχιτῶν***. Ἐπειδὴ δὲ ὁ φόρος αὐτῶν ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸ τοῦ 425-4 φορολογικῇ τάξει IG I [2], 218 ἦτο 16 $^2/_3$ δραχμαί, δὲν ἔχομεν τὰ μέσα νὰ εἴπωμεν τίς συμπλήρωσις ἁρμόζει ἐνταῦθα. Ἐν τῷ στίχῳ 33 ὁ λίθος παρέχει ***Σερι--***, ὅπερ δύναται νὰ συμπληρωθῇ εἰς ***Σερι[οτειχῖται]*** [2]. Ὁ φόρος αὐτῶν εἶναι ἄγνωστος, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ καταλαμβάνῃ πλέον τῶν τριῶν θέσεων. Ἐν τῷ στίχῳ 34 ***Βέσβικος*** [3] θὰ ἠδύνατο νὰ συμπληρωθῇ ἀντὶ τοῦ ***Βερύσιοι***. Δὲν ὑπάρχει λόγος ἵνα προτιμηθῇ τὸ ἓν τοῦ ἑτέρου.

(Ἡ ἡμετέρα μεταγραφὴ ἀκολουθεῖ ἀπὸ τῆς ἑπομένης σελίδος).

Allen Brown West.
Benjamin D. Meritt.

1 Ἐν τῇ μνείᾳ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στίχων ἀκολουθοῦμεν τῇ ἀριθμήσει τοῦ Corpus.

2 A. J. A. 1925. 63.

3 Περὶ τῆς ὀρθογραφίας πρβ. IG I[2]. 214. ***Βερύσιοι*** δὲν εὑρίσκεται ἐν φορολογικῷ καταλόγῳ μετὰ τὸ 446-5, IG I[2], 199, εἰ καὶ δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ἐν τῇ φορολογικῇ τάξει τοῦ 425-4. IG I[2], 63, στίχος 155.

ΜΕΤΑΓΡΑΦΗ IG I² 220

[Θ ε] ο ι

[᾿Επὶ τε̃ς βολε̃ς hε̃ι Μενεκλε̃ς πρõτος ἐγρ]αμμάτευε· ε̃ρχε δὲ ᾿Αθεναίοις ᾿Αριστίον

13

[hελλενοτομίαι ε̃σαν . . . . θ]εν, hεδύλος Φιλαίδες, Πραχσίβο[λ]ος Παιαν-

26

[ιεύς, ... α]ρχίδες Κεφαλε̃θεν, ᾿Εργαμένες ᾿Αχαρνεύς,

31

[. . . . .]ς, ᾿Αριστοκράτες Φαλερεύς, ᾿Αριστοτέλες

[- - - - hoῖς - - - - - - - - ε]ύς ἐγραμμάτευε· ἐπὶ τε̃ς τετάρτες καὶ τρια-

[κοστε̃ς ἀρχε̃ς τοῖς τριάκοντα ἀπέφενα]ν τὲν ἀπαρχὲν τε̃ι θεõι μνα̃ν ἀπὸ τõ ταλάν[το].

[᾿Ιονικός]	- - - -	*᾿Ελαιέα παρὰ*	Δ⊢⊢⊢ΙΙ	*Τριποαί*
- - - - - - - - - -		*[Μ]ύριναν*	Δ⊢⊢⊢ΙΙ	*Σίνος*
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Κυ]μαῖοι*	ΔΠ	*Πράσσιλος*
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Κα]ύνιοι*	Δ	*Καμακαί*
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Π]ασανδε̃ς*	⊢ΙΙΙ[Ι]	*Σαρ[ταῖοι]*
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Κα]ρβασυανδε̃ς*	Χ	- - - - - -
- - - - - - - - - -		*[πα]ρὰ Καῦ[νον]*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		- - - - - - - - - - -	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		(Χάσμα 5 τὸ πολὺ στίχων)	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -			- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		*[hελλεσπόντιος]*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -			- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		(Χάσμα 20-25 στίχων)	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		- - - - - - - - - -	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -	
περίπου - - - - - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*. . . . . ι*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*. . . . . . . οι*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*[. . . . . ε]νοί*	Η - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Σέστι]οι*	𐅄 - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Χερρ]ονεσῖται*	Η - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		*[ἀπ᾿] ᾿Αγορα̃ς*	𐅄	- - - - - -
- - - - - - - - - -	- - - -	*[Ἀ]λοπεκοννέσιοι*	𐅄	- - - - - -
- - - - - - - - - -	- - - -	*Σιγειε̃ς*		*[Νεσιοτικός]*
- - - - - - - - - -	[ΔΔΔ⊢⊢⊢]Ι	*Μαδύτιοι*	Η	- - - - - -
- - - - - - - - - -	- - - -	*Παλαιπερκόσιοι*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*᾿Ελαιόσιοι*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -		*ἐκ Χερρονέσο*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	- - - -	*Καλχεδόνιοι*	- - - - - - - - - -	
- - - - - - - - - -	[Η]Η	*Δαυνιοτειχ[ῖται]*	- - - - - - - - - -	

7 5 26

- - - - - - - - - -		- - - -	*Διδυμοτε[ιχῖται]*	- - - - - - - - - -
Η - - - - - -		[𐅄Δ]ΠͰ.ΙΙΙ	*Σόμβια*	- - - - - - - - - -
ΔΠͰ ΙΙ[ΙΙ] - - - - -		- - - -	*Σερι[οτειχῖται]*	- - - - - - - - - -
	Μι[λέσιοι]	- - - -	*Βε* - - - -	- - - - - - - - - -
Χ	*Αἐρ[ος]*	(ἀπεξεσμένον)	- - - - - -	- - - - - - - - - -
	Τειχ[ιὸσσα]	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
ͰΗΗ	*᾿Ιασε͂ς*	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
[Δ]ΠͰΙΙΙΙ	*Μύνδι[οι παρὰ]*	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
	Τέρμερα	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
[Π]ͰͰͰΙΙ	*Κολοφόν[ιοι]*	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
ΔΔΔͰͰͰΙΙ	*Νότιον*			- - - - - - - - - -
ΠͰͰͰΙΙ	*Διοσιρῖτ[αι]*			- - - - - - - - - -
Χ𐅅	*Λίνδιοι*		*[Θράικιος]*	- - - - - - - - - -
Η	*Πεδιε͂ς*			- - - - - - - - - -
	ἐλ Λίνδ[οι]			- - - - - - - - - -
𐅅	*᾿Ιελύσ[ιοι]*	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
ΗΗ	*Διάκ[ριοι]*	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
	ἐρ ῾Ρ[όδοι]	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
Η	*Β[ρικινδάριοι]*	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
	[ἐρ ῾Ρόδοι]	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
ΗΗ	- - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -
.ΔΔ	- - - - - - -	- - - -	- - - - - -	- - - - - - - - - -

(Πιθανῶς ἡ ἐπιγραφὴ ἐξηκολούθει κατωτέρω ἐπί τινας ἀκόμη στίχους).

("Οπισθεν)

[πόλ]ες αἵδε στρατιᾶι
μισθὸν ἐτέλεσαν
ΗΗ *᾿Εφαιστιε͂ς*
Η *῎Ιμβριοι*
ΠͰͰͰΙΙ *Μυριναῖοι*
(κενὸν)
»
»
»
[. . . . .]ιαν
(χάσμα)

Σημ. Οἱ ἐν παρενθέσει ἀριθμοὶ εἶναι οἱ τοῦ Corpus.

A. B. W.
B. D. M.

ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΞΑΣ

ΥΠΟ ADOLF WILHELM

1. Ἐν τῷ συνταχθέντι ὑπ' αὐτῆς χρησίμῳ καταλόγῳ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν ἀποκειμένων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν ἐπιγραφῶν Annuario IV-V 55 ἑπ. ἡ Ἰταλὶς ἀρχαιολόγος Bruna Tamaro ἐδημοσίευσεν ἐν σ. 59 ὑπ' ἀρ. 52 ἐπιγραφὴν εἰσέτι ἀνέκδοτον: «Basa di statua votiva (copia del Dr. Viale) con caratteri del I secolo a. C.»

ΝΗΙΓΟΛΙΑΔΙΑΝΕΘΗΚΕ
ΚΙΝΟΚΑΙΗΓΥΝΗΚΑΙΟΙΠΑΙΔΕΣ

ΟΡΩΝΘΕΑΕΡΓΑΝΗΕΥ ΑΜΕΝΟΣΣΟΙ
ΝΗΣ / ΤΗΣΟΝΑΓΑΛΜΑΤΟΔΕ

Μεταγραφὴ διὰ κοινῶν χαρακτήρων καὶ ἐξήγησις ἐλλείπουσι, σημειοῦται δὲ μόνον ὅτι ἡ γραφὴ εἶνε τοῦ πρώτου πρὸ Χρ. αἰῶνος, πρὸς ταύτην δὲ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν τῆς ἐπιγραφῆς συμφωνοῦσι καὶ οἱ τύποι, διὰ τῶν ὁποίων ἡ σοφὴ ἀρχαιολόγος παρέστησε τὸ ἀντίγραφον τοῦ κ. Viale. Ἡ χρονολογικὴ κατάταξις ὅμως αὕτη ἐλέγχεται ἐσφαλμένη διὰ τῆς ἐν στ. 2 γραφῆς ΚΙΝΟ. Προφανῶς γὰρ τὰ γράμματα ταῦτα ἀποτελοῦσι τέλος γενικῆς ὀνόματος καὶ δὴ τοῦ πατρωνυμικοῦ τοῦ ἀναθέσαντος τὸ ἀνάθεμα. Ἡ δὲ γραφὴ αὕτη τῆς διφθόγγου ΟΥ διὰ τοῦ ἁπλοῦ γράμματος Ο ἀπαντᾷ μὲν καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ τετάρτου αἰῶνος πρὸ Χρ. (πρβ. W. Lademann, De titulis atticis quaestiones orthographicae et grammaticae, Diss. Basil. 1915 p. 115· Β. Λεονάρδος Ἀρχ. Ἐφ. 1917 σ. 231. 1918 σ. 77. 1923 σ. 37 ἑπ.· E. Nachmanson, AM 1908 σ. 203, ἀλλ' ὀρθῶς θεωρεῖται γενικῶς ὡς τεκμήριον προελεύσεως ἐκ χρόνων μὴ νεωτέρων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ αἰῶνος τούτου, πρβ. Meisterhans-Schwyzer, Gr. d. att Inschr.³ σ. 26. Ἑπομένως, ἐὰν πράγματι παρέχῃ ὁ λίθος τὴν γραφὴν ταύτην, ἡ ἐπιγραφὴ οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα πρὸ Χρ.· οὐδεὶς ὅμως λόγος ὑπάρχει νὰ διστάσωμεν περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ χωρίου τούτου. Ἐν ἄλλῳ δὲ χωρίῳ τὸ ἀντίγραφον τοῦ κ. Viale δὲν φαίνεται πιστόν. Οἱ στ. 1 καὶ 2 ἀριδήλως περιέχουσιν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένην, οἱ δὲ στ. 3 καὶ 4 ἀποτελοῦσιν ἐλεγειακὸν δίστιχον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἀναθέσας ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν ὅσα ἐν τοῖς προηγουμένοις δυσὶ στίχοις ἐδήλωσεν ἐν πεζῷ λόγῳ, ὅτι δηλαδὴ ἔστησε τὸ ἄγαλμα τόδε τῇ Ἀθηνᾷ τῇ Ἐργάνῃ· πρὸς ταύτην δὲ καὶ ἀπευθύνει ἐν τῷ ἐμμέτρῳ μέρει τῆς ἐπιγραφῆς τὸν λόγον δηλῶν ὅτι ἔστησε τὸ ἄγαλμα ***εὐξάμενός σοι.*** Τὰ ἐν στ. 4 μετὰ τὸ ΝΗΣ ἀντιγεγραμμένα γράμματα ΤΗΣΟΝ ἀποτελοῦσι λοιπὸν ἐξ ἅπαντος τὸ ἀπαιτούμενον ῥῆμα ***στῆσεν,*** τὸ δὲ ΝΗΣ δέον νὰ εἶνε τὸ τέλος τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ ἀναθέσαντος ὅσπερ καλεῖται ἐν στ. 2

υἱὸς τοῦ -ΚΙΝΟ, δηλαδὴ π. χ. [Γλαυ]κίνο, [Καρ]κίνο, [Λυ]κίνο, [Μι]κίνο, [Φυρ]κίνο· τὸ δὲ ὄνομα ὑποθετέον ὅτι εἶνε ἓν τῶν πολλῶν εἰς γένης, μένης, σθένης ἢ καὶ φάνης ληγόντων.

Εἰς τοιαύτας περὶ τῆς ἐπιγραφῆς εἰκασίας προήχθην, ὅτε πρῶτον πρὸ καιροῦ ἱκανοῦ περιῆλθεν εἰς χεῖράς μου ἐν Βιέννῃ τὸ δημοσίευμα τῆς Bruna Tamaro· τὸ νῦν δὲ τυχὼν νὰ ἐξετάσω τὸν λίθον αὐτοπροσώπως δικαιολογοῦμαι, νομίζω, ἐκθέτων περὶ αὐτοῦ ὅσα δὲν ἤθελον νὰ ἐκθέσω πρὶν ἢ ἴδω τὸν λίθον, εἰ καὶ αἱ εἰκασίαι ἐκεῖναί μοι εἶχον ἤδη ὑποδείξει συμπληρώσεις λίαν πιθανάς τῶν τε μὴ ἐμμέτρων στίχων καὶ τῶν ἐμμέτρων.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε γεγραμμένη ἐπὶ βάσεως λευκοῦ μαρμάρου, ἐχούσης ὕψ. 0,26, μῆκ. 0,54, πάχ. 0,82, κολοβῆς ἀριστερόθεν· ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας ὑπάρχουσι δύο κοιλώματα ἀνωμάλου περιγράμματος, ἔχοντα μῆκ. 0,23-25, πλάτ. 0,165, πρὸς ἔνθεσιν τῶν ποδῶν τοῦ ἀγάλματος, δεξιόθεν δὲ εὑρίσκεται ἄλλο κυκλοτερὲς κοίλωμα μήκ. 0,055, πλάτ. 0,05, ἀπέχον, ὅπως καὶ τὸ τοῦ ἀριστεροῦ ποδός, 0,33 ἀπὸ τῆς πρόσθεν ἐπιφανείας τοῦ λίθου· ὅμοιον κοίλωμα ὑπάρχει π. χ. καὶ ἐπὶ τῆς βάσεως IG V 2, 297 Hermes 1919 σ. 104 ἑπ., πρβ. καὶ Anzeiger d. Wien. Akad, ph. h. Kl. 1921 σ. 79.

Τὰ δὲ γράμματα, ὧν τὸ σχῆμα δὲν ἀπεδόθη πιστῶς ἐν τῷ Annuario, εἶνε πραγματικῶς τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ τετάρτου πρὸ Χρ. αἰῶνος, εἰς ὅ, ὡς εἶπον ἤδη ἀνωτέρω, ἀνάγει ἡμᾶς καὶ ἡ ἐν στ. 2 σαφεστάτη γραφὴ ΚΙΝΟ. Τὸ δὲ ἀντίγραφον σφάλλεται οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων καὶ ἐν στ. 4, ὅπου ὁ λίθος ἀντὶ τοῦ /ΤΗΣΟΝ παρέχει τὸ ὑπ' ἐμοῦ ἤδη μαντευθὲν ΣΤΗΣΕΝ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ στ. 3, ὅπου ὁ λίθος ἀντὶ ΟΡΩΝ ἔχει σαφέστατα ΩΡΩΝ.

Τοῦ δὲ πρὸ τῆς λέξεως **στῆσεν** κυρίου ὀνόματος μόνον τὸ τέλος ΝΗΣ διακρίνεται σαφῶς ἐπὶ τοῦ λίθου, τὸ δὲ προηγούμενον γράμμα κατ' ἐπανειλημμένην ἐξέτασιν μοὶ ἐφάνη μᾶλλον Ε παρὰ Α· τοῦ δὲ ἐν ἀρχῇ πρὸ τῶν δύο συλλαβῶν -ένης γράμματος ὁ ἀπογευματινὸς ἥλιος ἐφαίνετο ὑποδεικνύων ἀμυδρὰ ἴχνη δυνάμενα νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς δεύτερον μέρος ἑνὸς Μ. Πιθανῶς λοιπὸν τὸ κολοβὸν ὄνομα ἦτο ἓν τῶν εἰς μένης ληγόντων. Ἤδη δὲ ὑποβάλλω τό τε ἐμὸν ἀντίγραφον τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τὴν διὰ κοινῶν γραμμάτων μεταγραφὴν αὐτῆς μετὰ τῶν πιθανῶν συμπληρώσεων.

ΝΗΙΠΟΛΙΑΔΙΑΝΕΘΗΚΕ
ΚΙΝΟΚΑΙΗΓΥΝΗΚΑΙΟΙΠΑΙΔΕΣ
ΩΡΩΝΘΕΑΕΡΓΑΝΗΕΥΞΑΜΕΝΟΣΣΟΙ
ΝΗΣΣΤΗΣΕΝΑΓΑΛΜΑΤΟΔΕ

[Ἀθηναίαι (ἢ Ἀθηνᾶι) Ἐργά]νηι Πολιάδι ἀνέθηκε
[π. χ. Δεινομένης Λυ]κίνο καὶ ἡ γυνὴ καὶ οἱ παῖδες.
[Σῶν δεκάτην δ]ώρων, θεὰ Ἐργάνη, εὐξάμενός σοι
[καλὸν Δεινομέ]νης στῆσεν ἄγαλμα τόδε.

Περὶ τῶν τύπων Ἀθηναία καὶ Ἀθηνᾶ πρβ. Meisterhans - Schwyzer, Gr. d. att. Inschr.[3] σ. 31, περὶ τοιούτων δεκατῶν Hans Beer, Ἀπαρχὴ und verwandte Ausdrücke in griechischen Weihinschriften (Würzburg 1914). Περὶ δὲ Ἀθηνᾶς Ἐργάνης ἐπραγματεύθησαν C. Robert, Hermes XXII 135 ἑ. W. Dörpfeld, AM XIV 304 ἑπ.· L. R. Farnell, The cults of the greek states I 314 κέ. 409 f.· U. v. Wilamowitz ἐν τῇ θαυμασίᾳ περὶ Ἀθηνᾶς δια-

τριβῇ Sitzungsber. d. Berl. Akad. 1921 σ. 962 ἑπ.· ὅτι δὲ ἡ Ἀθηνᾶ ἀρχικῶς ἦτο θεὰ τῶν κεραμέων ἐξηγούμενος τὸ ὄνομα αὐτῆς πρὸ ὀλίγου ὑπέδειξεν ὁ P. Kretschmer ἐν πάνυ ἀξιολόγῳ διατριβῇ Glotta XI 282 ἑπ. Ὀρθῶς ἤδη ὁ Robert καὶ ὁ Dörpfeld ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι, ἐπειδὴ ἀναθήματα, ἀνατεθέντα τῇ Ἀθηνᾷ Ἐργάνῃ, ἀνέκειντο ἐν τῷ τῆς Πολιάδος τεμένει, ἡ Πολιὰς ἐλατρεύετο καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἐργάνης· λέγεται δὲ καὶ **ἐργοπόνος** ἐν ἐπιγράμματι IG III 1330· ἐν δὲ ταῖς Ἐρυθραῖς τῆς Ἰωνίας κατὰ Παυσ. VII 5,9 ***ἦν Ἀθηνᾶς Πολιάδος ναὸς καὶ ἄγαλμα ξύλον μεγέθει μέγα καθήμενόν τε ἐπὶ θρόνου καὶ ἠλακάτην ἐν ἑκατέρᾳ τῶν χειρῶν ἔχει καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πόλον· τοῦτο Ἐνδοίου τέχνην καὶ ἄλλοις ἐτεκμαιρόμεθα εἶναι καὶ ἐς τὴν ἐργασίαν ὁρῶντες*** κτλ. Ἐὰν δὲ ὁ Robert, ἀρνούμενος διὰ τὸν ἕκτον πρὸ Χρ. αἰῶνα τὴν ὕπαρξιν ἰδιαιτέρου ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν τεμένους τῆς Ἀθηνᾶς Ἐργάνης, ἐπεφυλάττετο ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν ὑστέρων χρόνων λέγων: Ein besonderes Heiligtum der Ergane hat im sechsten Jahrhundert sicherlich nicht existiert, ob es später existiert hat, mag dahingestellt sein, ὁ Dörpfeld ἤδη παρετήρησεν, ὅτι ἱερὸν Ἐργάνης Ἀθηνᾶς κεχωρισμένον ἀπὸ τοῦ τῆς Πολιάδος τεμένους καὶ ἱεροῦ οὐδέποτε ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως· ἡ δὲ ἐπιγραφὴ ἡ νῦν ὑπ' ἐμοῦ συμπληρωθεῖσα ἐπιβεβαιοῖ τὸ συμπέρασμα τοῦτο, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἡ θεὰ ἡ κατέχουσα τὴν ἀκρόπολιν φέρει ἐπισήμως τὸ ὄνομα ***Ἀθηναία Ἐργάνη Πολιάς***. ***Θεὰ*** δὲ ***Ἐργάνη*** καλεῖται ἔν τε τῇ ἐμμέτρῳ προσθήκῃ τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς καὶ ἐν ἄλλῳ ποιήματι IG II 1434, ἐν ᾧ μάλιστα τὸ ***θεὰ Ἐργάνη*** κατέχει τὴν αὐτὴν ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ στίχῳ θέσιν.

Τέλος σημειωτέον ὅτι τὸ ἐν IG XII 5,217 (GDI 5439) ἐκ Πάρου ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ αὐτὴ ἡ θεὰ ἡ διὰ τοῦ ἀγάλματος, ὅπως φαίνεται, παριστανομένη λαμβάνει τὸν λόγον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ τε ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἐπιγράμματος τούτου καὶ ἄλλων ἐπιγραμμάτων πιθανῶς συμπληροῦται ὧδε:

[Εὐξ]άμενος μοι Πρωτ[όμαχος τόδ' ἄγαλμ' ἀνέθηκεν]
[Ε]ὐάνθεος υἱὸς παρ[θένωι Ἀρτέμιδι].

2. Ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1907 σ. 215 οἱ κκ. Νικήτας Δ. Χαβιαρᾶς καὶ Μιχαὴλ Δ. Χαβιαρᾶς ἐδημοσίευσαν ὑπ' ἀρ. 10 καὶ 11 δύο ἐκ Θυσσανοῦντος τῆς Περαίας τῶν Ῥοδίων τεμάχια ἐμμέτρων ἐπιγραφῶν, ἅτινα, ὅπως εἶδεν ὁ κ. Βασίλειος Λεονάρδος (σ. 216), ἀποτελοῦσιν, ἐὰν προτάξωμεν τὸ ὑπ' ἀρ. 11 τεμάχιον, ἓν τετράστιχον ἐλεγεῖον:

ΠΑΤΡΙΤΕΔΑΜΟ	ΕΤΑΓΕΝΕΣΗΔΕΣΟΙΑΥ
ΕΣΦΑΟΣΑΜΑΙ	ΤΟΝΥΠΕΡΘΕΝΑΛΟΣ
ΥΜΕΤΕΡΩΙΙΝΑ	ΝΕΙΟΔΕΚΟΣΜΟΣΟΠΙ
ΕΙΣΩΡΑΣ\ΙΙ	ΜΕΝΩΝΤΕΛΕΘΟΙ

Τοῦ προτέρου ἐλεγειακοῦ διστίχου ὁ φίλος κ. Λεονάρδος ἐπρότεινε τὴν ἑξῆς ἀνάγνωσιν:

Πατρί τε Δαμο[λέοντι (;), Μ]ετάγενες, ἠδέ σοι αὐ[τῶι]
ἐς φάος ἀμά[τιον; —]τον ὕπερθεν ἁλὸς,

παρατηρῶν ὅτι «ἐν στ. 1 δύναται ἴσως χάριν τοῦ μέτρου νὰ γραφῇ καὶ ***Ἀρ]ετάγενες***, ἐν δὲ στ. 2 ἴσως καὶ ***ἄμα[σας—]*** ἢ ***ἄμα[τον*** ἢ ***ἄμαι[θον]***»· ἐν δὲ ΑΕ 1908 σ. 317 προσέθεσεν

ὅτι «παρελείφθη νὰ ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν τὸ ἐπ᾽ ἴσης εὐτέκμαρτον ***Δαμο[τίωνι***, ὃ καὶ κατὰ τὸ ἐπὶ τοῦ ἐκτύπου ἴχνος ἴσως πιθανώτερον τοῦ ***Δαμο[λέοντι]***».

Ἐν τούτοις εἶνε φανερόν, ὅτι ἡ ἐξήγησις καὶ ἡ συμπλήρωσις τῶν σῳζομένων μερῶν τοῦ ἐπιγράμματος καθίσταται δύσκολος κυρίως διὰ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2 ἀναγνωσθεισῶν λέξεων ***ἐς φάος***. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ οἰκοδομήματος ***ὕπερθεν ἁλὸς*** ᾠκοδομημένου ὑπό τινος, τοῦ Μεταγένους δηλαδή, ἵνα ***κόσμος τελέθοι εἰς ὥρας,*** πρβ. τὸ ἐξ Ἴμβρου ἐπίγραμμα IG XII 8, 67:

Κήρυκι ἀθανάτων Ἑρμῆι στῆσάμ με Ἀγοραίωι,
σοὶ μέν, ἄναξ, δῶρον, κόσμον δὲ αὐτοῖσι τιθέντες
αὐτοκασίγνητοι παῖδες πατρὸς ἐξ Ἀγασίππου.

Ἀλλὰ λέξις ὑποδεικνύουσα περὶ τίνος πρόκειται ἐν τοῖς δύο πρώτοις στίχοις δὲν εὑρίσκεται, ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἐν στ. 2 ***-τον*** εἶνε τὸ τέλος μιᾶς τοιαύτης λέξεως· οὐδεμία δὲ λέξις κατάλληλος ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ λήγουσα εἰς ***-τος*** ἢ ***-τον*** προσφέρεται. Λείπει ὅμως καὶ τὸ ῥῆμα, ὅπερ εἶνε ἀδύνατον νὰ λείπῃ, ἀφ᾽ οὗ μάλιστα ὁ λόγος ἀποτείνεται εἰς τὸν ἐν στ. 1 ἀναφερόμενον διὰ κλητικῆς ***[Μ]εταγένη***· ἄλλου δὲ εἴδους εἶνε τὰ ἐπιγράμματα μεταγενεστέρων χρόνων, ἐν οἷς ἐνίοτε, ὅπως ἔδειξα ἐν Anatolian Studies presented to Sir W. M. Ramsay σ. 432 ἑπ., παραλείπεται τὸ ῥῆμα κατ᾽ ἀπομίμησιν τῶν ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένων τιμητικῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ ζητούμενον ῥῆμα δὲν δύναται νὰ ἔχῃ θέσιν εἰ μὴ ἐν ἀρχῇ τοῦ στ. 2, λέξις δὲ ὑποδεικνύουσα τὸ περὶ οὗ πρόκειται οἰκοδόμημα ἔχει θέσιν μόνον ἐν τῷ προτέρῳ μέρει τοῦ πενταμέτρου τούτου, ἐπειδὴ τὸ ***-τον*** δὲν φαίνεται κατάλληλον πρὸς τοιαύτην χρῆσιν. Ἀμφιβάλλων ὡς ἐκ τοιούτων σκέψεων περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς ἀναγνώσεως τῶν λέξεων ***ἐς φάος αμα*** πρῶτον μὲν ἐχώρισα ταύτας κατ᾽ ἄλλον τρόπον, δηλαδὴ ***εσφαο σᾶμα,*** ἔπειτα δὲ ἐν τῷ ***εσφαο*** ἀνεγνώρισα ***ἔσσαο***. Τοῦτο δὲ πράγματι ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λίθου· διότι ἡ μόνη σημείωσις, ἣν οἱ ἐκδόται προσέθεσαν εἰς τὸ ἀντίγραφον τοῦ ὑπ᾽ ἀρ. 11 τεμαχίου λέγει ῥητῶς· «ὁ χαράκτης ἀντὶ τοῦ φ τῆς λέξεως ΦΑΟΣ ἐχάραξε πρῶτον Σ, ὅπερ ἔπειτα διώρθωσε». Κατ᾽ ἐμὲ λοιπὸν τοὐναντίον ἔχει συμβῆ· ὁ χαράκτης πρῶτον ἀντὶ τοῦ δευτέρου Σ τῆς λέξεως ***ἔσσαο*** ἐχάραξε φ, ἔπειτα δὲ ἀντὶ τοῦ φ διώρθωσε Σ. Οὕτως ἐχούσης τῆς ἀρχῆς τοῦ στ 2, τὸ ἐπίγραμμα συμπληροῦται εὐκολώτατα ὡς ἑξῆς:

Πατρί τε Δαμο[τίωνι, Μ]ετάγενες, ἠδέ σοι αὐ[τῶι]
ἔσσαο σᾶμα [τόδε τυκ]τὸν ὕπερθεν ἁλός,
ὑμετέρωι ἵνα [παντὶ γέ]νει ὅδε κόσμος ὀπί[σω]
εἰς ὥρας [ἀνδρῶν πευθο]μένων τελέθοι.

Ἐν τῷ ὀνόματι ***Μ]ετάγενες,*** ἂν ὀρθῶς τοῦτο συνεπληρώθη, τὸ βραχὺ ἄλφα ἐλήφθη ὡς μακρόν· πρβ. W. Schulze, Quaestiones epicae σ. 8. Ὡς πρὸς τὸ ***[τυκ]τὸν*** πρβ. ***τυκτῷ ὑπὸ τύμβῳ*** J. G. Milne, Catal. gén. des ant. égypt. du Musée du Caire, Greek inscriptions, p. 64 n. 9222 στ. 2· ὡς πρὸς τὸ ***ὅδε κόσμος*** Kühner - Gerth, Griechische Grammatik, Satzlehre[3] I 76· ὡς πρὸς τὸ ***εἰς ὥρας*** Anth. Pal. VII 47, XI 238 καὶ Πλάτωνος ἐπιστ. VII p. 346c· διὰ δὲ τὸ ***ἀνδρῶν πευθομένων*** ἴδε Inschriften von Olympia 170 καὶ Anth. Pal. IX 584 στ. 2. Τὸ ἐπίγραμμα φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν τέταρτον πρὸ Χρ. αἰῶνα.

Ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ ὁμοιότης, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐπιγράμματος τούτου καὶ ἄλλου δημοσιευθέντος ὑπὸ Ch. Diehl καὶ G. Cousin BCH X 424 ἀρ. 1, προερχομένου δὲ ἐκ Κεδρεῶν τῆς Καρίας, πόλεως γείτονος τοῦ Θυσσανοῦντος, ὅπου **ὕπερθεν ἁλὸς** εὑρέθη εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ λιμενίσκου Ὀρτατζὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τάφου τοῦ Δαμοτίωνος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μεταγένους:

Ἦ μάλα καὶ ταύταν ὁ Κλειππίδα εἵσατο Νίκων
εἰκόνα τεῖδε κλυτὸμ μνᾶμα καὶ ὀψιγόνοις,
δαρὸν ὅπως θυοέντι θεοῦ γέρας ἅ γ' ἐνὶ ναῶι
ἡμένα ἀγγέλοι δῶρα θυαπολίας.

Τὸ δεύτερον δίστιχον ὀρθῶς ἀνεγνώσθη ὑπὸ E. Hoffmann, Sylloge epigrammatum graecorum quae ante medium saeculum a. Ch. n. tertium incisa ad nos pervenerunt (1893), p. 177 n. 347· οἱ πρῶτοι ἐκδόται δὲν εἶχον μεταγράψει εἰς κοινοὺς χαρακτῆρας παρὰ μόνον τὸ πρότερον δίστιχον προσθέσαντες «Le premier distique se lit facilement. La lecture du second est certaine, mais le sens nous échappe».

3. Τεμάχιον κιονοκράνου Ἰωνικοῦ ἐν δευτέρᾳ ἐπιτυμβίῳ χρήσει ἐπιγραφὲν ἐπὶ τοῦ ἄνω ἐπιπέδου μέρους, εὑρεθὲν δὲ ἐν τῷ χωρίῳ Μακρύγιαλο, ἡμίωρον ἀπέχοντι τοῦ Ἐλευθεροχωρίου, φέρει κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κ. Γ. Π. Οἰκονόμου, Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας I (1915) σ. 39 ἀρ. 65, τὸ ἑξῆς ἐπίγραμμα:

[Εὐπ]τολέμοιο παραθροῖσκων | [εἵσαθ]ρῆις τύμβον Ὀλυμπία,
[. . . . .μ]εν ὃς θούρου γένος, | [- -] κρύψεν ἀπειρές.
[- - - - - -] λεδου ποσι χευ[- | - - - -] ΛΙ - - - - - - -

Ὑποθέσας ὅτι ἕκαστος στίχος τοῦ λίθου περιέχει ἡμιστίχιον τοῦ ἐπιγράμματος, ὁ σοφὸς ἐκδότης ἠμποδίσθη νὰ καταλήξῃ εἰς δυνατὴν συμπλήρωσιν· δυσκολίαν δὲ παρέχει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἐν στ. 2 ***Ὀλυμπία***, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἐν στ. 4 ***ἀπειρές***. Ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἕκαστος στίχος τοῦ λίθου περιεῖχε στίχον ὁλόκληρον τοῦ ἐπιγράμματος, καὶ διὰ μιᾶς ἐξαφανίζονται αἵ τε δύο δυσκολίαι αὗται καὶ προκύπτει ἀνάγνωσις ὑπὸ ἔποψιν ἐννοίας καὶ μέτρου ἱκανοποιητική. Κατ' ἀνάγκην ὅμως αἱ συμπληρώσεις, τὰς ὁποίας τὰ σῳζόμενα ἐπιδέχονται, θὰ εἶνε κάπως τολμηραί, ἅτε σχετικῶς πολλῶν ἐλλειπόντων ἀριστερόθεν· λόγῳ δὲ τοῦ ὑπολειπομένου ἀριστερόθεν χώρου συγχωρητέον καὶ ὅτι ὁ πρῶτος στίχος τοῦ ποιήματος ἦτο ἑπτάμετρος ἀντὶ ἑξάμετρος, ὅπως συμβαίνει καὶ ἐν ἄλλαις ἐμμέτροις ἐπιγραφαῖς, πρβ. F. D. Allen, On Greek versification in inscriptions, Papers of the American School of classical studies in Athens IV p. 45· ἄλλα παραδείγματα παρέχει τὸ ἐπίγραμμα τοῦ ἔτους 12/3 μ. Χρ. ἐκ τῆς πόλεως Ἰουλίας Γόρδου τῆς Λυδίας δημοσιευθὲν ὑπὸ J. Keil καὶ A. v. Premerstein ἐν DAW ph.-h Kl. LIII II. σ. 71 ἀρ. 149 ἐν στ. 1 καὶ 3, ὧν ὁ πρότερος τελειώνει ἐπίσης διὰ τῆς λέξεως ***παροδεῖτα***. Πρὸς δὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἕκαστος στίχος περιεῖχεν ὁλόκληρον στίχον τοῦ ἐπιγράμματος πληρέστατα συμφωνεῖ ἡ τοῦ ἐκδότου παρατήρησις ὅτι «ὁ λίθος περατοῦται ἑκατέρωθεν ἄνω, εἶναι δὲ ἀποκεκρουμένος πλεῖστον ἀριστερὰ καὶ ὀλίγον δεξιὰ καὶ κάτω δι' ὅλου τοῦ μήκους». Προτείνω λοιπὸν διὰ τὸ κολοβὸν ἐπίγραμμα τὴν ἑξῆς συμπλήρωσιν:

[Σῆμα Φίλωνος ἐϋπ]τολέμοιο παραθροίσκων, [παροδῖτα],
[κυδαλίμης ἐσαθ]ρῆις τύμβον ᾽Ολυμπιά[δος],
[Πυδναίων ἦν τιό]μενος θούρου γένος [π. χ. Αλκᾶ]
[δῆμος ἅπας δακρύοις] κρύψεν ἀπειρεσ[ίοις]
[ὅσσα νόμος τ᾽ ἐπὶ τοῖσι δ]εδουπόσι χεύ[ματα χεύειν;]
[. . . . .]ΛΙ[. .

Τὸ ***παραθρώσκων*** ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἄλλῳ ἐκ Μακεδονίας ἐπιγράμματι ὑστέρων Ρωμαϊκῶν χρόνων δημοσιευθέντι ἐν ᾽Επιγραφαῖς τῆς Μακεδονίας I σ. 15 ἀρ. 11: ***Τόνδε τοι ῾Ερμαδίωνα παραθρώσκων ἐσάθρησον*** κτλ.· περὶ δὲ τῆς τροπῆς τοῦ ***ωι*** εἰς ***οι*** πρβ. Brugmann-Thumb, Gr. Gr. [4] σ. 68.

῾Ως πρὸς τὴν γραφὴν ***ἐσαθρῆις*** ἀντὶ ***ἐσαθρεῖς*** ἴδε W. Crönert, Mem. gr. Herc. σ. 37 σημ. 3. ᾽Εν τέλει τοῦ στ. 3 λείπει γενικὴ ὀνόματος κυρίου ἀρχομένου διὰ φωνήεντος ἢ διφθόγγου, π χ. ᾽Αλκᾶ (IG I [2] 929 στ. 116), ῎Ανθα, ῎Ανθου, ᾽Αντᾶ κτλ., τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Οἰκονόμου παρατεθὲν φωτογράφημα τοῦ ἐκτύπου δεικνύει μὲν μετὰ τὸ σῖγμα τῆς λέξεως· ***γένος*** ἴχνη τινά, δυσκόλως δὲ ἀναφέρονται ταῦτα εἰς γράμμα τι ὡρισμένον καὶ ἁρμόζον· ὥστε ἴσως πρόκειται περὶ τυχαίας βλάβης τοῦ λίθου· ὁ δὲ κενὸς τόπος ὁ ἀπομένων μετὰ τὸ σῖγμα καθιστᾷ οὐκ ἀπίθανον, ὅτι εἵπετο γράμμα τρίγωνον, δηλαδὴ ἄλφα. Τὸ ***κρύπτειν*** ἀντὶ τοῦ ***θάπτειν*** λέγεται π.χ. καὶ ἐν Anth. Pal. VII 393, IG XII 5, 591 καὶ XIV 803, Epigr. gr. 235 καὶ 530 (τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἀναφέρει καὶ C.M. Kaufmann, Handbuch der altchristlichen Epigraphik σ. 61 σημ. 3). Περὶ τοῦ ***δεδουπόσι*** ἀντὶ ***θανοῦσι*** (κατὰ ῞Ομηρον ᾽Ιλ. Ψ 679 ***δεδουπότος Οἰδιπόδαο***) ἴδε G. Hermann, Orphica σ 819, προσέτι Ath. Mitt. XIX 369· εἶνε δὲ σχεδὸν περιττὸν νὰ προσθέσω, ὅτι ἡ τοῦ στ. 5 συμπλήρωσις μόνον παραδείγματος χάριν ὑπ᾽ ἐμοῦ προτείνεται· ἡ δὲ θέσις, τὴν ὁποίαν τὸ ***δεδουπόσι*** κατέχει ἐν τῷ στίχῳ τούτῳ, ὑποδεικνύει, ὅτι ἡ λέξις αὕτη ἀπετέλει τὸ τέλος τοῦ τρίτου καὶ τὸ τέταρτον μέτρον τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ ὅτι ἑπομένως τὸ ***χευ-*** ἀνήκει εἰς τὸ πέμπτον καὶ οὐχὶ τὸ ἕκτον καὶ τελευταῖον μέτρον· οὐχὶ ἀπιθάνως δὲ συμπληροῦται ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου ***χεύ[ματα χεύειν]*** ἢ τοιοῦτόν τι· ἀναμφιβόλως δὲ ἀναφέρεται ἡ λέξις ***χευ*** εἰς τὰς συνήθεις ἐπὶ τῶν τάφων σπονδάς, περὶ ὧν ἰδὲ Beiträge z. griech. Inschriftenk. σ. 43 ἑπ , P. Stengel, Hermes 1922 σ 537 καὶ 1924 σ 308 ἑπ καὶ πρὸ πάντων G. P. Oeconomus, De profusionum receptaculis sepulcralibus. ῾Ο τελευταῖος στίχος ἴσως περιεῖχε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ὁ δῆμος θὰ συντελέσῃ τὰ χεύματα ταῦτα καὶ θὰ ἀπονείμῃ τὰς τιμὰς τὰς ὀφειλομένας τοῖς θανοῦσι διὰ παντὸς εἰς τὸ μέλλον. ῾Ως πρὸς τὰ ***ὅσσα νόμος*** κτλ. πρβ. IG III 1323:

Πάντα ὅσα τοῖς χρηστοις φθιμένοις νόμος ἐστὶ γενέσθαι

καὶ IG III 1363 στ. 9 ἑπ.:

εἰ δ᾽ ἐθέλεις θέλγειν ψυχὴν [τεθνηκότος ἀνδρός],
[θέλξο]ν ἐπισπίσας ὅσσα βροτοῖσι [θέμις].

4. Δημοσιεύων ἐν ΑΕ 1918 σ. 23 ὑπ᾽ ἀρ. 11 ἐπιγραφὴν ἔμμετρον εὑρισκομένην ἐπὶ δύο συναρμοζόντων τεμαχίων λεπτῆς πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου προερχομένων ἐκ τοῦ περὶ τὴν Φυλὴν ἄντρου τοῦ Πανὸς καὶ τὸ νῦν ἀποκειμένων ἐν τῷ ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ ᾽Αθηνῶν (ἀριθ. εὑρετ. 125), ὁ μακαρίτης ᾽Α. Σκιᾶς δὲν παρέλειψε νὰ μνημονεύσῃ καὶ

ἄλλο τεμάχιον ἐμμέτρου ἐπιγραφῆς τῆς αὐτῆς προελεύσεως, ὅπερ εὑρεθὲν πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ χωρικοῦ τινος καὶ παραδοθὲν τῷ ἐκ Πράγας καθηγητῇ J. Stastny, ἐδημοσιεύθη κατόπιν φιλόφρονος συγκαταθέσεως αὐτοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἐν AM 1896 σ. 437· σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο, ὅπερ κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Σκιᾶ «δυστυχῶς δὲν παρεδόθη εἰς τὸ ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον», δὲν περιῆλθεν οὐδέποτε εἰς ἰδιοκτησίαν μου. Ὑποπτεύσας πρῶτον ὅτι τὸ τρίτον τεμάχιον τοῦτο εἶνε μέρος τῆς αὐτῆς ἐπιγραφῆς, ἐπειδὴ μάλιστα ἐν μὲν τῷ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντι τμήματι προηγεῖται τῶν ἐμμέτρων στίχων ἡ λέξις ***Ἀγαθ]ῆι***, ἐν δὲ τῷ ὑπ' ἐμοῦ ἡ λέξις: ***τύχηι***, ὁ μακαρίτης ὅμως ἠρνήθη τὴν ὕπαρξιν σχέσεώς τινος μεταξὺ τῶν δύο τεμαχίων, διότι, ὅπως λέγει, ὁ στ. 2 τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθέντος τεμαχίου «δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ σχεδὸν εἰπεῖν βεβαίαν νομιζομένην συμπλήρωσιν» τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθέντος τμήματος, οὐδὲ ἐδυνήθη νὰ εὕρῃ «λεκτικὴν συνάφειαν τοῦ τε στίχου τούτου καὶ τοῦ ἐπομένου». Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ γραφὴ τῶν νέων μετὰ φωτογραφήματος δημοσιευθέντων τεμαχίων μοὶ ἐφαίνετο ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ τρίτου, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἠδυνάμην νὰ ἀναμνησθῶ ταύτης παρελθόντος τοσούτου χρόνου, ἡ δὲ ἐν στ. 2 ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Σκιᾶ γενομένη συμπλήρωσις οὐδαμῶς ἐφαίνετο ἐμποδίζουσα τὴν προσαρμογὴν τοῦ τρίτου τεμαχίου, ἠδυνήθην δὲ καὶ τῇ βοηθείᾳ τούτου εὐκόλως νὰ ἀποκαταστήσω λεκτικὴν συνάφειαν μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ 3ου στίχου τοῦ ποιήματος, ἀπεφάσισα νὰ ἐξετάσω κάπως ἐπιμελέστερον τὸ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῶν νέων τεμαχίων ἀνακινηθὲν ζήτημα, ἔφθασα δὲ ταχέως εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι πράγματι τὰ τρία τεμάχια ἀνήκουσιν εἰς μίαν ἐπιγραφὴν πιθανῶς συμπληρουμένην ὧδε:

Ἀγαθ[ῆι] τύχηι.
Πᾶνα τὸν Ἑρμείου φ[ίλον υἱέ]α τρισσοὶ ἑταῖροι
εἷσαν ἐν οἰοπόλοις ο[ὔρεσι] Θρηΐκιοι,
πάντες ὁμοφρονέοντ[ε]ς, ἴσον ψυχαῖσι [πνέοντες]·
ὧν ὁ μὲν ὁπλότατος Λοῦππος ἔην ἐχ[έφρων],
[Εἰσιγέν]ης δὲ ἠΰς προφερέστατος ἔ[πλετο πάντων,
[καὶ Δι]όδωρος τεὸν μέτρ[ῳ ἔμελψε κλέος]·
[οἷς σὺ δ]ίδου βίοτον λι[παρὸν τ' εἰς γῆρας ἱκέσθαι κτλ.].

Τοῦ ἀρχικοῦ γράμματος τῆς λέξεως ***πνέοντες*** σῴζεται ἐπὶ τοῦ λίθου κατὰ τὸ ἀντίγραφόν μου μέρος τι. Ὡς πρὸς τὴν γραφὴν ***Λοῦππος*** πρβ. Th. Eckinger, Die Orthographie lateinischer Wörter in griechischen Inschriften σ. 96· ἀπαντᾷ δὲ ***Λοῦππος*** καὶ ἐν τῇ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπιγραφῇ Τεσσαρακονταετηρὶς τῆς καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου (1909) σ. 96 ἑπ. στ. 5 καὶ 47, πρβ. καὶ BCH XXIV 396 ἀρ. 48, ***Λοῦππα*** δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκ τῆς Φαζημωνίτιδος τοῦ Πόντου ἐπιγραφῇ Studia Pontica III σ. 60 ἀρ. 45 στ. 13.

Ἀντὶ τοῦ ***[Εἰσιγέν]ης*** ἐν στ. 6 ἐπίσης δυνατὸν π.χ. καὶ ***Διο-*** ἢ ***[Δειογέν]ης***, πρβ. ***Δειογενε[ίας]*** IG III 1353 στ. 6 καὶ W. Schulze, Quaestiones epicae σ. 2. ἑπ. Τοῦ ἐν στ. 7 συμπληρωθέντος ὀνόματος διασῴζεται ἐπὶ τοῦ λίθου λείψανον τοῦ ἰῶτα πρὸ τοῦ ***-όδωρος***· ἡ δὲ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐλήφθη ὡς βραχεῖα, μολονότι ἕπεται σύμφωνον· τοιαῦτα δὲ πλημμελήματα ἀπαντῶσιν οὐχὶ σπανίως ἐν ταῖς μεταγενεστέραις ἐμμέτροις ἐπιγραφαῖς, πρβ. R. Wagner, De epigrammatis graecis quaestiones grammaticae, Lips. (1882) σ. 64 ἑπ.· τὸ δὲ ***τεὸν*** ἀναμφιβόλως ἀποτελεῖ τὸ τέλος τοῦ προτέρου

ἡμίσεος τοῦ πενταμέτρου. Τὸν ἐλλείποντα ἐν τέλει τοῦ ποιήματος πεντάμετρον δύναταί τις νὰ συμπληρώσῃ π. χ. οὕτως:

σῆς ἀρετῆς, φίλε Πᾶν, οὔποτε λησομένοις
ἢ: ***αἰεὶ σήν, φίλε Πᾶν, ὑμνολογοῦσι χάριν,***

πρβ. τὸ τέλος τοῦ ἐκ Σμύρνης ἀναθηματικοῦ ἐπιγράμματος Kaibel. Epigr. gr. 797:

ἱλήκοις, ὦ Φοῖβε, σὺν υἱέι· τῷ (δηλαδὴ τῷ ἀναθέσαντι) ***δ' ὑγίειαν***
δοίηθ' ὑμετέρην ὑμνολογοῦντι χάριν.

Κατὰ δὲ τὸ παράδειγμα τοῦ ἐκ Κρήτης ἀναθηματικοῦ ἐπιγράμματος Epigr. gr. 815, ὅπερ τελειώνει διὰ τῆς εὐχῆς:

καὶ σὺ δέ, παντοκράτωρ Ἐριούνιε, τόνδε φυλάσσοις
ζωόν, ὅπως τιμᾷ σὸν δι' ὅλου τέμενος

δύναταί τις νὰ προσθέσῃ εἰς τὸν ἑξάμετρον στίχον:

[οἷς σὺ δ]ίδου βίοτον λι[παρὸν τ' εἰς γῆρας ἱκέσθαι]

καὶ τὸν πεντάμετρον:

τιμῶσιν, φίλε Πᾶν, σὸν δι' ὅλου τέμενος,

πρβ. καὶ τὸ ἐκ Λατοῦς τῆς Κρήτης ἐπίγραμμα GDI 5083 στ. 4 ἑπ.:

πότνια, τοῖς σὺ δίδου πανδάματορ χάριτας,
καὶ λιπαρὸν πρὸς τέρμα βίου γηραιὸς ἱκέσθαι
πάντας ἀπημάντους, Κυπρογένεια θεά.

Τοιοῦτόν τι νομίζω ἐξ ἅπαντος ἔκειτο ἐν τῷ τέλει τοῦ ποιήματος, ὅπερ ὑπὲρ τῶν τρισσῶν ἐκ Θράκης ἑταίρων, ἂν ὀρθῶς συνεπλήρωσα τὸν ἕκτον στίχον αὐτοῦ, συνέγραψεν ὁ μέγος αὐτῶν κατὰ τὴν ἡλικίαν Διόδωρος.

5. Ἐπὶ ἄλλου τεμαχίου πλακὸς λευκοῦ μαρμάρου ἀκεραίου μόνον ἄνωθεν, προερχομένου ἐπίσης ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Φυλὴν ἄντρου τοῦ Πανὸς καὶ νῦν ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν (ἀριθ. εὑρετ. 132) ἀποκειμένου, κατὰ τὸ ἀντίγραφον τοῦ μακαρίτου Ἀ. Σκιᾶ ΑΕ 1918 σ. 24 ἀρ. 92 ἀναγινώσκονται τὰ ἑξῆς:

(δ)ιβασίην, φίλε μοι Πᾶν,
ἐνδε]κάκις γεγαὼς
φέρ]ω χάριν, εὐμενέως δὲ
καὶ τ]έλος ἠγάθεον
νυμ]φῶν πηγὰς ἀνάπεμπε
-α δεξάμενος.—Νικαγόρας
[ἀνέθηκεν ὁ Μνησαίου τοῦ δ]αδουχήσαντος υἱὸς τοῖν θεοῖν
-τος ταῖσδε ἐπ' αἴαις.

Ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὁ ἐκδότης ἐν τῷ ἐλεγειακῷ ἐπιγράμματι τούτῳ εὐχὴν πρὸς τὸν Πᾶνα, εὐστοχώτατα δὲ ἐταύτισε τὸν ἀναθέντα τὸ ἀνάθημα, πιθανῶς δὲ καὶ συντάξαντα τὸ ἐπίγραμμα Νικαγόραν πρὸς τὸν ***τῶν ἱερῶν κήρυκα καὶ ἐπὶ τῆς καθέδρας σοφιστήν,***

Πλουτάρχου καὶ Σέκστου τῶν φιλοσόφων ἔκγονον Νικαγόραν, γνωστὸν ἔκ τε τῆς ἐξ Ἐλευσῖνος ἐπιγραφῆς ΑΕ 1883 σ. 20 (Sylloge³ 845, πρβ. OGI 720-721) καὶ ἐκ τοῦ Σουΐδα, τοῦ Φιλοστράτου καὶ τοῦ Πορφυρίου. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀναφερόμενον εἰς γνωστὸν πρόσωπον τὸ ἐπίγραμμα, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀξιόλογον ὄν, λαμβάνει ἔτι μεγαλυτέραν σημασίαν, ὁ δὲ ἐκδότης δὲν ἐπεχείρησε τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ ἀπελπίσας, ὡς φαίνεται, περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, τολμῶ νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἁρμοδίων τὴν ἑξῆς ἀνάγνωσιν:

[Νικαγόρας χαλεπὴν μετ' ἀν]αιβασίην, φίλε μοι Πᾶν,
[σῆς ἀρετῆς ἱκέτης δωδε]κάκις γεγαὼς
[σήν σοι γράμματα ταῦτα φέρ]ω χάριν, εὐμενέως δὲ
[πράγματα πάντ' ἄγε μοι πρὸς τ]έλος ἠγάθεον,
[ἀενάους θ' ἱλαρῶν Νυμ]φῶν πηγὰς ἀνάπεμπε
[ἀγλαὰ σοῦ θέραπος θύματα] δεξάμενος. Νικαγόρας
[ἀνέθηκεν ὁ Μνησαίου τοῦ δ]ᾳδουχήσαντος υἱὸς τοῖν θεοῖν
[κτήματα κτησάμενος πολλ' (ἢ ***καλ'***) ***αὐ]τὸς ταῖσδε ἐπ' αἴαις.***

Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ πρώτου στίχου ὁ ἐκδότης παρατηρήσας ὅτι «ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τὸ γράμμα Δ τῆς λέξεως ***ταῖσδε*** ἔχει γραφῇ ἐξ ἀμελείας ὁμοιότατον πρὸς Α, ἐνόμιζεν ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ ὁμοίως ὡς Δ· εἰσάγων δὲ τὴν νεοφανῆ λέξιν ***διβασίην*** λέγει ὅτι ὁ τύπος οὗτος εἶνε ὅμοιος πρὸς τὸ ***διφάσιος***, ἀλλ' ὁμολογεῖ ὅτι ἡ σημασία τῆς λέξεως καὶ ἡ συνάφεια αὐτῆς πρὸς τὰ ἀκόλουθα δὲν εἶνε σαφεῖς, εἰ καὶ ἡ ἀνάγνωσις φαίνεται βεβαία· παραδέχεται δὲ συνάμα κατ' ἀνάγκην, ὅτι ἡ πρώτη τῆς λέξεως ***διβασίην*** συλλαβή, βραχεῖα οὖσα, ἐλήφθη ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ ὡς μακρά. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρῶτον ἐν στ. 1 σῳζόμενον γράμμα εἶνε σαφέστατον ἄλφα, κατ' ἐμὲ ἡ ἐν λόγῳ λέξις εἶνε ἢ ἡ γνωστὴ ἄλλοθεν ***καταιβασίη*** (πρβ. Ernst Fraenkel, Geschichte der griechischen Nomina agentis auf -τήρ, -τωρ, -της (-τ-) I σ. 196 ἑπ.) ἢ ἡ ἄλλοθεν μὲν ἄγνωστος, πλαττομένη δὲ ὑπ' ἐμοῦ κατ' ἀναλογίαν ***ἀναιβασίη***· ἐπροτίμησα δὲ τὴν συμπλήρωσιν ***[ἀν]αιβασίην,*** καίπερ μὴ ἀναγραφομένου ἐν τοῖς λεξικοῖς ἄλλου συνθέτου μετὰ τοῦ ***ἀναὶ*** ἀντὶ τοῦ ***ἀνά,*** πρῶτον μὲν διότι τὸ ***καταιβασίην*** καθιστᾷ λίαν δύσκολον τὴν τοῦ στίχου συμπλήρωσιν, δεύτερον δὲ διότι ὀρθῶς ἡ πρὸς τὸ ἄντρον τοῦ Πανὸς πρόσοδος γενικῶς χαρακτηρίζεται ὡς ἀνάβασις, τοῦ ἄντρου εὑρισκομένου εἰς ὕψος 773 μέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρὸς τὸ ἄντρον πρόσοδος κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Σκιᾶ ἐν σ. 3 ἑπ. λεχθέντα εἶνε δυσχερὴς καὶ ἐπικίνδυνος διά τε τὸ ἀπόκρημνον τοῦ τόπου καὶ ἕνεκεν τῶν συχνάκις ἄνωθεν καταπιπτουσῶν πετρῶν, ἦτο δὲ τοιαύτη καὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις, ἐν οἷς ὑπῆρχεν ἄλλωστε, ὡς φαίνεται, τεχνητὴ ὁδὸς μέχρις ἄνωθεν τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς τοῦ προθύρου καὶ κλῖμαξ ξυλίνη, οὐχὶ ἀδίκως καὶ ὁ συντάκτης τοῦ ἐπιγράμματος ἐν τῇ ἀρχῇ τούτου καλεῖ τὴν εἰς τὸ ἄντρον ***ἀναιβασίην*** ταύτην ***χαλεπήν.*** Κατὰ τὰ ἄλλα αἱ ἐν τοῖς τρισὶν ἐλεγειακοῖς διστίχοις ὑπ' ἐμοῦ προταθεῖσαι συμπληρώσεις δὲν χρῄζουσι δικαιολογίας. Τὸν στ. 2 ὁ Σκιᾶς ἔχει συμπληρώσει πάνυ σοφῶς ὡς ἑξῆς: ***δᾳδούχων προγόνων ἐνδε]κάκις*** (ἢ ***δωδε]κάκις***) ***γεγαώς***, νομίζων ὅτι διὰ τῶν λέξεων τούτων ἐξαίρεται ἡ εὐγένεια τοῦ Νικαγόρα· ἀλλ' ἄλλην ἐξήγησιν, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, ὑποδεικνύει τὸ ἐν στ. 1 σῳζόμενον ***αιβασίην***. Πρὸς τὸ ***γεγαὼς*** πρβ. IG IV 1007:

Σεῖο, μάκαρ, βουλαῖσιν ὑπ' ἀρρήτοισιν ὀνίροις
ἀρητὴρ γεγαὼς ἰκόνα σὴν ἔθετο

(κατὰ M. Fraenkel τὸ ἐξ Ἐπιδαύρου ἐπίγραμμα τοῦτο Πλουτάρχου τοῦ ἱεραπολήσαντος ***ἔτους ρπε´*** εἶνε τοῦ ἔτους 308 μ. Χρ.) καὶ IG IV 1032 στ. 4:

ἀρητὴρ γεγαὼς εἴσατο Πραξαγόρας.

Τὴν δὲ ἐν τέλει τοῦ στ. 4. φράσιν ***τέλος ἠγάθεον*** πάλιν πάνυ σοφῶς ὁ ἐκδότης, ἀλλ᾽ ἄνευ ἱκανοῦ κατ᾽ ἐμὲ λόγου, ἀνέφερεν εἰς τὴν ἐν Ἐλευσῖνι λατρείαν· πρόκειται νομίζω ἁπλῶς περὶ εὐχῆς ὁ θεὸς νὰ ἄγῃ εἰς καλὸν τέλος πάντα τὰ τοῦ Νικαγόρα. Ὡς πρὸς τοὺς δύο τελευταίους δὲ στίχους τῆς ἐπιγραφῆς λεκτέον τὰ ἑξῆς. Ὀρθότατα μὲν ὁ μακαρίτης Ἀ. Σκιᾶς παρετήρησεν ὅτι ἐπειδὴ ὁ στ. 7 δὲν φαίνεται ἔμμετρος, «τὸ μετὰ τὰς δύο στιγμὰς τὰς ὑπαρχούσας ἐν τῷ λίθῳ πρὸ τοῦ ὀνόματος Νικαγόρας μέρος τοῦ στ. 6 καὶ ὁ 7 εἶνε ἀναγραφὴ τῆς ἀναθέσεως ἐν πεζῷ λόγῳ, ἐνῷ τὸ προηγούμενον ἐλεγειακὸν ἐπίγραμμα εἶνε εὐχὴ πρὸς τὸν Πᾶνα». Ἐὰν δὲ ἐνόμιζεν ὅτι «ὁ τελευταῖος στίχος τῆς ἐπιγραφῆς, ὅστις εἶνε μὲν πάλιν ἔμμετρος, ἀλλὰ γεγραμμένος διὰ μικροτέρων καὶ ἐν στενῷ χώρῳ προστεθειμένων γραμμάτων εἶνε τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἐπιγράμματος κατὰ παραδρομὴν τὸ πρῶτον παραλειφθέν, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χαράκτου ἐν ἀνοικείῳ τόπῳ προστεθέν», ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἀναγνωρίσω οὐδὲν λάθος τοῦ χαράκτου, διότι καὶ ἐν ἄλλοις ποιήμασι μεταγενεστέρων χρόνων ἀναμιγνύονται ἐνίοτε τοῖς ἐμμέτροις φράσεις ἢ λέξεις, πρὸ πάντων δὲ ὀνόματα, ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένα. Ὥστε παραδέχομαι μὲν τὴν γνώμην τοῦ μακαρίτου ὅτι τὸ ἐν τέλει τοῦ στ. 6 ὄνομα ***Νικαγόρας*** καὶ ὁ ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐπιτηδείως συμπληρωθεὶς στ. 7 ἀνήκουσιν εἰς ἀναγραφὴν τῆς ἀναθέσεως ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένην, θεωρῶ δὲ μέρος τῆς ἀναγραφῆς ταύτης καὶ τὸν τελευταῖον στίχον, ὅστις ἐμμέτρως γεγραμμένος τλέος ἀποτελεῖ ἄριστα ἁρμόζον τῆς τε ἀναγραφῆς τῆς ἀναθέσεως καὶ ὅλης τῆς ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς. Ἀλλὰ τί ἆρά γε περιεῖχεν ὁ τελευταῖος στίχος οὗτος; Προφανῶς προσθήκην τινὰ εἰς τὰ ἤδη ἐν στ. 7 ἐν πεζῷ λόγῳ περὶ τοῦ ἀναθέσαντος τὴν ἐπιγραφὴν λεχθέντα. Τὴν δὲ ἔννοιαν τῆς προσθήκης ταύτης ὑποδεικνύουσιν, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, μετ᾽ ἀρκετῆς σαφηνείας αἱ τρεῖς λέξεις, αἵτινες μόναι ὑπολείπονται τοῦ ἑξαμέτρου στίχου τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ τέλος ὅλης τῆς ἐπιγραφῆς: ***ταῖσδε ἐπ᾽ αἴαις***· ὁ Νικαγόρας δηλαδὴ δικαιολογεῖ διὰ τοῦ στίχου τούτου τρόπον τινὰ τὴν πρὸς τὸν Πᾶνα εὐσέβειαν αὐτοῦ, ἅτε κτήματα, νομίζω, ἔχων ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις, οὓς ὁ θεὸς οὗτος κατέχει. Διὰ τοῦτο ἐτόλμησα νὰ συμπληρώσω:

[κτήματα κτησάμενος πολλ᾽ (ἢ: καλ᾽) αὐ]τὸς ταῖσδε ἐπ᾽ αἴαις
ἤ: ***[κτήματα κτησάμενος δὲ καὶ αὐ]τὸς ταῖσδε ἐπ᾽ αἴαις***
ἢ καί: ***[κτήματα κτησάμενος καὶ αὐ]τὸς ταῖσδε ἐπ᾽ αἴαις***

λαμβάνων ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ὁ συντάξας τὸ ἐπίγραμμα δὲν ἀπέφυγε τὴν χασμῳδίαν ὡς ἀποδεικνύει τὸ ***ταῖσδε ἐπ᾽ αἴαις***, ἀκολουθῶν ἄλλωστε ὡς πρὸς τοῦτο τὴν συνήθειαν τοῦ τε Ὁμήρου καὶ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν, περὶ ἧς διέλαβεν ὁ πολὺς G. Hermann ἐν τῇ θαυμασίᾳ πραγματείᾳ De aetate scriptoris Argonauticorum (Orphica σ. 127), δημοσιευθείσῃ μὲν ἐν ἔτει 1805, ἀλλὰ καὶ τοῖς σήμερον περὶ τὰ μετρικὰ ἀσχολουμένοις ἔτι λίαν χρησίμῳ.

Εὐχαὶ δὲ ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἐν ἄλλαις ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς καὶ δὴ καὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, πρβ. E. Hoffmann, Sylloge epigrammatum graecorum 222. 227. 243. 244. 253. 267. 272. 274. 294-297. 302-305. 340 (ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐπι-

γράμματος τούτου διωρθώθη ὑπ' ἐμοῦ BCH 1905 σ. 405. 575). 349. 350. 388, αἱ δὲ εὐχαὶ αὗται ἀφορῶσιν ἢ ἀνταπόδοσιν χάριτος ἐκ μέρους τῆς θεότητος, εἰς ἣν προσφέρεται τὸ ἀνάθημα, ἢ τὴν δόσιν πλούτου, ὑγείας, εὐτυχίας ἢ τὴν διατήρησιν τῶν ὑπαρχόντων ἀγαθῶν· συνηθέσταται δὲ εἶνε εὐχαὶ τοιαῦται ἐν τέλει τῶν ὕμνων τῶν τε ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ὀρφέως σῳζομένων καὶ ἄλλων τινῶν ἔκ τε παπύρων καὶ λίθων γνωριζομένων, περὶ ὧν πρβ. R. Wünsch RE IX 140 ἑπ., ἰδίως δὲ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς λεγομένοις ὕμνοις παρακαλοῦνται οἱ θεοὶ οὐχὶ μόνον **εἰρήνην, ὑγίειαν, ὄλβον ἀμεμφῆ** κλπ. νὰ παρέχωσι τοῖς μύσταις, ἀλλὰ καὶ **ἀγαθὴν βιότοιο τελευτὴν** (π.χ. XI στ. 22, Orphica rec. E. Abel). Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ἀπαιτοῦσιν ἐκτενεστέραν πραγματείαν, ἀρκοῦμαι, ὅπως ἀναφέρω τὸ τέλος ἑνὸς μόνον τῶν ὕμνων τούτων, τοῦ εἰς Περσεφόνην ἀπευθυνομένου (XXIX) στ. 17 ἑπ., ἵνα γένηται φανερὰ ἡ ὁμοιότης τῶν τοιούτων εὐχῶν καὶ τῶν ἐν ταῖς ἀναθηματικαῖς ἐπιγραφαῖς ἐκφραζομένων:

κλῦθι, μάκαιρα θεά, καρποὺς δ' ἀνάπεμπ' ἀπὸ γαίης
εἰρήνῃ θάλλουσα καὶ ἠπιόχειρ' ὑγιείῃ
καὶ βίῳ εὐόλβῳ, λιπαρὸν γῆρας κατάγοντι
πρὸς σὸν χῶρον, ἄνασσα, καὶ εὐδύνατον Πλούτωνα.

Πρβ. καὶ K. Ziegler, Rh. M. LXVIII 345 ἑπ. καὶ A. Dieterich, Kleine Schriften σ. 117 ἑπ.

Περὶ Νικαγόρα τοῦ υἱοῦ τοῦ Μνησαίου, γεγονότος κατὰ Σουΐδαν **κατὰ Φίλιππον τὸν Καίσαρα** (244 ἕως 249 μ. Χρ.) πρβ. W. v. Christs Gesch. d. griech. Lit., umgearb. von W. Schmid und O. Stählin II[6] (1924) σ. 771· κατ' εἰκασίαν τοῦ F. Groag ὁ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ἀναφερόμενος Νικαγόρα **Πρεσβευτικὸς πρὸς Φίλιππον τῶν Ῥωμαίων βασιλέα** σῴζεται ἐν τοῖς Ἀριστείδου τοῦ ῥήτορος φερόμενος ὡς λόγος 35 (Keil). Ὅτι ὁ Μνησαῖος ὁ Νικαγόρα πατὴρ δὲν ἦτο πλέον ἐν ζωῇ, ὅτε ὁ Νικοκράτης ἀνέθηκε τῷ Πανὶ τὸ ἀνάθημα τοῦτο, προκύπτει ἐκ τοῦ **δᾳδουχήσαντος**, πρβ. W. Dittenberger, Hermes 1885 σ. 21· ὁ δὲ Νικαγόρας τότε δὲν εἶχεν ἀκόμη προαχθῆ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱεροῦ κήρυκος. Ὅτι ὁ ὁμώνυμος ἔκγονος αὐτοῦ Νικαγόρας Μινουκιανοῦ Ἀθηναῖος **δᾳδοῦχος τῶν ἁγιωτάτων Ἐλευσῖνι μυστηρίων**, ὅστις ἱστορήσας τὰς σύριγγας ἐξέφρασε τὸν πρὸς αὐτὰς θαυμασμὸν καὶ τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν Πλάτωνα ἀφοσίωσιν αὐτοῦ διὰ τῶν ἐπιγραφῶν OGI 720. 721, ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον κατ' ἐντολὴν τοῦ Κωνσταντίνου οὐχὶ ὅπως ὁ Letronne ἐνόμισεν (μετὰ λόγου τότε) ἐν τοῖς ἔτεσι 306 ἕως 315 μ. Χρ., ἀλλὰ ἐν 326, ἀπέδειξεν ὁ J. Baillet, Comptes rendus de l'Académie des inscriptions 1922 σ. 282 ἑπ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πάππος αὐτοῦ Νικαγόρας ὁ Μνησαίου ἤκμασεν ἐπὶ Φιλίππου (244 ἕως 249 μ. Χρ.), ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Μινουκιανὸς κατὰ Σουΐδαν **ἐπὶ Γαλλιηνοῦ** (260 ἕως 268), φαίνεται ὅτι γέρων ὢν ἐξετέλεσε τὸ ἐν 326 μ. Χ. εἰς Αἴγυπτον ταξείδιον αὐτοῦ Νικαγόρας ὁ Μινουκιανοῦ.

6. Ἐν ΑΕ 1922 σ. 100 ὁ κ. Νικόλαος Ἰ. Γιαννόπουλος ἐδημοσίευσε τὸ ἑξῆς ἐκ Κεφαλληνίας ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα:

Κυιντιανὴν ἄλοχόν
με περικλείτοιο
Σελεύκου
ἡ πατρὶς ἀντ' ἐρατᾶς
[θά]ψε σαοφροσύνας.
(Ψηφίσματι) β(ουλῆς) κ(αὶ) δ(ήμου).

Ὅτι τὸ ἐπίγραμμα εἶνε ἐπιτύμβιον, ἀποδεικνύει, ὡς φαίνεται, τὸ ἐν στ. 2 ῥῆμα ***[θά]ψε***. Αἱ δὲ διὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων γεγράμμέναι λέξεις ***ψηφίσματι βουλῆς καὶ δήμου*** συνήθως παρατίθενται ἐν τέλει τῶν λεγομένων τιμητικῶν ἐπιγραφῶν, πρβ. G. Gerlach, Griechische Ehreninschriften (Halle 1908) σ. 88 ἑπ., διὰ δὲ τῆς προσθήκης αὐτῶν δηλοῦται, ὅτι τὸ μνημεῖον ἱδρύθη ἐν δημοσίῳ τόπῳ διὰ μὲν τῆς πρωτοβουλίας καὶ δαπάναις τῶν συγγενῶν ἢ τῶν φίλων ἢ καὶ ἄλλων ἐνδιαφερομένων, τῇ ἀδείᾳ ὅμως τῶν τῆς πόλεως ἀρχῶν καὶ τῇ συγκαταθέσει τοῦ δήμου, πρβ. Br. Keil, Beiträge zur Geschichte des Areopags, Sitzungsber. d. Leipz. Akad. LXXI Bd. 1919, VIII Abh. σ. 36 ff. Εἶνε δὲ καὶ γνωστὸν ὅτι ἀνδριάντες καὶ προτομαὶ καὶ εἰκόνες πολλάκις ἱδρύοντο ἐν δημοσίοις τόποις καὶ πρὸς τιμὴν ἀποθανόντων (πρβ. π.χ. Jahreshefte III 93 ἑπ.) καὶ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῶν πόλεων καὶ οἱ πολῖται ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ πένθη καὶ τὰς κηδείας τῶν ἀνηκόντων εἰς ἐπισήμους καὶ πλουσίας οἰκογενείας, ὅπως διδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ λεγόμενα παραμυθητικὰ ψηφίσματα, περὶ τῶν ὁποίων ἔγραψε K. Buresch Rh. M. 1894 σ. 424 ἑπ., Br. Keil ἐν τῇ μνημονευθείσῃ διατριβῇ καὶ ἐγὼ ἐν Neue Beiträge I., Sitzungsber. d. Wien Akad. 166 Bd. 1. Abh σ. 54 ἑπ.· περὶ δὲ ἀπονομῆς στεφάνου εἰς ἀποθανόντας ἐκ μέρους τοῦ δήμου ἴδε καὶ τὰ ὑπὸ J. Keil καὶ A. v. Premerstein ἐν DAW ph. - h. Kl. LIII, II σ. 71 σημειωθέντα. Δυσκολεύομαι ὅμως νὰ παραδεχθῶ ὅτι ἡ πόλις τῶν Σαμαίων ***ἔθαψε*** τὴν Κυιντιανὴν ***ἀντ' ἐρατᾶς σαοφροσύνας***, εἰ καὶ δὲν ἀγνοῶ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι προκειμένου περὶ διστίχου ἐπιγράμματος ἴσως πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐπιβεβλημένη βραχυλογία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον τὸ ***ἡ πατρὶς θάψε*** κάλλιστα λέγεται περὶ δημοσίας ταφῆς. Οὕτω τὸ ἐν Anth. Pal. VII 508 ἐπίγραμμα, ἐπιγραφόμενον ***Σιμωνίδου***, λέγει:

Παυσανίαν ἰητρὸν ἐπώνυμον, Ἀγχιτέω υἱόν,
τόνδ' Ἀσκληπιάδην πατρὶς ἔθαψε Γέλα κτλ.,

ἄλλο δὲ ἐπίγραμμα τοῦ Πέπλου 37:

Ταλθύβιον θεράποντα θεῶν κήρυκα καὶ ἀνδρῶν
ὧδε Μυκηναίων δῆμος ἔθαψεν ἅπας.

Πρβ. καὶ τὸ κατὰ τὴν ταφὴν τοῦ Τιμολέοντος ὑπὸ τοῦ κήρυκος ἀναγορευθὲν κήρυγμα παρὰ Διοδώρῳ XVI 40 καὶ Πλουτάρχῳ Τιμολ. 39 καὶ τὰς τρεῖς ἐπὶ τοῦ λίθου BCH V 180 n. 1 (Syll. ³ 1226) ἐξ Ἀλαβάνδων τῆς Καρίας ἐπιγραφάς, ὧν ἡ δευτέρα ἔχει ὡς ἑξῆς: ***Μενεκ[λῆν Μ;]ήνι[ος] τοῦ Ἑρμίππου στρατηγὸν ἐπὶ χώρας ὁ δῆμος ἔθαψεν ἀγαθὸν ἄνδρα κα[ὶ τετε]λευτηκότα ὑπὲρ τῆς πατρίδος***, ἔτι δὲ BCH XI 310 n. 4: ***Ὁ δῆμος ἔθαψεν καὶ ἐτίμησεν Ἀσκλαπιόδωρον Ἀριστοδήμου φυλῆς Ἡρακληΐδος ἄνδρα γενόμενον καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ εὐεργέτην τῆς πατρίδος***· E. Ziebarth. Aus dem griechischen Schulwesen ² σ. 151 ἑχ. Ἡ ἐκ Κεφαλληνίας ὅμως βάσις κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ κ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου ἔχει τόρμον ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας πρὸς γόμφωσιν ἀγάλματος ἢ προτομῆς· εἶνε ἑπομένως παντελῶς ἀπίθανον ὅτι ἡ ἐπὶ τῆς βάσεως ὑπογεγραμμένη ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς θέμα τὴν ταφὴν τῆς Κυιντιανῆς, ἔστω *καὶ* δημοσίαν, καὶ οὐχὶ τὴν στάσιν τοῦ τιμητικοῦ μνημείου, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὴν ὑπογραφήν· ἄλλωστε καὶ τὸ ***ἀντὶ*** ἔν τε τοῖς τιμητικοῖς ψηφίσμασι (πρβ. Jahreshefte XXI XXII 136) καὶ ἐν ταῖς λεγομέναις τιμητικαῖς ἐπιγραφαῖς ἐνδείκνυσι τὰ εὐεργετήματα ἢ τὰ προσόντα τὰ δικαιολογοῦντα τὴν ἀπονομὴν τιμῆς τινος ὡς ἁρμόζουσαν ἀμοιβήν. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω δύο μόνον παρα-

δείγματα ἐκ γνωστῶν ἐπιγραμμάτων, τὸ μὲν τοῦ τρίτου τῶν Ἀθήνησιν ἐν τῇ ἀγορᾷ Ἑρμῶν (Th. Preger, Inscr. gr. metr. 153· U. v. Wilamowitz, Griechisches Lesebuch I 1 σ. 146 ἀρ. 14 καὶ II 1 σ. 104): ***Ἡγεμόνεσσι δὲ μισθὸν Ἀθηναῖοι τάδ᾽ ἔδωκαν ἀντ᾽ εὐεργεσίης καὶ μεγάλης ἀρετῆς***, τὸ δὲ τῆς χαλκῆς εἰκόνος τοῦ Ἀράτου (Preger, Inscr. gr. metr. 150) στ. 3.4.: ***ἄμμες δ᾽ εἰκόν᾽, Ἄρατε, τεὰν νόστοιο τυχόντες στάσαμεν ἀντ᾽ ἀρετᾶς ἠδὲ δικαιοσύνας***. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ ἀνέγερσις μνημάτων εἰς μνήμην τῶν ἀποθανόντων θεωρεῖται ὡς τιμή, λέγει τὸ ἐν IG I² 986 ἐπίγραμμα (Beiträge z. griech. Inschriftenk. σ. 21):

Σε̃μα πατὲρ Κλέβολος ἀποφθιμένοι Χσενοφάντοι
θε̃κε τόδ᾽ ἀντ᾽ ἀρετε̃ς ἐδὲ σαοφροσύνες.

καὶ ἄλλο τοῦ Σιμωνίδου ἐπίγραμμα Anth. Pal VII 509:

Σῆμα Θεόγνιδος εἰμὶ Σινωπέος, ᾧ μ᾽ ἐπέθηκεν
Γλαῦκος ἑταιρείης ἀντὶ πολυχρονίου.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἁπλοῦν ***θάπτειν*** ἐν τοιαύταις ἐπιγραφαῖς ἐφ᾽ ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω δὲν ἀπαντᾷ, εὐλόγως δὲ νομίζω μεταχειρίζεται τὸ ῥῆμα τοῦτο μόνον ἐὰν πρόκηται περὶ πραγματικῆς ταφῆς. Ἀντὶ τοῦ ***θάψε*** λοιπὸν περιμένεται ἄλλο ῥῆμα οἷον τὸ ***στῆσε***. Ὅτι δὲ πράγματι ἄλλο ῥῆμα ὅμοιον κατὰ τὴν ἔννοιαν τῷ ***στῆσε*** κεῖται ἐν τῷ ἐπιγράμματι, προκύπτει ἐξ ἀντιγράφου αὐτοῦ ληφθέντος ἐν ἔτει 1905 ὑπὸ τοῦ τότε ἐν Speyer, νῦν δὲ ἐν Freising τῆς Γερμανίας καθηγητοῦ Dr. Otto Meiser, ὅστις περιοδεύσας τὴν Κεφαλληνίαν καὶ εὑρὼν τὸν λίθον ἐν Σάμῃ πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Λεωνίδα Δευτεραίου, ὅπου ἔτι καὶ νῦν κεῖται, οὐ μόνον φιλοφρόνως ἀνεκοίνωσέ μοι τὸ ληφθὲν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀντίγραφον τοῦ ἐπιγράμματος, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείστης εὐγενείας μοὶ ἐπέτρεψε νὰ κάμω χρῆσιν αὐτοῦ δημοσίᾳ πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐν τῇ ΑΕ 1922 σ. 100 δημοσιευθείσης ἀναγνώσεως. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο ἔχει ἐν στ. 5. οὐχὶ \ΨЄ, ἀλλὰ ΙCЄ· ὅπερ ὀρθώτατα ἤδη ὁ κ. Meiser ἡρμήνευσεν ***ἶσε*** ἀντὶ τοῦ ***εἶσε***, πρβ. IG IV 1001: ***Ζηνὶ καὶ Ἡελίῳ καὶ πᾶσιν ἀειγενέεσσιν*** κτλ. ***ἱεροφάντης εἶσ᾽ ὁσίῃ θεοπείθει γαίων Διογένης Δηοῦς πρόπολος*** κτλ., IG IV 1002 στ. 3, 1039 στ. 2, 1040 στ. 2, IG III 701 στ. 3, XII 3 suppl. 1345 στ. 2, XIV 1750 (Inscr. gr. ad res rom. pertin. I 282) στ. 3· πολλάκις δὲ μεταχειρίζεται τὸ μέσον τοῦ ῥήματος, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἄνω ὑπ᾽ ἀρ. 2 συμπληρωθέντι ἐπιγράμματι.

Adolf Wilhelm.

ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ ΣΤΗΛΑΙ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

ΥΠΟ ΔΗΜ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

Ἐξερχόμενός τις πρὸς δυσμὰς τῆς σημερινῆς πόλεως Τηγανίου, ἥτις κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σάμου, ἵνα μεταβῇ εἰς Χώραν, συναντᾷ δεξιὰ καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν τὸ δυτικὸν σκέλος τοῦ τείχους, ὅπερ κατερχόμενον ἀπὸ τοῦ ὕπερθεν βουνοῦ διὰ τοῦ πρανοῦς κατέληγεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔξω τοῦ τείχους τούτου ἐξετείνετο ἡ δυτικὴ νεκρόπολις τῆς Σάμου ἑκατέρωθεν τῆς σημερινῆς ὁδοῦ καὶ μάλιστα ἐπεκτεινομένη ἐπὶ τῶν μικρῶν ἰσοπέδων τῆς κλιτύος ἄνωθεν τῆς Γλυφάδας. Φαίνεται ὅτι μόνον δεξιὰ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τῆς κλιτύος ἔθαπτον κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους, ἀριστερὰ δὲ ἐπὶ τοῦ ἁλιπέδου κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, διότι ἐκεῖ μὲν μόνον ἀρχαϊκοὶ τάφοι εὑρέθησαν, κάτω δὲ οἱ πλεῖστοι τῶν κυβικῶν ἐπιτυμβίων ἐνεπιγράφων λίθων τοῦ πέμπτου αἰῶνος, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τέλει τῆς παρούσης πραγματείας. Μέγα μέρος τῆς ἀρχαϊκῆς ταύτης νεκροπόλεως ἀνέσκαψε πρὸ ἐτῶν ὁ Boehlau (Aus ionischen und italischen Nekropolen σ. 10 ἑξ.) ἀποκαλύψας κυρίως τάφους τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Πολυκράτους καὶ τὰς γνωστὰς ἀνθεμωτὰς στήλας. Τὸν χῶρον τοῦτον καταλαμβάνουσι σήμερον καλλιεργημένα κτήματα, ὧν ἡ κατ᾽ ἔτος ἐργασία φέρει πιθανώτατα εἰς φῶς καὶ στήλας καὶ νέους κτιστοὺς τάφους, τούτων δὲ λείψανα φαίνονται πέριξ τοῦ οἰκίσκου τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς περιοχῆς Κ. Μπακιντῆ. Τῆς καλλιεργίας ταύτης προϊὸν πιστεύω ὅτι εἶναί τινα τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων τεμαχίων (ἀρ. 1,2). Ἡ ἀκεραία σχεδὸν ἀκατέργαστος στήλη (ἀρ. 3.) εἶχεν ἤδη ἀνευρεθῇ κα ἐγκαταλειφθῇ ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ Boehlau (ἔνθ' ἀν. σ. 2 σημ.), τὰ δὲ λοιπὰ τεμάχια εὑρέθησαν ὑπ' ἐμοῦ κατὰ μικρὰν δοκιμαστικὴν σκαφὴν γενομένην τῷ 1919.

Πρὶν ἐπιληφθῶ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπιτυμβίων τούτων στηλῶν προβαίνω εἰς βραχεῖαν περιγραφὴν τῶν νέων τεμαχίων.

1: Ἐπίστεψις μαρμαρίνης στήλης.

Ἀριθ. 1 ***(εἰκ. 1).*** Τμῆμα στέψεως ἐπιτυμβίου στήλης ἐκ χονδροκόκκου μαρμάρου. Ὑπεράνω στρογγύλου κανόνος, εἰς ὃν ἔληγεν ἡ ἐλάχιστα σῳζομένη πλάξ, ὑψοῦνται δύο ἕλικες ἀντιθετικῶς πρὸς τὰ ἔξω συσπειρούμεναι. Ἐξ αὐτῶν ἐξέρχονται ἄλλαι δύο ἀντιθέτως ἑλισσόμεναι πρὸς τὰ ἔσω, τῶν ὁποίων τὸ ἄνω τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων μέρος εἶναι ἀποκεκρυμμένον. Κατὰ τὴν κάτω ἐπαφὴν τῶν τόξων τῶν πρώτων ἑλίκων εἰσχωρεῖ κάλυξ λωτοῦ ἁπτόμενος κάτω τοῦ στρογγύλου

κανόνος, κατὰ δὲ τὴν ἄνω ἐπαφὴν τῆς ῥάχεως τῶν αὐτῶν ἑλίκων ἐκφύεται ἄνθος λωτοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ μὲν ἄκρα φύλλα ἐγγίζουσι τῆς ἀκμῆς τῶν ἄνω ἑλίκων, τὸ δὲ μεσαῖον εἰσέρχεται εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἐπαφῆς αὐτῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν κάτω ἑλίκων κοσμοῦνται ὑπὸ μεγάλων ῥοδάκων ἐκ δώδεκα κοίλων πετάλων, τῶν δὲ ἄνω, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποκεκρουμένοι, εἶναι λεῖοι ἄνευ κοσμήματος, ἦσαν δὲ πιθανώτατα διὰ χρώματος ἐξηρμένοι.

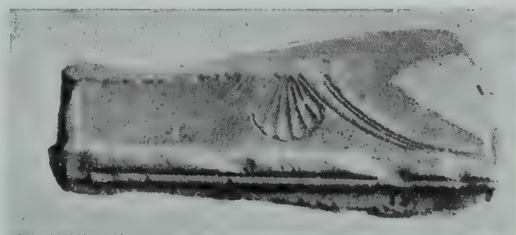
Ὑπὸ τὸν στρογγύλον κανόνα ἐξετείνετο ἡ ἐπιφάνεια τῆς στήλης, ἥτις κατὰ τὸ ἄνω μέρος ἔφερεν ἐπιγραφὴν σῳζομένην μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα γράμματα. Τοῦ πρώτου τῶν σῳζομένων διακρίνεται μόνον μέρος κύκλου, ὅπερ μόνον ἐκ Θ εἶνε δυνατὸν νὰ προέρχηται, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἀσφαλές, ἂν τοῦτο ἦτο διὰ στιγμῆς ἢ διὰ σταυροῦ ἐσωτερικῶς δεδηλωμένον, διότι ἡ μὲν στιγμὴ ἔκειτο κατωτέρω τῆς θραύσεως, τοῦ δὲ σταυροῦ οὐδὲν ἴχνος διακρίνεται ὅτι ὑπῆρχεν, ἐξ οὗ πιθανὸν εἶναι ὅτι τὸ Θ τοῦτο θὰ ἦτο ἐστιγμένον. Θ μὲ διασταυρουμένας κεραίας ἔχουσιν αἱ ἀρχαιόταται σαμιακαὶ ἐπιγραφαί, ὡς ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Λευκίου τοῦ Μουσείου ἐν Βαθεῖ Σάμου (Ath. Mitt. 1900. σ. 150), ἡ ἐπὶ τῆς Ἥρας τοῦ Χεραμύου ἐν Λούβρῳ (Röhl. IGA, 384) καὶ ἡ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Rehm ἀνευρεθεῖσα (νῦν ἐν τῷ Μουσείῳ Τηγανίου), ἥτις περιέχει ἀναγραφὴν ἢ ἀνάθεσιν ἱερῶν σκευῶν ἀγορασθέντων ***(ὀνωνημένα σύμπαντα διηκοσίων δυωδέκων στατήρων Σαμίων σὺν τῷ λίθῳ)***. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀνάγονται περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Τὸ Θ πάλιν μὲ στιγμὴν ἐν τῷ μέσῳ ἀπαντᾷ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἐκ Σάμου χαλκοῦ λαγωοῦ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου (Röhl IGA. 385) καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Αἰάκου τοῦ Μουσείου Τηγανίου Σάμου (Α.Μ. 1906 σ. 151). Ἐκ τούτων τὴν πρώτην ὁ Kirchhoff (Studien zur Gesch d. griech. Alphabets[4] σ. 31) θέτει περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἀλλ᾽ ἡ γραφὴ τοῦ α μὲ λοξὴν τὴν μεσαίαν κεραίαν, ἡ ἐν γένει μᾶλλον ἀρχαϊκὴ ὄψις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ φορὰ αὐτῶν θὰ ἔπειθον ὀλίγον ὑψηλότερον νὰ τοποθετηθῇ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη καὶ δὴ εἰς τὴν τελευταίαν δεκάδα τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἡ δὲ τοῦ Αἰάκου, τὴν ὁποίαν ὁ L. Curtius (Α. Μ. ἔνθ. ἀν.) θεωρεῖ σύγχρονον τοῦ ἀγάλματος, τῶν μέσων δηλ. περίπου τοῦ ἕκτου αἰῶνος, εἶναι πιθανώτατα πολὺ μεταγενεστέρα. Ἡ γραφὴ τοῦ α μὲ ὁριζοντίαν τὴν μεσαίαν κεραίαν, γραφὴ ἀπαντῶσα ἐπὶ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς τοῦ γλύπτου Πυθαγόρου τοῦ Σαμίου συγχρόνως μετὰ τῆς ἀρχαιοτέρας τοῦ α μὲ λοξὴν κεραίαν, δηλοῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀνέλθῃ πέραν τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Εἰς τὴν μεταγενεστέραν, τοῦ πέμπτου αἰῶνος, χρονολογίαν αὐτῆς συντελεῖ καὶ ἡ στοιχηδὸν φορά. Ὀρθῶς δὲ ὑπεστήριξεν ὁ Pomtow ὅτι αὕτη ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἀγάλματος βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Αἰάκου τοῦ Β´ ἐγγόνου τοῦ Α´, ὅστις ἐπανελθὼν εἰς Σάμον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Περσῶν ἀνεστήλωσε καὶ τὸ ἄγαλμα εἰς τὸν πάππον (ἴδ. Dittenberger, Sylloge [3] I ἀρ. 10 καὶ 20). [1]

Ἐκ τῶν λοιπῶν γραμμάτων τὸ ε ἔχει τὰς τρεῖς κεραίας (ὧν αἱ δύο σῴζονται) λοξῶς πρὸς τὰ κάτω φερομένας, τὸ μ ἀνοικτὰ τὰ σκέλη, ὡς καὶ τὸ σ. Ἐν γένει ὅμως πρέπει νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὰ γράμματα εἶναι μετά τινος ἀμελείας κεχαραγμένα καὶ ἀκανόνιστα, δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις ὅτι ὁ μὲ τόσον ἀσφαλῆ καὶ καλαίσθητον χεῖρα σχεδιάσας τὰς ὡραίας ἕλικας τῆς στήλης ἐχάραξε καὶ τὰ πρόχειρα ταῦτα γράμμστα. Ἡ αὐτὴ ἀμέλεια ἄλλως παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπιγεγραμμένων στηλῶν ἢ πλα-

1 Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης προκειμένου ἂς σημειώσω ἐν παρόδῳ ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς τοῦ Αἰάκου εἶναι *Βρύχωνος* καὶ οὐχὶ *Βρύσωνος*, ὡς πρῶτος παρετήρησεν ὁ ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων Σάμου κ. Β. Θεοφανίδης. Παραδεδομένον δὲ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦτο.

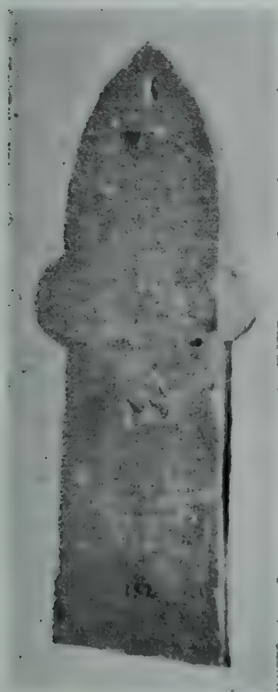
κῶν τῶν ὑπὸ Boehlau ἐν τῷ νεκροταφείῳ τούτῳ εὑρεθεισῶν καὶ εἶναι ἀναμφιβόλως ὀρθὴ ἡ παρατήρησις τούτου ὅτι οἱ πελάται ἐχάρασσον ἀδεξίως ἐπὶ τῶν ἑτοίμων ἀγοραζομένων στηλῶν τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ (Boehlau ἔνθ' ἀν. σ. 154). Δὲν εἶναι βεβαίως ἐκ τούτου ὀρθὸν νὰ συμπεράνῃ τις μεγάλην αὐτῶν ἀρχαιότητα, ἀλλὰ πάντως ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ θὰ ἐχαράχθη περὶ τὰ τέλη τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

Τὰ γράμματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς ὄνομα λῆγον εἰς -θεμις κείμενον κατὰ γενικήν. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε χῶρος διὰ τέσσαρα τοὐλάχιστον ἔτι γράμματα, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ ἦτο Ἀμφίθεμις, Βουλόθεμις, Εὐξίθεμις, Ξεινόθεμις, Φιλόθεμις κ.τ.λ. ἢ ἀκόμη Δηλόθεμις, ὅπερ ἔχομεν ἐκ Σάμου (I. G. XII, 5,438 πρβ. C.—B: SGDI, IV, 4,2, σελ. 935.[1]). Ἡ γενικὴ τῶν ὀνομάτων τούτων σχηματίζεται εἰς -ιος, σπανιώτατα δὲ καὶ ἐπὶ μεταγενεστέρων ἐπιγραφῶν καὶ εἰς -ιδος (πρβ. C-B: SGDI ἔνθ' ἀν.). Κατὰ γενικὴν δὲ δηλοῦται τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀρχαϊκῶν Σαμιακῶν στηλῶν, ἀλλὰ καὶ κατ' ὀνομαστικήν, κατὰ δὲ τὸν πέμπτον αἰῶνα συνήθως κατὰ δοτικὴν (πρβ. Jacobstahl, A. M. 1906 σ. 416).

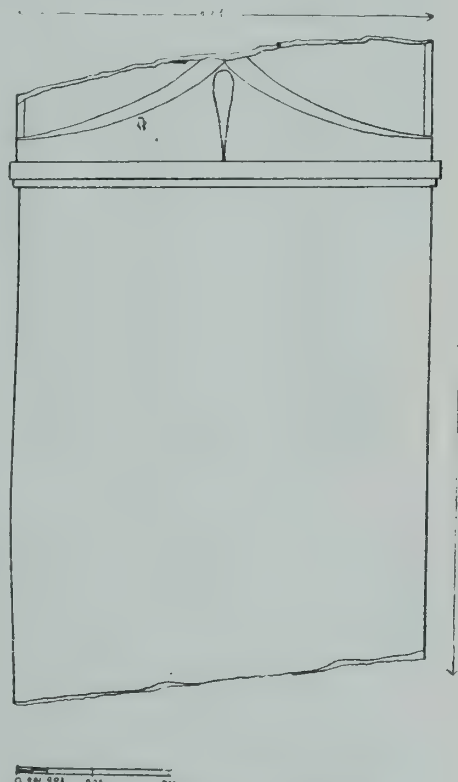

2: Τμῆμα ἐπιστέψεως πωρίνης στήλης.

2. Ἀριθ. Μουσ. Τηγανίου 151. ***(εἰκ. 2).*** Τμῆμα στέψεως ἐπιτυμβίου στήλης ἐκ μαλακοῦ πώρου, δεξιὰ ἀποκεκρουμένον. Ὕψος 0,15, πλάτ. 0,36; πάχ. 0,115. Ἡ πλὰξ τῆς στήλης ἔληγεν ἄνω εἰς δύο ραβδωτοὺς κανόνας, ὧν ὁ κάτω λεπτότερος, ὑπεράνω δ' αὐτῶν ἤρχοντο αἱ ἕλικες. Τούτων σῴζεται ἐλάχιστον μόνον μέρος καὶ τὸ μεταξὺ τῆς ἐπαφῆς αὐτῶν κρεμάμενον πρὸς τὰ κάτω ἀνθέμιον ἐκφυόμενον μεταξὺ δύο λεπτῶν φύλλων λωτοῦ τῶν ἀκολουθούντων τὴν ἐξωτερικὴν πλευρὰν τῶν ἑλίκων.

3: Πωρίνη ἐπιτύμβιος στήλη.

4: Τμῆμα πωρίνης στήλης.

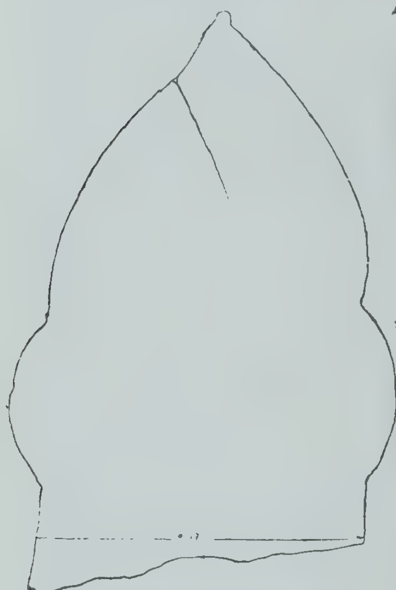
3. Ἀρ. Μουσ. Τηγ. 152 ***(εἰκ. 3*** τοῦ ἀνωτέρου τμήματος). Ἐπιτύμβιος στήλη εἰς δύο τεμάχια ἐκ μαλακοῦ πώρου λήγουσα ἄνω εἰς ὀξὺ τόξον. Ὕψος σῳζ. 0,87, πλάτ. 0,13—0,15, πάχ. 0,075. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς δὲν ἔχει ἐπιμελῶς λειανθῆ, αἱ δὲ ἕλικες, ὧν τὸ ἡμικυ-

1 Βλ. καὶ Bechtel, Die histor. Personennamen des griechischen σ. 200 ἑξ.

κλικὸν περίγραμμα ἐξέχει πέραν τῶν καθέτων πλευρῶν, καὶ τὸ ἀνθέμιον, ὁλόκληρος δηλαδὴ ἡ ἐπίστεψις, θὰ ἦσαν διὰ χρώματος δεδηλωμένα, ὡς ὑπέθεσε καὶ ὁ Boehlau (ἔνθ' ἀν. σ. 25 σημ.). Κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοιάζει πρὸς τὰς λοιπὰς στήλας.

4. ***(εἰκ. 4)***. Μέρος ἐπιτυμβίου στήλης ἐκ μαλακοῦ πώρου ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκρουμένη. Ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια τῆς πλακὸς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐφθαρμένη, τοῦ πώρου ἀποσχιζομένου. Ὕψ. 0,412, πλάτ. 0,273, πάχ. 0,08. Σῴζεται μέγα μέρος τῆς πλακός, ἥτις περατοῦται ἄνω διὰ κανόνος ἐκ δύο κυματίων, ὧν τὸ κάτω μικρότερον. Ὑπεράνω τοῦ κανόνος τούτου εἰς μικρὰν ἀπόστασιν σῴζεται τὸ κάτω μέρος τῶν ποδῶν τῶν ἑλίκων μέχρι τῆς συναντήσεως αὐτῶν, ὁπόθεν δύο μακρὰ φύλλα λωτοῦ ἐξορμῶντα παρακολουθοῦσιν ἑκάτερον τῶν σκελῶν τῶν ἑλίκων, ἐν ᾧ μεταξὺ αὐτῶν ἐξέρχεται μεσαῖον φύλλον καταβαῖνον μέχρι τοῦ κανόνος.

5. ***(εἰκ. 5)***. Κορυφὴ ἐπιτυμβίου πωρίνης στήλης ἀποκεκρουμένη λοξῶς κάτω. Ὕψ. 0.284, πλάτ. 0,17, πάχ. 0,04. Ἔχει τὸ περίγραμμα ἀνθεμωτῆς μετὰ ἑλίκων ἐπιστέψεως, ὡς ἡ ὑπ' ἀριθμ. 3, ἀλλ' εἶναι μετ' ἀμελείας κατεσκευασμένη καὶ ἐσχεδιασμένη, καθ' ὅσον ἡ μία ἕλιξ εἶναι μείζων τῆς ἑτέρας καὶ τὸ τόξον τῆς μιᾶς πλευρᾶς μακρότερον τοῦ τῆς ἑτέρας καὶ ἀνώμαλον παρὰ τὴν κορυφήν.

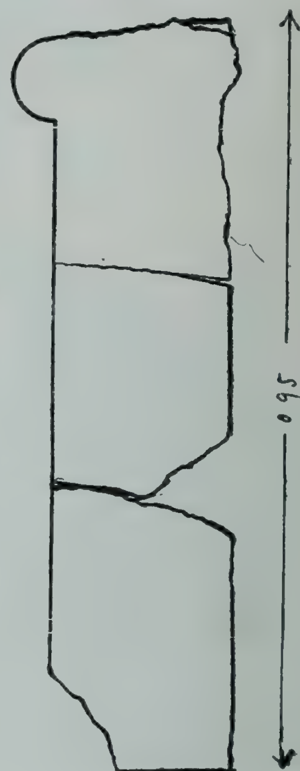

5: *Κορυφὴ πωρίνης στήλης.*

6. Τεμάχιον ἐκ κορυφῆς πωρίνης στήλης, ὡς ἡ ἀνωτέρω. Ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτοῦ (πλάτ. σωζ. 0,30) φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ μεγάλης στήλης.

7. ***(εἰκ. 6)***. Τρία τεμάχια πωρίνης στήλης ἀπὸ τῶν ἑλίκων καὶ κάτω ἄνευ πλαστικῆς αὐτῶν δηλώσεως. Δεξιὰ ἐν μέρει ἀποκεκρουμένη. Ὕψος 0,92, πλάτ. 0,23.

8. Ἑτέρας στήλης τὸ περὶ τὰς ἕλικας τμῆμα, ὡς καὶ τεμάχιον ἀνθεμίου μετὰ κυρτῶν καὶ κοίλων φύλλων ἐναλλάξ.

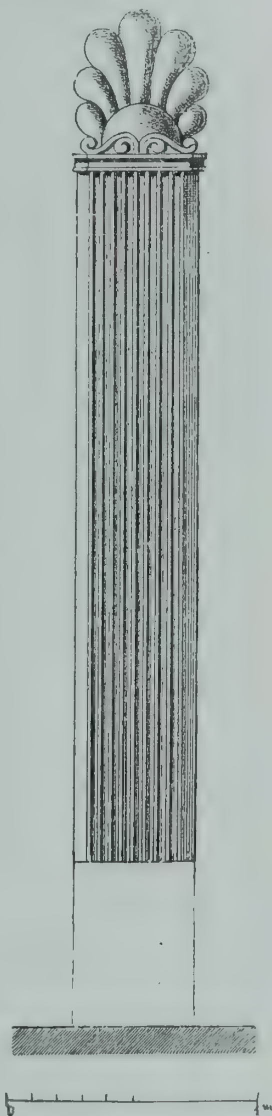
6: *Τμῆμα πωρίνης στήλης.*

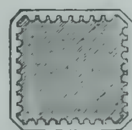
Αἱ στῆλαι αὗται, ὡς εἶναι φανερόν, ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν τύπον ἐπιτυμβίων στηλῶν, οἵας ἀνεῦρεν ἐν Σάμῳ ὁ Boehlau (ἔνθ' ἀν. σελ. 152, πίν. 1,2,3,4). Ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶναι ἡ πρώτη μορφὴ ἐπιτυμβίων στηλῶν, ἣν συναντῶμεν ἐν Ἑλλάδι. Ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν ἤδη χρόνων εἶναι γνωσταὶ ἐπὶ τῶν τάφων στῆλαι, μεγάλαι πλάκες καὶ διὰ παραστάσεων κεκοσμημέναι ὡς ἐπὶ τῶν τάφων τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Καὶ κατὰ τοὺς γεωμετρικοὺς χρόνους εὑρίσκομεν ἐπιτυμβίους στήλας, ὡς ἐν Θήρᾳ (Dragendorff, Thera II σελ. 108 ἑξ.), χαρακτηριστικαὶ δὲ εἶναι αἱ ἐν Νεανδρίᾳ παρατηρηθεῖσαι (Koldewey, Neandria, σελ. 17 εἰκ. 30). Αὗται εἶναι ἀκατέργαστοι πλάκες, δύο μέχρι τεσσάρων μέτρων ὕψους, στενώτεραι κάτω καὶ λήγουσαι ἄνω εἰς μικρὰν ἐξοχήν, παρέχουσαι δ' οὕτως ἐμφάνισιν

ἀνθρωπίνης μορφῆς εἰς τὰς γενικὰς αὐτῆς γραμμάς. Τοιαύτας στήλας εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ Ὅμηρος κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Dragendorff (ἔνθ. ἀν. σελ. 111 σημ. 89) λέγων Ν 437 **«ὥς τε στήλη ἢ δένδρεον ὑψιπέτηλον»**· (πρβ. καὶ Collignon, Les statues funéraires σ. 2)· Ἡ πλὰξ αὕτη ἐδήλου τὸν τόπον τῆς κατοικίας τοῦ νεκροῦ, τὸ «ἕδος» αὐτοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς μορφῆς τῶν στηλῶν Νεανδρίας (πρβ. Weickert, Der Seelenvogel σ. 9). Ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ τῇ μορφῇ αὐτῆς ἡ στήλη ἦτο καὶ ὅρος, ἀλλὰ δὲν νομίζω ὅτι ἦτο συγχρόνως καὶ «θύρα καὶ ἱερὸς κίων καὶ δένδρον ζωῆς καὶ ἀναπαυτήριον τῆς ψυχῆς», ὡς θέλει ὁ P. L. Couchoud, (Rev. Arch. 1923 II σ. 237), μόνον δὲ ἀναλόγως τῆς μορφῆς, ἣν ἑκάστοτε εἶχε τὸ ἐπιτύμβιον σῆμα, ἐσυμβόλιζε τὴν ἀντίστοιχον ἔννοιαν.

Ἀλλά, ὅπως πολλὰ ἄλλα πράγματα, οὕτω καὶ τὴν στήλην ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ὅπου ἀρχαιότατα ἔχομεν ἐν χρήσει τὴν στήλην. Ἐν Ἀσσοὺρ ἔχουσιν εὑρεθῇ σειραὶ ὁλόκληροι στηλῶν ἱκανῶς ὑψηλῶν ἀπὸ δύο μέχρι τεσσάρων μέτρων, ἔχουσαι συνήθως ἀπεστρογγυλωμένον τὸ ἄνω μέρος καὶ ἀνήκουσαι εἰς τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα. Μία τῶν στηλῶν τούτων ἔχει σχῆμα ὀκταγώνου κίονος μετ' ἐπιπέδων ραβδώσεων καὶ λήγει ἄνω εἰς ἐπίστεψιν φέρουσαν φυτικὰ θέματα (ἴδ. Arch. Anz. 1913 σ. 79 Andrae· πρβ. καὶ Mitt. der deutschen Orient Gesellschaft No 42 σελ. 50). Δὲν ἔχω δυστυχῶς εἰκόνα τῆς ἄνω περιγραφείσης στήλης, ἀλλ' ἡ ἐν Chorsabad εὑρεθεῖσα **(εἰκ. 7** = Perrot et Chipiez, Histoire de l'art, II εἰκ. 110) ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν. Εἶναι τετράγωνος μὲ ἀποκεκομμένας τὰς γωνίας στῦλος μετὰ ραβδώσεων καὶ στέφεται ἄνω ὑπὸ ἑλίκων ἀντιθετικῶν, ἐξ ὧν ἐξέρχεται ἀνθέμιον. Ἡ στήλη αὕτη εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν Ἰωνικῶν ἀνθεμωτῶν στηλῶν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες παραλαβόντες τὴν μορφὴν διεμόρφωσαν αὐτὴν εἰς ποικίλους τύπους, ὧν ἄλλοι μὲν ἐκράτησαν μόνον τὸ γενικὸν σχῆμα, ἄλλοι δὲ τὴν διακόσμησιν ἢ καὶ ἀμφότερα, ἐξελιχθέντα ὅμως εἰς θαυμάσια διακοσμητικὰ δημιουργήματα.

Τὸ τετράγωνον σχῆμα δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι εἶχον αἱ Ἐρυθραῖαι ἐπιτύμβιοι στῆλαι, ὧν αἱ ἐπιστέψεις ἐσώθησαν (Oester. Jahresh 1912 Beibl. σελ. 64 εἰκ. 50 καὶ 51 καὶ αὐτ. 1913 Beibl. σελ. 57 εἰκ. 20 καὶ 21). Αὗται εἶναι ἀνεστραμμέναι κόλουροι πυραμίδες, δηλαδὴ τετράγωνοι λίθοι εὐρυνόμενοι πρὸς τὰ ἄνω ἐκ τῆς τετραγώνου τομῆς βάσεως, ἔνθα προσηρμόζετο ὁ κορμὸς τῆς στήλης, ὅστις ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν τετράγωνον διαμόρφωσιν ἐν τομῇ. Ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῶν στέψεων τούτων σχηματίζει τραπέζιον, ὅπερ φέρει ἀνάγλυπτον διακόσμησιν ἀντιτιθεμένων διπλῶν σπειρῶν, ἀνθεμίων, λωτῶν, ἀστραγάλου κτλ. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἐν Oest. Jahr. 1913 (ἔνθ. ἀν. εἰκ. 20), ἧς ἡ διακόσμησις ἔχουσά τι τὸ παραφορτωμένον σύγκειται ἐκ μιᾶς ζώνης ᾠοειδῶν φύλλων ἄνω, ἀποτελούσης οἱονεὶ στέφον ἐπίκρανον, καὶ ἐκ τῆς κάτωθεν αὐτῆς ἐπιφανείας, ἥτις κοσμεῖται ὑπὸ ἁλύσεως ἀστραγάλου καὶ ἑτέρας ἀνθέων

7: Στήλη Chorsabad.

λωτοῦ περιθεούσης αὐτὴν μετὰ μεγάλου ἀνθεμίου ἀνερχομένου ἀπὸ τῆς βάσεως καὶ μικροτέρων πληρούντων τὰς γωνίας. Ἡ ταπητοειδὴς αὕτη διακόσμησις δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει τὸ πρότυπον ἐν τῇ Ἀσσυριακῇ διακοσμητικῇ, ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Κουγιουντζὶκ μαρμαρίνου δαπέδου (Frank, Kunstgeschichte in Bildern II, 61, 2), ἀλλ' ἐπὶ τῆς Ἐρυθραίας στήλης ἡ πληθωρικὴ διακόσμησις ἔλαβε διάφορόν πως χαρακτῆρα προσαρμοζόμενον πρὸς τὴν μορφὴν τῆς στήλης διὰ τῶν ἐπιστεφόντων ᾠοειδῶν φύλλων καὶ τοῦ ἀνθεμίου τῆς βάσεως. Πρὸς τὸν τύπον τοῦτον τῆς ἐπιστέψεως δύνανται ἴσως νὰ σχετισθῶσιν αἱ δύο θαυμάσιαι Ἀττικαὶ ἰωνικῆς τέχνης στῆλαι τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου Ἀθηνῶν (Conze, Att. Grabreliefs I πιν. XI) καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης (A. J. A. 1922 σ. 270 εἰκ. 1, 4, 5, 10 Dinsmoor). Ἡ τραπεζοειδὴς μορφὴ τῶν Ἐρυθραίων στηλῶν, αἵτινες εὐρύνονται κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς τὰ ἄνω, διεμορφώθη οὕτω παρὰ ταῖς ἀττικαῖς, ὥστε ἡ μὲν ἄνω ἀπόληξις σχηματίζει μικρὸν ἄβακα (βλέπε τὸ ἀντίστοιχον στέφον κόσμημα τῆς τελευταίας ἐρυθραίας στήλης), ἡ δὲ ὑπ' αὐτὴν εὐθεῖα πλευρὰ ὑποχωρεῖ ἐντὸς εἰς ἐλαφρὸν αἰγυπτιάζον κῦμα καὶ ὁδηγεῖ βαθμηδὸν κατακορύφως πρὸς τὴν βάσιν (πρβ. τὴν ὑπὸ Dinsmoor ἔνθ. ἀν. σ. 274 διδομένην ἐξελικτικὴν γένεσιν τοῦ κυματίου τούτου ὡς δωρίου οὐχὶ ἐντελῶς ἔτι ἀνεπτυγμένου). Πρὸς τούτοις πλὴν τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς τῆς τετραγώνου τομῆς τῆς μιᾶς καὶ τῆς ὀρθογωνίου τῆς ἄλλης στήλης πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τις τὴν διάφορον ἀντίληψιν τῆς μορφῆς εἰς τοὺς δύο τούτους τύπους, ὧν ὁ μὲν ἔχει τι τοῦ βαρέος καὶ χονδροκομμένου ὄγκου, ὁ δὲ κομψότητα καὶ λεπτὴν εὐκαμψίαν καὶ ἐν τῇ διασκοσμήσει ἔτι, ἥτις ἐπὶ τῆς Ἐρυθραίας μὲν στήλης εἶναί τι ἐξωτερικὸν ἄνευ ἰσχυροῦ ὀργανικοῦ συνδέσμου πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ἐπὶ δὲ τῶν Ἀττικοϊωνικῶν στηλῶν προσαρμόζεται ἐπιτυχέστερον καὶ ἀρθροῦται ὀργανικώτερον πρὸς τὸ κινούμενον περίγραμμα, πλουτιζομένη ἐπὶ πλέον καὶ δι' ἀνθρωπίνων παραστάσεων. Πρόσθες τέλος ὅτι αἱ ἐξ Ἀττικῆς αὗται ἐπιστέψεις ὑπεβάσταζον σφίγγα ἢ ἄλλο τι.

Ἀλλ' ἡ διακόσμησις τῶν Ἀσσυριακῶν προτύπων ἔχει τὴν μᾶλλον κτυπητὴν ἀναλογίαν ἐπὶ τῶν ἀνθεμωτῶν στηλῶν τῆς μικρασιατικῆς Ἑλλάδος, ὧν ἐλάχισται εὑρέθησαν μέχρι σήμερον. Τοιαῦται γνωσταί μοι εἶναι:

1. Ἡ ἐκ Δορυλαίου στήλη (***εἰκ. 8*** = A. M. 1895 πίν. I Körte=Mendel, Catalogue des sculptures des musées impériaux ottomans II No 526. = Rodenwaldt, Das Relief bei den Griechen εἰκ. 10). Αὕτη κοσμεῖται ὑπὸ διπλῶν ἀντιθετικῶν σπειρῶν, ὧν μόνον μέρος σῴζεται στεφόμενον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ ἀνθεμίου (βλ. καὶ κατωτέρω σελ. 75 καὶ 79). Ἂν καὶ ἡ στήλη αὕτη εὑρέθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν Ἐσκὶ Σεχίρ, εἶναι ὅμως ἐκ νησιωτικοῦ μαρμάρου, κατὰ δὲ τὸν Mendel (ἔνθ. ἀν.) προέρχεται ἐκ Κυζίκου.

2. Ἡ ἐκ Τρῳάδος στήλη ἐν Boston τῆς Ἀμερικῆς (***εἰκ. 9*** = Aegina I εἰκ. 283). Καὶ αὕτη κοσμεῖται ὑπὸ διπλῶν σπειρῶν μετὰ λωτοῦ καὶ στέφοντος ἀνθεμίου, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα διεμορφώθησαν εἰς πλουσιώτατον πλαστικὸν κόσμον (βλ. σελ. 79).

Καὶ τέλος αἱ Σαμιακαὶ στῆλαι. Ἐκ τοῦ Ἰωνικοῦ τούτου τύπου ἔχει τὴν ἀρχήν της καὶ ἡ Ἀττικὴ ἀνθεμωτὴ στήλη μὲ τὰς ποικιλίας της (Conze, Att. Grabrel. I πιν XIII, XIV, 1 (ἀπολεσθεῖσα), 2, 3 καὶ 4. B.Metropolitan Museum 1916 σ. 125 εἰκ. 1 κτλ.), ὡς πρῶτος ὑπεστήριξεν ὁ Löschcke (A. M. 1889 σ. 297). Σχετικὴν περὶ τοῦ ζητήματος βιβλιογραφίαν βλ. Wenz, Studien zu den attischen Kriegergräbern 1913 σ. 110 σημ. 1.

Κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς στήλης ταύτης εἶναι ἡ εἰς ἐσχηματοποιημένον φυτικὸν

διάκοσμον λήγουσα ἐπιμήκης πλάξ. Ὁ διάκοσμος οὗτος ἀποτελεῖται συνήθως ἐξ ἑνὸς ἀνθεμίου ἐπικαθημένου ἐπὶ δύο ἑλίκων ἀντιθετικῶς συσπειρουμένων ἢ ἐπὶ διπλῶν σπειρῶν πρὸς τὰ ἄνω ἐπίσης ἀντιθετικῶς ἀνελισσομένων.

Ἡ σπεῖρα εἶναι θέμα συχνότατα καὶ ἀρχαιότατα ἁπαντῶν ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ κυρίως παρατηρεῖται εἰς τὸ δεύτερον, οὕτως εἰπεῖν, στάδιον τῆς ἐξελίξεως τῶν διακοσμητικῶν μορφῶν. Κατὰ τὸ πρῶτον αὗται εἶναι γεωμετρικαί, συνήθως εὐθύγραμμοι, ἀλλὰ καὶ καμπυλόγραμμοι. Ἀπαντᾷ σπανιώτατα μεμονωμένη ἐν ἐμβρυώδει μορφῇ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὡς «τρέχων κύων» καὶ κατὰ τὸ πρῶτον, τὸ γεωμετρικὸν στάδιον, ἡ σπεῖρα, ἀλλ᾿ εἶναι ἁπλοῦν γραμμικὸν σχῆμα καὶ ἐνιαχοῦ λείψανον μυκηναϊκὸν, ὡς π.χ. ἐπὶ τῶν Σικυωνικῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων· (πρβ. Johansen, Sikyoniske Vaser σ. 14).

8: Στήλη ἐκ Δορυλαίου.

Οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν φύσιν ἔχουσιν αἱ πρῶται αὗται μορφαί, αἵτινες ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου οὐχὶ κατ᾿ ἀντιγραφὴν ἢ μίμησιν τῆς φύσεως, ἀλλὰ κατόπιν ἀφαιρέσεως ἐκ ψυχολογικῆς ἀναγκαιότητος.

Ἡ φύσις παρουσιάζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν μεγίστῃ ποικιλίᾳ, ὑπὸ πλείστας παραλλαγάς, διῃρημένη εἰς ἀπείρους ἀτομικότητας, ἐν τῇ πρώτῃ δὲ αὐτοῦ ἐπαφῇ πρὸς αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ συλλάβῃ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν μορφὴν καὶ νὰ παράσχῃ ἐξήγησίν τινα τῶν ποικίλων φαινομένων τῆς περιστοιχιζούσης αὐτὸν ζωῆς. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτοῦ ταύτῃ, ἥτις δημιουργεῖ συγχρόνως ἐν αὐτῷ ἀνησυχίαν καὶ φόβον, θεωρεῖ τὴν περὶ ἑαυτὸν φύσιν πλήρη ἐχθρικῶν δυνάμεων, ὧν τὴν ἐπήρειαν πειρᾶται ν᾿ ἀπομακρύνῃ διακοσμῶν τὰ προσφιλῆ αὐτῷ ἀντικείμενα διὰ διαφόρων ἀφῃρημένων σχημάτων. Τὴν μορφὴν τούτων ἀποκτᾷ κατόπιν ἀφαιρέσεως, εἰς ἣν ἐξαναγκάζεται ὑπὸ τῆς ἀσυλλήπτου πέριξ φύσεως, ἥτις οὐδεμίαν παρέχει αὐτῷ σταθερὰν καὶ μόνιμον μορφήν. Πρὸς τοῦτο δημιουργεῖ μακρὰν πάσης ζωῆς, ἐλευθέρας πάσης μεταβολῆς ἀφῃρημένας μορφάς, αἵτινες διὰ τοῦ ὡρισμένου καὶ σταθεροῦ σχήματος

9: Στήλη ἐκ Τρῳάδος.

αὐτῶν ἔχουσαι ἀπόλυτον ἀξίαν ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην κυριαρχίαν τῆς ποικιλίας τῶν φαινομένων. Ἡ ἁπλουστάτη καὶ μᾶλλον ἀφῃρημένη μορφὴ εἶναι ἡ γραμμή, ταύτης δὲ οἱ ποικίλοι κανονικοὶ συνδυασμοὶ — τὰ γεωμετρικὰ σχήματα — εἶναι ὁ πρῶτος πυρὴν τῶν διακοσμητικῶν μορφῶν, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος καλύπτει τὰ πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ σκεύη ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ἰδίου σώματος καὶ προσδίδει οὕτω διὰ τῶν οἱονεὶ μαγικῶν τούτων συμβόλων ἱερὰν καὶ ἀπρόσβλητον αὐτοῖς ἰδιότητα (Worringer, Abstraktion und Einfühlung σ. 21 ἑξ. καὶ Formprobleme der Gotik σ. 14 ἑξ.· Fiechter, Jahrb. 1918 σ. 224 πρβ. καὶ Pottier B.C.H. 1917 σ. 265 ἑξ.). Αἱ γεωμετρικαὶ αὗται μορφαί, ἃς προβάλλει ἐπί τινος ἐπιφανείας ἄνευ βάθους ἀπομονῶν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ἀπείρου καὶ ἀσυλλήπτου χώρου, εἶναι ἐντελῶς νέα δημιουργήματα, ἀνεξάρτητα πάσης φυσικῆς μορφῆς καὶ ὑπείκουσιν εἰς ἰδίους μορφολογικοὺς νόμους. Αὗται εἶναι τὸ κόσμημα, ἡ πρώτη ἔκφρασις τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος τοῦ ἀνθρώπου, ὅπερ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μιμητικῆς τάσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ ψυχικὴ ἀναγκαιότης θρησκοκαλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα τῆς ἀφαιρέσεως τῶν γεωμετρικῶν μορφῶν ὑποβάλλονται καὶ τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα (καὶ ἡ ἀνθρωπίνη μορφή), ὅταν καὶ ταῦτα εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν διακόσμησιν, ὅτε ταῦτα λαμβάνοντα τὴν μορφὴν τῶν γενικῶς ἐκ τῆς ἀναμνήσεως ἀπαρτιζόντων τὴν νοητὴν εἰκόνα στοιχείων μένουσι πάντοτε ὑποτεταγμένα εἰς τὸν κυρίαρχον κανονιστικὸν ῥυθμὸν τῆς αὐστηρᾶς σχηματικῆς διατυπώσεως.

Τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ἰσοπεδώσεως, ὅπου τὸ ἄτομον οὐδένα ῥόλον παίζει εἰμὴ ὡς μέλος μιᾶς μεγάλης ὠργανωμένης ὁμάδος, εἶναι τὸ διαπνέον καὶ τὴν ὅλην κοινωνικοοικονομικὴν ζωὴν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἥτις ἀποτελεῖ ἕνα τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς διαμορφώσεως τῶν διαφόρων ἐκφάνσεων τοῦ πολιτισμοῦ. Μετὰ τὸν νομαδικὸν καὶ κυνηγετικὸν βίον τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου ἀκολουθεῖ ἡ μονιμωτέρα πως ἐγκατάστασις τῆς νεολιθικῆς περιόδου, ὅτε ἡ κοινωνικὴ κατάστασις λαμβάνει τὴν μορφὴν ἀγροτικῆς δημοκρατίας, ἐν ᾗ κύριον γνώρισμα τῶν ποικίλων κοινωνικῶν φαινομένων εἶναι ὁ ὁμαδικὸς χαρακτήρ. Τὸ ἀντίστοιχον συσχετικὸν φαινόμενον τῆς κοινωνικῆς ταύτης μορφῆς ἐν τῇ τέχνῃ εἶναι τὸ πρωτογενὲς κόσμημα, τὸ γεωμετρικόν, ὅπου ἕκαστον διακοσμητικὸν στοιχεῖον ἀφῃρημένον καθ' ἑαυτὸ καὶ ἄνευ ζωῆς ὑπηρετεῖ ἀνωτέραν τινὰ ἰδέαν τοῦ συνόλου.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐξαΰλωσις τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων, ἥτις εἶναι ἴδιον τοῦ πρωτογενοῦς κοσμήματος, ἀπομακρύνει αὐτοῦ πᾶσαν ἔννοιαν πραγματικότητος καὶ ἐξυψοῖ αὐτὸ εἰς καθαρὰν μορφὴν ἔχουσαν ἰδίαν ὑπόστασιν. Καὶ ἐνταῦθα ἄρχεται τὸ πεδίον τῆς τέχνης καθ' ἑαυτήν, ἥτις δημιουργεῖ οὐχὶ τόσον διὰ τὴν οὐσίαν, ὅσον διὰ τὴν μορφὴν χωρὶς ν' ἀποβλέψῃ βαθμηδὸν εἰς τὸ περιεχόμενον. (Καὶ τὸ μορφολογικὸν τοῦτο στοιχεῖον εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν κατὰ τὰ πρῶτα (καὶ μάλιστα τὰ δευτερογενῆ) στάδια τῆς τέχνης, ὡς κατὰ τὴν γεωμετρικὴν καὶ τὴν πρώϊμον ἀρχαϊκὴν περίοδον, ὅτε ἐλάχιστοι πλαστικοὶ ἢ διακοσμητικοὶ τύποι χρησιμεύουσι πρὸς παράστασιν πλείστων θεμάτων).

Καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ἀφῃρημένας κανονικὰς μορφάς, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι αὗται ἀπαντῶσι κατὰ τὰς ἀρχὰς πάσης τέχνης, ἧς δυνάμεθα ὁπωσδήποτε νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης πολλάκις γίνεται νέα, οὕτως εἰπεῖν, ἔναρξις αὐτῆς (πρβ. Poulsen ἐν Jahrb. 1906 σ. 186, Deonna, Les lois et les rythmes dans l'art, σ. 131, Wölfflin, Kunstgeschichtliche Grundbegriffe[5] σ. 252) διὰ δια-

φόρους ἱστορικοὺς λόγους ἢ καὶ διὰ λόγους ἐσωτερικῆς ἐξελίξεως τοῦ ρυθμοῦ ἀκολουθούσης πάντοτε τὸ γενικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῶν ἑκάστοτε ἀρχῶν τῆς τέχνης αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ γεωμετρικῶν μορφῶν. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἑκάστοτε νέαν ἔναρξιν τέχνης αἱ καλλιτεχνικαὶ μορφαὶ δὲν ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς πρὸς τὰς τῆς προηγουμένης εἰμὴ μόνον κατὰ τὸν στοιχειώδη μορφολογικὸν ρυθμόν, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ διαφέρωσι κατὰ τὸν πλοῦτον τῶν θεμάτων π. χ. ἢ κατὰ τὴν τελειότητα τῆς τεχνικῆς κ.τ.λ. Ἐν τούτοις ὁ θεμελιώδης ρυθμὸς ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν βαθυτέραν καὶ δημιουργικὴν βούλησιν—ἡ ἀφαίρεσις, ἡ γεωμετρικότης—εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός. Παράβαλε τὴν προελληνικὴν γεωμετρικὴν διακοσμητικὴν καὶ πάλιν τὴν κυρίως γεωμετρικὴν Ἑλληνικήν. Κατὰ ταύτην μάλιστα ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη καὶ τὰς ἰδίας αὐτῇ νέας μορφὰς καὶ τὰς κληρονομηθείσας ὑποβάλλει εἰς τὸν αὐτὸν καλλιτεχνικὸν νόμον τῆς ἀφαιρέσεως.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον γίνεται στενωτέρα, ἡ σύγχυσις ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν φαινομένων ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐκ τῆς συχνῆς ἐπαφῆς σχετικὴν γνωριμίαν, τὸ ἔνστικτον ὑποσκελίζει ἡ διάνοια. Ὁ ἄνθρωπος βυθίζεται εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν, λαμβάνει μείζονα ἐπίγνωσιν ἑαυτοῦ καὶ τῶν πέριξ καὶ ἀντὶ τοῦ φόβου, ὃν ᾐσθάνετο πρότερον, βλέπει νῦν σφριγῶσαν ζωήν, κίνησιν. Βεβαίως καὶ κοινωνικοὶ λόγοι συντελοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην, ὡς καὶ ἱστορικοί, δηλ. ἑδραίωσις σταθερᾶς τάξεως πραγμάτων, ἀνάπτυξις οἰκονομικῆς δράσεως καὶ εὐημερίας, ἐπικοινωνία συχνὴ πρὸς ἄλλους λαοὺς κλπ. Αἱ νέαι αὗται ἀναπτυσσόμεναι ψυχικαὶ ἀνάγκαι δημιουργοῦσιν ἀναλόγους καλλιτεχνικοὺς τρόπους, σχηματίζουσι καλλιτεχνικὴν βούλησιν ἐμφυσῶσαν νέαν πνοὴν εἰς τὰς παλαιὰς μορφὰς ἢ διαμορφοῦσαν καὶ προσαρμόζουσαν καταλλήλως τὰς ἄλλοθεν προσλαμβανομένας. Τοῦτο εἶναι τὸ δεύτερον στάδιον τῆς ἐξελίξεως τῶν διακοσμητικῶν μορφῶν. Μετὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη δὲν ἐγκαταλείπει βεβαίως ἀμέσως τὰς κτηθείσας ἀφῃρημένας μορφάς, οὐδὲ θὰ λησμονήσῃ ποτὲ τὴν ἀρχὴν τῆς σχηματικῆς καὶ οὐχὶ φυσιομιμητικῆς δημιουργίας (πρβ. Löwy, Die Naturwiedergabe in der älteren griechischen **Kunst** σ. 3 ἑξ.), ἀλλὰ καὶ δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τοῦτο, ἐμφυσᾷ νῦν εἰς τὰ πρῶτα δημιουργήματά της τοὺς ἐκ τῆς προϊούσης ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου κερδηθέντας ζωϊκοὺς νόμους, οὓς αὐτὸ τὸ ζωϊκόν του αἴσθημα θέλει νὰ προβάλῃ καὶ ἔξω αὐτοῦ ὡς ρυθμικοὺς νόμους. Ἡ διακοσμητική του γίνεται ἀπὸ ἀφῃρημένης βαθμηδὸν ἐκφραστική, ἡ δὲ φύσις χρησιμεύει ὡς μέσον πρὸς τοῦτο. Ἀντὶ νὰ μιμηθῇ αὐτήν, τὴν ὑποτάσσει εἰς ἔκφρασιν τῆς ὀργανικῆς ζωῆς, προσδίδουσα αὐτῇ τοιαύτην μορφήν, ὥστε νὰ παρέχῃ τὴν ψευδαίσθησιν ζῶντος ὀργανισμοῦ. Ἡ νέα αὕτη πνοή, ἡ δι᾽ ὀργανικῆς ζωῆς ἐμψύχωσις τῶν μορφῶν, θὰ προσδώσῃ ἕνα τῶν κυριωτέρων χαρακτήρων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διακοσμητικήν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ δημιουργικοῦ ὀργασμοῦ τῆς μεταγεωμετρικῆς περιόδου τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ ἑβδόμου καὶ τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ὀργασμοῦ ἐκδηλωθέντος εἰς ἅπαντα τὰ πεδία τῆς ἐθνικῆς δράσεως, ὡς παρατηρεῖ ὁ Wilamowitz (Staat und Gesellschaft der Griechen² σ. 83) βλέπομεν βλαστανούσας πάσας σχεδὸν τὰς καλλιτεχνικὰς μορφάς, ἀλλ᾽ ἐμψυχουμένας ὑπὸ τῆς ἐννοίας τῆς ὀργανικότητος, ἥτις μετὰ διακυμάνσεων διήκουσα δι᾽ ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἀπετέλεσε τὸν ρυθμιστὴν τῆς καθ᾽ ὡρισμένην γραμμὴν ἐξελίξεως αὐτῆς χωρὶς νὰ μονιμοποιηθῇ καὶ ἀποκρυσταλλωθῇ αὕτη εἰς τὰς αὐτὰς μορφάς. Τὴν μάλιστα ἁπτὴν ἀπόδειξιν τούτου παρέχει τὸ κόσμημα. Τὴν ἐξέλιξιν καὶ μετάπλασιν αὐτοῦ βλέπομεν

κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὁπότε αἱ ἄκαμπτοι καὶ ἀφῃρημέναι διακοσμητικαὶ μορφαὶ ἀρχίζουν νὰ κινῶνται, νὰ μαλακύνωνται. Ἐσωτερική τις τάσις ἄρχεται ν' ἀνοίγῃ τοὺς κλειστοὺς κύκλους εἰς ἐλευθέρας καμπύλας, ν' ἁπαλύνῃ καὶ χαλαρώνῃ τὸν αὐστηρὸν τόνον τῶν εὐθυγράμμων γεωμετρικῶν σχημάτων, νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν διείσδυσιν φυτικῶν θεμάτων ἐλευθέρως πως κινουμένων, ἀλλὰ πάντοτε δεσμευμένων ὑπὸ τῆς ῥυθμικῆς βουλήσεως, καὶ νὰ ὀργανώνῃ εἰς συμπλέγματα διάφορα θέματα αἰσθανόμενα νῦν τὴν πρώτην φρικίασιν παλμοῦ ζωῆς. Εἶναι ἡ περίοδος, καθ' ἣν εἰσελαύνουσιν ἐξ ἀνατολῆς πλεῖστα διακοσμητικὰ θέματα, οὐχὶ διότι ἡ ἀνατολικὴ τέχνη ἐπεβλήθη καὶ ἐνίκησεν, ἀλλὰ διότι δοθέντων εὐνοϊκῶν ὅρων ἐπαφῆς καὶ ἐπικοινωνίας ἡ Ἑλληνικὴ εἶδεν εἰς τὴν μορφὴν τῶν θεμάτων τούτων τὴν ἱκανοποίησιν ἰδίων αἰσθητικῶν ἀναγκῶν, εἰς ἃς προσήρμοσε βαθμηδὸν ἐντελῶς ἐκεῖνα. Τῶν θεμάτων τούτων σπουδαῖον εἶναι ἡ σπεῖρα, ἥτις μετὰ τὴν ἄφθονον χρῆσιν ἐν τῇ πρωτομυκηναϊκῇ τέχνῃ ἐξαφανιζομένη σχεδὸν ἐν τῇ γεωμετρικῇ παρουσιάζεται πάλιν μετ' αὐτὴν ἐπὶ τῶν ἀνατολιζόντων ἀγγείων καὶ τῆς συγχρόνου αὐτοῖς διακοσμητικῆς.

Δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν, ἂν ἡ νέα αὕτη ἐμφάνισις τῆς σπείρας εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα ξενικῆς ἐπιδράσεως ἢ ἐξελίξεως γεωμετρικῶν μορφῶν. Ἴσως τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι πιθανὸν νὰ δεχθῶμεν ἐπὶ ὡρισμένων περιπτώσεων, ὡς ἐπὶ τῶν κυκλαδικῶν ἀνατολιζόντων ἀγγείων, ὅπου αἱ σπεῖραι εἶναι ἐξέλιξις τῶν ὁμοκέντρων κύκλων ἢ τῆς ψευδοσπείρας τῶν γεωμετρικῶν κυκλαδικῶν (πρβ. Pfuhl, Malerei und Zeichnung der Griechen I σ. 134). Ὁ Ch. Dugas, (La céramique des Cyclades σ. 211), ἔχει ἀντίθετον γνώμην φρονῶν ὅτι εἶναι ἄμεσος ἡ μεταβίβασις τοῦ θέματος τούτου ἐκ τῶν προϊστορικῶν εἰς τὰ ἀνατολίζοντα Κυκλαδικά, διατηρηθέντος εἰς ἄγνωστον ἡμῖν τοπικὸν ἐργαστήριον. Ἀλλ' εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι ὁ ἐπείσακτος καμπυλόγραμμος ῥυθμὸς τῶν Προελληνικῶν Κυκλαδικῶν ἀγγείων, ὁ ἐκ Κρητικῆς ἐπιδράσεως, ὅστις κατ' αὐτὸν τὸν Dugas (αὐτ. σ. 105) οὐδέποτε ἔσχε βαθείας ῥίζας ἐν ταῖς νήσοις, ἀλλ' ἦτο ἁπλῆ παρένθεσις, ὅτι ὁ ῥυθμός, λέγω, ἐκεῖνος διετηρήθη εἰς μικρόν τι ἐργαστήριον καθ' ὅλους τοὺς χρόνους ἀπὸ τῶν Κυκλαδικῶν διὰ τῶν Μυκηναϊκῶν καὶ γεωμετρικῶν χρόνων μέχρι τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος καὶ εἰς τοιαύτην ἀκμήν, ὥστε νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς ἀφετηρία νέας δράσεως καὶ σταδιοδρομίας, τὸ δὲ κύριον αὐτοῦ θέμα, ἡ σπεῖρα, νὰ καταστῇ τὸ χαρακτηριστικώτερον γνώρισμα. Εἶναι πολὺ φυσικώτερον νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν ὑπῆρξε μετάδοσις ἐπιβιώσαντος θέματος, ὅπερ θὰ ἦτο ἀναιμικὸν καὶ ἀδύνατον νὰ ἐπιδράσῃ δημιουργικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον νέα καὶ ζωογόνος βλάστησις, προερχομένη ἐν μέρει μὲν ἐξ ἐσωτερικῆς ἐξελίξεως τοῦ ῥυθμοῦ, ἐν μέρει δὲ ἐξ ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως εἰς ἐπιδεκτικὴν καὶ πλήρη ὀργασμοῦ καλλιτεχνικὴν βούλησιν. Τὴν εἰδικὴν ταύτην παρατήρησιν δυνάμεθα νὰ γενικεύσωμεν λέγοντες τὸ αὐτὸ περὶ τῆς καθόλου ἐπικρατήσεως τῆς σπείρας. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ σπεῖρα μορφολογικῶς ὅσον ἀπέχει τοῦ ξηροῦ γεωμετρικοῦ σχήματος, τοσοῦτον ἀπομακρύνεται καὶ τῆς φυσικῆς μορφῆς, ἥτις τὴν ἐνέπνευσε (πρβ. Wurz, Spirale und Volute σ. 24-25 καὶ Meurer, Formenlehre κτλ. σ. 54 ἑξ.): ἡ ῥυθμικὴ αὐτῆς διαμόρφωσις εἶναι πάντοτε σχηματική, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὅσον ἀπαιτεῖται, ἵνα εἶναι ἔκδηλος ἡ ἐλαστικότης καὶ ἡ εὐκαμψία, ἡ κίνησις καὶ ὁ παλμὸς τοῦ ἐπικρατοῦντος καλλιτεχνικοῦ πνεύματος.

Δὲν σκοπῶ νὰ εἰσέλθω ἐνταῦθα εἰς τὴν συστηματικὴν ἐξέτασιν τῶν ποικίλων συνδυασμῶν καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ σπειροειδοῦς κοσμήματος. Ἀρκοῦμαι μόνον νὰ ἀναφέρω

δύο κυρίως τῶν συνδυασμῶν τούτων, τὰς διπλᾶς σπείρας μετὰ τοῦ παραπληρωματικοῦ ἄνθους καὶ τὰς ἀντιθετικὰς ἕλικας μετὰ ἐπιστέφοντος καταληκτικοῦ ἀνθεμίου. Τὸν πρῶτον, ὅστις εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα μορφή, βλέπομεν ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἀνατολιζόντων ἰωνικῶν ἀγγείων. Τὴν δυναμικὴν ταύτην μορφὴν εὑρίσκομεν ἐπίσης χρησιμοποιουμένην καὶ εἰς ἀρχιτεκτονικὰς ἀνάγκας, ὅπου κατ᾽ ἐξοχὴν ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὴν ψευδαίσθησιν τῆς ὀργανικότητος. Γνωσταὶ εἶναι αἱ χυμώδεις ἕλικες τῶν κυπριακῶν ἐπικράνων, ἅτινα ἀσφαλῶς θὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν αἰολικῶν κιονοκράνων (ἴδ. Bühlmann, Zeitschrift für Geschichte der Architektur, 1919 σ 3). Ἐπὶ τούτων ὅμως γενικῶς δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεσοποταμιακῶν μορφῶν (πρβ. τὸ ἀσσυριακὸν ἐπίκρανον Wurz Spirale εἰκ. 131 πρὸς τὸ αἰολικὸν κιονόκρανον R.M. 1915 εἰκ. 1 μὲ τὰς ἐπαλλήλους ἕλικας, αἵτινες εἶναι αἱ πρόδρομοι τῶν ὁμοίως διαμεμορφωμένων ἰωνικῶν ἐπικράνων παραστάδων A.M. 1912 σ. 201-202). Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν ταύτην ἀναφερόμεθα οὐχὶ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν μορφὴν τῶν μεσοποταμιακῶν μνημείων, ἥτις εἶναι διάφορος, ἀλλ᾽ εἰς τὸ διακοσμητικὸν θέμα, διότι τῶν αἰολικῶν κιονοκράνων ἡ ἀρχιτεκτονικὴ μορφὴ εἶναι ἡ ἐπιχωριάζουσα ἐν Μ. Ἀσίᾳ, διατηρηθεῖσα ἐν τῇ λαϊκῇ τέχνῃ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἥτις τὰς ἅπαξ διὰ τεχνικοὺς καὶ πρακτικοὺς λόγους εὑρεθείσας μορφὰς κρατεῖ μὲ μικρὰς ἐπουσιώδεις ἀλλοιώσεις ἐπὶ μακρότατον χρόνον. Τοῦτο παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν ξυλίνων κιονοκράνων τῶν σῳζομένων ἐν Κουρδιστὰν (Herzfeld, Am Tor von Asien σ 104 εἰκ. 23), ὧν ἡ μορφὴ εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ ἅτινα, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ Herzfeld (ἔνθ. ἀν. σ. 107), εἶναι τόσον παλαιὰ ὅσον καὶ ἡ ξυλοδομία καὶ ἡ οἰκία καὶ ἑπομένως εἶναι γέννημα καθαρὸν μικρασιατικόν, προελθὸν ἐκ τοπικῶν τεχνικῶν ἀναγκῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιδράσεως διακοσμητικῶν θεμάτων. Ἀλλὰ χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης εἶναι τὰς ὑλικὰς ἀρχιτεκτονικὰς μορφὰς νὰ ἐμψυχώνῃ διὰ τῆς διακοσμήσεως εἰς ὀργανικάς. Οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀνεξαρτήτως ἐκ τῆς ξυλοδομίας γεννηθεῖσαν ἀρχιτεκτονικὴν ταύτην μορφὴν προσηρμόσθη ἡ ἰδιάζουσα ἐκείνη διακόσμησις, ἵνα προσδώσῃ αὐτῇ ὀργανικὴν ἐμφάνισιν. Ἀλλ᾽ ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ἐπέτυχε τελείως, διότι ἡ διακόσμησις ἔμεινεν ἐξωτερικὴ μὴ κατορθώσασα νὰ ἐνσωματωθῇ καὶ ζωντανεύσῃ τὴν τεκτονικὴν μορφήν, ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου μάλιστα τῆς αἰολικῆς Λαρίσης (R. M. 1915 εἰκ. 1) κατήντησεν εἰς καθαρὸν διακοσμητικὸν παίγνιον. Συγγενῆ διακόσμησιν παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν παλαιοαττικῶν κιονοκράνων Ἀκροπόλεως.

Ὁ ἕτερος τῶν συνδυασμῶν τῶν ἀντιθετικῶν ἑλίκων μετὰ ἐπιστέφοντος ἀνθεμίου ἐχρησιμοποιήθη ἐπιτυχῶς ὡς καταληκτικὴ διακοσμητικὴ μορφὴ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἐν τῇ μικροτεχνίᾳ, εἶτα δὲ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπὶ χαλκῶν ἐλασμάτων ἐπενδυόντων μικροὺς στυλίσκους ἐκ φθαρτῆς ὕλης ἔχομεν τοιαύτας μορφὰς ὡς ἐξ Ὀλυμπίας, (Olympia IV σ. 112 αὐτ. ἀρ. 762, 763, 764 κτλ. ἐκ Δωδώνης Karapanos, Dodone, 46, 1· ἐκ Σικελίας Mon. Ant. dei Lincei 1907 σ. 153 εἰκ. 10· ἐκ Δελφῶν Fouilles de Delphes V, 3 πίν. XXI κτλ). Ἐπὶ ἀκρωτηρίων ἀφθονώτατα ἐχρησιμοποιήθη τὸ θέμα τοῦτο, ὧν γνωστότατα εἶναι τὰ παραδείγματα. Ἀλλ᾽ ὡς ἐπίστεψις στήλης εὗρε τὸ θέμα θαυμασίαν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν (ἴδε παραδείγματα ἀνωτέρω). Τὰς διπλᾶς ταύτας ἕλικας μετὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἐπ᾽ αὐτῶν ἀνθεμίου ὀφείλομεν ἀναμφισβητήτως ν᾽ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν μεσοποταμιακὴν τέχνην, ἐν ᾗ αὐτὴ ἡ ὑπὸ ἀνθεμίου ἐπιστεφομένη στήλη ἀπαντᾷ αὐτουσία. Ὁ P. Gardner ἤδη (Sculptured Tombs of Hellas σ 120) παρετήρησε τὴν συγγένειαν ταύ-

την καὶ ὑποβάλλει τὸ ζήτημα ἂν τὸ καταληκτικὸν κόσμημα τῶν Ἑλληνικῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν ἐσήμαινεν ἀρχικῶς ἄκανθαν ἢ ἦτο παραλλαγὴ τῆς Ἰωνικῆς σπείρας καὶ τοῦ Ἀσσυριακοῦ ἀνθεμίου (ἔνθ. ἀν. σ. 121). Νομίζω ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ περὶ τούτου ἀμφιβολία. Ἀλλὰ δέν μοι φαίνεται παραδεκτὴ ἡ γνώμη τοῦ P. L. Couchoud ὅτι ἡ συμβολικὴ σημασία τοῦ ἱεροῦ δένδρου τῶν Ἀσσυρίων ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς στήλης (Rev. Arch. 1923 II σ. 245), ὅσον καὶ ἂν φαίνεται λίαν ἁρμόζουσα καὶ ἑλκυστικὴ ἡ ἰδέα τῆς ἀθανασίας, ἣν οὕτως ἤθελεν ἐκπροσωπεῖ ἡ στήλη ἐπὶ τοῦ τάφου· διότι οἱ Ἕλληνες παρέλαβον τὴν μορφὴν τῆς στήλης χωρὶς νὰ δώσωσι σημασίαν εἰς τὸ συμβολιζόμενον. Εἶναι μόνον πιθανὸν ἐν συναφείᾳ πρὸς τοῦτο ὅτι ἡ βραδύτερον ἐπὶ τῶν ληκύθων γραπτὴ φυτικὴ τῶν στηλῶν διακόσμησις ἀντανακλᾷ ἔθιμον πραγματικῆς διακοσμήσεως διὰ βλαστῶν ἀκάνθου τῶν ἐπιτυμβίων στηλῶν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Collignon, Mon. Piot, σ. 43 καὶ 44. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖ καὶ τὰς ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων στηλῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος φυτικὰς καὶ ἄλλας διακοσμήσεις καὶ ὁ Homolle (Rev. Arch. 1916 σ. 38), δηλαδὴ πρὸς μονιμοποίησιν τῶν ἐφημέρων προσφερομένων ἀντικειμένων ἢ τῶν ἐξελισσομένων σκηνῶν, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἔθιμα τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν, ἂν καὶ εἰς τοῦτο

10: Πωρίνη στήλη τοῦ Διαγόρου.

θὰ συνετέλεσε καὶ ὁ κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἀρχόμενος naturalismus, ὅστις τὰς ὁπωσδήποτε ἐσχηματοποιημένας διακοσμητικὰς μορφὰς ἤρχισε νὰ ἀναλύῃ εἰς φυτικὰς πλησιαζούσας πρὸς τὴν πραγματικότητα εἰσάγων καὶ τὴν ἄκανθαν.

Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν στήλην παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἰδιάζουσα ἐκείνη μορφὴ ἐν Σάμῳ ἰδίᾳ ἐγένετο ἀγαπητὴ καὶ ἀπετέλεσε τὸν ἀποκλειστικὸν τύπον ἐπιτυμβίου στήλης. Εἶναι δὲ στενὴ ἐπιμήκης πλὰξ λήγουσα ἄνω εἰς ὀξὺ ἀνθέμιον ἑδραζόμενον ἐπὶ ἑλίκων, ὧν αἱ σπεῖραι ἐξορμῶσαι ἐκ τῶν πλευρῶν τῆς στήλης διαγράφονται προέχουσαι ἑκατέρωθεν. Τὸν τύπον τοῦτον εἰκονίζει ἡ στήλη εἰκ. 3, ἥτις λίαν στενὴ καὶ ὑψηλὴ οὐδεμίαν φέρει πλαστικὴν διακόσμησιν, ἣν πιθανῶς ἀνεπλήρου τὸ χρῶμα. Τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ ὀξέος τόξου, οὗτινος ἡ κορυφὴ λήγει εἰς μικρὰν προεξοχήν, μετὰ τῶν κατωτέρω πλαγίων ἡμικυκλικῶν προεξοχῶν εἶναι καθαρὰ Ἑλληνικὴ διαμόρφωσις ἐπὶ τῇ βάσει μὲν τῶν Ἀσσυριακῶν διακοσμητικῶν στοιχείων γενομένη

11: Τμῆμα στέψεως πωρίνης στήλης.

ἀλλ' ἥτις διατηρήσασα τὸ σῶμα τῆς πλακὸς προσήρμοσεν αὐτὸ κατ' ἐλευθέραν διατύπωσιν προσδίδουσαν ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἐλαφρότητος καὶ κομψότητος εἰς τὸ σύνολον. Τὸ αὐτὸ σχῆμα παρουσιάζουσιν καὶ αἱ στῆλαι εἰκ. 2,4,5,6,10 καὶ 11 καὶ Boehlau ἔνθ. ἀν. πίν. I, 4, αἵτινες ἔχουσι τὸ ἀνθέμιον ἀνάγλυπτον ἢ γραπτὸν ἐντὸς τοῦ περιγράμματος τῆς ὀξυκορύφου πλακός. Τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ τὸ ἀρχαιότερον σχῆμα, ὅπερ δεικνύει ὅτι ἡ πλὰξ εἶνε ἡ ἀφετηρία, ἡ δὲ διακόσμησις εἶναι πρόσθετος, ἀλλ' αὐτὴ ἐκανόνισε τὴν μορφὴν ἐκείνης. Εἶτα τὸ ἀνθέμιον διέσπασε τὰ δεσμὰ τοῦ περιγράμματος τῆς στήλης καὶ ἐγένετο αὐτοτελὲς ὑψωθὲν ὁλόγλυφον ὑπεράνω τῶν ἑλίκων. Τὴν φάσιν ταύτην ἀντιπροσωπεύει τὸ σῳζόμενον ἀνθέμιον ***εἰκ. 12***. Δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ἂν καὶ τῆς μαρμαρίνης στήλης εἰκ. 1 τὸ ἀνθέμιον εἶχε τὴν μορφὴν ταύτην, ἀλλ' ἤδη αἱ δεύτεραι ἕλικες εἶναι ὡς καὶ αἱ πρῶται ὁλόγλυφοι. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῆς ἐκ Τρωάδος στήλης, ἐφ' ἧς ὅμως ἡ ὅλη ἐπίστεψις ἀποτελεῖ ἴδιον αὐτοτελὲς μέλος, ἐπικαθήμενον ἐπὶ τῆς πλακὸς χωρὶς νὰ εἶναι συνέχεια τῆς τεκτονικῆς αὐτῆς μορφῆς. Τὰς ἕλικας προεξεχούσας ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς στήλης ἔχει καὶ ἡ ἐκ Δορυλαίου στήλη, παράβαλε δὲ καὶ τὰς ἕλικας τῆς στήλης τοῦ ὁπλιτοδρόμου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν (Α. Ε. 1903 πιν. 1).

12 : Ἀνθέμιον πωρίνης στήλης.

Ἡ κυρίως στήλη ὁρίζεται συνήθως ἄνω δι' ὁριζοντίου κανόνος ἔχοντος ἡμικυκλικὴν τομήν. Πολλάκις ὁ κανὼν οὗτος εἶναι διπλοῦς, ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἐκ δύο στρογγύλων ῥάβδων, ὧν ἡ ἀνωτέρω παχυτέρα τῆς κατωτέρω, ὡς ἐπὶ τῶν στηλῶν εἰκ. 2, 4, 11. Οἱ κανόνες εἶναι στρογγύλα κυμάτια κεκοσμημένα συνήθως διὰ γραφῆς ἢ χαράξεως φύλλων ἢ ἀστραγάλου (πρβ. Conze, Att. Grabreliefs I πιν. XI καὶ A. J. A. 1922 εἰκ. 1). Ὁ κανὼν οὗτος ἐξακολουθεῖ συνήθως καὶ ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν, ὡς ἐπὶ τῆς στήλης εἰκ. 11, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς στήλης εἰκ. 4 ἐξακολουθεῖ μὲν πλαγίως, ἀλλ' εἶναι ἐπίπεδος. Τὸν ὁριζόντιον τοῦτον κανόνα παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Δορυλαίου, ἀλλ' οὗτος δὲν χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τῆς ὑπεράνω στέψεως, διαιρεῖ μόνον τὴν κοσμουμένην ἐπιφάνειαν εἰς ζώνας, ὧν ἡ μὲν ἄνω περιλαμβάνει τὴν φυτικήν, ἡ δὲ κάτω τὴν ζωϊκὴν, οὕτως εἰπεῖν, διακόσμησιν, ὡς συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς. Οὕτως οὐδόλως διακόπτεται ἡ τεκτονικὴ ἑνότης τῆς στήλης, διότι ἡ ἕλιξ τῆς στέψεως ἑδράζεται οὐχὶ ἐπὶ τοῦ χωρίζοντος ὁριζοντίου κανόνος, ὡς ἐπὶ τῆς ἐκ Τρωάδος στήλης, διότι δὲν φθάνει ἄλλως καὶ μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς πλευρᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κατακορύφου ἀστραγάλου, ὅστις εἶνε ὁ φορεὺς τοῦ ἑκατέρωθεν πλαισίου τῆς στήλης, ἂν καὶ χαλαρὰ καὶ ἀνόργανος εἶναι ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἀστραγάλου εἰς τὴν ἕλικα. Ὁ ἀστράγαλος οὗτος εἶναι ὁ κατακόρυφος στρογγύλος κανὼν ὁ ὑπάρχων καὶ ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Τρωάδος.

Ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου ἐκείνου κανόνος βαίνουσιν αἱ ἕλικες ἁπτόμεναι συνήθως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνίοτε παρεμβάλλεται κενόν τι μεταξὺ αὐτῶν ὡς, ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Λιαγόρου

(εἰκ. 10) καὶ ἐπὶ τῆς εἰκ. 4. Αἱ ἕλικες ἔχουσι τὸν πόδα ἐπὶ τῆς στήλης πλαισιούσης αὐτὸν ἐνταῦθα διὰ καθέτου κανόνος. Ἡ ἀπόληξις αὕτη τοῦ ποδὸς τῆς ἕλικος μόνον ἐν Σάμῳ ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν στηλῶν τούτων καὶ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ἀρχαϊκῆς μαρμαρίνης σαρκοφάγου (Wiegand, Ath. Mitt. 1900 σ. 210, ἔνθα μάλιστα δὲν διακρίνεται σαφῶς, ὡς ἐπὶ τῆς σαρκοφάγου). Ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἰωνικῶν καὶ Ἀττικῶν στηλῶν ὁ πους τῶν ἑλίκων περατοῦται εἰς κύκλον, ἐπὶ δὲ τῆς στήλης τῆς Τρωάδος εἰς ῥόδακα, οὗτινος τὰ φύλλα θὰ ἦσαν διὰ χρώματος δεδηλωμένα. Ἡ τοιαύτη μορφὴ τοῦ καθέτου ποδὸς τῆς ἕλικος (πρβ. καὶ τὴν λαβὴν τοῦ Σαμιακοῦ κατόπτρου Boehlau ἔνθ. ἀν. πίν. 13) προσδίδει εἰς τὸ σύνολον τῆς στήλης μείζονα ἑνότητα, διότι δι' αὐτοῦ ἡ στήλη ἐξακολουθεῖ, συνεχίζεται καὶ πέραν τοῦ χωρίζοντος κανόνος, συναναβαίνει μετὰ τῆς ἐπιστέψεως, μεθ' ἧς παρουσιάζεται στενώτερον συνδεδεμένη. Κατὰ τὴν ἑτέραν ἀπόληξιν ἡ ἐπίστεψις λαμβάνει ἰδίαν ὑπόστασιν, δὲν εὑρίσκεται εἰς ὀργανικὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὑποκείμενον σῶμα τῆς στήλης καὶ φαίνεται ὡς καθαρὸν διακοσμητικὸν τμῆμα προσεπιτεθειμένον.

Αἱ ἕλικες ἀνερχόμεναι συσπειροῦνται ἀντιθετικῶς πρὸς τὰ ἔξω ἀντίνωτοι καὶ ἐξ αὐτῶν ἐκφύεται τὸ ἀνθέμιον. Μόνον ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης στήλης 1 ἐκ τῶν πρώτων τούτων ἑλίκων ἐξέρχονται ἄλλαι πρὸς τὰ ἔσω συσπειρούμεναι, ἐφ' ὧν πιθανώτατα ἐπεκάθητο τὸ σύνηθες ἀνθέμιον. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον ὡς καὶ ἡ σπεῖρα, ἀπαντῶν ἤδη ἐν τῇ κρητομυκηναϊκῇ τέχνῃ, π.χ. ἐν Κρήτῃ: Evans, The Palace of Minos εἰκ. 528, Bossert, Alt Kreta [2] εἰκ 169, ἐν Κύπρῳ ἐπὶ χρυσοῦ διαδήματος: Murray, Excav. in Cyprus πίν. XII, 461 καὶ XI, 183 κτλ. Κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους εὑρίσκομεν πάλιν τὰς ἔσω ἑλισσομένας σπείρας, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου Σπάρτης: Fiechter, Jahrb. 1918 Amyklae, εἰκ. 69-70, ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου παραστάδος τοῦ Ἀπολλωνίου Σελινοῦντος: Fougères, Sélinonte σ. 254, ἐπὶ πολλῶν ἀκροκεράμων ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως: Wiegand, Die Porosarchitektur κτλ. εἰκ. 204,207-209 κτλ. Ἀλλὰ καὶ ἐκ Σάμου εἶναι γνωστὸν τὸ σχῆμα ἀπαντῶν ἐπὶ ἐπικρανίτιδος ἐν συνδυασμῷ μετὰ λωτῶν: Antiquities of Ionia I πίν. VI, 1,2,3. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων παραδειγμάτων δὲν πρόκειται κυρίως περὶ ἑλίκων, ἀλλὰ περὶ διπλῶν σπειρῶν, ὡς τὸ S, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν Σαμιακῶν στηλῶν ἔχομεν καθαρὰς αὐτοτελεῖς ἕλικας ἰδιαιτέρως ἐξ ἀλλήλων ἐκφυομένας. Ἐν γένει δὲ παρατηρητέον ὅτι αἱ ἕλικες αὗται εἶναι ἁπλαῖ καὶ ἔχουσιν ἀπαλλαγῇ μάλιστα τῶν συνήθως ἐκ τῶν γωνιῶν ἐξερχομένων παραπληρωματικῶν ἀνθέων, ὡς ἐπὶ τῆς στήλης Δορυλαίου, Τρωάδος κτλ. Ἔχουσιν ἀποκτήσει λιτότητά τινα μεγάλων γραμμῶν καὶ ἐπιφανειῶν, μόνον δὲ μετὰ πολλῆς διακρίσεως καὶ μέτρου ἀνέχονται μικρὰ παραπληρωματικὰ κοσμήματα, ἅτινα ὀργανικῶς προσηρμοσμένα καὶ ἐκκινοῦντα ἐκ τῶν γωνιῶν συνοδεύουσι τὴν κίνησιν τῶν γραμμῶν ἢ ὑποβοηθοῦσι τὴν διακοσμητικὴν αὐτῶν ζωήν. Οὕτω τὸ κάτω ἄνοιγμα τῶν διϊσταμένων ἑλίκων πληροῖ ἄνθος λωτοῦ, οὗτινος τὰ μὲν δύο ἄκρα φύλλα παχέα κατὰ τὴν βάσιν καὶ βαθμηδὸν λεπτυνόμενα προσκολλῶνται στενῶς καὶ παρακολουθοῦσι τὸ φεῦγον ἐξωτερικὸν περίγραμμα τῶν ἑλίκων μέχρι τοῦ ποδὸς αὐτῶν, τὸ δὲ μεσαῖον φύλλον κατερχόμενον κατακορύφως συγκρατεῖ καὶ ἑνώνει τὰ δύο ἀντιθέτως κινούμενα μέλη. Τὸ εἰς τὴν γωνίαν τῶν ἑλίκων εἰσχωροῦν τοῦτο φύλλον εἶναι σύνηθες ἐν τῇ ἰωνικῇ διακοσμητικῇ (πρβ. καὶ Studniczka, Jahrb. 1911 σ. 69). Ἐπὶ τῆς στήλης 2 ἀντὶ τοῦ μεσαίου φύλλου τοῦ λωτοῦ κρέμαται ἀνθέμιον ἐξ ἑπτὰ κοίλων φύλλων, ὧν κατὰ τὸ ἄκρον προβάλλει τὴν κορυφὴν διάμεσον λογχωτόν.

Εἰς τὴν βάσιν τοῦ λωτοῦ προσαρμόζεται μικρὸς κάλυξ, ἐξ οὗ ἐξέρχεται λεπτὸν

στέλεχος, ὅπερ διερχόμενον διὰ τῆς ῥάχεως τῶν ἀντινώτων ἑλίκων συναντᾷ κατὰ τὴν ἄνω ἔξοδον αὐτοῦ ἕτερον κάλυκα ἀποτελοῦντα τὸ κέντρον μικροῦ ἀνθεμίου ἀνοίγοντος ὑπεράνω αὐτοῦ τὰ φύλλα του. Ἡ διακόσμησις αὕτη εἶναι κοινὴ εἰς τὰς στήλας ***εἰκ. 10*** καὶ ***11***, ἀλλὰ πλουσιωτέρα καὶ μᾶλλον περίτεχνος ἐν τῇ 11.

Ἡ μαρμαρίνη στήλη 1 εἶναι μᾶλλον λιτὴ εἰς τὰ παραπληρωματικὰ ταῦτα κοσμήματα. Κάτω μὲν τῆς ἐπαφῆς τῶν ἑλίκων εἰσέρχεται κάλυξ λωτοῦ στηριζόμενος διὰ τῆς βάσεώς του ἐπὶ τοῦ ὁριζοντίου κανόνος, ἐκ δὲ τῆς ἄνω γωνίας ἐκφύεται ἄνθος λωτοῦ, οὗτινος τὰ μὲν ἄκρα φύλλα ἀνοιγόμενα ὑποστηρίζουσι τὰς ἀνωτέρω ἔσω συσπειρουμένας ἕλικας, τὸ δὲ μεσαῖον εἰσδύει εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῶν γωνίαν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ Σπάρτης ἐπικράνου μεταξὺ τῶν ἑλίκων ὑπάρχει ἐπίσης ἄνθος λωτοῦ, ἀλλ᾽ εἶναι ἀνεξάρτητον τῶν ἑλίκων πληροῦν τὸν μεταξὺ αὐτῶν χῶρον, ἐν ᾧ ἐν τῇ Σαμίᾳ στήλῃ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐξ ἧς βλαστάνουσιν οἱ καυλοὶ τῶν ἑλίκων καὶ ἐφ᾽ ἧς πάλιν ἐπαναπαύονται αἱ σπεῖραί των· ἀπὸ χωριστικοῦ ἐν τῷ Σπαρτιατικῷ ἐπικράνῳ μετέστη ἐνταῦθα εἰς συνδετικὸν στοιχεῖον ἐνσωματωθὲν ὀργανικῶς ὡς ἀναγκαῖον καὶ σκόπιμον μέλος τῆς διακοσμήσεως. Τὸν λωτὸν τοῦτον μεταξὺ τῶν ἑλίκων βλέπομεν καὶ ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Τρωάδος, ἔνθα οὗτος κατήντησεν ἐντελῶς γραμμικὸν ἐπίπεδον κόσμημα, ὡς ἄλλως καὶ πᾶσαι αἱ μορφαὶ τῆς ἐπιστέψεως ταύτης.

Τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἑλίκων κοσμοῦσι ῥόδακες ἐξ ὀκτὼ πετάλων κοίλων τῆς ***εἰκ. 11*** καὶ Boehlau I, 4, ἐκ δώδεκα δὲ πετάλων τῆς ***εἰκ. 1*** Ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Διαγόρου (εἰκ. 10) φαίνεται ὅτι οἱ ῥόδακες εἶχον τὰ φύλλα γραπτά, ὡς καὶ τὸν πυρῆνα τοῦ μεγάλου ἀνθεμίου. Μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν ῥοδάκων παρεμβάλλονται λεπτὰ λογχωτὰ φύλλα, ὧν ἡ κορυφὴ προβάλλεται μεταξὺ τοῦ ἄκρου τῶν φύλλων. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἑλίκων ἔχουσι συνηθέστατα τὸν ῥόδακα τοῦτον καὶ δὴ ἀρχαιότατα ὑπάρχουσι τὰ μικρὰ διάμεσα λογχωτὰ φύλλα, ὡς ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου Ἐφέσου (Hogarth, The Archaic Artemisia, Atlas, πίν. 7 καὶ 8), ἐπὶ τῶν πωρίνων Σαμίων στηλῶν και ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου τῶν Λοκρῶν, παραλείπονται ὅμως βραδύτερον, ὡς ἐπὶ τῆς Σαμιακῆς μαρμαρίνης στήλης, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ βωμοῦ τοῦ Δελφινίου ἐν Μιλήτῳ (Wiegand, Milet I, 2 σ. 47), ἅτινα προέρχονται ἐκ τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

Ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης στήλης πρὸς τούτοις τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν τὴν μεταξὺ τῶν ἐφαπτομένων ῥάχεων τῶν κάτω καὶ ἄνω ἑλίκων πληροῖ φύλλον, ὅπερ συνηθέστατον εἶναι ἐν παρομοίαις θέσεσι (πρβ. Jahrb, 1918, Amyklae εἰκ. 54, 56 58, 69-70, Conze, Att. Grabreliefs XIII κτλ.), ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἀπαντᾷ ὡς εἰς Κύπρον (Murray, Excav. of Cyprus πίν. XI, 183).

Τέλος ὑπεράνω τῶν ἑλίκων ἀνορθοῦται τὸ ἀνθέμιον ἀποτελούμενον ἐκ δύο μερῶν, τοῦ πυρῆνος ἢ καρδίας καὶ τῶν φύλλων. Ὁ πυρὴν σχηματίζεται μεταξὺ τῆς γωνίας τῶν δύο ἑλίκων, ἣν πληροῖ ἐν εἴδει κάλυκος ᾠοειδοῦς. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ἢ ἦτο γραπτὸν (στήλη Διαγόρου) ἢ κοσμεῖται ὑπὸ ἀνθεμίου, ὡς ἐπὶ τῆς ***εἰκ. 11***, ἐν ᾗ τὸ μὲν κορυφαῖον φύλλον εἶναι κοῖλον, τὰ δὲ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ κυρτά. Ὁ πυρὴν οὗτος ἐπὶ τῆς ***εἰκ. 12*** ἔχει λάβει ἰδίαν διαμόρφωσιν: τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἐγένετο σχεδὸν ἡμικυκλικὸν ὁριζόμενον ὑπὸ τόξου, οὗτινος τὰ ἄκρα συσπειροῦνται ἐντὸς εἰς ἕλικας, ἐφ᾽ ὧν ὑψοῦται μικροσκοπικὸν ἀνθέμιον.

Περὶ τὸν πυρῆνα τοῦτον ἁπλοῦται τὸ ῥιπίδιον τοῦ ἀνθεμίου ἀναγεγλυμμένον ἐπὶ

τῆς πλακός, ἧς τὸ περίγραμμα σχηματίζεται ἐκ δύο τεμνομένων τόξων μὲ μικρὰν προεξοχὴν κατὰ τὴν συνάντησιν αὐτῶν. Ἡ γραμμὴ τοῦ ἑκατέρωθεν ἀνερχομένου τόξου εἶναι κατ᾽ ἀρχὰς σχεδὸν εὐθεῖα ἐπὶ τῆς στήλης **εἰκ. 10** συνεχίζουσα τὴν πλευρὰν προεκτεινομένην καὶ ταχέως κάμπτεται ἄνω, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς **εἰκ. 11** ἡ γραμμὴ αὕτη σχεδὸν ἀμέσως ἄρχεται νὰ κάμπτηται καὶ ἠπίως ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν, ἔτι δὲ ἠπιώτερον ἀναβαίνει ἡ γραμμὴ αὕτη ἐπὶ τῆς 3. Τοῦτο δημιουργεῖ τὸ ἀνθέμιον ὑψηλότερον καὶ πολυφυλλότερον. Οὕτως ἐπὶ τῆς στήλης **εἰκ. 10** τὸ ἀνθέμιον ἔχει ἑκατέρωθεν τοῦ μεσαίου ἀνὰ τέσσαρα φύλλα, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀνὰ πέντε. Τὰ φύλλα ταῦτα εἶναι ἐναλλὰξ κοῖλα καὶ κυρτά, μόνον δὲ τοῦ ἀνθεμίου 12 ἅπαντα εἶναι κοῖλα. Μεταξὺ τῶν μεγάλων τούτων φύλλων προβάλλουσι τὴν κορυφὴν αὐτῶν λεπτότατα λογχωτὰ φύλλα, ὡς ἐπὶ τῶν στηλῶν 10 καὶ 11. Ἐν αὐταῖς τὸ ἀνθέμιον εἶναι συνεσφιγμένον καὶ κλειστόν, τὰ δὲ λογχωτὰ φύλλα δὲν χωρίζουσι τὴν στενὴν τῶν λοιπῶν φύλλων παράταξιν, ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ ἀνθεμίου 12. Τὴν μορφὴν τούτου παρουσιάζει καὶ τὸ ἀνθέμιον τῆς ἐκ Τρωάδος στήλης καὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης ἀκρωτηρίου: Aegina I εἰκ. 284· (πρβ. ἀνάλογον σχηματισμὸν ἀνθεμίου Ἀσσυριακοῦ ἐν Perrot et Chipiez, Histoire de l' art II εἰκ. 137). Διὰ τῶν παρεμβαλλομένων τούτων φύλλων χαλαροῦται τὸ ριπίδιον τοῦ ἀνθεμίου, οὗτινος τὰ φύλλα γίνονται βαθμηδὸν ὁλόγλυφα. Ἀρχὴν τούτου δεικνύει ἡ ἐκ Τρωάδος στήλη, τὴν πλήρη δὲ ἐξέλιξιν ἡ ὑπ' ἀριθ. 12 καὶ τὸ Αἰγιναῖον ἀκρωτήριον. Ἀλλ' ἡ ἐν γένει μορφὴ τοῦ ἀνθεμίου 12 ἔχει χαρακτῆρα διάφορον, αἱ δὲ καμπύλαι του ἔχουσι χάριν τινὰ ἐξεζητημένην καὶ λεπτήν. Ἐν ᾧ δὲ τὰ ἀνθέμια τῶν ἄλλων Σαμίων στηλῶν ἔχουσι σταθερότητά τινα, ἡ δὲ ἐπιφάνεια αὐτῶν μόλις κινεῖται διὰ τῶν ἐναλλασσομένων ἐλαφρῶς κοίλων καὶ κυρτῶν φύλλων, ἐπὶ τῆς στήλης ταύτης τὸ μὲν περίγραμμα διαλύεται εἰς τὰ ἐντελῶς ἐπεξειργασμένα καθ' ἕκαστον περιγράμματα τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν φύλλων, ἡ δὲ ἐπιφάνεια ἀπέκτησεν ἐξαιρετικὴν γραφικότητα καὶ κίνησιν διὰ τοῦ πλουσίου παιγνίου τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς, ὃ ἐπήνεγκεν ἡ βαθεῖα ἐκσκαφὴ πάντων τῶν φύλλων καὶ ἡ εἰς δύο ἐπικλινεῖς ἐπιφανείας διαίρεσις τῶν λογχωτῶν φύλων διὰ τῆς μεσαίας προεχούσης ἀκμῆς. Ἡ ἐντύπωσις δὲ αὕτη ἐπετεύχθη χωρὶς ὁ ρυθμὸς νὰ ἐκφύγῃ τῆς γραμμικότητος, ἥτις εἶναι ἡ κυριαρχοῦσα ἔννοια καὶ ὁ γεννήτωρ τῶν μορφῶν.

Ἐξετάζοντες δὲ τὴν πλαστικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἑλίκων παρατηροῦμεν ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅταν ἀπαντῶσιν αὗται ὡς πλαστικὸν θέμα ἐπὶ χαλκῶν ἐλασμάτων τῆς μικροτεχνίας, ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶναι ἔκτυπος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπὶ λίθου διακοσμητικὴν κρατεῖ τὸν αὐτὸν πλαστικὸν χαρακτῆρα. Ἀναφέρω ἐνταῦθα παραδείγματά τινα, ὧν ἱκανὰ συνέλεξεν καὶ συστηματικῶς κατέταξεν ὁ Fiechter, (Jahrb. 1918 σ. 227-230). Ἂν εἰς τὴν ἐξέτασιν συμπεριλάβωμεν καὶ τὴν Κύπρον, ἐκεῖ συναντῶμεν τὴν κυρτὴν ἐπιφάνειαν τῶν γνωστῶν ἐπικράνων, πρὸς ἣν τοσοῦτον συγγενὴς εἶναι ἡ τῶν Αἰολικῶν κιονοκράνων Νεανδρίας, Λέσβου καὶ Αἰολικῆς Λαρίσης, ἀνηκόντων εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

Κυρτὰς ἕλικας ἔχουσι καὶ τὰ τοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἀρτεμισίου τῆς Ἐφέσου κιονόκρανα, ὧν τὰ ἐκ τοῦ Ναοῦ τοῦ Κροίσου (D) κτισθέντος μετὰ τὸ 559 (πρβ. Picard, Λαογραφία Ζ' σ. 69-70) εἶναι τοὐλάχιστον τῶν μέσων τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Πρὸς τὰς μορφὰς τῶν κιονοκράνων τούτων μεγίστην ὁμοιότητα παρουσιάζουσι (βλ. A. von Cerkan Milet, I,IV σελ. 466) καὶ ἑπομένως εἶναι σύγχρονα αὐτοῖς τὰ ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μονοδένδρι παρὰ τὴν Μίλητον (Milet ἔνθ. ἀν. πίν. V, 2).

Ὡσαύτως κυρταὶ εἶναι αἱ μεσταὶ ἕλικες τοῦ κιονοκράνου τοῦ ἐν Χίῳ Φαναίου Ἀπόλλωνος (Κουρουνιώτης, Ἀρχ. Δελτ. 1916 σ. 194 εἰκ. 66) ἀνήκοντος εἰς τὸν ἕκτον αἰῶνα.

Εἰς τὸν αὐτὸν αἰῶνα φρονῶ ὅτι πρέπει νὰ ταχθῇ καὶ τὸ ἰδιόρρυθμόν πως κιονόκρατον τῶν Λοκρῶν (Petersen, Röm. Mitt. 1890 σ. 196, εἰκ. 13), ἔχον ὡσαύτως κυρτὴν ἕλικα. Ὁ Fiechter (ἔνθ. ἀν. σ. 230) θέτει αὐτὸ εἰς τὸ δεύτερον τέταρτον τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἀλλ᾽ αἱ μορφαὶ αὐτοῦ, ἡ κυρτὴ ἕλιξ, ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ῥόδακος μὲ τὰ διάμεσα λογχοειδῆ φυλλάρια, εἶναι ἐντελῶς ἀρχαϊκοῦ ῥυθμοῦ, ὅν δὲν δύναμαι νὰ φαντασθῶ διατηρούμενον εἰς τοσοῦτον ὑστέρους χρόνους ἀναλλοίωτον. Εἶναι πολὺ φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ τεμάχιον τοῦτο τοῦ κιονοκράνου προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ τῶν Λοκρῶν, οὗτινος ἐλάχιστα λείψανα εὗρεν ὁ Petersen (ἔνθ. ἀν. σ. 169 ἑξ.).

Τέλος ἐκ Σάμου ἔχομεν τὸ μικρὸν Ἰωνικὸν κιονόκρανον (Antiquities of Ionia I Πιν. IV, 4,), ὅπερ στερούμενον ἄβακος ἔχει κυρτὴν ἕλικα, καὶ τὰ ὑπὸ Wiegand ἀναφερόμενα τεμάχια ἑλίκων ἐκ τοῦ Ἡραίου (Wiegand, Erster vorläufiger Bericht über die Ausgrabungen in Samos σ. 17).

Ἀλλ᾽ ἔχομεν καὶ ἕλικας ἐχούσας κοίλην ἐπιφάνειαν ἢ αὔλακα. Αἱ ἕλικες τοῦ κιονοκράνου τοῦ κίονος τῶν Ναξίων ἐν Δελφοῖς εἶναι βαθέως κοῖλαι, ὁ δὲ κίων μετὰ τῆς ἐπ᾽ αὐτοῦ Σφιγγὸς θὰ ἐποιήθη τοὐλάχιστον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

Ἐπίσης αἱ ἕλικες τῆς στήλης τοῦ Δορυλαίου παρουσιάζουσι κοίλην αὔλακα καὶ δὴ ἱκανῶς ἐκβεβαθυσμένην. Δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὁρίσωμεν τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς τῆς στήλης ταύτης, ἥτις κατὰ τὸν Körte (A. M. 1895 ἔνθ. ἀν.) ἀνήκει εἰς τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος, ἀλλ᾽ ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐνδύματος ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ αὐτοῦ, ὡς λέγει καὶ ὁ Mendel (Catalogue ἔνθ᾽ἀν).

Λίαν βαθεῖαι εἶναι ὡσαύτως αἱ σπεῖραι τῆς ἐκ Τρωάδος στήλης, ἐν ᾧ τὰ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου εἶναι κυρτά. Ἀλλ᾽ ἐν γένει τῆς στήλης ταύτης αἱ μορφαὶ δὲν μαρτυροῦσι μεγάλην ἀρχαϊκότητα. Τὰ διάμεσα ἐπιπεδόγλυφα λογχωτὰ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου, ἡ γραμμικὴ ἄνευ πλαστικότητος ἀπόδοσις τοῦ λωτοῦ, ἡ μεσαία ἀκμὴ τῶν φύλλων τῶν παραπληρωματικῶν ἀνθυλλίων καὶ ἡ ἀποξήρανσις τοῦ χυμοῦ καὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν ἑλίκων εἶναι δείγματα οὐχὶ τοῦ ἀκμάζοντος, ἀλλὰ τοῦ τελευτῶντος ἀρχαϊσμοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἕκτου αἰῶνος.

Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνήκει καὶ ἡ μὲ τὰς κοίλας σπείρας στέψις ἐξ Ἐρυθρῶν (Oester. Jahresh. 1912 Beibl. σ. 64 εἰκ. 50).

Τέλος κοῖλαι εἶναι αἱ ἕλικες καὶ ἐπὶ τῶν Σαμιακῶν στηλῶν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χρονολογικῶν δεδομένων βλέπομεν ὅτι ἡ κυρτὴ ἕλιξ ἀπαντᾷ μόνον ἀρχαιότερον καὶ δὴ κατὰ τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ καὶ κατωτέρω ἐπικρατεῖ ἡ κοίλη ἕλιξ. Εἶναι φανερὸν πόσον μεστὸς καὶ χυμώδης εἶναι ὁ πρῶτος τύπος, κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν δεύτερον, ὅστις παρουσιάζει λεπτὰς καὶ ἀδυνάτους μορφάς, ὧν ἡ πλαστικότης ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν, τὴν τῆς κοιλότητος.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τύπων δυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν διαμέσους βαθμῖδας, ὧν ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἐντελῶς ἐπίπεδος ὡς τὸ ἐπίκρανον τῆς Σπάρτης (Jahrb. 1918, Amyklae 69-70,) τὸ τῆς Σελινοῦντος (Fougères, Sélinonte σ. 254), ἔνθα ἡ ἤρεμος λειότης τοῦ ἀναγλύφου ἀντισταθμίζεται ὑπὸ τοῦ ἀνορθουμένου καὶ συνεσφιγμένου σχή-

ματος τῶν ἑλίκων. Ἐντελῶς ἐπιπεδόγλυφοι ἢ μᾶλλον γραμμικαὶ εἶναι καὶ αἱ ἕλικες τῆς ἀρχαϊκῆς μαρμαρίνης σαρκοφάγου τῆς Σάμου (Wiegand, A.M. 1900 σ. 210), ἧς ἡ διακόσμησις κυρίως ὑπελόγιζεν ἐπὶ τοῦ χρώματος, οὗτινος ἴχνη ἐσώθησαν. Ὁ Fiechter κατατάσσων (ἔνθ' ἀν. σ. 230) τὰς ἕλικας γεωγραφικῶς διακρίνει τὸν πρῶτον αὐτῶν τύπον ὡς ἀνατολικὸν Ἰωνικόν, τὸν δὲ δεύτερον ὡς δυτικόν Ἰωνικόν, ὧν τὸ ὄνομα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν καταγωγὴν ἑκάστου.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῶν διαμορφώσει αἱ κοῖλαι ἕλικες τῶν Σαμίων στηλῶν παρουσιάζουσι ποικιλίαν. Ἐπὶ τῶν στηλῶν 10 καὶ 11 ἡ ἕλιξ εἶναι αὐτοτελὴς ταινία ἐλαφρῶς κοίλη ἔχουσα ὀξείας ἀκμὰς διακρινομένας διὰ στενωτάτης αὔλακος κατὰ τὴν συνάντησιν. Εἰς ὀξεῖαν ἀκμὴν ἐπίσης λήγουσι καὶ τὰ κοῖλα φύλλα. Τοὐναντίον αἱ ἀκμαὶ τῶν ἑλίκων τοῦ ἀνθεμίου 12 λήγουσιν εἰς ἐπιφάνειαν ὡς καὶ τὰ φύλλα αὐτοῦ. Ὁμοιάζουσι κατὰ τοῦτο πρὸς τὰς ῥαβδώσεις τοῦ Ἰωνικοῦ κίονος, αἵτινες ἀρχαιότερον μὲν ἐν τῷ Ἡραίῳ συνηντῶντο εἰς ὀξεῖαν ἀκμήν, ἐν δὲ τῷ νεωτέρῳ ναῷ τοῦ τέλους τοῦ ἕκτου ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ πέμπτου αἰῶνος σχηματίζουσιν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν (Wiegand, Erster Vorl. Bericht σ. 23-24). Εἶναι δὲ πάντως ἀξιοσημείωτος ἡ λεπτεπίλεπτος ἐργασία τοῦ ἀνθεμίου τούτου καὶ ἡ διαμόρφωσις αὐτοῦ ἐξικνουμένη μέχρι ἐπιτηδεύσεως. Ἡ κοίλη ἐπιφάνεια τῶν ἑλίκων καὶ τῶν φύλλων ἐσκάφη οὕτως ὥστε τὸ βάθος αὐτῶν νὰ ἀποτελῇ ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν.

Τὴν τελευταίαν διαμόρφωσιν ἔλαβεν ἡ ἕλιξ ἐν τῇ μαρμαρίνῃ στήλῃ 1. Ἐν αὐτῇ αἱ αὔλακες τῶν σπειρῶν λήγουσιν εἰς μίαν μόνην ὀξεῖαν ἀκμήν, τῆς ἑτέρας συγχωνευομένης κατὰ τὴν συνάντησιν πρὸς τὴν τῆς ἐπιστρεφομένης συνεχείας τῆς ἕλικος. Τὴν μεγαλυτέραν ὁμοιότητα πρὸς τὴν στήλην ταύτην παρουσιάζει τὸ ἐξ Αἰγίνης ἀκρωτήριον (Aegina I εἰκ. 284 = II πίν. 24, 1). Ἐν αὐτῷ αἱ ἕλικες ἅπτονται τῆς βάσεως καὶ οἱονεὶ βαρεῖαι στηρίζονται ἐπ' αὐτῆς, ἐν ᾧ ἐν τῇ Σαμίᾳ στήλῃ ἀνέρχονται πρὸς τὰ ἄνω ἐλευθερώτεραι καὶ μὲ μείζονα ἀνάτασιν. Ἐν τῷ Αἰγιναίῳ ἀκρωτηρίῳ πάλιν εἶναι ἐλαφρῶς κοῖλαι καὶ ἔχουσιν ὡσαύτως τὴν αὐτὴν μορφὴν τῶν ἀκμῶν. Τὰ φύλλα τοῦ ἀνθεμίου δεικνύουσιν ὁμοίαν ἐργασίαν, ἔχουσι δὲ μεταξὺ καὶ λεπτότερα λογχωτά, ἅτινα δι' ὅλου τοῦ στελέχους αὐτῶν εἰσδύουσι μέχρι τοῦ πυρῆνος τοῦ ἀνθεμίου, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀνθεμίου 12. Οὕτω πρέπει νὰ φαντασθῶμεν καὶ τὸ ἀνθέμιον τῆς Σαμίας στήλης 1, οὗ ἡ συγγένεια πρὸς τὸ ἐξ Αἰγίνης ἀκρωτήριον εἶναι ὀφθαλμοφανής, δικαίως δὲ ὁ Furtwaengler, Aegina I σ. 342 ἐσχέτισε τὴν τέχνην τῆς Σάμου πρὸς τὴν τῆς Αἰγίνης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

Συνοψίζοντες τὰς κατὰ μέρος ταύτας παρατηρήσεις περὶ τῶν Σαμίων στηλῶν βλέπομεν ὅτι αὗται ἀποτελοῦσιν ἰδίαν ἐντελῶς διακεκριμένην ὁμάδα καὶ ὅτι κατὰ τὸν ῥυθμὸν αὐτῶν παρουσιάζουσιν ἐξειλιγμένας πλαστικὰς μορφάς, ὧν τὴν μὲν ἀρχὴν ἐκπροσωπεῖ ἡ στήλη τοῦ Διαγόρου, τὸ δὲ τέλος ἡ μαρμαρίνη τοῦ ... θέμιος. Ἡ τοῦ Διαγόρου στήλη ἔχει ἀκόμη ἐλαχίστην κοίλανσιν τῶν ἑλίκων καὶ φύλλων, βαρύ τι καὶ συγκεκρατημένον ἐν τῷ σχήματι καὶ ταῖς ἀναλογίαις καὶ χαλαρότητα εἰς τὴν σύνδεσιν ἑλίκων καὶ ὁριζοντίου κανόνος, ἔνθα ὑπάρχει μικρὸν μεσολαβοῦν διάστημα νεκρόν. Ἐν γένει παρατηρεῖ τις μεγάλην ἁπλότητα τῶν πλαστικῶν μορφῶν, ἁπλοῦν μόλις ἐξέχοντα ὁριζόντιον κανόνα, ἄτμητον τὸν πυρῆνα τοῦ ἀνθεμίου καὶ τὸν ῥόδακα τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων, ἅτινα κατελείποντο εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ χρώματος. Εἰς τὴν βαθμῖδα ταύτην ἀνήκει καὶ τὸ τεμάχιον στήλης 4.

10 9 26

Περαιτέρω ἐξέλιξιν παρουσιάζει ἡ στήλη 11. Ἐν αὐτῇ αἱ ἀναλογίαι εἶναι σχεδὸν αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῆς προηγουμένης, ἀλλ' ἡ ἐπεξεργασία τῶν μορφῶν εἶναι μᾶλλον προωδευμένη. Τὰ φύλλα καὶ αἱ ἕλικες εἶναι βαθύτερον ἐσκαμμένα, τὸ ἀνθέμιον πλουσιώτερον εἰς φύλλα καὶ γραφικότητα, αἱ λεπτομέρειαι μᾶλλον περιτετεχνημέναι καὶ ἡ ἑνότης τῶν μορφῶν περισσότερον σφικτή.

Ἔτι μᾶλλον περίτεχνον μέχρις ἐπιτηδεύσεως εἶναι τὸ ἀνθέμιον 12, ὅπερ ὁ Boehlau (ἔνθ. ἀν. σ. 153) ἐπικαλεῖ «κατατηξίτεχνον», καὶ τὸ τεμάχιον ἐκ βάσεως στέψεως 2. Τὸ ὅλον σχῆμα ἔλαβε ῥαδινότητα καὶ κίνησιν, τὰ δὲ φύλλα εὐλύγιστα καὶ λεπτά, ἐλεύθερα πλέον τοῦ περισφίγγοντος καὶ συγκρατοῦντος αὐτὰ κλοιοῦ τοῦ τοξωτοῦ περιγράμματος ἀνέπνευσαν ἀνοικτὰ καὶ ὀλίγον ἀραιώσαντα τὴν πρώην πεπιεσμένην αὐτῶν βλάστησιν ἀφήνουσι νὰ διολισθαίνῃ ἀναμέσον αὐτῶν τὸ λεπτότατον καὶ εὔθραυστον στέλεχος τῶν λογχοειδῶν φύλλων· νομίζει τις ὅτι ταῦτα ἐξερχόμενα εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα κάμπτουσι τὴν κορυφὴν ὡς τρυφεροὶ κλῶνοι ἐαρινοῦ χόρτου ὑπὸ τὴν ἀνεπαίσθητον πνοὴν πρωϊνῆς αὔρας. Πρὸς τούτοις αἱ λεπτόταται γραμμαὶ τῶν πετάλων τοῦ λωτοῦ τοῦ τεμαχίου 2, τὸ κομψοτέχνημα τοῦ μικροῦ ἐγγεγραμμένου ἀνθεμίου τοῦ 12 εἶναι δείγματα τῆς αὐτῆς ἐπιτηδεύσεως καὶ ἐκζητήσεως, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν τέχνην ταύτην. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐργασία ἔφθασε τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς λεπτότητος. Ἡ ἁπαλὴ ἐκείνη κοίλανσις τῶν φύλλων, ἥτις διακρίνεται θαυμασία καὶ ἐπὶ τοῦ κρεμαμένου ἀνθεμίου τοῦ τεμαχίου 2 καὶ ἡ μαλακότης τῶν ἐπιφανειῶν παράγουσι αἴσθημά τι ὡσεὶ θωπείας, ἥτις ἡπλώθη ἐπὶ τῶν μορφῶν καὶ ἐδημιούργησε μίαν ἀτμόσφαιραν χλιδῆς, ἣν ἀποπνέουσιν αἱ πυκναὶ γραμμαὶ καὶ αἱ ἐλαφρῶς κυμαινόμεναι ἐπιφάνειαι (πρβ. ἀνάλογον ἐπιτήδευσιν συγχρόνου πλαστικῆς: A. v. Salis, Die Kunst der Griechen [2] σ. 64).

Τέλος ἐπιστροφή τις ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης στήλης τῆς τελευταίας πασῶν καὶ χρονολογικῶς. Βεβαίως αὐτὸ τὸ ὑλικόν, τὸ μάρμαρον, οὗτινος ἡ μαλακότης δὲν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τοῦ πώρου, δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀπεριόριστον ἐκείνην λεπτολόγησιν τῶν μορφῶν, οὐχ ἧττον αὐτὴ ἡ ἐργασία δὲν εἶναι ἐπιμελής, αἱ δὲ μορφαὶ οὐχὶ χυμώδεις καὶ ζωνταναί. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἄνθους τοῦ λωτοῦ καὶ τοῦ κάλυκος ὑψοῦται κατακορύφως καὶ ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ βάθους, ἡ δὲ δήλωσις τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν γίνεται ἄνευ οὐδεμιᾶς ὀργανικῆς κινήσεως τῆς ἐπιφανείας, ἥτις ἐν γένει παραμένει ἄνευ πλαστικότητος καὶ σχεδὸν νεκρά. Καθόλου ἡ τέχνη αὐτῆς λαμβάνει ὑπ' ὄψει τὰς μεγάλας γραμμὰς καὶ ἐπίπεδα προτιμῶσα τὴν ἁδρότητα καὶ λιτότητα ἢ τὴν ἐζητημένην λεπτότητα καὶ μαλακότητα τῶν πωρίνων ἀδελφῶν της.

Τὸ νεκροταφεῖον, ἐν ᾧ εὑρέθησαν αἱ στῆλαι αὗται, ἀνήκει εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ἕκτου αἰῶνος ἐν τῷ συνόλῳ κατὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις τοῦ Boehlau (ἔνθ. ἀν. σ. 30-32), ἄρα εἰς τοὺς χρόνους τούτους πρέπει νὰ ταχθῶσι καὶ αἱ ἄνω στῆλαι, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἀρχαιότεραι, ὧν αἱ ἐπιστέψεις δὲν ἐσώθησαν (Boehlau ἔνθ. ἀν. πιν. I, 5,6,7.). Αἱ περιγραφεῖσαι δὲν ἐποιήθησαν βεβαίως ἅπασαι συγχρόνως — ἡ ρυθμικὴ ἐξέλιξις τῶν μορφῶν αὐτῶν, ὡς ἀνελύσαμεν αὐτήν, τοῦτο τοὐλάχιστον δεικνύει, ἂν καὶ δὲν ἔχε ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα μεγάλην χρονολογικὴν διαβάθμισιν: εἶναι δυνατὸν δηλαδὴ ἐκ δύο καλλιτεχνῶν συγχρόνως ἐργαζομένων ὁ συντηρητικὸς νὰ κρατῇ ἔτι πολὺ τῆς παραδόσεως, ἄλλως τε καὶ διότι αἱ ἐπὶ μέρους διαφοραὶ εἶναι μικραί. Οὐχ ἧττον ἂν αἱ πώριναι ταχθῶσι εἰς τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ ἕκτου αἰῶνος καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ κατατηξίτεχνον

ἀνθέμιον εἰς τὴν προτελευταίαν δεκάδα τοῦ αἰῶνος, ἡ μαρμαρίνη στήλη θ' ἀνήκῃ εἰς τὰ τέλη αὐτοῦ πλησιέστερα πρὸς τὸ συγγενὲς αὐτῇ ἐξ Αἰγίνης ἀκρωτήριον. Τὴν χρονολογίαν ταύτην ὑποβάλλει καὶ ἡ χρῆσις τοῦ μαρμάρου, ἣν παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ Ἡραίῳ (Wiegand, Erster vorl. Bericht σ. 19).

Τὴν τελειωτικὴν αὐτῶν ἐμφάνισιν παρεῖχον αἱ στῆλαι, ὅταν ἐλάμβανον καὶ τὴν γραπτὴν αὐτῶν διακόσμησιν. Καὶ οὐδὲν μὲν ἴχνος χρώματος ἐσώθη ἐπὶ Σαμίων στηλῶν, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι οὐδέποτε ἔλειπε τοῦτο. Ἐπὶ τῆς ἐξ Ἀττικῆς Ἰωνικῆς στήλης τῆς Ν. Ὑόρκης (A. J, A. 1922 σ. 267) παρετηρήθησαν πράγματι χρώματα. Τὸ ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας ἄνθος λωτοῦ εἶχε τὰ μὲν ἐξωτερικὰ φύλλα διὰ κυανοῦ χρώματος δεδηλωμένα, τὸ δὲ μέσον δι' ἐρυθροῦ· οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν ἑλίκων ἦσαν κυανοῖ ἐντὸς ἐρυθροῦ περιγράμματος, δι' οὗ χρώματος ἦσαν ἐσχεδιασμέναι καὶ αἱ ἕλικες ἐπὶ τοῦ λευκοῦ μαρμάρου. Ἀναλόγως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ ἦσαν χρωματισμένα καὶ τὰ ἐπὶ τῶν Σαμίων στηλῶν κοσμήματα, αἱ ἕλικες δι' ἐρυθρᾶς γραμμῆς κατὰ τὸ περίγραμμα αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ ῥόδακες τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἑλίκων, ὧν τὰ μικρὰ πέταλα διὰ κυανοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἐναλλάξ, ἐπίσης τοῦ ὑπὸ τὰς ἕλικας λωτοῦ τὰ μὲν ἄκρα φύλλα διὰ κυανοῦ, τὸ δὲ μέσον δι' ἐρυθροῦ. Ἀναμφισβητήτως καὶ τοῦ ἀνθεμίου τὰ φύλλα ἦσαν διὰ χρώματος ἐφωδιασμένα, τὸ μὲν κορυφαῖον φύλλον δι' ἐρυθροῦ, ὥστε μετὰ τοῦ μέσου ἐρυθροῦ φύλλου τοῦ λωτοῦ κάτω νὰ τονίζεται ἐπαρκῶς ὁ ἄξων τῆς στέψεως, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ διὰ κυανοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἐναλλὰξ τὰ λοιπὰ φύλλα. (Ἰδέαν τινὰ δύναται νὰ παράσχῃ ἡ διὰ λευκοῦ καὶ μέλανος ἀναπαράστασις τῆς στήλης εἰκ. 11 ἐν Jolles, Polykrates ἐν ἀρχῇ ὑπὸ Krischen).

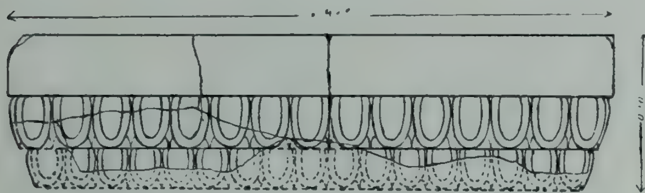
Αἱ στῆλαι αὗται ἐνεπήγνυντο κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐντὸς τῆς γῆς ἄνευ ἰδίας βάσεως, διότι οὐδὲν ἴχνος εὑρέθη ἐνδεικνύον τοῦτο, ἐκτὸς ὅταν ἱδρύοντο ἐπὶ βράχων, ὅπου καὶ σῴζονται τόρμοι πρὸς στερέωσιν στηλῶν. Τὸ ἀκριβὲς αὐτῶν ὕψος δὲν γνωρίζομεν. Ὡς καὶ ὁ Boehlau (ἔνθ. ἀν. σ. 152) παρατηρεῖ, ἂν ἐσῴζοντο αἱ στέψεις τῶν μεγαλυτέρων στηλῶν, αὗται θὰ ἦσαν τοὐλάχιστον 1,25 μ. ὑψηλαί.

Οὕτω πολύχρωμοι καὶ ῥαδιναὶ ὑψοῦντο ἐπὶ τῶν τάφων αἱ στῆλαι φαιδρύνουσαι διὰ τῶν ζωηρῶν αὐτῶν χρωμάτων τὸ πένθιμον περιβάλλον.

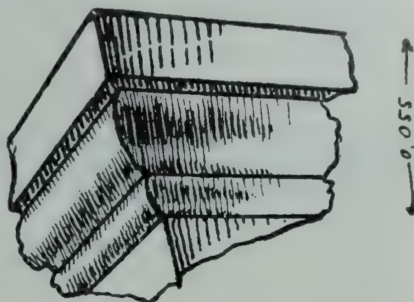
ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

Ἀλλὰ δὲν ἦσαν ὁ μόνος κόσμος τῶν τάφων αἱ στῆλαι. Ὑπῆρχον καὶ ἀγάλματα νεκρῶν ἐπὶ βάθρων ἢ κιόνων ἱστάμενα, οἷα εὑρέθησαν καὶ κατὰ τὰς ὑπὸ Boehlau ἀνασκαφὰς (πρβ. Α.Μ. 1900 σ. 149 ἑξ.). Πρὸς τούτοις μικροὶ κυβικοὶ λίθοι λήγοντες ἄνω εἰς κυμάτιον μετ' ἄβακος ἦσαν κατεσπαρμένοι χρησιμεύοντες ὡς βωμοὶ ἢ τράπεζαι προσφορῶν. Ἐκ τοιούτου βωμοῦ φρονῶ ὅτι προέρχονται τεμάχια πώρου εὑρεθέντα ἐν τῇ νεκροπόλει ταύτῃ. Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ ἄνω μέρος κορωνίδος ἐκ μαλακοῦ λευκοῦ πώρου, τέσσαρα τὸ ὅλον συνανήκοντα ***(εἰκ 13)***. Ἄνω ὑπάρχει λεία ταινία ἢ πλίνθος καὶ ὑπ' αὐτὴν κυμάτιον ᾠῶν ἐπιμήκους σχήματος ἐξακολουθοῦν καὶ κατὰ τὰς πλαγίας πλευράς, τῆς γωνίας πληρουμένης ὑπὸ ἁπλοῦ λογχοειδοῦς φύλου ὁλοκλήρου μεταξὺ τῶν δύο ἑκατέρωθεν ᾠῶν τῶν πλευρῶν κατ' ἀρχαϊκὸν τρόπον. Ὑπὸ τὸ κυμάτιον τοῦτο ὑπάρχει ἕτερον μικρότερον ὡσαύτως ὑπὸ ᾠῶν κεκοσμημένον. Τὸ ὕψος αὐτοῦ ἦτο 0,025 κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εὑρέσεως μετρηθὲν ἀμέσως κατὰ τὰς σημειώσεις μου, νῦν μὴ σῳζόμενον τελείως ἀποτριβὲν

κατὰ τὴν μεταφορὰν διὰ τὸ λίαν εὔθρυπτον τοῦ πώρου. Τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἀλλὰ μετ' ἁπλῶν κυματίων ραβδωτῶν εὑρέθησαν δύο τεμάχια ἐκ δύο διαφόρων βωμῶν ***εἰκ. 14*** καὶ ***15*** ὁμοιάζοντα πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Boehlau δημοσιευόμενον, ὅστις παρέχει τὸ γενικὸν σχῆμα τῶν ἐπιτυμβίων τούτων λίθων (Boehlau ἔνθ'. ἀν. σ. 25 ***εἰκ. 17***), οἵτινες κατὰ τὴν πα-

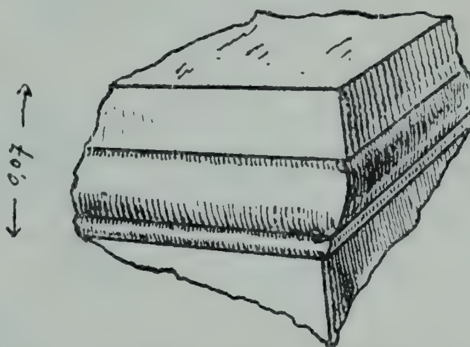
13: Ἐπίστεψις ἐπιτυμβίου βωμοῦ.

14: Τεμάχιον ἐκ στέψεως ἐπιτυμβίου βωμοῦ.

ρατήρησιν τοῦ Boehlau ἔφερον ἴχνη ἐρυθροῦ χρώματος ἐπὶ τῆς κορωνίδος. Οὗτος ἑρμηνεύει τοὺς λίθους τούτους ὡς ὅρους οἰκογενειακῶν τάφων, ὁ δὲ Jacobstahl A. M. 1906 σ. 417 ὡς βωμοὺς παρὰ τὰς στήλας διὰ τὴν τέλεσιν τῶν πρὸς τοὺς νεκροὺς νενομισμένων, λέγων προσέτι ὅτι βραδύτερον, ὅτε δι' ἄγνωστον λόγον ἐξέλιπον αἱ στῆλαι, οἱ βωμοὶ οὗτοι ἀντικατέστησαν αὐτὰς ὡς σῆμα.

Πρὶν ἴδωμεν τὴν χρῆσιν αὐτῶν ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οὗτος δὲν εἶναι ὁ μόνος τύπος βωμοῦ, τραπέζης κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερος, ἀμφοτέρων δὲ βλέπομεν τὴν συνέχειαν καὶ κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα. Καὶ ὁ πρῶτος μὲν τύπος εἶναι ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς ἐκ τοῦ ἕκτου αἰῶνος κυβικὸς μετὰ κυματίων λίθος. Τὸν τύπον τοῦτον εὑρίσκομεν καὶ κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ὡς ὁ ἐν τῷ Μουσείῳ Βαθέος ὑπ' ἀριθ. 52. Οὗτος εὑρέθη ἐν τῷ κτήματι τοῦ ἐκ Μαυρατζαίων Ἰω. Κουκούλη, ἔνθα καὶ ὁ ἀμέσως ἑπόμενος μεταξὺ Τηγανίου, Χώρας καὶ Ἡραίου. Εἶναι ἐκ μαρμάρου, ἀποκεκρουμένος τὴν ἄνω καὶ κάτω ἀριστερὰς γωνίας, ἔχων μόνον τὴν δεξιὰν αὐτοῦ πλευρὰν ἀκεραίαν. Ἄνω ἔχει Ἰωνικὸν κυμάτιον ἄτμητον, ὅπερ θὰ ἐκόσμει σειρὰ ᾠῶν διὰ χρώματος δεδηλωμένη, ὡς καὶ τὴν ὑπ' αὐτὸ στρογγύλην ράβδον ἐν σχήματι ἀστραγάλου. Ὑπὸ τὴν στρογγύλην ταύτην ράβδον ἄρχεται τὸ κύριον σῶμα, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια λήγουσα κάτω δι' ἀποφυγῆς εἰς τὴν βάσιν, ἥτις διαιρεῖται διὰ βαθείας τριγωνικῆς σκοτίας εἰς δύο πλίνθους. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ὑπὸ τὴν κορωνίδα ὑπάρχει κεχαραγμένη διὰ γραμμάτων τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἡ ἐπιγραφή : . . . . ΔΑΜΑΝΤΟΣ / . . . ΔΡΩΝΑΚΤΙΔΕΩ /δηλ. ***Λεω]δάμαντος Ἀν]δρωνακτίδεω.***

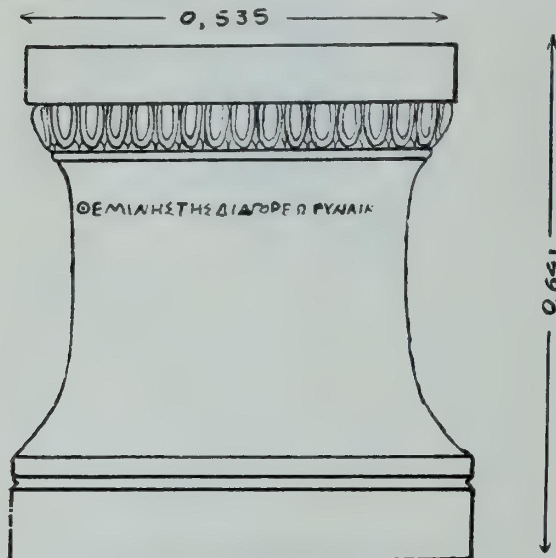

15: Τεμάχιον ἐκ στέψεως ἐπιτυμβίου βωμοῦ.

Ἐντελῶς ὅμοιος ἐπιτύμβιος βωμὸς εἶναι καὶ ἕτερος εὑρισκόμενος ἐν τῷ Μουσείῳ Τηγανίου ***(εἰκ. 16)***. Ἐκ μαρμάρου καὶ οὗτος ἔχει τὸ αὐτὸ σχῆμα πρὸς τὸν προηγούμενον καὶ κυμάτιον ᾠῶν ὑπὸ τὸν ἄβακα τῆς κορωνίδος, [1] ὅπερ δὲν ἀποδίδεται πλαστικῶς ἐπὶ

1 Ἡ εἰκὼν 16 γενομένη ἐξ ἀνακριβοῦς σχεδιάσματος δὲν ἀποδιδει τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ᾠῶν τοῦ κυματίου, ἅτινα ἐπὶ τοῦ λίθου εἶναι μεγαλύτερα, ὀκτὼ μόνον ἐμπρὸς καὶ ἐννέα ἐπὶ τῆς πλατυτέρας (σ. 55) πλαγίας πλευρᾶς. Ἐπίσης καὶ τὰ γράμματα τῆς εἰκόνος δὲν ἀποδίδουσιν ἀκριβῶς τὸ ἐπὶ τοῦ λίθου σχῆμα τῶν γραμμάτων.

τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς, κατὰ τὰ ἄλλα ὁ λίθος εἶναι ἀποκεκρουμένος κατὰ τὴν κορωνίδα καὶ βάσιν τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς καὶ φέρει καὶ οὗτος ἐπιγραφήν: ΘΕΜΙΝΗΣ ΤΗΣ ΔΙΑΓΟΡΕΩ ΓΥΝΑΙΚΟ. δηλ. ***Θεμίνης τῆς Διαγόρεω γυναικό[ς.*** Τὰ γράμματα εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ὁμοίων ἐπιτυμβίων τοῦ πέμπτου αἰῶνος. Τὸ ὄνομα Θεμίνη δὲν εἶναι παραδεδομένον. Πάντως ὅμως θὰ εἶναι ἐκ τοῦ θεμινός, ὅπερ εἶναι ἕτερος τύπος τοῦ θαμινός θαμινάς, συγγενὲς τῷ θαμά, θαμίζω· Θεμινόστρατος μόνον ἀναφέρεται (πρβ. Bechtel — Fick, Die griechischen Personennamen σ. 139-140).

16: Μαρμάρινος ἐπιτύμβιος βωμός.

Τὸν δὲ ἕτερον καὶ ἁπλούστερον τύπον ἀντιπροσωπεύει κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὁ λίθος, ἐφ᾽ οὗ ἡ ἐπιγραφὴ ***Τ]ιμῶναξ*** (Boehlau ἔνθ᾽ ἀν. I, 8). Τούτου τὰς ἀκριβεῖς διαστάσεις δὲν ἔχομεν, πλὴν τοῦ πλάτους, ὅπερ ἐκ τῶν ἀκεραίων ἑκατέρωθεν πλευρῶν γνωρίζομεν ὅτι εἶναι 0,32. Τὸ ὕψος εἶναι ἄγνωστον, τοῦ λίθου κάτω ὄντος ἀποκεκρουμένου. Καὶ τὸ πλῆρες πάχος εἶναι ἄγνωστον, διότι ἡ ὀπισθία τοῦ λίθου πλευρὰ δὲν εἶναι ἀκεραία, ἀλλὰ πάντως θὰ ἦτο μεγαλύτερον τοῦ σῳζομένου 0,22, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι ὁ πῶρος οὗτος ἦτο ἱκανῶς παχύς, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα θὰ ἐπλησίαζε πρὸς τὸν κύβον, ἂν ἐσῴζετο ἀκέραιος. Ὥστε ἔχομεν ἕνα κυβικὸν λίθον ἁπλοῦν ἀκόσμητον, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς. Τὸν τύπον τοῦτον βλέπομεν ἀφθόνως ἀπαντῶντα κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα οὐχὶ πλέον ἐκ πώρου, ἀλλ᾽ ἐκ μαρμάρου, ὡς συνήθως. Παραθέτομεν παραδείγματά τινα λίθων τοιούτων, ὧν γνωρίζομεν τὸ σχῆμα καὶ τὰς διαστάσεις: ἐν Μουσείῳ Τηγανίου τὸν ὑπὸ Jacobstahl A. M. ἔνθ᾽ ἀν δημοσιευθέντα 0,57×0, 52×0,51 ***Ἡγησαγόρηι Ὑβλησίου*** — 0, 43 · 0, 46×0, 41 ***Πανοῦς Ἀμοργίο (εἰκ 17)*** — 0,29 · 0, 365 · 0, 334 ***Φοξίης Ἀπολλωνίδεω*** (ἀνέκδοτος) — 0,63×0,375×013 ***Πασιγνωτ. Ἡραγορέω*** (ἀνέκδοτος ἀποκεκρουμένος) — -0,32×0, 645×0, 67 ***Φιλαίνης τῆς Ἡρογέτονος, Στησιμάχο δὲ γυνὴ*** (ἀνέκδοτος, κάτω ἀποκεκρουμένος) — ἐν Μουσείῳ Βαθέος: 0,375×0, 36×0, 323 ***Ἀλκυοῖ Γλαύκο*** (Α. Μ. 1887 σ. 259) — 0,48×0,45 ***Νέλωνι Ἡροφίλο*** ἐντετειχισμένος ἐν τῷ προστώῳ τοῦ Μουσείου ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ κάτω) — 0,65 × 0, 59 ***Κέρσης Ζηνοδότο*** (ἐντετειχισμένος ἔναντι τοῦ προηγουμένου). Πλείονα παραδείγματα παραθέτει ὁ Jacobstahl (ἐνθ᾽ ἀν. σ. 416 σημ. 1), ἀλλ᾽ ἄνευ δηλώσεως τοῦ σχήματος καὶ τῶν διαστάσεων αὐτῶν: οὕτω π.χ. ἡ ὡς τράπεζα ἀναφερομένη Λαμμὼ Ζήνωνος εἶναι ἀετωματώδης στήλη (πρβ. Α.Μ. 1884 σ. 261 *c*.).

17: Μαρμαρίνη ἐπιτύμβιος τράπεζα.

Οἱ βωμοὶ λοιπὸν οὗτοι ἢ τράπεζαι ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἀνεξαρ-

τήτως τῶν στηλῶν, ἀφ' οὗ ἐπὶ τοῦ δευτέρου, τοῦ ἁπλουστέρου τύπου εὑρίσκομεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ (Τιμῶναξ). Ἐκ τοῦ ὅτι δὲ κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα οἱ τοῦ πρώτου μετὰ κυματίων τύπου βωμοὶ ἦσαν ἐνεπίγραφοι δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος νὰ συμπεράνωμεν ὅτι καὶ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα οἱ τοιοῦτοι βωμοὶ θὰ ἔφερον ἐπιγραφὴν ἐγχάρακτον ἢ γραπτὴν καὶ κατ' ἀναλογίαν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἁπλουστέρους λίθους, ἐφ' ὧν εὕρομεν ὅτι τὸ αὐτὸ συμβαίνει. Ἦσαν λοιπὸν καὶ οἱ λίθοι οὗτοι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα τὸ αὐτό, ὅπερ καὶ αἱ ἐνεπίγραφοι στῆλαι. Ἐχρησίμευον πάντως πρὸς τέλεσιν τῶν ἀνηκόντων τῇ λατρείᾳ τῶν νεκρῶν ἐθίμων, ἀλλ' ἦσαν συγχρόνως καὶ σήματα ἐπὶ τοῦ τάφου παραλλήλως πρὸς τὰς στήλας (περὶ τραπεζῶν πρβ. Dragendorff, Thera II σ. 106 ἑξ.).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν ὅτι αἱ ἀνθεμωταὶ στῆλαι μόνον τὸν ἕκτον αἰῶνα ἐπιχωριάζουσιν ἐν Σάμῳ, ἐκλείπουσαι ἐντελῶς κατὰ τὸν πέμπτον, οἱ δὲ βωμοὶ ἢ τράπεζαι ὑπάρχουσι καὶ κατὰ τὸν ἕκτον, ἐπικρατοῦντες κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν μέσων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ μετ' ἀετώματος στήλη ἐπίσης κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ἀπαντᾷ (ὡς ἡ Λαμμὼ Ζήνωνος ἔνθ. ἀν.). Βραδύτερον εἶναι εὐνόητος ἡ ἐπίδρασις τῆς κοινῆς γενομένης Ἀττικῆς τέχνης, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ Σάμος κατὰ τὰ τέλη τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἐγένετο Ἀθηναϊκὴ κτῆσις καὶ βραδύτερον κληρουχία. Μόνον μετὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἄρχεται νὰ ὑπερνικᾷ πάλιν ἡ ἀνατολικὴ ἐπιρροή (πρβ. Pfuhl, Jahrb. 1905 σ. 48 καὶ 123 ἑξ.).

Δημήτριος Εὐαγγελίδης

Σημείωσις: Περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Rehm ἀνευρεθείσης καὶ ἀνωτέρω ἐν σελ. 64 μνημονευομένης ἐπιγραφῆς ἀναθημάτων εἰς τὴν Ἥραν ὑπὸ Περινθίων πρβ. Rehm Gnomon 2,123.

Δ. Ε.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚ ΒΡΟΥΝΖΟΥ ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ [1]

ΥΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΖΕΓΓΕΛΗ

I. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΡΟΥΝΖΙΝΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μαραθῶνος παρὰ τὴν Ραφίναν, διακόσια περίπου μέτρα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἁλιεῖς δι' ἀνεμοτράτας ἁλιεύοντες ἀνείλκυσαν ἐκ τοῦ βυθοῦ ἀγαλμάτιον βρούνζινον ἐκπάγλου ὡραιότητος παριστῶν μειράκιον παῖζον.

Τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ μοὶ ἐνεπιστεύθη τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀπὸ τοῦ παρελθόντος θέρους.

Ἐπὶ τοῦ ἀγαλματίου εὑρέθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπικεκολλημένα ὄστρακα καὶ ἄλλα ἀποθέματα ἐξ ἄμμου μετ' ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου κυρίως ἀποτελούμενα.

Ταῦτα ἦτο εὐχερὲς ν' ἀποκολληθῶσιν, ἐὰν ἡ μηχανικὴ ἐργασία συνεπεκουρεῖτο καὶ

1 Εἰς τὴν παροῦσαν διατριβὴν συχνὴ γίνεται χρῆσις δύο ὅρων, οἵτινες ξενίζουσι. Τῶν λέξεων βρούνζου καὶ πατίνας. Μέχρι τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ὁριστικοῦ καθορισμοῦ τῶν ὅρων θέλομεν χρησιμοποιεῖ αὐτοὺς καθόσον ἀποκλείουσιν πᾶσαν σύγχυσιν ὑπενθυμίζοντες τοὺς διεθνῶς ἐν χρήσει bronze καὶ patina. Ἐκ τοῦ χαλκοῦ παράγονται πλεῖστα ὅσα κράματα, δύο ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀπὸ αἰώνων διαστέλλονται· τὸ κρᾶμα τὸ συνιστάμενον κυρίως ἐκ χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου, ὅπερ καὶ Γαλλιστὶ καὶ Γερμανιστὶ λέγεται bronze καὶ τὸ ἐκ χαλκοῦ κυρίως καὶ ψευδαργύρου, ὅπερ Γαλλιστὶ λέγεται laiton καὶ γερμανιστὶ Messing. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πάντες σχεδὸν ἀποδίδουν τὸ δεύτερον διὰ τῆς λέξεως ὀρείχαλκος, τὸ πρῶτον τινὲς ὀνομάζουν κρατέρωμα καὶ οἱ πλεῖστοι *βροῦνζον*.

Ἡ λέξις οὐχ ἧττον ***κρατέρωμα*** ἀπαντῶσα παρ' Ἡσυχίῳ δὲν ἐπεκράτησε. Συνηθέστερον διὰ τὴν σαφήνειαν κυρίως καὶ τὴν συμφωνίαν πρὸς τὸν διεθνῆ ὅρον bronze τὸν ὀνομάζουν βροῦνζον. Ἔχει ἄλλως τε καὶ ἡ λέξις αὕτη Ἑλληνικὴν τὴν καταγωγήν. Πότε ἐνεφανίσθη ἡ λέξις bronze δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένον. Ὁ Berthelot θεωρεῖ αὐτὴν παραγομένην ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς *Βροντήσιον* (Berthelot Introd. à l'étude de la Chimie σελ. 277) ὅπερ σημαίνει κρᾶμα χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου. (***Ἡ δὲ συγκέρασις τοῦ βροντησίου ἔστιν οὕτως· τοῦ κυπρίου λίτρα α΄, κασσιτέρου καθαροῦ γο***ϛ΄ αὐτόθ.). Παράγει δὲ τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Brundusium (Βρινδήσιον) διότι ἡ παρασκευὴ τοῦ κράματος τούτου ἐν τῇ Ἰταλικῇ ταύτῃ πόλει πρὸς κατασκευὴν ἰδίᾳ κατόπτρων ἐφημίζετο εἰς τὴν ἀρχαιότητα. (Τὰ ὡραιότερα κάτοπτρα τῶν ἀρχαίων ἦσαν τὰ τοῦ Βρινδησίου, κατεσκευασμένα ἐκ κράματος χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου (Plinius lib. XXXIII, 45). Ὁ ἡμέτερος κ. Μιχ. Στεφανίδης φρονεῖ μᾶλλον ὅτι ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ βροντᾶν, καθ' ὅσον τὸ κρᾶμα τοῦτο εἶνε ἠχητικὸν καὶ ἐξ αὐτοῦ παρήγοντο ὡς κώδωνες, κύμβαλα (Revue des Etudes Gr. 1918 XXXI N. 142, 201). Οἱ Βυζαντινοὶ ἤδη ἐχρησιμοποίουν τὴν λέξιν. Οὕτω ἀναφέρονται ἀγάλματα *προύντζινα* καὶ εἰκόνες *προύντζινες* (Contares Hist. Athenarum lib. 2 καὶ lib. 7 σελ. 175). Τὸν καλοῦν ἀλλοῦ καὶ *μπροῦντζον*. Ὁπωσδήποτε ἡ Ἑλληνικὴ καταγωγὴ τῆς λέξεως εἶνε ἀναμφισβήτητος.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν τόν τε χαλκὸν καὶ τὰ κράματα αὐτοῦ γενικῶς χαλκόν, οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι (aes), ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ σήμερον πολλάκις χρησιμοποιοῦν τὴν λέξιν χαλκὸς ἀδιαφόρως διά τε τὸ μέταλλον καὶ τὰ κράματα αὐτοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν λέξιν *ὀρείχαλκος*, αὕτη εἶνε ἀρχαιοτάτη. Τί μέταλλον ἀκριβῶς δηλοῦται δι' αὐτῆς, ἂν ὁ αὐτογενὴς ἐκ τῶν ὀρέων χαλκὸς ἢ μᾶλλον κρᾶμά τι ὡραίου χρώματος δὲν ἐξακριβοῦται ἐκ τῶν πηγῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης μάλιστα φρονεῖ ὅτι εἶνε φανταστικόν τι μέταλλον (ἰδὲ λεξικὸν Κωνσταντινίδου). Ὁ κ. Μ. Στεφανίδης ὑποστηρίζει ὅτι ἦτο ὄντως κρᾶμα χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου (M. Stephanidès, Revue des Etudes Grecques XXXI, 1918 142,20 -202,) τὸ αὐτὸ μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Ψευδαριστοτέλους, ἀναφερόμενον *Μοσσύνοικον χαλκόν*. Ὅπως καὶ ἂν εἶνε, ὁ ὅρος ὀρείχαλκος ἔχει ἤδη ἀπὸ πολλοῦ καθιερωθῆ σήμερον πρὸς δήλωσιν τοῦ τοιούτου κράματος (laiton, Messing) καὶ κακῶς ἐξ ἀγνοίας τινὲς τὸν χρησιμοποιοῦν ἐνίοτε παρ' ἡμῖν πρὸς δήλωσιν τοῦ βρούνζου.

Ὡς πρὸς τὸν ὅρον *πάτινα* (patina), εἶνε οὗτος βεβαίως ξενικός, οὐδόλως ὅμως ἐγκρίνομεν τὴν ἀντ' αὐτοῦ χρῆσιν τοῦ ἀρχαίου ὅρου ἴωσις ἢ κατίωσις, πρῶτον διότι οὗτος περιελάμβανε πᾶσαν ἐμφανιζομένην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν μετάλλων διὰ τοῦ χρόνου φθοράν, ὡς καὶ τὴν ὀξείδωσιν τοῦ σιδήρου, καὶ δεύτερον διότι ὁ ὅρος ἐσήμαινε οὐχὶ τὸ σχηματιζόμενον ἐπὶ τῶν μετάλλων σῶμα, ἀλλ' ἀσθένειαν τῶν μετάλλων ἥτις, ὡς ἐφρόνουν οἱ ἀρχαῖοι, ἐκ τῶν ἔσωθεν αὐτῶν ἐξεπήγαζε. Ἐπὶ πλέον θεωροῦμεν αὐτὸν προτιμητέον διὰ τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν συμφωνίαν πρὸς τὸν διεθνῆ ὅρον patina.

διὰ χημικῆς, χρησιμοποιουμένων καὶ ἀραιῶν ὀξέων. Διὰ τούτων ὅμως θὰ κατεστρέφετο τελείως ἡ ἐπικαλύπτουσα τὸ ἀγαλμάτιον πάτινα· ὅθεν ἠθέλησα ν' ἀποφύγω τὴν χρῆσιν οἱουδήποτε χημικοῦ μέσου καὶ μόνον ἐν ἀπολύτῳ ἀδυναμίᾳ καθαρισμοῦ ἀσφαλοῦς ἢ διατηρήσεως, ὅτε ἐπεβάλλετο ἡ χρῆσις τοιούτων, νὰ καταλήξω εἰς αὐτά.

Ἔθεσα λοιπὸν αὐτὰ εἰς λουτρὸν ἐκ κοινοῦ κατ' ἀρχὰς καὶ πολλάκις ἀνανεουμένου ὕδατος καὶ βραδύτερον ἐξ ἀπεσταγμένου ὕδατος, ἀκριβῶς ὅπως ἐγένετο καὶ εἰς τὰ βρούνζινα τῶν Ἀντικυθήρων εὑρήματα ἄλλοτε.

Ὁ τρόπος οὐχ ἧττον οὗτος τοῦ καθαρισμοῦ ἐνεργούμενος καὶ τῇ βοηθείᾳ ψήκτρας γίνεται πολὺ βραδὺς καὶ διαρκεῖ μῆνας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξετέλεσα δοκιμὰς καθαρισμοῦ δι' ἰδίας μεθόδου, ἤτοι τῇ συνδρομῇ ὑπερθέρμου ἀτμοῦ, τὸν ὁποῖον δι' ἁπλῆς συσκευῆς εἶνε δυνατὸν προχείρως νὰ παρασκευάζωμεν. Ἡ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ φιάλην ἐκ λευκοσιδήρου κωνικῶς ἀπολήγουσαν καὶ φέρουσαν δύο ὀπάς, μίαν ἄνωθεν ἀκριβῶς καὶ μίαν πλαγίως. Διὰ τῆς πρώτης εἰσέρχεται διὰ διατρήτου πώματος ὑάλινος σωλὴν μέχρι 5-6 ἑκ. ἄνω τοῦ πυθμένος χρησιμεύων ὡς ἀσφαλιστικός. Διὰ τῆς δευτέρας ἐξέρχεται ὁ ἀτμός, ὅστις διέρχεται δι' ὀφειοειδοῦς χαλκίνου σωλῆνος ἰσχυρῶς διὰ λύχνων Bunsen θερμαινομένου, δι' οὗ ὑψοῦται ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ. Τὸν ἀτμὸν τοῦτον θερμοκρασίας 140^0 - 170^0 διηύθυνα πρὸς τὸ μέρος, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ καθαρισθῇ, καὶ μετά τινα λεπτά, ἀφ' οὗ τὸ μέρος τοῦτο διεποτίζετο καλῶς ἐκαθάριζα τῇ συγχρόνῳ βοηθείᾳ ψήκτρας. Ἀντικείμενά τινα βρούνζινα ἐκ τῶν Ἀντικυθήρων προερχόμενα μικρᾶς σημασίας ἐγκαταλελειμμένα καὶ πλήρη ὀστράκων καὶ ἐπιχωμάτων ἰσχυρῶς προσκεκολλημένων ἐκαθαρίζοντο εἰς διάλυμα ὥρας ἢ καὶ ὀλιγώτερον. Δι' ἐφαρμογῆς βαθμηδὸν τοῦ καθαρισμοῦ τούτου ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντικειμένου δύναται τοῦτο, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους του, ἐντὸς ὡρῶν ἢ ὀλιγίστων ἡμερῶν τελείως νὰ καθαρισθῇ.

Παρὰ ταῦτα τὴν μέθοδον αὐτὴν δὲν ἠθέλησα ἀμέσως νὰ ἐφαρμόσω καὶ ἐπὶ τοῦ μείρακος τοῦ Μαραθῶνος φοβηθεὶς μήπως τυχὸν ἀτέλειαί τινες τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ ἐπιφανείας ἐμφανισθησόμεναι ἀποδοθῶσιν ἀδίκως εἰς αὐτήν. Τὴν ἐφήρμοσα μόνον ἐν τέλει καὶ μερικῶς πρὸς ἀπαλλαγὴν μερῶν τινων, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης ἐπικολλήματα ἦσαν τόσον στενῶς συμπεφυκότα πρὸς τὸ μέταλλον, ὥστε ἡ ἐπέμβασις ὀξέων θὰ καθίστατο ἄνευ τούτου ἐπιβεβλημένη ***(εἰκ. 1** καὶ **2)**.*

Οὕτω πως διὰ τῆς περατώσεως τοῦ καθαρισμοῦ δι' ἁπλοῦ ὕδατος ἢ ἀτμοῦ τῇ βοηθείᾳ καὶ μηχανικῶν μέσων, ἄνευ προσφυγῆς εἰς χημικὰ μέσα, κατωρθώθη ἡ διάσωσις ἀθίκτου τῆς ***κατιώσεως*** ἢ πατίνας τοῦ ἀγάλματος, τοῦθ' ὅπερ ὑπαγορεύει ὁ πρὸς τὰ ἀρχαῖα σεβασμὸς καὶ ἀπαιτοῦν ἥ τε ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη καὶ λόγοι καλλιτεχνικοί [1].

Ἡ πάτινα αὐτοῦ εἶνε πολύχρωμος ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν ἐπιδράσεων τῶν διαφόρων παραγόντων ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὕδατος, ἄμμου, ὀστράκων κλ., ἀλλαχοῦ ὑποπράσινος ἢ ἐντόνως πρασίνη, ἀλλαχοῦ ὑποκύανος καὶ ἀλλαχοῦ ἰδίως περὶ τοὺς πόδας λευκάζουσα ὡς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως στενῶς προσκεκολλημένων ὀστράκων. Ἡ ἀνομοιομορφία αὕτη ἐλαττώνει ὁπωσδήποτε τὴν καλλιτεχνικὴν ὄψιν τῆς πατίνας, ἥτις εἶνε οὐχ ἧττον λεπτὴ καὶ ὁμαλή. Εἰς τὴν πάτιναν αὐτὴν οὐδαμοῦ παρετηρήσαμεν μέρος δεικνύον σημεῖα κακῆς συνθέσεως, ἥτις ὡς θὰ ἴδωμεν βραδύτερον διαβιβρώσκει τοὺς βρούνζους. Ἐπὶ

1 Ὀφείλω ἐνταῦθα νὰ ἐξάρω τὴν μετ' ἐπιμελείας καὶ στοργῆς πρὸς τὰ ἀρχαῖα εὑρήματα ἐκτέλεσιν τοῦ καθαρισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιτεχνίτου τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου κ. Κλαυδιανοῦ.

πολλὰς ἡμέρας ἐκτεθειμένον τὸ ἄγαλμα κατὰ τὸν χειμῶνα οὐδαμοῦ ἔδειξεν ἐξίδρωμά τι, σημεῖον τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης πατίνας. Ἄλλως τε καί τινα τεμάχια ἐκ τῶν εὑρημάτων τῶν Ἀντικυθήρων, μικρᾶς σημασίας, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἐγκατελείφθησαν ἀκαθάριστα μετὰ τῆς πατίνας αὐτῶν, οὐδεμίαν φθορὰν τοῦ μετάλλου μεγαλυτέραν ἔδειξαν· Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι εἰς τὰ ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ βρούνζινα εὑρήματα δὲν ἀναπτύσσεται ἡ διαβρωτικῆς φύσεως πάτινα, καίτοι ὁ κύριος παράγων τοιαύτης, τὸ χλωριοῦχον νάτριον, εὑρίσκεται ἐν περισσείᾳ. Ὁ λόγος εἶνε ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ προφυλακτικὴ ἐπίδρασις τῆς ἄμμου καὶ τῶν ὀστράκων, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὐχ ἧττον καὶ πρωτίστως ἡ ἔλλειψις ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐν τῷ θαλασσίῳ ὕδατι καὶ ἡ μικρὰ ποσότης ὀξυγόνου, παραγόντων ἀμφοτέρων ἀναγκαίων διὰ τὸν σχηματισμὸν τοιούτου εἴδους πατίνας. Παρὰ ταῦτα οὐχ ἧττον εἰς μέρη τινά, καὶ δὴ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, βαθύτερον προσβεβλημένα, ὅπου ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποπτευθῶμεν τὸν σχηματισμὸν τοιαύτης πατίνας, ἐπεθέσαμεν διὰ καταλλήλου συγκολλητικοῦ φύλλα ἀργιλλίου, ἐφαρμόσαντες τὴν νεωτάτην μέθοδον τοῦ Rosenberg. Τὰ φύλλα ταῦτα ἐν περιπτώσει ὑπάρξεως διαβρωτικῆς πατίνας προσβάλλονται, ὅταν ὑποβοηθῇ καὶ ἡ ὑγρασία, ὑπὸ τοῦ χλωρίου τῆς τοιαύτης πατίνας καὶ βαθμηδὸν — ἐντὸς δύο - τριῶν ἡμερῶν — διαρρέουν. Εὐτυχῶς ταῦτα ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐτηρήθησαν κατάξηρα. Οὕτω πως τὸ ἄγαλμα ἐπαλειφό-

1: Ὁ μεῖραξ τοῦ Μαραθῶνος πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ.

μενον καὶ μὲ λεπτὸν στρῶμα διαφανοῦς βερνικίου (ζαπονίου), οὐδὲν διὰ τοῦ χρόνου δύναται νὰ πάθῃ. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν θέλει παύσει νὰ ἐπιτηρῆται μετὰ προσοχῆς ἐπί τινας μῆνας, ἵνα ἄν που παρατηρηθῇ ἐξίδρωμά τι, ὅπερ λίαν ἀμφίβολον, ἐφαρμοσθῶσι τὰ δέοντα καὶ προληφθῇ πᾶσα βαθυτέρα τοῦ βρούνζου φθορά.

Τὸ κρᾶμα τοῦ ἀγάλματος ὑποβληθὲν εἰς ἀνάλυσιν ἔδωσε τὰ ἀκόλουθα ἀποτελέσματα: χαλκὸς 88.5% κασσίτερος 9.2%, θεῖον 2%, ἴχνη ψευδαργύρου καὶ μολύβδου καὶ ἐλάχιστα ἴχνη ἀργύρου καὶ σιδήρου.

Εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἀγάλματος διασῴζεται ἐν εἴδει ἐπιφλοιώματος μέλαν, στιλπνόν, ἐνιαχοῦ πορφυρίζον, ἐπίχρισμα. Πολλοὶ ὑπέλαβον ὅτι τοῦτο προήρχετο ἐκ μελανωθέντος ὑπὸ τῆς ἐπηρείας θειούχων ἀτμῶν διὰ τοῦ χρόνου ἀργυροῦ ἐπενδύματος καὶ ὅτι πιθανῶς ἀρχικῶς τὸ ἄγαλμα ἦτο ἐπάργυρον τὸ πλεῖστον δὲ τοῦ ἀργύρου εἶχε διαλυθῇ καὶ παρασυρθῇ ὑπὸ τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ πράγματος ἀφήρεσα μικρόν τι μέρος αὐτοῦ καὶ ὑπέβαλον εἰς χημικὴν ἀνάλυσιν.

Τὸ πάχος τοῦ ἐπιφλοιώματος τούτου ἦτο ἐλάχιστον, μικρότερον τοῦ ἡμίσεος χιλιοστομέτρου καὶ τούτου ἡ ἐπιφάνεια μόνον ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ μελανοῦ ἐπιχρίσματος, τὸ λοιπὸν ἀπετελεῖτο ἐκ γαιωδῶν οὐσιῶν ἐν στενῇ συμφύσει. Αἱ γαιώδεις αὗται οὐσίαι συνίσταντο κυρίως ἐκ πυριτικοῦ ὀξέος καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Τὸ ἀναλυθὲν μέρος περιεῖχε κατὰ 44% τοιαύτας οὐσίας καὶ κατὰ τὰ 56% ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ μεταλλικοῦ ἐπιχρίσματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάλυσις ἔδειξε τὴν ἀκόλουθον σύστασιν: 89,6% χαλκός, 6% κασσίτερος, 4,2% θεῖον, ἴχνη ψευδαργύρου, σιδήρου, ἀργύρου, μολύβδου.

2: Ὁ μεῖραξ τοῦ Μαραθῶνος μετὰ τὸν καθαρισμόν.

Τὸ κρᾶμα ἄρα ποιοτικῶς ἔδειξε τὴν αὐτὴν σύστασιν μὲ τὸ τοῦ ἀγάλματος, ποσοτικῶς ὅμως οὐχί, καθ' ὅσον περιεῖχε ὑπερ-

διπλασίαν τοῖς °/₀ ποσότητα θείου. Τὸ κρᾶμα εἰς τοιοῦτον λεπτὸν ἐπίχρισμα καὶ μὲ ὑπόβαθρον γαιώδους οὐσίας βεβαίως ἠλλοιώθη, ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται ἡ ἐπὶ ἔλαττον ἀναλογία τοῦ κασσιτέρου, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ἐπὶ πλέον τοῦ θείου. Ἡ ἐκ τούτου μάλιστα ἀρχικὴ περιεκτικότης θὰ ἦτο ἀνωτέρα, καθ' ὅσον αἱ θειοῦχοι ἑνώσεις ὀξειδούμεναι μεταβάλλονται εἰς θειικάς, αὗται δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὡς εὐδιάλυτοι θὰ διελύθησαν ἐν μέρει. Ὥστε συμπέρασμα ἐκ τούτων προκύπτει προφανὲς ὅτι τὸ μέλαν αὐτὸ ἐπίχρισμα ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ αὐτοῦ κράματος, οὗτινος ὅμως ἡ ἐπιφάνεια εἶχε προσβληθῆ κατά τινα τρόπον τεχνητῶς ὑπὸ θείου. Τὸν λόγον ἄλλως τε τῆς τοιαύτης παρασκευῆς μελανοῦ ἐπιχρίσματος μαρτυρεῖ ἡ ἀναλλοίωτος αὐτοῦ διατήρησις μέχρι σήμερον εἰς τὰ ὀλίγα μέρη τοῦ ἀγάλματος τοῦ μείρακος τοῦ Μαραθῶνος, ὅπου τοῦτο ἀκόμη σῴζεται. Καὶ ὅπου ὅμως δὲν σῴζεται, δὲν ἐξηφανίσθη δι' ἀλλοιώσεως ἢ φθορᾶς, ἀλλ' ἀπεκολλήθη, ὡς εἶνε φανερὸν ἐκ τοῦ ὅτι καὶ τὸ ὑπάρχον δὲν ἐπίκειται ἀμέσως τοῦ μετάλλου τοῦ ἀγάλματος, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν παρεντίθεται λεπτότατον στρῶμα ἐξ ἄμμου καὶ γαιωδῶν οὐσιῶν. Τὸ θαλάσσιον ὕδωρ τουτέστι, ὅπου τὸ ἐπίχρισμα τοῦτο μηχανικῶς ἐφθάρη καὶ ἐρράγη κατεισχωρῆσαν προσέβαλε τὸν βροῦνζον καὶ ἀπεκόλλησε βαθμηδὸν τὸν διὰ τῶν θειούχων ὑδάτων σχηματισθέντα λεπτὸν ἐπίπαγον, ἀσυγκρίτως ἀνθεκτικώτερον εἰς χημικὰς προσβολάς, πληρῶσαν τὸ κενὸν καὶ ἀποφλοιῶσαν βαθμηδὸν τὸ ἐπίχρισμα.

II. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΤΙΝΑΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΚ ΒΡΟΥΝΖΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ.

Τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως καὶ τεχνητῆς πατίνας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσε πρῶτος ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος Leon Heuzey τῷ 1878. [1] Οὗτος περιγράφων τὰ ἀπειροπληθῆ ἐκ βρούνζου ἀντικείμενα ἅτινα εὑρέθησαν ἐν Δωδώνῃ λέγει.

«Τὸ πλῆθος τῶν εὑρεθέντων ἐν Δωδώνῃ ἀντικειμένων εἶναι ἄξια θαυμασμοῦ πρὸ παντὸς διὰ τὴν στιλπνότητα, τὴν λεπτότητα καὶ τὸν ὡραῖον χρωματισμὸν τῆς πρασίνης πατίνας, ἥτις τὰ ἐπικαλύπτει. Ταῦτα ἑλκύουν τὴν προσοχὴν διὰ τῶν ὡς ἀπὸ σμαράγδου ἢ ἰάσπιδος ἀποχρώσεων, δι' ὧν ἀποστίλβουν».

Καὶ περαιτέρω, «εἶναι πλάνη νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ ὡραία πάτινα τῶν ἀρχαίων βρούνζων—σημειῶ ἐδῶ ὅτι ὡραίαν πάτιναν καλεῖ αὐτὴν τὴν λείαν καὶ ἀποστίλβουσαν — ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς μακρᾶς διαμονῆς αὐτῶν ἐν τῇ γῇ. Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη τῆς ἐπιφανείας τοῦ μετάλλου ἐγένετο μακρὸν χρόνον πρὸ τῆς καταχώσεως αὐτῶν ἐν τῷ ἐδάφει».

Ἡ θέα τῶν ὡραίων αὐτῶν ἀντικειμένων τῶν συλλογῶν Καραπάνου, τὴν ὁποίαν ἀποθαυμάζουν οἱ ἐπισκέπται τοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν ἐνθυμίζει ὅμοιον θαυμασμὸν τῶν ἀρχαίων ἐπισκεπτῶν τῶν Δελφῶν ὡς περιγράφει αὐτὸν ὁ Πλούταρχος. Τὴν περιγραφὴν ταύτην ἀναφέρει ἀκριβῶς ὁ Heuzey πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης του ὅτι ἡ πάτινα αὕτη τῶν ἀρχαίων βρούνζων τῆς Δωδώνης ἦτο τεχνητή. Ἡ περιγραφὴ αὕτη ἀφορᾷ τὰς ἐντυπώσεις ξένου περιηγητοῦ, πολλὰ ἰδόντος, ***φιλολόγου*** καὶ ***φιλοσόφου***, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, τοῦ ὁποίου τὴν προσοχὴν κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν Δελφῶν ἐπέσπασαν οὐχὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τέχνης, ἀλλ' εἰδικῶς ἀγάλματά τινα τῶν ναυάρχων, τῶν νικητῶν τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας, καλυπτόμενα ὑπὸ ὡραίας, τῆς θαλάσσης, πρὸς περιποίησιν αὐτῶν, τὸ χρῶμα ἐχούσης, λείας, στιλπνῆς πατίνας.

«***Τὸν ξένον***» λέγει ὁ Πλούταρχος, «***ἡ μὲν ἰδέα καὶ τὸ τεχνικὸν τῶν ἀνδριάντων***

1 Dodone et ses ruines σελ. 217.

μετρίως προσήγετο, πολλῶν καὶ καλῶν ἔργων, ὡς ἔοικεν θεατὴν γεγενημένον, ἐθαύμαζε δὲ τοῦ χαλκοῦ τὸ ἀνθηρὸν ὡς οὐ πίνῳ προσεοικὸς οὐδ' ἰῷ, βαφῇ δὲ κυάνου στίλβοντος, ὥστε καὶ παῖξαι τι πρὸς τοὺς ναυάρχους «ἀπ' ἐκείνων γὰρ εἶρκται τῆς θέας οἷον ἀτεχνῶς θαλαττίους τῇ χρόᾳ, καὶ βυθίοις ἐστεῖται. Ἀφ' οὖν ἔφη κρᾶσις τις ἦν καὶ φάρμαξις τῶν πάλαι τεχνιτῶν περὶ τὸν χαλκόν».

Τὴν γνώμην αὐτὴν τοῦ ἐπισκέπτου ὅτι οἱ παλαιοὶ τεχνῖται πιθανῶς μετεχειρίζοντο τοιαύτην μέθοδον, δὲν φαίνεται συμμεριζόμενος ὁ Πλούταρχος, ἀλλ' ἀποδίδει τὴν ἰδιάζουσαν αὐτὴν πάτιναν εἰς τὸ ἰδιάζον τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν Δελφῶν καὶ τὴν πίεσιν, ἣν ὁ ἀπὸ τῶν βουνῶν ἰσχυρῶς πνέων ἄνεμος ἤσκει διὰ χρόνου μακροῦ ἐπὶ τῶν ἀγαλμάτων. Δεκαπέντε ἔτη βραδύτερον ὁ ἀρχαιολόγος Henri Lechat [1] περιγράφων τότε ἀνευρεθὲν ἐν Δωδώνῃ ἀγαλμάτιόν τι τῆς Ἀφροδίτης, τῆς αὐτῆς συλλογῆς Καραπάνου, ἀποφαίνεται ὅτι τοῦτο ἦτο ἀδύνατον νὰ ἔλαβε τὴν πάτιναν ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἀέρος ἢ μᾶλλον τῆς γῆς, διότι εἰς τὸ ὕπαιθρον βεβαίως τοιοῦτον μικρὸν κόσμημα -21 ἐκ. ὕψους – δὲν θὰ εὑρίσκετο ἀλλ' ἐντὸς κλειστοῦ χώρου, καὶ ὅτι ἀναμφιβόλως διὰ τῆς πατίνας θὰ ἦτο τεχνιτῶς κεχρωσμένον πρὸ τῆς καταχώσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἐδάφει. Ἐπικαλεῖται δ' οὕτω τὸ ρηθὲν χωρίον, προσθέτει καὶ ἄλλα τινὰ πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης του, ἐν οἷς ὅτι εὑρέθησαν καὶ ἐλασμάτια λεπτὰ ὡς φύλλα χάρτου, φέροντα ὁμοίαν στιλπνὴν πάτιναν, ἀποφαινόμενος ὅτι τόσον λεπτὰ ἐλασμάτια, ἂν εἶχον διαβρωθῆ ὑπὸ τῆς ὀξειδώσεως, θὰ εἶχον μεταβληθῆ εἰς εὔθρυπτόν τι σῶμα, ἐνῶ ταῦτα διετήρησαν τὴν μεταλλικὴν αὐτῶν ἀντοχὴν καὶ ἐλαστικότητα. Ἐκφράζει περαιτέρω, πολὺ ὀρθῶς, τὴν γνώμην ὅτι πλὴν τοῦ καλλιτεχνικοῦ λόγου ἴσως ἡ τεχνητὴ αὕτη πάτινα ἀπεσκόπει καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν ἀντίστασιν τοῦ ἀντικειμένου.

Κατὰ τῆς τοιαύτης γνώμης διὰ μακρᾶς διατριβῆς δημοσιευθείσης εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐπιθεώρησιν τῷ 1896 ἀντεπεξῆλθεν ὁ ἀρχαιολόγος F. de Villenoisy [2].

Οὗτος ἀντικρούει τὴν γνώμην τοῦ κ. Lechat διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων, ἄλλων ἀσθενεστέρων καὶ ἄλλων ἰσχυροτέρων, περὶ ὧν θὰ εἴπω περαιτέρω. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Lechat ἀπήντησεν εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικόν [3]. Ἐκ τῶν ἀντιπαρατηρήσεων αὐτοῦ σημειῶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης ἦτο κοῖλον καὶ διμερές, ὅτι ἡ ὡραία πάτινα ἡ λεία καὶ στιλπνὴ ὑπάρχει μόνον εἰς ἐξωτερικά, τὰ θεατά, μέρη, ἐνῷ τὸ ἐσωτερικὸν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑγρᾶς γῆς ἀπέκτησε ἀκανόνιστον πρασίνην πάτιναν καὶ ὅτι μέρη τινὰ μεταλλικὰ χρησιμεύοντα πρὸς προσαρμογὴν τῶν δύο μερῶν ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ἀγαλμάτιον δὲν εἶχον προσβληθῆ οὐδαμῶς, μὴ ἐλθόντα εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν γῆν ἢ τὸν ἀέρα. Ἐπὶ πλέον σημειῶ καὶ τὴν παρατήρησιν πρὸς τὸν Villenoisy ὅτι ἡ πάτινα τῶν διαφόρων τούτων ἀγαλματίων εἶνε διάφορος εἰς τὰ διάφορα ἀντικείμενα, ὡς δύναταί τις νὰ τὰ ἴδῃ εἰς τὸ Μουσεῖόν μας. Εἰς ἄλλα ἔχει τὸ χρῶμα σμαράγδου, εἰς ἄλλα θαλασσόχρουν, ὠχροπράσινον καὶ εἰς ἄλλα ἄλλο. Ἐνῷ ὁ Villenoisy, ὅστις δὲν εἶχεν ἰδῆ τὰ ἀντικείμενα, δεχόμενος ὅτι ἡ πάτινα τῶν Δωδωναίων βρούνζων ἦτο ὁμοιόμορφος, λέγει ὅτι αὕτη ὀφείλεται ἕνεκα τούτου εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις, διότι, ἂν ἦτο, λέγει, τεχνητή, θὰ ἦτο ὁπωσδήποτε διαφόρων ἀποχρώσεων. Ἵνα συμπληρώσω τὴν τεχνικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος

1 Revue Archéologique 1896 I 67 καὶ 331.
2 Αὐτόθι σελ. 194.
3 Αὐτόθι 1896 II σελ. 331.

φιλολογίαν προσθέτω εἰς ταῦτα καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ ἡμετέρου Ὄθωνος Ρουσσοπούλου, ὅστις τῷ 1912 ἐδημοσίευσε Γερμανιστὶ τὴν ἑξῆς σημείωσιν.

«Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς τεχνητῆς ἀρχαίας εὐγενοῦς πατίνας».

«Κατὰ τὴν παραμονήν μου εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Βόλου λόγῳ τῶν πλακῶν τῶν τάφων τῶν Παγασῶν, μοὶ ὑπεδείχθη μικρὸν χάλκινον πολύτιμον δοχεῖον τοῦ 2ου π.χ. αἰῶνος πρὸς καθαρισμόν, διάστικτον διὰ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ποικιλμάτων, ὅπερ ἐστερέωσε τὴν πολλάκις διατυπωθεῖσαν γνώμην μου, ὅτι ἡ εὐγενὴς πάτινα τῶν ἀρχαίων χαλκίνων ἀντικειμένων ὑπῆρξε τεχνητή.

Αἱ δι᾽ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ παραστάσεις ἦσαν τουτέστι εἰς τὸ δοχεῖον τοῦτο ἐντετυπωμέναι ἐντὸς τῆς πατίνας. Εἰς δύο σημεῖα, ὅπου αὕτη εἶχεν ἀποκολληθῆ εἰς πάχος φλοιοῦ ᾠοῦ, διαφαίνεται κάτωθεν τὸ μεταλλικὸν ὑπόθεμα».

Ταῦτα εἶνε γνωστὰ ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς τεχνητῆς πατίνας.

Τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς εἶπον, μοῦ ἀνεκίνησεν ἡ ἀνεύρεσις τῇδε κακεῖσε εἴς τινα μέρη ἐν τῷ ἀγάλματι τοῦ μείρακος τοῦ Μαραθῶνος τοῦ μέλανος ἐπιφλοιώματος περὶ οὗ ἐν ἀρχῇ εἶπον.

Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θέλω ἤδη φέρει τὰς ἰδίας παρατηρήσεις.

Καὶ ἐν ἀρχῇ θέλω ἐξετάσει τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀντικρούοντος τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν κ. Villenoisy, ἐξ ὧν τινα, ὡς εἶπον, ἀσθενῆ καὶ ἄλλα ἰσχυρότερα.

Μεταξὺ τῶν πρώτων εἶνε τὸ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τοῦ Ὁμήρου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν περισωθέντων γραπτῶν μνημείων, ἐπεζήτουν οἱ ἀρχαῖοι, ἵνα τὰ παλαιὰ ἀντικείμενα ἔχουν τὴν ἰδίαν αὐτῶν μεταλλικὴν λάμψιν.

Καὶ περὶ τῆς ἐργασίας μὲν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, καθ᾽ ἣν τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν τοιαῦτα, οὐδεὶς δύναται νὰ γείνῃ λόγος. Τὸ ὡραῖον πράσινον τῆς πατίνας χρῶμα τότε μόνον ἐδημιούργησε καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, ὅταν μετὰ τὴν πάροδον ἐτῶν καὶ αἰώνων παρετηρήθη τοῦτο παρακολουθοῦν τὰ ὡραῖα τῆς τέχνης ἔργα. Ἂν κατεσκευάσθη πρὸς ἀπομίμησιν τούτου καὶ διὰ τῆς τέχνης τοιαύτη πάτινα, τοῦτο βραδύτερον εἰς ἴδια διάσημα ἐργαστήρια θὰ κατεσκευάσθη, γνωρίζοντα τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς, δὲν διετηρήθη δὲ πιθανῶς εἰμὴ εἰς ἐποχήν τινα, καθ᾽ ἣν εἰθίζετο, δι᾽ ὃ καὶ ὁ Πλούταρχος ἀγνοεῖ τοιοῦτό τι καλλιτεχνικὸν ἰδίωμα.

Ἕτερον ἐπιχείρημα οὐχὶ δυσμάχητον τοῦ Villenoisy, εἶνε ὅτι τοιαῦτα μὲ εὐγενῆ πάτιναν ἐπενδεδυμένα ἀνικείμενα, ὅπως τὸ ἐν Δωδώνῃ, σπανιώτατα ἀπαντοῦν, ἂν δὲ ὑπῆρχεν ἡ τέχνη τῆς τεχνητῆς αὐτῶν παρασκευῆς θὰ ἦσαν πολὺ περισσότερα Εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν καὶ ἐκ τῆς μοναδικῆς περιγραφῆς τοιούτων ἀντικειμένων ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου προκύπτει ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπομίμησις, ἂν ἐγίνετο, ἐγίνετο οὐχὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς, ἀλλ᾽ εἰς ἐποχὰς ὡρισμένας, παλαιοτέρας ***τῶν πάλαι τεχνιτῶν,*** ὅσον δὲ καὶ ἂν τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἦσαν ἀνθεκτικώτερα εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις δὲν θὰ ἠδύναντο παρὰ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις νὰ διασῴσωσι τὴν στιλπνότητα αὐτῶν ἐν τῇ γῇ κεχωσμένα, πλείστων δὲ καὶ τοιούτων ἠδύνατο νὰ φθαρῇ τὸ ἐξωτερικὸν ἐπίχρισμα ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει — τοῦτο φαίνεται εἰς πολλὰ Δωδωναῖα ἀντικείμενα — διὰ τῆς μακρᾶς ἐπὶ τούτων ἐπιδράσεως τῆς ὑγρᾶς γῆς, τοῦ ἅλατος ἢ ἄλλων οὐσιῶν ὀργανικῶν ἢ ὀρυκτῶν.

Λίαν οὐχ ἧττον ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα παραμένει τὸ ἀκόλουθον, ὅπερ καὶ πάντων προτάσσει ὁ Villenoisy.

Ἂν οἱ ἀρχαῖοι, λέγει, κατεσκεύαζόν ποτε τεχνητῶς πάτιναν θὰ τὴν ἐφήρμοζον εἰς εἴδη καλλιτεχνικά. Τοιαύτη ὅμως, προσθέτει, παρετηρήθη ἐνίοτε εἰς σκεύη μαγειρικῆς, ἐργαλεῖα, νομίσματα, εἰς μαχαίρας, ξίφη, πελέκεις κλ. καὶ τὸ πολλῷ μᾶλλον ἀδόκητον εἰς τρία κάτοπτρα, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τῶν ὁποίων τὴν κατοπτρικὴν ἐπιφάνειαν οὐδεὶς ποτε θὰ ἐσκέπτετο νὰ χρωματίσῃ. Πλὴν τῶν κατόπτρων τούτων ἀναφέρει ἓν κλειδίον καὶ μίαν προσωπίδα εὑρισκόμενα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου καὶ τρία ἢ τέσσαρα ὅπλα ἐν St. Germain.

Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο καὶ λογικὸν εἶναι καὶ δυσμάχητον φαίνεται.

Ὁ κ. Villenoisy οὐχ ἧττον γνωρίζει μὲν τὰ εὑρήματα τοῦ Λούβρου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ τῆς Δωδώνης, ἅτινα μάλιστα θεωρεῖ ὅτι εἶνε ὅλα τοῦ αὐτοῦ τόνου, ἄρα παρήχθησαν κατὰ τὴν ὁμοίαν ἐπίδρασιν τῶν περὶ αὐτὰ χωμάτων ἢ τοῦ ἀέρος, ἐνῷ εἶνε τοὐναντίον ποικίλου καὶ διαφόρου τόνου ἄλλοτε μὲν γλαυκοῦ, ἄλλοτε δὲ ὠχροπρασίνου ἢ καὶ ἐντόνως πρασίνου.

Ἐντεῦθεν φρονῶ ὅτι τὸ ζήτημα μᾶλλον εἶνε ζήτημα ὁρισμοῦ τί εἶνε εὐγενὴς πάτινα καὶ ποίαν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς τεχνητήν. Εὐγενὴς πάτινα θεωρεῖται πᾶσα λεία καὶ ὁμοιόμορφος πάτινα. Ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοιόμορφον πάτιναν πᾶν ἄλλο θεωροῦμεν ἢ ἀναγκαίως τεχνητήν. Τεχνητὴ πάτινα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλῶς μόνον ἡ λεία τελείως καὶ ὡς ἀπὸ σμάλτου ἀποστίλβουσα καὶ ταύτην μόνον ἐννοῶ ἐνταῦθα, ὡς πρότυπον δὲ τοιαύτης θεωρῶ τὸ ὑπ' ἀρ. 546 καταγεγραμμένον ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης, ὅπερ ἐκίνησε τὸν Lechat εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἐκτὸς εἰς καλλιτεχνικά τινα ἀντικείμενα εἰς οὐδὲν ἀντικείμενον ἐξ ὅσων ἀναφέρει ὁ Villenoisy, μάχαιραν ἢ κάτοπτρον καὶ καθεξῆς συναντᾶται τοιαύτη πάτινα. Μόνον εἰς δύο ἢ τρία μικρὰ σκεύη, οἰκιακῆς πιθανῶς χρήσεως, ἀλλ' ἀποτελοῦντα μέρος τῶν ἱερῶν σκευῶν τῆς Δωδώνης ἀνευρίσκεται τοιαύτη. Οὔτε ἔτυχε ποτὲ νὰ ἴδωμεν πέλεκυν ἢ κάτοπτρον μὲ στιλπνὴν πάτιναν. Ὅσον ἀφορᾷ οὐχ' ἧττον τὰ νομίσματα ἡ διεύθυνσις τοῦ νομισματικοῦ μουσείου Ἀθηνῶν ἐπέδειξεν ἡμῖν τινα νομίσματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀληθῶς εἶχε σχηματισθῇ πάτινα οὐ μόνον λεία, ἀλλὰ ἀποστίλβουσα ὡς ἀπὸ σμάλτου. Οὐδεμία λογικὴ ἑρμηνεία θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ πάτινα αὕτη τῶν νομισμάτων προεκλήθη τεχνητῶς. Εἶνε ἀνάγκη ἄρα πρὸ παντὸς νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα ἂν καὶ κατὰ πόσον εἶνε δυνατὸν καὶ ὑπὸ ποίας περιστάσεις νὰ σχηματισθῇ οὐ μόνον λεία, ἀλλὰ καὶ στιλπνὴ πάτινα διὰ τῆς χημικῆς τοῦ περιβάλλοντος ἐπιδράσεως.

Καὶ πρῶτον εἰς τὸν ἀέρα. Διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἰδίᾳ τῆς ὑγρασίας καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος θὰ σχηματισθῇ τὸ γνωστὸν πράσινον διαφόρου βαθύτητος ἐπίχρισμα, ὅπερ ὀνομάζομεν πάτιναν καὶ ἀποτελεῖται χημικῶς ἐκ βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ. Ἐπίσης εἴς τινας περιστάσεις ἠμπορεῖ νὰ προσβληθοῦν καὶ ὑπὸ θειούχων ἀτμῶν, ὡς εἰς τὰς σημερινὰς πόλεις, ὅτε μελανοῦται ὁ βροῦνζος. Κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν τοῦτο δύναται νὰ σχηματισθῇ ἐν τῇ γῇ καταχωσθὲν ἢ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ στιλπνόν. Ἑπομένως ἡ σ τ ι λ π ν ό τ η ς τῶν ἀγαλμάτων τοῦ Πλουτάρχου μαρτυροῦν τὸ τεχνητὸν τῆς παραγωγῆς τῆς κυανῆς αὐτοῦ πατίνας. Ἀλλὰ καὶ τὸ κυανοῦν χρῶμα ὄχι ὀλιγώτερον ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο, διότι τοιαύτη κυανῆ πάτινα μόνον ἐν τῇ γῇ διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀμμωνιακῶν ἁλάτων ἢ ἀνθρακικοῦ νατρίου δύναται νὰ σχηματισθῇ. Τὰ ἀγάλματα ὅμως ταῦτα εὑρίσκοντο ἀνέκαθεν εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ δικαίως ὁ πολλὰ γνοὺς καλλιτεχνικὰ ἔργα ξένος τῶν Δελφῶν ἐξεπλάγη ἰδὼν κυανοῦς κ α ὶ σ τ ί λ β ο ν τ α ς ἀνδριάντας καὶ δικαίως ἐκφράζεται ἡ ὑποψία ὅτι ὁ τεχνίτης

ἔδωσε τὸ κυανοῦν χρῶμα αὐτὸ οἱονεὶ χαριεντιζόμενος πρὸς τοὺς ναυάρχους (***παῖξαί τι πρὸς τοὺς ναυάρχους***), εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσε τὸ χρῶμα τοῦ στοιχείου, ἐφ' οὗ ἐκυριάρχουν.

Δεύτερον εἰς τὰ ἐν τῇ γῇ τεθαμμένα ἀντικείμενα. Ἐκεῖ αἱ χημικαὶ ἐπιδράσεις εἶνε πολυπλοκώτεραι. Πλὴν τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἔχομεν καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων παραγόντων νὰ ὑπολογίσωμεν καὶ ἰδίως τοῦ χλωρίου τοῦ ἅλατος καὶ τῆς ἀμμωνίας, ἥτις ἐκ σήψεως ὀργανικῶν οὐσιῶν παράγεται, ἐνιαχοῦ δέ, ὡς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τῆς σόδας. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ σχηματιζομένη πάτινα εἶνε ποικιλόμορφος καὶ διαφόρων ἀποχρώσεων, καὶ πλὴν τῆς πρασίνης συχνάκις γλαυκὴ καὶ κυανῆ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀδύνατος ἐκ τῆς τοιαύτης χημικῆς ἐπιδράσεως εἶνε ὁ σχηματισμὸς στιλπνῆς ἐπιφανείας. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον μηχανικῶς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐν τῇ γῇ τεθαμμένων ἀντικειμένων ἂν καὶ κατὰ σύμπτωσιν εὑρίσκοντο ταῦτα συντεθλιμμένα μετὰ λίθων λείων καὶ στιλπνῶν ὡς χαλίκων ἢ μαρμάρου στιλπνοῦ κλ , ὅτε ἀναγκαίως καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἐπιφάνεια τοῦ ἀντικειμένου λαμβάνει τὴν στιλπνότητα τοῦ στίλβοντος σώματος.

Εἶνε ἑπομένως δυνατὸν εἰς τὰ ὀλίγα νομίσματα εἰς τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται τοιαύτη πάτινα, ἂν μὴ ταῦτα κατὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτῶν ἐτρίβησαν δι' ὑφάσματος ἢ ἄλλως πως, νὰ ἐσχηματίσθη αὕτη ὡς ἄνω. Τοῦτο τόσῳ μᾶλλον εἶνε δυνατόν, καθ' ὅσον τῶν νομισμάτων τούτων μέρος μόνον τῆς ἐπιφανείας, εἴς τινα μάλιστα νομίσματα μόνον μικρὰ μεμονωμένα μέρη, δεικνύουν τοιαύτην στιλπνότητα.

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ γεγονότος τούτου ἐξετελέσαμεν σχετικὰ πειράματα ἐν τῷ Χημείῳ. Ἐλάβομεν νομίσματα χάλκινα καὶ ἔλασμα ἐκ βρούντζου ἐφ' ὧν ἐσχηματίσαμεν τεχνητῶς δι' ἐπιστάξεως ὑδροχλωρικοῦ ἀραιοῦ ὀξέος καὶ διαβροχῆς διὰ χλωριούχου ἀμμωνίου τοιαύτην πάτιναν, καὶ ἄλλα μὲν ἀνεμίξαμεν μετὰ μικρῶν χαλίκων καὶ κομβίων στιλπνῶν ἐκ μαρμαρίτιδος (συντέφι, nacre) διεβρέξαμεν καὶ ἀφήκαμεν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἰσχυροῦ βάρους ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἄλλα δὲ διάβροχα δι' ἀραιοῦ διαλύματος σόδας ἐθέσαμεν ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου καὶ ἄνωθεν ἐπιέσαμεν αὐτὰ διὰ τοῦ κοίλου πυθμένος λείας στιλπνῆς ἐκ πορσελλάνης κάψης. Μετὰ πάροδον 40 ἡμερῶν παρετηρήσαμεν ὅτι εἰς τὰ πιεσθέντα μέρη ἡ πάτινα ἐσχημάτισεν ἐξαιρετικῶς λείαν ἐπιφάνειαν, ἥτις εἴς τινα αὐτῶν ἦτο στιλπνή.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Villenoisy *ἄλλα ἀντικείμενα*, οἷον κάτοπτρα, μαχαίρας πελέκεις κλπ., παρατηροῦμεν ὅτι ἀντικείμενα μὲ στιλπνὴν ἐπιφάνειαν εἶνε εὐκολώτερον, ὅταν ὁμοιομόρφως προσβληθῶσι, νὰ σχηματίσουν λεῖον ἐπίστρωμα, οὐχὶ ὅμως καὶ στιλπνόν, εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι τοιούτου εἴδους πάτιναν ὀνομάζουν ἐπίσης πολλοὶ εὐγενῆ. Πιθανὸν ὅτι περὶ τοιαύτης καὶ ἐδῶ πρόκειται, διαφόρου τῆς τῶν Δωδωναίων ἀντικειμένων ἥτις ἔχει καὶ ἰσχυρὰν στιλπνότητα παρὰ τὴν λειότητα καὶ ὁμοιομορφίαν. Πιστεύω ὅτι ἂν ὁ κ. Villenoisy εἶχεν ἰδεῖ τὸ θαυμάσιον ὑπ' ἀρ. 546 ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης, ὅπερ περιέγραψεν ὁ Lechat θὰ ἐδίσταζε ν' ἀποδώσῃ τὴν πάτιναν αὐτοῦ εἰς τὴν τύχην.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ κ. Villenoisy. Εἰς ταῦτα θὰ ἠδυνάμην νὰ προσθέσω καὶ τὰς ἀκολούθους ἰδίας παρατηρήσεις.

Ἔλαβον ἐκ τοῦ ἐνταῦθα ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἔλασμα τι ὀρειχάλκινον ἄνευ τινὸς ἀξίας φέρον τοιαύτην εὐγενῆ πάτιναν στιλπνήν, ἵνα ἰδιαιτέρως τὸ ἐξετάσω· εἰς τοῦτο δι' ἁπλοῦ φακοῦ παρατηροῦνται σειραὶ βραχειῶν γραμμῶν, ὧν πολλαὶ βαίνουν καθ' ὁμάδας παραλλήλως. Αὗται οὐδαμῶς ἄλλως ἦτο δυνατὸν νὰ παραχθῶσι παρὰ δι' ἐπανειλημμένης

τριβῆς τοῦ ἐλάσματος δι' ὑγροῦ τινὸς ἢ λιπώδους σώματος τῇ βοηθείᾳ ψήκτρας ἢ ὑφάσματος. Ἀνεζήτησα τοιαύτας γραμμὰς καὶ ἐπὶ τῶν Δωδωναίων ἀντικειμένων, ὅσα ἐδείκνυον τοιαύτην στιλπνὴν πάτιναν, καὶ ὄντως παρετήρησα τοιαύτας, εἰ καὶ ὀλιγωτέρας, εἰς πλεῖστα ἐκ τούτων.

Ἀλλὰ πολὺ καταφανέστερα ἴχνη μηχανικῆς ἐπεξεργασίας διαφυγόντα τὴν προσοχὴν τοῦ Lechat φαίνονται ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφέντος ἀγαλματίου τῆς Ἀφροδίτης. Εἶναι πολλὰ καὶ ἰδίως κατὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ ἀπόπτυγμα. Αἱ γραμμαὶ αὗται καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὁραταὶ παχεῖαι, καταφανῶς ἐσχηματίσθησαν διὰ χρωστῆρος ἐπανειλημμένως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντικειμένου ἐπιφερθέντος. Εἶνε ἀκριβῶς ὅμοιαι μὲ τὰς παρατηρουμένας ἐπὶ τῶν ἐλαιοχρωματισμένων θυρῶν λ. χ., παραθύρων κτλ.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα τινα μὴ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ Lechat εἶνε ἄξια ἰδίας προσοχῆς. Τὰ κάτω τῆς ὀσφύος μέρη διετήρησαν μείζονα ὁμοιομορφίαν. Ἔχουν χρῶμα βαθὺ μαλαχιτοπράσινον, σπανίως ἀπαντῶν εἰς ἀρχαίους βρούνζους, καὶ μάλιστα οὕτω ὁμοιομόρφως, καὶ στιλπνὸν ὡς ἀπὸ σμάλτου· τὸ δὲ πλέον ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰς πτυχῶν βαθειῶν, αἵτινες καὶ αὗται τὸ αὐτὸ χρῶμα ἔχουν καὶ ὁμοίως ἀποστίλβουν. Εἶνε γνωστόν ὅτι κατὰ τὴν διὰ χρόνου φθορὰν τῶν ἐκ βρούνζου καὶ οἱουδήποτε μετάλλου ἢ κράματος διὸ τῆς ἐπιδράσεως τῶν συνήθων ἀτμοσφαιρικῶν ἢ ἄλλων παραγόντων, ἡ φθορὰ εἰς τὰς πτυχὰς εἶνε βαθυτέρα καὶ ἡ σχηματιζομένη πάτινα διάφορος κατά τε τὸ πάχος καὶ, προκειμένου περὶ βαθείας πτυχῆς, καὶ κατὰ τὸ χρῶμα συνήθως, καθ' ὅσον ἐπὶ τῶν κοίλων μερῶν ἀποτίθεται εὐκολώτερον καὶ προσφύεται ἡ ὑγρασία.

Προσθέτω εἰς ταῦτα ὅτι καὶ εἰς τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς βραχίονας διαφαίνεται ὁ χιτὼν ἐκ λεπτοτάτου κεντήματος ἀποτελούμενος. Τούτου καὶ ἡ παραμικροτέρα λεπτομέρει ἀποτελεῖται ἐκ τοιαύτης πατίνας. Φρονοῦμεν ὅτι θὰ ἦτο ἀδύνατον ἂν αὕτη δὲν κατεσκευάσθη τεχνητῶς οὕτω πως καὶ καλλιτεχνικῶς ὁμοιόμορφος ν' ἀπεσοβεῖτο ἡ βαθυτέρα προσβολὴ τοῦ μετάλλου, καὶ νὰ ἠδύναντο οὕτω καλῶς νὰ διατηρηθῶσι τὰ λεπτεπίλεπτα ταῦτα νημάτια. Φυσικὸν θὰ ἦτο νὰ ἐφθείροντο βαθέως καὶ μετεβάλλοντο τελείως εἰς εὔθρυπτον κονιώδη πάτιναν.

Ἀλλὰ διὰ τίνας λόγους οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον—ὁσάκις κατεσκεύαζον—τοιαύτην τεχνητὴν πάτιναν; Κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν διὰ δύο λόγους:

1ον Καλλιτεχνικούς. Εἶνε φυσικὸν ἐν τῇ ἐξαιρετικῇ ἐξελίξει τῆς καλλιτεχνικῆς κατεργασίας τοῦ βρούνζου, ὅτι τὰ διάφορα εἰδικὰ ἐργαστήρια ἐπεζήτουν τὴν παρασκευὴν καὶ ποικιλίας τινὸς εἰδῶν βρούνζου. Τοῦτο ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς διαφόρου συνθέσεως τοῦ βρούνζου ὡς ἔκ τε τῶν ἀναλύσεων καὶ διαφόρων χωρίων τοῦ Πλινίου σὺν τοῖς ἄλλοις ἐξάγεται. Οὕτω ἀναφέρεται ὅτι [1] ἐκ χαλκοῦ τῆς Κύπρου ἀναμεμιγμένου μετὰ μολύβδου κατεσκεύαζον κρᾶμα πορφυρόχρουν, ἐξ οὗ οἱ Ρωμαῖοι τεχνῖται κατεσκεύαζον τὰς ἐσθῆτας τῶν ἀνδριάντων ἐπισήμων Ρωμαίων, αἵτινες ὡς γνωστὸν ἦσαν περιπόρφυροι. Ἐπετυγχάνετο οὐχ ἧττον καὶ δι' ἐπιχρίσεως ἐξωτερικῆς τῶν καλλιτεχνημάτων καὶ ἀπετέλει εἰς διαφόρους ἐποχὰς συρμόν. Οὕτω ὁ Πλίνιος ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν του διότι ἔβαφόν ποτε τοὺς ἀνδριάντας μελανοὺς ὡς ἀπὸ πίσσης, ὅπερ λέγει ὅτι εἶνε τόσῳ μᾶλλον παράδοξον καθ' ὅσον βραδύτερον τοὺς ἐπεχρύσουν [2].

1 Plin. N. H. XXXIV. 20.
2 Plin. αὐτ. XXXIV 9.

Ἐπίσης ὁ αὐτὸς ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐχρώννυον τὸν ἄργυρον μελανὸν καὶ ἐκφράζει τὴν ἀπορίαν ὅτι ὁ οὕτω στερηθεὶς τῆς λάμψεως αὐτοῦ ἄργυρος ἐπωλεῖτο ἀκριβώτερα. Ἀκριβῶς τουτέστι, ὡς συμβαίνει καὶ σήμερον, ὅτε ὁ συρμὸς προτιμᾷ τὸν ἀλαμπῆ διὰ χημικῶν μέσων ἀμαυρωθέντα ἄργυρον (argent oxydé). Λέγει μάλιστα καὶ πῶς τὸν παρεσκεύαζον. Διὰ θερμάνσεως μετὰ βρούνζου καὶ θείου. Οὐχ' ἧττον καὶ ἄλλους τρόπους ἀναφέρει χημικῆς ἀλλοιώσεως. Ὡς δι' ἐπαλείψεως διὰ κρόκου ᾠοῦ [1], ὅτε, ὡς γνωστὸν, τὸ κατὰ τὴν ἀπόσηψιν τοῦ ᾠοῦ παραγόμενον ὑθρόθειον θὰ ἐμελάνου τὸν ἄργυρον. Ἐπίσης τὸν τρόπον τῆς διὰ τῆς ἐπιδράσεως μεταλλικῶν ὑδάτων, — προφανῶς θειούχων — ἢ τέλος καὶ διὰ τῆς ἐκθέσεως εἰς τοὺς ἐκ τῆς θαλλάσης φυσῶντας ἀνέμους, ὡς ἔπρατον λέγει ἐν Ἰσπανίᾳ [2]. Καὶ οὕτω βεβαίως ὁ πλήρης ἅλατος καὶ ὑγρασίας θαλάσσιος ἀὴρ φθείρει πολὺ ταχύτερον καὶ προσβάλλει δι' ὡραίας πρασίνης πατίνας τὸν βροῦνζον. Τὰ χωρία ταῦτα τοῦ Πλινίου ἐξηγοῦν ἐναργέστατα τὴν τεχνητὴν κατασκευὴν τοῦ παρατηρηθέντος ὑφ' ἡμῶν μελανοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ μείρακος τοῦ Μαραθῶνος, ὅπερ ἠδύνατο νὰ παρασκευασθῇ ἰδίως διὰ τῆς κατεργασίας διὰ θειούχων μεταλλικῶν ὑδάτων ἀφθονούντων ἐν Ἑλλάδι, δι' ὧν ὡς διὰ πειράματος ἐπὶ ἐλάσματος βρούνζου γενομένου ἐπείσθημεν, τοῦ αὐτοῦ περίπου χρώματος καὶ λάμψεως ἐπίχρισμα παράγεται.

2ον Διὰ λόγους συντηρήσεως. Ἡ τοιαύτη ἐπίχρισις προφυλάσσει τὸν βροῦνζον ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ πατίνας. Τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ μελανοῦ ἐπιχρίσματος τοῦ μείρακος τοῦ Μαραθῶνος ὅπερ, εἰς τὰ ὀλίγα μέρη, εἰς ἅτινα δὲν ἀπεκολλήθη, παρέμεινεν ἀναλλοίωτον. Ἐπείσθημεν οὐχ' ἧττον περὶ αὐτοῦ καὶ διὰ σχετικοῦ πειράματος. Ἐξεθέσαμεν εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἔλασμα ὀρειχάλκινον τοῦ ὁποίου τὸ ἥμισυ ἐμελανώθη διὰ κατεργασίας μετὰ ὑδροθειούχου ὕδατος Τὸ μὴ μελανωθὲν ἰσχυρότατα προσεβλήθη διὰ σχηματισμοῦ πρασίνου χλωριούχου χαλκοῦ ἐντὸς 24 ὡρῶν. Τοὐναντίον τὸ θειωθὲν οὐδὲ μετὰ ἕνα μῆνα ἔδειξε τὸ ἐλάχιστον σημεῖον προσβολῆς. Ὁ λόγος οὗτος ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς ἀπὸ πίσσης ἐπίχρισιν. Ἀναφέρει μάλιστα ὁ αὐτὸς ὅτι μετεχειρίζοντο τὴν δι' ἀραιᾶς πίσσης ἐπίχρισιν πρὸς συντήρησιν τοῦ βρούνζου [3].

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔχριον τὰ βρούνζινα ἀντικείμενα διὰ διαφόρων φυτικῶν χυμῶν ἢ ἄλλων οὐσιῶν. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι εἰς ἐλάσματα χαλκοῦ τῆς Κύπρου ἔδιδον τὴν ἀπόχρωσιν τοῦ χρυσοῦ δι' ἐπαλείψεως διὰ χολῆς τοῦ ταύρου [4], ὁ Berthelot ἀναφέρει πλείστας ὅσας συνταγάς, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ πάπυρος X τῆς Λεΰδης (Berthelot Intr. à l'étude de la Chimie σελ. 28—45), δι' ὧν ἄλλοτε ἐπεζητεῖτο ἡ παρασκευὴ χρυσομόρφου ἢ ἀργυρομόρφου κράματος ἄνευ χρυσοῦ ἢ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλοτε ἡ κατ' ἐπιφάνειαν μόνον χρυσόχρους ἢ ἀργυρόχρους βαφή. Οὕτω ἀναφέρεται παρασκευὴ κραμάτων τοιούτων τῇ μεσολαβήσει κυρίως ὑδραργύρου (συνταγαὶ 5, 9, 10, 18, 80, 81) ἢ ἀρσενικοῦ (23, 85) ἢ ὀλίγου ἀργύρου (8, 9, 84) ψευδαργύρου (11) κ.λ. Ἐπίσης ἐπίτευξις κατ' ἐπιφάνειαν ἐκ τοῦ βρούνζου χρυσοχρόου ἢ ἀργυροχρόου χροιᾶς (συνταγαὶ 6, 9, 20, 21, 27, 38, 42, 75, 86) ἢ χρυσοχρόου ἐπὶ ἀργύρου (59, 41, 57) κ.λ. ἀκόμη καὶ διὰ φυτικῶν οὐσιῶν ὡς κυμίνου, χελιδονίου κ.λ. (28, 47, 74, 77 κ.λ.).

Πολλαὶ τῶν συνταγῶν τούτων ἐνθυμίζουν τὰς ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερομένας κυρίως εἰς τὸ 34ον βιβλίον αὐτοῦ, ὡς αἱ ὑπ' ἀριθ. 37, 63, 74 καὶ ἄλλαι.

1 Plin. N. H. XXXIII 46.
2 » »
3 Plin. N. H. XXXIII 55.
4 » XXXIV 77.

14 10 26

Ὁ Πλίνιος ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι πρὸς προφύλαξιν τοῦ βρούνζου ἀπὸ τῆς φθορᾶς τῆς ἀτμοσφαίρας ἤλειφον τὰ ἀντικείμενα διὰ καταλλήλων οὐσιῶν καὶ μάλιστα ἐλαίου [1].

Ἐκ τούτων ὅλων καθίσταται δῆλον ὅτι ἐγνώριζον καὶ ἐφήρμοζον τὴν κατ᾽ ἐπιφάνειαν μεταλλαγὴν τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ βρούνζου εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἶνε πολὺ πιθανὸν ὅτι, ὡς σήμερον λ. χ. ἐθίζεται ἡ κατασκευὴ βρούνζου χρώματος σοκολάτας δι᾽ ἔργα καλλιτεχνικὰ (Bronze d'art), εἰς ἐργαστήριόν τι τῶν ***πάλαι τεχνητῶν***, θὰ κατεσκεύαζον ἐπιχρίσματα ἀπομιμούμενα τεχνητῶς τὸ χρῶμα — πράσινον ἢ κυανοπράσινον ἢ κυανοῦν – τῆς φυσικῆς πατίνας ὡς τοιοῦτον ἀναμφιβόλως ἦτο καὶ τὸ ***στιλπνὸν κυάνεον*** χρῶμα τῶν ναυάρχων, ὅπερ ἐξέπληξε τὸν γνώστην τῶν τοιούτων καλλιτεχνημάτων ξένον.

Θὰ ἦτο ἴσως δυνατόν, ἵνα ἐξηγηθῇ ἡ φυσικὴ παραγωγὴ εὐγενοῦς στιλπνῆς πατίνας, νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι εἰς τὴν στιλπνὴν ἐπιφάνειαν βρούνζου ἐπὶ ἔτη ἐκτεθειμένην εἰς ὁμοιόμορφον ἐπίδρασιν εἴτε ἀέρος εἴτε γῆς ἠδύνατο νὰ παραχθῇ στιλπνὴ ἐπίσης πάτινα, καὶ οὕτω νὰ ἐξηγηθῇ ἡ εὐγενὴς πάτινα τῶν Δωδωναίων εὑρημάτων.

Τοῦτο δὲν φρονοῦμεν ὅτι εἶνε δυνατὸν ἄνευ μηχανικῆς στιλβώσεως ἔστω καὶ ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, καθ᾽ ὅσον κατὰ τὴν διὰ μὴ μεταλλικῶν παραγόντων χημικὴν ἀλλοίωσιν μεταλλικῆς ἐπιφανείας — ἂν αὕτη δὲν εἶνε ἐξαιρετικῶς ἐπιπολαία καὶ ἀσθενεστάτη — παράγεται πάντοτε ἐπιφάνεια ἀλαμπής. Περὶ τούτου ἠθελήσαμεν νὰ πεισθῶμεν ἐπὶ πλέον καὶ διὰ πειράματος.

Ἔθεσα χαλκᾶ νομίσματα κατάστιλπνα ἐντὸς διαλύματος χλωριούχου ἀμμωνίου μετά τινων σταγόνων ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐπὶ ἕνα μῆνα. Παρήχθη ἐπ᾽ αὐτῶν ὡραία ὁμαλὴ πάτινα ἀλλ᾽ ἄνευ οὐδεμιᾶς στιλπνότητος. Ἐπίσης ἔθεσα στιλπνὸν ἔλασμα ἐκ βρούνζου ὡς καὶ ὅμοιον ἀρχαῖον, ὅπερ προανέφερα, καὶ φέρον ἐπ᾽ αὐτοῦ εὐγενῆ στίλβουσαν πάτιναν, ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ διαλύματος. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐσχηματίσθη ἀλαμπὴς πάτινα, τὸ δεύτερον διετηρήθη ἀπρόσβλητον.

Ἂν εἰς τὰ ἄνω γεγονότα προσθέσω καὶ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν παρατήρησιν τοῦ κ. Ρουσσοπούλου, νομίζω ὅτι δικαιολογημένως δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἀρχαῖοι τεχνῖται ὡρισμένης ἐποχῆς ἐγνώριζον καὶ ἐφήρμοζον εἰς τοὺς βρούνζους τὴν κατ᾽ ἀπομίμησιν τῆς φυσικῆς πατίνας τεχνητὴν ***ἴωσιν*** τῶν βρούνζων, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν κατ᾽ ἀρέσκειαν χρώματα οὐ μόνον μέλαν ἢ πορφυροῦν, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοῦ μέχρι τοῦ βαθέος πρασίνου καὶ ἀπὸ τοῦ γλαυκοῦ μέχρι τοῦ βαθυκυάνου. Ἠδύναντο δὲ νὰ ἐπιτύχωσι τοῦτο κατὰ πολλοὺς τρόπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων διὰ τριβῆς δι᾽ ἀλοιφῶν ἢ ὑγρῶν περιεχόντων ἅλας, ἀμμωνιακὸν ἅλας ἢ σεσηπότα οὖρα, πολλάκις χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν ἀρχαιότητα λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀναπτυσσομένης κατὰ τὴν σῆψιν ἀμμωνίας, διὰ σόδας κλ.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν τεχνητὴν πάτιναν τῶν ἀρχαίων. Ἐν τοῖς ἑξῆς θέλομεν πραγματευθῆ σχετικῶς μὲ τὴν διαβρωτικὴν ἐνέργειαν πατίνας ἰδιαζούσης συστάσεως, προκαλούσης τὴν λεγομένην λέπραν τῶν ἀρχαίων βρούνζων.

1 Plin. N. H. XXXIV, 24 Εἰς τὸ Reallexikon τοῦ Forel (σελ. 115) λέγεται ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλινίου ἀπέδιδον εἰς τὸν βροῦνζον ὡραῖον, εὐχάριστον χρωματισμὸν δι᾽ ἐπεξεργασίας μετ᾽ ἐλαίου καὶ ἅλατος. Διὰ τοῦ τρόπου ὅμως τούτου ἤθελεν ἐπιτευχθῇ πράσινον ἐπίχρισμα ἐκ χλωριούχου χαλκοῦ, ἤτοι τοῦτο θὰ ἐσήμαινε οὐδὲν ἧττον ἢ τὴν κατασκευὴν τεχνητῆς πρασινοχρόου πατίνας, ἥτις διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἅλατος θὰ ἐσχηματίζετο. Οὐχ ἧττον τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἅλατος πρὸς τοῦτο δὲν συνηντήσαμεν ἡμεῖς ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Πλινίου.

III. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΒΡΩΤΙΚΗΣ ΠΑΤΙΝΑΣ (ΛΕΠΡΑΣ) ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΒΡΟΥΝΖΩΝ.

Εὐτυχῶς, ὡς εἶπον, ὁ μεῖραξ τοῦ Μαραθῶνος οὐδαμοῦ ἔδειξε τὴν ὕπαρξιν κακῆς τοιαύτης πατίνας ἂν καὶ ἡ πάτινα αὐτοῦ περιέχῃ ἱκανὸν χλώριον, χαρακτηριστικὸν αὐτῆς Δὲν συνέβη ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ μὲ δύο ἀγαλμάτια βρούνζινα τὰ ὁποῖα διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μοὶ ἐνεπιστεύθη ὁ διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς κ. Buschor. Τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα εἶχον εἰς πολλὰ μέρη πάτιναν τῆς κακίστης μορφῆς, ὁποία σπανιώτατα ἀπαντᾷ τόσον φθοροποιὸς καὶ προκαλεῖ τὴν λέπραν τῶν βρούνζων. Bronzenpest ἢ rogna.

3 Ὁ αὐλητὴς τῆς Σάμου πρὸ τῆς ἀναγωγῆς αὐτοῦ.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφουν τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν οἱ Ἰταλοὶ Mond καὶ Cuponi εἰς μίαν ἀνακοίνωσίν των εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ῥώμης[1] τῷ 1893.

«Μὲ τὸ ὄνομα «rogna» ἢ «caries» τῶν βρούνζων καλοῦν οἱ ἀρχαιολόγοι ἰδιαιτέραν τινὰ ἀσθένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκεινται βροῦνζοι διαφυλαττόμενοι ἐντὸς τῶν Μουσείων, ὡς ἀγάλματα, νομίσματα, δοχεῖα κλ. Ἡ μεταβολὴ αὕτη συνίσταται εἰς εἶδος ἐξανθήματος, τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἐμφανιζόμενον εἰς σημεῖά τινα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντικειμένου, λαμβάνον τὴν μορφὴν κηλίδων ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος, αἱ ὁποῖαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαπλοῦνται ὡς ἐλαιόχρωμα ἐπὶ χάρτου, καὶ καταστρέφουν τήν τε ἐπιφάνειαν καὶ τὸ ἔσω τῶν βρούνζων, ὅπερ μεταβάλλεται εἰς ἄμορφον λευκοπρασίνην κόνιν».

Ἀκριβέστατα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ ἐνεφανίζοντο τοιαῦται κηλῖδες ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀγαλμάτων, εἰς δὲ τὸ μεγαλύτερον παριστᾶνον αὐλητήν, εἶχον ἤδη διαβρώσει μέγα μέρος τοῦ προσώπου κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ διάφορα μέρη τῆς χειρὸς καὶ τοῦ χιτῶνος εἰς τὰ κάτω τῆς ὀσφύος ὡς καὶ περὶ τὴν βάσιν.

4: Ὁ αὐλητὴς τῆς Σάμου μετὰ τὴν δι' ἠλεκτρολύσεως ἀναγωγὴν αὐτοῦ.

Οἱ εἰρημένοι ἀναφέρουν περαιτέρω ὅτι δι' ἐπιπάσεως τοιαύτης πατίνας ἐπὶ ὑγιοῦς βρούνζου μεταδίδεται ἡ ἀσθένεια καὶ εἰς τὸ ὑγιὲς καὶ ἀπέδωσαν ταύτην εἰς βακτήρια. Ἐρευνήσαντες μάλιστα αὐτὴν μικροσκοπικῶς εἰς πολλὰ ἀντικείμενα εὗρον τοιαῦτα καὶ δὴ μύκητα τοῦ γένους ***Γλαδοσπόριον***. Ὅτι ἡ δοθεῖσα ἐξήγησις αὕτη ἦτο ὀρθή, ἐπείσθησαν καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι

1 Atti-Acad. Lincei. Rendiconti 290. 5. II σελ. 498 (1893) καὶ Fried. Rathgen Die Konservierung von Alterthumsfunden zw. Aufl. 1924 II et III σελ. 25.

διὰ θερμάνσεως εἰς 120° ἐπὶ εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας διαφόρων προσβεβλημένων νομισμάτων κατέπαυεν ἡ περαιτέρω διαβρωτικὴ ἐνέργεια.

Ἡ ἐξήγησις αὕτη δὲν ἐφάνη ἡμῖν ἀρκούντως πειστικὴ τόσῳ μᾶλλον καθ᾽ ὅσον ὁ χαλκὸς ἔχει ἐντόνους ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας καὶ εἰς μεταλλικὴν ἔτι κατάστασιν.

Τοῦτο μὲν διὰ νὰ σταματήσω τὴν περαιτέρω προσβολήν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ νὰ δοκιμάσω τὴν μέθοδον αὐτὴν ἐθέρμανα ἀμφότερα τὰ ἀγαλμάτια κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἐπὶ 4 ὥρας εἰς 120°, εἶτα δὲ ἐπὶ ἄλλας ἓξ εἰς 140°. Μετὰ 24ωρον μόνον ἔκθεσιν ἐντὸς ὑγροῦ ὑαλίνου θαλάμου ἐνεφανίζοντο ἐξ ἴσου πλήρεις δράσεως διαβρωτικῆς τὰ ἐν λόγῳ ἐξανθήματα. Τότε ἐθέρμανα αὐτὰ ἐπὶ ἑτέρας ἓξ ὥρας εἰς 140° οὐχὶ πλέον ἐν ξηρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ, ἀλλ᾽ ἐν ὑγρᾷ τοιαύτῃ, πλήρει ἀτμῶν. Ἐν τοιαύτῃ, ὡς γνωστόν, περιπτώσει πᾶν βακτήριον καὶ τὸ μᾶλλον ἀνθεκτικὸν καταστρέφεται. Ματαίως ὅμως. Δι᾽ ἐκθέσεως ἐντὸς ὑγροῦ θαλάμου ἐπὶ 24 ὥρας ἐνεφανίζοντο ἐκ νέου τὰ αὐτὰ φαινόμενα. Ἑπομένως ἡ ἀνωτέρω περὶ βακτηρίων θεωρία πίπτει ἐξ ὁλοκλήρου. Βακτήρια ἄλλως τε ἀνευρίσκονται εἰς τὴν ἀποτιθεμένην καὶ ἀδιόρατον ἔτι κόνιν ἐπὶ πάσης ρωγμῆς. Πρὸς διάσωσιν τῶν ἀγαλματίων ἐκ τῆς καταστροφῆς κατέφυγα τότε εἰς τὴν νεωτάτην μέθοδον τοῦ Ρόζεμπεργ, διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Κοπενάγης. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν διὰ μίγματος agar-agar καὶ γλυκερίνης ἐπικόλλησιν ἐπὶ τῶν νοσούντων μερῶν φύλλων ἀργιλλίου. Ταῦτα ἑνοῦνται μὲ τὸ φθοροποιὸν στοιχεῖον τῆς πατίνας, τὸ χλώριον, μεταβαλλόμενα εἰς χλωριοῦχον ἀργίλλιον διαρρέον. Τὰ φύλλα τοῦ ἀργιλλίου, καθ᾽ ὅσον καταστρέφονται, ἀνανεοῦνται. Μετὰ πάροδον 2-4 ἡμερῶν οὕτω σῴζεται τὸ βρούνζινον ἀντικείμενον. Ἀληθῶς τὰ φύλλα τοῦ ἀργιλλίου ἑνούμενα μετὰ τοῦ χλωρίου τῆς πατίνας κατεστρέφοντο καὶ τὰ ἐνήλλασσον συνεχῶς, δυστυχῶς ὅμως οὐ μόνον ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐξηκολούθει ἡ διαρροὴ αὕτη, ἀλλ᾽ ἐπὶ 35 ὁλοκλήρους ἡμέρας, ὅτε ἀπελπισθεὶς καὶ ἀπὸ τὴν μέθοδον ταύτην εἶδον ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ διασώσω τὴν πάτιναν τῶν ἀγαλμάτων καὶ προέβην εἰς τὴν ἠλεκτρολυτικὴν ἀναγωγὴν αὐτῆς καθ᾽ ἣν ἡ πάτινα ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχικὴν μεταλλικὴν κατάστασιν. Ἐκ τῶν ἐν χρήσει ἀναγωγικῶν πρὸς τοῦτο μεθόδων ἐπροτίμησα διὰ πολλοὺς λόγους, ὡς καλυτέραν, τὴν τοῦ Finkener [1], ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐπί τινας ὥρας ἠλεκτρόλυσιν ἐν διαλύματι κυανιούχου καλίου. Ἡ φθορὰ ὅμως τοῦ ἀντικειμένου ἐκ τῆς πατίνας ἦτο τόσῳ μεγάλη, ὥστε ἐχρειάσθη νὰ παρατείνω τὴν ἠλεκτρόλυσιν ἐπὶ πέντε ἡμερονύκτια μέχρι πλήρους ἀναγωγῆς. Εὐτυχῶς τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὸν ὡς δηλοῦται καὶ τῶν παρατιθεμένων δύο φωτογραφιῶν τοῦ ἐντονώτερον προσβεβλημένου ἀγαλματίου πρὸ καὶ μετὰ τὸν καθαρισμόν· καὶ τὰ δύο ἀγαλμάτια διεσώθησαν εἰς καλὴν κατάστασιν ***(εἰκ. 3 καὶ 4).***

Τὸ ζήτημα γεννᾷ ποικίλας ἀπορίας, εἰς ἃς θέλομεν προσπαθήσει ἱκανοποιητικῶς ν᾽ ἀπαντήσωμεν.

Ποίαν σύστασιν ἔχει ἡ διαβρωτικὴ αὕτη πάτινα; Εἰς ποίας χημικὰς ἀλλοιώσεις ὀφείλεται ἡ φθορὰ τῶν βρούνζων δι᾽ αὐτῆς; Διατὶ τὰ δύο ταῦτα ἀγαλμάτια τῆς Σάμου ἀπέκτησαν τοιαύτην καὶ μάλιστα τόσον διαβρωτικήν; πῶς ἡ μέθοδος τοῦ Ρόζεμπεργ κατεδείχθη δι᾽ αὐτὰ ἀνεπαρκής; Πῶς νὰ διαγινώσκωμεν καὶ νὰ προλαμβάνωμεν παρομοίας τῶν βρούνζων καταστροφάς;

1 Fr. Rathgen Die Kons. von Altert II Auf. 79.

Τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν τῶν βρούνζων παρετήρησαν καὶ ἐμελέτησαν πολλοί. Μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ πολὺς χημικὸς Berthelot. Ὁ Berthelot λέγει ὅτι ἡ πάτινα αὕτη ἔχει τὴν σύστασιν ἀτακαμίτου, δηλ. ὀξυχλωριούχου χαλκοῦ, καὶ ἀναπτύσσει διὰ σειρᾶς τύπων τὰς χημικὰς ἀλλοιώσεις, ἃς βαθμηδὸν φέρει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βρούνζου. Ὁ Ρόζεμβεργ ἀποκρούει τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ καθ' ὅσον ἀναλύσας τὰ τελικὰ προϊόντα τῆς ἀποσυνθέσεως, εὗρε ταῦτα ἐν πολλοῖς διάφορα τῶν ὧν διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Berthelot προεβλέποντο, μεταξὺ δὲ τούτων εὗρε καὶ χλωριοῦχον νάτριον.

Ἐπὶ τούτοις ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ ταχεῖα φθορὰ δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τῆς ἐπιδράσεως μόνον τῶν διαφόρων χημικῶν σωμάτων, ἅτινα ἐν τῇ γῇ τὸ ἀντικείμενον θὰ συναντήσῃ καὶ δὲν ἀρκεῖ, ὡς ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Berthelot καὶ ἄλλων, νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν μόνον ὁ χαλκὸς τοῦ κράματος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα συστατικὰ τοῦ βρούνζου, ἰδίᾳ ὁ κασσίτερος, ὅστις εἰς τὰ δύο αὐτὰ ἀγαλμάτια εἶχε πολὺ περισσότερον αὐτὸς προσβληθῆ ἰδιαιτέρως μεταβληθεὶς εἰς κασσιτερικὸν ὀξύ. Αἱ ἀντιδράσεις γίνονται ἑπομένως μεταξὺ πολλῶν παραγόντων, τουτέστιν ἀφ' ἑνὸς τῶν συστατικῶν τοῦ βρούνζου, ἀφ' ἑτέρου τῶν ἐν διαλύσει οὐσιῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ χλωριούχου νατρίου, αἵτινες τὸν προσβάλλουν καὶ ἐκ τρίτου τοῦ ὀξυγόνου καὶ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Δὲν εἶνε δυνατὸν ἑπομένως ν' ἀποδοθῶσι διὰ χημικῶν τύπων, ποικίλουσαι πολὺ ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν συστατικῶν τοῦ βρούνζου καὶ τῶν λοιπῶν συνθηκῶν. Κατὰ τὴν γνώμην μου κατὰ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐν τῷ ὕδατι διαλελυμένου χλωριούχου νατρίου, τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος οἵτινες εἶνε οἱ κύριοι παράγοντες τοῦ σχηματισμοῦ τῆς τοιαύτης πατίνας, μεγίστην σημασίαν ἔχει ἡ παρουσία καὶ τῶν λοιπῶν μετάλλων, ἅτινα μετὰ τοῦ χαλκοῦ ἀποτελοῦν ἐν τῷ διαλύματι τοῦ χλωριούχου νατρίου τοπικὰ ἠλεκτρικὰ στοιχεῖα καὶ ἐπιταχύνουν τὴν προσβολὴν σημαντικώτατα. Οὕτω εἰς τὸ κρᾶμα χαλκοῦ—κασσιτέρου, ὁ κασσίτερος ἀποτελῶν τὸ ἠλεκτροθετικώτερον μέταλλον ὀξειδοῦται πολὺ ταχύτερον. Τοῦτο ἄλλως τε ἀπέδειξε καὶ ἡ σύστασις τῆς πατίνας τῶν ἀγαλματίων τῆς Σάμου. Ὁμοίως ἐνεργοῦσιν καὶ ὁ μόλυβδος καὶ ὁ ψευδάργυρος καὶ ἄλλα πλεῖστα μέταλλα περιεχόμενα εἰς μικροτέρας ἢ καὶ μεγαλυτέρας ποσότητης ἐν τῷ κράματι.

Οὕτω δυνάμεθα ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι ἡ διαβρωτικὴ αὕτη πάτινα ἡ προκαλοῦσα τὴν λέπραν τῶν βρούνζων εἶνε ὀξυχλωριοῦχος χαλκὸς μετ' ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ, σχηματιζομένη ὅπου ἅλας μαγειρικὸν διὰ χρόνου ἐπέδρασεν εἰς ἀντικείμενα ἐκ βρούνζου ἐν τῇ γῇ τεθαμμένα, συγχρόνως δὲ καὶ ἀήρ. Ἐκτὸς τῆς συνήθους ἀνοικτοπρασίνου πατίνας, δύναται ὅπου ἐπέδρασε πολὺ τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τῆς ἀτμοσφαίρας νὰ σχηματισθῇ καὶ ἀνοικτοκύανος πάτινα. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ πάτινα ἀμμωνιοῦχος κυανῆ· αὕτη σχηματίζεται ὑπὸ τὰς καταλλήλους συνθήκας ἐν θερμαῖς χώραις ὡς ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τοὺς βρούνζους τῆς ὁποίας καὶ ἀπαντᾷ.

Διατὶ εἰς τὰ δύο ἀγαλμάτια τῆς Σάμου τοιαύτη καὶ τόσον διαβρωτικὴ πάτινα ἐσχηματίσθη εἶνε εὔκολον νὰ ἐξηγήσωμεν λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς τὰ ἀγαλμάτια εὑρίσκοντο.

Ταῦτα κατὰ τὰς πληροφορίας, ἃς εἶχε τὴν καλωσύνην νά μοι δώσῃ ὁ κ. Buschor, εὑρέθησαν μετ' ἄλλων ἀντικειμένων τεθαμμένα παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας ἐν Σάμῳ εἰς λάκκον, ὡς εἰθίζετο νὰ γίνεται τοῦτο κατὰ τὴν ἀνέγερσιν νέων ἱερῶν, τιθεμένων, παντοίων ἀφιερωμάτων ἐντὸς λάκκου. Ὁ λάκκος οὗτος εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν στάθμην τῆς

θαλάσσης καὶ ἦτο μὲν ἀρχικῶς στεγνός, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ κατὰ καιροὺς ὕδωρ πλούσιον εἰς ἅλας εἰσερχόμενον—εὑρέθησαν ταῦτα ἐντὸς ὕδατος—μὲ τὴν ἀναπόφευκτον ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος διά τε τοῦ ὀξυγόνου αὐτοῦ καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς σχηματισμὸν αὐτῆς. Ἂν δὲ τὰ ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης τεθαμμένα ἀντικείμενα, καίτοι προσεβλήθησαν ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τοῦ χλωρίου καὶ ἐσχημάτισαν χλωριοῦχον πάτιναν δὲν ἐσχημάτισαν καὶ τὴν διαβρωτικὴν αὐτὴν ὀξυχλωριοῦχον καὶ ἀνθρακικὴν πάτιναν, τοῦτο συνέβη ἀφ᾽ ἑνὸς μέν, διότι ἀὴρ δὲν τὰ προσέβαλλε οὔτε διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ καὶ διότι ἐπροφυλάχθησαν διά τε τῆς ἄμμου καὶ τῶν ὀστράκων, ἅτινα περιεκάλυψαν τὸν βροῦνζον.

Διατὶ ἤδη ἡ μέθοδος τοῦ Ρόζεμβεργ ἡ τόσον ὑπ᾽ αὐτοῦ συνιστωμένη καὶ ἐντός τινων ἡμερῶν ἀφαιροῦσα τὸ χλώριον ἐκ τῆς πατίνας ἐφάνη ἀνεπαρκὴς εἰς τὰ δύο ἀγάλματα ταῦτα ἐφαρμοσθεῖσα; Εἶνε ἡ μέθοδος ὄχι καλὴ ἢ ἡ πάτινα αὕτη διάφορος τῆς συνήθους διαβρωτικῆς; Οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο. Ἡ μέθοδος εἶνε εὐφυὴς καὶ ἀρίστη καὶ εὐκολωτάτη νὰ ἐφαρμοσθῇ. Καὶ ἡ ταχεῖα φθορὰ τῶν φύλλων τοῦ ἀργιλλίου εἰς τὴν ἡμετέραν περίπτωσιν ἐπικυροῖ τὸ ἐπιτυχὲς αὐτῆς. Ἀλλ᾽ ἡ ἡμετέρα πάτινα εἶχε βαθέως εἰσχωρήσει εἰς τὰ βρούνζινα ἀρχαῖα τῆς Σάμου καὶ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐνεργήσῃ βαθύτερον τὸ μεταλλικὸν ἀργίλλιον.

Ἂν πολλοὶ ἀναφέρουν σχετικῶς εὔκολον ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς τοιαύτης διαβρώσεως τῆς ἐν λόγῳ πατίνας καὶ ἄλλοι τοὐναντίον, τοῦτο νομίζομεν δὲν ὀφείλεται εἰς διάφορον σύστασιν τῆς πατίνας, ἀλλ᾽ εἰς τὸ διάφορον βάθος, εἰς ὃ αὕτη εἰσεχώρησεν.

Πρὸς διάγνωσιν τῆς κακῆς αὐτῆς πατίνας εὗρον καὶ προτείνω πολὺ ἁπλῆν μέθοδον διὰ τοὺς ἀπείρους τῆς χημείας ἀρχαιολόγους. Τὰ ἅλατα τοῦ χαλκοῦ, ὡς γνωστὸν χρωματίζουν ἐξατμιζόμενα τὴν ἄχρουν φλόγα τοῦ λύχνου τοῦ φωταερίου πρασίνην. Ἀλλ᾽ ὁ ἀνθρακικὸς χαλκός, ὅταν εἶνε ξηρὸς καὶ δὲν φέρῃ ἴχνη ἱδρῶτος τῆς χειρός, ἥκιστα πτητικὸς ὤν, δὲν χρωματίζει αὐτήν, ἐν ᾧ πράττει τοῦτο ἀμέσως ὁ πτητικώτερος χλωριοῦχος· ἑπομένως ὁ ἀρχαιολόγος δύναται νὰ περιφέρῃ εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πατίνας τὴν ἀλαμπῆ φλόγα τοῦ λύχνου τοῦ Bunsen καί, ἐν ὅσῳ δὲν ἐμφανίζεται τοιαύτη πρασίνη χρῶσις, ὁπωσδήποτε παραμένουσα, δύναται νὰ εἶνε ἀσφαλὴς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ διαβρωτικῆς πατίνας. Ἂν ἀναφανῇ ὅμως τοιαύτη, πρέπει νὰ ἐπικολλήσῃ φύλλα ἀργιλλίου κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Rosenberg ὑποδεικνυόμενα καὶ θέσῃ εἰς ὑγρὸν μέρος. Ἐὰν μετὰ 3—4 ἡμέρας παρατηρήσῃ ὅτι ταῦτα δὲν προσεβλήθησαν καὶ δὲν δεικνύουν σημεῖα διαρροῆς—ὡς δὲν ἔδειξεν ἡμῖν ὁ μεῖραξ τοῦ Μαραθῶνος—, σημεῖον καὶ πάλιν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ κακῆς φύσεως πατίνας. Ἐὰν τοὐναντίον δείξουν τοιαύτην, πρέπει τὰ φύλλα ν᾽ ἀνανεῶνται, μέχρι οὗ παύσωσι προσβαλλόμενα· ἐὰν καὶ μετὰ συνεχῆ ἐπὶ μίαν ἔτι ἑβδομάδα ἀνανέωσιν ὁ βροῦνζος τιθέμενος ἐν ὑγρῷ μέρει δεικνύῃ καὶ πάλιν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐξανθήματα, λόγῳ τῆς βαθείας εἰσχωρήσεως τῆς προσβολῆς, τότε πρέπει ἀδιστάκτως νὰ θυσιάσῃ τὴν πάτιναν καὶ ἀναγάγῃ αὐτὴν εἰς μεταλλικὴν κατάστασιν ἐφαρμόζων τὴν ἠλεκτρολυτικὴν μέθοδον τοῦ Finkener.

Κωνσταντῖνος Δ. Ζέγγελης

ΑΡΧΑΙΟΙ ΑΜΦΟΡΕΙΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΔΕΚΕΛΕΙΑι ΕΠΑΥΛΕΩΣ

ΥΠΟ ΜΙΧΑΗΛ ΔΕΦΝΕΡ

(ΠΙΝΑΞ 1–2).

Οἱ τρεῖς ἀμφορεῖς, τοὺς ὁποίους ἐκόμισα εἰς τὸ ἡμέτερον Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἀπὸ τεσσαρακονταετίας καὶ πλέον εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἐν Δεκελείᾳ (Τατοΐῳ) [1] βασιλικὴν ἔπαυλιν, τοποθετημένοι καὶ εἰς ἀφάνειαν καταδεδικασμένοι ἐν τῷ στενῷ καὶ κάπως σκοτεινῷ διαδρόμῳ τῷ ἄγοντι πρὸς τὸ γραφεῖον τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου Α΄, ἐλέγετο δέ, ὅτι ἐπιτροπὴ Θηβαίων προσήνεγκεν αὐτοὺς εἰς τὸν βασιλέα κατὰ τὰς ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1888 ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς βασιλείας Αὐτοῦ τελεσθείσας ἑορτάς. Ἡ δὲ περὶ δωρεᾶς Θηβαίων πληροφορία ἐπανελήφθη πέρυσι πρὸς ἐμὲ οὐχὶ μόνον παρὰ γηραιῶν θαλαμηπόλων τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ παρὰ πρώην ὑπασπιστοῦ, εἶχον δὲ ἀναγράψει αὐτὴν καὶ ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς διατριβῆς ταύτης, ὅτε τύχῃ ἀγαθῇ ἔλαβον ἀκριβῆ πληροφορίαν περὶ τὴν προελεύσεως τῶν ***δύο*** μεγαλειτέρων καὶ πολυτιμοτέρων ἀμφορέων, τῶν ἐντελῶς ἀβλαβῶν καὶ οὐδεμίαν κἂν ἀμυχὴν παρουσιαζόντων, στιλβόντων δὲ ὡς ἐὰν μόλις ἐξῆλθον τοῦ ἐργαστηρίου ἀγγειογράφου καλλιτέχνου. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν τρίτον, μικρότερον μέν, ἀλλ᾽ ἀρχαιότερον καὶ μελανόμορφον ἀμφορέα, ὅστις καὶ αὐτὸς εἶνε ἄριστα διατετηρημένος, καίπερ ἀμυχάς τινας ἔχων καὶ τὴν στιλπνότητα κάπως ἀπολέσας, δὲν δύναμαι νὰ προσαγάγω ἀσφαλῆ περὶ τῆς προελεύσεώς του πληροφορίαν, δέν μοι φαίνεται ὅμως ἀπίθανον, ὅτι προσεφέρθη πράγματι οὗτος κατὰ τὰς ἄνω μνημονευθείσας ἑορτὰς παρὰ Θηβαΐ-

1 Κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς Τουρκοκρατίας χρόνους τὸ Τατόϊ ἦτο κτῆμα τοῦ Ὀμὲρ Βέη τῆς Καρύστου. Ἀπὸ τούτου ἠγόρασεν αὐτὸ ὁ Πρίγκηψ Ἀλέξανδρος Καντακουζηνός, ὅστις τὸ ἐδώρησεν εἰς τὴν θυγατέρα του Ἐλπίδα Σκαρλάτου Σούτσου δυνάμει τοῦ ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1838 ἐγγράφου αὐτοῦ, γενομένου ἐν Ἰασίῳ καὶ ἐπικυρωθέντος αὐθημερὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Μολδαβίᾳ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, τὴν δὲ 29ην Ὀκτωβρίου καὶ ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ δὲ πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα πώλησις τοῦ Τατοΐου ἐγένετο τὴν 15 Μαΐου 1872, ἡμέραν δευτέραν, ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου Ἀργυρίου Πέπα καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ὑποστρατήγου Σκαρλάτου Σούτσου. Ὡς συμβαλλόμενοι ὑπέγραψαν ὁ αὐλάρχης Ἀντώνιος Ροδόσταμος, ἐνεργῶν κατ᾽ ἔγγραφον ἀπὸ 15 Μαΐου 1872 ἐντολὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ ὁ Ὑποστράτηγος Σκαρλάτος Σοῦτσος, ὡς μάρτυρες δὲ ὁ Νικόλαος Δαμασκηνός, δικηγόρος καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ ὁ Λεονάρδος Ἀγγελόπουλος, κτηματίας.

Μετὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ κτήματος ἐγένοντο ἐντὸς αὐτοῦ διάφοροι ἁμαξιτοὶ ὁδοὶ καὶ κατ᾽ ἀνάγκην ἐνίοτε βαθεῖαι τοῦ ἐδάφους ἐκσκαφαί, καθ᾽ ἃς εὑρέθησαν ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα, ἐπιτύμβιοι στῆλαι καὶ ἐπιγραφαί, εἴς τινα δὲ μέρη ἀρχαῖα τείχη ἀνήκοντα εἰς ὀχύρωμα καὶ ἀναγνωρισθέντα ὡς λείψανα τοῦ ὠχυρωμένου στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον ὁ τῶν Λακεδαιμονίων βασιλεὺς Ἆγις τῷ 413 π. Χ. κατεσκεύασεν ὡς ὁρμητήριον κατὰ τῶν Ἀθηναίων.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τούτων ὁ κ. Τιμολέων Βάσσος εἰς τὸν γ΄ τόμον τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος «Ἀθήναιον», σελ. 126—134 (1874), ἐδημοσίευσε διατριβὴν ἐπιγραφομένην *«Τοπογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ Δεκελείας»*, ἐν ᾗ τὴν ἀρχαίαν ταύτην κώμην πρῶτος τοποθετεῖ ὀρθῶς εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα μεταξὺ τῆς βασιλικῆς ἐπαύλεως καὶ τοῦ λόφου, ἐφ᾽ οὗ ἐτάφησαν οἱ βασιλεῖς Γεώργιος Α΄ καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ὅστις λόφος εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ λαοῦ ἐκαλεῖτο *Παλαιόκαστρο*. Περὶ τῆς διατριβῆς τοῦ στρατηγοῦ Τ. Βάσσου ὁ καθηγητὴς **A. Milchhöfer** εἰς τὸ ἐπεξηγηματικὸν κείμενον τῶν χαρτῶν τῆς Ἀττικῆς, τεῦχος 7ον, σελ. 3 ἀποφαίνεται: «Den richtigen Standpunkt vertrat mit entscheidenden Gründen zuerst Herr T. Wassos, Adjutant des Königs. Er konnte auf die sicheren Mauerspuren hinweisen, welche bei der Anlage eines Fahrweges auf halber Höhe jenes oben erwähnten, die Mulde von Tatoï nach Süden schliessenden und um circa 40 Meter überragenden Hügels zum Vorschein gekommen waren. Heute lässt sich die in ihren untersten Schichten erhaltene Befestigung fast ringsum verfolgen, bis auf die südöstliche Seite, wo sie sich der Kuppe genähert zu haben scheint». Ὁ κ. Τ. Βάσσος ἐν ὑποσημειώσει τῆς διατριβῆς του (σελ. 134) λέγει, ὅτι ἐσχεδίασε καὶ χάρτην μεθ᾽ ὅλης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας. Εἶδον τὸν ἀνέκδοτον αὐτὸν χάρτην καὶ συνέκρινα πρὸς τὸ πολὺ βραδύτερον ἐκδοθὲν 20ον φύλλον τῶν γερμανικῶν χαρτῶν τῆς Ἀττικῆς, ἐπιστοποίησα δὲ τὴν εἰς τὰ κύρια σημεῖα συμφωνίαν ἀμφοτέρων.

κῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α΄ καὶ ὅτι ἡ περὶ τῆς δωρεᾶς ταύτης διήγησις σὺν τῷ χρόνῳ περιέλαβε καὶ τοὺς δύο ἄλλους εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τοποθετημένους ἀμφορεῖς, ὧν τὸν δωρητὴν ἐγνώριζον μόνον οἱ βασιλεῖς.

Εἶχον ἤδη παραδώσει εἰς τὸν τυπογράφον τὸ χειρόγραφον τῆς διατριβῆς ταύτης, ὅτε ὁ σεβαστὸς πρὸ ἐτῶν Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, κύριος Στέφανος Σκουλούδης, πληροφορηθεὶς παρὰ φίλου του, ὅτι ἐκ Τατοΐου μετεκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον ἀμφορεῖς ἔχοντας τὰς δεῖνα καὶ δεῖνα παραστάσεις, μοὶ διεβίβασε διὰ τοῦ αὐτοῦ κυρίου τὴν παράκλησιν νά τον ἐπισκεφθῶ. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ὁ κ. Σκουλούδης, ἀφοῦ μοι περιέγραψε τοὺς δύο μεγάλους ἀμφορεῖς, ὧν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχεν ἐντελῶς ἀπολέσει τὰ ἴχνη τῆς ὑπάρξεως καὶ δι᾿ ὧν τὴν διάσωσιν πολὺ ηὐχαριστήθη, μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι δὲν ἐχάρισαν αὐτοὺς οἱ Θηβαῖοι εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α΄, ἀλλ᾿ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐν ἔτει 1881. «Οἱ ἀμφορεῖς οὗτοι, προσέθηκε, προέρχονται ἀπὸ τῆς κληρονομίας «τοῦ δυσμοίρου βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Joachim Murat, ὅστις μετὰ βασιλείαν 6 μόλις «ἐτῶν ἐτουφεκίσθη τῷ 1815. Ὁ Murat εἶχε σχηματίσει μικρὸν μουσεῖον, οὗτινος σπουδαῖον «μέρος ἀπετέλουν ἐξαίσια ἀγγεῖα εὑρεθέντα εἰς τάφους τῆς Κάτω Ἰταλίας, τῆς Καμπανίας «(Καπύης, Νώλης), τῆς Λευκανίας καὶ τῆς Ἀπουλίας. Διετηρήθησαν δὲ ἀνέπαφα καὶ ἀπο«στίλβοντα τὰ δύο ταῦτα ἀγγεῖα, διότι εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς «μεγαλειτέρων κοινῶν ἀγγείων. Τὸν μὲν ἕνα τῶν παρ᾿ ἐμοῦ εἰς τὸν βασιλέα δωρηθέν«των ἀγγείων ἠγόρασα παρὰ τοῦ μακαρίτου Παύλου Λάμπρου, ὅστις τὸν εἶχεν ἀγοράσει «ἐν Νεαπόλει παρὰ τοῦ κ. Melle, πράκτορος τῆς οἰκογενείας Murat, τὸν δὲ ἕτερον ἠγό«ρασα ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅτε τὸ ἑπόμενον ἔτος διερχόμενος ἐκ Νεαπόλεως ἐπεσκέφθην τὸν «κ. Melle, φέρων συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Π. Λάμπρου. Μετὰ δὲ τὴν ἀγορὰν μοὶ ἐδόθη «καὶ πιστοποιητικὸν ἐλευθέρας ἐξαγωγῆς».

Ἡ μετὰ τοῦ σεβαστοῦ κυρίου Σκουλούδη συνέντευξίς μου ὑπῆρξε λίαν διδακτικὴ δι᾿ ἐμέ, διότι πλὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ δωρητοῦ καὶ τοῦ πρώτου κατόχου καὶ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως τῶν δύο ἀμφορέων μοὶ παρέσχε καὶ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος, διατί τὰ ἀγγεῖα ταῦτα κατὰ τὴν διατήρησιν διαφέρουσιν ὅλων τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ὑπαρχόντων, καὶ διατί, ἐνῷ ὅλα σχεδὸν τὰ ἐν Ἑλλάδι εὑρεθέντα εἶνε θαμπὰ καὶ θρυμματισμένα, ταῦτα κατ᾿ ἐξαίρεσιν παρουσιάζουσιν ὄψιν νεωστὶ κατεσκευασμένων, ὥστε μὴ ἀρχαιολόγος νὰ ἠδύνατο νὰ τὰ ἐκλάβῃ ὡς κίβδηλα.

Λόγῳ τῆς θέσεώς μου ὡς ἐπιμελητοῦ τῆς βασ. βιβλιοθήκης καὶ τῶν σχέσεών μου πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς διευθυντὰς τοῦ κτήματος Τατοΐου εἶχον ἰδεῖ πλειστάκις καὶ θαυμάσει τοὺς ἀμφορεῖς, ἰδίως δὲ ἐφείλκυεν ἑκάστοτε τὴν προσοχήν μου ὁ ἀμφορεὺς ὁ ἔχων σχῆμα κρατῆρος καὶ παραστάσεις Βακχικάς, τ. ἔ. τὸν Διόνυσον καὶ τρεῖς περὶ ληνὸν καταγινομένους Σατύρους ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως, Μαινάδα δὲ καὶ δύο Σατύρους ἐπὶ τῆς ἑτέρας· ἀπὸ πολλοῦ δὲ χρόνου ἐπόθουν νὰ δυνηθῶ τὸν κρατῆρα τοῦτον νὰ φωτογραφήσω καὶ νὰ περιλάβω εἰς τὴν περὶ οἰνοποιΐας καὶ ἐλαιουργίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφήν μου, ἣν ἤδη μέλλει νὰ ἐκδώσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Γεωργικὴ Ἑταιρεία.

Ἵνα δὲ ἐπιτύχω τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ διακαοῦς μου πόθου, ὑπέβαλον πέρυσιν εἰς τὸν Σεβαστὸν πρῶτον Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας, τὸν ἡρωϊκὸν ναύαρχον Παῦλον Κουντουριώτην, τὴν θερμὴν παράκλησιν, ὅπως εὐαρεστούμενος μοὶ ἐπιτρέψῃ, μετὰ φωτογράφου ν᾿ ἀναβῶ εἰς Τατόϊον καὶ φωτογραφήσωμεν τοὺς ἀμφορεῖς πρὸς τὸν

σκοπὸν εὐπρεποῦς δημοσιεύσεως. Ἡ Α. Ἐξοχότης εἰσήκουσεν εὐμενῶς τὴν παράκλησίν μου, οὕτω δὲ ἓν ἀπόγευμα τοῦ Σεπτεμβρίου 1924 ἐφωτογραφήθησαν οἱ ἀμφορεῖς· παρ' ὅλας ὅμως τὰς προφυλάξεις κατὰ τοῦ φωτὸς τοῦ Ἀττικοῦ ἡλίου δὲν ἐπέτυχον αἱ φωτογραφίαι λόγῳ τῆς ἀποστιλβούσης τῶν ἀγγείων ἐπιφανείας.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τότε καὶ κατὰ δευτέραν ἐν ἔτει 1925 μετὰ φωτογράφου μετάβασιν ἐσχημάτισα τὴν γνώμην, ὅτι ἐν τῇ μοναχικῇ καὶ παρὰ δύο μόνον γηραλέων ὑπηρετῶν καί τινων περιπολούντων χωροφυλάκων φυλαττομένῃ ἐπαύλει τὰ πολύτιμα ἀγγεῖα δὲν ἦσαν ἐπαρκῶς ἐξησφαλισμένα, ἐξέφρασα πρὸς τὴν Α. Ἐξοχότητα τὸν φόβον μου τοῦτον καὶ προσέθηκα τὴν γνώμην, ὅτι ἐπιβάλλεται, τὰ ἀρχαῖα ταῦτα κειμήλια νὰ μεταφερθῶσιν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον, ὅπου θὰ ἦνε καὶ τελείως ἀσφαλῆ καὶ τοῖς πᾶσι προσιτά.

1: Ἐμπροσθία ὄψις μελανομόρφου ἀμφορέως Δεκελείας.

Ἡ Α. Ἐξοχότης ἠσπάσθη τὴν γνώμην μου καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὴν ἁρμοδίαν Ἀρχὴν τὴν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον μεταφορὰν τῶν τριῶν ἀμφορέων. Συνεστάθη δὲ ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου, κ. Παναγιώτου Καστριώτου, τοῦ τμηματάρχου παρὰ τῇ Διευθύνσει Δημοσίων Κτημάτων, κ. Ἀδ. Ἀγγελοπούλου, καὶ ἐμοῦ πρὸς μεταφορὰν αὐτῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1925 μετέβημεν εἰς τὴν ἐν Τατοΐῳ πρῴην βασιλικὴν ἔπαυλιν καὶ παρελάβομεν τοὺς τρεῖς ἀμφορεῖς, οὓς κατεθέσαμεν αὐθημερὸν εἰς τὸ Μουσεῖον, ἔνθα μετὰ τὴν σύνταξιν καὶ ὑπογραφὴν πρωτοκόλλου κατεγράφησαν οὗτοι εἰς τὸ μητρῷον τοῦ Μουσείου ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 15111 - 15113.

Α. Προτάσσω τὸν μελανόμορφον ἀμφορέα καθὸ ἀρχαιότερον τῶν δύο ἄλλων, εἰ καὶ ἀγνοῶ τὸν τόπον καὶ τῆς εὑρέσεως καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ. Ὁ ἀμφορεὺς οὗτος εἶνε ἔργον τοῦ λήγοντος ἕκτου ἢ τοῦ ἀρχομένου πέμπτου π. Χ. αἰῶνος.

Διαστάσεις: Ὕψος τοῦ ἀμφορέως μ. 0,41· ὕψος τῶν μορφῶν μ. 0,20· διάμετρος χείλους μ. 0,165· περιφέρεια μεγίστη κοιλίας μ. 0,83· περιφέρεια λαιμοῦ μ. 0,415· περιφέρεια βάσεως μ. 0,45.

Ἡ ἐμπροσθία ὄψις ***(εἰκ. 1)*** παριστᾷ δύο ἥρωας πωγωνίτας φέροντας κράνη καὶ ἀσπίδας, μονομαχοῦντας δὲ διὰ δοράτων. Ἡ ἀσπὶς τοῦ ἑνὸς ἔχει τρίποδα ὡς διάσημον. Ἡ στάσις τοῦ σώματος τοῦ ἑτέρου εἶνε κακῶς ἐσχεδιασμένη, πιθανῶς χάριν συμμετρίας τῆς ὅλης παραστάσεως. Ὁ ἀετὸς ὁ κρατῶν ὄφιν εἰς τὸ ῥάμφος καὶ πρὸς τὸν δεξιὸν πολεμιστὴν ἱπτάμενος δὲν ἐτέθη ἁπλῶς πρὸς πλήρωσιν τοῦ χώρου, ἀλλ᾽ ὡς οἰωνὸς προαγγέλλων τὴν νίκην. Ὄπισθεν ἑκατέρου τῶν ἀγωνιστῶν ἵσταται ἀνὰ εἷς γέρων σκηπτροφόρος ὡς μάρτυς καὶ ἀγωνοδίκης. Εἰς εἰκασίας περὶ ἀφορμῆς τῆς μονομαχίας καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν μονομαχούντων δὲν προβαίνω, ἀφοῦ ὁ ἀγγειογράφος, ἀποφυγὼν πάντα χαρακτηρισμόν, ἠθέλησε νὰ καλύψῃ αὐτοὺς διὰ τῆς ἀνωνυμίας.

2: Ὀπισθία ὄψις μελανομόρφου ἀμφορέως Δεκελείας.

Ἡ ὀπισθία ὄψις ***(εἰκ. 2)*** παριστᾷ τρεῖς κορυνηφόρους, ἐπὶ τῶν ἀριστερῶν ὤμων καὶ χειρῶν ἔχοντας τὰς χλαμύδας δίκην ἀσπίδων, βαδίζοντας δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀκολουθουμένους παρὰ γέροντος. Ὁ μέσος τῶν τριῶν κορυνηφόρων εἶνε νεανίας ἀγένειος, ἅπαντες δὲ οἱ λοιποὶ ἄνδρες πωγωνῖται.

Β. Ἕπεται ἤδη ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐρυθρομόρφου κρατῆρος, ἐφ᾽ οὗ ὑπάρχει εἰκὼν ληνοῦ καὶ πατήσεως σταφυλῶν, σπανία ἄλλως παράστασις τῆς ἀρχεγόνου οἰνοποιΐας, περὶ ἧς πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἄγνωστα ἔχω νὰ ἐκθέσω.

Διαστάσεις: Ὕψος τοῦ κρατῆρος μ. 0,44· ὕψος τῶν μορφῶν μ. 0,20-0,21· διάμετρος χείλους μ. 0,383. Μεγίστη περιφέρεια κοιλίας μ. 1,14· μεγίστη περιφέρεια λαιμοῦ μ. 0,833· μεγίστη περιφέρεια βάσεως μ. 0,58.

Ἡ προσθία ὄψις (***εἰκ. 3***) παριστάνει τὸν Διόνυσον ἔχοντα πλοκάμους μακροὺς καὶ πώγωνα μακρόν, ἐστεφανωμένον δὲ διὰ κλάδου κισσοῦ· τὴν μὲν δεξιὰν κρύπτει ὑπὸ τὸ μακρὸν καὶ κροσσωτὸν ἱμάτιον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ κρατεῖ θύρσον [1], κάνθαρον καὶ μέγαν κλάδον δισχιδῆ ἀμπέλου σταφυλοφόρου. Τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ εἶνε ἐστραμμένον πρὸς τὰ δεξιά. Ἐκεῖ σκάφη ἀβαθὴς ἐκ τεμαχίου κορμοῦ ἐκκοιλανθέντος καὶ τεθειμένη ἐφ' ὑποβάθρου χρησιμεύει ὡς πρόχειρος ληνός. Ἐπὶ μὲν τῆς σκάφης εἶνε τοποθετημένος κόφινος ὑψηλός,

3: Ὁ μετὰ διδύμων λαβῶν ἐρυθρόμορφος κρατὴρ τῆς Δεκελείας· ἐμπροσθία ὄψις.

ἐντὸς τοῦ ὁποίου Σάτυρος κισσοστεφὴς πατεῖ σταφυλάς, ὑπὸ δὲ τὴν ἐκροὴν πίθος κεχωσμένος εἰς τὴν γῆν καὶ χρησιμεύων ὡς ὑπολήνιον, εἰς ὃ διὰ τῆς ἐκροῆς καταλήγει τὸ μεταξὺ τῶν πλεγμάτων τοῦ κοφίνου καταρρέον γλεῦκος.

1 Ὁ εἰς χεῖρας τοῦ Βάκχου *χλοερὸς κωνοφόρος κλάδος πίτυος* (ὁ θύρσος) πιστοποιεῖ ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἤδη χρόνους οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ γλεῦκος προσέθετον κώνους πίτυος χλωρούς, ὁλομερεῖς ἢ κεκοπανισμένους. Ἐπενόησαν δὲ τὴν μέθοδον ταύτην, ὅπως μὴ ὀξειδωθῇ ὁ οἶνος. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ νεώτεροι Ἕλληνες προσθέτουν ῥητίνην εἰς τὸ γλεῦκος. Λόγῳ τῆς ὑψηλῆς κατὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ γλεύκους θερμοκρασίας ἐκλύεται ἐκ τῶν κεκοπανισμένων κώνων ἢ ἐκ τῆς ῥητίνης τερεβινθέλαιον, ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ οἴνου σχηματίζει λεπτὴν σκέπην (τσίπαν), ἥτις, ἀποκλείουσα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἐμποδίζει τὴν ὀξείδωσιν τοῦ οἴνου καὶ συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ. Κατὰ τὰ 1890 - 95 εἶχον παρὰ τὸ χωρίον Ἡράκλειον ἰδικήν μου ἄμπελον καὶ ἔκαμον κατὰ τρεῖς τρυγητοὺς διὰ προσθήκης κεκοπανισμένων χλωρῶν κώνων πεύκου εἰς τὸ γλεῦκος οἶνον λίαν εὔγευστον καὶ εὐώδη, ἐνῷ εἰς τὸ κοινὸν ῥετσινάτο, τὸ διὰ προσθήκης ῥητίνης εἰς τὸ γλεῦκος παραγόμενον, ὑπερτερεῖ ἡ γεῦσις τοῦ πικροῦ.

Παρὰ τὸ ὑπολήνιον ἵσταται ἀμφορεὺς ὑψηλός, ἔχων βάσιν μικράν, λαιμὸν βραχὺν καὶ στόμιον στενὸν ἐν σχέσει πρὸς τὴν διάμετρον τῆς κοιλίας. Συμπεραίνω ὅτι ἐκτελεῖ σκοπὸν ὑδρίας, ὅπως διὰ τοῦ ὕδατος αὐτῆς ραίνωνται ἐνίοτε αἱ ἀτελῶς ἀκόμη πεπατημέναι σταφυλαί, ὥστε εὐχερέστερον νὰ ρέῃ τὸ γλεῦκος.

Ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τοῦ Διονύσου δύο Σάτυροι κισσοστεφεῖς, φέροντες ἐπὶ τῶν ἀριστερῶν ὤμων ξυλίνας καρδόπους ἐπιμήκεις καὶ πλήρεις σταφυλῶν, σπεύδουν νὰ προσκομίσουν καὶ κενώσουν ταύτας εἰς τὸν κόφινον τοῦ πατοῦντος Σατύρου, ὅστις ἀνασηκώνει τὰς χεῖρας, ὅπως κάμῃ τόπον εἰς τὸν πρῶτον ἤδη μέχρις αὐτοῦ φθάσαντα καὶ ὑποβοηθήσῃ αὐτόν.

Ἡ εἰκὼν τῆς ὀπισθίας ὄψεως *(4)* τοῦ ἀμφορέως, ἐκ τριῶν προσώπων ἀποτελουμένη, δὲν εἶνε ἐνδιαφέρουσα ὅσον ἡ προηγουμένη. Μαινάς, ἐνδεδυμένη ἱμάτιον ποδῆρες καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατοῦσα θύρσον, βαδίζουσα δὲ πρὸς τὰ δεξιά, εὑρέθη ἐν μέσῳ δύο Σατύρων, ἐξ ὧν ὁ ἀριστερᾷ ἱστάμενος, ζωηρὸς καὶ ἐπιθετικός, ἁπλώνει πρὸς αὐτὴν τὰς χεῖρας. Αὐτὴ δὲ τὸν προσβλέπει αὐστηρῶς καὶ ἐπιτιμητικῶς, ἐνῷ ὁ δεξιᾷ αὐτῆς Σάτυρος διὰ μορφασμοῦ καὶ χειρονομίας ἐκφράζει ἔκπληξιν καὶ ἀπαρέσκειαν πρὸς τὸν ὀχληρόν του σύντροφον.

4: Ἐρυθρομόρφου κρατῆρος Δεκελείας ὀπισθία ὄψις.

Ὁ ἐκ Δεκελείας κρατὴρ ἔχει, ὡς φαίνεται, καὶ ἀδελφόν, κατ' ὀλίγα ἔτη ἀρχαιότερον, στεγαζόμενον δὲ εἰς τὸ Museo Etrusco τοῦ Βατικανοῦ. Ὅτε ἡμέραν τινὰ ἀνεκοίνωσα εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ernst Buschor, διευθυντὴν τῆς ἐνταῦθα γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, τὴν πληροφορίαν περὶ ἰταλικῆς προελεύσεως τοῦ τε κρατῆρος καὶ τοῦ μεγάλου ἀμφορέως, μοὶ εἶπεν, ὅτι κρατῆρος ὁμοίαν περίπου ἔχοντος παράστασιν μικρὰ εἰκὼν ὑπάρχει εἰς τὸ σύγγραμμα Museo Etrusco, ἣν καὶ κατόπιν μοι ἐπέδειξεν. Πολὺ δὲ ἐπιθυμῶν ν' ἀποκτήσω μεγάλην τοῦ κρατῆρος τούτου φωτογραφίαν, ἀπετάθην, κατὰ συμβουλὴν τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἰταλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, κ. Della Seta, πρὸς τὸν Γενικὸν Διευ-

θυντὴν τῶν Μουσείων καὶ Συλλογῶν τοῦ Βατικανοῦ, κύριον B. Nogara, ὅστις εἶχε τὴν μεγάλην καλωσύνην, ἐντὸς ἐπιστολῆς περιεχούσης διαφόρους περὶ τοῦ κρατῆρος πληροφορίας νά μοι στείλῃ καὶ ὡραίαν αὐτοῦ φωτογραφίαν.

Ὁ κατωτέρω ἀπεικονιζόμενος ***(εἰκ. 5)*** κρατὴρ ἀνῆκε ποτὲ εἰς τὸν στρατηγὸν Galassi, τὸν μετὰ τοῦ ἀρχιερέως Golini ἀνακαλύψαντα τὸν περίφημον τάφον τῆς ἀρχαίας Τυρρηνικῆς πόλεως Caere, ἣν οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον ***Ἄγυλλαν***. Ὁ πλοῦτος τῆς πόλεως ὠφείλετο εἰς τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἀμπελουργίαν τῆς Ἐτρουρίας, ἰδίως δὲ ἐφημίζετο παρὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἐμπόριον αὐτῆς. Περὶ τοῦ πλούτου τῆς πόλεως μαρτυρεῖ καὶ ***ὁ ἐν Δελφοῖς θησαυρὸς τῆς Ἀγύλλης,*** κτίριον κομψὸν τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος.

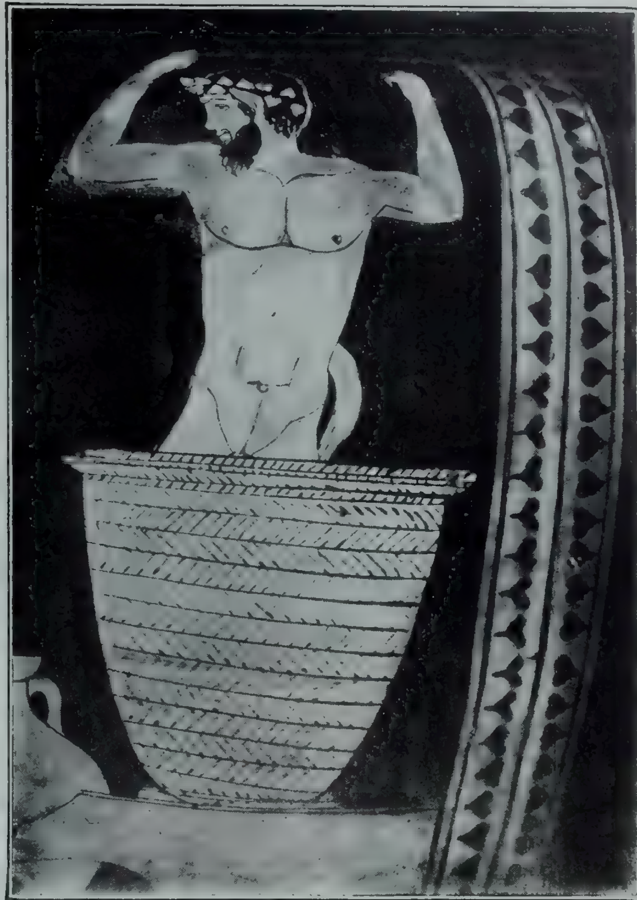

5: Ἡ ἐμπροσθία ὄψις τοῦ ἐν τῷ Βατικανῷ κρατῆρος τῆς Ἀγύλλης.

Ὁ κρατὴρ οὗτος εὑρέθη τῷ 1837, τεθραυσμένος, χωρὶς ὅμως νὰ λείπῃ τεμάχιόν τι. Τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, τὸ παριστάνον τὸν Διόνυσον μετὰ τῶν Σατύρων, εἶνε ἐντελῶς σῶον.

Ὁ κρατὴρ τῆς Ἀγύλλης ἔχει τὸ αὐτὸ ὕψος, τὰς αὐτὰς διδύμους κιονοειδεῖς λαβὰς καὶ τὰς αὐτὰς διακοσμήσεις τοῦ χείλους καὶ τοῦ λαιμοῦ, οἵας ὁ ἐκ Δεκελείας κρατὴρ ***(εἰκ. 7. 8)***. Τὰ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς κρατῆρας κοινὰ ταῦτα χαρακτηριστικά, καθὸ ἀπαντῶντα καὶ εἰς ἄλλους κρατῆρας, δὲν θὰ ἤρκουν ὅμως νὰ δικαιώσουν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀμφότεροι εἶνε ἔργα σχεδὸν σύγχρονα τοῦ αὐτοῦ ἀγγειογράφου, ἂν δὲν προσετίθετο ἡ πλήρης ὁμοιότης τῆς παραστάσεως τοῦ προχείρου ληνοῦ: σκάφη ἀβαθὴς κατασκευασθεῖσα ἐκ τεμαχίου κορμοῦ, ἔχουσα ὑπόβαθρον καὶ ἐκροήν, ὑπὸ δὲ τὴν ἐκροὴν πίθος κεχωσμένος εἰς τὴν γῆν καὶ χρησιμεύων ὡς ὑπολήνιον. Ἡ δὲ διαφορὰ εἶνε ὅτι ἐπὶ τοῦ κρατῆρος τῆς Ἀγύλλης ὁ εἷς τῶν Σατύρων πατεῖ τὰς σταφυλὰς κεκλεισμένας ἐντὸς σάκκου ἢ ἀσκοῦ καὶ ὁ ἕτερος ἀποκομίζει τὸ γλεῦκος, ἐνῷ ἐπὶ τοῦ ἐκ Δεκελείας κρατῆρος ὁ μὲν εἷς Σάτυρος πατεῖ τὰς σταφυλὰς ἐντὸς κοφίνου ***(εἰκ. 6)***, δύο δὲ ἄλλοι προσκομίζουν τοιαύτας πρὸς πάτησιν.

Φαίνεται, ὡς εἶπον, ὅτι ἀμφότεροι οἱ κρατῆρες εἶνε ἔργα τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου ἀναγόμενα εἰς τὰ 450-440 π. Χ., ὅτι ὅμως ὁ τῆς Ἀγύλλης εἶνε κατά τι ἀρχαιότερος τοῦ ἐκ Δεκελείας παρ᾿ ἐμοῦ εἰς τὸ Κεντρικὸν Μουσεῖον μετακομισθέντος, ὅστις κατά τε τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν πιστοποιεῖ πρόοδον τοῦ τεχνίτου. Τὴν δὲ πρόοδον ταύτην ὀφείλει οὗτος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης τοῦ Ἀμάσιδος, ἵνα μὴ εἴπω εἰς τὴν ἀπομίμησιν ἑνὸς τῶν καλλιτέρων ἔργων τοῦ περιφήμου τούτου καλλιτέχνου κεραμέως, τοῦ ἀκμάσαντος περὶ τὰ 540 π. Χ. Ἐννοῶ τὸν μελανόμορφον ἀμφορέα, ὅστις ἀρχικῶς ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ συλλογὴν Feoli καὶ ἀπεκτήθη βραδύτερον παρὰ τοῦ ἐν Würzburg τῆς Βαυαρίας Μουσείου. Ὁ καθηγητὴς G. Karo ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Journal of Hellenic Studies, Vol. XIX (1899), σελ. 135-164 μελέτην ἐπιγραφομένην Notes on Amasis and black figured pottery μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν δύο ὄψεων τοῦ ἀμφορέως (Pl. V.). Ἡ ἐμπροσθία αὐτοῦ ὄψις ἀνεδημοσιεύθη ἐν σελ. 75 τοῦ Handbook of Greek vase painting τῆς Mary Herford, Manchester 1919, ἐξ οὗ ἐλήφθη ἡ κάτωθι **εἰκὼν 9**.

6: Κρατῆρος Δεκελείας πάτησις σταφυλῶν ἐντὸς κοφίνου.

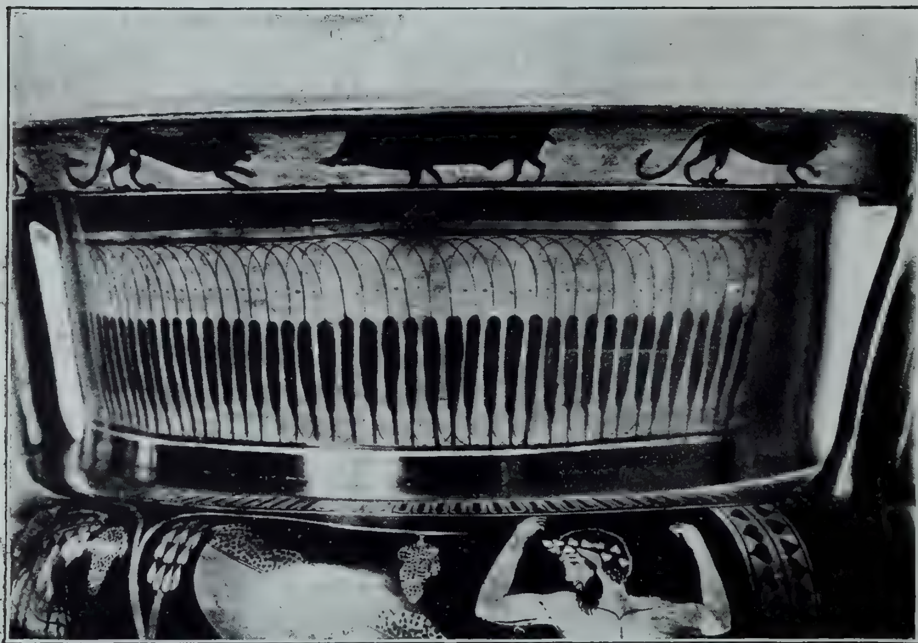
Κάτωθεν κληματαριᾶς σταφυλοφόρου βλέπομεν σκάφην ξυλίνην ἀβαθῆ, ἱσταμένην ἐφ᾿ ὑποβάθρου καὶ ἔχουσαν ἐκροὴν ἐπικλινῆ, ἐπὶ δὲ τῆς σκάφης κόφινον πλήρη σταφυλῶν καὶ ἐντὸς τούτου Σιληνὸν πατοῦντα τὰς σταφυλὰς καὶ κύπτοντα ὅπως βοηθήσῃ σύντροφον, ὅστις ἐξ ἐπιμήκους καρδόπου, ξυλίνης καὶ ταύτης, κενώνει σταφυλὰς εἰς τὸν κόφινον. Ὄπισθεν τοῦ πατοῦντος Σιληνοῦ ἕτερος, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς μακρὰν ῥάβδον ἄνω κυρτήν, σύρει πρὸς τὰ κάτω τὴν ἄμπελον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς ἀποκόπτει μίαν σταφυλήν. Ὑπὸ τὴν σκάφην εὑρίσκεται οἰνοχόη, ὑπὸ δὲ τὴν ἐκροὴν πίθος κεχωσμένος εἰς τὴν γῆν, εἰς ὃν καταρρέει τὸ γλεῦκος τὸ ἐξερχόμενον ἀπὸ τῶν διακένων τοῦ πλεκτοῦ κοφίνου. Δεξιᾷ τοῦ πατοῦντος Σιλη-

7: Διακόσμησις λαβῶν καὶ χείλους κρατῆρος Δεκελείας.

νοῦ ἕτερος χοροπηδῶν παίζει τὸν δίδυμον αὐλόν, ὄπισθεν δ' αὐτοῦ ἄλλος ἐξ οἰνοχόης χύνει γλεῦκος εἰς πίθον.

Πέντε λοιπὸν Σιληνοὶ κερκοφόροι καταπώγωνες καὶ εἰς τὸ σῶμα τριχωτοὶ ἀποτελοῦσι τὴν περὶ τὸν ληνὸν καταγινομένην ὁμάδα, τὴν παριστανομένην ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ ἀμφορέως τοῦ Ἀμάσιδος· ἡ δὲ ἑτέρα ὄψις παριστάνει τὸν Διόνυσον ἐν μέσῳ ἄλλων τεσσάρων Σιληνῶν. Ὁ Διόνυσος, ἐνδεδυμένος ποδήρη χιτῶνα καὶ κισσοστεφής, κρατεῖ ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ μερικοὺς κλώνους ἀμπέλου, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ κάνθαρον, εἰς ὃν Σιληνὸς ἐξ ἀσκοῦ ἐγχέει οἶνον. Ὄπισθεν τοῦ Σιληνοῦ ἕτερος χοροπηδῶν παίζει τὸν δίδυμον ἐκ ζευγίτου καλάμου αὐλόν. Ὄπισθεν δὲ τοῦ Διονύσου, εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς παραστάσεως, δύο Σιληνοί, περιεπτυγμένοι διὰ τῶν ἀριστερῶν χειρῶν, κρατοῦν ἀνὰ ἓν κέρας διὰ τῶν δεξιῶν, καὶ ὁ μὲν εἷς ἤδη πίνει, ὁ δὲ ἕτερος προσμένει νὰ γεμίσῃ τὸ κέρας.

8: Διακόσμησις λαιμοῦ κρατῆρος Δεκελείας.

9: Ἐμπροσθία ὄψις μελανομόρφου ἀμφορέως τοῦ Ἀμάσιδος.

Αἱ παραστάσεις ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων τοῦ κρατῆρος εἶναι ζωηρόταται καὶ θυμηδέσταται, μαρτυροῦσι δὲ μεγάλην τοῦ Ἀμάσιδος δεξιότητα καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὸν ἐπιτυχῆ χαρακτηρισμὸν τῶν Σιληνῶν ὡς προτύπων εὐθύμου καὶ ἀκάκου κτηνωδίας.

Ὡς πρὸς τὴν αὐλητικὴν συνοδείαν παρατηρῶ, ὅτι πανάρχαιον εἶνε τὸ ἔθιμον, τὸ πάτημα τῶν σταφυλῶν νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ᾀσμάτων ἢ τῶν ἤχων μουσικοῦ ὀργάνου. Εἰς

ὅλους τοὺς λαούς, τούς τε ἡμιαγρίους καὶ τοὺς πεπολιτισμένους, ἀρχαίους καὶ σημερινούς, παρατηρεῖται, ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι εἴτε καταμόνας εἴτε ὁμαδικῶς, ἔχουν τὸ ἔνστικτον, τὰς κινήσεις τοῦ σώματός των, τὰς ἐντάσεις τῶν μυώνων των νὰ θέλουν νὰ ρυθμίζουν πρὸς κάποιον ρυθμὸν κρότου ἢ ἤχου, παρ' οὗ ἀφαιρούμενοι αἰσθάνονται ὀλιγώτερον τοὺς κόπους καὶ ἐργάζονται εὐκολώτερον. Ἐντεῦθεν προῆλθον σὺν τῷ χρόνῳ τὰ μικρὰ ᾄσματα τῶν ποικίλων ἐργατικῶν τάξεων. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐτραγῴδουν ἐπιμυλίους ᾠδάς, ὅταν ἐγύριζον τὸν χειρόμυλον, πτιστικὰ μέλη, ὅταν ἐν ἰγδίῳ ἐκοπάνιζον κριθὴν ἢ πίσον ἢ ἐρεβίνθια, ἐπιλήνια δὲ μέλη κατὰ τὸ πάτημα τῶν σταφυλῶν. Εἰς τὰ πλοῖα ὁ τριηραύλης ἐρρύθμιζε δι' αὐλοῦ τὴν κωπηλασίαν, ὅπως ὁ κελευστὴς διὰ τῆς φωνῆς του ἢ διὰ κτύπων ἔδιδε «τὸ ἐνδόσιμον τοῖς ἐρέταις». Εἰς μικρὸν δὲ θηβαϊκὸν ἐκ πηλοῦ ἀρχαῖον σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου, παριστάνονται τέσσαρες γυναῖκες ζυμώνουσαι ὑπὸ τοὺς ἤχους αὐλοῦ, ὃν παίζει παριστάμενον πέμπτον πρόσωπον. Εἰκόνα τοῦ συμπλέγματος τούτου περιέχει ἐν προμετωπίδι τὸ λαμπρὸν σύγγραμμα τοῦ K. Bücher, Arbeit und Rhythmus. 4. Auflage. Leipzig und Berlin 1909, κατὰ ταύτην δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα **εἰκ. 10**.

10: Γυναῖκες ζυμώνουσαι ὑπὸ τοὺς ἤχους αὐλοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Κατὰ τὰ 1874 καὶ 1875 περιοδεύων τὴν Κυνουρίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ καὶ διερχόμενος πολλῶν πατητηρίων παρετήρησα συχνά, τὸ πάτημα τῶν σταφυλῶν νὰ συνοδεύηται μὲ τοὺς ἤχους βιολίου ἢ φλογέρας ἢ πίπιζας. Εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν ἠρώτησα τὸν Δήμαρχον περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου καί μοι εἶπεν, ὅτι οἱ πατηταὶ ἀπαιτοῦν, ὁ ἰδιοκτήτης τῆς ἀμπέλου νὰ μισθώνῃ μουσικὸν νὰ παίζῃ κανὲν ὄργανον, ἐπειδὴ τότε ἐργάζονται μὲ περισσοτέραν ὄρεξιν καὶ κουρά-

11: Ὁ μονόλιθος ληνὸς τῆς Βάρκιζος.

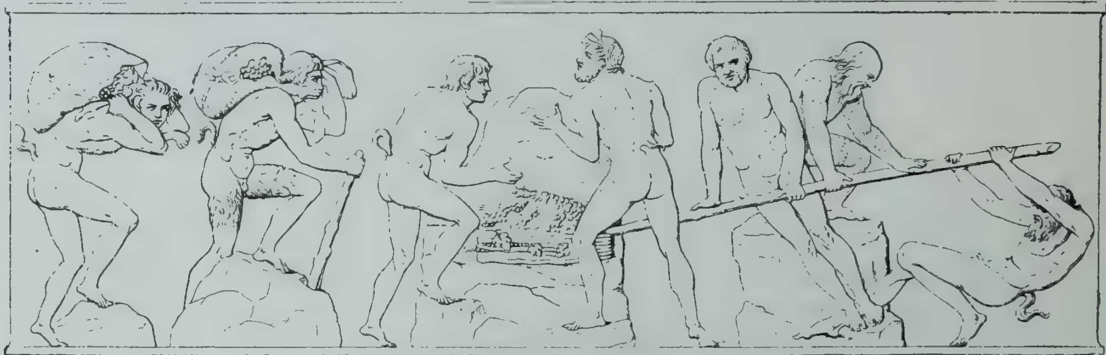
ζονται ὀλιγώτερον. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς τὰς πορείας τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς.

Προσθέτω ἀκόμη, ὅτι εἰς πολλὰς ἀρχαίας παραστάσεις ὁ αὐλητὴς φορεῖ **τὰ κρούπεζα**, ξύλινα σανδάλια, δι' ὧν κρούων τὸ ἔδαφος ἔδιδε τὸν ρυθμὸν εἰς τοὺς πατητάς.

Τὰ τρία ἀρχαῖα ἀγγεῖα, ὁ μελανόμορφος ἀμφορεὺς τοῦ Ἀμάσιδος (περὶ τὰ 530 π. Χ.) καὶ οἱ δύο ἐρυθρόμορφοι ἐξ Ἰταλίας κρατῆρες, καίτοι κατὰ 80 περίπου ἔτη νεώτεροι (περὶ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος), ἀπεικονίζουσι πιστῶς τὸν ἀρχέγονον ληνὸν καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ πάτησιν τῶν σταφυλῶν. Τεμάχια χονδρῶν κορμῶν ἐκκοιλανθέντα ἢ καὶ βράχοι εἰς τὴν κορυφὴν ἰσοπεδωμένοι καὶ καταλλήλως ἐκκοιλανθέντες ἦσαν οἱ ἀρχαιότατοι ληνοί.

Τοιοῦτον ἐκ βράχου ληνόν, τὸν κατ' ἐμὲ ἁπάντων ἀρχαιότατον καὶ πιθανῶς εἰς τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἤτοι εἰς τὸ τέλος τῆς τρίτης π. Χ. χιλιετηρίδος ἀναγόμενον, ἀνεκάλυψα τῷ 1908 εἰς τὸ ὀροπέδιον Βάρκιζα τῶν Μεθάνων καὶ ἐδημοσίευσα μετ' εἰκόνος εἰς τὰς Athenische Mitteilungen τοῦ 1909. Ὅρα **εἰκ. 11** τῆς προηγουμένης σελίδος.

Ὁ βράχος οὗτος ἔχει μῆκος μ. 2,17, πλάτος μ. 1,20 καὶ ὕψος μ. 1,22. Εἰς αὐτὸν δὲ δι' ἀρχεγόνων ἐργαλείων οἱ πρῶτοι κάτοικοι τοῦ ἡφαιστειώδους ἐκείνου μέρους, ἀφοῦ

12: Σάτυροι ἐκθλίβοντες σταφυλὰς ἐπὶ βράχου δι' ἐπιθέσεως ἑτέρου (ἀνάγλυφον Νεαπόλεως).

κάπως ἰσοπέδωσαν τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἐλάξευσαν αὔλακα μήκους μ. 1,95. Αἱ παρειαὶ τῆς αὔλακος εἶνε ἐπικλινεῖς, δηλ. εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἡ αὖλαξ εἶνε εὐρυτέρα, εἰς δὲ τὸν πάτον στενωτέρα. Εἰς τὴν ἀρχήν της ἡ αὖλαξ εἶνε πλατεῖα, στρογγύλη καὶ βαθεῖα (μ. 0,30), εἰς τὸ μέσον ἀβαθεστέρα (μ. 0,20) μετὰ κλίσεως πρὸς τὴν ἐκροήν, ὅπου ἔχει βάθος μ. 0,26. Ἀξία θαυμασμοῦ εἶνε ἡ σκέψις τῶν πρωτογενῶν ἐκείνων ἀνθρώπων! Τὰ κατάλοιπα τῶν ἐντὸς κοφίνου ἐκπιεζομένων καρπῶν νὰ παραμένουν εἰς τὸ ὑποκάτω εὐρὺ καὶ βαθὺ μέρος τῆς αὔλακος καὶ μόνον οἱ κάπως καθαροὶ χυμοὶ νὰ διέρχωνται ἄνωθεν τῆς ἀβαθοῦς καμπύλης τῆς αὔλακος καὶ καταρρέοντες νὰ φθάνουν πρὸς τὴν ἐκροήν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βράχου καὶ πέριξ τῆς βαθείας κοιλότητος εἶνε κύκλος ἰσοπεδωμένος καὶ ἐκ τῆς χρήσεως ἀποτετριμμένος, ἔχων διάμετρον 66 ἑκατοστῶν καὶ ἐκβάνθυνσιν 2 περίπου ἑκατοστῶν, ἐφ' οὗ ἔθετον στερεὸν κόφινον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἱστάμενος ὁ τραπητὴς ἐπάτει τὰς σταφυλάς. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπ' ἀριστερὰ τῆς ἐκροῆς ὁ μονόλιθος εἶνε ἐλαφρῶς ἰσοπεδωμένος καὶ ἀποτετριμμένος· ἐκεῖ δὲ θὰ ἐτοποθετοῦντο οἱ κόφινοι, ἐν οἷς προσεκομίζοντο αἱ σταφυλαί, ἃς κατόπιν ἐκένουν εἰς τὸν κόφινον τοῦ τραπητοῦ.

Ὅμοιον βράχον χρησιμοποιούμενον ὡς ληνὸν παριστάνει θαυμάσιον Ἑλληνικῆς

τέχνης ἀνάγλυφον τοῦ Real Museo Borbonico (Vol. II, tav. XI, p. 153), Napoli 1825, οὗτινος τὸ κάλλος καὶ τὴν τέχνην ἀμυδρῶς μόνον ἀποδίδει ἡ ***εἰκὼν 12***.

Δύο Σάτυροι προσκομίζουν ἐξ ἀριστερῶν ἀσκοὺς πλήρεις σταφυλῶν, κύπτοντες ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ φορτίου. Εἰς ἐπίμετρον ὁ καλλιτέχνης ἔθηκε καὶ βράχους εἰς τὸν δρόμον των, ὅπως μεγαλειτέραν δυνηθῇ νὰ παραστήσῃ τὴν ἔντασιν τῶν μυώνων. Ἐπὶ βράχου ἐρριζωμένου (ῥιζιμιοῦ) εἶνε τεθειμένος κόφινος χαμηλός, ἐκ χλωρῶν κλάδων κλήματος πεπλεγμένος καὶ πλήρης σταφυλῶν. Εἷς δὲ τριχωτὸς Σιληνὸς μετὰ δύο Σατύρων ὑποβοηθοῦν, διὰ μακροῦ ξύλου μοχλεύοντες, δύο ἄλλους Σατύρους πρὸς ἀνύψωσιν καὶ κατάλληλον ἐπιπέδου βράχου τοποθέτησιν ἐπὶ τοῦ κοφίνου, οὕτως ὥστε συμπιεζομένων κοφίνου καὶ σταφυλῶν νὰ ἐκρεύσῃ τὸ γλεῦκος Τόσον δ' ἀρχέγονον ὁ Ἕλλην καλλιτέχνης παρέστησε τὴν σκηνήν, ὥστε παρέλειψε πᾶσαν ἔνδειξιν ἐκροῆς ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ πᾶσαν ἔνδειξιν ὑπολῃνίου κάτωθεν αὐτοῦ. Καὶ ἐν τούτοις ὑπῆρχεν ἐποχὴ ἔτι ἀρχαιοτέρα, καθ' ἣν ἡ χρῆσις ληνοῦ θὰ ἦτο ἄγνωστος. Διὰ τῶν χειρῶν θὰ ἔστειβον τὰς σταφυλὰς ἐντὸς χοίνικος ἢ μάκτρας κατεσκευασμένης ἐκ κορμοῦ βελανιδιᾶς ἢ πλατάνου.

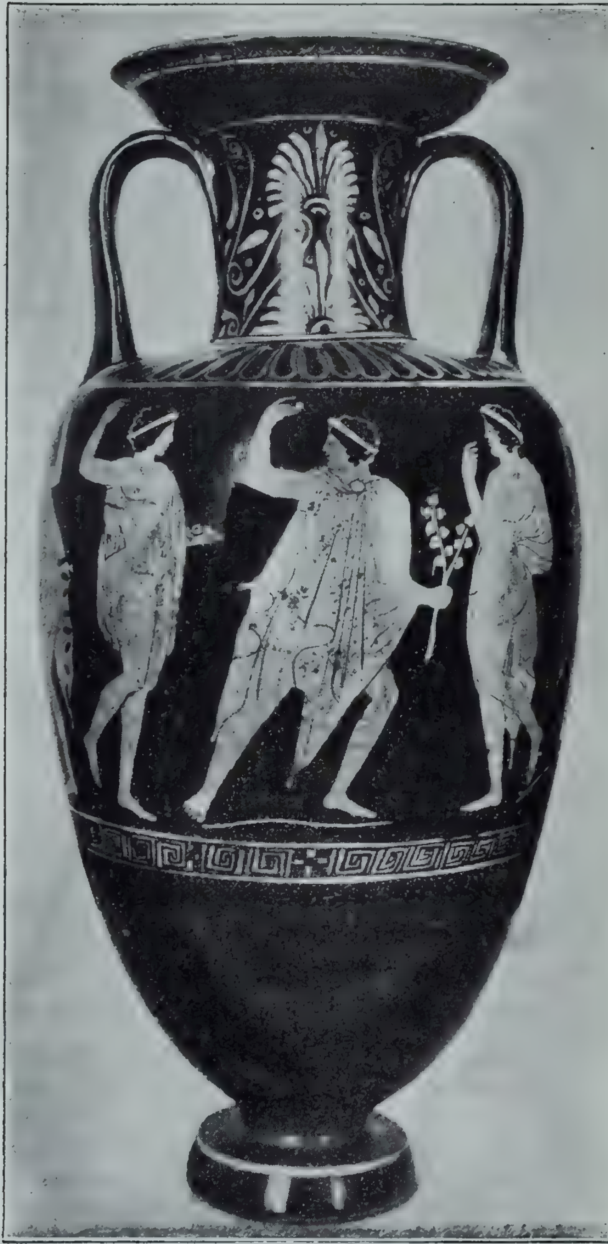
13: Ἐμπροσθία ὄψις ἐρυθρομόρφου ἀμφορέως Δεκελείας.

Γ. Ἕπεται ἤδη ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐρυθρομόρφου ἀμφορέως, οὗτινος ὅλην τὴν περιφέρειαν περιβάλλει συνεχὴς ἐκ δέκα προσώπων παράστασις. ***(Ὅρα τὸν φωτοτυπικὸν πίνακα)***.

Διαστάσεις: Ὕψος τοῦ ἀμφορέως μ. 0,59· ὕψος τῶν μορφῶν μ. 0,20· διάμετρος χείλους 0,205· περιφέρεια μεγίστη κοιλίας μ. 0,895· περιφέρεια λαιμοῦ μ. 0,34· περιφέρεια βάσεως μ. 0,40.

Μία ὡραία κόρη μόνη ἐν μέσῳ ἐννέα νεανιῶν! Τὸ κέντρον τῆς μιᾶς ὄψεως ἀποτελεῖ ἡ κόρη, τῆς ἑτέρας νεανίας κρατῶν κλάδον. Πρὸς τὴν κόρην εἶνε ἐστραμμέναι αἱ κεφαλαὶ ὅλων πλὴν δύω συνομιλούντων μετὰ τοῦ νεανίου ἐκείνου. Μόνον ἡ κόρη καὶ δύο νέοι κρατοῦσι ***προβόλια***, ὧν κατὰ τὸ ὀνομαστικὸν τοῦ Πολυδεύκους (V. 20) γίνεται χρῆσις ἐπὶ τοὺς σῦς καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀγχέμαχα θηρία.

Θήραν ἐν τούτοις δὲν παριστάνει ὁ ἀμφορεύς, διότι οὔτε οἱ νέοι ὅλοι εἶνε ὡπλισμένοι, οὔτε θηρίον κανὲν φαίνεται τρέχον ἢ πληγωμένον. Ἡ κόρη μάλιστα καὶ δύο νέοι κάθηνται. Μήπως ὅμως συζητοῦν οἱ δέκα περὶ θήρας, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσουν; Ἀλλὰ ποῖος προσεκάλεσεν αὐτούς; Θὰ λάβῃ μέρος καὶ ἡ κόρη; καὶ διὰ τοῦτο ἴσως μακρόθεν ἦλθεν ἤδη ὡπλισμένη διὰ προβολίου; Ἐπὶ πλέον, πῶς ἐξηγοῦνται αἱ πολυτελεῖς καὶ οὕτως εἰπεῖν θεατρικαὶ ἀμφιέσεις καὶ στάσεις τῆς νέας καὶ τῶν νέων; Ἂν πρόκειται νὰ γείνῃ μόνον συζήτησις περὶ χρόνου καὶ τόπου τῆς θήρας, τί θέλει ὁ ἱκετήριον κλάδον κρατῶν καὶ ἐν σπουδῇ προσερχόμενος νέος; Μήπως τὸν ἀγγειογράφον καλλιτέχνην ἐνέπνευσε δρᾶμα ἀρχαίου ποιητοῦ;

14: Ὀπισθία ὄψις ἐρυθρομόρφου ἀμφορέως Δεκελείας.

Εἰς ὅλα τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἀπάντησιν δύναται νά μας δώσῃ μόνον ὁ μῦθος τοῦ Μελεάγρου, πλήρη δὲ καὶ ἱκανοποιητικὴν θά μας ἔδιδε ***τὸ δρᾶμα «Μελέαγρος» τοῦ Εὐριπίδου***, ἐὰν ἐσῴζετο καὶ δὲν περιήρχοντο εἰς ἡμᾶς εἰκοσιπέντε μόλις πενιχρὰ ἀποσπάσματα [1]. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν διστάζω νὰ ἐκφράσω τὴν εἰκασίαν, ὅτι ὁ ἀγγειογράφος ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως ἀναπαρέστησε μίαν τῶν πρώτων σκηνῶν τοῦ Εὐριπιδείου δράματος.

Ὁ μῦθος τοῦ Μελεάγρου εἶνε τοῖς πᾶσι γνωστός.

Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Οἰνεύς, ὁ τῆς ἐν Αἰτωλίᾳ Καλυδῶνος βασιλεύς, ἠμέλησέ ποτε νὰ προσφέρῃ θυσίαν καὶ εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἡ δὲ θεά, ἐξοργισθεῖσα κατ' αὐτοῦ, ἔστειλεν εἰς τὴν χώραν του ἀγριόχοιρον παμμέγιστον καὶ τρομερόν, ὅστις κατέστρεφεν ἀγροὺς καὶ λειμῶνας, δένδρα καὶ ζῷα. Ὅτε μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν Αἰτωλίαν ἐπάνοδον ὁ

1 Τὸ σπουδαιότατον τῶν ἀποσπασμάτων τούτων εἶνε *9 στίχοι*, οὓς ὁ Μακρόβιος, συγγραφεὺς Λατῖνος τοῦ 5ου μ. Χ. αἰῶνος, διέσωσεν εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ Saturnalia, πολύτιμον διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ἄπειρον πλῆθος χωρίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων καὶ ἐν γένει πληροφοριῶν περὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Παραθέτω δὲ ἐνταῦθα οὐ μόνον τοὺς ἐννέα ἐκ τοῦ Μελεάγρου στίχους, ἀλλ' ὅσα πρὸς τούτους σχετικὰ ὁ Μακρόβιος ἀναφέρει (βιβλ. V, *18*, 16-21) ἐκ τοῦ Οὐεργιλίου καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Morem vero Aetolis fuisse, uno tantum modo pede calceato in bellum ire, ostendit clarissimus scriptor *Euripides* tragicus, in cuius tragoedia, quae *Meleager* inscribitur, nuntius inducitur describens, quo quisque habitu fuerit ex ducibus, qui ad aprum

Μελέαγρος εἶδε τὴν παρὰ τοῦ θηρίου καταστροφὴν τῆς πατρίδος του, προσεκάλεσε τοὺς διασημοτέρους τῆς Ἑλλάδος ἥρωας εἰς κοινὴν τοῦ φοβεροῦ κάπρου θήραν. Προσῆλθον δὲ τότε ὁ Ἀργεῖος μάντις Ἀμφιάραος, ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Πειρίθους, οἱ τοῦ Τυνδάρεω υἱοὶ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Πηλεύς, οἱ τοῦ Ἀφαρέως υἱοὶ Ἴδας καὶ Λυγκεύς, ὁ Ἀγκαῖος καὶ ἄλλοι, ἰδίως δὲ Αἰτωλοὶ καὶ Κουρῆτες, γείτονες τῆς Καλυδῶνος. Καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν ὀρέων τῆς Ἀρκαδίας ἦλθεν ἡ τοξίκλυτος καὶ ὠκύπους Ἀταλάντη.

capiendum convenerant. In eo hi versus sunt:

Τελαμὼν δὲ χρυσοῦν αἰετὸν πέλτης ἔπι
πρόβλημα θηρός, βότρυσι δ' ἔστεψεν κάρα,
Σαλαμῖνα κοσμῶν πατρίδα τὴν εὐάμπελον·
Κύπριδος δὲ μίσημ' Ἀρκὰς Ἀταλάντη κύνας
καὶ τόξ' ἔχουσα, πελέκεως δὲ δίστομον
γένυν ἔπαλλ' Ἀγκαῖος· οἱ δὲ Θεστίου
παῖδες τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδός,
τὸ δ' ἐν πεδίλοις, ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
ἔχοιεν, ὃς δὴ πᾶσιν Αἰτωλοῖς νόμος.

Animadvertitis diligentissime verba Euripidis a Marone servata? ait enim ille

Τὸ λαιὸν ἴχνος ἀνάρβυλοι ποδὸς

et eundem pedem nudum Vergilius quoque dixit

vestigia nuda sinistri
instituere pedis; crudus tegit altera vero.

In qua quidem re quo vobis studium nostrorum magis conprobetur, non reticebimus rem paucissimis notam, reprehensum Euripidem ab Aristotele, qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit, Aetolos enim non laevum pedem habere nudum sed dextrum. Quod ne adfirmem potius quam probem, ipse *Aristotelis* verba ponam ex libro, quem *de poetis secundum* scripsit, in quo de Euripide loquens sic ait ***τοὺς δὲ Θεστίου κόρους τὸν μὲν ἀριστερὸν πόδα φησὶν Εὐριπίδης ἐλθεῖν ἔχοντας ἀνυπόδετον [λέγει]***

τὸ λαιὸν ἴχνος ἦσαν ἀνάρβυλοι ποδός,
τὸ δ' ἐν πεδίλοις, ὡς ἐλαφρίζον γόνυ
ἔχοιεν,

ὡς δὴ πᾶν τοὐναντίον ἔθος τοῖς Αἰτωλοῖς. Τὸν μὲν γὰρ ἀριστερὸν ὑποδέδενται, τὸν δὲ δεξιὸν ἀνυποδετοῦσιν. δεῖ γάρ, οἶμαι, τὸν ἡγούμενον ἔχειν ἐλαφρόν, ἀλλ' οὐ τὸν ἐμμένοντα. Cum haec ita sint, videtis tamen, Vergilium Euripide auctore quam Aristoteli uti maluisse, nam ut haec ignoraverit vir tam anxie doctus minime crediderim. Jure autem praetulit Euripidem: est enim ingens ei cum Graecarum tragoediarum scriptoribus familiaritas, quod vel ex praecedentibus licet vel ex his, quae mox dicentur, opinari.

Τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Οὐεργιλίου (Αἰνηίδος VII, στίχ. 689-690) ἀφορᾷ τοὺς Ἕρνικας, λαὸν τῆς μέσης Ἰταλίας, οἵτινες κατὰ τὸν Ὑγῖνον εἶχον κοινὴν μετὰ τῶν Αἰτωλῶν τὴν Πελασγικὴν καταγωγήν. Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἕρνικες ἦσαν *μονοστίβανοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Πλαταιεῖς*, περὶ ὧν ὁ *Θουκυδίδης* ἐν βιβλίῳ Γ', κεφ. 22 λέγει. ***«Ἦσαν δ' εὐσταλεῖς τε τῇ ὁπλίσει καὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα μόνον ὑποδεδεμένοι ἀσφαλείας ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν πηλόν».***

Εἰκάζω ὅτι καὶ ἄλλων μερῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος οἱ κάτοικοι θὰ εἶχον τὸ ἔθιμον τοῦτο *τῶν μονοσανδάλων ἢ μονοστιβάνων*, ἰδίως δὲ ἐκείνων τῶν μερῶν, ἔνθα ὑπάρχουσι φάραγγες στεναί, ἐν αἷς πολλάκις ῥέει καὶ ὕδωρ, οἱ δὲ ταύτας ἀνερχόμενοι ἢ κατερχόμενοι ἀναγκάζονται ποτὲ μὲν εἰς τὴν μίαν, ποτὲ δὲ εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην νὰ βαδίζωσι καὶ κατὰ τὴν ἑκάστοτε διάβασιν τοῦ ῥύακος μὲ τὸν ἕνα πόδα νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ νερὰ καὶ μὲ τὸν ἄλλον νὰ πατῶσιν ἐπὶ ἐξεχόντων λίθων. Ἄστοχος ὅθεν μοι φαίνεται ἡ ἀνωτέρω περὶ τῶν στίχων τοῦ Εὐριπίδου παρατήρησις τοῦ Ἀριστοτέλους, διότι μᾶλλον τοῦ ἀτόμου προαίρεσις εἶνε, ποῖον πόδα θέλει νὰ ἔχῃ ἀνάρβυλον καὶ ποῖον ὑποδεδεμένον, δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ πτωχεία τῶν κατοίκων τοιούτων ὀρεινῶν μερῶν ὑπηγόρευε τὴν περὶ τὴν ὑπόδεσιν οἰκονομίαν ταύτην, καθ' ἣν ἐκ περιτροπῆς νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο ὑπόδημα, ὥστε ἐν τέλει ἀμφότερα νὰ φθαρῶσι συγχρόνως.

Ἐπραγματεύθην διεξοδικῶς περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου τῶν μονοσανδάλων καὶ μονοστιβάνων, διότι μέχρι σήμερον διεσώθη τοῦτο παρὰ τοῖς Σφακιανοῖς τῆς Κρήτης. Κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ δεκάμηνον διαμονήν μου, ἀπὸ τῶν μέσων Μαΐου 1918 μέχρι τῶν μέσων Μαρτίου 1919, περιηγήθην ὅλον τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς Μεγαλονήσου μέχρι τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους, περιέγραψα δὲ τὰς περιηγήσεις ταύτας εἰς 19 φυλλάδια τοῦ Περιοδικοῦ «Ἐθνικὴ Ζωή» (Ἔτος Α', ἀριθ. 2-20) μετὰ πολλῶν εἰκόνων. Εἰς τὸν 11ον ἀριθμὸν (1 Σεπτ. 1921) ἔγραψα, ὅτι ὁ ἐξ Ἀσκύφους ἀγωγιάτης Μανώλης Γ. Βαλήρης μὲ κατεβίβασεν ἀπὸ τοῦ χωρίου «Νίμβρος» διὰ τῆς φάραγγος τῆς Νίμβρου εἰς τοὺς Κομητάδες καὶ εἰς τὴν Χώραν τῶν Σφακιῶν, καὶ ὅτι οὗτος εἰς μὲν τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐφόρει ὑψηλὸν κρητικὸν στιβάνι, ὁ δὲ δεξιὸς ἦτο γυμνός. Εἰς δὲ τὸν 13ον ἀριθμὸν (1 Ὀκτ. 1921) ἔγραψα, ὅτι ἄλλο κοπέλι ἀπὸ τὸν παρὰ τὸ Λιβυκὸν πέλαγος λιμένα «Λουτρὸν» μὲ ἀνεβίβασεν εἰς τὴν Ἀνώπολιν καὶ ὅτι καὶ τοῦτο εἰς τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐφόρει στιβάνι, ὁ δὲ δεξιὸς ἦτο γυμνός.

Ἀλλ' οὐ μόνον οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσι τὸ ἔθιμον τοῦτο τῶν μονοσανδάλων, *ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἔργα γλυπτὰ τῶν ἀρχαίων παριστάνοντα μονοσανδάλους.* Ὁ Amelung ἐν τῷ Skulpturen des vatikanischen Museums, Bd II, Nº σελ. 393, 585 ἀναφέρει διαφόρους παραστάσεις μονοσανδάλων ἱκετῶν, ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὴν λατρείαν χθονίων θεοτήτων. Πρβλ. ἐν τῷ Journal of Hellenic Studies, Vol. 29 (1908) τὸ ἄρθρον τῆς Katharine Esdaile «Ὁ ἀφ' ἑστίας», σελ. 1-5, πίν. I., ἐν ᾧ ἀποδεικνύεται, ὅτι οἱ ἀφ' ἑστίας μυηθέντες Ἀθηναῖοι νεανίαι καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐν Ἐλευσῖνι λατρευομένων θεοτήτων ἀφιερωθέντες τὸν ἕνα μόνον πόδα εἶχον ὑποδεδεμένον· πρβλ. καὶ F. Hauser, die Statue der Schutzflehenden im Palazzo Barberini ἐν Jahreshefte d. oesterr. arch. Institutes in Wien, Bd XVI. (1913) καὶ ὅρα εἰς τὴν ἑπομένην σελίδα τὴν ***εἰκόνα 15***.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ἐπιχειρήσεως τόσον ἐπικινδύνου, οἷα ἦτο ἡ θήρα τοῦ φοβεροῦ κάπρου, ἀπῃτεῖτο νὰ προηγηθῇ σύσκεψις τῶν ὑπὸ τοῦ Μελεάγρου προσκληθέντων θηρευτῶν, καθ' ἣν νὰ ὁρισθῶσιν οἱ ἰχνηλάται, οἱ διῶκται καὶ οἱ ἀκοντισταὶ καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἡ θέσις ἑκάστου. Τοιαύτην ὅμως πρὸς κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου τῆς θήρας σύσκεψιν δέν μοι φαίνεται παριστάνουσα ἡ ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως εἰκών. Ἄλλο ἀντικείμενον συζητήσεως ἔχουν τὰ ἐπ' αὐτοῦ πρόσωπα. Περὶ ζητήματος φιλοτιμίας πρόκειται. Ὁ μῦθος λέγει, ὅτι ἱκανοὶ τῶν προσκληθέντων εὐγενῶν δὲν ἤθελον, ἡ ὡραία Ἀταλάντη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν θήραν, ἀρνούμενοι μετὰ γυναικὸς νὰ συναγωνισθῶσι περὶ τοῦ ἄθλου. Ἀλλ' ὁ πρὸς τὴν κόρην ἔρως τοῦ Μελεάγρου ἐνέπνευσεν εἰς τοῦτον λόγους συνηγορίας ἱκανοὺς νὰ κατανικήσωσι τὰς ἐνστάσεις. Πῶς ἦτο δυνατὸν ν' ἀποκρουσθῇ ἡ συμμετοχὴ νεάνιδος, ἥτις δὲν ἐφείσθη τῶν κόπων μακροῦ ἐξ Ἀρκαδίας εἰς Αἰτωλίαν ταξειδίου; Βεβαίως δὲ θὰ συνηγόρησαν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, οἵτινες καὶ αὐτοὶ μακρόθεν ἦλθον ἐκ Λακωνίας, διὸ καὶ μόνοι ὅλων παριστάνονται μετὰ πετάσων κρεμαμένων ἐπὶ τῶν νώτων. Ἵστανται δὲ ἀμφοτέρωθι τῆς Ἀταλάντης, χειρονομοῦντες ζωηρῶς, καθό, Πελοποννήσιοι καὶ αὐτοί, συμμεριζόμενοι τὴν κατὰ τῆς Ἀρκάδος θηρευτρίας προσβολήν. Ὁ εἷς μάλιστα τῶν ἀδελφῶν ἐρείδει τὴν ἀριστεράν του πρὸς τὰ νῶτα τῆς κόρης. Ἡ Ἀταλάντη, ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης, κατέχοντες τὴν κυρίαν τοῦ ἀμφορέως ὄψιν, ἔχουσιν ἀμφιέσεις περίπου ὁμοιομόρφους καὶ πλουσιωτέρας ἀκόμη τῶν ἄλλων.

15: Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν Ἀσκληπιείου, ὕψος 0,60, πλάτος 0,55, ἀττικῆς τέχνης τοῦ φθίνοντος 5ου π. Χ. αἰῶνος παριστάνον δὲ τὸν Ἀσκληπιὸν καθήμενον ἐπ' ὀμφάλου καὶ ***μονοσάνδαλον****, μὲ γυμνὸν τὸν δεξιὸν πόδα, καὶ παρ' αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ὑγίειαν.*

Ὁ τὸ κέντρον τῆς ἑτέρας ὄψεως κατέχων νεανίας, ὁ μὲ βῆμα ταχὺ προσερχόμενος καὶ κλάδον ἐν τῇ ἀριστερᾷ κρατῶν, κατ' ἐμὴν γνώμην εἶνε ὁ ***Μελέαγρος,*** ὁ προσκαλέσας τοὺς ἀρίστους τῶν Ἑλλήνων καὶ ζητῶν χεῖρα βοηθείας κατὰ τοῦ φθοροποιοῦ θηρίου. Εἰς τὸν Μελέαγρον δέον νὰ ἀποδοθῇ ἡ τοῦ ἀδεσπότου ἀποσπάσματος προσευχή· «***ὦ Ζεῦ, γένοιτο καταβαλεῖν τὸν σῦν ἐμέ***». Οἱ δὲ δύο παραπλεύρως αὐτοῦ ἱστάμενοι καὶ πρὸς

αὐτὸν ἀποτεινόμενοι εἶνε ἐκ τῶν ἐνισταμένων κατὰ τῆς εἰς τὴν θήραν συμμετοχῆς τῆς Ἀρκαδίσσης. Εἰς τὸ στόμα ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ὁ ποιητὴς ἔθηκε τὰς λέξεις (Ἀπόσπασμα 525): ***«ἔνδον μένουσαν τὴν γυναῖκ' εἶναι δόκει ἐσθλήν, θύρασι δ' ἀξίαν τοῦ μηδενός».***

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως παριστανομένων οὐδένα δύναμαι νὰ κατονομάσω. Ἅπαντες εἶνε νέοι ἀμύστακες, ὑψηλοὶ καὶ ὡραῖοι, φέροντες χλαμύδας καὶ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν ἔχοντες ταινίας, βλέποντες καὶ ἀκούοντες, ἀλλὰ μὴ ἀναμιγνυόμενοι εἰς τὰς συζητήσεις τῶν δύο κέντρων. Δὲν ὑπάρχει δέ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐπ' ἀρχαίου ἀναγλύφου ἢ ἀγγείου παράστασις τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἣν συγκρίνων νὰ βοηθηθῶ εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν ἄλλων ἐπὶ τοῦ ἀμφορέως προσώπων.

Ἡ θήρα τοῦ Καλυδωνίου κάπρου συχνὰ παριστάνεται εἰς τὰ ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Ἐξοχωτέρα δὲ ὅλων τῶν τῆς θήρας ταύτης παραστάσεων ἐθεωρεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων ἡ τοῦ ἐμπροσθίου ἀετώματος τοῦ ἐν Τεγέᾳ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς, ὃν ἔκτισε Σκόπας ὁ Πάριος. Ὁ Παυσανίας (VIII, 45,3) παρέχει τὴν ἀκόλουθον τοῦ ἔργου περιγραφήν: ***«Ἀρχιτέκτονα δὲ ἐπυνθανόμην Σκόπαν αὐτοῦ γενέσθαι τὸν Πάριον, ὃς καὶ ἀγάλματα πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὰ δὲ καὶ πρὸς Ἰωνίαν τε καὶ Καρίαν ἐποίησε. Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστιν ἔμπροσθεν ἡ θήρα τοῦ ὑὸς τοῦ Καλυδωνίου· πεποιημένου δὲ κατὰ μέσον μάλιστα τοῦ ὑός, τῇ μέν ἐστιν Ἀταλάντη καὶ Μελέαγρος καὶ Θησεύς, Τελαμών τε καὶ Πηλεὺς καὶ Πολυδεύκης καὶ Ἰόλαος, ὃς τὰ πλεῖστα Ἡρακλεῖ συνέκαμνε τῶν ἔργων, καὶ Θεστίου παῖδες, ἀδελφοὶ δὲ Ἀλθαίας· κατὰ δὲ τοῦ ὑὸς τὰ ἕτερα Ἀγκαῖον ἔχοντα ἤδη τραύματα καὶ ἀφέντα τὸν πέλεκυν ἀνέχων ἐστὶν Ἔποχος, παρὰ δὲ αὐτὸν Κάστωρ καὶ Ἀμφιάραος Ὀϊκλέους, ἐπὶ δὲ αὐτοῖς Ἱππόθους ὁ Κερκύονος τοῦ Ἀγαμήδους τοῦ Στυμφήλου· τελευταῖος δέ ἐστιν εἰργασμένος Πειρίθους. Τὰ δὲ ὄπισθεν πεποιημένα ἐν τοῖς ἀετοῖς Τηλέφου πρὸς Ἀχιλλέα ἐστὶν ἡ ἐν Καΐκου πεδίῳ μάχη»***.

Ἀπὸ τοῦ Welcker (Alte Denkmäler, I, S 199 ff) μέχρι τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Dugas περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς πολλὰ παρὰ πολλῶν ἐγράφησαν περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος, τῆς ἐν αὐτῷ διατάξεως τῶν ἡρώων καὶ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Παυσανίου ὑποτιθεμένης ἀσυμμετρίας εἰς τὰς δύο πτέρυγας τοῦ ἀετώματος. Ἠγέρθη δὲ καὶ συζήτησις περὶ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ λέξεως «μάλιστα», ἂν δηλαδὴ εἰς τὴν φράσιν «***πεποιημένου δὲ κατὰ μέσον μάλιστα τοῦ ὑὸς***» τὸ «μάλιστα» σημαίνει «περίπου, σχεδὸν» ἢ «ἀκριβῶς». Ἐπίσης διεφώνουν οἱ ἀρχαιολόγοι, ἂν ὁ κάπρος κατεῖχε τὸ κέντρον τοῦ ἀετώματος, ἢ ὁ κάπρος ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀταλάντης. Καίτοι ὅμως μεταξὺ τῶν ὀλίγων λειψάνων τοῦ ἀετώματος εὑρέθη καὶ κεφαλὴ κυνηγετικοῦ κυνός, οὐδεὶς ἐκ ταύτης συνεπέρανεν, ὅτι εἰς τόσον ἐπικίνδυνον θήραν οἱ κυνηγοὶ θὰ ἔφεραν μεθ' ἑαυτῶν καὶ κύνας καὶ ὅτι συνεπῶς εἰς τὸ ἀέτωμα θὰ παρεστάθησαν τοιοῦτοι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ τῶν πλαγίων, ἢ προσκολλώμενοι καὶ διώκοντες τὸν κάπρον ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἴσως καὶ προστρέχοντες ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ ἀετώματος. Κατ' ἐμὲ ἡ ἀνάμιξις κυνῶν δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ καταστήσῃ πολὺ ζωηροτέραν τὴν ὅλην σκηνήν. Ὁ Παυσανίας παρέλειψε ν' ἀναγράψῃ τὴν παρουσίαν κυνῶν ὡς αὐτονόητον, ἀλλ' ὁ παρὰ τῶν κυνῶν κατεχόμενος χῶρος δὲν ὑπελογίσθη παρὰ τῶν εἰκασάντων παράλειψιν τοῦ Παυσανίου εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων. Κατ' ἐμὲ ὁ Παυσανίας οὐδένα ἐκ τούτων παρέλειψε ν' ἀναφέρῃ οὐδὲ τὸ κείμενον παρουσιάζει χάσμα. Μόνον κατὰ τὴν ἀναπαράστασιν δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι οἱ ἐμπνευσμένοι

καλλιτέχναι ποτὲ δὲν ἀμηχανοῦσι, τὰς ἐκ δεδομένου χώρου δυσχερείας νὰ ἐξουδετερώνωσι δι' ἐπινοήσεως καταλλήλων συμπλεγμάτων καὶ καταλλήλων στάσεων, κλίσεων καὶ κάμψεων τῶν παριστανομένων μορφῶν ἐν συνδυασμῷ μετὰ καταλλήλου παραστάσεως τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὸ βάθος τοῦ κέντρου τοῦ ἀετώματος φαντάζομαι ὕψωμα τοῦ ἐδάφους ἢ βράχον, ἐφ' οὗ ἵσταται ἡ 'Αταλάντη, ἐξέλκουσα τὸ προβόλιόν της ἐκ τοῦ πληγωθέντος κάπρου, ἐνῷ καταπηδᾷ ὁ κύων αὐτῆς ὁρμῶν κατὰ τοῦ θηρίου, οὗ τινος ἡ κεφαλὴ ἔχει προσπεράσει τὸ κέντρον. 'Εκεῖ ὁ κάπρος εὑρίσκεται ἀπέναντι τῶν προτεταμένων προβόλιων τοῦ Μελεάγρου καὶ τοῦ Θησέως καὶ κυνῶν γύρῳ ἐπιτιθεμένων αὐτοῦ. Τὸ ζωηρότατον τοῦτο σύμπλεγμα ὑπολογίζω ὅτι κατελάμβανε χῶρον ἀνὰ 2 τοὐλάχιστον μέτρων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ κέντρου.

'Ανὰ ἕτερα δύο τοὐλάχιστον μέτρα ἑκατέρας πλευρᾶς κατελάμβανον ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ 'Αρκάδες ἀδελφοὶ 'Αγκαῖος καὶ ῎Εποχος, ὁ μὲν πληγωθεὶς καὶ τὸν πέλεκυν ἀφείς, ὁ δὲ ἕτερος τὸν καμπτόμενον ἀδελφὸν ἐπέχων, ἐξ οὗ ῎Εποχος· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἐκ Φθίας τῆς Θεσσαλίας Νηλεύς, πατὴρ τοῦ 'Αχιλλέως, ἀνεγείρων τὸν Τελαμῶνα, ὅστις ἐπὶ ῥίζης δένδρου σκοντάψας εἶχε καταπέσει.

Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὑπολείπονται εἰς ἑκατέραν πλευρὰν ἀνὰ μία τετρὰς κυνηγῶν, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς ἑκάστης τετράδος εἷς τῶν Διοσκούρων.

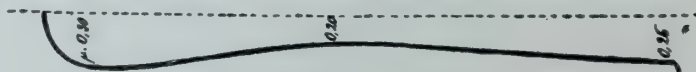
'Εὰν δι' ἑκάστην τετράδα ὑπολογίσωμεν 2,5 - 3 μέτρων χῶρον, ὀλιγώτερον διὰ τοὺς ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ὁμαδὸν ἐπιτιθεμένους καὶ περισσότερον διὰ τοὺς ἐκ τῶν ὄπισθεν διώκοντας τῆς ἄλλης πλευρᾶς, περισσεύουσιν ἐκ τοῦ ὅλου πλάτους τοῦ ἀετώματος (μ. 18) ἀνὰ 2 περίπου μέτρα, πληρούμενα εἰς μὲν τὴν πλευρὰν τῆς ἐπιθέσεως διὰ κυνῶν καὶ θάμνων, εἰς δὲ τὴν ἀντίθετον κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ ἄλλον εἰς τὸν καλλιτέχνην ἀρεστὸν τρόπον.

Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην περιττεύει ἡ εἰκασία παραλείψεως ὀνομάτων ἐκ μέρους τοῦ Παυσανίου, τοῦ ἀποδιοπομπαίου τράγου τῶν φιλολόγων καὶ ἀρχαιολόγων, ἢ χάσματος ἐν τῷ κειμένῳ αὐτοῦ, ἀνακτᾶται δὲ τὴν εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀετώματος θέσιν αὐτῆς ἡ διὰ τοὺς Τεγεάτας ἰσόθεος ἡρωΐς, ἣν καὶ νόμισμα Τεγεατικὸν παριστάνει πλήττουσαν τὸν Καλυδώνιον κάπρον, οὗτινος μάλιστα οἱ ὀδόντες ἐφυλάττοντο καὶ ἐπεδεικνύοντο ἐν τῷ ναῷ. Διὰ τῆς ἐν τῷ ἀετώματι τοῦ κυριωτέρου ναοῦ τῆς Τεγέας καὶ ὅλης σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου παραστάσεως τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου ὁ Πάριος καλλιτέχνης ἠθέλησε προφανῶς ν' ἀπαθανατίσῃ τὴν σπουδαίαν πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ φοβεροῦ θηρίου ἀρωγήν, ἣν μακρὰν τῆς 'Αρκαδίας παρέσχον τέσσαρες τοπικοὶ αὐτῆς ἥρωες, ἡ 'Αταλάντη, ὁ 'Αγκαῖος, ὁ ῎Εποχος καὶ ὁ 'Ιππόθους.

Μιχαὴλ Δέφνερ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

῾Η ἐν σελίδι 111 καὶ κάτωθεν τοῦ μονολίθου ληνοῦ τῆς Βάρκιζας (εἰκ. 11) ***κάθετος τομὴ τῆς ἐπὶ τοῦ λίθου αὔλακος*** ἔχει τὸ σχῆμα τοῦτο.

ΛΟΚΡΙΚΟΣ ΘΕΣΜΟΣ

ΥΠΟ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΙ

(ΠΙΝΑΞ 3)

Ἐν πίν. 3, εἰκ. Α-Β, πρόκειται πινάκιον χαλκοῦν ὀπισθόγραφον, εὑρεθὲν δῆθεν περὶ τὸν Εὔηνον κατὰ τὸν παραδόντα αὐτὸ εἰς τὸν συνάδελφον κ. Κ. Ρωμαῖον. [1]

Ὕψ. 0,143 μ. × 0,333 (ἄνω καὶ 0,325 κάτω) × 0,003. Διατήρησις ἐν γένει πολὺ καλή, ἂν ἐξαιρεθῇ ἀπόρρηξις μικρᾶς λωρίδος κάτω ἀριστερὰ καὶ ἀρχὴ ῥήγματος μικροῦ ἄνω μετὰ τὸ μέσον τοῦ πλάτους, ἀμφότερα μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν ἐπιγενόμενα. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια δὲν ἔχει λειανθῆ τόσον τελείως διὰ τῆς σφυρηλατήσεως· καὶ πρὶν ἔτι γραφῇ, εἶχεν ὀλίγον ἐκλεπισθῆ κατὰ τὴν σφυροκόπησιν ἀκριβῶς περὶ τὸ τέλος τοῦ στίχου Ββ'3, καὶ δι' αὐτὸ ἠραιωμένα ἐκεῖ τὰ γράμματα ***ἐ-νν-έα***. Τέλος ἀμαύρωσις 2 – 3 γραμμάτων, σκόπιμος, ὡς θὰ ἴδωμεν (σελ. 121 ἑ.), ἔχει γίνει διὰ πλήγματος σφυρίου περὶ τὸ μέσον τοῦ στ. Α6. Κατὰ τὰς τρεῖς σῳζομένας γωνίας ὀπαὶ ἐξαρτήσεως· θὰ ἦσαν λοιπὸν ἀρχικῶς ἀνὰ ἓν ζεῦγος ὑπὲρ ἑκάτερον τῶν δύο διαφόρων κειμένων, ἵνα ἐξηρτημένα διὰ μηρίνθων ἢ νημάτων ἀναγινώσκωνται ἑκατέρωθεν. [2]

A.

Τεθμὸς ὅδε περὶ τᾶς γᾶς βέβαιος ἔστο κατ τὸν
ἀνδαιθμὸν Πλακοσυλίας καὶ Λισκαρίας καὶ τõν ἀ-
ποτόμον καὶ τõν δαμοσίον. — ἐπινομία δ' ἔστο γο-
νεῦσιν καὶ παιδί· αἰ δὲ μὲ παῖς εἴε, κόραι· αἰ δὲ μὲ κόρα εἴε,
ἀδελφεõι· αἰ δὲ μὲ ἀδελφεὸς εἴε, ἀγχιστέδαν ἐπινεμέσθο κα(τ) τὸ
δίκαιον· αἰ δὲ μὲ τοὶ ἐπίνομοι ΟΜ.ΟΝ ✳ Η***ότι δέ κα φυτεύσεται, ἄσυλος ἔ-***
στο. — Αἰ μὲ πολέμοι ἀναγκαζομένοις δόξξαι ἀν
δράσιν *h****ενὶ κἐκατὸν ἀριστίνδαν τõι πλέθει ἄνδρας δια-***
κατίος μεῖστον ἀξιομάχος ἐπιF***οίκος ἐφάγεσθαι,*** *h****όστ-***

1 Δὲν παρεχώρησεν ἁπλῶς τὴν μελέτην καὶ ἔκδοσιν ἡ φιλία του εἰς τὸν ***Λοκρικὸν*** ἐκ καθήκοντος κατ' ἐξοχὴν συνάδελφον—ἀφοῦ ἐξ ἀρχῆς διεῖδε τὴν ἐκεῖθεν καταγωγὴν τῆς ἐπιγραφῆς—ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναγνώσεως τὸ πολὺ πλεῖστον καὶ γνώμας ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν πολλὰς καὶ καιρίας συνεισήνεγκεν· ἀρκετὴ εὐχαριστία θὰ ἦτο δύσκολος δι' ὅλα.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς σημαντικῆς ταύτης ἐπιγραφῆς εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Θέρμου ὀφείλεται εἰς τὸν φιλάρχαιον ζῆλον τοῦ ἐν Κεφαλοβρύσῳ τῆς Αἰτωλίας ἰατροῦ κ. Ἰω. Νικολίτσα. Παρὰ ταῦτα ἔμεινεν ἄγνωστος ὁ πρῶτος εὑρέτης, ἑπομένως καὶ ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως. Κατά τινα εἰκασίαν ἡ χαλκῆ πλὰξ εὑρέθη 2 ὥρας ἀνατολικῶς τοῦ Θέρμου, κατὰ τὴν θέσιν Ψώριανη, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐήνου, ἑπομένως ἐπὶ ἐδάφους Λοκρικοῦ. Κατ' ἄλλην ἔκδοσιν, ἴσως πιθανωτέραν, τὸ εὕρημα προέρχεται ἔκ τινος τόπου οὐχὶ μακρὰν τῆς Ναυπάκτου κειμένου.

Ἤδη ἐκ τῶν στίχων Α' 18 καὶ Β' 2 καθίσταται πολὺ πιθανόν, ὅτι τόπος εὑρέσεως θὰ ἦτο ἀκριβῶς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, εἰς ὃ ἀφιεροῦται τὸ πινάκιον· καὶ ἐνθυμεῖταί τις ἀμέσως τὸ ἐν Ναυπάκτῳ ***Ἀπολλώνιον*** τοῦ Θουκ. Β' 91,1 (ὅπερ ἐταύτισε πρὸς τὸν πολὺ βραδύτερον ναὸν τοῦ Λυκείου, ἀλλὰ πιθανῶς καὶ ***Πυθίου***, Ἀπόλλ. τὸν παρὰ Φλέγοντι FHG III 618 ὁ Oldfather ἐν Pauly RE[2]. ἄρθρ. Locris (τῆς ἀνατυπώσεως) σ. 68 L·, ἀλλὰ καὶ πόλιν Ἀ π ο λ λ ω ν ί α ν, ὄχι μακρὰν τῶν αὐτῶν ἀκτῶν κατὰ τὰ Liv. 28,8 περὶ τὴν Λοκρικὴν Ἀντικύραν καὶ τὸ Εὐπάλιον· εὐνόητον δ' ἐν πάσῃ ἀποικίᾳ ἱερὸν τοῦ «ἀρχηγέτου» πασιγνώστως Πυθίου.

2 Τοὐναντίον *προσηλωμένον* θὰ ἦτο καί, ὡς συνηθέστερον, μονοπλεύρως γεγραμμένον τὸ π. Πλουτ. Περικλ. Λ, πινάκιον ἐκεῖνο, ὃ κωλύοντος τοῦ νόμου *«καθελεῖν»* ὑποδεικνύει ὁ αὐθάδης πρεσβευτὴς *«σὺ δὲ μὴ καθέλῃς, ἀλλὰ στρέψον εἴσω τὸ πινάκιον»*.

ις δὲ δαιθμὸν ἐνφέροι ἒ ψᾶφον διαφέροι ἐν πρείγαι ἐν πόλι ἒ
'ν ἀποκλεσίαι ἒ στάσιν ποιέοι περὶ γαδαισίας, αὐτὸς μὲ-
ν Ϝερρέτο καὶ γενεὰ ἄματα πάντα, χρέματα δὲ δαμευόσθο
καὶ Ϝοικία κατασκαπτέσθο κατ τὸν ἀνδρεφονικὸν τετθμ-
όν.—Ὅδε τετθμὸς ἱαρός ἔστο τῶ Ἀπόλλονος τῶ Πυθίο καὶ τῶν συνν
[άον· τοῖ μὲν το]ῦτα παρβαίνοντι ἐξξόλειαν αὐτοῖ καὶ γενεᾶι καὶ πά-
ντε(σ)σιν, τοῖ δ' εὐσεβέοντι hίλαος ἔσστο.—Ἁ δὲ γ[ᾶ τὸ μὲν ἔμισον

Β

*6α ***κομίζοιεν, ἀξιοδότας ἔστο τὰν αὐτῶ ὅιτινι χρέιζοι.***

17 ***τῶν ὑπαπροσθι(δ)ίον ἔστο, τὸ δ' ἔμισον τῶν ἐπιϜοίκον ἔστο***
τὸς δὲ κοίλος μόρος διαδόντο· ἀλλαγὰ δὲ βέβαιο-
ς ἔστο, ἀλ(λ)αζέσθο δὲ ἀντὶ τῶ ἀρχῶ.

β'

Αἰ
δέ τι τοὶ] δαμιοργοὶ κερδαίνοιεν ἄλλο
τῶν γεγραμμένον, hιαρὸν τὸ Ἀπόλλο-
νος ἐχέτο ἄγαλμα δι' ἐννέα Ϝετέον
4 ***καὶ μὲ ποτιγράψαι κέρδος.***

Ἀλφάβητον μὲν ἑνιαῖον, τὸ τῶν Ἑσπερίων Λοκρῶν, ἀμέσως γνώριμον ἐκ τοῦ * (***ψᾶφον*** Α 10· ***ποτιγράψαι*** β' 4) καὶ τοῦ ͱ = ***λ***· καὶ βαθμὸς ἐξελίξεως τῆς βουστροφηδὸν γραφῆς ἐν γένει μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν μὲ παγιωμένας ἤδη ἐξ ἴσου τὰς μορφὰς τῶν γραμμάτων· ὁ χαράκτης ἐργάζεται μετ' εὐκολίας καὶ ταχύτητος δι' ἐμπειρίαν ἐπαγγελματικὴν (ἰδίᾳ σαφῆ κατὰ τὴν συμμόρφωσιν τῶν κεραιῶν ἀναλόγως τῆς πρὸς δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ φορᾶς), ἀλλά πως γοργῶς καὶ ἐπιπολαίως· διὸ καὶ τὸ ἐλλιπῶς ὁμαλόν, τὸ ἀνισόπυκνον ἢ καὶ ἀκαλλὲς τῶν γραμμάτων. Οὕτω π. χ. ἐν μὲν τῇ Α πλευρᾷ διαφαίνεται προθυμία πυκνώσεως ὅλου, εἰ δυνατόν, τοῦ κειμένου, ἐνῷ εἰς τὴν Β ἁπλώνεται πλέον εἰς στοιχεῖα μεγαλύτερα τὸ ὑπολειφθὲν ὀλίγον. Μόνον δὲ γραφικὸς χαρακτὴρ ὄντως διάφορος διακρίνει τὸ ἐν τῇ Β πλ. κάτω ἀντιστρόφως γεγραμμένον μικρὸν κείμενον (β') ὡς χωριστὸν ὅλως καὶ δὴ ὡς τέλος ἑτέρου ἐγγράφου παλαιοτέρου, ὑπερκειμένου ποτὲ ἐπὶ ἑτέρου πινακίου [1]· ἰδίᾳ τὰ Ο εἶναι ἐν αὐτῷ γωνιώδη □, ἀλλὰ καὶ τῶν γραμμάτων τὰ ἄκρα ἐξέχουν ὀλίγον περισσότερον· (ἀλλ' οὐδὲν σημαίνει ἡ διατήρησις μὲν τοῦ δασέος ἐν τῷ ***hιαρὸν*** β'2, ἔλλειψις δὲ ἐν Α 14 ***ἱαρός***, ἐνῷ καὶ ***hίλαος*** 16· ἰδὲ κατωτ.).

Ἄλλως παντοῦ τὰ γράμματα εἶνε Α μὲ τὴν μέσην κεραίαν κλίνουσαν ἤδη πρὸς τὴν ὁριζοντίαν), ᐸ = γ (πλὴν Α 15 ***Cενεᾶι***), D Ε, !, ⊕, ͱ (= λ), + (= ξ), R, V Φ, Ψ (= Χ) καὶ * = ψ. Τὸ σ εἶναι τετρασκελὲς πολὺ ἀνοικτὸν ≤, μόνον δὲ ἐν Α 1-2 καὶ κυρίως ἐν τῷ ***Πλακοσυλίας*** εἶναι δὶς καμπύλον, ὡς τόξον Σκυθικὸν ὄντως, πρὸς ὃ παρωμοιάζετο ὑπ' Ἀγάθωνος (π. Ἀθηναίῳ Ι'454[d])· καὶ μόνον ἅπαξ ἐν Α5 ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ ***σὰν*** κατ' ἐπίδρασιν ἴσως πυθικήν. Τὸ Ϝ, σῳζόμενον ἐν γένει ὡς ἀρκτικόν, λείπει ἐκ τῶν ***παῖς*** Α 4

1 Ὅ,τι δηλ. συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὴν γνωστὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ὀλυμπίας Inschr. v. Ol. ἀρ. 7, κατά τινας δὲ καὶ ὡς πρὸς τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο τῶν Θητωνίων IG. IX² 257: τὸ κείμενον συνεχίζεται ἐπὶ ἐπαλλήλων πινακίων.

30 11 26

καὶ ***ποιέοι*** 11· τὸ δὲ h (Η), ὑπάρχον καὶ ἐν τοῖς ***hότι*** 6 καὶ ***hόστις*** 9 καὶ ***hίλαος*** 16, λείπει ὅμως ἐκ τοῦ ***ὅιτινι*** 6^{α} (καθὰ καὶ ἐκ τῶν ***ὅδε*** 1.14 καὶ ***ἁ γᾶ*** 16, ὁμαλῶς ἐν Λοκροῖς· πρβλ. Buck. Greek Dial. 58^{α}). Τὸ ϙ ἐλλείπει ὅλως (ἐπίϜοικος 9. 17.) ἀντιθέτως πρὸς τὴν εὐχρηστίαν του ἐν τῇ ἄλλως ὁμοιοτάτῃ τοὺς χαρακτῆρας ἐποικικῇ τῆς Ναυπάκτου·

Στίξεως σημεῖον μόνον ἐν στ. 18 μετὰ τὸ ***διαδόντο***: Διπλογραφία μὲν πρόκειται ἐν Α 16 ***ἔσστο*** (πρβλ. ἐκ πλείστων παντοῦ Ϝ***ασστὸς*** IX^{1} 333,14 καὶ ***ὅσστις*** 334,10 κ.ἄ. ἰδὲ Brugmann-Thumb: Gri. Gr.^{4} § 103^{α} καὶ 119. ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ ***σσκοπὸν*** Röhl Inscr. ant. 360) καὶ 7 ***δόξξαι*** καὶ 15 ***ἐξξόλειαν*** [1] (ἐνῷ ***ἄξιο*** — 6^{α} καὶ 9)· ἁπλογραφία δὲ ἐν β΄ 2 ***γεγραμένον*** καὶ Β 19 ***ἀλαζέσθο*** [2] (παρὰ τὸ ἀμέσως προηγούμενον ***ἀλλαγά***, ἴσως δὲ καὶ ἐν 5 ***κὰ τὸ*** (ἀφοῦ ***κατ τὸν*** 1 καὶ 13) καὶ ***πάντεσιν*** 16. Διόρθωσις δὲ ἀβλεπτήματος ἐν τῷ Α 7 ***ἔζτο*** ἐκ σκοπουμένου ἀρχικῶς, φαίνεται ***ε ε***, παραχάραγμα δὲ ἀσφαλῶς τὸ Α ἐν στ. 17 ***ὑπαπροσθι***ΑΙΟΥ ἀντὶ τοῦ μόνου ὀρθοῦ Δ.

Ἀβλέπτημα τοῦ χαράκτου πολὺ βαρύτερον (καὶ ἀπόπειρα διορθώσεώς του ἡμιτελὴς) πρόκειται ἐν στ. Α 6· τὰ μετὰ τὸ ***τοὶ ἐπίνομοι*** ἀναγινωσκόμενα (σκιωδῶς ἰδίᾳ τὰ μέσα) λείψανα 4—5 γραμμάτων ΟΜ.ΟΝ ἀδυνατοῦν νἀποτελῶσι λογικὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑποθέσεως ***αἰ δὲ μὴ*** κλπ. [3] πρὸ τῶν εὐθὺς ἑπομένων ***«ὅτι δέ κα φυτεύσηται»*** ἢ ὅλως νὰ δώσουν αὐτοτελὲς νόημα· καὶ ἡ μὲν ἐλλείπουσα ἀπόδοσις ἀνακαλύπτεται περιέργως ἀλλ᾽ ἀσφαλῶς μετατοπισμένη ὡς πρῶτος στίχος τῆς Β πλευρᾶς (οὗ ἄλλως πάλιν θὰ ἦτο μετέωρος καὶ ἄλογος ἡ εὐκτικὴ ***κομίζοιεν***): συνάπτομεν λοιπὸν ἁπλῶς τὰ ἀλλήλων ἐπιδεῆ «***αἰ δὲ μὴ τοὶ ἐπίνομοι... κομίζοιεν, ἀξιοδότας ἔστω***» καὶ πᾶς τις ἤδη ἐννοεῖ, ὅτι, ὑπερπηδήσας ἅπαξ ὁ χαράκτης ὁλόκληρον στίχον, ὅτε τὸ ἀντελήφθη ἀργὰ (γράψας ἤδη τὰς ἐπευχὰς τοῦ στ. 16) καὶ στερούμενος πλέον χώρου ἐν τῇ Α πλευρᾷ, διώρθωσεν ἁπλούστατα τὴν παράλειψίν του προτάσσων τὰ παραλειφθέντα—τὸν 6^{α} στίχον τῆς ἡμετέρας μεταγραφῆς—εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Β΄ πλ. [4], μεθ᾽ ὃ φυσικὰ ἐπέταξε τὴν συνέχειαν τοῦ κειμένου ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Α πλευρᾶς εἰς τὸν 2^{ον} στίχον τῆς Β, οὗ πάλιν ἡ φράσις ***τὸ δ᾽ ἔμισον*** κλπ. ἀπαιτεῖ τὴν συμπλήρωσιν καὶ συνάφειαν τοῦ τέλους τοῦ 16.

Ἀλλὰ τί ἦσαν τὰ ἡμιεξίτηλα ΟΜΟΝ ἢ μᾶλλον ΟΜ.ΟΝ (κατὰ τὸν χῶρον); Ὄχι μὲν ἀπόβλητον νόημα θὰ ἔδιδε καὶ τὸ ἁπλοῦν καὶ πρῶτον ἐπερχόμενον ***ὁμὸν κομίζοιεν*** (ἂν καὶ στενώτερόν πως τοῦ χώρου, φαίνεται) = ἄν μὴ οἱ (τελευταῖοι ῥηθέντες, οἱ ἀπώτεροι) ἀγχιστεῖς θεραπεύουν τὸν κύριον δικαιοῦχον ὁμῶς, δηλ, ἢ πάντες ὁμῶς ἢ ***ὁμῶς τοῖς ἐκγόνοις αὐτοῦ***· πιθανώτερον ὅμως ἴσως (ἀφοῦ καὶ ἀναπόδεικτον ὅτι καὶ πεζὸν τὸ ἐπίρρ. ***ὁμὸν***) ὑπόκειται καὶ ἐνταῦθα ἓν ἐκ τῶν δύο· ἢ διττογραφία πως ὑπὸ ἀφῃρημένου χαράκτου ἐκ τοῦ προηγηθέντος ***ἐπίν***ΟΜΟΙ (διὸ καὶ μόλις προσσχὼν ἐσφυροκόπησεν, ὅπως ἐξαλείψῃ ὅλως τὸ ***ομον***), τότε δὲ νοητέον ἁπλῶς «εἰ μὴ οἱ ἐπίνομοι ***θεραπεύοιεν*** τὸν

1 Πρβλ. τὸ τῆς εἰς Ναύπακτον ἐποικίας (νῦν IG IX^{1} 334) 45 *γράψιξξιν*, τὸ Θεσσαλ. *ἐξξανακάδεν* IX^{2} 257,9 καὶ τὸ τεγεατ. ***Πολυξξένα*** V^{2} 108, πάντα διὰ παχυτέραν τοῦ ο προφοράν.

2 Πρβλ. *ἄλα μενοινῶν* IG. I supplem. σ. 112 ἀρ. 447h κ. ἄ. ἰδίᾳ τὰ Ἠλεῖα Inschr. v. Olymp. 2,4 *συνέαν κ᾽ ἀλάλοις τά τ᾽ ἄλα* κλπ.

3 Μόλις ἀνεκτὴ θὰ ἦτο, ἂν καὶ βεβιασμένη, ἀνάγνωσις *«αἰ δὲ μή, τοὶ ἐπίνομοι ὁμὸν»* μὲ τὴν σημασίαν «ἐὰν δὲ μηδὲ ἀγχιστεῖς ὅλως ζῶσιν, ἃς ἐπινέμωνται πάντες οἱ δικαιούμενοι εἰς ἐπινομίαν, δηλ. πάντες οἱ πολῖται *ὁμῶς*». Ἀλλ᾽ οὔτε τὸ *ὁμὸν* ἀποδεικνύεται ὡς πεζολογικὸν (καὶ θὰ ἦτο ἀναγκαῖον τὸ *πάντες*), οὔτε προβλεπτὴ ἐν τοιούτοις χρόνοις ἡ περίπτωσις π. χ. Syll^{3} 884,53· «εἰ δέ τις. . . τελευτήσας, ᾧ μή εἰσι νόμιμοι κληρονόμοι, ὑπ[αρχέτω κατ᾽ ἀμφ]ότερα κληρονόμος τοῦ ἑαυτῆς κτήματος ἡ πόλις».

4 Ὡς δηλ. περίπου, φαίνεται, καὶ ὁ ἐν IX^{2} 257 Θητώνιος συνάδελφός του εἰς «ἀφῃρημάδαν»· ἐλλείψει χώρου πλέον καὶ αὐτὸς ἐνθρονίζει τὸν τελευταῖόν του στίχον ἁπλούστατα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς (μιᾶς καὶ μόνης ἐκεῖ πλευρᾶς) τοῦ πινακίου, τὴν οὐρὰν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξ ἀνάγκης. Ἰδὲ προχείρως Buck Gr. Dial. σ. 195.

δικαιοῦχον κλπ.» —ἢ τοὐναντίον περικοπὴ δι' ὀπτικὴν ἀπάτην πληρεστέρου πρωτοτύπου ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφοντος χαράκτου καὶ δὴ [ΤΟ Ν]ΟΜΙΟΝ [1] ἢ [ΤΟ ΕΠΙΝ]ΟΜΙΟΝ, εὐνόητος κατόπιν τοῦ προηγουμένου ΤΟΙ ΕΠΙΝΟΜΟΙ, ἣν ὅμως θελήσας νὰ διορθώση πρὸς στιγμὴν (καὶ ἤδη σφυροκοπήσας) δέν το ἔπραξεν ἔπειτα δι' οἱονδήποτε λόγον (οὐδ' ἐν ἀρχῇ τῆς Β πλευρᾶς, ὡς ἠδύνατο), πιθανῶς ὡς περιττὸν διὰ τὸ εὐνόητον (ὁ νοῶν θὰ ἐνόει ὅτι ἐπινΟΜΙΟΝ θὰ ἐκόμιζον!)· ἴσως μάλιστα καὶ πρὸς ἐφέλκυσιν τῆς προσοχῆς τοῦ ἀναγνώστου, ὥς τινα παραπομπὴν εἰς τὸ ὀπίσω συμπληρούμενον κενόν, ἀφῆκε τὴν οὕτως ἢ ἄλλως σκόπιμον φθοράν.—Ἴσως τὸ τελευταῖον θὰ κριθῇ καὶ τὸ πιθανώτερον, ἂν καὶ δὲν ἐτολμήσαμεν νὰ εἰσαγάγωμεν αὐτὸ ἀμέσως εἰς τὸ κείμενον. [2]

Ἄλλως εὐανάγνωστον εἶναι ἐν γένει τὸ κείμενον καὶ εὐκολοσυμπλήρωτον εἰς τὰ ἐλάχιστα κενά· ἐν στ. 15 μετὰ τὰ ἀσφαλῆ ἐκ τῶν ἰχνῶν ***τὸν συνν|[άον)*** δὲν χωρεῖ τι προσδοκώμενον ῥῆμα ***[ὃς δοίη*** ἢ ***εἶμεν δὲ τõι το]ῦτα παρβαίνοντι·*** ὥστε ἡ αἰτ. ***ἐξώλειαν*** κεῖταί πως παραθετικῶς εἰς ὅλην τὴν προηγουμένην πρότασιν, ἀπωστεωμένη ἐξ ἀρῶν. — Τὰ ἐν στ. 2 ***Πλακοσυλίας*** καὶ ***Λισκαρίας*** βέβαια τοπωνυμίαι, ἤδη διὰ τὸ ἄναρθρον, ἐκ προσηγορικῶν ποτε [3]· τοὐναντίον ἀνάγνωσιν ***ἐν Πρειγᾳ*** στ. 10 ἥκιστα ἀρκεῖ νὰ συστήσῃ μόνη ἡ ***ϝάνασσα Πρειΐα*** τῶν νομισμάτων τῆς Πέργης· εἶναι προσηγορικὸν πάντως, ἂν καὶ τόσον θά το ἤθελέ τις ὡς ὄνομα τῆς πόλεως — ·ἀλλ' οὐδὲ ***Πόλι*** δυνατὸν, ἐν ᾗ θέσει κεῖται, κατὰ τὴν Ὑαίων ***Πόλιν*** (Θουκ. Γ' 101), τὴν Μαντινέων ***Πτόλιν*** (Παυσ. Η' 12,7 καὶ τόσας σήμερον ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον ***Χώρας***. — Στ. 6^α' ἀντὶ ***ἀξιοδότας τὰν αὐτõ*** (μερίδα, ἐπινομίαν) ὁμαλώτερον συντακτικῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ λογικῶς, θὰ ἦτο ***τᾶν***.. Πρβλ. ὅμως ***τὰ ὡμολογημένα ἔξαρνος*** ἢ ***τὰ ἐρωτώμενα*** (Πλατ. Χαρμ. 158^c), ***φροντιστὴς τὰ μετέωρα*** κλπ. Τὰ δὲ ***αὐτοῦ*** κλπ. γνωστὸν ὅτι καὶ ἀντὶ αὐτοπαθῶν εἰς τὰς ΒΔ διαλέκτους (Bechtel II 39 § 67 καὶ αἰτωλ. § 62). — Στ. 10 δυνατὸν καὶ ***ἐ 'ν πόλι***, ὡς εὐθὺς ***ἐ 'ν ἀποκλεσίαι. ἐ 'χεπάμων*** IX¹ 334, 16 (ἀπιθανώτερον καὶ ***ἐ 'ν πρειγαι***)· τὸ δ' ἐν ἀρχῇ τῆς παρεμπιπτούσης ἀναφορικῆς προτάσεως (μετὰ τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν ***αἰ μὴ ἀναγκαζομένοις δόξαι***) ***ὅστις δὲ*** νομίζομεν ἁπλούστερον νἀναγνωσθῇ ***ὅστις δὴ*** (= ὁστισοῦν, ὡς Ἡρ. Α 86,2.160,2 κ. ἄ.) καὶ ὄχι ***δὲ*** «ἀναληπτικὸν μετὰ μακρὰν περίοδον [4]». — Στ. 17 κεῖται κυρίως ***ὑποπροσθιΛίων***, ἀλλ' ἀσφαλῶς παραχάραγμα ἀντὶ Ϸ. — Ὅτι τέλος κατ' αἰτιατικὴν πρέπει νἀναγνωσθοῦν στ. 2 ***κατ τὸν ἀνδαιθμὸν*** καὶ 13 ***κατ τὸν .. τετθμὸν*** (καὶ ὄχι γεν πληθ. ***λοκριστί***), καταπείθει τὸ 5-6 ***κάτ τὸ δίκαιον***.

Καὶ ἡ γλωσσικὴ μορφὴ γνώριμος τὸ πλεῖστον· ὡς δυσμοελληνικὰ ἢ πανδωρικὰ ἀνα-

1 Πρβ. IG VII 2870, 16 *νόμιον τέλος*.

2 Δὲν φαίνεται δυνατὸν οὔτε *ὁΝον(κομίζοιεν*=τὸ τίμημα, τὸ μίσθωμα φέροιεν· ὡς ἐν δελφ. ἐπιγρ. 16 II 545=Syll³ 145,14, *τὼς ὤνως* τῶν ἰαρηίων»· πρβλ. τεγεατ. ἐπγρ. BCH 1914. 101, 19 καὶ Plassart αὐτ. σ. 107· ὡς πρὸς τὸ ῥῆμα θὰ παρέβαλλέ τις π. χ. τὰ IG XII⁷ 237,49 (*κομιδὴ ἔστω πρώτη τῇ θεῷ τῶν τόκων καὶ τῶν ἀρχαίων*) οὔτε *Ὅσιον* (μὲ *σάν*, ὃ καὶ στ. εἴδομεν—ψιλούμενον δὲ ὡς καὶ ἐν τῇ εἰς Ναύπακτον ἐποικίᾳ IX¹ 1334, 2) *κομίζοιεν* (τὸ δίκαιον θεραπεύοιεν)· τὸ πρῶτον εἶνε καὶ στενώτερον τοῦ χώρου τῶν ἰχνῶν καὶ ἐλλιπὲς τοῦ ἀρκτικοῦ F, τὸ δεύτερον δίδει φράσιν ἀμφιβόλου ἑλληνικότητος, εἰς ἀμφότερα δὲ θὰ ἀπῃτεῖτο καὶ τὸ ἄρθρον καὶ ἐν τῇ δυνατῇ σημ. *νόμιον = ἐννόμιον*.

3 Ἡ μὲν *Πλακοσ-υλία* (Πρβλ. Κυνοσουρία, θεοισεχθρία κλπ.)=δάσωσις βουνοκορυφῶν (ἐπιπέδων). ὡς τὸ ***ὑλᾶεν πρόβλημα... ἄκραν ὑπὸ πλάκα Σουνίου*** Σοφ. Αἴ. 1218 ἑ. ἢ *πλὰξ ἔφυλος*—ὡς ἡ *ἔφυλος γῆ*, ἣν βλέπομεν ἀνεγνωσμένην ὀρθῶς ὑπὸ συναδέλφων Ἀρχ. Δελ. Η 86 ἀρ. 15—μόνον ἄνευ ἄρθρου γραπτέον διὰ τὸν χῶρον *ἐπ[ὶ γῆν] ἔφυλον*,—ἢ *ἡ πρόσυλος*, ἣν ἀπαντῶμεν ἐν μετγν. ἐπιγρ. Κορωνείας ἀνεκδότῳ. Ὄντως θὰ προσεδόκα τις καὶ ἐνταῦθα διανεμομένας *γῆν δασεῖαν* καὶ *γῆν ψιλὴν* ἢ *λείαν*, ὡς τοσάκις. Ἰδὲ A. Wilhelm. N. Beiträge III ἐν Sitz. Ber. Wien. Akad. 1914· ἡ δὲ *Λισκαρία* ἴσως=*Λισ(σο)—καρία*, ψιλοκορσία τις, μαδάρα νεοκρητικόν, ἢ *Λισ(σο)—σκαρία*=ψιλοὶ ἢ ***«λεῖοι γήλοφοι»*** (Ξενοφ. Ἀν. Δ' 4,1), πολύσκαρθμοι.

4 Οἷον ἤδη οἱ μοριολόγοι Vigerus· de idiot. κλπ. σ. 544 καὶ Devarius—Klotz de particulis 59.

γνωρίζονται ἀμέσως τὰ γεραρὰ ***τεθμὸς*** ἢ κατὰ τὴν ἐμφαντικωτέραν τῆς δασείας προφορᾶς γραφὴν ***τετθμὸς*** [1] (στ. 13-14), ***τοὶ*** ἄρθ. καὶ ***κα***=ἄν 6, ***διακάτιοι*** 9, ***γαδαισία*** 11, ***ἀνδρεφόνος*** [2] 13, ***ἱαρὸς*** 14 καὶ β΄ 2, ***ποτί...*** β΄ 4, τὸ νεοφανὲς σύνθετον ***ἀνδαιθμὸς*** [3] 2 καὶ 10, καὶ ἡ κρᾶσις ***κΕκατὸν*** [4] 8.

Ὡς Αἰολικὰ — λείψανα — ἀναγνωρίζονται πλὴν τοῦ Α 15 τύπου ***πάντεσ(σ)ιν*** (παρὰ τὸ 8 ***ἀνδράσιν***) κυρίως τὸ 17 ***ὑπΑ-προσθίδιος*** [5]· διότι Αἰολικὰ μὲν ἀλλὰ καὶ Δωρικά, κοινὰ τὰ πλεῖστα (ἢ πρωτοδιαλεκτικὰ) εἶναι π. χ. ***αἰ***=***εἰ***, 11 ***γαδαισία*** (=***γαο-γεωδ.***) [6], 5 ***ἀδελφεός*** [7], 12 ***ἄματα πάντα*** [8], 16 ***ἵλαος***, αἱ ἀποκοπαὶ 1.5.13 ***κατ*** (πρὸ ***τ***) καὶ ***παρ(βαίνω)***, ἡ κατάλ. ***-ντω (διαδόντω)*** 18 κ. ἄ.

Τοὐναντίον εἰς ὀλίγα περιορίζονται τὰ κυρίως βορειοδυτικὰ ἢ βορειοδωρικά, καὶ εἰδικῶς Λοκρικὰ στοιχεῖα· ἡ ***ἀποκλησία*** 11 ἐνθυμίζει τοὺς αἰτωλικοὺς ***ἀποκλήτους*** [9]·

1 Ἡ νεοφανὴς γραφὴ οὐδὲν μὲν ἔχει περιεργότερον τῆς τῶν γνωστῶν *ὄκχος* καὶ ῥ. *ὀκχέοντι (Πινδ)*, *οκύπφος* κλπ., περὶ ὧν ἰδὲ αὐτάρκη τὰ Χατζιδάκι Ἀκαδ. Ἀναγν.² Α σ. 126 § 23, ἀλλ' οὐδὲ συντελεῖ καθ' ἑαυτὴν εἰς προτίμησιν τοῦ √*θε-* (τοῦ τίθημι) ἀντὶ τοῦ √*θεσ-* (τοῦ *θέσσασθαι* —πολύθεστος κλπ.) ἐν τῷ *θεσμοφόρος Δημήτηρ*—δι' ὅσους δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἀρχαίαν ἁπλῆν ἐτυμολογίαν (ὡς *θεσμοπαρόχου* κατὰ τὰ *εἰσφέρειν* καὶ *τιθέναι νόμον*, δηλ. δοτείρας τοῦ *θετοῦ* δὴ νόμου τοῦ γάμου (*θεσμοῦ λέκτροιο παλαιοῦ* Ὀδ. Ψ. 296), ἀλλ' ἀποκλίνουν πρὸς τὰ τοῦ Verrall καὶ Miss Harrison Prolegomena 48 καὶ 137 ἑ. Ὅτι δὲ γενικῶς Δώριον ἀρχαιότατα μὲν τὸ *θεθμός* (ὅθεν καὶ Ἠλεῖον καὶ Λοκρικὸν *θέθμιον* IG IX¹ 334 τέλ.), τὸ καὶ παρ' Ἰσύλλῳ (ἐν ἈΕφ. 1885, 65, 12) ἐπιζῶν ἢ ἀναζῶν, ἀρχαϊκῶς δὲ ἁπλῶς *τεθμός* (Πινδ. κλπ., Δελφ. «*τεθμὸς* ὁ Ϝαδὼν κλπ.» F. d. D. III¹ 294 κλπ., ἐν δὲ Βοιωτίᾳ ἐπὶ αἰῶνας *τεθμοφύλακες* κλπ.), πασίγνωστον.

2 Παραδεδομένον ἤδη π. Εὐσταθ. ὑπὸ Ἡρωδιανοῦ· ἰδὲ Herwerden Lex. Suppl. κλπ. Μόνον ἀντὶ τῶν ἐκεῖ παραβαλλομένων, ὄχι τελείως ὁμοίων, *ἔδοντες* καὶ *ἔδυνα*, *γέργυρα* κλπ. ὁμοιότερα εἶνε τὰ π. Buck. Gr. Dial. § 167 *δαμέτας* (=δημότης) Καρπαθ., *Ἱππέδαμος* (ῥοδ.) *βίετος* κρητ. καὶ τὸ πανελλήνιον *οἰκέτης*, ἐκ δὲ τῶν π. Herwerden ὄντως τὸ *ἑβδεμαῖος*, ἐνισχυόμενον ὑπὸ τοῦ ἐν νεωτάτῃ ἐπιγρ. Καλυδῶνος *ἑβδέμα*. Εἰς τὰ ἐξ ἀμεταπτώπου θέματος *ἔδοντες*. *πέπανα* κλπ. πρόσθες καὶ ἐκ παπύρων Ox. pap. 1091,66 (=Βακχυλ. ις΄ 66) *ἀναξιβρΕντας* (=*-βρόντας* τοῦ Πινδ. καὶ 1792.19 *ἀργιβρΕντας*.

3 Φυσικὸν μὲν ἦτο παρὰ τὰ ἐκ τοῦ *δατέομαι* κοινὰ *δασμός*, *ἀνάδαστος* κλπ. νὰ σχηματισθῇ ἐκ τοῦ παραλλήλου *δαίνυμι* καὶ *δαίω* (Πινδ. Πυθ. Ι΄ 82, «*ἓν παρ' ἐσθλὸν πήματα σύνδυο δαίονται βροτοῖς*» περίφημον) καὶ τὸ ἤδη γνωστὸν ἐπίσης ἁπλοῦν *δαιθμός* (καὶ *δαῖσις* κρητ. καὶ *καρποδαιστὴς* καὶ *δαιτρὸς* καὶ *χρηματοδαίτας κτεάνων πικρός*, ὁ σίδηρος κλπ. Αἰσχ. Ἑ. Θη΄. 728)· ἀλλὰ καὶ τὸ σύνθ. «*ἄνδαιτος* γνωστὸν—καὶ μόνον» ἀθησαύριστον, φαίνεται εἰς τὰ λεξικὰ—ἐξ ἐπιγραφῆς ὁμοίας (Ἰσοαίων τῆς Κορινθίων ἀτοικίας) νῦν Syll.³ 141.11 ἑ. «μηδὲ τὰν χώραν *ἄνδαιτον* ποιη[σεῖν]» ἐκ τοῦ *ἀναδαίω*, τοῦ σῳζομένου ἐν τῷ χρησμῷ ἐκείνῳ Ἡρ. Δ΄ 159,3 «*γᾶς ἀναδαιομένος*».

4 Ἄλλως ἤδη βεβαιωμένη, ὡς πολλαχοῦ, καὶ ἐν ἐποικ. Ναυπ.=IX¹ 334 *1 κΕδάμω*, *κΕκοινάνων*, *κΕν Λοκροῖς* καὶ 24 τὰ χρήματα *τΕν Ναυπάκτῳ*, (καὶ εἰς τὰς συναιρέσεις *νικῆν*, *συλῆν* αὐτ. 333,3.8).

5 Ἤτοι ὁ *ὑπά-προσθα* κοινῶς *ὑπόπροσθεν*=(μικρῷ) πρότερον κάτοικος (ὡς οἱ ἐν ἐπιγρ. λεσβ. IG XII² 6 «ἐν τᾶι πόλει *πρόσθεν ἐόντες*» κατ' ἀντίθεσιν ἐκεῖ πρὸς φυγάδας κατελθόττας). Περὶ τοῦ *ὑπὰ* ὡς παναιολίου πρβλ Α. Δελτ. 1923, 185, 2. Περὶ τοῦ δισυνθέτου Brugmann-Thumb⁴ § 501.4· πρβλ. ἰδίᾳ *ὑπὸ-ἀπὸ-ἔμπροσθεν*, *ὑπένερθε*, ἀλλὰ κυρίως τὸ ἀποκεκομμένον Θεσσαλ. *ὑππρὸ τᾶς* IX² 512, 30. 517, 43· περὶ δὲ τῆς καταλήξεως παρασυνθέτων ἐξ ἐπιρρημάτων ἢ φράσεων· *-ίδιος* τὰ τοῦ Buck. gr. Diol. § 165,2 (ἤδη ἠλεῖον *προστίζιος* δηλ. *προσθίδιος*, κρητ. καὶ Ἐπιδαυρ. ΑΕ 1899,1,17 *ἐνδο(σ)θίδιος* (=ἐντ. ἀττ.) κλπ. πρόσθες *ὑποπετρίδιος* ἢ—*πτερίδιος* Ἀλκμᾶνος, *ἐπιγουνίδιον* (βρέφος) Πινδ. *ἐπιμαστίδιον* Αἰσχ. Εὐρ., *ἐπινυμφίδιος* (ὕμνος) Σοφ. — καὶ τὰ Hiller εἰς Syll³ 712,3. Ἐξεζητημέναι αἱ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ *ἐνδοθίδιος* ἐξ *ἔνδον* * *ἔνδοθι* (πρβλ. *ἀπόπροθι*) ἀμφιβολίαι Brugmann—Thumb⁴ σ. 268.

6 Πρβλ. *ΓαϜεργὸς* (καὶ *-ἐω* ἐν Θεσπ. ἐπιγρ. ἀνεκδότῳ =Θεσσ. *γαοργεῖμεν*), *γακίνας*, *γαμέτρας* Ἡρακλεωτ., ἰδίᾳ τοὺς *γαμόρους* τῶν Συρακουσῶν.

7 Περὶ τῆς εὐρείας διαδόσεως τοῦ (μὲ «συγγενικὴν» κατάληξιν *-εος* ἐκγόνων δηλωτικήν), *ἀδελφεός*, ἰδὲ νῦν Χατζιδάκιν Ἀθηνᾶ ΛΖ΄ (1925) 5 (μετὰ τὰ γενικῶς συγγενικὰ αὐτ. ΙΒ΄ 93 ἑ.)· τοιοῦτον ἀρχῆθεν ἴσως καὶ τὸ (παρὰ τὸ *γένος*, ὃ καὶ Λοκρ. IX¹ 334,4.17) *γενεὰ* στ. 15, τὸ καὶ ἀλλοῦ πλεισταχοῦ καὶ ἐν Ὀλυμπ. ἐπιγρ. 2 καὶ Ἀκαρν. IX¹ 442,7.

8 Τὸ ἐπικὸν (*ἤματα πάντα*), ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀρκαδ. ἐπιγρ. IG V² 5. 262, 22, καὶ Ἀκαρν. IX¹ 484, 5 (*εἰς ἄμ. πά*),—ἐσχάτως δὲ καὶ ἐν ἐρετρικῇ κακογραφωτάτῃ ἀναγινωσκόμενον ὑπὸ Λεονάρδου ΑΕφ. 1919, 88 τέλ.—διατηρεῖται κατὰ Br. Keil π. Bechtel. Dial. II 387 ὑπὸ τῆς *ἱερατικῆς χρήσεως*. Καὶ περαιτέρω ὅμως τούτου ἁπλοῦς συμφυρμὸς μετὰ τοῦ παγκοίνου *τὸν πάντα χρόνον* παρήγαγε (τοῦ ἑτέρου *πάντα* παραλειφθέντος τοῦ ἀνυποφόρου ἐν πλεονασμῷ) τὸ ἐν τῇ συνθήκῃ Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρν. ἐκεῖνο Α. Ἐφ. 1905, 55, 4 καὶ 26, *ἄματα τὸν πάντα χρόνον* (=«ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων») — καὶ περιττὴ λοιπὸν ἡ καταφυγὴ εἰς τὸ *μάτην* (πρὸς ἑρμηνείαν «ἁπλῶς καὶ ἀδόλως», τοῦ κ. Σωτηριάδου αὐτ. καὶ Herwerden κατ' ἐκεῖνον).

9 Πρβλ. Περὶ τούτων Swoboda Staatsalt. 361. Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὴν *ἐν πόλει* συνεδρεύουσαν πρεῖγαν καὶ

καὶ ὡς Ὀπουντία βεβαιωμένη εἶναι τοῦ ***πάντεσσι*** (15) ἡ κατάληξις (IX[1] 276 ***Κεφαλλάνεσσι, χρημάτεσσι***), ἀλλὰ κυρίως Αἰολικὸν λείψανον· καὶ Δελφικὸν μὲν τὸ ***ἥμισος*** 7, ἀλλὰ καὶ παντοδαπὸν σχεδόν, ὡς γνωστὸν (πρβλ. Buck § 61,6)· γνησίως Λοκρικὸς ὄντως εἶναι (καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις συμπίπτων) ὁ περὶ τὴν γραφὴν τοῦ δασέος σάλος (εἰς τὰ ἀνωτ. σ. 120 ἑ. πρόσθες ***ἐΦάγομαι*** μὲν 9 — ἴσως καὶ κατὰ τὰ ***ἐφέλκομαι*** καὶ ***ἐφηγοῦμαι*** καὶ ***ἐφαιροῦμαι***, ὡς δηλ. καὶ τὸ ***hαρέσται*** IX[1] 334,33 (πρβλ. ὅμως καὶ ***hάγεν*** Οἰανθείας 333 παρὰ τὸ ***ὀπάγον τὸν ὅρκον*** 334,13) —, ἀλλὰ τοὐναντίον ***Κἐκατὸν*** 8, ***Ἔμισον*** 17 [1]· ἰδίᾳ λείπει τὸ ἀντὶ ***σθ*** γνωστὸν ὡς Λοκρικὸν ***στ*** (5 ***ἐπινεμέσθο***, 12 ἑ. ***δαμενόσθον, κατασκαπτέσθο***, 17 ***ὑπαπροσθίδιον***, ἐνῷ καὶ δελφ. ***πρόστα***, 19 ***ἀλλαζέσθο***), λείπει ἡ λοκρικὴ σύνταξις ***κατά+γεν.*** (εἴδομεν, ***κατ τὸ δίκαιον*** 5 κλπ.)· ὄχι δὲ ***φάρω***, ἀλλὰ ***ἐν-διαφέρω*** βλέπομεν 10 (καὶ ***ϝερρέτο*** 12, προφανῶς ἐπὶ τῆς τέως μόνον ἐξ Ἤλιδος γνωστῆς σημ. ***φευγέτω*** ἢ κατ' Ἀργείους ***τρείτω***), λείπει τέλος καὶ ἡ ἔτι ὑστέρα κατάληξις τοῦ γ' πληθ. εὐκτ. ***-οιν*** (ἡ γνωστὴ ἐκ Φύσκου IX[1] 350, 7-9 ***παραμένοιν, ποιέειν***), ἀφοῦ ***κομίζοιεν*** 6[α], κερδαίνοιεν β' 1. Οὕτω δὲ πάντα τὰ «Λοκρικὰ» ταῦτα φαινόμενα πρέπει ἴσως νὰ θεωρῶνται ὑστερογενῆ — πλὴν βεβ. τοῦ καὶ Ἠλείου ΑΡ. — Ἀξιόλογος ἀντιθέτως ὁ νεόπλαστος τύπος τοῦ γ' ἑν. τοῦ ἀορ. ***δόξξ-αι*** 7 παρὰ τὰ γνωστὰ Ἠλεῖα ***κατιαραύσειε*** καὶ ***ἀδεαλτώhαιε***, βεβαίως ὁ ἀρχαιότατος πιστούμενος (πρβλ. Brugmann — Thumb[4] § 381 σημ. 2 τέλ.) καὶ τὸ 7 ***ἀναΓκάζω*** ὡς τὸ γνήσιον Λοκρικόν, ἐνῷ ὑστερογενὲς τὸ ***-κκάζω*** τῆς ἐπιγρ. Λοκρίδων κορῶν 17 — Τοῦ ***δαμενόσθον*** 12 ἡ σύμπτωσις πρὸς τὸ Ἠλεῖον ***τιμόστον*** μειοῦται ἐκ τῆς γενικότητος, ἀφοῦ δηλ. καὶ Ἀττικὰ τὰ ***-όσθων***, ὡς γνωστὸν [2]· καὶ ἡ γραφὴ ***ἀξιομάχος, ἐπιϝοίκος*** 9, ***τὸς κοίλος μόρος*** 18 ἀντὶ τῶν ἀντεκτεταμένων ***τοὺς ἐπιϝοίκους, Λοκροὺς τοὺς Ὑποκναμιδίους*** κλπ. τῆς IX[1] 334,4.32.20 κ. ἄ. προφανῶς σῴζει τὴν ἀρχαιοτέραν προφορὰν ἔτι καὶ πιθανῶς δικαιώνει ἀνάγνωσιν Δωρικοῦ Ω (***τὼς μόρως*** κλπ., ὡς καὶ ***τῶ ἀρχῶ*** Β' 4 καὶ ***ἔστω*** πολλαχοῦ), βραδύτερον κωφωθέντος εἰς ***ου, Λοκροὺς*** κλπ.

Πρωτοφανῆ, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, ἐνταῦθα εἶναι τὰ ***ἀγχιστϝδαν*** 5, ***μεῖστον*** 9. ***πρείγα*** 10 καὶ ***ἀλλάζω*** 19· καὶ τὸ μὲν πρῶτον — ἀντὶ τοῦ ***-ίνδαν***, τοῦ παραδεδομένου (ὡς σολωνείου π. Ἡσυχ. καὶ Πολυδ.) καὶ ὁμαλωτέρου κατὰ τὰ ***ἀριστίνδαν*** (τὸ καὶ λοκρικὸν IX[1] 333,12.16, καὶ ἐνταῦθα στ. 8) καὶ ***πλουτίνδαν*** (καὶ λοκρικόν, ἐν τῇ ἐπιγρ. τῶν εἰς Ἴλιον κορῶν) — εἶναι προφανῶς σχηματισμὸς ἀναλογικὸς κατ' ἄλλα εἰς ***-ήδην*** (καὶ ***-ηδὸν*** ὀνοματικὰ) «αἰτιατικοφανῆ», π. χ. ἰδίᾳ ***(ὑπο)βλήδην, (ἐξονομα)κλήδην, τμήδην*** [3] — Τὸ δὲ ***μεῖστον*** 9 εἶναι αὐτοδήλως ἐκ τῶν συμφραζομένων ὑπερθετικόν τοῦ (καὶ Λοκρικοῦ ἤδη γνωστοῦ IX[1] 333,14) ***μείων*** καὶ σημαίνει ***μὴ μεῖον*** ἢ (ὡς Ἡρακλ. πίν. I 125), ***μὴ ἔλασσον ἢ 200, τοὐλάχιστον 200*** (= ἂν μή τις μεγάλη πολεμικὴ ἀνάγκη

ἐκ τῆς ἐπωνυμίας τῶν αἰτωλικῶν π. Λιβίῳ arcanum consilium θὰ ὑπέθετέ τις ἐτυμολογικῶς=*ἄπο πόλεως συγκαλούμενοι*· ἀλλ' ἰδὲ κατ. σελ. 136 ἑ.

1 Ὅτι καὶ γενικώτερος ὁ σάλος, ἐνδεικνύων ἤδη σαφῶς ἀτονίαν τῆς προφορᾶς τοῦ δασέος, ἰδὲ Χατζιδάκιν Ἀκαδ. Ἀναγν.[2] Α 547 ἑ.

2 Τοὐναντίον τὸ (πρωτοδιαλεκτικὸν—ἀφοῦ καὶ δελφικὸν κ. ἄ.) *-ντω* τοῦ *διαδόντω* 18 ἀξιοσημείωτον, ὡς ἀποδεικνύον ὑστέραν ἢ εἰς τὸ μέσον τὴν ἐπείσοδον τοῦ τελ. *-ν* (ἀντιθέτως πρὸς τὸ *νεοφωκικὸν -ντω*· Bechtel II σ. 137).

3 Εἰς τὰ κατειλεγμένα ὑπὸ Kühner - Blass[3] § 336[d] γ' σελ. 307 πρόσθες καὶ *κοσκινηδὸν* καὶ *καναχηδὰ* τοῦ Πίνδ. Ν. Η' 15 καὶ ἰδίᾳ τὸ *ὁμαρτήδην* τὸ ἀπὸ Ἀριστάρχου εἰσηγμένον ἀντὶ ἧττον προσφυοῦς ῥήματος *ὁμαρτήτην* εἰς Ἰλ. Ν 584 καὶ ἤδη ἐνισχυόμενον ὑπὸ τοῦ ἡμετ. *ἀγχιστήδην*. Τῶν εἰς *-αδην* τοὐναντίον περιττεύει τὸ φύσει ἀνύπαρκτον, πλὴν ἐν ἀναγνώσει κατ' εἰκασίαν, δῆθεν βοιωτικὸν *χάδαν* (ἀντὶ δῆθεν *χανδὸν*), ἀλλ' ἤδη ὀρθότερον ἀνεγνωρισμένον *ὡς χ' ἅδαν πίῃ* (νῦν IG VII 3467,4).

ἀπαιτήσῃ νὰ προσληφθῶσι διακόσιοι τοὐλάχιστον νέοι ἄποικοι, ὁ προτείνων τυχὸν ἀναδασμὸν φευγέτω κλπ.)[1].

Ἡ δὲ ***πρείγα***, βεβαίως ἀχώριστος τῶν κρητικῶν ***πρεῖ(σ)γυς-ιστος, πρειγήια*** (πρεσβεία) κλπ., τοῦ Κῴου ***πρήγιστος***, ἀλλὰ καὶ τοῦ θεσσαλ. ***πρεισβεία*** (IX² 517,12) καὶ βοιωτ. ***πρισγεῖες*** (VII 2418, 6), προδήλως δὲ ***πρεσβυτῶν συνέδριον*** (ἢ ***πρεσβυγενέων*** τοῦ Πλουτ. Λυκ. ς΄), «***πρέσβα βωλὰ***» ἢ ***γερουσία*** ἄρα, ἐνθυμίζει μὲν τὸ ***πρέσβα θεὰ***[2] ὡς πρὸς τὸ ***α***, ὁδηγεῖ δὲ καί, ὡς θὰ προσεδοκᾶτο, βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν αἰτουμένην ὑπὸ Bechtel (Gr. Dial. II 706) ὡς κέντρον τῆς τροπῆς(;) τοῦ ***πρεσγ-*** εἰς ***πρειγ-*** κοινήν ποτε κοιτίδα «Κρητῶν καὶ Κῴων» (ἀλλ᾽ ἰδοὺ καὶ ἄλλων)· φωνητικῶς ὅμως κατ᾽ ἀλήθειαν οὐδὲν σαφηνίζει τῶν π. Brugmann—Thumb⁴ § 24,10 καὶ 115 εἰκαζομένων, — πλὴν ὅτι γνησία δίφθογγος τὸ ***ει*** καὶ ὁ τύπος ἤδη πρωτοδιαλεκτικὸς (ἢ καὶ προδιαλεκτικός, ἂν μάλιστα ἦτο ῥιζικὸν τυχὸν τὸ prisc-us).[3] Τὸ δὲ οἰκεῖον εἰς ἡμᾶς τοὺς Νεοέλληνας ***ἀλλάζω*** 19 μετά τινος φαιδρᾶς ἐκπλήξεως εὑρίσκομεν τόσον ἐνωρίς· ἂν καὶ γνωστόν, ὅτι οὕτως εἶχεν ἀρχῆθεν τὸ κανονικὸν (πρβλ. ***ἀλλαγ-ή)***, ὡς καὶ ***σφάζω*** κ. ἄ., καὶ μόνον ἐξ ἀναλογίας ἄλλων, συμπιπτόντων κατὰ τοὺς εἰς ***-ξα*** ἀορίστους, ἔγιναν εἰς ***-σσω***[4].

Ὄχι ἐντελῶς νέον (ἀφοῦ καὶ εἰς ῥάκος Σμυρναϊκῆς ἐπιγρ. ἀπαντᾷ (Κουμανούδη Λεξ. ἀθησ.) ἀλλὰ πρώτην φορὰν γίνεται σαφὲς τὸ ἐν στ. 6ᵅ ***ἀξιοδότας***·[5] σημαίνει προφανῶς «***ἄξιος ἔστω διδόναι***, ἂς δικαιοῦται νὰ δίδῃ κλπ.» — Περὶ γνωστῶν δ᾽ ἐπίσης, τῶν ἑξῆς, σκόπιμα κρίνομεν ὀλίγα τινὰ εἰς σαφήνειαν· τὰ ἐν στ. 3 ***ἀπότομα***[6] μὲ παράλληλα ***τὰ δαμόσια*** (ἅπαξ ἀφαντάστου ὄντος ἀναδασμοῦ ***τεμενῶν ἱερῶν*** ἢ ***ἀποτετμημένων*** ποτὲ βασιλεῦσιν) θὰ εἶναι μέρη ἀποτμηθέντα ξένης (πολεμίας) γῆς, δορίκτητα νεωστὶ ἴσως (παρὰ ***τἀνέκαθεν δημόσια***) — ἐκ τοῦ ***ἀποτέμνεσθαι*** χώραν (ἢ γεν. ***τῆς γῆς***), τοῦ κατ᾽ ἐξοχὴν Κρητικοῦ (ἰδὲ τελευταῖον Κουγέαν Α. Εφ. 1921, 48 πρβλ. δὲ καὶ ἐν Κρητικῇ συνθήκῃ ἐξ Ἄργους BCH 1910,331 ἀρχῇ), ἀλλὰ καὶ πανελληνίου βέβ. (ἅπαξ Ἀττικοῦ, Ψ. Δημ. ΙΓ΄ 32 καὶ Πλουτ. Περι. Λ΄ ***ἀπετέμνοντο τὴν ἱερὰν ὀργάδα)***· πρβλ. καὶ ***περιτάμνεσθαι γῆν*** Ἡρ. Δ΄ 159.

Στ. 5 ***ἐπινεμέσθω*** ἀπρόσωπον παθητικόν, σαφῶς ἓν ἔτι τῶν ἐξ ἀμεταβάτων ἢ περίπου ἐκείνων, περὶ ὧν εἰδικῶς Γαρδίκας ἐν Πεντηκοντ. Κόντου σ. 320 ἑ. = ***ἡ ἐπινομία γιγνέσθω***. Τὸ ***ἐπινέμω*** ἐλέγετο καὶ ἀπολύτως π. χ. Δημ. ΝΕ΄ 11 σελ. 1274.

1 Ἐκδοχὴν αὐτοῦ ὡς *με(γ)ιστον* κατ᾽ ἔκπτωσιν τυχὸν τοῦ *γ* ὁμοίαν πρὸς τὰ (ἄλλως ὕστερα) *ὀλίος, ὀλιωρῶ* κλπ. (περὶ ὧν ἰδὲ Χατζιδ. Ἀκαδ. Ἀναγν.² 125 σημ.), ἤδη φωνητικῶς δυσπαραμύθητον, ἀπαγορεύει κυρίως ὁ νοῦς, ἀπαιτῶν *ἐλάχιστόν* τι ὅριον ἐποίκων πρὸς νέον ἀναδασμόν.

2 Πιθανῶς μάλιστα ἐκ τοῦ *πρεῖγ-ϳα*, ὡς *πότνα=-ϳα* κλπ., κατὰ τὰ Brugmann—Thumb⁴ § 40 καὶ 254.

3 Ὁπωσδήποτε καὶ *Λοκρικὸς* λοιπόν, οἷος πιθανῶς μὲν καὶ τὸ *κόρα* ἀντὶ τοῦ *θυγάτηρ*· πρβλ. καὶ τὰς περιφήμους, εἰς Ἴλιον στελλομένας, κόρας τῆς ἐπιγρ. Öst.-Jh. 14 (1911), 168, 9 τροφεῖα τοῖς γονεῦσι *τᾶν κορᾶν*»· καὶ τὸ *ἐπίϜοικος* γνωστὸν ὡς κατ᾽ ἐξοχὴν Λοκρικόν, ὡς τὸ *ὑπόϜοικος* Κρητικὸν BCH 1903, 220ᶜ 13.

4 Καὶ μένουν μέχρι σήμερον π. χ. ἐν Κρήτῃ, ἐνῷ παρὰ τοῖς πλείστοις ἔχουν μετασχηματισθῆ πάλιν εἰς *-ζω*, ὡς δὴ καὶ τόσα ἄλλα τῶν εἰς *-σσω* ἀρχαίων *τάζω, ἀράζω, φράζω, σπαράζω* δι᾽ ὁμοίαν σύγχυσιν, μόνον ἀντιστροφον,—περὶ ἧς ἰδὲ τὰ ἄφθονα καὶ ἐξαντλητικὰ τοῦ Χατζιδ. Einleit. ἰδίᾳ 400. Ὡς *Λοκρικὸν* ἂς σημειωθῇ καὶ τὸ ζ τοῦ *κομίζοιεν* 6ᵅ (ὄχι δηλ. *δδ*) καὶ *ἀναγκάζω* 7, ὡς θὰ προσεδοκᾶτο ἄλλως ἐκ τοῦ *δικάζηται* IX¹ 333, 15.

5 Ὅμοιον τὴν σύνθεσιν πρὸς τὰ *ὀψαρότης* καὶ *πρωτηρότης* (τὰ γνωστὰ τοῦ Ἡσι. ἔ. 488) *ὀψαμάτας* Θεοκρ., ἐξ ἄλλου δὲ τὸ *ἀξιοεργός*, καὶ ὁμαλώτερον τοῦ Ἡσιοδείου τύπου «*δώτῃ* μέν τις *ἔδωκεν, ἀδώτῃ* δ᾽ οὔ τις ἔδωκεν» ἢ τοῦ *ἐπιδώτης* (Ζεὺς) τοῦ Παυσ. Β΄ 10,2.

6 Φύσει δὰ παθητ. (πρβλ. *σὺν - ἐπὶ - ὑπότομος*· «εἴτι ἔγκλημα γέγονεν, *ὑπότομα* εἶμεν» ἐξ ἐπιγρ. Ἀρκαδικῆς V². 344=Syll³ 490,15). Ἀπίστευτος ὅλως ἡ σημασία=*ἴδια*, ὄχι μόνον διότι θὰ προετιμᾶτο (ἅπαξ ὑπαρκτὴ ἐν Λοκρ. IX¹ 333,11. *Ϝίδιος ξένος*) ἡ κυρία λέξις, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὸ δύσκολον αὐτῆς καθ᾽ ἑαυτὴν (τὰ διῃρημένα εἰς ἰδιωτικοὺς κλήρους δὲν εἶναι ἀκριβῶς *ἀποτετμημένα*).

Οἱ ***ἐπίνομοι*** στ. 6, μετὰ τὸ ***ἐπινομία ἔστω γονεῦσι*** καὶ ***παιδί***, δηλ. προφανῶς κοινωνία, μετοχή, ὄχι ἀλληλοκληρονομία — δὲν δύνανται νὰ εἶναι ***κληρονόμοι*** (= ***ἐπιγιγνόμενοι, ἐπὶ τῷ θανόντι νεμόμενοι*** τὰ τούτου), ὡς ἐν ἐπιγρ. Δελφῶν (π. χ. SGDI 2034, IG) καὶ Κερκύρας IG IX¹ 694,111.123.129 καὶ ὡς θὰ ἐπέλθῃ ἐκ πρώτης ὄψεως εἰς πάντα ἐκ τῆς οὕτω λεπτομεροῦς διαβαθμίσεως τῶν δικαιουμένων εἰς τὰ τῶν γονέων ἐν στ. 4-6· ἀλλ᾽ οὔτε περὶ κληρονομίας θὰ ἥρμοζε, τόσον ἀκριβολόγως μάλιστα, νὰ φροντίζῃ ***νόμος ἀναδασμοῦ*** οὔτε περὶ ἀσύλου ἐμφυτεύσεως (6) ὅλως, αὐτονοήτου ***ἐν ἰδιοκτήτοις***. Φανερόν, ὅτι καὶ ἐδῶ ***ἐπινομία*** [1] εἶναι, ὅ τι παντοῦ, ἡ μετοχὴ ἢ ἐπικοινωνία νομῶν κατ᾽ ἐξοχὴν δημοσίων, [2] ἐπὶ καταβολῇ συνήθως ***ἐννομίου (ἐπιν-)*** ἢ ***ἐμφορβίου***, περὶ ὧν ἰδὲ τελευταῖον τὰ Thiel ἐν Klio 20,54 ἑ. κάλλιστα (πλὴν ὅτι περιορίζει τὸν ὅρον ***ἐπινομία*** εἰς μόνους τοὺς ξένους· πρβλ. καὶ Ἀ. Δελτ. 1923, 192). Οὕτω δὲ καὶ ***ἐπίνομοι*** στ. 6 = οἱ ***σύννομοι*** ἢ ***συμμέτοχοι*** (ἔστω, διαδοχικῶς ἕκαστος) ***τῆς νομῆς*** [3].

Στ. 6. ***ἄσυλος ἔστω τοῦτο, ὅτι κα φυτεύσηται*** (κατὰ τὸ ***συλῶμαί τι***), ἐνν. ***ὁ φυτεύσας τις***· λοιπὸν ὄχι μόνον καρπῶν ἀσφάλεια παρέχεται (***συλᾶν*** δὲ ***καρπὸν*** βλέπομεν καὶ κυριολεκτούμενον ἐν νέᾳ Σικελιωτικῇ ἐπιγρ. Suppl. Epigr. 2,533), ἀλλὰ καὶ ***κτήσεως*** τοῦ ἐμφυτευθέντος, οὐδενὸς δικαιουμένου συλᾶν χρώμενον αὐτῷ ἐν γῇ κοινοτικῇ ὡς ἰδίῳ. Ἐκ τῶν παγκοίνων ***χώρα ἄσυλος*** (καὶ ***πόλις*** εἶτα Α. Ἐφ. 1905,85,11), ὁπόθεν «***μὴ ἐξεῖμεν μηθένα ἄγειν... εἰ δέ τίς κα ἄγῃ, τὰ μὲν ἐμφανέα*** (δηλ. καὶ καρποὺς βεβ.) ***ἀναπράσσειν τὸν στρατηγὸν*** κλπ.» — εἶτα καὶ ***τὴν πυλαίαν ἄσυλον καὶ ἀσφαλῆ*** παρεσκεύασε Syll³. 483,4 — Τὸ δὲ μέσον ***φυτεύσηται*** ἐμφαντικῶς (ἀντὶ τοῦ συνήθους ἐνεργ., τοῦ π. χ. καὶ ΑΕ 1884,161,33) = ***ἑαυτῷ φυτεύσῃ*** ἐν τῇ ἄλλως κοινοτικῇ γῇ. — ***Φυτὸν*** δὲ νοητὸν καὶ ἄλλο ***καὶ ἄμπελον***, ὡς ἐν ἐπιγρ. Γαμβρείου Inscr. Jurid. 257 = Syll³. 302,11.

6ᵃ· Μόλις ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὸ ***χρήζω*** = ἁπλῶς ***βούλομαι***, ἐξόχως μὲν Δωρικόν, ἀλλὰ καὶ πανελλήνιον (πρβλ. καὶ Ἀριστοφ. Νεφ. 891 ***ἴθ᾽ ὅποι χρήζεις*** κλπ.).

Στ. ***8 τῷ πλήθει (..δόξαι)*** προφανῶς = ***τῇ πλειονότητι*** τῶν 101 ἀνδρῶν, ***πλείοσι τῶν ἡμίσεων***, πρβλ. καὶ «πράξω καθ᾽ ὅ τι ἂν ***τῷ πλήθει τῶν συμμάχων*** δοκῇ» (IG II σ. 398 ἀρ. 49^6 = Syll.³ 151, 23) καὶ ἰδίᾳ τὸ τῆς ἐποικίας εἰς Ναύπ. IX¹ 334,40 «ὅ τι κα μὴ ἀμφοτάροις δοκέῃ, Ὀπουντίων χιλίων ***πλήθαι***» κλπ. καὶ 333 τέλ. ***πληθὺν*** δὲ νικῆν»· ὥστε καὶ τὰ τρία εὔχρηστα.

Στ. 9 πρβλ. ἐκ περισσοῦ πλὴν τῶν συχνῶν ***ἐπάγεσθαι οἰκήτορας*** (Παυσ. Α´

1 Δυσπιστῶν τις ὅτι τόσος λόγος γίνεται ἐν τῷ θεσμῷ περὶ ἐπινομίας ἁπλῶν νομῶν κοινοτικῶν, ἀδιαιρέτων, ἀφοῦ μάλιστα οὔτε βοτῶν ἀριθμὸς ὁρίζεται οὔτε ὅλως τὸ *νέμειν* αὐτὸ ἀπαντᾷ οὐδαμοῦ τοῦ θεσμοῦ, θὰ ἐσκέπτετο μήπως πρόκειται περὶ *συννομίας ἐπὶ παντὸς κλήρου τῆς (ὅλης διακληρωμένης)* χώρας, περὶ *συγκτήσεώς τινος*· θὰ ἦτο δηλ. *συγκυριότης* μὲν ἔτι ζῶντος τοῦ κυρίου κληρούχου, *κληρονομία* δὲ αὐτοῦ ἀποθανόντος, ἣν δίδει ὁ θεσμὸς πρὸς ἑκάστῳ κληρούχῳ πρῶτον μὲν «εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ καὶ τὸν υἱόν», ἐλλειπόντων δὲ τούτων κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς κατιόντας καὶ ἀγχιστεῖς· καὶ πάλιν τὴν συνεπινομίαν ταύτην διαθέτων ὁ κληροῦχος (ἂν δυσηρεστεῖτο τυχὸν κατὰ τῶν ἀγχιστέων) εἰς ὅντινα ἤθελε, θὰ ἐδικαιοῦτο ὅμως νὰ κρατῇ ὅσα θὰ εἶχεν ἐμφυτεύσει ἐν τῷ ἰδίῳ κλήρῳ κλπ. Ἀλλὰ πλὴν τῆς θεμελιώδους πάλιν ἀτοπίας, νὰ ῥυθμίζῃ θεσμὸς ἀναδασμοῦ τῶν ἅπαξ ἰδιοκτήτων πλέον κλήρων συγκυριαρχίαν πρωτοφανῆ (ἢ καὶ τὴν ἐπιβάλλῃ—ἢ περιορίζῃ εἰς ἕν π. χ. μόνον τέκνον) καὶ ἄλλαι δυσκολίαι θάνέκυπτον βαρύτεραι τῶν λυομένων — καὶ λεκτικαὶ ἔτι (π. χ. θὰ ἔδει νὰ ἔκειτο στ. 3 ἑ. *καὶ γονεῦσι καὶ παιδί . . . αἱ δὲ μήτε γονεὺς μήτε παῖδες εἶεν.* — ἐν 6 *hότι δὲ πεφυτευκὼς εἴη κλπ.*), ἀλλ᾽ ἰδίᾳ πραγματικαί.

2 Ὡς *ἐπιγαμία* καὶ τόσα ἄλλα (εἰς ἃ πρόσθες νῦν καὶ *ἐπιξυλία* IG. V² 511=Syll³ 623^B, 4).

3 Οὕτω καὶ τὸν ὑπὸ Πινδ. Πυθ. ΙΑ´ 7 προσκαλούμενον «*ἐπίνομον* ἡρωΐδων στρατὸν (τὰς κόρας τοῦ Κάδμου) ὀρθῶς ἐνόει ὁ ἀρχ-σχολιαστής = «*σύννομον ταῖς Θήβαις*» ἁπλῶς, κοινωνὸν ἢ συμμέτοχον τῆς Καδμείας, λοιπὸν *ἐπιχώριον* ἁπλῶς (πρβλ. Αἰσχ. Ἱκ. 565 *ἔννομος γᾶς*) καὶ περιττὴ ἡ *προληπτικὴ* σημασία τοῦ O. Schröder ἐν ἐκδ. Πυθίων σελ. 103.

97), ***οἰκιστὴν*** κλπ. τὸ ***οὐκ ἀστὸς ἀλλ' ἐπακτὸς ἐξ ἄλλης χθονὸς*** Εὐρ. Ἴων. 290.

Στ. 10 ***ὅστις ἐμφέροι*** [1] κλπ. αὐτόδηλον ὅτι = ***εἰσφέροι, εἰσάγοι νόμον*** ἢ ***γνώμην περὶ ἀναδασμοῦ,*** προτείνῃ καθ' ἡμᾶς· ἄδηλον ἂν ἄρχων ἢ ἰδιώτης· ἀλλὰ ἐκεῖνο πιθανώτερον καὶ διὰ τὴν τάξιν καὶ διὰ τὸ εἰκὸς ἐν Λοκροῖς καὶ ἐν χρόνοις τόσον πρωΐμοις (ὅτε, καὶ ἂν ἴσως ἐνοεῖτο ***ἰδιώτης*** εἰσηγητής, θὰ προσετίθετο τοὐλάχιστον «***ἔτας***» τις ἢ ὅμ.). Πρβλ. ἐκ πλείστων τὸ ψήφισμα τῆς Νάσου π. Solmsen Inscr. gr. κλπ. 7 Β΄ 35 ἑ. «***μὴ ἔμμεναι παρὰ ταῦτα μήτε ἄρχοντι προθέμεναι μήτε ῥήτορι εἶπαι μήτε ἐπιμηνίῳ ἐσένικαι*** κτἑ. — Τὸ ἑπόμενον ***ψᾶφον διαφέροι*** (ἔτι ἧττον περὶ ἄρχοντος πλέον δυνατόν, ὡς «***ἐπιψηφίζοντος***» καὶ ***διαδίδοντός*** πως ἑκάστῳ ψῆφον τυχόν) ὁριστικῶς θὰ σημαίνῃ ***διαψηφίζοιτο*** ἁπλῶς (οὕτως ἢ ἄλλως ***φέροι ψῆφον*** = τὸ ἡμέτ. ψηφοφορῇ), πρβλ. πλὴν τῶν ἐν λεξικοῖς πρδγμ. τοῦ ***διαφέρειν ψῆφον*** [2] καὶ τὸ συνώνυμον ἐκ τοῦ θεσμοῦ τῶν Λαβυαδῶν Β΄ 10: ***τὰν δὲ ψᾶφον φερόντων ἀνδεξάμενοι . . . . δικαίως οἰσεῖν*** κλπ. ***Κὴπευχέσθω τὰν ψᾶφον φέροντι δικαίως πόλλ' ἀγαθὰ*** κλπ.» — Ἐν Ἀθήναις ὕστερον πασιγνώστως ἀπαγορεύεται πράγματι ἐν τοῖς νόμοις «***μήτε προτιθέναι μήτε ἐπιψηφίζειν*** *ἄλλα κλπ.*» (π. χ. Syll[3] 167,29.49.)

Στ. 15. Τὸ (μετὰ τὰ ***αὐτῷ καὶ γενεᾷ***) καὶ ***πάντε(σ)σι*** δὲν σημαίνει βέβαι' ἁπλῶς «***καὶ γένει ἐκ γενεᾶς***» ὡς ἐν Ἠπειρωτικῇ ἐπιγρ. SGDI 1334 παρ' Ἀναγνωστοπούλῳ Ἱστ. Ἑλλ. Διαλ. Α΄ 105-6), ἀλλὰ προσέτι ***καὶ ϝοικιάταις*** (IG XI[1] 334,45) καὶ ***τῇ ὅλῃ κτήσει*** πρβλ. τὸν φρικτὸν ὅρκον τῶν Δρηρίων SGDI 5058,84 «κακίστῳ ὀλέθρῳ ἐξόλλυσθαι ***αὐτὸς καὶ χρήϊα τἀμά***»· καὶ τὰ συχνὰ ἀττικὰ ***ἐξώλης εἶναι καὶ τὰ ἐκείνου πάντα.*** Τὸ ***παρβαίνειν*** καὶ φωκικὸν ἐν ἀμφικτ δόγμ. IG II 545 (=Syll.[3] 145),24 παρὰ τὸ συνηθέστερον δελφικὸν (Λαβυαδῶν C τέλ. καὶ D 17 25) ***παρβάλλεσθαι*** (ὃ καὶ ἀχαϊκὸν μετὰ τοῦ ***παρσεβέειν***).

Στ. 18. τὸ μὲν ***μόρος*** ἐπὶ τῆς πρώτης σημασίας (σωθείσης παραδόξως μόνον ἐν τῇ λεσβ. ἐπιγρ. XII[2] 274 = Syll.[3] 968 πολλ.) τῆς ***μοίρας*** ἢ ***μερίδος*** (ὡς ἐν ἡρακλ. πίν. I 15-20.25 κλπ.)· τοὐναντίον τὸ ***κοῖλος*** πολύχρηστον περὶ βαθυπέδων κοιλάδων ἢ ἀλιπέδων (ἤδη Ὁμ. Ὀδ. δ΄ ἀρχῇ. ***Λακεδαίμονα κοίλην),*** ὡς δὴ γνωστὰ ἰδίᾳ ***τὰ κοῖλα*** (πρβλ. καὶ ***γύης*** καὶ ***γύαλον*** ἐκ τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς σημ. καταντήσαντα συνώνυμα μὲ τὸ ***ἄρουρα).*** Πρβλ. Στράβ. Θ΄ 405 τέλ. περὶ Βοιωτίας ***ἐν τῇ μεσογαίᾳ πεδίᾳ ἐστὶ κοῖλα πάντα ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν τοῖς ὄρεσι περιεχόμενα*** καὶ τὸ περὶ τῆς Κορινθίας ἐκεῖνο «Κόρινθος ***ὀφρυᾷ*** τε καὶ ***κοιλαίνεται*** Η΄ 382. — Ταῦτα μόνα λοιπὸν θὰ ***διαδώσωσι*** [3] (ἐνν. ***οἱ γεωνόμοι)***· δηλ. «τὰ ***πεδινὰ μερίδια***» θὰ διανεμηθῶσιν, ἀνὰ ἓν εἰς ἕκαστον φυσικά, ἐφ' ὅσον οὐδὲν ἄλλο καθορίζεται.

Ἀλλά, πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν πραγματικὴν ἀνάλυσιν, δύο λέξεις περὶ τῆς συντάξεως, ἄλλως οὐδὲν ἔκτακτον ἐμφανιζούσης· διότι π. χ. καὶ ὁμαλῶς καὶ ὡς περιεμένομεν ἐκφέρονται κατ' εὐκτικὴν μὲν αἱ ὑποθέσεις τῶν προβλεπτῶν τυχὸν παραβιάσεων «***ὅστις ἐμφέροι... ἢ στάσιν ποιέοι***» 10-11, ὡς καὶ αἱ προβληματικαὶ ὁμοίως περιπτώσεις «***αἰ μὴ παῖς... ἀδελφεός... εἴη***» 4-6[α] καὶ «***αἰ μή... δόξξαι ἐπιϝοίκους ἐφάγεσθαι***»

1 Πιθανὴ ἀλλ' ὄχι καταπειστικὴ ἔνδειξις χρήσεως τῆς *ἐν* ἀντὶ ὅλως τῆς *εἰς* καὶ παρὰ Λοκροῖς ἀκόμη (ὡς π. Θεσσ. καὶ Βοιωτοῖς καί που Δελφ. *ἐν δύνασιν* = εἰς δύναμιν Syll[3] 145,5).

2 Ἰδίᾳ καὶ Βερν. ἐν λ. *διαφέρω* καὶ *ψῆφος*· καὶ π. Αἰσχύ. Ε. Θ. 198 Weckl. θὰ εἶχε λοιπὸν ἄριστα τὸ *ψῆφος .. διοίσεται.*

3 Ἐκ περισσοῦ πρβλ. τὰ *διαδόματα* ἐκείνου τοῦ μεγαλοδώρου Ἀκραιφιέως Ἐπαμεινώνδου IG VII 2712, 80 καὶ «τοῦτο *διελάβοσαν* οἱ ἱππεῖς» (τὸ περίσσευμα λογαριασμοῦ ἱππάρχου) αὐτ. 2426 τέλ. = διενεμήθησαν.

8 ἑ., ἐνῷ καθ' ὑποτακτικὴν ἡ προσδοκητὴ «***hότι κά (τις) φυτεύσηται***» 6· ἐκπλήσσει πως ὅμως τὸ πρωΐμως πεπλεγμένον, πυκνὸν καὶ περίτεχνον τῆς περιόδου 7-13, ἥκιστα συμβιβαστὸν πρὸς διατυπώσεις πρωτογόνους θεσμῶν.[1] Οὐδὲ μαρτυροῦσι περὶ ἀπαγιώτου ἀκόμη τοῦ ἄρθρου κυρίως τὰ ἄναρθρα στ. 9 ***μεῖστον*** (ἐπιρρηματικὸν) παρὰ τὰ συνήθη ***τὸ μέγιστον*** ἢ τὰ στ. 12 (***χρήματα δὲ δαμευόσθω***, κατ' ἐπίδρασίν τινα τῆς πρὸ αὐτοῦ ἀπωστεωμένης φράσεως ***αὐτῷ καὶ γενεᾷ***) ἢ τὸ ὁμαλὸν ***ἀλλαγὰ δὲ βέβαιος ἔστω*** 18 (=πᾶσά τις ἀλλαγὴ), οὐδὲ τὰ ***τεθμὸς ὅδε*** 1 καὶ ***ὅδε τεθμὸς*** 14.[2] εἰς ἃ καὶ βραδύτερον ἔτι πολὺ θὰ ἦτο συνειδητὸς πλεονασμός, περιττὸς διὰ τὸ ἀρθροειδὲς τοῦ ***ὅδε***, ἡ προσθήκη καὶ τοῦ ***ὁ*** (πρβλ. τὸ γνωστὸν Κεῖον «***οἵδε νόμοι*** περὶ τῶν καταφθιμένων», ἐνῷ ὁ Λαβυαδῶν ἤδη (19 «ὅδ' ***ὁ*** τεθμὸς περὶ τῶν ἐντοφήιων»)· παντοῦ ἀλλοῦ ἡ χρῆσις τοῦ ἄρθρου ἤδη ἀνεπτυγμένη τελείως πλὴν ἐν στ. 10, ὅπου φαίνεται παραλειφθὲν ἐν τῷ ***πόλι*** κατά τινα ἕλξιν τῶν ἑκατέρωθεν ***ἐν πρείγᾳ*** καὶ ***ἐν ἀποκλησίᾳ***. Ἴσως ἄξιον σημειώσεως ἰδιαιτέρας ὅτι αἱ διατάξεις πᾶσαι τοῦ θεσμοῦ καὶ τοῦ τεμαχίου β' πλὴν ἑνὸς ἀπαρεμφάτου ἐν τέλει «***μὴ ποτιγράψαι***» κατὰ προστακτικήν, ἐνῷ τοὐναντίον κατ' ἀπαρέμφατον «προστακτικὸν» αἱ τῆς ἐκ Ναυπάκτου ἐποικίας καὶ σχεδὸν ἐξ ἴσου ἑκατέρου τρόπου εἶναι αἱ τῆς συνθήκης Οἰανθέων καὶ Χαλειέων — Ἀλλ' ὄντως μόλις ἀξίζει μνείαν ἡ ἔλλειψις τῆς Ἀττικῆς συντάξεως ἀκόμη ἐν στ. 12 ἢ τὸ καθ' ὅλου καὶ μέρος 16 ἑ. Περὶ τοῦ ἀπροσώπου ***ἐπινεμέσθω*** ἀνωτ. σ. 125.

Τοῦ οὕτω λοιπὸν ἔχοντος λεκτικῶς θεσμοῦ ἐπιτάσσομεν καὶ παράφρασιν εἰς τὴν κοινὴν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ μακαρίτου Ι. Οἰκονομίδου (εἰς τὰ ἐποίκια τῆς Ναυπάκτου).

Ὁ θεσμὸς ὅδε κύριος ἔστω εἰς τὸν πάντα χρόνον περὶ τῆς γῆς κατὰ τὸν ἀναδασμὸν Πλακοσυλίας καὶ Λισκαρίας, τῶν τε δορικτήτων καὶ τῶν ἀρχῆθεν δημοσίων ἁπάντων. — Τῆς δὲ δεδασμένης (ἑκατέρας) ***ἐπινομία ἔστω γονεῦσι καὶ υἱῷ· εἰ δὲ μηδεὶς υἱὸς εἴη, θυγατρί· εἰ δὲ μηδὲ θυγάτηρ εἴη, ἀδελφῷ· εἰ δὲ μηδὲ ἀδελφὸς ζῴη, ἀγχιστίνδα ἔστω ἡ ἐπινομία. εἰ δὲ μὴ θεραπεύοιεν οἱ ἐπίνομοι (μὴ φέροιεν τὸ ἐννόμιον), ἐξέστω τὴν αὐτοῦ ᾧτινι βούλοιτο δοῦναι· ὅτι δ' ἂν ἐμφυτεύσηται, ἀναφαίρετον ἐχέτω (καὶ κυριευέτω). — Εἰ μὴ πολέμου ἀναγκάζοντος ἄνδρες εἷς καὶ ἑκατόν, ἀριστίνδην ᾑρημένοι, ψηφίσαιντο ἄνδρας ἀξιομάχους διακοσίους τοὐλάχιστον ἐποίκους ἐπάγεσθαι, ὅστισοῦν περὶ ἀναδασμοῦ ἢ γνώμην εἰσφέροι ἢ διαψηφίζοιτο ἐν βουλῇ ἐν (ἀκρο)πόλει ἢ ἐν ἀποκλησίᾳ, ἢ στάσιν περὶ ἀναδασμοῦ ποιοίη, αὐτὸς μὲν φευγέτω καὶ τὸ γένος ἀειφυγίαν, ἡ δὲ οὐσία δημευέσθω καὶ ἡ οἰκία κατασκαπτέσθω κατὰ τὸν ἀνδροφονικὸν θεσμόν. — Ὁ θεσμὸς ὅδε ἔστω ἱερὸς τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Πυθίου καὶ τῶν ὁμονάων θεῶν· τῷ μὲν παραβαίνοντι ταῦτα (ὑπάρχειν) ἐξώλειαν αὐτῷ καὶ πᾶσι τοῖς αὐτοῦ, τῷ δὲ εὐσεβοῦντι ἔστω ἵλεως ὁ θεός. — Ἡ δὲ γῆ τὸ μὲν ἥμισυ ἔστω τῶν ἀρχαίων, τὸ δὲ ἥμισυ τῶν ἐποίκων· τὰ δὲ κοῖλα κατὰ κλήρους (οἱ γεωνόμοι) διανειμάντων· ἀνταλλάσσεσθαι δ' ἐξέστω τὸν κλῆρον ἐγκύρως, τὴν δὲ ἀντίδοσιν ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος ποιεῖσθαι.***

Η ΙΕΡΑ ΔΙΑΤΑΞΙΣ β'

Βραχὺς λόγος ἐξαρκεῖ περὶ τοῦ μικροῦ τεμαχίου ***β'***· προηγοῦντο προδήλως διατάξεις περὶ προσόδων τινῶν, εἰσπραττομένων καὶ ἀναγραφομένων ὑπὸ τῶν ***δαμιοργῶν***.

1 Θὰ περιεμένομεν δύο τουλάχιστον κῶλα: *αἰ μὴ δόξξαι* ***101*** *ἀνδράσιν* κλπ. *διακοσίους μεῖστον ἐπιϝοίκους ἐφάγεσθαι, ἀνδαιθμὸν μηθεὶς ἐμφερέτω· ὅστις δ' ἐμφέροι* κλπ. Ἀλλὰ εἰς πολὺ πλείονας θὰ κατατέμνετο προτάσεις ἐν πρωτογόνῳ πως λόγῳ!

2 Σαφὲς ὅτι ἀδιάφορος (ἂν καὶ ὄχι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐδῶ σημασία) ἡ τάξις· ἰδὲ Marchand Class Rev. 23, 344 ἑ.

4 12 26

ἐνταῦθα ὁρίζεται, ὅπως πᾶν ἄλλο προβλεπτόν, τῶν προειρημένων διάφορον [1], «κέρδος» αὐτῶν μὴ προσγραφῇ ὅλως κατά τινα χρονικὴν περίοδον εἰς τὰς προσόδους ἐκείνας, ἀλλ᾽ ἀφιερωθῇ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς «***ἄγαλμα***», [2] κειμήλιον αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν ἱερὸν εἶναι, εἴπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ (σημ. 1), ἀσφαλῶς αὐτὸ τὸ τοῦ Πυθίου, εἰς ὃ ἀφιεροῦται καὶ ὁ τεθμὸς Α 14, ἓν τῶν πολλῶν ἀνὰ τὸ Ἑλληνικόν, ἀπὸ Γόρτυνος μέχρι Βάλλας καὶ Κυρήνης [3] ἐξ ἀντιθέτου Πυθίων, ἐπωνύμων ἂν ὄχι καὶ ἀφιδρυμάτων ἀκριβῶς πάντων τοῦ μεγάλου Δελφικοῦ, ἰδίᾳ ἐν ἀποικίαις «κατ᾽ ἐπίταξιν» τούτου, ὡς πασίγνωστον, κτιζομέναις.

Γνωστοὶ δὲ ἤδη, ὡς ἐν τοσαύταις ἰδίᾳ Δωρικαῖς πολιτείαις, [4] εἶναι καὶ ἐν τοῖς Ἑσπ. Λοκροῖς οἱ ***δαμιουργοὶ*** (IX[1] 333, 15ἑ. καὶ ***συνδαμ***. 335), ὡς ἀνωτάτη ἀρχή, ἐν ᾧ ὁ ***ἀρχὸς*** τοῦ Α,19 δύναται καὶ ἐδῶ καὶ ἐν 334,41 καὶ ἐν τῇ περιφήμῳ ἐπίσης ἤδη ἐπιγρ. τῶν εἰς Ἴλιον Λοκρίδων κορῶν στ. 17 νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς γενικόν, (πρβλ. Oldfather ἔ. ἀν. σ. 56)=«ὁ ἁρμόδιος ἄρχων»· καὶ θὰ ὑποτεθῇ τότε, ὅτι οἱ ***δαμιοργοί***, ὡς ἀνωτάτη ἀρχή, συνδιοικοῦντες καὶ τὰ τοῦ ἱεροῦ οἰκονομικά, ὑποχρεοῦνται τὰς πέραν ὡρισμένου εἴδους ἢ ποσοῦ προσόδους, τοῦ ἱεροῦ πιθανώτερον, ἀλλ᾽ ἴσως καὶ τῆς πολιτείας, νὰ καταθέτωσιν ὡς «ἄγαλμα» εἰς τὸ ἱερὸν κλπ. Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι δυσάρμοστόν πως φαίνεται (εἰς χρόνους τοιούτους, ὅτε ἄμισθοι αἱ ἀρχαὶ τῶν ἀριστοκρατουμένων) τὸ ***κερδαίνειν*** καὶ ***κέρδος προσγράφειν*** (πῶς π.χ. τὰς πιθανὰς δωτίνας;) περὶ τῆς ἀνωτάτης συναρχίας· διὸ καὶ ὑπόνοια ἐπέρχεται ἰδίᾳ εἰς τὸν ἐνθυμούμενον ἐξ ἐπιγραφῶν ἄλλων ὁρισμοὺς τόσον ὁμοίους περὶ προσόδων ἱερέων [5] κάὶ δὴ καθιερώσεως τοῦ πλεονάσματος αὐτῶν, μήπως ἄλλο τι μετριώτερον, ἱερατικὸν ἀξίωμα εἶναι οἱ προκείμενοι δαμιοργοὶ πρβλ. IG. IX[1] 32 (=Syll.[3] 647), 45 (περὶ προμνημονευθέντων ***δαμιουργῶν***) «***δαμιουργιόντων τὰ ἐν Μεδεῶνι ἱερὰ***» καὶ τοὺς ἐν ἐπιγρ. Μεγάρων VII 41 καταλεγομένους «***δαμιουργοὺς Ἀφροδίτας***» (ἂν καὶ οὗτοι δυνατὸν νὰ ἦσαν καὶ πολιτ. ἀρχή, ὡς καὶ οἱ ἀναγράφοντες καὶ ἀναθέτοντες στήλην εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Μελάμποδος Αἰγοσθενῖται VII 223, 19 καὶ ἀσφαλῶς οἱ Ἑρμιονεῖς IV 679=Syll.[3] 1051,27 εἰς τὸ τῆς Δήμητρος). Τότε οἱ ***δαμιοργοὶ*** τοῦ Πυθίου (ἐτύμως «ἐπίτροποί» τινες ναῶν νεοελληνικῶν, ***δήμια ἔργα ἢ ὑπὲρ τοῦ δήμου*** = «κοινῆς ὠφελείας» καὶ αὐτοὶ τελοῦντες πρβλ. δὲ καὶ ***ἱερὰ δήμια*** Αἰσχύ. Ἑ. Θ. 177) δύνανται καὶ νὰ κερδαίνωσι κυριολεκτικῶς (π. χ. ποσοστά τινα ἐκ τῶν ἱερῶν προσόδων) καὶ νὰ ὑποχρεῶνται τὰ πέραν ὁρίου τινὸς ***μὴ ποτιγράψαι*** (ἀντὶ μέσου τότε) = ***ἑαυτοῖς, ὡς ἴδιον κέρδος*** νὰ μὴ προσλογίζωνται, ἀλλ᾽ ἀφιερῶσι [6] κλπ.

1 Ἡ σαφὴς φράσις δὲν ἐπιδέχεται ἑρμηνείαν, οἵαν τὸ κρητικὸν «*ἀλλᾶι δ' ἔγραται*» (Γόρτ. ἐπιγρ. VI 14. VIII τέλ.) =ἁπλῶς *παρὰ τὰ γεγραμμένα*, χωρὶς δηλ, νὰ προϋποτεθοῦν καὶ ἄλλα, προειρημένα, κέρδη.

2 Πλὴν τῆς ὁμηρικῆς γνωστῆς χρήσεως τῆς λέξεως στολισμός, καμάρι· *ἵππους σοὶ λείψω ἄγαλμα* Ὀδ. δ' 602 κλπ.) γνωστοτάτη καὶ ἡ περὶ παντοίων εἰς ἱερὰ ἀναθημάτων· π. χ. (περὶ λέβητος) CIA IV[1] 373ω 20 κ. ἄ. καὶ *ἀγαλματοφώρας* τῆς Ὀλυμπιακῆς ἐκείνης ἐπιγρ. π. Solmsen Inscr. Gr. ἀρ. 40 τέλ. = ἱερόσυλος (κειμηλίων φώρ). Σημειωτέον ὅτι καὶ ἀντίστροφος ἐκδοχὴ δυνατὴ = ὡς ἱερόν, καθιερωμένον ἐχέτω (ὡς ὁ Δήλιος τὰς δημευομένας οἰκίας τῶν ὀφλόντων ἀσεβείας Syll[3]. 153, 140 *ἱερὰς*) τὸ κέρδος (ἀντικείμ.) *τὸ Ἀπόλλ. ἄγαλμα* (ὑποκείμ.), ἄγαλμα ἴσως παρηγγελμένον ἐσχάτως.

3 Εἰς τὸ τελευταῖον ἀνατίθεται ἐπίσης ἡ στήλη τῶν ἐκ Θήρας «οἰκιστήρων», ἀφοῦ καὶ οὗτοι εἶχον ἀποσταλῆ «κατὰ τὰν ἐπίταξιν» τοῦ ὁμωνύμου Θεοῦ κλπ. Abh. Preuss. Akad. 1926, σ. 19 ἑ. ἀρ. 2, 17 ἑ.

4 Ἰδὲ προχείρως Swoboda Staatsalt. σ. 47 (ἰδίᾳ π. Ἀρκάδων 224, Ἀχαιῶν 403. 414).

5 Ἐξ ἀφθόνων σχετικῶν πρὸς ἱερατικὰς προσόδους (περὶ ὧν γενικῶς Stengel Kultusalt[2]. 39 ἑ. δύνανται νὰ ἐξαρθῶσιν ἐκ μόνης τῆς Syll[3]. αἱ ἐπιγρ. 1006, 10 (Κῶ) «*ἦμεν δὲ καὶ τῶν γερῶν τῶν θυομένων ἀποδόσθαι... τοῦ δὲ ἀγερμοῦ (μετεχόντων αἱ ἱέρειαι*» πρβ. εἰς 1015, 25-30 καὶ 1009 σημ. 5 Hiller) «*τὰ δὲ λοιπὰ ἔσται ἱερὰ ταῖς Θεαῖς*». 1016, 87. «*τῶν ἀναθημάτων ὅσα μὲν ἀργύριόν ἐστιν αὐτῶν, ἔστω τοῦ ἱέρεω, τὰ δὲ ἄλλα ἀναθήματα τοῦ Θεοῦ ἔστω*». Πρβλ. τὰς 1046-7 περὶ τῶν ἐκ τοῦ πελανοῦ προσόδων.

6 Περὶ τῆς πολιτικῆς προσόδου θὰ προσεδοκῶμεν ἁπλῶς «*ἐς ἄλλο μηδὲν χρῆσθαι τῇ προσόδῳ μηδ' ἀπαναλίσκειν* , ὡς

Ὁπωσδήποτε τὸ «κέρδος» ἢ «ἔσοδον» τοῦτο προορίζεται διὰ τὸ Πύθιον ἱερὸν ***δι' ἐννέα ἐτῶν***, δηλ., θὰ ἐνόμιζέ τις, ***δι' ὅλου τοῦ χρόνου 8 ἐτῶν*** καθ' ἡμᾶς, ***ἐπὶ 8 πλήρη ἔτη*** (κατὰ τὰ ***διὰ βίου, δι' ἡμέρας*** καὶ τὰ σύνθ. ***διημερεύειν, διαχειμάζειν*** κλπ. Ἀλλ' ὁ ἐνθυμούμενος τὰ ὁμοιότατα π. Πλουτ. Ἄγιδι § ΙΑ' ***δι' ἐτῶν ἐννέα λαβόντες οἱ Ἔφοροι νύκτα καθαρὰν καὶ ἀσέληνον σιωπῇ καθέζονται πρὸς τὸν οὐρανὸν*** (καὶ ἂν διάξῃ ἀστήρ, κρίνουσιν ἀσεβείας τοὺς βασιλεῖς) καὶ βίῳ Λυκ. ΙΗ' ***Ἠλεῖοι δι' ἐτῶν πέντε ἡμέρᾳ μιᾷ (Ὀλυμπίοις) χρῶνται τῇ δικαιοσύνῃ***, τὰ Ἡρ. Γ' 97 δῶρα ***ἀγίνεον διὰ τρίτου ἔτεος*** (=κατὰ πᾶν δεύτερον ἐφάπαξ) καὶ κατωτέρω ***διὰ πεντετηρίδος***, τὰ ἐν Θήβαις ***δι' ἐνναετηρίδος Δαφναφόρια*** (Πρόκλ. π. Φωτ. Βιβλ. σ. 988) κλπ., θὰ δεχθῇ καὶ ἐδῶ μεθ' ἡμῶν=κατὰ πᾶν ἔνατον ἔτος,[1] τὸ πρῶτον δηλ. τοῦ πλήρους *ὀκταετοῦς κύκλου*, ὅστις καὶ ἐκ τόσων ἄλλων γνωστὸν ὅτι ἦτο τὸ καθιερωμένον πρὸ τοῦ Μέτωνος χρονολογικὸν καὶ ἡμερολογικὸν σύστημα. Οὕτω νοεῖται καὶ ὁ ὄχι στρογγύλος ἀριθμὸς ἐννέα· δὲν σκοπεῖ ἁπλῶς τὴν συμπλήρωσιν ποσοῦ ἐπαρκοῦς πρὸς ναοδομίαν π. χ., ἀλλὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἱερὰ (καὶ ἐκ τοῦ ***δελφικοῦ στεπτηρίου*** ὡς ***πυθικὴ*** γνωστὴ) ***ἐνναετηρίς***, περὶ ἧς ἴδε προχείρως Unger ἐν Iw. Müller's Hdb. d. Alt.-Wiss[2] I 732 § 18, ἰδίᾳ δὲ περὶ τοῦ ***ἐννέωρος βασίλευε*** (Μίνως) τὰ τοῦ Evans εἰς J.H.S. XIV 356.

ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΤΕΘΜΟΥ

Ὡς ψίθυρος πηγῆς μικροτάτης, ἐξ ὑψηλοῦ βουνοῦ ἀναβλυζούσης ὀλίγον ἀλλὰ διαυγὲς ὑδάτιον, ὁμιλεῖ ὁ τεθμός μας ἐξ αὐτοῦ τοῦ λυκαυγοῦς τῆς Ἑλληνικῆς νομοθεσίας χωρὶς νὰ μᾶς εἴπῃ κἂν τὸν νομοθέτην, τὴν χρονολογίαν, οὐδὲ κἂν ἀτυχῶς τὴν πολιτείαν του,[2] ἐκφράζει ἀμέσως τὸν περιωρισμένον σκοπόν του, νὰ ῥυθμίσῃ τὰ τῆς γῆς κατὰ τὸν ἀναδασμόν, δηλ. ἀκριβέστερον τὴν προφανῶς γενομένην ἤδη ῥύθμισιν νὰ ἐμπεδώσῃ εἰς γραπτὰς διατάξεις· ἀλλ' ὡς γνωστόν, ἐκ τοιούτων ἀρχικῶν διατάξεων μετριοφρόνων, ἃς ὑπηγόρευον ἑκάστοτε περιπτώσεις ὡρισμέναι, ἀπετελέσθησαν βραδέως ἐν τῇ ἱστορίᾳ αἱ δεξαμεναὶ καὶ ποταμοί, οὓς καλοῦμεν νομοθεσίας· —καὶ ὁ ἡμέτερος ὑποδηλοῖ ἤδη τὴν ὕπαρξιν καὶ ἀδελφῶν του, ἑνὸς μὲν τοὐλάχιστον, τοῦ φονικοῦ, ῥητῶς ἐν στ. 13, ἀλλὰ καὶ κληρονομικῶν ἢ οἰκογενειακῶν ἐμμέσως (5 ἑ. ***ἀγχιστήδαν ἐπινεμέσθω κατ τὸ δίκαιον***[3]. — Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὄχι ἀνάξια προσοχῆς διηγεῖται ἢ ἀφίνει νὰ εἰκάσωμεν περὶ τῶν πραγματικῶν σχέσεων, ἐξ ὧν ἐπήγασεν, ἰδίᾳ περὶ τῆς πολιτειακῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν χρόνων του. Ἂς ἴδωμεν γοργῶς τὰς ἀφορμάς του, τὴν διατύπωσιν, τὰς ῥυθμιστικὰς διατάξεις, τὰ διαφαινόμενα στοιχεῖα τοῦ δημοσίου ἰδίᾳ βίου, καὶ προσπαθήσωμεν νὰ συναγάγωμεν ἐξ αὐτῶν ὅ τι δυνατὸν περὶ τοῦ φύλου καὶ τῶν χρόνων, εἰς ἃ ἀνήκει.

Τὴν ἀφορμὴν τοῦ ἀναδασμοῦ ἐνδεικνύει ἀπαραγνωρίστως ἡ ἐν στ. 18 διάταξις «νὰ εἶναι ***τῶν ἐποίκων***[4] τὸ ἥμισυ τῆς ἀναδατουμένης γῆς», δηλ., ὡς εἴδομεν, τῆς δημο-

π.χ. IG. I 32β' 44 (ἂν ὄχι καὶ *μὴ διανέμεσθαι*, ὡς οἱ Σίφνιοι τὰ γινόμενα ἐκ τῶν μετάλλων Ἡρ. Γ' 57 ἢ οἱ Ἀθηναῖοι τὰ Λαυρεωτικά), ἀλλ' ὄχι νὰ μὴ ἀναγραφῇ ὅλως.

1 Δηλ. *διαγιγνομένης περιόδου 9 ἐτῶν*, ὡς ἐπιτρέπει ἡ φύσις τῆς διά.

2 Ὡς *ἀντίγραφον* ἁπλοῦν, *συνοπτικόν*, ὡς ἤδη ἐκ τούτων πρόδηλον(πρβλ. κατωτ. σελ. 132 καὶ σημ.), πρὸς ἀνάθεσιν εἰς τὸ ἱερόν.

3 Βεβαίως *κατὰ τὸ δίκαιον* δύναται καὶ τὸ ἀφῃρημένον καὶ *ἄγραφον* νὰ σημαίνῃ, ἀλλ' ἅπαξ τεθειμένου ἤδη *ἀνδρεφονικοῦ τεθμοῦ* πιθανώτερον ὅτι καὶ *τὸ δίκαιον*=τὸ σύνολον τῶν περὶ ἀγχιστείας (ἐν κληρονομίαις) θεσμίων (ἢ *νομίων*, τῶν ἑκασταχοῦ, τὸ κοινόν, ὡς λέγονται ἐν 334 ἤδη).

4 Οὗτοι δὲν δύνανται νὰ εἶναι οἱ ἐν στ. 7-9 προβλεπόμενοι ὡς ἐνδεχομένως χρειασθησόμενοι *νέοι ἔποικοι*· ἤδη ἡ

σίας καὶ ἐπικτήτου μόνης· δὲν πρόκειται λοιπὸν οὐδαμῶς περὶ στάσεως πολιτειακῆς, ἀνατροπῆς βιαίας, ἥκιστα δὲ δι᾽ ἐξεγέρσεως τοῦ δήμου ἐκ τῶν ἐν ὑστέροις χρόνοις περιβοήτων καὶ τοὺς συχνοτάτους τῶν ἀναδασμῶν ἐπαγουσῶν,[1] ἀφοῦ ἄλλως οὐδὲ πόρρωθεν ὑποδηλοῦται ὁμολογία στασιαζόντων· ὥστε πιθανώτατα φιλικῶς ὅλως καὶ ἀπὸ συμφωνίας ἁπλῆς ἀρχαίων κατοίκων καὶ μετακληθέντων ἐποίκων καὶ ὁ νῦν συντελούμενος ἀναδασμὸς ῥυθμίζεται καὶ πᾶς μέλλων τυχὸν — ἀνατρεπτικώτερος καὶ εὐρύτερος ἴσως — προλαμβάνεται κοινῇ πάντων ψήφῳ, διατυπουμένη ἀκριβῶς ἐν τῷ θεσμῷ ἡμῶν· ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ λοιπὸν ***ἐποικίας***[2] φίλων (καὶ ὁμοφύλων προφανῶς ἐκ τῆς ἀπολύτου ὅλων καὶ ἀνεπιφυλάκτου ἰσονομίας). Ἄδηλον μόνον εἶναι ἂν καὶ οἱ παρόντες ἤδη ἔποικοι οὗτοι ἐκλήθησαν διὰ πολεμικὴν ἀνάγκην τῶν παλαιοπολιτῶν (καὶ συγκατέκτησαν ἴσως τὰ ***ἀπότομα*** ἐκεῖνα τοῦ στ. 2 παρὰ γειτόνων πολεμίων, οὓς ἐξανέστησαν κατὰ τὰ γνωστὰ πολεμικὰ δίκαια π.χ. Θουκ. Δ´ 98,3 κλπ.)· πιθανὸν ὅμως· ἀφοῦ καὶ «***ἐσιδηροφόρουν*** ἔτι ἐπὶ Θουκ. Α´ 5-6 ***περί τε Λοκροὺς Ὀζόλας καὶ Αἰτωλοὺς***» καὶ ἐν ἀρχαϊκοῖς δὴ χρόνοις ὄχι μόνον ἐν γένει «***οὐ χαλεπῶς ἀπανίσταντο***» κατὰ τὰ Θουκ. Α´ 2,2 καὶ κατ᾽ ἐξοχὴν ***πορθηταὶ ἦσαν καὶ ἐπιθυμηταὶ τῆς ἀλλοτρίας κατὰ σπάνιν γῆς*** (Στράβ. ΙΖ´ 792), ἀλλὰ ἰδίᾳ συχνόταται ἦσαν αἱ ἐπαγωγαὶ ἐποίκων δι᾽ ἀνάγκας πολεμικὰς — καί, ὡς φυσικὴ ἀκολουθία, ***ἀναδασμοὶ*** ἢ ***νέαι γεωνομίαι***, ἐκ τῶν εἰς ***πᾶσαν ἀποικίαν*** συμφυῶν, ὧν κάλλιστον καὶ ἀρτιώτατον παράδειγμα πρόκειται ἡ ἐπιγραφὴ τῶν εἰς Μέλαιναν Κέρκυραν Ἰσσαίων ἀποίκων ἐκείνη (νῦν Syll³ 141).[3] Οὕτως ***«ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ» ἐπεισήγαγεν ἤδη ὁ Ὄξυλος Αἰτωλοὺς συνοίκους τοῖς ἀρχαίοις*** (Ἐπειοῖς) Παυσ. Ε´ 4,2, οὕτω Κυρηναῖοι π. Ἡρ. Δ´ 159 ***ἐπεκαλέοντο συνοίκους πάντας Ἕλληνας ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ***», οὕτω καὶ οἱ νεοδαμώδεις κλπ. ***ἐποικίζονται εἰς τὸ Λέπρεον*** ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν π. Θουκ. Ε´ 3,4 κατὰ συμφωνίαν παλαιάν, ἀφ᾽ ὅτου εἶχον βοηθήσει εἰς πόλεμον ***ἐπὶ τῇ ἡμισείᾳ τῆς γῆς***» καὶ πάλιν οἱ Εὐεσπερῖται τῆς Λιβύης π. Παυσ. Δ´ 26,2 ἐπικαλοῦνται «πάντα τινὰ Ἕλληνα ***σύνοικον ἅτε κακωθέντες πολέμῳ.***

Οὐδ᾽ ἔρις ἢ στάσις τῶν ἐποίκων πρὸς τοὺς παλαιοὺς ὑποσημαίνεται προηγηθεῖσα, ἂν καὶ δυνατή· πρβλ. τὰ τῶν Θουρίων παρὰ Διοδώρῳ ΙΒ´ 10 ἑ., ὅπου μετὰ τὴν πρώτην ὑπ᾽ Ἀθηναίων ἐποίκησιν (καθ᾽ ἣν ἤδη ***κοινοποιεῖται ἡ γῆ τῷ βουλομένῳ μετέχειν) στασιαζόντων τῶν προσγεγραμμένων πρὸς τοὺς ἀρχαίους*** κλπ., τέλος μεταπεμψάμενοι ἐκ τῆς Ἑλλάδος συχνοὺς διενείμαντο τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἐπίσης ἔνεμον»· γνωστὴ δὲ καὶ τοῦ μοιραίου καὶ τελευταίου τῶν Ἀρκεσιλάων ἡ στάσις καὶ ἀπόπειρα ἐξ Ἡροδ. Δ´ 163,1 »συναγείροντος (ἐκ Σάμου πρὸς ἐπαγωγὴν εἰς Κυρήνην) πάντα ἄνδρα ***ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ***» (τὸ τῶν Λεοντίνων π. Θουκ. Ε´ 3,2 «πολίτας τε ἐπεγράψαντο καὶ ***ὁ δῆμος τὴν γῆν ἐπενόει ἀναδάσασθαι***» εἶναι πλέον τοῦ εἴδους τῶν καθαρῶς ἐσωτερικῶν, πολιτειακῶν ἀνταγωνισμῶν)· ἡ ἔλλειψις ὅμως παντὸς ὑπαινιγμοῦ ***ὁμολογίας***[4] καθιστᾷ ἀπίθα-

βάσις τῆς διανομῆς θὰ ἦτο πρόωρος τότε (ἤδη *τὸ ἥμισυ* χάριν «διακοσίων τοὐλάχιστον»!)

1 Ἀναριθμήτων βέβαια μέχρι Ἀριστοτέλους Ἀθ Π. 40,25 «*οἱ δῆμοι κρατήσαντες... τὴν χώραν ἀνάδαστον ποιοῦσιν*». Τὸν τύπον τῶν *βιαίων* τούτων ἔχομεν καὶ π. Πλάτ. πολ. Η´ 566 Α´ «*ὃς ἂν δήμων προεστώς* .. ἀνδρηλατῇ καὶ ἀποκτιννύῃ καὶ ὑποσημαίνῃ χρεῶν τε ἀποκοπὰς καὶ *γῆς ἀναδασμον*».

2 Περὶ ἧς γενικῶς καὶ περιληπτικῶς ἰδὲ Swoboda Staatsalt. 191.

3 Ἰδίᾳ εὔτακτος διανομὴ καὶ ῥύθμισις οἰκοπέδων καὶ «πρώτων πλήρων» τῆς γῆς μεταξὺ πρώτων ἀποίκων καὶ ἐποίκων («*ἐφερπόντων*»), καθορισμὸς ἐκτάσεως ἑκάστου καὶ ποσοῦ ἀναπαλλοτριώτου καταμένοντος κλπ. Ἰδὲ καὶ Swoboda Staatsalt. 189 σημ. 10-11.

4 Καὶ ἂν εἴχομεν καὶ τὸν ὅρκον τῶν συμφωνησάντων εἰς ψήφισιν τοῦ θεσμοῦ, πάλιν ἠδύνατο νὰ ἦτο οἷος καὶ ὁ τῶν Ἰσσαίων ἀποίκων Syll³ 141, 11 ἑ.· «*μηδέποτε τὰν πόλιν μηδὲ τὰν χώραν αἴδαιτον ποιησεῖν μηδαμῶς*» ἢ τῶν

νον καὶ τὴν ἔριν· – ὡς ἐξ ἀντιθέτου καὶ τὸν ἁπλοῦν τυχὸν ***συνοικισμὸν ἀστυγειτόνων*** εἰς τὴν ***πόλιν*** τοῦ στ. 10 ἀποκλείει καὶ ἡ ἀπουσία πάσης προβλέψεως ὁμοίας πρὸς τὰ ἐν IX[1] 32,47 «τὴν ***χώραν τὰν Μεδεωνίαν εἶμεν πᾶσαν Στιρίαν καὶ τὰν Στιρίαν Μεδεωνίαν*** πᾶσαν».

Ἀλλά, πρὶν ἴδωμεν κατὰ πόσον δύναται ἡ ἡμετέρα ἐποικία νὰ εἶνε σχετικὴ πρὸς τὴν ἄλλην ἐκείνην τὴν τόσον ὁμοίαν, τὴν περίφημον ἐξ Ὀποῦντος κλπ. εἰς Ναύπακτον, ἧς ἔχομεν τὰ ***ἐποίκια γράμματα*** τοῦ μακαρ. Ἰ. Ν. Οἰκονομίδου (νῦν IG. IX[1] 334), ἂς ἐξετάσωμεν τὰ τοῦ θεσμοῦ λεπτομερέστερον.

Θὰ φανῇ περίεργος ἔν τισι μᾶλλον ἢ πρωτόγονος ἡ διατύπωσις τοῦ θεσμοῦ· καὶ πρῶτον ἡ διάταξις· μετὰ τὸν σκοπόν,—ῥύθμισιν τοῦ γενικοῦ ἀναδασμοῦ δημοσίας καὶ δορικτήτου γῆς—, ἕπεται ἀμέσως ὄχι ὁ τρόπος, αἱ λεπτομέρειαι, τοῦ ἀναδασμοῦ (ἃ μόλις ἀπὸ στ. 16 «***ἁ δὲ γᾶ*** κλπ.), ἀλλὰ ὁρισμοί τινες περὶ τῆς ἐπινομίας τῆς ἀναδασθείσης γῆς καὶ τῆς κυριότητος τῶν ἐμφυτευθέντων τυχὸν φυτῶν (3—6[α]), ἀκολουθοῦν ἐν ἀκριβολογίᾳ οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς μόνον δυνατὸς νέος ἀναδασμὸς — καὶ ***ποιναὶ*** κατὰ τοῦ ἄλλως προτείνοντος ἢ ψηφίζοντος αὐτὸν (7—13)· ἀφιέρωσις ἔπειτα τοῦ θεσμοῦ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Πυθίου καὶ αἱ σχετικαὶ ἀραὶ ἑκατέρου τρόπου, ἡ συχνὰ κανονικὴ ἀρχαϊκῶν νόμων κατακλείς (14—16)· καὶ τότε μόλις, ὥς τις ἐπινομὶς ἢ παράρτημα, ἐμφανίζεται τὸ κυριώτατον, τῆς διανομῆς ὁ κανονισμός, δηλ. διχοτομία μὲν ἁπλῆ τῆς ὅλης γῆς μεταξὺ τοῦ συνόλου ἑκατέρων παλαιῶν κατοίκων καὶ ἐποίκων, τῆς δὲ ἀροσίμου («κοίλης») καὶ διανομὴ ῥητὴ κατὰ κλήρους μὲ ἄδειαν ἀνταλλαγῆς τούτων ὑπὸ ὅρους (16—19).—Θὰ ἦτο ἀνεξήγητον τὸ πρωθύστερον, ἐὰν δὲν εἴχομεν ἤδη ἐν στ. 6—6[α] τόσον ἁπτὴν τὴν «ἀφῃρημένην» ἀλλοφροσύνην τοῦ χαράκτου, ἀντιγράφοντος, χάριν βεβαίως τοῦ Πυθίου, ἐκ τοῦ ἐν τῇ πόλει πρωτοτύπου τὸ ἀπόγραφον τοῦτο καὶ δὴ ὡς μονοσέλιδον περίληψιν ἐπιτέμνοντος [1]. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῷ ζήλῳ του νὰ ἐπιτέμνῃ, ἓν ἐκ τῶν δύο, ἢ δὲν προσέσχεν εἰς τὴν τάξιν τῶν κεφαλαίων ἢ πιθανώτερον ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς τὰ τῆς διανομῆς (συνημμένα βέβαια ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἀμέσως εἰς τὸν στ. 3) ὡς αὐτόδηλα καὶ περιττὰ νὰ γραφοῦν ἐν ἐπιτομῇ, ἄλλως τε καὶ σύμφωνα μὲ τὸ διαρκὲς ἔθος τῶν διανομῶν· ὁπωσδήποτε τὰ εἶχεν ὑπερπηδήσει· ὅτε δὲ μόνον ἔφθασεν εἰς τὸ τέλος τῆς Α πλευρᾶς, ἐνθυμηθεὶς ἢ μεταγνοὺς ὅτι ἀναγκαιότατα, «κάλλιον ἀργὰ παρά ποτε» τὰ προσέρραψεν ἀπ' ἐκεῖ ἐφεξῆς πλέον καὶ ἐπὶ τῆς Β πλευρᾶς, προτάσσων αὐτῆς μόνον τὸ ἄλλο του παραλειπόμενον, τὸν στ. 6[α]!

Ἀλλὰ καὶ τοῦ ὕφους καὶ τῶν πραγμάτων τὰ φαινόμενα πρωτόγονα στοιχεῖα πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν ἐγγύτερον· αἱ μικραὶ καὶ στεγναὶ προτάσεις (ἰδίᾳ στ. 16-19), αἱ ἀπηρχαιωμέναι φράσεις (π. χ. ***ἀξιοδότας ἔστω*** κλπ. 6[α] καὶ ***ἀλλαγὰ βέβαιος ἔστω*** 18, ὡς καὶ ἡ τυπικὴ ἀρχὴ «***τεθμὸς ὅδε*** κλπ.» καὶ αἱ ἐπαναλήψεις (π. χ. τοῦ ***ἔστω***, ἰδίᾳ στ. 17) δύνανται καὶ στερεότυπα λείψανα συντηρητικῆς δὴ ἱερονομικῆς λέξεως νὰ εἶναι, ἐν μέρει δὲ καὶ ἀποτέλεσμα ***τῆς ἐπιτομῆς***· πρβλ. ἐξ ἀντιθέτου τὰ ῥη-

Ἰτανίων SG DI 5058, 22 ἑ.· «*οὐδὲ γᾶς ἀναδασμὸν οὐδὲ οἰκιᾶν οὐδὲ οἰκοπέδων ποιησέω*»· ἁπλῆ λοιπὸν ὑπὸ ὁμονοούντων ἐν κοινῷ συμφέροντι πολιτῶν πρόληψις μελλοντικῶν ἀνατροπῆς κινδύνων.

1 Τοιαῦται πιθανῶς περιλήψεις ἐκ πολὺ εὐρυτέρας ἐν τῷ ἑκασταχοῦ *τεθμοφυλακίῳ* πρωτοτύπων εἶναι πιθανῶς καὶ αἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ *Ϝρᾶτραι* ἐκεῖναι τῶν Ἠλείων κ. ἄ.

θέντα περὶ τῆς θαυμαστῆς εἰς πυκνότητα καὶ πλοκὴν περιόδου 7-13.[1] Ἀλλ' οὐδὲ ὁ τρόπος τοῦ ἀναδασμοῦ καθ' ἑαυτὸν οὐδὲ ἡ «κύρωσις» τοῦ θεσμοῦ δι' ἀρχαϊκῶν ἔτι ποινῶν (**Ϝερρέτω αὐτὸς καὶ γενεὰ** κλπ. 12—13) οὐδὲ αἱ ὅμοιαι καὶ συναφεῖς ἀραὶ καὶ εὐχαὶ 15 ἑ. εἶναι ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται «πρωτόγονα».

Ἡ ὅλη ἀναδατουμένη γῆ διχοτομεῖται μὲν κατὰ τὸ διφυὲς τοῦ πληθυσμοῦ—τὸ ἥμισυ μόνον θὰ ἤκη πλέον εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, τὸ ἕτερον ἥμισυ εἰς τοὺς ἐποίκους (16-17) —, ἀλλὰ μόνα τὰ «**κοῖλα**» αὐτῆς, δηλ. τὰ καλλιεργήσιμα προφανῶς, κατατέμνονται καὶ εἰς μερίδια καὶ διανέμονται εἰς ἑκάστους ῥητῶς· ἐκ δὲ τῆς ἀντιθέσεως πρόδηλον, ὅτι ἡ λοιπὴ χώρα, λοιπὸν ἡ ὀρεινή, μένει ἀδιαίρετος, κοινοτικὴ ἑκατέρου ἡμίσεος τῆς ἑνιαίας πάντοτε βέβαια κοινότητος, καὶ δὴ ὡς κοινὴ βέβαια **νομὴ** ἑκατέρων, δεκτικὴ καὶ ἐμφυτεύσεων. Καὶ ταῦτα μέν, θὰ εἴπῃ πᾶς τις, κανονικὰ καὶ συνήθη γενικῶς εἰς τὰς κοινοτικὰς γεωνομίας.[2]

Ἀλλὰ πρῶτον καὶ τὰ μερίδια ἐκεῖνα δὲν δίδονται ὡς ἰδιοκτησία τελεία, φαίνεται, ἀφοῦ μόνον **ἀνταλλαγή** των ῥητῶς ἐπιτρέπεται (18 ἑ.), οὐδὲ λέξις ὅμως περὶ κυριότητος τελείας ἢ ἐλευθέρας διαθέσεως αὐτῶν ἐκ τῶν συνήθων εἰς τὰ πωλητήρια καὶ τὰς δωρεὰς ἀκόμη (π. χ. Κάσσανδρος δίδωσι τὸν ἀγρόν... Περδίκκᾳ... καὶ ἐκγόνοις **ἐν πατρικοῖς, κυρίοις οὖσι κεκτῆσθαι καὶ ἀλλάσσεσθαι καὶ ἀποδόσθαι,** νῦν Syll.[3] 332)· ὥστε **μεταπώλησις τῶν μόρων ἀπαγορεύεται** κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ συμφώνως πρὸς τὰ γνωστὰ καὶ περὶ Λοκρῶν τῶν Ἐπιζεφυρίων[3] (ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν κατὰ τὸ εἰκός). Τόσῳ δὲ μᾶλλον πιθανὸν τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τῶν μόρων, καθ' ὅσον καὶ ἡ τελικὴ διάταξις, νὰ γίνεται ἐνώπιον τοῦ (ἁρμοδίου) ἄρχοντος ἡ ἀνταλλαγή, νοεῖται ἄριστα ἂν σκοπῇ νὰ προλάβῃ καὶ ἄλλας μὲν καταχρήσεις περὶ τοὺς (**ἴσους** βεβ. ὑποθετέους) κλήρους, ἰδίᾳ δὲ πωλήσεις περικεκαλυμμένας: πᾶσα ἀνταλλαγὴ θὰ εἶναι ἔγκυρος, ἀρκεῖ νὰ γίνεται **ἀντὶ τοῦ ἀρχοῦ.**[4]

Ἀλλὰ ἰδιορρύθμως κυρίως κανονίζεται καὶ ἀληθῶς πρωτογόνως ἡ νομὴ τῆς κοινοτικῆς ἀδιαιρέτου (διχοτομημένης ἁπλῶς) **ὀρεινῆς γῆς** (3-6)· χάριν προδήλως κοινῆς ἐπαρκείας περιορίζεται ἡ ἐπινομία[5] ταύτης, ὄχι ὅμως, ὡς θὰ προσεδόκα τις, κατ' ἀριθμὸν βοσκημάτων ἑκάστου **ἐπινόμου,** ἀλλά, ἀορίστου ἀφινομένου τοῦ ποσοῦ τῶν βοτῶν, κατ' ἀριθμὸν τῶν συνεπινόμων οἰκείων ἑκάστου δικαιούχου τῆς νομῆς· φανερὸν δηλ. ὅτι τὸ μὲν κύριον δικαίωμα τοῦ ἐπινέμεσθαι τὰς κοινοτικὰς νομὰς (δι' ὧν ἔχουσι βοτῶν) δίδεται εἰς μόνους τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν οἰκογενειῶν (**γονεῦσι** 4 ἑ.), παρ' ἕκαστον ὅμως τούτων ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ θεσμοῦ καὶ εἰς ἀκόμη τῶν κατιόντων αὐτοῦ ἢ ἐν

1 Ἂν ἀμετρήτους αἰῶνας ὑπολογίζουν οἱ σοφοὶ ὅτι ἐχρειάσθη ὁ ἐξ ἀλάλου γινόμενος ἄνθρωπος διὰ νὰ φθάσῃ εἰς μόρφωσιν τῆς ἀρτίας προτάσεως, αἰῶνα τοὐλάχιστον ἕνα ἀσκήσεως τῆς νομογραφίας θὰ ὁμολογηθῇ ὅτι προϋποθέτει περίοδος τόσον κατάπυκνος καὶ περίπλοκος.

2 Πρβλ. Ἀριστοτ. Πολιτ· Δ´ 9.7 = σ. 1330α, «ἀναγκαῖον εἰς δύο μέρη διῃρῆσθαι τὴν χώραν καὶ τὴν μὲν εἶναι κοινήν, τὴν δὲ τῶν ἰδιωτῶν» καὶ ἀναπτυγμένως ἰδίᾳ A. Wilhelm. Sitz. Ber. Wien. Akad. 1914 ἀρχῇ — N. Beiträge III ἀρ. 15 καὶ Guiraud Propr. foncière 344 καὶ ἑ.

3 Γνωστοτάτη ἡ ἐξ εὐνοήτου συμφέροντος τῆς πολιτείας ἀπαγόρευσις τοῦ πωλεῖν τὸν *«πρῶτον κλῆρον»* τοὐλάχιστον, κατὰ πάντα χρόνον καὶ ὄχι μόνον ἐν Σπάρτῃ· κατ' Ἀριστ. πολ. Β´ 7. 6 = σελ. 1266 B «τὴν οὐσίαν πωλεῖν οἱ νόμοι κωλύουσιν, ὥσπερ ἐν Λοκροῖς νόμος ἐστὶ μὴ πωλεῖν, ἐὰν μὴ φανερὰν ἀτυχίαν δείξῃ συμβεβηκυῖαν· *ἔτι δὲ τοὺς ἀρχαίους κλήρους διασῴζειν*», (πρβλ. Oldfather RE² ἄρθ. Locris ἀνατ. σ. 63)· ἀλλὰ καὶ ἐξ Ἀρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ πολὺ βραδύτερον IG. V² 334 = Syll³ 490) 11 ἑ., ἔνθα ἰδὲ τὰ τοῦ Hiller, καὶ ἄ.

4 Ἡ σαφὴς σημασία τοῦ ἐνώπιον (πρβλ. ἐκ περισσοῦ καὶ IX² 302A 4 *ἀντὶ ταγοῦ* καὶ ἰδίᾳ κρητικὰς ἐπιγρ.) θὰ συνηγόρει, ὅτι ἡ αὐτὴ πρόθεσις ὑπόκειται καὶ ἐν Ἰλ. Θ´ 233 (*Τρώων ἀνθ' ἑκατὸν στήσεσθαι*), ἂν δὲν ὑπῆρχε καὶ τὸ τελείως ἀδελφὸν *ἄντα*· μόνον ἡ ἔννοια τοῦ *ζυγίζειν, ἀντίσταθμον* δὲν χρειάζεται.

5 Πρβλ. ἀνωτ. σελ. 126 καὶ σημ. 1.

ἐλλείψει τούτου ἄλλος, ὁ ἄγχιστα ἑκάστοτε τοῦ γένους, ὡς δικαιούμενος νὰ ἐπιβόσκῃ καὶ αὐτὸς τὰ ἴδια βοτὰ εἰς τὸ οἰκεῖον ἡμίτομον τῶν κοινοτικῶν νομῶν, ἀλλ' ὄχι ἄλλος — ἐπὶ καταβολῇ ἐννομίου ἴσως κατὰ συμπλήρωσιν δυνατὴν τῆς ἐν στ. 6 φθορᾶς.[1] Τὸ δὲ ἐννόμιον τότε τοῦ παρεπινόμου θὰ κατέβαλλον οἱ «γενάρχαι» ἐκεῖνοι (ἴσως μὲ ἴδιον ἔτι μετριώτερον) εἰς τὴν κοινότητα, δικαιούμενοι καὶ νὰ μεταβιβάζωσι τὴν ἐπινομίαν εἰς ἄλλον κατὰ βούλησιν, ἂν οἱ ἀγχιστεῖς δὲν ἐξεπλήρουν τὰς ὑποχρεώσεις των. στ. 6-6 α)· Οὐδὲν θὰ ἐφώτιζε ζωηρότερον κατάστασιν ποιμενικοῦ κυρίως λαοῦ, ἐν ὀρεινῇ καὶ στενῇ καὶ πενιχρᾷ χώρᾳ πατριαρχικῶς ἀκόμη περίπου ζῶντος, ἀπὸ τοὺς ***περιορισμοὺς τῆς ἐπινομίας*** καὶ τὴν ἀκριβολογίαν ταύτην περὶ τῆς διαδοχικῆς σειρᾶς τῶν ἐξ ἑκάστου γένους δικαιουμένων εἰς αὐτήν. Καὶ οἱ περιορισμοί, σημειωτέον, δὲν εἶναι παραχώρησις πρὸς τὰς φύσει ὀλιγομελεστέρας τῶν ἐποίκων οἰκογενείας, συγκατατιθεμένων δηλ. καὶ τῶν παλαιῶν, ἤδη πολυκλαδωτέρων, νὰ ἐπινέμουν δι' ὀλιγίστων καὶ αὐταὶ βοτῶν εἰς τὰς κοινὰς νομάς· διότι χωρίζεται ἀκριβῶς (στιχ. 17) τὸ ἐπιβάλλον τῆς ὀρεινῆς γῆς εἰς ἑκατέρους, ὡς νομὴ ἰδιαιτέρα.

Ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξάρσεως καὶ αὐτὴ ἡ ῥύθμισις τῆς ἐπινομίας ***κατὰ γένη ἢ συγγενείας***, ὧν κύριος δικαιοῦχος καὶ ἀπέναντι τοῦ κοινοῦ ἀντιπρόσωπος δι' ὅλα τὰ εἰς οἰκογενείας αὐτοτελεῖς ηὐξημένα μέλη[2] εἶναι ὁ ἑκάστοτε ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἢ γενάρχης («***γονεύς***»)· κρῖμα μόνον ὅτι ἀγνοοῦμεν τὰ περὶ τῶν εἰς κτῆσιν διδομένων κλήρων ἀντίστοιχα θέσμια ἢ πάτρια, τὰ προϋποτιθέμενα εἰς τὴν γενικωτάτην διάταξιν «***διαδόντω τοὺς κοίλους μόρους***» τοῦ στ. 18 ὡς αὐτονόητα! Θαρρούντως ὅμως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν καὶ τούτων κατὰ γένη κατανομὴν (τὸ σχετικὸν ἀναπαλλοτρίωτον εἴδομεν ἤδη) καὶ ἀνάλογον ἐκ τῶν γονέων κληρονομικὴν μεταβίβασιν, μόνον ὄχι βέβαια καὶ αὐτὴν εἰς ἕνα μόνον ἑκάστοτε τῶν κατιόντων περιωρισμένην, ἀλλὰ (Ἑλληνιστὶ) κατὰ ἕνα τινὰ τρόπον ἴσην πως ἢ δικαίαν διὰ τοὺς καὶ τὰς «***ἐχεπάμονας***».

Ἐννοεῖται, δὲν θὰ συμπεράνωμεν ἐντεῦθεν καθόλου καὶ ἔλλειψιν τυχὸν ὅλως ἰδιοκτησίας ἀτομικῆς, ὕπαρξιν δηλ. οἰκογενειακῆς ἀκόμη μόνης· τοὐναντίον· ὄχι μόνον οὐδεὶς βεβαιώνει, ὅτι παρὰ τὴν ἀναδατουμένην κοινοτικὴν δὲν ὑπῆρχε καὶ ἄλλη ἰδιόκτητος, εἰς ἣν μάλιστα κυρίως θὰ ἀφορᾷ ἡ ἀγωνιώδης φροντὶς τοῦ θεσμοῦ περὶ βραδυτέρου τυχὸν ἀναδασμοῦ, μήπως δηλ. οὗτος ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς ἰδιοκτησίας· ὄχι μόνον ἀρχὴ μεταβολῆς καὶ τῆς κοινοτικῆς εἰς ἰδιόκτητον εἶναι ἤδη καὶ τὸ ἐν στ. 6α δικαίωμα ἐκεῖνο ἐλευθέρας διαθέσεως τῆς ἐπινομίας αὐτῆς, ἔτι δὲ μᾶλλον καὶ πραγματικώτερον τὸ περαιτέρω δικαίωμα δουλείας ἐπὶ τῶν ἐμφυτευθέντων· ἀλλὰ τὴν ὕπαρξιν τελείας ἰδιοκτησίας ἀποδεικνύουν θετικῶς τὰ ἐν ἀρχῇ ***δαμόσια*** καὶ τὰ ἐν στ. 12 ***δημευόμενα χρήματα*** (δηλ. ἀγαθά, κυρίως γαῖαι καὶ ποίμνια καὶ ἀγέλαι) τοῦ οἱουδήποτε παραβάτου· ὥστε ***καὶ τὴν κυριότητα*** μᾶλλον διαδίδουν, μόνον δὲ ὄχι τὸ δικαίωμα ἀπαλλοτριώσεως τῶν μόρων.

Οὐδὲ τὰ περὶ ἐμφυτευομένων εἰς τὰς κοινοτικὰς χέρσους ἐκτάσεις τοῦ στ. 6 μᾶς ἀποκαλύπτουν τι πρωτόγονον· τοὐναντίον γνωστοτάτη ἡ ἀπὸ τοῦ ϛ' κυρίως αἰῶνος ἀλλὰ καὶ ἔπειτα πολλάκις καὶ πολλαχοῦ τοιούτῳ τρόπῳ ἐπιθάρρυνσις καὶ προστασία νέων

1 Θεωροῦμεν ἀσφαλὲς μετὰ τοῦ Thiel Klio 20 (1925) 56 ἑ. ὅτι καὶ οἱ πολῖται κατέβαλλόν τι *ἐννόμιον* εἰς τὰς πόλεις, μετριώτερον πάντως ἢ οἱ ξένοι.

2 Περὶ ἀνυπάνδρου π. χ. *κόρης*, ἄνευ ἰδίου (ἔστω καὶ παρὰ τὸν τοῦ «γονέως» ἐν μιᾷ αὐλῇ) οἴκου καὶ βοσκημάτων ἰδίων, τίνα λόγον εἶχεν ἡ αὐτοτελὴς *ἐπινομία*; Ἀλλὰ καὶ γενικῶς φανερὸν ὅτι *οἶκον ἴδιον* (σύνοικον, ἔστω ἐπαναλαμβάνομεν, μὲ τὸν τοῦ «γονέως» ἀποτελεῖ πᾶς «*ἐπίνομος*».

φυτειῶν, κυρίως ἐλαίας καὶ ἀμπέλου, ἰδίᾳ δὲ περίφημα τὰ ἐν Κύπρῳ κατὰ Στραβ. ΙΔ΄ 684 ***«τὸ παλαιὸν ὑλομανούντων τῶν πεδίων, ὥστε κατέχεσθαι δρυμοῖς καὶ μὴ γεωργεῖσθαι, ἐπιτρέψαι τοῖς βουλομένοις ἐκκόπτειν καὶ ἔχειν ἰδιόκτητον»***. Ἐνταῦθα νοητέον φυσικὰ καὶ καρπόδενδρα μέν, ἀλλὰ κυρίως ἀμπέλους, εὐδοκιμούσας δὰ καὶ ἐν τῇ ὀρεινῇ ἔτι τῆς Ἑσπερίας Λοκρίδος (πρβλ. δὲ ***Μακυνίαν «βοτρυοστέφανον», Οἰνοῦντα, λατρείαν Διονύσου*** ἐν Ναυπάκτῳ κλπ. Oldfather ἐν ἄρθρ. Locris π. Pauly R E² σελ. 65).

Ἀλλ᾽ ἀξιοσημείωτος καὶ ὁ ὁρισμὸς ὡς δικαιούχων ἐπινομίας ὄχι μόνον τῆς κόρης, ἐπινόμου καθισταμένης ἐν ἐλλείψει ἀδελφοῦ ἄρρενος (προηγουμένης δὲ σαφῶς καὶ τῶν πρὸς πατρὸς θείων ἐνταῦθα), ἀλλ᾽ ἀσφαλῶς καὶ τῆς μητρός, ὡς πρώτης μάλιστα συνεπινόμου, ἀφοῦ ἡ ἐπινομία ***γονεῦσι*** κλπ. στ. 2 ἑ., καὶ τὰ δύο ὁμοῦ ἐνδεικνύοντα πράγματι θέσιν νομικὴν τῆς γυναικὸς (ἐν συνδυασμῷ φυσικὰ πρὸς τὴν παράλληλον εἰκαστέαν κληρονομικὴν) ὑπερτέραν τῆς παρ᾽ Ἀθηναίοις καὶ Ἴωσι γνωστῆς, ἂν καὶ ἥκιστα μοναδικήν·—διότι καὶ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Κρήτῃ γνωστὸν ὅτι καὶ εἶχον καὶ διῴκουν ἰδίαν κτῆσιν (τὴν προικῴαν) καὶ τὸν σύζυγον ἐξέλεγον αὐταί, ὄχι ὡς αἱ Ἀθηναῖαι ἐπίκληροι.

Παναρχαίου βέβαια ἔθους λείψανον, ἀλλὰ γνώριμον καὶ εἰς χρόνους ἔτι πολὺ ὑστέρους καὶ εὔχρηστον, εἶναι αἱ ἐν στ. 15 ἑ. ***ἀραὶ καὶ εὐχαί***, αἱ ἐπαρώμεναι τῷ παραβαίνοντι ἢ τηροῦντι τὸν θεσμόν· προϋποθέτουν, ἐννοεῖται, καὶ τοὺς σχετικοὺς ***ὅρκους*** τῶν ψηφισάντων ἁπάντων, ὅρκους, ὧν ἐπ᾽ ἐσχάτων δεχόμεθα εἰκόνα ζωηρὰν ἐξ ἐπιγραφῆς πολυτίμου τῆς Κυρήνης, τοῦ Γ΄ μὲν αἰῶνος, ἀλλ᾽ ἀνακαινιζούσης τοὺς παλαιφάτους τοῦ ἐποικισμοῦ της θρύλους·[1] ἀλλὰ καὶ ἐκ συνθηκῶν καὶ ***νόμων*** ἄλλων πασίγνωστον τὸ πάγχρηστον καὶ ποικίλον[2] ὅρκων ἅμα καὶ ἀρῶν. Ἀντὶ πολλῶν ἀρκεῖ τὸ τυπικὸν (ἐκ Μυλάσων) Syll³ 167, 28 ἑ. «καὶ ***ἐπαρὰς ἐποιήσαντο περὶ τούτων μήτε προτιθέναι μήτε ἐπιψηφίζειν μηδένα· εἰ δέ τις ταῦτα παραβαίνοι, ἐξώλη γίνεσθαι καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐκείνου πάντας***»· πρβλ. *Busolt*. Staatskunde³ σ. 463 ἑ. (μετὰ τὰ Ziebart Der Fluch im griech. Recht καὶ Wilhelm Ö. Jh. 1909,137.

Ἀλλ᾽ ἔτι πολὺ κοινοτέρα καὶ γνωριμωτέρα ἐκ παντὸς χρόνου εἶναι ἡ δι᾽ ἀπειλῆς ποινῶν μεγάλων ἢ καὶ τῶν μεγίστων, ὡς ἐν στιχ. 11-13, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος, κύρωσις καὶ κατοχύρωσις τοῦ νόμου κατὰ παραβάσεων ἢ καὶ ἁπλῆς ἀναψηφίσεως[3]. ἐνταῦθα δὲ καταφανῶς καὶ ἡ ἁπλῆ πρότασις ἄλλου ἀναδασμοῦ, καθ᾽ ἃ καὶ ἡ στάσις πρὸς ἐπιβολὴν αὐτοῦ, χαρακτηρίζονται ὡς τὸ βαρύτατον τῶν «κατὰ τῆς τάξεως

1 Abh. Preuss. Akad. 1925 σ. 19 ἑ. στ. 40. «*Ἐπὶ τούτοις ὅρκια ἐποιήσαντο οἵ τε αὐτεῖ μένοντες καὶ οἱ πλέοντες οἰκίξοντες καὶ ἀρὰς ἐποιήσαντο . . κηρίνος πλάσαντες κολοσσος κατέκαιον ἐπαριώμενοι πάντες συνενθόντες καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες. . . τὸν μὴ ἐμμένοντα τούτοις τοῖς ὁρκίοις ἀλλὰ παρβεῶντα καταλείβεσθαί νιν καὶ καταρρεῖν, ὥσπερ τὸς κολοσσὸς καὶ αὐτὸν καὶ γένος καὶ χρήματα· τοῖς δὲ ἐμμένοισιν... ἦμεν πολλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ αὐτοῖς καὶ γόνοις*». Τὸ πρῶτον νῦν ἐννοεῖται καλῶς καὶ ὁ π. Θουκ. Ε΄ 18.8· 47 9 *ἐπιχώριος ὅρκος*.

2 Ἔτι τὸν Γ΄ αἰ. οἱ Τήϊοι προσθέτουν εἰς νόμον σχολικὸν SGDI. 5634, «ὁ δὲ εἴπας ἢ πρήξας τι παρὰ τόνδε τὸν νόμον ἢ μὴ ποιήσας τε τῶν προστεταγμένων ἐν τῷ νόμῳ τῷδε *ἐξώλης εἴη καὐτὸς καὶ γένος τὸ ἐκείνου* κλπ.». Ὡς πρὸς τὸ *ἵλαος ἔστω*, πρβλ. τὰ Κρητικὰ «*εἰ μὲν εὐορκίοιμεν. ἰλέως ἦμεν ἀμῖν τὸς θεὸς (ἐπιορκίουσι δ᾽ ἐμμανίας ἦμεν)* SGDI. 5024, 75.5029 τέλ., 5041,19 καὶ 25 κλ.

3 Ἐξ ἀπειροπληθῶν ἐπιτραπήτω παραπομπή εἴς τινα γνωστότερα καὶ χαρακτηριστικώτερα SGDI 5282, 20 ἑ. (Syll³ 194)· «*ἢν δέ τις τὸ ψήφισμα ἀναψηφίζῃ, τὰ χρήματ᾽ αὐτοῦ δημόσια ἔστω καὶ αὐτὸς φευγέτω Ἀμφίπολιν ἀειφυγίην*». (Ἐκ τοῦ ψηφίσματος τῆς πολιτικῆς φυγαδεύσεως Φίλωνος καὶ Στρατοκλέους). Αὐτ. 5726 = Inscr. Jurid. 1 = Syll³ 45.33 ἑ. «*τὸν νόμον τοῦτον ἤν τις θέλῃ συγχέαι ἢ προθῆται ψῆφον, ὥστε μὴ εἶναι τὸν νόμον τοῦτον, τὰ ἐόντα αὐτοῦ πεπρήσθω καὶ τὠπόλλωνος εἶναι ἱερὰ καὶ αὐτὸν φεύγεν αἰεί*». ἄφθονα καὶ πρόχειρα πρδγμ ἰδὲ π. Busolt Staatskunde³ 522 ἑ. καὶ 463 ἰδίᾳ· εἰδικῶς δὲ περὶ τῆς *φυγῆς* (καὶ ἀειφυγίας) καὶ σ. 234—236.

καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους» πολιτικῶν ἐγκλημάτων, αὐτὸ τοῦτο ὡς ἐσχάτη προδοσία ἢ «***τῆς πολιτείας κατάλυσις***», ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι· διὸ καὶ ὄχι μόνον ἀειφυγία ἐπαπειλεῖται καὶ ἡ συναφὴς πάντοτε δήμευσις τῶν ὑπαρχόντων, ἀλλὰ καὶ κατασκαφὴ τῆς οἰκίας, ὄντως δηλ. ἐξώλεια παντελὴς αὐτοῦ καὶ γένους· διότι καὶ τοῦτο συνεξορίζεται Α 12. Διαφέρει ἰδιαιτέρως ἡ ῥητὴ ἐξομοίωσις τῆς ποινῆς τοῦ ἐγκλήματος πρὸς τὴν τῶν ἀνδροφόνων, ὧν πάλιν ἀντιστρόφως μανθάνομεν τὰς κατὰ τὸ καθεστὼς ἐν τῇ πολιτείᾳ δίκαιον ποινάς· ἀλλὰ ταύτης προέχει νὰ ἴδωμεν τὴν ὅλην ἐκ τοῦ θεσμοῦ εἰκαστὴν ορφὴν πρῶτον.

Διότι καὶ πολιτειακῶς εἶναι διδακτικὸν τὸ βραχὺ καὶ λιτὸν κείμενον· πρῶτον περὶ πόλεως ἤδη (καὶ ὄχι φύλου κωμηδὸν οἰκοῦντος) πρόκειται, ἀναδατούσης τὴν εἰς δύο μόνας τοποθεσίας περιλαμβανομένην δημοσίαν της γῆν· ἡ δὲ πόλις ἢ τὸ ὡς κέντρον αὐτὴν ἔχον φῦλον) ὀλιγαρχεῖται ἀσφαλῶς ἐκ τῶν (ἐν στ. 8) ***ἀριστίνδην*** ἑκατὸν καὶ ἑνὸς ἀνδρῶν, τῶν γνωμοδοτούντων περὶ προσκλήσεως ἐποίκων νέων ***ἐπὶ γῆς ἀναδασμῷ,*** περὶ ἧς θὰ περιέμενέ τις νἀπεφαίνετο ἡ ὅλη πόλις, ***δᾶμός*** τις ἢ ***ἀλία***. Καὶ τὰ μὲν κύρια τῆς πολιτείας σώματα, εἰς ἃ εἰσάγεται πρὸς ὁριστικὴν ἀπόφασιν καὶ τοῦ ἀναδασμοῦ ἡ πρότασις ἐνταῦθα (στ. 10 ἑ.), ἀλλὰ καὶ πᾶσα βεβαίως ἄλλου νόμου, εἶναι ἡ ***πρείγα***, ***καί*** τις ***ἀποκλησία***· τοῦ δὲ ἑτέρου τούτων ἀπαρτίαν, τὸ κατώτατον δηλ. πρὸς συνεδρίαν νόμιμον ὅριον ἀριθμοῦ παρόντων, θὰ ἐκλάβῃ τις ἐκ πρώτης ὄψεως τοὺς 101 ἐκείνους· διότι ὡς ἁπλοῖ ***πρόβουλοι*** εἶναι παρὰ πολλοί. [1] Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ κατὰ κανόνα ἴσως ἐλάχιστον ὅριον πρὸς ἀπαρτίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν θαρρούντως τὸ ὑπερήμισυ τοῦ ὅλου,[2] οὔτε τῆς ***ἀποκλησίας*** ἀπαρτίαν ἁρμόζει νἀποτελῶσιν οἱ 101, ἂν αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκκλησία πάντων τῶν ἐλευθέρων (ἤ, ἔστω τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας, εἴτε ἀπὸ τιμημάτων εἴτε ὡς ὅπλα παρεχομένων)—διότι δύσκολον μόνον 200 νἀπετέλουν καὶ πόλεως ἁπλῆς ἐκκλησίαν· —οὔτε ***πρείγας*** ὅμως ἀπαρτία φαίνονται νὰ εἶναι· διότι ἀπίθανον ὅτι ἀντὶ τῆς ἀνέκαθεν παγίας βουλῆς τῶν γερόντων θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐν νόμῳ ἡ ἄχρους περίφρασις «***ἄνδρες 101 ἀριστίνδην***». Διὰ ταῦτα φαίνεται, ὅτι, ἓν ἐκ τῶν δύο, ἢ εἶναι ὅλως ἔκτακτον σῶμα οἱ 101, συγκροτούμενον εἰς περίπτωσιν μόνης τῆς ἀνάγκης μετακλήσεως καὶ ἄλλων ἐποίκων ἢ καὶ αὐτοὶ μὲν εἶναί τις ***ἀποκλησία*** – ὄχι ὅμως ὡς ***ἐκκλησία***, *ἀλλ᾽* ὥς τι σῶμα ὀλιγάριθμον, εὑρισκόμενον ἔτι ἐν τῷ μορφοῦσθαι, ἢ καὶ ἀλλαχοῦ δηλ. ***ἀπόκλητος***, (***ἐπίκλητος, ἔκκλητος***, ***ἐπείσκλητος***) ἢ ***σύγκλητος*** εὐρυτέρα Βουλή, ἡ καθισταμένη «***ἀριστίνδην ἐξ ἁπάντων***» πιθανώτατα, ὡς ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐπιγρ. Ὀλυμπίας, ἀρ. 47=Syll.[3] 665,34, καὶ ὄχι ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν παλαιῶν εὐγενῶν οἴκων, ὡς ἡ πρείγα, καθ᾽ ἃ ἐδίδαξεν ἄριστα ὁ Br. Keil ἐν Gercke-Norden: Einleit[2] III 367-371 (πρβλ. καὶ Swoboda 115 περὶ τῶν μεταβατικῶν τούτων μορφωμάτων).

1 Μόνον αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν περιφήμων *ἑκατὸν Λοκρικῶν γενῶν* (καὶ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Λοκρίδι ὑποθετέων· ἰδὲ Oldfather σελ. 55 ἑ.) ἀδυνατοῦν νὰ εἶναι ὄχι μόνον διὰ τὸ ἄναρθρον ἤδη καὶ τὸν *περιττὸν ἀριθμὸν* (τοὐναντίον *στρογγύλον* θὰ προσεδοκῶμεν καὶ ἐνταῦθα, καὶ ἂν ἔτι 101 ἦσαν ἀκριβῶς τυχὸν τὰ γένη: *αἱ μὴ τοῖς ἑκατὸν δόξξαι*), ἀλλὰ κυρίως διότι ἀφάνταστον εἶναι ὅτι πᾶσα Λοκρικὴ πόλις ᾠκεῖτο ὑπ᾽ ἀντιπροσώπων ὅλων καὶ τῶν 100 ἐπιφανῶν γενῶν ἐκείνων. Περὶ τοῦ πολλαχοῦ περιττοῦ ἀριθμοῦ μελῶν σωματείων χάριν προλήψεως ἰσοψηφιῶν πρβλ. Cauer ἐν Jahrbb. f. Phil. τομ. 147,118.

2 Πρβλ. τὰ τοῦ ὑστέρου ἐκείνου Κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Ἐπιδαυρίας ἐπιγραφῆς (ἀρτιώτερον ἐκδ. ἐν ΑΕ. 1821, 6,19 ἑ.)· «*χρηματιζόντωσαν ὑπὲρ ἥμισυ γενόμενοι· ἂν δ᾽ ἐλάττους συνέλθωσι, μὴ χρηματίζειν*». Συνήθως ὁρίζεται ὁ ἀριθμός· π. χ. ἐν θεσμῷ Λαβυαδῶν Β 9 ἑ. *ἐπικρινόντων... παρεόντες μὴ μείους hεν]ὸς καὶ hεκατόν*»· ἐν τῷ ἐπὶ Κάδυος ἄρχοντος F. d. D. III¹ 299, «*θεσμὸς ὁ Ϝαδών... σὺν ψάφοις τετρακατίαις πεντήκοντα τετόρεσι*»· Γόρτυνος SGDI. 5011 ἀρχῇ· «*Τάδ᾽ ἔϜαδε]ιᾶι πόλι ψαφφιδονσι τρια[κατίων πα]ριόντων*» κλπ. Ἀλλὰ πρβλ. Swoboda Staatsalt. 118 καὶ σημ. 4· Ἀρχ. Δελτ. 7 (1921-22), 264 (Οἰκονόμος).

4 12 26

Διὰ δὲ τὸ ἀρτιπαγὲς τῆς εὐρυτέρας βουλῆς ἢ στενωτέρας ἐκκλησίας ταύτης (ἴσως, ***ἐκτάκτου***, ὡς, ἡ Σπαρτιατικὴ ***ἔκκλητος***, ἴσως μόλις ἐπὶ τῇ παρούσῃ ἐποικίᾳ κατασταθείσης, ὅτε μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτῶν ηὐξήθησαν καὶ αἱ ἀξιώσεις εὐρυτέρας συμμετοχῆς εἰς τὴν πολιτείαν) θὰ ἦτο νοητὸν πῶς λέγεται αὕτη ἁπλῶς καὶ «***ἄνδρες 101 ἀριστίνδην***» ἀκόμη, προκειμένου αὐτὴ δὴ πάλιν νὰ συγκληθῇ ἐν πολεμικῇ ἀνάγκῃ ἀντὶ τῆς ἀρχαίας ἀριστοκράτιδος πρείγας καὶ γνωμοδοτήσῃ περὶ νέας ἐποικήσεως, — μᾶλλον δέ, φαίνεται, αὐτὴ καὶ νἀποφασίσῃ· διότι δὲν φαίνεται ὑπάρχον καὶ τρίτον κυρίαρχον σῶμα, ἰδιαίτερον, ὡς θὰ ἤκαζέ τις ἴσως ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπὸ τὰ ἐν στ. 10 ἑ. «***ἐμφέροι ἢ ψᾶφον διαφέροι ἐν πρείγᾳ ἐν πόλι ἐν ἀποκλησίαι***»· τὰ ***ἐν πόλι***[1] ἀδύνατον νὰ δηλοῦν παράλληλόν τι πρὸς τἆλλα δύο, τρίτον, ὥστε νὰ φαντασθῶμεν ὑπάρχουσαν γερουσίαν ἅμα καὶ βουλὴν καὶ ἐκκλησίαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν Κυρήνῃ, βλέπομεν τελευταῖον, (Abh· preuss. Akad. 1925 ἀρχῇ) ἀπαντῶσι· σημαίνει τόπον καὶ οὐδὲν πλέον, ἔνθα εἰκότως ἡ ***πρείγα*** συνεδριάζει, ἐνῷ ἡ ***ἀποκλησία***, φαίνεται, ***καὶ ἔξω*** (π. χ. ἐν ἱερῷ τινι—ἢ καὶ πολλαχοῦ, ἂν μάλιστα ἀρχῆθεν ἦτο στρατιωτικὴ σύνοδος). Ὁριστικῶς δὲν χρειάζεται καὶ τρίτον σῶμα, ἐκκλησία· πρβλ. Ἀριστοτ. πολιτ. 1275 β´ 7· «***ἐν ἐνίοις οὐκ ἔστι δῆμος οὐδ᾽ ἐκκλησίαν νομίζουσιν, ἀλλὰ συγκλήτους***» [1].

Ἡ πολιτεία ἔχει ἤδη δίκαιον γραπτόν· καὶ τοῦτο ἔχει χωρήσει πολὺ ὑπὲρ τὴν πρωτόγονον αὐτοδικίαν, ἔχον ἤδη εἰδικοὺς φονικοὺς νόμους [2] (στ. 15 ***κατ τὸν ἀνδρεφονικὸν τεθμὸν***). Κατ' αὐτοὺς ὁ (ἐκ προνοίας βέβαια) φόνος κολάζεται καὶ διὰ δημεύσεως τῶν ὄντων καὶ κατασκαφῆς τῆς οἰκίας· ἀλλὰ θὰ ἀπιστήσῃ τις ἴσως, ὅτι καὶ δι᾽ ἁπλῆς ἀειφυγίας κατὰ τὰ ἐν στ. 12 ἑ. ἀντὶ τῆς ἁπανταχοῦ προσδοκητῆς ἐν τοιούτοις χρόνοις ποινῆς τοῦ θανάτου. Καὶ πιθανώτερον μὲν τὸ ***ϝερρέτω ἅματα πάντα*** νοητέον περὶ μόνου τοῦ ἐπὶ ἀναδασμῷ διὰ στάσεως κλπ. κρινομένου — ὡς μετριασμὸς ἤδη λοιπὸν τῆς θανατικῆς ποινῆς προκειμένου περὶ πολιτικοῦ ἐγκλήματος [3] — τὰ δὲ «***κατ τὸν ἀνδρεφονικὸν τεθμὸν***» ἀναφέρονται εἰς μόνας τὰς ἀμέσως προηγουμένας ποινὰς δημεύσεως καὶ κατασκαφῆς· ἀλλὰ καὶ οὐδαμῶς ἀδύνατον νομίζομεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ Δ. Ἑλλάδι ἔχει ἤδη ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον χωρήσει ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη, ὥστε νὰ καθιερώνῃ καὶ δι᾽ αὐτὸν τὸν φόνον τὴν (καὶ ἐπὶ ἁπλῇ βουλήσει ἐπιβλητὴν) ἀειφυγίαν, ὡς δὴ καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος, [4] τὴν ἁπλῆν ἐκείνην περίφημον ***μετάστασιν*** ἢ ***κουφισμὸν*** τοῦ Δημ. ΚΓ´ 69· ὁπωσδήποτ᾽ ἐξυπονοεῖται βεβαίως πάντοτε ὡς ἐφαρμόσιμος ἡ κυρία ποινὴ τοῦ θανάτου κατὰ τῶν ἐπιμενόντων τυχὸν

1 Βραδύτερον δυνατὸν νἀπέρρευσε μὲν ἐκ τῆς πρείγας ἡ *βουλὴ* τοῦ κοινοῦ τῶν Λοκρῶν IG. IX[1] 267, ἡ δὲ ἀποκλησία νὰ ἐξειλίχθῃ εἰς ἀληθῆ ἐκκλησίαν, ἴσως *ἀλίαν* (οἵαν καὶ ἐν Ῥηγίῳ εὑρίσκομεν—*παρὰ τῇ ἐσκλήτῳ*—Syll[3] 715 καὶ ἐν τῇ γείτονι Φωκίδι καὶ παρὰ τόσοις ἄλλοις) ἤ τι ὅμοιον (ὡς *τοὺς χιλίους* τοῦ Ὀποῦντος IX[1] 334,39). *Δᾶμος* μόνον ἐν Ἤλιδι ἀπὸ τοῦ Ϛ´ αἰ. βεβαιωμένος (Inschr. v. Olymp. 7 καὶ 9 περὶ τοπικῶν κοινοτήτων), ἀλλ' ἴσως ὄχι ἀκόμη ἐν τῇ ΒΔ Ἑλλάδι· ἡ δὲ λ. *δαμεύεσθαι* (στ. 12), βέβαια δέν τον προϋποθέτει ἀναγκαίως.

2 Ὁ ἑνικὸς νοητὸς μᾶλλον περιληπτικῶς, ὡς καὶ οἱ τοῦ Δράκοντος μνημονεύονται ἀδιαφόρως ὁτὲ μὲν ὡς *νόμοι φονικοί*, ὁτὲ δὲ ὡς *νόμος ὁ περὶ τοῦ φόνου*. Ledl Stud. z. ält. athen. Verfass. Gesch. 291.

3 *Πρότερον* μὲν τιμωρίαν πολιτικοῦ ἐγκλήματος δὲν ἀποδεικνύουν βέβαια *ἀκόμη* τὰ Ἀριστ Ἀθ. Π. ΙϚ´ 43 (ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν) «*Θέσμια τάδε Ἀθηναίων ἐστὶ καὶ πάτρια· ἐάν τινες τυραννεῖν ἐπανιστῶνται ἢ συγκαθιστῇ τις τὴν τυραννίδα, ἄτιμον εἶναι καὶ αὐτὸν καὶ γένος*». Ἀλλ' ἤδη ὁ λογισμὸς τοῦ ἀντιπάλου δέους θὰ ὑπηγόρευεν ἐνωρὶς ἀνώδυνον ἀειφυγίαν τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων καὶ ἀλλοῦ καὶ ἐνταῦθα· ὕστερον πάντως δὲν θὰ ἐβράδυνε καὶ δι' αὐτὸν τὸν φόνον τὸν ἐκ προνοίας ἀντεισαχθῇ ἡ ἀειφυγία ἐν «εὐνομουμέναις» φρονίμων πολιτείαις.

4 Ἐκ τοιούτων ὁμοιοτήτων, ἴσως συμπτώσεων, θὰ προῆλθον τὰ π. Στραβ. Ϛ´ 260 ὅτι «*τὴν Λοκρῶν νομογραφίαν συνέταξεν ὁ Ζάλευκος ἔκ τε τῶν κρητικῶν καὶ τῶν ἀρεοπαγιτικῶν*».

ἢ ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν πόλιν ἀνδροφόνων — καὶ ἐνταῦθα τῶν πολιτικῶν ἐγκληματιῶν. Πρβλ. τὰ τοῦ Δράκοντος (ἐν τῇ γνωστῇ ἐπὶ Διοκλέους ἄρχοντος ἐκ νέου ἀναγραφῇ, τῶν Syll.³ 111 στ. 30 ἑ.) «**τοὺς δὲ ἀνδροφόνους ἐξεῖναι ἀποκτείνειν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ**» 1.

ΓΕΝΙΚΑ ΕΞΑΓΟΜΕΝΑ. ΧΡΟΝΟΙ.

Οὕτως ἐκτός τινων ὑποτυπωδῶν λειψάνων ἀρχαϊσμοῦ, ἀπαραγνωρίστων, προηγμένα βλέπομεν ἤδη καὶ ἐξειλιγμένα ἐν τῷ θεσμῷ καὶ δίκαιον καὶ πολιτείαν, ὅσον καὶ γραφὴν καὶ γλῶσσαν· ὁ ἀναδασμὸς ἤδη προϋποθέτει δασμὸν πρότερον, ὥστε καὶ γεωργίαν ἤδη προακμάζουσάν πως· διότι οἱ νομάδες ἢ ἡμινομάδες δὲν διανέμονται μόρους· τὸ πολὺ καθ᾽ ὁμάδας ἐναλλάσσουσι περιοδικῶς τὰς κατὰ τόπους περιοχὰς τῶν νομῶν· ἀλλ᾽ ἰδοὺ καὶ τὰς φυτείας προστατευομένας. ἤδη λοιπὸν καὶ τὰ πενιχρὰ ἐδάφη χρησιμοποιούμενα οὕτως ὑπὸ ἑδραίων τελείως παραγωγῶν. Καί τι πλέον μάλιστα· ἤδη πόλιν ῥητῶς βλέπομεν ἀποτελοῦντα τὸν ἄλλως βέβαια γεωργικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν κατ᾽ ἐξοχὴν ἀκόμη πληθυσμόν. τὸν κανονίζοντα ἐνταῦθα τόσον ἀκριβολόγως τὴν εἰς βοσκοτόπια τὸ πλεῖστον συνισταμένην δημοσίαν του καὶ ἐπίκτητον ἢ **περιοικίδα** πως χώραν 2. Ὁ δὲ πληθυσμὸς οὗτος, βλέπομεν, ἔστω καὶ διατηρῶν ἔτι λείψανα τῆς παναρχαίας τῶν γενῶν κοινοκτημοσύνης — καὶ πολὺ βεβαίως ἀπέχων ἀκόμη τοῦ ἀστικοῦ, βιομηχανικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ τύπου τῶν Ἑλλ. πόλεων τῆς ἀκμῆς,—ἔχει ὅμως πάμπολυ ὑπερβῇ ὄχι μόνον τὴν «φυσικὴν κατάστασιν» τῶν νομάδων, καθ᾽ ἣν πάντες πάντα ἐξ ἀδιαιρέτου νέμονται ἢ τὸ πολὺ καθ᾽ ὁμάδας ἐπινέμονται, ἁδρομερῶς χωρίζοντες τὰς κοινὰς ἐκτάσεις. ὑπερβῇ τὸ Σλαυϊκὸν ἔτι Mir κττ., ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὸ Θουκ. Α 5 πράγματι ἐν τῇ Δυτ. Ἑλλάδι εἰκονιζομένην πρωτόγονον κατάστασιν ἁρπαγῆς καὶ ἀνομίας κωμηδὸν οἰκούντων.

Καὶ ἡ πολιτεία ἤδη συντεταγμένη, μὲ δύο κυρίαρχα σώματα, **πρείγαν** καὶ **ἀποκλησίαν**, καὶ **ἀρχοὺς** φυσικά, ὧν ὡρίζοντο πιθανῶς ἐν ἀρχῇ τοῦ κειμένου *β´* εἰσπράξεις καὶ καθήκοντα συναφῆ καὶ ***ἱερὸν Πυθίου***, 3 προικιζόμενον ἐν *β´* δι᾽ εἰδικῶν πόρων, πρὸ δὲ πάντων μὲ δίκαιον γραπτὸν ἤδη· τοῦτο δὲ πάλιν ἀνεπτυγμένον ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον καὶ φιλελευθερώτερον — τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα — ὄχι μόνον πέραν τῆς αἱματηρᾶς τῶν γενῶν αὐτοδικίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ἤδη τὴν ποινὴν τοῦ

1 Περὶ *φυγῆς* καὶ *ἀειφυγίας* ὡς ἠπιωτέρας — κατὰ τὸ ἤδη ἀπὸ Ὁμήρου Ἰλ. Ω 480. Ψ. 87 Ὀδ. Ψ 118 ἑ. γνωστὸν *ἔθος* — ποινῆς ἀντὶ τοῦ θανάτου ἐπὶ ἀκουσίῳ ἢ ἐκ προνοίας φόνῳ πρβλ. προχείρως καὶ ἐκ περιοσσοῦ Busolt: Staatskunde³ 234 ἑ. καὶ εὐρεῖαν πραγματείαν Κ. Γαρδίκα ἐν Ἀθηνᾷ Λ´ 295 ἑ.. ἐπὶ δὲ πολιτικοῖς ἐγκλήμασιν, ἤτοι «*καταλυσει πολιτείας*» κτλ. Busolt ἰδίᾳ 236 — περὶ δὲ τῆς *δημεύσεως* ὡς ποινῆς προσθέτου ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἢ τῇ ἀειφυγίᾳ κατ᾽ ἐξοχὴν πολιτικῶν καταδίκων προχείρως Γαρδικαν ἔ. ἀ. 312 ἑ. — καὶ ἐν γένει μὲν περὶ τῶν ποινῶν ἀνδροφόνων καὶ ὁμοίων ἐγκληματιῶν, ἀλλὰ ἰδίᾳ τῆς ἐκτελέσεώς των Κεραμόπουλλον ἐν Ἀποτυμπανισμῷ (ἰδίᾳ 45 ἑ. 97 ἑ. καὶ περὶ τῆς *κατασκαφῆς* ἰδίᾳ 99, 1).— Ὁ ἐνθυμούμενος ὅτι τῶν *προδοτῶν καὶ ἱεροσύλων* κυρίως, τῶν δυσσεβεστάτων κακούργων, ποινὴ ἁρμόζουσα κατ᾽ ἐξοχὴν πρὸς παντελῆ *ἐξώλειαν* ἀπὸ τῆς γῆς ἦτο ἡ κατασκαφὴ τῆς οἰκίας, θὰ ὑπώπτευεν ἴσως καὶ ἐνταῦθα, μήπως ἐξ ἐκείνων, τῶν ἐνόχων προδοσίας, ἔχει μεταχθῆ καὶ ἡ κατασκαφὴ ἐπὶ τοὺς ἐξομοιουμένους ἀνδροφόνους ἐν γένει· πρβλ. τὰ τῆς Τέω ἐκεῖνα CIG 3059, 6 ἑ. «ἣν δέ τις ἄρχων ἢ ἰδιώτης εἴπῃ ἢ πρήξῃ τι ἢ προθῇ ἢ ἐπιψηφίσῃ νόμον ἐναντίον τούτῳ, . . . ὁ εἴπας ἢ πρήξας κλπ. ἐξώλης εἴη καὐτὸς καὶ γένος τὸ ἐκείνου *καὶ ἔστω ἱερόσυλος καὶ συντελείσθω πάντα κατ᾽ αὐτοῦ, ἅπερ ἐν τοῖς νόμοις τοῖς περὶ ἱεροσύλων*». Ἀλλ᾽ αὐτονόητον ὅτι κατὰ τὴν προσδιδομένην βαρύτητα ἑκάστοτε διαβαθμίζονται αἱ παραβάσεις ἐν γένει τῶν νόμων . .

2 *Καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς ἀναδασμόν*, οἰκιῶν καὶ οἰκοπέδων θὰ περιέμενέ τις, ὡς ἐν Μελαίνῃ Κερκύρᾳ Syll³. 141 κ. ἀ. Ἐπειδὴ δὲ δύσκολον νὰ ἐγίνετο τοῦτο ἐν τεθμῷ χωριστῷ, φαίνεται, ὅτι στέγαι θὰ εἶχον ἐξοικονομηθῆ διὰ τοὺς ἐποίκους καὶ μόνον ἡ γῆ ἡ δημοσία τώρα πλέον διανέμεται *Πολιτεία* δὲ θα μεταδοθῇ ἴσως ἤδη πρὶν ἐποικήσωσιν.

3 Ὡς αὐτόδηλον νοοῦμεν *Πύθιον ἐγχώριον* ἐν στ. 14 καὶ β´ 2 καὶ ὄχι τὸ δελφικόν, οὗ συνεπώνυμον ἁπλῶς τὸ παρόν, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο *ἀποικίας*, ἐχούσης δὴ τὸν Πύθιον *ἀρχαγέταν*.

θανάτου.[1] Παρὰ δὲ τὴν συντηρητικότητα τοῦ ἀστικοῦ ἐν τῇ κατὰ γένη ἀκόμη ῥυθμίσει τῶν σχέσεων τῆς νομῆς ἢ καὶ τῆς κτήσεως ἐν μέρει, τοὐναντίον φιλελεύθερόν εἶναι, ὡς ἐν γένει παρ' Ἕλλησι πλὴν τῶν Ἰώνων, εἰς τὰ δικαιώματα τῆς γυναικός. — Καὶ ἐν τῷ πολιτεύματι δὲ παρὰ τὸ ἐξακολουθοῦν ἴσως κράτος τῶν «ἀρίστων» δηλ. ἀγροτικῆς τινος ὀλιγαρχίας, ἤδη, εἴπομεν, **αἱρετὴ ἀποκλησία** ἐμφανίζεται ὡς δημοτικωτέρα βουλή,[2] ἂν ὄχι ἀκόμη καὶ εἰς ἐκκλησίαν κυρίαρχον ἐξειλιγμένη.

Καὶ οἰκονομική τις ἐξέλιξις πάντως διαφαίνεται ὄχι μόνον ἐκ τῶν (εἰς νόμισμα[3] μᾶλλον ἢ εἰς εἶδος νοητέων βέβαια) ἐννομίων καὶ κερδῶν τῶν δαμιοργῶν ἐκείνων — ἐν συνδυασμῷ ἰδίᾳ πρὸς τὰ ***τέλη*** καὶ ***ἐνετήρια*** τῆς ἄλλης ἐποικικῆς ἐπιγραφῆς IX[1] 334 —, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγωνιώδους φροντίδος τῆς προλήψεως νέου ἀναδασμοῦ, ὡσεὶ διῃσθάνοντο προσεγγίζουσαν ἐξ ἄλλων Ἑλλ. πόλεων τὴν κοινωνικὴν ἀνατροπήν, ἀπειλοῦσαν δὲ καὶ τὰς ἰδιοκτησίας πλέον: διότι, ὡς γνωστόν, κατ' ἐξοχὴν τὸν Ϛ' αἰῶνα «γῆς ἀναδασμὸς καὶ χρεῶν ἀποκοπή!» ἀκούεται πανταχόθεν ὡς σύνθημα «γενικὸν δήμων» μόλις ἐξυπνούντων καὶ δημαγωγῶν προδρόμων, πάλιν ἐκ τῶν «ἀρίστων», ἀφυπνιζόντων αὐτοὺς κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας.

Καὶ τῆς γραφῆς ἡ χρῆσις ἰδοὺ γενικευμένη ὄχι μόνον εἰς ἀναγραφὰς ἱερῶν καὶ δημοσίων προσόδων, ἔστω ἴσως ἀκόμη σκελετώδεις, ὡς αἱ παλαιαὶ ἐκεῖναι τῶν Μινώων, ἀλλὰ καὶ εἰς νόμους καὶ διατάξεις, βραχυλόγους ἀλλὰ καὶ ἀκριβολόγους (ὡς φαίνεται, καταγράφονται οἱ φονικοὶ πρῶτοι καὶ ὕστερον οἱ ἀστικοί)[4], εἰς θεσμοὺς ἐπ' εὐκαιρίαις ἢ ἀνάγκαις ἑκάστοτε συμπληροῦντας ἢ γραπτῶς ἐμπεδοῦντας τὰ ἄγραφα πάτρια, ἔτι πρὸ τῆς ἀνατροπῆς τῆς ἀριστοκρατίας. Καὶ ὁ θεσμὸς ἡμῶν εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο διδακτικός, ὡς συμμαρτυρῶν, ὅτι ἀρχὴ τῶν γραπτῶν νόμων δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ἡ μετὰ κοινωνικὰς ἀνατροπὰς ἀξίωσις νέου συνολικοῦ γραπτοῦ δικαίου ἀπὸ τὴν τέως αὐθαίρετον καὶ μόνην κλειδοκράτειραν ἀριστοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ μεμονωμέναι ἐπ' εὐκαιρίαις διατάξεις, αἵτινες ὕστερον πολὺ ἠδύναντο καὶ νὰ συντεθοῦν εἰς ὁλικὰς νομοθεσίας[5] Πρβλ. B. Keil ἔ. ἀνωτ. 421 ἑ. Καὶ ἡ γραφὴ αὐτή, εἴδομεν, συντηρητικὴ ἐν πολλοῖς ἀκόμη, οἷον κατὰ τὴν βουστροφηδὸν φοράν, τὸ σχῆμα τοῦ ⊕, τὸ ○ ἔτι καὶ διὰ τὰ ἀντεκτεταμένα (**τὸς μόρος** κλπ.), ἀλλ' οὐσιωδῶς παγιωμένη καὶ ἤδη χωρήσασα εἰς παραμέλησιν τελείαν μὲν τοῦ ϙ, ἐν μέρει δὲ καὶ τῶν h καὶ Ϝ: πρβλ. περὶ τοῦ ἀρχαιοφανεστέρου ἢ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν γραμμάτων μόνων τὴν ἐπιγρ. Στράτου IX[1] 442. Βουστροφηδὸν δὲ καὶ αὐτὴ ἡ δωδεκάδελτος τῆς Γόρτυνος.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις, εἴδομεν, ἥκιστα πρωτόγονος, ἂν μὴ καὶ περίτεχνος ἤδη· δὲν ἐκπλήσσει ἡ παρουσία τινῶν Αἰολικῶν στοιχείων τὸν ἐνθυμούμενον ἰδίᾳ

1 Μόνον ὀπισθοδρομικὸν ἀκόμη θὰ φανῇ ἡ συγκαταδίκη καὶ τοῦ γένους ὅλου εἰς τὴν ἀειφυγίαν κλπ. στ. 12, ἐνῷ οἱ Ἠλεῖοι ὄχι μόνον ὕστερον, ὡς γνωστόν, θεσπίζουν *«ταῖρ γενεαῖρ μὰ φυγαδείημ μαδὲ κατ ὁποῖον τρόπον»*, ἀλλὰ καὶ ἤδη πρὸ τούτων τῶν χρόνων *«πατριὰν θαρρῆν καὶ γενεὰν και ταὐτῶ»*, (Inschr. v. Olymp. 2)· ἀλλὰ τίς καὶ σήμερον μεθ' ὅσα ἐπείδομεν οἱ νῦν ζῶντες θὰ ἠξίου ὁμοιόμορφα παντοῦ τὰ τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος!

2 Ὡς ἡ *Βουλὴ «ἡ δημοσίη»* τῆς Χίου κατὰ τὴν νέαν ἐκείνην ἐπιγραφὴν Wilamowitz Nordion. Steine Abh. Preuss. Akad. 1909. 66 ἑ.

3 Ἂν καὶ οὔτε *ἴδιον* νόμισμα τότε, ὡς γνωστὸν—οὐδ' ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη—ἔχουν οἱ Ἑσπ. Λοκροὶ καὶ αἱ οὐσίαι σύγκεινται κυρίως ἐκ ποιμνίων, *«πολύρρηνες δε πολυβοῦται»* τὸ πολὺ θὰ ἦσαν, ὡς καὶ σήμερον.

4 Ἴσως τελευταῖοι οἱ ἱεροί· διότι φύσει τὰ πάτρια ταῦτα εὐλοβοῦνται καὶ ἄνευ γραπτῶν νόμων ὅλοι. Διὸ καὶ ἱεροὶ νόμοι συνήθως, ὄχι πλέον θεσμοί, λέγονται.

5 Πρβλ. καὶ ἐν ἄξονι τοῦ Σόλωνος ἔτι *«ὅτε θεσμὸς ἐφάνη ὅδε»* καὶ τοὺς *θεσμοθέτας* ὡς συγγραφεῖς τῶν διαφόρων *θεσμίων* Ἀριστ. Ἀθ. Π. 3,19 ἑ. καὶ Botsford εἰς Ἀθ. Πολ. 129.

τὰ τοῦ Στράβωνος Η΄ 333,[1] ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ ἔλλειψις (ἢ σπάνις) τόσων κυρίως βορειοδυτικῶν, ἰδίᾳ Λοκρικῶν καὶ Αἰτωλικῶν χαρακτηριστικῶν, ὡς π. χ. τοῦ στ τοῦ ἐκ σθ, τῆς συντάξεως τῆς κατὰ μὲ γενικὴν (ἐνῷ ***κατ τὸ δίκαιον***, εἴδομεν κλπ.), τῆς «αἰτωλικῆς» δοτικῆς τοῦ πλθ. τῶν τριτοκλίτων· καὶ ταῦτα μὲν φαίνονται οὕτω πάντα ὑστερογενῆ, ἀναπτυχθέντα δηλ. μετὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιγραφῆς ἐν Λοκρίδι καὶ Αἰτωλίᾳ· ἀλλὰ περὶ τοῦ λοκρικοῦ π.χ. ***φΑρεν*** κλπ. ἄπιστον εἶναι (ἀφοῦ καὶ Φωκικὸν καὶ Ἠλεῖον) ὅτι νεώτερον καὶ αὐτὸ τῆς ἡμετ. ἐπιγραφῆς· πιστεύομεν μᾶλλον ἐπιδράσεις ἤδη πανελληνίους (ἐκ τῆς Πυθοῦς καὶ τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου μᾶλλον παρὰ ἐκ τῆς θαλάσσης)[2] ὄχι μόνον εἰς τὸ ***ἐμφέρειν — διαφέρειν*** τοῦ στ. 10, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ***δαμεύεσθαι*** στ. 12 (ἀντὶ τοῦ ***παματοφαγεῖσται*** IX^1 334,41), καὶ εἰς τὸ ***πλήθει*** ἴσως τοῦ στ. 8 ἀντὶ ***πλήθα*** (ἐκεῖ 40 κλπ.) (ἢ «***πληθὺν***» νικῆν 333 τέλ.) καὶ τέλος εἰς τὴν τελείαν, εἴδομεν, παραμέλησιν τοῦ ϙ (ὃ συχνότατον δή, εἴπερ που ἄλλοῦ, εἰς τὴν ἑτέραν ἐκείνην ἐποικικὴν ἐξ Οἰανθείας IX^1 334).

Διὰ δὲ ταῦτα πάντα ἀρχαιοπρεπέστερος μὲν ἐν γένει καὶ ἀρχαιότερος ἱκανῶς εἶναι ὁ τεθμὸς τῆς εἰς Ναύπακτον ἐποικικῆς συνθήκης (ἧς ἐνθυμητέον καὶ τὴν ἐπιμελῆ παραγραφοποιΐαν καὶ τὴν ὅλην εὐταξίαν),—ἀλλ᾽ ὄχι πολὺ πρὸ τοῦ 500 θὰ ἐθεσπίσθη καὶ ἐχαράχθη.[3]

Καὶ ὡς πρὸς τὴν πατρίδα τοῦ τεθμοῦ ἤδη πολλάκις ἐξ ἀρχῆς ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχῃ ἀναμνησθῇ ἅμα μὲν τὴν γλωσσικῶς καὶ γραφικῶς τόσον ὁμοίαν ἐπιγραφὴν ἐκείνην τῆς εἰς Ναύπακτον ἐποικίας (τὰ κατ᾽ ἐξοχὴν δὴ «ἐποίκια τῶν Λοκρῶν γράμματα» τοῦ μακαρίτου Ἰ. Ν. Οἰκονομίδου, νῦν IG IX^1 334), ἅμα δὲ τὴν γνωστὴν ἐκ παραδόσεως[4] ἀρχαιοτάτην τῶν ἑλλην. γραπτῶν νομοθεσιῶν, τὴν τῶν Ἐπιζεφυρίων, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς Ἑσπερίας βέβαια ὅσον τοὐλάχιστον καὶ ἐκ τῆς Ὀπουντίας ἀπῳκισμένων, Λοκρῶν[5] — ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ὅλων Λοκρῶν (ἀφοῦ καὶ Ὀπουντίων Πινδ. Ὀλ. Θ΄ 15) πρώϊμον ***εὐνομίαν***· πρὸ δὲ πάντων θὰ ἔχῃ ἐνθυμηθῇ τὰ δῆθεν μητριαρχικὰ (ἀλλὰ πάντως μητρωνυμικά· ἰδὲ Oldfather ἔ. ἀ. σελ. 61 ἑ.) ἔθιμα τῶν Λοκρῶν —τὰ ἐπικυρούμενά πως ἐκ τῶν ***ἐπινόμων*** (καὶ ἀσφαλῶς κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ κληρονόμων) Λοκρίδων τοῦ θεσμοῦ, τὸ ἀναπαλλοτρίωτον τοῦ (ἰδιωτικοῦ) κλήρου ἐν τοῖς θεσμοῖς τοῦ Ζαλεύκου (τὸ καὶ ἐνταῦθα, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τοὺς νῦν διαδιδομένους μόρους), τὴν αὐστηρότητά των, τὴν παροιμιώδη (Busolt^3 376) ὅσον καὶ τῶν δρακοντείων, (ἧς θὰ πιστεύσῃ τις λείψανον ἴσως τὰ περὶ συνεξορίας τοῦ γένους ὅλου κλπ. εἰρημένα), ἀλλὰ καὶ τὴν σπουδαιότητα τῶν 100 γενῶν ἐν Λοκρίδι (περὶ ἧς Oldfather 53 ἑ.) καὶ θὰ ἔχῃ τέλος ἀκόμη παραβάλει τὸν καὶ σημερινὸν ἔτι κατ᾽ ἐξοχὴν ποιμενικὸν βίον τῶν ὀρεινῶν ἐκείνων ἐκτάσεων τῆς Ἑσπερίας Λοκρίδος μὲ τὸν ἐκ τοῦ θεσμοῦ διαφαινόμενον καὶ ἀρχαιόθεν ἐκ μιᾶς τῶν παραδόσεων περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Ὀζολῶν γνωστόν[6].

1 *«Πάντες γὰρ οἱ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ πλὴν Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων καὶ τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν Δωριέων καὶ νῦν ἔτι Αἰολεῖς καλοῦνται».*

2 Δηλ. κυρίως ὄχι ἐξ *Ἀττικῆς* ἀκόμη, ἧς νοητὴ ἐπίδρασις μόνον μετὰ τὴν ἀπὸ 455 κατοχὴν τῆς Ναυπάκτου.

3 Δὲν νομίζομεν ἀδύνατον φαινόμενά τινα γραφῆς καὶ γλώσσης ἐνταῦθα νὰ ὀφείλωνται εἰς συγχρονισμένον πως χαράκτην μόνον, πυθοπρόβλητόν τινα (ἰδίᾳ. ὑποπτεύομεν, τοῦ ϙ ἡ ἐγκατάλειψις). ἂν μὴ τἀνάπαλιν εἰς φιλαρχαϊστὴν χαράκτην τὰ τόσα ϙ τῆς συνθήκης ἐκείνης.

4 *«Πρῶτοι νόμοις ἐγγράπτοις χρήσασθαι πεπιστευμένοι εἰσὶν Λοκροὶ Ἐπιζεφύριοι»* Στραβ. ϛ΄ 259.

5 *«Λοκροὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκρῶν ἄποικοι τῶν ἐν τῷ Κρισαίῳ κόλπῳ . . ἀποικισθέντες ὑπὸ Εὐάνθους»* (τοῦ ἐπωνύμου τῆς Οἰανθείας). *Ἔφορος δ᾽ οὐκ εὖ τῶν Ὀπουντίων ἀποίκους φήσας».* Στράβ. αὐτ. Πρβλ. Oldfather Philol. Quarterly 1924,20 Ἤδη μετὰ τὴν ἀνακαινιστικὴν ἐκείνην τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς Κυρήνης ἐπιγρ. τῶν Abh. preuss. Ak. 1925 (ἀνωτ. σ. 135,1) δὲν θὰ πιστῆται οὐδὲ ὁ Τίμαιος πλέον, ὡς ὑπὸ Πολυβ. ΙΒ΄ 9, ὅτι οἱ ἐν Ἑλλάδι Λοκροὶ τοῦ ἔδειξαν *«συνθήκας ἐγγράπτους, ἔτι καὶ νῦν διαμενούσας, πρὸς τοὺς ἐξαπεσταλμένους, αἷς ὑπογεγράφθαι ἀρχὴν τοιαύτην, ὡς γονεῦσι πρὸς τέκνα κλπ.».* Θὰ εἶδε πάντως γράμματα τοιαῦτα, μόνον ἐξ ἴσου ὑστερόπλαστα πιθανῶς, ὡς καὶ τὰ ἐκ Κυρήνης, ἢ ἀνανεωμένα (Πρβλ. τὸ *γονεῦσι* τοῦ θεσμοῦ).

6 Ἰδίᾳ π. Παυσ. Ι΄ 38,3. Πρβλ. Oldfather σ. 66.

Καὶ ταῦτα μὲν πιθανὰ πάντα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀποχρῶντα· ἰδίᾳ παράτολμος θὰ ἦτο ὁ ἰσχυρισμός: «ἰδού ἔχομεν πρωϊμώτατον καὶ ἄπτὸν δεῖγμα τῶν γεραρῶν, μεμονωμένων κατ' ἀρχάς, θεσμῶν τῆς Λοκρίδος, ὧν περαιτέρω ἀνάπτυξις καὶ «κωδικοποίησις» ἡ νομοθεσία τοῦ Ζαλεύκου, καὶ αὐτὴ ἐν τῇ μητροπόλει ἔχουσα τὰς ῥίζας κλπ. — ἀφοῦ δὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑσπερίας Λοκρίδος γνωστὰ ἤδη ἐκ τῆς IX[1] 334 ***«νόμια»*** παντοῦ ἴδια καὶ δὴ καὶ ἑκασταχοῦ «***ἐπιδημία δίκα***» 333,8, ὥστε καὶ δικανικὴ νομοθεσία βέβαια κλπ., καὶ ἀφοῦ εἷς Πίνδαρος ὑμνεῖ ὡς Ὀπουντίαν τὴν ***μεγαλόδοξον εὐνομίαν*** κλπ. Ἰδοὺ καὶ πολιτισμὸν διαφαινόμενον, ἀντάξιον τοῦ ὑπὸ Oldfather ἐν τῷ καλῷ ἄρθρῳ Locris and early Greek civilization (Phil. Quart. 1924 ἀρχῇ) εἰς τοὺς Λοκροὺς παλαιότατ' ἀποδιδοδένου». — Ὑπὲρ πάντα ὅμως, ὁμολογητέον, ἡ γραφὴ ὄντως εἶναι αὐτάρκης ἀπόδειξις ὅτι Λοκρικὴ τῶν Ἑσπερίων ἡ πόλις — καὶ δὴ ἀφοῦ καὶ ἡ ἐπιλογὴ τόσον εἶναι εὔκολος ἐκ δύο μόνων, τοὐλάχιστον μεταγενέστερον, πόλεών της Στράβ. 426 τέλ., ἡ Ναύπακτος πάλιν, πρὸς ἣν ὁδηγοῦν καί τινες ἀμυδραὶ ἐνδείξεις ὡς τόπον εὑρέσεως[1]. Ἰδὲ σ. 119 σημ. 1 τέλ. οὕτω δὲ ὁ τεθμὸς καὶ προαγγέλλει πως, ἐν στ. 7-9, γενεᾷ πρότερος τοὐλάχιστον, τὴν ἐν τῷ πίνακι τῆς Οἰανθείας ἐποίκησιν ἐξ Ὀποῦντος ἐκείνην· διότι βέβαια καὶ οἱ ἡμέτεροι ***ἐπίϝοικοι*** θὰ ἐξῆλθον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀνεξαντλήτου διὰ πολυανθρωπίαν παλαιφάτου Ὀποῦντος, ὅθεν καὶ τόσαι ἄλλαι[2] ἀποικίαι προῆλθον καὶ αὐτὸς ὁ Λοκρὸς ὁ τοῦ Ἀμφικτίονος θρυλεῖται.

Νικόλαος Γ. Παππαδάκις.

ΕΙΣ ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΗΛΕΙΑΚΑ

Ὁ Παυσανίας ἐν V, 27,12 γράφων περὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀναθήματος τῶν ἐν Θράκῃ Μενδαίων προσθέτει: ***ἐλεγεῖον δὲ ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένον ἐστὶν τοῦ μηροῦ·***

Ζηνὶ θεῶν βασιλεῖ μ' ἀκροθίνιον ἐνθάδ' ἔθηκαν
Μενδαῖοι, Σίπτην χερσὶ βιασάμενοι.

Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Hitzig καὶ Blümner Pausanias τόμ. II 1 σελ. 279 διὰ τὴν λ. ***Μενδαῖοι*** ὁ κῶδιξ Va παρέχει τὴν διάφορον γραφὴν ***ΜΙνδαῖοι***. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαϊκῶν νομισμάτων τῆς Μένδης, τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις τοῦ 450 περίπου π.Χ. χρόνοις ἦτο Μίνδη (πρβ. καὶ ἐνταῦθα ἀνωτέρω σελ. 27 κέ.), νομίζω ὅτι ὁ κῶδιξ Va διέσωσε τὴν ἀληθῆ γραφὴν τοῦ ἐπιγράμματος, τοῦ ὁποίου κατὰ ταῦτα καθορίζονται περίπου καὶ οἱ χρόνοι, ἤτοι οἱ πρὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος. Ὁ ἀντιγραφεὺς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσήγαγε εἰς τὸν κώδικα τὴν γραφὴν ***Μινδαῖοι***, διότι ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος κατά τε τὴν μαρτυρίαν τῶν νομισμάτων καὶ τῶν ἄλλων γραπτῶν πηγῶν ὁ παλαιότερος ἐκεῖνος τύπος δὲν ἔζη πλέον, ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ ***Μενδαῖος-Μένδη***.

Γεώργιος Π. Οἰκονόμος

1 Τίς λησμονεῖ ὅτι ἀκριβῶς ἡ Δυτ. Ἑλλὰς *κωμηδὸν ᾠκεῖτο ἔτι*; *Πρὸς τὰ παράλια* μᾶς παραπέμπει καὶ ὅτι «προοδευτικὸν» εἴδομεν ἢ ἐξελιγμένον· ἡ Ναύπακτος ἴσως ἤδη Μυκηναϊκὴ *πόλις*.

2 Ἰδὲ Oldfather ἔ. ἀ. 51.

ΘΕΣΣΑΛΙΚΑΙ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ

ΥΠΟ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

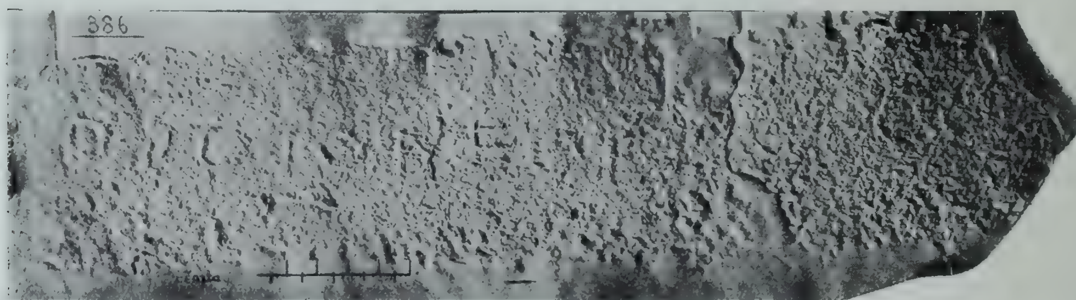
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΕΞ ΑΕ 1923 ΣΕΛ. 162).

Γ΄. ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΠΥΘΙΟΥ ΑΡΙΘ. 387-418[ε]

Ὅτι τὸ ***Πύθιον*** κεῖται ἐν τῇ παρὰ τὸ νῦν χωρίον Σέλος ἐν ἐρειπίοις εὑρισκομένῃ ἀρχαίᾳ πόλει, ἔνθα καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, εἶπον ἤδη ἐν τῇ ΑΕ 1923, 124 ὅτι δὲ ἦτο πιθανώτατα πρωτεύουσα τῶν Τριπολιτῶν Περραιβῶν καὶ ἔσχε σπουδαῖον ναὸν κατὰ τὴν νῦν θέσιν Τοπόλιανην, ἔνθα ἀνετίθεντο ἀπελευθερώσεις καὶ ἄλλαι ἐπίσημοι πράξεις, ἔγραψα ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχ. Ἑταιρ. 1915 σελ. 205-208. Τὸ ἐθνικὸν τοῦ Πυθίου φαίνεται πιθανὸν ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 118 δημοσιευθείσης ἐπιγραφῆς ὅτι ἦτο ***Πυθοιαστής***, ἐκ τύπου ***Πυθῷον***. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου μνημονευομένη καταμέτρησις τοῦ ὕψους τοῦ Ὀλύμπου εἰκάζω ὅτι ἐγένετο ἐκ τοῦ Πυθίου τούτου, καὶ δὴ ἐκ τοῦ κατὰ τὴν σημερινὴν Τοπόλιανην ἱεροῦ τοῦ Διός, εἰς ὃν ἀναφέρονται αἱ κάτω δημοσιευόμεναι ὑπ᾿ ἀριθ. 388 καὶ 389 ἀναθέσεις.

Αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ Πυθίου εὑρέθησαν κατὰ τὴν θέσιν Τοπόλιανην, τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους καὶ τὰ πέριξ· πολλαὶ ἐκομίσθησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν εἰς τὰ ἐγγὺς χωρία, τινὲς δὲ καὶ εἰς μακρότερον ἀπέχοντα οὕτως, ὥστε, παραπλανώμενός τις, θὰ ἀπέδιδεν αὐτὰς εἰς ἄλλας ἀρχαίας πόλεις, μάλιστα εἰς τὴν Δολίχην. Ἐν τοῖς κάτω δημοσιευομένοις ἀναφέρω τὰς θέσεις τῆς εὑρέσεως ἑκάστου λίθου.

387 (***εἰκ. 1.*** Μ(ουσεῖον) Ε(λασσόνος ἀριθ.) 67). Πλίνθος ἀγάλματος, λευκοῦ καλοῦ

1 = ἀριθ. 387· ἀναθηματ. ἐπιγραφὴ ἐκ Πυθίου.

μαρμάρου, ὀπίσω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἕδρας ἐπιμελῶς λεία ἐξειργασμένη· ἐπειδὴ κατὰ τὸ σωθὲν πάχος δὲν ὑπάρχει που τόρμος πρὸς ἔμπηξιν ἀγάλματος, εἰκάζω ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο μαρμάρινον μετὰ συμφυοῦς ἑτέρας πλίνθου, καλῶς εἰργασμένης, ἀλλὰ μὴ ἐχούσης ἱκανοῦ ὕψους προμετωπίδα πρὸς χάραξιν τῆς ἐπιγραφῆς. Τὸ ἄγαλμα θὰ ἦτο οὐχὶ ὑπέρτερον τοῦ ἡμίσεος τελείου ἀνθρώπου, ὡς δηλοῖ τὸ σῳζόμενον ὁλικὸν πλάτος τῆσδε τῆς πλίνθου.—Ὕψ. 0.08, πλάτ. 0.335, πάχ. 0.40· τοῦ πάχους ὀλίγον ἔτι ἐλλείπει.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος γεφύρας παρὰ τὸ χωρίον Σέλος ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸ ἀγούσης κοινοτικῆς ὁδοῦ· κατὰ τὴν ἀποτείχισιν ἀπεκόπησαν τέσσαρες μικραὶ σχίζαι, ἃς διετήρησα.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν στενῆς ἕδρας, ἀβαθῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀλλ' ἀπετρίβη ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0.012 - 0.017, διάστιχ. 0.008. Μεταγράφω ὅ τι διακρίνω:

ΛΝ **Α]ν[- - - -**
ΟΡΟΙΟΝΕΘΕΙ - - - - ***ὅροι ὀνέθε[κεν***

Τοῦ στίχ. 1 τὰ ἴχνη εἶναι λίαν ἀσαφῆ· τοῦ στίχ. 2 τὰ ἐννέα πρῶτα γράμματα διεγνώσθησαν ἀσφαλῶς· ἐκ τούτων βεβαιοῦται τὸ προευκλείδειον τῆς γραφῆς, δι' ἧς οἱ χρόνοι τοῦ μνημείου ὁρίζονται ὡς κείμενοι περὶ τὸ 450 π. Χ., διότι πρὸ τούτων τὰ γράμματα ἐχαράσσοντο βαθύτατα καὶ μεγάλα ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα· περαιτέρω ἐν στίχ. 2 διαφαίνονται μόλις ἴχνη Θ Ε, ἀβέβαια ὅμως καὶ συγκεχυμένα· ἐξ αὐτῶν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὴν θεότητα, ἄν πως ἦσαν σαφέστερα, π. χ. ***τᾶι] Θέ[μισστι·*** ἴσως ὅμως καὶ νὰ μὴ ὑπῆρχέ τι περαιτέρω τοῦ ***ὀνέθεκεν***. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος ἔκειτο κατὰ τὸν στίχ. 1· τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 2 ἀνήκουσι βεβαίως τῷ πατρικῷ, π. χ. ***[Ἀπολλοδ]όροι—Ἀ - -]ούροι—[Ἀ - - -]ώρου***. Ἐν καθαρῶς Θεσσαλικῇ ἐπιγραφῇ ἀνεμένομεν - - -***ουρειος***. Ἀλλ' ἔκ τε τούτου καὶ ἐκ τοῦ ***ὀνέθεκεν*** ἐμφαίνεται ἡ Θεσσαλικὴ διάλεκτος, καὶ βεβαιοῦται ὅτι καὶ οἱ Βόρειοι Περραιβοὶ ταύτῃ ἐχρῶντο κατὰ τὸ πλεῖστον· διότι ἐν ἐπιγραφῇ τῶν Χυρετιῶν τῶν περὶ τὸ 425 π. Χ. χρόνων, ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 135 εἴδομεν, ὅτι δὲν ἐμφανίζονται τὰ διαλεκτικὰ ταῦτα στοιχεῖα. Οἱ ἐγγύτερον ὅμως τῇ Θεσσαλικῇ πεδιάδι οἰκοῦντες Περραιβοὶ ἔχουσι σαφῶς τὴν Θεσσαλικὴν διάλεκτον. Σημειωτέον ὅτι ἔχει τινὰ ὁμοιότητα τοῦτο πρὸς τὸ παρὰ Kern ἐν IG IX² ἀριθ. 1280, ὅπερ δὲν ἐπανεῦρον· περὶ τούτου βλ. ἐμὸν ἀριθ. **386** στοιχ. ***β***.

388 (*εἰκ.* ***2*** ΜΕ 25· πρβ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 162 καὶ IG IX 2 ἀριθ. 1275). Στήλη μαρμάρου λευκοφαίου, ἐπιχωρίου, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα. Κατὰ τὴν ἀριστερὰν γωνίαν καί τι κατὰ τὴν δεξιὰν κάτω ἐν μέσῳ λήγει εἰς γόμφον ὕψους 0.05, ἵνα ἁρμοσθῇ ἐν τόρμῳ βάθρου ἢ ἐπὶ παρακειμένου τῷ ναῷ βράχου. Ἐποιήθη δὲ κατὰ τὸν ἁπλούστατον τρόπον ὡς πρωτογενὴς ναΐσκος. Ὕψ. μετὰ τοῦ γόμφου 0.38, πλάτ. 0.375, πάχ. 0.075.

Εὗρον αὐτὴν ἐν τῇ ἐν Ἐλασσόνι οἰκίᾳ τοῦ Κώστα Γάκη, ὅστις λέγει ὅτι τὸ πρῶτον εὗρεν αὐτὴν ἐν ἐρειπίοις ἀρχαίου ναοῦ παρὰ τὴν θέσιν Τοπόλιανη, ἔνθα κέκτηται ἀγρόν· διεφύλαττε δ' ἐπὶ πολλὰ ἔτη αὐτὴν ἐν Λούχλιτσα, καὶ ἐκόμισεν εἶτα εἰς Ἐλασσόνα. Ἐνεῖχε δὲ πολλὴν ἄσβεστον ἡ στήλη, ὡς ἐντειχισθεῖσά που πάλαι ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἣν ἀπεκόλλησα.

Ἐπὶ τῆς ἄνω πλευρᾶς τοῦ πλαισίου ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφή, συνεχιζομένη καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος, ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς, τῶν γραμμάτων ἀποτριβέντων καὶ φθαρέντων ἱκανῶς, ὧν ὕψ. 0.14—0.02, διάστιχ. 0.008.

Δη/μοκράτης Ἀν[τι]π[άτ]ρο[υ
καὶ [Ἐ]π[ι]ν[ί]κη Πανσαν[ίου
Δ/ιὶ
Κε-
ραυ-
νίω

Πᾶσαι αἱ ἀναγνώσεις, στηριζόμεναι καὶ ἐπὶ ἰχνῶν τῶν ἐν ἀγκύλαις τεθέντων γραμμάτων, ὧν τμήματα διεσώθησαν, εἶναι ἀσφαλεῖς· μόνον ἐν στίχ. 1, ἔνθα σῴζεται τὸ κάτω ἥμισυ καθέτου κεραίας, δύναταί τις νὰ θέσῃ ***Τι]μοκράτης*** ἤ τι ὅμοιον. Ἀδελφὴ τούτου εἶναι πιθανώτατα ἡ ἐν ἀριθ. 390.

Ἐν τῷ βαθύσματι παρίσταται δι᾿ ἀβαθοῦς ἀναγλύφου ἀριστερὰ τῷ θεατῇ ὁ **Ζεύς**, βαθυπώγων, κατὰ τὸν δεξιὸν κρόταφον, ἔχων ἀναδεδεμένην τὴν δασεῖαν κόμην διὰ ταινίας· ἐδηλώθη ὡς ἐν ὁπλιτικῇ πάλῃ προεκβάλλων τὸ ἀριστερὸν σκέλος κεκαμμένον καὶ πατοῦν στερρῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δι᾿ ὅλου τοῦ πέλματος, τὸ δὲ δεξιὸν παρεκτείνων ὀπίσω ἀκαμπές, τοῦ ἄκρου ποδὸς πατοῦντος διὰ τοῦ προσθίου μόνον τοῦ πέλματος· φορεῖ δὲ μόνον τὸ ἱμάτιον, ἀφῖνον γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὦμον μετὰ τοῦ κατ᾿ αὐτὸν μέρους τοῦ στήθους καὶ

2 = ἀρ. 388· ἀναθηματ. ἐπιγραφὴ Διῒ Κεραυνίῳ

παρεκπίπτον ὀπίσω ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, ἐνταθὲν δ᾿ ἐκ τῆς διατάσεως τῶν σκελῶν καὶ δι᾿ ἀραιῶν πτυχῶν ἀποδιδόμενον· τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀνυψοῖ πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένην κατ᾿ ὀρθὴν γωνίαν, ἵνα ἐκσφενδονίσῃ ὥς τι δόρυ τὸν κεραυνόν, ὃν κρατεῖ ἀπὸ τοῦ μέσου ἰσχυρῶς διὰ τῆς συνεσφιγμένης ἄκρας χειρός· ἔχει δὲ τὸ βλῆμα κατεύθυνσιν λοξὴν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ κάτω δεξιά· τὴν δὲ ἀριστερὰν προεκβάλλει τεταμένην κατ᾿ εὐθεῖαν ἐμπρὸς καί τι πρὸς τὰ ἄνω, ὡς ἵνα ἐπιθέσῃ καὶ ψαύσῃ διὰ τῶν δακτύλων τῆς τεταμένης πρὸς τὰ κάτω ἄκρας χειρὸς τὴν προκειμένην στήλην· ἐπὶ τοῦ ὀπισθέναρος αὐτῆς ἐπικάθηται ἀετὸς συνεπτυγμένων πτερύγων· τὰ γυμνὰ τοῦ σώματος ἀπεδόθησαν ἰσχυρά, μυώδη καὶ ἐντεταμένα, ὡς ἐμφαίνει μάλιστα ὁ δεξιὸς τένων τοῦ λαιμοῦ, τὸ δὲ πρόσωπον μᾶλλον ἰσχνὸν ὡς ἀνδρὸς πολυπόνου πεντηκονταετοῦς, ἀλλ᾿ ἀκαταβλήτου.

29 12 26

Ἡ δὲ ***στήλη***, ἣν ἀποδεχόμενος ἐπιψαύει ὁ Θεός, παρίσταται ὑψηλή, ὀρθογώνιος, λήγουσα ἄνω τριγωνικῶς ὡς εἰς ἀέτωμα καὶ γεγομφωμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ παραλληλεπιπέδου βάθρου, ἐν εἴδει ὀρθοστάτου, ἔχοντος προεξέχον πανταχόθεν γεῖσον ἄνω τε καὶ κάτω· ἐπὶ τοῦ μέσου σχεδὸν αὐτῆς παρίστατο περιειλιγμένη ταινία, διὰ πορφυρᾶς βαφῆς ἀποδεδομένη, ἧς ἓν ἄκρον κατέρχεται καθέτως ἐπὶ πολὺ ἐκ τοῦ μέσου· ἡ ταινία αὕτη ἔχει σχῆμα μεγάλης κλειδός, ἧς ἡ λαβὴ εἶναι ὡς κεκλιμένον Ι· ἴχνη πορφυρᾶς ἐπίσης βαφῆς διέκρινα ἐπὶ τοῦ ἀετώματος, ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ ἀετοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ βάθρου, διαχυθείσης πέριξ, ἐξ ἧς ἐμφαίνεται ὅτι ὅλον τὸ ἀνάγλυφον ἦτο ἰσχυρῶς καὶ ἐντέχνως βεβαμμένον διὰ ποικίλων χρωμάτων, ὧν ὅμως δὲν διακρίνεται οὐδὲν ἐπὶ τῆς φωτογραφίας, ἐξ ἧς ἐποιήθη ἡ παρατιθεμένη εἰκών· τὸ ὕψος τοῦ ὁμοιώματος τούτου εἶναι 0.205, ὧν 0.085 τοῦ βάθρου.

Παρὰ δὲ τὴν στήλην κατὰ τὸ δεξιὸν τέρμα τῆς πλακὸς παρίσταται γυνή, ἡ ***Ἐπινίκη***, ὀρθὴ ἱσταμένη κατενώπιον, φέρουσα τὸ μεῖζον βάρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ σκέλους, ὅπερ παρίσταται τεταμένον, ἀποσύρουσα δὲ παραπλεύρως τὸ ἀριστερὸν κεκαμμένον ἐλαφρῶς καὶ πατοῦν ἐν ἀναπαύσει· φορεῖ χιτῶνα ποδήρη, ἀραιῶν πτυχῶν, πιθανῶς ἀχειρίδωτον καὶ ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφύν, καὶ πλούσιον ἱμάτιον, ἐκ τῶν νώτων ἠρμένον ὄπισθεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν εἴδει πέπλου, περιβάλλον ἀμφοτέρους τοὺς ὤμους, διασταυρούμενον ἔμπροσθεν, καὶ καταπίπτον καθέτως καὶ εὐρέως παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρόν· τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἔχουσα ἐν τῷ ἱματίῳ, φέρει ἐπὶ τοῦ στήθους, ὡς εἰς παραστάσεις ἐπιτυμβίους, κρατοῦσαν ἐκεῖ τὸ ἱμάτιον, τὴν δὲ ἀριστερὰν καταβιβάζει καθέτως καὶ φυσικῶς παρὰ τὸ ἀριστερὸν πλευρόν, ἐν τῷ ἱματίῳ τὰ πολλὰ καὶ ταύτην, κρατοῦσα διὰ τῆς ἄκρας χειρὸς ἢ τὸ ἱμάτιον αὐτό, ἢ μᾶλλον μικρόν τι ἀντικείμενον, φιάλην σπονδικὴν ἴσως· ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς διακρίνονται ἴχνη ἐρυθρᾶς βαφῆς· τὴν κεφαλὴν ἔχει ὀλίγον κατακεκλιμένην πρὸς ἀριστερὰ ἑαυτῆς, μὴ προσβλέπουσα μήτε πρὸς τὸν θεόν, μήτε πρὸς τὸ ἀνάθημα, ἀλλ' ὅλως ἀντιθέτως.

Τὸ ἔργον ἐποιήθη μετὰ πολλῆς δυνάμεως καὶ εὐρυθμίας, καίπερ ὅλως ἁπλοῦν καὶ πτωχόν, ὁ δὲ τεχνίτης ἀπέδωκε μετὰ πάσης ἀληθείας τὰς λεπτεμερείας οὕτως, ὥστε, ἂν ἡ ὕλη ἦτο μᾶλλον ἐκλεκτὴ καὶ ἡ ἐξεργασία ἐπιμελεστέρα καὶ ὑπερτέρα, θὰ παρεῖχεν ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν, ὡς ποιήσας ἔργον πολλοῦ λόγου ἄξιον· καὶ ὅμως παρὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐπιδεικτικῶν ἐξεργασιῶν ὁ ἀνώνυμος καὶ μετριόφρων τεχνίτης ἐμφαίνεται ὡς μετ' ἐμπνεύσεως καὶ ζήλου καὶ μετὰ πολλῆς δεξιότητος ποιήσας τὸ ἔργον τοῦτο· τὸν Δία εἶναι εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐποίησε μιμούμενος ἄγαλμα λατρείας, διατηρούμενον ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ, καὶ βεβαίως ὑπὸ σημαίνοντος τεχνίτου ποιηθέν. Εἶναι λίαν γνωσταὶ αἱ παραστάσεις Διὸς τοιαύτης διατάξεως, ὥστε νὰ μὴ ἀπαιτῆται ἰδιαιτέρα μνεία αὐτῶν.

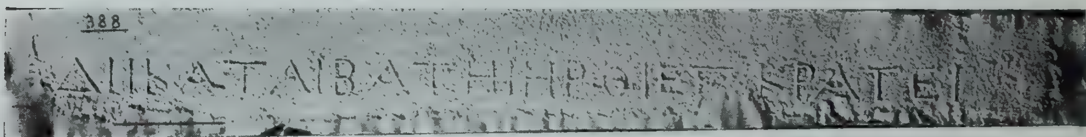
Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἑρμηνείαν εἶναι περίεργος ἡ ἔλλειψις τοῦ ἀναγραφομένου ἀνδρὸς Δημοκράτους καὶ ἡ παρουσία τῆς συζύγου αὐτοῦ ἀντὶ ἐκείνου, καὶ ταύτης ἐν στάσει ἀήθει· ταῦτα θὰ ἔχωσι βεβαίως λόγον τινά, δὲν εἶναι δὲ ὅλως τυχαῖα καὶ συμπτωματικά. Ἂν ἡ Ἐπινίκη ἦτο ***ἱέρεια***, ὡς ἤκασεν ὁ Kern ἔ. ἀ., δὲν θὰ κατενοεῖτο οὔτε ἡ στάσις αὐτῆς, οὔτε ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἥτις ἐπερίττευεν, οὔτε ἡ ἔλλειψις τῆς δηλώσεως αὐτῆς ὡς ἱερείας· διότι ἐν πλείστοις μνημείοις τοῦ τύπου τούτου ἀναγράφεται κατὰ κανόνα ὁ ***ἱερητεύων*** ἢ ***λειτορεύων***, ἡ ***ἱερητεύσασα*** ἢ ***λειτορεύσασα*** κττ., καὶ οὗτοι μόνοι, ἄνευ ἀναγραφῆς τῶν συζύγων ἑκάτεροι.

Διὸ εἰκάζω ὅτι ὁ Δημοκράτης ἐβλήθη πιθανῶς ὑπὸ κεραυνοῦ, ὅπερ κατ' ἔτος συμβαίνει καὶ νῦν εἰς δεκάδας ἀνθρώπων τῶν τόπων τούτων τῆς Τριπολίτιδος καὶ Ὀλοοσσόνος· διασωθεὶς δὲ ἀπὸ τοῦ θανάτου κατά τινα εὐχήν, κοινῶς νῦν **«Τάμα»** καλουμένην, τῆς ἑαυτοῦ συζύγου, ἀνέθηκε τὴν στήλην, μὴ θελήσας νὰ παρασταθῇ ἐν αὐτῇ, ὡς μὴ δικαιούμενος τῆς τιμῆς ταύτης· διότι καὶ σήμερον παρὰ τῷ λαῷ ἡμῶν ὑπάρχει ἡ πίστις, καθ' ἣν ὁ κεραυνούμενος πάσχει τοῦτο ὡς ἁμαρτωλὸς πρὸς τιμωρίαν τῶν τελεσθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ μεγάλων παραβάσεων τῶν θείων μάλιστα νόμων καὶ κανόνων.

Ἀλλ' ἡ παράστασις τοῦ ὁμοιώματος τῆς στήλης, καὶ ταύτης τεταινιωμένης, καθ' ἃ αἱ ἐπιτύμβιοι, ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Δημοκράτης ὄντως καὶ ἐβλήθη ὑπὸ κεραυνοῦ καὶ ἀπέθανεν ἐξ αὐτοῦ· ἡ δὲ εὐσεβὴς σύζυγος αὐτοῦ Ἐπινίκη, θεωρήσασα τὸ συμβὰν ὡς ἐκ θεοῦ τιμωρίαν, ἀνέθηκε τὸ μνημεῖον πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ φοβεροῦ θεοῦ καὶ ἠπίωσιν αὐτοῦ, ἵνα μὴ πάθῃ καὶ αὐτὴ τὸ ἴδιον· συγχρόνως δ' ἐμνήσθη τοῦ ἑαυτῆς ἀνδρὸς καὶ παρέθηκε τὴν ἐπιτάφιον στήλην αὐτοῦ ἀντὶ τῆς μὴ ἁρμοττούσης ἐνθάδε παρουσίας αὐτοῦ τούτου, ἤδη ἀποθανόντος. Οὕτω συμβιβάζονται πάντα ταῦτα καὶ δύναται ἡ τελευταία αὕτη εἰκασία νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πασῶν πιθανωτάτη, ὑποστηριζομένη καὶ ἐκ τῶν παρὰ Παυσαν. Ε 14, 7 λεγομένων περὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ βωμοῦ, ἑνὸς τῶν πολυπληθῶν ἐκεῖ, ἔνθα ἔθυον οἱ Ἠλεῖοι κατὰ τάξιν: «**τῷ δὲ Κεραυνίῳ Διῒ ὕστερον ἐποιήσαντο ἐμοὶ δοκεῖν βωμόν, ὅτ' ἐς τοῦ Οἰνομάου τὴν οἰκίαν κατέσκηψεν ὁ κεραυνός**».

Οἱ χρόνοι, καθ' οὓς ἐποιήθη τὸ ἔργον, ὑποδηλοῦνται ὑπό τε τῆς ἐργασίας τοῦ ἀναγλύφου καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ὡς κείμενοι περὶ τὸ 200 πΧ. ἢ ὀλίγον πρότερον τοῦ ὁρίου τούτου. Ὁ δὲ Ζεὺς θὰ εἶχε βεβαίως ναὸν σπουδαῖον ἐν Πυθίῳ καὶ βωμοὺς πολλοὺς καὶ θὰ ἐτιμᾶτο ὑπὸ πολλὰς ἐπωνυμίας, ὡς ἐμφαίνει καὶ ἡ κατωτέρω ἐπιγραφή.

389 (**εἰκ. 3**· ΜΕ 46). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἐκλεκτοῦ, ἀκέραιος,

3 = ἀρ. 389· ἀναθηματ. ἐπιγραφὴ Διῒ καταιβάτῃ

σχήματος κομψοτάτου· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον τρίγωνον, ἐφ' οὗ διὰ λίαν ἀβαθοῦς ἀναγλύφου ἐποιήθη ἀέτωμα μετ' ἀκρωτηρίων, ἀλλ' ἄνευ γείσου ἢ ἐπιστυλίου· κατωτάτω εἶναι εὐθεῖα ἄνευ γόμφου εἰδικοῦ· φαίνεται ὅτι ἀβαθῶς ἡρμόζετο ἐπὶ ἐκτενοῦς τόρμου βάθρου. — Ὑψ. 0.475, πλάτ. 0.47, πάχ. 0.055. Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίας Κυριακῆς τοῦ χωρίου Σέλους.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη κατωτάτω μονόστιχος, μετρίως βαθέως καὶ ἐπιμελέστατα· ὕψος γραμμ. 0.01-0.017.

Διῒ Καταιβάτηι· ἥρωϊ Ἐπ[ι]κράτει.

Τὸ μεταξὺ τῆς ἐπιγραφῆς καὶ τοῦ ἀετώματος ὑπολειπόμενον κενὸν διάστημα τῆς στήλης εἶναι λεῖον, καὶ θὰ ἔφερε βεβαίως γραπτὴν πολύχρωμον παράστασιν, ἐξαφα-

νισθεῖσαν νῦν τελείως· ἐπίσης θὰ ἐκοσμοῦντο γραπτῶς αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἀετώματος, καὶ ἴσως γραπτῶς μόνον εἶχεν ἀποδοθῆ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναθέντος, ὅπερ ὅμως, χάριν εὐσεβείας καὶ μετριοφροσύνης, ἠδύνατο καὶ ὅλως νὰ παραλειφθῇ, ὅπερ εἶναι ἐνταῦθα πιθανώτατον.

Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται ἐγγύτατα τῶν ἀρχῶν τῆς Γ΄ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τὴν σημασίαν τοῦ ***Καταιβάτου Διὸς*** μανθάνομεν ἐκ τοῦ Παυσαν. Ε 14,10 ἀναφέροντος ἕνα τῶν πολυπληθῶν βωμῶν, ἐφ᾽ ὧν ἔθυον κατὰ τάξιν οἱ Ἠλεῖοι «***τοῦ δὲ Καταιβάτου Διὸς προβέβληται μὲν πανταχόθεν πρὸ τοῦ βωμοῦ φράγμα, ἔστι δὲ πρὸς τῷ βωμῷ τῷ ἀπὸ τῆς τέφρας τῷ μεγάλῳ*** (ἤτοι ἐν θέσει ***Γαίῳ***, ἔνθα ὁ τῆς ***Γῆς*** βωμὸς ἐκ τέφρας καὶ παλαιὸν μαντεῖον)». Ἐκ τούτων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ὑπὸ τοιαύτην ἐπωνυμίαν μνεία τοῦ Διὸς ἀναφέρεται εἰς τὴν καὶ ὡς βασιλέως τοῦ Ἅδου λατρείαν αὐτοῦ, ἰδίως ὡς πρὸς τοὺς ἀποθανόντας ἐκ κατασκήψεως κεραυνοῦ, οἷος ὁ ὑπ᾽ ἀριθ. 388 μνημονευθείς. Ὁ δὲ ***Ἐπικράτης*** διττῶς δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ, ἢ ὡς πραγματικὸς ***ἥρως*** χθόνιος, ἢ ὡς ἀποθανὼν καὶ ἀφηρωϊσθεὶς ἄνθρωπος· ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει εἶναι πιθανὸν ὅτι καὶ ὁ Ἐπικράτης οὗτος ἀπέθανεν ἐκ κεραυνοῦ, ὑετοῦ ἢ ὁμοίου λόγου.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ζεὺς ἐμφανίζεται κατὰ τὰς ῥίζας αὐτοῦ τοῦ οἰκητηρίου τῶν Θεῶν Ὀλύμπου τιμώμενος διὰ δύο ἐπωνυμιῶν, δι᾽ ὧν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ὀλυμπίᾳ ἐτιμᾶτο· ἐὰν λοιπὸν τελεσθῶσιν ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Πυθίου καὶ τοῖς ἐγγὺς αὐτοῦ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ ἐμπείρων ἐπιστημόνων, εὔλογον εἶναι νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι καὶ ἄλλα σχετικὰ τῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ λατρείᾳ τοῦ Διὸς καὶ τῶν ἄλλων θεῶν θὰ ἀποκαλυφθῶσι. Περὶ ἑορτῆς Θεσσαλικῆς «Καταιβάσια» καὶ τῶν ἐπικλήσεων Διὸς κλ. «καταιβάτης», βλ. Adler ἐν Pauly-Wissowa Real Encykl. XX σελ. 2461-2, διάφορα ἐν πολλοῖς τῶν ἐνθάδε.

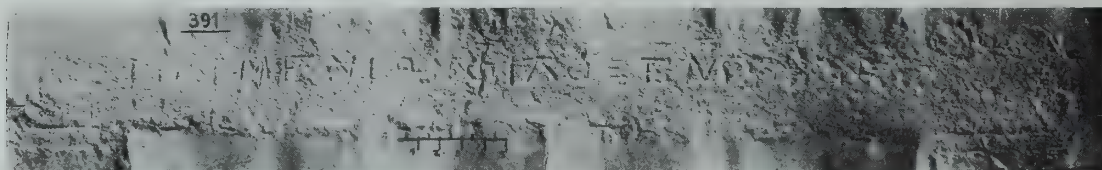
390. (ΜΕ 4· πρβλ. IG IX_2 ἀριθ. 1285 καὶ ΑΕ 1913, 166). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον ὁριζόντιον μέτωπον κατὰ τὸν συνήθη τύπον τῶν ἀναθηματικῶν στηλῶν, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 366 σημειωθέντα. — Ὕψ. 0.31, πλ. 0.278, πάχ. 0.04. Ἀπετείχισα ὁπόθεν τὴν προηγουμένην. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ μετώπου βαθέως καὶ ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0.01-0.02, διάστιχ. 0.005.

Δ]ημ[ητ]ρ[ί]α Ἀντιπ[ά
τ]ρου Ἀφροδίτη.

Μετὰ τὸ Μ τοῦ στίχ. 1 ἐσώθησαν ἴχνη κεραίας, πρὸς τὸ λοξὸν ἀποκλινούσης, ἧς ἕνεκα εἰκάζει ὁ Kern ***Δηματρία***, ὀρθῶς ἀποκρούων τὸ ***Δημαγορία*** τοῦ Heuzey. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τοῦ Η τοῦ στίχ. 2 τὸ αὐτὸ σκέλος χαράσσει μετά τινος λοξότητος ὁ χαράκτης, θεωρῶ πιθανώτερον ὅτι ἦτο Η. Φαίνεται δ᾽ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, ὅτι ἡ στήλη εἶναι σχεδὸν σύγχρονος τῇ ὑπ᾽ ἀριθ. 388, τούτου δ᾽ ἕνεκα ὁ ἐκεῖ ἀνὴρ φαίνεται ὢν ἀδελφὸς τῆς γυναικὸς ταύτης. Τὸ ***Ἀφροδίτη*** εἶναι δοτικῆς πτώσεως· ὑπονοεῖται δὲ τὸ ***ἀνέθηκεν***. Κατὰ τὸ ὑπὸ τὸ μέτωπον λεῖον κενὸν διάστημα διέγνω ὀρθῶς ὁ Kern ὅτι ὑπῆρχέ ποτε γραπτὴ πολύχρωμος παράστασις, ἐξαφανισθεῖσα.

Τὸ ἐν ἀριθ. 386 ὑπὸ στοιχ. θ΄ ἐν στίχ. 27-28 μνημονευόμενον παρὰ τὰ σύνορα τῶν Ἐλιμειωτῶν Μακεδόνων καὶ Περραιβῶν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἀνήκει τῇ ***Δολίχῃ***· εἶναι ἄρα διάφορον τοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναγραφομένου ἐν ***Πυθίῳ***.

391 (*εἰκ. 4*· ΜΕ 35). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἀκέραιος, πλὴν τοῦ κατωτάτου εἰς τὸ μέσον ὑπάρχοντός ποτε καὶ ἀποκοπέντος γόμφου, ἐν εἴδει ναΐσκου

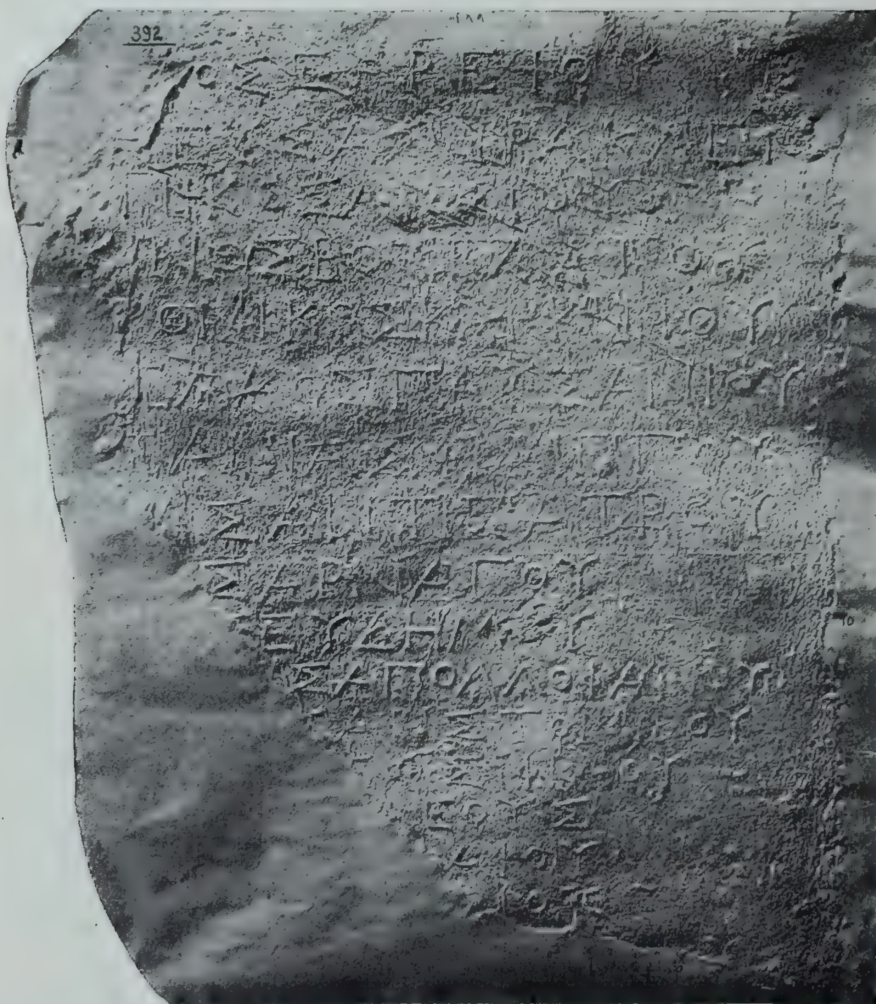
4 = ἀρ. 391· ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ Παρμενίωνος.

ποιηθεῖσα· δύο παραστάδες ἑκατέρωθεν μετὰ κιονοκράνων ἀνέχουσιν ἁπλοῦν ὁριζόντιον ἐπιστύλιον. — Ὕψος 0.55, πλάτ. 0.51, πάχ. 0.075 Ἀπεκόμισα ἐκ τῶν ἐν θέσει «Τοπόλιανη» ἐρειπίων χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἐντὸς δάσους καρυῶν κειμένης. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου λίαν ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0.005 - 0.025.

Π[αρ]μενίων Φιλοξένο[υ μ' ἀ]ν[έθηκεν.

Τοῦ δευτέρου γράμματος ἐσώθησαν ἴχνη τοξοειδῶν σκελῶν, ἐν εἴδει ἀνοικτοῦ Ω, τοῦ δὲ τρίτου ἱκανὰ καὶ σαφῆ· μετὰ τὸ δεύτερον Ο τοῦ πατρικοῦ ὑπάρχουσιν ἴχνη Υ καὶ Α, μεταξὺ δὲ αὐτῶν κεραία γράμματος, πιθανῶς Μ, μετὰ δὲ τὸ Ν μόλις διακρίνεται ἴχνος τῆς καθέτου κεραίας τοῦ Ε. Τὸ ὄνομα τῆς θεότητος δὲν ἐτέθη, ὡς ὑπονοούμενον· τοὐλάχιστον δὲν χωρεῖ κατὰ τὸν στίχον τοῦτον ἑτέρα λέξις, ἴχνη δὲ δευτέρου στίχου δὲν ὑπάρχουσιν.

Ἐν τῷ λείῳ βαθύσματι ὑπῆρχέ ποτε γραπτὴ παράστασις, ἐξαφανεισθεῖσα· ἐπ' αὐτοῦ ἐχάραξαν οἱ νεώτεροι ποικίλας γραμμὰς πρὸς παιδιάν.

5 = ἀρ. 392· κατάλογος ἀναθετῶν

Οἱ χρόνοι αὐτῆς κεῖνται περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' πΧ. ἑκατονταετηρίδος· τὰ Ν ἔχουσί

τι ἀρχαϊκὸν σχῆμα, ἡ δὲ προσωποποίησις τῆς στήλης διὰ τοῦ Μ(Ε) παρέμεινεν ὡς συνήθεια ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων.

392 (*εἰκ. 5*· ΜΕ 51). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα οὐχὶ πολύ· ἄνω λήγει εἰς ἠπίως προεξέχον ὁριζόντιον μέτωπον (πρβ. ἀριθ. 390), ἀποσχισθέν· ἐπίσης ἀπεσχίσθη ἱκανὸν τῆς ἐπιφανείας ἀριστερά. — Ὕψ. 0·53, πλάτ. 0·42, πάχ. 0·115. Ἀπεκόμισα ὁπόθεν τὴν προηγουμένην.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ὑπὸ τὸ μέτωπον μετρίως βαθέως καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ., ἐνιαχοῦ ἀποτριβέντων, 0·01 - 0·02, διάστιχ. 0·012.

- - -]ος Ε[ὐ]ρείου
ἱερητ]εύσας Ἡρακλεῖ·
- -]όνικος Δ[υ]σίου
Καρκί]νος Βουπλάγου
Ἀνδρ]όνικος Κ[α]ρκίνου ⟨υ⟩
- - -]έλαος Πανσανί[ο]υ
Παυ]σανίας Φιλίππου
- - -]ας Ἀντιπάτρου
- - -]ς Ἀρνάγου
- - - ς] Εὐδήμ[ο]υ
- - -]ς Ἀπολλοφάνου
- - - ς] Ἀ[ρι]στον[ί]κου
- - - Σ]ωσιφίλου
- - - λ]έους
- - - -]αίου
- - - - α]ίο[υ
- - - -]ί[ο]υ
- - - - - - ο]υ

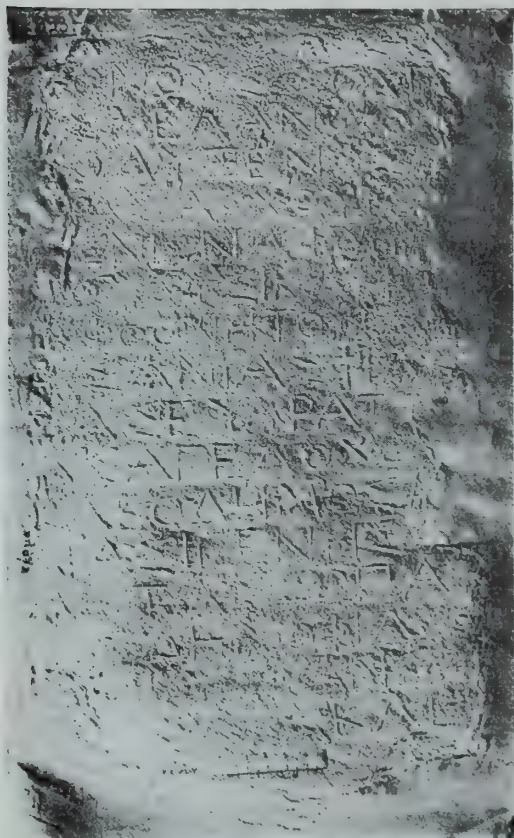
Τὰ Ο ἐχάραξεν ὁ τεχνίτης λίαν μικρότερα τῶν λοιπῶν, τὸ Ξ καὶ Μ μετὰ λοξῶν κεραιῶν, τὰ Α διὰ λίαν ἀνοικτῶν σκελῶν μετ' εὐθείας μὲν ἑνωτικῆς κεραίας, ἐνιαχοῦ δὲ μετὰ τοξοειδοῦς. Ἐκ τούτων μάλιστα ἐμφαίνεται, ὅτι οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς ὑπερβαίνουσι κατά τι τὰς ἀρχὰς τῆς Γ' πΧ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ παραμένει περίεργον τὸ ὅτι ἐν τοιούτοις χρόνοις δὲν ἐγένετο χρῆσις τῆς διαλέκτου.

Τὸ ὄνομα **Εὐρείας** παρὰ τὸ **εὐρὺς** (πρβ. **Πλάτων** κττ.) ἀπαντᾷ καὶ ἐν κατωτέρω δημοσιευθησομέναις ἐπιγραφαῖς· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 2 ἐσώθη τι τῆς καθέτου κεραίας τοῦ Τ καὶ ἴσως καὶ τοῦ Η· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 3 πρὸ τοῦ σχεδὸν τελείως σωθέντος Ο διακρίνεταί τι ἴχνος καθέτου κεραίας, ἴσως Ρ· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 4 ἐσώθη ὅλη σχεδὸν ἡ ἄνω λοξὴ κεραία τοῦ δευτέρου Κ, ἱκανὸν δὲ τοῦ Ρ. ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 5 ἐσώθη σαφῶς πολὺ τοῦ κύκλου τοῦ Ρ, ἐν τέλει δὲ αὐτοῦ ὑπῆρχεν Υ, ὅπερ ἀπέξεσε τὰ πολλὰ ὁ χαράκτης, ὡς ἀσυμμέτρως μακρὰν κείμενον, καὶ ἔγραψεν ἕτερον ἐγγύτερον. Τῶν λοιπῶν ἐν ἀγκύλαις γραμμάτων διετηρήθησαν ἴχνη. Οἱ ἐν στίχ. 15 καὶ 16, ἴσως καὶ 17, φαίνονται ὄντες ἀδελφοί· τοῦ στίχ. 18 μόλις διακρίνεται ἀμφίβολον ἴχνος.

Ἐκ τοῦ μακροῦ τούτου καταλόγου ἐμφαίνεται, ὅτι τὸ κοινὸν ἀνάθημα δὲν ἦτο βεβαίως ἡ εὐτελὴς αὕτη στήλη, ἥτις μάλιστα δὲν φέρει τι πλέον τῶν ὀνομάτων· ἐκ ταύτης τε καὶ τῶν δύο ἑπομένων εἰκάζομεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, δαπανήσαντες ἐξ ἰδίων, κατεσκεύασαν ἤ τι ἄγαλμα, ἢ βωμὸν (πρβ. ἀριθ. 393), ἤ τι οἴκημα, ἢ περίβολον, ἔνθα ἐνετείχισαν τὴν πλάκα ταύτην· ἐκ τούτου κατενόουν οἱ θαμῶνες τοῦ ἱεροῦ, ὅτι τὸ ἔργον ἐποιήθη ὑπ' αὐτῶν ἢ δι' αὐτῶν. Ὁμοίως σήμερον κατασκευάζουσι διὰ κοινῆς εἰσφορᾶς συντεχνίαι, ἢ διάφοροι προσκυνηταί, οὐ μόνον μεγάλας εἰκόνας, ἐφ' ὧν πάντες ἀναγράφουσι τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησίδια ὅλα ἢ «κελλία» παρ' αὐτὰ πρὸς διαμονὴν προσκυνητῶν, ἢ κρήνας κττ., ἢ ἐπισκευάζουσιν, ἢ ἐπεκτείνουσιν ὅμοια τούτοις ἐρειπωθέντα· πολλάκις δὲ ἀναγράφουσι τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα ἐπὶ στήλης, ἣν καὶ ἐνσφηνοῦσιν ἐπὶ περιόπτου θέσεως πρὸς μνήμην καὶ ἔπαινον.

393 (*εἰκ. 6*· ΜΕ 45) Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα οὐχὶ πολύ, κατὰ δὲ τὰς ἀκμὰς ἀπεσχισμένη· ἄνω λήγει εἰς ἱκανῶς προεξέχον ὁριζόντιον γεῖσον μετὰ κυματίου, τὰ πολλὰ ἀποσχισθέν· ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας τοῦ γείσου τούτου ὑπάρχει κυκλικὸς τόρμος βαθὺς πρὸς ἁρμογὴν πλίνθου συμφυοῦς μαρμαρίνῳ ἀγάλματι τοῦ Ἡρακλέους, μεγέθους τρίτου περίπου τοῦ τελείου ἀνθρώπου. — Ὕψ. 0.50, πλάτ. 0·235, πάχ. 0·09. Ἀπεκόμισα ὁπόθεν τὴν ὑπ' ἀριθ. 391.

Ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐχαράχθη ἡ ἐπιγραφὴ βαθέως καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ., ἐνιαχοῦ ἀποτριβέντων, 0·011-0·019, διάστιχ. 0·004.

6 = ἀριθ. 393 κατάλογος ἀναθετῶν.

Π]α[υ]σα[νίας, Δι-
ονουσόπα[τρ-
ος Μελανθ[ί]ο[υ·
Π]ολύξενος [Μ-
ν]ασάρχου· [Παρ-
μ]ενί[ω]ν Ἀφ[θ]ο[νή-
τ]ου· Λ[υ]σικλῆ[ς
Ἀ]φθονήτου [Πα-
υ]σανίας, Φιλ[ώ-
τας, Εὐκρατ[ίδ-
ας Ἀγελόχο[υ·
Κ]λεόδημος, [(Μ)-
νασι[γ]ένης, [Φι-
λ[ώ]τας Σωπά[τ-
ρο]υ· Δη[μ]όφιλ[ο]ς
Θυμ]ίλ[ου] ἀν[έθ-
ηκ]α[ν Ἡρα]κλε[ῖ.

Πάντα τὰ ἐν ἀγκύλαις τεθέντα γράμματα διεγνώσθησαν ἀσφαλῶς ἐκ περισωθέντων σκιωδῶν ἰχνῶν· μόνον ἐν τέλει τοῦ στίχ. 12 ὑπάρχει ἴχνος Α, ἀλλ' οὐχὶ ἀνοικτῶν σκελῶν, ὡς γράφει συνήθως τὸ Α ὁ χαράκτης, οὗ ἕνεκα ἡ ἔσω κεραία φαίνεται ἐκ σφάλματος ἢ ἐκ μεταγενεστέρας τριβῆς προελθοῦσα· ἂν ἦτο ὄντως Α, θὰ εἴχομεν ***Ἀρνασιγένης***, ὅπερ παρὰ τὸ ***Ἀρναγόρας*** κττ. δὲν θὰ ἦτο ὅλως ἀπροσδόκητον. Τὸ ἐν στίχ. 1-2 ὄνομα δηλοῖ προφορὰν τοῦ Υ ὡς *u* (γαλλ.), ἀποκλίνοντος πρὸς τὸ ***ου***· πρὸς ἔκφρασιν τούτου ἔγραψεν ὁ χαράκτης σαφῶς ΟΥ ἀντὶ Υ. Τῶν γραμμάτων τὸ σχῆμα εἶναι ὅμοιον τῷ τοῦ προηγουμένου ἀριθμοῦ, τοῦ Ξ ὄντος τριῶν, οὐχὶ δύο, ὁριζοντίων χαραγῶν, καὶ τῆς ἔσω κεραίας τοῦ Α πανταχοῦ εὐθείας· ἐκ τούτων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι κατά τινας δεκάδας ἐτῶν ἀρχαιοτέρα ἐκείνης.

Ὅτι δὲ πρόκειται περὶ κοινῆς εἰσφορᾶς πρὸς ποίησιν καὶ ἀνίδρυσιν τοῦ περιγραφέντος ἀγαλματίου, καθίσταται ἐμφανές, παραβαλλομένων καὶ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἀριθμῷ λεχθέντων· ἐπίσης δῆλον εἶναι ὅτι οἱ ἐν στίχ. 1-2 εἶναι δύο ἀδελφοί, ἐν στίχ. 5-8 ἕτεροι δύο, ἐν στίχ. 8-11 τρεῖς ἀδελφοὶ καὶ ἐν στίχ. 12-15 ἕτεροι τρεῖς. Μετὰ τὸν στίχ. 17 ἐπερατοῦτο ἡ ἐπιγραφή· διότι ἐσώθη ἱκανὸν διάστημα κενόν.

394 (ΜΕ 27· πρβ. IG IX₂ ἀριθ. 1281 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 163-164)· Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος, ὀπίσω δὲ ἀπεσχισμένη. — Ὕψ. 0·285, πλάτ. 0·42, πάχ. 0·045. Ἀπεκόμισα ὁπόθεν τὴν ὑπ᾽ ἀριθ. 391.

Ἀνωτάτω διετηρήθη κενὸν ὕψ. 0·082, ὅπερ θὰ ἦτό ποτε κατειλημμένον ὑπὸ γραπτῆς πολυχρώμου κορωνίδος, μεθ᾽ ὃ ἄρχεται ἡ ἐπιγραφή, μετρίως βαθέως καὶ ἐπιμελῶς χαραχθεῖσα· ὕψ. γραμμ., πολλαχοῦ ἰσχυρῶς ἀποτριβέντων, 0·012-0·024, διάστιχ. 0·008.

Ἀσ[κ]λ[η]πιῶ· [Ἀρύβ-
βα[ς] Ν[ι]κομ[άχου
ἱερ]η[τ]εύ[σας·
Μέ[ν]α[ν]δρο[ς Ε]ὐβ[ιότου
Ἀρισ[τ]όνους· Ἀρύ[β]βο[υ
Ἀφθόνητος, Ἡρακλ[έ]ω[ν,
Λεοννᾶτος Δημοκράτου·
- -]γων Παυσανίου
- - - -]ος Μ[ενέ]κ[ο]υ
- - - - - - - -]ο[υ.

Τῇ βοηθείᾳ τῶν ὑπὸ τοῦ Heuzey καὶ τοῦ Kern ἀποδιδομένων γραμμάτων, οἵτινες εἶδον ἐν βελτίονι καταστάσει τὸν λίθον, προσεπάθησα νὰ συμπληρώσω τὰ ἐλλείποντα διὰ τῶν περισωθέντων ἰχνῶν. Ἐν στίχ. 1 ὑπόκειται βεβαίως ***Ἀσκληπιῶ***, ὡς ἔγραψεν ὁ Heuzey, οὐχὶ ***Ἀσκληπίων***, τοῦ Ν μὴ διαγιγνωσκομένου. Ὁ ἱερεύς, λήγων εἰς ***βας***, θὰ ἦτο ***Ἀρύββας***, μὴ ὑπάρχοντος προσφυεστέρου καὶ γνωριμωτέρου ὀνόματος. Τοῦ στίχ. 3 διακρίνονται σκιώδη μὲν ἀλλὰ σαφῆ ἴχνη τῆς τεθείσης λέξεως. Ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ στίχ. 8 ἐλλείπουσι τρία γράμματα, ὧν τὸ τελευταῖον εἶνε ἴσως Ε ἢ Ρ, οὗ διακρίνονταί τινα ἴχνη τῆς ἄνω κεραίας· ὑπῆρχεν ἄρα μᾶλλον ***Φλέγων*** ἢ ***Ἄργων***, ἧττον δὲ ***Ἀρήγων***. Ἐν στίχ. 9 ὁ Heuzey-Kern παρέχουσι ***μένους***, ὅπερ δὲν ἐγκρίνουσι τὰ ἴχνη· τὸ ὑπ᾽ ἐμοῦ τεθὲν εἶναι πιθανώτερον, καίτοι ἡ δι᾽ ἑνὸς Κ γραφὴ τοῦ ***Μενέκκας (=Μενεκράτης)*** θὰ ἦτο οὐχὶ λίαν συνήθης. Τοῦ στίχ. 10 διετηρήθησαν ἀσαφῆ ἴχνη τριῶν γραμμάτων.

Ὑπόκειται δὲ καὶ ἐνθάδε κοινὴ ἀνάθεσις πολιτῶν μετὰ τοῦ ἱερέως, οἵας εἴδομεν ἐν ταῖς δυσὶ προηγουμέναις ἐπιγραφαῖς, ὧν αὕτη εἶναι ἱκανῶς νεωτέρα, λόγῳ τοῦ Σ, Α, Θ κλ. γραμμάτων· κεῖνται δὲ οἱ χρόνοι αὐτῆς περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Β´ πΧ ἑκατονταετηρίδος. Οἱ ἐν στίχ. 6-7 ἀναγραφόμενοι εἶναι τρεῖς ἀδελφοί· Ὅτι ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἦτο καὶ ἐν Πυθίῳ ἐπώνυμος, ὡς ἐν πλείσταις Περραιβικαῖς πόλεσιν, ἐμφαίνεται ἐκ τῶν δημοσιευθησομένων κατωτέρω ἐπιγραφῶν τῶν ἀπὸ τοῦ 30 π. Χρ. χρόνων.

7 = ἀριθ. 395· ἀνάθεσις ἀφηρωϊσθέντι νεκρῷ.

395 (*εἰκ.* **7**· ΜΕ 49 πρβ. IG IX₂ ἀριθ. 1287 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 167). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν ἀποσχίσεων· κάτω λήγει εὐθέως ἄνευ γόμφου, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι ἐνεσφηνοῦτο ἐν τόρμῳ βάθρου ὅλη ἡ στήλη ἐπὶ τὸ ἀπαιτούμενον ὀλίγον τοῦ ὕψους αὐτῆς ἐκ τῶν

κάτω· ἐποιήθη δὲ ἐν εἴδει ναΐσκου: δύο παραστάδες ἑκατέρωθεν, ἄνευ δηλώσεως κιονοκράνων, ἀνέχουσιν ἐπιστύλιον καὶ ὁριζόντιον στέγην, διά τινων χαραγῶν δηλωθεῖσαν, μετὰ τριῶν ἀκρωτηρίων, ἤτοι ἀνθεμωτῶν κεραμίδων, ὧν τὰ πολλὰ ἀπεσχίσθησαν. — Ὕψ. 0·515, πλάτ. 0.515, πάχ. 0·10.

Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Νικολάου τοῦ χωρίου Σέλος.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου λίαν βαθέως καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·017 - 0·018.

Ἀγάθων Ἥρωνι εὐχήν.

Ὑπ᾽ αὐτὴν ἐν βαθεῖ ἀναγλύφῳ παρίσταται βραχυγένειος ἱππεύς, ὁ ***Ἥρων***, καλπάζων πρὸς δεξιά, φορῶν χιτῶνα βραχύν, ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφύν, καὶ χλαμύδα ἠνεμισμένην, ἴσως καὶ ἐνδρομίδας· διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου, οὗ ἡ χαίτη ἀπεδόθη διὰ χαραγῶν σχηματικῶς ὡς καί τι κόσμημα ὑπὲρ τὸ μέτωπον, ἔτι δὲ ἐπίσαγμα ὀρθογώνιον μετὰ παρυφῆς, ἐφ᾽ οὗ ἐκχύνεται ὁ χιτών· τὴν δὲ δεξιὰν ὑψοῖ τεταμένην, ἵνα ῥίψῃ ἀκόντιον κατὰ τὸν τύπον ταραντίνων Θεσσαλῶν ἱππέων, κατ᾽ ἀγριοχοίρου βεβαίως, ἐξερχομένου ἐκ λόχμης, οὗ ἀτελέστατα παρεστάθη ἡ κεφαλὴ καί τι τοῦ λαιμοῦ· ὑπὸ τὸν ἵππον ὁρμᾷ κύων, κατὰ τοῦ κάπρου βεβαίως· πρὸ τοῦ ἱππέως καὶ κατὰ τὰ πολλὰ πρὸ τῆς παραστάδος, παρίσταται ὁ συνήθης βωμός, παραλληλεπίπεδος, ἔχων προεξέχον μέτωπον διπλοῦν μὲν κάτω, ἁπλοῦν δὲ ἄνω, ἐφ᾽ οὗ ὑπάρχουσι δύο πόπανα, τὸ μὲν ἓν κωνικόν, τὸ δὲ ἕτερον ὀρθογώνιον· ὄπισθεν τοῦ βωμοῦ ὑπάρχει δένδρον μετ᾽ ἀτελοῦς δηλώσεως κλάδων καὶ φύλλων, οὗ περὶ τὸν κορμὸν ἔχει περιελιχθῆ ὁ ἱερὸς ὄφις εἰς δύο σχεδὸν σπείρας, ἐκβάλλων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν ἱππέα· περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὄφεως εἶπον ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 159 τὰ δέοντα.

Ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιτυμβίου μνημείου δὲν δύναται νὰ προκύψῃ ἀμφιβολία τις· ἡ ἐπιγραφὴ ὅμως ἔχει σαφῶς τύπον ἀναθέσεως, δυναμένης ὡς ἑξῆς νὰ κατανοηθῇ· ὁ ***Ἀγάθων***, ἔχων φίλον ἢ συγγενῆ τὸν ***Ἥρωνα***, ἐκτέρισε καὶ ἔθαψεν αὐτός, ἵδρυσε δὲ καὶ τὴν στήλην ταύτην τῷ ἀφηρωϊσθέντι νεκρῷ ὡς ***εὐχήν***· ἂν ἦτο στενὸς συγγενής, θὰ ἀνέγραφε βεβαίως τοῦτο· διὰ τῆς τοιαύτης ἀναγραφῆς δηλοῦται ὅτι ἡ πρὸς τοὺς νεκροὺς εὐσέβεια καὶ λατρεία ἦτο σχεδὸν ἰσοδύναμος τῇ πρὸς τοὺς θεούς.

Παρὰ τοὺς δηλουμένους διὰ τῆς ἐπιγραφῆς μεταγενεστέρους χρόνους, ἤτοι τὰ μέσα που τῆς Β′ μΧ ἑκατονταετηρίδος, ὁ ἱππεὺς παρεστάθη μεθ᾽ ἱκανῆς ζωηρότητος, ἀληθείας καὶ τέχνης, διότι ὑπῆρχον βεβαίως καὶ ἐν Πυθίῳ πλεῖστα τοιαῦτα πρότυπα, ἀρτίας τέχνης, ἵνα μιμηθῇ τι ἐξ αὐτῶν καὶ ὁ τεχνίτης οὗτος.

396 (***εἰκ. 8***· ΜΕ 47). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, δεξιὰ μόνον ἀκέραιος· διετηρήθη ἐν μέσῳ τῆς στήλης βάθυσμα ναΐσκου καὶ πλαισίου, ἑκατέρωθεν αὐτοῦ· ἐν τῷ βαθύσματι παρεστάθη δι᾽ ἀβαθοῦς ἀναγλύφου ἀνὴρ ὁπλίτης, ὁ ἀποθανών, σχεδὸν κατ᾽ ἐνώπιον, βαδίζων πρὸς δεξιά, φέρων τὸ μεῖζον βάρος τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, τοῦ ἄκρου ποδός, ἡρωϊκῶς γυμνοῦ, πατοῦντος πλήρως δι᾽ ὅλου τοῦ πέλματος, ἀποσύρων δὲ τὸ δεξιὸν πρὸς τὰ ὀπίσω κεκαμμένον ἐν ἀναπαύσει· φορεῖ θώρακα μετὰ τριπλοῦ θυσάνου, κατερχομένου καθέτως, κράνος βραχύ, καὶ κρατεῖ κανονικῶς διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὴν ἐλλειψοειδῆ ἀσπίδα, ἐν ᾧ τὴν δεξιὰν καταβιβάζει, ἐρειδομένην που, ἢ κρατοῦσαν ἠπίως τι, βεβαίως τὴν κεφαλὴν τοῦ ξίφους. — Ὕψ. 0·50, πλάτ. 0.25, πάχ. 0.09.

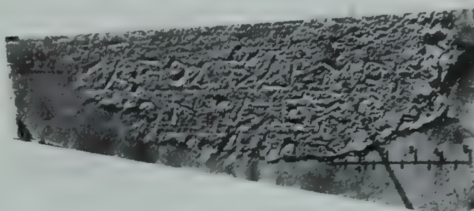
Ἀπεκόμισα ἐκ τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Σέλος ἀχυρῶνος τοῦ Ἀθαν. Τσακιστάρα.

Ἀνωτάτω δεξιὰ ὑπὲρ τὸν ὁπλίτην διετηρήθη τέρμα τοῦ πατρικοῦ βεβαίως αὐτοῦ διὰ μεγάλων γραμμάτων, βαθέως καὶ καλῶς κεχαραγμένων.

- - - - ΙΙ - - περίπου *[δεῖνα Ἡγη - κτλ. -σ]ί[ου.*

Κάτω δὲ ὑπὸ τὸν ὁπλίτην ἐχαράχθη λίαν ἀβαθῶς ἐπὶ ἁπλῶν χαραγῶν, ἠγμένων διὰ τοῦ κανόνος, ἑτέρα ἐπιγραφὴ διὰ μικρῶν γραμμάτων, ἀποτριβέντων ἰσχυρῶς, καὶ ἐνιαχοῦ μόλις διακρινομένων, ὧν ὕψ. 0·009, διάστιχ. 0·003.

1 –⏑⏑–⏑⏑ –⏑⏑*μνῆ]μα, πόλις δέ μοι* –⏑
2 –⏑⏑ –⏑⏑–⏑⏑ *χ]ον καὶ ἔχω*
3 –⏑⏑ ⏑⏑–⏑⏑ –⏑⏑–⏑⏑*]ον* –⏑

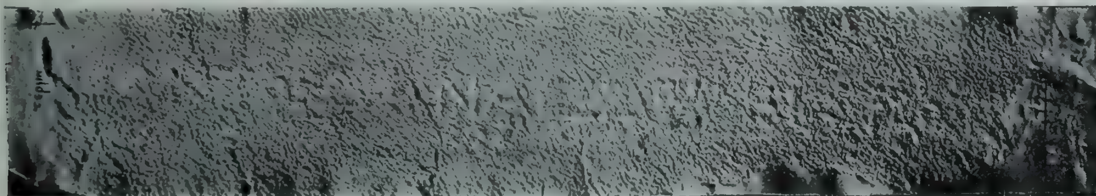

8 = ἀριθ. 396· ἐπιτύμβιον ἐλεγεῖον.

Πρόκειται βεβαίως περὶ ἐλεγείου, μνημονεύοντος ὅτι τὰ τῆς ταφῆς καὶ τοῦ μνημείου τοῦ νεκροῦ ἐτέλεσεν ***ἡ πόλις***, διότι θὰ ἐφονεύθη ὁ ὁπλίτης οὗτος ὑπὲρ πατρίδος μαχόμενος. Ἐν στίχ. 1 ὑπέκειτο ***μνῆμα, σῆμα*** κττ., σωθέντος ἴχνους τοῦ Η· ἐν στίχ. 2 διεσώθη ἄνω τμῆμα λοξῆς κεραίας ἄνευ ἑνώσεως, ἐκ Χ πιθανώτατα προερχομένης· ἐν στίχ. 3 διετηρήθησαν πρὸ τοῦ πιθανοῦ ΟΝ ἴχνη τριῶν ἢ τεσσάρων γραμμάτων ἀσαφῆ, ὧν τὰ τελευταῖα ἦσαν πιθανῶς ΑΛ, ἤτοι τὸ ὅλον ***- - - αλον.***

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων δηλοῦνται οἱ περὶ τὸ 300-250 πΧ χρόνοι, ἡ δὲ τέχνη εἶναι ἱκανῶς καλή· θὰ ἦτο δὲ διδακτικὴ ἡ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ δημοσίευσις καλῆς εἰκόνος, τῆς ὑπ' ἐμοῦ τότε ληφθείσης ἀποτυχούσης.

397 (***εἰκ. 9***· ΜΕ 59). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· ἄνω λήγει εἰς ἀνθέμιον μετ' ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐντέχνως ἀναγεγλυμμένων συνήθων ἀκανθοειδῶν κοσμημάτων. — Ὕψ. 0·785, ὧν 0·555 τοῦ ἀνθεμίου, πλάτ. 0·52, πάχ. 0·13. Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Σέλος ἐκκλησίας τῆς Παναγίας.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτηρίδος μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς, ἀπετρίβη δὲ ἰσχυρῶς· ὕψ. γραμμ. 0·01 — 0·018.

9 = ἀριθ. 397· ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ τοῦ Παντορδάνα.

Π]αντο[ρ]δάνας Δημη[τ]ρ[ίο]υ
χαῖρ]ε.

Τὸ πρῶτον γράμμα φαίνεται ἀπατηλῶς ἐκ τῶν τριβῶν ὡς Τ, εἶναι ὅμως πιθανώτατα Π· τὸ ἕκτον γράμμα φαίνεται ὂν ἢ Ρ ἢ Β, ἧττον πιθανῶς δὲ Ι ἁπλοῦν· οὕτως ἄρα τῶν λοιπῶν γραμμάτων ὄντων σαφῶν, προκύπτει ὄνομα ἢ τὸ τεθέν, ὂν δυσερμήνευτον κατὰ τὸ δεύτερον συνθετικόν, ἢ ***Παντοβδάνας,*** ὅπερ, ἐκ τοῦ ***βδεῖν*** λαμβανόμενον, ἐνέχει

κακέμφατον ἔννοιαν· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ σήμερον ὁμοίας σημασίας παρωνύμια, καταλήξαντα εἰς ἐπώνυμα, π. χ. ***Πορδαλᾶς,*** εἶχον δὲ ὅμοια καὶ οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, π. χ. ***Κοπρία*** κττ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα εἶναι μάλιστα πάντων Ρ, ἔθεσα τὸ ***Παντορδάνας,*** εἰκάζων τι ἐκ τοῦ ***ἔρδειν*** δεύτερον συνθετικόν· πρβ. Ἡσύχ. «***ὄρδημα***· τολύπη τῶν ἐρίων» κττ., ἐξ ὧν ἀνάλογον θὰ ἦτό τι τῶν σημερινῶν ***Τριχᾶς, Μαλλιαρός, Μαλλιάρας, Τουλούπας, Δάσιος*** κττ. Τὸ δεύτερον ὄνομα εἶναι ἀσφαλές· τοῦ στίχ. 2 μόλις διακρίνεται ἴχνος Ε πιθανῶς, ὑπὸ τὸ Δ τοῦ πατρικοῦ. Σημειωτέον ὅτι ὁ χωρισμὸς τοῦ πρώτου ὀνόματος εἰς δύο εἶναι ἀδύνατος· ἐπίσης ἀδύνατος εἶναι ἡ διάγνωσις ἀναθέσεως, οὔσης τῆς στήλης ἀριδήλως ἐπιτυμβίου. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὸ 200 πΧ.

398 (ΜΕ 61). Στήλη λευκοῦ μαρμάρου, ὀλίγον ὑπομέλανος, ἀκέραιος, πλὴν μικρῶν κάτω τε καὶ ἄνω ἀριστερὰ κατὰ τὰς γωνίας ἀποκοπῶν καὶ ἀποτριβῶν εἰς τὰς ἀκμάς. Ἐποιήθη ἐν εἴδει ναΐσκου, ὁμοιότατα τῇ ὑπ' ἀριθ. 395, μετ' ἐπιστυλίου καὶ μετὰ δηλώσεως στέγης καὶ ἀκρωτηρίων. — Ὕψ. 0.60, πλάτ. 0.575, πάχ. 0.17. Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τοῦ χωρίου Σέλος.

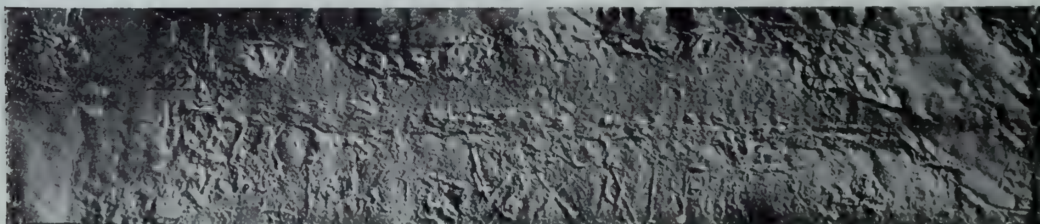
Τὸ ἐπιστύλιον ἐσφυρηλατήθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, τούτου δ' ἕνεκα ἀπετρίβη καὶ ἡ ὑπάρχουσα ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή, ἧς τὸ τέρμα ἐγράφη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς παραστάδος· μόλις διετηρήθησαν ἴχνη τινὰ ἀβαθῶς κεχαραγμένων γραμμάτων.

- - - ΝΗ - - - ***περίπου: δεῖνα (υἱὸ)ν ἥ[ρωα.***

Ἐν τῷ βαθύσματι ἀπεδόθη δι' ἀναγλύφου, μετρίως βαθέος, ἱππεὺς βαδίζων πρὸς δεξιά, φορῶν τὸν συνήθη ἐζωσμένον βραχὺν χιτῶνα, τὴν ἠνεμισμένην χλαμύδα καὶ ἐνδρομίδας, διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατῶν τὸν χαλινόν, τὴν δὲ δεξιάν, ἱκανῶς ἀποτριβεῖσαν, ἔχων πρὸ τοῦ στήθους, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ σύνηθες βάλλουσαν· πρὸ αὐτοῦ παρίσταται ὁ πυριμαδοειδὴς μετὰ προεξέχοντος ἄνω καὶ κάτω μετώπου βωμός, ἐφ' οὗ ἐδηλώθησαν ἓν κωνικὸν καὶ ἕτερον ὀρθογώνιον πόπανον· ὄπισθεν αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ σύνηθες δένδρον μετὰ σχηματικῶν κλάδων καὶ φύλλων, περὶ ὃ ὁ ἱερὸς μέγας ὄφις, προσβλέπων πρὸς τὸν ἱππέα.

Ἡ τέχνη τοῦ ἔργου τούτου εἶναι λίαν μετρία, οἱ δὲ χρόνοι μεταγενέστεροι, περὶ τὴν β' μΧ ἑκατονταετηρίδα κείμενοι.

399 (*εἰκ.* ***10***· ΜΕ 64). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος, ἄνω μόνον ἀποκεκομμένη

10 = ἀριθ. 399· ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή.

καὶ ἐλλείπουσα· ἀνωτάτω διακρίνονται ἴχνη κυματίου γείσου, ὅπερ παρὰ τὸ σύνηθες εἰσέχει τῆς ἀκτηρίδος. — Ὕψ. 0.86, πλάτ. 0.405, πάχ. 0.10. Ἀπετείχισα ἔκ τινος οἰκίας τοῦ χωρίου Σέλος.

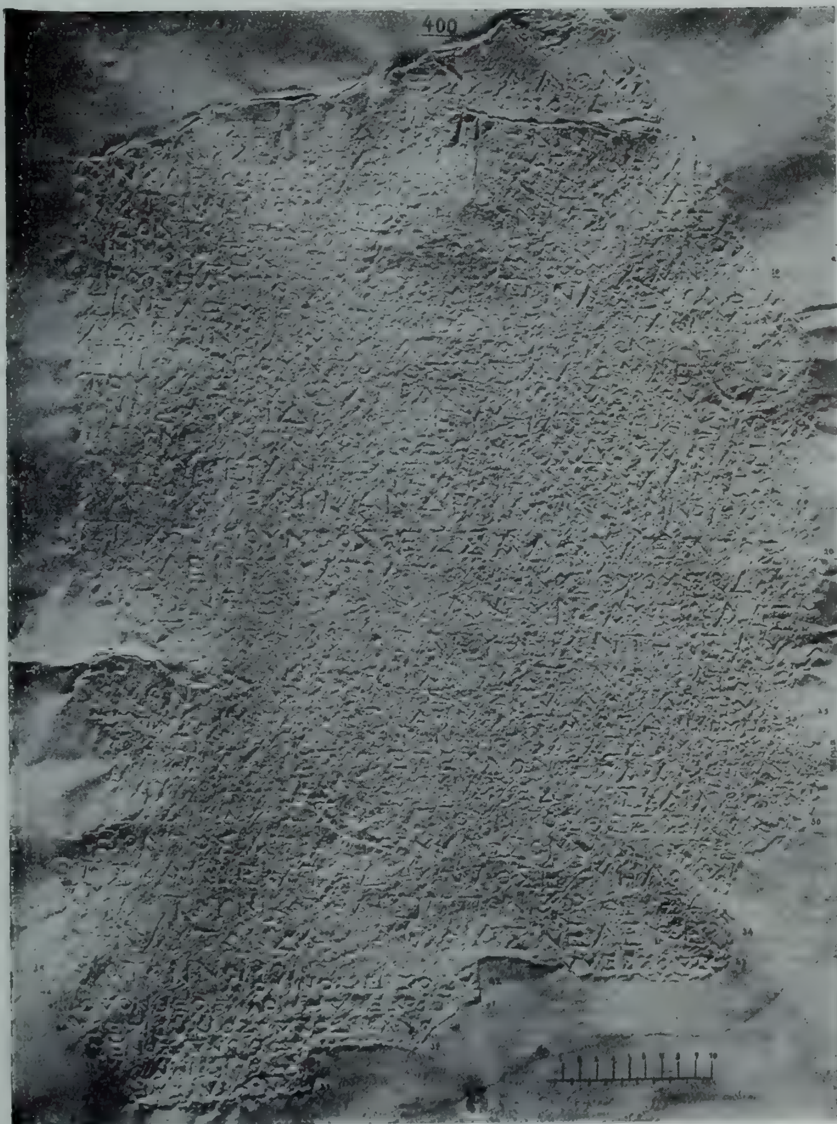
Ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς προεξεχούσης ἀκτηρίδος ἐχαράχθη ἀβαθῶς καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφὴ

δεῖνα ἥρως] χ[ρηστὲ] χαῖρ[ε

Ὑπ' αὐτὴν κατὰ τὸ λεῖον διάστημα θὰ ὑπῆρχε γραπτή τις ταινία μᾶλλον, ἧττον δὲ γραπτὴ παράστασις, λόγῳ τοῦ εὐτελοῦς τῆς στήλης.

400· 401· 402· 403 (*εἰκ.* ***11. 12. 13.*** καὶ ***14.*** ΜΕ 50 τὸ ***α, β, γ, δ***). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος, τὰ ἄνω καὶ κάτω ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· κάτω φαίνεται ἐκ τῶν κενῶν ὑπολειφθέντων διαστημάτων ἐν ἀριθ. 402 καὶ 403 ὅτι δὲν ἐλλείπει πολύ. — Ὕψ. 0·65, πλάτ. 0.45, πάχ. 0·095.

Ἀπετείχισα αὐτὴν ἐκ τοῦ τοίχου τῆς ἐν ἐρειπίοις ἐκκλησίας, τῆς ἐν θέσει «Τοπόλιανη» ἐν τῷ ἐκ καρυῶν δάσει κειμένης, περὶ ἧς βλ. τὰ εἰς ἀριθ. 387 σημειωθέντα. Ἡ ἐκκλησία φαίνεται ὅτι ἐπυρπολήθη ποτέ, ἡ δὲ στήλη ἔκ τε τοῦ βάρους τοῦ ἐντειχισμοῦ καὶ ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς εἶχεν οἰκτρῶς διαρραγῆ· διέσωσα ὅμως πάντα τὰ τμήματα αὐτῆς καὶ ἔλαβον ἔκτυπα πλήρη ἀπὸ πασῶν τῶν ἑδρῶν· μετὰ δὲ ταῦτα, μεταφερομένη ἡ στήλη αὕτη εἰς τὸ προσωρινὸν Μουσεῖον Ἐλασσόνος, διερράγη εἰς πλεῖστα μικρὰ καί τινα μεγάλα τμήματα, ἅτινα κατὰ τὴν ἐπιστράτευσίν μου ἐν ἔτει 1915 ἀπέστειλα τεχνίτην, ἵνα συγκολλήσῃ.

11 = ἀριθ. 400 (Α καὶ Β)· ἀπελευθερώσεις.

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 400 τὸ Α ἐπιγραφὴ ἀπὸ στίχ. 1-25 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν ἐπιμελῶς. Ὕψ. γραμμ. 0·008 - 0·016, διάστιχ. 0·006, ἀπὸ δὲ τοῦ στίχ. 25 - 30 διὰ μικροτέρων γραμμάτων, ὑπ' ἄλλου πιθανῶς τεχνίτου, ὁμοίως βαθέως καὶ ἐπιμελῶς, ὧν ὕψ. 0·004 - 0·01, διάστιχ .0·003,

ἀπὸ δὲ στίχ. 30-35 ὑπὸ τοῦ πρώτου τεχνίτου, ὁμοίως τῇ ἐπιγραφῇ τῶν στίχ. 1-25. Ὑπ᾽ αὐτὴν δέ, ἀντιστρόφως ὅμως, ἐπεγράφη τὸ ὑπολειφθὲν διάστημα δι᾽ ἑτέρων ἀπελευθερώσεων, ὑπ᾽ ἀριθ. 400 τὸ Β, ὧν τὰ γράμματα ἐχαράχθησαν μικρότερα, ἀβαθέστερον καὶ ἐπιμελέστερον, πιθανῶς ὑπὸ τοῦ γράψαντος τοὺς στίχ. 25-30 χαράκτου· ὕψ. αὐτῶν 0·003-0·008, διάστιχ. 0·003. Ἐπὶ δὲ τῆς ὄπισθεν ἐπιφανείας ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 401 ἐπιγραφὴ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, τοῦ χαράξαντος τοὺς στίχ. 1-25 τῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 400 τὸ Α, ἀβαθῶς ἐπίσης καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ., ἰσχυρῶς ἀποτριβέντων πολλαχοῦ, 0·007-0·016, διάστιχ. 0·005· οἱ στίχ. 31-34 ἐμφαίνουσι διάφορον χάραξιν, καὶ δὴ ὁμοίαν τῇ τῆς ἐπιγραφῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 402 καὶ 403. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἕδρας ἐγράφη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 402 ἐπιγραφή, ὑπὸ τοῦ χαράξαντος τὴν ὑπ᾽ ἀριθ. 400 τὸ Β πιθανῶς, ἀβαθῶς καὶ καλῶς, ὕψος γραμμ. 0·002-0·012, διάστιχ. 0·003. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς στενῆς ἕδρας ἐγράφη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 403 ἐπιγραφὴ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, τοῦ τὴν ὑπ᾽ ἀριθ. 402 χαράξαντος, καὶ καθ᾽ ὅμοιον τρόπον· ὕψ. γραμμ. καὶ διάστιχ. τὸ αὐτό.

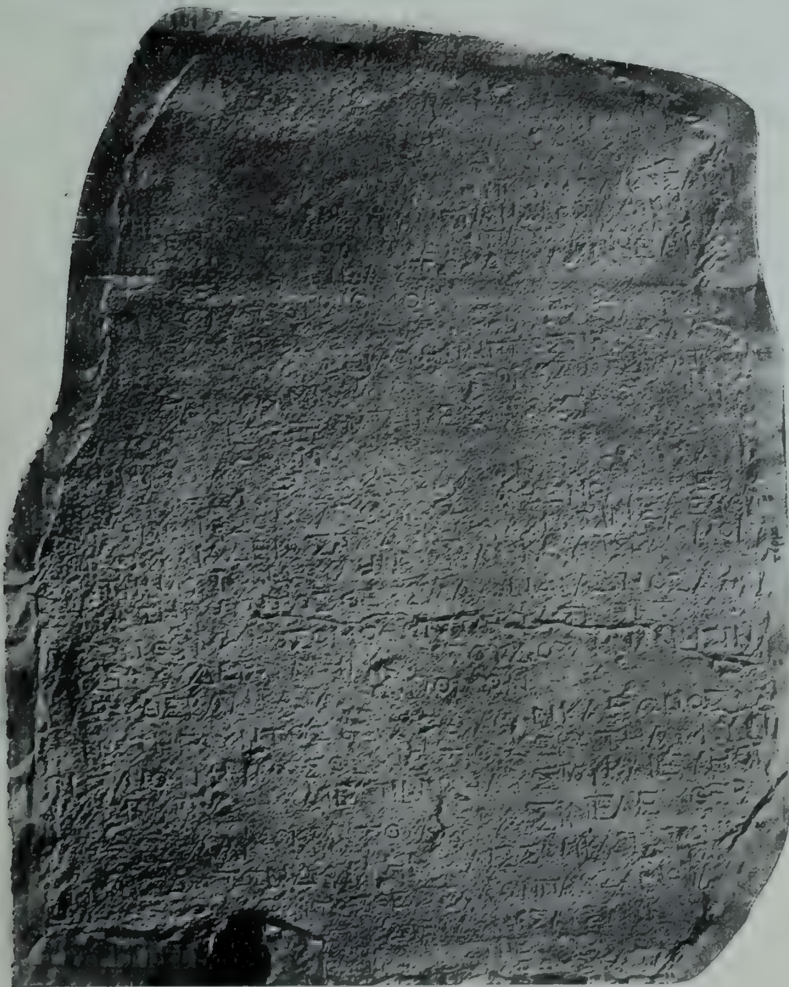
400 τὸ Α (*εἰκὼν 11*)

Α [- - - - *ἀφιᾶσιν ἐλευθέραν*]
τὴν ἑαυτῶν δούλην Ῥ]α[ΐ]στ[ην; δεῖ-
νος κατὰ τὸν νόμο]ν. (κενὸν)
Β *Στρατηγοῦντος Θ]εσσαλῶν [Λέοντος τοῦ Κλε-*
ΐππου Ἀτραγί]ου, μην[ὸς Ἀ]φρίου δεκ[άτηι·
- - - - ν]ης Εὐ[η]θίδου κ[αὶ] ἡ [γυ]νὴ αὐτο[ῦ - - -
. .]ς Οἰνοκλέους ἀ[φιᾶ]σιν [ἐλ]ευθέρα[ν δεῖνα - -
αν Κλέω[ν]ος κα[ὶ Κ]λ[έων]α [Μ]ε[ν]άνδρο[υ κα
Γ *τ]ὰ τὸν ν[όμ]ον. Στρατη[γοῦ]ντ[ο]ς [Θε]σσ[αλῶν*
Λ]έοντος τοῦ Κλε[ΐππου Ἀ]τρ[αγίου], μηνὸς [Πα-
νήμου δεκ[ά]τη. Ε[ὔ]φ[ορβ]ος Πα[υ]σανίου [καὶ
ἡ γυνὴ αὐτ[ο]ῦ Ἀνδ[ρ]ό[κλε]ια Μνασέου ἀ⟨ι⟩φιᾶ-
σιν ἐλεύθερον [τὸ]ν [ἑ]αυτῶν δ[ο]ῦλον Μην[ό-
δωρο[ν] Νικά[ρ]χου [κ]ατὰ τὸν ν[ό]μον ⟨. . . .⟩.
Δ *Στρα[τη]γοῦντ[ο]ς Θεσσαλῶν Λέ[ο]ντος*
τοῦ Κλεΐ[π]που Ἀτραγίου, μ[η]νὸ[ς] Ἑρμ[αίου
ἐ]ννεακαιδεκ[ά]τη· Εὐ[ρε]ίας Εὐηθί[δ]ου κα[ὶ
ἡ γ]υνὴ αὐτοῦ Φιλοξὼ Νικάδου ἀφιᾶσιν
ἐλ]ε-υ[θ]έραν τὴν ἑαυτῶ[ν δού]λην Σω-
π]άτραν Θαυμάνδρ[ο]υ κατ[ὰ τὸ]ν νόμον.
Ε *Σ]τρατηγοῦν[τ]ος Θεσσαλῶν Λέοντος*
τ]οῦ [Κ]λεΐππου Ἀτραγί[ο]υ, [μ]ηνὸς Θύου [ἑ]βδόμη.
Π]άτων Ξεν[ο]λά[ο]υ [κ]αὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ἀδεῖ-
α Λυ]σίου ἀφιᾶσιν ἐλευθέραν τὴν ἑαυ-
τ]ῶν [δούλη]ν Ἀ[δε]ῖαν [Π]άτωνος [κ]ατὰ τὸ[ν
F *νό]μον.* [*Στρ*]*α*[*τηγοῦντο*]*ς* [*Θ*]*ε*[*σσ*]*α*[*λ*]*ῶν Διοτίμου,* [*μη-*
νὸ]ς Πα[νή]μου δ[εκά]τη· Δριμ[αῖ]ος Ἀ[ρχ]εδήμου ἠφε[ί-
θη ἐλεύθ]ερος [κ]α[τὰ] τὸν ν[όμο]ν [ὑ]πό τε Ἀ[ρ]χεδ[ή]μου το[ῦ] Ἀ[ν]τ[ι-
φίλ]ο[υ] κα[ὶ] Ἁ[δο]ῦς [τῆ]ς Σπεύδων[ος], παραμείν[α]ς
πα]ρ᾽ αὐτοῖς, ἕω[ς] ἂ[ν ζ]ῶ[σιν Ἀρ]χέδη[μ]ος καὶ Ἁδώ, [π]οι-

Ζ *ῶν τ]ὰ [δ]ίκαια. Στ[ρ]ατ[ηγ]οῦν[τ]ος Θεσσα[λῶν*
Λ]έοντος Ἀτρα[γί]ου, [μη]νὸς Ὁμ[ολ]ωΐου τ[εσσα-
ρ]εσκαιδεκάτη· Δη[μ]όφ(ι)λος Ε[ὐ]μήλου κ[αὶ ἡ γυ-
ν]ὴ αὐτοῦ Νικό[π]ολις Ἱππονίκου Φε[ρ]έδ[ά - - -
τ]ὴν αὐτῶν δο[ύλ]ην ἀφιᾶσιν ἐλευθέρ[αν κα-
τ]ὰ τ[ὸ]ν νόμον. (κενὸν καὶ πέρας)

400 τὸ Β *(εἰκ. 11)*

Α *- - - - - - . Στρατηγ]οῦ[ντος Θεσ-*
σαλῶν Λέοντος τοῦ Κλεΐππου Ἀτρ]α[γί]ου· Λυσαγ[όρας
καὶ δεῖνα καὶ Εὔ]δημος καὶ Κριμ[μ]α[τ(ώ)ὶς
οἱ Ξενολάου ἀφιᾶσιν ἐλεύθερον] τὸν ἑαυτῶν [δ]οῦλον Δ[ᾶ]ζον Ξ[ενο-
λάου παραμεῖναι παρ' αὐτοῖς, ἐφ' ὧι] ἄνχοντος Δ[ά]ζου χωρίζεσ[θ-
αι ἀπ' αὐτῶν· ξενοδόκοι ταγὸς Φίλ]αγρος Εὐδήμου· ἰ[δ]ιοξενοδό-
κοι (Ἱππόνικος - - - στράτου), - - - - στ]ρατος Ἱππονίκου (κενὸν)
δεῖνα - - - - - ο ς Δρεβελ[άου. (κενὸν)

12 = ἀριθ. 401· ἀπελευθερώσεις

401 *(εἰκ. 12)*

A *[. . δεῖνα δεῖνος καὶ - - - - - - - - - - - - - -]*
- - - - - - - - - ἀφιᾶσ]ιν ἐλεύ[θερον τὸν ἑαυτῶν
δοῦλον - - - ξ]εν[ο]ν [Δ]ημ[η]τ[ρίου κατὰ τὸν
B *νόμον. Στρατηγοῦντο]ς Θ[εσσαλῶν*
δεῖνος - - - - τοῦ] Φ[ι]λοκ[λ]έ[ους - - -
ἐθνικὸν - - - , μηνὸς Παν]ή[μο]υ ἕκ[τ]η· [Φι]λω[ν. -
- - - - - - - κράτου; ἀφῆκε]ν [ἐλ]ευ[θ]έ[ρ]αν τὴν α[ὑ-
τοῦ δο]ύ[λην δεῖνα - - - κα]τ[ὰ] τ[ὸ]ν [νό]μον.
Γ *Στρατ]η[γο]ῦν[τ]ος [Θεσ]σαλῶ[ν] Φίλωνος Λ[αρ]ισαί-*
ου, μην]ὸς Ἑρμα[ί]ου δ[εκά]τη· Μ[έ]νανδρος Ἀ(δ)μή-
του καὶ] ἡ [γυ]ν[ὴ αὐ]το[ῦ] Α[ὐτο]δίκ[η] Πανσαν[ίο]υ ἀ⟨ο⟩φ[ι-
ᾶσιν ἐ]λε[υ]θέ[ραν τ]ὴν ἑα[υ]τῶ[ν] δούλ[η]ν [Μ]έλι-
σσ]αν [κατ]ὰ τὸν νόμον (κενὸν)
Δ *Στρατη]γ[οῦ]ντ[ο]ς [Θεσ]σα[λῶν Φί]λ[ω]νο[ς] Λαρισ[αί*
ου, μη]ν[ὸς Ὁμο]λ[ώ]ο[υ] δε[κ[ά[τ]η. [Φ]ίλιππος Πρ[ωτ]ολά[ου,
Φίλ]α[γ]ρ[ο]ς [κ]αὶ Μνά[σ]αρ[χος] οἱ [Ἱπ]ποσσ[τ]ράτο[υ
ἀφι]ᾶ[σι]ν ἐ[λ]ε[υθ]έραν τὴν ἑ[αυ]τ[ῶν δούλη]ν Μ[νη
σάρχ]ην κατὰ [τ]ὸν νόμ[ο]ν (κενὸν)
E *Σ]τ[ρ]ατ[ηγο]ῦντο[ς] Θ[ε]σσαλῶν [Φί]λωνος Λ[α-*
ρισ]αί[ου], μ[η]νὸς Ὁμολώου ὀ[γ]δ[ό]η· Ξ]ενόλαος Ε[ὐ-
δ[ή]μου καὶ Ἁδεῖα Σταδ[μ]εί[ο]υ ἀφιᾶ[σ]ιν ἐλευθ[έ-
ρ[αν] τ[ὴ]ν α[ὑ]τῶν δούλ[η]ν Ζ[ω]ίλαν κ[ατ]ὰ τὸν νόμο[ν.
F *Στρατηγοῦντος Θε[σ]σαλῶν Φίλωνος Λα-*
ρισα]ίου, μ[ην]ὸς Ὁμολωΐ[ο]υ δεκάτη· Πεταλὸς
Λ]υσίου Ἁδ[εῖ]α[ν] τὴν [ἑα]υτοῦ δούλην ἀφίησιν
ἐλευθέραν [κ]ατὰ τ[ὸν] νόμον (κενὸν)
Z *Σ]τρ[α]τηγοῦντος [Θε]σσαλ[ῶ]ν Κλέωνος Λ[α-*
ρ]ισαίου, μην[ὸ]ς Θεμιστίο[υ] δε[κ]άτη. Ἀμύν-
τ]ας [Ε]ὐβι[ότ]ο[υ] καὶ Ἐπιν[ί]κη Λυσίου καὶ Εὐηθί-
δη]ς [Ἑλ]λανο[κ]ράτου ἀ[φ]ιᾶσιν ἐλευθέρα[ν
τὴν ἑαυ]τῶν δούλη[ν Θρ]ᾶισσαν κατὰ τὸν [νόμ-
H *ον. Στρατηγοῦ]ντος Θεσ[σαλ]ῶν Πανσα[ν]ίο[υ Φεραί-*
ου, μηνὸς δεῖνος] εἰ[κά]δι· Εὔδ[ημ]ος Λυσ[ίο]υ κ[α]ὶ ἡ [γυνὴ
αὐτοῦ δεῖνα Πανσ]ανίου ἀ[φιᾶ]σιν ἐλ[ε]ύθε[ρ]ον [τ]ὸ[ν ἑαυτῶν
δοῦλον δεῖνα Ἀριστοκ]λέο[υ]ς κατὰ [τὸν νόμον.
Θ *Στρατηγοῦντος Θε]σ[σαλῶν; κτλ. - - - - - .*

402 (εἰκ. 13)

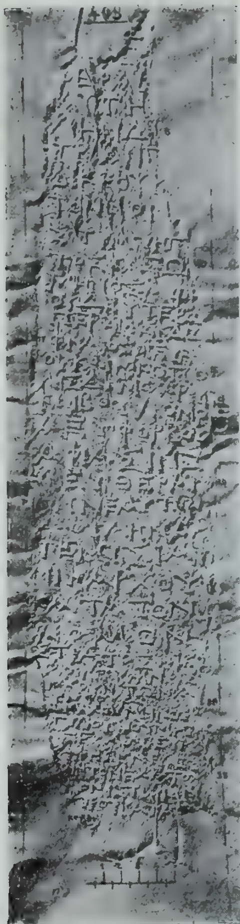
Α Στρα]τ[ηγοῦντ-
ος Κλ]εομ[άχου
το]ῦ Ἀτρεσ[τί-
δ]ου Λαρισαί-
ου, μηνὸς Θε-
μιστίου δε[υ-
τέραι· Πευκόλ[α-
ος Πιερίωνος,
(κενὸν ὕψ. 0·015)
Εὐρυνόα Ἀμύντου
καὶ Πιερίων καὶ [Νι-
κάδας οἱ Θρασ[υ-
λάου καὶ ἡ μήτηρ
α]ὐτῶν Κασσ[ὼ
Ν]ικάδου ἀφιᾶ-
σιν ἐλεύθε-
ρον τὸν ἑαυ-
τῶν δοῦλον
Δωρίωνα Εὐ-
ρείου κατὰ τὸν
νόμον (κενόν).

Β Στρατ⟨ρατ⟩η-
γο[ῦν]το⟨υντο⟩ς
Λ]έ[οντ]ος, [γ]υ-
μ]νασιαρχ[ού-
ντω]ν Μενάνδ[ρου
τ]οῦ Ἀδμήτου, [Δι-
καί]ου [τ]οῦ Ἀντι[μά-
χ]ου, μηνὸς - -
\- - - -

Γ Εὔδημος [Θε-
οδ]ώ[ρ]ου κ[α]ὶ [Θ]ε-
ό]δωρος [Εὐ]δ[ή-
μ]ου καὶ Κλ ειὼ ⟨ἡ⟩
Ῥι]ανοῦ ⟦ἡ⟧ μ[ήτ-
ηρ], οἱ ἀφέντ[ε] ⟨ν⟩
⟨ε⟩]ς ἐ[λ]εύθερο[ν
τὸ]ν ἑα[υ]τῶ[ν] δ[ο-
ῦλον] Πα[υ]σανί-
α[ν] Ἡρακλείδο[υ
κατὰ τ[ὸν ν]ό-
μ]ον [ἐ]πὶ [στ]ρα-
τ]ηγο[ῦ] Θεσ-
σαλοῦ.
(κενόν)

13 = ἀριθ. 402· ἀπελευθερώσεις.

403 (*εἰκ. 14*)

14=ἀριθ. 403· ἀπελευθερώσεις.

A ***δεῖνα - - -]ο[υ ἀ-***
φῆκ]ε[ν ἐλ-
ευ]θέραν [τὴν
ἑ]αυτῆ[ς δού-
λην Δ[ημη-
τρ[ί]αν Π[ερ
δίκκου κ[ατὰ
τὸν νόμ[ον.
B ***Στρα[τ]ηγ[οῦν-***
τος Κλέ[ωνος,
μηνὸς Ἀφρ[ί-
ου δευτέρᾳ·
Πέρσης καὶ Δ[α
φναῖος οἱ Εὐρ[εί-
ου καὶ [Νι]κόπο-
λις Δημοχάρου
καὶ Βουλονό-
α Εὐφόρβου
ἀφιᾶσιν ἐ-
λ]ευθέρα[ν
τ]ὴν ἑαυτῶ[ν
δούλην Ἀρ-
τεμισία[ν
Νικάρχου
κατὰ τὸν
νόμον.
Γ ***Στρα⟦τηγοῦν⟧τος Νικο-***
λ]άου, γυμνασι-
α]ρχούντων Ἀ-
μ]ύντου κα[ὶ
Βουλ]ομ[ά]χου, μηνὸς Ἀ-
γα]γυλίου νουμη[νί-
αι· Ἀ]γέλαο[ς] Εὐμά-
χου ἀφῆκεν ἐλεύ-
θερ]ον τὸν ἑαυτοῦ
δοῦλ]ον Ἱστιαῖ[ο]ν
- - -]ώρου κατὰ [τὸν
νόμο[ν.
(κενὸν ὕψ. 0.025)

400 Α· στίχ. [1]-2. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης ἐσώθησαν ἐν στίχ. 1 ἴχνη Α:ΣΤΙ· ἐκ τούτων, συμφώνως τῷ τυπικῷ τῶν ὑποκειμένων, καὶ δι᾿ ὑπολογισμοῦ τῆς δυνάμεως τῶν στίχων εἰς γράμματα 35 περίπου, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν συμπεραίνοντες, ἀναμένομεν τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας, ὅπερ ἦτο πιθανώτατα ***Ῥάστη*** παρὰ τὸ ***Ῥάδιος Ῥαδία*** κττ. Τοῦ στίχ. 2 ἡ συμπλήρωσις εἶναι ἀσφαλής, ὡς ἐπιβεβλημένη ἐκ τοῦ τέρματος.

400 Α· στίχ. 3-8. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἰδιάζον τυπικὸν ἀπελευθερώσεων, καθ᾿ ὃ οὔτε ταμίαι ἀναγράφονται οὔτε πληρωμὴ λύτρων, οὐδὲ στατήρων ἢ δηναρίων τῇ πόλει (πρβ. IG IX² 517 στίχ. 32 περὶ Ῥωμαίων, ὅταν τοὺς ἑαυτῶν οἰκέτας ἐλευθερώσωσι). Πιθανῶς πρόκειται περὶ ἀθρόων ἀπελευθερώσεων, ἐπιβληθεισῶν μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἵνα τελεσθῶσιν ἐξαιρετικῶς ἄνευ πληρωμῆς ἀπελευθερικῶν τελῶν, ἐκ προνοίας ὑπ᾿ αὐτοῦ πρός τε γενναιότερον ἑορτασμὸν τῆς νίκης, καὶ πρὸς δημιουργίαν πλήθους ἀρτίων πολιτῶν τοῦ νέου Ῥωμαϊκοῦ κράτους. Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων ἐμφαίνει τοὐλάχιστον τοὺς πρωΐμους χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου· θὰ ἠδύνατό τις μάλιστα νὰ ἀναγάγῃ αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐγγὺς τῷ 100 πΧ χρόνους, εἰ μὴ ἐκώλυεν ἡ διαρρήδην ἀναγραφὴ στρατηγοῦ ***τῶν Θεσσαλῶν***, καὶ τούτου ***Περραιβοῦ*** τὴν πατρίδα, μηνύουσα τὴν ἐπελθοῦσαν τῷ 30 πΧ συνένωσιν τοῦ κοινοῦ τῶν Περραιβῶν τῷ τῶν Θεσσαλῶν. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 διακρίνονται ἴχνη Λ, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ στίχ. 4 ἴχνη ΓΙ, ἐξ ὧν βεβαιοῦται ὁ ὑποκείμενος στρατηγός. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 5 ὑπάρ-

χουσιν ἴχνη καθέτου κεραίας, ἴσως ἐκ Ν προερχομένης· ὁ ἐλευθερωτὴς οὗτος ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἀδελφὸς τοῦ ἐν στίχ. 16 ***Εὐρείου***. Τῶν ἐν στίχ. 6-7 ἀπελευθέρων ἡ σχέσις εἶναι θυγατρὸς καὶ πατρός. Τὸ δὲ ***κατὰ τὸν νόμον*** δηλοῖ πιθανῶς ἰδιαίτερον διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, καθ' ὃ ὤφειλον οἱ ἔχοντες δούλους νὰ ἐλευθερώσωσιν αὐτοὺς ἐφάπαξ δωρεὰν καὶ ἄνευ καταβολῆς λύτρου· ἐχαρίζετο δὲ καὶ τὸ εἰς τὴν πόλιν καταβλητέον τίμημα· ἴσως πρόκειται περὶ γενικοῦ τινος διατάγματος, ἢ αὐθορμήτως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν ἐκδοθέντος ἀπ' εὐθείας, ἢ κατ' ἐντολὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἵνα πρὸς ἀνάμνησιν λίαν σπουδαίου γεγονότος, π. χ. τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης, ἀπελευθερωθῶσιν ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ἀριθμός τις δούλων ἐξ ἑκάστης οἰκογενείας.

400 Α· στίχ. 8-13. Αἱ δύο λέξεις ***στρατηγοῦντος Θεσσαλῶν*** ἐγράφησαν πανταχοῦ διὰ μειζόνων γραμμάτων. Ὁ δὲ ἀναφερόμενος ***Λέων Κλεΐππου Ἀτράγιος***, νῦν τὸ πρῶτον καθιστάμενος γνωστός, ἀνήκει βεβαίως τοῖς ὀλίγον μετὰ τὸ 30 π. Χ. χρόνοις· προγενέστεροι στρατηγοὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ***Λέων, Λίουν***, ἐμφανίζονται πολλοί, μετὰ πατρικῶν καὶ ἐθνικῶν τινες. Πᾶσαι αἱ συμπληρώσεις εἶναι ἀσφαλεῖς ἕνεκα ὑπολειφθέντων ἰχνῶν γραμμάτων. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ στίχ. 11 ὑπάρχει ΑΙΦΙΑ· τὸ πρῶτον Ι ἀβαθέστερον τοῦ ἑτέρου χαραχθέν, ἢ προῆλθεν εἰκονικῶς ἐκ τριβῆς τινος, ἢ ἐγράφη περισσόν. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 13 ὑπάρχουσιν ἴχνη 4-5 γραμμάτων, ἀποξεσθέντων, ἢ ἁπλῶς τριβαί.

400 Α· στίχ. 14-19. Περὶ τοῦ ὀνόματος ***Εὐρείας*** βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 392 σημειωθέντα. Τὸ ὄνομα ***Φιλοξὼ*** εἶναι ἐμφανῶς ὑποκορισμὸς τοῦ ***Φιλοξένη (α)***. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 18 διατηροῦνται ἴχνη ΕΛ, μετὰ δὲ τὸ δεύτερον Ε ὑπάρχει διαγραφή τις γράμματος, ἢ ἀνωμαλία τοῦ λίθου, ἣν ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης.

400 Α· στίχ. 20-25. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 22 ὑπάρχει χῶρος δι' ἓν γράμμα, τῆς ἀντιστοιχίας ἐν ἀρχῇ τηρουμένης ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ χαράκτου· ἐν στίχ. 24, ἔνθα ἐπαναλαμβάνεται τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὑπάρχουσιν ἴχνη Π, ἤτοι μᾶλλον Π, ἧττον δὲ Γ, ἐξ οὗ προκύπτει τὸ ἄγνωστον ἐν Θεσσαλίᾳ ὄνομα ***Πάτων***, ἐκ τοῦ ***πατέομαι*** πιθανῶς σχηματισθέν· πρβ. ***Πατάνη*** κτλ. καὶ τὸ σημερινὸν παρὰ τῷ λαῷ ἐπίθετον καὶ ἐπώνυμον ***Πασπάτης***. Τοῦ πατρικοῦ τῆς συζύγου ἐσώθη ἴχνος Υ καὶ χῶρος δι' ἓν μόνον γράμμα πρὸ αὐτοῦ· τὸ ***Λυσίου*** ἄρα ἐπιβάλλεται· ἴσως ἀδελφὸς αὐτῆς εἶναι ὁ ἐν ἀριθ. 401 στίχ. 23-24 ***Πεταλός***. Ἡ ἀπελευθέρα εἶναι ἐμφανῶς φυσικὴ θυγάτηρ τοῦ κυρίου, λαβοῦσα τιμῆς ἕνεκα τὸ ὄνομα τῆς νομίμου συζύγου· ἡ ἀπελευθέρωσις λοιπὸν ἰσοδυναμεῖ περίπου τῇ υἱοθεσίᾳ. Ἡ ἀκολουθία τῶν μηνῶν ἀπὸ στίχ. 1-25 ***Ἀφρίου—Πανήμου—Ἑρμαίου—Θύου***, ὧν δύο εἰσὶ τῆς πρώτης καὶ δύο τῆς δευτέρας ἑξαμήνου, καὶ οὗτοι οὐχὶ κατὰ τάξιν, δηλοῖ ὅτι αἱ ἀναγραφαὶ αὗται τῶν ἀπελευθερώσεων ἐτελέσθησαν κατὰ τὸ τέρμα ἢ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τῆς στρατηγίας τοῦ Λέοντος, γραφόμεναι κατὰ τὴν ὑφ' ἑκάστου, τὸ διαφέρον τῆς ἀναγραφῆς ἔχοντος, πρόσοδον πρὸς τοὺς ἐντεταλμένους, καὶ ἐπιδεικνύοντος ἐν γραμματείῳ τὴν ἐπίσημον πρᾶξιν.

400 Α· στίχ. 25-30. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη F, παρεμβεβλημένη μεταξὺ ἑτέρων τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀνήκουσα ὅμως ἑτέρῳ ἔτει, παρέχει δυσχερείας πρὸς ἑρμηνείαν τούτου· δύναται δὲ νὰ ἀναχθῇ ἢ τῷ προηγουμένῳ ἔτει καὶ νὰ λογισθῇ οὕτως ὡς καθυστερήσασα, ἢ τῷ ἑπομένῳ καὶ κατὰ χάριν παρεμβληθεῖσα· πιθανώτερον εἶναι τὸ πρῶτον· ὁ στρατηγὸς

ἄρα ***Διότιμος***, νῦν τὸ πρῶτον ἐπίσης καθιστάμενος γνωστός, ἀνήκει τῷ προηγουμένῳ μᾶλλον τοῦ ***Λέοντος*** ἔτει, ἧττον τῷ ἑπομένῳ. Ἀπαντᾷ δὲ δὶς νικητὴς ***Διότιμος Παντάλκους*** ἐν IG IX 2 ἀριθ. 529, πιθανῶς Λαρισαῖος, ἐν τοῖς ὀλίγον μετὰ τὸ 80 π. Χ. χρόνοις· ἴσως ὁ στρατηγὸς εἶναι ἔγγονος τούτου· διότι πολλοὶ νικηταὶ καὶ τούτων ἀπόγονοι ἀπαντῶσιν ὡς στρατηγοί· βλ. περὶ τούτου τὰ εἰς ἀριθ. 401 σημειούμενα εἰς στίχ. 8-12. Τὸ ἐν στίχ. 26 ὄνομα δὲν συνάγεται ἀσφαλῶς ἐξ ὑπολειφθέντων ἰχνῶν μετὰ τὸ ΔΡΙΜ τὸ μὲν πρῶτον εἶναι πιθανώτατα Α, τὸ δὲ μετ' αὐτὸ ἢ Ι ἢ Ρ ἢ Κ, ἐξ ὧν προκύπτει ***Δριμαῖος, Δρίμαρος, Δρίμακος***· τὰ ἴχνη εὐνοοῦσι μᾶλλον τὸ πρῶτον, παρὰ τὸ ***δριμὺς*** ἴσως σχηματισθέν, ἢ μᾶλλον παρὰ τὸ ***δρίμαι*** = ψῦχος τοῦ Ἡσυχίου. Ὁ ἀπελεύθερος οὗτος εἶναι ἐμφανῶς φυσικὸς υἱὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ· διὸ κατά τι εἶδος υἱοθεσίας εὐκαίρου ἐπιτάσσεται ἡ παραμονὴ αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἐλευθερωταῖς, ἐφ' ὅσον ζήσωσι, καὶ δὴ ***ποιοῦντος τὰ δίκαια***, ἤτοι σεβομένου καὶ ἄλλως περιθάλποντος τοὺς ἐλευθερωτάς. Τὸ ἐν στίχ. 27-28 πατρικὸν συνάγεται ἐξ ἴχνους λοξῆς κεραίας πρὸ τοῦ ΟΥ καὶ τοῦ χώρου, ὅστις εὐνοεῖ μᾶλλον ***Ἀντιφίλου***, ἧττον ***Ἀντιπάτρου***, ἤ τι ὅμοιον.

400 Α· στίχ. 30-35. Τὸ ἐν στίχ. 32 ὄνομα τοῦ ἐλευθερωτοῦ εἶναι σαφῶς ***Δήμοφλος***, ἀντὶ ***Δημόφιλος***· οὐχὶ δυσχερῶς ὅμως δύναται νὰ κατανοηθῇ τὸ ἐκ τοῦ ***ὀφλεῖν*** καὶ ***δῆμος*** ὄνομα, ἐάν τις ἀναλογισθῇ ὅτι σήμερον «τάζονται» βρέφη εἰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια, ἵνα, διασῳζόμενα ἐξ ἀπειλουμένου θανάτου, ὑπηρετήσωσιν ἐν αὐτοῖς· καλεῖται δὲ ὁ οὕτω τρόπον τινὰ ***πωλούμενος*** παῖς ***Ποῦλος*** παρ' ἡμῖν ἐν Ἀρκαδίᾳ· ἴσως λοιπὸν ***Δήμοφλος*** θὰ ἦτο ὁ τῷ ***δήμῳ ὀφειλόμενος*** ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην. Πάντων ὅμως ἀπαλλαττόμεθα, ἀναγινώσκοντες ***Δημόφ(ι)λος***. Τοῦ ἐν στίχ. 33 ὀνόματος τῆς ἀπελευθέρας ἐσώθη ἴχνος σαφὲς λοξῆς κεραίας, μεθ' ἑνωτικῆς ἐσωτερικῆς γραμμῆς, ἐξ Α βεβαίως προερχόμενον· ὑπολείπεται δ' ἔτι χῶρος 3—4 γραμμάτων.

400 Β· στίχ. 1-4. Ὅτι ὑπόκειται ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ***Λέων***, δηλοῦσιν ἴχνη σαφῆ ΓΙ τοῦ ἐθνικοῦ. Οἱ ἐλευθερωταὶ δὲν δύνανται ἄλλως νὰ κατανοηθῶσιν, ἐλλειπόντων πατρικῶν, ἢ ὡς τρεῖς μὲν ἀδελφοί, ὧν ὁ μὲν ***Λυσαγόρας*** καὶ ***Εὔδημος***, ἢ ὁμοίως ἀναπληρούμενοι, διετηρήθησαν ἐν στίχ. 2 καὶ 3, ὁ δὲ τρίτος ἐπιβάλλεται ἐν τῷ ἐλλείποντι ἀριστερὰ τοῦ στίχ. 3 χώρῳ, μία δὲ ἀδελφή, ἧς ἐν στίχ. 3 ἐσώθησαν τὰ γράμματα ΚΡΙΜΜΑΤ, ἐξ ὧν προκύπτει ***Κριμματώ, Κριμματίς***, παρὰ τὸ ***κρίμνον (κρίμμον;)***· ἡ λέξις αὕτη σῴζεται ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἔνθα, ἐὰν καλῶς ἐνθυμῶμαι, καλοῦμεν εἶδός τι δημητριακοῦ καρποῦ, προσομοίου κριθῇ, ἢ πυρῷ κατωτέρας τάξεως, ***κριμνίτσα*** ἢ ***κρεμνίτσα***· δὲν ἀποκλείεται βεβαίως νὰ δηλοῖ ἡ λέξις τέταρτον ἀδελφόν· οὗτοι πάντες ἦσαν πιθανῶς τέκνα τοῦ ***Ξενολάου***· διότι ἐν ἀριθ. 401 στίχ. 19-20 ἀπαντᾷ ***Ξενόλαος Εὐδήμου*** ἐλευθερωτής, ἴσως υἱὸς τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ Εὐδήμου. Ὁ ἐλευθερούμενος ***Δᾶζος*** ἦτο Ἰλλυριός, ἢ ἐξ Ἰλλυρίδος γυναικός· πρβ. τὰ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 125 εἰς ἀριθ. 339 στίχ. 3 λεχθέντα. Ἐκ τῶν ἐν τέλει τοῦ στίχ. 4 σωθέντων γραμμάτων ΞΕ ἐμφαίνεται ὁ Λᾶζος ὡς ὢν φυσικὸς υἱὸς τοῦ Ξενολάου, ἤτοι ἀδελφὸς τῶν ἐλευθερωτῶν. Σημειωτέον ὅτι ἐπὶ πληρεστέρου τοῦ ἐνθάδε εἰκονιζομένου ἐκτύπου διακρίνονται τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν στίχ. 2 καὶ 3 ἐκτὸς ἀγκυλῶν τεθέντα γράμματα ἐπί τινος ἁρμοζούσης ἐν τῇ στήλῃ σχίζης.

400 Β· στίχ. 5-8. Τῶν γραμμάτων ΙΑΝΧΟΝΤΟΣ ΔΑΖΟΥΧΩΡΙΖΕΣΘ ὄντων σαφῶν, ὑπάρχοντος δ' ἐν ἀρχῇ ἴχνους κεραίας ἐξ Ω ἀνοικτοῦ ἢ Ι προερχομένης συνάγεται ἀσφα-

λῶς τὸ ***ἄνχοντος Δάζου,*** ὅπερ ἐμφανίζεται καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ τοῦ Πυθίου· τοῦτο βεβαίως δηλοῖ διαγωγὴν δυσάρεστον καὶ ἀποπνικτικὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ (πρβ. τὸ κοινῶς λεγόμενον «***τοὺς πνίγει ἡ γκρίνια***», ἤτοι αἱ οἰκογενειακαὶ φιλονικίαι καὶ ἔριδες)· λαμβάνεται λοιπὸν νόμιμος μέριμνα, ὅπως ὁ νεωστὶ εἰσαγόμενος εἰς τὴν οἰκογένειαν, κατ᾽ ἐπιθυμίαν τοῦ κοινοῦ πατρὸς βεβαίως, ἀπελεύθερος, δεικνύῃ ἁρμόζουσαν διαγωγὴν ὁμονοίας καὶ συμπνοίας, ἄλλως νὰ χωρίζηται ἀπ᾽ αὐτῆς καὶ νὰ κατοικῇ, ***οὗ ἂν βούληται,*** κατ᾽ ἄλλας νομίμους διατάξεις, περὶ ὧν εἶπον ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1923 σελ. 129 καὶ 152-3· διὸ καθορίζονται οἱ ἐν τοιαύταις μόνον περιστάσεσι παραμονῆς ὑπὸ ὅρους ἀναγραφόμενοι ***ξενοδόκοι*** καὶ ***ἰδιοξενοδόκοι.*** Τὸ ἐν στίχ. 6 ***Φίλαγρος*** εἶναι γνώριμον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Τοὺς δ᾽ ἐν στίχ. 7 δύο ἰδιοξενοδόκους, οἵτινες συνήθως εἶναι πατὴρ καὶ υἱός, δυνάμεθα νὰ σχετίσωμεν πρὸς τὴν ἐν ἀριθ. 400 Α στίχ. 33 ***Νικόπολιν Ἱππονίκου,*** καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὸν ἐνθάδε Ἱππόνικον πατέρα, τὸν δὲ ***(Νικό)στρατον*** ἀδελφὸν αὐτῆς. Περὶ τοῦ πιθανῶς ἰλλυρικοῦ ὀνόματος ***Δρεβέλαος*** εἶπον ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1923 σελ. 131-2 τὰ δέοντα. Τὰ τέρματα τῶν στίχ. 7 καὶ 8 συνέπεσον ἐπὶ τῶν διαστίχων καί που ἐπ᾽ αὐτῶν τῶν γραμμάτων τῶν στίχ. 34 καὶ 35 τῆς ὑπ᾽ ἀριθ. 400 Α ἐπιγραφῆς. Τὸ ὅλον 400 Β, ἀτόπως γραφέν, θὰ ἐπανελήφθη πρὸ τοῦ 400 Α στίχ. 1.

401 στίχ. [1]-3. Ὑπὲρ τὸ σαφῶς διαγιγνωσκόμενον ***σιν τοῦ ἀφιᾶσιν*** ἐν στίχ. 1 ὑπέρκεινται κάτω ἡμίσεα γραμμάτων, ἅτινα κατὰ τὸ τυπικὸν ἀνήκουσι τοῖς ὀνόμασι τῶν ἐλευθερωτῶν. Ἐν στίχ. 2 διακρίνονται σκιώδη ἔχνη Ξ καὶ Ο, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται τὸ ὄνομα τοῦ ἀπελευθέρου ***Πολύ- Φιλό-*** κτλ. ***ξενον,*** οὐχὶ δὲ θηλυκόν.

401 στίχ. 3-7. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Β ἀπετρίβησαν πολλὰ γράμματα καὶ μετὰ δυσχερείας δύνανται νὰ συγκομισθῶσι πλείονα τῶν τεθέντων ἀσφαλῆ καὶ βέβαια. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ λανθάνει ἐν στίχ 3, ἔνθα τὸ ***Φιλοκλέους,*** μετὰ μεγίστης πιθανότητος συγκομιζόμενον, παραμένει ἄγνωστον, ἂν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ τῷ ὀνόματι ἢ τῷ πατρικῷ αὐτοῦ· εἶναι δὲ ἀμφότερα ταῦτα ἄγνωστα ὡς στρατηγῶν ἢ πατρικῶν αὐτῶν ὀνόματα, διότι τὸ ἐν IG IX$_2$ 256 ***Φιλοκ - - -*** ἀνήκει τῷ στρατηγῷ ***Φιλοκράτει*** ἕνεκα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀναγραφομένων στρατηγῶν τῆς Β′ μΧ ἑκατονταετηρίδος. Τὸ ἐν στίχ. 5 ὄνομα τοῦ μηνὸς καθιστῶσι πιθανώτατον διαγνωσθέντα ἴχνη ΗΜ. Ἐν στίχ. 6 διακρίνεταί τι - - - ***κράτου,*** οὐχὶ σαφές, ἀνῆκον τῷ πατρικῷ τοῦ ἐλευθερωτοῦ βεβαίως.

401 στίχ. 8-12. Στρατηγὸς ***Φίλων*** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· ἐπειδὴ ὁρίζεται ὡς ***Λαρισαῖος,*** ἀνήκει βεβαίως σπουδαίᾳ οἰκογενείᾳ τῆς Λαρίσης, ἧς εἶναι γνωστὸς ***Φίλων Φίλωνος*** ταγὸς ἐν τοῖς ὀλίγον πΧ χρόνοις, IG IX$_2$ 531, ὅστις πιθανώτατα εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐνθάδε στρατηγῷ· διότι καὶ ὁ ταγὸς Εὐβίοτος ἀναφέρεται καὶ ὡς στρατηγὸς ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 28· ἐπειδὴ δὲ ἀναγράφεται μετ᾽ αὐτοῦ στρατηγὸς Ἡγησίας, ὃν ἐθεώρησα ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1917 σελ. 28 ἀνήκοντά τινι τῶν ἐτῶν 30-27 πΧ, συμπεραίνω ὅτι ὁ Φίλων οὗτος, ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ταγείαν αὐτοῦ, ἐξελέγη στρατηγός, ἔσχε δὲ υἱὸν ἤδη ἐν τῇ ταγείᾳ αὐτοῦ δὶς νικητὴν ***Φίλωνα Φίλωνος τὸν νεώτερον.*** Τοῦ ἐν στίχ. 9 ***Ἀδμήτου*** ἔγραψεν ὁ χαράκτης τὸ Δ ὡς Α· ὁ ἐλευθερωτὴς οὗτος ὑπῆρξε γυμνασίαρχος ἐπὶ στρατηγοῦ Λέοντος, ὡς δεικνύει ὁ ἀριθμ. 402 στίχ. 25-26. Ἡ ἐν στίχ. 10 ***Αὐτοδίκη*** φαίνεται σχεδὸν ἀσφαλὴς ἐκ τῶν ἰχνῶν· ὑπάρχει ὅμως

καὶ **Ἁρμοδίκη** ἐν Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς. Ἐν τέλει τοῦ αὐτοῦ στίχ. μετὰ τὸ Α ὑπάρχει Ο τοῦ ἀρξαμένου νὰ γραφῇ ἐκεῖ Φ, καὶ ἔκ τινος ἀνωμαλίας μὴ περατωθέντος· μετὰ τὸ Ι ὑπάρχει ἴχνος καθέτου κεραίας, ἀπατηλῆς πιθανῶς, ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνῷ **ἀφῆ|καν**.

401· στίχ. 13-17. Τὸν ἐν στίχ. 14 μῆνα καθιστῶσι πιθανώτερον παντὸς ἄλλου τὰ ὑπολειφθέντα ἴχνη, ὧν τινα ὅμως συνεχύθησαν μετὰ τριβῶν· ἐγὼ θεωρῶ ὅτι ἀσφαλῶς διέγνωσα αὐτόν. Ὁ ἐν στίχ. 15 **Φίλαγρος** συνεπληρώθη διὰ τὸ γνώριμον τοῦ ὀνόματος τούτου, διότι τῶν δύο ἢ τριῶν περισωθέντων πρὸ τοῦ Α γραμμάτων τὰ ἴχνη εἶναι ἀσαφῆ. Ἡ δὲ διὰ ΣΣ γραφὴ τοῦ **Ἱπποσστράτου** λόγον ἔχει τὴν παχεῖαν προφορὰν τοῦ **σ** ὡς **ch**. Ἡ σχέσις τῶν ἐλευθερωτῶν δὲν ἐμφαίνεται ὁποία τις ἦτο· ἴσως ὁ Πρωτόλαος καὶ ὁ Ἱππόσστρατος ἦσαν ἀδελφοί. Τῆς ἐν στίχ. 16-17 ἀπελευθέρας τὸ ὄνομα δὲν συνάγεται ἀσφαλῶς· τὸ τεθὲν συμβιβάζεται τῷ χώρῳ καί πως τοῖς περισωθεῖσι συγκεχυμένοις ἴχνεσιν.

401· στίχ. 18-21. Καίτοι ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Ε ἐτελέσθη δύο ἡμέρας πρὸ τῆς Δ, ἐγράφη κατόπιν, ἢ διότι ὁ τὸ διαφέρον τῆς ἀναγραφῆς ἔχων ἐμερίμνησε περὶ αὐτῆς βραδύτερον, ἢ διότι ὁ συντάξας τὸν κατάλογον δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν μηνῶν καὶ ἡμερῶν. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ ἐλευθερωτοῦ βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 400 Β εἰς στίχ. 1-4 σημειωθέντα. Τοῦ ἐν στίχ. 20 **Σταθμείου** τὸ Μ φαίνεται μὲν ὡς Ν, ἀλλὰ δὲν εἶναι· τὸ ὄνομα θὰ ἦτο **Στάθμιος** ἢ **Σταθμεῖος** παρὰ τὸ σταθμεύω, καὶ ἐσχηματίσθη πρός τινα εὐχήν, ἵνα τεθῇ δι' αὐτοῦ **σταθμὸς** εἰς τὴν γέννησιν ἑτέρων τέκνων· ὁμοίαν μεταφορὰν ἔχει τὸ **Παυσανίας** κττ., ὡς καὶ τὰ νῦν παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ **Σταμάτης**, **Σταμάτα**, παρὰ τὸ «**σταματάω**», ἤτοι **σταθμεύω**, **παύομαι**, πρὸς ὁμοίαν εὐχὴν σχηματισθέντα.

401· στίχ. 22-25. Ὁ ἐλευθερωτὴς Πεταλὸς (= Πετθαλὸς — Πετταλὸς — Θεσσαλός), φαίνεται ὢν ἀδελφὸς τῆς ἐν ἀριθ. 400 Α στίχ. 23 **Ἁδείας**, ἧς χάριν ἴσως ὠνόμασε διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως τὴν δούλην αὐτοῦ. Οἱ ἐπὶ στρατηγοῦ Φίλωνος μῆνες **Ἑρμαῖος** — **Ὁμολῷος** εἶναι ὁ μὲν τῆς πρώτης, ὁ δὲ τῆς δευτέρας ἑξαμήνου.

401· στίχ. 26-31. Ὁ στρατηγὸς **Κλέων** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός. Ἐν τῇ κάτω ὑπ' ἀριθ. 404 δημοσιευομένῃ ἐπιγραφῇ ἀναγράφεται πλήρως ὡς **Κλέων Ἁρμοδίου Λαρισαῖος**. Ἡ σχέσις τῶν μὲν δύο ἐλευθερωτῶν εἶναι συζύγων, τοῦ Ἀμύντου δῆλον ὅτι καὶ τῆς Ἐπινίκης, τοῦ δὲ Εὐηθίδου θείου τοῦ Ἀμύντου πιθανῶς.

401· στίχ. 31-34. Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ἐμφανίζεται κάτω ἐν ἀριθ. 404 ὡς **Παυσανίας Θρασυμήδου Φεραῖος**· ἐνταῦθα, ὑπολογιζομένης τῆς δυνάμεως τῶν στίχων εἰς γράμματα, μόνον τὸ ἐθνικὸν χωρεῖ, ἐν στίχ. δὲ 32 μόνον μηνὸς ὄνομα καὶ οὐχὶ **ἐπὶ εἰκάδι**. Εἶναι δὲ ὁ Παυσανίας οὗτος ὁ αὐτὸς πιθανώτατα τῷ ἐν IG IX₂ 102α ἁπλῶς οὕτως ἐκφερομένῳ, μεθ' ὃν ἀναγράφεται ὁ **Σωσίπατρος**, γνωστὸς καὶ ἄλλοθεν ὡς ἐν πρωΐμοις χρόνοις τοῦ Αὐγούστου στρατηγήσας, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐμφαίνει· ὁ δὲ πατὴρ **Θρασυμήδης** εἶναι βεβαίως ἀπόγονος τοῦ ἐν IG IX₂ 89α στίχ. 7 ἐμφανιζομένου περὶ τὸ 150 πΧ, ὡς πατρὸς τοῦ στρατηγοῦ **Θεσσαλοῦ Φεραίου** ἐπίσης· βλ. καὶ κάτω ἀριθ. 402 εἰς στίχ. 29-42. Ἐν στίχ. 33 συνεπλήρωσα διὰ τοῦ γνωριμωτάτου Παυσανίου· ἐν δὲ στίχ. 34 διατηροῦνται τὰ ἄνω τῶν γραμμάτων ΤΟΚ καὶ κεραία ἴσως Σ πρὸ αὐτῶν τοῦ τεθέντος ὀνόματος.

401· στίχ. 35. Ὑπὸ τὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ στίχ. 34 σωθέντα, διακρίνονται ἴχνη γραμ-

μάτων τῆς ἀπελευθερώσεως Θ, μεθ' ἣν ἐπερατοῦτο πιθανῶς ἡ ἀναγραφή, ὡς δηλοῦσι τὰ κάτω τέρματα τῶν στενῶν ἑδρῶν.

402 στίχ. 1-8. Τοῦ στίχ. 1 μόλις διακρίνεται ἴχνος Τ, τοῦ δὲ στίχ. 2 τὰ γράμματα ΕΟΜ \ Ο ἐξ ὧν προκύπτει ***Κλεομάχου***, ἤτοι τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ· εἶναι δὲ γνωστὸς οὕτως ἁπλῶς ἐξενηνεγμένος στρατηγὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τῆς Ὀλοοσσόνος IG IX$_2$ 1297, ἧς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων εἶναι ὅμοιον τῷ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος· νῦν μανθάνομεν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ ***Ἀτρεστίδου***, δι' οὗ ὀνόματος καλοῦνταί τινες πολῖται ἐν Λαρίσῃ, Κραννῶνι, Φαλάννῃ κλ., καὶ ***Λαρισαῖος*** τὴν πατρίδα· ἦτο δὲ ἴσως συγγενὴς τοῦ στρατηγοῦ ***Μιμνομάχου***, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 406 στίχ. 33-[45] σημειούμενα· τοῦ πατρικοῦ διατηροῦνται ἴχνη ΤΙ σαφῆ καὶ ἴχνος Δ. Τὸ ἐν στίχ. 8-9 ὄνομα εἶναι ἢ ***Πευκόλ[α]ος*** παρὰ τὸ ***Πευκέστης*** κττ., ἢ ***Π(όπλιος) Εὔκολος***· ἀλλὰ μόνον τὸ πρῶτον εἶναι βέβαιον, ὡς ὑπαρχόντων μετὰ τὸ Λ ἰχνῶν λοξῆς κεραίας τοῦ Α βεβαίως. Μετὰ τὸν στίχ. 8 ὑπάρχει κενόν, ἀπὸ δὲ τοῦ στίχ. 9 ἄρχεται διάφορος χάραξις· φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν ὅτι τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Α, γραφὲν ὑπό τινος τεχνίτου, ἀφείθη διά τινα λόγον, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ συνεπλήρωσεν ἕτερος· τὴν διαφορὰν τῆς χαράξεως ἐνισχύει καὶ τὸ Σ, διὰ λοξῶν μὲν κεραιῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ γραφόμενον, Σ δὲ δι' ὁριζοντίων κεραιῶν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ.

402 στίχ. 9-20. Τὸ Ο τοῦ Ἀμύντου ἐν στίχ. 9 ἐχαράχθη μικρότατον, σχεδὸν ὡς στιγμή, μεταξὺ τοῦ ΤΥ ἄνω. Οἱ ἐλευθερωταὶ ἀποτελοῦσι δύο συγγενικὰς οἰκογενείας· τὸ ἓν ζεῦγος ἀποτελεῖ ὁ Πευκόλαος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Εὐρυνόα· κατὰ τὸ κενὸν τῶν στίχ. 8-9 θὰ ἀνεμένομεν τὸ σύνηθες ***καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ***· τοῦ ἑτέρου ζεύγους δὲν ἀναγράφεται ὁ τέως ἀποθανὼν πατήρ, ἀλλ' ἡ σύζυγος τούτου ***Κασσὼ*** καὶ οἱ υἱοὶ Πιερίων καὶ Νικάδας, ὧν ὁ μὲν ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου, ὁ δὲ τοῦ πρὸς μητρός· ὁ Πευκόλαος ἄρα εἶναι ἐκ πατρὸς θεῖος τῶν Πιερίωνος καὶ Νικάδου· σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 367 ἐπιγραφῇ ἀπαντᾷ οὐχὶ μεμακρυσμένος πρόγονος, ὀνόματι «Πιερίων Θρασυλάου», τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ὢν πολίτης τῆς ***Δολίχης***· ἢ λοιπὸν οὗτοι μετῴκησαν καὶ ἐγένοντο πολῖται τοῦ ***Πυθίου***, ἢ ἡ μνημονευθεῖσα ἐπιγραφὴ εὑρέθη ἐν τῇ περιοχῇ οὐχὶ τοῦ Καστρίου Δούχλιστας, ἀλλὰ τῶν περὶ τὴν Τοπόλιανην τοῦ χωρίου Σέλους τόπων, καὶ ἤχθη εἰς Δούχλισταν· ἡ ***Κασσὼ*** εἶναι βεβαίως σύντομος ὑποκορισμὸς τῆς ***Κασσάνδρας*** μᾶλλον, ἧττον δὲ ἑτέρου ὀνόματος. Περὶ δὲ τοῦ ***Εὐρείου*** βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 392 σημειωθέντα.

402 στίχ. 21-28. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β φαίνεται ὅτι ἔμεινεν ἀτελής· διότι ἀπὸ τοῦ στίχ. 29 εἶναι εὔλογον νὰ θεωρήσωμεν ὅτι ἄρχεται ἑτέρα ἀπελευθέρωσις, τοῦτο δὲ ἕνεκα τῆς ἀναγραφῆς ἐν στίχ. 41-42 ἑτέρου στρατηγοῦ. Τὴν ἀτέλειαν βεβαιοῦσί πως καὶ αἱ πολλαὶ διττογραφίαι ἐν στίχ. 21-22. Ἡ ἐν στίχ. 23 διάγνωσις τοῦ στρατηγοῦ ***Λέοντος***, ἐμφανῶς τοῦ ἐν ἀριθ. 400 Α πολλάκις ἀπαντῶντος, υἱοῦ τοῦ ***Κλεΐππου Ἀτραγίου***, εἶναι ἀσφαλὴς ἐκ τῶν περισωθέντων ἰχνῶν ΛΕΟΤΟΣ. Ἡ ἀναγραφὴ τῶν δύο γυμνασιάρχων τοῦ Πυθίου, ὡς τοπικῶν ἐπωνύμων τοῦ ἔτους πιθανῶς, νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται· ὅτι ὅμως ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις δὲν ἦτο σταθερά, ἀλλ' ὅλως ἔκτακτος, ἡ δι' αὐτῶν ἐπωνυμία τοῦ ἔτους, ἀποδεικνύει ἡ κάτω ἐν ἀριθ. 404 ἀναγραφὴ τοῦ ἱερέως τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὡς τοπικοῦ ἐπωνύμου τοῦ ἔτους· ἐν ἀπελευθερικαῖς πράξεσι μόνον δὶς ἀναγράφεται εἷς γυμνασίαρχος μετὰ δημάρχου ἐν Λαρίσῃ IG IX$_2$ 539, καὶ δύο γυμνασίαρχοι μεθ' ἱερομνημόνων αὐτόθι

541. Ὁ πρῶτος τῶν ἐν Πυθίῳ γυμνασιάρχων τούτων ἐμφανίζεται ὡς ἐλευθερωτὴς ἐν ἀριθ. 401 στίχ. 9· τοῦ δευτέρου τὸ ὄνομα ἦτο πιθανῶς ***Δικαῖος***, διότι ἐν τέλει μὲν τοῦ στίχ. 26 διακρίνεται, καίπερ μόλις, ἴχνος Α, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ στίχ. 27 ὑπάρχει σαφῶς ΑΙΟΥ· τοῦ δὲ πατρικοῦ αὐτοῦ ὑπάρχουσι σαφῆ ἴχνη Χ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 18, κεραίας δὲ Μ ἱκανὸν τμῆμα ἐν τέλει τοῦ στίχ. 27.

402· στίχ. 29-42· Ἡ χάραξις τῶν στίχων τούτων εἶναι κατά τι διάφορος τῆς τῶν προηγουμένων, δηλοῦσα ὅτι ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μὲν τεχνίτου ἴσως, ἀλλ᾽ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ ἐγράφη ἡ ἐπιγραφή. Ἐν στίχ. 32-34 τὸ μὲν ὄνομα ***Κλειὼ*** εἶναι λίαν πιθανόν, τὸ δὲ ***Ῥιανοῦ*** βεβαιοῦσιν ἴχνη Ρ· πρὸ αὐτοῦ ὑπάρχει ἴχνος καθέτου κεραίας, τοῦ Η πιθανῶς, ὅπερ ἢ ἀνήκει τῷ πατρικῷ αὐτῆς, ἢ τῷ ἄρθρῳ ***ἡ***, ἀτόπως γραφέντι· διότι ἡ ***Κλειὼ*** λογίζεται πιθανῶς ὡς μήτηρ τοῦ Θεοδώρου καὶ σύζυγος τοῦ Εὐδήμου· διὸ ἐθέσαμεν τὸ ***ἡ*** πρὸ τοῦ ***μήτηρ***, τοῦ χαράκτου ἀποδεικνυομένου ἐκ τῶν ἐν στίχ. 34-35 διττογραφιῶν, ὅτι συνέχεεν ἐνιαχοῦ τὰ πράγματα. Ὁ δὲ στρατηγὸς ***Θεσσαλὸς*** γραφεὶς διὰ μειζόνων γραμμάτων, εἶναι πιθανώτατα ἀπόγονος τοῦ ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Ναρθακίου IG IX, 89a στίχ. 6 ὁμωνύμου, ἑνὸς τῶν ἀπὸ 150-147 πΧ ἐτῶν ἀναγραφομένου «***στρατηγοῦ τῶν Θεσσαλῶν Θεσσαλοῦ Θρασυμήδεος Φεραίου***», καὶ στενὸς συγγενής, ἴσως ἀδελφός, τοῦ ἐν ἀριθ. 404-405 κ. ἀ. ἀναγραφομένου στρατηγοῦ ***Παυσανίου τοῦ Θρασυμήδου Φεραίου***.

403· στίχ. 1-8. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Α, ἐχούσης τὸν τύπον τῶν ἑπομένων αὐτῇ, περιεσώθη τὸ ἥμισυ, ἀσφαλῶς συμπληρούμενον.

403· στίχ. 9-26. Ὁ ἁπλῶς ἐκφερόμενος στρατηγὸς ***Κλέων*** εἶναι βεβαίως ὁ ἐν ἀριθ. 401 στίχ. 26 ὡς ***Λαρισαῖος*** καθοριζόμενος. Ἐκ τῶν ἐλευθερωτῶν οἱ μὲν δύο ἄνδρες εἶναι ἀδελφοί, τῶν δὲ δύο γυναικῶν πιθανωτάτη πρὸς αὐτοὺς σχέσις εἶναι μητρὸς καὶ μάμμης· τὸ ὄνομα ***Πέρσης*** παρήχθη παρὰ τὸ ***Περσεὺς*** καὶ εἶναι ἄσχετον βεβαίως πρὸς τὸ ἐθνικὸν τῶν Περσῶν. Περὶ τοῦ ***Δαφναῖος*** βλ. τὰ ἐν ᾽Αρχ. ᾽Εφημ. τοῦ 1914 σελ. 7 σημειωθέντα· περὶ δὲ τοῦ ***Εὐρείου*** τὰ ἄνω ἐν ἀριθ. 392 εἰς στίχ. 1 λεχθέντα.

403· στίχ. 27-38. Ἐν στίχ. 27 ἔγραψεν ὁ χαράκτης ***Στρατος***, ἐμφανῶς ἢ παραλιπὼν τὰ γράμματα ***τηγοῦν***, ἢ ὑπονοῶν αὐτὰ διὰ βραχυγραφίας. Ὁ δὲ στρατηγὸς ***Νικόλαος*** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός, ὢν πιθανῶς ἔγγονος τοῦ ἐν νομίσμασι τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ ***Γοργίου*** ἀναγραφομένου ***Νικολάου*** ἐπίσης, περὶ ὧν βλ. τὰ ἐν Revue de Philol. 1911 σελ. 288 ὑπ᾽ ἐμοῦ σημειούμενα· οἱ χρόνοι αὐτοῦ, ὡς καὶ πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου στρατηγῶν, εἶναι οἱ πρώιμοι τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ὡς εἶπον ἀνωτέρω. Περὶ τῶν γυμνασιάρχων ἔγραψα ἤδη τὰ δέοντα ἐν ἀριθ. 402 εἰς στίχ. 21-28· τοῦ δευτέρου τούτων ἐσώθησαν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 31 ἴχνη ΛΟΜΑΧΟΥ, ὧν προηγεῖται χῶρος δυνάμενος μόλις νὰ περιλάβῃ 2-3 γράμματα· οὕτως ἄρα, ἀλλὰ καὶ πάντως, ἐπιβάλλεται τὸ ***Βουλόμαχος***, μὴ ἁρμόττοντος ἑτέρου. Τοῦ ἐλευθερωτοῦ τὸ μὲν ὄνομα εἶναι ἀσφαλές, τὸ δὲ πατρικὸν ἐπιβεβλημένον ἐκ τῶν περισωθέντων ἰχνῶν καὶ τοῦ χώρου. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 37 διαφαίνεται ἴχνος Δ, ἐν τέλει δὲ τοῦ στίχ. 38 ὑπελείφθη τι τοῦ Ν.

404·405·406· (***εἰκ. 15. 16. 17***· ΜΕ 53 τὸ ***α, β, γ***). Στήλη μαρμάρου ὑπομέλανος ἐκ τῶν πλευρῶν μόνον ἀκέραιος, ἄνω δὲ καὶ κάτω ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα οὐχὶ πολύ, ἀνωτάτω δ᾽ ἐπί τι διάστημα ἀπεσχισμένη.—Ὕψ. 0·84, πλάτ. 0·43, πάχ. 0·10.

Ἀπεκόμισα αὐτὴν ἔκ τινος φρέατος οἰκίας τινὸς τοῦ χωρίου Μπαϊρακλὶ ἢ Μπαρακλᾶδες, περὶ οὗ βλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχ. Ἑταιρ. 1914 σελ. 206.

Ἦτο ἐπιγεγραμμένη, καθ' ἃ ἡ προηγουμένη, καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἑδρῶν· ἀλλ' ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν πλατειῶν ἑδρῶν ἐπέτριβον πλύνουσαι ἐνδύματα αἱ γυναῖκες ἐπὶ μακρὸν χρόνον, τούτου δ' ἕνεκα δὲν ὑπελείφθη οὐδὲν ἴχνος ἐπιγραφῆς· ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἕδρας **α** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 404 ἐπιγραφὴ ὑπὸ διαφόρων τεχνιτῶν καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους, μὴ ἀπέχοντας ἀλλήλων, ἀλλ' ἐν ἀκολουθίᾳ, ὡς ἐμφαίνει τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς κεχαραγμένων, ὧν ὕψ. 0·004-0·011, διάστιχ. 0·006. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς στενῆς ἕδρας **β** ἐχαράχθησαν ὁμοίως ἐπιγραφαί, αἱ ὑπ' ἀριθ. 405· ὕψ. γραμμ. 0·006-0·01, διάστιχ. 0·005. Ἔτι δ' ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας **γ** ὁμοίως ἐχαράχθησαν αἱ ὑπ' ἀριθ. 406· ὕψ. γραμμ. 0·004-0·014, διάστιχ. 0·004. Ἀλλὰ πασῶν τούτων τὰ γράμματα ἀπετρίβησαν ἰσχυρῶς, μάλιστα τῆς 404 περὶ τὸ μέσον οἰκτρῶς οὕτως, ὥστε μόλις νὰ εἰκάζῃ τις τὰ γραφέντα ἐξ ὑπολειφθέντων ἰχνῶν· ὅσα διέκρινα ὁπωσδήποτε ἀσφαλῶς, ἔθεσα ἐκτὸς ἀγκυλῶν.

15 = ἀριθ. 404· ἀπελευθερώσεις.

404 *(εἰκ. 15)*

A **[Στρατηγοῦντος τῶν Θεσσαλῶν δεῖνος]**
ἱερέως δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ] Σ[τ(ασά;)-
ν]ο[ρο]ς [το]ῦ [Νικασ]ίου, [μηνὸ]ς Α[ε]σχ[ανο-
ρ]ίου [ἑ]βδό[μη]· (Ἐ)πικράτ[η]ς [Κ]αλλικ[λέους
ἀ]φ[ῆκ](ε)ν τοὺς ἑα[υ]τ[οῦ] οἰκέ[τα]ς [ἐλευ-
θέ[ρου]ς κατὰ τὸ[ν] νόμ[ον] Σώπατρ[ο]ν [κ]α[ὶ Ἀ-
φροδίσιο[ν τοὺ]ς Δι[ο]νυσίου (κενὸν)
B **Σ]τρ[ατηγοῦντος Κ]λέ[ωνος τοῦ] Ἁ[ρμ]ο[δίου Λαρισ]α[ίου,**
ἱε[ρέως δ]ὲ τ[οῦ Ἀ]σ[κληπιοῦ Δημοκρ]ά[του τ]οῦ Ἀσά[ν-
δ[ρο]υ, μ[η]ν[ὸ]ς Ἱπ[ποδρομίου εἰκ]ά[δι;]. Λύσ[ιπ-
πο]ς Σ[ω]π[άτρου; ἀφ]ῆ[κεν τοὺς ἑαυτ]ο[ῦ οἰκέτ]ας [ἐλευ

ϑέρους] Ἀ[ν - - καὶ δεῖνα - -]ου [καὶ Ἀν]δ[ρό]κλ[ε]ιαν Ἀ[μμω-
νίου τὴν αὑτο[ῦ δο]ύ[λην· ξενοδόκοι Ἐ]πιγένης [- - -
κρ[ά]του, Ἀ[ν]τίγ[ο]ν[ος] Ν[ικολ]ά[ο]υ, [Πα]υσα[νί]α[ς Ξ]έ-
νω]νο[ς - - ε - - - λ - - - δι - - - - - - -

Γ Σ]τ[ρ](α)τ[η]γ[οῦ]ντ[ος τῶν Θεσσ]αλ[ῶν Κλ]έωνο[ς
τ]οῦ [Ἀρ]μ[οδ]ίου Λ[αρ]ισ[αίου, ἱερέω]ς δ[ὲ] τ[οῦ
Ἀσ[κ]λ[ηπ]ιο[ῦ] Δ[η]μο[κράτο]υ τ[ο]ῦ Ἀσ[ά]ν-
δρο]υ μη[νὸς Θ]ύ[ου ὀγ]δό[η· Ἀσκλη]πιά[δ]η[ς Φιλο;
κλέ[ο]υ, Θ[ε]ρσ[ύλος καὶ - - - ς] οἱ Διον[υ-
σ]ί[ο]υ ἀφῆκ[αν τὸν] αὑτ[ῶν οἰκέτην - - -]ο[ν] Ἱ[π;-
π]ότο[υ] ἐλ[εύϑερον κατὰ τὸν]νόμ[ον·
ξε]νο[δόκοι;] Νο[μ - - - - - - - - - - -]ου [- -
- - Διο]ν[υ]σί[ου; - - - - - - - - - -] ι[- -
- - Δ]ιον[ύσιος; δεῖνος - - - - - - - λ]ύτο[υ].

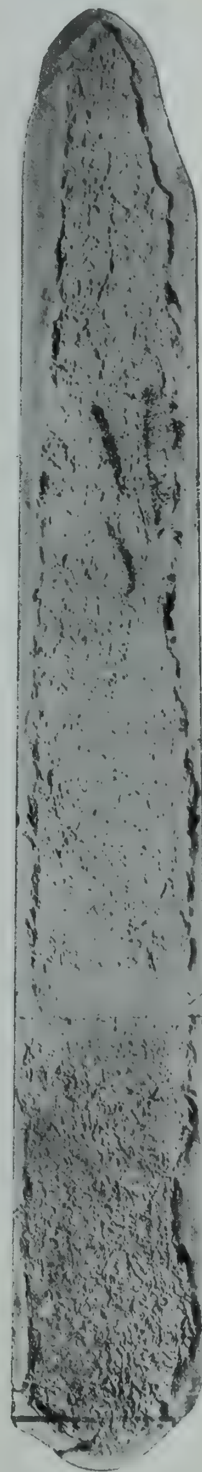
Δ Σ]τ[ρ]ατ[ηγ]οῦ[ντος τῶν Θεσσα]λῶ[ν
Π]αυσα[νίο]υ [τοῦ Θρασυμήδου Φε]ραίου,
ἱερ]έως [δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ Ἀ]ν[δρομ]άχο[υ
τ]οῦ Σωπ[άτρου]· Σ[- - - δεῖνος - - καὶ] Ἀ[ρ]ι-
στ[ό]μα[χ]ος [Μ - - - - - καὶ δεῖνα - - -] αίο[υ
ἀ[φῆ]καν τ[ὴν ἑαυτῶν οἰκέτιν Δη]μαι[ν]έταν [Ὠφε-
λ]ίωνος ἐλε[υ]ϑέραν]- - - -ενω[ν - -
ον ξενοδόκω[ν Δημε; ο]υ τ[ο]ῦ Ζω[νι;]α [Εὐ-
δήμου τ[οῦ] Εὐ[δή]μο[υ] Ν[ικο]μάχ[ο]υ τοῦ Δη-
μάρχου (κενὸν)

Ε Στ[ρ]ατηγ[οῦντος Πανσανίου τ]οῦ Θ[ρ]ασ[υ-
μήδου [Φ]ε[ρ]αί[ου, ἱ]ε[ρ]έ[ω]ς [δὲ] τ[ο]ῦ Ἀ[σ]κλ[η]πιο[ῦ
Ἀνδρομ[άχ]ου τ[οῦ Σωπάτρου, μ]η[ν]ὸς Ἀφ[ρί-
ο]υ τρίτη· Ο[ἰν]ίας [Ἀ]ἰσχ[ύλου καὶ ἡ γυνὴ
α]ὐτοῦ [Ἡδ]υλ[ίνη; δεῖνος - - - - ἀφῆκαν ἐλευ-
(ϑ)έ[ρ]αν κα[τὰ τὸν νόμον δεῖνα - - -]ην [(ξενοδοκούντων)
Ἀ]φϑ[ο]νήτ[ο]υ [τ]οῦ [Κ]ασ[σ]ά[νδρου - - δεῖνος τοῦ
Ἀριστ]ογένου, [Π]τολ[ε]μ[αίο]υ [τοῦ] Φιλί[π]π[ου.

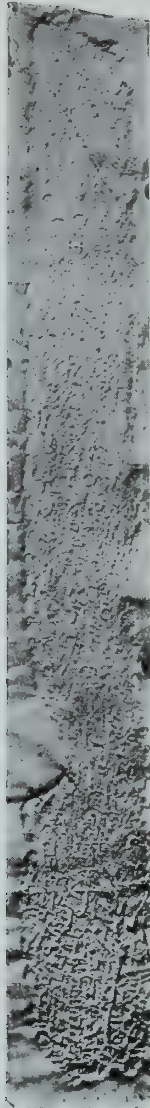
F Στρατ]η[γ]οῦντ[ο]ς τ[ῶν] Θεσσ[αλῶν Παυ-
σανίου τοῦ Θ]ρα[σ]υ[μή]δ[ου Φεραίου, ἱερέως] δ[ὲ τοῦ
Ἀσκληπιοῦ Ἀνδρομάχο]υ [τοῦ Σ]ω[πάτρου,
μηνὸς - - - - - - - - - -] τ[- - - - - - - -
- - - - - - - - - - - -]σ[- - -]εμ[ο - - -
- - - - - - - - - - - - - - - -]σ[- - -

405 *(εἰκ.16)*

A [Στρατη]-
[γοῦντος]
[Παυσανί]
ου] Φε[ραί-
ου], μη[νὸς
Ἱ]ππ[οδ-
ρο]μίο[υ
λ]οιπ[ῶ-
ν ἐ]ν[ν]έ[α·
Ἀ]ρίστ[ω
ν Ἀ]λεξ[ά-
ν]δρο[υ
ἀφ]ῆκ[εν
ἐλ]ευ[θ]έ-
ρα]ν [τ]ὴ[ν
ἑα]υ[τοῦ ο-
ἰκ]έτ[ιδα
Ζ]ων[αρί-
δ α Ἀσ[κ-
ληπι[ά-
δο[υ κ]α-
τ[ὰ] τὸ[ν
ν]ό[μ]ο[ν]· ξ[ε-
ν[οδο]κ[ού-
ν[των] Σ[- -
ν[ος; το]ῦ [Π-
αρ]α[μό-
νου, [Ν - -
- -]νο[-
- - -]το[ῦ Σ-
ω[π]άτρο[υ,
Κλ]εά[ν]ο-
ρος τ]οῦ [Ἀλ-
ε]ξομε[ν-
ο]ῦ.
B Στρ]ατη-
γ]οῦ[ντ]ος
Κλέων]ος Λ[α-
ρισαί]ο[υ· Ἱπ-
π]ο[δρ]ο[μί-
ου] λ[ο]ιπῶ[ν
ἐ[νν]έ[α]· Ἀγ[ά-
θ[ω]ν [κ]α[ὶ
Π[αυσ]ί[α]ς [Ἀρι-
στ[ομάχου
Κ[λ]ε[ι]νό[πο-
λι]ν [- - δρ]ο[υ
τὴ[ν αὐτῶν
δ]ού[λ]ην [ἀ-
φῆ[κ]α[ν ἐλευ-
θ]έ[ρ]α[ν κα-
τ]ὰ τὸν νό[μ-
ον, [π]α[ρ]αμ[ε-
ίνασ]αν [ἕω]ς
ἂν φα]ίν[ωσι;
καὶ τὰ] δίκ[αια
[ποιοῦσαν].

16 = ἀριθ. 405· ἀπελευθερώσεις

17 = ἀριθ. 406· ἀπελευθερώσεις.

406 *(εἰκ. 17)*

A [**Στρατη**]-
[**γοῦντος**]
- - -]α[- -
-]ου [τ -
οῦ] Ἀρ[ι-
σ]τ[ο]ξ-
έ]νου,
μ]ηνὸ[ς
'[Αφ]ρ[ίο-
υ] ἐ[νά-
τ]η· Δη-
μ]ή[τρ]ι-
ος Εὐ[βο-
ύλου
ἠ]λευθ-
ερ]ώθη
ὑ]πὸ Ν[ικ-
ο]μ[ά]χ[ο-
υ] τοῦ Δ̣η-
μάρχ[ο-
υ κα[τ-
ὰ τὸν
ν]όμον·
ξ]ενοδ-
ό]κοι Ν[ι-
κ]όλαο[ς
Κρα]τισ-
το]μάχο-
υ, Ἀρύ]ββα-
ς Νι]κομ-
ά]χο[υ], Κα-
λ]λι[κ]ρά-
τ]ης [Σ]ω-
κ]ράτ[ο]υ.
B **Σ]τ[ρ]ατ[ηγοῦ-**
ντ]ος Μιμ[ν]ο-
μ]άχου, μ[η-
νὸ[ς Π]α[ν]ή-
μ]ο[υ] ἐ[κ]τ[η]· Ν[ι-
κ]ό[λαο]ς Ε-
ὐ[μ]έ[νο]υς [ἀφ-
ῆκε[ν ἐλεύ-
θ]ε[ρο]ν [κ]α[τ]ὰ
τὸ]ν νό[μ]ον Ε[ὔκ-
ολ]ο[ν] τ[ὸ]ν [ἑαυ-
τοῦ οἰκέ]τη[ν· ξ]ε-
[**νοδόκοι κτλ.**].

404· στίχ. [1]-6. Κατὰ τὸ τυπικὸν τῶν ἑπομένων ἀπελευθερώσεων, εἰκάζω ὅτι καὶ ἐν ταύτῃ, τὰ πρὸ τῆς λέξεως «μηνὸς» γράμματα ἀνήκουσι τῷ ἐπωνύμῳ ἱερεῖ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, οὐχὶ δὲ τῷ στρατηγῷ· συμφώνως τούτοις καὶ παραδείγματος ἕνεκα συνεπλήρωσα τὰ ἐξακριβωθέντα, ἀβέβαια μὲν ἐν στίχ. 1, σχεδὸν δὲ ἀσφαλῆ ἐν στίχ. 2 τμήματα γραμμάτων. Ἐν στίχ. 3 ἔγραψεν ὁ χαράκτης Σ ἀντὶ Ε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἐλευθερωτοῦ, ὅπερ, ὡς καὶ πάντα τὰ περαιτέρω, συμπληροῦνται ἀσφαλῶς· μόνον ἐν τέλει τοῦ στίχ. 3 δὲν βεβαιοῦται ἂν μετὰ τὸ Κ ὑπῆρχε Λ, οὗ σκιώδη ἴχνη μόλις διαφαίνονται, μετὰ μέρους περαιτέρω καθέτου κεραίας, ἢ ἕτερόν τι. Τὸ Ε τῆς λέξεως ἀφῆκεν δὲν φέρει μέσην κεραίαν.

404. στίχ. 7-14. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β ἐχαράχθη διαφόρως τῆς Α διὰ μικρῶν γραμμάτων, καὶ λίαν ἀβαθῶς, ἀποτριβέντων ἰσχυρῶς. Ὁ αὐτὸς στρατηγὸς ἀναγράφεται ἐν ἀριθ. 401 στίχ. 26-27, τοῦ πατρικοῦ ὅμως παραλειφθέντος ἐκεῖθεν, μὴ προστεθέντος δὲ τοῦ ἐπωνύμου τῆς πόλεως ἱερέως· ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ὅτι ἐκ τῶν ἀπελευθερικῶν πράξεων ἠδύνατο οὗτος νὰ παραλειφθῇ. Ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν ἀπελευθερώσεων τούτων ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν στρατηγῶν συνάγεται ἀσφαλῶς ὅτι ὁ ***Κλέων*** ἔσχε διάδοχον τὸν ***Πανσανίαν***, προκάτοχον δὲ τὸν ***Φίλωνα***. Τοῦ ἱερέως τό τε ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν

συγκομίζονται ἐντεῦθέν τι καὶ ἐκ τοῦ στίχ. 17-18. τὰ δὲ λοιπὰ τῶν στίχων 9-14 εἶναι ποὺ μὲν ἀσφαλῆ, ποὺ δὲ πιθανά· ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 14 διά τινων γραμμάτων περατοῦται τὸ πατρικὸν τοῦ τρίτου ξενοδόκου καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ ἀπελευθερικὴ πρᾶξις· ὅθεν τὰ κατόπιν γράμματα, ἐὰν ὄντως ὑπάρχωσι καὶ δὲν προέρχωνται ἐκ τριβῶν, ὀφείλονταί τινι διττογραφίᾳ, ἢ ἄλλως εἶναι περισσά.

404· στίχ. 15-24. Ἡ χάραξις καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Γ διαφέρει τῶν προηγουμένων· ἀμφότερα εἶναι συγγενῆ τοῖς ἐν Β. Ἐν στίχ. 15 τὸ Α τοῦ ***στρατηγοῦντος*** παραλιπὼν ὁ χαράκτης, προσέθηκεν ἐκ δευτέρας φροντίδος ἄνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου. Τὰ ἀπὸ στίχ. 15-18 διαγιγνώσκονται ἀσφαλῶς, τὰ δὲ περαιτέρω μετὰ πολλῆς πιθανότητος· ἡ σχέσις τῶν ἐλευθερωτῶν φαίνεται οὖσα πάππου ἢ θείου καὶ δύο ἐγγόνων ἢ ἀνεψιῶν. Τὰ ἐν στίχ. 22-24 ἀνήκουσιν ἢ τοῖς ξενοδόκοις, ἢ τυπικῷ τινι τῆς γνωστῆς διατάξεως περὶ τῆς ***παραμονῆς ἕως ἂν ζῶσιν*** κτλ.

404· στίχ. 25-34. Ὁ τρόπος τῆς χαράξεως καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Δ συγγενεύουσι τοῖς τῆς Α. Ὁ στρατηγὸς συμπληροῦται τῇ βοηθείᾳ τῶν ἑπομένων ἀσφαλῶς· βλ. περὶ αὐτοῦ τὰ σημειωθέντα ἄνω ἐν ἀριθ. 401 εἰς στίχ. 31-34. Ὁ δὲ ἱερεὺς συγκομίζεται ἐπίσης διὰ τῶν ἀπελευθερώσεων Ε καὶ F. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 30 ὑπάρχει ἴχνος Ω καὶ κάθετος κεραία Ι, δι' ἧς, καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 31, συμπληροῦται τὸ πατρικὸν μετὰ πιθανότητος. Ἐν στίχ. 31 μετὰ τὸ ἀσφαλῶς συμπληρούμενον ***ἐλευθέραν*** ὑπάρχουσιν ἴχνη 10-12 γραμμάτων, μεθ' ἃ διακρίνονται ΕΝΩ καί τινες τριβαὶ συγκεχυμέναι ὡς Α ἢ Μ μετὰ τὸ Ω· πρὸ τοῦ Ε τὰ ἴχνη ἁρμόττουσι τοῖς γράμμασι ΝΟ ΟΓ· ἐκ τούτων εἰκάζομεν ὅτι ἔκτακτόν τι ἀναγράφεται ἐνθάδε, ὅπερ κατὰ τὰ ἴχνη ταῦτα συγκομίζεται πιθανῶς ὡς ***[τῶ]ν ὁμο[γ]ενῶ[ν*** (ἢ ***γενομένων*** κττ.), τοῦ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 31 ΟΝ ἀνήκοντος ἴσως τῇ λέξει ***[νόμ]|ον***· ὅτι δὲ ἀνεγράφετο ἐν στίχ. 32 ***ξενοδόκων***, οὐχὶ ὡς συνήθως ***ξενοδόκοι***, δεικνύει ἴχνος Ω καὶ τὰ ἐν στίχ. 33-34 ὀνόματα, ἐκφερόμενα κατὰ γενικὴν· πρβ. ὅμοιον τύπον κάτω ἐν στίχ. 40 κέ. καὶ ἐν ἀριθ. 405 στίχ. 20-22. Ἐν στίχ. 32 τὰ ἴχνη καὶ ὁ χῶρος εὐνοοῦσι τὰ τεθέντα· τὸ ***Σωνίας*** θὰ ἦτο ὑποκορισμός τις τοῦ ***Σώνικος***. Ὁ ***Νικόμαχος Δημάρχου*** ἀπαντᾷ ὡς ἐλευθερωτὴς ἐν ἀριθ. 406 στίχ. 15-19.

404· στίχ. 35-42. Ἡ χάραξις καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δηλοῦσιν ὅτι ὑπόκειται ὁ αὐτὸς τεχνίτης τῆς προηγουμένης. Μετὰ τὰ τυπικὰ διασαφεῖται μετὰ πλείστης πιθανότητος ἐν στίχ. 38 ὁ ἐλευθερωτής· ἡ ἐν στίχ. 39 γυνὴ αὐτοῦ μόλις συγκομίζεται. Ἐν στίχ. 40 ἔγραψε τὸ πρῶτον γράμμα ὁ χαράκτης ὡς Λ ἀντὶ Θ. Ἡ ἐν στίχ. 41-42 κατὰ γενικὴν ἐκφορὰ τῶν ὀνομάτων, καθὼς καὶ ἐν στίχ. 33-34, δηλοῖ ὅτι κατὰ τὸ τέρμα τοῦ στίχ. 40 ὑπῆρχε ***ξενοδόκων***, ἢ μᾶλλον ***ξενοδοκούντων***· αὐτὰ δὲ τὰ ὀνόματα συγκομίζονται μέν, ἀλλὰ μετὰ δυσχερειῶν.

404· στίχ. 43-48. Ἐν στίχ. 43 καὶ 44 ὑπελείφθησαν ἱκανὰ γράμματα, δι' ὧν ἀναγνωρίζεται ὅτι καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη F ἐτελέσθη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων, τῶν ἐν τῇ Δ καὶ Ε ἀναγραφομένων.

405· στίχ. [1]-32. Ἐκ τοῦ ἐν στίχ. 1 εὐδιακρίτου ΦΕ συμπεραίνομεν ὅτι ὑπόκειται ὁ στρατηγὸς ***Πανσανίας***, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν ἀριθ. 401 στίχ. 31-34 σημειωθέντα. Οἱ στίχ. 2-20 συγκομίζονται μετὰ δυσχερείας μέν, ἀσφαλῶς δέ. Ἐν στίχ. 20-32 εἶναι βέβαιον ὅτι ἐξεφέροντο κατὰ γενικὴν τὰ ὀνόματα. Ἐκ τούτου δὲ καθίσταται πιθανὸν ὅτι ὑπέκειτο τὸ

ξενοδοκούντων ἤ τι ὅμοιον, ὡς ἐν ἀριθ. 404 στίχ. 40· τὰ δὲ ὀνόματα, καίτοι συνεκομίσθησαν μετὰ πλείστων δυσχερειῶν, εἶναι πιθανώτατα. Φαίνεταί πως περίεργος ἡ σύμπτωσις τῶν ἐν στίχ. 2-6 καὶ 36-39 ἡμερομηνιῶν ἐπὶ διαφόρων στρατηγῶν.

405· στίχ. 33-[54]. Ἡ τε χάραξις καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Β εἶναι ὅλως διάφορα τῶν ἐν τῇ Α. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ ὑπόκειται ἐν στίχ. 35-36, ἔνθα διεκρίναμεν - - ΩΝΟ . Λ - -
- - - ΙΟ - - - -
ἐξ ὧν, τῇ βοηθείᾳ σκιωδῶν ἰχνῶν τῶν περὶ αὐτὰ γραμμάτων, συγκομίζεται μετὰ πιθανότητος
Κλέω]νο[ς] Λ[α-
ρισα]ίο[υ·
ἀλλ᾽ ὁ στρατηγὸς οὗτος, καθ᾽ ἃ εἶπον ἐν ἀριθ. 404 στίχ. 7-13, προηγήθη τοῦ **Παυσανίου**, ἐνταῦθα δ᾽ ἕπεται αὐτῷ· ἀλλ᾽ εἶναι σύνηθες ἐν ταῖς τοιαύταις ἀναγραφαῖς νὰ τίθενται ὑπὸ τὸν στρατηγὸν τοῦδε τοῦ ἔτους πράξεις καθυστερήσασαι, τελεσθεῖσαι ἐπὶ τοῦ προηγουμένου ἔτους καὶ στρατηγοῦ. Τὰ ἐν στίχ. 36-51 συγκομίζονται μετὰ πλείστης δυσχερείας, ἀλλὰ καὶ πιθανότητος· ἐν δὲ στίχ. 52-53 τὰ σαφῶς σωθέντα γράμματα ΑΙΝΟ⁻ - - | - - - ΔΙΚ - - - δὲν δύναμαι νὰ κατανοήσω ἄλλως, ἢ δεχόμενος τὴν διάταξιν τῆς **παραμονῆς**, οὐχὶ **ἕως ἂν ζῶσιν** οἱ κύριοι, ὡς συνήθως, ἀλλ᾽ **ἕως ἂν φαίνωσιν** ἢ ὁμοίως, καίτοι τοῦτο νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται.

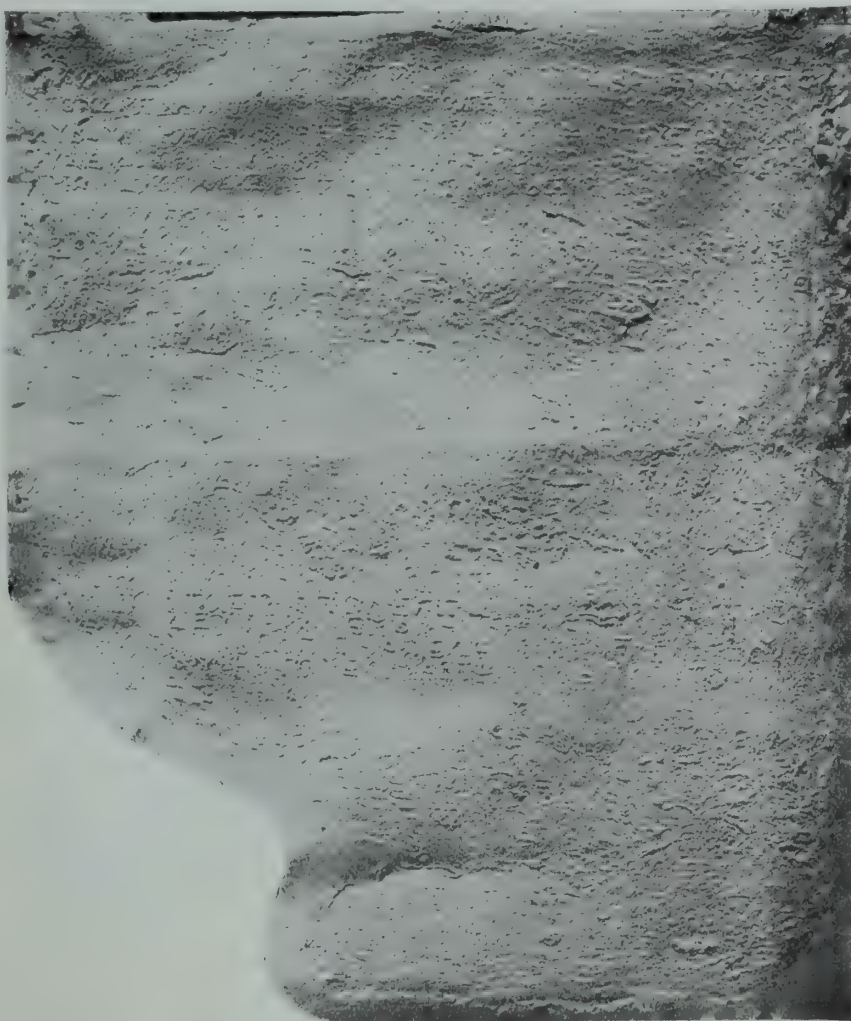
406· στίχ. [1]-32. Ἐκ τοῦ ἐν στίχ. 6 εὐδιακρίτου **μηνὸς** συμπεραίνω ὅτι τὰ ἀμέσως προηγούμενα ἀνήκουσι, κατὰ μὲν τὸ τυπικὸν τῶν ἐν τῇ πλατείᾳ ἕδρᾳ τοῦ λίθου ἀπελευθερώσεων, τῷ ὀνόματι καὶ τῷ πατρικῷ τοῦ **ἱερέως**, συμφώνως δὲ ταῖς ἐπὶ τῶν στενῶν ἑδρῶν πράξεσι, τοῖς αὐτοῖς τοῦ **στρατηγοῦ**· δὲν δύναται ὅμως νὰ καθορισθῇ, ἂν οὗτος ἐξεφέρετο διὰ τοῦ κυρίου μόνον ὀνόματος, ἢ μετὰ τοῦ πατρικοῦ ἢ ἐθνικοῦ, ἢ διὰ τῶν τριῶν τούτων· ἀλλὰ τὰ ἴχνη τῶν στίχ. 4-5 δὲν δηλοῦσιν ἐθνικόν· θὰ ἐξεφέρετο ἄρα ἢ διὰ τοῦ κυρίου μόνον, ἢ δι᾽ αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πατρικοῦ· τὸ δεύτερον καθίσταται βέβαιον ἐκ τῶν ἰχνῶν τῶν στίχ. 1-3· οὕτως ὑπόκειται κατὰ πᾶσαν πιθανόνητα στρατηγὸς υἱὸς τοῦ **Ἀριστοξένου**, ἢ ἴσως ἁπλῶς **Ἀριστόξενος**, οἷον δὲν συνήντησα ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς ἄχρι τοῦδε. Τὰ ἐν στίχ. 7-32 δυσχερέστατα μέν, ἀλλὰ μετὰ μεγίστης πιθανότητος συγκομίζονται, τὰ πλεῖστα δὲ μετ᾽ ἀσφαλείας· ὁ ἐν στίχ. 15-19 ἐλευθερωτὴς εἶναι βεβαίως ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 404 στίχ. 33-34 ξενοδόκῳ, πιθανῶς δὲ ἀδελφὸς τοῦ ἐν στίχ. 27 **Ἀρύββου**· ὁ ἐν στίχ. 25-27 **Κρατιστόμαχος** εἶναι ὁ μόνος ἁρμόττων τοῖς περισωθεῖσιν ἴχνεσι καὶ τῷ χώρῳ.

406· στίχ. 33-[45]. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Β ἐχαράχθη διαφόρως μὲν τῆς Α, ὁμοιότατα δὲ τῇ Β τοῦ ἀριθ. 405. Ὁ στρατηγὸς διαγιγνώσκεται ἀσφαλῶς, καθίσταται δὲ νῦν τὸ πρῶτον γνωστὸς καὶ ἀνήκει, ὡς πάντες οἱ ἐν ἀριθ. 400-406, τοῖς πρωΐμοις χρόνοις τοῦ Αὐγούστου· ὑπὸ τὸ ὄνομα **Μιμνόμαχος**, υἱὸς τοῦ Ἀστοφάνους, φέρεται ταγὸς ἐν Λαρίσῃ ἐν IG IX$_2$ 511, καὶ νικητὴς υἱὸς τοῦ Πολυξένου αὐτ. 527, ἔτι δὲ ἐλευθερωτὴς ἐν Κραννῶνι καὶ Φαλάννῃ αὐτ. 463· 1232, ὡς πατὴρ τοῦ **Ἀτρεστίδου**· ἀλλ᾽ ἄνω ἐν ἀριθ. 402 στίχ. 2-3 εὕρομεν υἱὸν τοῦ **Ἀτρεστίδου** στρατηγὸν ΕΟΜ, ἔνθα τὸ Ε φέρει τινὰ τομήν, ἄγνωστον ἂν ἐκ τριβῆς ἢ διορθώσεως εἰς Ν προερχομένην· ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει θὰ εἴχομεν τὸν αὐτὸν στρατηγὸν **Μιμνόμαχον Ἀτρεστίδου**· ἀλλ᾽ ὄντος τοῦ ΕΟΜ σαφοῦς, θεωρῶ πιθανώτερον ὅτι ἐκεῖ ὑπόκειται **Κλεόμαχος**, ὁ δὲ ἐνθάδε **Μιμνόμαχος** δύναται

νὰ συσχετισθῇ αὐτῷ ἕνεκα τοῦ πατρικοῦ καὶ ὡς σχὼν προπάτορα τὸν Κραννώνιον ἢ Φαλανναῖον ὁμώνυμον. Τὰ ἐν στίχ. 35-[45] διεγνώσθησαν μετὰ πολλῆς πιθανότητος, οὐκ ὀλίγα δὲ μετὰ πάσης βεβαιότητος.

407· 408· 409 ***(εἰκ. 18· 19·*** ΜΕ 41 τὸ ***α, β, γ).*** Σπόνδυλος παραστάδος παραλληλεπίπεδος, μαρμάρου λευκοῦ μετὰ κυανῶν που φλεβῶν, ἀκέραιος, πλὴν τῆς ὀπίσω ἐπιφανείας, ἀποσχισθείσης, καὶ ἱκανῶν, δι᾽ ἀποκοπῶν γενομένων, ἐλλείψεων καὶ ἀποσχίσεων κάτω ἀριστερὰ τῆς ἔμπροσθεν ἕδρας· ἄνω καὶ κάτω λήγει πάντοσε εἰς ἠπίως προεξέχον ὁριζόντιον γεῖσον, ἀποσχισθὲν τὰ πολλά· ἐπὶ τοῦ μέσου που τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας ὑπάρχει μικρὸς ὀρθογώνιος τόρμος πρὸς γόμφωσιν σιδήρου καὶ ἁρμογὴν ἑτέρου ὁμοίου λίθου δι᾽ ἐγχύσεως μολύβδου· ἡ ὑποκάτω ἐπιφάνεια ἐξειργάσθη διὰ τῆς σφύρας καλῶς, ἵνα ἁρμόσῃ ὁ λίθος ἐπί τινος ὑποβάθρου. Ὕψ. 0·80, πλάτ. 0·64, πάχ. 0·29.

Ἀπετείχισα ἐκ τοῦ ἐν ἐρειπίοις κωδωνοστασίου τῆς ἐν θέσει «Τοπόλιανη» παλαιᾶς ἐκκλησίας, περὶ ἧς βλ. ἀριθ. 400.

18 = ἀριθ. 407. ἀπελευθερώσεις

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἕδρας ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 407 ἐπιγραφὴ κατὰ διαφόρους ῥυθμοὺς καὶ ὑπὸ πολλῶν τεχνιτῶν, ἀπὸ μὲν στίχ. 1-6 μετρίως βαθέως καὶ ἀρκούντως καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·01-0·015, διάστιχ. 0·005· ἀπὸ δὲ στίχ. 7-15 ἀβαθέστερον καὶ οὐχὶ ἐπιμελῶς ὕψ. γραμμ. 0·005 - 0·01, διάστιχ. 0,003· ἀπὸ δὲ στίχ. 16-21 βαθέως καὶ ἀμελῶς, ὕψ. γραμμ. 0·01-0·15, διάστιχ. 0·008· ἀπὸ δὲ στίχ. 22-26 λίαν βαθέως καὶ καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·012, διάστιχ. 0·002· ἀπὸ δὲ στίχ. 27-34 ἀβαθῶς καὶ καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·011-0·014, διάστιχ. 0·004· ἀπὸ δὲ στίχ. 35-37 ἀβαθέστερον καὶ ἐπιμελῶς, ὕψ. γραμ. 0·007-01, διάστιχ. 0·004. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ἐχαράχθη ἡ ὑπ᾽ ἀριθ. 408 ἐπιγραφή, ἀπὸ

μὲν στίχ. 1-5 βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·018, διάστιχ. 0.005· ἀπὸ δὲ στίχ. 6-26 ἀβαθέστερον καὶ ἧττον καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·005-0·014, διάστιχ. 0·008. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἕδρας ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 409 ἐπιγραφή, ἀπὸ μὲν στίχ. 1-19 βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·008-0·018, διάστιχ. 0·005· ἀπὸ δὲ στίχ. 20-24 ἀβαθῶς, καλῶς καὶ λίαν ἀραιῶς, ὕψ. γραμμ. 0·005-0·012, διάστιχ. 0·008· ἀπὸ δὲ στίχ. 25-30 ἀβαθέστερον καὶ καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0.009-0·019, διάστιχ. 0·002· ἀπὸ δὲ στίχ. 31-34 ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς, ὕψ. γραμμ. 0·01-0·02, διάστιχ. 0·004. Ἀλλά, διαβρωθέντος τοῦ ἡμίσεος περίπου τῆς ἔμπροσθεν πλατείας ἐπιφανείας ὑπὸ τῶν ὑδάτων, πολλὰ τῶν γραμμάτων ἐξηφανίσθησαν.

407 *(εἰκ. 18)*

A ⟨***Σ[τ]ρατηγοῦ(ντος)***⟩ (κενὸν)
Τ]αμιευόντων Ἀμύντου τοῦ Ἀντιγένους, [Φ]ιλί[π]που
τοῦ Δρεβελάου τὸν ἐνιαυτὸν ⟦τὸν⟧ ἐπὶ στ[ρατ]ηγοῦ Λυκείνο[υ·
Ε]ὐβού(λα), ἡ ἀπελ[ε]υθέρωθε[ῖ]σα ὑπὸ [Θε]οδότου [τ]οῦ [Ε]ὐδή[μου,
φ]ύσει δὲ Ἀρ[χελ]άου, κ[αὶ Α]ὐτοδ[ί]κης [τ]ῆς Ἀ[γα]θοβούλου ἔ[δ]ωκ[εν
τ]ῆ [π]όλει, [κ]α[θ]' ὃ διέπεισεν, στατῆρ[α]ς δέκ[α] (κενὸν)
B ***Στ[ρ]α[τ]η[γοῦ]ντος [Γε]ννί[ππο]υ, [μ]η[νὸς] Λ[εσχ]α[νορί]ου [δε]κάτη· Ν[ι-***
κ]ό[μ]α[χ]ος Ἀ[ρν]άγου ἀ[φῆκε]ν ἐ[λεύθερον] τὸν ἑα[υ-
τ]οῦ δοῦλον Δᾶ[ζ]ο[ν δ]ω[ρ]ε[ὰ]ν [κ]α[ὶ] ἔδω[κ]εν τ[ῆι
πόλει [τὸ γ]ειν[ό]μ[ενο]ν κ[α]τ[ὰ τ]ὸ[ν] ν[ό]μον· [μ]ενέ[τω
δὲ Δᾶζος παρὰ Ἀδῶ Ἑ[λ]λ[ανο]κ[ράτους καὶ Νικόμ-
α[χ]ον Ἀ[ρν]ά[γ]ο[υ; - - - - - - - - - - - - ἀπολ]υ[θ]ῆ[ναι:
- -] σ[θ]ω[. .]αν[.]ου[- - - - - ἄλλων; . .]πο[ιῶν
τ]ὸ ἐπιτ[αττ]όμ[ε]νον ὑ[πὸ; - - -]στ[. .]δο[υ. .α]σα[ις - -
.]ο[υ;] (κενὸν)
Γ ***Τ[α]μ[ι]ε[ύο]ντος τῆς π[ό]λεω[ς] [Στρατ[ο]νε[ί]κο[υ***
τ]οῦ Ἀ[ρ]ι[σ]το[κ]λ[έ]ου[ς ἐ]ν στρατη[γ]ῶ Λυ[κ]ό[φρ]ο-
ν[ι· Ν - - - δεῖνος καὶ δεῖνα - - - - - - - Πα]τ[ρ]ά[ο]υ, ἀπε-
λευ[θε]ρω[θεῖ]σα[ι] ὑ[πὸ] Ξε[ν]ο[λ]άου [τοῦ
Αὐ[τ - - - - - - - ἔδωκαν ἑκατ]έ[ρα τὰ ἐκ
τ]οῦ ν[όμ]ου δι(νάρια) [Κ]Β == (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Δ ***Ταμι]εύοντος τῆς πόλεως Δ[ιο]ν[υσί]ο[υ τ]οῦ [Ζ]ήσ[ω-***
νο]ς τὴν δευτέραν ἑξά[μη]νον ἐ[πὶ σ]τρ[ατη]γοῦ
Κεφ]άλου [τ]ὸ β'. Ἐλπίς, ἡ ἀπ[ε]λευθερωθῖσα [ὑ]πὸ Δ[αμ;-
έου τ]οῦ Ἀνφηρίτου, ἔδ[ω]κε τ[ῆ] πόλε[ι τ]ὰ ἐ[κ] τοῦ νό[μ-
ου δι(νάρια)] ΚΒ == (ὀβολοὺς τέσσαρας).
E ***Ταμιεύοντ]ος τῆ[ς πόλεως - - - -]ένους [τ]οῦ Εὐ[άν]δ[ρ-***
ου - - - -]ο[- -]μ[ο]υ [γ]ον [- - - - - - - - - -ι]ππ[- - -
- - - - - ὁ ἀπε]λε[υθερωθεὶς ὑπὸ - - - - -
ἔδωκε τῆι πόλει δι(νάρια)] ΚΒ' == (ὀβολοὺς τέσσαρας).
F ***Ταμιεύοντος δεῖνος] τοῦ [Λ]ύκ[ου· μην]ὸς [- - - - -***
στρ(ατηγοῦντος) Κεφάλου; τὸ δεύτερ]ον· Σ[υ - - - δεῖνος - - -]ς θρεπ[τὸν
- - - - - - - - - ἀφῆκεν; ἐ]λ[εύ]θε[ρ]ο[ν] Ν[ο]μ-

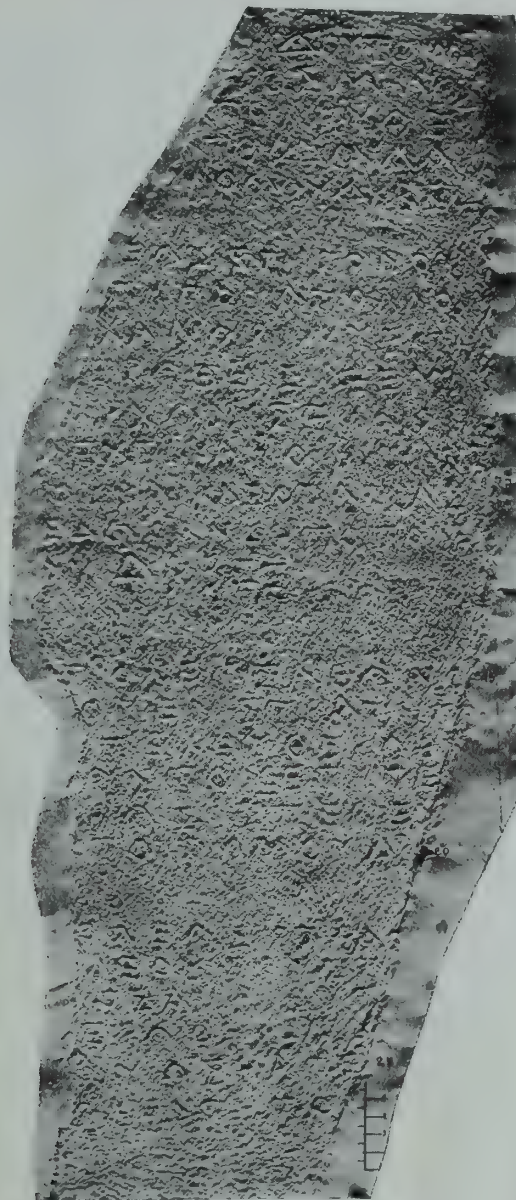
- - δεῖνος - - - καὶ Χαρ]ι[ξ]ένη Ε[ὐ]μ[ή]λου, [ξ]ε[**νικῆι;**

[35] [**ἔδωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ´ = = (ὀβολοὺς τέσσαρας)**].

Ζ **Στρατηγοῦντος δεῖνος· μην]ὸς Ἑ[ρ]μαίου Λ· τ[α]μιε[ύοντος τῆ]ς π[όλεως - -**

- - - - - - - - δεῖνα, ἡ ἀπε]λευθε[ρω]θῖ]σα] ὑπ[ὸ Ε]ὐ[φ]ό[ρβο]υ το[ῦ] Δ[ημ - - - -

[38] [. . . **ἔδωκε τῆι πόλει δι(νάρια) ΚΒ <´**]. (τέρμα)

19 = ἀριθ. 408· ἀπελευθερώσεις.

408 *(εἰκ. 19)*

Α **Ταμιεύοντος τῆς πόλεως - - - - Νεικ]άδου το[ῦ] Νε[ι-**

άδου - -, στρ(ατηγοῦντος) - - - - (τ)ρ]ος, μηνὸς

- - - -· δεῖνα - - - - - - - - - ἀ]πελευθέ[ρ-

ωσε δεῖνα δεῖνος τὴν ἑαυ]τοῦ δούλα[ν·
ἔδωκε δὲ τῆι πόλει τὰ ἐκ τ]οῦ νόμου δη(νάρια) ΚΒ', == (ὀβολοὺς τέσσαρας)·
Β Ταμιεύοντος τῆς πόλ]εως Ἐπιγόνου
τοῦ δεῖνος, ἐπὶ στρατ]ηγοῦ Ἀπολλο-
δώρου τὸ δ', μηνὸς Λεσ]χα[ν]ο[ρ]ί[ο]υ ἕκτῃ·
δεῖνα, ἡ ἀπελευθερωθ]εῖσ[α], ξενι-
κῆι ὑπὸ δεῖνος τοῦ] Ἄρχω[ν]ος ἐφ' [ε]ἴσῃ[ι,
ὡς ἡ ἀπελευθέρωσις περι]έχει, καὶ Φο[ίβ]η, ἡ ἀπε
λευθερωθεῖσα ὑπὸ - - - -]ου καὶ Κλεοπάτρας
τῆς δεῖνος - - - - -], ἔ[δ]ω[κ]αν [τ]ῇ πό⟨πο⟩λε[ι
ἑκατέρα τὰ ἐκ τοῦ νόμ]ου δι(νάρια) ΚΒ', == (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Γ Ταμιεύοντος τῆς π]όλεως Λ[ε]ωνί-
δου τοῦ - - - -]ου, ἐν στρατη[γ-
ῶι δεῖνι· δεῖνα - - -, ἡ ἀ]πελευθε[ρ]ωθ[εῖ-
σα ὑπὸ - - - - - - - -]ους τοῦ ⟨ε⟩ Ἐπ[ιγ]έ[ν-
ους ἐφ' εἴσηι, ὡς ἡ ἀπελευθέ]ρωσ[ι]ς περιέ[χει,
ἔδωκε τῆι πόλει τὰ ἐκ] τοῦ [ν]όμου δι(νάρια) Κ[Β',
[== (ὀβολοὺς τέσσαρας)] (κενὸν)
Δ Ταμιεύοντος τῆς π]ό[λ]εως [Σ]τρα[τονί-
κου τοῦ Ἀριστοκ]λέου[ς, ἐν] στ[ρατη-
γῶι Λυκόφρονι, μην]ὸς Ἀ[φ]ρ[ίο]υ τ[- - -
- - · δεῖνα - - -, ἡ ἀπελευθ]ερωθ[εῖσα] ὑ[πὸ - - -
- - - τοῦ - - - - - -]ου, ὡ[ς] ἡ ἀπε[λευθέ-
ρωσις περιέχει, ἐφ' εἴσηι, ἔδ]ωκε[ν τ]ῇ [π]ό[λει δι(νάρια)
[ΚΒ', == (ὀβολοὺς τέσσαρας)] (κενὸν)
(κενὸν ὕψ. 0·07).

409 (πρβ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 167-168)

Α Σ]τρατη[γ]ο[ῦντος δεῖνος· μηνὸς Ὁμο-
λ]ώου δευτέρα· Ἀμ[ύντας (Ἀντιγένους) Φι-
λουμένην τὴν ἑ[αυτοῦ οἰκέτιδα καὶ τὸ ἑαυ-
τῆς παιδάριον Ὠ[(φελίωνα) ἀφῆ-
κεν ἀπελευθέρ[ους δωρεὰν κατὰ τὸν
νόμον· παραμενέ[τω δὲ Φιλουμένη παρὰ Ἀ-
μ]ύνταν, ἕως ἂν [ζῇι Ἀμύντας, ποιοῦσα τὸ ἐ-
π]ιτασσ(σ)όμενον καθ' [ἑαυτὴν καὶ τὰ δίκαια·
ἐ]ὰν δὲ τελευτήσ[ηι Ἀμύντας, γενέσθω
Φιλουμένη τε κ[α]ὶ ἐ[κγόνοις ζῆν ἐλευθέρ-
οις καὶ ἐξέστω οἰκ[ίαν καὶ γῆν κτήσασ-
θαι οὗ ἂν αἱρῶνται [καὶ συνοικεῖν ἀνδρὶ
ᾧ ἂν βούλωνται, μ[ηδὲ παρὰ τοῖς κληρονό-
μοις τοῖς Ἀμύντο[υ παραμεῖναι, ἀνακαλοῦντες
πε[ρ]ὶ ⟨τ⟩ τοῦ κατὰ μηδ[ὲν ἀδικεισθαι τὸν περὶ
τῶν ἀπελευθέρω[ν νόμον· ξενοδόκοι:

4 3 27

ταγὸς Διονύσιος [δεῖνος· ἔδω-
κεν τῇ πόλει τοὺς [γινομένους στατῆ-
ρες τριάκοντα.
Β *Ταμιεύονι[ος τῆς πόλεως τὴν α΄ ἑξάμηνον - - -*
χάρους τοῦ Ἐπ[ιγόνου τὸν ἐνιαυτὸν ἐπὶ στρατη-
γοῦ Εὐβιότου [τοῦ Κύλλου· δεῖνα, ἡ ἀπελευθερωθεῖ-
σα ὑπὸ Λεωνίδ[ου τοῦ δεῖνος - - - - - ἔδω-
κεν τῇ πόλει τὰ [γινόμενα δι(νάρια) ΚΒ΄, = = (ὀβολοὺς τέσσαρας).
Γ *Ταμιεύοντος τῆς π[όλεως - - - χάρους τοῦ Ἐπιγό-*
νου τὴν πρώτην ἑξ[άμηνον, στρ(ατηγοῦντος) Εὐβιότου τοῦ Κύλ-
λου, μηνὸς Ἀγαγυλί[ου —· δεῖνα - - - - - -, ὁ ἀπε-
λευθερωθεὶς ὑπὸ [δεῖνος - - - - τοῦ δεῖνος - - - -,
ἔδωκεν τῇ πόλει τ[ὰ γινόμενα ἐκ τοῦ νόμου
δι(νάρια) ΚΒ΄, ὀ(βολοὺς) = = (τέσσαρας).
Δ *Ταμιεύοντος τ[ῆς πόλεως δεῖνος - - - - τοῦ - - - -*
.]ου [τ]ὴν δευ[τ]έ[ρα]ν ἑξ[άμηνον, στρ(ατηγοῦντος) Εὐβιότου τοῦ Κύ-
λ]λου, μηνὸς Ἱπποδρομ[ίου - - - - - - - -
Εὐφρ]άντα, ἡ ἀπελευ[θερωθεῖσα, ξενικῆι, ὑπὸ
Πρ]α ι̣ε[ί]ας τῆς Ἡραίω[νος, ἔδωκε τῆι πόλει τὰ
ἐκ τ]οῦ νόμου [δι(νάρια) ΚΒ΄, ὀ(βολοὺς) = = (τέσσαρας).
(τέρμα)

407· στίχ. 1-6. Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἀπελευθερώσεως ἠθέλησεν ὁ χαράκτης νὰ ἀναγράψῃ πρῶτον τὸν στρατηγόν, μεταγνοὺς δὲ ἢ διαταχθείς, ἐγκατέλιπεν ἀτελῆ πιθανῶς τὴν λέξιν ἐν στίχ. 1. Ὁ ταμίας ***Ἀμύντας*** δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰκαστικῶς ὡς ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 409 ἐλευθερωτῇ· περὶ τοῦ ξενικοῦ ὀνόματος ***Δρεβελάου*** βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ἀριθ. 400 τὸ Β εἰς στίχ. 8. Ὁ στρατηγὸς ***Λυκεῖνος*** νῦν τὸ πρῶτον καθίσταται γνωστός· ἴσως δύναται νὰ σχετισθῇ τῷ νικητῇ ἀνδρῶν πυγμῇ ***Πετραίῳ*** (ἀντὶ ***Πειραίῳ*** διώρθωσεν ὀρθῶς ὁ Wilamowitz) ***Λυκίνου*** ἐν IG IX_2· ἀριθ. 532 τῶν ὀλίγον π Χ χρόνων οἷς ἀνήκει καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφή. Τὸ ΛΛ τῆς ἐν στίχ. 3 ἀπελευθέρας ἔγραψεν ὁ χαράκτης ὡς ΑΛ. Οἱ στίχ. 4-6 διεγνώσθησαν καὶ συνεπληρώθησαν ἀσφαλῶς· τὸ ἐν στίχ. 6 ῥῆμα φαίνεται ὂν μᾶλλον ***διέπεισεν***, ἧττον δὲ πιθανῶς ***διείτεισεν***· διότι τὸ γράμμα ***π*** γράφει κατὰ τὸ σχῆμα ἐν εἴδει ΤΙ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ χαράκτης οὗτος.

Κατὰ ταῦτα τὸ ***διαπείθειν*** εἶναι ὅρος ἀντὶ τοῦ ***διαιτᾶν*** (δίαιτα), δηλῶν ὅτι, ἂν διὰ μαρτύρων καὶ ἄλλων ἀποδείξεων κατώρθου ὁ ἀπελεύθερος νὰ πείσῃ τοὺς ἁρμοδίους ἄρχοντας ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὸ ὅλον τοῦ τιμήματος, συνεχωρεῖτο αὐτῷ νὰ πληρώσῃ μέρος αὐτοῦ, χαριζομένου τοῦ ὑπολοίπου, ὅπερ ἐνταῦθα εἶναι τὸ τρίτον τοῦ ὅλου. Περὶ παραπλησίων περιπτώσεων καὶ εὐκολιῶν εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ τμήματος βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1917 σελ. 23. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι ἐμφανῶς σύζυγοι, τοῦ ἀνδρὸς γενομένου ποτὲ εἰσποιήτου.

407· στίχ. 7-15. Τὰ γράμματα τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Β ἐχαράχθησαν προσομοίως τοῖς τῆς Α, ἀλλ᾽ ἀπετρίβησαν ἰσχυρῶς· διὸ πολλαὶ τῶν ἀναγνώσεων καὶ συμπληρώσεων ἐγένοντο μετὰ μεγάλης δυσχερείας. Τοῦ ἐν στίχ. 7 ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ

διέκρινα ΠΟΝΝΙ. Γ Υ, ἤτοι ὄνομα 9-10 γραμμάτων, μεθ' ὃ ἀσφαλῶς ἔκειτο ἡ λέξις ***μηνός***· ἐκ τῶν ἴχνῶν τούτων πιθανώτατον, ἂν μὴ βέβαιον, προκύπτει τὸ ὄνομα ***Γεννίππου,*** ὅπερ εἶναι βεβαίως τὸ αὐτὸ τῷ ἐπὶ νομισμάτων τοῦ κοινοῦ ἐκ τῶν Αὐγουστείων χρόνων, οἷς ἀνήκει ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἀναγραφομένῳ ΞΕΝΝΙΠ ἢ μάλιστα ΓΕΝΙΠΠ. Τὰ ἀπὸ τοῦ στίχ. 8-11 διέγνωσα σχεδὸν ἀσφαλῶς· δι' αὐτῶν βεβαιοῦται ὅτι ἠλευθερώθη ὁ ***Δᾶξος*** ὑπὸ τοῦ ***Νικομάχου,*** υἱοῦ τοῦ ***'Αρνάγου,*** ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς παραμονῆς παρὰ τῇ συζύγῳ βεβαίως τοῦ ἐλευθερωτοῦ καὶ αὐτῷ τούτῳ, ὅστις προέθηκε τὴν σύζυγον, ἴσως διότι ἀπεδήμει συχνότατα. 'Αξία σημειώσεως εἶναι ἡ ἐν στίχ. 11 φράσις ***παρὰ 'Αδῷ,*** ἐξ ἧς δηλοῦται ὅτι πολλὰ τοιαῦτα ὀνόματα παρέμενον ἐν τῇ κοινῇ χρήσει ἰδιόκλιτα, τῆς γενικῆς πτώσεως ληγούσης εἰς—ῶς, π.χ. ***Νικασῶς-Δεξῶς,*** τῆς δὲ δοτικῆς εἰς—***ῷ***. 'Εν στίχ. 12-15 ὑπόκειταί τις περαιτέρω διήγησις περὶ τῶν ὅρων τῆς παραμονῆς ***ἕως ἂν ζῶσιν*** οἱ κύριοι, περὶ τῆς ***ἀπολύσεως*** τοῦ ἀπελευθέρου κτλ., περὶ ὧν τινα μόλις διέγνωσα, καίτοι λίαν ἐπίμονος μελέτη δύναται νὰ ἀποδώσῃ πλείονα καὶ ἀσφαλέστερα· τὰ ἐν τέλει τοῦ στίχ. 14 καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 15 εἶναι βέβαια.

407· στίχ. 16-21. Τὸ ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν τοῦ ταμίου συγκομίζονται ἀσφαλῶς· τοῦ δὲ στρατηγοῦ διέκρινα ἐν τέλει τοῦ στίχ. 17 ΛΥΚΟΦΡΟΙ, ἐξ ὧν προκύπτει ***Λυκόφρονι*** σχεδὸν μετὰ βεβαιότητος· εἶναι δὲ γνωστὸς ὁ ***Λυκόφρων*** ὡς στρατηγήσας τῷ 44-45 μΧ ἐν IG IX_2 ἀριθ. 545· κατὰ ταῦτα ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Γ θὰ ἐγράφη περὶ τὰ πεντήκοντα ἔτη, ἢ καὶ πλέον, μετὰ τὴν προηγουμένην Β, καίτοι, ἄν τις ὡρμᾶτο ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων, δὲν θὰ συνῆγε λίαν οὐσιώδεις διαφοράς· ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ὁπόσον κινδυνώδης καθίσταται ἡ παραδοχὴ τῆς ἀμέσου κατ' ἔτος ἀκολουθίας, ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀναγραφῇ, τῶν στρατηγῶν· οἱ αὐτοὶ οὗτοι ἄρχοντες φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἐμφανίζονται καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 408 στίχ. 22-24. Τὸ ἐν στίχ. 18 ὄνομα ***Πατράου*** εἶναι πιθανόν, τὰ δ' ἐν στίχ. 19 καὶ 21 διεγνώσθησαν ἀσφαλῶς πάντα.

407· στίχ. 22-26. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Δ ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν σχῆμα Ε ἰσάκις σχεδὸν τῷ ἑτέρῳ σχήματι Σ. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου εἶναι μόλις πιθανόν· τοῦ δὲ πατρικοῦ αὐτοῦ διακρίνονται ἐν στίχ. 22 ΗΕΛ, ἐν δὲ στίχ. 23 ΟΣ, ἐξ ὧν προκύπτει μετὰ πολλῆς πιθανότητος ***[Ζ]ήσ[ων]ος,*** ἧττον ***[Ζη]ησ[ίων]ος*** ἢ ὁμοίου· ἐσχηματίσθη δ' ἐκ τῆς εὐχῆς πρὸς τὰ βρέφη ***ζήσειεν, ζήσεται,*** ἐξ ἧς καὶ σήμερον εὐφημοῦντες οἱ χωρικοὶ ποιοῦσι τὸ κοινότατον ὄνομα ***Ζήσης (νὰ ζήσῃ!)***. Τοῦ ἐν στίχ. 24 ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ ἐσώθη πρὸ τοῦ Α τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ Φ, ἐξ οὗ βεβαιοῦται ὁ ***Κέφαλος***· τοῦτον παρεδέχθημεν ἐν 'Αρχ. 'Εφημ. 1916 σελ. 30 καὶ 32, ὡς στρατηγήσαντα κατὰ τοὺς ὀψίμους χρόνους τοῦ Αὐγούστου· νῦν καθίσταται πιθανώτερον ὅτι τὸ μὲν δεύτερον ἐστρατήγησε περὶ τὸ 50 μΧ., τὸ δὲ πρῶτον κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν δεκαετηρίδας. Τὸ πατρικὸν τοῦ συμφώνως τοῖς ἴχνεσι καὶ τῷ χώρῳ μετὰ πιθανότητος εἰκαζομένου ἐλευθερωτοῦ Δαμέου, νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται, καὶ φαίνεται σχηματισθὲν παρὰ τὸ ***ἀμφήρης,*** ἤτοι, ὡς κοινῶς νῦν λέγομεν «***καλοδεμένος***», ἰσχυρὸς δῆλον ὅτι, ὀστεώδης καὶ ῥωμαλέος· ἐκ τοῦ ***ἀμφήριστος*** θὰ ἦτο δυσχερέστερος ὁ σχηματισμός. Τὰ ἐν στίχ. 26 σύμβολα τῶν ὀβολῶν δεικνύουσιν ὅτι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἐτελεῖτο χρῆσις αὐτῶν.

407· στίχ. 27-30. Τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου κατεῖχεν ἱκανὸν χῶρον, ὅσον τὸ ὄνομα ***'Αριστομ*** (γ) ***ένους*** κ.τ.τ., τοῦ δὲ πατρικοῦ διακρίνονται μετὰ τὸ ΕΥ ἴχνη Α καὶ μετὰ ἓν

γράμμα ἴχνη σαφῆ Δ, ἐξ ὧν τὸ **Εὐάνδρου** καθίσταται πιθανώτατον. Τὰ γράμματα τῶν στίχ. 28-29 εἶναι οἰκτρῶς ἀποτετριμμένα, ἀνεπαρκῆ δὲ τὰ σωθέντα ἴχνη πρὸς καθορισμὸν τοῦ τύπου τῆς ἀπελευθερώσεως Ε, ὅστις φαίνεται ὢν συντομώτερος τοῦ τῆς Δ· ἴσως ὑπόκειται ἐν στίχ. 28 ὁ στρατηγὸς Γένιππος, ἢ ἧττον πιθανῶς τὸ **[στρατηγ]ο[ῦντος Εὐδήμ]ου [Γο]ν[(ν)έως]**. Πάντως ἐκεῖ εἶναι ἡ θέσις τοῦ στρατηγοῦ συμφώνως τοῖς ἀσφαλῶς διαγνωσθεῖσι προηγουμένοις τε καὶ ἑπομένοις ἴχνεσι· μετ' αὐτὸν ἤρχετο ἡ ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων ἑνὸς ἢ δύο ἀπελευθέρων.

407· στίχ. 31-[35]. Καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης F πλεῖστα γράμματα ἀπετρίβησαν. Τὸ ἐν στίχ. 31 **Λύκου** διεγνώσθη ἀσφαλῶς· κατ' αὐτὸ δύναμαι νὰ συμπληρώσω ἐν στίχ. 32, ἔνθα ἀναμένεται ὁ στρατηγός, **[Κεφάλου τὸ δεύτερ]ον**, λαμβανομένου τοῦδε μὲν τοῦ ταμίου ὡς ὄντος τῆς πρώτης ἑξαμήνου, τοῦ δὲ ἐν στίχ. 22-23 τῆς δευτέρας, καθ' ἃ διαρρήδην ἀναγράφεται· ἡ πρωθύστερος ἀναγραφὴ λόγον θὰ εἶχε τὴν καθυστέρησιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ διαφερομένου ἀπε..ευθέρου. Σημειωτέον ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου 32 σῴζεται ΞΡΟΝ, πιθανώτατα **τὸ δεύτερον**. Τὸ ἐν τέλει τοῦ στίχ. 32 **θρεπ[τὸν (τὴν)]** θεωρῶ βέβαιον· οὕτω τὸ μὲν **Σ[υ---]** ἀνήκει τῷ ὀνόματι τοῦ ἀπελευθέρου, τὸ δ' ἐν τέλει τοῦ στίχ. 33 πιθανὸν **Ν[ο]μ** τῷ τοῦ ἐλευθερωτοῦ, οὗ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 34 μετὰ πλείστης πιθανότητος συγκομιζομένη **Χαριξένη Εὐμήλου** ἦτο σύζυγος· περαιτέρω ἐν στίχ. 34 ἀντὶ τοῦ ἀπιθάνου **[ξ]ε[νικῆι]** δύναταί τις νὰ ὑπονοήσῃ ἕτερόν τι ὄνομα, π. χ. **Ξενολάου (καὶ** δεῖνος**)**, ἤτοι τέκνου τῶν ὀνομασθέντων ἐλευθερωτῶν.

407· στίχ. 36-37. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Ζ ἐγράφη διὰ λίαν μικρῶν γραμμάτων καὶ πυκνότατα· ἔσχε δὲ δύο στίχους καί τι μέρος τρίτου. Τὰ κατ' αὐτὴν διεγνώσθησαν ἀσφαλῶς, τοῦ ὀνόματος τοῦ Εὐφόρβου ὄντος ἐπίσης πιθανωτάτου, ἂν μὴ βεβαίου.

408· στίχ. 1-5. Ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 1 διακρίνεταί τι, οὐχὶ λίαν σαφές, ἴχνος ἄνω λοξῆς κεραίας, τοῦ Κ ἴσως, ἐν τέλει δὲ αὐτοῦ μέσον καθέτου κεραίας, τοῦ Ι ἴσως· ὑπόκειται λοιπὸν πιθανῶς τὸ σύνηθες ἐν τοῖς τόποις τούτοις ὄνομα **[Νεικ]άδου τοῦ Νε[ικάδου]**. Τὸ ἐν στίχ. 2 πρὸ τοῦ ΟΣ γράμμα ἦτο ἢ Τ ἢ μᾶλλον Ρ· ἴσως λοιπὸν ὑπόκειται τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ **[Ἀγαθάνορ]ος**. Τὸ ἐν στίχ. 3 βέβαιον **ἀπελευθέρωσε** στερεῖται αὐξήσεως, ὅπερ συμβαίνει κατὰ κανόνα ἐν τῇ νῦν ὁμιλουμένῃ παρ' ἡμῖν γλώσσῃ· ἐπίσης τὸ ἐν στίχ. 4 **δούλαν** δεικνύει ὅτι ἤδη ἀπὸ τῆς Α' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος, ᾗ ἀνήκει ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, ἤρξατο ἡ παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ ἐκφορὰ τῶν τοιούτων **εἰς-α**, ἀντὶ**-η** π.χ. **δούλα, καλύβα, λεχώνα,** ἥτις φαίνεται ὄντως οὖσα ὑπόλειμμα διαλεκτικόν, ὡς παρεδέχοντο οἱ παλαιότεροι γλωσσολόγοι, τῶν νεωτέρων ἑρμηνευόντων τοῦτο ἄλλως.

408· στίχ. 6-14. Ὅτι ἐν στίχ. 7-8 ὑπόκειται ἡ τὸ τέταρτον στρατηγία τοῦ περιφήμου **Ἀπολλοδώρου**, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 24-25 καὶ 146 σημειωθέντα, συμπεραίνομεν ἐκ τῶνδε: ἐν στίχ. 22-23 ὑπόκειται σαφῶς ὁ αὐτὸς ταμίας τῷ ἐν ἀριθ. 407 στίχ. 16-18 καθωρισμένῳ ἐπὶ στρατηγοῦ Λυκόφρονος· ἀλλ' ἐν IG IX_2 544 καὶ 545 ὁρίζεται τοῦ μὲν Ἀπολλοδώρου ἡ τὸ τέταρτον στρατηγία τῷ 41-42 μ.Χρ., ἡ δὲ τοῦ Λυκόφρονος τῷ 44-45 μ.Χ., ἐνθάδε δ' ἐν στίχ. 15-[21] περιέχεταί τις στρατηγήσας ἐν τοῖς δυσὶν ἔτεσι, 42-43 ἢ 43-44 μ.Χ., οὗ προηγεῖται μὲν στρατηγὸς ΑΠΟΛ\Ο, ἕπεται δὲ ὁ ταμιεύσας ἐπὶ Λυκόφρονος· πρόκειται λοιπὸν περὶ **Ἀπολλοδώρου** τὸ δ'. Τὸ ἐν στίχ. 10 εἶναι σαφῶς **ἐφ' εἴσηι** ἤτοι **ἐφ' ἴσῃ=ἐπὶ ἴσῃ**, ὅπερ νῦν μὲν τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἀπελευθερικαῖς πράξεσιν, ἅπαξ δ' ἐν ψηφίσματι προξενίας IG IX_2 1230 περὶ δόσεως πολι-

τείας ***ἐφ' ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ***· δηλοῖ δὲ καὶ ἐνθάδε τὴν ἄμεσον ἀπονομὴν πλήρων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῷ ἀπελευθέρῳ, ἥτις φαίνεται ὅτι σπανιώτατα ἐχορηγεῖτο· διότι ἐν στίχ. 11, συμπληρουμένῳ κατὰ τὸν στίχ. 19 καὶ 26, δηλοῦται «***ὡς ἡ ἀπελευθέρωσις περιέχει***», ὅπερ σημαίνει «καθ' ἃ τὸ ἐν τῷ ἀρχείῳ κατατεθειμένον ἐν γραμματείῳ ἐπίσημον πρακτικὸν τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ εἰδικῶς διαλαμβάνει»· πρόκειται δηλαδὴ περὶ εἰδικῶν περιπτώσεων, ἀφορωσῶν εἰς σπουδαῖόν τι ὑπὲρ τῆς πόλεως ἢ τῶν κυρίων ἐκτελέσαντας ἀπελευθέρους, τῶν λοιπῶν μὴ ἐξομοιουμένων ἀμέσως καὶ κατὰ πάντα τοῖς πολίταις, καὶ ἂν δὲν συνεκρατοῦντο διὰ τῆς παραμονῆς· ἐπειδὴ δ' ἐνθάδε πρόκειται σαφῶς περὶ γυναικός, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ ἀπελευθέρα καθωρίζετο διὰ τῆς εἰδικῆς ταύτης πράξεως ***ἐφ' ἴσῃ*** ὡς ἀστή, καὶ ἀνεγνωρίζοντο ἄρα τὰ μετ' ἀστοῦ φυσικὰ τέκνα, ἐν τῇ δουλείᾳ γεννηθέντα· οὗτος φαίνεται ὢν ὁ κύριος λόγος τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως, καθ' ὃν οἱ οὕτως ἐλευθεροῦντες κύριοι ὑπῆρξαν σύζυγοι τῆς δούλης καὶ πατέρες τέκνων ἐξ αὐτῆς. Ταυτοχρόνως ἐλευθεροῦται ἐν στίχ. 11 καὶ ἡ ἀσφαλῶς διαγιγνωσκομένη ***Φοίβη*** οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου κυρίου, ἀλλ' ὑπὸ ζεύγους συζύγων ἑτέρων· ὅτι οὗτοι πάντες εἶναι συγγενεῖς, δεικνύει ἥ τε κοινὴ ἀναγραφὴ καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ πληρωμὴ τοῦ τιμήματος ἐν στίχ. 14· πιθανῶς ἡ Φοίβη ἦτο μήτηρ τῆς ***ἐφ' εἴσῃ*** ἀπελευθέρας, οἱ δὲ ἐλευθερωταὶ αὐτῆς γονεῖς τοῦ ἐλευθερώσαντος ἐκείνην· τὰ κατ' αὐτὴν ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μὲν τεχνίτου, ἀλλὰ πυκνότερον τῶν ὑπερκειμένων· ἐν στίχ. 13 ἐδιττογράφησεν ὁ χαράκτης τὸ ΠΟ τοῦ ***πόλει***.

408· στίχ. 15-[21]. 'Επειδὴ ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Γ ἐχαράχθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου, εἶναι εὔλογον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὑπόκειται ὁ ἐν τοῖς ἄνω μνημονευθεὶς ἄγνωστος στρατηγὸς τοῦ 42-43 ἢ τοῦ 43-44 μ.Χ. Ἂν οὗτος ἦτο ὁ ***Γέννιππος***, ὁ ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 407 ἀπελευθερώσει Β ἐμφανιζόμενος πρὸ τοῦ ἐν τῇ Γ ***Λυκόφρονος***, δυνάμεθα μὲν νὰ θεωρήσωμεν ὡς πιθανόν, πρέπει ὅμως τὰ ἀναγράφοντα αὐτὸν νομίσματα νὰ ὑπολάβωμεν ὡς κοπέντα ἐπὶ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, τὸν δὲ ῥυθμὸν τῶν γραμμάτων νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον· πρὸς ἐξακρίβωσιν τούτων ἀπαιτεῖται εἰδικὴ διεξοδικωτέρα ἔρευνα, ἐκφεύγουσα ἐκ τῶν ὁρίων καὶ τῶν συνθηκῶν, ἃς ἐν τῷ παρόντι ἐθέσαμεν κατὰ τὴν ταχεῖαν ἔκδοσιν τῶν Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν. Περὶ τοῦ γένους τοῦ ἀπελευθέρου δὲν δύναται νὰ συναχθῇ τι βέβαιον· φαίνεται ὅμως ἐκ τῶν ἐν στίχ. 19 περισωθέντων, ὅτι ἀνεγράφετο ἡ διάταξις ***ἐφ' ἴσῃ***, ἁρμόττουσα γυναικί, ὡς εἶπον εἰς στίχ. 6-14. 'Εν στίχ. 15 τὸ Ε τοῦ ὀνόματος τοῦ ταμίου διεστράφη ἐκ τῶν τριβῶν εἰς Θ σχεδόν· ἐν στίχ. 18 εἶχε γράψει ὁ χαράκτης Ε ἐν τῇ θέσει τοῦ Υ τοῦ ΤΟΥ, ὅπερ κατόπιν διώρθωσε, καὶ ἔγραψε περαιτέρω ἕτερον Ε.

408· στίχ. 22-[28]. Τὰ ὑπολειφθέντα ἐν στίχ. 22 καὶ 23 γράμματα εἶναι ἐπαρκῆ πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἐν ἀριθ. 407 στίχ. 16-17 ταμίου, ὅστις ἠδύνατο μὲν καὶ ἐπὶ ἄλλου στρατηγοῦ νὰ ταμιεύσῃ, ἐνθάδε ὅμως, λόγῳ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἀπελευθερώσεων, ἐμφαίνεται ὅτι ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ ἰδίου τῷ ἐκεῖ στρατηγοῦ. 'Εν στίχ. 25 ἴχνη Α ἀποδεικνύουσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀπελευθέρας· τὰ δ' ἐν στίχ. 26 δηλοῦσιν ὅτι ὑπέκειτο ὁ αὐτὸς τύπος τῆς ***ἐφ' ἴσῃ*** ἀπελευθερώσεως, περὶ οὗ βλ. τὰ εἰς στίχ. 6-14 σημειωθέντα.

409· στίχ. 1-19. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α ἀποτελεῖ τὸν πλήρη τύπον τῶν περὶ παραμονῆς συνθηκῶν· εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ Φιλουμένη ἔσχεν ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτῆς κυρίου τὸ παιδάριον, ὅπερ εἰκαστικῶς συνεπλήρωσα ἐν στίχ. 4· διότι ἔλαβε πατρικὴν περὶ αὐτῶν

μέριμναν, ἵνα μὴ παραμείνωσι παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ κληρονόμοις, οὓς δὲν ἠσπάζετο ἢ οὐδόλως ἢ ἧττον τῶν ἐνθάδε ἐλευθερουμένων. Ἴσως ὁ Ἀμύντας οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ ἐν ἀριθ. 407 στίχ. 2 ταμίᾳ, υἱῷ τοῦ Ἀντιγένους. Ἐν στίχ. 8 ἐγράφη ἓν Σ ἀντὶ δύο· δύναταί τις δὲ ἀντὶ τοῦ ***καὶ τὰ δίκαια***, περὶ οὗ βλ. ἄνω ἀριθ. 405 στίχ. 50-[54], νὰ θέσῃ ***ἀείποτε,*** ἤ τι ὅμοιον. Ἐν στίχ. 15 ἔγραψεν ὁ χαράκτης ΠΕΙ Ι Γ, ἤτοι τοῦ μὲν Ρ παρέλιπε τὸν κύκλον τὸ δὲ μετ' αὐτὸ Ι συνεκόλλησε μετὰ τοῦ ἀκολούθου Τ, ὅπερ ἔγραψεν ἐκ νέου. Ἐν στίχ. 17 δύνανται νὰ χωρήσωσι δύο μὲν ὀνόματα ἄνευ πατρικῶν, ἅτινα μετὰ τοῦ ταγοῦ ἀποτελοῦσι τὸν κανονικὸν ἀριθμὸν τῶν ξενοδόκων, ἓν δὲ μετὰ πατρικοῦ, ἢ οὐδὲν τούτων, ἐὰν ὁ ταγὸς ἐξεφέρετο μετὰ πατρικοῦ. Πιθανῶς ὑπῆρχεν εἷς μόνον ξενοδόκος, ὡς ἐν ἀριθ. 418α. Τὸ ἐν στίχ. 19 ***στατῆρες*** ἀντὶ ***στατῆρας,*** δεικνύει μετ' ἄλλων πολλῶν παραδειγμάτων ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς ταύταις, π. χ. ***τέσσαρες*** κττ., ὅτι ἡ κοινὴ σήμερον παρὰ τῷ λαῷ χρῆσις τοῦ τύπου τούτου ἔχει τὰς ῥίζας τοὐλάχιστον ἀπὸ τῶν ὀλίγον π Χ χρόνων.

409· στίχ. 20-24. Ὁ χαράκτης τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης Β ἀφῆκεν ἀριστερόθεν ᾧαν· διότι κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἶχεν ἴσως τέως ἀποκοπῇ τμῆμα τῆς ἀκμῆς τοῦ λίθου. Ἐν στίχ. 21 διετηρήθη μετὰ τὸ ΕΠ τοῦ πατρικοῦ κάθετος κεραία, πιθανῶς αὐτόχρημα Ι· ἐπειδὴ δὲ ἐν στίχ. 26 διετηρήθη ΝΟΥ τοῦ ἀναμενομένου πατρικοῦ τοῦ ταμίου, καὶ ἐπειδὴ ὑπόκειται πιθανώτατα ὁ αὐτὸς στρατηγός, συμπληροῦται τὸ ὅλον ***Ἐπι-νου*** ἤτοι ***Ἐπι(-γό-,μέ-*** κτλ.) ***νου***. Πάντων τούτων πιθανώτατον εἶναι τὸ ***Ἐπιγόνου,*** διότι ἐν ἀριθ. 408 στίχ. 6 ὑπάρχει ταμίας ***Ἐπίγονος*** δεῖνος (- - - χάρους;), πιθανῶς πατὴρ τοῦδε. Ὁ δὲ ἐν στίχ. 22 στρατηγὸς ***Εὐβίοτος*** εἶναι πιθανῶς ὁ ἐν ἔτει 43-44 μ. Χ. στρατηγήσας, χρονολογούμενος ἐν IG IX_2 οὕτως, υἱὸς δὲ τοῦ ***Κύλλου*** ὤν, στρατηγοῦ ἐπίσης, περὶ ὧν βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1917 σελ. 132. Ἐν τοῖς στίχ. 26-27 καὶ 32-33 διαγιγνώσκεται ***Κύλλου***· ἀλλ' ἡ ἐν στίχ. 22 οἰκονομία ἐν τῇ λίαν ἀραιᾷ χαράξει καθιστᾷ ἀπίθανον τὴν προσθήκην τοῦ πατρικοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Ὁ ἐν στίχ. 23 ἐλευθερωτὴς ***Λεωνίδας*** δύναται νὰ ταυτισθῇ τῷ ἐν ἀριθ. 408 στίχ. 15 ταμίᾳ, λόγῳ τοῦ συγχρόνου σχεδὸν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων.

409· στίχ. 25-30. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Γ ἔχει χαρακτηριστικὸν σχῆμα Ϲ τοῦ σῖγμα, οἷον καὶ ἡ Δ· ἀμφοτέρας ἔγραψε πιθανώτατα ὁ αὐτὸς χαράκτης ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει. τοῦτο ἐμφαίνει καὶ ἡ ἐν ἀμφοτέραις παρουσία τοῦ στρατηγοῦ - - ΛΟΥ καὶ [- -Λ]ΛΟΥ, ἤτοι τοῦ ***Κύλλου,*** ὃν ἐνθάδε θεωρῶ ἀναγραφόμενον πατέρα τοῦ Εὐβιότου, γνωστὸν καὶ ἄλλοθεν, ὡς εἶπον ἐν στίχ. 20-24. Ἐν δὲ στίχ. 26 ὑποθέτω ὅτι τὸ ***στρατηγοῦντος*** ἐξεφέρετο βραχυγραφικῶς, διότι ἄλλως καθίσταται ὑπερμέτρως δυσανάλογος ἡ εἰς γράμματα δύναμις τοῦ στίχου τούτου. Ἐν στίχ. 30 τὸ ***ὀ(βολοὺς)*** ἐδηλώθη δι' Ō, ἤτοι μετὰ ὁριζοντίου κεραίας ὑπὲρ τὸ Ο.

409· στίχ. 31-36. Τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ ὑπάρχουσι πρὸ τοῦ ΛΟΥ ἴχνη Λ διεστραμμένου ἐκ τῶν τριβῶν εἰς Ο σχεδόν· τοῦτο δὲν δύναται νὰ συμπληρωθῇ ***[Εὐβιότου τοῦ Εὐκ]όλου,*** διότι ὁ στρατηγὸς οὗτος ὑπῆρξε λίαν προγενέστερος, ὡς εἶπον ἐν ***Ἀρχ. Ἐφημ.*** 1917 σελ. 28-29· ἐπίσης ἡ συμπλήρωσις ***[Ἀριστοφ]ύλου*** δὲν ἐγκρίνεται, διότι ὁ στρατηγὸς οὗτος ὑπῆρξεν ἱκανῶς μεταγενέστερος· πρβλ. ***Ἀρχ Ἐφημ.*** ἔ.ἀ. σελ. 34· 146.

Οὕτω θεωρῶ πιθανωτάτην ἐνθάδε τὴν συμπλήρωσιν ***[Εὐβιότου τοῦ Κύλ]λου*** διὰ τοὺς ἐν στίχ. 20-24 ἐκτεθέντας λόγους. Ἡ ἐν στίχ. 34 ***Εὐφράντα*** εἶναι ἀσφαλὴς ἐκ περισωθέντων ἰχνῶν ΥΦΡ. Ἐν στίχ. 35 ἔγραψεν ὁ χαράκτης ΓΡΑΙΓΙΑϹ, ὅπερ εἶναι βε-

βαίως **Πραείας** μετὰ περισσῶν τινων κεραιῶν καί τινων τριβῶν, δι' ὧν συνεχύθησάν τινα τῶν γραμμάτων.

410· 411 ***(εἰκ. 20·** ΜΕ 63 τὸ **α, β)***. Βάθρον παραστάδος, ἀντίστοιχον τῷ ἑπομένῳ, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιον πλὴν μικρῶν κατὰ τὰς ἀκμὰς ἀποκοπῶν, πλῆρες ὅμως λειχήνων ἐκ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ μακροχρονίου παραμονῆς· ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου ἄβακος μετὰ εἰσέχοντος πανταχόθεν πρὸς τὴν ἐπάνω ἐπιφάνειαν πλατέος τραπεζοειδοῦς γείσου, μετ' αὐλακωτοῦ κυματίου, ἐν εἴδει πλαισίου, δι' οὗ σχηματίζεται ἀνωτάτω μικρὰ ὀρθογώνιος εὐθεῖα βάσις, φέρουσα ἐν μέσῳ δύο μικρούς, βαθεῖς, τετραγώνους τόρμους, ἐμφανῶς ἵνα διὰ γομφώσεως σιδηροῦ συνοχέως καὶ ἐγχύσεως μολύβδου ἁρμοσθῇ ἐπ' αὐτῆς ὁ πρῶτος παραλληλεπίπεδος σπόνδυλος, ἢ ὁ ὅλος κίων τῆς παραστάδος. — Ὕψ. τοῦ μετώπου 0·19, τοῦ γείσου 0·09, πλάτ. 0·82, πάχ. 0·82.

Ἀπεκόμισα ἐκ τῆς παρὰ τὸ χωρίον Σέλος ἐκκλησίας Ἁγίων Ἀποστόλων.

Ἐπὶ τοῦ προσθίου μετώπου ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 410 ἐπιγραφὴ λίαν βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·017-0·025, διάστιχ. 0·01. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐπάνω δεξιοῦ γείσου ἐγράφη ἡ ὑπ' ἀριθ. 411 ἐπιγραφὴ βαθέως καὶ λίαν ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·012-0·022, διάστιχ. 0·008. Ἴσως ἔφερε καὶ ἀλλαχοῦ ἐπιγραφάς, μάλιστα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ γείσου· ἀλλ' ἀπετρίβησαν ὅλως αὗται καὶ ἐξηφανίσθησαν.

410 *(εἰκ. 20)*.

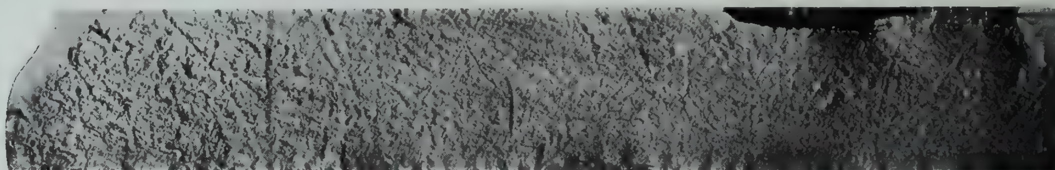
A ***Σ]τ[ρ(ατηγοῦντος) Ε]ὐδήμου τὸ δ[ε]ύ(τερον), [μη(νὸς)] Θύου ει' Ὡραῒς κα[ὶ] Ε[ἰ]λλ[η]σ[ὸ]ς ὁ ἐκ [Πλ;]αύ-***

τα[ς], ἀπελε[υ]θε[ρω]θέντα ὑπὸ [Φ]ίλων[ο]ς τοῦ Εὐη-

θ]ίδου, [ξ]ενικῇ, [ἔ]δ[ω]καν Ζ[ω]ί[λ]ω τῷ ταμίᾳ τὰ γεινό-

μενα [τῇι πό(λει) ἕκασ]τος — δη(νάρια) ΚΒ<΄.

(κενόν· τέρμα).

20 = ἀριθ. 410· ἀπελευθερώσεις.

411 (πρβ. IG IX₂ 1283 καὶ ΑΕ 1913 σελ. 165)

Τα[μιεύοντος Νικάνορος· δεῖνα - - -] η[- - Με-

λ[α]ν[θ]ίο[υ], ὁ ἀπε — λ[ε]υ[θ]ε[ρ]ωθὶς

ὑ]πὸ Νικ[ά]νορος [ἐ]ν στρ(ατηγῶι) Πολυ[ξ]ένω

κ[αὶ] μη(νὸς) Ἱπποδρομίου, ἔδωκε Νικάνορι τῷ

5 ***τ[α]μίᾳ ὥ[σ]τε τ[ῇ] π(ό)λι δι(νάρια) ΚΒ<΄.***

(κενόν· τέρμα)

410· στίχ. 1-4. Ὁ τρόπος τῆς γραφῆς εἶναι λίαν συμπεπλεγμένος οὕτως, ὥστε μετὰ πολλῆς δυσχερείας διασαφοῦνται τὰ γράμματα. Ἐν στίχ. 1, μετὰ τὸ εὐκρινὲς ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ, ὑπάρχει συμπίλημά τι δυσπαράστατον τυποθετικῶς, ὅπερ δηλοῖ βεβαίως ***τὸ δεύ(τερον)***, οὐχὶ τὸ ***δ'***, ἤτοι ***τὸ τέταρτον***. Ἀνήκει δὲ ὁ στρατηγὸς ***Εὔδημος*** τῇ Γ' μΧ ἑκατονταετηρίδι, καὶ κατάγεται ἐξ οἰκογενείας, ἥτις ἀπέδωκε πολλοὺς ὁμωνύμους, περὶ ὧν βλ. τὰ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 33 σημειωθέντα. Μετὰ τὸ σαφὲς ***Θύου*** ὑπάρχει ***ει***, ὅπερ ἀποδίδω τῇ ἡμερομηνίᾳ ***πεντεκαιδεκάτῃ***. Τὰ ἑπόμενα τούτῳ δυσχερῶς ἐξακριβοῦνται· ἐγὼ θεωρῶ βέβαιον τὸ ***Ὡραΐς***, ἐκ τοῦ ***Ὡραία*** ὑποκορισθέν· τοῦ ὀνόματος τούτου ἡ χρῆσις ὡς ***Ὡραιὰ (Ὡργιὰ)*** παρέμεινε παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ πρὸς δήλωσιν τῆς ***ὡραίας πόλεως***, ἤτοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καλοῦνται δὲ δι' αὐτοῦ πάντα τὰ εἰς σημαντικὸν ὕψος σῳζόμενα φρούρια, ὡς ***Κάστρα τῆς Ὡργιᾶς***, ἔν τινι δὲ ᾄσματι, παρ' ἡμῖν ἐν Ἀρκαδίᾳ ᾀδομένῳ, ὑπάρχει ἰδιόρρυθμος ἀφήγησις περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὗτινος ἡ ἀρχὴ εἶναι:

Οὔλα τὰ κάστρα τά εἶδα κι' οὔλα τάδειρα·
σὰν τῆς ὡ ρ γ ι ᾶ ς τὸ κάστρο, κάστρο δὲν εἶδα κτλ.

Ἐπίσης καλοῦνται νῦν γυναῖκες ***Ὡργιὰ*** μὲν σπανιώτερον, ***Πανώργια (Πανωραία)*** δὲ συχνότερον, ὡς καὶ ἐπώνυμα ***Πανουργιᾶς*** (=***Πανωραιᾶς***=***Πανωραῖος***). Τὸ ἐν τέλει τοῦ στίχ. 1 ***Εἰλλησὸς***=***Ἰλισσὸς*** εἶναι τὸ μόνον ἁρμόττον τοῖς διακρινομένοις συμπιλήμασιν. Ἐπίσης τὸ ***ὁ ἐκ Πλαύτα(ς)*** ἔχει νοῦν καὶ συμφωνεῖ τοῖς περισωθεῖσι γράμμασιν, ὧν τὸ Κ κεῖται ἐπὶ τοῦ Π, τοῦ Λ μὴ διακρινομένου πῶς συνεπιλήφθη, μηδὲ τοῦ Ε ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου 2 ἔνθα τὸ σύμπλεγμα Α εἶναι ἐμφανές. Τὸ ***ἀπελευθερωθέντα*** κεῖται καθ' ὑπονόησιν τοῦ ***σώματα***. Τὰ περαιτέρω ἐν στίχ. 2-4 διεγνώσθησαν ἀσφαλῶς.

411· στίχ. 1-5. Οἱ στίχοι οὗτοι ἐχαράχθησαν τραπεζοειδῶς, συμφώνως τῷ σχήματι τοῦ γείσου. Ἐν στίχ. 1 διακρίνεται ἐπαρκῶς τὸ ΤΑ καὶ περαιτέρω Η, ἀνῆκον τῷ μέσῳ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀπελευθέρου. Κατὰ τὸ μέσον τοῦ στίχ. 2 ὑπερεπήδησεν ὁ χαράκτης ὑπάρχουσαν τέως ἀπόσχισιν τοῦ λίθου. Λίαν σπάνιον εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς ἀναγραφῆς ταμίου ὡς ἐλευθερωτοῦ ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ τῆς ταμιείας αὐτοῦ· πρβ. περὶ τούτου τὰ σημειωθέντα ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 23 κἑ. Τὸ ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ εἶναι βέβαιον· ἀνήκει δὲ ὁ νῦν τὸ πρῶτον γνωριζόμενος ἡμῖν ἐνταῦθα ***Πολύξενος*** τοῖς ἐν τῇ Γ' μΧ. ἑκατονταετηρίδι τελευταίοις τοῦ Ἑλληνισμοῦ χρόνοις, οἷς καὶ ὁ μνημονευθεὶς ***Εὔδημος***. Τὸ ἐν στίχ. 5 ***ὥστε τῇ πόλι*** δηλοῖ: ***ταὐτόν, ὡς τῇ πόλει***, ὡς εἶπον ἐν Α. Ε. 1917 σελ. 19· τὸ Ο τοῦ ***πόλι*** φαίνεται ὅτι, παραλειφθὲν ἐν καιρῷ, ἐγράφη ὑπεράνω τοῦ Π ἢ ἄλλως συνεπιλήφθη.

412· 413· 414· 415· 416 ***(εἰκ. 21*** ΜΕ 55 τὸ ***α, β, γ, δ, ε,)***. Τετράγωνον, μέγα βάθρον παραστάδος, ἀντίστοιχον τῷ προηγουμένῳ, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιον, πλὴν τῆς κάτω, πάλαι διερρηγμένης, ἀριστερᾶς γωνίας, ἥτις ἐθραύσθη κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν εἰς δύο μικρὰ τμήματα, ἀποτριβέντα κατὰ τὴν μεταφοράν, καὶ εἰς ἓν μεῖζον, διατηρηθέν. Εἶναι ἐσχηματισμένον καθ' ἃ ἀκριβῶς τὸ προηγούμενον, ἔχει τὰς αὐτὰς ἐκείνῳ διαστάσεις, καὶ ἀπετειχίσθη ἐκ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας· ἐπίσης εἶναι πλήρης λειχήνων καὶ αὐτοῦ ἡ ἐπιφάνεια πανταχοῦ.

Ἐπὶ τοῦ προσθίου γείσου, ὑπὲρ τὸ ἄγραφον μέτωπον, φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 412 ἐπιγραφήν, βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς κεχαραγμένην, ἱκανῶς δὲ ἀποτετριμμένην, ὕψ. γραμμ. 0.01, διαστίχου 0.003. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ μετώπου φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 413 ἐπιγραφήν,

λίαν βαθέως καὶ ἀμελῶς κεχαραγμένην, ὕψ. γραμμ. 0.012-0.027, διαστίχου 0.007. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὀπισθίου μετώπου φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 414, μετρίως βαθέως καὶ ὅλως ἀμελῶς κεχαραγμένην ἐπιγραφήν, ὕψ. γραμμ. 0.012-0.018, διαστίχου 0.005. Ἐπὶ δὲ τοῦ ὑπερκειμένου τῷ μετώπῳ γείσου φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 415 ἐπιγραφήν, ἀβαθῶς καὶ σχεδὸν καλῶς κεχαραγμένην, λίαν δὲ ἰσχυρῶς ἀποτετριμμένην, ὕψ. γραμμ. 0.009-0.017, διαστίχου 0.003. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀριστεροῦ γείσου ὑπὲρ τὸ ὁμώνυμον μέτωπον, ἔνθα ὑπάρχει ἡ ὑπ' ἀριθ. 413, φέρει τὴν ὑπ' ἀριθ. 416, μετρίως βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς κεχαραγμένην, οἰκτρῶς δὲ ἀποτετριμμένην καὶ πλήρη νεωτέρων χαραγμάτων ἐπιγραφήν, ὕψ. γραμμ. 0.026, διαστίχου 0.005. Καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γείσου ἔφερε πιθανώτατα ἐπιγραφήν, ὅλως ἐξαφανισθεῖσαν, πλὴν κάτω ἀριστερά, ἔνθα μόλις διακρίνονται ἴχνη ἀσαφῶν τινων γραμμάτων, ἴσως **[τὴ]ν πό(λιν)** κτλ. (416α). Κατὰ τὸ μέσον που τῆς πλευρᾶς ταύτης ὑπάρχουσιν ἴχνη προεξέχοντος μαστοῦ, χρησίμου ὡς λαβῆς πρὸς ἐναπόθεσιν καὶ τακτοποίησιν τοῦ λίθου.

412 (πρβ. IG IX₂ 1284 = ΑΕ 1913 σελ. 166).

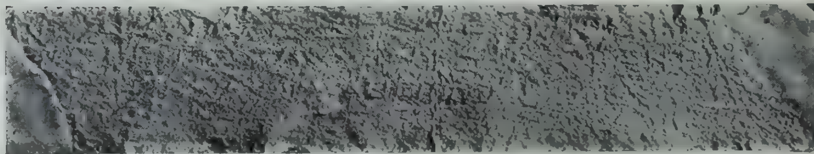
Ἀ]λε[ξις; Φίλι;]π[π]ος, Σ[ωσι][π]ά[τ ρα, Ὡρ[α-
ίς; οἱ]ἀπη[λευ]θε[ρ]ω[μ]ένοι ὑπὸ Φιλίππ[ου
το]ῦ [Φ]ιλίπου, ἐ[ν σ]τ[ρ]ατηγῶ Τιμα[σ]ι-
θ[έ]ω, [ξ]ενικ[ῇ, ἔ]δωκαν ἕ[κ]αστος Λεον-
(κενὸν)
ν[άτ]ω [τ]ῶ ⟨τῶ⟩ ταμία [δη(νάρια)] Κ[Β]'<'.

413

Α *Παρ]άμο[ν]ος, ὁ ἀπελευ[θ]ερ[ωθ]εὶς ὑπὸ [Πα-*
ρα[μό]νο[υ, ἐ]ν στρ(ατηγῶι) Ἐ[πε]νέτω κα[ὶ] μηνὶ Φυ[λλ]ι-
κῶ, ταμιεύ[ο]ντ[ο]ς Φι[λ]οκρά[τ]ο(υ) το[ῦ] Λέον[τ]ος, ἔ-
(δ)ωκε τ[ὰ] γεινόμενα τῇ πό(λει) [δη(νάρια)] ΚΒ'[<'.

414 (βλ. IG IX² 1283 δεξιὰ καὶ ΑΕ 1913 σελ. 165)

Α 1 *δεῖνα - - -, α]ἱ ἀπελευθερωθῖσαι ὑπ[ὸ - - ίλ-*
ου τοῦ δεῖνος καὶ τῶν υἱῶ]ν Κλίτ[ου], Ἀ[ρν]οφίλο[υ, δεῖνος,
ἐν στρατηγῶι Πολυξέν]ω καὶ μ η](νὶ) Π[α]ν[ή]μω, τ[α]μ[ιεύον]τος
Νικάνορος τοῦ Ν ι[κ]άνορ[ο]ς, [ἔ]δωκ[α]ν τὰ (γ)ι[ν]όμ-
ενα ἐκ τοῦ νόμο]υ τ[ῇ] πό[λει δη(νάρια)] ΜΕ'. (κενὸν)
(κενὸν)

21 = ἀριθ. 415· ἀπελευθερώσεις.

415 *(εἰκ. 21)*

Α [1] *[Στρατηγοῦντος Φιλίσκου Με]-*
1 *ν[εκράτης; ἀπε]λευθε[ρωθεὶς ὑπὸ δεῖνος*

τοῦ Μ]ε[νεκρά]το[υ], ἔ[δωκ]εν Ε[ὐη-
θί]δη τ[ῶ ταμ]ία τ[ὰ] ε[ἰ]ς τὴ[ν] πό[λ]ιν [γινόμενα
δη(νάρια) Κ]Β<'.

416

Α [1] [**Στρατηγοῦντος δεῖνος - - - - - - -**]
1 **Ε]ὐ[φρ]άν[τ]α. ἡ ἀπ[ελ]ε[υθ]ερ[ωθε]ῖ[σ]α ὑπ[ὸ] Ν(ι)κ[άνο-**
ρ]ο[ς τ]ο[ῦ Νικά]ν[ορος, ἔδω]κεν [τῇ πόλει - -
[3] [**δη(νάρια) ΚΒ<'**].

412· στίχ. 1-5. Ἐν στίχ. 1 τὸ μὲν **Σωσιπάτρα** φαίνεται βέβαιον, τὰ δὲ πρὸ αὐτῆς δύο βεβαίως ὀνόματα δὲν διαγιγνώσκονται σαφῶς· τὰ τεθέντα ἁρμόττουσι κάλλιον, οὐχὶ δὲ ἕτερά τινα (π. χ. **Ἀλεξήνωρ**, **Μόσχος**. ἐν ἄλλῃ ἀναγνώσει μου διακριθέντα), τοῖς ἴχνεσι καὶ τῷ χώρῳ· τὰ δὲ μετ' αὐτὴν εἶναι ΩΡ πιθανώτατα, (ἢ Θ Ρασυλάου:) ἐξ ὧν προκύπτει τὸ τεθὲν ὄνομα τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχ. 2, οὐχὶ ἀσφαλῶν τούτων. Τὰ περαιτέρω εἶναι βέβαια: ἐν στίχ. 3 τὸ **Φιλίππου** ἐγράφη δι' ἑνὸς Π. Ἐν στίχ. 4 ἀντὶ **ξενικῇ (λυτρώσει** ἐνν.**)** ἠδύνατο νὰ ἁρμόσῃ **ξενικὰ** (ἐνν. **σώματα**), ὅπερ θὰ ἦτο πρωτοφανὲς μὲν ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς, ἀλλ' οὐχὶ ἀπροσδιόνυσον. Περὶ τοῦ στρατηγοῦ **Τιμασιθέου**, πολλάκις ἀναγραφομένου ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν ὑστέρων τούτων χρόνων, ἤτοι τῆς Β'-Γ' μ Χ ἑκατονταετηρίδος, καὶ τρὶς στρατηγήσαντος, βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν **Ἀρχ. Ἐφημ.** 1916 σελ. 81-83 καὶ 1917 σελ. 148-150. Ἐν στίχ. 5 ὁ χαράκτης ἐδιττογράφησε τὸ **τω**, καίτοι προηγοῦντο δύο ἕτεραι ὅμοιαι συλλαβαί· ὁ στίχος οὗτος ἐγράφη ἐπὶ τοῦ κυματίου.

413· στίχ. 1-4. Πᾶσαι αἱ ἀναγνώσεις καὶ συμπληρώσεις εἶναι ἀσφαλεῖς· ἐν στίχ. 2 ὑπάρχουσι μετὰ τὸ Ε τοῦ στρατηγοῦ σαφῆ ἴχνη ΠΕ, ἅτινα ὅμως συνεχύθησαν μετὰ χαραγῶν νεωτέρων· οὕτως ὁ στρατηγὸς **Ἐπαίνετος**, οὐχὶ **Εὐαίνετος**, ἐγράφη **Ἐπένετος** καθίσταται δὲ νῦν τὸ πρῶτον γνωστὸς ἡμῖν ἐντεῦθεν. Ἐν στίχ. 3 τὸ τέρμα τοῦ ὀνόματος τοῦ ταμίου ἔγραψεν ὁ χαράκτης διὰ τοῦ Κ ἀντὶ τοῦ Υ, ἤτοι Υ, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ στίχ. 4 ἀντὶ Δ ἔγραψεν Ε. Ὁ ἀπελεύθερος φαίνεται ὢν φυσικὸς υἱὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ.

414· στίχ. [1]-5. Ἴχνη τινὰ γραμμάτων ὑπὲρ τὸν στίχ. 1 ἀνήκουσι βεβαίως τῷ στρατηγῷ, περαιτέρω δέ τινα τῇ πρώτῃ τῶν ἀπελευθέρων, αἵτινες ἦσαν δύο, ὡς δηλοῖ τὸ τέρμα τοῦ στίχ. 5. Ἐν τέλει τοῦ στίχ. 1 ἐσώθησαν ἴχνη ΙΛ ἐκ συλλαβῆς - - ιλ - -, ἧττον δὲ ἐκ Π προερχόμενα. Ὁ στίχ. 2 καθίσταται δυσδιάγνωστος· ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ φαίνονται ἴχνη ΩΝ, **[υἱ]ῶν** βεβαίως, διότι τὸ **[κληρονόμ]ων** δὲν χωρεῖ· περαιτέρω δὲ ὑπάρχει ΚΛΙΤΕ πιθανώτατα **Κλίτ[ου]**· διότι ἡ ἀνάγνωσις **Κλίτ(ου) κἀ[πὸ] Φίλων[ος]** ἐνέχει πλείονας, δυσχερείας τῆς τεθείσης, καίπερ ἀμφότεραι προσαρμόζονται τοῖς περισωθεῖσιν ἴχνεσι. Τὰ περαιτέρω ἐν στίχ. 2-5 διαγιγνώσκονται ἀσφαλῶς, συνεπληρώθησαν δὲ κατὰ τὰ ἐν ἀριθ. 416· ἐν στίχ. 4 ἀντὶ Γ ἔγραψε Ν ὁ χαράκτης. Τὸ ἐν στίχ. 5 ΜΕ' δηλοῖ δὶς τὸ 22½, ὅπερ κατὰ μοναδικὸν τρόπον ἐγράφη ἀθροιστικῶς. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἁρμόττει πως τοῖς ὑπὸ τοῦ Kern ἐν IG ἔ. ἀ. ἀποδιδομένοις γράμμασιν.

415· στίχ. [1]-4. Τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης ἀσφαλῆ εἶναι τὰ τῶν στίχ. 3-4 τὰ δὲ λοιπὰ πιθανά· διότι ἡ φθορὰ εἶναι μείζων ἢ ὥστε νὰ βεβαιώσῃ τις πάντα· ἐν τέλει

τοῦ στίχ. 3 ἢ δὲν ὑπῆρχεν οὐδέν, ἀλλὰ κενὸν διάστημα, ἢ ἡ κοινὴ φράσις ***τὰ γινόμενα, τὰ ἐκ τοῦ νόμου*** κττ., ἥτις καὶ ἐξηφανίσθη ὅλως. Διὰ τῆς περιφράσεως ***εἰς τὴν πόλιν***, δείκνυται ἡ ἀπὸ λίαν παλαιῶν χρόνων ἀρξαμένη καὶ ἐπικρατήσασα ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ ἀνάλυσις τῆς δοτικῆς. Ὁ ἀπελεύθερος φαίνεται ὅτι ὠνομάσθη διὰ τοῦ πατρικοῦ τοῦ ἐλευθερωτοῦ, ὡς εἰ ἦτο νόμιμος υἱός. Ὁ εὐδιακρίτως συναγόμενος ταμίας ἀπαντᾷ καὶ κάτω ἐν ἀριθ. 418 ἐπὶ στρατηγοῦ ***Φιλίσκου.***

416· στίχ. [1]-[3]. Καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως ταύτης ὀλίγα διασαφοῦνται ἀσφαλῶς, καὶ δὴ τὸ ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας· τὸ τοῦ ἐλευθερωτοῦ εἶναι λίαν πιθανόν· τὸ Ι αὐτοῦ φαίνεται ὅτι παρέλιπεν ὁ χαράκτης· διότι σαφῶς διακρίνονται τὰ γράμματα ΝΚ ὁμοῦ. Τοῦ πατρικοῦ αὐτοῦ διακρίνονται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δύο γράμματα, ἴσως ΑΝ καὶ τινα περαιτέρω, πάντα συγκεχυμένα μετὰ χαραγῶν καὶ σκιώδη ἐκ τῆς φθορᾶς· πιθανῶς εἶναι καὶ οὗτος Νικάνωρ ὁ Νικάνορος, συμπληρούμενος ἀμοιβαίως μετὰ τοῦ ἀριθ. 414.

417·418 ***(εἰκ. 22· 23.*** ΜΕ 60 τὸ ***α, β).*** Σπόνδυλος παραλληλεπίπεδος, κίονος ἢ ἐλευθέρας παραστάδος ἢ ὁμοίου ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, μαρμάρου ὑπομέλανος, ἀκέραιος, πλὴν κατὰ τὰς γωνίας καὶ τὰς ἀκμὰς μικρῶν ἀποσχίσεων· κάτω λήγει πάντοτε εἰς ἠπίως προεξέχον γεῖσον μετὰ κυματίου, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἦτο πρῶτος ἱδρυμένος ἐπὶ βάσεως· ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας ὑπάρχουσι δύο, ἐπὶ δὲ τῆς ὑποκάτω τρεῖς μικροὶ τόρμοι πρὸς γόμφωσιν σιδηρῶν συνοχέων καὶ ἁρμογὴν μεθ' ἑτέρων ὁμοίων λίθων δι' ἐγχύσεως μολύβδου. Ἔχει δὲ ἐκ πασῶν τῶν ἑδρῶν ἐξεργασθῇ λεῖος διὰ τοῦ πυκνοῦ κτενός. Ὕψ. 0.835, πλάτ. 0.48, πάχ. 0.483.

22 — ἀριθ. 417· ἀπελευθερώσεις.

Ἐξήγαγον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ Μπαϊρακλὶ (πρβ. ἀριθ. 404) ἁλωνίου, ἔνθα εἶχε καταχωθῇ κατὰ τὸ ἥμισυ ἀντεστραμμένος, καὶ ἐχρησίμευεν ὡς κέντρον περιδέσεως τῶν ἁλωνιζόντων ἵππων ἀντὶ ἰσχυροῦ ξύλου, οἷον μεταχειριζόμεθα ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ καλοῦμεν «***στυγερόν***».

Ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιφανείας ***α*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 417 ἐπιγραφὴ βαθέως καὶ σχεδὸν καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·014-0·022, διάστιχ. 0·008. Ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς ἕδρας ***β*** ἐχαράχθη ἡ ὑπ' ἀριθ. 418 ἐπιγραφὴ λίαν βαθέως καὶ ἀμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·017-0.04, διάστιχ. 0·009.

417 ***(εἰκ. 22)***

Α - - - - - - -]λ[- - -]ι[- -
- - - - - - - -]ο[κ - -

- - - - ν]ο[υ, ἔδ[ω]κεν [δη(νάρια) ΚΒ<΄.
Β ***Καὶ δεῖνα Φ[ι]λο[κλέ;]ου [ἀπε-***
λευθερωθεὶς ἔδω]κε[ν τῆι
πόλει] τ[ὰ ἐκ τοῦ
νόμ]ου [δη(νάρια)] Κ[Β<΄.
Γ ***Σ]τ[ρ(ατηγοῦντος)] Ἰουλίου [Ἀρν]οφ[ί]λου,***
μ[η]ν(ὸ)ς Λεσ[χα]νορίου [τρ]ί[τηι· (κενὸν)
Ὀνήσιμος καὶ Ὀνησίμη, οἱ ἀπελευθερωθέ[ντες
ὑ]πὸ Φίλας τῆς Εὐβιότου Δο[λι-
χα[ίας], ἔδωκαν Γαΐῳ τῷ [τ-
α]μ[ία] τὰ γινόμενα τῇ
π]ό[λ]ι δη(νάρια) ΚΒ<΄ ἕκαστος αὐτῶ[ν.
(κενόν).

418 *(εἰκ. 23)*

Α (δέκα περίπου στίχοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εἶναι ὅλως ἀποτετριμμένοι)

Β ***Σ]ω[σύλ;]α, ἡ [ἀ]πε[λε]υθ[ερω-***
θῖσα ὑπ[ὸ Ἀ]ν[τ]ιπ[ά]τ[ρ]α[ς
τῆ⟨ι⟩ς Ἀ[π]ολωνίου Δο-
λ]ιχ[α]ία[ς] ἐ[ν στρατ]ηγῷ Φι-
λ]ίσ[κ]ω, [ἔδω]κε[ν] Εὐηθί-
δῃ τῷ [τα]μ[ία τ]ῆ[ς πρώ]τη[ς] ἑ[ξ]α-
μ[ήν]ο[υ] τὰ γ[ινόμ]ενα εἰς
τὴν [π]ό[λιν δη(νάρια) ΚΒ] <΄.
(κενὸν ἢ τελείως ἀποτριβεῖσα ἐπιγραφή)·

23 = ἀριθ. 418· ἀπελευθερώσεις.

417· στίχ. 1-7. Σαφοῦς οὔσης τῆς ἀρχῆς τοῦ λίθου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ στίχ. 8 γραμμάτων ὄντων εὐδιακρίτων, τὰ ὑπερκείμενα, λίαν ἐφθαρμένα καὶ δυσδιάκριτα, ἀποδίδουσιν ἐν μὲν στίχ. 3 μετὰ πολλῆς πιθανότητος τὸ ***ἔδωκεν***, ἀπὸ δὲ στίχ. 5 ἀσφαλέστερον αὐτό τε καὶ τὰ συναφῆ· διὸ φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στρατηγοῦ καὶ ταμίου, ἀναγραφομένων ἐν στίχ. 1, ἐτελέσθησαν αἱ παρατιθέμεναι ἀπελευθερώσεις, Α καὶ Β, ἐν αἷς ἱκανῶς πιθανὸν εἶναι, μετὰ τῶν ἐκτὸς ἀγκυλῶν τεθέντων, καὶ τὸ ἐν στίχ. 4 ὄνομα.

417· στίχ. 8-14. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Γ διεσώθη εὐκρινέστερον μέν, μετὰ πλείστων δὲ καὶ δυσχερῶς διαγιγνωσκομένων συμπιλημάτων· ὁ ἀσφαλῶς συναγόμενος στρατηγὸς ***Ἰούλιος Ἀρνόφιλος***, διότι τὸ ***Ἀριστοφύλου*** δὲν χωρεῖ, καίτοι φαίνεται ἐκ τῶν ἀποτριβῶν ΦΥ ἀντὶ Φ, εἶναι γνωστὸς καὶ

ἄλλοθεν ὡς στρατηγήσας περὶ τοὺς ἐσχάτους τούτους χρόνους τῆς Γ′ μ Χ ἑκατονταετηρίδος· βλ. περὶ αὐτοῦ **Ἀρχ. Ἐφ.** 1917 σελ. 34· 37. Τὸ ἐν στίχ. 10 ***καὶ Ὀνησίμη*** ἐχαράχθη ὑπεράνω ἐπὶ τοῦ διαστίχου ἐξ ὑστέρας φροντίδος. Τοῦ ἐν στίχ. 11-12 ἐθνικοῦ διακρίνεται ἐν ἀρχῇ ***Δο*** ἢ ***Δου*** ἢ ***Δολ*** συμπεπλεγμένον, ἐν στίχ. δὲ 12 συμπίλημά τι στρυφνόν, ὅπερ δύναταί τις καὶ ὡς ***ανοῦ*** καὶ ὡς ***αστοῦ*** νὰ ἐκλάβῃ· πιθανώτατον εἶναι τὸ ***αίας*** · πρβλ. ἀριθ. 418 στίχ. 10. Τοῦ ***ἔλαστος*** τὸ μὲν Α συνεπιλήφθη μετὰ τοῦ Κ, τὸ δὲ Σ διαφαίνεται μικρὸν ἐπὶ τῆς κάτω λοξῆς κεραίας τοῦ Κ.

418· στίχ. 1-8. Τὸ ἐν στίχ. 1 ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας εἶναι πιθανόν, ἀλλ' οὐχὶ βέβαιον. Ἐν στίχ. 3 μετὰ τὸ ΤΗ ὑπάρχει ι περισσόν. Τοῦ πατρικοῦ ἀπεδόθη ἓν Λ. Τὸ ἐθνικὸν εἶναι βέβαιον· ὁμοίως θὰ ἔκειτο ἐν ἀριθ. 417 στίχ. 11-12. Περὶ τοῦ συχνῶς ἀναφερομένου στρατηγοῦ ***Φιλίσκου*** τῆς μεγάλης ἐκ Γυρτῶνος οἰκογενείας, βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 30. Οὗτος ἴσως εἶναι ὁ αὐτός, ὁ καὶ ἄλλως ***Αἰλιανὸς Φιλίσκος*** ἀναγραφόμενος. Ὁ αὐτὸς ταμίας ἐμφανίζεται καὶ ἐν ἀριθ. 415. Περὶ τῆς περιφράσεως ***εἰς τὴν πόλιν*** εἶπον τὰ δέοντα ἐν ἀριθ. 415.

Τῷ ***Πυθίῳ*** ἀνήκουσι καὶ αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί:

418α (πρβ. IG IX_2 1282 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 164-165). Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην οὔτε ὁ Kern ἐπανεῦρεν οὔτε ἐγώ· φαίνεται ὅτι, εὑρισκομένη ὡς ἀναβαθμὸς κλίμακος ἔν τινι οἰκίᾳ παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τοῦ χωρίου Σέλος, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου Heuzey, ἀπετρίβη ὅλως ἐκ πατημάτων καὶ ἐξηφανίσθη, ὅπερ καὶ ἀλλαχοῦ εἶδον συμβὰν μόλις ἐντὸς δεκαετίας. Ὁ λίθος ἦτο ἐκ τῶν πλευρῶν ἑνιαχοῦ ἀκέραιος, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν στίχ. 30-37, ἐξ ὧν ὑπολογίζεται τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς εἰς γράμματα δυνάμεως ἑκάστου, μὴ ὑπαρχόντων συμπιλημάτων. Τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς ἀναγινώσκω καὶ συμπληρῶ ἱκανὰ διαφόρως καθ' ὅλους σχεδὸν τοὺς στίχους, ὧδέ πως:

418α

Α [- - - ὁ ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ δεῖνος τοῦ δεῖνος]
Εὔ]δημος Ε[- - - - - - - ἔδωκεν
Ἀρ[χ]ε[λάῳ;] τῷ ταμίᾳ [τὰ γινόμενα ἐκ τοῦ
νόμ]ου [δ]η[νάρια ΚΒ<'.
Β Στρ]ατηγοῦντος Κα[λλιστ]ρ[άτου Γονν-
έως], μηνὸς Ἀπολλωνίου πεντεκαιδ[εκάτῃ·
Σωπ]άτρα Πανσανίου καὶ Ἐ[π]ιγένης Ἀσά[νδρ-
ου ἀ]φῆκαν ἐλευθέραν τὴν ἑ[αυτῶν δούλην Ἀ-
[λ]φε[ί]αν κατὰ τὸν νόμον, λα[βόντες λύτρον πα-
ρ]ὰ Μεθύστου τοῦ Σωσιβίου [ἀργυρίου στατῆρα-
ς] ἑκατὸν πεντήκοντα· ⟦ξενοδόκοι⟧ ταγ[ὸς δεῖνα - - -
- -]μάχου ⟦ἰδιο⟧ξενοδόκοι, Ἀ[- - - - - δεῖνος, Νε-
ικάδας Πανσανίου, Σ[- - - δεῖνος.
Γ Σ]τρατηγοῦντος [Ἰ]σαγόρου, [μηνὸς - - - - ο-
υ] λοιπῶν τριῶν· Τιμὼ Πο[- - - - - - καὶ - - -
- -]ένεια Ἀνδρομάχου με[τὰ τῆς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς
γ]νώμης Ἀριστόνου τοῦ Λε[- - - -, δεῖνα τὴν ἑ-

α]υτῶν δούλην ἀφῆκαν ἐλευθέραν [κατὰ τὸν νό-
μ]ον· ξενοδόκοι: ταγὸς Ἄσα[νδρος δεῖνος· ἰδι
ο]ξενοδόκοι: Φιλόξενος Παυσανί[ου, (Παυσανίας Νεικά)-
δου, Φίλιππος Νικάρχου.
Δ ***Στρατηγοῦντος Καλλιστράτου [Γοννέως, μηνὸς Λεσχα-***
νορίου πέμπτη· Ἀριστογένη[ς Κτησίου καὶ (Κλεο)πά(τρα)
Ἀριστοξένου Ἰσιδώραν τὴν ἑαυτῶ[ν δούλην ἀφῆκαν
ἐλευθέραν κατὰ τὸν νόμον, παρα[μείνασαν ἕως ἂν
ζ]ῇ Ἀριστογένης Κτησίου καὶ [(Κλεο)]πά[(τρα) Ἀριστοξένου·
ξενοδόκοι: ταγὸς Δήμαρχο[ς δεῖνος· ἰδιοξενο-
δόκοι: Μελάνθιος Ναυσιφίλου, Κλεογ[ένης Ἐπικράτους, Λε-
οννᾶς Εὐδήμου.
Ε ***Στρατηγοῦντος Καλλιστρά[του Γ]ο[ννέως, μηνὸς Ἑρ-***
μ]αίου ἐννάτη⟨ς⟩· Εὐηθίδης Μελανθίου ἀφῆκεν ἐ-
λευθέραν κατὰ τὸν νόμον τὴν ἑαυτ[οῦ δο]ύλα
ν Εὐπάτραν Ἀντιγόνου· ξενοδόκοι: ταγὸς Φιλό-
ξενος Παυσανίου· ἰδιο⟨ι⟩ξενοδόκοι: [Κορν]οῦτ[ος
Ἐπιγ]ένους, Στράτων Ἀγάθωνος, Φίλιππος [Νικ]άρχου.
F ***Στρατηγοῦντος Καλλιστράτ⟨αρχ⟩ου [Γοννέ]ως, μ[ην-***
ὸς] Ἱπποδρομίου ἐννεακαιδεκάτ[η· Ὀλυμ]πία Π[ο-
λυστράτου καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῆς Κλεογένης καὶ Πολύ-
σ]τρατος οἱ Ἐπικράτους συνε[υδοκ]ουσῶν Ἐ[- -
- - -]νοῦς καὶ Δημοφίλας τῶν Ἐπ[ικρ]άτο[υ κ]α[ὶ
τοῦ] ἀνδρὸς Ἀριστομάχου τοῦ Εὐ[έλθο]ντος [καὶ
Ἀσά]νδ[ρ]ου τοῦ Δημοφίλας, Ἀριστ[ο - - - - τὴν ἑαυ-
τῶν δ]ού[λην ἀφῆκαν ἐ]λευ[θέ]ρα[ν κατὰ τὸν νόμον·
[ξενοδόκοι: ταγὸς δεῖνα κτλ.].

418α· στίχ. [1]-3. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη Α, διαφέρουσα κατὰ τὸ τυπικὸν τῶν ἑπομένων, φαίνεται οὖσα μεταγενεστέρα ἐκείνων, προστεθεῖσα δὲ ἐν ὑπάρχοντι τέως κενῷ χώρῳ, καθ' ἃ ἡ ἐν ἀριθ. 320 πρώτη ἀπελευθέρωσις, ἥτις ἀπέχει τῶν ἀκολούθων ὑπὲρ τὰ 150 ἔτη, ὡς εἶπον ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 36. Κατὰ ταῦτα τὸ ἐν στίχ. 2 ***παρεδόθη,*** τῶν πρώτων ἐκδοτῶν, οὗτινος ὅμοιον δὲν εὗρον ἐν οὐδεμιᾷ τῶν Θεσσαλικῶν ἀπελευθερώσεων, φαίνεται ἀνακριβῶς ἀποδοθέν· διότι ἀναμένομεν τὸ ὄνομα τοῦ ταμίου π.χ. ***Ἀρχελάῳ,*** ἤ τι ὅμοιον.

418α· στίχ. 4-12. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἰδιάζον τυπικόν, ὅπερ διήκει καθ' ὅλας τὰς ἀπελευθερώσεις Β-F, καὶ ὅπερ ἔχει στενώτατον ἀντίστοιχον τὰς ἐν ἀριθ. 400-407 ἐπιγραφάς· αἱ διαφοραί, ἐνιαχοῦ μόνον, καὶ δὴ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐμφανιζόμεναι, δὲν εἶναι σημαντικαί, ἀλλ' ἁπλῶς συμπληρωτικαὶ τοῦ τυπικοῦ. Κατὰ ταῦτα καὶ οἱ ἐνθάδε στρατηγοὶ ἀνήκουσιν, ὡς οἱ ἐκεῖ, τοῖς πρωΐμοις χρόνοις τοῦ Αὐγούστου, καὶ δὴ τοῖς ἀπὸ τοῦ 30 πΧ., ὁπότε συνεχωνεύθη τὸ κοινὸν τῶν Περραιβῶν τῷ τῶν Θεσσαλῶν· τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ ἄλλοθεν γνωστὴ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους στρατηγία τοῦ Ἰσαγόρου, περὶ οὗ βλ. τὰ εἰς στίχ. 13-20. Ὁ ἐν στίχ. 4 στρατηγὸς ***Καλλίαρχος*** φαίνεται ψευδής· συμφώνως τοῖς ἴχνεσι, τοῦ PX λαμβανομένου ὡς κακῆς ἀποδόσεως τοῦ PΛ, ἤτοι PA, μόνον ὁ ***Καλ-***

λίστρατος δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἀληθὴς στρατηγός, πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενος, ὡς οἱ ἐν ἀριθ. 400-407, μετὰ πατρικοῦ καὶ ἐθνικοῦ, ἢ τοῦ δευτέρου μόνον, ἢ οὐδετέρων· τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ ἐμφαίνεται ἐκ τῶν περισωθέντων τοῦ μὲν ἐν στίχ. 29 Ο, τοῦ δὲ ἐν στίχ. 35 ΩΣ ὅτι ἦτο πιθανώτατα ***Γοννέως***. Ἀναγράφεται δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθείσῃ ἐν Revue de Phil. 1911 σελ. 129 καὶ 286 ἐπιγραφῇ τοῦ ***Μοψίου***, τοῦ ἐν IG IX_2 1344 ἀμφιβόλου ***Καλλιστράτου*** ὄντος λίαν μεταγενεστέρου, ὑπὲρ τὰ 150 ἔτη, ὡς ἐμφαίνει τό τε σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης, καὶ τὸ τυπικὸν τῶν ἀπελευθερώσεων, καὶ τὸ σύμβολον τῶν δηναρίων ✱, περὶ οὗ βλ. τὰ ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1917 σελ. 37 κ. ἑ. σημειωθέντα· ἐπίσης ὁ ἐν στίχ. 35 ***Καλλίσταρχος*** εἶναι ψευδὴς ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ ***Καλλιστράτου***. Κατὰ ταῦτα ὁ ἐν Revue de Phil. 1911 σελ. 288 συντεταγμένος ὑπ' ἐμοῦ πίναξ στρατηγῶν ἀπὸ τοῦ 53 π Χ. καὶ περαιτέρω δὲν εἶναι ἐν πᾶσιν ἀκριβής· διὸ καὶ ἐπανορθοῦται ἐν τέλει τῶν ἐπιγραφῶν τούτων ἐν πίν. Β΄. Ἐν στίχ. 6 ἁρμόττει τῷ χώρῳ μᾶλλον ἡ Σωπάτρα, Εὐπάτρα (πρβ. στίχ. 32) ἤ τι ὅμοιον. Τὸ ἐν στίχ. 8 ὄνομα τῆς ἀπελευθέρας θὰ ἦτο ***Ἀλφεία*** (πρβ. ***Ἀλφιηνὴ*** κττ.) ἤ τι ὅμοιον· αὕτη παρεχωρήθη τῷ Μεθύστᾳ, δόντι λύτρον 150 στατῆρας πιθανῶς, ὡς ἀπελευθέρα, ἵνα συνοικῇ αὐτῷ βεβαίως. Ἐν στίχ. 10 κατὰ τὸ τυπικὸν αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπιγραφῆς (πρβ. στίχ. 18-19 καὶ 26-27 καὶ 32-33) ἀναμένομεν τοὺς ***ξενοδόκους***, ὄντας ἐν γένει τρεῖς, ἢ δύο, ἢ ἕνα, ὧν ἀπαραιτήτως εἷς ἦτο ὁ πρωτόστατος ταγὸς τοῦ ἔτους, ἢ ἁπλῶς τις τῶν ταγῶν, μετ' αὐτοὺς δὲ τοὺς ***ἰδιοξενοδόκους***, ὄντας τρεῖς. Τούτων ἕνεκα συμπεραίνομεν ὅτι παρελείφθη ἐν στίχ. μὲν 10 ἡ λέξις ***ξενοδόκοι***, ἐν στίχ. δὲ 11 τὸ ***ἰδιο*** πρὸ τοῦ ***ξενοδόκοι***. ἀναγράφεται δέ, καθ' ἃ καὶ ἐν ταῖς ἀπελευθερώσεσι ΓΔΕ, τῶν μὲν πρώτων εἷς, ὁ ταγός, τῶν δὲ δευτέρων τρεῖς, ὡς συνήθως. Τὸ ἐν στίχ. 12 ὄνομα ***Ἰκάδας*** θὰ ἥρμοττεν ἀρχαϊκῇ ἐπιγραφῇ ὡς ***Ἰκκάδας*** παρὰ τὸ ἴκκος (ἵππος) equus· ἐνθάδε φαίνεται πιθανώτερον ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κοινοῦ ἐν τοῖς τόποις τούτοις ὀνόματος ***Ν(ε)ικάδας***. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι βεβαίως σύζυγοι, προετέθη δὲ ἡ γυνὴ λόγῳ ἴσως τοῦ ὅτι ἡ ἀπελευθέρα ἀνῆκε τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς κυριότητι.

418ᵃ στίχ. 13-20. Ἡ ἐνσφήνωσις ἑτέρου στρατηγοῦ ἐν ἀναγραφαῖς, καθ' ἃς ἐμφανίζεται πολλάκις πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλος στρατηγός, λόγον ἔχει τὸν ἐν ἀριθ. 400 Α στίχ. 25 δηλωθέντα, ἤτοι τὴν καθυστερήσασαν ἐκ τοῦ προηγουμένου ἔτους ἀναγραφὴν ἀπελευθερώσεως· οὕτω φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὁ ***Ἰσαγόρας*** ὑπῆρξε προκάτοχος τοῦ ***Καλλιστράτου***, δὲν εἶναι δὲ ὁ αὐτός, ὡς ἐν γένει θεωρεῖται, τῷ ὁμωνύμῳ ***Ἰσαγόρᾳ Νυσάνδρου Λαρισαίῳ***, στρατηγήσαντι ἔν τινι τῶν ἀπὸ τοῦ 178-146 πΧ ἐτῶν (IG IX_2 72), ἀλλ' ἴσως ἀπόγονος αὐτοῦ· φαίνεται ὅμως ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν IG IX_2 219 καὶ 1297_{27} ὁμωνύμῳ, καὶ πρόγονος τοῦ αὐτόθι 21_{13} καὶ $302_{\alpha 6}$ ***Εἰσαγόρου***, ἀνήκοντος τινὶ τῶν περὶ τὸ 132 μΧ ἐτῶν· βλ. ἐνθάδε ἐν τέλει τὸν ***πίν. β΄***. Ἡ ἐν στίχ. 14-15 ***Ἰφιγένεια***, ἢ ὁμοία, ἔσχε μητέρα τὴν ***Τιμὼ*** καὶ σύζυγον τὸν ***Ἀριστόνουν***, οὗ συναπητεῖτο ἡ γνώμη, καίτοι ἀνῆκεν ἡ δούλη τῇ κυριότητι τῶν γυναικῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ πρῶτος τῶν ἰδιοξενοδόκων ***Φιλόξενος*** ἐμφανίζεται ἐν στίχ. 32-33 κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὡς ταγός, ὁ δεύτερος φαίνεται ὢν υἱὸς τοῦ ἐν στίχ. 11-12 ***Νεικάδα*** καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ εἰκαστικῶς ὡς ***Παυσανίας Νεικάδου***, ὁ δὲ τρίτος ἐμφανίζεται ὁμοίως ἐν στίχ. 34 ὡς ***Φίλιππος [Νικ]άρχου***, τῆς παρὰ Kern συμπληρώσεως ***[Δημ]άρχου*** οὔσης ἐντελῶς ἀπιθάνου.

418α· στίχ. 21-28. Τὸ ἐθνικὸν τοῦ στρατηγοῦ χωρεῖ ἐν στίχ. 21, τοῦ στίχ. 23 βεβαιουμένου ὡς ἔχοντος δύναμιν 40-42 γραμμάτων. Οἱ ἐλευθερωταὶ εἶναι κατὰ τὸ σύνηθες σύζυγοι, προσφωνούμενοι πατρόθεν· ἡ ἀπελευθέρωσις τελεῖται μετὰ τοῦ λίαν συνήθους ὅρου τῆς παραμονῆς, ἐφ' ὅσον ζῶσιν οἱ κύριοι. Ὁ ταγὸς ***Δήμαρχος*** εἶναι ὁ εἷς τῶν τριῶν, ὅσους τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς σημειωθέντας χρόνους ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὸ Πύθιον, ὡς οἱ Γόννοι, ἐλαττωθέντας ἐκ τῶν ἐν προγενεστέροις χρόνοις πέντε· οἱ τρεῖς οὗτοι ἐπὶ στρατηγοῦ Καλλιστράτου εἶναι ὁ ἐν στίχ. 10-11 ***δεῖνα - - - μάχου***, ὁ ἐνθάδε δεύτερος, καὶ τρίτος ὁ ἐν στίχ. 32-33 ***Φιλόξενος Πανσανίου***. Ὁ ἐν στίχ. 27 ***Κλεογένης*** εἶναι πιθανώτατα ὁ αὐτὸς τῷ ἐν στίχ. 37. Ὁ δ' ἐν στίχ. 28 ΟΝΝΑΣ εἶναι πιθανώτατα ***Λε]οννᾶς*** ἤτοι ***Λεοννᾶτος.***

418α· στίχ. 29-34. Ὁ ἐν στίχ. 29 ὑπὸ τοῦ ἐκδότου σημειούμενος κενὸς χῶρος δεικνύει ὅτι τὸ Ο ἀνήκει μᾶλλον τῷ πατρικῷ ἢ ἐθνικῷ τοῦ στρατηγοῦ, ἧττον δὲ τῇ λέξει ***μηνός.*** Περὶ τοῦ ἐν στίχ. 31 ***δούλαν*** βλ. τὰ σημειωθέντα ἄνω ἐν ἀριθ. 408 εἰς στίχ. 1-5. Τὸ ἐν στίχ. 33 ***ἴδιοι ξενοδόκοι*** ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἐν ἀριθ. 400 Α ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ὅτι ἦτο μία λέξις, ἰδιοξενοδόκοι. Ὁ πρῶτος τούτων θὰ ἦτο παραδείγματος χάριν, οἷος συνεπληρώθη εἰκαστικῶς, συμφώνως τοῖς δηλουμένοις γράμμασι, δι' ὀνόματος λίαν περιέργου. Περὶ τοῦ ταγοῦ βλ. στίχ. 19, περὶ δὲ τοῦ τρίτου ἰδιοξενοδόκου βλ. στίχ. 20.

418α· στίχ. 35-42. Ἐν στίχ. 35 ἡ διαστροφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ στρατηγοῦ ὀφείλεται πιθανῶς τῇ συγχύσει αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατρικοῦ, λήγοντος εἰς -- ***άρχου·*** διὸ ἠδύνατό τις νὰ μεταγράψῃ ***Καλλιστράτ[ου τοῦ Ἀριστ]άρχου·*** ὁ χαράκτης εὐλόγως ἠδύνατο νὰ ἀναμείξῃ δύο τοιαῦτα ὀνόματα, μακρὰ ὄντα καὶ πολλὰς ἔχοντα τὰς κοινὰς συλλαβάς. Ἐλευθερωταὶ ἦσαν ἡ γηραιὰ μήτηρ ***Ὀλυμπία,*** οἱ δύο υἱοὶ αὐτῆς ***Κλεογένης καὶ Πολύστρατος,*** καὶ αἱ δύο θυγατέρες αὐτῆς ***Ε - - - νὼ*** καὶ ***Δημοφίλα,*** αἵτινες ὡς ἔγγαμοι εἶχον ἀνάγκην τῆς συγκαταθέσεως τῶν ἑαυτῶν συζύγων, ὧν ὁ μὲν ***Ἀριστόμαχος*** ἦτο τῆς ***Ε - - - νοῦς,*** ὁ δὲ ***Ἄσανδρος*** τῆς ***Δημοφίλας·*** τούτων ὁ πρῶτος μόνον προσφωνεῖται πατρόθεν, τοῦ ἐν στίχ. 41 ***Ἀσάνδρου*** κατά τινα παραδρομήν, ἢ λόγῳ ὁμοιότητος τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῷ τῆς συζύγου, παραλειφθέντος· ἐπίσης προσφωνοῦνται πατρόθεν ἡ μήτηρ, οἱ δύο υἱοὶ καὶ αἱ δύο θυγατέρες· ὁ πρῶτος τῶν υἱῶν ***Κλεογένης*** δύναται εὐλόγως νὰ θεωρηθῇ ὢν ὁ αὐτὸς τῷ ἐν στίχ. 27.

418β· (ΜΕ 36· πρβ. IG IX$_2$ 1286 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 166-167). Στήλη μαρμάρου λίαν ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη· ἄνω λήγει, καθ' ἃ ἡ ὑπ' ἀριθ. 389, εἰς ἠπίως προεξέχον τρίγωνον, ἐφ' οὗ ἀνεγλύφη ἀβαθέστατα ὁμοίωμα ἀετώματος μετ' ἀκρωτηρίων.— ὕψ. 0·345, πλάτ. 0·265, πάχ. 0·04.

Ἀπετείχισα ἔκ τινος οἰκίας τοῦ χωρίου Σέλους· ὁ κτήτωρ λέγει ὅτι ἐκόμισεν αὐτὴν ἐκ τῶν ἐν θέσει «Τοπόλιανη» ἐρειπίων.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀκτηρίδος ἀβαθῶς καὶ λίαν ἐπιμελῶς· ὕψ. γραμμ. 0·007-0·012, διάστιχ. 0·005. Ἐν στίχ. 1 παρελείφθη κατὰ τὸ σύνηθες καὶ

Ἐννοδία Πατρωΐα.
Νικανδρίδης Ἁρμοδίου.

ὑπονοεῖται τὸ «ἀνέθηκεν». Ὑπ' αὐτὴν κατὰ τὸ λεῖον διάστημα ὑπῆρχε γραπτή τις κορωνίς, ὑφ' ἣν ἄρχεται διὰ βαθείας ὁριζοντίου χαραγῆς ὁ διὰ τὴν γραπτὴν πολύχρωμον παράστασιν καθωρισμένος χῶρος. Περὶ τῆς λατρείας τῆς ***Ἐννοδίας*** (καὶ τοῦ ἥρωος

Ἐννοδίου) βλ. τὰ σημειωθέντα ἐν Ἀρχ. Ἐφ. 1911 σελ. 127. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὸ 100 πΧ.

418^{γ} (ΜΕ 56· πρβ. IG IX$_2$ 1291 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 168-169). Βάθρον τετράγωνον, λευκοῦ καλοῦ μαρμάρου, οὗ ἡ δεξιὰ ἕδρα ἐξειργάσθη λειοτάτη καὶ φέρει πλατὺ πλαίσιον, προεξέχον ἀπὸ τοῦ ἔσω διαστήματος· ἡ ἀριστερὰ ὅμως μόνον διὰ τῆς σφύρας ἐλειάνθη ἁδρῶς, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι κατ' αὐτὴν ἡρμόζετο ἕτερος λίθος ἐν συνεχείᾳ· ἡ ἐπάνω ἐπιφάνεια φέρει ἀβαθῆ, λίαν εὐρύν, ἀκανόνιστον τόρμον πρὸς ἐνσφήνωσιν μαρμαρίνου ἀγάλματος τελείου ἀνθρώπου μετὰ συμφυοῦς πλίνθου· τὸ ὄπισθεν ἥμισυ σχεδὸν τοῦ βάθρου τούτου ἀπέκοψαν οἱ ἐμοὶ στρατιῶται, μὴ δυνάμενοι νὰ φορτώσωσι τὸν λίθον, ὄντα μέγαν, προτοῦ ζητήσωσι τὴν συγκατάθεσίν μου· διὸ ἐτιμωρήθησαν προσηκόντως. Ὕψ. 0·20, πλάτ. 1·00, πάχ. σωθὲν 0·56. Ἀπετείχισα ὁπόθεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 400.

Ἐπιγραφὴν φέρει ἐπὶ τοῦ ἔμπροσθεν λειοτάτου ἐξειργασμένου μετώπου, βαθέως καὶ ἐπιμελῶς κεχαραγμένην· ὕψ. γραμμ. 0·022-0·027, διάστιχ. 0·008· τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δὲν ἀποδίδεται πανταχοῦ ὀρθῶς ἐν IG ἔ. ἀ.

Πανσ]αν ίας Ἀλεξάν-
δρου κ]αὶ Νεικονόα Θεοδώ-
ρο]υ Ἀριστοβούλην τὴν
ἑαυ]τῶν θυγατέρα·
καὶ Ἀλέξανδρος
καὶ Θεόδωρος
← 0.225 → ***οἱ ἀδελφοί.***

Ἐκ τοῦ ἐν Ἀρχ. Ἐφ. ἔ. ἀ. δημοσιευθέντος σχήματος ἐμφαίνεται ὅτι οἱ στίχοι δὲν ἔφερον ἐν ἀρχῇ τὴν αὐτὴν κάθετον κατεύθυνσιν ἀριστερόθεν, ἔνθα ἐσώθη μὲν ὁ λίθος, ἀλλὰ λίαν ἐφθαρμένος. Τὸ ὄνομα ***Πανσανίας*** ὡς κοινότατον καθίσταται ἄξιον προτιμήσεως. Τὸ δεύτερον Ο τῆς ἀνατεθείσης, λησμονηθὲν ἐν καιρῷ, ἐγράφη μικρότερον μεταξὺ Β καὶ Υ. Οἱ ἀναθέντες τὸν ἀνδριάντα εἶναι οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοί, ὧν ὁ πρῶτος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ πατροπάτορος, ὁ δ' ἕτερος τὸ τοῦ μητροπάτορος. Οἱ χρόνοι τῆς ἐπιγραφῆς κεῖνται περὶ τὸ 50 πΧ.

418^{δ} (ΜΕ 48· πρβ. IG IX$_2$ 1288 καὶ Ἀρχ. Ἐφ. 1913 σελ. 167). Τμῆμα κυβολίθου ἐκ τοίχου κτίσματός τινος, π.χ. βωμοῦ ἢ ὁμοίου, δεξιὰ καὶ ὀπίσω ἀποκεκομμένου καὶ ἐλλείποντος, φέροντος πλατὺ πάντοσε πλαίσιον, εἰργασμένον διὰ τοῦ κτενός, ἐν ᾧ τὸ ἔσω, ὅπερ εἰσέχει κατά τι, ἔχει ἐξεργασθῆ ἁδρότερον διὰ τῆς σφύρας.—Ὕψ. 0·40, πλάτ. 0·14, πάχ. 0·41. Ἀπεκόμισα ἐκ τῆς ἐν τῷ χωρίῳ Σέλος οἰκίας τοῦ Στεργίου Φίλιππα. Ἡ ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ ἔσω βαθύσματος ἀβαθῶς καὶ καλῶς· ὕψ. γραμμ. 0·02, διάστιχ. 0·012.

Θεο[ῦ Σε βασ[τοῦ Καί σαρο[ς Σωτῆ ρος.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δὲν ἀπεδόθη ἀκριβῶς ὑπὸ τοῦ Heuzey. Τὸ ἀκριβὲς βλ. ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. ἔ. ἀ. Αὐτοκράτωρ ὑπονοεῖται ὁ ***Αὔγουστος*** ἀπὸ τοῦ 27 πΧ.

418^{ε} (ΜΕ 57· πρβ. IG IX$_2$ 1289 καὶ Ἀρχ. Ἐφημ. 1913 σελ. 167). Στήλη ἐπι-

τύμβιος, μαρμάρου ὑπομέλανος, κάτω μόνον ἀποκεκομμένη καὶ ἐλλείπουσα· ἄνω λήγει εἰς μέγα ἀνθέμιον ὕψ. 0·78 μετὰ γλυπτῶν συνήθων κοσμημάτων, οὐχὶ ἐντέχνων. Ὕψ. μετὰ τοῦ ἀνθεμίου 0·95, πλάτ. 0·615, πάχ. 0·225. Ἀπετείχισα ἐκ τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τοῦ χωρίου Σέλος. Ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐχαράχθη μετρίως βαθέως καὶ ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφή. Ὕψ. γραμμ. 0·018-0·026, τῆς Γ´ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Φ]ίλιππος Δη[μ]άρχου.

Ὑπ' αὐτήν, κατὰ τὸ λεῖον διασωθὲν διάστημα, θὰ ὑπῆρχε γραπτὴ παράστασις, ἐξαφανισθεῖσα νῦν.

(Περὶ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τῆς πραγματείας ταύτης, ἤτοι τῆς ἐκδόσεως πασῶν τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Περραιβικῆς Τριπόλεως, εἶπον τὰ δέοντα ἐν Ἀρχ. Ἐφημ. 1923 σελ. 123 σημ. 1).

Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος

ΑΤΤΙΚΗ ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΥΠΟ

ADOLF WILHELM

Εὐστόχως προσαρμόσας πρὸς τὸ ὑπὸ W. Dittenberger ἐκδοθὲν τεμάχιον IG III 707 τρία τεμάχια ἀνέκδοτα, εὑρισκόμενα ἐν τῷ Ἐπιγραφικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, ὁ P. Graindor ἀπέκτησε τιμητικὴν ἐπιγραφὴν Ρωμαϊκῶν χρόνων, ἥτις κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, Rev. Arch. 1917 II 25 ἐπ. ἀρ. 14, ἔχει ὡς ἑξῆς:

[Ἡ ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλὴ
[καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Φ´ καὶ ὁ δῆμος
[ὁ Ἀθη]ναίων ἱερέα δ[ι]ὰ βίου Ἀπόλ-
[λωνος] πατρῴου Γεφυραίων
[καὶ δαφνη]φόρου Εὔδημον
[Ἀφροδεισίου Φυ]λά[σ]ιον τῆς
[ἐν . . . . . .]ορίαις πισ εβ
. . . . . [περὶ] τὴν πατρίδα εὐ-
[εργεσίας] ἀναθείσης τὸ[ν]
[ἀνδριάντ]α τῆς γυναικὸς [αὐ]-
[τοῦ Ἀθη]ναΐδος τῆ[ς Θεο]-
[κρίτου(?)] ἐκ Λαμπτρά[ων] . . . .
. . . . αὐ]τὸν εὐνοί[ας]
. . . .

Μὴ εὑρὼν πιθανὰς συμπληρώσεις διὰ τοὺς στίχους 7 καὶ 8 ὁ ἐκδότης διέλαβε περὶ τῶν δυσκολιῶν, ἃς οὗτοι παρέχουσι τοιουτοτρόπως: «Bien que les quatre dernières lettres ne soient qu'en partie conservées, il ne peut y avoir de doute que sur la première (I ou Γ) et la dernière (B, E ou I). Nous n'avons pas trouvé de restitution satisfaisante. On pourrait songer à [ἐν ἐσχάτῃ ἀπ]ορίᾳ (Sylloge ²378 = ³888 l. 147) et croire qu'Eudémos s'est montré généreux pendant une disette. Restituer [ἐν στεφανηφ]ορίαις. Σεβ[ασ]τῶν ἀγώνων εἰς] offre plus d'une difficulté, ne fût-ce que celle de ne pas donner une explication satisfaisante des lettres ΠΙ. On n'y peut guère reconnaitre un chiffre (πγ´ = 83), qui serait trop élevé pour être celui des stéphanéphories».

Κατ' ἐμὲ ὁ λίθος ἔχει ἐν στ. 7 ΟΡΙΑΙΣΠΙ<Ξ<· τῶν γραμμάτων τούτων τὸ προτελευταῖον ἀναγνωρίζεται, νομίζω, ὡς Ε καὶ ἐπὶ τοῦ παρατεθέντος ὑπὸ τοῦ Graindor φωτογραφήματος, τοῦ δὲ τελευταίου ὁ λίθος δεικνύει οὐχὶ μόνον ὁριζοντίαν, ἀλλὰ καὶ κάθετον γραμμὴν μὴ διακρινομένην σαφῶς ἐπὶ τοῦ φωτογραφήματος τούτου. Ὑποθέτω δὲ ὅτι ὁ χαράκτης ὀφείλων νὰ ἐγχαράξῃ τὴν λέξιν ΠΙΣΤΕΩΣ ἀντὶ τοῦ ταῦ ἐχάραξεν ε ψιλὸν

Σημειωτέον ὅτι τὸ σῳζόμενον ἄνω μέρος τοῦ προτελευταίου γράμματος ἀνήκει εἰς ἁπλοῦν ε, οὐχὶ εἰς ταῦ καὶ ε ἡνωμένον (ἐν στ. 2 εἶνε ἡνωμένον τὸ ἦτα καὶ τὸ μῦ τῆς λέξεως **δῆμος**) καὶ ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ σῖγμα καὶ τοῦ ε ψιλοῦ τούτου χώρῳ, ὅπως νῦν ἔχει, ὁ λίθος ἀρκετὴν βλάβην ὑποστάς, οὐδὲν ἴχνος παρεντεθέντος ταῦ παρέχει (ἐν στ. 3 παρενετέθη μικρὸν ο εἰς τὸ πεῖ τῆς λέξεως **Ἀπόλ[λωνος]**).

Ἡ δὲ προηγουμένη λέξις εἶναι ἀναμφιβόλως **συνηγ[ορίαις**, εὐκόλως δὲ συμπληροῦται τὸ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑβδόμου στίχου κενὸν ὡς ἑξῆς: **τῆς [ἐν ταῖς συνηγ]ορίαις πίσ(τ)ε[ως**. Γνωστότατον εἶναι ὅτι αἱ πόλεις καὶ τὰ κοινὰ τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς λεγομένοις καὶ Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις πλειστάκις εἶχον ἀνάγκην νὰ ἀποστέλλωσι πρεσβευτὰς καὶ ἐκδίκους καὶ συνηγόρους **πρὸς τοὺς ἡγουμένους** πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων αὐτῶν (H. v. Arnim Leben und Werke des Dio von Prusa σ. 313 καὶ V. Chapot La province rom. proc. d'Asie σ. 270 ἑ.) καὶ ὅτι πρὸς τοιαύτας ἀποστολὰς ἐξελέγοντο ἄνδρες κατέχοντες ἐξέχουσαν θέσιν ὡς πολιτευόμενοι ἢ καὶ μόνον ἕνεκα τοῦ πλούτου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν· μάλιστα δὲ καὶ ῥήτορες· αἱ δὲ μεγάλαι ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις παρεῖχον εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν τοιοῦτοι ἄνδρες οὐχὶ σπανίως μνημονεύονται ἐν ταῖς πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἐπιγραφαῖς· οὕτως ἡ τῶν Ἐφεσίων πόλις ἐτίμησε διὰ τῆς ἐπιγραφῆς Ephesos III 142 ἀρ. 57: **Αὐρ. Ἀθήναιον ἀρχιερέα Ἀσίας καὶ νεωκόρον τοῦ Σεβαστοῦ τὸν ῥήτορα ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ τῆς περὶ τὰς συνηγορίας τῆς πατρίδος ἡμῶν εὐνοίας τε καὶ προθυμίας**, τῆς δὲ Ἀπαμέων ἐν Φρυγίᾳ πόλεως **οἱ γέροντες ἐτίμησαν Λούκιον** Ἀττίλιον **κτλ. φιλογέροντα καὶ φιλόπατριν πρεσβεύσαντα πρὸς τοὺς Σεβαστοὺς κλπ. συνήγορον τῆς γερουσίας** BCH. XVII (1853) σ. 247 ἀρ. 18· M. Ramsay The cities and bishopries of Phrygia I 2 p. 468 n. 305 τῇ δὲ ἀδείᾳ τῶν Ἀτταλειωτῶν τῆς Παμφυλίας ὁ Μ(ᾶρκος) Γάουοιος Εἰρηναῖος ἐτίμησε διὰ τῆς ἐπιγραφῆς OGI 567 (Inscr. Gr. ad res rom. pert. III· 309 ἀρ. 778) **Μ(ᾶρκον) Γάουοιον Ν(ουκίου υ(ἱὸν) Γαλλικὸ[ν] ἱερέα διὰ βίου Σεβαστῆς Νείκης κτλ. συνήγορον καὶ προήγορον τῆς πατρίδος διηνεκῆ, τετειμημένον πολειτείαις καὶ ἀνδριᾶσιν καὶ προεδρίαις ὑπό τε τῶν ἐν Παμφυλίᾳ πόλεων καὶ τῶν ἐν Λυκίᾳ καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐπί τε συνηγορίαις καὶ σεμνότητι· ὑπό τε κολωνε[ι]ῶν καὶ δήμων ἐλευθέρων πολλοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ πόλεων πλείστων ἀγῶνας εἰρηκότα ἐπ τεί τῶν Σεβαστῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων** κτλ. **τὸν ἑαυτοῦ πάτρωνα καὶ εὐεργέτην**· ὡς πρὸς τὸ ἐν στ. 21 κἑ. **συνήγορον καὶ προήγορον τῆς πατρίδος διηνεκῆ** πρβ. Dittenberger OGI 528· πρβ. ὡσαύτως καὶ Milet II Das Rathaus 1908 108 ἑ. ἀρ. 7 στ.

Κατὰ ταῦτα οἱ στ. 6 κἑ. τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἐπιγραφῆς λοιπὸν συμπληροῦνται ὡς ἑξῆς:

[ἐν ταῖς συνηγ]ορίαις τῆς πίσ(τ)ε[ως]
[καὶ τῆς εἰς] τὴν πατρίδα εὐ-
[εργεσίας] ἀναθείσης κτλ.

Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς γ ενικῆς ἄνευ **ἕνεκα** ὀρθῶς ὁ Graindor παρέπεμψεν εἰς E. Nachmanson, Eranos IX 30 καὶ XII 185. BCH XXXVIII (1914) 448 σι. 4.

Ἐν στ. 12 ἑπ. προτιμῶ νὰ συμπληρώσω:

[διὰ τὴν]
πρὸς αὐ]τὸν εὔνοι[αν καὶ φι-]
[λοστοργίαν,],

πρβ. π. χ. ἐν ἐπιγραφῇ ἐκ Περγάμου AM XXXV 466 ἀρ. 47 στ. 5 ἑπ: **διὰ τὴν αὐτῆς τῆς Φιλωτέρας πρός τε θεοὺς εὐσέβειαν καὶ τὴν πρὸς Κυνίσκον τὸν ἄνδρα καὶ πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργίαν**.

Adolf Wilhelm.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

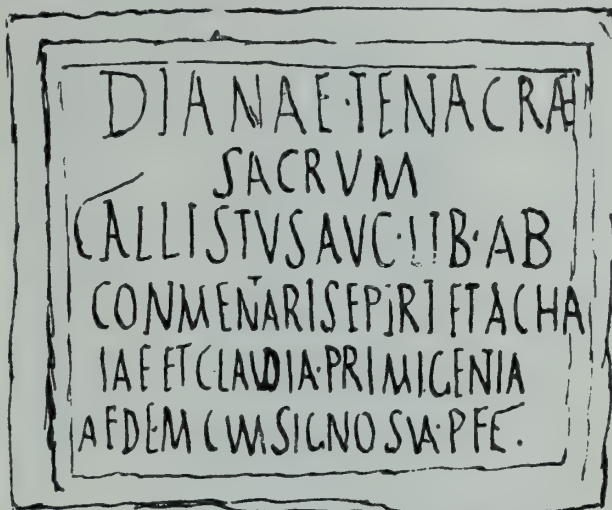
Ο ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ ΡΩΜΑΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ «AD DIANAM»

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1895 εὑρίσκονται ἐν τῷ ἐν Σεραγιέβῳ «Μουσείῳ τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης» δύο μνημεῖα ἐκ Τσαμουργιᾶς, ἅτινα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἱκανὴν κέκτηνται σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου· εἶνε δὲ ταῦτα τὸ μὲν ἐπιγραφὴ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἵδρυσιν ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, τὸ δὲ ἄγαλμα τῆς θεᾶς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συζυγικοῦ ζεύγους ἀνατεθὲν κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἱεροῦ. Τὰ μνημεῖα ταῦτα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Παναγιωτίδου εἰς θέσιν ***Λιμπόνη***, περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν βορειοδοτικῶς τῆς Παραμυθίας ἐν χώρῳ, ἔνθα ὑπάρχουσι πολλὰ καὶ σημαντικὰ ἀρχαῖα ἐρείπια.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἐδημοσιεύθη ἤδη ὑπὸ τοῦ κ. Ἀλεξ. Ἐμ. Κοντολέοντος ἐν Bulletin de correspondance Hellenique, 1892 σελ. 174, ἀλλὰ μετὰ τόσης παραδρομῆς ὥστε λίαν, δεδικαιολογημένη φαίνεται ἡμῖν ἡ μετὰ μείζονος ἐπιστάσεως ἀναδημοσίευσις αὐτῆς. Ἐν τῇ εἰρημένῃ δημοσιεύσει γείνεται μνεία καὶ τοῦ ἀγάλματος, ἀλλὰ μόνον δι' ὀλίγων λέξεων, «ἐν δὲ τῇ ἰδίᾳ θέσει εὑρέθη καὶ κορμὸς γυναικείου ἀγάλματος». Κατὰ τὸ ἀτελὲς ἀπόγραφον τοῦ Κοντολέοντος ἐδημοσιεύθη ἡ ἐπιγραφὴ καὶ ἐν CIL IV Supplem. pars posterior (1902) 2080 ἀρ. 12298.

Τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὸν κορμὸν τοῦ ἀγάλματος ἐδημοσίευσα συντόμως ἐγὼ καὶ ἐν Wissenschaftl. Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina VIII 1902 σελ. 204.

Ὀρθογώνιος πλὰξ ἐξ ἀσβεστολίθου, ἔχουσα ἁπλοῦν πλαίσιον, ὕψος 0,43 μ. πλάτος 0,5, μ. πάχος 0,85. Ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ πρὸς τὰ πλάγια ἀκατέργαστος, ὅπερ ὑποδηλοῖ ὅτι ἦτον ἀρχικῶς ἔν τινι οἰκοδομῇ ἐντετειχισμένη. Ἡ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν ἐπιφάνεια δεικνύει ἱκανὰ ἴχνη διαβρώσεως. Τὰ ψηφία εἶνε ἐπιπολαίως ἐγκεχαραγμένα, συνεσφηνωμένα καὶ ἄνισα τὸ μέγεθος. Τὸ ὕψος αὐτῶν κατὰ μέσον ὅρον εἶνε διὰ τὴν πρώτην γραμμὴν 0,52 μ., διὰ τὴν δευτέραν 0,042 μ., διὰ τὴν τρίτην 0, 048 μ., διὰ τὴν τετάρτην, 0,042 μ., διὰ τὴν πέμπτην 0,040 μ. καὶ διὰ τὴν ἕκτην 0,038 μ. Ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις τῶν γραμμῶν 0,010-0,015 μ. ***(εἰκ. 1).***

1: Ἐπιγραφὴ ἐκ Τσαμουργιᾶς τῆς Ἠπείρου.

Ἤτοι

Dianae Tenacrae sacrum
Callistus Aug(usti) lib(ertus)
Ab commentariis Epiri et Achaiae
et Claudia Primigenia aedem
cum signo sua p(ecunia) fe(cerunt).

Ἀρτέμιδι Tenacrae
Κάλλιστος Αὐγούστου ἀπελεύθερος
ab commentariis [1] ***τῆς Ἠπείρου καὶ***
Ἀχαΐας καὶ Κλαυδία Πρ. το ἱερον μετὰ
τοῦ ἀγάλματος ἐξ ἰδίων ἀνήγειραν.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μανθάνομεν ὅτι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν αὐτῇ τῇ θέσει, ἔνθα αὕτη εὑρέθη, ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος τῆς ἐπονομαζομένης TENAKRA.

Ἡ λέξις TENAKRA δὲν εἶνε λέξις λατινικὴ καὶ κατὰ συνέπειαν κεῖται ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὑπὸ τὸ TENACRA τοῦτο κρύπτεται ἑλληνική τις ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος. Δὲν εἶνε ὅμως εὔκολον νὰ προσδιορίσωμεν μετὰ βεβαιότητος τὴν ἐπίκλησιν ταύτην, διότι τὸ ***Τένακρα***, ὡς

1 Ab commentariis ἐλέγετο παρὰ Ρωμαίοις ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν τῶν οἰκονομικῶν διαχείρισιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, οὔτε γνωστὸν ἑλληνικὸν ὄνομα εἶνε οὔτε θὰ ἠδύνατο εὐκόλως διὰ τοῦ γραμματικοῦ αὐτοῦ τύπου νὰ ἐξηγηθῇ ὡς τοπικόν τι ἐπώνυμον τῆς θεᾶς, οἷον τὸ ***Ἀμαρινθία***, ***Ἀπταραία***, Ἰσαρία, κλπ. ἐκ τοῦ Ἀμαρίνθος, Ἄπτερα, Ἰσσώριον. Κατὰ πολὺ δὲ ἰσχυρότερον λόγον δὲν θὰ ἐμμείνωμεν εἰς τοιαύτην τῆς λέξεως ἐκδοχὴν, καθ' ὅσον οὐδεμία τοποθεσία ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Θεσπρωτίᾳ — ἐν ᾗ ἡ χώρα τῆς Παραμυθίας κεῖται, εἶνε ἡμῖν γνωστή, ἐξ ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ νὰ παραχθῇ τὸ ἐπώνυμον ΤΕΝACRA ἢ μᾶλλον ΤΕΝΑΚΡΑΙΑ ἢ ΤΕΝΑΚΡΙΑ. Εἰς πολὺ καλλίτερον συμπέρασμα δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν, ἐὰν τὸ ΤΕΝACRAE τῆς λατινικῆς ἐπιγραφῆς θεωρήσωμεν ὡς ἔκφρασιν ἑλληνικήν, ἥτοι παρεμορφώθη, ὅπως καταστῇ λατινοφανής.

Κατὰ ταῦτα τὸ λατινικὸν TENACRAE δύναται κάλλιστα νὰ προέρχηται ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ «ΤΗ ΕΝ ΑΚΡΑ», ὁπότε ἡ θεὰ θὰ ἐκαλεῖτο «ΑΡΤΕΜΙΣ Η ΕΝ ΑΚΡΑ» ὅπως καὶ ἐν Ἄργει ἐτιμᾶτο ὡς ΑΡΤΕΜΙΣ ΑΚΡΙΑ. Λίαν τολμηρὸν καὶ βεβιασμένον ἀπ' ἐναντίας θὰ ἦτο νὰ σχετίσωμεν τὸ TENAKRA πρὸς τὴν παρ' Ἡσυχίῳ (πρβ. Pauly's Real-Encycl. κλπ. "Ἄρτεμις» σ. 1384) ἀπαντῶσαν τῆς θεᾶς ἐπίκλησιν ***ἐνδίαγρος***.

Ἡ τῆς Ἀρτέμιδος λατρεία ἦτο μεγάλως διαδεδομένη καθ' ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Ἀδρία. Μέρη δὲ τῆς Ἠπείρου, ἔνθα ἡ θεὰ ἐτιμᾶτο, ἦσαν ἡμῖν τέως δύο γνωστά: ἡ Ἀμβρακία, ἔνθα ἐτιμᾶτο ὡς ***ἡγεμόνη*** (Πολυαιν. VIII 52. Λατρεία παρὰ Ant. Lib. 41) καὶ τὸ Κέλκαιον [1] παρὰ τὴν Νικόπολιν [2]. Τούτοις προστίθεται νῦν ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος παρὰ τὴν σημερινὴν Παραμυθίαν ἐν τοποθεσίᾳ, ἔνθα κατ' ἄλλην ἐπιγραφὴν ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ ταυτοχρόνως σχεδὸν εὑρεθεῖσαν ἔκειτο ἡ ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (de aedif. 4. 11 καὶ τοῦ Ἱεροκλέους (σελ. 652) ἀναφερομένη πόλις ***Φωτική***.

Περίεργον εἶνε ὅτι τῆς πόλεως Φωτικῆς οὐδεμία παρ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαιοτέρων γεωγράφων γίνεται μνεία· ἀντὶ ταύτης ὅμως ἀπαντῶμεν παρὰ

1 Ὅρα ἐπιγραφὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ Κ. Γερογιάννη ἐν Arch-epigr. Mitt. aus Oesterreich-Ungarn XIV 1890, 113).

2 Πρβ. Theodor Schreiber ἐν Roschers Myth' Lexicon

τῷ Ραβέννᾳ [1] καὶ δὴ μεταξὺ Βουθρωτοῦ (Butorotou) καὶ ***Γλυκέος λιμένος*** (Glicisme) θέσιν Diana, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιστοιχεῖ ἐν τῷ Ποϊτιγγεριανῷ πίνακι (Tabula Peutingeriana) ὁ σταθμὸς ad dianam. Δεικνύει δὲ μάλιστα ὁ ρωμαϊκὸς οὗτος χάρτης εἰς τὸ σημεῖον ad dianam ναόν. Ἡ παρατήρησις ὅτι ὁ παρὰ τῷ Ραβέννᾳ καὶ τῷ Ποϊτιγγγεριανῷ πίνακι ἀπαντῶν σταθμὸς Diana καὶ ad Dianam εἶνε τοποθετημένος ἀκριβῶς ἐν ᾗ χώρᾳ ἡμεῖς κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιγραφὴν δυνάμεθα μετὰ θετικότητος νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ συμπεράνωμεν τὴν ταὐτότητα τῶν δύο τούτων καθιδρυμάτων.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ὅμως ἐπιγραφῶν δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο ἡ πόλις Φωτικὴ καὶ ποῦ τὸ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ μόνον σχετικὴ μελέτη ἐπὶ τόπου θὰ ἠδύνατο νὰ διαφωτίσῃ τὸ ζήτημα.

Ἡ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ γινομένη μνεία κοινοῦ ab commentariis τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀχαΐας εἶνε λίαν σημαντικὴ τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον ἡμῖν τέως ἄγνωστος ἦτο τοιοῦτος ὑπάλληλος ἐν Ἠπείρῳ.

Λυπηρὸν εἶνε ὅτι ὀλίγας ἔχομεν πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ Ἤπειρος διῳκεῖτο ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ἀσφαλῶς δὲ γνωστὸν εἶνε ἡμῖν μόνον ὅτι ἡ Ἤπειρος ἀπὸ τοῦ 146 π.Χ. ἀπετέλει μετὰ τῆς Ἑλλάδος μέρος τῆς ***ἐπαρχίας Μακεδονίας*** καὶ ὅτι ὅτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς αὐτοκρατορίας (725 ἀ. Ρ.=27 π.Χ.) ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχαΐα ἐκηρύχθη ἰδιαιτέρα ἐπαρχία, ἡ Ἤπειρος μετὰ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἡ Θεσσαλία συμπεριελήφθησαν εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐπαρχίαν. Καθ' ἣν ὅμως ἐποχὴν ἔγραφεν ὁ Πτολεμαῖος, ἤτοι ἐπὶ Ἀντωνίνου Πίου, ἡ Ἤπειρος εἶχεν ἤδη γίνει ἰδιαιτέρα ἐπαρχία δι' ἐπιτρόπου κυβερνωμένη, περιλαμβάνουσα δὲ ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ Ἀχελάου ὑπὸ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διαχωριζομένη [2]. Κατὰ τὸν Marquardt εἶνε πιθανὴ ὑπόθεσις ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη ἐγένετο ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ, διότι ἐπὶ

1 Ravennas Anonymi Cosmogr. 378, 10 καὶ Geogr. 539. 19.

2 Πτολεμαῖος 3, 13.

τοῦ αὐτοκράτορος τούτου συνετελέσθη νέα τῶν ἐπαρχιῶν διαρρύθμισις 1. Ὁ Mommsen φρονεῖ ὅτι τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ Τραϊανοῦ ἡ Ἤπειρος μετὰ τῆς Ἀκαρνανίας ἀπετέλει ἰδίαν ἐπιτροπικὴν ἐπαρχίαν 2. Κατὰ δὲ τὸν Wenzel ἡ κατάτμησις αὕτη τῶν ἐπαρχιῶν ἐγένετο ἔτι βραδύτερον ἐπὶ Ἀντωνίνου. 3

Ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψει παρατηροῦμεν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ἀναφερόμενον «ab commentariis» τῆς Ἠπείρου καὶ Ἀχαΐας ὅτι χωριστὴ μνεία τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ μάλιστα πρῶτον τῆς Ἠπείρου θὰ ἦτο ἄσκοπος καὶ ἀνάρμοστος, ἐὰν ἡ ἐπιγραφὴ προήρχετο ἐκ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ Ἤπειρος διετέλει ὑπὸ τὴν Ἀχαΐαν. Κατὰ συνέπειαν ὀφείλομεν μᾶλλον νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἐπιγραφὴν ἀνήκουσαν εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ Ἤπειρος ἀπετέλει ἰδίαν ἐπιτροπικὴν ἐπαρχίαν, ἤτοι μετὰ τὸν Τραϊανὸν ἤ, ἐὰν ἀκολουθήσωμεν τὴν χρονολογίαν τοῦ Wenzel, ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν ἐποχὴν ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Ἀχαΐα, καίτοι κεχωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων διοικητικῶς, εἶχον ὅμως ἀκόμη κοινὴν τὴν τῶν οἰκονομικῶν ἢ τῶν τελωνείων διαχείρισιν.

Ἀσφαλέστερον σημεῖον πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐπιγραφῆς εἶνε τὸ κύριον ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Καλλίστου Κλαυδίας, διότι ἐκ τούτου ἐξάγομεν ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ δὲν δύναται νὰ εἶνε προγενεστέρα τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου.

Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων ἀπ' ἐναντίας οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, διότι ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἐν Ἠπείρῳ λατινικῆς ἐπιγραφικῆς.

Ὅτι δὲ ἐν Ἠπείρῳ καὶ δὴ πιθανῶς ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ, ἔνθα ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη, ὑπῆρχεν ἀνωτέρα αὐτοκρατορικὴ ἀρχή, τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ δύο ἄλλων ἐν τῇ ἰδίᾳ θέσει εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, μιᾶς μέν, ἐν ᾗ ἀναφέρεται ἐπίτροπος τοῦ Αὐγούστου ἐν Ἠπείρῳ (Kontoleon ἐν Rev. Arch. vol. 16 (1890) φύλ. 139), ἑτέρας δὲ ἐν BCH. XVI 1892 σελ. 176 Nº 4, ἔνθα ἀναφέρεται «*δούλη τοῦ Αὐγούστου*».

Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ μνημονευόμενον signum θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως τὸ συγχρόνως μετὰ

2: Ἀγαλμάτιον Ἀρτέμιδος.

τῆς ἐπιγραφῆς εὑρεθὲν μαρμάρινον ἀπείκασμα, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν περιγραφὴν μεταβαίνομεν.

Κορμὸς ἀγάλματος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, οὗ λείπουσιν ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ τράχηλος ὁλόκληρος, ὁ δεξιὸς βραχίων, ὁ ἀριστερὸς βραχίων ἀπὸ τοῦ πήχεως, αἱ κνῆμαι καὶ οἱ πόδες *(εἰκ. 2. 3)*.

Ὕψος 0,40 μ., πλάτος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὤμου εἰς τὸν ἕτερον 0,18 μ. Ἐπάνω ὑπάρχει ὀπή, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ κεφαλὴ μετὰ τοῦ τραχήλου προσθετὴ οὖσα προσηρμόζετο ἐπὶ τοῦ κορμοῦ διὰ γόμφου.

Ἡ ἀμφίεσις καὶ ἡ χαρακτηριστικὴ φαρέτρα, περὶ ἧς κατώτερω, πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν πρόκειται περὶ ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος. Ἡ θεὰ εἰκονίζεται ἱσταμένη μὲ προτεταμένον τὸν ἀριστερὸν πόδα καὶ πρὸς τὰ ἔσω κεκαμμένην τὴν δεξιὰν κνήμην, ὡς δὲ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς ὅλης παραστάσεως καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῆς ἐπὶ τοῦ τραχήλου γραμμῆς τῆς ἁρμογῆς θὰ εἶχε πιθανῶς ἡ κεφαλὴ κλίσιν κατὰ τέταρτον πρὸς τὰ δεξιά. Φέρει βραχὺν δωρικὸν χιτῶνα ἄνευ χειρίδων, ὅστις στερρῶς προσαρ-

1 Marquardt Römische Staatsverwaltung I. 330—31.

2 Mommsen Röm. Geschichte. t. VII 234 Anmerk. CIL. III 536.

3 Wenzel ἐν Pauly RE² λ. Achaïa σ. 194.

μόζεται εἰς τὸ σῶμα σχηματίζων καθέτους παραλλήλους πτυχάς. Εἶνε δὲ ὁ χιτὼν στολιδωτὸς καὶ ἑτερομάσχαλος ἀφίνων γυμνὸν τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ μέγα μέρος τοῦ δεξιοῦ στήθους, τοῦτο δὲ εἶνε ἴδιον τῆς τέχνης τῆς παρακμῆς, ἥτις διὰ τῆς διαθέσως ταύτης ἐζήτει νὰ ἐπιδείξῃ τὸν ἀμαζόνειον τῆς θεᾶς χαρακτῆρα (πρβ. Ann. dell Inst. 1849 tav. H. CIG. add. 5613β).

3: Ἀγαλμάτιον Ἀρτέμιδος· νῶτα.

Ἡ χλαμύς, ὡς καὶ ἐν τῷ περιφήμῳ ἀγάλματι τῶν Βερσαλλιῶν, χρησιμοποιεῖται καὶ ἐνταῦθα παρὰ τῆς θεᾶς ὡς ζώνη, καὶ τὸ μὲν ἓν τῶν ἄκρων αὐτῆς σύρεται ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ διερχόμενον ὑπὸ τὴν ζώνην πίπτει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ σκέλους, ἐνῷ τὸ ἄλλο ἄκρον συναποτελοῦν τὸν δεσμὸν τῆς ζώνης ὑπὸ τὴν δεξιὰν μασχάλην πίπτει συμμετρικῶς ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου σκέλους.

Ἐπὶ τῶν νώτων φέρει ἡ θεὰ τὴν φαρέτραν, ταύτης δὲ ὁ τελαμὼν εἶνε ὁρατὸς ἐπὶ τοῦ στήθους διήκων διαγωνίως ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά.

Διὰ τῆς ὑψωμένης δεξιᾶς, προσεπάθει, ὡς φαίνεται, ἡ θεὰ νὰ ἐξαγάγῃ βέλος ἐκ τῆς φαρέτρας, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ χειρί, τῆς ὁποίας ὁ σῳζόμενος βραχίων τείνει πρὸς τὰ κάτω, θὰ ἐκράτει πιθανῶς τόξον ὡς ἐν τῷ ἀγάλματι τοῦ Λούβρου.

Ἐκ τοῦ σῳζομένου κορμοῦ δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ κρίνωμεν ἂν ἡ θεὰ ἐξεικονίζεται ἐν ἀπόλυτῳ ἠρεμίᾳ ἢ ἐν καταστάσει κινήσεως. Κίνησιν πρὸς τὰ πρόσω ὑποδηλοῖ ἴσως ἡ τῶν ποδῶν στάσις, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου αἱ κάθετοι πτυχαὶ εἶνε ἔνδειξις ἀπολύτου ἠρεμίας. Οὔτε ἡ ἐπὶ τὴν φαρέτραν κίνησις τῆς χειρὸς εἶνε ἀσφαλὲς σημεῖον τῆς ζωηρότητος τῆς παραστάσεως, διότι τοιαύτη πρᾶξις συμβιβάζεται μὲ ὅλως ἤρεμον στάσιν (Hettner ἀρ. 40, Becker «Augusteum» πίν. 45 Clarac 569. 1214 A).

Πολὺ δὲ ὀλιγώτερον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔνδειξις ἠρέμου στάσεως τὸ βραχὺ τοῦ χιτῶνος. Τοῦ ἠκρωτηριασμένου τούτου ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος διὰ τὴν ἔλλειψιν θετικῶν στοιχείων δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν μετὰ βεβαιότητος τὸ πρωτότυπον, πολλὴν ὅμως δεικνύει ὁμοιότητα πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Λούβρου.

Κωνστ. Γερογιάννης.

ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΟΥ ΚΟΤΤΑΒΟΥ ΕΝ ΤΗι ΝΕΑι ΕΛΛΑΔΙ

Ἐκτὸς τῶν πολλῶν τεκμηρίων, ἅτινα μαρτυροῦσι περὶ τῆς συγγενείας τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ψυχῆς, νομίζω ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη τις ἔνδειξις, ἥτις πιθανώτατα ὑποδεικνύει τὴν ἐπιβίωσιν γνωστοτάτης ἀρχαίας συνηθείας ἢ τοὐλάχιστον μαρτυρεῖ περὶ ὁμοιοτάτης ψυχικῆς ἀφετηρίας, ἐξ ἧς ἀμφότεραι αἱ συνήθειαι ἐξεπήγασαν. Πρόκειται περὶ τῆς ἀρχαίας παιδιᾶς ***κοττάβου***, τῆς ὑπὸ τῶν ἐν Σικελίᾳ Δωριέων ὡς γνωστὸν ἐφευρεθείσης καὶ τόσην διάδοσιν ἀνὰ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν κόσμον λαβούσης.

Ὡς οἱ παναθηναϊκοὶ ἀμφορεῖς καὶ μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἐρυθρομόρφου ρυθμοῦ ἐξηκολούθησαν ἐν τούτοις διὰ λόγους ἐθιμοτυπίας νὰ κατασκευάζωνται κατὰ τὴν παλαιὰν μελανόμορφον τεχνοτροπίαν, οὕτω καὶ ἡ Δωρικὴ φρασεολογία κατὰ τὴν παιδιὰν τοῦ κοττάβου παρέμεινεν ἀναλλοίωτος, εἴτε μεταξὺ Ἰώνων εἴτε ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἀττικῆς καὶ ταῖς ἀπεράντοις τῶν φυλῶν τούτων ἀποικίαις ἐπαίζετο τὸ ὡς ἄνω παίγνιον. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ γνωστὴ ἐπιγραφὴ ἐπὶ τοῦ ψυκτῆρος τῆς Πετρουπόλεως, τοῦ ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ Ἀθηναίου ἀγγειογράφου Εὐφρονίου ὑπογεγραμμένου, ἣν ἡ ἑταίρα Σμικρὰ ἐκφωνεῖ: «***τὶν τάνδε λατάσσω Λέαγρε***».

Ἀλλὰ τί ἐσήμαινεν ἡ ἔκφρασις αὕτη, ἡ συνήθης εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐκσφενδονίζοντος τὸ τελευταῖον ὑπόλοιπον τοῦ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦ οἴνου ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τοῦ κοττάβου;

Ὁ ἀείμνηστος Furtwängler περιγράφων τὸν ψυκτῆρα τοῦτον τῆς Πετρουπόλεως καὶ τὰ κατὰ τὴν παιδιὰν τοῦ Κοττάβου (Furtwängler und Reichhold Griechische Vasenmalerei Τόμ. II, τεύχ. 63) λέγει ὅτι «ἔκαμνον χρῆσιν τοῦ παιγνιδίου ἐπίσης δι' ἓν εἶδος ἐρωτικοῦ χρησμοῦ». Ἕτερος δὲ σοφὸς, ὁ O. Jahn, ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς ἀγγειολογικῆς συλλογῆς τοῦ Μονάχου (O. Jahn, Beschreibung der Vasensammlung zu München) περιγράφων τὴν ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ γνωστὴν κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Φιντίου ὑδρίαν, δὲν ποιεῖται μνείαν τινὰ διὰ τὴν ὁμοίαν ἐπὶ τῆς ὑδρίας ἐκείνης εἰκονιζομένην σκηνὴν τοῦ κοττάβου, πιστὸς ἄλλως τε εἰς τὴν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ καταλόγου του τεθεῖσαν ἀρχήν: ὅτι δηλ. θὰ περιορισθῇ εἰς αὐστηρὰν καταγραφὴν τῶν ἐν τῇ περιπύστῳ ἐκείνῃ συλλογῇ Ἑλληνικῶν ἀγγείων, ἀποφεύγων οἱανδήποτε κρίσιν ἐπὶ τῶν εἰκονιζομένων σκηνῶν καὶ τοῦτο, ἵνα ὁ μελετητὴς παραμένῃ ἀπροκατάληπτος».

Ἐν δὲ τῇ τοῦ Pauly RE[2] XI, 1528 κέ. ἐν ἄρθρῳ μακρῷ τοῦ K. Schneider δὲν εὑρίσκομεν περισσοτέρας διασαφήσεις. Ἀλλ' οὔτε ἄλλως τε θὰ ἦτο δυνατὸν εἰς τοὺς ἄνω μνημονευομένας ἐρευνητὰς νὰ φθάσωσιν εἰς περισσοτέρας ἐξηγήσεις, ἀγνοοῦν τας τὰ σήμερον ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν ἐπικρατοῦντα ἔθιμα.

Κατὰ ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι καὶ σήμερον ἔτι, ὅταν εὑρισκώμεθα ἐν συμποσίῳ ἀναμὶξ ἄρρενές τε καὶ θήλεις, δὲν παίζομεν μὲν τὸ ἄνω παίγνιον, λέγομεν ὅμως παίζοντες (ὅταν παραμένῃ ἓν ἐλάχιστον ὑπόλειμμα οἴνου ἐντὸς τοῦ ποτηρίου τῆς ἐγγὺς ἡμῶν συνεστιαζομένης δεσποινίδος ἢ κυρίας) «θὰ πίω τὰς τελευταίας σταγόνας τοῦ κρασιοῦ σας, δεσποινίς, διὰ νὰ μάθω τὸ μυστικόν σας» ἢ «μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ μάθω τὰ μυστικά σας», δηλ. νὰ πίω τὸ τελευταῖον ὑπόλοιπον τοῦ οἴνου σας; ἢ ὅταν θέλωμεν νὰ προτρέψωμεν αὐτὴν νὰ πίῃ καθ' ἣν στιγμὴν πίνουσα ὀλίγον τι ἀφίνει τὸ ὑπόλοιπον ἐν τῷ ποτηρίῳ της «πρέπει νὰ ἀδειάζετε τὸ ποτῆρι σας, δὲν πρέπει νὰ μανθάνουν ἄλλοι τὰ μυστικά σας». Προφανῶς ἐνταῦθα ἡ λέξις «μυστικὸν» καὶ «μυστικὰ» δὲν ὑπονοεῖ ἄλλο τι ἢ τὸ ἐρωτικὸν μυστικόν. Ὅτι δὲ περὶ ἐρωτικοῦ μυστικοῦ πρόκειται ἀποδεικνύει τὸ κάτωθι γεγονός. Ὅταν μίαν τῶν ἀνωτέρω φράσεων ἀπευθύνωμεν πρὸς κυρίαν παρήλικα, λαμβάνομεν πάντοτε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν: «καὶ τί μυστικὸν θέλετε νὰ μάθετε ἀπὸ μένα τώρα; ἐγὼ πειὰ ἐγέρασα, δὲν ἔχω μυστικά· τὰ μυστικὰ εἶναι γιὰ σᾶς τοὺς νέους». Ἡ ἀπάντησις αὕτη δεικνύει πασιφανῶς ὅτι πρόκειται περὶ ἐρωτικοῦ μυστικοῦ.

Ἀλλὰ τί ἄλλο πράττει ἐνταῦθα ἡ ἑταίρα Σμικρά; κρατοῦσα διὰ τοῦ δείκτου τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἀπὸ τὸ ἓν τῶν ὠτίων τὸν ὡς ποτήριον χρησιμεύοντα σκύφον (πρβλ. Buschor Vasenmalerei εἰκ. 113) τὸν περιέχοντα τὸ τελευταῖον ὑπόλειμμα τοῦ ποθέντος οἴνου της λέγει, ἑτοίμη νὰ ἐκσφενδονίσῃ τοῦτο ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τοῦ κοττάβου, «τὶν τάνδε λατάσσω Λέαγρε»: ταύτην δηλ. τὴν τελευταίαν σταγόνα, τὴν ἐγκλείουσαν τὸ ἐρωτικόν μου μυστικὸν τὴν στέλλω εἰς σέ, Λέαγρε!

Ἐνταῦθα ἡ ὅλη συσκευὴ ἡ χρησιμεύουσα ὡς ὄργανον διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἄνω παιδιᾶς τοῦ κοττάβου καὶ ἣν συσκευὴν ὀνομάζομεν ἐπίσης κότταβον — ὁ κότταβος λοιπὸν ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι παρίσταται ὡς ἐκπροσωπῶν τὸ μνημονευόμενον πρόσωπον. Κατὰ ταῦτα, ὅταν ἡ ἐκσφενδονιζομένη σταγὼν μετὰ τῆς ἄνω στερεοτύπου φράσεως ἐπιτυγχάνουσα ἀνέτρεπε τὴν πλάστιγγα, θὰ ἤθελε νὰ σημάνῃ ὅτι τὸ μνημονευόμενον πρόσωπον ἐδέχετο νὰ πίῃ τὸ τελευταῖον αὐτὸ προσφερόμενον ὑπόλειμμα καὶ ἑπομένως ἤθελε νὰ μάθῃ τὸ ἐρωτικὸν μυστικὸν τοῦ προσφέροντος, ἀπεδέχετο δηλονότι τὴν ἐρωτικὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ἀναμένοντος τρόπον τινὰ καὶ ἀπάντησιν. Τοὐναντίον δὲ ἐν ἀποτυχίᾳ ἐσήμαινε ὅτι δὲν ἀπεδέχετο.

Καὶ ἐν τούτῳ ἀκριβῶς θὰ συνίστατο τὸ διασκεδαστικὸν τοῦ παιγνιδίου. Ὅτι ἑκάστην ἐπιτυχίαν τῆς ἐκσφενδονιζομένης τρυγὸς ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τοῦ κοττάβου καὶ ἑπομένως ἕκαστον ἐκ τῆς ἀνατροπῆς αὐτῆς παραγόμενον κρότον, θὰ συνώδευον ἐν χορῷ καὶ αἱ ἐπιδοκιμαστι-

καὶ φωναὶ τῶν συμπαικτῶν μέ τινα φράσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν σημερινὴν «***Σὲ ἀγαπᾷ, Σὲ ἀγαπᾷ!***», τοὐναντίον δὲ ἑκάστην ἀποτυχίαν θὰ συνώδευον μὲ τὴν ἀποδοκιμαστικὴν φράσιν «***δὲν σὲ ἀγαπᾷ***»*!* Εἰς τὸν θόρυβον δὲ ἀκριβῶς αὐτόν, προϊὸν μιᾶς ζωηροτάτης εὐθυμίας, θὰ συνίστατο ἡ ὡραιότης καὶ τὸ διασκεδαστικὸν τῆς παιδιᾶς τοῦ κοττάβου.

Κατόπιν τούτων ἐννοεῖται οἴκοθεν, ὅτι τὸ μνημονευόμενον πρόσωπον ἠδύνατο κάλλιστα καὶ νὰ μὴ παρευρίσκηται μεταξὺ τῶν παιζόντων τὸ ἄνω παίγνιον, ἀφοῦ ἄλλως τε ἡ ἰδία συσκευὴ τοῦ κοττάβου θὰ ἐξεπροσώπει αὐτό.

Καὶ μέλλοντες νὰ καταλήξωμεν λέγομεν ὅτι:

Ὡς ὁ ***χορὸς*** ἔχει περιέλθει εἰς ἡμᾶς διὰ μέσου τῶν αἰώνων αὐτούσιος εἰς στάσιν, ἐμπλοκὴν χειρῶν, βηματισμοὺς (πρβ. μικρὸν ἀμφορέα Κλαζομενῶν ἐν Βερολίνῳ, Françoisvase ἐν Φλωρεντίᾳ ἀγγεῖον Falerii F-R Gr. Vasenmaler. τόμ. I πίν. 17-18)—ὡς ἡ μετὰ συμπόσιον περιφορὰ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν διασκεδαζόντων τῇ συνοδείᾳ μουσικῶν ὀργάνων—εἴτε πνευστῶν, εἴτε ἐγχόρδων—ἔχει περιέλθει εἰς ἡμᾶς ὁμοιοτάτη πρὸς τὴν λεγομένην κοινῶς Μπαντινάδα, (πρβ. F—R. Gr. Vasenmal. τόμ. I πίν. 50), οὕτω καὶ ὁ μετὰ τόσης ζωῆς καὶ εὐθυμίας παιζόμενος κατὰ τὰ ἀρχαῖα συμπόσια καὶ τόσον διαδεδομένος—ὡς δεικνύουν πολλαὶ ἐπὶ ἀγγείων εἰκόνες—κότταβος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλίπῃ χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐξέλιπον τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα ὡς ἐκ τῆς ἐπελθούσης καθόλου μεταβολῆς περὶ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, δεδομένου ὅτι οὔτε ἐν κατακλίσει συμποσιάζομεν σήμερον οὔτε πήλινα δίωτα ἀγγεῖα ὡς ποτήρια μεταχειριζόμεθα, πάντως ὅμως ἔμενεν ἀδιάρρηκτον τὸ ἐσωτερικὸν γνώρισμα τὸ καὶ ἰσχυρότερον, τὸ χρησιμεῦσαν ὡς βάσις, ἐφ' ἧς ἐθεμελιώθη ἡ ἐν λόγῳ παιδιὰ δηλ. ἡ διὰ τοῦ τελευταίου ὑπολείμματος τοῦ οἴνου ὑποδήλωσις τοῦ ἐρωτικοῦ μυστικοῦ.

Θεμ. Καραχάλιος.

ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ ΑΙΝΙΓΜΑΤΩΔΟΥΣ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ·

Ἐπὶ κορμοῦ ἀρχαϊκοῦ ἀγάλματος εἰσαχθέντος πρὸ τοῦ 1912 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν μουσεῖον (ἀριθ. 3045, Ἀποθήκη) φέρεται ἐπὶ τοῦ στήθους ἡ ἑξῆς ἑλληνικὴ ἐπιγραφή:

Γ bωποσ ΑΠΟΤCωCΑΚΑΝ

ΝΙΚΟΛΑUC

1: Αἰνιγματώδης ἐπιγραφή.

Τὴν ἐπιγραφὴν ἐμελέτησα τῷ 1921 καθ' ὑπόδειξιν τοῦ καθηγητοῦ F. Studniczka. Νομίζω, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις, ἣν τότε προέτεινα, δύναται νῦν νὰ δημοσιευθῇ ἔχει δὲ οὕτω: 1

Γ. bωποσ απο τ⟨ε⟩σ Σακαν. / Νικολαος.
ἤτοι ***Γ. Βῶπος ἀπὸ τῆς Σάκαν. / Νικόλαος.***

Ἐπὶ τοῦ ἀγάλματος δηλαδὴ ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα δύο ἀνδρῶν· ὁ πρῶτος εἶναι κατ' ἐμὲ Γερμανὸς καὶ δὴ Πρῶσσος: G. Bopo(=Bopp;) von Sagan 2.

Οὗτος διατρίψας — ἄγνωστον πότε — ἐν Ἑλλάδι ἐγένετο ἴσως κτήτωρ τοῦ ἀγάλματος ἢ εὑρὼν τοῦτό που ἐπέγραψε τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ παρατηρῶ ἀνάμειξιν γραμμάτων. 3 Ὁ ἀνὴρ — περιηγητὴς ἢ ἔμπορος ἴσως — εἶχε μελετήσει ἀρχαίας ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς· ἀλλὰ παρὰ τὰ ἀρχαῖα γράμματα ἀνέμειξε καὶ τὰ νεωτερικὰ ***ω*** καὶ ***σ*** (bῶποσ)· τὸ ***σ*** τοῦτο οὐχὶ ὀρθῶς ἐν Athen. Mitteil. ἀνεγνώσθη ***υ***.

Ὅτι ὁ ἀνὴρ ἦτο ξένος καὶ δὴ Γερμανός, δεικνύουσι καὶ τὰ σφάλματα αὐτοῦ.

Οὕτω γράφει bωποσ καὶ οὐχὶ Βωποσ (= Βῶπος), δηλαδὴ μεταχειρίζεται τὸ λατινικὸν ***b*** τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς, διότι ἐφοβήθη μήπως γράφων Βωπος νομισθῇ, ὅτι καλεῖται Wopo 4. Ἑτέρα ἀπόδειξις, ὅτι ὁ χαράξας τὴν ἐπιγραφὴν δὲν ἦτο Ἕλλην, εἶναι ἡ λ. ***τῆς***· ταύτην γράφει TCσ 5 = τες· ὡς γνωστόν, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐρα-

1 Ἡ ἐπιγραφή, ὅσον γινώσκω, ἐδημοσιεύθη μόνον ἐν Athen. Mitteil. 46 (1921) σελ. 27, σημ. 2 ὑπὸ τοῦ G. Rodenwaldt οὕτω: Γ. Βωποῦ ἀπὸ Τσυσακάν. Νικόλαος.

2 Ἡ πόλις Sagan εἶναι πόλις τῆς Σιλεσίας ἐν Πρωσσίᾳ.

3 Αὕτη παρατηρεῖται καὶ ἐν ἀρχαίαις ἑλληνικαῖς ἐπιγραφαῖς· πρβ. προχείρως ΑΕ 1890, σ. 113.

4 Ἐν τῇ νέα ἑλληνικῇ τὸ β προφέρεται ὡς τὸ γερμανικὸν w.

5 Ἐλησμόνησε νὰ χαράξῃ τὴν ἐν τῷ μέσῳ ὁριζοντίαν γραμμὴν τοῦ ϵ· διὰ τοῦτο ἐν Athen. Mitteil. ἐξελήφθη τοῦτο ὡς σῖγμα.

2 5 27

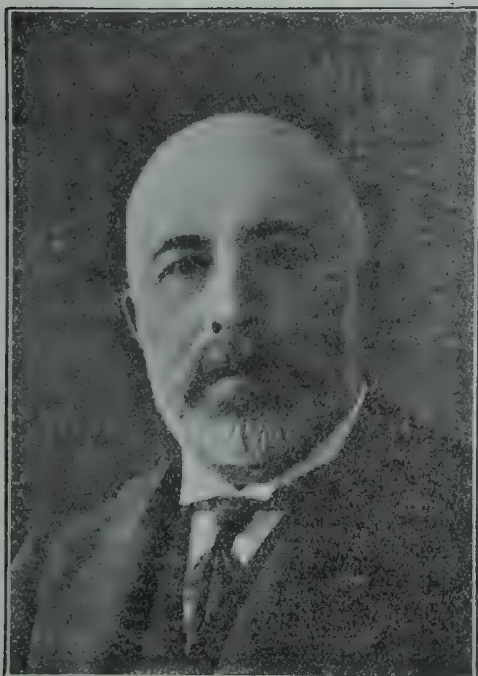
σμιακῆς προφορᾶς **τὸ η** προφέρουσιν ὡς e· ὥστε **τες=τῆς**. Παρατηρῶ πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ πόλις **Sagan** μετεγράφη **Σάκαν**. Ὡς εἶναι γνωστόν, οἱ νεώτεροι Γερμανοὶ συγχέουσιν ἐνίοτε ἐν τῇ προφορᾷ τὸ g καὶ τὸ k. Ἀλλὰ καὶ τὸ b καὶ p καὶ τὸ d καὶ t συγχέονται.

Ἐν τέλει σημειῶ, ὅτι τὸ ὄνομα Βῶπος εἶναι ἄγνωστον παρ' ἡμῖν, ἐν ᾧ τοὐναντίον τὸ ὄνομα **Bo(p)p(o)** δὲν εἶναι ἀδιανόητον ἐν Γερμανίᾳ.

Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

(1861—1922)

Ἐν χρόνοις, καθ' οὓς οὐ μόνον τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ ὁ κλασσικισμὸς καθ' ὅλου χειμάζονται, πᾶσα ἀπώλεια μαχητοῦ ἐκ τῆς φάλαγγος τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν εἶναι λίαν σημαντικὴ καὶ δυσαναπλήρωτος. Ἐν τῷ δεξιῷ τῆς παρατάξεως ταύτης ἔπεσε βληθεὶς ὑπὸ ὑπούλου ἐχθροῦ ὁ καλὸς κἀγαθὸς Ἀνδρέας Σκιᾶς. Μέγα πένθος διὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τὴν Ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν κοινὴν Πατρίδα!

Δὲν ἐζημιώθη τμῆμα μόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ οἰκοδομήματος διὰ τοῦ ἀδοκήτου θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός. Τοῦ Ἀνδρέου Σκιᾶ ἡ πολυμερὴς δρᾶσις διεκόπη· ἡ ἐπιστήμη ἀπώλεσεν ἀγαθὸν ἐργάτην, ἡ ἐκπαίδευσις ἐντριβῆ γνώστην τῶν φλεγόντων ζητημάτων, τὸ ἔθνος φρουρὸν τῶν τιμίων αὐτοῦ. Ἄνδρες ὡς ὁ τετράγωνος ἀνὴρ Σκιᾶς πρόκεινται πανταχοῦ ὡς πρότυπα καὶ γεραίρονται.

Ὁ Ἀνδρέας Σκιᾶς ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τῇ 26 Ὀκτωβρίου 1861 ἐκ πατρὸς Λάκωνος, τοῦ Νικολάου Σκιᾶ, ἐξεπαιδεύθη δὲ τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἐν Καλάμαις (1868-1878). Κατὰ Σεπτέμβριον 1878 ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, μετὰ δὲ τετραετῆ φοίτησιν ἐν αὐτῷ ὑποστὰς τὴν νενομισμένην δοκιμασίαν (τῇ 25 Ἰανουαρίου 1884) ἠξιώθη τοῦ βαθμοῦ «ἄριστα». Διδάκτωρ ἀνηγορεύθη πολὺ βραδύτερον (τῇ 20 Νοεμβρίου 1890) διὰ τῆς ἐναισίμου διατριβῆς «***Λουκιανοῦ τοῦ Σαμοσατέως φιλοσοφήματα***», ἥτις δὲν εὑρέθη μὲν ἐν τοῖς καταλοίποις αὐτοῦ, ἴσως δὲ σῴζεταί που ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Πανεπιστημίου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1884 διωρίσθη ὁ Σκιᾶς καθηγητὴς τοῦ ἐν Καλάμαις Γυμνασίου, ἐν ᾧ ἐδίδαξεν ἐπὶ ἓν ἔτος. Εἶτα ἐπὶ διετίαν (1885-1887) ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐμπορικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης.

Ἡ μεγάλη ἔφεσις πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Χάλκην καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἠσχολήθη εἰδικῶς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἰδίως τὴν γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐν Μονάχῳ (ἑξάμ. 1887-1888), Βερολίνῳ (τρία ἑξάμ. 1888-1889) καὶ Λιψίᾳ (δύο ἑξάμηνα 1889-1890) ἤκουσε τοὺς καθηγητὰς Ed. Wölfflin, E. Curtius, U. Köhler, J. Vahlen, W. Wattenbach, A. Kirchhoff, Ebbinghaus,

Fr. Paulsen, H. Diels, K. Brugmann. Προσέτι ἤκουσε κατὰ τὸ χειμερινὸν ἑξάμηνον 1887-1888 ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ τοῦ Μονάχου τὰς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ περὶ αἰσθητικῆς παραδόσεις τοῦ καθηγητοῦ Reber.

Περατώσας τὰς ἐν Γερμανίᾳ σπουδὰς αὐτοῦ μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπὶ δίμηνον ἐπεσκέφθη τὴν Βερώναν, τὴν Ῥώμην, τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν Πομπηΐαν καὶ ἐμελέτησε τὰ μουσεῖα αὐτῶν.

Οὕτως ἀρτίως παρεσκευασμένος ἐπανῆλθε κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους 1890 εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ βίος τοῦ Ἀνδρέου Σκιᾶ ὅ τε ἐπιστημονικὸς καὶ ὁ δημόσιος εἶναι δισχιδὴς καὶ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους· κατὰ τὴν πρώτην (1891-1910) ὑπηρέτησε τήν τε Ἀρχαιολογίαν καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, κατὰ τὴν δευτέραν (1910-1922) ἀφωσιώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν θεραπείαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεσκευάζετο, ἵνα διδάξῃ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ὡς ὑφηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἤτοι τὴν 30 Αὐγούστου τοῦ 1891 διωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἔμμισθος ἔφορος τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῆς. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἔμεινε μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1895, ἔδειξε δὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ ἐπιμέλειαν. Πρώτην ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἐν Γυθείῳ τῷ 1891, ἔνθα ἀνεῦρε τὸ ἀρχαῖον θέατρον· συγχρόνως ἐμελέτησε καὶ τὴν τοπογραφίαν τοῦ Γυθείου. Εἶτα ἠργάσθη τῷ 1892 ἐν Ἁγίῳ Βασιλείῳ, ἐν τῷ ἀρχαίῳ Θυρρείῳ, καὶ ἐμελέτησε τὴν τοπογραφίαν αὐτοῦ.

Μείζονος σημασίας ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κορίνθῳ πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀγορᾶς τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἧς τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα μετηνέχθησαν εἰς Ἀθήνας.

Τῷ 1893 ἐμελέτησε τὴν κοίτην τοῦ Ἰλισοῦ παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον. Ἡ ἀνασκαφὴ αὕτη ἐξετελέσθη μετὰ πολλῶν δυσχερειῶν. Ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς κατὰ τὸν Ἀ. Σκιᾶν προέκυψεν, ὅτι κρήνη τις σπουδαία καὶ δὴ ἡ Ἐννεάκρουνος ἀδύνατον νὰ ὑπῆρξεν ἐνταῦθα· ὁ Σκιᾶς ἀπέδειξεν, ὅτι χεὶρ ἀνθρωπίνη ἐξέτρεψεν ἐνταῦθα τὴν κοίτην τοῦ Ἰλισοῦ.

Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1894 ἤρχισε νὰ ἀνασκάπτῃ τὸ πρῶτον ἐν Ἐλευσῖνι. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἠργάσθη καὶ ἐν τῷ τῆς Ἐλευσῖνος Μουσείῳ. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐπανελήφθη κατὰ τὸ 1895.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης περιόδου, ἤτοι περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1891, ὑπέβαλε τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ διατριβὴν αὐτοῦ «***Περὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου***» **1**· ἡ Φιλοσοφικὴ σχολὴ ἐνέκρινεν αὐτὸν ὡς ὑφηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων· τῇ 14 Ἰανουαρίου 1892 τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἀνήγγειλε τῷ Πανεπιστημίῳ τὴν ἔγκρισιν τῆς ἐκλογῆς. Ὡς ὑφηγητὴς ἐδίδαξεν ἐπὶ διετίαν.

Εἶτα ἠναγκάσθη περισπώμενος ὑπὸ τῆς ἀνατεθειμένης αὐτῷ ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας νὰ διακόψῃ τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλίαν.

Εἶτα διὰ Β. Δ. τῆς 30 Νοεμβρίου 1895 διωρίσθη ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ δημοσίου. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπηρέτησε συνεχῶς μέχρι τοῦ 1910.

Καὶ ὡς ἔφορος τοῦ Δημοσίου ἐξετέλεσε μετὰ πολλοῦ ζήλου ἀνασκαφὰς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Τῷ 1896 συνεχίζει τὰς ἐν Ἐλευσῖνι ἀνασκαφὰς μετὰ λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων· περὶ τῶν εὑρημάτων αὐτῶν ἔγραψε διὰ μακρῶν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι καὶ τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν ἐτῶν 1894 καὶ ἑξῆς.

Κατὰ τὸ 1897 ἀπεκάλυψε τὰ λείψανα τοῦ γνωστοῦ Ἰωνικοῦ ναοῦ, ὃν εἶχον εἰκονίσει ὁ Stuart καὶ ὁ Revet. Τῷ 1897-1898 ἔσκαψε καὶ πάλιν ἐν Ἐλευσῖνι.

Μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσε κατὰ τὸ 1898 παρὰ τὸ Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου.

Τῷ 1899 ἔσκαψεν ἐν πέντε τόποις τῶν Πλαταιῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος προέβη εἰς ἀνασκαφὴν προϊστορικοῦ τύμβου ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν.

Τῷ 1900 καὶ 1901 ἐνήργησε σκαφικὰς ἐργασίας παρὰ τὴν Φυλὴν (ἐν τῷ ἄντρῳ τοῦ Πανὸς καὶ ἀλλαχοῦ).

1 Τὸ ἔργον τοῦτο ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις Association pour l'encouragement des études grecques en France· βλ. τὴν περὶ τούτου ἔκθεσιν τοῦ Paul Girard ἐν Revue des études grecques 5 (1892) σ. XXXIII.

Τῷ 1902 ἐπανέλαβε τὰς ἐν Ἐλευσῖνι ἀνασκαφάς. Τῷ 1904 ἐνήργησε μικρὰν σκαφὴν παρὰ τὸ Στάδιον.

Τῷ 1906 ἐπανέλαβε τὰς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Κορίνθῳ ἀνασκαφάς.

Ἄλλην ἀνασκαφὴν ἐξετέλεσεν ἐν τῷ Κεραμεικῷ τῷ 1907 δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας κατὰ παράκλησιν τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημείας τῶν ἐπιστημῶν, ἵνα συνταχθῇ ἀκριβὲς τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ ἀρχαίου νεκροταφείου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετὰ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιτέκτονος Fiechter ἔσκαψεν ἐν Ἀμύκλαις πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν λειψάνων τοῦ περιωνύμου θρόνου τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος.

Τῷ 1909 ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς ἐν τῇ Μεσσηνιακῇ Πύλῳ ἀνεῦρε δύο τάφους, ὧν ὁ εἷς μυκηναϊκός.

***

Τέλος ἡ πολιτεία ἀνεγνώρισε τὸ μέγα ἀδίκημα πρός τε τὴν ἐπιστήμην καὶ πρὸς τὸν σοφὸν ἄνδρα καὶ διώρισεν αὐτὸν δυνάμει εἰδικοῦ νόμου τῷ 1910 τακτικὸν καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ὁ Ἀνδρέας Σκιᾶς εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἄγων τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας· τῷ χαράσσοντι τὰς γραμμὰς ταύτας ἔλεγε μῆνάς τινας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετά τινος πικρίας πόσον ἐζημίωσαν αὐτὸν καὶ τὴν ἐπιστήμην διὰ τῆς ἐπὶ δύο δεκαετηρίδας παραγκωνίσεως αὐτοῦ.

Εἰσελθὼν τέλος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἠργάσθη μετὰ ζήλου καὶ ἀφοσιώσεως εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ μαθήματος. Διδάσκων καὶ συγγράφων προσεπάθησε νὰ προαγάγῃ τὴν σπουδὴν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἡ σαφὴς καὶ σοφὴ διδασκαλία αὐτοῦ ἔθελγε τοὺς ὁμιλητὰς αὐτοῦ, οἵτινες εὐγνωμόνως ἀναμιμνήσκονται αὐτοῦ.

Ἀλλὰ μεγάλην προσήνεγκεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν φοιτῶσαν νεολαίαν διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς ἀρχαίας μετρικῆς, ἥτις ἀπὸ ἐτῶν δὲν ἐδιδάσκετο ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Περὶ τοῦ μαθήματος τούτου εὐτυχῶς κατέλιπε μεγάλην ἐργασίαν, ἥν, ὡς ἀσμένως ἐγνώσθη, ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου ἀπεφάσισε (κατὰ Ἰούνιον 1924) νὰ ἐκτυπώσῃ. Οὕτως ἐργασία πολλοὺς κόπους ἀπαιτήσασα θὰ ἴδῃ τὴν δημοσιότητα.

Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καρποφόρος διδασκαλία δὲν ἐκώλυσεν αὐτὸν νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ περὶ τὰ φλέγοντα παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα καὶ περὶ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ὧν ἦτο τελείως κάτοχος [1].

Τὰ πορίσματα τῶν παλαιοτέρων μελετῶν αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν ἐν ἰδίοις βιβλίοις καὶ ἐν περιοδικοῖς.

Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα διεχειρίσθη μετὰ μεγάλης νηφαλιότητος. Τὰ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ οὐδεμία μέχρι τοῦδε κριτικὴ ἠδυνήθη νὰ ἀνατρέψῃ. Τελευταίως διεχειρίσθη μετὰ μεγάλης λεπτότητος τὸ γλωσσικὸν ζήτημα ἐν τῇ κρίσει τοῦ Μιστριωτείου ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ (1922) τῇ ἐκδοθείσῃ δαπάναις τοῦ Πανεπιστημίου.

Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἡτοίμαζε νέαν μεγάλην ἐργασίαν, ἥτις διὰ τὸν ἐπελθόντα θάνατον ἔμεινεν ἡμιτελής [2].

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων εἰδικὴν μελέτην ἔγραψεν ὁ σοφὸς καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ (τόμ. α', Ἀθῆναι 1910).

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων εἶχε βαθεῖαν γνῶσιν. Πολύτιμον βιβλίον δύναται νὰ ὀνομασθῇ τὸ ἐν ἔτει 1921 ἐκδοθὲν δαπάναις τοῦ Κράτους ἔργον αὐτοῦ «Γνῶμαι περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως». Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς ἐπιτροπείας περὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων τῶν κατὰ τὴν περίοδον 1917-1920 εἰσαχθέντων εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα σπουδαίαν θέσιν κατέχουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Σκιᾶ γραφέντα. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Β. Υ. τοῦ πρίγκιπος Νικολάου μετέσχε τῆς πρὸς ἔκδοσιν τῶν καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου αὐτοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου ἐπιτροπείας καὶ ἐπωφελῶς ἔδρασε.

Ὑπῆρξε διαχειριστὴς τοῦ Μιστριωτείου κληροδοτήματος.

Ἡ λοιπὴ δρᾶσις αὐτοῦ εἶναι ποικίλη. Ἐν ἔτει 1915-1916 διετέλεσε κοσμήτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς. Τῷ 1921-1922 ἦτο συγκλητικός.

1 Παρηκολούθει πᾶσαν τὴν φιλολογικὴν κίνησιν καὶ ἠγόραζε μὴ φειδόμενος χρημάτων τὰ σχετικὰ βιβλία· οὕτω κατήρτισε σπουδαίαν βιβλιοθήκην· αὕτη προσεχῶς θὰ περιέλθῃ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολήν.

2 Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχει δύναται νὰ ἐκδοθῇ.

῾Η Φιλοσοφικὴ σχολὴ τῷ 1922 ἐξέλεξεν αὐτὸν τὸ δεύτερον ὡς Κοσμήτορα διὰ τὸ ἔτος 1922-1923· δυστυχῶς ὁ ἀπροσδόκητος θάνατος αὐτοῦ ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν ἐν τῇ Σχολῇ φωτεινὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Διατελῶν καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διωρίσθη τῷ 1910 μέλος τοῦ 'Εποπτικοῦ συμβουλίου τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας ὑπῆρξεν ἰσόβιον μέλος καὶ σύμβουλος (1896-1914). Τῷ 1920 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Γενικῆς συνελεύσεως παμψηφεὶ σύμβουλος τῆς αὐτῆς ἑταιρείας. ῾Ως ἀντιπρόεδρος τοῦ 'Ελληνικοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου (1913-1915) ὑπέβαλε πρός τε τὸ 'Υπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ τοὺς βουλευτὰς τῇ 29 Μαΐου 1914 μετ' ἄλλων ὑπόμνημα περὶ τοῦ εἰς τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς ὑποβληθέντος σχεδίου νόμου περὶ Μέσης ἐκπαιδεύσεως. ῾Ωσαύτως δὲ διετέλεσε σύμβουλος τῆς Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, μέλος τῆς 'Ιστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας (1896 κ. ἑ.), τῆς 'Επιστημονικῆς ἑταιρείας, τῆς Γλωσσικῆς ἑταιρείας, τῆς Βιοτεχνικῆς ἑταιρείας, τῆς Βυζαντιολογικῆς ἑταιρείας, τῆς Πανελληνίου σκοπευτικῆς ἑταιρείας κ. ἄ.

Προσέτι εἶχεν ἐκλεχθῆ τῷ μὲν 1894 ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ ἐν Βερολίνῳ, 'Ρώμῃ καὶ 'Αθήναις Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου, τῷ δὲ 1908 τακτικὸν μέλος αὐτοῦ. Τῷ 1905 ὠνομάσθη ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου.

'Απὸ τοῦ 1892 διετέλει μέλος τῆς ἐν Παρισίοις Association pour l'encouragement des études grecques en France.

Τῷ 1914 ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ σταυροῦ τοῦ τάγματος τοῦ Σωτῆρος, τῷ δὲ 1922 διὰ τοῦ χρυσοῦ σταυροῦ τοῦ Β. τάγματος Γεωργίου Α' «διὰ τὰς πρὸς ἐπικράτησιν τῆς καθαρᾶς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπηρεσίας αὐτοῦ».

῾Ο θάνατος ἔπληξεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ τῇ 3 Αὐγούστου 1922 μετὰ βραχεῖαν νόσον. ῾Η κηδεία ἐγένετο σεμνοπρεπεστάτη [1]. ῾Ο ἐπιστημονικὸς κόσμος παρηκολούθησε συντετριμμένος τὴν κηδείαν τοῦ σοφοῦ ἀνδρός [2].

* * *

῾Ο 'Ανδρέας Σκιᾶς ὑπῆρξε πολυγραφώτατος· ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἐκδεδομένων ἐργασιῶν αὐτοῦ μικρῶν καὶ μεγάλων ἀνέρχεται εἰς 170 καὶ πλέον. Αὗται ἀναφέρονται εἰς τὴν 'Ελληνικὴν φιλολογίαν καὶ γλῶσσαν, τὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν ἐπιγραφικήν, τὴν γλωσσολογίαν, τὴν κριτικήν, τὴν ἐτυμολογίαν, τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν, τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ἐκπαίδευσιν καθόλου, τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, τὴν πολιτείαν κ.λ.π.

Εἶναι λυπηρόν, ὅτι τὰ ἀνέκδοτα αὐτοῦ ἔργα διὰ τὸν ὄγκον αὐτῶν θὰ μείνωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀδημοσίευτα. ῾Η ἐρίτιμος χήρα τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς κ. Μαρία Σκιᾶ μετὰ πολλῆς προθυμίας θὰ παρέδιδεν αὐτὰ εἰς φιλογενεῖς ἐκδότας πρὸς δημοσίευσιν [3].

Πάσας τὰς ἐργασίας διακρίνει λαμπρὰ σαφήνεια· βλέπει τις ἐν αὐταῖς τὸν ἐρευνητήν, ὅστις ἐπιδιώκει νὰ λύσῃ πᾶν ἀναφυόμενον ζήτημα ἐν τῇ προόδῳ τῆς ἐργασίας καὶ ὅστις ἐπιδιώκει νὰ κατανικήσῃ πᾶσαν δυσκολίαν. Τὸ εὐγενὲς ἦθος τοῦ ἀνδρὸς διαφαίνεται καὶ ἐν ταῖς διατριβαῖς αὐτοῦ, αἵτινες ἔχουσι πολεμικὸν χα-

1 ῾Ο τύπος πάσης ἀποχρώσεως ἔγραψε πενθῶν τὸν ἀείμνηστον ἄνδρα· νεκρολογίας ἔγραψαν τὰ ἑξῆς φύλλα· Καθημερινὴ 12 Αὐγούστου 1922 (ὑπὸ ***='Α. Χατζῆς), 'Εμπρὸς 7 Αὐγούστου 1922, 'Αδιάλλακτος, 'Αθῆναι, 'Αθηναϊκή, 'Ελεύθερος τύπος, 'Εστία, Νέα ἡμέρα, Σημαία κ.ἄ. Νεκρολογίαι ἐγράφησαν ἔτι ἐν 'Ατλαντίδι 'Αμερικῆς 13 (1923), τεύχ. 'Οκτ. σελ. 22, ἐν Νέῳ 'Ελληνομνήμονι 17 (1923) σ. 104 κ ἑ καὶ 'Ελλ. γεωγρ. ἑταιρ.. Πεπραγμένα α' πενταετίας, 'Αθῆναι 1924, σ 41-42. Λαμπρὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρὸς καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ φίλος συνάδελφος Κων. Λογοθέτης, Τὸ φιλολογικὸν ἔργον καὶ ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τριῶν ἀοιδίμων καθηγητῶν, 'Αθῆναι 1927, σ. 20-23. 'Η περισπούδαστος καὶ ἀξιανάγνωστος αὕτη μελέτη ἐξεφωνήθη τῇ 1 'Απριλίου 1926 ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασοῦ κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ «Συνδέσμου τῆς ἀκαδημαϊκῆς προόδου» τελεσθὲν φιλολογικὸν μνημόσυνον τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Κ Κόντου, Γ. Μιστριώτου καὶ 'Α. Σκιᾶ.

2 Τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον ἐν τῷ Α' Νεκροταφείῳ 'Αθηνῶν κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου Γ. Μπονάνου καὶ φέρει τοὺς ἑξῆς στίχους ποιηθέντας ὑπὸ τοῦ συναδέλφου 'Α. Κεραμοπούλλου:

ΠΑΝΤΟΙΗΣ ΣΟΦΙΗΣ ΤΑΜΙΑ, ΣΚΙΑ ΑΡΧΑΙΟΔΙΦΑ,
ΔΩΡΙΣ ΡΥΘΜΟΝ ΑΝΕΡ ΧΡΗΣΤΕ ΤΕ. ΧΑΙΡΕ ΦΙΛΕ.

3 Κατ' 'Απρίλιον 1927 ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ 'Ανδρέου Σκιᾶ. 'Η ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως ἀνετέθη εἰς τὸν κ. 'Ερρίκον Σκάσσην, 'Εμμανουὴλ Πεζόπουλον, καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν καὶ 'Αντώνιον Χ. Χατζῆν, π. καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ρακτῆρα· μάχεται εὐγενῶς καὶ κοσμίως· οὐδαμοῦ παραφέρεται.

Ὁ ἐκλιπὼν ἀνὴρ πρόκειται ἡμῖν καὶ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα, δι' ὃν καὶ οἱ ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς αὐτὸν ἐσεβάσθησαν πολλάκις αὐτόν. Περὶ τοῦ Ἀνδρέου Σκιᾶ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ: ***ἵνα θανὼν βιώσειεν ἐβίωσεν ὡς θανούμενος*** 1.

Ἀντώνιος Χ. Χατζῆς.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ

ΑΝΔΡΕΟΥ Ν. ΣΚΙΑ

Α') Ἐκδεδομένα.

1888

1. ⟨Περὶ ἱδρύσεως γυμναστηρίου ἐν Καλάμαις⟩: (Ἐφημερὶς) Φιλόπολις (Καλάμαι) 6 Δεκεμβρίου 1888.

1889

2. Conjectanea : Berliner philologische Wochenschrift 9 (1889) σ. 715.
3. Conjectanea : ἔ. ἀ. σ. 812.
4. Zum Gesetz von Gortyn: Hermes 24 (1889) σ. 475-477.

1890

5. ***Ἐπιγραφικὰ μελετήματα***: ΑΕ 1890 σ. 173-194.

1891

6. ***Περὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου***, Ἀθῆναι 1891, σελίδες 167. (Διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ). Ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις Association pour l'encouragement des études grecques en France.
7. Τίσυρος, Κρητικὴ πόλις: ΑΕ 1891 σ. 191-192.
8. ⟨Ἔκθεσις περὶ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἐν Γυθείῳ θεάτρου⟩: ΠΑΕ 1891 σ. 27-34.
9. Περὶ τοῦ ἐν Γυθείῳ θεάτρου καὶ τοῦ παρ' αὐτὸ ἀρχαίου κτιρίου: ΠΑΕ 1891 σ. 71-90.

1 Ἐπίγραμμα ἐπὶ τοῦ τάφου Κωνσταντίνου Ῥάλη ἐν Ῥώμῃ († 1576)· πρβ. Ἀντ. Χατζῆ, Οἱ Ῥαούλ—Ῥάλαι, Kirchhain N.—L. 1909, σελ. 68.

1892

10. Ἐπιγραφικά: ΑΕ 1892 σ. 25-32.
11. Τοπογραφικὰ Γυθείου: ΑΕ 1892 σ. 55-56 καὶ 257.
12. Ὑπὲρ τῆς Ἀκροπόλεως: (Ἐφημερὶς) Ἄστυ 21-22 Ἰουνίου 1892.
13. ***Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου***: ΑΕ 1892 σελ. 107-114.
14. ***Ἐπιγραφαὶ Γυθείου:*** ΑΕ 1892 σ. 185-204.
15. Συμπλήρωσις Λακωνικῆς ἐπιγραφῆς: ΑΕ 1892 σ. 225.
16. ⟨Ἀνασκαφὴ ἐν Θυρρείῳ τῆς Ἀκαρνανίας⟩: ΠΑΕ 1892 σ. 47-51.
17. Ἀνασκαφαὶ ἐν Κορίνθῳ: ΠΑΕ 1892 σ. 111-136 (πίν. 1).
18. Σαστήρ: ΑΕ 1892 σ. 256-257.
19. ***Περὶ τῆς σημασίας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ὀργάνου καθολικῆς παιδεύσεως:*** Παρνασσὸς 15 (1892) σ.161-174 (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει).
20. Flora-Fauna: Ἀθηνᾶ 4 (1892) σ. 639-643.

1893

21. Τὸ νομοσχέδιον περὶ τῶν ἑδρῶν καὶ μαθημάτων τοῦ Πανεπιστημίου: Παλιγγενεσία 1 Φεβρουαρίου 1893.
22. Κριτικαί τινες παρατηρήσεις: Εἰκοσιπενταετηρὶς Κωνσταντίνου Κόντου σ. 257-263.
23. Ἐπιγραφαὶ ἐκ Θυρρείου τῆς Ἀκαρνανίας: ΑΕ 1893 σ. 29-36.
24. Κυπριακά: ΑΕ 1893 σ. 61-64.
25. Ἡ κοίτη τοῦ Ἰλισοῦ παρὰ τὸ Ὀλυμπιεῖον: ΑΕ 1893 σ. 103-104.
26. Ἡ γένεσις τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης: Ἑστία 1893 Ἰούλιος-Δεκέμβριος, σ. 17.
27. Αἱ παρὰ τὴν Καλλιρρόην ἀνασκαφαί: Ἄστυ 17 Αὐγούστου 1893.
28. Περὶ τῆς ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ Ἰλισοῦ ἀνασκαφῆς: ΠΑΕ 1893 σ. 111-136.
29. Μυκῆναι καὶ Μυκηναῖος πολιτισμὸς ὑπὸ Χρίστου Τσούντα: Ἑστία 5 Σεπτεμβρίου 1893, σ. 157.
30. Ἐπιγραφαὶ Κορίνθου: ΑΕ 1893 σ. 113-128.

1894

31. ***Ἑλληνικὴ γραμματικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν***

'Ελληνικῶν σχολείων, 'Αθῆναι 1894, σελίδες η' + 239.
32. Κρίσις περὶ τοῦ γλωσσικοῦ διαγωνίσματος τοῦ συλλόγου Κοραῆ: 'Εφημερὶς τῶν συζητήσεων 23 καὶ 24 Μαΐου 1894.
33. Καὶ πάλιν περὶ τῆς λέξεως σαστήρ: ΑΕ 1894 σ. 127-128.
34. Συμβολαὶ εἰς τὴν 'Αθηναϊκὴν τοπογραφίαν: 'Εστία 1894 σ. 289-293 (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει.
35. Erklärung: Indogerm. Anzeiger 1894 σ. 169 169-171.
36. 'Ανάγλυφα ἐκ τῆς ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ 'Ιλισοῦ ἀνασκαφῆς: ΑΕ 1894 σ. 132-142.
37. ***'Επιγραφαὶ 'Ελευσῖνος***: ΑΕ 1894 σ. 161-186.
38. ***'Επιγραφαὶ 'Ελευσῖνος***: ΑΕ 1894 σ. 189-212.
39. Σύμμικτα: ΑΕ 1894 σ. 241-244.
40. Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν 'Ελευσῖνι ἀνασκαφῶν: ΠΑΕ 1894 σ. 14-17.

1895

41. ***'Αδίκου κρίσεως ἔλεγχος***, 'Αθῆναι 1895, σελίδες 120.
42. 'Αντιδήλωσις: Καιροὶ 20 'Ιουνίου 1895.
43. ⟨'Απάντησις⟩: 'Εφημερὶς 31 'Ιουλίου 1895.
44. Δήλωσις: 'Εφημερὶς 7 Αὐγούστου 1895.
45. ⟨'Απάντησις⟩: 'Εφημερὶς 11 Αὐγούστου 1895.
46. ***'Επιγραφαὶ 'Ελευσῖνος***: ΑΕ 1895 σ. 83-124.
47. 'Η περὶ τῆς 'Ελευσινιακῆς νεκροπόλεως ἔρις: 'Εστία 21 Σεπτεμβρίου 1895.
48. Περὶ τῆς ἐν 'Ελευσῖνι ἀνασκαφῆς: ΠΑΕ 1895 σ. 157-193 (πίνακες 3).

1896

49. Οἱ Ἔφοροι ἀρχαιοτήτων: Καιροὶ 14 Φεβρουαρίου 1896,
50. ⟨Περὶ ἀνασκαφῶν⟩: Ἄστυ 1 'Ιουλίου 1896.
51. Περὶ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 'Εφημερὶς 31 'Οκτωβρίου 1896.
52. 'Η 'Αρχαιολογικὴ ἑταιρεία: Ἄστυ 4 Νοεμβρίου 1896.
53. 'Ο Κέρβερος τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας: 'Εστία 4 Νοεμβρίου 1896.
54. ⟨Περὶ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας⟩: 'Εστία 6 Νοεμβρίου 1896.
55. ⟨Περὶ τῆς 'Αρχαιολογικῆς ἑταιρείας⟩: 'Εστία 9 Νοεμβρίου 1896.
57. ***'Επιγραφαὶ 'Ελευσῖνος***: ΑΕ 1896 σ. 23-56.
57. 'Ο ἀρχαῖος Κεραμεικός: Ἄστυ 30 Δεκεμβρίου 1896.
58. Σύμμικτα. Κεραμίδες ἐνεπίγραφοι τοῦ ἐν 'Ελευσῖνι Τελεστηρίου. Σήματα ἐπὶ ἀρχαίων ὑδραγωγῶν σωλήνων ἐν 'Ελευσῖνι: ΑΕ 1896 σ. 251-264.
59. Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν 'Ελευσῖνι ἀνασκαφῆς: ΠΑΕ 1896 σ. 27-28.

1897

60. ***'Επιγραφαὶ 'Ελευσῖνος***: ΑΕ 1897 σ. 33-66.
61. 'Αρχαῖοι τάφοι ἐν Θερμοπύλαις: 'Επετηρὶς Παρνασσοῦ 2 (1898) σ. 255-260.
62. 'Ανασκαφαὶ παρὰ τὸν 'Ιλισόν: ΠΑΕ 1897 σ. 73-85 (πίν. 1).
63. Περὶ τῆς ἐν 'Ελευσῖνι ἀνασκαφῆς: ΠΑΕ 1897 σ. 86-93 καὶ 105-107.

1898

64. ***Παναρχαία 'Ελευσινιακὴ νεκρόπολις***: ΑΕ 1898 σ. 29-120 (πίνακες 7).
65. 'Ανασκαφὴ παρὰ τὸ Μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου: ΠΑΕ 1898 σ. 68-71.
66. 'Ανασκαφὴ ἐν 'Ελευσῖνι: ΠΑΕ 1898 σ. 72-91.

1899

67. ***'Επιγραφαὶ 'Ελευσῖνος:*** ΑΕ 1899 σ. 177-222.
68. 'Αθηναϊκαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ βράχου: ΑΕ 1899 σ. 237-240.
69. 'Ανασκαφὴ ἐν Πλαταιαῖς: ΠΑΕ 1899 σ. 42-56.

1900

70. Ἄλσος Συγγροῦ: 'Εστία 2 Φεβρουαρίου 1900.
71. Συμβολαὶ εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Βοιωτίας: 'Επετηρὶς Παρνασσοῦ 4 (1900) σ. 114-139.
72. Ἄλσος Συγγροῦ: 'Εστία 23 Μαΐου 1900.
73. 'Οδὸς Σταδίου: 'Εστία 7 'Ιουνίου 1900.
74. 'Επίκαιρον: βιβλίον. Εἰκόνες ἐκ τῶν 'Ελλη-

νικῶν δασῶν ὑπὸ Κ. Δασίου: Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως — Ἀθηνῶν 30 Αὐγούστου 1900.

75. ⟨Παρατηρήσεις εἰς Ἐλευσινιακὴν ἐπιγραφήν⟩: ΑΕ 1900 σ. 86.
76. Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὴν Φυλήν: ΠΑΕ 1900 σ. 38-50.
77. Ἐργασίαι ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ: ΠΑΕ 1900 σ. 88-94.
78. Skyphos à figures rouges trouvé à Eleusis: Monuments et mémoires publiés par l'Académie des Inscriptions et Belles-lettres 7 (1900) σ. 29-38.

1901

79. ***Ἐλευσινιακαὶ κεραμογραφίαι***: ΑΕ 1901 σ. 1-50 (πίνακες 2).
80. Ἀρχαῖον ἀλλόκοτον ὄνομα: Παναθήναια 2 (1901) σ. 37.
81. Ἡ θέσις τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ Φαρῶν: Ὡρῶν 1 (1901) σ. 3-5 καὶ Μεσσηνιακὴ ἐπετηρὶς 1902 σ. 10 κ. ἑ.
82. Γαλλικὴ σχολή: Παναθήναια 3 (1901-1902) σ. 396-397.
83. Ἐπεξηγηματικὰ τῶν Ἐλευσινιακῶν κεραμογραφιῶν: ΑΕ 1901 σ. 163-174.
84. Ἀνασκαφὴ ἐν τῷ Ἄντρῳ τοῦ Πανός: ΠΑΕ 1901 σ. 32-33.

1902

85. Τύμβος προϊστορικὸς ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν: ΑΕ 1902 σ. 123-130.
86. Ἀνασκαφὴ ἐν Ἐλευσῖνι: ΠΑΕ 1902 σ. 47.
87. Ἐργασίαι ἐν Κορίνθῳ: ΠΑΕ 1902 σ. 47-48.
88. Ἀνασκαφὴ ἐν Αἰγῖνι: ΠΑΕ 1902 σ. 48.

1904

89. ***Ὁ ἀληθὴς χαρακτὴρ τοῦ λεγομένου γλωσσικοῦ ζητήματος***, Ἀθῆναι 1904 (Παράρτημα Ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος Πανεπιστημίου 1902-1903), σελίδες 214.
90. ⟨Ἐπιστολὴ εἰς ἀπάντησιν A. Thumb⟩: Ἑστία 6 Μαΐου 1904.
91. Ἡ ἐπίκρισις τοῦ κ. Ξενοπούλου: Παναθήναια 8 (1904) σ. 268-272 καὶ 301-306.
92. Ἡ συλλογὴ Ῥόστοβιτς: Ἀγὼν 8 Ὀκτωβρίου 1904.
93. Ξανθουδίδου, ὁ Κρητικὸς πολιτισμός: Παναθήναια 9 (1904) σ. 88-89.
94. Ὁ τάφος παρὰ τὸ Στάδιον: Ἑστία 15 Δεκεμβρίου 1904.

1905

95. Ἡ ψευδογλωσσολογία ἐν παραδείγματι: Ἀγὼν 17 Φεβρουαρίου 1905 — 16 Ἰουνίου 1905. (Ἀνατύπωσις, σελίδες 62).
96. ⟨Ἔκθεσις περὶ ἀνασκαφῆς ἐν τῷ Σταδίῳ⟩: Νέος Ἑλληνομνήμων 2 (1905) σ. 257-265.
97. ***Περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς ἀρχαίας Κορίνθου***: Comptes rendus du Congrès international d'archéologie, Ière session, Athènes 1905, Athènes 1905, σελ. 302-304.

1906

98. Ἄμυνα κατὰ φιλονικοῦντος θεσιθήρα, Ἀθῆναι 1906, σελίδες 110.
99. Ἀνασκαφὴ ἐν Κορίνθῳ: ΠΑΕ 1906 σ. 145-166.

1907

100. ***Ἀναγκαῖον ἐπίμετρον***, Ἀθῆναι 1906-1907, σελίδες 128.
101. Ἡ νεκρόπολις τοῦ Κεραμεικοῦ: Ἑστία 21 Αὐγούστου 1907.
102. ⟨Περὶ τῶν σχέσεων τῶν Ἀλβανῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας⟩: Παναθήναια 15 (1907-1908) σ. 93-96.
103. Ἀνασκαφὴ ἐν τῷ Κεραμεικῷ: ΠΑΕ 1907 σ. 99-102.
104. Ἀνασκαφὴ ἐν Ἀμύκλαις: ΠΑΕ 1907 σ. 104-107.
105. Διόρθωσις εἰς τὸ χρονικὸν τοῦ Παναρέτου: Νέος Ἑλληνομνήμων 4 (1907) σ. 490.

1908

106. ⟨Περὶ ἀρχαίας ἐπιγραφῆς ἐκ τῆς μονῆς τῶν Κλειστῶν⟩: Ἑστία 14 Μαρτίου 1908.
107. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Γερμανικῆς σχολῆς κατὰ τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον: Κράτος 15 Ἰουνίου 1908.
108. Τὰ ὀνόματα τῶν θέσεων: Ἀθῆναι 6 Σεπτεμβρίου 1908.
109. Τοπωνυμίαι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Πῶς θὰ ἐπιβληθῶσι: Ἀθῆναι 12 Σεπτεμβρίου 1908.

1909

110. Δήλωσις: Ἑστία 17 Νοεμβρίου 1909.

111. Ἀνασκαφὴ ἐν Πύλῳ τῇ Μεσσηνιακῇ: ΠΑΕ 1909 σ. 274-292.

1910

112. Περὶ τῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνασκαφῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας: Ἀγὼν 13 Μαΐου 1910.

113. Περὶ τοῦ προτύπου σχολείου τῶν καταπολεμούντων τὴν καθαρεύουσαν: Ἀθῆναι 19 Ἰουνίου 1910.

114. Τί εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ ἐπικληθέντος προτύπου σχολείου: Ἀθῆναι 26-27 Ἰουνίου 1910.

115. ⟨Ἐπιστολὴ περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος⟩: Ἑστία 29 Ἰουνίου 1910.

116. ⟨Ἐπιστολὴ περὶ τῆς γλώσσης τῶν σχολείων⟩: Ἑστία 1 Ἰουλίου 1910.

117. ⟨Περὶ τῆς γραφομένης γλώσσης⟩: Παναθήναια 20 (1910) σ. 217-218.

118. Ἀπάντησις: Ἀθῆναι 7 Αὐγούστου 1910.

119. Ἀπάντησις: Ἀθῆναι 14 Αὐγούστου 1910.

120. Δήλωσις: Ἀθῆναι 24 Αὐγούστου 1910.

121. ⟨Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλφειοῦ Καρβοῦνι⟩: Νέος Ἑλληνομνήμων 7 (1910) σ. 92-93.

122. ***Περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα φιλολογικῆς ἐπιστήμης***. Λόγος ἐναρκτήριος τῶν παραδόσεων: Παιδαγωγικὸν δελτίον 5 (1910) σ. 30-45 (καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει).

123. ⟨Ἐπιστολὴ περὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ⟩: Ἑστία 3 Νοεμβρίου 1910.

124. ***Πρόχειρος ὑποτύπωσις μεταρρυθμίσεως τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας***, Ἀθῆναι 1910, σελίδες 147.

125. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀκροπόλει: ΠΑΕ 1910 σ. 144.

1911

126. Ὁ Κοραῆς καὶ ἡ γλῶσσα: Ἀθῆναι 1 Μαρτίου 1911.

127. Αἱ θεωρίαι τῶν ἱδρυτῶν τοῦ προτύπου σχολείου τῆς γλωσσικῆς προπαγάνδας: Ἀθῆναι 12-18 Ἰουνίου 1911.

128. Περὶ διασώσεως τοῦ δίγαμμα ἔν τινι νεοελληνικῇ λέξει: Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 7 (1910-1911) σ. 217-224.

129. Ἐπιστολή: Ἑστία 8 Σεπτεμβρίου 1911.

130. Ἐπιστολή: Ἑστία 28 Σεπτεμβρίου 1911.

131. Ἐπιστολή: Ἑστία 3 Ὀκτωβρίου 1911.

132. Τοπογραφικὰ καὶ ἐπιγραφικὰ τῶν ἐν Μεσσηνίᾳ Φαρῶν καὶ τῶν πέριξ: ΑΕ 1911 σ. 107-118.

133. Τοπωνυμίαι Καλαμῶν: Νέος Ἑλληνομνήμων 8 (1911) σ. 96-98.

134. Ἐξήγησις δύο δυσερμηνεύτων ἐπιγραφῶν: ΑΕ 1911 σ. 207-211.

135. Διόρθωσις εἰς Κεδρηνόν: Νέος Ἑλληνομνήμων 8 (1911) σ. 367.

1912

136. Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς διδακτικῆς ἱκανότητος τῶν ὑποψηφίων καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου: Παράρτημα Ἐφημερίδος Κυβερνήσεως 1912, τεύχ. β′, φύλλ. 10 σ. 29-30, 35-36 α′—β′ καὶ 48.

137. ***Νεώτεραι ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ παναρχαίᾳ Ἐλευσινιακῇ νεκροπόλει:*** ΑΕ 1912 σ.1-39.

138. Περὶ τοῦ κινδύνου ἐκ πυρκαϊᾶς τῶν ἀρχαιολογικῶν μουσείων: Ἑστία 18 Ἰουνίου 1912.

139. Ὁ κίνδυνος τοῦ Μουσείου: Ἑστία 21 Ἰουνίου 1912.

140. Εἰς Πειραιῶς ἐπίγραμμα: ΑΕ 1912 σ. 256-257.

1913

141. ⟨Διορθώσεις εἰς βυζαντινὰ ᾄσματα⟩: Λαογραφία 4 (1912 –1913) σ. 315.

142. Ἡ κατάργησις τῶν σχολικῶν ἐξετάσεων: Ἀθῆναι 18-19 Αὐγούστου 1913 καὶ Παιδαγωγικὸν δελτίον 7 (1914) σ. 113-120.

143. ***Περὶ τῆς προταθείσης ἁπλοποιήσεως τῆς γραφομένης Ἑλληνικῆς γλώσσης:*** Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 9 (1912-1913) σ. 245-304.

144. ⟨Περὶ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἀρχαίου ὑδραγωγείου⟩: Ἑστία 12 Ὀκτωβρίου 1913.

1914

145. Γνῶμαι περὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως: Ἀθῆναι 10, 17 καὶ 22 Μαρτίου 1914.

146. ⟨Ἐπιστολὴ περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχε-

δίων⟩: Ἑστία 3 Ἀπριλίου 1914.

147. Ἡ ὁμιλουμένη εἰς τὰ σχολεῖα: Ἑστία 29 Δεκεμβρίου 1914.

148. Ἐπιλεγόμενα περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως βολκός: Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 10 (1913-1914), σ. 157-159.

149. Παραγνωριζομένη ἀντωνυμία τῆς ἀρχαίας Κρητικῆς διαλέκτου: Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 10 (1913-1914) σ. 203-212.

1915

150. Ἄδικος κατηγορία: Νέα Ἑλλὰς 6 Ἰανουαρίου 1915, σ. 2.

151. ***Ἔκθεσις περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Σεβαστοπουλείου διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1915***, Ἀθῆναι 1915, σελίδες 7.

152. Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν τῷ φροντιστηρίῳ διδασκαλίας κατὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔτος 1911-1912: Τὰ κατὰ τὴν πρυτανείαν Σπ. Λάμπρου, πρυτανεύσαντος ἐν ἔτει 1911-1912, σ. 451-452.

1916

153. ***Δευτερολογία περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἁπλοποιήσεως τῆς γραφομένης γλώσσης καὶ τῆς ὀρθογραφίας***: Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 12 (1915-1916) σ. 49-149 (ἀνατύπωσις ἐν ἰδίῳ τεύχει).

154. ***Ἔκθεσις περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Σεβαστοπουλείου διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1916***, Ἀθῆναι 1916, σελίδες 16.

155. Κριτικαί τινες παρατηρήσεις εἰς τὰς ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι ΙΓ′ σ. 3 κ. ἑ. παρατεθειμένας περικοπὰς Γεωργίου Τορνίκη καὶ ἄλλων: Νέος Ἑλληνομνήμων 13 (1916) σ. 260-262.

1917

156. Περὶ τῆς περιφερικῆς ὁδοῦ τῆς Ἀκροπόλεως: Ἡμερήσια νέα 11 Φεβρουαρίου 1917.

157. ***Περὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ξενοφώνων πληθυσμῶν***: Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ 13 (1917) σ. 7-34.

158. ***Ἐπιγραφαὶ ἐκ Πλαταιῶν***: ΑΕ 1917 σ. 157-167.

1918

159. ⟨Κρίσις περὶ τῶν ὑποψηφίων καθηγητῶν Ἀ. Μπούτουρα καὶ Φ. Κουκουλέ⟩: Ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπείας καὶ Πρακτικὰ τῆς Φ. σχολῆς διὰ τὴν ἐκλογὴν τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, Ἀθῆναι 1918, σ. 107-108.

160. ***Τὸ παρὰ τὴν Φυλὴν ἄντρον τοῦ Πανὸς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν ἐτῶν 1900 καὶ 1901***: ΑΕ 1918 σ. 1-28.

1919

161. Ἡ ἀλήθεια περί τινων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων: Τὸ μέλλον 1 (1919) σ. 382-388.

162. ***Ἔκθεσις περὶ τῆς κρίσεως τοῦ Σεβαστοπουλείου διαγωνισμοῦ τοῦ ἔτους 1919***, Ἀθῆναι 1919, σελίδες 17.

163. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν ζήτημα: Τὸ μέλλον 1 (1919) σ. 653-664.

164. Ἀνακοινώσεις: ΑΕ 1919 σ. 31-48.

1920

165. Σπυρίδων Π. Λάμπρος (βιογραφία), Νέος Ἑλληνομνήμων 14 (1917-1920) σ. 115-139 καὶ 412 καὶ 142-144 (= Προσφώνησις πρὸς Σ. Π. Λάμπρον ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι τῆς καθηγεσίας αὐτοῦ).

1921

166. Προσφώνησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας πρὸς τὸν Βασιλέα Κωνσταντῖνον: Καθημερινὴ 6 Ἰανουαρίου 1921.

167. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις: Πρωτεύουσα 19 Φεβρουαρίου 1921.

168. ⟨Ἐπιστολή⟩: Πρωτεύουσα 23 Φεβρουαρίου 1921.

169. Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης: Πρωτεύουσα 26 Φεβρουαρίου 1921.

170. Ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπείας τῆς διορισθείσης πρὸς ἐξέτασιν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας τῶν δημοτικῶν σχολείων, Ἀθῆναι 1921: Ὑπὸ τοῦ Ἀ. Σκ. ἐγράφησαν: σελ. 37-55, 58-59, 60 (ἡ ἀρχή), 61 (§ 6), 62-63 καὶ 142-156.

171. Αἱ ὑπὲρ τοῦ μαλλιαρισμοῦ συνηγορίαι: Χρόνος 1 Ἰουλίου 1921.

172. Καὶ πάλιν περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως βολκός: Ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 15-17 (1918-1921) σ. 135-138.

173. ***Γνῶμαι περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως*** ἐκδιδόμεναι κατ' ἐντολὴν τοῦ

Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, Ἀθῆναι 1921, σελίδες 94.

1922

174. Ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως: Τὸ μέλλον 4 (1922) σ. 124-125.
175. Λόγος ἐπιμνημόσυνος εἰς Σπυρίδωνα Λάμπρον: Νέος Ἑλληνομνήμων 16 (1922) σ. 295-305.
176. ***Μιστριώτειος ποιητικὸς διαγωνισμὸς λυρικῶν ποιημάτων. Ἔκθεσις τῆς κρίσεως ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ τῶν κριτῶν Ἀνδρέου Ν. Σκιᾶ τῇ 17 Ἀπριλίου 1922***, Ἀθῆναι 1922, σελίδες 22.

Β΄) Ἀνέκδοτα.

1. ***Λουκιανοῦ τοῦ Σαμοσατέως φιλοσοφήματα.*** Ἐναίσιμος διατριβή. (Ἴσως ὑπάρχει ἐν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐγράφη πολὺ πρὸ τοῦ 1890).
2. ***Μετρικὴ*** [σελίδες 468].
   Ἐκδοθήσεται προσεχῶς δαπάνῃ τοῦ Ἀθήνησι Πανεπιστημίου.
3. Ἑρμηνευτικὴ καὶ κριτικὴ [σελίδες 362].
4. Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης [σελίδες 106].
5. Πλημμελὴς παρομοίωσις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς τὴν Λατινικὴν [σελίδες 47].
6. Μαθήματα περὶ κεφαλαίων τινῶν τῆς Ἑλληνικῆς συντάξεως [σελίδες 204].
7. Περὶ τῶν διαλέκτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης [σελίδες 427].
8. Περὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου. Συμπληρώματα εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 6 ἐκδεδομένην ἐργασίαν.
9. Ἑρμηνεία τοῦ Γορτυνικοῦ Δωδεκαδέλτου σελίδες 12].
10. Λεξικογραφικὸν ὑλικὸν [σελίδες 137]. Τοῦτο ἀπεδελτιώθη ἐν μέρει ὑπὸ συντακτῶν τοῦ Ἱστορικοῦ λεξικοῦ· πρβ. Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον 5 (1920) σ. 341.
11. Ἀλκμᾶνος ἀποσπάσματα [σελίδες 43].
12. Ἑρμηνεία τῶν Νεφελῶν τοῦ Ἀριστοφάνους [σελίδες 56].
13. Ἑρμηνεία χορικῶν ᾀσμάτων τῶν ἀρχαίων δραματοποιῶν [σελίδες 257].
14. Εἰς Θουκυδίδην [σελίδες 17].
15. Ἑρμηνεία δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδου [μέρος α΄: σελίδες 117, μέρος β΄: σελίδες 97].
16. ⟨Παρατηρήσεις εἰς Θουκυδίδου Β΄⟩: [μέρος α΄: σελίδες 30, μέρος β΄:σελίδες 51].
17. Ἑρμηνεία Πλάτωνος Νόμων [σελίδες 67].
18. Σιμωνίδου τοῦ Ἀμοργίνου ἀποσπάσματα [σελίδες 19].
19. Εἰς Σοφοκλέους Ἰχνευτὰς [σελίδες 5].
20. Πρόχειροι παρατηρήσεις εἰς Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς [σελίδες 150].
21. Σύμμεικτα [σελίδες 65].
22. ***Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος.*** Μέρη δύο:
   α΄) σελίδες 20+148.
   β΄) σελίδες 195.
23. Τὸ ψεῦδος ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει [σελίδες 11].
24. ⟨Ὑπόμνημα περὶ τῆς ἀκροάσεως τῶν μαθημάτων, τῶν ἐξετάσεων καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν⟩: [μέρος α΄: σελίδες 17, μέρος β΄: σελίδες 3, μέρος γ΄: σελίδες 8, μέρος δ΄: σελίδες 3].
25. Ἔλεγχος Πανεπιστημιακῶν νομοσχεδίων: [μέρος α΄: σελίδες 23, μέρος β΄: σελίδες 21, μέρος γ΄: σελίδες 8].

23. 4. 23 ***Α. Χ. Χ.***

Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

(Δεωφόρος Πανεπιστημίου 20).

Δραχμαὶ μεταλλικαὶ

1. *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς* 1837-1924 (ΑΕ 1-63: πρβ. πινάκιον παρὰ ⟨Λεονάρδῳ⟩, Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1-3). Σχῆμα 4ον.

(Περίοδος Α′): τόμος 1-16.

1837-1843: τεύχη α′-ιβ′, ιγ′ (καὶ ιδ′), ιε′ (τεῦχος ιϜ′ ἴδιον δὲν ἐξεδόθη), ιζ′-κθ′· 1852-1860: τεύχη λ′-νε′· πωλοῦνται τάδε τὰ τεύχη: α′,δ′,γ′, δ′,ιθ′, κδ′-κθ′, ν′, να′, νγ′-νε′· ἕκαστον τεῦχος .... 1.—

Περίοδος Β′: τόμος 17-21.

1862: τεύχη α′-ιδ′ (τὰ τελευταῖα τέσσαρα ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· ἕκαστον τεῦχος .... 1.—

1869: τεῦχος ιγ′· 1870: τεῦχος ιδ′· 1872: τεύχη ιε′ καὶ ιϜ′ (τὸ ιϜ′ ἐξεδόθη τῷ 1873)· 1874: τεῦχος ιζ′· ἕκαστον τεῦχος ...... 3.—

Περίοδος Γ′: τόμος 22-63.

1883-1924: εἷς τόμος κατ' ἔτος, ἐκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος· ἕκαστος τόμος .... 25.—

2. *Εὑρετήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου*· ὑπὸ ***Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου***· τόμος 1ος: 1883-1887. Σχῆμα 4ον, σελίδες η′ + στῆλαι 550. 1902........ 5 —

3. *Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας* 1837-1921 (ΠΑΕ 1-76: πρβ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77 79):

(Περίοδος Α′. 1837-1849).

1-3 (1837, 1837/8, 1838/9): Σύνοψις τῶν πρακτικῶν ⟨τῆς Α′—Γ′ συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. ⟨Ἔκδοσις 1η.⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —

4 (1839/40): Πρακτικὰ τῆς Δ′ συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται). —

5 (1840/41) Πρακτικὰ τῆς Ε′ Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται). —

6 (1841/42): Πρακτικὰ τῆς Ζ′ (γράφε: Ϝ′) Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. ⟨Ἔκδοσις 1η⟩. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842........ 1.—

7-11 (1842-1847): Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαιτέρως.

1-11 (1837-1846/7): Σύνοψις τῶν Πρακτικῶν ⟨τῆς Α′—ΙΑ′ Γενικῆς συνεδριάσεως⟩ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. Ἔκδοσις 2α. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, μετὰ πίνακος (Ἀνδρονίκου ὡρολόγιον, εἰς σ. 247, πρβ. σ. 318) 1846 (ἐξεδόθη τῷ 1847). Δὲν πωλεῖται. —

12 (1847/48): Πρακτικὰ τῆς ΙΒ′ Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848 .... 1.—

13 (1848/49): Πρακτικὰ τῆς ΙΓ′ Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849 .... 1 —

(Περίοδος Β′: 1858-1869/70).

14 (1858/59): Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α′+43. 1859.. 1.—

15-25 (1859-70): Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας· τεύχη ἕνδεκα: 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4, 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7, 1867/8, 1868/9, 1869/70 Σχῆμα 8ον· ἕκαστον τεῦχος........ 1.—

(Περίοδος Γ′: 1870/71-1919).

26-74 (1870/71-1919): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1870/71 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5, 1876, 1877 κέ. — 1902, 1903 κέ. — 1906 (δὲν πωλοῦνται), 1907 κέ. — 1915. 1916/9 (εἰς ἕνα τόμον). Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος .... 5 —

75-76 (1920-1921): Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας 1920, 1921. Σχῆμα 8ον· ἕκαστος τόμος........ 5.—

3α. *Ὀργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.* (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 16ον, σελίδες 16. 1848. (Τεῦχος 2ον). σχῆμα 8ον, σελίδες 24, 1894. (Τεῦχος 3ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 48, 1896. (Τεῦχος 4ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 24. 1899. (Τεῦχος 5ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 41, 1912. (Δὲν πωλοῦνται). —

4. *Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι*, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου· φυλλάδια τρία· 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15· δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες ια′ +22+5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχῆμα 4ον· τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον .... 1.—

5. *Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἐπιτροπείας* ἢ ἀναγραφὴ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ Ἐρεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συλλόγου. Σχῆμα 4ον, σελίδες 21, πίνακες 8. 1853........ 1.—

6. *Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι· φυλλάδιον α′ (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχῆμα 4ον, σελίδες δ′ + 34, πίνακες 9. 1860........ 1.—

7. ***Εὐθύμιος Καστόρχης***· *Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος.* Σχῆμα 8ον, σελίδες Ϝ′ + 130. 1879 .... 3.—

7Α. *Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας.* (Τεῦχος 1ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1887. Τεῦχος 2ον, σχῆμα 8ον, σελίδες 126, 1906. (Δὲν πωλοῦνται).

8. **H. G. Lolling**· *Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπιγραφικοῦ μουσείου*· τόμος 1ος: Ἐπιγραφαὶ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, τεῦχος α'· Ἀρχαϊκαὶ ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαί. Σχῆμα 4ον, σελίδες η'+στῆλαι 152 + η', μετὰ πίνακος. 1899 .... 12.—

9. **Π. Καββαδίας**· *Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900 .... 15.—

10. **Π. Καββαδίας**· *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 115. 1900.... 3.—

10Α. ⟨**Βαλέριος Στάης**⟩· *Τὰ εὑρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων*· ἐκ τῆς ΑΕ 1902: στήλη 145-173/4, εἰκόνες 21, πίνακες 8 (παρένθετοι) + 11.... 5.—

11. *Comptes rendus du congrès international d'archéologie, 1ère session: Athènes 1905.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905.... 6.—

12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος*· τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: **Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Wolters**). Σχῆμα 4ον, σελίδες 6' +στῆλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1-33). 1906.... 25.—

13. **P. Cavvadias + G. Kawerau**· *Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890*· — **Π. Καββαδίας + Γ. Καβεράου**· *Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890.* Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστί. Σχῆμα φύλλου, στῆλαι 150+σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906/7.... 50.—

14. **Χρῖστος Τσούντας**· *Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι ιϜ' + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908.... 50.—

15. **Γεώργιος Ἀ. Παπαβασιλείου**· *Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρτήματος Εὐβοϊκῶν ἐπιγραφῶν.* Σχῆμα 4ον, στῆλαι δ' + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910.... 10.—

16. **Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης**· *Κατάλογος τοῦ μουσείου Λυκοσούρας.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 ... 4.—

16Α. ⟨**Βασίλειος Λεονάρδος**⟩· *Ἀρχαιολογικῆς ἐφημερίδος λεύκωμα.* Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. 1912. (Δὲν πωλεῖται). —

17. **Γεώργιος Π. Οἰκονόμος**· *Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915.... 4.—

18. **Γεώργιος Κ. Γαρδίκας**· *Μελετήματα ἀρχαιολογικά.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915.... 1.—

19. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος**· *Τοπογραφία τῶν Δελφῶν*· τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912 1917.... 3.—

20. **Βαλέριος Στάης**· *Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 3.—

21. **Georgius P. Oeconomus**· *De profusionum receptaculis sepulcralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis.* Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921.... 4.—

22. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος**· *Ὁ ἀποτυμπανισμός*, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὧν 7 παρένθετοι. 1923.... 5.—

Ἑκάστη μεταλλικὴ δραχμὴ ὑπολογίζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς δρχ. χαρτίνας δέκα.

Ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ πωλεῖται καὶ τὸ σύγγραμμα: Ἡ Ὀλυμπία ὑπὸ Βασιλείου Λεονάρδου. Ἀθῆναι 1901: ἀντὶ χαρτίνων δραχ. 50.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν τόμος τῇ 24. 5. 27.

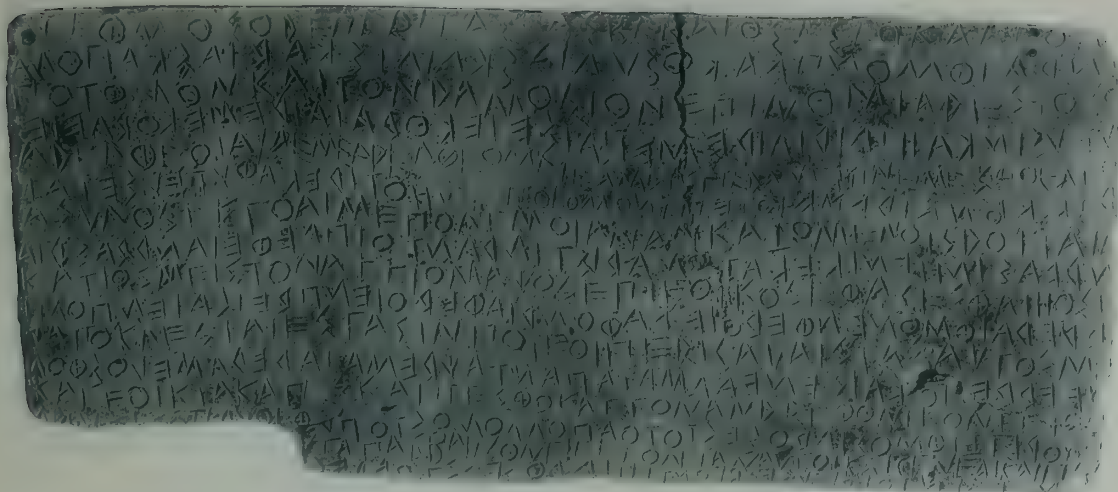

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

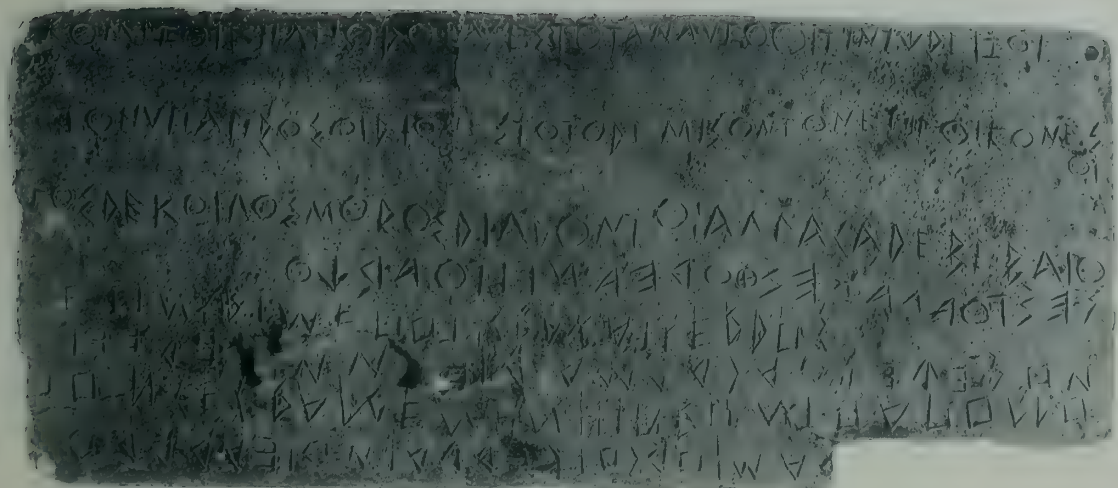
ΑΝΤΕΓΡΑΨΕ GILLIÉRON FILS

ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΑΜΦΟΡΕΩΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΝ ΔΕΚΕΛΕΙΑΙ ΕΠΑΥΛΕΩΣ

A

B

ΧΑΛΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΕΚ ΛΟΚΡΙΔΟΣ

ΦΩΤΟΤΥΠΙΑ ΠΑΠΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ